

RODOLPHI
HOSPINIANI
TIGVRINI,
CONCORDIA
DISCORS.
Tomus Quintus.

RODOLPHI HOSPINIANI TIGVRINI,

CONCORDIA DISCORS,

Hoc est,

DE ORIGINE ET PROGRESSV FORMVLÆ CONCORDIÆ BERGENSIS,

Liber Vnus.

IN QVO, QVÆ LIBRO CONCORDIÆ CONTINENTVR, Sacræ Scripturæ, Orthodoxis Symbolis, Antiquitati puriori, ipsique etiam Augustanæ Confessioni repugnantia, Contradictiones item, Condemnationes & modus agendi in Ecclesia Christi hactenus inusitatus, quem in conscribendo, suffragiis muniendo, & promulgando eo, Patres Bergenses, Auctores ejus sequuti sunt, Christiano Lectori ob oculos ponuntur.

Ex Actis tum publicis, tum privatis, Recessibus item aliquot Conventuum, Scriptis quoque & Rescriptis, Censuris & Iudiciis Illustrissimorum Principum, Ecclesiarum, Scholarum, *&c.*

PRO ORTHODOXIS ECCLESIIS.

CVM QVADRVPLICI INDICE: TITVLORVM LIBRI, AVTHORVM QVI IN EO citantur; Locorum Scripturæ Sacræ *quæ inibi explicantur,* Rerum *item ac* Verborum *Memorabilium.*

GENEVÆ,

Sumptibus SAMVELIS DE TOVRNES.

M. DC. LXXVIII.

ILLVSTRISSIMO AC GENEROSISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO DOMINO

OTTONI

LANDGRAVIO,

Illuſtriſſimi & Potentiſſimi *Principis* ac *Domini Dn.* MAVRITII *Landgravii Haſſiæ, Comitis in Cattenelnbogen, Zigenhayn, Nidda & Dietz,* PRIMOGENITO; Domino ſuo Clementiſſimo,

S. D.

Vum Sacroſanctæ Cœnæ Domini ac Servatoris noſtri IESV CHRISTI Sacramentum ideo peculiariter ab ipſo inſtitutum & traditum ſit, ut per id arctiùs illi incorporemur, & ab eo vitam continuo tenore hauriamus, multaque charitate inter nos ſub illo, tanquam Capite noſtro, conglutinemur: nihil autem Humani generis hoſti magis hoc glutino noſtræ cum noſtro Capite conjunctionis & unitionis inviſum atque moleſtum ſit: propterea homines non ſolùm à prima ejus forma, quod ad ritus & ceremonias attinet, ſenſim abducere conatus eſt; ſed etiam bellum crudele ac diuturnum admodum concitavit, ut veram de ea doctrinam obſcuraret, quinimò deleret penitùs, & falſam erroneámque in eo propugnaret & defenderet, quòd hoc Sacramento adulterato & corrupto, ſe hominum ſaluti plurimùm nocere & officere poſſe intelligeret.

Trojani belli & Peloponneſiaci diuturnitas in multis hiſtoriis decantatur, illud enim decem, hoc autem viginti ſeptem annos duravit continuos, in quo multæ civitates Græciæ partim deletæ funditus, partim triſti ſervitute oppreſſæ, Athenæ captæ, ac ſi Thebanis & Corinthiis Lyſander Lacedæmoniorum Imperator paruiſſet, ſolo æquatæ fuiſſent, & bella ex bellis nova ſubinde orta ſunt. Celebrant alii Aſſyriaca & Babylonica, Perſica & Macedonica bella, quæ horribilia, cruentia & diuturna fuerunt. Ha-

 buerunt

buerunt Romani quoque ſua Punica bella, quorum primum annos viginti quatuor: ſecundum ſeptemdecim : tertium quatuor complectitur : Habuerunt iidem Mithridatica, Cimbrica, Civilia & Germanica bella. Atrox inprimis, cruentum & diuturnum SACRVM, ut vocant, bellum fuit, Romanorum Pontificum inexplebili dominandi cupiditate excitatum & inflammatum: in quo maximis copiis totius propè habitati orbis populi, Saraceni, Turcæ, Arabes, Ægyptii, aliæque barbaræ gentes, & Chriſtiani ex omnibus Regnis & Provinciis ſuis evocati, infeſtiſſimis ſignis & armis ducentorum annorum ſpatio ſæpenumero concurrerunt, ſtrageſque horribiles, & tantúmnon prodigioſas ediderunt, animis utrinque incredibiliter exaſperatis. Verùm, *Illuſtriſsime ac Generoſiſsime Princeps*, bellum, quod vocant SACRAMENTARIUM, meo quidem judicio, iſtis omnibus atrocius, nocentius & diuturnius longè eſt. Cœpit id leviter quidem circa annos Chriſti 850. & ab eo tempore in hunc uſque diem durat, annos videlicet 750. quo toto temporis ſpatio acriter dimicatum & certatum fuit, non tantùm calamis, attramento & chartis dentatis, ſed etiam anathematiſmis diris, perſequutionibus immaniſſimis, carceribus, exiliis, proſcriptionibus, quin etiam ferro ac igni quàm crudeliſſimè. Quum enim ſana doctrina de Sacramentali Præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in Symbolis Cœnæ, à temporibus Apoſtolorum ultra octingentos annos, integra, pura & incorrupta manſiſſet; tunc demùm, quia fatalis illa inclinatio veræ doctrinæ aderat, quæ à Prophetis & Apoſtolis prædicta fuit, cœperunt nonnulli carnalem Præſentiam Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœnę Symbolis ſtatuere ac docere. Occaſionem aberrandi dedit illis ritus & compellatio iſta Chriſti, quæ in Cœnæ celebratione fiebat, quâ ſiſtebatur Patri ut Mediator. Inde enim pervaſit opinio per animos hominum ſuperſtitioſorum, nec accuratè Verbo Dei & primitivæ Eccleſiæ Doctrinæ attendentium, Pani verum & reale Corpus Chriſti adeſſe, & coram communicare ſemetipſum carne ſuâ ſubſtantialiter præſente, & applicare merita ſua interceſſione & opere Sacerdotis, cœperuntque Symbolis externis ceu numinibus quibuſdam inhærere, ſicut omni tempore Ethnici quoque & Iſraelitæ ſigna in res ſignatas & numina verterunt. Deinde confirmarunt hanc ſuperſtitioſorum hominum opinionem plurimùm, phraſes hyperbolicæ primitivæ Eccleſiæ Patrum & Doctorum, quibus nullam corporalem præſentiam in Pane docere, ſed majeſtatem ſolùm & venerationem quandam huic Sacramento conciliare voluerunt. Non tamen ſententia hæc nova, & veræ antiquitati incognita doctrina, ab omnibus illicò approbata & recepta, ſed tantùm ab initio in quæſtionem propoſita fuit, & de ea in Scholis ſolùm diſputari cœptum eſt. Nondum enim exoleverat Patrum primitivæ Eccleſiæ Doctrina, Auguſtini præſertim, quæ poſt mortem ejus, quaſi per manus tradita fideliſſimè à rectè ſentientibus cuſtodita & confirmata fuit.

Initium concertationis factum eſt in Gallia, Bertramo Presbytero, qui à Carolo Calvo Rege & omnibus Orthodoxis in magno pretio, propter ſummam eruditionem & vitæ ſanctimoniam habebatur, cum aliis nonnullis Auguſtini & reliquorum Orthodoxorum Patrum ſententiam acriter defendentibus. Vt autem zizania, ſi ſemel radices egerunt, facilè ampliùs evelli non poſſunt: quod etiam ſatis docent tribuli, cardui atque lappæ:nec non anſerina, ranunculus & campanella in vineis: ubi enim aliquandiu floruerunt, inde nullâ poſtea arte pelli poſſunt: & ut exſtantem caulem cum
foliis

foliis admotâ calce maximè reseces, radicem tamen funditus tollere difficile est: unde fit, ut quotannis denuò erumpant, & circumfusas segetes vel penitùs suffocent, vel saltem impediant, quo minùs rectè adolescant: Sic quum primùm falsa doctrina de reali Corporis Christi in Cœna præsentiâ in Ecclesia locum aliquem invenisset, mox à Romanis Pontificibus & Monachis approbata est, ut quæ nundinationi & mercaturæ suæ accommodatissima foret, támque altas brevi tempore radices egit, ut Iohannem Erigenam, ab aliquibus Scotum, sed non rectè, cognominatum in Mamelsburgensi cœnobio Dionysii libellum de Hierarchia interpretantem, & tunc vulgo receptam opinionem de carnali Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia præsentia taxantem, discipuli, à Monachis superstitiosis impulsi, graphiis confoderint, circa annos Christi 884.

Eandem Orthodoxæ vetustatis sententiam, & perpetuum omnium Patrum consensum acriter defendit quoque in Gallia circa annos Domini 1040. Berengarius, Turono clarissimâ Vrbe Galliæ oriundus, & Andegavensis Ecclesiæ Archidiaconus, pietate & doctrina celeberrimus, Vincentio, Bergomensi & alii testibus. Non docuit hic, quod multi tamen contra manifestam veritatem affingere ei non verentur, nihil aliud in Cœna à fidelibus percipi vel sumi, quàm nuda symbola, panem videlicet & vinum duntaxat: sed credidit ac docuit, quemadmodum etiam ipsum infallibile Verbum Dei, atque Augustinus & alii fidelissimi Primitivæ Ecclesiæ Doctores tradiderunt, in Cœna non tantùm Pane & Vino, sed etiam verò Domini Corpore & Sanguine spiritualiter credentes ad vitam æternam refici: impugnavit autem carnalem Corporis & Sanguinis præsentiam, quam Rom. Eccl. eo tempore docebat & aliis etiam obtrudere conabatur, ut ex fragmentis Berengarianæ sententiæ, quæ apud Lanfrancum, capitalem ejus atque infensissimum hostem leguntur, in libro de Eucharistiæ Sacramento.

Grave igitur bellum indicitur Berengario à Leone IX. Pontifice Romano Humberti & Hildebrandi Cluniacensis Monachi, Consiliariorum astutissimorum instinctu, qui oppressione Berengarii doctrinam quoque ejus exstirpari posse arbitrabantur. Convocat itaque Pontifex Synodum, in qua Berengarius absens damnatur & Ecclesiæ communione privatur: Quum verò Berengarius suam doctrinam authoritate Sacræ Scripturæ & consensus vetustatis magis magisque defenderet, eáque à multis Galliæ Ecclesiis celebribus approbaretur, & Pontifex Romanus suæ causæ diffideret; Anno 1050. mense Septemb. Vercellis aliam Synodum convocat, Berengarius autem licèt vocatus, comparere tamen, vim & tyrannidem metuens, recusavit. Duos tamen Clericos suo nomine ad Synodum misit, qui suam in ea causam agerent, Lanfranco teste. In hac Synodo sententia Berengarii exposita quidem, sed rursus damnata est, duo item Clerici, quos Berengarius eò ablegarat, volentes ejus causam defendere, capti & in vincula conjecti sunt: In eadem quoque primo omnium, quod sciam equidem, de reali & corporali Christi præsentia in symbolis Cœnæ, ceu pio & Catholico dogmate cautum decretúmque fuit. Mille enim illi fatales anni jam evoluti erant, de quibus Iohannes in Apoc. 20. scribit, quòd tunc Draconem vel Satanam solvi rursus, & omne genus superstitionum, idololatriæ, errorum & abominationum in mundum introduci oporteat.

Finitâ hac Synodo in diversis Provinciis per suos Legatos Synodos instituit Leo Pontifex, ut Berengarii doctrinam, hoc est, veritatem opprimeret.

ret. Berengarius contrà in sua sententia perstitit, & quantis potuit viribus eam defendit & propagavit. Gallicanæ etiam Ecclesiæ nihil istis Papisticis definitionibus, anathematismis & tyrannide movebantur, sed Andegavi plures convenientes Romanæ & Vercellensi Synodis contradicunt, & Berengario subscribunt: quod etiam Turoni accidit.

Quum igitur his decretis & brutis fulminibus Pontificum Romanorum Berengarius opprimi non posset, tertia Synodus à Victore, & quarta à Nicolao II. contra illum coacta est: in hac Synodo Palinodia, Berengario præscripta, rejecta quidem ab eo primùm, sed tandem carceris mortisque metu ab eo extorta fuit: in qua fateri coactus est, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem, non solùm Sacramentum, sed etiam verum Corpus & Sanguinem D. N. Iesu Christi esse, & sensualiter non solùm sacramento, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: &c.

Hæc Berengarii pusillanimitas offendit plurimos, è contra verò Pontificum Romanorum partes plurimùm confirmavit & auxit. Berengarius autem sibi malè conscius ob veritatem abnegatam, animum resumit, & contra Synodi Romanæ decreta ac suam Palinodiam librum edidit, in quo apertissimè scribit, hanc suam Palinodiam per vim ab se extortam esse, ideóque Romanam Ecclesiam non esse sanctam, sed Ecclesiam malignantium, Concilium vanitatis, nec Apostolicam, sed Satanæ sedem. Priorem quoque suam sententiam & doctrinam prædicare & tueri in Gallia pergit. Berengario verò ejusque libro totis viribus sese opponit Lanfrancus, eo qui etiamnum de Sacramento Eucharistiæ exstat tractatu. Primùm autem doctrinam de Transsubstantiatione, quam Berengarius ut novam, Verbo Dei & veteri Ecclesiæ contrariam, reprehenderat, verbosè tueri, Berengarii autem oppugnare & evertere conatur: Adeóque primus omnium, qui Transsubstantiationem scriptis defendere conati sunt, meritò habetur. Strinxerunt etiam post Lanfrancum contra Berengarium calamum Guitmundus Aversanus Apuliæ Episcopus & Algerus Corbeiensis Monachus.

Paulò post Gregorius VIII. Hellbrandus antea dictus, quintum Concilium contra Berengarium congregavit, in quo doctrinam ejus denuò condemnavit, & opinionem de corporali Carnis Christi in Eucharistia præsentia & manducatione confirmavit.

Interea moritur Berengarius. Non tamen unà cum eo exstincta est vera de Eucharistia sententia & doctrina. Nam S. Bernhardus Abbas Clarevallensis annis circiter 30. post mortem Berengarii primitivæ Ecclesiæ de Mysteriis doctrinam constanter retinuit ac docuit. Waldenses etiam circa annos Christi 1163. corporalem carnis Christi in pane præsentiam apertè repudiarunt, & duplicem Christi præsentiam Corporalem ac Spiritualem orthodoxè distinxerunt. Corporalis præsentiæ, seu essendi modo Christum in cœlis, & non in terris esse docuerunt, juxta Christianæ fidei articulos, & eos, qui post Ascensionem corporalem ejus in terra præsentiam profiterentur, Pseudoprophetas nominarunt. Spiritualis autem præsentiæ modo, Christum toti ministerio suo verè & efficaciter adesse dixerunt, in Sacramēto tamen peculiariter adesse dici Sacramētaliter, hoc est, velut in sacro & externo ad hoc divinitus instituto signo, id certificante & testificante in verbo, ipsumq; Christum inferente in spiritum fidelium, & omnia ejus beneficia.

Romani

Romani igitur Pontifices, ſupra omne quod dicitur Deus evecti, quum argumentis ex Verbo Dei & Orthodoxo conſenſu antiquitatis petitis, deſtituerentur, tandem ferro & igni omnes eos, velut declaratos hæreticos & nocentiſſimas Rerumpublicarum peſtes perſequuti ſunt, qui noluerunt agnoſcere realem Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna præſentiam, prout ea in præteritis Conciliis conſtituta & decreta fuerat: Quum autem magnus rectè ſentientium numerus in omnibus adhuc reliquus eſſet; CRUCIATÆ palàm contra eos, tanquam peſtilentiſſimos hæreticos; prædicatæ ſunt. Iſto enim tempore novo quodam prædicandi genere Romaniſtæ uſi ſunt. Nam ſi Romanus Pontifex gentem vel homines aliquos condemnaſſet hæreſeos, etſi reſipiſcere, hoc eſt, ſe illorum tyrannidi ac libidini ſubiicere, & Romanæ Eccleſiæ errores approbare reciperéque nollent, igni & ferro propterea exterminandos decreviſſet, Prædicatores, Monachos inquam & ſimiles emiſſarios emittebat, qui CRUCEM prædicarent, hoc eſt, claſſicum canerent, & ſub excommunicationis pœna præciperent omnibus & ſingulis, ut arreptis armis, gentem vel homines illos à Pontifice devotos funditùs excinderent. Pollicebantur etiam Pontificis nomine plenariam peccatorum remiſſionem fortiter contra tales pugnantibus, & plurimum humani ſanguinis fundentibus. Hoc totum negotium CRUCIATA appellabatur, cujus ſæpe mentionem faciunt in ſuis Hiſtoriis Vincentius, Antoninus & alii. Proinde CRUCEM illis temporibus prædicare dicebantur, qui ad arma devotis inferenda Chriſtianos concitabant. Crucem verò ſuſcepiſſe, aut Cruce ſeſe inſigniviſſe dicebantur, qui nomina ſua hujuſmodi Pontificiæ tyrannidi dederant; & operam ſuam ad juſſa Pontificum in exſtirpandis hæreticis aut devotis fideliter conferebant. In hac igitur laniena contra Orthodoxos inſtituta poſt Berengarii mortem, multa millia hominum, nullâ prorſus vel ſexûs, vel ætatis ratione habitâ, funditûs exciſa ſunt, tantâ quidem crudelitate, tantáq; animorum ferociâ & belluinâ ſævitiâ, ut non facilè ſimilia in aliis hiſtoriis inveniantur exempla.

Quum itaque non ſatis tutum ampliùs eſſet, ob immanem Pontificum Romanorum tyrannidem Orthodoxæ ſententiæ de Cœna in Berengario damnatæ, ex profeſſo adhærere, multi tamen improbare eam & repudiare omninò non poſſent, ut Verbo Dei & Primitivæ Eccleſiæ Doctrinæ conſentientem: mediam quandam inter Pontificiam & Orthodoxam ſententiam excogitarunt aliqui: qui tamen etiam ipſi inter ſe variarunt opinionibus. Docuerunt enim nonnulli, ut ex libro 1. & 3. Guitmundi intelligitur, verum panem & vinum poſt conſecrationem in Cœna quidem manere, ſed ſimul In, Sub, vel Cum pane & vino reale quoque Corpus & Sanguinem Chriſti exiſtere & contineri: quam opinionem alii Conſubſtantiationem, Guitmundus verò Impanationem appellat, in eámque acerbius multò invehitur, & eam inſectatur vehementiùs, quàm Berengarii doctrinam, ut quæ conſiſtere nullo modo poſſit. Nonnulli tradiderunt, materiam panis mutari quidem in Corpus Chriſti, ſed tamen formam ſubſtantialem panis eandem manere. Alii quod non maneat ſubſtantia panis, ſed vel annihiletur, vel reſolvatur in materiam primam. Rupertus verò Tuitienſis Abbas docuit, panem Euchariſtiæ aſſumi à Verbo, eo prorſus modo, quo natura humana ab eodem aſſumpta eſt.

His itaque variis ac diſcrepantibus ſententiis permotus Innocentius III. Papa,

Papa, ne quid dettrimenti Romana Ecclesia acciperet, Transsubstantiationem, seu doctrinam de mutatione & conversione signi in signatum, panis in Corpus reale, & vini in Sanguinem naturalem, sic ut de signis nihil reliqui amplius supersit præter speciem & apparentiam accidentium denuò in Lateranensi Concilio, Anno Christi 1215. congregato, non solùm approbavit, sed etiam inter Articulos Fidei retulit, & Transsubstantiationis nomen, prioribus seculis inauditum & incognitum, Decretalibus infarsit. A quo demum tempore hæc doctrina tanto studio, tantáque sævitiâ & tyrannide defensa & propugnata fuit, ut Ioannes Scotus, Guilelmus Occamus, Petrus de Alliaco Cameracensis Cardinalis, aliíque Consubstantiationem, seu coexistentiam Corporis Christi In, vel Sub, vel Cum pane libentissimè approbassent, & amplexi fuissent, nisi Ecclesiæ determinatio obstitisset. Nam ab hoc etiam tempore magis quàm antea, anathematis fulmine percussi, ac tanquam nocentissimi hæretici proclamati & damnati sunt, qui diversum sentire, vel hoc dogma carpere & oppugnare tentarent.

Nihilominùs Asiaticæ, Græcæ, & aliæ nonnullæ orbis Christiani Ecclesiæ nunquam sunt assensæ, sed hanc de Transsubstantiatione doctrinam tanquam impiam repudiarunt, ut ex Actis Florentini Concilii intelligitur.

Oppressâ hoc modo in plurimis Europæ partibus verâ doctrinâ Verbi Dei & primitivæ Ecclesiæ de vera præsentia Christi in Ministerio & Sacramentis, non tamen infaustum hoc bellum simul etiam extinctum est, sed Scholastici Doctores, Pontificum Romanorum mancipia, quum externum hostem nullum amplius haberent, ipsimet contrariis de Transsubstantiatione sententiis, ac impiis absurdisque de Cœna Dominica quæstionibus inter sese quàm acerrimè disceptarunt & pugnarunt. At ut ex infinitis pauca saltem proferam, dimicarunt de expositione Pronominis Hoc, quid videlicet demonstret. Gerson contra Floretum Hoc panis substantiam demonstrare contendit: quem Turrianus, Gardinerus & alii sequuntur. Hinc necessariò sequitur, panis substantiam verum esse Corpus Christi. Occamus igitur & Petrus Alliacensis Hoc referunt ad Corpus: juxta quam sententiam Corpus Christi est Corpus Christi. Thomas Aquinas utranque sententiam improbans, ad individuum quoddam vagum confugit, & hanc interpretationem adfert: Hoc, id est, contentum sub his speciebus, aut signatum per hoc, vel ens, quod sub hoc sensibili signo latet & continetur: aut hoc, quod in illud transmutatur aut convertitur, est Corpus meum. Iuxta hanc sententiam panis transsubstantiatur, & Christi Corpus ante verba Consecrationis præsens fit: & tamen hæc vulgò recepta est sententia. Ioannes de Bugo igitur disjunctivam induxit, ut huic absurdo occurreret, hoc modo: Hoc, id est, sub hac specie præsens, vel de propinquo futurum, est Corpus meum. Hujus sententiæ sensus est, Corpus meum est, aut mox erit Corpus meum. Guitmundus Pronomen Hoc, non ad panem esse relativum, sed tantum demonstrativum dicit: ut sit sensus, Hoc, videlicet jam non amplius panis, est Corpus meum. Bonaventura, Guilielmus Widefrodus Anglus & alii, Panem quidem per Pronomen Hoc demonstrari volunt, sed copulam, EST, practicè & effectivè, pro substantialiter fit & continetur, intelligendam esse aiunt. Durandus cùm ex his difficultatibus se extricare non posset, ad extremum statuit, Pronomen Hoc nihil significare, sed tantùm materialiter poni: Nullam ergo ad efficiendam etiam consecrationem vim habet. Innocentius III. ipsum Corpus Christi,

quod

quod per verbum BENEDIXIT, ſtatim ex pane factum fuiſſe, demonſtrari comminiſcitur, aut ὕστερον πρότερον, propter non benè ab Evangeliſtis obſervatum rei in Dominica Cœna geſtæ ordinem, ponendum, atque ſic verba legenda eſſe contendit: Hoc eſt Corpus meum, accipite, edite. Hoc verò praviſſimum commentum, quo tamen in Lateranenſi Concilio per ipſum introducta nititur Tranſſubſtantiatio, multis & accuratè refutat Richardus Mediavillenſis; qui tamen ſe nihil aliud probabilius habere, quod dicat, ingenuè fatetur: niſi quòd iſte ſit ſenſus: HOC, id eſt, aliquid ſub hac ſpecie præſens, vel de propinquo futurum eſt Corpus meum. Hanc autem, ut vocant, poſitionem, rurſus Ioannes de Baſſolis Scotiſta, non minùs ſolidè & accuratè refutat. Scotus, cùm in iſtorum omnium opinionibus nihil firmitatis eſſe intelligeret, eò devenit, ut per Pronomen HOC, pro tempore prolationis Cœnæ, nihil prorſus, ſed demùm poſtquam tota oratio completè enuntiata fuerit, ipſum Chriſti Corpus demonſtrari velit. Rupertus Holcotus itaque horum omnium expoſitiones, ut pueriles, inanes, phantaſticas & ineptas deridet, & ipſe dicit, per Pronomen HOC, ſignificari quiddam utrique termino commune, & termino à quo, & termino ad quem: quod ejuſmodi eſt, ut etiam nunc, ſi reviviſcerent, vix ipſi Prophetæ & Apoſtoli intellecturi eſſent. Ex paucis his, nam pluribus immorari nolo, *Generoſiſſime Princeps*, Celſitudo Tua intelligit, ut præcipua Romanæ Eccleſiæ membra, ac lumina, Scholaſtici nimirum Doctores, tam diſcrepantibus inter ſeſe variarint ſententiis, ac pugnarint interpretationibus quatuor ſolùm verborum iſtorum HOC EST CORPUS MEUM: quorum ne hodie quidem in Romana Eccleſia certa ac expedita intelligentiæ ratio eſt: Quæ omnia à nobis in prima parte Hiſtoriæ noſtræ Sacramentariæ expoſita ſunt copioſiſſimè.

Quum hoc modo in ipſa Pontificia Eccleſia inter ſeſe acriter decertâſſent Scholaſtici Theologi, eorúmque diſputationibus, & doctrinâ prorſus debellata & oppreſſa jaceret veritas à Lateranenſi Concilio ad quingenteſimum uſque ſupra milleſimum annum, Dei tamen Opt. Max. ingenti beneficio tunc vires reſumpſit & in integrum reſtituta eſt, quando denſiſſimas nebulas & obſcuriſſimas tenebras luce clariſſimâ Verbi ſui, diſcuſſit & profligavit. Hoc verò indigniſſimè ferens Satan hoſtis Eccleſiæ Dei immaniſſimus, quia noverat ſe plurimùm ſuperioribus ſeculis Sacramentario bello damni dediſſe, omnia tentavit, ut deinceps non ſimilia, ſed longè atrociora certamina & pugnas contra veram Doctrinam de Cœna Domini excitaret, ac magnam partem reformatarum quoque Eccleſiarum, ſi non prorſus, ſaltem parte aliquâ in priſtinis tenebris ac erroribus detineret.

Quum itaque omnes ſperarent, LUTHERUM ac ZUINGLIUM, quorum inprimis operâ Deus in eruenda ac vindicanda veritate in Germanicis & Helveticis Eccleſiis uſus fuerat, cum Symmachis & Collegis ſuis in Antichriſti regnum junctis viribus & communibus armis impetum facturos, idque oppugnaturos, aſtu hoſtis illius factum eſt, ut illi ipſi arma in ſe converterent, ſeſeque mutuò lacerare, conficere ac perdere conarentur. Lutherus enim etſi ante motum cum Carolſtadio certamen, & deinceps etiam, quoties ſedatior fuit, ut erat vehementis ingenii, Sacramentalem verborum Inſtitutionis intellectum non obſcurè approbarit, quippe haud ita pridem profeſſione Auguſtinianus fuerat Monachus, non igitur Auguſtini ſententiam ignorare aut improbare poterat, ut ex multis locis ſcriptorum illius

illius intelligitur : nihilominus Ioannis Scoti, & ut ipsemet fatetur, Petri de Alliaco Cardinalis Cameracensis sententiam de Cœna tandem secutus est, & in pane & vino, vel Cum & Sub his elementis Corpus & Sanguinem Christi, SUBSTANTIALITER, REALITER & CORPORALITER esse & contineri docuit, adeóque Constubstantiationem panis & corporis, vini & sanguinis approbavit, & verbis Institutionis Hoc est Corpus meum, ab initio firmiter defendi posse putavit: & sic dum Charybdim vitare voluit in Scyllam incidit. Hoc enim inter Transsubstantiationem & Consubstantiationem interest, quod cùm utraque veram, substantialem & carnalem Christi Corporis & Sanguinis præsentiam in Eucharistia statuat, in modo saltem præsentiæ dissentit: quòd hæc, non ut altera, aspectabiles rerum cœlestium notas censet in eas res converti, quarum notæ sunt, verùm integras, & pro suæ naturæ modo in Sacramento permanere fatetur & concedit, sed ita, ut cum ipsis rebus substantialiter & corporaliter conjungantur, quas significant. Longius etiam Consubstantiationis quàm Transsubstantiationis dogma à Christi verbis recedit, sive Litera spectetur, sive sensus. Litera est, HOC, id est, Panis hic est Corpus meum, ipso quoque Luthero interprete. Sensus est, Panis iste visibilis fractus & distributus, est verum meum, pro vobis traditum Corpus: non tamen essentiali conversione, ut Papistæ volunt, sed mysticè, sive sacramentali Metonymiâ: ut Christus ipse, & Paulus, totáque Orthodoxa antiquitas interpretantur. Ab hac litera & sententia verborum Christi Consubstantiationis dogma toto abest cœlo: ac falsissimum est verum sensum verborum retineri, quum pro verbis Christi, Hoc est Corpus meum, hæc substituantur, In pane, Sub pane, Cum pane hoc est Corpus meum. Nam nec solus panis, nec panis cum Corpore intus latente, propriè & sine tropo est Corpus Christi: sicut nec crumena vacua, vel numis plena propriè & sine tropo pecunia dicitur. Adversatur etiam hæc verborum Christi interpretatio, tum veritati carnis Christi circumscriptæ, tum ejusdem in cœlos ascensioni, & ex cœlis reditui.

Quum igitur Carolstadius, Ecclesiæ & Scholæ Witebergensis Pastor ac Professor, cui jam antea Lutherus, ob ejectas ex Templo Witebergensi in sua absentia imagines infensior erat, hanc sententiam non probaret, eáque de re Lutherum admoneret, & diceret, ipsum in doctrina de Sacramentis multa sibiipsi contraria, quæque non vero & crucifixo, sed imaginario potiùs Christo convenirent, scripsisse; idque facile se probare posse, tunc ex concitato animi fervore aureum nummum extractum ex pera ipsi obtulit, inquiens: En accipe, & quantum potes animosè contra me dimica: &c. Carolstadius, quum aureum nummum marsupio suo recondidisset, Luthero manum in sponsionem oblatæ & pactæ contentionis porrexit: pro cujus confirmatione Lutherus ipsi vicissim haustum vini propinavit, adhortans eum, ne sibi parceret, sed quantò vehementius & animosius contra se ageret, tantò illum sibi chariorem futurum.

Hæc, *Generosissime Princeps*, infelicissimi istius Certaminis, quod ex pacto & sponsione susceptum, tot jam annis Ecclesiam Christi gravissimè exercuit, infausta auspicia fuerunt: quæ si quis diligenter, sepositis affectibus, apud se animo expendat, ex quo Spiritu profecta fuerint, tantò rectiùs & æquiùs non solùm de toto hoc certamine, sed etiam de polemicis Lutheri scriptis, in quibus quod semel in invidiam Carolstadii, & adversariorum

suorum

ſuorum odio defendendum ſuſceperat, quoquomodo aſſerere ac tueri quàm cuiquam opinione ſuâ ceſſiſſe videri maluit, eſt judicaturus.

Provocatus enim hoc modo Carolſtadius ad certamen, libellos aliquot de Cœna Baſileæ edidit, qui longè latéque ſparſi ſunt: ad illos mox reſpondit Lutherus, libro quem inſcripſit, Contra Cœleſtes Prophetas, ſeu Fanaticos. Per hunc totum Librum, præter errores quos continet, Carolſtadium omni genere contumeliarum, calumniarum, convitiorum ac maledictorum lacerat & obruit.

Paulò poſt Zuinglius etiam & Oecolampadius ſuam ſententiam de Cœna Domini, editis in lucem libris, declararunt, ſic tamen, ut neque Carolſtadii cauſam ſuſciperent, quam non in omnibus probarunt, neque Lutherum lædere aut oppugnare ullo modo cogitarent, ſed ſe ſuáſque Eccleſias ſaltem à calumniis Pontificiorum, infenſiſſimorum hoſtium, vindicarent. Hoc verò quum primùm intellexiſſet Lutherus, indignans quenquam reperiri, qui cum Carolſtadio præſentiam Chriſti corporalem in ſymbolis Euchariſtiæ negaret, eodem impetu, quo prius Carolſtadium, adortus eſt Zuinglium & Oecolampadium pluſquàm iracundè & contumelioſè, & hos fortiſſimos fidiſſimóſque Chriſti milites, quos gnaviter contra communes hoſtes, Anti-Chriſtum Romanum, & alios, non ſine magnis periculis & difficultatibus, pugnantes fideliter adjuvare debebat, inclementiùs multò tractavit, quàm eos oppugnarunt ipſi Papiſtæ, quibus in ſtabiliendo capite & fundamento Idolomaniæ, nempe Chriſto illo fictitio, ſub pane vel ſpecie panis latente, percommodam operam navavit, & jucundiſſimum ſpectaculum, ſæviendo in Orthodoxos exhibuit.

Dogma autem ſuum de carnali præſentia Chriſti In, vel Sub, vel Cum pane & vino, primò verbis Inſtitutionis ſolùm defendit. Ab hoc verò propugnaculo verborum Chriſti, non rectè intellectorum, à Zuinglio & Oecolampadio depulſus, tunc pro eo quòd cedere veritati debuit, Vbique præſentiam Corporis Chriſti arripuit, & ex unione hypoſtatica duarum Naturarum in Chriſto, & Seſſione ejus ad dexteram Patris, Corpus Chriſti non minus præſens eſſe, quàm ejus Divinitatem in omni lapide, ligno, cantharo cerviſiario, gramine, arborum foliis, &c. ac proinde etiam in pane Cœnæ, docere & contendere cœpit.

Hoc infelix certamen inter Lutherum, Zuinglium & Oecolampadium, quum multis ſcriptionibus in annum ferè quartum magno conatu agitatum eſſet, & alii Lutherum, alii Helvetios ſequerentur, erant, qui tum propter Dei gloriam & Eccleſiarum conjunctionem contra communes hoſtes Pontificios, tum propter Germaniæ tranquillitatem, quæ ſtudio partium in factiones diſtrahebatur perniencioſiſſimas, ex quibus certa ruina patefactæ & reſtitutæ tantis cum periculis & certaminibus veritati Evangelicæ imminebat, concordiam & pacem inter partes certantes conſtituere conarentur. Hos inter caput & princeps fuit PHILIPPVS ille Magnus Haſſiæ Landgravius ſanctiſſimæ laudatiſſimæque memoriæ Princeps, Celſitudinis Tuæ Proavus, qui veræ Doctrinæ ſtudio ingenti accenſus, ad placidam Sententiarum Collationem Anno 1529. utriuſque partis Theologos, ac inprimis Lutherum & Zuinglium, Marpurgi congregavit. Etſi verò plena in hoc Colloquio Concordia ſanciri nequiverit: quòd de hac ſola quæſtione inter utramque partem non planè conveniret, Num verum Corpus & verus Sanguis Chriſti, pani & vino Cœnæ corporaliter inſint: utrinque tamen ſanctè promiſſum

est, dare se velle operam, ut deinceps alii in alios Christianam charitatem colerent & exercerent: mutuísque precibus utraque pars assiduè à Deo peteret, ut verum intellectum illis largiri & constabilire in eo de quo adhuc utrinque non constabat, dignaretur. Quum etiam Lutherus Vbiquitatis commentum duobus annis 27. & 28. defendisset, eóque contra adversarios pertinacissimè pugnasset, id etiam post Marpurgense hoc Colloquium abjecit, & eo in negotio Cœnæ non utendum esse palàm confessus est. Qui verò priores has pactiones Marpurgi subscriptas transgressi sint, apparet ex Epistola Lutheri ad Iacobum Præpositum Bremensem Concionatorem, multò verò clariùs ex literis ejusdem ad Albertum Marchionem Brandenburgensem anno 32. scriptis, ac postremò ex aliis Lutheri ad S. P. Q. Francofurtensem anno 33. evulgatis, in quibus & Principem illum, & Francofurtenses contra pacta & conventa Marpurgi scripta hortatur, non modò ut sibi à Zuinglianorum doctrina caveant, sed eos etiam finibus suis pellant, nec quicquam cum illis communicent: & postremo ex libro ejus de Missa privata, quem eodem anno edidit, nulla certè re ab Helvetiis offensus, ut qui semper diligenter caverunt per totum septennium, ne quicquam, quod pactis Marpurgensibus & paci Ecclesiarum officeret, violare videretur, committerent: nisi quòd Tigurini hoc ultimo scripto graviter offensi, tandem compulsi sunt Apologiam conscribere, quâ doctrinæ suæ & rationem redderent, & Lutheri calumnias abstergerent: eam tamen typis non evulgarunt, ne consilia eorum interrumperent, qui hanc contentionem sopire conabantur.

Inter illos præcipuus rursus fuit Celsitudinis Tuæ Proavus PHILIPPUS Landgravius, qui in eam curam totus incubuit, ut firma & stabilis Concordia inter utranque partem iniretur ac sanciretur, quòd magis magisque intelligeret, dissidium & bellum hoc intestinum Evangelicorum longè gratissimum, & spectaculum jucundissimum esse Pontificiis, ideóque subinde etiam frigidam eos suffundere, ut vires Evangelicorum hac ratione frangerentur minuerentúrque, eóque faciliùs utrinque opprimi possent. Ad hanc autem Concordiam conficiendam duo Theologi Celsitudini ejus maximè visi sunt idonei Philippus Melanchthon & Martinus Bucerus, & propterea eos ad se Cassellas vocavit anno 35. In hoc Conventu quum PHILIPPVS ex accurata & sincera Buceri declaratione de vera Præsentia Corporis Christi in Cœna Helvetiorum sententiam perspicuè cognovisset, statim sinistras de ipsis suspiciones deposuit, omnésque vires intendit, ne suis partibus deesset, & apertè professus est, se hactenus sinistrâ suspicione occupatum fuisse, Helvetiorum & Buceri sententiam de Cœna se approbare & amplecti, nec posse illam damnari, ideóque se, rejectâ pravâ suspicione, Concordiæ vias omni studio & curâ quærere velle. Testes sunt etiam hujus rei Epistolæ ejus ad Rhegium, Islebium, Camerarium, Agricolam & alios. Cum Brentio quoque expostulavit, quòd is nihil nisi Sacramentarios creparet, & omnem Concordiam cum Helvetiis ineundam dissuaderet, quorum tamen Doctrina vera esset. Lecto etiam Dialogo Oecolampadii in agnita veritate magis confirmatus est. Horum itaque duorum Virorum studio, curâ, labore & diligentiâ Concordia inter Lutherum & Helveticas Ecclesias inita, sancita & confirmatâ, atque ab ipso quoque Luthero in literis ad Helvetios recepta & approbata fuit, teste Deo in animam suam invocato, ut jam omnes boni

utriusque

utriusque partis de firma ac stabili pace sibi mutuò congratulari cœperint?

Quid factum autem, *Generosissime Princeps*? Dum in spem tranquillitatis omnium animi erecti essent, & Helvetii perpetuam ac priorum omnium oblivionem sancitam esse sperarent, confiderentque omninò Lutherum in sanctis suis promissis & protestationibus constanter perseveraturum, quemadmodum ipsi nihil posthac acerbè & contumeliosè in quenquam aut scribere, aut publicè declamare constituissent, Anno trigesimo nono à Luthero certamen hoc instauratur, & Concordia maximis laboribus per totum triennium conciliata rumpitur, ut vix integrum biennium durarit. Nam hoc anno in Libro de Patribus & Conciliis Zuinglium Nestorianum fuisse asserit, quòd divinam in Christo Naturam dolores fuisse passam in morte negasset. Et conquerentibus per literas de hac injuria atque Concordiæ violatione Tigurinis, ille quidem nihil respondit, sed rursus anno 42. libellum edidit de Precibus contra Turcas: in quo præter alia, causam cur Turcæ ita grassarentur, in Zuinglianos confert. Hæc tamen Helvetii quoque ita patienter ferebant, & suo silentio emollire hujus Viri iracundiam tam studiosè conabantur, ut multi pii eorum socordiam accusarent; quòd toties provocati, neque suæ existimationis, neque publicæ veritatis rationem ullam haberent, adeò ut tandem silentium abrumpere coacti, Apologiam conscriberent, in qua & Doctrina tota Zuinglii breviter cum veterum Patrum doctrina conferebatur, & adversariorum criminationibus modestè respondebatur. Anno sequente cùm Tigurini novam suam Bibliorum translationem in lucem ederent, Lutherus facto hoc Tigurinos honori & existimationi suæ insidias struere putavit. Mox etiam cùm à Stephano Wildio, tunc temporis ebrio & importuno, cognovisset Lutherus, se à nobilitate Misnica, Papisticis ritibus tùm temporis adhuc nimiùm dedita, ideò Zuinglianum proclamari, quòd Elevationem Sacramenti Landgravii PHILIPPI suasu Witebergæ aboleverit, ita exacerbatus & extra se raptus fuit, ut se scripturum de novo contra Sacramentarios, ac Tigurinos inprimis, promitteret. Philippus Melanchton hoc privatum & pertinax Lutheri propositum cum mitigare vellet nihil apud eum obtinere potuit, sed anno 44. Parvam suam Confessionem edidit de Cœna Domini, in qua non modò vehementer in Zuinglianos invehitur, sed eos etiam palàm hæreticos, Sacramentorum hostes, & perditos, æternúmque damnatos appellat. Tigurini igitur justis ac magnis de causis adversus hanc Confessionem aliam conscribere, & se suamque doctrinam defendere compulsi sunt: atque hoc modo infelix certamen istud paululum sepultum, à Luthero renovatum fuit.

Post Lutheri tamen mortem, quæ incidit in diem 18. Februarii anni 46. certamen hoc aliquandiu intermissum fuit, quòd bello Germanico & victoriâ Caroli V. Imp. status Ecclesiarum in Germaniâ afflictissimus & in summum discrimen adductus fuisset. Primarii namque Principes Protestantium vinculis: Civitates Imperii grandi ære: Ecclesiarum ministri, qui bellum hoc Sacramentarium antehac ex parte gesserant, damnis, ignominiis, verberibus & exiliis mulctabantur. Accidit igitur tunc quoque, quod in veteris Ecclesiæ Historia persequutionum tempore sæpe accidisse legimus, ut nimirum sepositis odiis, conviciis, condemnationibus & animorum exacerbationibus, pacem utrinque colerent, & de communi Ecclesiæ periculo soliciti essent.

Hanc autem tranquillitatem turbavit primus Ioachimus Westphalus

Hamburgenſis Eccleſiæ Miniſter Anno 1552. editione libelli, cui tutulum fecit, Farrago confuſanearum, & inter ſe diſſidentium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorum libris congeſta. Oppoſuit hunc libellum Conſenſui nuper facto inter Helveticas & Gallicas Eccleſias, Bullingeri & Calvini conſilio & operâ in negotio Euchariſtico. In hac Farragine probare ac demonſtrare conatur Weſtphalus, Zuinglianos & Calviniſtas, quos ſic vocant, quantúmvis ſimulent conſenſum in Re Sacramentaria, tamen in varias & inter ſe pugnantes ſententias, ſciſſos eſſe, quæ propria nota ſeductorum ſit: Lutheranos contrà in una certa & perpetua ſententia ſibi conſtare: cùm tamen in illo ipſo libello multa doceat, quæ Luthero prorſus ignota, aliena, abſurda, quin palàm ſunt impia & blaſphema. Claſſicum etiam in eodem libello non obſcurè canit, excitatis ad ſubſidiariam operam ſociis, novo bello gerendo. Excitatum his libellis incendium celeriter ſeſe diffudit, & multa Regna ac Provincias corripuit: & tot quidem ſcriptionum velitationibus agitatum eſt, ut majus & ferventius ſtudium partium in hoc certamine vix antè conſpectum fuerit.

In hoc perturbatiſſimo, triſtiſſimoque Germanicarum Eccleſiarum ſtatu Matthias Flaccus Illyricus quoque novas rixas & contentiones admodum periculoſas in Saxonicis Eccleſiis excitavit. Cùm enim foveret erroneas & falſas multas opiniones de præcipuis Doctrinæ Chriſtianæ capitibus, eas, quia turbulenti ac ferocis erat ingenii, propagare omninò animum induxit. Quòd verò intelligeret, ſe florente Philippi authoritate & doctrinâ, monſtroſas ſuas opiniones Eccleſiis & Scholis obtrudere non poſſe, ideò fovit omnes eos, puta Nicolaum Gallum, Iohannem Wigandum, Matthæum Iudicem, Baſilium Fabrum & ſimiles, quos odiſſe Philippum ſciebat, & eorum operâ Viri ſanctiſſimi authoritatem imminuere, ejuſque Doctrinam & Libros in contemptum adducere ſtuduit, verùm ſub alio prætextu. Poſt Philippi verò obitum, Flacciana factio altius criſtas erigens, & majores vires acquirens, quod Brentiani ſeſe illis conjungerent, & propterea Flaccio-Brentiani nominati ſunt, omnes à ſe diſſidentes publico judicio damnare conata eſt. Ideò hujus factionis coriphæi, editâ publicè ſupplicatione, ad Iohannem Fridericum II. Saxoniæ Ducem, ejuſque Fratres, ac alios Principes & Status, Confeſſionem Auguſtanam amplectentes, vehementiſſimè Synodum petiverumt, contra Adiaphoriſtas, Synergiſtas, Oſiandriſtas, inprimis autem illos qui non vellent ſtabilire τὴν ἀρτολατρείαν, quos inter Philippus hactenus præcipuus fuerat, ideóque præcipuè etiam ab ipſis poſt mortem petebatur. Nolebant autem in hanc Synodum Zuinglianos admitti, quos jampridem damnaſſent: ſed tantùm eos, qui ſunt Auguſtanæ Confeſſionis, & de eorum controverſiis pronunciari, utque anathemate ferirentur Zuingliani aliíque, quos Synodus improbaverit, etſi non auditi fuiſſent, atque ita Theologi iſti in hac Synodo accuſatores ſimul ac judices eſſe voluerunt: quæ omnia, & alia hujus generis infinita in Altera parte noſtræ Hiſtoriæ Sacramentariæ copioſè declarata & expoſita ſunt.

Circa hæc verò tempora, poſtquàm altum ſilentium in Eccleſiis & Scholis Germanicis, ab anno 29. fuerat, de errore maximo Vbiquitatis Carnis Chriſti, is denuo renovari cœpit, privatim à Brentio, & tectè à Schmidlino, qui propterea Illyrico ſe adjunxerat, & diu ſopitam illam Vbiquitariam controverſiam maximo conatu moverunt, & tamen in proponendo & propagando illo portento varii admodum fuerunt. Primùm enim docebant

Corpus Christi inde à conceptionis momento omnipræsens, ac propterea etiam in pane Cœnæ esse. Huic delirio postea hæc monstra adjecerunt: Christum in utero matris exaltatum esse, ascendisse in cœlum, ab eóque tempore sedisse ad dexteram. Exaltationem factam esse invisibiliter à conceptionis momento. Filium Dei cum omnibus etiam spurcissimis rebus unitum esse personaliter, illud tantum discrimen esse, quòd aliis rebus non ita tradiderit proprietates Deitatis ut humanitati. Ideo etiam Brentius unionem hypostaticam dixit esse realem effusionem omnium proprietatum Deitatis in Christum hominem. Schmidlinus verò eam definivit, quod ὁ λόγος omnia per assumptam humanam naturam agat. Chemnitius verò περιχώρησιν esse contendebat. Addiderunt quoque, idem esse ascendere in cœlum, & sedere ad dexteram Dei. Christum dupliciter ascendisse in cœlum, invisibiliter partim in incarnatione, partim in resurrectione: & visibiliter in monte Oliveti; ita tamen ut supra nubes in Cœlum non ascenderit, quum Cœlum sit ubique, cujus ea sit conditio, ut etiam Satan & impii præter Angelos & Sanctos in eo sint, nequaquam verò illud esse aut unquam fuisse, aut futurum esse in excelsis. Ascensionem esse depositionem formæ servi, & receptionem formæ Dei, ideóque Corpus Christi in gloria non habere circumscriptionem, quàm prius habuerit. Corpus illud visibiliter quidem habuisse circumscriptionem, invisibiliter autem semper ubique fuisse. In Christo quoque aliam esse Divinitatem communicantem seu participantem, aliam verò communicatam seu participatam. Ideo autem portentosum hoc dogma à Brentio inventum, & à Schmidlino ac Kemnitio auctum & propagatum fuit, ut eo probarent, carnem Christi adesse reali & essentiali præsentiæ modo In, Sub, & Cum signis sacræ Cœnæ, quoniam περιχωρήσει, hoc est, Immanentiâ seu Immeatione inter se realiter communicet Deitas λόγου humanæ naturæ assumptæ omnia essentialia sua idiomata & operationes. Fatetur hoc Brentius & Schmidlinus, & apertè dicunt, si hæc sententia non recipiatur, in Zuinglianorum castra omninò transeundum esse: Item, nisi ex hypostatica unione duarum Naturarum in Christo ponatur, Corpus ipsius esse in omnibus ubique locis, frustra inculcari veritatem verborum, *Hoc est Corpus meum*, pro quibus etiam ne ad momentum quidem amplius cum Zuinglianis dimicare velint.

Ab initio hujus certaminis Vbiquistici Ioannes Brentius in lucem edidit librum, de Personali unione duarum naturarum in Christo, de Ascensione ejus in cœlos, & Sessione ad dexteram Patris: in quo stabilitur Vbiquitatis prodigiosa doctrina: horribilis depravatio doctrinæ veterum de Communicatione Idiomatum, falsa interpretatio articuli de Ascensione Christi. Bullingerus quoque librum in lucem edidit, cujus occasione in contentionem & certamen cum Brentio, nullâ suâ culpâ, & præter opinionem incidit. Quum enim in publica enarratione Evangelii Ioannis absolvisset cap. 14. multorum rogatu in lucem edidit tractationem verborum Domini; In domo Patris mei mansiones multæ sunt, &c. in qua demonstrat spem, salutémque fidelium certissimam esse, & cœlum, in quo ascendit Christus, & in quod suscipiuntur electi omnes, locum esse in excelsis certum. Agit etiam de dextera Dei & Vbiquitate Corporis Christi. Hac occasione ingens certamen inter illos exortum, & variæ multiplicesq; scriptionum velitationes factæ sunt. Illustriss. igitur Princeps Saxoniæ Ioannes Fridericus Weinmariâ scripsit ad Senatum Tigurinum, editos jam aliquot annos hinc inde à multis Ecclesiarum mini-

ſtris, & Scholarum Profeſſoribus in Germania, multos virulentos & aculeatos libellos, ſub hoc prætextu, quòd ad propagationem gloriæ & verbi Dei, ac ædificationem Eccleſiæ pertineant: quum tamen revera ſemina in iis ſint, multarum & graviſſimarum contentionum, diſcordiarum, quin etiam turbarum ac tumultuum non levium: & occaſionem præbuerint calumniis conviciiſque horrendis. His itaque de cauſis Auguſtanæ Confeſſionis Electores & Principes ſuis injunxiſſe Typographis, ne in poſterum tales libros vel ipſi excudant, vel alibi excudi curent: hortatur igitur, rogatque Senatum Tigurinum, ut ſuis Typographis idem mandet, quo ſic omnis occaſio calumniandi & convitiandi præcidatur, & mutua concordia ſervetur. Accipiunt Tigurini conditionem: & Principi reſcribunt, ſi ante annos aliquot hoc à Principibus decretum & cautum fuiſſet, plurimi amarulenti & aculeati libelli, conviciorum & calumniarum pleni, contra ſuas Eccleſias non fuiſſent editi, quibus ſui Theologi reſpondere coacti ſint, ne veritatem prodere, & Eccleſias ſuæ fidei commiſſas negligere videantur. Pollicentur etiam, ſi Principes dent operam, ut Theologi ipſorum, hoc planè divino & laudabili decreto Principum ſtent, & à convitiis & calumniis abſtineant, quibus non modo privatim, ſed etiam publicè pro ſuggeſtu in omnibus concionibus ipſorum doctrinam, Eccleſias, earúmque miniſtros, magno cum ſcandalo infirmorum adobruant, lacerent ac proſcindant, ſe quidem ſedulò curaturos, ut idem quoque à ſuis fiat: Se enim nihil magis exoptare, quàm pacem & concordiam Eccleſiarum. Hoc verò decretum Principum paulò pòſt fœdè violatum eſt. Anno itaque 64. Illuſtriſſimorum, piiſſimorumque Principum Friderici Electoris Palatini, & Chriſtophori Ducis Wirtenbergenſis auſpiciis, menſe Aprili Chriſtianum Colloquium, certis Theologis utrinque deſignatis, inſtitutum eſt, de Vbiquitate Corporis Chriſti, & de ſenſu verborum Cœnæ Dominicæ, ſi qua ratio pię & Chriſtianę conſenſionis vel hoc modo iniri poſſet. Sed ne hoc quidem Colloquium eum eventum habuit quem optimi Principes ſperarant.

Poſt mortem igitur Landgravii PHILIPPI M. Illuſtriſſimi aliquot Germaniæ Principes rurſus convenerunt: & deliberatione habitâ de componendo certamine Sacramentario, conſtituunt, ut partis utriuſque Theologi nihil ampliùs de hac cauſa in publicum edant, quandoquidem cauſa hæc ſcriptis utrinque ſatis diſceptata ſit. Atque Illuſtriſſimus Princeps WILHELMVS Landgravius literis ad Bullingerum datis, petit, ut & ipſe pro ſua moderatione huic ſententiæ pareat, & reliquis per Helvetiam miniſtris auctor ſit ut idem faciant. Non difficulter hoc ab Helveticarum Eccleſiarum miniſtris impetratum fuit, qui alioquin pacis amantes, & inviti in hoc certamen pertracti fuerant: ac paruerunt Principum voluntati, donec rurſus coacti importunitate adverſariorum, qui nunquam interea ceſſarunt noſtros oppugnare & convitiis prôſcindere, juſtæ & ſanctæ cauſæ defenſionem denuò ſuſceperunt.

Inprimis verò ſub initium anni 70. Teſtamentum Brentii editum eſt, in quo veram & orthodoxam doctrinam de Chriſti perſona & ſacra ejus Cœna, atrocius quàm unquam antea damnavit, claſſicum quodammodo novum canens ad bellum ἄσπονδον cum Zuinglianis gerendum. Vetat enim, ne ulla eis fides unquam habeatur, néve cum illis unquam fiat conciliatio: denique omnes atteſtatur, quorum aliqua fuerit poteſtas, vel juvandi, vel prohibendi, ſedulò dent operam, ne in recta & vera Chriſti Eccleſia ulla ſedes, locúſve in

Ger-

Germania illis relinquatur: & ita in Zuinglianos truculenti alicujus militis, seu ducis classicum canit. Tacitè etiam gladium in illos stringendum innuit, qui Zuinglianum errorem docuerint, nisi resipiscerent. Ait enim se eam tyrannidem tantum improbare, quæ sinceros Christianos à Zuinglianis Doctoribus seductos, nec melius edoctos ferro persequitur: at de ipsis Doctoribus Zuinglianis satis indicat se aliter sentire. Ad hoc igitur sanguinolentum Testamentum & Ecclesiæ Christi verè inofficiosum Bullingerus à Collegio Tigurinorum Theologorum respondere jussus est: aliáque scripta plurima de hac controversia edita sunt.

Oppugnârunt enim hoc Brentii & Schmidlini delirium novum & prodigiosum Vbiquitatis Genevenses, Heidelbergenses, Ingolstadienses quoque Iesuitæ Sperlingus, Busæus, & alii: multi etiam ex ipsis Lutheranis, Westphalus, Hesshusius, Morlinus, Wigandus, qui omnes Vbiquitatem Corporis Christi apertè improbarunt & damnarunt, atque hoc modo ipsi Lutherani in duas factiones divisi sunt, quarum altera generalem præsentiam Corporis Christi in omnibus locis & creaturis, & proptera etiam in pane Cœnæ; altera verò restrictam & specialem, in iis locis tantùm, quibus se verbo suo alligarit, asseruit.

Inter alios autem hanc doctrinam Witebergenses Theologi omnes strenuè refutarunt. Primò in suo Iudicio ad Electorem Saxoniæ de libris Brentii hac de re editis: in quo indicant, rectiùs facere eos, qui verbis institutionis simpliciter credant & insistant, quàm qui laboriosas, subtiles & prolixas disputationes instituant de omnibus & contra omnia quæ adversarii obiiciant: Præsentiam quoque Corporis & Sanguinis Christi ab initio non ex unione utriusque naturæ, vel ex Ascensione & Sessione ad dexteram Patris, sed ex verbis & promissione Christi comprobatam & declaratam fuisse. Quantum verò ad disputationes ipsas de dictis articulis attineat, testantur & confitentur, multas inusitatas, novas, peregrinas & periculosas phrases à Brentio & Schmidlino usurpari & pertinacissimè defendi, utque recipiantur, & in Ecclesias ac Scholas Saxonicas introducantur, se nec velle nec debere suadere, cùm nec in Verbo Dei & scriptis Prophetarum & Apostolorum, nec in præcipuorum & vetustissimorum Patrum scriptis inveniantur, neque etiam à suis Antecessoribus usurpatæ unquam fuerint. Citari quidem ad probandas ejusmodi phrases testimonia quædam ex Lutheri Polemicis scriptis: sed ea non tam Lutheri, quàm recentiorum Scholasticorum Theologorum esse, ex quibus Lutherus in fervore certaminis ea mutuatus sit: postea verò & quidem paulò ante obitum suum, Lutherum in expositione postremorum verborum Davidis, aliisque didacticis libris juxta primitivæ Ecclesiæ Patrum scripta loquutum esse, &c.

Deinde refutarunt Witebergenses Brentii & Schmidlini Vbiquitatem in Propositionibus de præcipuis horum temporum controversiis. Tertiò, in Stereomate seu Grundfest de Persona & Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, contra novos Marcionitas, Samosatenianos, Arrianos, Nestorianos, Eutychianos & Monothelitas in Flaccianorum grege, ex Scriptura sacra, symbolis, approbatis Conciliis, & consensu Orthodoxorum Patrum.

Accusantur igitur Witebergenses Theologi ob hæc sua scripta apud Electorem Saxoniæ, à Wirtenbergensi, aliisque Principibus, Schmidlini & sociorum instinctu, quod in doctrina de Persona Christi, ejusdem Ascensione, Sessione ad dexteram Patris & Cœna sacra, non Lutherum & Saxonicas

Ecclesias, sed Zuinglianos & Calvinistas sequantur, unde horribilis mutatio religionis metuenda sit. Dresdæ igitur conventus indicitur à Saxoniæ Electore 10. Octob. Anno 71. ut ibi Confessionem suæ doctrinæ de his articulis categoricam ederent. Convenerunt igitur dicto loco non solùm Saxonis, sed aliorum quoque Principum Theologi & Superintendentes præcipui, & formulam Consensus conscribunt, in qua de his articulis verè ac orthodoxè, juxta Verbum Dei, sentiunt & docent, eámque voluerunt esse quasi Epitomen Stereomatis seu libri Grundfest. Approbata quoque est hæc Dresdensis Confessio unà cum Stereomate, tum utriusque Academiæ, Lipsensis & Witebergensis, tum trium Consistoriorum, atq; adeò omnium Superintendentum Saxonicarum Ecclesiarum consensu. Illi ipsi tamen approbatores paucis exceptis, hunc Consensum & librum Stereomatis, quum primùm Schmidlinus Vbiquitatis Apostolus in Saxoniam venisset, & Flaccio-Brentiana factio corroborata esset, rursus, mutatâ sententiâ, condemnarunt, exagitarunt, & acerbissimis judiciis insectati sunt.

Quum itaque Theologorum multorum in florentissimis Saxoniæ Ecclesiis & Academiis mentes Spiritu S. illuminatæ, sanam doctrinam de Persona Christi & Cœna Dominica intelligere, ac relictis vulgò receptatum opinionum præjudiciis, potius quid olim Apostolica & primitiva Ecclesia sensisset, quàm quid Scholasticis Theologis impurissimis placuerit, atque etiamnùm hodie huic vel illi probetur, attendere inciperent: passim etiam ederentur scripta non solùm ab Orthodoxis, sed etiam à Lutheranis in Saxonicis Scholis, atque à Pontificiis, Iesuitis inprimis, in quibus Vbiquitatis commentum solidè refutabatur: Vbiquitistæ verò & corporalis præsentiæ Christi in Cœna propugnatores intelligerent, se contrà disputando & scribendo non posse consistere, nec quicquam proficere, aliâ viâ rem adgressi sunt, ac Principum aliorúmque Magistratuum authoritate, Suffragiorum item multitudine perrumpere, veritatem oppugnare, imò penitus evertere, & novum suum Vbiquitatis dogma defendere statuerunt: qua in re aliquot anni consumpti sunt: ac perreptavit hoc nomine Iacobus Schmidlinus, Vbiquitatis Apostolus, omnes omnium Protestantium Principum aulas.

In eas ipse & alii ex Sociis intromissi, insurrarunt Principibus, discedi in eorum Provinciis ac ditionibus à Lutheri doctrina & Confessione Augustana: Corpus doctrinę Philippi corruptum esse: detrahi per illud scriptis Lutheri. Exaggerata est etiam Philippi, aliorúmque ab Augustana Confessione secessio, seu, ut ipsi nominarunt, defectio: Polemica Lutheri scripta in cœlum elata, ut horum prætextu dogma Vbiquitatis Principum animis instillaretur, econtrà verò doctrina adversariorum infidelissimè proposita & calumniosissimè depravata fuit. His similibúsque illecebris mirificè deliniti sunt Principes: inprimísque Elector Saxoniæ Augustus admonitus est de ingentibus periculis, quæ Ecclesiis Saxonicis immineant, ne huic malo maturè occurrat. Incidit igitur anno 74. Conventum Torgæ quindecim Theologorum, qui conscripserunt Formulam, juxta quam Concordiæ in Protestantium Ecclesiis iniri posset, sed ita, ut articuli ejus pro norma seu regula doctrinæ recipiantur. In ea etiam Orthodoxi omnes per Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam, Poloniam, Hungariam, Belgium, Helvetiam, &c. qui nullius adhuc falsitatis ex verbo Dei convicti, nec sibi malè conscii fuerunt, ab his paucissimis & penè nullis hominibus, nullâ prorsùs allata, nedum audita & collata coram utrinque acceptis judicibus ratione, damnati sunt ut hæretici &

blasphemi

blaſphemi, ac ſi in legitima & provinciali, vel etiam generali omnium Chriſtianarum Eccleſiarum Synodo, juſtâ ex Verbo Dei præeunte cognitione, auditi convictíque eſſent. Cúmque hanc condemnatoriam Formulam Torgenſem nonnulli Witebergenſes Theologi ſubſcriptione ſuâ ſimpliciter approbare recuſarent, ab officiis ſuis primò removentur, deinde arreſto obligantur, tandem verò Electoris & Principum juniorum Saxoniæ finibus exire jubentur, non ad defenſionem admiſſi, nec ex Verbo Dei refutati.

Quia verò in hoc Conventu non damnatus fuit Philippus & Corpus ejus doctrinæ, nec approbata Vbiquitas Corporis Chriſti, ſed potiùs rejecta, indigniſſimè id tulerunt Vbiquiſticæ doctrinæ Patroni & Philippi hoſtes. Ea propter paulò poſt alius Torgæ Conventus coactus eſt, cui Schmidlinus, Kemnitius, Selneccerus, Chytræus, Muſculus & Corneus interfuerunt. In eo ante omnia data eſt opera, ut inter Vbiquiſtas & Flaccianos Concordia iniretur, conſenſus in doctrina conſtitueretur, deque præteritis contentionibus perpetua amniſtia ſanciretur. Pleriſque etiam conſultiſſimum viſum eſt, ut ſcripta Philippi, tanquam ſuſpecta, ambigua, fucata & cothurnata, ex Eccleſiis exterminentur, nec ullum horum pro norma habeatur. Præterea novum ipſi cudunt Corpus doctrinæ, in quo non tantum ſcripta Prophetica & Apoſtolica ac tria Symbola pro Regula dijudicandi controverſias ponuntur: ſed etiam Auguſtana Confeſſio & Apologia, Articuli Schmalcaldici, Catechiſmi Lutheri, quin omnia ejuſdem tam polemica, quàm dialectica ſcripta, eóque ipſo etiam Vbiquitatis ſuæ figmentum haud obſcurè canonizarunt. Recuſantes in Electorali Saxonia hoc Corpus doctrinæ novum ſubſcriptione ſuâ approbare, tanquam res novas molientes, non ſolùm in Eccleſia, ſed etiam in Republica calumniis oppreſſi, non auditi, non refutati, non collatis ſententiis, à ſuis accuſatoribus condemnati ſunt ad proſcriptiones & carceres: ibi cum illis actum à Theologis Vbiquiſticis de ſubſcriptionibus, non rationibus, ſed vel promiſſionibus, vel minis: propoſitæ ſunt quæſtiones inquiſitoriæ, ad quas reſpondere jubebantur ſimplici affirmatione aut negatione: qui non reſponderet pro Vbiquitate, Sacramentarius proclamatus eſt, & cavendum omninò contenderunt, ne res ad diſputationem veniret.

Miſſa eſt deinceps nova hæc Formula Concordiæ ad alios Auguſtanæ Confeſſionis Electores, Principes & Ordines: petita eſt ſpecioſis rationibus Libri approbatio. Sed plurimi ſubſcriptionem multis & juſtis de cauſis recuſarunt, & graviſſimas Eccleſiarum controverſias non à tam paucis hominibus, ſed à pluribus vel in nationali vel etiam generali Synodo tractandas & dijudicandas prudenter cenſuerunt, quæque in novo hoc Libro deſiderarent liberè, miſſis Cenſuris, judicarunt, graviterque monuerunt de Philippo, de ſcriptis ejus, præſertim de Corpore illius doctrinæ non exterminando, de Confeſſione Auguſtana cùm priore, tum poſteriore, de Perſona Chriſti, de Cœna Domini, de Vbiquitate, de verbo damnandi, déque aliis ſimilibus.

Iuſſu itaque Electoris Saxoniæ Vbiquitatis Patroni Bergæ in monaſterio propè Magdeburgum conveniunt, ut ex Cenſuris tranſmiſſis Formulam Torgenſem cognoſcerent, examinarent & corrigerent. Etſi verò quædam ex iis in Formulam ſuam aſſumpſerunt, quædam expunxerunt & omiſerunt, quædam mutarunt, ut aliquo ſaltem modo Principibus obſequi viderentur: notorios tamen & manifeſtos, quin impios & blaſphemos ejus errores, in ſummo præſertim Fidei Chriſtianæ articulo de Perſona Chriſti, reliquerunt, & confirmarunt, omneſque non recipientes & approbantes eos condemnarunt,

& ſolùm

& ſolùm mutato nomine ex Formula Torgenſi Bergenſem fecerunt, ut hodie exſtat.

Cùm igitur Principes Formulæ emendationem urgere pergerent, nec eſſe vel ſubſcriptiones exigendas, vel Formulam publicandam & in lucem edendam prudenter judicarent, niſi prius examinata & ab erroribus, quibus ſcateat, repurgata approbatáque eſſet in libera ac generali Synodo, in qua etiam diſſentientes ab ea audirentur, & hanc ſententiam Elector Auguſtus quoq; approbare velle videretur, tum iſti Theologi vires & artes ſuas omnes adhibuerunt, ut eum ab hoc pio & Chriſtiano conſilio averterent, ipſique aliud ei dant conſilium. Paulò poſt Tangermundæ congregati iſti Theologi, Optimi Electoris Auguſti petitionem æquiſſimam de correctione Formulæ ſuperbiſſimo, ambitioſiſſimoque faſtu rejecerunt, præfractè & quaſi prætoriâ lege ac poteſtate edicentes, quòd ne ad latum quidem unguem, neque etiam in minutiſſimo quoque puncto, ab hac ſua recenter fabricata Concordiæ formula, & doctrinæ norma recedere velint: Hæreticos, Fanaticos, Sacramentarios, & impuros Doctores, pro ſuâ dominandi in Eccleſia libidine, omnes eos appellantes, qui ſubſcriptionem hujus ſuæ normæ pergere vellent recuſare. Nec tantùm Theologis & Miniſtris, ſed etiam Electoribus & Principibus, omnem ulterioris Cenſuræ aut Correctionis & mutationis poteſtatem negârunt, utcunque illi nec pauca nec levia deſiderarent. At vicit tandem & perrupit hic ſuperbiſſimus Theologorum Bergenſium Spiritus. Nam neque in Synodo examinato, neque correcto & emendato ſubſcripſerunt Libro, multis verborum illecebris perſuaſi Electores tres, Principes etiam Comites & Civitates aliquot. Mox petita eſt ſubſcriptio & approbatio etiam ab iis Theologis, quos Formulam hanc probare & ſubſcribere paratos eſſe non erat dubium, & quorum authoritatem cæteri non detrectaturi videbantur: atque ita deinceps à majoribus ad minores progrediebantur: reſervatis ad extremum iis, de quibus perſuadendis dubitabant, excluſis verò ac præteritis, de quibus deſperabant: Recuſantibus ſubſcribere, Conſenſum eorum Principum ac Ordinum, qui jam ſubſcripſiſſent, obiiciebant: perſeverantes in ſententia, ab officiis removebant. Tandem in lucem edita eſt hæc Formula, & in omnium Principum ac Ordinum, qui ſubſcripſerunt Eccleſiis & Scholis per Germaniam, ſola, tanquam Regina quædam, regnat hodie, & pro norma ſeu regula doctrinæ & controverſiarum omnium habetur: adeò, ut qui eam adhuc recipere & approbare nolint, vel locis ſuis moveantur, vel in carceres detrudantur, vel cum conjugibus & liberis in exilium pellantur.

Vt verò priora bella ac certamina Euchariſtica Parte primâ & ſecundâ Hiſtoriæ noſtræ Sacramentariæ deſcripſimus, ita hoc poſtremum etiam, quod à Brentio & Schmidlino pro Vbiquitatis Canonizatione & propagatione inſtauratum, in hunc uſque diem ſummis viribus magnaque contentione geritur, in eoque orthodoxa ſententia & doctrina, inprimis de Perſona Chriſti & ſacra ejus Cœna hac CONCORDIÆ FORMVLA ceu validiſſimo ariete & terribili tormento ſine intermiſſione oppugnatur & concutitur, hoc Libro complexi ſumus, in quo hujus Formulæ errores & falſa dogmata, ſacræ Scripturæ, orthodoxis Symbolis, toti antiquitati, & ipſi quoque Auguſtanæ Confeſſioni repugnantia: Antilogiæ etiam ſeu Contradictiones, Condemnationes injuſtæ, & modus in Eccleſia Chriſti hactenus inuſitatus, quem in conſcribenda, ſuffragiis munienda & promulganda ea Auctores ejus

ſecuti

ſecuti ſunt, demonſtrantur, & ob oculos ponuntur, non ſolùm in præſentis, ſed etiam futuri ſeculi Lectoris gratiam, ut inde intelligere & judicare poſſit, utra pars juſtiorem ac meliorem cauſam defenderit & propugnarit.

Hos autem labores meos, *Generoſiſsime Princeps*, ſub Celſitudinis T. nomine in lucem edere placuit his potiſſimùm de cauſis. Primò, ut ſint teſtimonium & ſignum ſummæ noſtræ obſervantiæ, propenſiſſimæque voluntatis & ſtudii erga Haſſiacam Domum, inter quam & Rempublicam Tigurinam, Patriam meam, vetus & ſumma conjunctio atque amicitia à multis jam annis fuit. Secundò, quòd Magnus ille PHILIPPVS Langravius Haſſiæ Celſitudinis T. Proavus, beatiſſimæ & glorioſiſſimæ memoriæ Princeps, in aliquot Conventibus Imperii noſtrarum Eccleſiarum cauſam ſtrenuè fortiterq; defendit, & in Condemnationes ſeu proſcriptiones earum, quas jam Concordiæ Liber iniquiſſimè promulgat & in innocentes vibrat, inauditâ nec prius cognitâ cauſâ, contra jus gentium, omniúmque populorum conſentire nunquam voluit, atque etiam irritas fecit. Tertiò, quod Celſitud. T. Avus WILHELMUS Landgravius, ob ſingularem in rebus gerendis dexteritatem SAPIENS dictus, ab initio quidem cum Electore Saxoniæ hoc Concordiæ Opus omnibus modis ſuaſit ac promovit etiam, quòd eorum Conſilium eſſet, ut à Theologis ejuſmodi Concordiæ formula conſcriberetur; quæ ex Verbo Dei exſtructa, ad ſocietatem Auguſtanæ Confeſſionis alliceret, ſi fieri poſſet, quicquid Eccleſiarum orthodoxarum in toto orbe Chriſtiano eſſet. Fuit igitur hoc Principum illorum conſilium ſanctum, pium ac bonum: Heroicum etiam eſt, Principibúſque viris digniſſimum, non uni tantùm genti, ſed omnibus prodeſſe velle. Theologorum verò Bergenſium improbitas, fraus & malitia ſummoperè deteſtanda eſt, qui hoc Principum zelo & conſilio abuſi ſunt, ut ſub hoc prætextu Vbiquitatis monſtrum, & quæ ei adhærent impia, falſa & blaſphema dogmata canonizare & Eccleſiis obtrudere poſſent. Hoc autem quum primùm animadvertiſſet Celſitud. T. Avus prudentiſſimus WILHELMUS Landgravius, totis viribus conatibus eorum reſtitit, utque Liber iſte in libera Synodo examinaretur, corrigeretur & ab erroribus, quibus ſcateat, repurgaretur contendit & elaboravit. Id verò cùm apud præfractos & ſuperbiſſimos Theologos obtinere non poſſet, ſubſcriptionem Libri ejúſque errorum conſtanter recuſavit, atque aliis Principibus ut idem facerent author fuit, eáque in re Eccleſiæ totique Reipub. Chriſtianæ utiliſſimam ſimul ac neceſſariam operam navavit. Quartò exemplum Paternum ſequutus C. T. Parens Illuſtriſſimus MAURICIUS Landgravius, decus & ornamentum Germaniæ, quin etiam totius S. Romani Imperii, non ſolùm Librum Concordiæ cum ſuis paradoxis, falſis & impiis dogmatibus aſpernatus eſt & abhorruit ſemper, prudenterque judicavit hunc fœtum & abortum ad Garamantas potius ablegandum, vel in alieno orbe exponendum, quàm ab orthodoxis hominibus recipiendum eſſe: ſed etiam, cùm defuncto LUDOVICO Landgravio Celſitudinis ejus Patruo, Marpurgenſis Civitas & Academia, adeóque etiam principalior ſuperioris Haſſiæ pars, hæreditario jure Celſitudini ejus obtigiſſet, nihil prius habuit, quàm ut ditionis illius Eccleſias à Papatûs reliquiis repurgaret, & Religionis exercitium purum, illi, quod in reliquis inferioris Haſſiæ Vrbibus & Eccleſiis, imperio ſuo ſubjectis, uſitatum fuit hactenus, conforme redderet, nec diſſidium aliquod in Eccleſiis & Scholis ſuis poſthac deprehenderetur. In quo utroque facto ſingularis ille ac propè divinus veritatis cœleſtis defendendæ, ab erroribus

varii

variis ac multiplicibus repurgandæ, & ad posteritatem propagandæ zelus, tanquam lumen quoddam splendidissimum elucet, qui etiam in Mose, Iosua, Davide, Ezechiâ, Iosia, Constantino M. aliisque piissimis Imperatoribus, Regibus & Principibus conspicitur. Quintò, ex horum piissimorum, & nunquam satis laudatorum Principum stirpe cùm Celsitudo T. originem ducat, omnes boni apud nos sibi optima quæque de ea pollicentur. Et certè de generosissima Tua indole tam multa, támque præclara ad nos huc usque in Helveticas oras famâ & literis magnorum virorum constantissimè perferuntur, ut nemini dubium sit, quin non solùm in benevolentia & amicitia erga Rempublicam Tigurinam sis permansurus, sed etiam universa Christi Ecclesia Te nutritium fidelissimum, & S. Romanum Imperium Principem Orthodoxum ac verè Christianum habiturum sit. Sextò plurimùm refert, in tantis tamque perniciosis Vbiquisticorum Theologorum conatibus, qui in toto hoc Libro referuntur & ob oculos ponuntur, quibus reformatæ Ecclesiæ vehementissimè perturbantur, & immanissimæ Pontificiorum tyrannidi obiiciuntur, Principes Christianos, quibus à Deo Ecclesiæ suæ patrocinium & tutela commissa est, fundamenta, originem & progressum Consubstantiationis & Vbiquitatis seu Omnipræsentiæ Corporis Christi, pro quibus tuendis, conservandis, propagandisque totis viribus laborant & dimicant, scire & probè cognita habere, ut inde intelligant, non inniti ea fundamento firmo Verbi Dei, neque etiam doctrinæ primæ & mediæ ætatis post Christi ascensionem Ecclesiæ, sed potius stramineo & ruinoso fundamento impurissimorum Scholasticorum Theologorum doctrinæ, ac Sex tantum Bergensium Patrum placitis, decretis, anathematismis & condemnationibus: ideoque Principes etiam in propulsandis istis tetris erroribus & falsis opinionibus vigilantiores, in defendenda autem Veritate & Verbi Dei purâ doctrinâ alacriores atque constantiores sint. Ad quam Virtutem Celsitudinem T. Majorum Tuorum, sanctissimæ memoriæ Principum, atque inprimis Parentis T. Illustrissimi MAURICII exempla stimulare & excitare debent quàm maximè.

Accipe igitur *Illustrissime, Generosissimeq; Princeps*, hos meos Labores benigno vultu, eósque meæ, imò totius Ecclesiæ & Scholæ Tigurinæ summæ erga Celsitudinem T. observantiæ testimonium & signum esse patere. Dominus IESUS Salvator Mundi Illustrissimum ac potentissimum Principem MAURICIUM Landgravium cum Celsitudine Tua, totáque Hassiaca Domo tueatur, & quàm diutissimè ad nominis sui gloriam conservet, donáque sua in vobis magis magísque augeat, AMEN. *Tiguro Helvetiorum metropoli Calend. Augusti Anno* 1607.

CELSITVDINIS T.

Deditissimus

Rodolphus HOSPINIANUS
Tigurinus.

INDEX

INDEX TITULORUM

SECVNDVM SERIEM CAPITVM Digeſtorum.

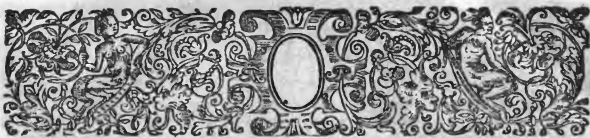
¶¶¶ *Princeps*

INDEX PRÆCIPVORVM AVCTORVM QVI IN HOC VOLVMINE citantur.

Gabriel

INDEX RERUM ET VERBORUM

MEMORABILIVM, in hoc toto OPERE contentorum.

Deificatio

Valens

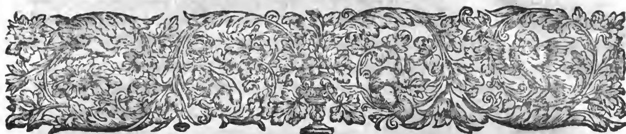

INDEX

INDEX
PRÆCIPVORVM LOCORVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ,

Qui in hoc VOLVMINE *explicantur.*

IN LI-

IN LIBRVM CONCORDIÆ PROLEGOMENA.

In quibus veriſſima Narratio de Occaſionibus, Cauſis, Exordiis, & Progreſſibus Sacrificii Miſſæ, Tranſſubſtantiationis, Conſubſtantiationis & Vbiquepræſentiæ Corporis Chriſti continetur.

N Cœna Dominica externa Symbola Conſecratione, ſeu Benedictione, ut Paulus loquitur, transferuntur ab uſu phyſico & profano ad uſum ſacrum & myſticum, ordinatum Verbo, cum typi ad archetypum, operiſque externi ad internam ſimilitudine & congruentiâ, ſecundum normam Verbi, Spiritu fruente rebus ſpiritualibus fide: uti corpus potitur & fruitur phyſicis ore. Adeoq́ tota externa manducatio diſcernitur & ſeparatur ab omni alia phyſica ac profana cibi alterius manducatione, ut fiant Symbola σύνεργα ὄργανα Spiritus Sancti, non tamen ex virtute ſua aliquâ naturâ inſitâ, aut hyperphyſicè acquiſitâ, ſed per Gratiam collatâ: quæ talis eſt, ut ex ordine inſtitutionis agant tanquam Verbum viſibile, virtute Verbi ordinantis, ac Promiſſionis, & tanquam ſymbola ac ſigna exhibitiva rerum, quas deſignant, denunciant & afferunt verba, totiuſque in legitima actionis internæ uſu, quâ fit rerum participatio & applicatio: perinde ut vox Miniſtri, opus naturæ, σύνεργον ſit organum Spiritus Sancti, non ſingulari aliquâ virtute innatâ aut adſcitâ hyperphyſica, ſed dono Gratiæ, quia ſonat Verbum, cujus eſt virtus, ſi tamen eodem dono Gratiæ legitimè utatur & rectè id declaret. Vocatione enim & ordinatione per manuum impoſitionem Miniſter non mutat ſubſtantiam, aut vires inſitas in ſpirituales, ſed deſtinatur & conſecratur Miniſterio novo & ſacro, ut in eo adminiſtret quæ Dei ſunt, juxta mandatum. Virtus & efficacia in legitimo muneris uſu & exequutione, liberrimum donum eſt Gratiæ Dei & Spiritus Sancti in ipſo: Sicut Paulus docet, 1. Cor. 3. Dei adminiſtri ſumus, Dei agricolatio, Dei ædificatio eſtis, ſecundum Gratiam Dei, ſicut unicuique Dominus dedit. *Blaſphemum igitur mendacium eſt, tonſurâ, unctione & conſecratione Romanâ, Sacerdotem acquirere & induere virtutem novam ſpiritualem conficiendi corpus Chriſti & alia divina Opera Dei propria, perficiendi ſuo Opere. Et ut paucis dicam, eadem eſt ratio externorum mediorum in Sacramentis, quæ vocis ſonantis verbum. Vox Miniſtri vox hominis eſt, verbum quod ſonat Dei Verbum eſt, ſi id rectè ſonat & non depravat. Sic media in*

In Cœna Domini externa Symbola Conſecratione transferantur ab uſu profano ad ſacrum uſum, non autem cõſecratione Papiſtica & ſua natura in aliam.

Sacramentis sunt res physicæ: in ordinatione verò & recto usu sunt Symbola rerum divinarum verbo & promissione. Virtus & efficacia in utrisque per Verbum est opus liberrimum Spiritus Sancti: utraque συνεργα ὄργανα *sunt Spiritus, sed in eo tantùm, qui Verbum audit, Symbola accipit, iisque utitur secundum mandatum, non in usu magico. Propterea & Christus tribuit Symbolis appellationes sui Corporis & Sanguinis, & in usu ordinato habent illa rationem Sacramenti: id est, hoc præstant sacro & mystico significato & usu, cui destinata sunt, soli tamen utenti fide, quia à Verbo id habent, & ab ordine Divinæ Institutionis per Verbum: Verbum autem fidem requirit*, Panis, qui frangitur, est κοινωνία Corporis Christi, *id est, medium est, quo consociamur & unimur, tanquam membra Corpori Christi resuscitato & mystico: sicut distinctim de pane, & mystico Corpore Christi mox subdit Paulus*, Vnus panis, unum corpus multi: omnes enim de uno pane participamus. *Calix benedictionis est* κοινωνία *Sanguinis Christi, quo fide hausto, corda purificantur à peccatis, non meritò tantùm & absolutione à reatu, sed efficaciâ etiam spirituali. Vetustas rectè dixit*, Symbola, quæ ante consecrationem sunt panis & vinum, à consecratione esse Corpus & Sanguinem Christi, *neutiquam tamen substantiâ, aut qualitatibus corporis, hoc enim Orthodoxorum veterum nemo unquam dixit, aut sensit, sed relativè. Nec mutatione substantiæ aut qualitatum, sed relatione signi ad res significatas, id est, ordinatione divinâ per Verbum ad hunc usum seu finem, ut legitimè utenti, & fide assentienti Verbo, sint participatio Corporis & Sanguinis Christi, eo ordine tamen & modo, qui Verbo clarè institutus ac monstratus est, scilicet, ut tanquam symbola testentur, verè pasci sumentem Corpore & Sanguine Christi, spirituali modo & effectu, virtute Spiritûs.*

1 Cor.

Ab hoc ordine, usu & fine mediorum, & modo præsentiæ Corporis & Sanguinis Christi in homine per ministerium Verbi & Sacramentorum, expresso perspicuoq; Dei Verbo tradito, discesserunt omnes posteris ætatibus, quotquot finxerunt, quoquo modo media & Symbola externa mutari naturis, proprietatibus, viribus & effectibus, sive ex sui Conversione materiali, aut spirituali, sive ex accessu & copula alterius naturæ & virtutis, qua illa ex sese efficiant, edantque actiones spirituales novas. Nihil enim habet Scriptura, nihil novit Ecclesia Orthodoxa de commentitia & miraculosa conversione panis in Corpus, & vini in Sanguinem Christi: Nihil etiam de miraculosa eorundem in panem & vinum inclusione aut alligatione ad illa. Sed si consulantur Historiæ, & considerentur ordine natæ, paulatim ex certaminibus doctrinæ depravationes, & superstitione invecti, auctique abusus rituum veterum, tempora docebunt, quando, & quibus occasionibus cœperit.

Quibus ritibus primitiva Ecclesia Cœnam celebrarit, & ut ex iis Sacrificiũ Missæ paulatim natum sit.

Notum est ex iis, quæ in prima parte Historiæ nostræ Sacramentariæ ex antiquitate narravimus, quibus ritibus syncerior Ecclesia sacram Synaxin in publicis congressibus celebrarit, nimirum, distributione panis fracti, & poculi consecrati. Inter alia fiebat quoque commemoratio Sacrificii Christi in Crucis ara semel oblati. In hujus Sacrificii & meritorum eo partorum monumentum perpetuum ac memoriam ostendebatur hæc Cœna instituta esse, non ut theatricum spectaculum, aut actus aliquis panegyricus, commonefactionis & celebrationis solius causa; sed ut ritus sacerdotalis, quo Filius Dei verè præsens & efficax in distributione panis & vini, virtute sui Spiritus distribuat fide sumentibus Corpus & Sanguinem suum, ad fruendum fructu & effectu spirituali ad vitam æternam, tanquam sigillum ac pignus certissimum promissæ gratiæ, omnium suorum beneficiorum & perpetuæ suæ præsentiæ in nobis, nostræque vicissim conjunctionis & coalitûs cum ipso.

Fiebat & applicatio conceptis ac solennibus verbis in distributione Sumentibus singulis

singulis, & adjungebantur gratiarum actiones & preces communes: illæ pro toto opere & beneficio Redemptionis, Collectionis, Gubernationis & Conservationis Ecclesiæ; hæ pro ipsa Ecclesia, & pro singulis, qui communia vota Ecclesiæ expetebant, & dirigebantur ad Deum Patrem per Filium Mediatorem, ratione & consideratione ritûs præsentis, cum mentione Sacrificii atque omnium meritorum Christi juxta mandatum; sic, ut Filius invocaretur ac sisteretur Patri, tanquam ἀρχηγὸς *& prævius Dux precum, tanquam Intercessor ac Sacerdos summus & perpetuus ad Dexteram Patris in cælo; quo & convertebantur & dirigebantur corda expressâ voce;* Sursum corda: *quibus significabatur, Christum semel ingressum in Sancta Sanctorum & conscium arcani Consilii Patris, semper in conspectu ejus interpellare pro nobis, & Intercessione sua applicare nobis fructum Sacrificii sui, perferre preces Invocantium, ac placare Patrem. Inde* Εὐχαριστίας, Sacrificii & Oblationis *nomina hic ritus acquisivit: non quod in eo Sacrificium aliquod peragеretur, in qua nova fieret oblatio Christi & mactatio, sed quòd consummati semel memoria celebraretur, ac quasi repræsentaretur in eo opus Redemtionis nostræ, fieretque illius applicatio manducantibus fide cujusque propriâ: Tum etiam, quòd offerrentur Sacrificia precum & gratiarum actionis, quæ* εὐχαριστικὰ *erant, non* ἱλαστικὰ, *ut postea finxerunt Pontificij.*

Totum opus, id est, Manducatio, cum precibus & gratiarum actione erat Antiquitati cultus, & Sacrificium, & Oblatio. Quæ appellatio videtur etiam alludere ad ritum, quo ἀντίτυπα *proponebantur in altari, & quasi offerebantur Deo, cùm dedicarentur usui instituto per consecrationem. Offerebantur etiam in prima Ecclesia ad Mensam Domini Eleemosynæ, quæ nominabantur* Ἀγάπαι *&* Oblationes, *quarum pars altera sacro usui destinabatur, in pauperes erogabatur: hinc consentaneum est, ritum hunc vocatum esse* Ἀγάπην, *quasi fœdus mutuæ dilectionis inter pios: etiam* Oblationis *nomen potius inde extitisse, quàm à Symbolorum oblatione verisimile est. Hanc fuisse Ecclesiæ sincerioris & consuetudinem, & de Sacramento Cœnæ, ut Sacrificio, sententiam, ex puriore Antiquitate in prima parte Sacramentariæ Historiæ prolixè demonstravimus.*

Progressu verò temporis, cùm, obscuratâ paulatim luce purioris doctrinæ, & opiniones erroneæ ac falsæ irrepsissent, & inolevissent ex superstitione nati abusus, in hoc ritu quoque ex compellatione Christi, quâ Patri sistebatur ut Mediator, pervasit opinio in animos hominum, ut crederetur, pani adesse Christum, exaudire & efficacem esse, & coram communicare semetipsum corpore suo, & applicare merita sua, intercessione & opere Sacerdotis, quod Sumentibus tantùm contingere initio putabatur: Sed paulò post transferebatur etiam, initio quidem per oblationem Christi in precibus, mox per oblationem ejusdem in Sacrificio, in non utentes, adstantes tamen, & vivos: demùm invalescente superstitione, in absentes vivos, tandémque & mortuos: cœpitumq; est Symbolis externis, ut numinibus, inhæreri; Sicut omni tempore non Ethnici solùm, sed in Ecclesiâ etiam maxima multitudo oblita Verbi & Promissionum, vertit signa in res ipsas, & numina. Non soli Persæ finxerunt ignem esse numen, quia audierant igne de cœlo lapso, incensas esse Victimas, sed & in populo Dei Israelitæ alligarunt Deum audaciâ propria ad vitulos aureos, & in Iudæa ad serpentem æneum concursus & adoratio facta est, tanquam ad numen, cùm mandatum in deserto datum multis ante seculis expirasset. Et qua occasione, quóve alio modo irrepsit in Ecclesiam cultus atque adoratio imaginum & statuarum, quàm per Conciones Panegyricas de Sanctis, de Sanctorum meritis, de miranda ipsorum gubernatione ac liberatione, de intercessione apud Deum pro Ecclesia, &c. In hunc usum cùm Memoriæ Sanctorum conderentur, ac dedicarentur Templa in honorem Sanctorum mortuorum, quod Clodoveus Francorum

Rex, Iustinianus Imperator & Gregorius M. Rom. Episcopus primò fecerunt, quo tempore horribiles tenebræ in Ecclesiam, ceu quodam diluvio, inundarunt; Conciones in cultum desierunt non honoris tantùm, sed & invocationis soli Deo debitæ, quâ non intercessio tantùm petita est, sed & auxilium, & dirigebatur illa fascino superstitionis & ludibriorum Diabolicorum ad imagines & statuas.

S. Cœnæ usus in Sacrificiũ mutatus.

Eâdem prorsus ratione, cùm ex consuetudine publicarum precum in ritu Cœnæ facta esset per preces applicatio meritorum Christi, & quædam quasi oblatio Mediatoris ad Patrem, cum obtestatione petente, per & propter ipsum exaudiri, atque impleri preces, amissa paulatim, aut valdè obscurata ratione Sacramenti vera, sacra Cœna ab usu verò in sacrificium commutari, priorque ac potior, & major Sacrificii, quàm Sacramenti ratio & usus haberi cœpit.

Gregorii Magni seculo, qui floruit circa annos Domini 600. post Augustinum Annis 157. oblationem Cœnæ, ut Sacrificii, pro vivis ac mortuis jam altè insedisse & radices egisse in animis hominum, ex ipsomet constat. Quanquam scriptum Gregorii exstat, in quo privatas Missas reprehendit.

Post Gregorii ætatem autem hanc de Sacrificio & oblatione in Missa opinionem vehementer invaluisse; cúmque nervi firmando Idolo & Sacrificio Missæ quærerentur, certamina maxima mota esse circa tempora fatalis illius mutationis, quâ Imperium Occidentis, fracta penitùs Græcorum potentia ac jacente, translatum ab his est in Francos, ex Historiis manifestum est, ab infusis & commixtis novis, peregrinis & superstitiosis Gentibus magis corrupta Doctrina, & superstitionibus atque abusibus auctis.

Erroris origo & causa.

Omnis error inde exstitit, quòd ad panem cœpta sunt referri, quæ in homine utente pane considerari debuerunt. Quæsitus est in pane Christus, quem fidelium quisque in suo corde quærere fide, & præsentem esse statuere debet. Maxima multitudo tenebatur fascino illo falso, impio & idololatrico, ad panem consecratum & oblationem, & odorationem Christi rectè fieri, & opera Sacerdotis offerentis peragi Sacrificium, quo fiat omnium meritorum Christi, non vivis & utentibus tantùm, sed & non utentibus ac mortuis: Nec sine Sacrificio Sacramenti rationem & usum Sacræ Cœnæ inesse: imò Sacrificii, quàm Sacramenti potiorem esse.

Certamina ob depravatũ in Cœna doctrinæ gen⁹ exorta.

Hæc deliria invecta sunt & propagata non sine certaminibus. Nondum enim exoleverat doctrina Augustini, quam post mortem ipsius, quasi per manus traditam, custodierunt & confirmarunt Prosper Gallus *auditor Augustini, circa annum Christi* 434. *Et post hunc* Fulgentius *illius* σύγχρονος, *qui scripsit ad Thrasimundum Regem Wandalorum eo tempore, quo* Gelasius *Afer Romanæ Ecclesiæ præfuit annis post Augustinum quinquaginta: Item,* Primasius *Afer, postea* Isidorus *Hispalensis Episcopus circa annum Christi* 600. Maximus *Taurinensis: Synodi etiam* Arausicana & Constantinopolitana 6. *Sub ipsa quoq; tempora Caroli M.* Beda *Presbyter Anglosaxo. Deinde Bedæ discipuli,* Alcuinus, Rabanus Maurus *circa annum* 840. Bertramus, Paschasius *circa annum* 900. *& plures alii.*

Fundamenti Idoli & Sacrificii Missatici.

Nec minore animorum atque odiorum acerbitate, & immanitate res semel mota deinceps agitata est. Cùm enim Patroni Idoli & Sacrificii Missæ quærerent præsentiæ in pane fundamenta ac nervos, nec alia reperirent in tota Scriptura, quàm verba Institutionis, pro hypothesi immota hoc statuerunt & assumpserunt:
1. Primùm, *Verba Institutionis oportere accipi & intelligi simpliciter sicut sonant, sine omni tropo & figura, tanquam Verba Testamenti, quæ minimè ambigua vel obscura esse debeant.* Se-
2. cundò, *testatorem, qui verax & omnipotens sit, ideóque quod dixerit, non minus opere perficere, ut fiat, & sit, quàm creaverit rerum naturam. Hac hypothesi*

firmata

firmatâ & obtentâ, conſtare cenſuerunt Sacrificio Miſſæ ſuum cum idolo, & idoli cultûs fundamentum.

Hinc enim conſtitutum ab eis hoc eſt, quod panis Conſecratione vertatur in Chriſti Corpus ſubſtantiâ: Seu, fiat verum, ſubſtantiale & naturale Corpus Chriſti vi verborum & omnipotentiâ Chriſti, & virtute Spiritus Sancti efficientis, indeque teneri atque offerri Corpus manibus Sacerdotum. Huic novo ac præſtigioſo mendacio, quanquam Auguſtinianæ puritatis ſtudioſi & adſeclæ adverſarentur, multitudine tamen impiam & novam opinionem pertinaciter amplectente ac retinente, Pontificum Romanorum jam confirmatâ authoritate & poteſtate, & Principum ac vulgi applauſu res eò deducta eſt, ut Orthodoxis oppreſſis, & veritate exploſâ, Idolum mendaciis introductum, & tyrannicâ crudelitate ſtabilitum vinceret & regnaret. Certum eſt enim Iohannem Erigena *non Scotum, ut ab aliquibus falsò cognominatur, ſed Britannum, Bedæ diſcipulum, quum in Malmeſburienſe Cœnobio Dionyſii Libellum de Hierarchia interpretaretur diſcipulis ſuis, & taxaret opinionem tunc receptam vulgò, de oblatione Cœnæ Dominicæ pro vivis & mortuis, Auguſtini & aliorum authoritate; itemque doctrinam de præſentia Chriſti in Cœna, à ſuis Diſcipulis, à Monachis ſuperſtitioſis impulſis; graphiis confoſſum eſſe, Anno 884. Nec dubium alibi quoque ſimilia multis aliis accidiſſe.* Transſubſtan. tionis origo.

Ante Carolum M. poſt Annos Chriſti 700. primi inter Græcos Iohannes Damaſcenus & Theophylactus *meminerunt mutationis Symbolorum panis & vini, cujuſmodi à nullo veterum ſtatuitur.* Damaſcenus *Chriſtum juxta veritatem patefactæ doctrinæ immotam* τοπικῶς *in cœlo exiſtentem ac manentem, ſecundùm modum exiſtendi corpori proprium, ſine ullo deſcenſu, apertè aſſerit, Corpore & Sanguine in pane & vino eſſe* κατὰ μεταποίησιν. *Sic enim inquit lib. 4. de Orthodoxa fide capite 14.* Corpus verè unitum eſt Deitati, Corpus ſcilicet quod eſt ex Maria Virgine: non quòd aſſumtum illud Corpus è cœlo deſcendat, ſed quòd ipſe panis & vinum in Corpus & Sanguinem Dei (μεταποιοῦνται) mutantur. *De mutationis modo mox hæc ſubiicit:* Si modum quæris, quomodo fiat, ſatis eſt, te audire, quòd per Spiritum S. Plus non novimus, niſi quòd Verbum Dei verax eſt, efficax & omnipotens, modus verò imperſcrutabilis. *Amplius addit:* Panis & vinum invocatione & ſuperventu Spiritus S. ſupra naturam mutantur in Corpus Chriſti & Sanguinem. *Item,* Non ſunt panis & vinum typus Corporis & Sanguinis Chriſti: Non hoc ſtatuatur, ſed eſt ipſum Corpus Chriſti deificatum, dicente Domino: Hoc eſt Corpus meum: non typus Corporis &c. *Hæc Damaſcani verba quidam pro Converſione ſimplici accipiunt. Rationes autem firmæ ſunt, quas parte prima noſtræ Hiſtoriæ Sacramentariæ adduximus, quibus probari poteſt, Damaſcenum hæc non de Tranſſubſtantiatione, hoc eſt, de ſublata & deſinente panis & vini ſubſtantia, inque eorum locum realiter ſubſtitutâ Corporis & Sanguinis Chriſti ſucceſſione, ſed de myſtica & ſpirituali tranſmutatione, ſeu arcana ſalutis humanæ diſpenſatione, in communicatione rerum cum ſignis, quæ eſt ipſa gratia & virtus Sacramenti, ex vero & deſtinato ſuo fine, in recto ipſius uſu, ſenſiſſe & intellexiſſe. De Theophylacti quoque phraſibus ibidem reſpondimus. Nihilominus tamen his ſuis hyperbolicis phraſibus Idolum & Sacrificium Miſſaticum eo tempore vulgò receptum & approbatum, eo ſenſu quo de hactenus diximus, non leviter apud imperitos & ſuperſtitioſos homines confirmarunt.* Lib. 1.

Vt autem maximè de ſimplici & reali mutatione panis in Corpus Chriſti loquutus eſſet Damaſcenus, verecundior tamen eſt poſteris in hoc, quòd modum Mutationis perveſtigari & definiri poſſe negat. De illo verò mox circa Caroli Magni tempora & De modo mutationis Symbolorum quando dimicari cœptum ſit

 deinceps

deinceps acerrimè dimicatum est, cùm Romanæ Ecclesiæ authoritate pro certo jam haberetur & pro confirmato, Christum Corpore in pane præsentem esse. Non enim acquieverunt Damasceni sententiæ, modum imperscrutabilem esse: sed quia oportebat Sacrificulum, mactantem & offerentem Christum, denuo de Corpore, quod offerat in manu sua, certum esse (alioquin Sacrificium inane futurum fuisset, si aut nulla, aut incerta esset hostia:) ideò modum certum quæri ac definiri oportere censuerunt. At non satisfaciebat idololatris simplex & indefinita mutatio Damasceni, cùm Symbola externa appareret conservare naturas & accidentia. De alio igitur argutiore commento cogitandum fuit. Id verò ex Scriptura depromi non potuit. Constat enim hoc indubitatò, quòd nullum Scripturæ dictum commento de præsentia in pane suffragetur, ac ne ipsa quidem Institutionis Verba, nisi sola Corporis *mentio, propter quam excogitata ab ipsis & decreto sancita est hæc falsa hypothesis,* Verba hoc sensu accipi oportere, quo sonant. *Huic uni insistit commenti fundamentum totum: quod ipsum tamen protinus suis, interque se multùm discrepantibus interpretationibus convellunt ac destruunt. Cúmque minimè, quam se evicisse putant, præsentiam ex verbis probarint, quod primum esse debebat, multò magis tamen in definiendo præsentiæ modo laborant, determinaturi, insano conatu, modum in eo, quod non est. Certum est enim, si rectè examinentur, & sincerè pensitentur Verba Institutionis (ut de Pauli testimoniis non dicamus) nec vocabuli* Corporis *usum in significato proprio de pane, seu Corpus in sua substantia, nec præsentiam illius Corporis talem ullam physicam aut hyperphysicam miraculosam, qualem somniant, exsculpi inde posse. Ideò Scholastici fatentur, si Corpus Christi in mortem traditum, de fracto pane intelligatur & dicatur, nec proprietatem in verbis, nec transsubstantiationem, nec ullam realem præsentiam esse, aut defendi posse. Servatâ enim proprietate verborum in hac propositione,* Hoc est Corpus meum, *id est, hic panis est Corpus meum; lege prædicationis usitatæ & regularis, subjectum & prædicatum erunt ejusdem naturæ, & quicquid prædicato competit ac tribuitur, idem competet & tribuetur rectè quoque subjecto.*

Funda mentũ Transsubstantiationis.

Hoc cùm persuasum eis certò fuerit inveterato tamen errori multitudinis, decreto Romanæ Curiæ confirmato, innixi, omissâ quæstione, An sit talis præsentia, in modo præsentiæ laborarunt. Hunc, repudiata Damasceni & Theophylacti Conversione simplici, alii Transsubstantiatione, alii Consubstantiatione definierunt.

Sed rursus in tempore discesserunt inter se, Quando sit facta, aut fiat mutatio, & quatuor verborum enunciatu conversionis, an distributionis & exhibitionis.

De Interpretatione Verborum prius: In quibus cùm evidentiâ verborum, illorumque & actionis in Institutione ordo nullam interpretationem verborum, nullam etiam in pane præsentiam talem corporis admittat, qualem commenti sunt Pontificii: Innocentius III. Papa, *ut scopulum, qui ex perpetuo verborum & actionis contextu obstat, declinet, ad explicandum Pronomen* Hoc, *fingit, panem, cùm porrigeretur, jam fuisse transmutatum tunc, quando gratiis actis fregit & sub specie panis præsens demonstratum. Mutationem quidam aut aliis verbis, de quibus non constat, aut absque verbis occultâ & omnipotente virtute factam credi volunt. Cæteri divellendo contextum negant, Pronomen* Hoc *relatum esse ad præcedentia, & contendunt* δεικτικὸν *esse, atque ita intelligi volunt, vel, ut Guitmundus interpretatus est,* Hoc *scilicet Corpus, non panis amplius, aut, hucusque panis, ex hoc jam est Corpus meum, aut* Hoc, *quod do vobis, est Corpus meum. Alii, ut* Richardus *Mediavillensis, per* Hoc *intelligunt aliquid sub hac specie præsens, vel de propinquo futurum est Corpus meum. Alii per Pronomen* Hoc *accidentia panis designari volunt, ac si dixerit Christus sub his accidentibus latet corpus meum. Alii ut* Occam *verbum seu*

copulam

copulam EST *pro* ERIT *accipiendam esse contendunt. Alii panem quidem per Pronomen* Hoc *demonstrari volunt, sed verbum* EST *energeticè seu effectivè pro* substantialiter fit, *seu* convertitur *accipi contendunt. Ac fatentur Transsubstantiationem retineri non posse, nisi verbis tribuatur significatio & vis ἐνεργετικὴ; quæ quid aliud est quàm Magica?* Iohannes Scotus *cognomento* Duns *&* Petrus de Aliaco *Cardinalis Cameracensis, per Pronomen* Hoc, *dum proferuntur Verba, nihil prorsus, sed demùm postquam tota oratio completè fuerit enunciata, Corpus ipsum volunt demonstrari.* Scotus *verò* Occam *& alii plerique, non dubitant affirmare; nulla necessitate, nulla urgente Scriptura, nulla cogente auctoritate Patrum, solius Romanæ Ecclesiæ decreto Transsubstantiationem inductam esse.* Scotus *etiam,* Marsilius, Richardus *& alii ampliùs addunt, verba planiùs, rectiùs & simpliciùs declarari posse, nisi obstaret Commentum Transsubstantiationis à Romana Ecclesia approbatum: Ex his quo modo constet sibiipsi veritas hypotheseos, id est, intellectus verborum, sicut sonant, quæ fundamentum est mendacii prodigiosi, exstructique inde Idoli, intelligi à quovis liquidò potest.*

De monstrosa mutatione ipsi fatentur Scholastici, fidem eâ Christianam ludibrio & contemptui exponi. Qualem verò illi commenti sunt? Quum ex Scriptura nihil suppeteret, decurrerunt ad rerum naturam, & quasi mysticus ordo præsentiæ divinæ per Ministerium & Sacramenta, sit idem cum ordine physico Præsentiæ Divinæ in creaturis omnibus aliis: in sola Cœna sacra mutationem fieri præter & contra ordinem naturæ, nec sensui potentem, nec capacem intellectu, quàm miraculi commendatione; titulo verò & authoritate Ecclesiæ venditarunt & obtruserunt rudibus pariter & eruditis. Finxerunt monstrositate mendacii admirabili, pronunciatione verborum à Sacerdote, quem oporteat rasum & unctum esse Ritibus Romanis, effici hoc quod verba sonant. Cui cùm refragarentur sensibus subjecta accidentia, ut mendacium vestitum fuco specioso persuaderent populo, finxerunt, evanescente substantia panis, superstitibus tamen accidentibus, sed sine subjecto, suoque nixu ac fultu subsistentibus, seque conservantibus, contra regulam Damasceni: Impossibile est, consistere naturam extra naturales proprietates: *Hanc contra ergò finxerunt, succedere in locum ejus sub operculo & velamine accidentium substantiam Corporis Christi exutam suis proprietatibus essentialibus & accidentalibus: id est, materiam vestitam forma substantiali, sine dimensionibus, & sine qualitatibus, salvis ac integris accidentibus panis, eousque donec suâ sponte corrumpantur. Hoc novum commentum* Μεθουσίαν *&* Transsubstantiationem *vocarunt, quam non voluerunt esse mutationem unius substantiæ in aliam per antegressas mutationes physicas, sed substantiæ Corporis Christi in locum evanescentis substantiæ panis successionem.*

Hoc commentum non tantum Scripturæ, sed & naturæ rerum adversum, cùm multis displiceret, fuerunt, qui mox ab initio restiterunt, acriter, & aliud illo melius pro Idolo Missæ se productos rati, finxerunt, substantiam corporis, suis accidentibus spoliatam, substantiæ panis, sub iisdem accidentibus panis sensui expositis uniri uno in loco, & intra eandem panis περιγραφὴν, *citra tamen dimensionum penetrationem. Hoc commentum* μετουσιάσαι *ferre nec potuerunt, nec voluerunt, quòd verbis Institutionis repugnaret, quæ oporteat* διαῤῥήδην, καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν *intelligi: fabricetque novam interpretationem, per assutas verbis Christi particulas* In, Sub, Cum; *quæ & hypothesi primæ contraria sit, & prohibeatur severissimo Dei mandato, præcipienti, ne quid addatur, nec quid dematur. Deinde quòd impanaret Christum Unione cum pane hypostaticâ & hoc adscito in Unitatem Personæ, & societatem regni æterni, potentiæ & cultuum. Unde quæ prædicentur in Scriptura de Christo Deo & Homine, ea oporteat*

Consubstantiationis origo.

Cõsubstantiationem oppugnant Metusiastæ.

eodem modo prædicari de Christo Deo, & Homine & pane. Et quæ exhibeantur & præstentur Christo Deo & Homini una λατρεία, ea oporteat similiter tribui unito pani. Vocarunt hoc eorum commentum Συνουσίαν & Consubstantiationem.

Metusiastas & Sinusiastas Berengarius oppugnat. Lanfrancus opponit se Berengario. Guitmundus contra Synusiastas.

Hæc dum ferbuerunt certamina inter ipsos, ad veritatis antiquæ repetitionem & assertionem prodiit, & opposuit sese utrisque Berengarius *Ecclesiæ Andegavensis in Gallia Diaconus. In hunc commovit se* Lanfrancus *Papiensis Italus. Is munitus & fultus auctoritate Romani Pontificis Berengarium ad Palinodiam atrocissimis teterrimi carceris minis adegit circiter annum Christi* 1058. *& Synusiastis etiam silentium imposuit. Quos contra* Guitmundus *Lanfranci discipulus Cantuariensis sic inter alia scribit:* Christum incarnari humanæ redemtionis ratio exposcebat: at impanari Christum nullâ expetebat ratio. Nec Prophetæ hoc prædixerunt, nec mundus, exceptis paucis his Hæreticis, credidit. *Item:* Hos Impanatores ipse Dominus Iesus, verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem, gratiasque agens & benedicens ait: Hoc est Corpus meum. Hinc & Ecclesia in Canone Missæ non orat, ut in oblatione, quam petit fieri adscriptam & acceptabilem lateat, seu adveniat Corpus, sed ut nobis fiat Corpus.

Lanfranci victoria tyrannide partâ aboletur vera doctrina de Cœna. Canonis missæ origo.

Hæc Lanfranci victoria quicquid fuit reliquum doctrinæ, rituum, ac religionis veræ & antiquæ in sacra Cœna mutavit & abolevit. Erant jampridem invecta aurea & argentea vasa circiter annum Christi 422. *Vestimenta verò & ornamenta alia in usum Missæ theatricæ fabrefacta sunt primùm sub Carolo M. & sub Ludovico Pio cumulata. At post stabilitum ex commentitia præsentia, & corrupto verborum Institutionis contextu, consensuque, nervum Sacrificii & Idoli, introductus est etiam in ritum Missæ* Canon, *ex veteribus nonnullis malè accommodatis, & recentibus falsis, velut laciniis consutus, non uno tempore, sed diverso, quæque paulatim antè creverat auctoritas, dignitas & reverentia Missæ, per & propter Idolum, tanquam capitis, Cleri autem, tanquam fabrorum & ministrorum Idoli, amplificata est in immensum. Extulit sese & in immensum potestate exæquata Deo Pontificum majestas & tyrannis, novi dogmatis & juris in ordinem utrunq; sacrum & laicum, prætextu, juxta decreta Pontificum. Novum etiam doctrinæ genus conflatum est, auctoribus Doctoribus novis, qui se Scholasticos vocarunt; & Ius Civile peculiare conditum, Romani Iuris, tanquam* ἐπανορθωτικὸν, *architectis Canonistis, quod* Canonici Iuris *appellatione, à Civili distinctum est, ut doceretur, vetus Romanum ad hoc, velut Canonem, explorari ac censeri oportere. Doctrinæ genus ex Patribus, quos auctoritate æquipararunt scriptis Propheticis & Apostolicis, depravatis tamen, & in sua somnia ac deliria traductis. Ex his ergo consultum primò, vel consarcinatum potius doctrinæ genus à Lanfranco & successoribus, vix ducentis annis post* Albertus M. Thomas Aquinas, Scotus *& alij in Aristotelicam Philosophiam commutarunt: utranque corruptam penitùs obruerunt quæstionibus manifestè tetris atque impiis & mendaciis detestandis Dogmatistæ novi alii post annos non multo plus centenos, seculo* Durandi de S Porciano. *Ad hæc Idolum istud novum, peperit novum etiam sibi Ministrorum genus, innumera Monachorum stabula, qui uberrimo ac feracissimo proventu, patre Diabolo, & superstitione hypocriticâ matre, minus vario discrimine initio, tandem infinita varietate monstrosi habitus, & vitæ tetricæ simulatione fucata, fascinarunt ac dementarunt, perque leges & observationes superstitiosas traditionum humanarum cum horribili conscientiarum carnificina exagitarunt & excruciarunt Orbem Christianum.*

Canonistarũ & Scholasticorũ Theologorũ origo.

Monachorum mendicantiũ origo.

Transsubstantiationis victoria.

Etsi autem semper exstiterunt aliqui, qui contradixerunt, alii magis, alii minus apertè & fortiter; & adversentur ea quæ Decretis Pontificum ex Augustino & aliis Patribus inserta sunt, & Glossæ ipsorum Interpretum & Commentatorum; prævaluit tamen

ratio

ratio Sacrificij & Idoli ex inveteratæ superstitionis fascino, grata animis propter opus operatum, auctoritatiq; dignitati, potentiæ & opibus totius Ordinis sacri accommodata: ac Pontificum & Monachorum tyrannis & rabies, ne eniti ac superare veritas posset. Dum viguit enim regnum Idoli panis fultum miraculo Transsubstantiationis, sub umbraculo harum persuasionum, Quòd Missa sit Sacrificium propitiatorium: Quòd panis sit substantiâ Corpus Christi: Quòd ad panem fieri debeat adoratio & invocatio Christi: Quòd debeat offerri pro vivis & mortuis, pro peccatis, pœnis præsentibus & æternis, satisfactionibus & aliis necessitatibus: Quòd Sacerdos pronunciatione verborũ mutet substantiam panis in Corpus Christi: Quòd opus Sacerdotis meritum sit, & pretium remissionis peccatorum: Quòd hæc ceremonia prosit etiam non utentibus ex opere operato, sine fide, absentibus & mortuis: Nemo contrà multis seculis à Lanfranco usque ad Petrum de Aliaco *Cardinalem Cameracensem apertè & palam sine discrimine summo hiscere aut mutire ausus fuit. Imò tam exosum & detestabile evasit inde Berengarij nomen, ut non modò palam professi dogma mox fulmine anathematis ferirentur; suspecti de eo, tanquam* καθάρματα *haberentur: sed quos cupiditas etiam erat & studium æternâ labe infamatos ad necem usque persequi, illi, ut Sacramentarij, è Schola Berengarij egressi & manifesti Hæretici proclamarentur. Causa tantæ rabiei fuit, quòd nossent hoc Idolo, velut adamantino vinculo solo contineri ac stare totam Hierarchiæ ac Tyrannidis Romanæ majestatem. Nec revera causa vel usus totius commenti de præsentia in pane ullus est, aut fuit unquam alius.*

A Lanfranco *itaque usque ad* Petrum de Aliaco *fulcivit Idolum panis Transsubstantiatio.* Aliacus *circa Basiliensis Concilij tempora, ante condemnatum* τῆς συνουσίας *commentum restituere conatus est. Hunc sequuti sunt* Iohannes Gerson, Gabriel Biel, *& alij, quibus etiam est adnumerandus* MARTINUS LUTHERUS, *quanquam hic in nullo discrimine ponit, utro modo pani corpus includatur, seu manente, seu evanescente substantiâ panis: Sicut & nullo discrimine pro* συνουσία συσσωμάτωσιν *usurpat Corporis cum pane veri, naturalis, substantialis, integri, non apparentis tamen, & sensui nulli subjecti, definitivo præsentiæ modo, qui Spiritibus tamen creatis proprius est. Fundamenta autem, quibus superstruxit suam hanc sententiam quatuor potissimùm constituit: ut ab initio statim hujus Libri indicabitur.* **Cõsubstantiatiõne recepit & approbavit Luther° rejecta Transsubstantiatione**

Etsi verò Lutherus, & cum illo Metusiastæ & Synusiastæ omnes, interpretatione suâ vim se attulisse verbis Christi inficiari non possint, id tamen caverunt, quantum fieri potuit, ne palam & manifestè impingerent in articulos Fidei de Christo vero Deo & Homine. Cum pane luserunt, ut conservaretur Christus integer & inconfusus naturâ utraq; in uno hyphistameno. At Lutherũ sequuti, & titulo ac nomine falso professi, degeneres ejus Discipuli, pane relicto, retentâ tamen Pontificia hypothesi, de præsentia in pane, & particulis In, Sub, Cum, *vim omnem in Christi Personam, & in articulos de hac Fide convertũt. Nam humanam naturam in Christo exæquatam Divinæ diffundunt in immensum, communicatione seu effusione reali omnium proprietatum essentialium ex natura Divina in humanam assumtam. In hac ita constituunt totam rationem Vnionis hypostaticæ, ut fingant per proprietatum essentialium omnium effusionem,* Λόγον *omni plenitudine suæ Deitatis habitare in natura assumta essentialiter. Ex hac proprietatum essentialium effusione Humanã naturam Christi hoc adeptam fingunt, ut sit facta omnipotens, omniscia, immensa, infinita, & sit ubiq; in omni loco, & in omnibus creaturis, in elementis & corporibus ex iis compositis, adeòque etiam in pane Cœnæ, etiam ante Consecrationem.* **Pseudo discipulorũ Lutheri sentẽtia de Vbiquitate Corporis Christi.**

Hanc ob causam, ut scilicet hæc portentosa dogmata quoquo modo fucare possent, Institutionis verba monstrosissimè pervertunt, depravant & corrumpunt. Non urgent illi Pontificiam Hypothesin, quâ etiam Lutherus interdum contra adversarios usus est **Vbiquistæ ut verba Institutionis interpretentur.**

pertinaciter

pertinaciter, verba simpliciter intelligi oportere, sicut sonant. Sed Corporis *vocabulum urgent, idque in simplici & proprio significato accipi oportere contendunt. A Synusiastis ergo & Luthero hoc mutuantur, cùm à Christo dicatur,* Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum, *oportere statui & credi præsentiam Corporis in pane: & si præsentiam, etiam manducationem cum Pane, quæ fit ore. Vt verba autem figmento congruant, interpretantur ea cum iisdem Authoribus per Synecdochen, adscitis particulis* In, Sub, Cum, *sed ad sensum suum Synecdochen longè, quàm illi, aliter trahunt atque accommodant. Præsentiæ modum (in quo qualiscunque fingatur, omnes omni specie veri ex Scripturæ & naturæ præsidiis destituuntur) non ex Verbis (unde non possunt) non ex Transsubstantiatione, quam rectè condemnant, non ex Consubstantiatione, quam ab antè fabulosa Pontificia longè diversam fabulantur, sed novo magisque monstroso figmento detexunt, ex Oeconomia seu Dispensatione Vnionis Hypostaticæ duarum Naturarum in Christo.*

Summa sentētiæ Lutheri & discipulorū ejus de sensu verborum Institutionis Cœnæ D.

Primi igitur Authores hujus dogmatis verba hæc, Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum, *statuunt esse verba dispensationis, significantia distributionem Corporis & sanguinis jam ante præsentis ex alia causa, quâ fiat in sumtione perceptio illius & & applicatio, eo quidem per os mansu & haustu, actu tamen effectuque dissimili, alio in piis, & alio in impiis, conjunctim verò simul & semel offerri atque exhiberi cum pane Corpus, cum vino Sanguinem, nempe & id quod datur, & alterum* Cum, In *vel quo* Sub *datur: utque ostendatur conjunctio horum inter se vera ac realis, Synecdochicè per particulas easdem, verba,* Hoc est Corpus meum, *declarari.*

Dissimilitudinis autem verborum in Institutione, quâ quæ porriguntur, panis nominantur initio, qui frangitur, & calix, cui benedicitur: deinceps autem Corpus & Sanguis vocantur, denominatione sumptâ à potiore parte, cujus causa Institutio facta est: causam esse, ut excludat omne somnium de mutatione Panis, & mentes aversas ab eo, quòd oculi aspiciunt, convertat ac dirigat ad Corpus ipsum, ne quis imaginetur panem & vinum nuda & inania Symbola esse. Idcirco eundem horum verborum, Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum, *sensum esse & rationē eandem, quæ istorum, Si quis in cantharo porrigens vinum dat, Accipite, hoc est vinum quod miscui vobis, utrunque quidem demonstrans cantharum & vinum, sed illud solùm nominans, quod datur, id est, vinum, non quo hoc datur, id est, cantharum. Sic Christum dicentem,* Hoc est Corpus meum, *utrunque conjunctim demonstrasse, ut verè & realiter præsens utrunque, sed illud solùm nomine expressisse, quod principale est ac præcipuum. Nec Corpus simpliciter prædicari de particula & subjecto* Hoc, *sed subjectum dici & intelligi esse prædicatum ipsum. Nec verba* Hoc est Corpus meum, *hoc sensu à Christo dicta esse, Hic panis, quem fregi & dedi vobis, est Corpus meum. Admisso enim hoc sensu, Transsubstantiationem Pontificiam, non posse refutari aut caveri. Nec idem significare aut valere has propositiones,* Hoc est Corpus meum: *Et,* Hic est Corpus meum. *Deniq; si per Pronomen,* Hoc, *fractus in Cœna panis Corpus Christi esse asseveretur, perinde hoc futurum, ac si quis loculos pecuniâ vacuos alicui offerens, dicat, Accipe pecuniam. At Christum in re omnium maxima neutiquam sic ludere voluisse, eoq; per Pronomen* Hoc, *non principaliter panem, sed Corpus sub pane realiter præsens, & unà cum pane exhibitum demonstrari.*

Absurditas hujus sententiæ.

Primùm autem hæc sententia & interpretatio præsentiam in pane carnalem pro confessa assumit. Pari ratione pro concesso assumit modum præsentiæ illum ipsum per Consubstantiationem, quam, ut verbis repugnantem, nisi Impanatio statuatur Corporis, aut sine hac etiam, propter assutas particulas minimè ferendam, Pontificii ipsi condemnarunt. Ad hanc verò indifferenter trahit verba eodem sensu, ut sonant, Hoc est Corpus meum, *& particulis determinata,* In, Cum, *&* Sub *hoc pane est Corpus meum,*

quasi

quasi ad modum & proprietatem prædicationis, & rerum veritatem explicandam nihil intersit inter propositiones; in quarum unâ prædicatum de subjecto ita dicitur per copulam, ut in propria significatione illi affirmativè tribuatur: in altera verò subjectum & prædicatum in ratione prædicandi conjungantur, seu copula de duabus rebus, ut simul conjunctis, neutra verò de altera affirmetur.

Vt se autem à Pontificiis sentire diversum ostendant, atque à Luthero *etiam ipso, ne putentur idem Consubstantiationis genus usurpare, modum suæ Consubstantiationis oculis pingunt, similitudinibus à cantharo & vino, à loculis & pecunia sumptis. Addidissent etiam imaginem straminis infarcti in saccum, nisi veriti fuissent, hac mendacij bellè compti vanitatem prodi, quòd eâ Lutherus inclusionem in panem redarguit, negans se talem imaginari: ipsi verò, & Schmidlinus inprimis, audacter contra Lutherum asseverant. Hæc scilicet inclusio jam olim explosa ipsis est & Consubstantiatio, & Sacramentalis illa Vnio realis & vera, quâ cum pane Corpus inclusum porrigitur. Hanc vult Schmidlinus singulari & novo commento per Pronomen* Hoc *ita designari complexu uno continentis & contenti, ut cum vinum in cantharo porrigens utrunq; quidem demonstrat ac tradit vinum & cantharum, vinum tamen ut principale tantùm nominat: Sic per Pronomen* Hoc, *utrunque panem & Corpus demonstrari conjunctim exhiberiq; affirmat, sed Corpus pani inclusum solùm nominari. Vtque fidem commento faciat, cum Methusiastis convellit contextum: negat particulam* Hoc *relativam esse ad panem fractum. Negat enim propositionem,* Hoc est Corpus meum, *hoc sensu dictam esse, Hic panis, quem fregi, & dedi, est Corpus meum, ne in* μεϑουσίαν *cum Pontificiis incurrat: & affirmat contra in priore particulam* Hoc *demonstrativam esse, etsi unum nominetur: in alterâ panem nudum & inanem, seu continens contenti vacuum demonstrari, ut si de loculis vacuis dicat quis,* Hoc, *id est, saccus hic est pecunia. Imo particulam* Hoc, *ne in priore quidem Propositione panem principaliter, sed corpus in pane realiter præsens, & unà cum eo datum notare. Atque hoc usitatum vulgò genus loquendi de continente & contento, tanquam uno, deque principali, quod significatur, utrobique in subjecto & prædicato, quod ut* ταυτολογίαν, *Scholastici repudiant, & faciliùs ab Apostolis fuisse intellectum, quòd jam ante didicissent à Christo, quomodo Caro ipsius verè sit cibus, & Sanguis verè sit potus. Hæc enim Schmidlini verba sunt. Nec satis erat illi discerpsisse textum & depravasse detorsione ad commentum mendax carnalis & localis præsentiæ in pane, violentâ prorsusque aliena, nisi etiam aperto mendacio alio id cumularet, nempe Apostolos Capernaiticam manducationem, quæ ore fit, mansu potuque & effectu carnali, quanquam à Christo damnatam, ab illo tamen accepisse.*

In his quanquam multò plus est profanæ petulantiæ, & malitiosæ impietatis, quàm in Pontificiorum Dogmate, quod cuivis sano judicare promptum & facile est: tamen ultimo fine ne hîc quidem quicquam aliud spectatur, aut quæritur, quàm ut modus præsentiæ Corporis in pane κατὰ συνουσίαν *quàm à Pontificiis, aliter definiatur.*

Quod verò caput est, nimirum utrum veri Corporis præsentia in pane vel homine, per oralem manducationem, novo, singulari à reliquis Ministerij partibus diverso ac miraculoso modo, claro verbo, & testimoniis Scripturæ liquidis doceatur? Et si doceatur, quomodo ad panem adducendum, adductumque corpus sit introducendum? id non explicatur: Horum illud nusquam vel uno verbulo attingitur, neque à Pontificiis, neque ab Vbiquistis; quia nullum in hunc usum ista ex Scriptura suppetit, quum tamen cardo totius controversiæ in hoc uno præcipuè versetur. In altero verò, quomodo pani Corpus copulent, occupantur utrique, sed dissimillimè.

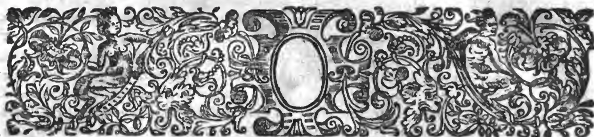
Hanc verissimam esse narrationem de Occasionibus, Causis, Exordiis & Progressibus Sacrificij Missæ, Transsubstantiationis, Consubstantiationis, & Vbiquepræsentiæ Corporis Christi,

Christi, fatebuntur omnes pii & nullo præjudicio fascinati Lectores, qui Historiam veteris & recentis Ecclesiæ, quam parte prima & secunda Historiæ Sacramentariæ complexi sumus, diligenter legerint & cognoverint.

Expositis autem certaminibus in Historia nostra Sacramentaria, in quibus pro Sacrificio Missæ, Transsubstantiatione & Consubstantiatione, seu Impanatione, & locali inclusione veri Corporis Christi in panem, tanquam pro aris & focis summis viribus Metusiastæ, & Synusiastæ cum suo Luthero pugnarunt: Narrabo nunc ordine, ut degeneres Lutheri Discipuli, Vbiquitatem seu Omnipræsentiam Corporis Christi obtinere & defendere, eamque omnibus Ecclesiis per fas & nefas obtrudere conati sint. Cùm enim Dogma suum Vbiquitatis, tanquam prodigiosum & novum, tam à Papistis, Iesuitis inprimis, quàm ab Orthodoxis, quos Zuinglianos & Calvinistas vocant, exploderetur, quòd eo everteretur tota Doctrina veteris & purioris Ecclesiæ, per revocatas, interque sese in unum monstrosum chaos confusas hæreses antiquas omnes de Filio Dei, ejusque propugnatores id neque ex Verbo Dei, neque ex Patribus, vel primæ, vel mediæ, vel etiam ultimæ ætatis, in qua Scholastici vixerunt, defendere, & aliquo saltem modo fulcire possent, alia via rem aggressi sunt, & authoritate Principum, Ecclesiarum & Academiarum aliquot duntaxat Germanicarum, & pluralitate Votorum, itemque anathematismis & condemnationibus diris pro eo pugnare decreverunt. Conscripserunt igitur LIBRVM *in quo suam Vbiquitatem, & alios errores multos defendunt quem oblatum Principibus, aliisque Imperij ordinibus, & ab iisdem subscriptione suâ approbatũ,* CONCORDIÆ *titulo ornarunt, quasi cum doctrina, in ea contenta, tam affirmativa, quàm negativa concordent, & uno ore consentiant omnes, qui ei subscripserunt. In hoc etiam Libro tanquam hæreticas condemnant, non solùm multas Germanicas, sed exteras Ecclesias quoque omnes Reformatas, & per Gratiam Dei florentissimas, Galliæ, Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Poloniæ, Belgii, Helvetiæ, &c. Corporalem Præsentiam Christi* In, Sub, *vel* Cum *Pane & Vino Cœnæ Dominicæ, adeóque realem rerum cum signis vel symbolis coëxistentiam & inclusionem; Ac non tantùm restrictam seu specialem, sed generalem etiam Vbiquitatem veri Corporis Christi in omni gramine, ligno, lapide, arborum foliis, cantharis cervisiariis, & omnibus aliis creaturis atque obscœnis quoque locis, velut portentosum & novum dogma: Novas item, peregrinas, inusitatas & periculosas phrases ac modos loquendi, de Vnione Personali, Ascensione in Cœlum, Sessione ad Dexteram Dei, Communicatione Idiomatum & aliis, non approbantes & recipientes: Easdem etiam omnis generis convitiis & calumniis, non tantùm editis scriptis, sed vivâ voce quoque pro suggestu coram imperita plebe & ignaro populo, tanquam Turcicas, Nestorianas, Arianas, &c. proscindunt & lacerant, in hunc solùm finem, ut populus has Ecclesias detestetur & fugiat, Principes autem aliique Ordines easdem ex pace religionis excludant, & igne ferroque persequantur atque exstirpent.*

Operæ pretium igitur me facturum spero, si, ne mutila & manca Historiæ nostræ Sacramentariæ pars altera videri queat, non tantùm Originem & Progressum hujus Libri Concordiæ, *sed etiam ejusdem errores, falsa dogmata, Scripturæ, Symbolis & ipsi etiam Augustanæ Confessionis repugnantia, Antilogias seu Contradictiones, & Modum agendi in Ecclesia Christi hactenus inusitatum, quem in conscribendo, suffragiis muniendo & promulgando hoc Concordiæ Libro sequuti sunt Vbiquistæ, benevolo & Christiano Lectori paulò diligentius in hoc Libro demonstrem & ob oculos ponam; ut inde intelligat, Primò, quo Spiritu regantur Vbiquitatis Patroni; Deinde, quàm nihili bruta illorum fulmina & condemnationes, adversus Orthodoxas Ecclesias faciendæ sint: Tertiò, quòd pro norma seu regula Doctrinæ, & discretionis Orthodoxorum ab hæreticis, nullo modo vel possit vel debeat Liber iste Concordiæ recipi & approbari.*

DE PRI-

DE PRIMA ORIGINE LIBRI CONCORDIÆ,

QVÆ FVIT VBIQVITATIS CORPORIS CHRISTI DEFENSIO & PROPAGATIO.

CAPVT I.

Lutherus suâ sententiâ de Corporis Christi reali præsentia in Cœna verbis Institutionis ab initio asseruit.

CERTAMEN *Sacramentarium magnâ contentione ab initio inter* Lutherum *&* Zuinglium *gestum est, ut parte alterâ Historiæ nostræ Sacramentariæ prolixè demonstravimus, & de vero sensu verborum Christi*, Hoc est Corpus meum, Hic est Sanguis meus, *quibus in Cœnæ institutione usus est, inprimis dimicatum fuit. Lutherus enim corporalem Christi Corporis præsentiam In, vel Sub, vel Cum pane Cœnæ, solùm his verbis Institutionis asseri & obtineri posse putavit, ideoque iis tantum contra Zuinglium & Oecolampadium pugnavit à principio, & hujusmodi illatione usus est:* Christus dixit, Accipite, edite, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis traditur: Ergo Corpus Christi realiter præsens adest, & ore corporaliter manducatur In pane: Verba Christi rotunda, perspicua & clara sunt: Christus mihi non mentitur, &c. *Hæc & similia multa semper & in ore habuit Lutherus: Et in Marpurgensi Colloquio, disputaturus contra Zuinglium & Oecolampadium, in mensa sua cretâ scripserat*, Hoc est Corpus meum; *ne sese ab his verbis abduci pateretur. Cùm autem ex hoc suo propugnaculo depulsus esset ab adversariis, eo, quòd hæc illatio nulla necessitate sequatur, aut inferatur ex verbis Christi, quibus panis, quem accepit, fregit, & Discipulis suis dedit, dicens*, Accipite & manducate, *&c. Corpus ipsius in mortem traditum esse dicitur; cùm videant & intelligant omnes sani & eruditi, neque verbis, neque sensu, easdem seu æquipollentes, sed diversissimas loquutiones esse*, Hoc id est, panis, quem fregi, & dedi vobis, est Corpus meum, quod pro vobis traditur; *Et*, Accipite, edite Corpus meum, quod invisibiliter est & existit In, vel Sub, vel Cum pane: *Deinde, quòd obiiceretur Luthero, nullam esse alicujus dicti interpretationem admittendam, quæ cum confessis Articulis fidei pugnaret: realem autem Præsentiam Corporis Christi, quæ ex illa expositione ipsius necessariò consequeretur, tum veritati Carnis Christi circumscriptæ, tum ejusdem in Cœlos ascensioni, & ex Cœlis adventui, ex diametro repugnare: tunc pro eo, quòd veritati cedere debuit Lutherus, & de Sacramentali Signorum & Rei significatæ conjunctione aliter, quàm de reali eorundem perceptione statuere, contentionis studio, ut faciliùs refutare posset Adversariorum argumenta de vera & Corporali Præsentia Christi In, Sub & Cum pane Cœnæ; itémque de Veritate Corporis ejusdem, de Ascensione in Cœlum & Reditu ad judicium; damnatum & relegatum paulò antè è Gallia Vbiquitatis seu Omnipræsentiæ Corporis Christi, & realis Communicationis Idiomatum dogma Stapulense, tanquam sacram anchoram arripuit, & in Ecclesias Saxonicas primus introduxit: Ita ut in Sole etiam & in pane tabernæ pistoriæ, Corpus Christi esse doceret, non minùs quàm in pane Cœnæ, nisi quòd ibi non vellet apprehendi aut coli, quo se non alligâsset peculiariter verbo suo: Imò, quod esset in fune, seu laqueo, quo Iudas se suspenderit: ut est videre in Sermone ejus contra Spiritus fanaticos anno 26. Vuitebergæ habito. Et in libro, Quòd verba Christi adhuc firma stent, anno 27. in lucem edito, apertè scribit*, Corpus Christi per clausas januas immotas & inviolatas, & per clausum monumentum penetrasse, factâ disparitione: *Item*, etiam ante Ascensionem in Cœlum Corpus Christi simul in cœlo & terra, imò ubique locorum fuisse: *Rursus*, Christum descendisse è cœlo, & in cœlum ascendisse,

Lutherus pro verbis Institutionis ubiquitatem Corporis Christi arripuit ad dogmatis sui defensionem.

non secundùm Deitatem, sed secundùm Humanitatem.

Quibus argumẽtis Lutherus Ubiquitatẽ Corporis Christi probarit. In Confessione maiore.

Ad hoc autem dogma suum, hactenus in Germania novum & peregrinum, probandum, usus est Lutherus, primò, *Articulo fidei, de Vnitate Personæ Dei & Hominis Christi. Ac arbitrabatur, quia propter indivisam illam utriusque Naturæ in Christo hypostaticam Vnionem, nullibi sit, vel esse possit Divinitas, ubi non etiam simul realiter adsit, sive coexistat adsumpta Humanitas, hinc necessariò sequi, quòd etiam Corpus Christi cum Divinitate ubique, ideoque etiam in Pane Cœnæ sit :* Alioquin, *dicebat Lutherus*, si ullus locus dari aut ostendi posset, ubi esset Divinitas Christi, & non simul quoque coexistens esset Humanitas, jam dissolveretur Personæ ipsius Vnitas, quod à Nestorio factum est. *Responsum est autem ei, & respondetur adhuc hodie, Dividi Christum, & duas Personas fieri, nisi Homo sit, ubicunque est Deus : nam in Christo idem est Homo & Deus propter Personæ identitatem. Deinde, si de Naturis, Divinitate & Humanitate, in abstracto loquamur, similiter verum esse : Si Humanitas non est, ubicunque est Divinitas, Personaliter nimirum, vel Personali Subsistentia, hoc est, si non est una ubique duarum Naturarum Persona, aut si non ubique duæ hæ Naturæ unitæ sunt, duas Personas fieri necesse esse : Non autem, si Humanitas non est, ubicunque est Divinitas, scilicet essentialiter. Nam ubicunque est unum ex unitis, ibi etiam alterũ ei unitum sit necesse est: sed non ubi est unum, ibi etiam alterum simpliciter & essentialiter sit necesse est. Nam quæ unita sunt personaliter, ea non necesse est essentialiter esse æqualia: vel, quæ simul sunt personaliter, ea non necesse est simul esse essentialiter. Itaque ubicunque est Divinitas, ibi unitam habet Humanitatem, quamvis essentialiter uno in loco existentem. Quomodo in Morte Christi, etsi separata fuit à Corpore Anima, ita ut Anima non esset ubi Corpus erat, tamen Vnio Personalis mansit.*

Secundò, *argumentabatur Lutherus ab Vbiquepræsentia Dexteræ Dei ad Vbiquitatem Humanæ Naturæ per modum Sessionis ad Dexteram, ad hunc modum :* Dextera Dei est ubique : At Christus secundum humanitatem sedet ad Dexteram Dei : Ergo secundum modum Sessionis ad Dexteram ubique, & per consequens Humanitate sua, seu Corpore suo in Pane Eucharistiæ est. *Responsum ad hoc fuit, inesse huic argumento quatuor terminos*, 1. Dextera Dei, 2. Vbique esse, 3. Humana Natura, 4. & Sedere ad Dexteram Dei; *nullamq́ esse Minoris ad majorem connexionem: In Minore enim nulla est vera subsumptio in medio concludendi, sed duo diversi à majore propositione termini ponuntur: quia aliud est,* Esse Dexteram Dei, *& aliud*, Sedere ad Dexteram Dei. *Sic autem subsumendum erat,* Humana Natura est Dextera Dei : *quod falsum est. Et si huic Syllogismo in hac quatuor terminorum inordinata confusione locus esse debeat, quidvis hoc modo de Christi Humana Natura concludi posset : nimirum, quòd Corpus Christi, seu Humana ejus Natura sit increata, incorporea, æterna, & creatrix omnium : Nam hæc omnia Dexteræ Dei competunt. Sedet autem Humana Natura ad Dexteram Dei. Ergo est increata, æterna,* &c.

Quod si Lutheri argumentum sic formetur:

Quicquid sedet ad Dexteram Dei, ubique est; quia Dextera Dei ubique est.

Sed Humana Natura Christi sedet ad Dexteram Dei.

Ergo Humana Natura Christi est ubique.

Tunc vitium est in materia. Confunditur enim Proprietas Divinitatis cum Officio Personæ. Nam Vbiquitas est Deitatis Proprietas: Sessio ad Dexteram est nomen Officii, quod toti Personæ secundum utramq́ Naturam competit. Ad hæc Scriptura Christum secundum carnem ita docet ad Dexteram Dei sedere, id est, ut Paulus 1. *Cor.* 15. *ex Ps.* 110. *interpretatur, regnare, ut tamen ad Dexteram Dei* IN CŒLIS *eum esse affirmet: Eph.* 1. *Col.* 3. *Heb.* 8. *Act.* 1. 3. *&* 7. *cap.*

Tertiò, *contendebat Lutherus, Deum plures modos scire & habere alicubi in aliquo loco essendi, & non tantùm localem. Deinde verò, quòd anteà Deum plures essendi modos habere dixerat, id postea in explicatione ad unum Corpus Christi accommodavit, eique simul triplicem illum essendi modum, Localem, Definitivum & Repletivum affinxit. In hoc igitur neutiquam sibiipsi, & iis quæ allegat, consentit. Si enim, quod traditur de triplici existendi modo, secundum triplex per se existentium discrimen, probat, ut probat;* cùm Repletivus *infinitæ Essentiæ Dei sit :* Definitivus *solis Spiritibus finitis, corporeæ molis tamen expertibus:* Circumscriptivus *seu* Commensurativus, *corporibus solis finitis, ut proprius, competat; Quomodo aut omnes Deo, aut omnes corpori assumto. Quomodo præter localem corpori naturali & vero definitivum etiam, Spiritibus proprium, qui ibi tantùm sunt, ubi agunt, cum Pontificiis congruere demonstrabit, nisi omnia evertat & phantasmata ac ludibria esse dicat creata omnia ? Vnus tantùm modus existendi corporibus physicis proprius est locatione physica, qua spatium σύμμετρον occupant, unum tantùm, non plura. Nec si intra naturæ suæ metas manent, aut sunt, aut esse possunt in pluribus locis simul : sed contra naturam est, non tamen finitorum corporum, sed etiam Spiritum finitorum Vt sit enim Corpus in pane definitivè, ne tamẽ nõ hoc quidẽ modo ad hostias*

plures

plures, ſpatiiſq; diſtinctas brevibus, aut in menſis extendetur uno tempore. Nec miraculo id excuſari poteſt: ſi ordinatum eſt ac perpetuum. Sed docendum eſt ex Verbo, quòd novum Chriſtus, aliumque in Cœna, quàm in reliquis Miniſterij partibus modum præſentiæ, & talem quidem, qualem ſomniant ipſi, inſtituerit.

Luther⁹ Ubiquitatē Corporis Christi in negotio Cœnæ reiicit, & ad Verba institutionis rursus confugit.

Tandem cùm Lutherus intelligeret ex Adverſariorum reſponſionibus, non ſolùm abſurditatem, ſed etiam falſitatem dogmatis de commentitia Vbiquitate Corporis Chriſti, poſtquam illud duobus annis 27. *&* 28. *defendiſſet, eoque contra Adverſarios pertinaciſſimè pugnaſſet, id poſt Marpurgenſe Colloquium expreſſe rejecit, & eò in negotio Cœnæ, non utendum eſſe palam confeſſus eſt, præſertim quum Suenkfeldius per Vbiquitatem Corporis Chriſti, Præſentiam Corporis ejus in Cœna in phantaſma Marcioniticum transformaret. Sic enim ſcribit Lutherus Tomo* 8. *Ienenſi Operum ſuorum pagina* 375. Accipite, manducate, Hoc eſt Corpus meum: His verbis verum Corpus, & verus Sanguis Chriſti in pane & vino ad manducandum & bibendum datur. At hic incidit quæſtio, Quomodo Chriſtus eſſe poſſit in Sacramento corporaliter, cùm tamen unum Corpus non poſſit eſſe ſimul & ſemel in pluribus locis? Ad hoc ego reſpondeo: Chriſtus dixit, quòd ibi adeſſe velit; ideo verè eſt in Sacramento; & quidem Corporaliter; & ideò veraciter eſt ibi, neque debet alia cauſa iſtius Corporalis Præſentiæ quæri, quàm hæc tantùm. Verba enim iſta ſic ſonant, idcirco neceſſe eſt iſta fieri ut ſonant. Quod autem ad ipſum Corpus attinet, poteſt Chriſtus, quando vult, ubique & in omnibus locis eſſe, ac ideò alia eſt ratio illius, quàm noſtri corporis. De Vbiquitate, vel in omnibus locis Præſentiâ non debet diſputari. Longè enim alia res eſt in hac cauſa. Nam & Scholaſtici nihil de Vbiquitate loquuntur, ſed retinent ſimplicem intellectum de Corporali Præſentia Corporis Chriſti, *Nolo hanc Lutheri ſententiam prolixè excutere: illud ſaltem monuiſſe ſufficiat, quòd aſſerit quidem Lutherus Corporis Chriſti Vbiquitatem, ubicunque vult Chriſtus: ſed (ut Papiſtæ quoque docent) quæ ab ipſius abſoluta Voluntate ac Potentia pendeat, nullâ Perſonalis Vnionis, aut Dexteræ Dei mentione factâ. Vult Præſentiam Corporis Chriſti in pane ab unius Inſtitutionis Cœnæ verbis pendere. Non vult etiam, ut quæſtio de Vbiquitate in hac Controverſia prorſus audiatur; quia videlicet alia & peculiaris res ſeu ratio ſit in hac Euchariſtiæ cauſa. Huic Sententiæ Lutheri ſi locus eſſe debet, certè omnem de Vbiquitate Diſputationem in polemicis ſuis ſcriptis prorſus ab ipſomet Luthero revocatam, abolitam & abrogatam eſſe fateri oportebit.*

Probatur Lutherū revocaſſe Ubiquitatem & reſpondetur cōtrarium aſſerentibus.

Quòd autem à nonnullis obiicitur, hanc revocationem non eſſe Lutheri, & Lutherum uſque ad vitæ finem Vbiquitatem Corporis Chriſti probaſſe ac defendiſſe, nullo negotio refutari poteſt. Nam ad prius quod attinet, eſt ea tam manifeſta ac frivola eluſio, ut ipſoſmet Compilatores Hiſtoriæ Auguſtanæ Confeſſionis Kirchnerum *puta*, Selneccerum *&* Kemnitium *ejus puduerit, qui non obſcurè fatentur pagina* 103. *hæc ſic à Luthero ſcripta eſſe. Primus autem hanc eluſionem* Lucas Hoſiander *confinxit, qui in Libro quodam ſcripſit, hæc verba non Lutheri, ſed Philippi eſſe, qui ea in Librum quendam Georgij Majoris anno* 60. *propriâ manu ſcripſerit, quæ in tomos poſtea Operum Lutheri per imprudentiam, tanquam Lutheri, irrepſerint. Cùm autem fama hujus rei in Aulam uſque Electoris Saxoniæ* Auguſti *penetraſſet, ſcripſit Elector in Septimana Paſchali anno* 74. *ad* Georgium Majorem, *ut Librum hunc, in quo hæc verba Philippi ſcripta eſſent, Dreſdam ad Aulam Electoralem mitteret, vel ſi Liber iſte in aliorum manus perveniſſet, ille ſaltem de hac tota re Electorem bona fide certiorem redderet, ut ſeſe haberet. Reſcripſit autem Electori* Georgius Major, *& ſanctè teſtatus eſt, ſe neque hunc Librum, neque hanc manum Philippi unquam vidiſſe, ut teſtatur* Pezellius *in Apologia ad* Danielis Hofmanni *Reſponſionem de Signis Sacramentariorum pagina* 238. *His adde, quòd* Heſhuſius *in Colloquio Quedelburgenſi hæc verba tanquam* Lutheri *citat pagina* 152. *& apertè affirmat coram adverſæ partis Theologis* Kirchnero, Zimmermanno, Selneccero & Kemnitio, *Lutherum his verbis Diſputationem de Vbiquitate retractaſſe & abjeciſſe, nec ei à dictis Theologis contradictum fuit.*

Helmſtadienſes quoque Theologi in ſcripto quodam ad Principem ſuum Iulium Brunſvicenſem, ac anno 89. *in lucem edito, inter alia ſic ſcribunt*: Das etliche fürgeben / der angezogene Spruch Lutheri sey *D. Philippi*, und nicht Lutheri/ Ist eine leidige außflucht. Die den Herren Philippum selbst gehört haben / wissen sich zuberichten / das Philippus / wann er die Ubiquitet verwarf/ sich pflegte auff diß zeugnuß zuberufen/ und sind wir In E. F. G. *Corpore Doctrinæ* auff diessen Rath / als Herren Lutheri gewisen/ wie dann dieser *Locus* in der repetirten Sächsischen Confession die E. F. G. Theologi damals auch underschrieben/ zu dem ende gesetzt ist/ das man von der Ubiquitet/ nach dem selben lehren solte: *pagina* 9. *Quod ad alteram objectionem attinet, eam refutat apertiſſimè* Kemnitius, *Lutheranorum non poſtremus:*

Is enim Parte 2. Examinis Tridentini Concilij anno 1566. scripta & edita sic scribit : Fundamentum Præsentiæ Corporis Christi in Cœna Lutherus monuit, non esse collocandum in Disputatione de Vbiquitate, sed in Veritate Verborum Institutionis.

Quòd verò in Libro de Conciliis Zuinglium Nestorianismi accusat Lutherus, in eo ad primum certamen anni 27. & 28. respicit, in quo nondum rectè Zuinglij sententiam intellexerat, ut suo loco indicavimus. Deinde, *quòd in Epistola quadam ad amicum anno 34. scripta, Majorem suam confessionem renovatam, repetitam & confirmatam vult Lutherus, in qua Vbiquitatem docet, id respectu principalis negotij, id est, Controversiæ Sacramentariæ vult, & ne Sacramentarius fieri velle videretur, sicut ipse loquitur : non autem respectu Vbiquitatis Corporis Christi, quam in illa Confessione ex abundanti proposuerat, saltem ut adversariis ostenderet, aliquem modum esse, quo simul Corpus Christi in Cœlo & in Pane Cœnæ Dominicæ esset; non autem, quòd secundùm hunc modum Vbiquitatis Corpus Christi in Cœna esse pro sua parte existimaret.* Tertiò, *quòd in minore & postrema sua Confessione anno 44. edita, polemica scripta sua contra Fanaticos allegat Lutherus, ita ut illam Disputationem in majore sua Confessione contra Helvetios simpliciter probare videatur, iterum, ut paulò ante, respondetur. Non enim ad Disputationem de Vbiquitate Corporis Christi ex abundanti propositam, sed ad Controversiam Sacramentariam, seu ad principale negotium respicit.*

Ubiquitas etiā post mortem Lutheri in Saxonicis Ecclesiis sepulta fuit aliquot annis.

Quemadmodum autem, vivente adhuc Luthero, Disputatio de Vbiquitate prorsus sepulta fuit: ita etiam post mortem ejus in Scholis & Ecclesiis Saxonicis quievit, nec quisquam fuit, qui Vbiquitatem Corporis Christi in tertio articulo Confessionis Augustanæ contineri, aut hunc esse sensum Augustanæ Confessionis existimaret. Nam Vuitebergæ Melanchton & Collegæ ejus non modò nihil hîc movebant; sed etiam sepultum esse hoc dogma Vbiquitatis facilè sinebant, & sic alij quoque alibi faciebant.

Ubiquitatis dogma restauratur à Timanno & Heßhusio.

Circa annum demùm Domini 56. Iohannes Timannus *Amsterodamus, Bremensis Ecclesiæ Minister, Farraginem edidit, in qua subinde hæc infausta propositio repetitur.* Caro Christi ubique est. *Mortuo etiam Timanno,* Iacobus Præpositus *in eadem Ecclesia, sæpissimè pro concione palàm dixit,* Corpus Christi ubique est, illudque verè in Eucharistia, omnibus illis in locis, ubi ea hîc in terris juxta institutionem celebratur, distribuit Christus. *His quum* Albertus Hardenbergius, *Cathedralis Ecclesiæ Bremæ Pastor, contradiceret, & prodigioso huic dogmati pro viribus resisteret, non quieverunt prius Adversarij ejus dolis & fraudibus agere, quàm Bremâ expelleretur.*

Eodem quoque tempore Ioachimus Vuestphalus, *Hamburgensis Ecclesiæ Minister, Librum edidit, collectis suffragiis multarum subscriptionum, in quo hoc pro fundamento ponit, Christi Corpus esse in omnibus locis, lapidibus & lignis. De hoc Melanthon, in Declaratione sententiæ suæ de Flaccianorum Synodo ad Principes aliquot Germaniæ, anno 59. die 4. Maij sic scripsit :* Hæ locutiones novæ sunt in Ecclesia Christiana inde usque ab initio. Nec dubium est, etiam Papistas ipsos condemnaturos esse illas, etiamsi in Sorbona Parisiensi sententia ferenda sit.

Ubiquitatis dogma fovet etiam Brentius

Fovit hoc portentosum Marcioniticum & Eutychianum monstrum, ac dogma Vbiquitatis eodem tempore etiam Iohannes Brentius *Stutgardianæ Ecclesiæ in Ducatu Vuirtebergensi Pastor, illudque, quanquam dudum judiciis Ecclesiæ Orthodoxæ damnatum atque explosum, ab ipso tamen vestitum comptumque præstigiis novis sub majestatica Divinitatis, & reali Idiomatum Divinæ Naturæ cum Humana assumpta communicatione, sed clàm, inter amicos plantavit & propagavit ab initio, quòd intelligeret, carnalem Præsentiam Corporis Christi in Cœna, verbis Institutionis non posse defendi ac propugnari. Nunquam tamen, Melanthone vivo, hoc portentum publicum fecit. Et in Conventu Vuormatiensi an. 57. ad* Peucerum, *Melanthonis generum, id etiam dissimulavit: quum ipsum multis rogaret & obtestaretur verbis Brentius, Melanthoni ut persuaderet, de hoc articulo Seßionis Filij Dei ad Dexteram Patris, ut suam ederet ac proponeret Confessionem, iis, qui Colloquij Causa ex Protestantium Ecclesiis congregati erant : Se daturum operam, ut de ea efficeretur Consensus.*

Philippus Ubiquitatē approbare noluit.

De *hac petitione* Brentii *cùm retulisset ad* Melanthonem Peucerus, *recusabat quicquam præscribere aliis de re, quæ in communem deliberationem non adducta priùs esset, & de qua reliquorum nondum cognovisset sententias. Addebat, se non ignorare diversam à sua esse Brentij sententiam, de qua cessurum illum non esse, aut pertinaciter etiam pugnaturum esse sciret. Vidisse enim se gustum jam illius, quo faceret Idiomatū Communicationem geminam, Dialecticā unam, Physicam alteram, quæ sit reipsa Naturarum cōfusio Eutychiana. Huic se adversaturum esse & repugnaturum quoad vixerit. Si sponte suâ quid faceret, aut sine mandato, aut sine communi decreto, reliquos in eam id accepturos partem, ac si tanquam Dictator conaretur leges & dogmata condere, quæ illi cogerentur amplecti : Inde exoritura esse majora incendia, quibus causam præbere non velit: satis esse discordiarum in Ecclesia, & ante oculos, & in conspectu esse recens vulnus,*

vulnus, quod discessu suo inflixerint Ecclesiis Evangelicis Thuringici: Talia vulnera cùm sanare, non lacerare, aut exacerbare cupiat, quantum in se sit, multò minus se nova illaturum, aut his inferendis causam præbiturum esse. Quid, *inquit*, profecero, si quid composuero? an plus, quàm eâ formulâ, quæ testimonium Confessionis nostræ esse debuit? quam propter solam Osiandri mentionem Vuirtenbergici repudiarunt. An existimas, æquiori judicio & animo accepturos, si quid ab ipsorum operibus dissonum ac discrepans scripsero? *Ita nihil tum effectum est.*

Ubiquisticæ doctrinæ summa, & de ea Philippi judicium.

Intercedebat biennium & paulò amplius, inter Melanthonis ex Vuormatia reditum, & mortem ejus. Hoc biennio adversa multa pertulit, Brentiano figmento indies vires acquirente, cui, etsi occultè adhuc serpebat, tamen Melanthon facere se aliter non posse *aiebat*, quin, si vita suppeteret, & ipse ita pergeret, acerrimè, quantumvis invitus, sese opponeret: eò quòd Evangelicæ veritati, & toti puriori antiquitati contrarium penitùs, destrueret fundamentum salutis unicum, doctrinam nimirum de Vnione Hypostatica duarum Naturarum in Christo; & totam alteram partem Symboli Apostolici de Veritate Naturæ Christi Humanæ, & Officio Mediatoris: denique de omnibus Beneficiis Christi, quæ ut verus Deus & Homo in una Persona & confecit & præstitit, secundùm utramque Naturam in Opere Redemptionis, & præstat adhuc quotidie regnans ad Dexteram Patris, *&c.*

Philippi testimonium contra Ubiquitatem.

Sed & quantis alioquin arderent dissidiis Ecclesiæ Germanicæ, considerabat Melanthon, *& cum veteri amico ac sene* Brentio, *ipse senior digladiari, cum Ecclesiæ discrimine grave ducebat. Periculo tamen rei motus, testimonium sententiæ suæ reliquit posteritati, quod exstat in calce Libri oppositi impiæ Inquisitioni Bavaricæ contra Communicationem Idiomatum physicam, quam dixit esse ipsarum Naturarum confusionem. Cùm enim de Eutychianis & Suenkfeldianis deliriis his, quæ à* Brentio *disseminabantur ab Orthodoxis ex multis locis ad* Melanchtonem *scriberetur, inprimis verò Baro*, Iohannes à Lasco *Polonus, literis ac coram ipsi* Melanchtoni *ex colloquio (quod cum Brentio habuisset coram illustrissimo Principe Vuirtembergico* Christophoro) *affirmasset palàm ac disertè illum dixisse*; Christum non Naturâ verum hominem fuisse, sed φαντασίᾳ tamen talem apparuisse, Melanchton *anno ante mortem proximo responsionem ad hos Bavaricos articulos claudens refutatione errorum* Serveti & Anabaptistarum, *post Eutychiana refutata, de recentibus Suevicis, vel renovatis potiùs, annectit commonefactionem his verbis:* Suprà recitavi dictum Petri, qui ait, Christum passum carne, & addidi alia quædam veterum dicta, quæ sint in conspectu, & opponantur Suenkfeldii, & aliorum clamoribus qui audacter spargunt similia Eutychianis, & delent Doctrinam de Communicatione Idiomatum. In his quorundam tanta est petulantia, ut fingant duplicem Communicationem Idiomatum, aliam Dialecticam, aliam Physicam, quæ est Confusio Naturarum.

Expostulatio Brentii ab Ungnad cũ Philippo propter Ubiquitatem.

Offensus autem hac Melanthonis παῤῥησίᾳ, *indeque ingenti conceptâ indignatione, furere in* Melanthonem *cœpit* Brentius, *& primò incitavit Generosum Dominum* ab Vngnad, *Baronem Stirium, ut per literas anno* 1559. *mense Decembri cum eo acerbè & acriter expostularet de Brentio, injustè, ut ipse aiebat, perstricto. Hac injustâ & acerbâ expostulatione commotus* Philippus, *& conversus ad* Peucerum; *qui fortè aliis de causis intervenerat, præsente illo, qui literas attulerat*, Vide, *inquit*, quid audeat & conetur Brentius per D. Vngnadium. *Respondit Peucerus*, mirari se, quod D. Vngnadius in Disputatione de re maxima, & ipsi incognita, talia audeat. *Has voces, quum Minister ad Dominum suum pertulisset, irritatus* Vngnadius *scribit atroces literas geminas: unas ad Electorem Saxoniæ* Augustum, *alteras, ad* Melanchthonem, *& in utrisque* Peucerum *tanquam incitatorem vehementer accusat. Sed ad priores literas ita respondit* Melanthon, *ut non obscurè ostenderet, se, si perrexerit sua Brentius tueri, totis ei viribus adversaturum.*

Ad literas expostulatorias Ducis Vuirtenbergensis de Ubiquitate Philippi responsio.

Quin & Princeps ipse Vuirtenbergicus ad Philippum duriter admodum scripsit: Cui quid responderit, ex his ejus verbis in epistola ad Hardenbergium, *anno* 60. *die* 12. *Ian. scripta apparet.* Ad veteris, *inquit*, & purioris Ecclesiæ testimonia provocavi in literis scriptis ad Ducem Vuirtenbergicum, qui me atrociter accusat, quòd Naturas in Christo dirimam. Petivi non solùm, ut me priùs audiat, quàm condemnet: sed ut simul veterem & puriorem Ecclesiam audiat, *&c.*

Eodem tempore Princeps Vuirtenbergicus quædam Theologorum suorum Scripta in Aulas multorum Principum misit, ut suffragia colligerentur. De quo Philippus *ad* Hardenbergium, *eo ipso quo mortuus est anno* 60. *Februarij* 9. *ita scripsit:* Dux Vuirtenbergensis misit formulam περὶ μυστηρίων ad nostrum Principem, in qua retinet & pingit τὸ πανταχοῦ: petivit ut exhiberetur in Academiis, sed nondum est exhibita. *Et rursus eodem Febr. die* 28. Nuper, *inquit*,

Dux Vuitenbergensis ad Electorem Saxonicum misit decretum, in quo defenditur τὸ πανταχοῦ εἶναι σῶμα. Ei subscripserunt multi Abbates: Hi nunc sunt Dogmatum Architecti..

Aula Saxonica Philippo ob relectã Ubiquitatẽ infensior.

His autem Consiliis & Scriptionibus Vuirtenbergicis Aula quoque Saxonica incitata, durior & iniquior Melanthoni esse cœpit. Quod non multis ante mortem septimanis ardentes ei lachrymas expreßit, deploranti non tantùm voluntatum humanarum instabilitatem, sed etiam Ecclesiæ calamitatem, quòd videret de controversiis tanti momenti, non ex veris causarum fundamentis, sed ex consuetudine quadam anteceptarum opinionum judicari, & in Aulis præsidia quæri ad defensionem violentam falsorum dogmatum.

Quid responderit Saxoniæ Electori Philipp⁹ de Ubiquitate.

Electori verò quid responderit Philippus ex Epistola ejus ad Cracovium, eodem anno scriptâ, intelligi potest. Illustrissimo, *inquit*, Principi respondi breviter. Ac ne quid novi moliri videar, affirmo, me prorsus retinere formam verborum ante multos annos editam in Examine Ordinandorum, quod in multis gentibus legitur: Papisticos verò & Methonæos, & Abbatum Vuirtenbergicorum, & Vuestphali, Sarcerii, ac similium articulos in hac causa manifestè pugnare cum veteri puriore Ecclesia: méque offero ad declarationem & de hac causa, & de aliis propter quas crudeliter laceror à multis hostilibus exercitibus.

Philipp⁹ veritatẽ ingenuè confessus est.

Hinc liquidißimè constare puto, Melanthonem apertè, clarè & perspicuè suam sententiam de Vbiquitate, aliísque portentosis dogmatibus & inusitatis phrasibus de Vnione Hypostatica duarum Naturarum in Christo, Communicatione Idiomatum & similibus, declarasse non solùm Duci Vuirtembergico & suo Principi & Electori Saxoniæ literis & responsionibus aliquot ab eo flagitatis, sed etiam toti mundo in Responsione ad Inquisitionis Bavaricæ impios Articulos; ideóque ipsum ab Adversariis suis pusillanimitatis immeritò accusari, quasi ipse veritatem apud Principem suum profiteri non ausus fuerit.

Post mortem Philippi Brẽtius cum sua Ubiquitate in lucem prorũpit.

Post mortem autem Philippi Melanthonis Iohannes Brentius *audentior factus, cum hac sua Doctrina de Vbiquitate Corporis Christi in lucem prorupit. Nam ne Pontificiis largiri cogatur, Sacerdotis & verborum vi atque efficaciâ, Corpus aut cœlo deduci in panem, aut in pane creari novum; vel cum Orthodoxis Tropum verbis Christi inesse necesse haberet fateri; Vbiquitatem Corporis Christi sopitam, ab inferis revocavit, & de ea publicè disputare cœpit, eámque novis argumentis fulcire, & novis accessionibus augere. Nam primus omnium finxit, Christum inde ab exortu usque Humanæ Naturæ in utero Virginis Mariæ, tam Corpore, quàm Deitate extitisse ubique, ex Oeconomia seu Dispensatione Vnionis Hypostaticæ: ideoque, sicut in aliis rebus creatis, sic & in pane, Corpore præsentem esse, non ante consecrationem tantùm, sed etiam ante formationem panis, & coctionem in farina ipsa. Differre autem præsentiam in pane ab alia quavis, quòd in pane solo sit dispensatione. Duplicem autem dispensationem constituit: Vnam, quâ Corpus Christi est in omni ligno, lapide, herba, &c. Alteram, quâ est in pane Cœnæ. Illam mutuatus est ab Eutyche & Suenkfeldio, fabulatúsque est, tum in ipso Conceptionis articulo, ratione Vnionis Hypostaticæ, per Communicationem Idiomatum omnium essentialium realem Divinæ Naturæ cum Humana, seu effusionem ex illa in hanc, Humanam Naturam reipsa effectam esse infinitam, immensam, omnipotentem, ubique præsentem & omnisciam: tum Exaltatione deinceps ac Seßione ad Dexteram Patris Divinæ per omnia esse exæquatam actu atque effectu, quod erat antea solâ potentiâ. Cùm autem hinc consequatur irrefragabiliter, Humanam Naturam effusione tali converti & absorberi in Divinam, penitúsque extingui, & in Sacrosanctam Trinitatem quartam Personam introduci, Eutychianum tamen & Suenkfeldianum hoc esse pertinacißimè negavit. Alterâm verò, quam in sacro pane constituit dispensationem, non satis explicavit: nimirum, quomodo Corpus κατὰ πανταχουσίαν seu Omnipræsentiam, jam ante in pane præsens, communicetur sumenti. Si per dispensationem Ordinem Institutionis intellexit, redarguitur in figmento suo apertè de illo consensu Scripturæ. Si distributionem; quæ fiet distributio ejus, cùm quod ante inest homini, tum quod dividi ac distribui non potest, quia infinitum & immensum est? Si applicationem; quid confert ad hanc oralis manducatio, & quomodo illud infinitum & immensum ore capietur? Quomodo fides fieri id, aut esse credat, sine verbo? Aut, quomodo percipiet, & amplectetur id, quod Scriptura esse & fieri pernegat? Vt summatim dicam, Quis erit coalitus corporum nostrorum cum illo, non dicam, umbratili & inani (nam ne tale quidem est) sed imaginario spectro, quod nullum & nihil est penitus?*

Brentii sententia de Ubiquitate.

Brentius ab Orthodoxæ Ecclesiæ & suæ ipsius doctrinâ deficit.

In hoc verò dogmate Brentius non solùm ab Orthodoxæ Antiquitatis, sed etiam à sua ipsius doctrina palam defecit. Si enim Syngramma *Suevicum, cujus ipse Author fuit, Si* Exegesin *illius in Iohannem inspexeris, nihil omninò de Vbiquitate, nihil prorsùs de Effusione omnium essentialium Proprietatum Deitatis in Humanitatem; nihil de cæteris portentosis sententiis & opinionibus, quas postea excogitavit & in scenam produxit, reperies.*

Hæc autem docuit Brentius, primò, in Libro de Personali Vnione duarum Naturarum in Christo, Ascensu Christi in Cœlum, & Sessione ejus ad Dexteram Patris anno 1561. edito. Deinde in Responsione ad Libellum Bullingeri, cujus titulus est, Tractatio Verborum Domini, In domo Patris mei, &c. eodem anno in lucem emissa. Tertiò in Libro de Majestate Domini nostri Iesu Christi contra P. Martyrem & Bullingerum, anno 1562. in lucem edito. Quartò in Recognitione Propheticæ & Apostolicæ doctrinæ de vera Majestate Domini nostri Iesu, contra Librum Bullingeri, quam anno 1564. typis vulgavit.

Schmidlinus Vbiquitatē novo argumento confirmavit & auxit.

Majore autem, quàm Brentius, studio, contentione, molitione, emolumento etiam Iacobus Schmidlinus Vbiquitatem & fovit & auxit. Novo etiam argumento illam confirmavit, seu potius novo pigmento illam fucavit. Nam ad Brentianam illam omnium essentialium Deitatis λόγου proprietatum in humanam naturam assumptam Effusionem, addidit ipse, Majestaticum Corpus Christi, hoc est, tertium quoddam corporis genus, quod neque naturale sit, neque gloriosum, sed ubique diffusum, & ubique cum ipsa Deitate λόγου realiter præsens, adeoque divinum planè, ratione Vnionis Hypostaticæ, & Sessionis ad Dexteram Dei.

Hæc docuit Schmidlinus in Thesibus Tubingensibus, anno 64. In Apologia contra Theses Ingolstadianas, anno eodem. In Assertione contra Theodorum Bezam, anno 65. In Expositione Controversiæ de duabus naturis, anno eodem. In Colloquio Mulbrunnensi & alibi.

Andræas Musculus defendit Schmidlini dogma nova Ascensionis Christi interpretatione.

Quum verò Corpus hoc Majestaticum, quod Iacobus Schmidlinus confinxit, eoque Brentii commentum auxit, ut diximus, quodq; postea à multis defensum fuit, ad dogma de Vbiquitate seu Omnipræsentia Corporis Christi stabiliendum, absurdissimum sit, multorum Lutheranorum quoque judicio, & Eutychianum, & Monophysicum, refuteturq; apertissimè ex illo Symboli Apostolici articulo, ubi Christus dicitur Ascendisse in cœlos: Idciro Schmidlino succenturiatus est in gravi isto periculo Andræas Musculus Francofurtensis Scholæ ad Oderam Professor, qui Ascensionem Christi in Cœlos docuit esse Disparentiam, & Evanescentiam duntaxat Carnis Christi, in his nubibus, ubi adhuc sit & versetur, sed non visibili modo, forma, & eo conversationis genere, quo ante Ascensionem & mortem conversatus est cum suis Apostolis, ut est videre Sectione 3. Articulorum Marchiticorum, Articulo 6. & 7.

Marbachii dogma de Ascensione Christi.

Iohannes Marbachius etiam in Libro de Cœna Domini pagina 150. & sequentibus, & in Concionibus tribus de Ascensione habitis docet, Christum non quadragesimâ demum die à Resurrectione in cœlum ascendisse, & ad Dexteram Patris consedisse, sed id longè ante istam Ascensionem factum esse, idque duobus modis: Primùm in Conceptione & cùm in utero materno Humana Natura Divinæ unita est: secundò, quum formam Servi deposuit in cruce, efflatâ animâ & emisso Spiritu. Tertiam verò & visibilem Ascensionem tantùm Dispensationem fuisse, de qua Musculus.

Kemnitius in Effusionis Schmidlianæ locum περιχώρησιν substituit.

Martinus Kemnitius autem, quum illam Brentianam & Schmidlianam effusionem omnium Proprietatum Essentialium Divinæ Naturæ in Humanam, planè blasphemam esse animadverteret, candidè & sine circuitione eam, velut hæreticam damnavit. Ipse verò illius Effusionis loco realem Communicationem essentialium Deitatis λόγου Proprietatum in Humanam Naturam assumptam, substituit; adeò ut unâ, eademq; via, quæ essentialis λόγου est, & Deitas, & Caro Christi sit vivifica, eâdem potentiâ potens: Et hanc Communicationem ipse περιχώρησιν seu Immeationem dici posse existimavit: ut est videre in Libro ejus de Duabus Naturis, Hypostaticâ earum Vnione, & Communicatione Idiomatum pag. 56. & 58.

Vult igitur Kemnitius, ipsam plenitudinem Deitatis λόγου, illiusque essentialia Idiomata in carnem & massam Humanæ Naturæ ab ea assumptæ, realiter esse communicata: ideoq; eandem Christi Carnem in ἐνεργήσει & ἐνεργείᾳ seu efficacitate & operatione, etiam propriarum ipsius Divinæ Naturæ virtutum ac operationum eandem cum Divina Natura virtutem & potentiam reipsa participare, denique illi συνεργὸν esse, velut perpetuum & inseparabile, etiam in iis ipsis actionibus divinis efficiendis, illius instrumentum. Quæ sententia revera nihil aliud vult, quàm Brentii & Schmidlini voluit (quam tamen Kemnitius manifestè, & meritò quidem, tanquam Eutychianam in Schmidlino damnavit) reipsa nimirùm effundi in Naturam assumptam omnes Deitatis proprietates. Sed vocabulum Effundendi, tanquam nimis crassum & jam omnibus invidiosum, ab omnibusq; explosum, vitat Kemnitius: voces autem Realis Communicationis & περιχωρήσεως astutè substituit, quâ illam à seipso jam damnatam Schmidlini hæresin interpolat; ut, licet verborum sono inter se discrepare videantur, in re tamen ipsa & doctrinæ summa planè consentiant: Vterque enim Humanitatem Christi in immensum extendit, Gratiam Habitualem cum Gratia Vnionis confundit, & omnia divinæ λόγου Naturæ propria & essentialia Idiomata realiter assumptæ Naturæ communicat, atque ita Humanam Naturam Deum facit. Vnde etiam postea in Libro Concordiæ pulchrè istis

duobus convenit, & uterque idem in hoc capite se sentire publicè testatus est. Quia tamen imperitioribus sententia Kemnitii *alia, & quidem plausibilior visa est, & in speciem apertiori Patrum authoritate niti, ideò eam hodie explosa* Schmidlini *&* Brentii, *certatim omnes Vbiquitarij amplectuntur, ut meritò inde jam* Kemnitiani *dici possent.*

Kemnitii sententia ut etiam Brētii & Schmidlini scop⁹

Eò tendit autem Kemnitii *sententia, sicut etiam* Brentii, Schmidlini *& gregalium, ut probet Carnem Christi adesse reali & essentiali præsentiæ modo* In, Sub, Cum, *signis sacræ Cœnæ, quoniam* περιχωρήσει, *id est, Immanentiâ & Immeatione inter se realiter communicet Deitas* Λόγου *Humanæ Naturæ assumptæ omnia essentialia sua Idiomata & operationes. Illud solùm interest, quòd* Kemnitius *ait contra* Brentium *&* Schmidlinum, *Christi Carnem illo modo realis præsentiæ præsentem esse, non quidem ubique, juxta Brentii sententiam, sed ubicunque & quandocunque velit Christus, quam quidam* Multivolipræsentiam *vocant.*

Elector Saxoniæ requirit judicium Academiæ Vuitebergēsis de Brentii libro de Vnione personali &c. Respōdet Academia Vuitebergensis.

Quum hæc ab istis ad hunc modum scriberentur & in lucem ederentur, Augustus *Elector Saxoniæ Brentij Librum de* Vnione Personali duarum Naturarum in Christo, de Ascensione ejus in Cœlos & Sessione ad Dexteram Patris, *Academiæ Vuitebergensis Theologis anno* 1561. *misit, nec solùm de illo judicium eorum, sed alia quoque ab iis petiit. Quæ autem & qualia illa fuerint, ex Responsione eorum haud obscurè intelligi potest. Responderunt enim Principi, ac primò, Certamina cum Sacramentariis dissuadent. Deinde fatentur, Lutherum in polemicis suis scriptis Scholasticorum veterum Doctrinam sequutum, & proinde non in omnibus probanda. Tertiò docent, unum tantum genus Communicationis Idiomatum esse, in quo utriusque Naturæ proprietates Personæ Christi tribuantur. Ac ingenuè fatentur, falsum & contra Dei Verbum esse, si quis Humanam Naturam in Christo omnipotentem esse doceat, rogantq; Electorem, ne ad certamen cum Sacramentariis eos cogat. Et hæc fuit non lubrica, sed ingenua & candida sententiæ suæ ad Magistratum suum confessio.*

CAPVT II.

De Certaminibus ob Dogma Vbiquitatis inter Flaccio-Brentianos & Orthodoxos exortis.

Vuitebergenses Theologi à Flaccio-Brentianis apud Electorē Sax. accusati, se suamq; doctrinā defendūt

P*Aulò pòst igitur accusantur non solùm Vuitebergenses, sed etiam Lipsenses Theologi apud* Augustum *Electorem à Brentianis & Flaccianis, quòd de Persona Christi, Cœna Domini, aliisq; articulis non rectè sentirent, hoc est, portentosum Vbiquitatis dogma non approbarent. Dresdam igitur in Misniam vocantur, Ibi* Paulus Eberus, *Vuitebergensis Ecclesiæ Pastor, suo & Collegarum nomine scriptum obtulit Electori* 28. *Decembris anni* 1651. *In eo & Summa Doctrinæ Melanthonis repetitur; & remotis calumniis, quæ multos à cognitione hujus causæ absterrent, quid in controversia propriè hæreat, luculenter exponitur. Quæ etiam postea doctrina fuit, quòd ad summam sententiæ attinet, eorum, qui magistro duce atque interprete* Melanthone, *viam veritatis ingressi, eandem Confessionem fide & bonâ conscientiâ coram Deo & Ecclesia docuerunt, & intra probra convitiorum, & persecutiones falsorum fratrum vivâ voce & scriptis professi sunt, & ad posteritatem, cujus aliquando judicium, quàm præsentis seculi, melius de hac controversia erit, pro more vocationis suæ propagare studuerunt: quam etiam, in posteritatis gratiam, alteri parti nostræ Historiæ Sacramentariæ totam inseruimus, sub medium Anni* 1561. ubi *Vuiteberg.* &c. *Confessio.*

Selneccerus quoque orthodoxis restitit.

Fatetur etiam Selneccerus *in suis* Recitationibus *pag.* 18. *se &* Iohannem Nævium *Archiatrum in Aula Electoris* Augusti, *subinde restitisse in Aula Electorali seminibus Sacramentariarum opinionum. Illæ autem Sacramentariæ opiniones nihil fuerunt, nec spectarunt aliud, quod eventus docuit, nisi ut homines ab Vbiquitatis portento, & à reliquiis* ἀρτολατρείας *Pontificiæ avocarentur. Hoc illud scelus est, tantâ verborum atrocitate in Aulis Principum à Theologis* Flaccio-Brentianis *exaggeratum, atque adeò invidiosè, ut periculosa publici statûs conversio subinde inculcaretur, haud aliter, quàm si de summa Republica actum esset, nisi Corpus Filij Dei etiam in Cantharis cerevisiarijs præsens statueretur, & impurissimo flagitiosorum hominum ore manducari crederetur. His prodigiosis erroribus qui vel palam, vel clam obviam ierunt, Theologi sanguinolenti summis viribus restiterunt apud Principes, & ut pœnas de ijs sumerent hortati sunt: quos tamen posteritas, si qua futura est pia & erudita, non pœnis, sed præmijs dignos fuisse judicabit.*

Vuitebergenses Theologi rursus Electori Sax. judicium suum de quibusdā Brentii & Schmidlini libellis mittunt.

Anno 1564. *Elector Saxoniæ* Augustus *rursus misit Illustrißimi Principis* Christophori *Vuirtebergensis rogatu, libellos aliquos nuper editos* Brentii *&* Schmidlini *ad Collegium Theologicum Vuitebergense, ejusque censuram vel judicium de iis se transmitti petiit. Parent illi Principi, & prolixo elaboratoque scripto respondent mense Aprili anni illius,* Primò, *se idem cum Brentio de Cœna Dominica atque Præsentia Corporis & Sanguinis Christi docere. Simul tamen judicare sese, disputationes & concertationes Theologicas certis cancellis ac terminis*

terminis contineri debere. Et quantum quidem ad certamen de Cœna Dominica attineat, rectiùs facere eos, qui verbis Institutionis simpliciter credant & insistant, quàm qui laboriosas, subtiles, prolixas & periculosas Disputationes instituant de omnibus & contra omnia, quæ adversarii obiiciant: Præsentiam quoque Corporis & Sanguinis Christi ab initio non ex Vnione utriusque Naturæ, vel ex Præsentia Humanitatis Christi in omnibus creaturis in cœlo & terra, vel ex ejus Ascensione & Sessione ad Dexteram Patris, sed ex verbis & promissione Christi comprobatam & declaratam fuisse: Et huic fundamento adhuc firmiter innitendum esse.

Porrò, *quantum disputationes ipsas de dictis articulis attinet, testantur & confitentur, multas inusitatas, novas, peregrinas & periculosas phrases, seu locutiones à* Brentio *&* Schmidlino *usurpari & pertinacissimè defendi, utque recipiantur & in Ecclesias ac Scholas Saxonicas introducantur, se nec velle nec debere suadere, quum nec in Verbo Dei & Scriptis Prophetarum & Apostolorum, nec in præcipuorum & vetustissimorum Patrum scriptis inveniantur, neque etiam à suis Antecessoribus usurpatæ unquam fuerint. Quòd autem ad probandas & confirmandas ejusmodi periculosas phrases ex Lutheri polemicis scriptis à* Brentio *&* Schmidlino *testimonia citentur, se quidem negare non posse ea Lutheri esse, simul tamen monendum, hæc testimonia non tam Lutheri, quàm recentiorum Scholasticorum Theologorum esse, ex quibus Lutherus in fervore certaminis ea mutuatus sit: Postea verò & quidem paulò ante obitum suum, Lutherum in expositione postremorum verborum Davidis, aliisque didacticis Libris, longè aliter loquutum esse & scripsisse, nempe, juxta Primitivæ & Orthodoxæ Ecclesiæ Patrum scripta.*

* *His annectitur in dicta hac Collegii Theologici responsione, clara & perspicua repetitio ejus Doctrinæ, quæ in Generalibus Conciliis Ephesino & Chalcedonensi contra Nestorium & Eutychem, de Vnione utriusque Naturæ in una indivisa Persona Christi, & de forma vel modo distinguendi phrases seu locutiones de Christo, ex sacra Scriptura & S. Patribus confirmata & declarata est. Et simul disertè affirmant, Brentium & Schmidlinum, suo quidem judicio, à Patribus eorumque sententia longiùs recessisse, nec Lutherum, ejusque sententiam verè assequutos esse, præsertim juxta declarationem, quæ in postremis ejus scriptis reperiatur. Quicquid enim dicatur in S. Scriptura veteribus Patribus de tota Persona Christi, ejusque exaltatione & Majestate in Concreto, id ipsum Brentium & Schmidlinum arbitrari, similiter posse & debere etiam de unica Humana Natura; & quidem eo modo quo nuda Humana Natura significatur & enunciatur, dici: quod tamen veteres nunquam admittere & approbare voluerint.*

Verè quidem & rectè dici, Iesum Christum Dei & Mariæ Filium omnipotentem & æternum esse, & ubique præsentem, ac in omnibus Patri similem. Imò se omnes hos pro maledictis habere, qui huic Christo, Deo & Homini, vel unicum horum nominum non attribuant, aut de unico saltem testimonio Prophetarum & Apostolorum de ejus Majestate dubitent: Sed quemadmodum in S. Scriptura, & probatis Patribus, has vel similes phrases non inveniant, Humanitas Christi ab æterno est, Humanitas Christi creatrix est omnium creaturarum: *ita nec has se invenire*, Humanitas *vel* Humana Natura in Christo est omnipotens, infinita & ubique præsens. *Se igitur authores esse nolle ut hæ formulæ loquendi in Ecclesia recipiantur & approbentur. Si enim in uno contra Scripturam & Patres ex Communicatione Idiomatum sic argumentari liceret;* Quicquid de Persona & rectè & verè dicitur, idipsum verè & rectè etiam dici posse de unica tantùm Natura, *Sese intelligere non posse, quomodo futuro tempore irrequietis Spiritibus solidè responderi, aut damnata phrasis Eutychis,* Divina natura passa & mortua est, *reiici possit.*

Adhæc indicant, Brentium & Schmidlinum etiam in hoc, non cum Patribus loqui, aut saltem eorum sententiam non satis assequutos esse, quòd Vnionem Personalem utriusque Naturæ, & Communicationem Idiomatum, pro uno eodemque habeant; quum tamen sint diversissima. Nihil magis igitur se cupere & exoptare, quàm ut Brentius & Schmidlinus inter imperscrutabilem Vnionem utriusque Naturæ, & Communicationem Idiomatum diligentiùs distinguerent, Prophetarum quoque & Apostolorum prudentiam de hoc mysterio loquendi, majori studio expenderent, retinerent ac imitarentur, adeòque totum hoc certamen moderarentur & inhiberent. Rogant denique Illustrissimum suum Principem, & Electorem Saxoniæ, ut tranquillis & benè constitutis Scholis & Ecclesiis Saxonicis parcat, neque ullis inusitatis phrasibus ac periculosis disputationibus eas turbari patiatur. Ex qua brevi & compendiosa narratione apertissimè liquet, jam tum Brentio adhuc vivente, Vuitebergensem Academiam, novas has phrases & disputationes Brentii & Schmidlini nequaquam approbasse, & de his Electori syncerum, candidum, simplex & apertum Responsum exhibuisse.

Refutarunt etiam hoc dogma novum & prodigiosum Brentii & Schmidlini, Henricus Bullingerus *in prima sua Responsione ad Brentii libellum, quâ docet, sententiam de Cœlo & Dextera Dei ex S. Scriptura & Patribus à se proposi-*

Tigurini Generenses & Heydelb. etiam Brentii Ubiquitatem refutant.

propositam, adversariâ Brentij sententiâ non esse eversam, sed firmam adhuc perstare. Et iterum in secunda Responsione, cui titulus est, Fundamentum firmum. *Tertiò*, in Responsione & dilucidiore explicatione Consensus veteris Orthodoxæ Catholicæque Christi Ecclesiæ in Doctrina Prophetica & Apostolica, de inconfusis Proprietatibus Naturarum Christi, in una indivisa persona permanentibus, adeóque de Veritate Carnis Christi ad Dexteram Patris, in Cœlo sedentis, & non ubique præsentis. *Deinde facit idem* Petrus Martyr *in* Dialogo, *tacito tamen Brentij nomine, ut qui non cum homine, sed cum causa dissideret. Agit autem in illo Dialogo de utraque in Christo Naturâ, earumque in unam Personam inseparabilem Conjunctione seu Unione: quæ quum fiat salvis naturarum proprietatibus, ostendit Humanam Christi Naturam propter Vnionem Personalem non esse ubique. Respondet etiam ad Brentij & aliorum argumenta, quæ in hac controversia obiiciuntur: illustrat & Cœnæ Dominicæ negotium; ac Orthodoxam sententiam perspicuis Scripturæ & Patrum testimoniis confirmat. Tertiò, istud ipsum refutat* Beza *in Polemicis suis Scriptis contra Brentium. Quarto, Theologi Heydelbergenses; Ingolstadienses quoque Iesuitæ,* Sperlingus, Busæus *&c.*

Refutatur Brētii Vbiquitas à mul tis quoq; Lutheranis.

Refutavit eundem errorem ex ipsis quoque Lutheranis, Westphalus, Heshusius, Morlinus, Major, Eberus, Wignandus *& alii, qui omnes Vbiquitatē Corporis Christi apertè improbarunt & damnarunt ab initio.* Ioachimus Morlinus certè Ecclesię Brunsvic. Pastor post Mulbrunense Colloquium ad doctū quendam virum, quid de hac Brentii & Schmidlini Vbiquitate; Item de Vocula Demonstrativa Hoc, & Ascensione Christi in Cœlos sentiat, hæc scripsit: Gottes Gnad in Christo Jesu unserem lieben Heiland / sambt freundlichen erbieten meiner dienste zu vor an. Ehrwurdiger und wohlgelehrter besonder Herz und freund / Mier ist anfänglich bey der neuwen Disputation de Vbiquitate nicht wohl gewesen / habe mich immer besorget / wier wurden daruber in die schwere materias kommen de Idiomatum Communicatione, und zu letzt in articulum Trinitatis, und darinnen stecken wier auch nun dief gnug / das ein vohrnehmer Theologus im Oberland im offentlichen truck vorgiebt / Assumptam esse Humanam Naturam Christi in Trinitatem, darümb musse die selbige aut Natura Deus sein / oder doch potentia.

Was nun das geben wolle mitt der zeit / werden unsere nachkommen wohlerfahren / und hab wohl sorg / die Vbiquitet werde noch der gleichen viel ander ungeschicktes dings mehr geben.

Darumb ich von der selben Disputation fleisig gerathen / und noch rathe / sonderlich weil auch Lutherus selbst befent / es sey vil ein ander ding umb die Vbiquitet, dann umb die Præsentiam Corporis Christi in Cœna, wie es gar viel ein ander ding ist / das Gott allent halben ist / vnd das er in den glaubigen allein ist und wohnet.

So ist auch war / wie E. Ehrwürden schreiben / das mann Præsentiam Corporis Christi in Cœna, viel besser (und gar allein) ex verbis Institutionis erhalten kan / dan ex Omnipræsentia vel Vbiquitate, und mit nichten der leib Christi darum im abendmahl ist / das er allent halben / wie Lutherus darvon auch gar schön gehandelt ꝛc. und worzu bedörffen wier auch der furwitzigen / Disputation, weil die Sacramentarii nun frey und selbst bekennen / was Christus auch nach seiner menschlichen natur beger und wolle / das vermöge er durch seine Göttliche krafft aus zu richten / in ihren Protocoll zu Heidelberg getruckt fol. 141. f. 181. & f. 193.

Das aber die VVittebergenses fürgeben / es gehöre zu der Maiestet Christi, ist meine antwort / das zu der Maiestät Christi das gehöret / und noch ohne Zweiffel uiel mehr / das Er / alles könn und vermög / darüm könn und vermag er allenthalben / und vielleicht auch wohl weder hier noch dort sein / ob er wohl allezeit etwann ist modo nobis incomprehensibili, und folget darumb nicht / Christus kan dieses und ienes / Ergo, so thuet er dieses und ienes / wie Gott alles kan und dannoch nimmermehr folget / das Er alles thue / weil sein vermögen seinen willen untenworffen ist / juxta illud: Omnia quæcunque voluit, fecit. Summa ich kan nicht sehen wor zu uns die neundte Disputation de Vbiquitate nutz sey / fühle aber und greiffe das gar wol / was sie uns schädlich ist / und vielleicht hinfurder noch mehr werden kan / dan wier itzund gedencken.

De Vocula Demonstrativa Hoc.

Zum andern was da belanget Voculam Demonstrativam in Verbis Cœnæ. (Hoc) als solte das wortlein beyde auf leib und blut zu deuten seyn / ist solches offentlich wieder Lutherum der Zwolffmahl (wo ichs recht behalten) sagt / es deutet nicht auff den leib / sandern auff das brodt / de Prædicatione Identica in seiner grosen Confession, und helffe nicht daß Doctor Iacobus Andræas vorgiebt es sey wieder die gemeine arth zu reden / dann mann spreche nicht: das faß ist wein ꝛc. Dar gegen sag ich / das es recht und gebrauchlich geredt / wann ich auf ein faß wein

wein deute/und Sprecke: das faß ist der wein/ den euch meine Herrn verehren ꝛc. So ist wahr/wie E. E. schreiben/es leidet sich nicht das mann sage oder glaube/das beyde brodt und der leib Christi, der leib Christi sey. Ist der halben solch fürgeben/ auch gar eine ungeschickete neverung.

De Ascensione Christi.

De Ascensione Christi ad Dextrã: Quo modo ascenderit, nũ in pũcto Conceptionis, ut D. Iacob scribit, num in Resurrectione.

Zum dritten die auffarth Christi gegen himmel belangendt / bleibe ich bey den lieben kinderglauben nicht Vocabulis, sed re. Dann obes wohl wahr ist/das der mensch Christus alsobald Göttliche krafft empfangen in ipsa Unitione, wie die Heiligen Vätter Cyrillus, Leo, und andere bekennen sambt Luthero, so hat es aber doch Exinanitionem in forma servi verdeckt/ so weit nun forma servi unterscheiden à glorificatione vel exaltatione Christi (wie ers selbst heisset) so ferne ist die himmelfahrt unterscheiden von seiner heiligen mensch werdung.

Ach lieber Gott / wier werden eins immer nach dem andern Zerreisen / bis wier den lieben Heiligen Catechismum verlieren / die leuthe gantz und gar werden irre machen/das sie nicht werden wissen / wann Christus empfangen / gebohren / gelitten /erstanden / oder gen himmel gefahren ꝛc. Wan es also narrens gülte wolt ich doch wohl sagen/Christus were bereit zum gericht kommen / hett auch schon gericht gehalten / weil das wort schon geprediget ist / das alle welt richten wird.

Der Allmächtige fromme Gott helffe seiner armen betrubten kirchen / die hat der freuden nicht viel / auch bey ihren vertrauten freunden.

Dieses ist freundlicher lieber Herr Magister, mein bedencken auf E. E. furgeschlagene fragen. Der fromme Gott gebe uns seine Gnade ut sapiamus ad sobrietatem, & ut simus unum, nicht wie der leidige teuffel mit seiner verdambten welt / sed in Iesu Christo Salvatore nostro, cui te commendo. Ex Brunsviga 2. Aprilis anno 1566.

IOACHIMVS MORLIN D.

Vuitebergenses Theologi se Ubiquitati opponũt Propositionibus aliquot in lucem editis.

In primis verò Vuitebergenses Theologi sese huic novo & impio dogmati strenuè opposuerunt, præsertim quum illud Saxonicæ juventuti nonnulli instillare inciperent. Nam anno 1570. Propositiones de præcipuis horum temporum Controversiis, *in lucem ediderunt, inter quas* 30. *sic ferè habet :* Ingenti dolore comperimus, quod à plurimis hisce temporibus veteres errores paulatim renovantur, & à consensu Doctrinæ Ecclesiæ veteris recedunt, qui Personalem Vnionem sic describunt; quòd sit Effusio omnis Divinæ Virtutis & Operationis in Humanitatem, quâ Divinitas suas proprietates Humanæ Naturæ realiter communicârit: Vel, qui Humanæ Naturæ id tribuunt, quod toti Personæ competit, ideóque dicunt, Divinam Naturam Humanæ realiter communicasse Personam, majestatem & operationem: Vel, qui novis verbis & phrasibus multas partitiones & distinctiones Divinarum proprietatum confingunt: Vel, qui excellentia dona, quæ clarificatæ Humanæ Naturæ Christi data sunt, cum proprietatibus Divinæ Essentiæ confundunt. His omnibus optaremus ex animo, ut consensum Orthodoxorum & probatorum Patrum diligentiùs expenderent, nec quotidie novas phrases ac formas loquendi comminiscerentur, ex quibus omnis generis errores, contentiones & schismata oriuntur.

Schmidlin' Ihenenses & Vuinmarienses Theologi scribunt contra Propositiones Vuiteb.

De his Propositionibus Iacobus Schmidlinus *ad amicos suos hinc inde scripsit, Se magnum inde dolorem concepisse, quòd illæ Propositiones longè aliter de Vnione Personali & Communicatione Idiomatum loquantur, quàm ipse & gregales sui. Ac licet nullo firmo argumento affirmativam in his Propositionibus oppugnare posset, ut quæ cum Symbolis & Synodis Orthodoxis congrueret, negativam tamen sibi adversari apertè fassus est, & nisi emendaretur, sese illam pro Alcoranica & Mahometana habiturum, totamq; Saxoniam & Sueviam contra Vuitebergensem Scholam scripturam.* Vuilhelmus Bidenbachius *quoque, Studgardianæ Ecclesiæ Minister, valdè aculeatum scriptum contra has Propositiones edidit, & unà cum* Ihenensibus *ac Vuinmariensibus Theologis Flaccianis novum schisma excitare conatus est.*

Brunsvicẽs. Dux per Selneccerũ accusat Theologos Vuiteb.

Misit etiam Illustrissimus Princeps Iulius *Brunsvicensis Nicolaum Selneccerum ad Electorem Saxoniæ & Collegium Theologicum Vuitebergense, cum acri Instructione; in qua Vuitebergenses Theologi accusantur, quòd in his Propositionibus nova certamina excitent, Christi Personam dividant, Humanitati ejus Sessionem ad Dexteram auferant, gloriam item assumptæ Humanitatis Christi extenuent. Sed Vuitebergenses de his calumniis ita sese purgarunt cùm apud Electorem, tùm apud Brunsvicensem, ut abundè ipsis tum quidem satisfactum fuerit.*

Crellius Propositiones Vuiteb. ab initio probavit postea oppugnavit.

Crellius *autem hoc quidem tempore has Propositiones cum aliis Vuitebergensibus Theologis propugnavit & defendit, ut etiam in Herzbergensi Colloquio Schmidlinus testatur pag.* 110. *postea verò in gratiam Principis, & Vbiquistarum rursus illas oppugnavit, & doctrinam illarum damnavit, ut non immeritò à Schmidlino*

ibidem

ibidem pag. III. *vocetur* ein verzweyfleter/ böser/ verlogner Geist.

Vuiteb. Theologi in lucem edunt Latinũ Catechismum.

In lucem quoque ediderunt anno 1571. *Vuitebergenses Latinum* Catechismum, *non ut Lutheri Catechismum juventuti è manibus eriperent, sed ut adultiores majores progressus in Religione Christiana facere possent. Nam paulò fusiùs in eo tractarunt singula fidei Christianæ capita, quæ in Lutheri Catechismo brevissimè sunt perstricta; non quidem ex suo cerebro, sed* ex Corpore Doctrinę Saxonico, *quod non tantùm Luthero, sed hoc ipso adhuc tempore à plerisque Germanicarum Ecclesiarum & Academiarum Doctoribus approbatum fuit. Sic enim in Præfatione hujus Catechismi authores ejus scribunt:* Lutherus præcipua Doctrinæ Christianæ capita, methodo catecheticâ interrogationibus & responsionibus distincta explicavit, quæ primæ ætati à teneris privatim & publicè in Ecclesiis, & Scholis harum regionum, magnâ curâ inculcantur, eâdem observatâ lege institutionis, ut cogantur auditores quasi sono reflexoim itari & reddere interpretationum verba. Qui verò aliquo usque progressi & adultiores sunt, quorum judicium ætate auctum paulatim maturescit, iis uberiores & aliquanto altiùs ex fonte Doctrinæ Sanctæ depromptæ, ac pluribus roboratæ testimoniis explicationes proponuntur, methodo tamen non diversâ. Atque id quidem tam in Templis, hactenus quàm in Scholis observatum est accuratiùs, quòd Pædagogorum alii alias usurpaverint uberioris Catecheticę doctrinæ formas, nec ordine, nec interrogationum aut responsionum formæ, nec loquendi modis congruentes. Quin etiam nonnulli ex diffidiis: quibus flagrant atque concutiuntur Ecclesiæ, & ex confusione tetrâ dogmatum rectè explicatorum, ausi sunt aspergere multa minimè convenientia teneris ingeniis, sicut experimur, cùm profectus discentium exploramus: inter quos non pauci offeruntur Catecheticæ Doctrinæ, aut rudes prorsus, aut de interrogatis aliena vel ambigua respondentes. His incommodis ut aliquo modo inveniretur remedium, profuturum esse magnoperè existimavimus, si una ederetur certa & simplex forma Catecheseos; quæ post initia Catechismi Domini Doctoris Lutheri, in Scholis puerilibus juventuti proponi posset. Nam capita in Examine aut Locis Theologicis comprehensa, ac disputata, quæ in Ecclesiæ Doctrina ac certaminibus excitatum Lectorem requirunt, nondum omnia commodè & è vestigio pueris eruditis in Catechesi Lutheri tradi possunt. Quamobrem ex corpore Doctrinæ, in quo nostræ Ecclesiæ verè & rectè statuunt repeti & explicari perpetuum consensum Doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ, ac Symbolorum, hanc Epiromen, quantum fieri potuit, excerptam contexuimus, declarantem atque illustrantem concinnis definitionibus illa, quæ in Catechesi Lutheri summatim indicata sunt: nec tamen aut ad ea penetrantem Controversiarum momenta, quæ alibi agitantur, aut nimis procul à præsenti scopo excurrentem. In hac cùm utiliter post Lutheri Catechesin & ante Examinis Theologici enarrationem exerceri posse adolescentes existimemus, edendam censuimus.

Quæ Flaccio-Brentianos in Catechismo Vuiteb. offenderint.

Sunt autem potissimùm tria Capita in hoc Catechismo, quæ Flaccio-Brentianos offenderunt, nempe Ascensio Christi ad Cœlos, ejusdemque Sessio ad Dexteram Patris, & Doctrina de Cœna Domini.

Catechismi Vuiteb. doctrina de Ascensione Christi.

De Ascensione Christi ad Cœlos sic docetur: Act. 1. Describitur Historia Ascensionis, Videntibus ipsis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Et Act. 3. Oportet Christum cœlo capi, usque ad tempora restitutionis omnium. Intelligatur autem Ascensio, ut sonat litera; & de corpore & de corporali locatione. Ascensio fuit visibilis & corporalis, & semper ita scripsit tota Antiquitas, Christum corporali locatione in aliquo loco esse, ubicunque vult, & ascensio corporalis facta est sursum.

Catechismi Vuiteb. doctrina de Sessione Christi ad dexterã Patris.

De Sessione autem Christi ad Dexteram Patris ad hunc modum: Simplicissimè intelligatur de exaltatione Christi ad Regnum & Sacerdotium, sicut concionatur totus Psal. 110. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, *&c.* Monet enim hic articulus de Gloria Christi, superante omnium creaturarum gloriam. Beati Angeli & Homines etiam in Cœlo sunt, quia fruuntur luce & conspectu Dei visibili, Sed Christus exaltatus est in illa arcana luce regnans cum Patre, & est Caput Ecclesiæ, omnia in omnibus perficiens, & quanquam manet discrimen Naturarum in Christo, nec confunduntur Proprietates: tamen etiam Humana Natura Christi post glorificationem accepit dona seu ornamenta, seu prærogativas, quæ superant omnium Creaturarum dona.

De Cœna verò Domini sic docetur: Quid est Cœna Domini?

Catechismi Vuiteb. doctrina de Cœna Domini.

Est Communio Corporis & Sanguinis Domini nostri Iesu Christi, sicut in Verbis Evangelii instituta est: in qua sumptione Filius Dei verè & substantialiter adest, & testatur se applicare credentibus sua beneficia. Testatur etiam se ideò assumpsisse Humanam

Humanam Naturam, ut nos sibi fide insertos membra sua faciat. Denique testatur se velle in credentibus esse, & eos docere, vivificare ac regere.

Quot sunt fines, ad quos referendus est usus Cœnæ Domini?

Primus & principalis finis est Confirmatio Fidei. Nam hæc sumptio est pignus, quo Filius Dei testatur, se nobis credentibus applicare beneficia, quæ morte suâ meruit: ut hoc pignore confirmati, credamus verè nos esse & fieri membra Filii Dei, & absolutos esse Sanguine Filii, & ipsum velle in nobis efficacem esse, & nostram miseram massam insertam sibi velle servare & vivificare.

Ad hunc finem accedunt alii fines hujus actionis: Est igitur secundus finis Gratiarum actio. Quia beneficii recordatio simul accendere gratitudinem debet. Fiat igitur in usu Cœnæ gratiarum actio pro Filii missione, pro Assumptione Humanæ Naturæ pro ipsius Passione, pro Redemptione, pro Donatione Evangelii, pro Vivificatione, quæ fit per Ipsum & Spiritum Sanctum, pro Restitutione vitæ æternæ, pro Collectione Ecclesiæ, denique pro omnibus Beneficiis.

Tertius finis est, ut sit nervus publicæ congregationis, in qua vult Deus sonare & conservari vocem Ministerii Evangelici. Et ideò Paulus inquit: *Quotiescunque hoc feceritis, mortem Domini annunciabitis, donec veniet.*

Quartus finis est, ut in publico congressu sit testimonium Confessionis, sicut Paulus inquit: *Non potestis simul calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum.*

Quintus finis est, ut sit Symbolum mutuæ dilectionis, juxta dictum: *Vnus panis, unum corpus multi sumus.*

Qui utuntur dignè Cœnâ Domini?

Dignè accedunt, qui seipsos probant, hoc est, qui rectè instituti in Doctrinâ cœlesti, seriò agunt pœnitentiam, id est, dolent se peccasse, & verè expavescunt cogitatione iræ Dei adversus peccata, & ideò accedunt, ut hoc pignore & testimonio admoniti fidem accendant & confirment, ut credant se recipi, sibi ignosci & remitti peccatum propter Christum crucifixum & resuscitatum, & habent serium propositum obediendi Deo, & corrigendi vitam & mores.

Qui sumunt indignè, ac propterea judicio divino condemnantur?

Indignè sumunt, qui accedunt sine pœnitentia, id est, non afferunt timorem Dei, & fidem; & perseverant in delictis contra conscientiam.

Hunc Catechismum autem primus arrodere ausus fuit Sebastianus *quidam* Boëtius, *& quidem illa etiam, quæ in Catechismum ex Corpore Doctrinæ de verbo ad verbum transscripta erant. In arrodendo verò Veritatem, ipse novis & prodigiosis phrasibus usus est. Nempe*, quòd assumpta Humanitas Deus sit: quòd ubique præsentem esse, non solùm Deitatis, sed etiam Humanitatis Proprietas sit: quòd falsum sit, quum dicatur, Christum Corpore suo in Cœlum assumptum esse: quod Exaltatio Christi ad Dexteram Dei, non de tota Persona Christi, sed de Humanitate ejus intelligenda sit: & quòd Humana Natura non solùm supra creaturas, sed in ipsum etiam Deum evehenda sit. *Quum contrà* Cyrillus *ad* Successum *Episcopum epistola prima disertè scribat:* Caro caro est, & non Deitas, licet Dei facta sit caro. *Item*, Impossibile est in Deitatis Essentiam vel Naturam aliquid creaturarum posse converti. Est autem creatura etiam Christi caro. Ideoque divinum quidem dicimus Corpus Christi; quia Corpus est Dei, & ineffabili gloria illustratum, incorruptibile & jam sanctum atque vivificum confitemur. *Quòd autem in Naturam Deitatis sit commutatum; neque Sanctorum Patrum quisquam sensit aut docuit, neque nos ita sentimus. Ex libro sexto Dialog.* Neque enim, *inquit*, permittet ullis rebus aliis, quàm sibi, juxta substantialem dignitatem, veræ Deitatis sublimitatibus magnificari. Quomodo enim natura creata ad hujus dignitatis conditionem perveniret, ut nihil nobilitatis supra se relinquat? *Notum est etiam* Hieronymi *dictum*, Verbum Deus est, non Caro assumpta. *Et* Augustinus *Libro tertio, capite septimo de Symbolo ad Catech. inquit*, Hoc est Deum esse, ubique præsentem esse.

Catechismus Vuiteb. oppugnatur à Seb. Boëtio Prodigiosæ phrases Boëtii.

A Ministris etiam Hallensis Ecclesiæ in Saxonia Zuinglianorum quorundam errorum in nova hac Catechesi comprehensorum Index annotatus ac editus fuit. Wignandus *item*; Hesshusius, Cœlestinus *&* Kirchnerus *Libellos in vulgus sparserunt, in quibus monent omnes, ut sibi ab hoc Catechismo caveant.*

Catechismus oppugnatur ab Hallensibus, & aliis.

Kemnitius *quoque in Epistola Censoria ad Hallenses hunc Catechismum vehementer oppugnare conatus est.* Primò *reprehendit, quòd Verbalis tantùm Communicatio Idiomatum in eo doceatur: Quum propter adultiores, pro quibus hunc Catechismum scriptum diximus, neque verbalis, neque realis alicujus Communicationis prorsus fiat mentio: & portenta hæc verborum in Vuitebergensi Schola hactenus inusitata fuerint.* Secundò, *affingit impudenter* Kemnitius *Catechismo Sacramentarios*

Kemnitius quoque Vuiteb. Catechismũ oppugnare conatus est.

C

tarios quosdam errores. Quæ autem de Sacramentis in eo docentur, ex Corpore Doctrinæ Saxonico, quod Lutherus ipse non solùm probavit, sed aliis commendavit etiam, ad verbum desumpta sunt, nec à quoquam hactenus reprehensa fuerunt. Qui sunt igitur Sacramentarii isti errores? Primus est, *inquit Kemnitius,* quòd de Articulo Ascensionis docetur, cum intelligendum esse ut litera sonat, de Corpore, & corporali locatione: Ascensionem fuisse visibilem & corporalem, & semper ita scripsisse totam Antiquitatem, Christum corporali locatione in aliquo loco esse, ubicunqne velit, & Ascensionem corporalem factam esse sursum. *Contra hoc scribit Kemnitius;* Si Corpus Christi per Ascensionem corporali locatione est in aliquo loco, & hic locus est sursum & in Cœlo: Institutio autem Cœnæ non est in cœlo, sed deorsum hîc in terra, & quidem non in uno, sed in multis locis celebratur: Ergo hinc sequitur, Corpus Christi in pane Eucharistiæ verè & essentialiter præsens non haberi. *In Repetitione autem Doctrinæ de Cœna Domini idem Kemnitius sic scribit:* Manent verba Articuli de Ascensione, in simplici & propria significatione, quòd sicut Christus visibili & physica locatione & circumscriptione sui Corporis ante Ascensionem in terra versatus est, hoc modo & hac ratione usque ad extremum Iudicium non sit conversaturus in terra, *&c. His apertè probat & docet ipsemet Kemnitius, quæ in Catechismo Vuitebergensi jam damnat & contendendi studio reprehendit.*

Primus Sacramentariorũ error.

Kemnitius sibi contrarius.

Ibidem exagitat locum Actorum capite tertio, ὃν δεῖ ὐρανὸν δέξασθαι, *quem Vuitebergenses in suo Catechismo interpretati sunt,* Quem oportet cœlo capi. *Hanc inquam, Vuitebergensium passivam interpretationem vehementer exagitat Kemnitius, quòd Germanicæ Lutheri Interpretationi activæ adversetur. Lutherus autem in Latino exemplari, anno* 1529. *Vuiteberga & Francofurti edito, hanc passivam interpretationem quoque sequutus est: disertis enim verbis sic Græca verba interpretatur,* Iesum Christum oportebat cœlo SVSCIPI. *Eâdem etiam interpretatione usus est Nazianzenus Theologus Orat.* 2. *de filio pag.* 214. Δεῖ χριστὸν ὑπ᾽ ὐρανοῦ δεχθῆναι *&c.*

Kemnitius exagitat interpretationem loci Act. 3

Alter Kemnitio *Sacramentarius error in Vuitebergensium Catechismo est,* quòd Humanæ Naturæ in Christo, cum Personali Unione cum Deitate, Majestate & Potentia, ad cujus Dexteram collata sit, nihil aliud communicet, quàm quòd ab ea, Deitate videlicet, sustentetur. *Hac ipsa autem calumnia confundit bonus* Kemnitius *Articulos de Incarnatione, & Exaltatione Christi ad Dexteram Patris, contra ordinem Articulorum Christianæ Fidei, & probatorum Patrum, testimonia. Sic enim scribit* Augustinus *de Sessione ad Dexteram Patris in Psalmum* 110. Sede à Dexteris Dei, occultare ut credaris. Vt enim resurgeres mortuus es, ut ascenderes resurrexisti, ut sederes ad Dexteram Patris ascendisti: ergò ut sederes ad Dexteram Patris mortuus es. De morte enim Resurrectio, de Resurrectione Ascensio, de Ascensione ad Dexteram Sessio. Hoc totum ergo cœpit à morte. Excellentia Claritatis hujus, principium habet Humilitatis. *Est autem horribilis blasphemia* Kemnitii, *quum dicit*, totum Incarnationis Articulum exinaniri, quando in Personalis Vnionis Descriptione dicitur, assumptam Humanam Naturam sustentari à Deitate in Vnitate Personæ. *Hoc enim ipsum, non autem realis effusio, vel communicatio proprietatum, summum discrimen inter Christum, & omnes alios sanctos efficit, juxta* Augustinum, *qui dicit,* Alios homines regit, hunc GERIT Deus. *Et si hoc discrimen amittitur, vel tenebris offunditur, non amplius Christum Hominẽ & Deum, sed tantùm Divinum Hominem habebimus. Nec dum didicit* Kemnitius, *quid sit,* Naturam assumptam sustentari à Divina assumente. *Si Scholasticos suos consuluisset, docuissent eum, quid sit* Suppositum, *&* Supposirari: *Quod etiam* Philippus *his verbis declaravit Tomo* 2. *Operum pag.* 322. In Christo sic sunt unitæ duæ Naturæ, ut sint unum ὑφιστάμενον *id est*, ut gestetur Humana Natura à Λόγῳ, sic, ut sint inseparabiles Naturæ deinde in tota Æternitate, & ut Natura Humana redigeretur in nihilum, nisi sic gestaretur.

Secundus error Sacramentariorũ.

Tertius error Sacramentarius, quem Catechismo Vuittebergensi affingit Kemnitius, *hic est,* quòd is mentionem nullam faciat Controversiarum, quæ sunt inter Saxonicas & exteras Ecclesias. *At nec Lutherus, nec alÿ in suis Catechismis, nec Examen Theologicum harum controversiarum vel verbo uno meminerunt. An igitur Sacramentarii?*

Tertius Kemnitio Sacramentarius error in Catechis. Vuitt.

Eundem Catechismum oppugnarunt etiam publico scripto anno 1571. *Brunsvicenses Theologi.*

Catechismũ Vuiteb. oppugnant etiam Brũsvic.

Editur porrò à Vuittebergensibus alius Libellus Germanica lingua hoc titulo; Piæ & Christianæ Quæstiones de discrimine horum Articulorum, Ascendit in cœlos, sedet ad Dexteram Dei. *In hoc Libello verè ac solidè docent, quæ sit Sacra Scriptura & Orthodoxorum Patrum Doctrina, de Ascensione Christi, ejus denique Majestate & Gloria ad quam post humiliationem exaltatus est. Ac de Ascensione quidem docent, eam simpliciter, ut verba sonant,*

Vuitteb. edunt Quæstiones.

sonant, intelligendam esse: nempe, Christum verè ex his terris animâ & corpore suo in cælos ascendisse, ibiq; nunc quoque esse, non in terra.

Vuiteb. edunt die Grundtfest.

His etiam libellis Adversariorum omnibus iidem Vuitebergenses anno 1571. *opposuerunt orthodoxum & eruditissimum Librum Germanica lingua, cui titulum præfixerunt*, Stereoma, *seu* Fundamentum firmum Vuirtebergensium Theologorum, de Persona & Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, contra novos Marcionitas, Samosatenianos, Arrianos, Nestorianos, Eutychianos & Monothelitas in Flaccianorum grege, ex Scriptura sacra, Symbolis, approbatis Conciliis, & Consensu Orthodoxorum Patrum.

Summa doctrinæ in Stereomate Vuiteb.

In hoc libello inter alia docent, Quòd sit Personalis Unio: Quòd in Personali Unione manserit distinctio Divinitatis & Humanitatis, proprietatum etiam & operationum utriusque Naturæ: Quòd verè in Christo Humana Natura cum omnibus suis proprietatibus ac operationibus fuerit, & quòd vera Humanitas in Christo etiam post clarificationem manserit: Ut phrases Scripturæ de Christo intelligendæ sint: Quid Patres Communicationem Idiomatum vocarint: Quæ phrases approbatæ & rejectæ sint in primitiva Ecclesia, quando de proprietatibus Naturarum agitur: Quæ vera sit Majestas Hominis Christi: Quod sit discrimen inter divinas proprietates & dona: unà cum orthodoxa Interpretatione locorum Scripturæ, Ioan. 1. *Coloss.* 2. *Philip.* 2. *& declaratione articuli de Ascensione Christi, & ejusdem Sessione ad Dexteram Patris. Quæ doctrina de Persona Christi in ipso quoque Papatu permanserit: Ut Augustana Confessio articulum de Ascensione & Sessione ad dexteram Patris distinguat: Quæ fuerit Lutheri genuina ac postrema sententia de controversiis horum temporum. His adiiciunt historicam narrationem, ut errores de Persona Christi in veteri Ecclesia renovati sint hodie à Serveto, Suenckfeldio, & Ubiquitistis, Brentio inprimis & Smidlino. Addunt etiam Censuram & Refutationem solidam & orthodoxam Libri* Vuignandi *de Communicatione Idiomatum;* Kemnitii *de Duabus Naturis in Christo: Defensionem item suarum Propositionum & Catechismi, adversus calumnias* Vuignandi, Heshusii, Cœlestini, Kirchneri, Selnecceri, Kemnitii, Brunsvicensium, Hallensium *& similium.*

Stereoma Vuiteb. oppugnatur.

Opposita est autem huic Vuitebergensium Fundamento, *Repetitio Confessionis Ecclesiarum, quæ sunt sub ditione Electoris Saxoniæ, de Sancta Cœna Domini, deque horum temporum controversis Articulis, de Persona atque Incarnatione Christi, deq; ejus Majestate,* &c. *scripta & subscripta à* Brunsvicensibus, Luneburgensibus *& aliis.*

Schmidlinus *etiam in Aulis Principum multorum, editum hoc à Theologis Vuitebergensibus* Fundamentum, *sub prætextu & velo Calviniani dogmatis, in suspicionem & odium adducere conatus est: idque assiduis incitationibus, & comminationibus auctum eò usque exarsit, ut ad ea quæ secuta sunt, quæque paulò infrà referemus, experiunda Electorem Saxoniæ* Augustum *perpulerit.*

Theologi Vuiteb. Stereoma Principi suo legendũ offerunt.

Ut verò nihil vafrè, fraudulenter, dolosè, subdolè, versutè & callidè, præstigiatorum vel impostorum more, sed omnia candidè, syncerè & ingenuè agere viderentur Vuitebergenses, Librum hunc suum, quem Stereoma *seu* Fundamentum *vocant, Principi suo Electori Augusto miserunt cum literis, mense Iulio anno* 71. *scriptis in quibus inter alia hæc scribunt:* Hactenus multæ Ecclesiæ & docti Viri non solùm in Germania, sed etiam in exteris Regnis & Provinciis, Celsitudinis T. Ecclesiis & Scholis gratulati sunt, quòd præcipuus & summus Fidei Articulus de Persona Christi adhuc integer & incorruptus retineatur ac doceatur, in tam multis & variis erroribus, qui ab inquietis, turbulentis & ambitiosis hominibus quotidie horribiliter accumulantur. Et sanè si hic Articulus etiam in harum Regionum Ecclesiis per dictos homines corrumperetur, Fundamentum Fidei & Salutis nostræ paulatim amitteretur, & execrabili Mahometismo via sterneretur, quod olim etiam in Oriente factum fuisse novimus. Adhæc Papistæ hinc sub plausibili prætextu occasionem arripere possent, nos nostrasque Ecclesias gravandi & ex Pace Religionis excludendi, quandoquidem in ipso quoque Papatu, & Græcarum Ecclesiarum Reliquiis hic Articulus ab ipsis Apostolis usque ad hæc tempora ultra 1500. annos, singulari Dei Providentiâ, purus & incorruptus mansit, nostræque Ecclesiæ cum Pontificiis in omnibus Conventibus & Colloquiis illum eodem sensu intellexerunt & approbarunt.

Hæc & similia pericula magna & multa in nostro libro (Grundtfest) prolixè exposuimus, ejusque exemplar Celsitudini T. mittimus, humiliter & submissè rogantes, ut scriptum hoc nostrum legere dignetur, sibique de nobis prorsus persuadeat, quòd illud non ex privatis affectibus, sed ut vindicaremus honorem & gloriam Filii Dei, tum etiam propter dilectam posteritatem in lucem dederimus: quòd etiam nos à gravibus calumniis Adversariorum nostrorum, & suspicione Sacramentariorum errorum apud C. T. satis superque, ut superamus, liberabit. Rogamus insuper C. T. humiliter, ut omnes suæ ditionis Doctores,

Theologos & Superintendentes, de hoc nostro scripto judicare jubeat: nec dubitamus, quin omnes docti Viri, per totum Christianum orbem, idem nobiscum & sentiant, & doceant: Imò omnes doctos Papistas, à quibus Augustanæ Confessionis socii se in hoc articulo nunquam sejunxerunt, nec pro Sacramentariis haberi volunt, judices in causa ferre possumus.

Optaremus certè, hæc nova certamina ab aliis nunquam fuisse mota, & hoc labore libenter supersedere voluissemus: Sed quoniam Deus, cui æquè ac Celsitudini Tuæ rationem reddere de hac causa nos oportebit, in hunc locum nos constituit, ut sanam Doctrinam defendamus, erroribus autem contradicamus, quod nostrum est nos facere oportet, nec ad ullam utilitatem, ulliusque hominis favorem & gratiam respicere, sed ad expressum mandatum Dei: Et prorsus statuimus, non cum C.T. vel harum Regionum Ecclesiarum damno, sed cum nostro ipsorum periculo pugnare, & jam olim damnatis hæresibus pro virili resistere.

Et quoniam hæc non nostra, sed Dei & totius Ecclesiæ causa est, rogamus Celsitudinem Tuam ne Adversariorum nostrorum calumniis sese contra nos commovere patiatur, qui, quod nostri officii est, facere debemus. Sin verò conscientiæ nostræ constringerentur: & quod à nobis ad conservationem puræ & sanæ doctrinæ fit, sic acceptaretur, ac si nova certamina & dissidia à nobis excitarentur, Deo oporteret nos hanc causam commendare, & aliis Doctoribus locum dare. Sin autem nos maximè taceremus, veritas tamen opprimi non posset, & lapides loquerentur, si homines Filio Dei testimonium dare nollent, ejusque honorem defendere ac tueri. Væ autem misertimæ posteritati, si nos lucem sanæ Doctrinæ de hoc articulo obscurari vel prorsus exstingui patimur, nec pœnam ipsi quoque Doctores effugere poterunt, juxta dictum: Quia repulisti scientiam, repellam & ego te. Rogamus autem toto pectore Omnipotentem Deum, qui Scholam hanc nostram clementer hactenus conservavit, & singularem gratiam largitus est, ut pura Doctrina in ea propagaretur, nobis quoque & nostris antecessoribus animum ac vires addidit, quòd in vocatione nostra contra inimicorum nostrorum insultus & calumnias, bona cum conscientia, constanter permanere potuimus, ut porrò adsit nobis, & Celsitudinis Tuæ animum & voluntatem Spiritu suo sancto regere, & in agnitione veræ Doctrinæ clementer conservare dignetur, *&c.* Mense Julio Anno 71. Subscripserunt, Georgius Major D. Caspar Cruciger D. Henricus Mollerus D. Fridericus Vuidebramus D. Christophorus Pezelius D. & Johannes Bugenhagius D.

Theologi Vuiteb. nihil versutè egerunt.

Hæc perspicua & simplex Declaratio ad Magistratum legitimum, de summo Articulo, quo de controversia hoc tempore fuit, nempe, de Persona & Incarnatione Christi, doctissimis Viris Theologis Vuitebergensibus, apud omnem posteritatem locupletissimum testimonium perhibet, contra putidissima mendacia & impudentissimas calumnias Hermanni Hamelmanni *& similium, quòd animum & sententiam suam in his certaminibus, apud Principem suum Electorem* Augustum *satis clarè, perspicuè & apertè declararint, & nihil prorsus versutè & callidè egerint.*

Augustus Elector Sueroma Vuiteb. approbat ab initio.

Imò D. Casparus Peucerus *quoque Principi Electori* Augusto *author & hortator fuit, ut hunc Librum* Grundtfest *perlegat, idque etiam apud eum obtinuit, lectoque libro eundem probavit. Sæpe quoque coram Electore testatus est* D. Peucerus, *quòd illius Ecclesiæ civis esse nolit, quæ secus, quàm liber ille doceat ac sentiat: Quin nullam esse Ecclesiam, quæ hoc fundamentum, in libro illo traditum, non retineat: ut ipsemet testatur in Historia Carcerum suorum pag.* 139. *&* 158.

Theologi Vuiteb. edunt in lucē Sperlingi Theses orthodoxas de Persona Christi.

Quum etiam Flaccio-Brentiani *suam novam Doctrinam de Corpore Christi majestatico, & Vbiquitate carnis ejusdem jactarent, jam inde ab initio Augustanæ Confessionis à D. Luthero Ecclesiis fuisse traditam, quum contra constet apud omnes, vel ex Lutheri ipsius testimonio, nullam fuisse ab initio de Persona Christi controversiam inter Protestantium & Pontificiorum Theologos, Vuitebergensibus Theologis superioribus suis libris & scriptis, aliud etiam visum est addere necesse; nempe* Alberti Sperlingi *Iesuitæ Disputationem* de Majestate Hominis Christi, *ad normam veræ piæque doctrinæ per Theses explicatam, adversus impias* Jacobi Andreæ Smidelini *Theses Tubingæ propositas. In his Thesibus totum negotium de Persona Christi & Vnione Hypostatica duarum Naturarum orthodoxè explicat* Sperlingus: *deinde ineptias & horrenda* Smidelini *dogmata de Omnipræsentia seu Vbiquitate carnis Christi, refutat. Editæ sunt hæ Theses primùm Ingolstadii anno* 1564. *Sed eas recudi curarunt Theologi Vuitebergæ hoc ano* 1571. *non ut à Pontificiis subsidium adversus nova ista dogmata, quæ sæpius cùm à Vuitebergensibus, tum ab aliis etiam Theologis, & quidem solidè ex Verbo Dei refutata sunt, emendicare viderentur; sed duntaxat, ut ex his Thesibus appareat, quantum sit discrimen inter*

inter Pontificiorum de his capitibus sententiam, cum pia & orthodoxa Antiquitate per omnia convenientem, & eam quam Luthero, *atque Ecclesiis omnibus Augustanam Confessionem professis isti affingunt. Ac ne quis cavillari potuisset, eos cætera quoque Papistica commenta de invisibili Præsentia Christi in Cœna, his Thesibus ab Authore Pontificio immixta, perinde atque ea quæ de Personali unione adversus Ubiquitarios doctè & piè disputantur, probare, dederunt operam, ut ea quæ Papismum redolebant expungerentur, & pura duntaxat illa Doctrina retineretur.*

Responsio Peuceri ad Epistolam Schmidlini.

Quia verò Vuitebergenses *judicium suum de libellis, & controversiis à* Brentio *&* Schmidlino *in illis motis, ad Illustrissimum Electorem Saxoniæ* Augustum *anno 64. miserant; & jam in hoc* Stereomate *seu* Grundfeste *mentionem fecerant multorum errorum, periculosarum item phrasium & sententiarum, de multis articulis Christianæ fidei, novarum denique & peregrinarum explicationum & depravationum* Brentii *&* Schmidlini *multorum locorum Sacræ Scripturæ: ideò Schmidlinus aculeatam & comminationibus plenam epistolam anno 71. ad Casparum Peucerum scripsit. Respondit autem illi graviter Peucerus aliâ Epistolâ, quam integram huic narrationi inseremus, ut inde intelligat Lector, de quibus rebus accusarit Vuitebergenses Schmidlinus, & quid Peucerus illi responderit. Sic igitur se responsio illa de verbo ad verbum habet.* Reverende D. Doctor, amice colende, Epistolam tuam fratris mei literis adjunctam accepi, in qua duo inerant. Alterum pertinebat ad fratrem meum, de quo nostris scripsi, & ipsi respondi; alterum, in quo in me atrociter inveheris, cùm non ostendas, quibus me occasionibus, aut quibus aliis de causis accuses, quàm ex rumoribus vulgi. Nihil meorum enim profers, quod ne facere quidem potes. Theologos nostros abs te dissentire, & id meâ fieri culpâ quereris, cùm mea sit præcipua autoritas in Academia, Quæ sit mea autoritas, nescio. Quòd nulla sit aut exigua admodum, quotidie experior: Philosophica studia hactenus aspexi: quibus cum educatus sum, de cæteris nec mandata habui, nec onerari me ulla cura fuissem passus. Vestris verò me certaminibus adeò non admiscui, ut quæ multò ante, Collegium Theologicum, Viro Reverendo D. Pastore nostro Ebero, de iisdem controversiis vestris respondit, ne viderim quidem unquam, imò scripta esse ignorarim, id me tibi coram exponere meministi. Defensio Articulorum Fidei Christianæ publica, vobis Theologis incumbit, quos oportebit Deo rationem reddere Ecclesiæ administratæ, & rectè aut secus instituti populi. Nec dubito, nostros facturos, quod pietas, quod veritas, quod gloria Filii Dei, quod concordia Ecclesiæ, quod conscientia uniuscujusque exigit. Sed illos & in Scriptura Sacra ac tota Antiquitate, imò in Ecclesiæ certaminibus exercitatiores esse scias, quàm ut meâ, qui idiota sum, vel commonefactione, vel operâ indigeant. Nec à meis occupationibus tantùm mihi ocii scies esse, aliena à mea professione & vocatione ut curare possim. Si meministi, nunquam accessi ad deliberationes ullas quæ propter te institutæ fuerunt, & quibus interfuisti diversis in locis. Nec adhiberi me fuissem passus, qui, quæ sunt meæ vocationis, intelligo; cùm quidem urgeres initio apud me, causæ tuæ patrocinium ut susciperem. De sacrosancta autem Communione cum Ecclesiis nostris, quarum doctrina nota est, scias me ita reverenter & religiosè sentire, ut eas in frequenti usu ejus, ex vera & efficaci Præsentia Filii Dei Domini nostri Iesu Christi, cum vivificæ lætitiæ sensu, consolationes percipiam, in quibus, cum summa conscientiæ meæ tranquillitate acquiesco, gratias agens Filio Dei, semetipsum & sua universa beneficia inexhaustâ misericordia mihi communicanti. Nec me certamina à vobis mota turbant: utinam Ecclesiam non turbent aut devastent. De altero certamine, quod ab hoc prorsus diversum est, cujus tu diceris ἀντεαγωνιστὴς esse, in quo Dominus noster Iesus Christus contra Symboli articulos exuitur Naturâ Humanâ, si meministi, quę coram tibi dixerim, nulla mihi apud te nova excusatione opus est. Major longè apud me est de Christo vero Deo & vero Homine Autoritas Scripturæ Sacræ, Symbolorum, Synodorum veterum Orthodoxæ Ecclesiæ omnium temporum, piorum Martyrum, quàm vestrorum certaminum, quibus, quod per tot annos explicatum, certum & indubitatum fuit, convellitur. Veniam igitur dabis mihi assentienti potiùs expressis Symboli Articulis, quàm inter velitationes vestras dubitanti. Veritati patronos adeò defuturos non dubito, tecum in hac parte sentiens, ut certus sim, Filium Dei veritatem patefactæ sua voce Doctrinæ, & gloriam humiliationis atque exaltationis suæ vindicaturum esse, illustribus sui judicii documentis. Nec me deinceps certaminibus vestris admisceas, nec suspicionibus aut sermonibus talibus prægraves. Vos videritis, qui hæc certamina in Ecclesiam introduxistis. Hæc pro veteri necessitudine nostra tibi respondi, breviùs fortasse

quàm voluisti, sed prolixiùs per occupationes non licuit. De me verò persuadeas tibi volo, qui in ministerio non sum, nec ullam ministerii partem attingo, nec quæ mei muneris non sunt, ulla in parte usurpo, sed Christianus sum; de me itaque persuadeas tibi volo, precibus me assiduis impetraturum à misericorde & propitio Deo, ne à veritatis via & confessione unquam discedam. Comminationibus autem apud me opus talibus non erat, quibus uteris. Non velim enim uno momento hoc perseverare loco, quo sum, nisi operam scirem meam servire gloriæ Dei & studiis discentium. Nec si ego absim à Schola, veritas articulorum fidei interitura est. Bene & feliciter vale. Vuitebergæ 15. Iunii, Anno M. D. LXXI.

CAPVT III.

De Dresdensi Conventu Theologorum Saxonicorum, & Consensu in eo facto de Controversis Articulis, quæque eum proximè sequuta sunt.

Dresdẽsis Conventus & Consensus.

A*ccusantur etiam Theologi Vuitebergenses à Duce Vuirtenbergico, aliisque Principibus, instinctu Schmidlini & sociorum, apud Electorem Saxoniæ, quòd in Doctrina de Persona Christi, ejusdem Ascensione, Sessione ad Dexteram Patris, & Cœna sacra, non Lutherum, & Saxonicas Ecclesias, sed Zuinglianos & Calvinistas sequantur, unde horribilis mutatio Religionis metuenda sit. Dresdæ igitur Conventus indicitur à Saxone ad diem* 10. *Octobris anni* 1571. *ut Confessionem suæ Doctrinæ de his articulis categoricam ederent. Convenerunt igitur dicto loco non solùm Saxonis, sed aliorum quoque Principum Theologi, & Superintendentes præcipui, & formulam* Consensus *conscribunt, in qua de his articulis verè ac orthodoxè, juxta Verbum Dei, sentiunt & docent, eamq; voluerunt esse quasi Epitomen Libri* Grundtfest. De Persona Christi, *inquiunt*, & Personali Vnione utriusque Naturæ docemus, quòd Christus sit secunda Persona Trinitatis, nempe æternus Filius Dei, à Patre, ejusque substantia ab æterno genitus: & quòd definito tempore in utero Mariæ Virginis, à Spiritu Sancto conceptus, verus item & perfectus homo factus sit, sic, ut totam Humanam Naturam, corpus & animam, integrè sibi, non tantùm indivulsè, sed etiam personaliter vnierit, non ut in ea solùm domicilium suum habeat, sicuti Deus habitat in electis suis, sed quòd Humanam Naturam sic gerit & sustentat, ut ea per se nihil esset, nisi sic assumpta esset & sustentaretur. Id veteres *Vnionem Hypostaticam* vocarunt, quæ unicam Personam constituit, sicut anima & corpus in homine una Persona est.

Christus verus Deus & Homo in una Persona.

In Personali Unione utraque Naturæ & earũ proprietates distinctæ sunt.

In hac autem Personali Vnione utraque Natura, earumque proprietates, nihilominus distinctæ sunt: quandoquidem Divinitas, cum Humanitate, vel Humanitas cum Divinitate non miscetur, nec una in alteram effunditur aut mutatur: Sed quod Filius Dei ab æterno fuit, nempe, æternus Deus, omnipotens, infinitus, id mansit; & quod non erat, verus videlicet Homo, id factus est: juxta Divinitatem Patri in omnibus æqualis, juxta Humanitatem verò nobis per omnia, excepto peccato, similis.

Unio Personalis à Conceptione cœpit.

Hæc Vnio utriusque Naturæ in ipsa statim Conceptione in utero Virginis cœpit: & Filius Dei in & post Nativitatem utranque Naturam distinctè retinuit, & sic eas æternum retinebit quoque.

Utraque Natura in Christo suas essentiales proprietates retinet.

Quemadmodum autem Naturæ absque commistione vel mutatione indivisè unitæ sunt, ita etiam utraque Natura suas veras & essentiales proprietates retinet: Divinitas suam æternitatem, infinitatem, immensam sapientiam, omnipotentiam, &c. Humana autem Natura omnes essentiales proprietates quæ in homine sunt & manent, excepto semper peccato.

Operationes & proprietates utriusq; Naturæ in Christo non confundi debent.

Et quamvis operationes, sicut etiam proprietates in una Persona Christi, non possunt nec debent dividi ab invicem, nihilominus eædem etiam non misceri & confundi debent. Divinitas suas habet operationes cum Patre & Spiritu Sancto: Humanitas autem agit & patitur pro Humanæ Naturæ ratione.

Ideo rectè docetur, Christum, quæcunque in Passione & Morte passus sit, in Humana Natura, passum esse, non in Divina, quæ pati & mori non potest: quæ tamen & ipsa in morte, semel assumptam Humanitatem non deseruit, sed ipsam tertiâ die ex morte eripuit, & ad vitam æternam suscitavit.

Similiter rectè docetur, quòd in Opere Redemptionis, & visibilibus miraculis Christi, unaquæque Natura cum altera operata sit, sic tamen, ut quæque quod suum est, fecit.

Distinctio operationũ & proprietatũ naturarũ unitatem Personæ non dividit.

Hæc autem distinctio proprietatum & operationum, non Vnitatem Personæ dividit, quemadmodum nec Unio duarum diversarum Naturarum, & Vnitas Personæ, naturas, earum proprietates & operationes miscet & confundit.

Etsi verò Humana Natura post resurrectionem

Humana Christi Natura etiā post resurrectionem vera Humana Natura mansit

ctionem & ascensionem clarificata fuerit, & omnes infirmitates, quibus antea obnoxia, deposuerit, & majoribus donis, quàm Angeli & Homines, ornata sit, verè tamen Humana Natura mansit, & essentiales proprietates ejus retinuit: per se quoque nec deificata, nec Deitati æternitate, vel aliis divinis proprietatibus æqualis facta est, sed certò ac verè adhuc est caro de carne nostra, & os de ossibus nostris.

Theologi Vuiteb. doctrinā veteris Ecclesiæ de Idiomatum Communicatione retinent.

Quia verò vetus & Orthodoxa Ecclesia, ad declarandam & confirmandam Naturarum distinctionem, in una Persona Christi, datâ operâ phrases & sententias Scripturæ de Christo perpendit, & utilem ac necessariam doctrinam de Communicatione Idiomatum, contra omnis generis hæreses, magno studio ac diligentiâ defendit & ad posteritatem transmisit: Ideò fatemur etiam, nos illam doctrinam, sicut à Patribus eam accepimus, pro vera & orthodoxa agnoscere nec in cujusquam gratiam discrimen inter Vnionem Personalem, & Communicationem Idiomatum negamus. Fatemur & docemus etiam, quædam dicta Scripturæ de Christi Persona, juxta distinctionem Naturarum, quædam verò de ipsius officio intelligenda esse: Et quod aliud sit, de proprietatibus & operationibus Naturarum in Christo loqui; aliud verò de opere Redemptionis humani generis, in unaquæque Natura quod suum est facit, sine reali effusione divinarum proprietatum & operationum in Humanitatem: quod etiam subinde distingui oporteat dicta Scripturæ de Humiliatione & Exaltatione Christi.

Theologorum Vuiteb. doctrina de Majestate Christi.

Secundò, de Majestate Christi credimus & fatemur, *inquiunt*, eum juxta divinam Naturam Patri essentia & divinis proprietatibus æqualem, ejusdemque gloriæ, majestatis, honoris & potentiæ esse: juxta Humanam autem Naturam eum creaturam esse, quæ nec essentiâ, nec proprietatibus, nec operationibus, nec majestate & gloriâ Deo unquam æqualis facta sit, licet extra suas permanentes essentiales proprietates, etiam alias mirabiles, peculiares, excellentes & magnas glorias, præ omnibus rationabilibus creaturis, ante & post clarificationem habeat.

Quòd enim æternus ac unigenitus Dei Filius Humanam Naturam assumpsit, eamque cum Divinitate in unam Personam univit, id nulli vel Angelo, vel Homini quantumvis sanctissimo, unquam contigit, nec etiam in æternum continget.

Et hanc ob causam de hoc Mariæ Filio rectè dicitur, quòd Homo Christus sit æternus & omnipotens Dei Filius, & quòd hæc ipsa Persona, quæ Dei & Mariæ Filius est, ab omnibus Creaturis, Angelis & Hominibus, unâ & eadem adoratione, adorari & invocari debeat.

Hic etiam Filius Dei in sua assumpta Humanitate totum opus Redemptionis humani generis effecit, idque suæ victoriæ & triumphi particeps fecit.

Christi Humana Natura per se præ aliis hominibus excellentes habet prærogativas.

Præter hanc majestatem & gloriam, quę ad excellentiam Personæ & Officii Christi pertinet, Humana quoque Natura per se habet excellentes suas prærogativas præ aliis hominibus: veluti quòd Homo Christus Virginis Filius est absque virili semine, per Spiritum Sanctum conceptus & genitus, solus etiam sanctus & sine peccato est jam inde ab utero matris.

Juxta hanc etiam Humanam Naturam habet plenitudinem omnium donorum Spiritus Sancti: quum alii Sancti aliqua tantùm, & quidem secundum mensuram habeant. Inprimis autem Humana hæc Natura ejus post resurrectionem & ascensionem gloriosè clarificata, & plurimis excellentissimis donis, præ aliis hominibus ornata est.

Semper autem hæc dona Humanæ Naturæ in Christo, quæ in & per se accepit, ab æternis & essentialibus proprietatibus Divinitatis distingui debent, ut æterna & infinita Divinitas Christi, ab ejus Humanitate distinctè agnoscatur, nec essentia & proprietas creaturarum & Creatoris confundantur.

Theologi Vuiteb. non confundunt articulos de Ascensione & Sessione Christi ad Dexterā Patris.

Tertiò, juxta Verbum Dei & primitivæ Ecclesiæ Doctrinam non confundimus Articulos de Ascensione Christi, ejusdemque Sessionem ad Dexteram Patris: Ascensio enim semel est facta, Sessio autem ad Dexteram in æternum durabit.

Intelligimus igitur historiam & descriptionem Ascensionis Christi in cœlos, secundum literam, simpliciter ut verba Evangelistarum sonant. Docemus inde, Ascensionem non esse inane & visibile spectaculum, sed quod D. N. Iesus Christus vero suo Corpore in altum sublatus, visibiles cœlos penetrarit, & cœlestes habitationes occuparit, ibique in gloria sua substantiam, proprietates & formam veri sui Corporis retineat, indeque in novissimo die ad judicicium magna cum majestate visibiliter rediturus sit.

Quòd autem Scriptura dicit, Christum sedere, vel stare, vel esse ad Dexteram Dei, hoc ipso intelligimus monstrari discrimen inter Christum, qui in cœlos ascendit, & inter Heliam, aliosque Sanctos & electos Angelos

Angelos, qui etiam in cœlo sunt: Interpretamur id etiam præcipuè de exaltatione secundum utranque Naturam ad Regium & Sacerdotale Munus, quod tamen distinctionem utriusque naturæ non tollit. Solus enim Christus sic in cœlis est, ut semper in sinu Patris maneat, videat & intelligat voluntatem Patris, colligat sibi ex humano genere Ecclesiam, sustineat Ministerium, intercedat pro nobis, protegat nos merito suo, remittat peccatum, donet Spiritum Sanctum, tueatur, defendat ac liberet suam Ecclesiam adversus inferorum portas, & recipiat denique electos suos ad se in æterna gaudia.

Hæc opera, quæ ad Officium Christi, tanquam unici Regis, summi Sacerdotis & Capitis Ecclesiæ pertinent, tribuimus toti Personæ, quæ Deus & Homo est, *&c.*

Theolog Vuiteb. doctrina de Cœna.

Quartò, *De Cœna Domini in hac Confessione sic declarant suam sententiam Vuitebergenses, ut licet nonnulla desiderentur, multa tamen non sint improbanda.* De hoc enim Articulo, *inquiunt*, hæc est nostra Confessio, quòd firmiter credimus, præsentiam veri Corporis & Sanguinis in Cœna (quam Lutherus & harum regionum Doctores contra Papisticam Transsubstantiationem & localem inclusionem in pane, Sacramentariorum item errorem de vacuis, nudis & inanibus signis, Vnionem Sacramentalem vocarunt) ex verbis tantùm Institutionis rectè probari posse, ut sunt ab Evangelistis magnâ diligentiâ & consensu descripta, & ab Apostolo Paulo fideliter repetita ac declarata.

Et nos retinemus simplicem sensum istorum verborum: credimus enim & docemus, quòd Christus in hac ordinatione Cœnæ suæ, verè, vivificè, substantialiter & certò præsens sit, sic, ut verum suum Corpus in cruce pro nobis oblatum, & verum suum Sanguinem pro nobis effusum, cum pane & vino in hoc Sacramento exhibeat, eóque testetur, quòd nos adoptet, membra sui corporis faciat, Sanguine suo nos emundet, peccatorum remissionem largiatur, & verè in nobis efficaciterque habitare velit.

Et ut prætereamus multas periculosas, inutiles & scandali plenas disputationes ac quæstiones, fideliter & constanter retinemus, formam ac modum de hoc Mysterio loquendi, sicut juxta Verba Christi & declarationem Pauli in Catechismo Lutheri, Corpore doctrinæ, harum Regionum Ecclesiis, præsertim in Augustana Confessione ejúsque Apologia, Repetitione Saxonicarum Ecclesiarum Confessionis, Locis Theologicis, Examine Ordinandorum & Refutatione Articulorum impiæ Inquisitionis Bavaricæ, clarè & perspicuè de eo agitur & docetur. Cum his congruunt etiam phrases, quæ in harum Regionum & Mechelburgensi Agenda, anno 52. à Philippo conscripta, præterea in omnibus Comitiis & Colloquiis contra Adversarios, eadem formâ & modo usurpatæ ac repetitæ sunt, & constanter testantur, hoc Sacramentum Cœnæ Dominicę verum esse Corpus & Sanguinem Iesu Christi, sub pane & vino Christianis ad edendum & bibendum à Christo Servatore institutum: Vel, quod idem est, hoc Sacramentum esse *κοινωνίαν*, secundum declarationem Pauli, Corporis & Sanguinis Christi, juxta institutionem & ordinationem Christi, in quo Dominus cum externis visibilibus signis, nempe, pane & vino, verè præsens Corpus & Sanguinem suum exhibet: eóque confirmat promissiones suas, quòd nobis peccata nostra certò propter mortem & meritum ejus remittantur, quódque verè nobis adsit, & in nobis efficax sit.

His phrasibus ac modis loquendi usa est etiam vetus Ecclesia. Irenæus inquit, *Panis terrenus post invocationem Dei & mysticas preces, non est amplius communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, unâ terrenâ, alterâ, cœlesti.* Hilarius inquit: *Domini professione & fide nostra verè caro est & sanguis, & hæc accepta & hausta faciunt, ut & Christus in nobis, & nos in Christo simus.* Chrysostomus ait: *Singulis fidelibus Christus per hoc mysterium sese conjungit, & admiranda mysteria nobis data sunt, ut simus membra ex carne, & os ex ossibus ejus.* Cyrillus dicit, *Christum non solùm per dilectionem in nobis esse, sed etiam naturali participatione.* Gelasius inquit, *Certè Sacramenta quæ sumimus Corporis & Sanguinis Christi, divina res sunt, propter quod & per eadem, Divinæ efficimur consortes Naturæ, & tamen non desinit esse substantia, vel Natura, panis & vini.* Nicena Synodus ait, *Non attendamus ad panem & poculum in divina mensa propositum, sed attollentes mentem fide, cogitemus jacere in ea mensa Agnum Dei tollentem peccata mundi.*

Hæc & similia dicta in declaratione doctrinæ de vera Præsentia Corporis & Sanguinis Christi, rectè usurpârunt ante hæc tempora harum Ecclesiarum Doctores, iisq; refutarunt, non solùm Papisticam Transsubstantiationem, inclusionem, circumgestationem & adorationem: sed etiam Sacramentariorum errorem, docentium, Christum, non verè Cœnæ suæ adesse, nec

Corpus

Corpus & Sanguinem ſuum verè nobis diſtribuere, ſed nihil præter panem & vinum in Cœna adeſſe, & Sacramenta tantum teſſeras & ſigna eſſe, quibus Chriſtiani ab aliis diſcernantur & cognoſcantur.

His erroribus noſtræ Eccleſiæ hucuſque contradixerunt, iiſque has Regulas oppoſuerunt. 1ª *Quòd nihil Sacramentum ſit, neque eſſe poſſit, extra uſum inſtitutum.* Hac Regula multæ impiæ diſputationes præciduntur, de Converſione, Tranſſubſtantiatione, incluſione, circumgeſtatione, adoratione ac oblatione conſecrati panis. 2ª *Filium Dei verè & certò præſentem eſſe in Miniſterio, quod inſtituit, & Sacramentis, & per hæc in Eccleſia ſua efficacem eſſe.* Et propterea Sacramenta nequaquam pro nudis & inanibus ſignis habenda, nec diſtributio Corporis & Sanguinis Chriſti è Cœna tollenda eſt. Sic autem adeſt Filius Dei in hac Cœnæ ſuæ ordinatione verè & ſubſtantialiter præſens, ut nobis in hac ſumptione cum pane & vino det Corpus & Sanguinem ſuum, applicet ſe nobis ipſum & promiſſionem gratiæ, & faciat nos membra ſui Corporis, & efficiat ſeu operetur in nobis conſolationem. Hæc enim operatio & efficacia fit per hanc Perſonam, quæ Naturam Humanam aſſumpſit, & in ea eſt efficax: & propter eam in nobis quoque eſt, & nos vivificat.

Has neceſſarias Regulas inſtitutioni & ordinationi Cœnæ Dominicæ conformes eſſe judicamus, ideóque iis etiam utimur ad refutandos Pontificiorum & Sacramentariorum errores, & ad veram conſolationem de efficaci & perpetuâ præſentia ac operatione Chriſti in fidelibus ſuis.

Tom.12. Ger. Vuit. p.203. Vitamus etiam peregrina, & ad inſtitutionem Cœnæ nihil pertinentia certamina, quæ ipſe quoque Lutherus tandem præcidit. Sæpius enim dixit: *De Vbiquitate, vel in omnibus locis Præſentia non debet diſputari: Longè enim alia res eſt in hac cauſa.* Item: *De Sacramento Corporis & Sanguinis Chriſti, nunquam docuimus, neque adhuc docemus, quòd Chriſtus è Cælo, vel de Dextera Patris deſcendat vel aſcendat, viſibiliter, aut inviſibiliter: Sed firmiter retinemus Articulos Fidei, Aſcendit in Cælos, ſedet ad Dexteram Patris, &c.* Et omnipotentiæ Dei relinquimus, quomodo Corpus & Sanguis Chriſti exhibeantur nobis.

De uſu & fructu Cœnæ. Iudicamus etiam hac declaratione conſcientiis omnium optimè conſuli poſſe. Adhæc de fructu & vero uſu hujus Sacramenti docemus, hanc participationem Cœnæ pertinere ad confirmationem fidei & electorum: & contrà, inutilem eandem eſſe omnibus iis, quorum corda ad Deum non converſa ſunt, nec in Filium Dei credunt. Quibus igitur per Prædicationem Evangelii converſio vera ad Deum, vera item fiducia in Chriſtum, in cordibus eorum accenditur, iis participatio hujus Sacramenti certum eſt ſigillum & obſignatio, quâ illis applicantur omnia beneficia Chriſti, in teſtimonium, quòd ipſis remittat peccata, eos purget Sanguine ſuo & membra Corporis ſui efficiat: quòd etiam in ipſis habitet & efficax ſit, eoſdemque cohæredes vitæ æternæ facere velit, quum pro iis mortuus ſit, & nunc vivat ac regnet in æternum. Hos præcipuos fructus ſequuntur deinde alii, nempe, gratiarum actio pro acceptis beneficiis, dilectio proximi & publica fidei confeſſio.

Theologi Vuiteb. reiiciunt figmenta Ubiquiſtarũ de Perſona Chriſti, ejuſque cœna. Contra hanc verò ſimplicem doctrinam hodierno die multi irrequieti homines perículoſas valde & ſcandali plenas diſputationes movent, eamque infirmis & peregrinis rationibus horribiliter corrumpunt. Reali item ſeu phyſicâ communicatione, quâ fundamenta præſentiæ Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna monſtrare conantur, ſummum Articulum de duabus Naturis in Chriſto corrumpunt, & jam olim damnatas hæreſes Marcionitarum, Valentinianorum, Neſtorianorum, Eutychianorum & Monothelitarum ab inferis revocant.

Ubiquiſtarum ſententia corrũpitur vera Doctrina Eccleſiarũ Sax de cœna. Quòd autem hoc ipſo figmento corrumpatur etiam Doctrina, quæ hucuſque in his Regionibus de vera Præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna tradita eſt, ex ſequentibus rationibus manifeſtiſſimè intelligetur.

Primò, fictitia Communicatio phyſica, quæ unâ cum Vbiquitate ab iſtis introducitur, in vera Eccleſia Chriſti ignota, & jam inde ab initio Chriſtianiſmi uſque ad hæc noſtra tempora inaudita eſt, & ab ipſis quoq; Pótificiis vehemẽtiſſimè oppugnatur. Quòd ſi vera Præſentia Chriſti Corporis & Sanguinis in hoc figmento fundata eſt; caruiſſet utique Chriſti Eccleſia jam inde ab initio in hunc uſque diem verâ Doctrinâ & Conſolatione de Præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna.

Secundò, cum inſtitutione Cœnæ Dominicæ pugnat, quòd in vero uſu illius Præſentia fingitur per modum Vbiquitatis, & docetur, Chriſtum in Cœna non aliter eſſe, quàm in aliis rebus, lapidibus nempe & lignis: quum tamen Sacramentalis Vnio Corporis Chriſti cum pane propriè pertineat ad peculiarem Præſentiam Chriſti, quâ in ſacro Miniſterio efficax eſſe vult in cordibus fidelium, ut Lutherus ipſe fatetur in formula

Concordiæ

Concordię cum superioris Germanię Theologis initæ anno 36.

Tertiò, abducuntur homines fictitiâ Communicatione physicâ, à veris & indubitatis Verbis institutionis Christi, quæ unicum fundamentum Doctrinæ de Cœna Domini sunt: & monstratur ipsis infirmum ac dubium fundamentum, de quo ne Vbiquitatis quidem Patroni inter se ipsi consentiunt: quum incerti sint, omnesne, an aliquæ saltem Divinitatis proprietates; Item, an ante vel post clarificationem, Divinitatis proprietates Humanitati Christi realiter communicatæ sint.

Quartò, ante paucos annos *Caspar Schuenkfeldius* fictitiam Vbiquitatem Corporis Christi eodem modo defendit, eâque erroneam suam sententiam, de nova quadam, peregrina & inaudita præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Cœna, contra harum Regionum Ecclesias propugnare conatus est.

Sacramentarii qui veri sint.

Quintò, hi verè Sacramentarii sunt, qui Articulos Fidei Christianæ vel evertunt, vel in dubium vocant & incertos reddunt: quandoquidem Sacramenta sunt Sigilla & Confirmationes Fidei: quumque Articuli Fidei vel confunduntur, vel penitùs evertuntur; de Sacramentis putamina saltem hominibus, absque nucleo relinquuntur. Quum igitur physicâ communicatione, & fictitiâ Vbiquitate Articuli Fidei de Christo horribiliter corrumpantur & adulterentur, & discrimen Divinæ ac Humanæ Naturæ in Christo tollatur; vera certè Doctrina harum Ecclesiarum de vera Præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Cœna fœdiùs inquinari non potest, quàm si modus præsentiæ fictitiis speculationibus de Vbiquitate & physica Communicatione Idiomatum superstruatur.

Sextò, manifesta est implicatio contradictionis, quæ cum æterna veritate apertè pugnat, quum dicitur, Christum nobis in Cœna suum Corpus verum exhibere, & tamen post clarificationem verum & Humanum Corpus non habere; quod irrefragabiliter sequitur ex Vbiquitate, & reali effusione Divinitatis proprietatum in Humanitatem Christi, *&c. Hucusque Dresdensis Consensus.*

Dresdēsis Cōsensus approbatur unà cum Grūdfest. a Theologis Lipsensib. & Vuiteb. tribusq;

Approbata est hac Dresdensis Confessio, unà cum Stereomate, seu Grundfeste *Vuitebergensium Theologorum, tum utriusque Academiæ, Lipsiensis & Vuitebergensis, tum trium Consistoriorum, atq; adeò omnium Superintendentium Saxonicarum Ecclesiarum Consensu. Nam disertè inter alia ad Electorem* Augustum *sic scribunt*: Comperimus, quòd in Electoralis Saxoniæ Ecclesiis & Scholis Verbum Dei purè ac incorruptè in hunc usque diem fideliter retineatur, doceatur atque propagetur. Et quod ad nuper exortam controversiam attinet de Persona & Incarnatione Christi, ac utriusque Naturæ distinctione, earumque essentialibus proprietatibus, sanctè testamur coram Electore, tanquam supremo nostro Magistratu, atque coram facie Dei, quòd Theologi Vuitebergenses in Stereomate suo, seu Grundfeste/ dictos articulos Christianè, fideliter, modestè & solidè tractent & declarent, in eoque nihil novi aut peregrini, sed id tantùm proferant & confiteantur, quòd jam ultrà 1500. annos orthodoxa Ecclesia Dei de Christo docuit, credidit & confessa est: quodque nos ipsi à juventute nostra in his Ecclesiis & Regionibus, postquam Deus lucem Evangelii ex mera gratia Mundo revelavit, à dilectis nostris præceptoribus Luthero & Philippo audivimus ac didicimus, atque etiam pro donis à Deo nobis concessis Auditoribus nostris tradidimus in Ecclesiis & Scholis. Cognovimus quoque ex eodem libro, nobisque transmisso Extractu, quòd dicti Theologi, horrendas & jampridem damnatas blasphemias ac errores, qui ex Flaccianorum, aliorumque harum Regionum irrequietorum & malevolorum hominum doctrina necessariò sequuntur, de Communicatione Idiomatum reali seu physica, magna cum diligentia, studio ac zelo detexerint & confutarint. Speramus etiam omnes pios, qui veritatem amant, & gloriam Filii Dei quærunt, quíque hæc Fidei capita absque prava affectione seu præjudicio Legum expendunt, & cum purioris antiquitatis veræque Ecclesiæ Doctrinâ & Confessione, nostrorumque præceptorum scriptis conferunt, nobiscum & cum Theologis Vuitebergensibus hac in parte idem sensuros & pro adhibita diligentia, studio ac zelo in horum Fidei Articulorum declaratione ingentes eis gratias habituros. Ac vehementer dolendum, proque certissimo indicio iræ Dei & appropinquantis vindictæ divinæ habendum esset, si in his Regionibus inter Doctores & Pastores Ecclesiarum de hoc Articulo, qui fundamentum est Christianæ Fidei, nostræque salutis, aliqua dissensio exoriretur. Hic enim Articulus, ut est à Theologis Vuitebergensibus tractatus & declaratus, sic in Verbo Dei, in orthodoxorum Patrum scriptis, ac generalibus Conciliis, tanquam veræ Ecclesiæ, & contra hæreticos magno studio & labore defensa Confessione ac fide, fundatus & explicatus est, ut de eo omnes sano judicio præditi,

Consistoriis & Superintendentibus Electoralis Saxoniæ.

Nota. Et tamē postea Crellius cum suis gregalib. scripserunt, se hunc librū nunquā approbasse. Ergo hodie à doctrina christiana defecerunt.

Has blasphemias postea Crellius cum suis in Flaccianorū & Ubiquistarū gratiam in Libro Cōcordiæ approbarunt.

Quid cogitavit Crellius cum suis Theologis si hæc legerunt? Annon hoc est veritatē profiteri, & omnem fidem amittere? Nūc dicunt Ubiquistæ Maystatē Christi doctrinā Stereomatis deformatā esse.

Cur igitur Vbiquistæ hanc doctrinam fundamentum Sacramētarii erroris hodie appellant.

præditi, & quibus antiquissimæ Ecclesiæ Dei doctrina & fides cognita & perspecta est, omninò dubitare non possint. Notum quoque & luce meridianâ clariùs, hanc ipsam doctrinam de hoc Articulo, adhuc hodie in Papatu retineri, quam Theologi Witebergenses in suo Stereomate, ejusque Extractu profitentur & docent; ac venenata Flaccianorum dogmata veris ac solidis rationibus confutant & damnant. Has ob causas in hoc Articulo cum Theologis Vuitebergensibus libenter consentimus, & consentire debemus; ac de adversaria parte, omnibusque iis, qui hanc ipsorum Christianam Confessionem & fundamentum salutis impugnant & damnant, non aliter sentire & judicare possumus, quàm quòd ignorent, aut anteceptis opinionibus ac malevolentiâ præpediti, ignorare velint, quid vetus aut novum, quid Christianum aut Hæreticum, quid in Verbo Dei fundatum aut non fundatum, quid receptum approbatumque, aut rejectum, improbatum, damnatumque, quid denique verum aut falsum sit, &c. *Hoc judicium in lucem editum est anno* 1589. *cum delineatione Formulæ Concordiæ.*

Notate Hoc Iudicium Ubiquistæ.

Eorundem quoque Theologorum, Academiarum & Consistoriorum Consensu & approbatione typis evulgata est Francofurti ad Mœnum Dresdensis hæc Confessio seu Consensus, hujusmodi titulo: Brevis, Christiana & simplex Repetitio Confessionis Ecclesiarum in Electoris Saxoniæ ditionibus, De sacra Domini nostri Iesu Christi Cœna, ejusdemque Persona, Incarnatione, Majestate, Ascensione & Sessione ad Dexteram Patris, in Dresdensi Conventu conscripta 10. Octobris.

Dresdensis Confessio in lucem editur approbatione actorum Theologi

Publicata est etiam hoc tempore Narratio *Germanica de hac pia Consensione Theologorum Augustanæ Confessionis. In ea leguntur inter alia hæc verba de Corpore Doctrinæ, quod tamen non multò post tanquam hæreticum exautorarunt:* Omnes Articuli sæpiùs dictæ Confessionis Augustanæ in scriptis D. Lutheri, D. Philippi Melanthonis, præsertim in illis libris, qui titulo Corporis Doctrinæ conjuncti sunt editi, sicut & in cæteris compluribus ipsius utilibus & egregiis scriptis, D. Brentii, & aliorum præstantium Theologorum, secundum uniuscujusque ipsi à Deo concessa dona & judicium eximium, Christianè & rectè sunt declarati.

Narratio Germanica publicatur de hoc consensu.

Ex quibus omnibus rursus apertissimè intelligitur, Theologos Vuitebergenses & alios, qui Dresdensi Conventui interfuerunt, & Stereoma seu Grundfest *in lucem ediderunt, sententiam suam de Personali Vnione duarum Naturarum in Christo, Vbiquitate Corporis ejus, Communicatione Idiomatum physica, & Cœna Dominica, non reticuisse, aut fraudulenter, lubricè & ambiguè explicasse, sed rotundè, perspicuè & apertè apud Principem suum & totum mundum declarasse & confessos esse.*

Theologi Vuiteb. suam doctrinam ingenuè apud Elect. Sax. confessi sunt.

Atrox igitur calumnia est Selnecceri *in Recitationibus suis pag.* 20. *ubi scribit*, Convocatos esse aliquoties Theologos, utriusq; Academiæ Lipsensis & Vuitebergensis, ac plerunque responsum lubricum, & in utranque partem flexibile & ambiguum datum. *Quibus hæc mox addit:* Semper, *inquit*, prætendebatur, non aliam doctrinam, etiam de Cœna Domini, sonare in publico, quàm quæ divinitùs ex sacris literis ex Ministerio Lutheri, nobis revelata & tradita esset. *Quid autem hic dictum ab ipsis falsi? Hoc enim responderunt Theologi illi, eam in Ecclesia, etiam de Cœna Domini doctrinam, retineri, quam cum sacris literis congruentem Lutherus docuisset: ut quum scribit*; In omni Sacramento est Verbum Promissionis Divinæ: sic in Sacramento panis datur Corpus Christi in verbo istius promissionis: Accipite, manducate, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis traditur. Oportet ergo manducantem omninò & firmiter credere, Corpus Christi non tantùm pro aliis, sed etiam pro se datum esse, ut verum sit illud; Non Sacramentum, sed fides Sacramenti justificat: *Item*, Panis super altari tantùm est signum, sicut Baptismus, & nihil prodest, nisi panis jam intus manducatus sit: *Hæc & multa alia, cum sacris literis convenientia in Ecclesiis retenta fuisse, quis est qui culpandum ducat? Quod igitur peccatum est Vuitebergensium? Non dubito quin hæc mens sit omnium fidelium, ut quicquid docetur cum Verbo Dei congruens, in Ecclesia authoritatem obtineat; à quocunque sanè profectum: è contrario exterminetur id, quod à veritate cœlesti discrepat; etiamsi ab Angelo, nedum à Luthero allatum fuerit.*

Selnecceri calumnia.

Tom. 2. Ien. Lat. in Assert. contra bullam Leonis p. 113.

Primi omnium Ienenses *publico scripto, cui titulum fecerunt* falsstrick/ *itemque* Kemnitius *in Confessione Theologorum inferioris Saxoniæ nomine edita*, Dresdensem Consensum *&* Stereoma *seu* Grundfest *Vuitebergen. oppugnarunt: Paulò post etiam* Lucas Hosiander *libello edito declarare conatus est. Quid sentiendum sit, de Repetitione doctrinæ de Persona & Cœna D. N. Iesu Christi Dresdæ & in Stereomate publicata: eiq; adjunxit admonitionem de Zuingliano errore.*

Ienenses & Kemnitius Dresd. Consensum & Stereoma oppugnant Lucas Hosiander

Hæc scripta, Landgravius Hassiæ, *unà cum Iudiciis Vniversitatum, Consistoriorum & Superattendentum Electoralium, Clarissimo Viro* D. Ioh. Pist. *Nidano, Superattendenti in Hassia transmisit, ejusque judicium de omnibus requisivit.*

Landgravius Wilhelmus judicium petit Pistorii de scriptis Vuiteb. & Adversariorum.

Pistorii Iudiciũ de scriptis Vuiteb. & adversariorum.

sivit. Hic cùm Dresdensem Consensum *& librum* Grundfest/ *Iudicia etiam Academiarum & Consistoriorum Electoralis Saxoniæ semel iterumque legisset eaq́; subscriptione sua approbasset, apertè testatus est, quod in iis orthodoxa Doctrina de controversis Articulis fideliter repetita & tradita sit, prout in Augustana Confessione & Reformatis Ecclesiis doceatur. Ac primum Articulum quod attinet, de Persona & Incarnatione Christi, itemque de Communicatione Idiomatum, à quo initium certaminis contra Vuitebergenses ab irrequietis hominibus factum est, fatetur, illum congruere cum doctrina primitivæ Ecclesiæ, ac veterum Conciliorum Decretis & Symbolis, proindeq́; se nihil prorsus habere, quod in eo reprehendere possit. De Majestate Christi, ejusdemque Ascensione ad Dexteram Patris, testatur, se hos Articulos nunquam aliter intellexisse, nec aliter de iis à Præceptoribus suis edoctum fuisse, nullam etiam aliam & ab hac diversam explicationem in Sacra Scriptura, & puriorum veterum Doctorum ac Patrum scriptis invenire, quàm ut in* Repetita *Vuitebergensium* Confessione *&* Stereomate *tradatur: & miratur vehementer eos, qui doctrinam hanc reprehendere, & contrariam propugnare conentur. De Cœna Domini testatur, suo quidem judicio, in nulla brevi Confessione hucusque tam perspicuè, clarè & perfectè, tamq́; firmis rationibus doctrinam istarum Regionum Ecclesiarum traditam esse, ut in Dresdensis Synodi repetita Confessione: Ac gratias agit Deo & Patri D. N. Iesu Christi, quòd vera Doctrina Augustanæ Confessionis, de his præsertim controversis Articulis, rursus in lucem eruta sit, in quorum tractatione & explicatione quisque, jam ab annis aliquot, sua somnia & figmenta spargere, iisque Christi Ecclesiam turbare ausus fuerit.*

Approbatores scriptorũ Vuiteb. ex ingratiã Flaccio-Brentianorũ rursus improbãt. Vanitas & inconstantia P. Crellii.

Illi ipsi quoque approbatores, tum in utraque Academia Lipsensi & Vuitebergensi; tum in tribus Consistoriis, atque adeò omnes Superintendentes in Saxonia Electorali, Stereomatis *seu* Fundamenti *Vuitebergensium Theologorum, &* Repetitionis Consensus Dresdensis, *hos ipsos libros, quum primùm* Schmidlinus *Vbiquitatis Apostolus, in Saxoniam venisset, &* Flaccio-Brentiana *factio corroborata esset, rursus, mutata sententia condemnarunt, exagitarunt, & acerbissimis judiciis insectati sunt, ut mox intelligetur. Et* Paulum Crellium, *qui Lipsensium & Vuitebergensium Theologorum & trium Consistoriorum nomine Iudicium hoc scripserat, non puduit postea scribere,* Se eum reliquis, Librum hunc Grundfest/ nunquam approbasse, sed eum authoribus suis domum remisisse. *Crellius igitur cum suis gregalibus subdolè, perfidè & callidè egerunt, qui primò orthodoxam Doctrinam de Persona Christi, & Cœna Domini jam inde ab initio, veluti per manus Lutheri & Philippi traditam, atque constanter semper in Ecclesiis & Scholis Saxonicis à Vuitebergensibus adversus Vbiquitarios defensam, & ipsi publico scripto apud Electorem approbarunt & commendarunt, mox verò illam in gratiam* Principis *&* Flaccianorum, Schmidlini *inprimis, improbarunt & insectati sunt acerrimè. Hinc ortæ sunt postea illæ lachrymæ, carceres, exilia, gravissima damna, ærumnæ & miseriæ, gemitus & suspiria orthodoxorum ac piorum Doctorum, & Pastorum, Ecclesiarum vastitas, & Scolarum desolatio, de quibus in sequentibus dicetur, furentibus istis Vbiquitatis Patronis in omnes illos, qui suum illud monstrum & vivâ voce, & scriptis ab Ecclesiis & Scholis depellere ac propulsare conabantur.*

CAPVT IV.

Flaccio-Brentiani cum scribendo adversus Witebergenses Theologos nihil proficerent Magistratuum authoritate & suffragiorum multitudine perrumpere conantur.

QVum igitur, ut hactenus à nobis pluribus expositum est, Theologorum multorum in florentissimis totius Germaniæ Academiis, Vuitebergensi *nimirum.* Lipsensi *& aliis in Saxonia mentes, Spiritu S. illuminatæ, sanam doctrinam de Persona Christi & Cœna Dominica intelligere, ac relictis vulgò receptarum opinionum præjudiciis, potiùs quid olim Apostolica & primitiva Ecclesia sensisset, quàm quid* Occamo, Petro ab Aliaco *Cardinali Cameracensi, aliisque Scholasticis Doctoribus impurissimis placuerit, atque etiamnum hodie huic vel illi probetur, attendere inciperent: passim etiam ederentur scripta non solùm ab Orthodoxis, sed etiam Lutheranis in Saxonicis Scholis, atque Pontificiis: Iesuitis inprimis, à quibus Vbiquitatis doctrina solidè refutabatur, atque adeò dogmata de Vbiquitate & carnali Præsentia Corporis Christi, non tantùm in Cœna, sed etiam in omnibus aliis locis, passim vilescerent & repudiarent: Vbiquistæ verò, & corporalis Præsentiæ Christi in Cœna propugnatores intelligerent, se contrà disputando & scribendo non posse consistere, alia via rem aggressi sunt, ac Principum & Magistratuum authoritate, suffragiorum item multitudine perrumpere, & veritatem oppugnare, imò penitus opprimere & evertere statuerunt.*

Blandè igitur & molliter initiò tentati sunt animi Theologorum ac Pastorum in Academiis & Ecclesiis præcipuis: Propositi sunt primùm

articuli

articuli pauci, ut faciliùs approbarentur, reciperenturque. At perreptavit hoc nomine Iacobus Schmidlinus, quum primùm in Saxoniam venit, omnes Scholas & Ecclesias, ut hac fraude suffragia occuparetur.

Exaggeratæ sunt etiam passim querelæ de calumniis Papistarum, dicentium, non reperiri duos vel tres Augustanæ Confessionis concionatores, qui in doctrina consentiant; & de infirmorum offensione, quæ inde existeret: Proinde summam necessitatem postulare, ut Consensus ineatur, eumque publico aliquo scripto testentur. Promissum, normam illius Consensus fore Corpus doctrinæ Philippi. Simul etiam doctrinæ de Cœna Dom. leviter aspersa fuit Vbiquitas: eamque repudiantibus responsum est, de hac cum nemine pugnatum iri, modo τὸ ῥητὸν Verborum Cœnæ Domini retineatur.

Quum verò hac viâ non successisset, & à plerisque repellerentur, quòd dolum & fraudem subesse animadverterent, de Principum animis occupandis cogitârunt, ut quum apud istos his illecebris & blanditiis nihil proficerent, Principum authoritate muniri, vi perrumperent, & approbatores sui dogmatis invenirent: qua in re aliquot anni consumpti sunt.

In Principum aulas intromissi, insusurrârunt eis, discedi à Lutheri doctrina, & Confessione Augustana: Corpus doctrinæ Philippi corruptum esse: detrahi per illud scriptis Lutheri: exaggerata etiam Philippi aliorumque ab Augustana Confessione secessio, seu ut ipsi nominarunt, defectio: polemica Lutheri scripta ubique laudata & commendata, vel horum prætextu dogma Vbiquitatis animis Principum instillaretur: Doctrina autem eorum, qui petebantur, partim dissimulata, partim calumniosè depravata: Concordia Lutheri cum Helveticis & superioris Germaniæ Ecclesiis inita, fundamenta totius causæ Sacramentariæ silentio sepulta. Inculcatum etiam ad nauseam vsque Principibus piissimis, in Academias & Scholas eorum paulatim Calvinismum introduci, contrà Lutheri doctrinam & Augustanam Confessionem aboleri: abjectis Lutheri Cathechis. novos edi & juventuti tradi: nova quoque Stereomata, Interrogationes & Responsiones, Repetitiones, ac nescio quæ alia hujus generis excudi.

Principum intentio & consiliis ab initio bonum, Theologorum autē fraudulentum fuit.

His similibusque illecebris blandis deliniti sunt Principes, & hos inter præcipuè Saxoniæ Elector Augustus quo etiam initium persuasionis factum est, quòd ejus exemplum cæteri facilè secuturi viderentur. Et sanè mox se ei adjunxerunt Brandeburgensis Elector, Vuilhelmus Landgravius, & quidem alii: Omnium autem istorum Principum, ac præsertim Saxonis, & Landgravii ab initio, hoc fuit Consilium, ut à Theologis eiusmodi CONCORDIÆ formula conscriberetur, quæ ex Verbo Dei exstructa, ad societatem Augustanæ Confessionis alliceret, si fieri posset, quicquid Ecclesiarum orthodoxarum esset in toto orbe Christiano. Fuit igitur hoc Principum consilium sanctum, pium ac bonum Heroicum etiam est, Principibusque viris dignissimum, non vni tantùm genti, sed omnibus prodesse velle. Theologorum verò improbitas fraus & malicia summoperè detestanda est, qui hoc Principum zelo & consilio abusi sunt, ut Vbiquitatis suæ monstrum horrendum canonizare & Ecclesiis obtrudere possent.

Theologi Vuitebergenses Exegesin suam edunt.

Ne autem Vuitebergenses Theologi aliquid per fraudem & dolum in certamine de Cœna Dom. dissimulare viderentur, in lucem ediderunt EXEGESIN perspicuam & fermè integram controversiæ de sacra Cœna. In ea primò loco veram & orthodoxam sententiam de forma substantiali sacræ Cœnæ per ἀνάλυσιν breviter recitant. Secundò, interpretationes & modos inconvenientes præcipuos examinant, & attractis coloribus eos denudant penitus. Tertiò quia non satis officiosum est vulnera denudare & attrectare, nisi etiam ratio sanationis monstretur, proponunt, quâ ratione piâ possit sarciri concordia. Hæc editio idcircò necessaria visa est Theologis illis, tum ut fidei & doctrinæ suæ de Cœna toti mundo rationem redderent, tum etiam, quoniam istarum turbarum sonitus ad universas Ecclesias jam pervenerat, ne Orthodoxi, innocentesque homines apud suæ doctrinæ ignaros falsis præjudiciis gravarentur. Sed veluti calida suffudisset hic liber, & omnes ad arma concitasset, quanquam placidissimè conscriptus esset, tamen magno adversariorum concursu & numero priùs penè oppressus est quam natus. In eum enim mox publicè delecti sunt Inquisitores atrocissimi, severissimique, ne quis eum habere deprehenderetur: aut si quis deprehenderetur, gravissimâ pœnâ plecteretur. Et quidem Ernestus Vœgelinus, industrius Lipsiæ typographus, quòd Exegesin hanc suis typis evulgasset, Theologorum Vbiquisticorum instinctu & consiliis crudelibus ac sanguinolentis, omnibus suis bonis spoliatus fuit, & ea pecuniæ summâ mulctatus & emunctus, ut vix ipsam suam vitam ac pellem, etiam fugiens è Saxonia, pro spolio abstulerit.

Ernestus Vœgelinus ob Exegesin Vuiteb. in periculum venit.

Veritate vincente acrius vrgentur Principes à Theologis.

Quum igitur in Dresdensi Conventu, aliisque Confessionibus & scriptis veritas subinde vinceret frementibus adversariis, acrius vrgentur Principes: Imprimis Elector Augustus admonetur de ingentibus periculis, quæ Ecclesiis Saxonicis imminerent, ni huic malo maturè occurreretur. Accesserunt insuper quærimoniæ cujusdam Ecclesiæ Vuitebergensis Diaconi, qui postea orthodoxam sententiam amplexus est. Is de crescentibus sacramentariis conatibus clancularis machinationibus tragicas querelas instituebat, quas ad Electorem Augustum

deferri scriptis & voce lamentabiliter obsecrabat, seque ab istis apris, tympanistis, molitoribus & Calvinianis, & sic enim scribebat, propter Deum liberari, & aliò transferri petebat. Aliunde etiam adferebantur in aulam non querelæ tantum, sed & accusationes, quòd ab agnita veritate, quam Deus per Lutherum patefecisset, Vuitebergenses ad Calvinismum turpi apostasiâ deficerent.

CAPVT V.

De Torgensi conventu quindecim Theologorum, & Formulâ Concordiæ ab iisdem ibi conscriptâ, ex qua postea Concordiæ liber natus est.

Augustus Elector. Sax. bono zelo indicit Conventũ Torgæ. Nomina Theologorum 15. qui Conventui Torgensi interfuerunt.

HIs aliisque de causis motus Illustrissimus Piissimusque Princeps Augustus, indicit anno 1574. Conventum Torgæ quindecim Theologorum, quorum nomina hæc fuerunt, Henricus Salmuth D. Pastor Ecclesiæ Lipsensis & Superintendens: Paulus Crellius D. Professor Vuitebergensis: Wolfangus Harderus D. & Pastor Lipsensis: Adamus Rotherus D. & Superintendens Ecclesiarum in Episcopatu Mersburgensi: Daniel Gresserus Pastor Superintendens Dresdensis: Martinus Mirus D. & M. Georgius Lystenius aulici Dresdæ Concionatores: Nicolaus Jagenteufel Pastor & Superintendens Annamontanus: M. Iohannes Cornicælius Pastor & Superintendens Ecclesiæ Hanensis: Gasparus Henderich Pastor & Superintendens Torgensis: Samuel Iauchius Pastor & Superintendens Freibergensis: Georgius Langevvoith D. & Superintendens Chemnicensis: Franciscus Straus Pastor & Superintendens Saltzensis in Thuringia: M. Petrus Glaserus Concionator Ecclesiæ Dresdensis: Gasparus Eberhart D. & Pastor Ecclesiæ in vrbe Misena.

Concordiæ formula Torgæ conscribitur, & orthodoxi in ea damnantur contra priscum morem.

Hi Theologi Concordiæ formulam conscripserunt, in qua non veteri modestiâ, charitate ac mansuetudine, sed novâ confidentiâ, Electoris potentissimi authoritate muniti, vsi sunt, & diu occultatum virus exseruerunt. Nam qui nullius adhuc falsitatis ex verbo Dei convicti, nec sibi malè conscii fuerunt, ab his paucissimis & penè nullis hominibus, nulla prorsus allatâ, ne dum audita & collatâ coram vtrinque acceptis judicibus ratione, damnati sunt, ac si in legitima provinciali, vel etiam generali omnium Christianarum Ecclesiarum Synodo, justâ ex verbo Dei præunte cognitione, auditi, convictique tanquam impœnitentes denique damnati proscriptique essent. Non ita certè vetus Ecclesia & Christiani Imperatores, ne adversus Arianos quidem egerunt, toties auditos & damnatos. Et istas damnatorias sententias nostrâ memoriâ, quum nulli acriùs vrserint in Comitiis Imperii quàm Pontificii, hoc unum quærentes, ut Evangelicas, seu reformatas Ecclesias prorsus disjungerent, non consenserunt Principes Protestantes, qui tamen jam tum alioquin à nostris Ecclesiis in articulo de Cœna Domini dissidebant: quòd negarent æquum esse in tanti momenti controversia, quidpiam in eos, qui vocati & auditi non essent, statuere.

Principes protestantes Helveticos Ecclesias nunquã damnare voluerũt. Spirensia Comitia.

Vicit hæc æquissima sententia in Spirensibus Comitiis anno Domini 1529. celebratis. Nam apertè Principes adversus Spirense decretum ad hunc modum inter alia quoque protestati sunt, videlicet, quod antea sæpè dixerint, nunc etiam sibi videri, nondum esse in illos, qui de hoc articulo secus doceant, eiusmodi faciundum decretum, quo nimirum proscribantur, eò quòd Cæsaris diploma nullam eius rei mentionem faciat: deinde quòd eius doctrinæ defensores neque vocati sint neque auditi: quam autem non sit decorum & æquum, in rebus tam arduis aliquid vllo tempore statui, non auditis iis, quorum interest, etiam atque etjam considerandum esse, &c. Et mox: Quæ cum ita sint, non se assentiri huic ipsorum decreto, suique facti rationem esse reddituros, & palam omnibus, & ipsi quoque Cæsari. Et rursum in Suinfurtensi & Nerobergensi, Conventu anno 1532. exhibitâ iam Augustanâ Confessione, tentata quidem iterum, sed improbata fuit aliarum Ecclesiarum proscriptio. In Vuormatiensi quoque Colloquio postulârunt Lutheranorum quorundam Principum, præsertim Ducum juniorum Saxoniæ, nominatimque Iohannis Friderici F. Theologi Flacciani, & nonnullarum Civitatum Legati, ut inter articulos, de quibus iidem condemnationes flagitabant, Zuinglianorum condemnatio fieret, priusquam de aliis controversiis quicquam cum Pontificiis agerent: verum alii, qui moderatiores erant, & nominatim Philippus, multis rationibus adducti restiterunt, præsertim autem quòd oporteat majorem frequentiam adesse judicum, & quòd vocandi sint viri docti ex iis Ecclesiis, ubi de hac quæstione disseratur. At licet Flacciani condemnationes suas τῷ βραβευτῇ Iulio exhibuerint, ab eòque petiverint, ut publicè in consessu recitarentur, fuit tamen hæc eius moderatio, ut publicè eas in consessu recitari noluerit. Similiter neque in Comitiis Passavicis, in quibus Pacificatio, vel Pax Religionis constituta est anno 1552. neque Augustanis anno 1555. neque Ratisbonensibus anno 57. condemnatio orthodoxæ doctrinæ de Cœna impetrari potuit. In Numburgensi Conventu anno 1561. Iohannes Fridericus Saxoniæ Dux subscribere quidem Augustanæ Confessioni emendatæ priùs noluit, quam Sacramentarii palàm & solemniter

Suinfurtensis & Nerobergensis cõventus. Vuormatiense Colloquium.

Passavica Comitia Augustana ac Ratisponensia. Numburgensis Conventus.

in

Augustana Comitia. *in hoc Conventu essent damnati: Principum autem maxima pars sententiam ejus non probarunt. Et in* Augustanis *Comitiis anno* 1566. *celebratis, ad postulationem Cæsareæ Majestatis*, An Principes Electorem Palatinum pro ordine, vel membro & socio Augustanæ Confessionis agnoscant? *hanc declarationem ediderunt*; Se nolle vel Palatinum Electorem vel alios, in quibusdam controversis articulis ab ipsis dissentientes, in Germania aut aliis nationibus in discrimen & periculum ullum conijcere, multò minùs à pacificatione publica excludere *&c. Imò, in hac ipsa declaratione* condemnationes talium iniquas esse atque violentas, *candidè & rotundè pronuntiant, etiamsi communi omnium Ordinum consensu in absentes promulgatæ essent, eò quòd nullum jus in alios ab se dissentientes habeant. Cur igitur à tam paucis Theologis ritè factum fuerit, quod toties piissimis Principibus displicuit, quum iidem sint, quos condemnant, qui tum erant, & eædē adhuc rationes valeant? Et quâ deinceps exceptione adversus Pontificiorū Synodos utemur, si alii alios eo ipso modo damnemus, quem in adversariis meritò reprehendimus? Si Lutherus prætexitur, qui idem fecerit, præterquàm quòd illius judicium privatum est, cur nihil sit* Philippi *&* Buceri *authoritas; qui certè, si* Lutheri *asperitatem probassent, vel eos pro hæreticis, blasphemis & impiis habuissent, quos isti nunc* Quindecim Viri (*quorum vix nomina in Ecclesia nota sunt*) *vivos & mortuos condemnant, nunquam cum eis amicitiam ad extremum usque sanctè coluissent?*

Affirmativi Articuli Formulæ Concordiæ Torgensis.

AFfirmativi *autem Articuli* Torgensis *hujus* Concordiæ Formulæ, *ex qua paulò post* Concordiæ liber Bergæ, *fabrefactus est, ad hunc modum se habent.*

Articulus I. Primùm, docemus, credimus & confitemur ex imo cordis nostri, quòd vera præsentia essentialis & veri Corporis & Sanguinis Christi in sua Cœna (quam nos & omnes Augustanæ Confessionis fideles socii viventibus adhuc, & postea quam etiam mortui sunt, Luthero, Philippo, Pomerano & ipsorum fidelibus parastatis, contra Pontificatum & omnes Sacramentarios semper docuimus & confessi sumus) super nullum aliud fundamentum sit collocanda quam super firma, immota, clara & vera verba Institutionis Domini nostri Jesu Christi: quæ clara & expressa Institutionis verba, tanquam hujus causæ verissimum fundamentum, simpliciter sicut sonant, & sicut omnes circumstantię Institutionis evidenter demōstrant, & non aliter accipienda & declaranda sunt; idque propter hanc causam cui nunquam poterit contradici, quia Evangelistæ ista Verba Testamenti Dominici singulari diligentiâ & fermè iisdem verbis describunt, sine mentione ullius figuræ aut novi aut peregrini intellectus verborum. Hunc unanimem consensum Sanctus Apostolus Paulus, sicut ipse eum postremo ab ipso Domino in tertio cœlo acceperat, de verbo ad verbum repetit & stabilit.

Ut autem declarationi Paulinæ ab hostibus veritatis, qui sunt Papistæ & Sacramentarij nulla vis inferatur, & sincerus intellectus verborum suorum maneat, cùm inquit, Panis quem frangimus, nonne est communicatio corporis Christi: Calix cui benedicimus, annon est communicatio sanguinis Christi? Itaque retinemus vnicam Apostolicam declarationem, sicut ipse vult intelligi, nempe verba ipsius Domini, Accipite, edite, Hoc est Corpus meum: & sicut etiam Lutherus hanc sententiam Pauli, gaudium & coronam cordis sui contra Sacramentarios prædicat: ita nos etiam illam amplectimur & vsurpamus contra omnes nouos & veteres Sacramenti fautores, qui hoc dicto Pauli conantur verba Christi, confessionem harum Ecclesiarum & sententiam Lutheri confodere, euertere & mendacij suspectam reddere.

Secundùm hæc tenemus & credimus cordaliter & verissimè, quòd in hac Cœna Dominica, in qua ipse verè, vivus admodum, essentialiter, & quod ad personam attinet, indiuise est præsens cum porrectione & acceptione non transsubstantiati panis & vini, nobis verè & substantialiter, sed inuisibili, insensibili, & inscrutabili modo, ad manducandum & bibendum datur, & à nobis recipitur verum substantiale corpus Filij Dei, quod ipse suscepit, & pro nobis semel in trunco crucis obtulit; & verus sanguis ipsius, quem pro nobis effudit in remissionem peccatorum. Hæc autem omnia ad istum finem & usum, ut credentes suæ redemptionis, & omnium ipsius beneficiorum fiant participes. Et ut filius Dei hoc munere testetur, quòd nos certò recipiat, membra faciat sui corporis, suo sanguine abluat, remissionem peccatorum & Spiritum sanctum donet, ipse in nobis habitare, & perpetuò efficaciter in nobis operari velit. II.

Tertiò, clarè coram Deo & tota Ecclesia testamur, nos nulli opinioni Sacramentariæ, sive nova sit ea, sive vetus, addictos esse; nec unquam nobis in mentem venisse, ut nos illi addiceremus. Præterea III. IV. V.

ad vitandas multas inutiles & periculosas disputationes & quæstiones, retinemus constanter, & unanimiter formam & modum de Sancta Cœna loquendi, ipsa verba institutionis Domini nostri Iesu Christi, & repetitam declarationem sancti Pauli, quæ in nostro parvo Catechismo, sicuti etiam in majori & in aliis plenis diexodicis scriptis Lutheri, etiam D. Philippi, piæ memoriæ & aliis publicis scriptis, ut suprà dictum est, ubi clarè & disertè de his rebus actum est. Confitemur etiam atque credimus, quòd illæ ipsæ magno consilio & judicio factæ declarationes, de nullo signo aut figura absentis Corporis, neque etiam tantùm de spirituali manducatione, verùm sicut ipsorum quæstiones & responsiones clarè, intelligibiliter & Christianè sonant, de sacramentali aut corporali manducatione veri Corporis & Sanguinis Christi in Cœna intelligi debeant. Lutherus testatur, quòd Cœna Domini sit ipsius verum Corpus & verus Sanguis sub pane & vino nobis Christianis ad manducandum & bibendum ab ipso Christo institutis; & quòd Domini Corpus & Sanguinem tam digni quàm indigni qui accedunt, accipiant. Ipse etiam Philippus in forma doctrinæ & disciplinæ Ecclesiasticæ Vuitebergensi & Meggelburgensi clarè interrogat, Quid in Cœna Domini distribuatur & accipiatur? Responderturque disertè & constanter: Verum Corpus & Sanguis Christi.

Tali doctrinâ neque docemus neque probamus ullo modo ullam Papisticam Transsubstantiationem: hoc est, quòd virtute dictorum verborum institutionis hujus Sacramenti, panis & vinum in Corpus & Sanguinem Christi mutentur, & tantùm nuda externa species panis & vini remaneat. Multo minus hoc probamus vel docemus, quòd Corpus & Sanguis Christi localiter in panem & vinum includantur, aut durabiliter cum his uniantur extra sumptionem: Verum scimus & fatemur, quòd extra institutam distributionem & acceptionem, in idololatrica Missa Papistica, aut si panis includatur in arculam, vel adorationis causa circumgestetur aut monstretur, sicut fit in Papatu; Christi Corpus non præsens sit, nec præsens esse existimandum sit. Condemnamus omnes illos Papisticos furores & omnia βδελύγματα, sicut hucusque factum est & adhuc Dei beneficio fit. Neque etiam docemus aut credimus quòd hîc in Cœna ulla vel ascensio vel descensio de cœlo fiat, sicut noster dilectus pater Lutherus loquitur: sed manemus firmiter & unanimiter apud articulos fidei: Ascendit in cœlos sedens ad Dexteram Dei, &c. Neque etiam comminiscimur ullam Vbiquitatem carnis, neque negamus veritatem Corporis Christi, aut ullum articulum Christianæ fidei. Neque disputamus de modo præsentiæ, quomodo Christi Corpus & Sanguis possint adesse: Hæc omnia sunt impervestigabilia, nec ea potest Humana ratio quantumvis acuta sit, eruere, sed commendamus hæc divinæ omnipotentiæ, & simpliciter manemus apud verba Domini, in humili Christiana obedientia fidei: Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus.

Tenemus itaque secundùm ista, quòd Vnione sacramentali, panis sit Corpus Christi, & vinum Sanguis Christi. Confitemur etiam atque credimus quòd, ubi secundùm mandatum Domini convenitur, & ipsius institutio servatur, ut panis & vinum porrigantur, ibi simul hîc præsens sit & verè porrigatur, accipiatur & ore comedatur atque bibatur verum & substantiale Corpus & Sanguis Christi: idque omne propter institutionem, ordinationem, verbum, veritatem, & omnipotentiam nostri veracis & fidelis Redemptoris Iesu Christi: propter quam etiam causam cum veteri orthodoxa Ecclesia Cœnam Domini pro imperscrutabili mysterio habemus: nec possumus aliter facere in tam sublimi negotio, quàm ut fateamur & permaneamus in tam claris & veracibus Verbis Domini nostri Iesu Christi, quæ sunt nobis & manent lucerna & lumen, Psalm. 33. Verba Domini sunt veracia: quæ promittit, ea certè servat. Luc. 1. Apud Deum non est impossibile ullum verbum Rom. 4. Quæ Deus promittit ea potest certò præstare, Ephes. 3. Deus potest abundantissimè facere & operari suprà quam possumus intelligere aut petere. Ipse etiam vincit in suo verbo, quum judicatur, Psal. 51. Et omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, Ps. 135.

Habemus etiam pro utilibus & certis regulis, quòd nihil sit aut esse possit Sacramentum extra usum institutum. Hoc enim clarum est & manifestum, quòd nulla creatura habeat potestatem Sacramenta condendi vel mutandi. Item, quòd Dominus Christus in hac Cœna verè præsens sit non propter panem, sed virtute promissionis & institutionis: sive propter hominem, in quo veram fidem, consolationem & vitam operari vult per suum verbum & Sacramentum. Sed intelligimus tamen institutum usum secundùm supra dictam declarationem Verbi Dei: item secundùm Lutheri, IV.

Philippi & omnium orthodoxarum Ecclesiarum editam & traditam confessionem de mandata distributione, & acceptione sive fruitione utriusque partis, nimirum rei terrestris, quæ sunt panis & vinum, & rei cœlestis, quæ sunt Corpus & Sanguis Domini. Confitemur etiam, quòd iste ordinatus visibilis usus discerni debeat ab interiori spirituali usu, ne Sacramentarii occulto astu, sub usu spirituali & sub prætextu istarum utilium & necessariarum regularum, suum furorem, fundamento carentem, occultare & tegere possint. Etsi enim hoc verum est, quòd iste spiritualis usus, videlicet fruitio fidelis Corporis & Sanguinis Christi, ab externo visibili ordinato usu oralis fruitionis Corporis & Sanguinis Christi, divelli non debet: imò absque illa spirituali fruitione, quæ fidelium est, oralis vel Sacramentalis fruitio non solùm non prodest, verùm etiam valdè ipsi est nociva mortifera, & condemnationem adferens, secundùm Sancti Pauli sententiam: tamen propriè loquendo aliud est externa actio vel distributio aut acceptio Sacramenti Corporis & Sanguinis Christi, quam vulgaris regula institutum usum nominat, aliud verò est fructus vel spiritualis usurpatio distributarum & acceptarum partium Cœnæ, id est, totius à Christo ordinati Sacramenti. Hic verò propter perversiones Sacramentariorum, istud etiam confiteri & in mentem revocari oportet, quòd propter hanc regulam non idcirco minùs rectè dictam sit, quòd Cœna Domini sit ipsius verum & essentiale Corpus & Sanguis sub pane & vino nobis Christianis ad edendum & bibendum ab ipso Christo instituta, *&c.* Item, quòd propter hanc regulam non sequatur, panem & vinum esse tantùm nuda, inania signa, figuras & significationes absentis Corporis & Sanguinis Christi, aut quòd cum pane & vino verè & substantialiter verum Corpus & Sanguis Christi in eo non distribuantur aut accipiantur.

VII. Retinemus etiam, & pro utili & vera habemus hanc quoque tertiam regulam, quòd institutio hujus Sacramenti per Christum facta sit efficax, & maneat in Christianitate: & quòd dignitas aut indignitas tam ministri porrigentis, quàm personæ sumentis hanc non tollat aut minùs efficacem reddat. D. Lutherus hanc regulam ita fundat: Sacramenta tractare & porrigere, usurpare & accipere, sicut etiam Verbum Dei tractare, prædicare & accipere: hæc, inquam, omnia Christus in suum verbum, & non in hominum sanctitatem constituit, ut eò certiores & securiores de Verbo & Sacramentis reddamur: Itaque sequuti verba Sancti Pauli, Confitemur quòd etiam indignis verè porrigatur verum Corpus & Sanguis Christi, & quòd illi hæc verè accipiant, ibi ubi Domini institutio & ordinatio servatur, verùm ad judicium, quia scilicet illis abutuntur, dum sine fine & pœnitentiâ accipiunt.

Itaque docemus & confitemur, Cœnam duplici modo accipi, spiritualiter & Sacramentaliter. Spiritualis manducatio fit, quando nobis in Evangelio beneficia Christi offeruntur, quæ sua carne, sancta incarnatione, tota obedientia, sacrificio, sanguine, morte & resurrectione promeruit, ut sunt remissio peccatorum, reconciliatio, justitia, Spiritus Sancti resurrectio carnis & vita æterna: quando videlicet illos à Christo promeritos thesauros credente corde accipimus, amplectimur, & nobis applicamus, nósque per illa consolamur in omnibus difficultatibus & tentationibus: de qua Iohannis 6. Christus loquitur. Et ideò vocatur spiritualis quòd sine operatione Spiritus S. & sine viva & vera fide non possit fieri, sine qua etiam oralis fruitio non solùm nullius fructus est, ut suprà diximus, sed etiam mortem & condemnationem adfert. Hanc spiritualem fruitionem requirunt verba Christi: Hoc est Corpus meum pro vobis traditum. Hic calix est Sanguis Novi Testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Item, Hoc facite in mei recordationem. Verbum enim illud PRO VOBIS, requirit mera credentia corda. Est verò alia manducatio, quam docendi causa, Sacramentalem sive oralem perceptionem Corporis & Sanguinis Christi nominavimus, sicut etiam Lutherus, Pomeranus, Eberus, & alii veteres & novi Doctores Christianæ Ecclesiæ nominant: ubi videlicet non solùm beneficia Christi per verbum nobis oblata fide apprehenduntur & nobis applicantur: Sed etiam verum Corpus & Sanguis Christi Domini nostri, per quem nobis parta sunt æterna illa bona, nobis in Cœna, ut nostra sint propria donantur, & cum pane & vino accipiuntur, ad confirmationem, corroborationem & conservationem nostræ fidei.

Et hæc quidem credimus & nobis persuademus esse verum intellectum & sensum Verborum Christi in hoc Sacramento, imò etiam Confessionis Augustanæ, Apologiæ & aliarum Confessionum à nobis scriptarum, quæ in Corpore doctrinæ comprehensæ sunt. Et quoniam æterna & immota veritas quàm Inclyti & Christianissimi Electores atque Principes, qui Confessionem Augustanam cum magno vitæ & Corporis periculo IX.

riculo coram Imperatore & omnibus Imperii Statibus, & unà cum illis multi præclarissimi & doctissimi Viri, infinitæque myriades Christianorum pectorum contra Papatum & furorem Sacramentarium unanimiter confessi sunt, & usque ad nostra tempora propugnarunt, & conservarunt: quæ etiam in quibusdam ante annos complures Dresdæ conscriptis Confessionibus in hoc unico intellectu ab omnibus harum Regionum Ecclesiarum Doctoribus & Pastoribus eò convocatis approbata & subscripta est: ideò etiam nos deinceps propter brevitatem, purâ & bonâ conscientiâ ad illum unicum celeberrimum Consensum referimus & provocamus.

X. Et ex prædictis omnibus in conclusione & fundamento sequitur, quòd ut veritas in hoc articulo contra omnes doctrinas erroneas conservari queat, non opus sit, ut Papistæ idcirco, aut Sacramentarii, aut Eutychiani, aut Nestoriani fiamus per Confusionem aut separationem naturarum Domini nostri: Item, quòd utrorumque Papistarum & Sacramentariorum à nobis condemnatis abominationibus & furoribus sufficienter & fundamentaliter possit responderi & contradici, quando in ista Christiana & puerili simplicitate Verborum Christi constanter manemus & perseveramus. Propterea etiam illi, qui nos propter hanc Christianam simplicitatem Papistis conferunt, & nos idololatras esse clamitant, atque contumeliosiùs quàm ipsos Papistas traducunt, isti, inquam, harum Regionum Ecclesiis & Doctoribus manifestam vim & injuriam inferunt, & habebunt, quod hac de re & in ultimo judicio responsuri sint. Horrendæ abominationes Antichristiani illius Pontificatus jamdudum eversæ sunt à sancto Evangelio, & scriptis nostrorum præceptorum: proinde posthac in nullam disputationem aut dubitationem, quod ad hanc rem attinet, deduci possunt aut debent. Sicut itaque Papæ abominationes reiicimus & condemnamus Sacramentariorum furorem: siquidem clarum & manifestum est, quod illud initio crassiùs & importuniùs per Carolostadium & Zuinglium eruperit: deinceps verò à doctioribus paulò subtiliùs & acriùs quasi emendatus, & de die in diem cum majore auctoritate probatus sit, ita tamen ut illi veteri primo, crasso & inepto furori, deinceps tantùm novæ glossæ sint additæ, & illiti novi colores. Existimamus proinde, quòd veteres & novi crassi, & subtiles Sacramentarii in fundamento causæ inter se concorditer consentiant, & unum atque eundem fanaticum errorem doceant, videlicet in Cœna Domini nihil esse plus quàm simplicem & nudum panem & vinum.

Articuli Negativi Torgensis Formulæ.

Sequuntur nunc Articuli negativi, quos Quindecim Viri isti omnes tanquam hæreses, blasphemias & errores in sua Torgensi formula reiiciunt ac damnant.

Quòd panis & vinum nihil ampliùs sint quàm signa professionis aut indicia quædam: ut ex eorum fruitione Christiani sese invicem cognoscant, & ad fraternam dilectionem & concordiam invitentur. Error I.

Quòd Christus quando hæc verba dixit, Hoc est Corpus meum: non ad porrectum panem, sed retrò ad Corpus suum respexerit: Accipite & edite panem, meum Corpus hîc sedet. Ita Carolostadius scurriliter lusit. II.

Quòd vocula EST idem significet, ac si scriptum esset, Panis significat Corpus meum: Ita Zuinglius insanit. III.

Quòd hæc verba CORPVS MEVM, non aliud significent, quàm signum & figuram absentis Corporis. Hæc erat Oecolampadii sententia, & nullius momenti prætextus. IV.

Quòd hæc tota oratio, Accipite, Comedite, Hoc est Corpus meum, ita intelligi debeat, Est Creatura Dei, & hoc modo Christi Corpus, sicut aliæ omnes Creaturæ Dei Corpus sunt, secundùm Campani fanaticum errorem. V.

Quòd verba Christi ita construi debeant, Accipite, Edite, meum Corpus est hoc, scilicet spiritualis animæ cibus, secundum rabiosum Schuenckfeldii commentum. VI.

Quòd panis & vinum nihil ampliùs quàm significatio, similitudo, & repræsentatio Corporis & Sanguinis Christi sint, hoc est omnium beneficiorum merito Christi partorum; & id quidem hoc intellectu, Sicut panis & vinum nostri corporis vitam confortat & sustentat, ita Corpus & Sanguinem Christi ac beneficia & merita his parta, esse unicum spiritualem animæ nostræ cibum ac nutrimentum secundùm Calvini, Bezæ, Bullingeri, Martyris, Heidelbergensium, & qui horum conjurati sunt, opinionem, quam etiam in libris innumerabilibus longè latéque spargunt, & cum multis blasphemiis usque ad hodiernum diem propugnant: quòd videlicet panis & vinum nihil amplius sint, quàm tessera, signum, pignus, aut memoriale absentis Christi Corporis VII.

quod

quod à nobis discesserit, & aliquando ad nos rediturum sit:& esse tantùm hoc modo panem Corpus Christi, sicut memoriale est illud ipsum, de cujus memoria admonere nos debet. Hæc est suprà nominatorum Sacramentariorum fides.

VIII. Quòd Christus panem ideò vocet suum Corpus, & calicem suum Sanguinem, Paulus verò Communionem Corporis & Sanguinis Christi ideò appellet, non solùm ut nos eo doceat, sicut panis & vinum hanc corporalem vitam conservant, ita etiam ipsius crucifixum Corpus & effusum Sanguinem esse verum cibum,& potum animarum nostrarum ad vitam æternam, verùm etiam, & quidem multò magis, quòd nos per hæc signa & pignora velit certos facere, quòd tam verè sui Corporis & Sanguinis peroperationem Spiritus S. participes fiamus, quàm verè hæc sancta sigilla ore in sui recordationem accipimus. Ita sonant Catechismus Heidelbergensis, & nova Exegesis, ubi occulti Sacramenrarii seipsos produnt, dum sub nomine & umbra verborum D. Philippi fingunt & aliis persuadere conantur, hæc duo eadem esse, videlicet quando D. Philippus dicit, Fruitionem hujus Cœnæ, in qua verum ipsius Corpus & verus Sanguis distribuuntur, esse testimonium suæ perpetuæ & æternæ præsentiæ atque operationis in sanctis: & quando ipsi Sacramentadversarii dicunt, solam fruitionem nudi panis & vini, non autem verum præsens & distributum Corpus & Sanguinem Christi, esse hujus suæ operationis testimonium & pignus. Hæc est istis temporibus maximè subtilis & acutissima inversio veritatis in hoc Sacramento, quæ multos homines fascinat. Et sunt sequentia verba eorúmque sensus cum præcedentibus ejusdem valoris: nempe Panem ideò vocari Corpus Christi, propter usum & officium nimirum, ut nobis sint Sacramentum vel testimonium societatis cum Christo, quod nos scire non possemus, nisi Christus verbis suis additis ita ordinasset, quòd videlicet nos tam verè suo Corpore & Sanguine pascere velit; quàm verè Naturalem panem in Sacra Cœna percipimus. Et hoc iterum secundum Heidelbergensem fanaticam Confessionem, quæ extat in Libro cui titulus est, Grundtlicher Bericht.

IX. Quòd omnes & singuli veteres & novi Sacramentarii hunc fanaticum errorem pertinaciter tueantur; Non posse verum intellectum verborum Christi haberi, si nullum tropum, figuram, figuratam significationem, aut novum intellectum verborum ponamus & recipiamus, aut illa non judicemus secundùm morem & analogiam Sacramentorum Veteris & Novi Testamenti (utp si loquuntur) verùm secundùm clara, evidentia, indubitata verba, quibus Dominus Christus, qui ipsa est vita & veritas, hoc Sacramentum instituit, & nobis mandavit. Porrò hoc etiam dicit Exegesis; Non oportere ad verba, sed ad mentem Christi respici, & secundùm illa judicari. Item, Si nuda & clara verba Christi teneamus, id verè esse artolatriam superstitionem & idololatriam majorem, quàm esse possunt omnes abominationes, *&c.* Quasi verò possimus Christi sententiam, affectum & voluntatem, & id, quod æternus Pater ille nobis annunciandum mandavit, alibi quàm in ipsius veracissimis, & ab omni fraude remotissimis verbis invenire, aut aliunde quàm ex Apostolorum & Prophetarum testimoniis accipere, credere, & inde salvi fieri. Et quasi os illud veritatis aliter loqueretur, quàm cor ipsum sentiret & affectum esset.

Quòd omnes contendant Corpore & Sanguine Christi non posse nos aliter, quàm per veram fidem spiritualiter frui. Itaque etiam hac in Cœna ipsum solo spirituali modo secundùm fidei naturam edi & bibi oportere. X.

Quòd fingant, se non facere ex Cœna nudum & vacuum signum, neque se Christum ex Cœna sua excludere, sed (quemadmodum dolosè & fraudulenter loqui solent) se firmiter credere in Cœna non solùm beneficia & merita Christi, sed etiam carnem & sanguinem ipsius verè à se manducari & bibi: interim nihilominus fingant, & contendant omnes vehementissimè & rabiosissimè, verum & substantiale Corpus Christi tam procul abesse à Cœna, quàm est cœlum à terra. XI.

Quòd *κοινωνία* Corporis & Sanguinis Christi, de qua Paulus loquitur, de sola spirituali Unione cum Christo & ipsius Corpore mystico, hoc est, Christiana Ecclesia, quæ Christi Corpus appellari solet, intelligenda sit. Nec ullo modo credendum, quòd Paulus de publica distributione Corporis & Sanguinis Christi In, Cum, vel Sub pane & vino secundum ordinationem Christi, & ipsius propriam & disertam declarationem loquatur. XII.

Quòd hæ voces, In, Cum, & Sub pane & vino datur nobis Corpus & Sanguis Christi, secundum verba & eorum significationem & intellectum aliud sibi velint, quàm hæc Christi oratio: Accipite, Edite, Hoc est Corpus meum, *&c.* Et quòd hac ratione à vero intellectu verborum Cœnæ, de quibus in harum terrarum Ecclesiis tanta XIII.

præconia facta sunt, nimis longè discedatur: imò etiam perniciosior idololatria hac ratione confirmetur, quàm unquam fuerint abominationes papisticæ. Ita liber ille Heidelbergensis Bericht / & Exegesis planè veneratas blasphemias spargunt.

XIV. Quòd Dominus Christus suum Corpus & Sanguinem in Cœna non solùm dare & promittere noluerit, sed etiam, si voluisset, non tamen potuerit : Ratio; quia non potuerit plura promittere & recipere quam conditio & proprietas assumptæ Humanæ Naturæ patiatur & promittat. Quod perinde est ac si hanc blasphemiam recitarent, nempe divinam potentiam & sapientiam non posse longiùs efferri, aut plura operari, & ad plura extendere sese, quàm nostri oculi, sensus & ratio corporaliter & naturaliter videre, judicare, & pronunciare possunt. Hanc blasphemiam docet Beza & plurimi ejus conjurati complices.

XV. Quòd verba Christi non plus dicant, quàm quòd Christus suo Corpore & suo Sanguine nos cibare & potare velit : hinc verò nullo modo istud effici, quòd Christi Corpus & Sanguis verè & substantialiter hic debeant præsentia esse, distribui, & accipi, secundùm quidem Bezæ phantasticam sententiam.

XVI. Quòd contra Scripturam sit & contra Articulum fidei de Veritate Humanæ Naturæ in Christo, quam, peccato excepto, nobis similem assumpsit, & contra articulum de Ascensione in cœlos & exaltatione Christi ad Dexteram Dei. Perinde ac si esset aut etiam esse posset Scriptura & Verbum Dei sibi repugnans: aut quasi oporteret sine contradictione in Dei Verbo, & in Sapientia Divinâ & omni Potentia id esse contrarium aut suæ potentiæ impossibile, quod nostris oculis, sensibus & intellectui impossibile & in seipso contrarium apparet, aut quasi jam tum demonstratum esset cùm Sacramentarii dicunt, Christus ascendit in cœlum, vel, Christi Corpus est in cœlo. Igitur non est in Cœna. Nam quia utraque propositio extat in Sacra Scriptura, ideò Lutherus provocavit omnes Sacramentarios, ut dicerent & monstrarent ἀντιλογίαν & repugnantiam. Ergo adhuc in hunc usque diem cardo totius controversiæ in hoc vertitur, quòd Sacramentadversarii monstrare & evincere debent, quomodo hoc in Verbo Dei contrarium & impossibile sit. Quia non est impossibile apud Deum omne verbum, Luc. 1. Omnia quæ Deus loquitur & promittit, ea potest præstare, Rom. 4.

XVII. Quòd omnes Sacramentarii de Ascensione & Exaltatione Christi ad Dexteram Patris, planè pueriliter & phantasticè extra Verbum Dei, & sine illo loquantur, & fabulentur, quasi Corpus Christi in cœlo conclusum & detentum sit in unico quodam certo loco, sicut hirundo quæ cavernulæ, aut ciconia suo nido insidet, & hoc localiter conclusa & retenta manet, aut sicut stellæ cœlo affixæ sunt, *&c.* Et quòd ad confirmationem hujus puerilis fictionis multa præclara & plena consolationis dicta Scripturæ violenter ab iis & horribiliter detorqueantur, trahantur, & excarnificentur, ut illam sententiam vel stabiliant, aut ad minimum aliquo fuco & colore eam ornent.

Quòd Sacramentalis sive oralis fruitio prorsus non sit necessaria, sed sit Capernaitica & Cyclopica creophagia, quemadmodum horribiliter & sceleratè omnes illi scriptores hanc blasphemiam evomuerunt: & quidem præcipuè ille hoc tempore ipsorum magister de altis sensibus Beza in omnibus suis scriptis. XVIII.

Quòd Sacramentalem Vnionem talem solummodo & non aliam ponant & declarent, per quam externa signa (primum propter ordinem & institutionem Dei & analogiam, quæ est inter signum & veritatem: deinde propter obsignationem gratiæ Dei, quæ in usu Sacramentorum fit: denique quia veri Christiani in legitimo usu, quum externo modo ista sacra signa accipiunt simul, etiam per vim & operationem Spiritus Sancti promissæ veritatis reipsa & verè participes efficiantur) illud ipsum fiant quòd secundum consuetudinem Sacramentorum nominentur, *&c.* Alii rem breviùs ita complectuntur, Sacramentalem Vnionem nihil esse ampliùs quàm similitudinem inter signum & rem signatam: hoc est, quòd externum signum spiritualium bonorum similitudo, significatio, & figuratio sit. Quo quidem dogmate contradicunt huic nostrarum Ecclesiarum doctrinæ & sententiæ, ubi fatemur, Sacramentalem Vnionem esse hoc ipsum, quod nobis cum pane & vino verè præsens distribuatur, & ad comedendum & bibendum porrigatur, & detur verum Corpus & Sanguis Christi: & quòd ita obsignatio, certificatio & confirmatio nostræ fidei fiat, non solùm per nudum panem & vinum, sed etiam per ea, de quibus diximus, verè præsentia & præsenter nobis oblata dona Corporis & Sanguinis Christi, *&c.* omnes istæ & similes, quæ numero carent sophisticæ fallaciæ, demonstrant & testantur evidentissimè, quòd Sacramentarii, & unà cum ipsis Exegesis, non possunt pati, ut externa, terrenáque symbola panis & vini XIX.

nomi-

nominentur signa exhibitiva veri Corporis & Sanguinis Christi, sed tantùm signa significativa, aut si rem quàm optimè & astutissimè tegere volunt, signa testificativa, vel memorialia, hoc est tantùm nuda testimonia & memoralia spiritualium æternorum bonorum & beneficiorum Christi.

XX. Postremò & pro conclusione habemus pro meris furoribus Sacramentariis, & pro perniciosis & blasphemis irrisionibus & subsanationibus Testamenti à Filio Dei conditi, omnes venenatas & subtiles quæstiunculas, quæ sine verbo Dei & extra illud, prætereque omnem necessitatem à Sacramentadversariis moventur, acuuntur, & nostræ Christianæ sententiæ velut ex diametro opponuntur. Vt quando Sacramentarii, & eorum discipuli quærunt:

1. Quando & quomodo Christi Corpus ad panem, vel in panem veniat.

2. Quàm propè pani adsit, aut quàm longè ab eo distet.

3. Quomodo sub pane occultari possit & abscondi.

4. Quandiu duret Vnio Sacramentalis.

5. Quando Corpus Christi iterum à pane recedat.

6. An Corpus Christi, quod ore accipimus, in nostrum corpus & ventriculum traiiciatur, & an ibi concoquatur.

7. An dentibus conficiatur & comminuatur.

8. Sitne vivum corpus vel mortuum, siquidem distinctè Corpus sub pane, & Sanguinem sub vino accipiamus.

9. Ad quid tandem ista vera substantialis aut corporalis præsentia veri Corporis Christi utilis sit & proficiat: siquidem de usu & fructu illius ipsius aliter loqui non possumus, quàm sicut aliàs de usu & fructu spiritualis præsentiæ sentiendum est.

10. Quid tandem operetur Christus in dignis & indignis.

11. An corpora fidelium per Corpus Christi naturali modo ad immortalitatem immutentur, sicut aliàs cibus naturalis in ventre hominis à natura mutatur.

12. Quomodo Papisticæ abominationes de oblatione, circumgestatione, & adoratione panis fundamentaliter refutari possint, si in sententia nostrarum Ecclesiarum constanter maneamus.

13. Quare ad Panem In, Cum, & Sub quo Christi Corpus & Sanguis nobis porriguntur, & in quo, cum quo, & sub quo ipse Christus præsens est, non liceat dicere ex vero pietatis affectu: Deus miserere mei propter Filium tuum, cujus Corpus & Sanguinem ego de manu Sacerdotis verè & essentialiter accipio.

14. Cur non liceat dicere ad panem: Domine Jesu, qui hîc verè & corporaliter præsens es, miserere mei.

15. Ac si talis veneratio & adoratio panis damnari atque reiici non debet: cur non talem reverentiam & religionem per quotidianam Missificationem, circuitus, & alias Papisticas ceremonias confirmare, augere, & omnibus hominibus commendare, & quàm maximè persuadere licitum sit.

Omnes istas & alias his similes innumeras voces, opiniones, fundamenta & errores veterum ac novorum Sacramentariorum errorum, quibus firma & immota verba institutionis Christi, & per consequens veram substantialem præsentiam Corporis & Sanguinis Christi se posse evertere sibi persuadent, aut quibus deinceps etiam conari possent veteres suos conceptos errores novis glossis ornare, fucare, palliare & pingere, severè censemus esse periculosos & perniciosos errores ac furores, qui in his nostris Ecclesiis hucusque per Dei Verbum increpati sunt & damnati, & quos deinceps etiam propter conservationem veritatis & consolationis in Testamento Filii Dei nobis traditæ damnari oportet atque necesse est.

CAPVT VI.

Apologia ad Acta Conventus quindecim Theologorum Torgæ habiti.

Qvum hæc Formula Concordiæ Torgensis Conventûs non solùm scripta, sed etiam typis evulgata, & hinc inde sparsa esset, Theodorus Beza *Genevensis Ecclesiæ Minister* Apologiam *adornavit, & ad Articulos de Cœna Domini potissimùm respondit, ut intelligatur nostras Ecclesias propter suam Doctrinam de Cœna Domini, tanquam perniciosissimum errorem & Verbo Dei penitùs repugnantem, injustissimè & iniquissimè ab his paucis hominibus damnari, Ex hac Apologia non omnia, sed præcipua tantùm hîc excerpemus in Lectoris discendi cupidi gratiam, & simul alia quoque de nostro addemus.*

Respõdetur ad primum articulũ affirmativum.

Quod igitur ad Articulum affirmativum primum attinet, affirmant ac docent, veram præsentiam essentialis & veri Corporis & Sanguinis Christi in sua Cœna, super nullum aliud fundamentum esse collocandam, quàm super firma, immota, clara & vera verba institutionis Domini, eaque simpliciter, sicut sonant, accipienda & declaranda esse, sicut

An Lutherani omnes verba Institutionis pro fundamento unico suæ doctrinæ agnoscãt.

sicut & Paulus ea declararit, 1. Cor. 10. c. *Ita quidem illi: sed hoc pacto dissentiunt à* Brentio *&* Schmidlino, *qui vnicum fundamentum corporalis præsentiæ Christi in Cœna non verba Christi, ut Torgenses, sed Vbiquitatem corporis Christi posuerunt. Nam Schmidlinus secundo suo scripto contra Heydelbergenses pag. 61. sic inter alia scribit:* Quicunque hanc Majestatem Vbiquitatis nobiscum fateri non volunt, isti verum fundamentum præsentiæ Corporis Christi in Cœna negant. *Et in Epistola ad Vuittbergenses, & contra Sperlingum sic scribit:* Nisi ex hypostatica Vnione duarum Naturarum in Christo ponatur, corpus ipsius esse in omnibus vbique locis, frustra inculcatur veritas verborum, Hoc est corpus meum: pro quibus & ne ad momentum quidem, ampliùs velim dimicare.

Quando verba Scripturæ secundum literam intelligenda.

Deinde, *verba Scripturæ secundum* τὸ ῥητὸν *sunt intelligenda, quum sententia illorum articulis fidei non repugnat. At verba institutionis Cœnæ simpliciter & ut sonant intellecta, articulis fidei de Incarnatione & Ascensione corporis Christi in cælos repugnant. Verum enim corpus ex Maria assumpsit Christus, eique, licet glorificato, non adempta est natura veri corporis, id est corporea circumscriptio, sed duntaxat carnis infirmitates, quas ad tempus nostri causâ assumserat, peracto nostræ salutis mysterio, ab eo abiectæ fuerunt. Ad hæc, corpus Christi physicâ mutatione loci excessit è terris vbi erat, ut supra omnes cælos, id est, extra hunc mundum, in sedes beatorum ascenderet, vbi antea non erant.*

His concessis, quæ non ex natura, sed ex verbi Dei Schola deprompta sunt, stare non possunt dogmata, quibus affirmatur, corpus Christi suæ substantiæ præsentiâ reali simul in cælis & in terris esse, & quidem quot locis distribuitur Cœna: Item, corpus Christi esse reipsâ presente sui substantiâ, in aliquo loco, nedum tot simul locis, modo non locali veris corporibus proprio, sed vel modo invisibili & ineffabili, vel definitivo, spiritibus proprio, secundùm Lutherum.

Verba Pauli de κοινωνίᾳ corporis Christi ut intelligenda. Lutheri verba & falsa sententia de κοινωνίᾳ Paulina

Tertiò, *verba Pauli de κοινωνίᾳ corporis Christi, non de reali & externo sub pane corporis Christi distributione, ut volunt dogmatistæ Torgenses, sed de spirituali fructu, ipsâque Sacramenti efficaciâ, in recto usu, seu de interna & spirituali illa re, quæ per Sacramentum significatur intelligenda sunt: quemadmodum ipse quoque* Lutherus *ante certamen Sacramentarium intellexit, eamque talem κοινωνίαν esse dixit & communionem cum Christo, quâ fideles ita ei vniuntur & incorporantur, ut passionis & vitæ, omniumque beneficiorum ipsius communionem habeant, ipsique inter se spiritualis & mystici corporis societate invicem, ut membra, syncerae dilectionis vinculo, mutuisque officiis sunt coniuncti, ut est videre in eius Sermone de Sacramento corporis Christi anno 19. & in alio de participatione Sacramenti, ac in Postilla magna. Post susceptum autem cum* Carolostadio *&* Zuinglio *certamen, quum vrgeri ac premi se hoc loco ab adversariis intelligeret, repudiatâ hac genuinâ interprecatione, Pauli mentem simul & verba periculosè pervertere & immutare, quàm veritati cedere maluit Lutherus.*

Ad 2. articulum. Quomodo Christi corpus substantialiter in Cœna edamus.

In secundo articulo dicunt, In Cœna Domini cum porrectione & acceptione panis & vini nobis verè & substantialiter, & invisibili, insensibili & imperscrutabili modo, ad manducandum & bibendum dari & à nobis recipi verum substantiale corpus Christi, &c. *Respondetur: possunt hæc aliquo modo concedi, si modo* Substantialiter *pro ipsomet Christo, non autem pro eo modo, quo substantiæ rerum externis sensibus comprehenduntur, & quo etiam necesse esset accipi corpus Christi, si reipsâ cum pane adesset, accipias: ac* invisibilem, insensibilem & imperscrutabilem illum modum *non ad præsentiam, sed ad communicationis modum referas:* Manducandi *denique ac* bibendi *voces translatitiè ad os mentis ac fidei accommodes ne facinus, ut* Augustinus *monet, præcipi videatur. Etenim præsentiæ modum Sacramentalem facilè nobis est intelligere & affari ex Dei verbo, eum videlicet, quo res ipsa significata offertur intellectui quidem cognoscenda & approbanda, fidei verò amplectenda & credenti applicanda, sicut verbis Domini adiuncta symbola, externis ipsis sensibus testificantur & renuntiant. At quinam fieri possit ut Christi carnem in cælis nunc positam nos in terris positi, quamvis spiritualiter, verè tamen, per fidem participemus, ut vivificum illum succum inde hauriamus, hoc captum nostrum superat & mysterium verè magnum est.*

De modo invisibili insensibili & imperscrutabili.

Ad 3. articulum.

In tertio articulo dicunt, se declarationes Lutheri probare & recipere, quæ de nullo signo aut figura absentis corporis, neque etiam tantum de spirituali, sed de sacramentali aut corporali manducatione veri corporis & sanguinis Christi intelligi debeant. *Respondetur: Nos contrà eos probare non possumus, qui coniunctionem signorum & rerum significatarum invehunt veritati rerum significatarum ex diametro repugnantem, & perceptionem, quæ tota mentis est ac fidei, ad corporea instrumenta, contra fidei analogiam, & mysteriorum ipsorum scopum, trahunt. Spiritualis enim perceptionis nomine non eam intelligimus, quâ percipiatur sola Christi virtus spiritualis, sed eam, quam sola Spiritus divini virtus, quamvis interveniente hominum ministerio, & verbo ac signis interpositis, in credentium animis efficit. Itaque corporalem, id est, ipsiusmet Christi corporis perceptionem & κοινωνίαν minimè tollimus ex Cœna, sed corporalem, id est,*

Quid nomine spiritualis perceptionis corporis Christi intelligatur

qui

qui corporis instrumentis fiat & substantias permisceat, istius perceptionis modum planè repudiamus.

Lutheri definitio Cœnæ Dominicæ. *Quomodo etiam defendi possit illa Lutheri definitio Cœnæ Dominicæ, quam quindecim viri in hoc articulo recensent,* Cœnam Domini esse verum & substantiale corpus & sanguinem Domini sub pane & vino, *non videmus, nisi ipsemet tropum committat, quum maximè videtur τὸ ῥητὸν urgere. Quum aliud planè sit, ipsa actio, quæ vsitatè Cœna Domini vocatur, aliud verò quod in ista actio datur, ac proinde κατὰ τὸ ῥητὸν vnum de alteri prædicari non possit.*

Ad 4. *Nos etiam cum istis Papisticam Transubstantiationem, localem inclusionem, durabilem Vnionem corporis & sanguinis cum pane & vino, circumgestationem, adorationem, &c. improbamus & rejicimus.*

Ad 6. *Similiter & nos amplectimur has Regulas,* Quòd panis & vinum non habeant rationem Sacramenti extra usum sive actionem mysteriorum, &c. Quòd non propter panem & vinum, sed propter hominem hæc mysteria instituta sint.

Ad 7. de manducatione indignorum. *Asserimus etiam,* Sacramenta à fide aut incredulitate distribuentis ministri non pendere. *Fatemur quoque,* Sacramenta plena, *hoc est, signum & res signatas ab ipso Domino* dignis & indignis verè offerri. *Sed quod inde judices nostri colligunt, vtraque, videlicet signum & signatum ab iisdem etiam verè accipi, id verò minimè concedimus: Non enim valet hæc consequentia,* Offertur, ergo Accipitur. *Quia signa quidem externis corporis instrumentis accipienda offeruntur: res autem significatæ, puta corpus & sanguis Domini, unà cum adjuncto verbo promissionis, soli intellectui & fidei offeruntur apprehendendæ. Itaque quum quivis offerant corporis instrumenta, quivis etiam signa percipiunt: indigni verò, quum intelligentiam non adferant, vel etiam intelligentes sunt, fidei tamen manu & ore non sunt præditi, res significatas, id est, ipsum corpus & sanguinem Domini, apprehendere non magis possunt, quàm aliquid apprehendere possit is qui manibus careat: fiunt tamen rei tum sanctorum signorum ipsiusque adeò totius sacræ actionis, tum etiam imprimis rerum significatarum, ipsius videlicet corporis & sanguinis Domini, non quas indignè acceperint, à solis enim fidelibus accipi possunt, sed quòd eas sibi oblatas contempserint, sive, juxta Apostolum, non dijudicàrint.*

Ad 8. de Sacramentali manducatione. Vorstii Sacramenti nomen dupliciter accipitur. *Quod etiam in hoc articulo Sacramentalem manducationem definiunt, quâ fiat,* ut non tantum beneficium Christi, sed etiam ipsum verum corpus vnà cùm pane ore accipiatur, sive cum fide, sive sine fide signa illa accipiantur, *probari non possunt. Sed quemadmodum Sacramenti nomen dupliciter accipitur, interdum pro re duntaxat terrena, sive pro signis (nempe quum Sacramentum definitur, esse verbum visibile, & quum dicimus, panem & vinum esse Sacramenta corporis & sanguinis Domini) interdum verò tum pro re terrena, tum pro cœlesti, sicut dicit Ireneus,* Sacramenta duabus rebus constare: *ita etiam duplex est Sacramentalis manducatio, una merè externa per quam, propter incredulitatem, altera tantum pars, nempe signum, percipitur, quo sensu dicit Augustinus,* impios manducare Christum Sacramento-tenus, *sive* corpus Domini, *id est, corporis Domini Sacramentum, eodemque sensu idem dicit,* corpus Domini confici, cadere in terram & consumi, *manifestâ Metonymiâ Sacramentali: Altera, quâ fit, ut sicut signa corpore, ita etiam res significatæ percipiantur animo & fide, ac proinde totum integrumque Sacramentum accipiatur. Ac prior quidem illa meritò à spirituali distinguitur ac disjungitur, ut quæ sit merè carnalis, & conveniens solis infidelibus, qui Spiritu Dei carent. Posterior verò solis fidelibus propria, cum spirituali copulatur inseparabiliter, diciturque Sacramentalis quidem, respectu externi signi, spiritualis verò rei significatæ, quæ nonnisi spiritualiter & fidei ore percipitur. Præterea Sacramentalem perceptionem interdum à merè spirituali sic discernimus, ut merè spiritualis sit illa perceptio, quâ Christum in nudo & simplici verbo prædicato apprehendimus: Sacramentalis autem ea dicatur, in qua ad simplex verbum adjungatur etiam signum, ut in Baptismo & Cœna Domini. In merè spirituali autem, & in ea, quæ præterea Sacramentalis est, non tantùm eadem beneficia Christi, sed etiam totum ipsum Christum inprimis nobis fide apprehendendum offerri docemus ex verbo Dei & orthodoxorum Patrum testimoniis. Quia neque Christum ipsum absque donis ipsius, neque dona Christi absque ipsomet Christo nobis donari, aut in nobis obsignari credimus, vnde etiam Hieronymus dixit,* Nos etiam in simplici ipsius verbo, pasci ipsius carne, & eius sanguine potari.

Responsio ad articulos negativos Torgens. *Respondebimus nunc primum ad articulos Negativos, seu errores, iis in hoc Quindecim-virali judicio, callidâ subornatâ calumniâ attributos, quos singulari quodam, at certè parum Christiano judicio, communi nomine Sacramentarios appellant.*

Ad errorem 1. 2. 5. & 6. *Et quantum quidem ad portentosa illa deliria attinet, quæ articulo 1. 2. 5. & 6. enumerant, iis respondere minimè necesse est, quum ea nobis Dei beneficio ne in mentem quidem vnquam venerint, adeoque ad nos nihil omninò pertinent. Accedamus igitur ad alios articulos, qui partim bona fide ex nostrorum scriptis deprom-*

pti, partim verò, sive imperitiâ, sive pravo affectu id factum sit, vel detruncati, vel in alienum sensum detorti sunt: cuiusmodi est tertius error quem vocant.

Ad errorem ut vocant. 3. Non insanit Zuinglius verbum Est per significat. explicans.

Respondeat hic pro nobis Sacramentorum omnium natura, quòd videlicet terrenæ res significandis cœlestibus ex Domini mandato adhibeantur. Ex quo consequitur, vel panem illum, & illud vinum, non esse Sacramenta, vel idcirco esse Sacramenta, quòd res cœlestes, id est, corpus & sanguinem Domini significent. Non igitur insanit Zuinglius, *quum verbum* Est, *per* significat *interpretatur: sed potius insaniunt Quindecim illi iudices, qui quum negare non possint panem & vinum esse Sacramenta, id est, Signa Corporis & sanguinis Domini, tamen pro insano & impio eum habent, qui hæc Christi verba de pane sanctificato,* Hoc est corpus meum, *idem valere dicat, atque* Hic panis significat corpus meum. *Insanierunt igitur* Dionysius, Tertullianus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, *qui hæc verba sic interpretati sunt. Omitto Græcos Theologos, qui panem & vinum* ἀντίτυπα *&* σύμβολα *passim appellant. At inquiunt, qui nos damnant,* Non illi dicunt esse signa absentis corporis. *Respondetur, nihilominus verissimam esse hanc enunciationem.* Hic panis significat corpus Christi, *& diversas prorsus esse quæstiones,* An panis significet corpus, *&,* An significatio hæc sit præsentis vel absentis corporis. *Quod discrimen si damnatores nostri non observârunt judicarunt de re sibi non comperta. Sin autem observârunt, astutè autem dissimulârunt, viderint quam conscientiam ad rem tantam dijudicandam, totque damnandas in uno Zuinglio Ecclesias attulerint.*

Ad 4. Christum loci distantiâ corpore vero abesse à Cœna.

Ad errorem 4. quo Oecolampadii sententia notatur, non negandam, sed distinguendam esse Absentiæ vocem dicimus: quâ si notetur loci distantia, non pudet nos huius sententiæ, cuius authores Christum, Apostolos & Angelos habemus, de ipsius secundum corpus vero à nobis discessu. Idem etiam docent Patres. Cyrillus inquit, Nullum ambigere Christum præsentiâ carnis abesse. *Item,* Corpore absens Christus, Spiritu in Sanctis habitat. *Rursus,* Cum Spiritum immitteret Apostolis, non potuit cum eis carne conversari, ut qui ad Patrem ascendisset. *Vigilius ait.* Dei Filius humanitate suâ recessit à nobis. *Item,* Quando caro fuit in terris, non fuit in cœlis: & nunc quia in cœlo est, non est utique in terra, quum è cœlo ventura speretur. *Augustinus inquit,* Abiit per id quod Homo, & uno in loco erat: mansit per id quod Deus, & ubique erat. *Item,* Quia secundùm carnem ascendit in cœlum, non est hîc, & ibi non autem hîc sedet ad dexteram Patris. *Rursus,* Dominus corpore sese absentavit ab omni Ecclesia, & ascendit in cœlum. *Fulgentius dicit,* Christus secundùm humanam substantiam abfuit cœlo quum esset in terra, & dereliquit terram quum ascenderet in cœlum. *Item,* Ascendit in cœlum, quia verus & localis homo, sicut adest fidelibus, quia immensus & verus est Deus. *Sin vero eo sensu dicatur Christus abesse, ut quoniam in cœlis est, non in terra, idcirco in sacra Domini Cœna neque adsit, neque præbeatur, neque percipiatur, magna fit D.* Oecolampadio, *nobisque omnibus iniuria, qui illud ipsum corpus quod in cœlis, non in terris est, non minus tamen verè, ac multo etiam efficaciùs ex Domini institutione, fidei manu & ore percipiendum præberi credimus, quàm verè externa illa symbola oculis cernuntur, manu tanguntur, & ore percipiuntur.*

Ad 7. articul. In Cœna proponuntur nobis non solum merita Christi sed etiam corpus eius.

In iis verbis, quibus septimum errorem recensent & nostris impingunt Iudices isti, putidissima continetur calumnia, & millies à nostris refutata. Statuuntur enim à nobis pro re cœlesti per panem & vinum in Cœna Domini significata non ipsa solùm Christi merita, aut eius ἐνέργεια, *sed ipsum corpus pro nobis traditum, & ipse sanguis pro nobis effusus. Sunt autem rursùm hæ duæ quæstiones diversæ,* Quid nobis in Cœna per panem & vinum significetur, & fide percipiendum detur, *Et,* In quem finem nobis Christus ipsemet illic detur, & à credentibus percipiatur. *Ad priorem quæstionem respondemus nos, Christum ipsum totum, & maximè secundùm carnem, quæ nunc in cœlis est, nobis verè in Cœna per illa symbola significari, & nobis per fidem spiritualiter percipiendum ac fruendum tradi. De posteriore verò dicimus, Non huc spectare hanc communicationem, ut corporis Christi materia cum corporibus nostris cohæreat, hoc enim nihil nobis prodesset, sed ut ipsius participes spirituali ratione per fidem facti, quæ ipsius sunt, nostra fiant, & ipsius præterea virtute renovati, tandem cum ipso æternâ vitâ, animo & corpore perfruamur. Quinam igitur verum esse potest, quòd isti Quindecim viri obiiciunt nobis, quum ex ipsa etiam orali perceptione, nihil amplius quàm hoc ipsum quod dicimus consequi possit? Quòd autem de corporalis alimoniæ cum spirituali cibo conuenientia nobis obiiciunt, quasi hoc ipsum nec quidquam aliud per panem & vinum nobis significari censeamus, viderint quoque quo iure hoc faciant. Aliud enim est Signum, aliud Res significata: aliud convenientia & proportio inter signum & rem significatam. Signa sunt, Panis ille & vinum illud: Res significatæ sunt corpus pro nobis traditum, & sanguis ille pro nobis effusus, totus denique ipsemet Christus: Convenientia verò multiplex quidem, sed hæc inprimis observanda, quòd sicut ex pane & vino naturaliter sumptis in hac mortali vita sustentamur, ita ex ipso Christo, cui per fidem percepto unimur,*

unimur, dona omnia ad vitam æternam necessaria, ipsum denique æternæ vitæ veluti succum haurimus.

Ad 8. articulum responsio Panis & vini non ut nuda signa, sed ut vera & efficacia Sacramenta considerantur.

Hic subtiles & argutos esse *aiunt*, qui non ipsum Christi Corpus verum ac præsens distributum, sed fruitionem nudi pani & vini docent esse præsentiæ & operationis Christi in suis sanctis testimonium ac pignus. *Atqui nudus panis & nudum vinum ab iis non statuitur, qui panem illum & vinum illud, non ut res naturales, sed ut vera & efficacia Sacramenta in Cœna ex Domini instituto considerant. Præterea ex illis Heydelbergensium scriptis quæ citant, nihil tale, imò contrarium prorsus colligi potest, nempe, & panem & vinum adhiberi, non tantùm ut nos admoneant, petendam esse vitam æternam ex Christi Corpore Crucifixo, & Sanguine effuso, sed imprimis præberi nobis ut sigilla & pignora, quod hoc ipsum Corpus, & hic ipse Sanguis, nobis Spiritus sancti operatione & virtute ad vitam æternam in illa actione Cœnæ Domini communicentur; sive in Cœna Domini non ostendi tantùm nobis Christum per symboba, veluti in pictura quadam; sed sicut illa signa non tantùm nobis spectanda præbentur, verum etiam in manus & os traduntur sumenda, ita quoque res per illa significata, nobis quoque in vitam æternam dari, sed spirituali demum virtute per fidem participandas.*

Quid igitur amplius Iudices isti requirunt? nempe, ut ipsam quoque rem significatam, id est, Corpus & Sanguinem Christi, & oralem eorum manducationem, sacramentum ac signum esse dicamus. Cujus verò rei, nisi fortè sui ipsius, sacramentum? At istud tam est absurdum, ut mirum sit cuiquam in mentem venisse, aut à quoquam ex Lombardo repeti potuisse. Imò, *inquiunt*, est hujus præsentiæ & operationis Christi testimonium ac pignus; *Imò verò non testimonium neque signum est, si propriè loquamur, sed est ipsamet causa istorum effectuum. Quâ ratione si Corpus ipsum Christi, vel eius manducationem libeat Sacramentum sive pignus vocare, manifestus sit paralogismus in his nominibus. Nam hoc modo liceret tot nominare Sacramenta, quot bona à Deo recipimus, quum tot sint eius in nos benevolentiæ signa & pignora. Hic autem Sacramentorum nomine intelligimus, signa, quæ non ex sui natura, sed ex pacto adhibentur, ut per ea Spiritus sanctus augeat & obsignet in nobis rerum significatarum certitudinem Eiusmodi Sacramentum esse non potest neque Corpus Christi, neque ipsa Corporis sumptio, sive fide, sive etiam ore id peragi & Corpus sumi dicamus, utpote quæ nihil significent, sed sive illud ipsum quod nobis à Deo confertur.*

Ad 9 articulum.

In hoc errore, ut ipsi vocant, novum intellectum Verborum Christi quum nobis tribuunt, idem faciunt atque communes illi adversarii nostri, qui novum Evangelium à nobis introduci quiritantur, quum de unico illo veteri instaurãdo laboramus. Vnum saltem eius rei testimonium ex innumerabilibus, & illud quidem ex media antiquitate audiant, quod Augustini *est, his verbis nos instruentis, quo sensu res significata de signo, & quidem in hoc ipso Eucharistiæ Sacramento prædicetur.* Si Sacramenta, *inquit*, quandam similitudinem earum rerum quarum Sacramenta sunt non haberent, omninò Sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sic secundùm quendam modum, Sacramentum Corporis Christi (*panis videlicet*) Corpus Christi, est, &c. *Hic igitur est novus noster intellectus, hic noster furor secundum Quindecim viros istos.*

Quo sensu res significata de signo prædicetur.

Contra Exegesin Vuiteb. calumnia.

Altera calumnia est, quod inquiunt, Exegesin *docere*, Non oportere ad verba, sed ad mentẽ Christi respici, & ex illis judicari. *Magnum certè piaculum, dicere verba, quibus utatur Christus non esse propriâ & nativâ significatione accipiẽda sed ex eius rei, de qua loquitur, natura, sive ex loquentis consilio & instituto esse intelligenda. Ergone etiam dicere audebunt, quæcunq; à Christo dicuntur, sic dici, ut absq; ullo tropo, id est, absq; ullo verborũ à propria & nativa significatione deflexu, accipienda sint eius verba? Noc hoc, opinor, asseverare audebunt, quum omne troporum genus passim in sacris etiam literis observetur. Quum igitur in illum Exegeseos locum non aliter debacchantur, quam si scriptor ille sic juberet aliunde, quã ex ipsius Christi Verbis peti volũtatis ipsius declarationẽ, & aliter loquutum esse Christũ diceret, quàm animo intus senserit, quid aliud agunt quã quod Iudices ii solent, qui quoquo modo litem suam faciũt? Nec enim τὸ ῥητὸν excludit, sed dũtaxat interpretatur, qui τῦ ῥητῦ διάνοιαν scrutatur.*

Quod autem in eadem illa Exegesi *dicitur*, si simpliciter accipiantur Christi Verba, consequi necessariò Transsubstantiationis deliriũ, & reliquas idololatrię species, *necesse est fateãtur verè dici, aut ostendant quomodo disparata, panis videlicet & Corpus, calix item & Sanguis, mutuò, propriè, & sine tropo prædicentur, & quare non sit adorandum, quod tamen est propriè Filii Dei Corpus. Ad hæc, si per Pronomen*, Hoc *volunt tum signum, id est, panem, tum etiam rem significatam complexim declarari, non sine tropo postea totum id dicetur esse duntaxat res significata, id est, corpus, & ad individui vagi commentum veniendum erit, ut sit propositio identica. Sic verò per id Pronomen volunt demonstrari tantum panem, sed cum eo tamen contentum Corpus intelligi: tum sanè fuerit necessariò constituenda Synecdoche, usitata quidem illa, sed tamen tropus, quod manifestè etiam & ingenuè* Brentius *agnovit. Deinde nunquam elabentur, quin τὸ ποτήριον in altera institutionis parte*

E fateri

fateri cogantur sine Metonymiæ tropo intelligi pro contento vino non posse.

Ad 10. *Ad decimum respondetur, Si per Corpus Christi intelligitur ipsius Corporis signum (quo loquendi genere à veteribus dicitur,* Christi Corpus confici, in os intrare, in terram cadere, *atque etiam* consumi*) nemo nostrûm negavit, Corpus Christi eâ esse naturâ, quæ possit oculis videri, manu tangi, & ore comedi. Sin verò de ipsius veri Corporis communicatione agitur, tum sanè cum* Augustino, *aut potius cum ipsa veritate sentimus translatitiè accipiendas voces Comedendi & Bibendi, utpote quum Corporis sint actiones, ad animum tamen transferantur, ne facinus videatur præcipi, ut* Augustinus *inquit: & cum eodem teste, quòd cibus iste non sit ventris, sed mentis, istam perceptionem verè tuemur ac defendimus, non Corporis, sed solius mentis & fidei instrumentis peragi; idque ex Spiritus sancti virtute & omnipotentia.*

Ad 11. *An vacua sint signa Cœnæ, si dicatur, Corpus Christi tam procul ab illis esse, quam procul ab sit cœlum à terra.* *Hæc Iudicum nostrorum collectio,* vacua esse signa Cœnæ Domini, si Corpus & Sanguis tam procul ab illis abesse dicantur, quàm cœlum abest à terra (*quoniam videlicet res significatæ nunc sunt in cœlis, illorum verò signa in terris*) *crassæ potius imaginationis figmento utitur: quasi nimirum non possint credentes verè fieri per fidem ex institutione Domini efficacem Corporis & Sanguinis Domini participes, nisi eo ipso loco ubi sunt signa, res etiam illæ significatæ statuantur: quum tamen Patres hanc eandem escam comedisse, & hunc eundem potum bibisse etiamsi nondum in rerum Natura reipsa exstarent, meritò dicantur: siquidem extra Filium Dei, & quidem Mediatorem, ac proinde in utraque Natura consideratum, nullus unquam servatus fuit. Amplexa est igitur verè Patrum fides nasciturum etiam Christum, quoniam fides est ὑπόστασις rerum quæ nondum existunt. Quantò magis ergo nos eadem fide præditi, natam jam carnem, quamvis non jam in terris, sed in cælis positam, spiritualiter quidem, tamen verissimè & efficacissimè amplectimur, quam nobis signa in terris ex instituto Domini quasi ob oculos ipsos sistunt? Et quæso, num ideò vacuum est Baptismi signum, quoniam, vel ipsis Quindecim viris testibus, Christi Sanguis reipsa cum aqua Baptismi eodem loco non sistitur?*

Sed illa longè manifestissima istorum calumnia est, quod Christi Corpus à Cœna Domini excludamus, quasi videlicet panis & Cœna, id est, quod in illa actione sensibus externis præbetur, idem sit atque ipsa actio, quæ sicut terrena & physica est, quod ad signorum sumptionem attinet, ita etiam merè cœlestis, spiritualis, mystica est, si res significatas respiciamus. Atqui ne ab ipsis quidem signis panis & vini disjungimus Corpus & Sanguinem, nisi quod ad locorum distantiam attinet. Ab ipsa verò Cœna minimè per nos excludi Dominum, cujus Cœna est, ex ipsis Zuinglii *Verbis disertis & perspicuis dijudicetur, quem illi faciunt nostrarum blasphemiarum authorem. Sic igitur in Expositione Fidei Christianæ, jam tum hanc ipsam calumniam refutans.* Nos, *inquit*, credimus atque confitemur, Christum in Cœna verè præsentem esse. Imò credimus Cœnam Domini non esse, in qua Christus non sit præsens. *Et mox :* Verum Christi Corpus credimus in Cœna sacramentaliter (*id est, ut sacra symbola testificantur*) & spiritualiter *id est, spirituali modo & per fidem, ac Spiritus S. omnipotentiâ*) edi à religiosâ, fideli & sanctâ mente, *Sic ille. Iam igitur ex his & de nostra sententia, & de injustissimorum istorum Iudicum calumnia liquere arbitror.*

In duodecimo scribunt de κοινωνίᾳ Paulina Corporis & Sanguinis Christi. Ad ea quæ ibi proferunt respondetur, aliam esse membrorum cum capite, quàm membrorum inter se sub eodem capite conjunctionem, quum illa sit istius origo & vinculum: utriusque tamen modum spiritualem & mysticum esse defendimus. Sic enim Cyrillus inquit lib. 11. c. 26. in Iohan. Nos unâ eademque prorsus ratione & cum illo & inter nos unum fieri Corpus. Atqui sic corporali Unione, *inquit*, inter nos conjungimur, ut tamen unusquisque seorsim subsistat & circumscribatur. Nam etiamsi Petrus & Paulus unum sint unitate cum Christo, Petrus tamen, Paulus non est. *Neque enim ut ipse Hilarius Arianis concedit,* vel nefandi homines in Deum, *Christum videlicet*, possunt, vel ipsi inter se in unum acervum coire. *Et, ut rectè scribit Cyprianus, oralem istam perceptionem rei significatæ ex professo jugulant*, non corporali, sed spirituali Unione, (*id est, non corporali modo Unionis*) Christo unimur & Corpus ipsius efficimus. *Et Augustinus*, Quemadmodum, *inquit*, Christus in nobis hic, sic nos ibi in illo sumus. *Et alibi*, Christus caput nostrum sursum est, & nos deorsum. Et tamen ille nobiscum hîc est, & nos sursum in in illo sumus. Est autem ille in nobis hîc quando ipsius templum sumus: & nos in illo quando ipsius membra efficimur. Denique *inquit Cyrillus*, postquam Christum in cœlos ascendit in nobis est per Spiritum. *Mera igitur calumnia est quòd nobis impingunt Iudices isti, quod videlicet per Corpus Christi in Cœna, Ecclesiam intelligamus.* Ad 12. De κοινωνίᾳ Paulina.

Altera calumnia est, quod per spiritualem Unionem intelligamus solius Spiritus Christi participationem: quũ spiritualem ideò vocemus, nõ quod solum Spiritum illius, sed quod non corporali verum spirituali modo & ratione (id est Spiritus S. virtutem,

virtutem, qui quantovis intervallo dissita novit copulare, & per fidem quæ Verbum Dei efficaciter apprehendit,) totum Christum, quamvis carne nunc in cœlis duntaxat positum participemus.

Ad 13 De particulis In, Sub, Cum.

Non ignoramus veteres, ut veritatem ostenderent Sacramentorum, id est, Deum verè dare credentibus, id quod per externa signa sensibus externis proponitur voces istas, In, Cum, Sub, *usurpare. Neque vereremur illis uti, nisi eorum præcipitia cautos nos redderent, qui perinde voces illas accipiunt, ac si res significatæ, eo ipso in loco adesse dicerentur, in quo signa illarum sunt ac distribuuntur. Quo dogmate & veritas Corporis Christi, & verus ipsius à nobis secundùm Corpus discessus evertuntur, & Sacramentum usus pervertitur.*

Ad 14. An possit fieri ut idem corpus verè sit simul in terra & cælo.

Si blasphemus est Beza, quòd dixit, nec velle nec facere posse Christum, ut unum idemque verum suum Corpus, uno eodemque momento sit reipsa in terris simul & in cœlis, sit etiam blasphemus Cyrillus, ut qui deserta Verbis scripserit, Christum quum Spiritum immitteret Apostolis, non potuisse cum eis carne conversari ut qui ad Patrem ascendisset. *Blasphemus quoque fuerit Augustinus scribens,* Omne Corpus ipsiusque adeò glorificati Christi necessariò (*necessarium autem est quod aliter se habere non potèst*) loci spatium occupare, quem sic impleat, ut in nulla eius parte sit totum. *Blasphema quoq; fuerit hac Vigilii consequutio,* Quia caro Christi in cœlo est, non esse vtiq; in terra.

Beza omnipotentiã Christi non humanis sensibus metitur.

Sed inquiunt, Blasphemus est Beza, quum dicit, Christum non posse plura promittere & recipere, quam conditio & proprietas assumptæ Humanæ Naturæ patitur & permittit. *Sed si omnia Bezæ scripta examinentur, nihil tamen scripsisse vel sensisse tale quidpiam vsquam comperietur. Et quod in nostris Ecclesiis docetur, Christi & fidelium Vnionem, quâ fiat, ut illam ipsam carnem quæ in cœlis est, & permanet, nos in terris positi verè participemus, omnem ipsorum etiam Angelorum captum superare, an non satis ostendit, plura etiam nos Christi omnipotentiæ tribuere, quàm eos, qui veram Christi κοινωνίαν aboleri putant, nisi realis illa præsentia cum pane in terris, oralis illa ipsiusmet Corporis manducatio statuatur? Plura autem non esse tribuenda ipsi Christi carni, quàm ferat ipsius Humanæ Naturæ veritas in æternum permanens, ultrò se dixisse & sensisse Beza fatetur. Et quia declaravit Christus, se veram ac proinde circumscriptam nostram Naturam, etiam post glorificationem, retinuisse, ac in æternum retenturum, idcirco etiam docet Beza, fieri non posse, ut hæc natura circumscripta manens, sit simul in cœlis & in terra: quoniam contradictoria velle, & posse mentiri, mutuò se consequuntur. Negare autem Deum posse mentiri, non est omnipotentiam adimere, quia mentiri posse non est potentiæ, sed imbecillitatis. Num enim Bezam existimant isti ita esse amentem, ut Deum promittere & præstare neget, quod rebus omnibus creatis sit impossibile? Sed posse Deum promittere aut recipere, quod testetur se factum nolle, id verò pernegat. Impudens est ergo altera calumnia, quòd Beza omnipotentiam Dei viribus humanorum sensuum metiatur. Quis enim ita est stolidus, ut immensam Dei potentiam esse inficietur? Sed ex eo minimè consequitur quod illi volunt, posse Deum à seipso dissidere, sive hoc facere, quod ipse factum nolit.*

Sed age, respondeat pro Beza Theodoretus *Dialogo 3. adversus Euthychianos scribens, eodem prorsus omnipotentiæ Dei argumento Divinam Naturam humanis perpessionibus subijcientes, quo nunc utuntur, qui Humanam Naturam proprietate Deitatis induunt. Sic ergo apud illum* Eranistes *&* Orthodoxus *colloquuntur. Eranistes:* Nihil non potest, qui omnia potest Deus. *Orthodoxus:* Et peccare ergo potest, qui omnia potest Deus, ut tu quidem definis. *Er.* Nullo modò. *Orthodox.* Quare? *Er.* Quoniam non vult. *Orth.* Qua de causa autem non vult? *Er.* Quoniam ab eius Natura alienum est peccare, &c. *Disputationis autem huius ea conclusio est,* Deum nihil velle eorum, quæ non sibi suapte Natura insunt. Posse autem quæcunque vult, sed ea demum velle, quæ sunt suæ Naturæ apta & convenientia. *Sic igitur liceat etiam Bezæ concludere.* Mentiri & contradictoria velle *mutuò se consequuntur. Contradictoria autem sunt* Finitum ac circumscriptum esse, *&* Infinitum ac incircumscriptum esse. *Christus ergo quum mentiri non possit, contradictoria ne velle quidem potest. Ergo qui vult Naturam suam humanam esse circumscriptam, ne velle quidem potest, nedum reipsa facere, ut sit incircumscripta. Ex hoc autem illud quoque consequitur, nempe, nè hoc quidem Christus velle aut posse facere, ut uno eodemque momento sit tota eius Natura pluribus locis, aut alicubi non localiter. Quoniam* circumscriptum esse, *&* non nisi localiter alicubi, vnoquoque tantùm loco totum eodem momento esse posse, *necessariò & immutabili ordine sese consequuntur: adeò ut sit hoc certum Christianæ Theologiæ axioma,* Ne Deitatem quidem effugituram esse circumscriptionem, ac proinde vbique totam non futuram, si quantitate prædita esset. *Denique si pluribus simul locis tota vno momento esse Humana Natura, quantumvis glorificata, & Deitati hypostaticè vnita, posset, jam proprietate sua spoliaretur Deitas, quia quod ipsi proprium & incommunicabile est, fieret communicabile: Humanitas denique vel simul finita &*

infinita esset, vel in Deitatem transiens, Humanitas esse desineret. Non tollit igitur omnipotentiā Dei Beza, sed ut illius prætextu falsum dogma statuatur, de reali Corporis Christi in terris simul & in cælis præsentia, quò veritas eidem Corpori necessariò adimitur, ac proinde nostra salus evertitur, id verò pernegat Beza.

Ad 15. Beza sacramentalē præsentiam non negat. *Negat quidem Beza totam illam Corporis & Sanguinis Christi præsentiam ac distributionem realem In, Sub, Cum pane, item realem illam perceptionem, ut articulis fidei ex diametro repugnantem, atque adeò tanquam (etiamsi vera esse daretur) inutilem, & à fine propter quem instituta sunt Sacramenta dissidentem: Sacramentalem autem præsentiam, quò fit, ut propositis à Christo externis signis, res illæ ita significentur, ut verè quoque intellectui mentique fidelium offerantur per fidem spiritualiter ad vitam æternam percipiendæ, nunquam inficiatus est.*

Ad 16. *Quot testimoniis constat veram esse ac circumscriptam Christi carnem, ut quæ non sit Deitas, tot quoque testimoniis convellitur ea Christi verborum interpretatio, quæ stare non potest cum circumscriptione: quia pluribus simul locis totum esse, & circumscriptum esse, ex diametro pugnant. Item, quot testimoniis declaratur Christus secundùm carnem nunc à nobis abesse, totidem quoque locis refellitur dogma quo ponitur realiter in terris adesse: quoniam* Adesse & Abesse *necessariò sunt contradictoria. Neque verò quum sic loquimur & sentimus, Corpus Christi imbecillæ hujus naturæ legibus subjicimus, quibus illum solutum jam esse cōfitemur, sed illas demum Naturæ Humanæ leges intelligimus, quæ adeò sunt vero Corpori essentiales, ut iis sublatis, res id esse desinat quod erat. Hujusmodi autem est omnis veri Corporis conditio hæc, ut non possit non esse locale, & uno semper spatio ubicunque fuerit circumscribi. Omnis, inquam, veri Corporis sine ulla exceptione hæc conditio est. Ideò Augustinus de ipso Corpore Christi glorificato loquens,* Tolle, *inquit*, spatia Corporibus, & nusquam erunt. Et quia nusquam, ergo nec erunt. *Item*, Deus totus in cælo & in terra simul est, quod nulla creatura potest. *Item*, Omne Corpus, ipsiusque adeò glorificati Christi necessariò loci spatium occupat, quem sic implet, ut in nulla eius parte sit totum. *Item*, Christus ubique est tanquam Deus, & in loco est propter veri Corporis modum. *Item*, Immortalitas Christi Corpori data est, Naturæ autem non est ablata. *Item Athanasius*, Eum locum deseruit in quo erat, ut in alium locum veniret ubi non erat. *Ex Ascensione verò Christi in cælum necessariò colligi absentiam eius à terris sic probat Augustinus*; Quia secundum carnem, *inquit*, ascendit in cælum, non est hic. *Similiter Vigilius*, Dei Filius Humanitate sua recessit à nobis, qui secundùm Divinitatem dixit, Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. *Item*, Quando caro fuit in terra, non fuit in cœlo: & nunc quia in cœlo est, non est utique in terra. *Et Fulgentius*, Christus homo localis secundùm humanam substantiam abfuit à cœlo quum esset in terra, & dereliquerit terram quum ascenderet in cœlum. *Audiamus denique Vigilium sic loquentem, ut hæc esse merè contradictoria: proindeque eidem subjecto carnis Christi, quantumvis glorificatæ, attribui non posse, penitùs constet fuisse veteri & orthodoxæ Ecclesiæ persuasum.* Aut Verbum, *inquit*, cum carne sua loco continetur, aut caro cum Verbo ubique est, quandoquidem una Natura contrarium quid & diversum non recipit in seipsa. Diversum est autem & longè dissimile, circumscribi in loco, & ubique esse. Et quia Verbum ubique est, caro autem eius ubique non est, (*ergo nec pluribus simul locis, eiusdem enim est virtutis pluribus & omnibus simul locis esse*) apparet unum eodemque Christum utrius esse Naturæ, & esse quidem ubique secundùm Naturam Divinam, ET LOCO CONTINERI secundùm Humanam Naturam.

Imò videant nostri Iudices, an non ipsi potius cavillentur, quum id quod dicimus, Christi videlicet corpus nunc cœlo capi, sive cœlo contineri, nec alibi nunc esse quàm in cœlo, *perinde accipiunt, ac si quopiam cælestium illarum sedium puncto Christum veluti carcere includeremus: quem tamen nemo dixerit carcere fuisse conclusum, ne tum quidem quum in terris versaretur. Itaque futilior est hæc calumnia, quàm ut refutari debeat. Circumscribi quidem nunc & ita contineri cælo Christi Corpus, ut alibi non sit, passim ex Dei Verbo docent veteres Theologi, hancque fidem Catholicam esse clamant. Et hoc ipsum sicut & nos, non tantum ex Ascensione in cælos, verùm etiam ex ipsa ad dexteram Patris sessione colligunt, quos tamen pueriliter quoque nugari, vix nostri Iudices nobis persuaserint. Sic enim Cyrillus:* Corpore absens sedet & interpellat apud Patrem: *Item*, Non potuit cum Apostolis carne conversari, ut qui ad Patrem ascendisset. *Et Vigilius*, Quia in cœlo est, non est utique in terra. *Et Augustinus*, Quia secundum carnem ascendit in cœlum non est hic: & IBI, non autem HIC sedet ad dexteram Patris. *Et Fulgentius*, Ascendit in cœlum, quia verus est & localis homo, & terram localiter deseruit, quia ad cœlum ascendit, & in dexteris Dei sedet. *Et Philippus in Epistolam ad Coloss. scribit:* Ascendit corporali & physicâ locatione in cœlum

Ad 17. Ubiquistæ cavillantur & nugantur non adversarii eorum.

cœlum: id est, in locum cœlestem, vbicumque est, quia non sunt hic fingendæ allegoriæ. Ascensio fuit visibilis & corporalis,& ita semper scripsit tota antiquitas,Christum corporali locatione in aliquo loco, nempe cœlesti, esse vbicunque vult. Et Ascensio corporalis facta est sursum. *Ipse quoque Heßhusius scribit,* Necesse est fateri, Corpus in cœlo certo spatio CONCLVDI. *Num verò Philippus & Heßhusius istis quoque pueriliter nugantur?*

Ad 18. Sacramentalē sumptionē Sacramentarii quos vocant, non negant. Oralis māducatio Corporis Christi cur ab orthodoxis. non approbetur.

Sacramentalem sumptionem neque Beza,neq́; alius nostrum unquam negavit: Imò vbique, ac præsertim in Helvetica Confeßione à merè spirituali eò distinguitur,quòd in hac quidem nudum verbum, sive signum audibile nobis proponatur: in illa verò signa etiam visibilia verbo adjungatur: idq́; non frustra: quia quo plura sunt externa objecta fidei nostræ, eò efficacius illam agere, ac proinde nos Christo eò arctiùs quasi incorporari oportet: cujus alioquin veriusque illius perceptionis scopus ac finis est Christi communicatio. Oralem autem illam rerum significatarum sumptionem fatetur Beza se prorsus nescire, quòd sublimitatis istius arcana non teneat, qua fiat,ut verum corpus realiter,& tamen illocaliter,infinitus simul locis totum esse, simulq́; adesse & abesse, circumscriptum & non circumscriptum esse,corpus deniq́; esse & corpus non esse, id est, mendacium esse, poßit sive in Dei, sive in naturæ Schola. Addit etiam Beza, hanc manducationem oralem, etiamsi vera esset, inutilē fore,quoniam quod ore sumitur vitam æternam non conciliat, sed ideò sumitur,ut corpus nutriat,neq́; vita æterna à corpore transit ad animam, sed à mente fideli communicatur corpori: neque à nobis in Verbo Dei Christus Corporis instrumento, sed sola fide apprehendi dicitur. Vt meritò dixerit Augustinus Quid os paras & dentes? cibus hic non ventris est, sed mentis. *Et alibi externam istam carnis manducationem oralem vsque adeò sentit ab his ipsis mysteriis alienam esse,ut etiam* scelus appellet;quod Dominus præcipere nūquā potuerit.

Ad 19. Vnionem impropriè pro coniunctione usurpant Vbiquistæ.

Vnionis nomen impropriè pro conjunctione vsurpatur in hoc argumento. Siquidem vix reperiri potest vlla Vnionis species, quæ dici poßit, Signa & Res significatas hactenus Dei promittentis respectu, usque adeò conjungi, copulari & connecti, ut nunquam Deus, qui verax est, signum offerat sensui,quin rem quoque significatam intellectui præbeat. Sed duplex hic error admittitur:

Qui realem & substantialem Vnionē signorū & rerum signatarū statuunt multipliciter errant.

Vnus est eorum, qui putant,hanc conjunctionem esse absolutam quandam & essentialem copulationem rerum cum signis, in eodem subjecto & loco: quum tamen hæc conjunctio tota sit relationis, & significationis ex pacto. Hinc autem nascitur aliter error multiplex, multorumque monstrorum ferax. Nam si vera esset illa Vnio absoluta & essentialis, eodem subjecto & loco, efficeretur certè & ore utrunque sumi & non tantum à dignis & indignis, verum etjam à quibusvis animantibus rem quoque sic cum signis vnitam accipi: infinita denique falsa, impia, absurda necessariò consequerentur. In quibus vitandis difficultatibus frustra sese torquent necesse est, quicunque realem illam ac substantialem Vnionem pro sacramentali, id est,vera quidem, sed relativa duntaxat ex pacto conjunctionis statuunt.

Corpus Christi in Cœna non tantùm significatur, sed etiam exhibetur.

Quod autem discrimen inter Exhibitiva & Significativa Sacramenta statuitur, à Scholasticis ortum est, qui propterea, quod existimarunt cum veterum ante natum Christum Sacramentis non potuisse reipsa præstari, quod nondum in rerum natura exstabat, idcirco illis tantùm significatam fuisse, non exhibitam escam illam spiritualem, Christum videlicet, tradiderunt. Et certè aliquod in hac re discrimen constituendum est, sed ejusmodi tamen, ut cum Augustino sentiendum sit, Patrum & nostra Sacramenta sicut signis differunt, ita etiam re paria fuisse. Sed quum hoc discrimen in nos torquetur, perinde ac si in nostris Sacramentis diceremus, Christi Corpus & sanguinem nobis duntaxat veluti in pictura quadam ostendi & significari,non autem à Deo etiam præberi spiritualiter per fidem percipienda,magna fit nobis injuria,qui ex Paulo didicimus,panem hunc quem frangimus,& poculum hoc cui benedicimus, sic esse signa, ut sint etiam Corporis & Sanguinis Domini κοινωνία.

Sacramēta per se nō sunt signa exhibitiva.

Postremò & illud adijcimus,repudiandum esse quòd Sacramenta ipsa sint rerum quas significant exhibitiva. Non enim res significatas exhibent ipsa symbola, sed Deus vnus ille est, qui propositis signis istis, simul credentium animis spiritualiter per fidem apprehendendum præbet, quod illis signis Verbo conjunctis significatur. Hoccine verò est Sacramenta evacuare, aut in picturas inanes transformare.

Ad 20. Quæstiones orthodoxorum pro irrisionibus habent Vbiquistæ.

His adjiciunt denique XV. Quæstiones, quas isti Iudices omnes,pro furoribus Sacramentariis, item pro perniciosis & blasphemis irrisionibus ac subsannationibus Testamenti à Filio Dei conditi habent,ac proinde ut venenatas reijciendas & execrandas esse decernunt: & tamen ex illorum dogmate de reali præsentia & manducatione necessariò, non quidem omnes sed pleræque exoriuntur, ut manifestum fiet si singulas ordine examinemus.

Ad primæ quæstionis examen.

Prima *igitur quæstio est,* Quando & quomodo Christi Corpus ad panem vel in panem veniat. *Habet hæc quæstio fundamentum in Dei Verbo, in quo nulla sunt contradictoria, sed cohærentia & consentanea omnia. Illi igitur interpretatione verborum Cœnæ concessa, quæ ponit realem in terris In, Sub vel Cum pane præsentiam humanæ Christi Naturæ, ostendatur necesse est istius Consubstantiationis*

aliquod esse initium, & aliquem finem: aut dicendum erit, Christi carnem ibi esse incipere, quo nunquam venerit, ibique desinere esse, unde nunquam abierit, id est, falsum esse Dei Verbum de vera Christi carne, & ejus naturæ convenientibus necessariis attributis: aut meritò concludetur, falsum esse eam interpretationem, ex qua tot falsa consequantur. Loquimur autem de necessariis attributis, cujusmodi sunt localitas, & mutatio loci in physico, quantumvis glorificato Christi Corpore. Nam subitò disparere, super aquas ambulare, *cæteraque ejusmodi veritatem corporeæ substantiæ non tollunt: neque etiam* per corpus solidum penetrare, *quia sunt duntaxat* παραφυσικά *&* ὑπερφυσικά, *sed* pluribus simul locis esse totum, & Ibi esse quo non veneris, indeque abesse vnde non abieris, verum corpus esse denique, &, localiter non esse vbi sit, *omnia hæc sunt verè* ἀντιφυσικά, *unique Deitati quadrant. Falsa igitur ea verborum Cœnæ interpretatio, ex qua illa consequuntur, non minùs quàm impium est huic errori ex adverso correspondens Anthropomorphitarum dogma.*

Secunda *quæstio est*, Quàm propè pani adsit corpus, aut quam longè ab eo distet? *Eam verò & nos omnibus modis curiosam esse agnoscimus, nec à quoquam nostrûm motam arbitramur.*

Tertia *est*, Quomodo sub pane Corpus occultari & abscondi possit? *Qui verò in Consubstantiationis dogma inquirunt, non hæc quærunt, sed hoc potiùs, Factum ne sit Corpus Christi illocale & invisibile, illud, inquam, Corpus, quod verum esse & in Cœlum verè recessisse, nec priùs inde venturum ipsemet testatur, quàm veniat ipse judicaturus vivos & mortuos: & à quo peregrè nunc nos abesse testatur Apostolus, emigrare desiderans ut cum ipso esse possit. An verò potiùs habendum est pro erroneo dogmate, ex quo contrariæ Verbo Dei enunciationes consequũtur?*

4. & 5. *Ad 4. & 5. quæstionem*, Quam diu duret vnio Sacramentalis? Item, Quando Christi Corpus iterum à pane recedat? *respondemus? illos ipsos nostros Iudices hoc definire, quum dicunt, & rectè quidem, quæ fuerant Sacramenta, extra usum desinere esse Sacramenta. Alioquin cur non in Antichristi castra transimus?*

6. & 7. *Quæstiones 6. & 7. Non nos novimus, sed Transubstantiatores, ut satis constat. Illis igitur non nobis hæc tribuenda fuerint. Hoc tamen certum est, absurda ista non minus necessariò ex reali Consubstantiatione quàm ex Transsubstantiatione consequi: quod cum Metusiastæ animadverterent, istos nodos dissolvere conati sunt, quamvis frustra. At nostris Iudicibus sunt blasphemi, furiosi, & impii, quicunque ad articulorum Fidei & aliorum Verbi Dei normam exigunt ipsorum interpretationes.*

Sed illud magis mirandum est, damnari ab ipsis ut furiosos, qui quæstiones moveant, quas ipsimet in suis scriptis definiunt. In Scriptis enim illorum invenitur, Hoc duntaxat discrimen apud illos constitui, inter suam illam oralem manducationem, & eam quæ Capernaitis tribuitur, quòd hi existimarunt frustulatim edi & comminui Christi carnem ipsi verò censeant solidam, ore tamen, comedi. *Sic Lutherus etiam scripsit*: Utinam omnes Papæ tam Christianè egissent atque Nicolaus Papæ cum Berengario. *Papa autem ille scribit*: Verum Christi Corpus sensualiter & non tantum Sacramento, sed in veritate manibus Sacerdotum, tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. *Quomodo igitur à nostris Iudicibus damnatur tanquam curiosum & blasphemum in quo tamen expressè convenit Luthero & Nicolao Papæ?*

Ad octavam quæstionem quod attinet, Sit ne vivum corpus, vel mortuum, siquidem distinctè corpus sub pane, & sanguinem sub vino accipimus? *Nos eam aliter, & quidem ex ipsorum dogmate necessariò exorientem concipimus. Dicimus enim, Si valet illa realis Consubstantiatio, & simpliciter absq; ulla vel minima interpretatione servandum est* τὸ ῥητὸν *in illis Cœnæ verbis: consequi, sicut signa sunt reipsa non tantum distincta, sed etiam locorum intervallo dissita, sic etiam seorsim corpus exsangue, & sanguinem absque corpore, oris instrumento, donec alicubi rursum coëant. Exhorrescant isti ad hujusmodi quæsita: at cur non exhorrescunt ea docere, ex quibus hæc necessariò consequuntur?* 2.

Damnant nostri Iudices & rectè quidem, curiosas & inutiles quæstiones, sed quænam illæ sint inquiri nolunt. Hæc agendi ratio si in Ecclesia obtineat, ad fidei implicitæ dogma revolvemur, ac tandem ne ipsi quidem doctores quid alios doceat intelligent. Hãc tamen quæstionem 9. istas tanquã scopulũ refugere minimè miramur, ut quam nunquam expedire possint. Sed illud interea observãdum est, non non corporalem, seu Corporis Christi præsentiam in Cœna, sed corporalem ac realẽ præsentiæ modum In, Sub, Cum à nobis negari. Imò in verbo etiam simplici Christum totum in cœlis & & non alibi positũ secundùm carnem, tamen statui à nobis verè præsentẽ, etiam in solo Verbo per fidem, ad vitam æternam apprehendendam, nedũ ut eum à Sacramentorum mysteriis excludamus. 3.

Decimò, nolunt quæri, Quid tandem Christus operetur in dignis & indignis? 10. *Quid audimus? si quærere non licet, quo fructu ad Cœnam Domini accedatur, & vicissim quid iis sit eventurum, qui illam polluerint, quo pacto nos dijudicabimus, ne judicemur? Quid enim aliud est quærere quod in hac quæstione proponitur? Num verò furiosus etiam & Sacramentarius Apostolus ad utramque disertè respondens?* Panis, *inquit* quem frangimus com-

municatio eſt corporis Chriſti, *dignè ſcilicet accedentibus. Contrà,* Qui indignè, *inquit,* reus eſt corporis & ſanguinis Chriſti, *&c. Adhæc quædam ἄκυρως in hac quæſtione Iudicibus noſtris exciderant. Vnde enim iſtud habent vel didicerunt, Chriſtum aliquid operari in indignis, id eſt, impœnitentibus aut infidelibus? Nam diabolus eſt, qui in illis operatur. Chriſtus autem non in illis, ſed adverſus illos agit. Hic autem error ex ulcero promanat, quod videlicet poſitâ reali conſubſtantiatione, & orali manducatione, conſequatur, fieri non tantum ſignorum, ſed etiam rerum ſignificatarum, videlicet Corporis & Sanguinis Domini participes, quicunque os afferunt, ſive dignè, ſive indignè accedant. At non ita ſe res habet. Hic enim cibus, etſi tam verè offertur, quàm ipſa ſigna fidei tamen non corporis ori offertur, mentis ſcilicet non ventris cibus, ſigno verò non menti, ſed ori prebentur.*

Quærere, An corpora fidelium per Corpus Chriſti naturali modo ad immortalitatem immutentur, ſicut aliàs cibus naturalis in ventre hominis à natura mutatur? *non modo curioſum, ſed abſurdum etiam atque ineptum eſt.*

12.13.14. & 15. quæſtiones. Non curioſorum eſt quærere, an Chriſtus in pane Cœnæ realiter præſens adorandus ſit.

Num verò curioſorum eſt, ac non potius de ſua ſalute meritò ſolicitorum hominum, quærere, An in pane illo & vino illo adorandus ſit verè, realiter, ac ſubſtantialiter præſens Chriſtus? *Hoc quidem noſtri Iudices, ſed illâ poſitâ Conſubſtantiatione, non minus quàm Tranſſubſtantiatione conceſſâ, neceſſariò ſequitur. Illud enim quod dicunt, non eſſe uſurpandum cultum extra Dei Verbum, verè dicitur, ſed minus appoſitè. Quis enim dixerit Chriſti adorationem eſſe ἐθελοθρησκείαν? Neque valet hæc exceptio,* Non iuſſiſſe Dominum Corpus ſuum in pane adorari, ſed accipi & comedi *Nunquam enim accedendum eſt ad Chriſtum, præſertim reipsâ præſentem ſine adoratione, ut qui ſit Deus.*

Adhæc, ſi furioſi ſunt & blaſphemi irriſores, qui hoc quærant, & ſuperſtitioſi qui Chriſtum in hoc pane adorant, quid fiet ipſi Luthero, qui ipſummet panem adorabilem ſenſit & ſcripſit? quem tamen noſtri Iudices Deum faciunt. Hæc enim ſunt eius verba in Lovanienſibus articulis quos anno 1544. *edidit theſi* 15. In Euchariſtiæ Sacramento VENERABILI & ADORABILI eſt, & exhibetur, & ſumitur verè & reipſa Corpus & Sanguis Chriſti tam à dignis quam indignis. *Excipient fortaſſe, intelligendum hoc eſſe de quadam honeſta veneratione, quâ non adoretur ipſe panis, ſed reverentiam quandam animi in illa ſacra actione teſtemur. At nos non videmus, ſi ponatur realis Conſubſtantiatio, quînam non peccent, qui Chriſtum in illo pane non adorant & invocant, quò cum penè etiam eum hypoſtaticè unitum eſſe voluit Lutherus. Quod autem ad oblationem, & circumgeſtationem & alios eiuſmodi idololatricos cultus attinet de illis inter nos nec quæri nec dubitari arbitramur.*

Habemus itaque nos deſcriptam Formulam Torgenſem primam Concordiæ, in qua noſtras Eccleſias Quindecim viri tanquam hæreticas damnant ac proſcribunt. Habent è contra illi quoque Iudices Reſponſionem ad articulos negativos & affirmativos ſuæ Formulæ, ex qua, ſi non illi, at ſaltem alii æqui, ac nullo falſo præjudicio faſcinati Iudices & Lectores, intelligent, iniquiſſimè has condemnationes factas, & maximum incendium pauculorum, & quidem etiam obſcurorum Theologorum flabellis excitatum eſſe.

CAPVT VII.

Quæ poſt Concordiæ Formulam Torgenſem conceptam & ſcriptam, ſint acta proximè cum Orthodoxis Theologis Vuitebergenſibus.

Georgius Maior Turgam vocatur ad ſubſcriptionem Torgenſis Formulæ.

AD ſubſcriptionem & approbationem Articulorum Torgenſis huius Formulæ, mox omnes Paſtores & Theologos Eccleſiarum & Academiarum in Electorali Saxonia ſumma cum importunitate cogere cœperunt. Eamque ob cauſam, Georgius Maior D. *Collegij Theologici Vuitebergenſis Senior, à Conventu Torgenſi vocatur, ut cum eo totius Collegii ſui nomine de approbatione & ſubſcriptione huius Formulæ, & iſtorum articulorum ageretur. Quum autem ex multis rumoribus, Vuitebergam allatis, intellexiſſet Collegium, de abrogatione Formulæ Dreſdenſis agi, petit* Major *Inſtructionem à toto Collegio ſcriptam, ut, quis omnium nomine reſpondere debeat, cognitum haberet. Morem illi gerit Collegium, datâ Inſtructione, in qua multis argumentis & rationibus graviſſimis indicant, Dreſdenſem formulam firmiter retinendam nec abrogandam vel reſcindendam eſſe. Primò, inquiunt,* multis rationibus probari poteſt, quòd in dicta Formula nihil novi aut peregrini & falſi contineatur de controverſis articulis, ſed vera confeſſio & doctrina iſtarum regionum, Scholarum & Eccleſiarum. *Secundò*, quòd in hac Formula controverſi articuli ſatis ſuperque ſunt explicati, in iiſque omnia ea comprehenſa, quæ in publicis formis Confeſſionum, in Conventibus Imperii & Colloquiis, harum regionum Eccleſiarum nomine traditis, quæque in ſubſcriptis articulis ab Electoribus aliiſque Principibus, atque etiam in toto noſtro Corpore doctrinæ docentur. *Tertiò*, quòd hæc Dreſdenſis Formula communiter & unanimi

Inſtructio datur Maiori de non abrogando Dreſdenſi Conſenſu. De approbatione Dreſdenſis Conſenſus.

Conſenſu approbata & ſubſcripta eſt, in libera Synodo & in præſentia Theologorum utriuſque Vniverſitatis, Lipſenſis & Vuitebergenſis, trium item Conſiſtoriorum, omniumque Superintendentum, poſt amicam collocutionem triduo integro habitam. *Quartò*, quòd omnia Dubia, unà cum quæſtionibus, à quibuſdam motis, ſatis in Synodo iſta expenſa & declinata, nec quicquam ſilentio prætcritum, quod ad juſtam declarationem veritatis & Chriſtianam Concordiam neceſſarium viſum fuit: Hæcque tum omnibus placuerunt, & Deo pro hoc pio & Chriſtiano Conſenſu ingentes egerunt gratias. *Quintò*, in Synodo quoque Dreſdenſi decretum fuit ab omnibus Theologis & Superintendentibus, ut hæc Forma conſtanter retineatur in poſterum, juxta eam doceatur in Scholis & Eccleſiis, & à peregrinis ac ſcandali plenis diſputationibus abſtineatur: Quod ſi verò deinceps à Paſtoribus quædam contra hunc Conſenſum in quæſtionem adducantur, Superintendentes iſtorum hæc ad Vniverſitates & Conſiſtoria continuò referant, & Chriſtianum reſponſum expectent. Ab illo verò tempore in hunc uſque diem nulla quærela ad Conſiſtoria, nedum ad Vniverſitates relata eſt unquam, quod ipſum teſtimonium evidentiſſimum ſit Conſenſûs & Concordiæ in harum regionum Eccleſiis. *Sextò*, Illuſtriſſimus Princeps ac Elector Auguſtus publicam gratiarum actionem in Concione publica pro hoc pio Conſenſu decrevit; hortatus eſt etiam omnes ac ſingulos Theologos, ut eum conſtanter retineant, nec Flaccianorum aliorumque turbulentorum hominum calumniis & clamoribus quicquam moveantur: Mandavit quoque præcipuis ex Conſiliariis ſuis, Dreſdâ ne diſcedant, donec Conſenſus hic fideliter typis in lucem editus eſſet: Exemplaria denique illa non ſolùm harum regionum Eccleſiis tradidit, ſed etiam cum ſingulari gratulatione aliis quoque Principibus miſit: teſtatuſque eſt manu propriâ, hunc Conſenſum congruere cum Verbo Dei, Auguſtana Confeſſione, Lutheri Catechiſmis & toto corpore Doctrinæ, & prohibuit ne Confeſſiones novæ ſuarum terrarum Eccleſiis obtrudantur. *Septimò*, Flacciani Ienenſes primò hanc Formulam Dreſdenſem oppugnârunt. Neque mirum id alicui videri debet, nam Corpus etiam doctrinæ harum regionum hoſtiliter ſemper inſectati ſunt, omnemque lapidem moverunt, ut has Eccleſias deformarent, omnia illarum ſcripta, dicta & facta arroderent, & vulgus in ſuas partes pertraherent. *Octavò*, Multi pij, docti & pacis amantes viri in aliis terris & Vniverſitatibus, multi etiam Principes ac Ordines Auguſtanam Confeſſionem amplectentes, hanc formulam approbârunt quoque. Ac in multorum manibus Cl. Viri Ioh. Piſtorii verſatur judicium ad Landgravium Haſſiæ, in quo hunc Conſenſum Dreſdenſem de omnibus controverſis articulis probat & commendat, ut infallibilem veritatem, conſentientem cum illa doctrina, quæ in omnibus Colloquiis contra Pontificios defenſa & propugnata fuit. *Nonò*, quòd à nonnullis objicitur, Formulam hanc ambiguam eſſe, pura puta calumnia eſt: nam in illa ablegatur Lector ad Corpus doctrinæ harum Eccleſiarum, & alias formas publicarum Confeſſionum. Et quàm non dubia, incerta & ambigua ſunt ſcripta, ad quæ Formula Dreſdenſis ſubinde provocat, tam non ambigua cenſeri debet & rejici Formula illa. *Decimò*, Si jam novæ Confeſſiones, Appendices, & Declarationes conderentur, multò majora pericula inde expectanda eſſent, quàm quiſquam nunc credit: Sic enim priores Confeſſiones omnes & ſcripta quibus innituntur, in dubium vocarentur, Conſenſus harum Regionum in Eccleſiis & Scholis turbaretur, nova ſchiſmata ſuſcitarentur: iique omnes, qui Dreſdenſem Conſenſum ſubſcriptione ſuâ approbârunt, quorum multi jam in Domino obdormierunt, in ſuſpicionem venirent, ac ſi fidei & doctrinæ ſuæ nullum certum fundamentum habuiſſent, vel non candidè & ſyncerè in tam gravi cauſſa egiſſent: multis fidis Doctoribus, qui ſalvâ conſcientiâ duras & periculoſas formas loquendi approbare non poſſent, gravia pericula crearentur: Reputatio & authoritas Illuſtriſſimi noſtri Principis, Academiarum & Eccleſiarum harum Regionum valdè imminueretur: inquietis hominibus major occaſio daretur convitiandi & pro libidine calumniandi. Si etiam ſemel ab approbata & recepta Dreſdenſi formula diſcederetur, & & nova, propter Flaccianorum calumnias proferetur, nullus finis foret ſequentibus temporibus, novas declarationes cudendi & Eccleſiis obtrudendi: ſicut in primitiva Eccleſia accidiſſe legimus, quum primùm Formula Niceni Symboli, propter Arrianos immutata & malè declarata fuit: mox enim, ingenti cum damno Eccleſiæ, menſtruas fides cudere cœperunt, & ſub uno Conſtantio Imp. novem ad minimùm novæ formæ Symboli Niceni in tot Synodis & antiſynodis fabricatæ ſunt, & Eccleſiis obtruſæ. Hinc horrenda ſchiſmata nata, & progreſſu temporis immaniſſimæ perſequutiones Orthodoxorum ab Arrianis excitatæ ſunt. *Vndecimò*, nulla certa & conſtans do-

ctrina

ctrina posteritati relinqui posset ac tradi. Adhæc in harum regionum Ecclesias paulatim introducerentur, periculosa & infelicia certamina de Vnione Personali, seu Incarnatione Filii Dei, & quæ his adhærent, quæque ab aliis maximo cum scandalo mota sunt, & in nostris Ecclesiis eadem, sub Cœnæ Dominicæ prætextu, excitari tentantur. Præterea, si Formulæ Dresdensi aliquid aliud adderetur, quàm in Corpore Doctrinæ docetur, propter Reformationem Torgæ institutam, eo ipso occasio daretur inquietis hominibus etiam in aliis articulis quædam mutandi. Nam uno inconvenienti dato, mox plura alia sequuntur. *Duodecimò*, omnes ii, qui ad mutationem Dresdensis Consensûs, & fabricationem novæ Declarationis seu Confessionis convocati sunt, etiam atque etiam apud se expendere debent, an sine vulnere conscientiæ pericula illa, quæ futuris temporibus hinc exorituri sunt, sustinere, eaque placita & decreta tueri ac defendere queant, &c. Subscripserunt Henricus Mollerus Decanus, Casparus Cruciger D. Christophorus Pezelius D. Iohannes Bugenhagius D. & Fridericus Vuidebramus D.

Theologi Vuiteberg rogant Maiorem ut Torgæ causam fideliter agat, sed non paruit ille.

Rogârunt etiam hi Theologi Georgium Majorem *propter gloriam Dei, Ecclesiæ Christi salutem & istarum regionum tranquillitatem & concordiam, ut has rationes, ob quas Formula Dresdensis abrogari vel mutari non debeat, diligenter secum expendat, coram Theologis & Superintendentibus in Conventu fideliter explicet, atque etiam Politicis, si qui Conventui intersint, examinandas tradat: nec condemnationibus ullis rerum aut personarum, ante legitimam cognitionem & dijudicationem controversiarum nondum Catholico & orthodoxo consensu diremptarum, consentiat. Verùm non paruit ille huic pio & fideli consilio, quòd à* Paulo Crellio *genero suo, & Torgensium articulorum authore, in diversam & plane contrariam sententiam pertractus fuisset.*

Theologi Vuiteb. Torgam vocantur ad subscriptionem Torgensis Formulæ. Causæ ob quas Theologi Vuiteb. Torgensibus articulis simpliciter subscribere recusant.

Vocantur igitur Torgam Vuitebergenses Theologi, & Torgensibus articulis subscribere jubentur. Tum quisque pro sese & separatim de istis articulis non solùm in genere, sed etiam in specie, sententiam suam, absque omni tergiversatione, liberè ac ingenuè declaravit, cur videlicet istos articulos non sic simpliciter recipere, & approbare, multòque minus defendere contra dissentientes possit. Primò, *quòd his articulis insint novæ Formulæ loquendi, quas approbare non possint.* Secundò, *provocant ad Corpus doctrinæ Philippi & Formulam Dresdensem.* Tertiò, *Si τὸ ῥητὸν servetur simpliciter, Transsubstantiationem Papisticam aliaque similia oppugnari non posse.* Quartò, *Si in verbis In, Cum, Sub Synecdoche admittatur, cur non alius etiam Tropus concedatur?* Quintò, *Oralem manducationem indignorum se non posse recipere.* Sextò, *per κοινωνίαν se spiritualem communicationem intelligere.* Septimò, *Se Calvinum damnare nolle, & provocant ad generalem Synodum.* Octavò, *Discrimen inter Lutheri & Calvini Doctrinam potiùs in formis loquendi, quàm in reipsa situm esse.* Nonò, *Scripta Lutherii juxta Corpus Doctrinæ Philippi intelligenda esse,* Decimò, *Quod in Corpore hoc doctrinæ non sit damnatum, id se damnare nolle.* Vndecimò, *Corpus doctrinæ rejici, &c.*

Theologi Vuiteb. de subscriptione iterum urgerentur, quod illi facere simpliciter, recusant.

Ob hanc responsionem separatim detineri jubentur Theologi Vuitebergenses in Civium nonnullorum ædibus: Inde post tres septimanas à politicis Consiliariis & Theologis rursus accersuntur, & de subscriptione vehementer urgentur. Tum iterum unanimiter, & uno quasi ore ingenuè responderunt, in hanc ferè sententiam: Nos neque de Cœna Domini neque de aliis articulis Christianæ fidei peculiares opiniones retinemus, quæ peregrinæ & novæ, vel contrariæ sunt doctrinæ Augustanæ Confessionis, ut in toto Corpore doctrinæ Philippi continetur & declaratur. Deinde certamen de Cœna Domini à nobis non est motum & excitatum: Imò ad sedandum & & componendum hoc dissidium, ab aliis in Ecclesiis nostris motum, Dresdensem Formulam conscripsimus, & Synodo exhibuimus, contra quam hactenus nihil unquam docuimus: Putamus etiam, de præcipuo articulo hujus certaminis nimirum, quid nobis in Sacra Cœna promittatur & exhibeatur, inter nos & Theologos, qui jussu Electoris hos novos articulos condiderunt, nullam prorsus controversiam esse. De verbis, quoque, Oraliter & Corporaliter, litem nullam movere cupimus, dummodo juxta Patrum declarationem, Sacramentaliter intelligantur: quem sensum ex Patrum scriptis probare ac demonstrare possemus: si id à nobis postularatur, licet posterioribus temporibus, Scholastici sub Papatu, his ipsis verbis, ad confirmandam suam Transsubstantiationem, sceleratè abusi sunt. *Postremò, propter Dei gloriam & Ecclesiæ salutem, Theologos, qui dictos articulos condiderunt, etiam atque etiam hortati sunt, & rogarunt*, ut de hac tota causa fraternè & amicè secum conferant, & cognoscant, quàm necesse sit propter posteritatem, ut fundamentum hujus controversiæ funditùs tollatur. Hunc esse novum, & in Ecclesiis istarum regionum inauditum processum, cuiquam contra conscientiam novos inquisitorios articulos obtrudere, sine præcedente collocutione, & necessaria rerum disceptatione: Hanc non suam privatam,

Theologi Vuiteb. vehementius de subscriptione solicitati prolixius respondent.

tam, sed totius Ecclesiæ Dei publicam esse causam quæ etiam ad posteritatẽ pertineat. *Quum verò Theologi prætenderent, se ab Electore mandatum nullum habere, ut cum ipsis de his controversiis disputationem aliquam instituerent, ideoque vehementer urgerent, ut vel his articulis, quos etiam Elector tanquam veros approbaret, subscriberent, vel iram eius expectarent, si subscriptionem recusarent, idque etiam Politici, qui aderant, attestarentur: coacti sunt Theologi Vuitebergenses, causas, ob quas istis articulis simpliciter, sine omni conditione subscribere non possent salvâ conscientiâ, aliquantò prolixius exponere ac declarare.* Quum enim in secularibus negotiis prudentes viri non temerè quidquam approbant multò magis in hac causa, quæ gloriam Dei, à Deo patefactam veritatem, Ecclesiæ ædificationem, & cujusque conscientiam spectet, singulari providentiâ opus esse. Hunc etiam morem observatum fuisse à veteribus in Synodis & Conventibus, ut prius institutæ fuerint amicæ disputationes & colloquia de his articulis, qui communiter ab omnibus approbari debuerunt, singulis quoque tempus datum esse de omnibus circumstantiis diligenter ac in timore Domini cogitandi. Responsa etiam ejus cujusque diligenter audita, nec quenquam suâ libertate privatum esse. Adhæc inusitatum fuisse, ut subscriptiones postularentur, nisi id summa necessitas requisivisset, & tunc solùmmodo, quum patefacta & confirmata veritas & Concordia in Ecclesia aliter conservari non potuisset. Hanc gravem esse controversiam, de qua jam ultra 50. annos pugnatum sit, magna cum animorum exacerbatione, & tamen absque legitima cognitione & dijudicatione. Se non omnia approbare posse, quæ ante hæc tempora, priusquam una pars alterius sententiam probè cognitam habuerit, utrinque dicta, scripta & gesta sint. Si qui controversiam hanc componere & tollere velint, & posteritati hoc pacto consulere, legitimam dijudicationem instituendam esse, ad quam viam monstret Formula Concordiæ, inter Lutherum & superioris Germaniæ Theologos initæ. Solis præjudiciis neque causæ huic consuli, neque Concordiam in Ecclesia fieri.

Articulos quorum subscriptio requiratur, Confusionem esse, eosque brevi nova certamina excitaturos, quia nonnulla in illis contineantur, quæ neque ex Sacra Scriptura, neque ex Corpore doctrinæ defendi queant.

Imprimis autem Condemnationes nimium præproperas ac duras factas esse easque pertinere ad grave præjudicium illarum Ecclesiarum, quæ hoc tempore in multis regionibus gravissimas persequutiones patiantur: Se tot & tam Sanctos homines, qui propter Evangelii & Christi confessionem tam immaniter jugulentur, & summè constantiâ contra Papatum pugnent, Martyres Diaboli vocare nolle. His autem condemnationibus eorum apud Papistas oleum igni addi, & persequutiones graviores effici. Majores & prædecessores suos in hac causa longè clementiores ac prudentiores fuisse. Post mortem Lutheri multa certamina mota esse, quæ prætextu controversiæ de Cœna Dom. pallientur, & tamen necessitatem tandem expostulaturam, ut illa aliquando in Synodo proponantur & legitimè dijudicentur.

Similiter se conscientiâ salvâ vel sibiipsis, vel aliis pericula illa intentare non posse, quæ certò exorirentur, si subscriptione horum novorum articulorum Concordia suarum Ecclesiarum rumperetur. Sic enim Dresdensis formula abrogatur, quæ tamen in legitima Synodo approbata & recepta sit. Corpus quoque doctrinæ in his Ecclesiis in dubium vocaretur, quod tamen ad hoc usque tempus contra veritatis hostes strenuè defenderint. Hanc ob causam etiam apud posteritatem nulla certa doctrina reperiretur, quum hoc Corpus doctrinæ hactenus pro Confessione Saxonicarum Ecclesiarum, & vinculo Concordiæ habitum fuerit. Hostes dictarum Ecclesiarum nova certamina subinde excitaturos, &, ut fieri solet, finem controversiarum ac litium nullum futurum. His ipsis quoque articulis mox novis declarationibus opus fore.

Quòd si verò articuli isti pro norma seu regula doctrinæ habendi sint, magnas inde confusiones exorituras, quum omnibus constet, ut nonnulli hoc tempore, quibusdam phrasibus ac formis loquendi abutantur, quas antehac quidam Doctores in polemicis suis scriptis usurpârunt. Exemplo esse Vbiquitistas, qui etiam articulos fidei sub hoc prætextu in dubium vocent. Exemplo etiam esse Papistas, qui palàm glorientur, protestantium Ecclesias idem cum ipsis docere, quod corporalem præsentiam attinet, quandoquidem Lutherus, ac prima Augustana Confessio & Apologia conversionem seu transmutationem Panis non admodùm improbârint. Exemplo etiam esse Andræam Musculum *& similes, qui sub prætextu scriptorum Lutheri adorationem consecrati panis, errorem, etiam de merito externi operis in usu Cœnæ, deque vi verborum, quæ ad panem recitantur, defenderint & approbârint.*

Mirari sese, quòd in dictis articulis hos etiam non pari zelo condemnent, qui sub prætextu sententiæ

tentiæ Lutheri de Cœna fundamentum fidei in plerisque articulis evertant.

Magnæ quoque ingratitudinis judicium futurum, si non agnoscerent, quantum beneficium Dei sit, quòd in præcipuis articulis fidei & doctrinæ suarum summa Ecclesiarum concordia. Et si qui maximè dissentirent in aliquibus, commiseratione tamen illos dignos esse, donec omnia meliùs ac pleniùs declarentur.

Sed nullas lites moturos, sed in sua schola hanc ipsam doctrinam modestè & fideliter tradituros, quæ in Corpore doctrinæ & Dresdensi Formula contineatur.

Quod si hæc non approbent, se rursus eos vehementer etiam atque etiam rogare & obsecrare, ut de his amicè & familiariter secum conferant & hoc beneficium ab Illustrissimo Electore impetrent, ut in tam gravi causa benignè audiantur.

A Theologis Vuiteb. obtestationes ex abundanti fiunt ne simpliciter subscribere cogantur.

Quum verò hoc, quantumvis justum, pium & æquum, non solùm impetrare non possent, sed etiam graves communicationes accederent, ex abundanti tam Politicos, quàm Theologos rursus obsecrârunt, ne exemplo novæ persecutionis vulnera Ecclesiæ refricentur, & periculosiora efficiantur. Negari non posse, quin Corpore doctrinæ in hoc articulo labefactato, idem etiam in reliquis eventurum sit. A morte ac sepultura Philippi Melanthonis quatuordecim annos elapsos esse: jam, duobus finitis Climactericis, ejus quoque Corpus doctrinæ sepeliri & opprimi.

Intollerabile sibi videri, conscientias suas lædere, vel tali approbatione, quâ veritas non leve detrimentum accipiat, vel condemnatione tot Ecclesiarum, quæ hoc modo ante legitimam causæ cognitionem vehementer prægraventur. Non contemnendam esse horribilem comminationem Dei: Væ vobis, qui bonum malum, & malum bonum dicitis.

In omnibus humanis rebus se Illustrissimo suo Principi summam obedientiam præstare velle: sed in rebus religionem attinentibus certam metam nobis præfixisse Christum, dicendo: Date Cæsari quę Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt, &c.

Theologis Vuiteb. ob recusatam subscriptionem manus injiciuntur.

His verò protestationibus, & obsecrationibus spretis & neglectis, ob hanc recusationem subscriptionis Torgensium articulorum, quatuor Theologis Vuitebergensis Academiæ, D. Casparo Crucigero, D. Henrico Mollero, D. Christophoro Pezelio, & D. Friderico Vuidebramo *manus injiciuntur, & Torgâ pridie Iohannis Baptistæ anno 74. Lipsiam abducuntur.*

Tripudium ob Vuiteb. Theologorum vincula.

Quum audiret, vel potiùs videret quidam ex Theologis Saxonicis non infimus, Vuitebergenses hos Theologos ad carcerem abduci, ipse se hilarior factus, Lætare, *inquit*, anime mi: Iam enim triumphes licet de hostibus tuis, quos præclarè ultus es. *Atque hæc vox ab uno quidem tum prolata fuit, sed nomine omnium emissa eorum, qui tunc contra Academiam conspiraverant, & qui neque publici commodi, nec religionis, nec humanitatis, nec dilectionis, nec posteritatis rationem ullam sibi habendam esse duxerunt, dummodò suis cupiditatibus obsequerentur, atque animum nefariæ vindictæ cupiditate explerent. Nihilominus tamen secundùm Basilium* τὰς ἰδίας ἔχθρας ἐπικρυψάμενοι ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐχθραίνειν κατασχηματίζονται. *Et ut idem mox addit;* τὸ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἐκκλίνοντες ἐλέγχους τοὺς λαοὺς, εἰς τὴν κατ' ἀλλήλων φιλονεικίαν ἐκμαίνουσιν, ἵνα τοῖς κοινοῖς κακοῖς τὸ καθ' ἑαυτοὺς συσκιάσωσι. Διὸ καὶ ἄσπονδός ἐστιν ὁ πόλεμος οὗτος τῶν τὰ πονηρὰ εἰργασμένων, τὴν κοινὴν εἰρήνην ὡς ἀποκαλύπτουσαν αὐτῶν τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης ὑφορωμένων, ἐπὶ τούτοις γελῶσιν οἱ ἄπιστοι, σαλεύονται οἱ ὀλιγόπιστοι, ἀμφίβολος ἡ πίστις.

Lipsiæ in arcem traducti; omnes ab invicem separati arctissimæ ibi custodiæ traduntur.

Theologi Vuiteb. Lipsiæ custodiæ traduntur.

Quum autem D. Heinricus Salmuth, D. Andreas Freyhubius & D. Harderus; *unà cum* Hieronymo Rauschero *Consule ejus urbis & præfecto arcis, multa sæpè de controversis articulis aliisque rebus cum unoquoque separatim egissent: tandem decretum Electoris in hanc sententiam eis indicârunt, Dictos Theologos Vuitebergenses in Academia ab officiis suis remotos, & alios in eorum locum suffectos esse: Subscriptionem verò, sine qua ex carcere liberari non possint, hac lege & conditione ab ipsis requiri; quoniam jussu Principis in editione Electorali permanere, nec inde dimitti debeant, ut vice testimonii sit; ipsos, tanquam privatos homines, nullas turbas vel certamina in istis regionibus excitare, nec ullis controversiis sese immiscere, sed tranquillè & quietè istic degere ac vivere velle. Verba Germanica in autographo hæc fuerunt,* Daß nun mehr der Theologen Subscription / ohne welche sie keines wegs der gefengknuß wurden entlediget werden / mit solchem bescheid und dazu erfordert wurde / als ein zeugnuß / daß weil sie auff Churfürstlicher Gnaden anordnung im Land bleiben / und darauß nicht gelassen werden solten / Sie als privati ihrer Churfürstlichen Gnade / kein unruhe noch streit machen / sondern sich dieser streitigen sachen halben still und ruhig erzeigen wolten. *Atque his conditionibus subscripserunt demùm Theologi.*

Theologi Vuiteb. quibus conditionibus subscripserunt.

Theologi Vuiteb. orthodoxam doctrinam non revocarunt.

Quod autem ad Revocationem veræ ac orthodoxæ doctrinæ & sententiæ attinet Theologorum Vuitebergensium, tam abest, ut ulla talis ab eis postulata sit, ut potius Theologorum Electoralium declaratione ipsorum sententia confirmata,

firmata, & contrà illorum declaratio ab his approbata, nec condemnata fuerit. Nam, ut D. Pezelius testatur in sua Apologia contra Hermanni Hamelmanni calumnias, hæ conditiones atque exceptiones absque omni contradictione ei concessæ sunt.

Primò, *quod ad articulos affirmativos attinet; ut Dresdensis formula integra ac libera ei relinquatur.*

Secundò, *ne à Corpore doctrinæ Philippi recedat: quemadmodum nec ipsi ab eo recedere in animo habeant.*

Tertiò, *ut doctrina de Persona Christi, sicut in Stereomate Vuitebergensi traditur, immota maneat: cum attestatione manifesta D. Salmuthi, si dictum Stereoma à quoquam oppugnatur, quod ipse ejusque collegæ, quorum consensu & approbatione editum sit, id pro virili propugnaturi sint.*

Quartò, *phrases & modos loquendi de corporali & orali manducatione Corporis Christi Sacramentali modo intelligi debere. Et hanc ipsam declarationem tunc* Freyhubius *in præsentia suorum collegarum, loco, quem ex* Theodoreto *legebat de manducatione impiorum confirmabat.*

Protestatio D. Pezelii. *Quod verò ad articulos negativos pertinet, hæc D. Pezelio protestatio citra omnem contradictionem libera relicta est, ne contra conscientiam damnare cogatur, quod hucusque in certamine Sacramentario non satis declaratum, & erroris convictum sit, neve subscriptio hæc quicquam ei præjudicare debeat, si suo tempore hæc controversia dirimatur.*

Ac licet sæpè multumque politicos, in præsentia Theologorum dictorum, appellarit, obtestatus sit & implorarit, ut sibi saltem liceat has conditiones subscriptioni suæ addere, semper tamen illi responderunt, se de hoc nullum Illustrißimi Principis mandatum habere, se tamen hæc omnia ad Principem relaturos; simulque tam politici quàm Theologi, stipulatâ manu promiserunt, se de hoc et, ubi & quandocunque necessitas postulaverit, testimonium daturos esse. Cumque Rauscherus Consul ab Electore Lipsiam rediisset, nihil aliud ab eo Electoris nomine petiit, quàm ut sese in ditione ejus tranquillè gerat, hortatusque est eum, ne conscientiam suam gravet condemnatione articulorum, qui in certamine Sacramentario nondum satis sint explicati. Vt autem versioni Latinæ major fides habeatur, & ego criminis falsi à nemine argui possim, realia D. Pezelii verba Germanica adscribam. Ea igitur contra Hamelmannum sic habent: Zu Leipzig ist ein jeder under uns / auff dem Schlosse an einen besondern ohrt in verschloßener Custodien gehalten / darauß wir endlich dergestalt entlediget / daß die Theologen zu Leipzig D. Heinricus Salmuth, D. Andreas Freyhubius. unnd D. Harder. Sampt dem Burgemeister Hieronymo Rauscher / und dem Hauptman desselbigen orths / auff empfangenen Churfürstlichen befehl / zu etlich underschiedenen mahlen / mit einem iedern besonders gehandelt / und in vielen stucken erklarung gethan/ auch angezeigt/ wie unser stedt und lehr am yt zu Wittenberg albereit durch andere widerumb ersetzt worden / unnd haben die Politici außdrucklich diese anzeigung uns gethan/ daß nunmehr unsere subscription, ohne welche wir keines wegs der gefangnuß wurden entlediget werden / mit solchem bescheid/ und da zu erfordert wurde / als ein zeugnüß / daß weil wir auff Churfürstlicher Gnaden anordnung im Land bleiben und darauß nicht gelassen werden solten/wir als privati, ihrer Churfürstlichen Gnade / kein unruhe noch streit machen / Sondern uns dieser streitigen sachen halben still und ruhig erzeigen wolten. Es ist auch so gar von uns keine Revocation unser meinung erfordert / daß vilmehr der Theologen selbst erklärung unsere meinung bestettiget: und herwiederumb unsere gethane erklärung von ihnen approbirt und unverdampt blieben ist. Und daß ich abermahls von meiner Person Summarischer weiß kurtze erzehlung thue: So seind mir diese bedingung unnd vorbehalt ohne widersprechẽ zugelassen worden.

Erstlich so viel die articulos affirmativos anlangt / daß mir die Formula Dresdensis frey gelassen bleiben solte.

Zum andern / daß ich deß Corporis Doctrinæ Philippi halben mich gar nichts begeben solte / welchem auch sie die Theologen sich nichts begeben haben wolten.

Zum dritten / das die Lehr von der Person Christi / so im Wittenbergischem Grund uest gefasset / unverzucket bleiben solte / Darneben auch D. Salmuth offentlich bezeugete / daß da solcher Grundtfest angefochten werden solte / er und seine Collegæ mit derer vorbewust und approbation diß Büch außgangen were / solches wolten vertrettẽ und verthädigen helffen.

Zum uierdten / was die art zureden von leiblichen und mundtlichen essen deß leibs Christi belangete / daß solches Sacramentlicher weise zuverstehen sey. Wie dann D. Ferybubius in angehör seiner Collegarum mit anziehung eines spruchs / auß dem Theodoreto super Corinthios, (den er damahls auß einem geschriebenen Büch verlesen / von der geniessung der Gottlossen) solche meine erklärung confirmirt und bestetiget hat.

Was aber die Articulos negativos belanget / ist mir diese protestation frey und unverhindert gelassen / daß mir hiemit in meinem gewissen nicht auff gedrungen wurde zu verdammen/was in diesem streit noch nicht gnugsam auß geführet / noch irthumbs uberwiesen were / Daß auch die subscription weder mir noch andern præjudicirn solte / wann eins

mahls

mahls durch Gottes gnad / die sachen zu ordentlicher erkandtnuß und erörterung solten gebracht werden.

Von diesen conditionibus, bedingungen und vorbehalt / ob ich wol offternmahl gebetten / daß mir vergunnet würde / die selbige bey der subscription, klerlichen auß zudrucken / So haben doch die Politici, in beysein der obgemelten Theologen zu Leipzig / angezeiget / daß sie hiervon keinen befehl hetten von Churfürstlicher Durchleuchtigkeit / Sie wolten aber von solchen conditionibus und erklerungen / Churfürstlicher Gnaden getrewliche Relation thun / und haben darauff beydes die Politici und Theologi mir mit handgebner trewe gelobet und versprochen / dessen / wo und wenn es von nöthen / mir auch bey andern zeugnuß zůgeben / wie dann Burgermeister Rauscher / als er von Churfürstlicher Durchleuchtigkeit / dahin er sich eilendt begeben wider gen Leipzig ankommen / solche conditiones selbsten bey mir erholet / als er die subscriptiones der Namen etlicher meiner Collegarum, noch für meiner erledigung auß der custodia, zů mir gebracht / und dergleichen Subscription meines Namens auff ein Papier / dabey damahls die Torgischen Artickel nicht gewesen anders nicht von mir begeret / als ein zeugnuß / daß ich mich ruhig in diesem streit in deß Churfürsten zů Sachsen Lande verhalten wolte / dargegen mir mein gewissen unbeschweret bleiben solte / mit den verdammungen der noch nicht genugsam erörterten sachen. Davon zum offtermahlich bey der / in gegenwart vielgedachten Rauschers geschehenen Subscription / ernstlich protestiret und bezeuget hab / daß ich damit mein gewissen keines wegs beschweren köndte noch wolte.

Theologi Vuiteb. rursus Torgam vocantur ut capitalis sententia adversus eos pronuncia- retur.

Etsi verò jam finis impositus esse crederetur actionibus omnibus cum Theologis Vuitebergensibus, non tamen multò post rursus Conventus indicitur in urbem Torgensem praecipuorum Ordinum Saxoniæ Electoralis, ut in eo adversus Theologos Vuitebergenses, & D. Peucerum inprimis, tanquam reos & convictos confessionibus & subscriptionibus suis, Capitalis sententia pronunciaretur, & consultationes instituerentur de Calvinismo penitus exstirpando: sed exclusis ab actione Reis, & viis omnibus undiquaque circa urbem obseptis per custodes arctissimè, atque interclusis, ne quid literarum à quoquam inferretur pro Reis.

Ordines, etsi confessionibus & subscriptionibus eorum auditis, quas extortas ipsis esse ignorabant, non insontes eos esse pronunciarunt: Concludunt tamen, satis pœnarum jam eos sustinuisse, pro hoc delicto, nec se eas posse exasperare. Theologis tamen Electoris nomine obligationis forma præscripta est, quæ sic se habet. Primò, ut quisque illorum Vuitebergæ mensis spacio in arcto sese in suis ædibus contineat, donec ab Electore cuique, quo sese conferre, & ubi deinceps habitare debeat, indicetur. Secundò, ut quisque ex illa domo, quæ ei demonstretur alibi, multò minus ex urbe & ditione tota, sine consensu Electoris, non egrediatur, exceptis concionibus Sacris, nuptiis & compaternitatibus. Tertiò, si vel pacis, vel belli tempore jubeantur in alia loca migrare, absque omni tergiversatione pareant. Quartò, ne quid sine licentia Electoris in lucem edant: inprimis autem, ne quidquam deinceps, tanquam privati, de certamine Sacramentario, vel moveant, vel disputent, vel scribant. Quintò, ut Electori interea temporis obstricti sint, nec ullas conditiones vel Scholasticas, vel Ecclesiasticas alibi quærant & petant.

1. Daß wier zu Wittenbergk ein Monatlang ein ieder in seiner behausung sich im Arrest / verstrickungs weiß / enthalten solte / biß ime erklerung geschehe von Churfürstlicher Durchleuchtigkeit / wohin er sich begeben / da er hinfüro sein wohnung und unterhaltung haben solte.

2. Daß ein ieder in dem hause so ihm würde anderßwo verordnet werden / sich dermassen innen halten solte / daß er darauß nicht gehen / viel weniger ausser der Stadt und Land ohne bewilligung Churfürstlicher Durchleuchtigkeit sich begeben solte iedoch solte einem idern zu Kirchen / Hochzeyt und Gefatterschafften zůgehen in der Statt erlaubet sein.

3. Do zu frieden oder kriegszeyten / einer von einem ort an ein anders verordnet würde / daß er unwegerlich dem selben folgen solte.

4. Daß wir nichts drucken noch außgehen lassen solten / es were dann Churfürstlicher Gnaden zůvorn zůersehen zůgeschicket. Insonderheit aber solten wir als nuhmehr privat von dem streit deß Nachtmahls uns ruhig erzeigen / und davon nichts wovern / disputiren oder schreiben.

5. Daß wir in Churfürstlicher Gnaden bestallung bleiben / in keine frembde bestallung uns einlassen / und da seine Churfürstliche Gnaden einem etwas zů rathen oder zů stellen in Theogolischen sachen aufferlegen wurde / daß wir trewlich und gehorsamlich in solchem uns erzeigen wolten.

De Peucero verò quid Ordines pronunciarint, paulo pòst in historia carcerum ejus referemus, & simul de hoc Conventu plura indicabimus.

Post hanc obligationem quatuor Theologi Vuitebergenses, quatuor in locis, nempe Misniæ, Mersburgi, Namburgi & Zitii aliquandiu detenti sunt. Ac licet adversariæ partis Theologi sine intermissione contra illos horrenda convitia evomerent, & famosos libellos ederent, patientia tamen singulari hæc omnia contempserunt, & causam suam Deo commendarunt.

Tandem die 19. *mensis Novemb anni* 74. *à priore obligatione soluti ac liberati, doctissimi hi viri, & totius Saxoniæ lumina, Electoris & Principum juniorum Saxoniæ finibus egredi jubentur, non ad defensionem admissi, nec ex verbo Dei refutati & convicti: hac cautione, ne quid contra Electorem, ejusque Academias, Ecclesias & Scholas scribant & in lucem edant. Cúmque exciperent illi justam defensionem contra injustissimas adversariorum criminationes & calumnias, responsum eis fuit, justam defensionem, ut quæ juris naturæ esset, illis nequaquam denegari. De hoc Pezelius sic scribit:* Im monat November deß 74. jahrs am tage Elisabethe ist mir auff Churfürstlicher Gnaden befehl / durch den Hauptmann zu Zeitz aufferlegt und befohlen worden / daß ich mich erstes tages von dannen begeben solte / dergestalt / daß ich von meiner vorigen verpflichtung loß und ledig gezelet / und deß Churfürsten zu Sachsen und ihrer und Gnaden junger vettern / der Hertzog zu Sachsen Lande vormeiden. Auch wieder Churfürstliche Gnaden / der selben Landt / Universiteten / Kirchen und Schulen nicht schreiben solte.

Es ist aber von mir klerlich und aussdrucklich in solchem meinem abscheid gegen denen / so mir auff empfangenen Churfürstlichen befehl auß dem Land zuziehen aufferlegt / dise protestation, beschehen / daß ich mir meine notwendige defension, wieder unrechtmessige verleumbdung meiner widerwerdigen vorbehalten müste / und mich als ein diener Göttliches worts / meiner bekantnuß in keinen wege begeben köndte / wo mich auch der Allmechtige hinfort in ordentlichem beruff wiederumb in Kirchen oder Schulen zu diensten beruffen wurde. Darauff mir die anzeigunge geschehen / daß gebürliche defension, als die da juris naturæ were / mir nicht köndte entnommen werden / und wurden Churfürstliche Durchleuchtigkeit auch den ihrigen Theologen auffzulegen wissen / das mir hierzu keine ursach wieder sie gegeben wurde. Meine bekandtnuß aber wurde mir eben hiemit widerumb frey heimgestellet: weil Churfürstliche Durchleuchtigkeit mir auß dem Land aufferlegte.

Calumnia prima quòd Theologi Vuiteb. Torgæ demum sententiam suam confessi sint.

Calumnia igitur est impudentissima, quòd Selneccerus in suis Recitationibus scribit, quum Theologi Vuitebergenses Torgæ TANDEM erumperent, & faterentur, se juxta articulos Torgenses non sentire, nec sensisse hactenus de Cœna, ex justa perturbatione & indignatione Electoris ad aliquod tempus detentos eos & postea dimissos fuisse, non tam ob falsa dogmata, propter quæ dimitti statim potuissent, quàm ob perfidiam & deceptionem, quòd ad tam multos annos Electorem, Aulam, Consiliarios primarios, & subditos, discipulos & auditores fefellissent, & interrogati semper contrarium affirmassent. *Nam, ut ex iis quæ hactenus dicta sunt apparet, non tantùm coram Electore, Consiliariis, subditis & discipulis, sed etiam coram Torgensi Conventu veritatem ingenuè, candidè, syncerè & apertè semper confessi sunt. Aut demonstretur in his actionibus omnibus perfidiæ & deceptionis vestigium aliquod. Dicit quidem Selneccerus ibidem,* eos interrogatos, num Sacramentariis addicti essent, respondisse, se in æternum faciem Dei non conspecturos esse, si ulla in parte Sacramentarias opiniones foverent. *Hoc ipsum negamus nos quoque, & quidem meritò. Non igitur nominis infamia, nocere illis debuit, sed errorum, si quos foverunt aut sparserunt, patrocinium Sacramentarii si à Lutheranis, qui sic nominari volunt, intelliguntur omnes, qui de Sacramentis non rectè docent, vel sentiunt, cur Theologi Vuitebergenses, cùm sibi nullius erroris in hac parte doctrinæ conscii essent, Sacramentarios appellarent se ipsi? Vbi igitur perfidiæ crimen? ubi deceptionis?*

Calumnia secunda quòd Theologi Vuiteberg. Torgensibus articulis sine omni conditione subscripserint.

Calumnia est etiam Herm. Hamelmanni, Vuitebergenses Theologos Torgensibus articulis simpliciter, & absque omni conditione seu exceptione subscripsisse. Hanc calumniam refutat ipse quoque Pezelius inter Vuitebergenses Theologos non postremus, contra Hamelmannum, his verbis: Daß aber Hammelman ihme gelegenheit und ursach zu der grausamen lesterung wieder uns nimmet / von wegen der Subsription der Torgischen Artickel / scheinet es wol / daß er und seines gleichen / so trotzig uns solche Subscription nit auffrucken wurden / wo biß her die gantzen Acta an das liecht weren gebracht worden / für denen wir / Gott lob / keine scheuhe tragen / sondern von hertzen wündschen / daß ohne vorortheil / und unchristliche lesterungen / und ohne gewaltsamen proceß in einem freyen und ordentlichen Synodo / solche Acta mit allen umbstenden / verstendigen / Gottliebenden und unparteyschen Richtern fürgebracht und zuerkennen geben wurden. Dann also wurde sich desto mehr befinden / daß wir der selben Artickel Authores nicht sein / daß auch in einem freyen Synodo / wir die selben nicht haben berathschlagen helffen / und daß wir von uns selbst und proprio motu animi, die selben uns nicht belieben lassen / viel weniger aber simpliciter & absque conditionibus, & sine declaratione præcedenti der jenigen / so zum letzten in gefengnussen mit uns gehandlet / die Subscription gethan haben.

Calumnia tertia de perjurio Vuiteb. Theologorum.

Calumnia est denique Hamelmanni, editione multorum librorum post dimissionem è Saxonia Electorali, perjuros factos esse Vuitebergenses Theologos. Nam dimissione illâ ab obligatione, quâ Electori Augusto, dum in ditione ejus viverent, obstricti erant, penitùs liberati fuerunt. Sed hanc calumniam ipsemet Pezelius his verbis diluit:

diluit: Hamelman zeucht gleich als zu einem Beweiß eines Meineyds gantz gehessiger weisse an / das in meiner vñ der andern meiner Collegarum obligation diese wort stehen: Daß wir in dem Artickel deß heiligen Nachtmals nichts erregen oder schreiben wollen / auch sonsten nichts auß gehen oder drucken lassen / Es habe dann solches Churfürstliche Durchleuchtigkeit sonderlich ubersehen lassen / und uns erleubet. Solches / daß es eine prohibition oder verpflichtung sey / die nur so ferne sich erstreckt / so lange wir in der verstrickung und Arrest auffgehalten worden sein / wurde der unpartheysche Läser für sich selbst leicht haben vernemen können / wo nicht Hamelman seiner art nach / den letzten punckt, der nicht von uns gestelten / sondern von der Obrigkeit uns aufferlegten obligation hette außengelassen / darinnen auch dieses außdrücklich stehet / daß wir in Churfürstlicher Durchleuchtigkeit dienst und bestallung bleiben solten / welches aber so wol als die andern stuck der obligation hernach seine endtschafft bekommen / als ich und meine Collegæ gäntzlichen auß dem Lande gelassen sind / und Gott der Herr eben damit zu sampt der leyblichen freyheit / auch die offentliche bekandtnuß der warheit frey und unverhindert uns widerumb hat widerfahren lassen.

Und weil je Hammelman sich mit der/ uns noch unserm gefengknuß auffgelegten obligation also kitzelt / worumb hat er in der selben nicht auch diese wort in acht genommen? da auß drücklich gesagt wirdt/ Das wir underschrieben auff gethane errinnerung / vnd empfangnen bericht / damit von denen / so die Formulam obligationis gestellet / und uns aufferlegt / mit ihrem eigenen zeugnuß angezeigt worden / daß die subscription von uns nicht schlecht und bloß / und ohne nothwendige erklerung/ und zugelassene Condition und vorbehalt beschehen sey.

D. Cracovius ob veritatis professionem in carcere moritur. *Dimissis & in exilium pulsis Theologis Vuitebergensibus*, D. Cracouius *doctus & prudens vir, ob orthodoxam sententiam de Cœna Dom. in deterrimum & squalidissimum carcerem Lipsiæ, instinctu Theologorum, detrusus fuit, in quo etiam asperrimâ hyeme frigore, & quæstionibus torturisque crudelissimis ita defatigatus fuit, ut animam exhalârit tandem, in vera tamen Filii Dei invocatione.*

De Benedicti Thalmanni exilio & morte. *Dum hæc in Saxonia cum Theologis Vuitebergensibus aliisque viris piis, & doctis aguntur*, Benedictus Thalmannus *Francus Alenspacensis, qui antehac Vuitebergæ operam literis dederat, à Consiliariis Principis sui domum vocatur & examinatur. Cùm autem videretur orthodoxæ sententiæ de Persona Filii Dei & Cœna ejusdem addictus, jussus redire Vuitebergam & literas afferre à doctoribus suis, num ita fuisset ab ipsis institutus. Rediens verò Alenspaci ob veram doctrinam de Persona Filii Dei & Sacra Cœna Domini, in Marchia Brandeburgensi in carcerem squalidum & diuturnum mensium 15. quoque conjicitur; tandem autem inde emissus, Heydelbergam se recepit Anno partæ salutis 1575. 9. Calend. Decembr. ibique paulò post, anno videlicet 1577. in vera Filii Dei invocatione & agnita veritate ex hac ærumnosa & misera vita in cœlestem migravit.*

CAPUT VIII.

D. Casparis Peuceri Historici & Medicinæ Doctoris clarissimi Historia Exilii & Carcerum, propter veritatis confessionem in hoc turbulento Saxoniæ statu.

D*iximus hactenus de Theologis Vuitebergensibus & Lipsensibus, aliisque viris doctissimis Saxoniæ luminibus, ut fuerint partim carceribus & torturis enecti, partim verò arresto detenti, carceribus inclusi, ac tandem dimissi & in exilium pulsi, ob negatam Formulæ Torgensis simplicem & categoricam subscriptionem, ac ingenuam veritatis confessionem. Cæterùm hac sævissimâ tempestate, procellis & turbinibus maximis inprimis jactatus, & tantùm non oppressus fuit* D. Casparus Peucerus, *professione quidem in Vuitebergensi Academia Historicus & Medicus, reipsâ autem verè Christianus & orthodoxus Theologus, constantissimusque Christi Martyr. Historiam illam sanè per quàm lugubrem & tristem ipsemet D. Peucerus copiosè descripsit, partim in carceribus, partim verò ex iis liberatus, eamque ediderunt vel hæredes, vel potius amici ejus anno demùm 1605. Et quia certò scio, eam non in multorum manus venturam, non gravabor in Lectoris discendi & cognoscendi varia, & quidem mirabilia ac stupenda Dei judicia cupidi gratiam, præcipua inde excerpere, & ordine hoc loco adscribere; ut inprimis intelligat inde, non propter ullas fraudulentas actiones aut conspirationes & practicas seditiosas adversus Magistratum suum, vel lubrica & ambigua responsa aliqua, ut postea Facultas Thologica Vbiquistica Vuitebergensis in aliquot scriptis, & alii Sycophantæ calumniati sunt, sed propter veritatis confessionem synceram, apertam, candidam, ingenuam & constantem de Persona Christi, & Cœna*

Domini maximè, contra Flaccio-Brentianorum & Vbiquistarum jam pridem in Eutyche & Schuenckfeldio damnatos errores ac blasphemias, omnis generis, & quidem falsissimas calumnias, ac immanissimas persequutiones, Peucerum inprimis, duodecennali annorum spatio pertulisse & sustinuisse. Quod etiam ipsemet testatur in Historia hac pag. 18. *sic inquiens:* Mei carceris causa (ne quis aliud quidquam suspicetur ex falsis & maledicis de me chartis) non fuit alia, quàm in veritate agnita & nunquam dissimulata à me aut occultata perseverantia. *Adeoque narratio hac historica vice solidissima Apologiæ sit orthodoxis Lectoribus ad futilissimam refutationem Peuceriani Testamenti, anno* 1603. *à Theologica facultate Vuitebergensi in lucem editam.*

D. Peuceri authoritas maxima ex consuetudine domestica Philippi. D. Peucero *igitur non solùm candor, industria, ingenium pietas, eruditio item & doctrina rara ac singularis, sed etiam summa conjunctio & consuetudo cum sanctæ memoriæ viro D. Philippo Melanchtone, qui illum non solùm eximiè dilexit inter discipulos reliquos, sed & in generum sibi, & in domesticæ & quotidianæ vitæ consuetudinem socium ascivit, maximam apud optimos quosque non tam benevolentiam & amorem, quàm authoritatem conciliavit. Hinc factum est, non solùm, ut Philippo mortuo, flagitantibus veteribus ejus amicis, quorum de Peucero opinio præclara erat, quasi jure quodam hæreditario succederet in eorum amicitias, sed etiam in Academia Vuitebergensi esset honoratus, & ab æqualibus amaretur, ab inferioribus coleretur, & à præstantioribus non contemneretur; adeò, ut à morte soceri, ipse etiam unâ omnium voluntate Rector Academiæ crearetur, atque curam & inspectionem communium studiorum suscipere juberetur.* *Peucerus Scholam Vuiteb. fovit & auxit.* *In hoc munere nihil in Academia vel arbitrio privato mutavit aut constituit unquam, nihil cuiquam præscripsit aut imperavit insolentiùs, sed quod ex usu & dignitate studiorum publicorum fore, aut profuturum ad disciplinam, aut commodis Academiæ serviturum intellexit, id retulit ad Senatum Seniorum. Cùm dicerentur sententiæ, rationes sui consilii exposuit; deque studiorum publicorum ratione singulis temporibus accommodanda captui auditorum, pro mutationum occasione quæ acciderunt, ut discentium ingeniis & profectui consuleretur, communicavit consilia cum Senioribus in singulis Collegiis: cumque sic ipse coleret omnes in Academia docentes, ipseque vicissim ob eandem causam à cunctis coleretur & observaretur, ex hac Concordia crevit Academia indies, & magis magisque enituit.*

In hac ergo Academiæ celebritate, quum & Peuceri nominis fama versaretur in ore hominum, familiarius quàm antea, aulæ quoque innotuit; & venit in notitiam Illustrissimi Principis Ducis Saxoniæ Electoris Augusti, conciliantibus ipsi ejus gratiam, Doctore Vlrico Mordisio, & Silentiario Ioanne Ienisio. *His primis intercessoribus Elector Saxoniæ ipsi conciliatus, cum Pastore Ecclesiæ Vuitebergensi* D. Paulo Ebero *eum Dresdam accersivit, de consilio ipsorum certos annuos redditus destinaturus Scholasticis alendis in Academia, quorum alii in alio studiorum genere exercerentur, & ubi ætate judicioque doctrinâ maturuissent, usurparentur in Ecclesia, Scholis, aut gubernatione publica.* *Peucerus aulæ Saxonicæ quoque innotescat.*

In hoc ipsum congressu Elector Saxoniæ primùm compellavit. Postea quum remoto D. Mordisio, *in ejus locum ac munus successisset* Doctor Georgius Cracovius, *quo cum* Peucero *inter communia studia, contracta à multis annis amicitia arctior intercedebat: de hujus accuratiore commendatione, Elector eum complecti clementiùs, vocare in aulam crebriùs, sæpè adhibere mensæ suæ, interrogare & audire benignè ac facilè cœpit, donec ubi fidem ejus perspexit, locum etiam ipsi inter Medicos tribueret, annuo stipendio designato.* *Elector Saxoniæ Peucerum clementer complectitur.*

Etsi autem amici optimè consultum esse rebus Peuceri existimantes, gratulabantur hanc ei felicitatem, ex qua aliquem fructum ad se etiam rediturum esse non falsò conjiciebant, eumque beatum ab hac parte prædicabant; tamen sive quòd natura ejus, amans libertatis & παῤῥησίας, inimica hypocrisi & adulationibus, aulas refugeret; sive quòd præsagierit huic animus occultâ præsensione calamitatem inde eventuram, ad aulam nunquam cum hilaritate aliqua accessit, nec sine animi perturbatione manifestâ conditionem Medicam accepit. In pulveribus enim Scholasticis adolens procul ab aularum strepitu & splendore, etiamsi studia tractavit & exercuit diversa, de moribus aularum tamen lectio consideratioque historiarum, innumera exemplorum & casuum varietas, ita ipsum erudivit & instruxit, ut illas non potuerit non suspectas habere, & reformidare, atque adversari magnoperè. *Peucerus ad aulam nunquã hilaris accessit.*

Iussus itaque venire ad mensam Principis, quandiu in Aula degeret, nunquam accessit tamen nisi expresso novoque mandato per nuncium iterum accersitus: cumque objurgaretur propterea, & arrogantiâ quadam id facere existimaretur, consilii sui causas exposuit. Dixit, versantem in aula, ita se voluntati Principum attemperare oportere, ut astanti[illegible]: tamen non aspernaretur aut negligat judicia: non se ignorare, quid se deceat, & faciendum esse, *Peucerus nunquam ad mensam Electoris accessit nisi expresso & novo mandato accersitus.*

quod

quod semel jusserit Princeps, sed in rebus ad nostrum decus pertinentibus; eâ lege ne quid indecorè fiat, aut ne quid contra ipsius Principis dignitatem committatur: quod verò in præsentia mandatum sit, ejus generis esse, de quo, qui id norint, secus sint judicaturi. Futuros enim, qui si sponte accurrat, & se quasi obtrudat & ingerat, suspicaturi sint, se sine mandato inverecundè & audacter hoc facere, & arrogantiâ quadam occupare locum, quo sederent dignius alii. Si videant autem voluntate Principis se accersi, faciliùs ipsum laturos, idque quod præstatur obsequii causâ candidiùs interpretaturos. Accessuram verò ad hanc, & aliam suspicionem graviorem, quasi occasione consuetudinis quotidianæ id captet, ut se insinuet in Principis penitiorem familiaritatem, & illo velut in suam potestatem redacto, hoc modo dominatum in aula affectet & obtineat; quæ suspicio facillimè adhærescit iis, qui frequenter & multùm cum Principibus versantur, & solis ac separatis adsunt. Præterea non omni tempore aut gratam, aut commodam fore Principi præsentiam suam, nec decere se, ut protinus irruat in conclave non impetratâ adeundi facultate. Denique alios maximi nominis & authoritatis viros exteros & domesticos interdum adesse, quibus se aut locum præripere, aut assidere unà accumbentibus, neutiquam deceat. His rationibus quum acquiescerent, nunquam nisi vocatus mensam Principis adiit. Imò aulam ipsam fugit quantum potuit: & quoties literæ ex aula offerrentur, velut subitâ consternatione perculsus, expavit. Et ut nunquam ad aulam venit, nisi vocatus aut jussus, sic quandiu esset in aula solertiam, fidem, taciturnitatem, studium veritatis, candorem, alienum ab assentationibus animum probavit Principi: non egit πολυπράγμονα, non se ingessit aut admiscuit ullis vel deliberationibus, vel negotiis alienis à confessione sua: nec inquisivit curiosè in domestica vel externa, quidve aut fieret in hac vel in illa aula, vel gubernationis parte, aut à Regum & Principum legatis quid ageretur aut quæreretur: nec usurpavit, alieni quæ sunt muneris: nec expetivit scire, quæ ipsum ignorare Princeps vellet, ne diceretur alterum pedem in Schola, alterum in aula habere.

Peucerus aulam fugit quantum potuit.

Persuasit sanè Principi Electori ut librum Theologorum Vuitebergensium, cui titulus est, Grundfest / totum perlegeret: nam in eo exponi immotam & irrefutabilem veritatem de maximis rebus, præsertim autem de Persona Filii Dei; & hoc Principi non semel expressè ostendit, cum hac testificatione seria, se non velle civem esse Ecclesiæ ejus, in qua secus doceatur, nec posse illam esse Ecclesiam, quæ de Filio Dei aliter doceat. Nec dissimulavit aut etiam Confessionem suam de controverso articulo Cœnæ Dominicæ, si postulata esset ab eo, adeò ut in qua esset sententia Princeps Elector non ignoraret.

Peucerus persuasit Electori ut legeret librum Grundfest.

Non etiam usus est clementiâ Principis, aut blande arridentis fortunæ obsequiis ad suum privatum, sed potiùs publicum commodum & bonum Academiæ Vuitebergensis; existimavitque se nihil præclarius in hac occasione de ea benè merendi facere posse, quàm si clementiam & munificentiam Principum converteret ad Academiam exornandam & amplificandam, id enim minus invidiosum sibi fore sciebat, quàm si res suas privatas auxisset. Huic consilio ejus Clementia Principis facilè assensit, quòd intelligeret id Celsitudini suæ gloriosum, indigenis & exteris, qui Academiam frequentes adibant, fructuosum, Ecclesiæ Filii Dei salutare, & Deo gratum acceptúmque fore.

Peucerus usus est clementiâ Electoris ad publicum commodum Academiæ Vuiteb.

Inde etiam crescebat gratia Principis erga Peucerum tantò magis, quantò fides ejus erga Academiam fiebat conspectior & notior, adeò, ut & in ædibus Peuceri vellet cœnare Princeps.

Electoris gratia erga Peucerum crescit.

Hæc verò gratia Principis tam diu ussit æmulos Peuceri, in tanta felicitate constituti, donec expostulationis continuatione, immane in ipsis adversus eum exarserit odium. Hoc odium ab æmulis initio expressum & occultatum, postea quum continere se amplius non posset, effusum, animis Principum vicissim fomite calumniarum accensis, citò omnem hanc gratiam inclinavit, & mox totum obruit: ac cùm in gratiæ locum successisset, adeò animos eorum inflammavit & acerbavit, ut dubium sit, majorne gratia, an verò acerbius & immanius odium fuerit.

Clementia Electoris erga Peucerum parit ei odium apud æmulos.

Prætextus, quos odiis suis obtenderunt, hi fuerunt; quòd arrogantius sibi imperium sumpserit in alios, quòd in Academia & Scholis illustribus ex suo arbitrio voluerit administrari & constitui omnia: quòd Principatum nescio quem affectarit, & se loco Principis Electoris esse dixerit: quod postremum crudele mendacium est, gravitate aulicâ indignum; cætera verò, pueriles & ridiculæ calumniæ, quæ suâ se vanitate & levitate elidunt.

Prætextus odii erga Peucerus.

Veræ autem causæ, quas ut veras prætenderunt, hæ fuerunt. Multos jam annos inde usque ab obitu Melanchthonis *soceri Peuceri accusabatur & exagitabatur à nonnullis, quòd non idem in articulo de Cœna Domini sentiat, quod hodie vulgus Theologicum, præsertim in Saxonia, sentit ac docet. Nunquam enim interrogatus, sententiam suam occultavit aut dissimulavit, quamvis eam etiam nunquam publicè vel in lectionibus vel disputationibus, attigit: nihil quoque de iisdem aut sermonibus intempestivis,*

Vera causa odii erga Peucerum.

vis, aut alienis, ad alios aut scriptis in vulgus sparsit.

Peucerus veritatem ingenuè semper interrogatus confessus est.

Vt constaret autem, quæ sua sit sententia, & ne judicaretur dogmata falsa fovere, judicio orthodoxæ Ecclesiæ damnata, ostendit se sequi vestigia, & sententiam amplecti Melanchthonis, *quæ in ipsius scriptis satis clarè & dilucidè expressa, & ab ipso in Academia sæpè ac palam repetita & declarata sit eodem modo semper, sed majore subinde perspicuitate, inde usque à tempore factæ à Luthero Concordiæ cum Helveticis Ecclesiis, & comprehensa atque explicata in iis Formulis, in quas Principes Augustanæ Confessionis consenserunt, & per scripta paulò ante mortem ad Principem Electorem Palatinum. Nam aliorum de hoc argumento scripta vel didactica, vel polemica non legit.*

Non ignorabat autem aula, quæ de ipso sermunculis & literis Theologorum pervulgata vagabantur per ora hominum, nec ignota fuisse Principi ex aliorum indicationibus certò sciebat: de quibus quotiescunque aliquid cognôvisset, ad collationem de hac controversia cum iis provocabat, qui eum insectabantur ac traducebant, Sisti illos & audiri utrosque petebat, nec defutura ostendit illustria, perspicua, certa testimonia, sententiæ quam expositurus esset: Non enim se temerè, aut incogitanter arripuisse opinionem incertam, sed dedisse se operam ut fundata in Dei verbo crederet. Etsi autem nemo unquam ex malevolis ejus & invidis interrogare eum, ausus sit de Confessione ejus, neque etiam cognovit fortè quisquam quid sentiret, tamen ex communi fama haustis suspicionibus causam ab hac parte sumpserunt illam oppugnandi ac premendi.

Occasiones opprimendi Peucerum unde natæ.

Αφορμὴν *seu occasionem præbuit editio* Catechesεos *in Academia Vuitebergensi, & ejus libri, cui titulus est* Grundtfest. Catechesi *componendæ causam dedit querela gubernantium privatas Scholas, de editione postrema* Catecheseos Chytræi, *quam illi repudiabant, quod passim multa infarcta essent nova, aliena & dissentanea prioribus. Hæc querela cum in Schola* Portensi *renovata esset, placuit inspectoribus, ut talis aliquis libellus componeretur, qui adultioribus, postquam Lutheri Catechismum perdidissent, proponeretur, priusquam ad examen Theologicum deducerentur. Petitum est à Peucero, ut cum Theologis Academicis ea de re communicaret, quod etiam se facturum recepit.*

Catecheseos Theologorum Vuiteb. & libri Grundtfest. *editio Peucero periculum creans.*

Catechesis hæc aliquantò post conscripta & excusa, in quas incurrerit reprehensiones cùm ob alia quædam, tum verò maximè propter unam phrasin (cœlo capi) *ex superioribus notum est. Alterum prolixiùs scriptum de Vnione hypostatica duarum naturarum in Filio Dei, quod commentum Eutychianum de Vbiquitate Theologis Vuitebergensibus extorserit, quum in hoc certamen protraherentur inviti & implicarentur, mirris artibus, credo notum esse omnibus. Hoc scriptum cùm prodiret, Peucerus tum commodè erat apud Principem Electorem in arce Stolpena. Fuerant autem jussi Theologi editionem supprimere ad tempus, quod Peucerus prorsus ignorabat: sed exierat jam priusquam mandatum aulæ allatum esset. Mittebant autem Theologi ad Peucerum exemplaria, quæ Principi Electori offerret, & consiliariis ejusdem distribueret. Cùm offerret librum, reperiebat Principem commotum, quòd prohibitioni non esset obtemperatum. Ipse, qui ignorabat quid factum esset, ut qui cum Principe in arce illa fuisset, excusare factum non poterat: Sed veniebat tamen in mentem, fortasse tardius & post publicatum jam scriptum, mandatum redditum demùm esse: & compertum est postea ita rem se habuisse. Intelligebat autem, fuisse consilium Electoris ante publicationem libri convocatis reliquis Ecclesiarum suarum Doctoribus singulorum exquirere judicia, & præstare, ut consensus inter omnes efficeretur de hac doctrinæ parte.*

Peucerus accusatur quod inscio Electore Catechesin in Scholas introduxerit.

De publicatione ergo scripti illius dum sermones habentur, incidit mentio Catecheseos. *Accusatur Peucerus, quòd Scholis illustribus eam obtruserit, in quibus nesciebat tamen adhuc usurpari: planè enim ignorabat in Scholam Portensem receptam esse, cùm nulla præcessisset inspectio: multò minus recordabatur exemplum ejus à se ad Scholæ illius Rectorem missum esse. Nam si illud scivisset, ejus fuisset recordatus. Et disertè de illa Schola respondisset: unius enim Epistolæ interdicto removeri potuisset: sed nesciebat in usu Scholæ jam esse, neque meminerat missi ad Rectorem exempli & Epistolæ.*

Atque hæc est illa Epistola, à qua primùm arrepta est occasio à malevolis & calumniandi, & in suspicionem adducendi apud Principem Electorem fidem Peuceri, quasi hoc insidiosè occultarit, in eum finem, ut, sicut loquuntur, virus Sacramentarium ex Catechesi illa inveheretur in Scholas, & instillaretur animis teneris, cùm tamen in doctrina ejus Catecheseos de Cœna Domini nihil reprehensum sit à quoquam, nec etiam reprehendi possit: Et quod exagitatum est in articulis Symboli, Ascendit in cœlum: Sedet ad dexteram Patris, *pertineat ad doctrinam de duabus naturis in Christo. Etsi autem ex accurata in reliquas illustres Scholas inquisitione compertum de ipso nihil est; tamen hæc calumnia, primam fecit gratiæ Principum inclinationem, inflammatâ primùm in ipsum Principe Dominâ, quam huic causæ vehementius & acrius adversari nôrant.*

Catechesis Vuitebergensis jussu Electoris ejusque privilegio in lucem editur.

Post semestre, quum novis & acerbioribus incitationibus Principes inflammati excanduissent vehementius in Theologos Vuitebergenses & Peucerum propter Catechesin, & profecturi in Daniam Vuitebergæ Theologis convocatis, I. Iulii

Iulii anno 1572. mentem de ea suam exposuissent, quam addita esset illustris declaratio ad Verbum Capi *hilariter acquieverunt, & præfixa mentione privilegii, recudere eam atque in Germanicam Linguam vertere jusserunt.*

Peucerus accusatur ob Epistolā ad Stolpensis Scholæ Rectorē Peuceri excusatio.

Peucerum etiam de Epistola illa Portensi per certos Conciliarios compellarunt. Capita compellationis eius erant, quòd in Epistola illa scripsisset Peucerus, suo consilio receptam esse Catechesin in Scholam, quum se id scire negasset apud Principem: & ne se in posterum certaminibus Theologicis admisceret. De priore respondit ut prius, planè tunc cum Stolpenæ facta esset mentio Catecheseos, se nescivisse quòd pueris proponeretur Portæ, & de Epistola scripta sibi nihil in mentem venisse: neque id mirum esse, quum annuatim tot scribere sit solitus, ut singulas meminisse sit impossibile: nullam autem se causam habuisse insidiosè aliquid occultandi, vel ex hoc liquere manifestò, quod Catechesin semper pro vera habuerit ac defenderit etiam apud Electorem ipsum & Principem Dominam. Cur ergo se eam Rectori commendasse negaret? Deinde, si receptam scivisset, cur hoc dissimulasset? cum offensis jam ea Principibus dissimulatio, re patefacta periculum ei creatura erat, confessio non item. Liberasset enim se omni periculo è vestigio, si dixisset, curaturum se statim, ut usus eius intermittatur: nec fuisse usitatum Scholis facere mutationem lectionum ante inspectionem, inconsultis iis, qui nomine Electoris curam earum gerunt. Nulla autem eo anno inspectio instituta fuerat. Qui scire ergo potuerit, quid proponeretur? si non oblivione sed fraude commissum à se aliquid fuisset, cum annus penè intercesserit inter tempus scriptæ & sibi objectæ Epistolæ, potuisset interea & Epistolam revocare suam, & perficere, Catechetica illa lectio ut intermitteretur, atque ita se omni periculo & suspicione liberare. Hæc de Catechesi cùm respondisset, ac à Theologicis se facilè & libenter abstinere velle significasset, quod & fecit, satisfactum sibi excusatione Peuceri Princeps Elector ostendit, & ad mensam accersito clementem sese exhibuit. Interfuerunt actioni viri nobiles Ioannes à Ponika, *qui ab Electore responsum ad Peucerum retulit clementissimum,* Vuolffgangus à Schœnbergk, Henricus à Gleissenthal, Damianus à Sibottendorff, Abraham Bork, & D. Georgius Cracovius.

Epistolæ Peuceri ad Stolpensem Rectorē exemplū

Epistola autem D. Peuceri ad Rectorem Portensem sic de verbo ad verbum habet. S. D. Comperimus Scholæ opus esse certa forma Catecheseos, quæ posteaquam Lutheri progymnasmata didicerunt adolescentes, proponatur eis, ut ad examen & vberiorem Ecclesiasticæ doctrinæ cultum præparentur. Talem conscribi & edi curavimus. Exemplum ad te mitto, ut quam primum à nostris Bibliopolis peti plura ad usum Scholæ jubeas Profectioribus expediet, ut totam ediscant ad vnguem. Rudioribus ut ea solùm retineant quæ sunt typis grandioribus expressa. N. in suam intersit, quæ ipse nunquam intellexit, ut serviat Flacciano satellitio, à quibus hæc certamina mota sunt. Curæ nobis erit, ut vna & consentiens doctrinæ forma passim extet in triuialibus Scholis. Id enim ad puritatem doctrinæ conducet plurimùm. Benè & feliciter vale. 1571. *Casparus Peucerus.*

Hæc est illa Epistola, quæ tantas turbas excitavit, & cuius prætextu Peuceri æmuli suis calumniis irâ & odio adversus eum Principes vehementer inflammârunt, suspicionesque cumulârunt atque auxerunt.

Schmidlinus accendit odia erga Peuceriū in aulis Saxonicis

Accedebant Theologorum flabella, inter quos Iacobus Schmidlinus, *præcipuus fuit. Nam cum ea, quæ quærebat suffragia blasphemo dogmati Brentiano, non reperiret in Academia Vuitebergen. incipiebat eius Theologos omnes odisse, persequi, calumniari, hæreticos proclamare, concitare in eo aulas & gynæcea Saxonica, inprimis in Peucerum, quem non solùm contrariæ sententiæ, caput ac ducem solebat vocare, sed etiam ad plures aulas impudenter & sceleratè mentiendo scribere non est veritus;* Peucerum Principis Electoris animum veneno Sacramentario infectum, velut fascino quodam occupasse, & assiduè velut molossum excubare ad conclave, eius, ac prohibere, ne quis admittatur, à quo aliter doceatur, *Item:* Latrones, de quibus sumatur supplicium, paucos homines occidisse: Peucerum verè multa millia animarum perdere.

Peucerus de criminationibus se apud Principes purgat, qui eum bono animo esse jubent

De his criminationibus falsis hortatu quorundam, qui exempla literarum viderant, querebatur Peucerus cum Principe Domina, & cupere se prorsus abstinere & abesse ab aula ostendebat, quòd se violentæ istæ suspiciones & mendaces calumniæ tandem essent oppressuræ. Sed jussus ab ea fuit eas contemnere & bono animo esse, cùm aliter se res habeat, & eum culpâ carere manifestè constet.

Calumnia alia.

Fuerunt qui mortem Adolphi *Principis pœnam esse calumniarentur eius consilii & facti Principum, quod Peucerum susceptorem & testem Baptismo adstare voluissent: quo quid cogitari potest acerbius?*

Accusationes novæ in Peucerū

Non ita multò post comperiebat Peucerus, malevolos, renovatis odiis & calumniis veteribus ab nova specie instructis, in eum sæviùs multò & atrocius irruere, quàm antehac factum esset vnquam, & editæ Catecheseos, editi scripti de Vnione hypostatica, crescentis in Saxonia, ut ipsi nominant, Sacramentarii dogmatis ac certaminis causas, ipsi tanquam antesignano & duci primario tribuere. Commovebatur non leviter

viter de his admonitus. Sed negata jam ipsi erat facultas & occasio se excusandi, quod nec ad aulam pateret ipsi aditus, nec si patuisset, accedere potuisset morbo ad lectum affixus, quo cum anno integro erat conflictatus, ac bis quidem cum praesenti mortis discrimine, nec antevertere se etiam excusatione sui accusationem docuisset. Dabatur ei tamen occasio ad excusationem sui in quadam Epistola Principis Dominae, interea dum decumberet. Ad eam epistolam ita respondebat, ut ostenderet disertè, se in articulo de Incarnatione Filii Dei, Vnione hypostatica duarum naturarum in Christo non aliud credidisse neque crediturum unquam esse, quam quod orthodoxa Christi Ecclesia inde usque à temporibus Apostolorum crediderit quaecunque spargantur ab orthodoxa sententia opiniones diversae ac blasphemae: eiusque doctrinae summam, repetitam & expositam esse à Theologis Vuitebergensibus, cum Lipsensium consensu. Repetebat & hoc, quòd antea Principibus dixerat, nec fore unquam, nec esse posse veram Ecclesiam Dei, ubi fundamentum doctrinae de Christo vero Deo & Homine convelleretur. De Coena Domini autem nihil aliud se sensisse, quàm quod senserit, docuerit, & sonuerit Vuitebergensis Schola inde usque à temporibus initae à Luthero Concordiae cum Helveticis Ecclesiis, & fovisse se Confessionem Dresdensem, quae sit ad Verbum descripta ex iis formulis, in quas Principes Augustanae Confessionis in aliquot Conventibus Imperii ex praescripto Melanchonis consenserint.

Excusat se Peucerus apud Principẽ Dominã

Interea prodit scriptum, cui titulus erat, Exegesis perspicua & fermè integra controversiae de Coena Domini. *Id etsi nec visum nec auditum Peucero fuisset antea, nec constitisset ei quidquam de eius editione, & ipse jam amplius anno decubuisset: tamen ei tribuebatur, ipsumque authorem haberet cogebatur, & accedebant dirae etiam execrationes. Mittebantur legati solennes Vuitebergam, qui de authore inquirerent, cum in illa Academia natum id esse persuasissimum haberent. Sed eis responsum dabatur, quo Principes contentos fuisse ferebatur. Nunquam tamen Peucerus penitus liberatus à suspicione scriptae & editae Exegeseos fuit: ut postea cognitum est, etsi Typographus authorem nominârat, & indicârat illum à quo scriptum exemplar accepisset, & multi essent, qui ante multos annos sibi ab eodem communicatum fuisse dicerent. Tantum valent odia suspicionibus armata si oppressio alicuius quaratur?*

Exegeseos Vuiteb. editio auget odii P. in. cipum erga Peucerum.

Praevidebat Peucerus, quorsum res haec evasura esset, nec ignorabat monitus à Concionatore Aulae M. Philippo Vuagnero, etiam occupatos esse Principum animos: Nec deerant, qui hortarentur eum, ut cederet. Sed deserere stationem suam noluit.

Has igitur nacti occasiones aemuli & inimici eius in Aula, qui eum jam dudum levibus calumniis frustra oppugnarunt. Ioannes Ienisius & D. Vogelius, *coeperunt jam demum totis in ipsum viribus incumbere, praesertim cùm Dominam aulici cuiusdam Concionatoris verbis, in concionibus effusis, inflammatam, nil nisi minas & excidia orthodoxae doctrinae de Coena Domini spirare, & nutantẽ Principis animum etiam tandem expugnari, atque in idem consilium & propositum impelli posse viderent. Neutrum tamen horum unquam ullâ re offendit Peucerus. Sed* Ienisius *oderat ipsum propter* D. Cracovium *Cancellarium Principis, à cujus eum amicitia abducere cupiebat: Et verebatur, cùm favore illo qualicunque Principis erga ipsum, tum suspicione de eo caecâ & falsâ, quod si in ista persisteret gratia, fortasse conservato* Cracovio, *quem exstinctum cupiebat, exclusurus eum esset à Principe. Etsi enim non ignorabat, quod summo studio semper fugerit* Peucerus *negotia à sua vocatione aliena & quod minimè omnium ambitiosis eorum certaminibus se admiscuerit: tantum tamen ex ambitione contra aemulum nata suspicio poterat, ut in Peucerum toto impetu invaderet, licet amicum veterem & innocentem, nec pragravari, calumniari & premere eum desineret, donec oppressisset. Id cùm primò, ut diximus, leviusculus calumniis de minuenda eius authoritate, frustrà tentasset, tandem edita* Exegesi *imprimis perfecit. Alter* Vogelius, *primi odii adversus eum quas causas habuerit, nunquam cognoscere potuit.*

Peucerum jam demum totis viribus oppugnari statuitur ab aemulis.

Ienisius cur oderit Peucerum.

Graviter igitur irritatis Principibus editione Exegeseos, *hi ipsi Peucerum auctorem libri faciunt, nunc offerri occasionem oportunissimam clamitant, huic dogmati penitus exstirpando, eam non amittendam esse vociferantur. Fit itaque decretum, ministrum sese praebente ad exequendum* Doctore Laurentio Lindemano, *ingentis ambitionis viro, ut oppressis aliquot Theologis Vuitebergae ex improviso, inprimis autem* Peucero, *fiat inquisitio in privatas literas ad eos amicorum. Eas enim suppeditaturas esse certa & indubitata argumenta accusationibus contra eos atrocissimis. Oportere enim opprimendis ipsis, quaeri praetextus alios, quàm solam religionem, & plausibilius fore, atque ad supplicia de ipsis sumenda specie juris accommodatius, si politicus praetextus obtendatur ad vulgus, id est si factiosè, seditiosè & per conspirationes eos molitos esse novationes in doctrina Ecclesiarum Saxonicarum periculosas arguantur. Consilium hoc & conatum, omnes summè approbaturos, & de feliciter pervestigata, patefacta & compressa conspiratione, Electori gratulaturos esse pleno ore.*

Tendiculae & insidiae Peucero structae ab aemulis.

At non in die festo.

Notes hoc Facultas Theologica Vuiteb quae hoc ipso stratagemate utitur adversus Peucerũ & Theologos Vuiteb in suis Refutationibus.

Erat autem eis tali praetextu adversus Peucerum

cerum *inprimis opus, quem multò ante præsciebat, in hac sententia fuisse, & hujus authorem habuisse socerum suum* Melanchthonem, *& Principem sæpius illum solitum fuisse appellare* Archicalvinistam, *neque his tamen obstantibus, & voluisse convivam* Peuceri *esse in eius ædibus, cùm Vuitebergam quadriennio ante venisset, & anno mox sequente, seu triennio antè, adhibuisse eum testem Baptismo filii* Adolphi.

Peucerus ex improviso se Dresdæ sistere jubetur.

In Peuceri ædibus arcana omnia inquiruntur, & literæ auferuntur

Placent hæ tendiculæ & insidiæ omnibus, & sub hoc prætextu opprimitur Peucerus *in ædibus suis ex improviso Calend. April. Anni* 1574. *à Capitaneo arcis Vuitebergensis* Ernesto à Vuettin, *& ex mandato Principis ipsum primùm obligat arresto & promisso, ut se quàm citissimè Dresdæ sistat. Deinde jubet eum conclavia, arcas, cistas & repositoria omnia reserare & aperire actutum, ut inquirat in arcanas literas eius, habere se in mandatis, ut promiscuè omnes auferat protinus, Græcas, Latinas & Germanicas. Quid faceret ex inopinato oppressus? Obtemperat igitur, reserat omnia, colligit dispersa, tradit Capitaneo: mandata enim id præcipiebant, ut nihil relinqueretur inpertentatum & inexploratum in tota domo. Nihil igitur occlusum aut occultum esse voluit, ne in exulceratis animis acuerentur & aggraverentur adversus eum suspiciones.*

Erant inter Epistolas illas literæ quædam magni nominis & authoritatis hominum, quas sæpè cum gemitu & lachrymis in animo suo requisivit. Eas erat relicturus & commendaturus suis filiis & nepotibus tanquam μνημόσυνον *illius amicitiæ, quæ sibi fuerat cum tantis viris, qui ipsum multò inferiorem loco & conditione, propter ingenii dotes tamen non essent aspernati. Petebat illas sibi restitui, quod sciret aulæ nihil usui futuras, sed frustra. Auferuntur universa conjecta in cistellam non magnam, quod nec multæ essent numero.*

Peucerus Dresdam proficiscitur.

Etsi autem quid ageretur, quævè oppreßionis suæ tam subitæ & inopinatæ ereptionis literarum privatarum causa esset, ne suspicari quidem poterat, nullius enim sibi sceleris aut criminis conscius erat: nihilominus, ut promiserat, ad iter Dresdense se accingit. Præcesserant literæ, ipsumque antevertebant, ipse subsequitur, & uno die posterius Dresdam venit æger admodum corpore: domi enim vix ex recidiva sexta eluctatus, in itinere septimam fecit. Urbem & eam domum, quæ dicta erat ingressus jubetur ascendere in arcem, ibi includitur in custodiam, relinquitur apud filium cum famulo, carceri per se clauso & obserato excubiæ ex satellitio Electoris interdiu noctuque ponuntur.

Peucerus scribit supplicē Epistolā ad Electorem

Scripserat pridiè supplicem Epistolam ad Principem Electorem qua cum de adventu suo & subjectissima voluntate significasset, adijciebat, non opus fuisse adversus se tanta severitate. Nam & se vocatum paucis verbis sponte venturum, quæ se cunque terrarum loca habuissent, & jussum literas suas omnes illaturum fuisse. De clementissima autem erga se affectione Illustrissimi Principis, & vicissim de subjectissima sua voluntate & fide erga Celsitudinem eius, ita se sibi conscium esse, ut de illa non vereatur sibi optima quæque polliceri, & de se certò docere ac demonstrare poßit, quod neminem hominum, quàm Celsitudinem eius sinceriore ac constantiore fide coluerit: quòd summa contentione studuerit de istis terris, Scholis & Ecclesiis quàm optimè mereri, &c. Propterea Celsitudinem eius rogare se subjectissimè propter Deum, ut cum valetudo sua tot recidivis affecta, peneque confecta, periclitetur, velit mandare, ut maturè edoceatur de causis, de quibus accusetur, & cognita excusatione sua se clementissimè dimittere, &c. Hæc summa est præscriptæ Epistolæ supplicis, quam mox, ut in custodiam pedem intulit, tradidit Præfecto satellitii Electoris, ut ad Principem suo nomine deferret. Redit ille ab Electore non ita multò post, renuncians ex mandato eius, tranquillo ut sit & læto animo, meliore esse loco res eius, quàm existimet, nihil ei defuturum esse, postulare quoque eum jubet quibus ad curam valetudinis opus sit, & dat mandata excubitoribus, ut sint præsto, & ea administrent.

Elector bene animo jubet esse Peucerum.

Peucero Nævius indicat, quod accusetur de scripta & publicata Exegesi.

P.uceri responsio

Etsi autem scire non poterat, in quem usum sibi ereptæ essent literæ, tamen non temerè nec frustra conijciebat, quæsitas esse causas & prætextus adversus se instruendæ accusationi, nec repertas esse tales, quales aut optabantur aut quærebantur. Hanc suam conjecturam non aberrâsse eventus ostendebat. Altero enim tertioque à captivitate die impetrabat, ut ad se admitteretur valetudinis suæ causa. Doctor Ioannes Nævius: *Ex hujus sermonibus intelligebat, accusari se de scripta & publicata* Exegesi. *Respondebat id quod res est, planè sibi nihil quicquam de eo libro, antequam impressum vidisset constitisse unquam, nec velle se vendicare sibi aliena, nec tribui ab aliis. Addebat ampliùs, non se sua, & suo nomine scripta unquam edidisse suppresso nomine, & hoc ipsum primo intuitu in eo libro, quàm primùm eum, quanquam æger admodum in lecto domi aspexisset, vehementer sibi displicuisse multis gravibus de causis. De hoc Colloquio altero die præfectus satellitii illustris, qui interfuerat ex mandato Principis Electoris, mandabat ei, posse ferre suam Clementiam, ut de valetudine sua cum D. Nævio conferat, sed de aliena ne misceat. Ne igitur periculi aliquid, vel D. Nævio vel sibi crearet, noluit illum redire deinceps Peucerus, etsi desideraret consilium & operam eius valetudo indies magis magisque deficiens. Sed missa denuò suppli-*

supplice Epistola, petebat se excusari, audiri & liberari: non prius id tamen impetrabat, quàm nono à custodia die. In ea tamen custodia ita tractabatur, ut conqueri nihil de Clementia Principis posset.

Peucerus è custodia ad judicium cõsiliariorũ ducitur.

Nono demum die, qui erat 12. Apr. circiter tertiam à meridie, è custodia deducebatur à satellitibus quatuor ad judicium consiliariorum, in quo considerant ex nobilitate Ioan. Bernstenius Henric. Schœnbergius, Christoph. Rogennicius, Abrahamus Bock, Mareschallus aulę, David Hirsfeldius, Ioannes Lindanenus, *A Doctorum Ordine Consiliarius* D. Hieronymus Kissennetterus, D. Laurentius Lindemannus *Consilii Orator,* D. David Pfeifferus, & D. Andreas Pauli. *Tindemannus reliquorum nomine loqui exorsus, Accusari eum, inquit, de quatuor articulis.* 1. Quod per conspirationes & practicas nova sacramentaria dogmata in istas terras invexerit. 2. Quod ipse chartas de his & libellos sparserit. 3. Quod in horum dogmatum defensione animaverit Theologos. 4. Quod incitarit exteros Theologos adversus istarum regionum Ecclesias. *Iubetur respondere. Respondet paucis, quantum valetudo & animi perturbatissimi ægritudo permittebat:*

Peucerus accusatur de quatuor articulis. Respõdet Peucerus adprimũ articulũ de practicis.

1. Nullarum se conspirationum aut practicarum conscium esse, nec scire quid sint conspirationes, & practicæ, aut quomodo conscium non se esse versatum in politicis, ubi talibus locus sit: Et petere se, ut indicentur & sistantur ii, quibus cum conspirationes iniverit, aut practicas conflârit.

2. De sparsis sacramentariis dogmatibus.

2. De novis sacramentariis dogmatibus, ut nominarent, se tunc esse responsurum, ubi quæ à se hujus generis composita emissa & sparsa sint, proposuerint, nec se requirere manum suam, satis fore, si proferantur, quæ sua esse putentur: non enim se inficiaturum quicquam: nec minori sibi curæ esse, ut integram, illæsam & salvam cùm præstet Deo conscientiam suam, tum reddat animam salvatori Christo, quam ut fidem suam declaret & probet Principi Electori.

3. & 4. Quod nõ animaverit Peucerus Theologos Vuiteb. in sacramẽtariis dogmatibus, nec incitarit exteros.

3. & 4. Præterea scire se oportere, qui sint illi Theologi, vel domestici, quos animaverit, vel exteri, quos incitarit: hos adducendos esse, aut demonstrandum litteris vel ipsorum, vel suis, quod talia fecerit.

Peucerus non conspiravit cum Cracovio & Sagittario.

Institues ergo, inquit Lindemannus, *disputationem cum Principe Electore? Respondet Peucerus, Veritatem confitebor & asseram, ac tuebor innocentiam. Ad hæc jubetur secedere. Ascendit ad Principem Electorem* Lindemannus. *Reversso eo revocatur. Nominantur à* Lindemanno *quibus cum conspiraverit,* D. Cracovius, *&* M. Christianus Sagittarius *aulæ concionator. Ergo adducantur, inquit, illi, & doceatur quales illæ conspirationes & practicæ quas fecerimus. Tum proferebatur Epistola ad* Christianum *scripta, in qua initio hortabatur illum, ne collegam irritaret suum, nève cum eo contenderet. Deinde adjecerat hæc verba:* Veritas, quam tot profluvia Sanguinis & in Gallia & Belgio extinguere non potuerunt, tandem est in his terris etiam triumphatura. *Hæc verba, inquit,* Lindemannus, *offendunt Principem Electorem. Veritatem ergo ferre non potestis? inquit* Peucerus. *Et scitis præcipuum articulum controversum esse de Incarnatione Filii Dei, seu de Vnione hypostatica duarum Naturarum in Christo. Annon, ait, hic articulus præcipuè oppugnatur & convellitur? Sed huic, inquit,* Lindemannus, *conjunctus est & alter. Non, inquit,* Peucerus, *conjunctus est, sed falsò inde detexitur,* NEC *in altero articulo quæ sit veritas, obscurum est. Si disputare voles, inquit* Lindemannus, *longum erit. At scire me tamen oportet, ait* Peucerus, *quæ nova sacramentaria dogmata invexerim? veritatem mansuram non dubito, sive apud nos manserit, sive aliò migraverit, &c.*

Sive cõjunctus sit sive non modò patefiat veritas.

Peucerus non incitavit Bezam.

Inter cæteros autem nominabatur Theodorus Beza *quem incitarit. Respondit, injuriam sibi summam fieri, quod toto tempore, quo cum* Beza *sibi amicitia, ut cum viro docto fuerit, inde usque à proximo Colloquio Vuormatiensi, supra ternas Epistolas ab eo non acceperit, & intra sexennium nullam; nec de his materiis scriptam ullam, sed de rerum exterarum statu solitum illum esse sibi quædam significare: nec dubitare se, unam ex ipsius Epistolis inter suas repertam esse, quæ docere possit, quales scriptiones inter sese fuerint.*

Forma obligationis Peucero præscriptæ si liberari velit.

Cum ergo quod proferret Lindemannus *amplius non haberet, sententiæ absolutoriæ formulam profert, quam si accipiat, futurum, ut dimittatur. In eo jubetur agnoscere omnia & fateri, quod fecerit: & quod majora sit meritus, sed Principem cætera condonasse deprecationi* Peuceri, *& aliorum pro ipso intercessioni. Continebatur autem obligatio his Capitibus.*

Primò, quòd cum sanctè & religiosè promiserit & condixerit, quod à negotiis Theologicis omnibus velit abstinere, nihil de his ut fecerit antea, moliri per practicas, scribere aut spargere: quod hoc tamen non præstiterit.

Secundò, quod in suis literis repertum sit, quod scripserit ad aliquos, cum illis conspiraverit, practicas fecerit, & obnixè promoverit, ut Sacramentarium dogma in Saxonicas Ecclesias inveheretur.

Tertiò, quod non intermiserit incitare alios & animare.

Quartò, quod peregrinos, & de hoc dogmate suspectos instruxerit, quomodo illa dogmata istis regionibus insinuare debeant.

Quintò, quod scripta & pagellas de his emiserit & sparserit. Hæc se fecisse, & simul

simul se his graviores pœnas commeritum esse, ut confiteatur: Sed Principem Electorem Peuceri & aliorum deprecatione commotum, dimisisse ipsum è custodia, eâ lege, & conditione, ut ademerit ei inspectionem illustrium Scholarum, & beneficiorum in Academia, & arcto eum obliget ad vrbem Vuitebergensem, ne inde suâ Celsitudine invitâ discedat, sed operam det sedulò professioni Medicæ & historiarum, & temperet sibi à conspirationibus & practicis.

Sextò, vt confiteatur magno se beneficio & clementia affectum esse, & gratiam se pro ea debere.

Septimò, ut promittat juramento, se de his ad alios neque in istis terris neque extra has scripturum, nec moliturum aliquid per practicas, nec sugillationibus, querelis, sinistris interpretationibus usurum contra Principem, gubernationem, & ordines istarum regionum: neque hæc vnquam violaturum scripto, aut sermone, neque ex urbe Vuiteberga discessurum, sine voluntate Principis, neque in urbe quicquam suscepturum aut moliturum quoquo modo, aut cujuscunque sit generis, quod excogitare humana ratio possit.

Peucerus huic formulæ obligationis subscribere recusat gravibus de causis.

Hac formula visa & lecta, ita expavescebat Peucerus, *ut penè exanimaretur. Etsi autem nec propter priores causas, nec propter hanc novam ex formula consternationem, recolligere se ad cogitandum poterat, quid esset faciendum aut respondendum, nec haberet quenquam cum quo deliberaret, dixit tamen quantum potuit: Scire Consiliarios omnes ex priore accusatione, innocentem se esse eorum, quæ fuerint sibi objecta nec de ullis se convictum esse, aut convinci posse: nunc offerri formulam, ipsa accusatione longè atrociorem, peneque capitalem, in qua scriptum sit, se sanctè, religiosè & cum obtestatione promisisse: cùm & mandatum illud simplicissimum meminerint, qui adfuerint, & sua responsio simplicissima fuerit, omnique tali asseveratione & adjuratione caruerit, qualis in formula ponatur. Et cùm fuerit simplicissima non se tamen quicquam contra hoc promissum fecisse, nec demonstrari id posse. Nec Epistolam ad* M. Christianum *scriptam ulla specie trahi eò posse, quòd promissum violârit, etsi scripserit* veritatem triumphaturam esse. *Illud verò se planè negare, quod per conspirationes & practicas aliquid sit molitus: & manifestò apparere, quod his verbis ad se opprimendum tantùm politicus prætextus quæratur. Negare se & hoc, quòd exterorum aut indigenarum quenquam irritârit, aut pagellas sparserit. Nam si quid privatim ad amicos scripserit de sua sententia, id non posse conspirationem vocari: scire tamen omnes, qui assideant, nihil sibi propositum esse aut proponi potuisse quod se convincat. Quomodo debeat ergo id se fecisse confiteri, & seipsum contra suam conscientiam suo testimonio condemnare? Provocare se ad ipsorum judicia, imò ad singulorum conscientiam, quæ cogat eos fateri sibi injuriam fieri, si cogatur hæc amplecti & suâ subscriptione approbare, quæ nunquam fecerit.*

Peucerus implorat judicium suorum fidem & consilii.

Cùm his nihil proficeret, implorabat fidem & consilium ipsorum, ut sui misererentur, in hac tanta animi & corporis imbecillitate, in qua viderent se sui compotem non esse, nec se destituerent consilio & ope in re tam ardua & difficili, in qua periclitaretur existimatio sua, & fortasse aliquid amplius. Tacent omnes, oculos vultumque demittunt. Instat Peucerus *& urget. Inde conijciunt oculos in* Lindemannum: *quo animadverso, ille indignabus, abjecta è manibus formulâ sententiæ*; Velim, *inquit*, vos coram adfuisse, & quantum obtinere potuerim, cognovisse. *Ex quo apertissimè intelligitur, illos ipsos Iudices quæ fiebant non probasse. Conversi igitur ad Peucerum Bernstesteinius & Cancellarius*, Notum est tibi, *inquiunt*, Principis ingenium, cedas ei, & conditiones præscriptas accipe, non erit tibi hoc fraudi, aliter non liberaberis. *Repugnat iterum, præsagiens animo futurum, ut ex sua syngrapha diem sibi dicerent. Sed nihil obtinet. Quod ergo cum accusatione condemnationem ita videbat multò ante instructam & confectam, ut quæcunque proferret excusandi sui causa, locum non inventura essent certò appareret, adactus metu carceris, & desertus ab omnibus, accepit conditiones cum hac protestatione:*

Iudices suadent Peucero approbationẽ formulæ obligationis. Peucerus accepit conditiones obligationis, sed cum protestatione.

Provoco ergo ad tribunal Filii Dei, & Deo justo judici vindictam commendo, quòd mecum hoc modo agatur, & quòd pro mea fide & meritis in has terras talis mihi gratia referatur. *Hanc formulam cùm descripsisset & juramento confirmasset, dimittebatur. Sed hoc facto se lapsum & graviter Deum se offendisse mox agnovit, idque toto pectore deploravit, & peccatum hoc suum deprecatus est veris gemitibus per & propter Filium Mediatorem Iesum Christum.* Vicit me, *inquiebat*, imbecillitas mea, & promissa, sed non diu præstita, restitutio mei in locum professionis pristinæ. Coactus sum & juramento me obligare, quòd in hac controversia, in Academia nec loqui, nec scribere velim: in quo graviùs peccavi: etsi mihi neutiquam hoc juramento libertatem confessionis eripi, aut interdici certò scio, cùm spontaneas tantùm scriptiones & dissertationes prohibeat, non petitas, aut flagitatas cum imperio & auctoritate. Denique nullo juramento me scio obligari contra Deum & Dei mandata.

Peucerus lapsum suum agnoscit & deplorat.

Promissa non servantur Peucero. Hostilia omnia denunciantur orthodoxæ doctrinæ.

Atrocia quidem sunt hæc, sed atrociora multò sequuntur: Eò enim magnitudine odii impellebantur æmuli, ut abrogatâ hac primâ sententiâ, quid mitior videretur, protinus apertè hostilia omnia orthodoxæ sententiæ in controversis articulis denunciârent, nec se acquieturos, nisi excisâ eâ ac deletâ penitùs, nec toleraturos se quenquam in sua ditione profiterentur, huic addictum, & odium illius se declaraturos publico nonnullorum supplicio, etiamsi in suis territoriis nullum doctum virum retinerent. Ideoque in omnium ore versabantur ibi sermones: Optimum & maximè è re Peuceri & aliorum nonnullorum fore, si moriantur quam primùm, ut hoc modo liberentur ab odio Principum & inprimis æmulorum implacabili. *Id verum fuisse, imò crevisse indies magis magisque odium, publicè postea & illustribus documentis conspectum est. Nam & in plures alios sese effudit ex optimis & fidissimis Consiliariis. Cumque Dresdam venisset hospes* Maximilianus Imperator *ostentatum est monumento publico statuæ, Herculeæ molis, & magnitudinis stupendæ, in qua vario genere igneorum tormentorum, ex pulvere bombardico artificiosè instructa, bellum apertè denunciabatur veritati, hac Gigantea quidem, sed ad poesin & Grammaticam malè congruente inscriptione:* Ut Lernæam hydream Hercules, numerosum licet monstrum, igne tamen vicit, ac mori docuit: Sic Augustus Dux Saxoniæ Elector, Heros inclytus, sectam Calvinisticam latenter in has terras irreptam, ac fraudulenter nutritam, Deo adjuvante, & supprimet & vincet. *Hæc statua inter tres præcipua, flammam incensa evomuit quidem sursum in cœlum, sed non eo impetu, eaque vehementia, quæ fuit expectata, imò levi paucoque fragore commota, tandem in sese conflagravit, non sine omine.*

Theologorum quorundam cruentissimum consilium de Peucero. Paulus Crellius quis & qualis.

Vix igitur Dresdæ dimisso Peucero, *adhibentur in consilium Theologi orthodoxorum inimici crudelissimi, & homines indocti,* Gresserus Dresdensis, Heidenrichius Torgensis, Eberhardus Misnensis, *&* Paulus Crellius, *cui venalia erant omnia, lingua, manus, calami anima ipsa, qui pecuniæ causa inflectere dogmata ad cujusque cupiditates nunquam veritus est, quique in hac causa contra conscientiam egit omnia, usitato suæ sophisticæ præsidio. Hi dant aliud consilium, ut priora decreta retractentur & aboleantur, & conscribatur formula certorum articulorum, ad quam accipiendam adigantur Theologi Vuitebergenses:* Peucerus *autem,* Cracovius *& alii quidam ex syngrapha sua peragantur rei seditiosarum molitionum. & afficiantur supplicio capitis. Articuli sunt illi Torgenses à* Paulo Crellio *scripti, & Quindecim viris tunc Torgæ congregatis, approbati, ut supra indicatum est.*

Conventus alius Torgæ indicitur, in quo apparuit in quem finem priora omnia cum Peucero acta sint.

Non itaque multò post actionem Dresdensem indicitur Conventus in urbem Torgensem ad diem 24. Maii anno 1574. ut consultationes instituantur non solùm de dogmate Calviniano radicitùs exstirpando sed etiam de capitibus Peuceri *& sociorum. Ad hoc judicium deliguntur certi ex ordine Equestri, & ex urbibus ad has quæ parabantur insidias maximè idonei. In hoc Conventu demùm apparuit: quo consilio & in quem finem Peucero & Theologis Vuitebergensibus ereptæ & extortæ fuerint literæ, cum obligatione Confessionis, & impositum sub juramento silentium, ne liceat contradicere.*

Accusatio capitalis Peuceri, Cracovii, &c. instituitur.

Mox ab initio ut conveniunt Ordines, instituitur atrox & capitalis accusatio D. Cracovii Cancellarii, D. Stœselii, M. Christiani & D. Peuceri, *de religione nova per practicas & conspirationes introducta, & de accensis dissidiis quæ, nisi reprimantur, in seditiones & bella civilia Gallicis & Belgicis similia sint exitura. Proferuntur ipsis extortæ obligationes, quibus factum id esse à sese confessi sint. Adduntur literæ, & inter alias* Peuceri *ad* M. Christianum, *aulæ concionatorem, quæ tamen* Peucero *nunquam proposita fuerunt. In iis erant hæc præcipua, ut postea vidit:* Quòd commendaverit aulæ Catechesin Vuitebergensem: *Quòd scripserit,* Theologos Vuitebergenses priùs discessuros ex Academia, quàm abjecturos Corpus doctrinæ Philippi: Quòd eius se Ecclesiæ civem non futurum esse professus sit Peucerus, quæ contrarium doceat & sentiat illi doctrinæ de Filio Dei, quam ex tota antiquitate repetat liber Theologorum Vuitebergensium, qui inscribitur die Grundfest: Quòd veritatem oppressam in Gallia & Belgio sperârit triumphaturam esse in istis terris: Quòd contemptim Gresserum concionatorem Dresdensem & Selneccerum imperitos doctrinæ, nec ullum articulum veræ religionis intelligere, multò minùs defendere posse scripserit. Quò Principem γυναικοκρατίας accusarit. *Hoc postremum plus Peucero nocuit, quàm quicquam aliorum. Malevolis enim ad acuendam in eum indignationem occasio summa inde data est. Intercluduntur itinera, accessus, hospitia ipsis, eosque adire volentibus: prohibetur ne admittantur suspecti, aut qui mandatis ab eis instructi veniant. Ne quid literarum inferatur ab ipsis, quod faciat ad excusationem eorum. Sparguntur rumores à nonnullis, qui actioni interfuerunt, eos grandi pecuniâ Palatinensi conductos, propagare dogma sacramentarium, commovere istas regiones ad seditiones, & bella intestina voluisse. Condemnantur atrocibus vulgi sententiis, tanquam proditores & seditiosi, qui attrahere bella Electori exemplo religiosæ pacis legibus, & turbare*

Nova capitalia scelera Peuceri.

bare ocium & tranquillitatem istarum regionum voluerint. Fiunt multa ad exaggerandam atrocitatem præter hoc.

Decretū Torgensis Conventus de Peucero & aliis.

Iubentur designati judices pronunciare de capitibus ipsorum. Isti, etsi confessionibus auditis, quas extortas ipsi esse ignorabant, non insontes eos esse pronunciant: Concludunt tamen satis pœnæ jam eos sustinuisse, pro hoc delicto, nec se eam posse exasperare. De Peucero *pronunciârunt, ut sicut obligatus sit, ita relinquatur loco suo, ut serviat Academiæ, medicinam docendo faciendoque, & exponendo historias. Hæc sententia quod mitior visa esset, parum grata fuit: nam capitalis sententia expectabatur. Sibi tamen se reservare Princeps respondet, ut de ipsis suo statuat arbitrio.*

Ita prima Dresdensi actione Peucerus incarceratus; post accusatus, nullius criminis convictus, sed condemnatus tamen, & à condemnatione restitutus, Torgæ ob crimen nunquam commissum sed remissum tamen, de novo accusatur sed atrocius, & capitaliter quidem, ex fundamento extortæ sibi confessionis, & litteris privatis, quas nunquam viderat: ibidemque condemnatur ad priorem pœnam; non iterum auditus, imò coactus carcere, ut se suo silentio condemnet.

Rumores & triumphi de oppressis Sacramētariis.

Acta sunt hæ Torgæ Anno 1574. sub Maii mensis finem, & Iunii initium. Post hunc Conventum pervulgatur & litteris & fama hominum, quanta sapientiâ & vigilantiâ pervestigata & detecta, quanta item felicitate repressa sit conspiratio quorundam, qui sacramentarium dogma disseminare clàm & occultè conati sint: Canuntur ἐπινίκια, *aguntur triumphi: Istis verò miseris ne hiscere quidem contra licebat; sed ad omnia mutire cogebantur, tanquam rei omnium istorum, quæ jactabantur.*

Quæ verò in hoc Conventu suscepta sint alia adversus Theologos Vuitebergenses, quomodo hi auditi, aresto recenti, Lipsiam adducti & carceres conjecti sint, supra indicavimus.

Mutatur sententia de Peuceri pœna & locum exilio sibi ipse deligere jubetur.

Eo autem die, quo Theologis ex carcere liberatis Vuitebergam erat redeundum, jubetur Peucerus *novo mandato Torgam redire, contra priorem sententiam utramque, Dresdensem privatam, quàm coram audierat, & Torgensem publicam, à qua abfuit, & se sistere Consiliariis si ab iis vocaretur. Erat is dies 16. Iulii, quo sub noctem paulò ante Solis occasum urbe egressus, & tota nocte vectus manè postridie circiter quintam matutinam Torgam ingrediebatur, & mox sub octavam se advenisse Consiliariis significabat. Sequenti die 18. accersitur ad Consiliarios, qui mandata Electoris illi exponentes.,* Constitutum esse, *inquiunt*, Principi certis de causis, ipsum ex Academia Vuitebergensi amovere, & transferre aliò, & permitti ei, ut urbem, quam velit in ditione suæ Celsitudinis, exilio deligat; Se de Friberga cogitasse, & ut deliberet, permittunt. *Respondet, Se in gratiam Principis hactenus pleraque fecisse, & nunc etiam obtemperaturum, nec si refragetur, id sibi profuturum esse. De loco se acquiescere, sed petere tamen, ut liberaliter in hac senectute sua alatur, & ut potestas sibi fiat artem medicam liberè exercendi. Promittunt operam suam Consiliarii, atque his dimittunt eum: Sed ad dies adhuc aliquot subsistere ipsum jubent, donec scripta mandata conficiantur.*

Peucerus interrogatur de practicis cum Palatinensibus factis.

Inter ea novis incitationibus iterum exacerbantur Principes, eamque ob causam post dies non ita multos mutantur omnia. Revocatur enim Peucerus ad Consiliarios postridie Calend. Augusti. Instituitur examen novum & inquisitio nova. Ex Consiliariis aderant Iohannes Bernstenius, Damianus à Sibottendorf, D. Laurentius Lindemannus, D. David Pfeifferus: *his erat adjunctus* Iohannes Ienisius *Secretarius, præ omnibus Principibus gratissimus. Hîc* Lindemannus *iterum exorsus obtestatur & propemodum adjurat* Peucerum, *ut pro fide, pro religione jurisjurandi, pro conscientia sua, etsi quid amplius, apertè & ingenuè profiteatur, quantum sciat de conspirationibus & practicis sacramentarii negotii factis, maximè cum Palatinensibus, & nominatim cum D. Ehemio. Ne quid occultet iterum monet & obtestare, &, si verum fateatur, profuturum id sibi plurimùm affirmat ad recuperandam gratiam Principum, quæ exciderit. Respondet Peucerus,*

Peuceri responsio.

Qua me religione interrogatis, eadem respondebo, & ita respondebo, ac si starem ante tribunal Filii Dei, & me hoc ibidem excusandæ meæ innocentiæ causa repetiturum esse scitote. Nullorum prorsus conspirationum aut practicarum conscius sum quod & antea confirmavi, multò minus aliquid scio de Palatinensibus, nec quas velitis practicas intelligo. Constat vobis omnibus, quod aliena à mea vocatione negotia sedulò semper caverim & fugerim, nec vllis me vnquam ingesserim: quoties in aula fui. Imò id dedi operam vnicè, ut non culpa tantùm in hac parte, sed & suspicione carerem: Cumque nunquam fuerim hactenus accusatus, mirari satis non possum, cur in suspicionem conspirationum & practicarum nunc trahar. Non me obsecro existimate tam pueriliter stolidum aut incogitantem esse, ut quid me docuerit, aut quid cum periculo conjunctum sit, non intellexerim aut considerarim. Non scripsi ad Electorem Palatinum, nisi vnam Epistolam, quando misi suæ Celsitudini partem scriptorum soceri mei

ſub nomine & Patrocinio ſuæ Celſit. editam Ad Cancellarium *D. Chriſtophorum Ehemium* ſcripſi aliquoties poſt ſoceri mortem, ſed ante multos annos, & familiares epiſtolas tantùm quibus adoleſcentes ſcholaſticos ei commendavi. Habeo & inter Profeſſores aliquot, quibuſcum mihi eſt privata amicitia à multis annis conſtituta, ut cum *D. Vrſino*, & nonnullis aliis ex poſteritate ſoceri mei, quibus familiariter ſcribere ſum ſolitus. Sed quid hæc ad conſpirationes & practicas? Cum *D. Ehemio* autem notitia mihi interceſſit, familiaris conſuetudo aut amicitia nunquam: nec ſolitus ſum vel ſcribere, vel ſi in aula eſſem, illo præſente ſalutandi cauſa illum accedere. Vuitebergæ quòd fuerit, comperi, ſed viſus eſt, mihi nunquam eſt, nec domi tunc fui, nec ſcire poſſum, qui eum convenerint, aut de quibus cum eo rebus colloquia habuerint. Hæc ita eſſe verè affirmo, & affirmaturus ſum coram Deo: ne me igitur ſuſpicionibus talibus prægravetis, oro.

Inſtantia Lindemanni & Peuceri reſponſio.

Non tam, *inquit Lindemannus*, de te quæritur, quàm quid tibi conſtet de practicis aliorum cum D. Ehemio & Palatinenſibus. Nihil de illis, *Peucerus inquit*, plus ſcio, quàm de me ipſo. Quid ſcirem enim de rebus, quibus nunquam ſui adhibitus, imò à quibus procul abfui? Et ſcitis me annis ab hinc tribus in aulam raro veniſſe.

Peucerus interrogatur de practicis cum Beza factis Hinc illæ lachrimæ.

Poſt hæc jubetur Peucerus *ſecedere. Paulò poſt iterum revocatus interrogatur de* Theodoro Beza, *& de practicis cum eo, ut quid ſciat liberè & ingenuè confiteatur, nimirum cujus impulſu libellum in Selneccerum editum Principi Electori inſcripſerit? Reſpondit, mirari ſe, cur hoc interrogent, cùm in prima actione Dreſdæ ſatis ſuperque ſe excuſarit, & intra annos ſex ſe nullas Bezæ literas vidiſſe, nullas ad illum miſiſſe affirmarit. Quid Bezæ cum aliis intercedat, ſibi non conſtare.*

Peucerus de practicis rurſus urgetur.

Secedit iterum ex juſſu Peucerus: *ſequitur ipſum ex intervallo* Lindemannus, *ac ſeorſum compellans ſolum ſolus hortatur & obteſtatur eum, ne, ſi quid ſciat, de aliorum cum Palatinenſibus & D. Ehemio practicis inprimis, id ſupprimat aut reticeat. Pollicetur benignè & prolixe de Clementia Principis. Reſpondet ut*

Peuceri reſponſio

prius, teſtatus ſanctè de ſua perpetua & conſtante fide ac voluntate erga Principem: planè nihil ſe de cujuſquam practicis ſcire, nec fingere ſe tamen poſſe, quo practicarum faciendarum ſit ignarus, & non ſciat quas intelligant practicas, aut de quibus, an de religione ſola, an etiam de aliis. Denique ſe mentiri nec poſſe nec velle.

Peucerus deportationis pœna, exilio & areſto condemnatur.

Redit ad ſuum locum Lindemannus Peucerus *etiam aliquanto poſt accerſitur ad audiendam ſententiam, quam ſperabat priore fore mitiorem, quum tota actio ipſum inſontem pronunciaret, & omni prorſus ſuſpicione liberet: ſed inclementiore multò accipit. Nam loco & profeſſione ſua motus, exutus honoribus, Vuiteberga ejectus, deportationis pœna, exilio & ſimul areſto condemnatur* Rochlicium, *quum vix multa aliorum interceſſione averſum eſſet, ne in tetrum carcerem detruderetur, quod initiò erat propoſitum. Suaſerant autem ſycophantæ Theologi, ut in locum relegaretur ſolitarium, remotum à frequenti aditu hominum, ne ſit occaſio communicandi ei aliquid cum domeſticis aut exteris.* Rochlicii *jubetur in arce habitare cum familia ſua, cauſis nullis expreſſis, niſi in genere ex probabilibus & neceſſariis cauſis, ſub eadem religione jurisjurandi, qua tenebatur antea; & jubetur non reverti Vuitebergam, ſed Torgâ in locum deportationis rectà ad diem* 16. *Auguſti diſcedere, cujus prorogationem & quædam alia cum ſupplice epiſtola à Principibus petiviſſent, & loci mutationem conjux ejus & generi (dimiſſionem enim fruſtra petiturus fuiſſet) nihil tamen impetratum eſt, præter prorogationem in dies* 13. *Sic innocens repertus, punitur gravius, quam unquam antea, mutata quartum ſententia. Nec ullum ei ſuorum ſcriptorum propoſitum eſt, nec accuſatus eſt, quòd vel illud credat: ſed prætextus politicus quæſitus eſt, ut non doctrinæ cauſa, ſed propter nova & ſacramentaria dogmata, ac per conſpirationes invecta, ſparſa, ipſo* Peucero *authore & incitatore, iſtis regionibus obtruſa condemnatus dicatur: nunquam tamen quæ ſint illa dogmata ei indicatum eſt.*

Summa examinis Peuceri à Rauschero habiti.

Die decima ſeptima Februarii, anni 1575. *venit ad* D. Peucerum *Rochlicium in cuſtodiam ejus*, Hieronymus Rauſcherus *Conſul Lipſenſis, cum mandatis ab Electore* Auguſto, *& novum ejus examen inſtituit, cujus hæc ſumma eſt.*

Ingreſſus cum Peucero *in conclave mox ubi conſediſſet, exponit cauſas adventus ſui: nimirum, ut ex ipſo quædam capita percontaretur, de quibus ſi non liquidò & explicatè reſponderit, ſecuturum eſſe examen ſeverius. Reſpondet* Peucerus, *paratum ſe eſſe ſumma voluntate & fide ad parendum illuſtriſſimis mandatis. Nec ſe diſſimulatarum aut occultaturum eſſe quidquam, quod revocare in memoriam poterit, nec ſe cauſas habere ut reticeat quidquam: Nullarum enim ſe actionum ſibi conſcium eſſe, quas non velit publicas & omnibus notas eſſe.*

Capita interrogationum & mandatorum, quæ Conſul non ſimul proponebat, ſed uno expedito, accedebat ad aliud, hæc erant: Primum, ut enunciaret & confiteretur, quarum ſibi molitionum & conſpirationũ conſcius ſit. Id niſi

ſpontè

ſponte faciat, futurum, ut torturæ quæſtionibus exprimatur: *Alterum*, quibus cùm ex Theologis & Conſiliariis in aula inſerit & communicârit conſilia deque controverſo articulo Cœnæ Dom. ſermones habuerit,& quos ex illis ſciat ſuæ ſententiæ addictos eſſe *Tertium*, quo modo fidem probare Principi Electori poſſit ſuam, cùm ab eo in hoc capite religionis diſſenſerit?

Peucerus cupit ſibi explicari de quibus inſimuletur conſpirationibus.

Ad primum caput priuſquam reſponderet, petebat nominatim & diſertè explicari, de quibus inſimuletur conſpirationibus & practicis. Faciliorem enim exactioremque ſibi reſponſionem fore. Objectas ſibi eſſe antea conſpirationes cum Theologis deinde cum Palatinenſibus factas de quibus ſeipſum ſatis expurgarit. Rauſcherus *contrà, nondum ſatisfactum eſſe Principi Electori, ſed nulla ſe tamen habere mandata ajebat, ut ſpeciatim quidquam definiat, ſed juſſum eſſe quærere generatim.* At, *inquit Peucerus*, de qua re accuſabo meipſum, nullius delicti mihi conſcius? Et quæ eſt tibi Prætori & Conſuli tot annorum in urbe Lipſenſi iſta ratio vel inſimulationis vel examinis? cogere minis & terrore quæſtionum, nullius reum culpæ, ac ne ſuſpicionum quidem, ut ſe ſponte reum faciat. Ut tamen ab omni conſpirationum & practicarum culpa, etiam conſcientiam meam liberam ſciatis & immunem, reſpondeo, Si quid à me tentatum eſt unquam, ſi unquam ulla animum meum ſubiit cogitatio quidquam quoquo modo moliendi inſidioſè, faſtidioſè ac per practicas adverſus Principem Electorem; precor: ut me Deus juſtus & judex & vindex hoc ipſo momento fulmine feriat, & præcipitet in ima terræ barathra, ad æternos ignes & cruciatus, & abijciat me à facie ſua in æternum *Conſternatus hac execratione, cui erat mox aliam ſummiſſurus, contra auctores ipſos, ut in eos Deus retorqueat à quibus proficiſcebantur*, Rauſcherus *interrumpit verba eius, & ſibi ſatisfactum eſſe affirmat. Deſcendens autem ad ſpeciem, oſtendit* Peucerus *quanto ſtudio coluerit Principes omni tempore, quàm ſubjectiſſimorum officiorum genere declarare eis fidem ſuam obſervantiamque conatus ſit, quantis ſemper laudibus extulerit ac celebrarit eos, & prædicarit eximia iſtarum terrarum ornamenta, ab ipſorum benignitate profecta; quàm dederit operam, ut multa Eccleſiæ Saxonicis conciliarentur & conjungerentur.*

Peuceri execratio

Peuceri ſtudium erga Principes.

Peucerus interrogatur quibuscũ contulerit de S. cœna Peuceri reſponſio.

Hanc reſponſionem eius, cùm in pugillares conſignaſſet Rauſcherus paucis ſummatim, proferebat quæſtionem alteram, Quibus cum contulerit Peucerus de ſua ſententia in hac controverſia de Cœna Domini, præſertim ex Theologis in aula, & Conſiliariis Principis Electoris, & an eodem modo de ea doceant Calviniani? *Reſpondeat*, Non horum ſcripta ſe legiſſe, nec ſe ſententiam ſuam hauſiſſe ex libris illorum; ſed eius ſe authorem habere ſanctæ memoriæ ſocerum ſuum *Philippum Melanthonem. Interfatur Rauſcherus, Conſtare tamen, eum cum Dom. Cancellario* Kiſſuvettero *&* D. Zeſhio *ex Conſiliariis, ſæpè de hoc dogmate collocutum eſſe, qui illorum ſcripta accuratè & multùm legerint.* Minimè inficio id *inquit Peucerus*, ſed diſertè dico, quibus illi formulis verborum hoc dogma explicent, & in quem modum de eo diſſerant, mihi non conſtare, quod libros non legerim, ſed doctrinam ſenſu & veritate eandem eſſe, me minimè dubitare, quòd de vino & vero, nihil dici poſſit niſi unum & verum. Fieri tamen poſſe, ut alius alio idem aut felicius, aut integrius, aut clarius exponat. Non ſe igitur dogma hoc petiviſſe ex Calvinianorum, ut vocantur, Scholis, in quibus non fuerit; ſed in Vuitebergenſi id Schola didiciſſe, præceptore & magiſtro ſocero ſuo, ut multi alii. Conjunctionem tamen, neceſſitudinem & familiaritatem domeſticam & quotidiam feciſſe, ut frequentiùs ſecum privatim, & apertius ille ſit de eo collocutus: Ac profuſiſſimis lacrymis eum apud ſe non ſemel deploraſſe, quòd Lutheri authoritate, & adverſantium rabie impediatur, ne, dum in hac hæreret ſtatione penè vincto ſimilis, ex profeſſo audeat ſententiam ſuam edere, etſi ſparſim ſatis ſeſe ſcriptis ſuis declararit: Denique proximo ante mortem die, illum ſe in hac vera ſententia confirmaſſe voce ſua. *Addebat & hoc* Peucerus *ſe de indicatione Philippi inquiſiviſſe mediocri cura & diligentia teſtimonia antiquitatis: imò perveſtigaſſe, quæ fuerit per annos mille quingentos doctrina in Eccleſia de hoc articulo. Caviſſe autem ſe magno ſtudio, ne unquam aut uſpiam inchoaret diſputationes aut ſermones de illa controverſia: provocatum autem vel incitatum ſe liberrimè expoſuiſſe, quid ſentiat, & veritatis oſtendiſſe fontes: Cùm enim indicarit & ſecum conſtituerit, hanc eſſe veritatem, interrogatum, ſe teſtimonio veritati deeſſe non debuiſſe. Sæpè ſe recordari ſermonum, qui* Doctori Mordiſio, *& ſocero ſuo interceſſerint Tipſiæ in ædibus* Lotheri *Conſulis. Cùm quæreret enim Mordiſius, cur de hac controverſia non ex profeſſo, ut de cæteris, ſuam explicaret ſententiam, reſpondiſſe* Faciam hoc, ſed dimittite me ex his terris. *Cumque inſtitiſſet* Mordiſius, *cur idem non facis nobiſcum?* Non, *inquit*, tibi ignotum eſt, quæ & quanta obſtent impedimenta. Sed dimittite me obſecro.

Rauſcheriinſtantia.

Peuceri reſponſio.

Domini maximè, contra Flaccio-Brentianorum & Vbiquistarum jam pridem in Eutyche & Schuenckfeldio damnatos errores ac blasphemias, omnis generis, & quidem falsissimas calumnias, ac immanissimas persequutiones, Peucerum inprimis, duodecennali annorum spatio pertulisse & sustinnisse. Quod etiam ipsemet testatur in Historia hac pag. 18. sic inquiens: Mei carceris causa (ne quis aliud quidquam suspicetur ex falsis & maledicis de me chartis) non fuit alia, quàm in veritate agnita & nunquam dissimulata à me aut occultata perseverantia. *Adeoque narratio hæc historica vice solidissima Apologiæ sit orthodoxis Lectoribus ad futilissimam refutationem Peuceriani Testamenti, anno* 1603. *à Theologica facultate Vuitebergensi in lucem editam.*

D. Peuceri authoritas maxima ex consuetudine domestica Philippi.

D. Peucero *igitur non solùm candor, industria, ingenium pietas, eruditio item & doctrina rara ac singularis, sed etiam summa conjunctio & consuetudo cum sanctæ memoriæ viro D. Philippo Melanchtone, qui illum non solùm eximiè dilexit inter discipulos reliquos, sed & in generum sibi, & in domestica & quotidianæ vitæ consuetudinem sociùm ascivit, maximam apud optimos quosque non tam benevolentiam & amorem, quàm authoritatem conciliavit. Hinc factum est, non solùm, ut Philippo mortuo, flagitantibus veteribus ejus amicis, quorum de Peucero opinio præclara erat, quasi jure quodam hæreditario succederet in eorum amicitias, sed etiam in Academia Vuitebergensi esset honoratus, & ab æqualibus amaretur, ab inferioribus coleretur, & à præstantioribus non contemneretur; adeò, ut à morte soceri, ipse etiam unà omnium voluntate Rector Academiæ crearetur, atque curam & inspectionem communium studiorum suscipere juberetur. In hoc munere nihil in Academia vel arbitrio privato mutavit aut constituit unquam, nihil cuiquam præscripsit aut imperavit insolentiùs, sed quod ex usu & dignitate studiorum publicorum fore, aut profuturum ad disciplinam, aut commodis Academiæ serviturum intellexit, id retulit ad Senatum Seniorum. Cùm dicerentur sententiæ, rationes sui consilii exposuit; deque studiorum publicorum ratione singulis temporibus accommodanda captui auditorum, pro mutationum occasione quæ acciderunt, ut discentium ingeniis & profectui consuleretur, communicavit consilia cum Senioribus in singulis Collegiis: cumque sic ipse coleret omnes in Academia docentes, ipseque vicissim ob eandem causam à cunctis coleretur & observaretur, ex hac Concordia crevit Academia indies, & magis magisque enituit.*

Peucerus Scholam Vuiteb. fovit & auxit.

Peucerus aulæ Saxonicæ quoque innotescat.

In hac ergo Academiæ celebritate, quum & Peuceri nominis fama versaretur in ore hominum, familiarius quàm antea, aulæ quoque innotuit, & venit in notitiam Illustrissimi Principis Ducis Saxoniæ Electoris Augusti, conciliantibus ipsi ejus gratiam, Doctore Vlrico Mordisio, & Silentiario Ioanne Ienisio. *His primis intercessoribus Elector Saxoniæ ipsi conciliatus, cum Pastore Ecclesiæ Vuitebergensi* D. Paulo Ebero *eum Dresdam accersivit, de consilio ipsorum certos annuos redditus destinaturus Scholasticis alendis in Academia, quorum alii in alio studiorum genere exercerentur, & ubi ætate judicioque doctrinâ maturuissent, usurparentur in Ecclesia, Scholis, aut gubernatione publica.*

Elector Saxoniæ Peucerum clementer complectitur.

In hoc ipsum congressu Elector Saxoniæ primùm compellavit. Postea quum remoto D. Mordisio, *in ejus locum ac munus successisset* Doctor Georgius Cracovius, *quo cum* Peucero *inter communia studia, contracta à multis annis amicitia arctior intercedebat: de hujus accuratiore commendatione, Elector eum complecti clementiùs, vocare in aulam crebriùs, sæpè adhibere mensæ suæ, interrogare & audire benignè ac facilè cœpit, donec ubi fidem ejus perspexit, locum etiam ipsi inter Medicos tribueret, annuo stipendio designato.*

Peucerus ad aulam nunquam hilaris accessit.

Etsi autem amici optimè consultum esse rebus Peuceri existimantes, gratulabantur hanc ei felicitatem, ex qua aliquem fructum ad se etiam rediturum esse non falsò conjiciebant, eumque beatum ab hac parte prædicabant; tamen sive quòd natura ejus, amans libertatis & παῤῥησίας, inimica hypocrisi & adulationibus, aulas refugeret; sive quòd præsagierit huic animus occultâ præsensione calamitatem inde eventuram, ad aulam nunquam cum hilaritate aliqua accessit, nec sine animi perturbatione manifestâ conditionem Medicam accepit. In pulveribus enim Scholasticis adolens procul ab aularum strepitu & splendore, etiamsi studia tractavit & exercuit diversa, de moribus aularum tamen lectio consideratioque historiarum, innumera exemplorum & casuum varietas, ita ipsum erudivit & instruxit, ut illas non potuerit non suspectas habere, & reformidare, atque adversari magnoperè.

Peucerus nunquam ad mensam Electoris accessit nisi expresso & novo mandato accersitus.

Iussus itaque venire ad mensam Principis, quandiu in Aula degeret, nunquam accessit tamen nisi expresso novoque mandato per nuncium iterum accersitus: cumque objurgaretur propterea, & arrogantiâ quadam id facere existimaretur, consilii sui causas exposuit. Dixit, versantem in aula, ita se voluntati Principum attemperare oportere, ut astantium: tamen non aspernaretur aut negligat judicia: non se ignorare, quid se deceat, & faciendum esse,

quod

quod semel jusserit Princeps, sed in rebus ad nostrum decus pertinentibus; eâ lege ne quid indecorè fiat, aut ne quid contra ipsius Principis dignitatem committatur: quod verò in præsentia mandatum sit, ejus generis esse, de quo, qui id norint, secus sint judicaturi. Futuros enim, qui si sponte accurrat, & se quasi obtrudat & ingerat, suspicaturi sint, se sine mandato inverecundè & audacter hoc facere, & arrogantiâ quadam occupare locum, quo sederent dignius alii. Si videant autem voluntate Principis se accersi, faciliùs ipsum laturos, idque quod præstatur obsequii causâ candidiùs interpretaturos. Accessuram verò ad hanc, & aliam suspicionem graviorem, quasi occasione consuetudinis quotidianæ id captet, ut se insinuet in Principis penitiorem familiaritatem, & illo velut in suam potestatem redacto, hoc modo dominatum in aula affectet & obtineat; quæ suspicio facillimè adhærescit iis, qui frequenter & multùm cum Principibus versantur, & solis ac separatis adsunt. Præterea non omni tempore aut gratam, aut commodam fore Principi præsentiam suam, nec decere se, ut protinus irruat in conclave non impetratâ adeundi facultate. Denique alios maximi nominis & authoritatis viros exteros & domesticos interdum adesse, quibus se aut locum præripere, aut assidere unà accumbentibus, neutiquam deceat. His rationibus quum acquiescerent, nunquam nisi vocatus mensam Principis adiit. Imò aulam ipsam fugit quantum potuit: & quoties literæ ex aula offerrentur, velut subitâ consternatione perculsus, expavit. Et ut nunquam ad aulam venit, nisi vocatus aut jussus, sic quandiu esset in aula solertiam, fidem, taciturnitatem, studium veritatis, candorem, alienum ab assentationibus animum probavit Principi: non egit πολυπράγμονα, non se ingessit aut admiscuit ullis vel deliberationibus, vel negotiis alienis à confessione sua: nec inquisivit curiosè in domestica vel externa, quidve aut fieret in hac vel in illa aula, vel gubernationis parte, aut à Regum & Principum legatis quid ageretur aut quæreretur: nec usurpavit, alieni quæ sunt muneris: nec expetivit scire, quæ ipsum ignorare Princeps vellet, ne diceretur alterum pedem in Schola, alterum in aula habere.

Peucerus aulam fugit quàtum potuit.

Persuasit sanè Principi Electori ut librum Theologorum Vuitebergensium, cui titulus est, Grundfest / *totum perlegeret: nam in eo exponi immotam & irrefutabilem veritatem de maximis rebus, præsertim autem de Persona Filii Dei; & hoc Principi non semel expressè ostendit, cum hac testificatione seria, se non velle civem esse Ecclesiæ ejus, in qua secus doceatur, nec posse illam esse Ecclesiam, quæ de Filio Dei aliter doceat. Nec dissimulavit aut etiam Confessionem suam de controverso articulo Cœnæ Dominicæ, si postulata esset ab eo, adeò ut in qua esset sententia Princeps Elector non ignoraret.*

Peucerus persuasit Electori ut legeret librum Grundfest.

Non etiam usus est clementiâ Principis, aut blandè arridentis fortunæ obsequiis ad suum privatum, sed potius publicum commodum & bonum Academiæ Vuitebergensis; existimavitque se nihil præclarius in hac occasione de eâ benè merendi facere posse, quàm si clementiam & munificentiam Principum converteret ad Academiam exornandam & amplificandam, id enim minus invidiosum sibi fore sciebat, quàm si res suas privatas auxisset. Huic consilio ejus Clementia Principis facilè assensit, quòd intelligeret id Celsitudini suæ gloriosum, indigenis & exteris, qui Academiam frequentes adibant, fructuosum, Ecclesiæ Filii Dei salutare, & Deo gratum acceptumque fore.

Peucerus usus est clementiâ Electoris ad publicum commodum Academiæ Vuiteb.

Inde etiam crescebat gratia Principis erga Peucerum tantò magis, quantò fides ejus erga Academiam fiebat conspectior & notior, adeò, ut & in ædibus Peuceri vellet cœnare Princeps.

Electoris gratia erga Peucerum crescit.

Hæc verò gratia Principis tam diu ussit æmulos Peuceri, in tanta felicitate constituti, donec expostulationis continuatione, immane in ipsis adversus eum exarserit odium. Hoc odium ab æmulis initio expressum & occultatum, postea quum continere se amplius non posset, effusum, animis Principum vicissim fomite calumniarum accensis, citò omnem hanc gratiam inclinavit, & mox totum obruit: ac cùm in gratiæ locum successisset, adeò animos eorum inflammavit & acerbavit, ut dubium sit, major ne gratia, an verò acerbius & immanius odium fuerit.

Clementia Electoris erga Peucerum parit ei odium apud æmulos.

Prætextus, quos odiis suis obtenderunt, hi fuerunt; quòd arrogantius sibi imperium sumpserit in alios, quòd in Academia & Scholis illustribus ex suo arbitrio voluerit administrari & constitui omnia: quòd Principatum nescio quem affectarit, & se loco Principis Electoris esse dixerit: quod postremum crudele mendacium est, gravitate aulicâ indignum; cætera verò, pueriles & ridiculæ calumniæ, quæ suâ se vanitate & levitate elidunt.

Prætextus odii erga Peucerus.

Veræ autem causæ, quas ut veras prætenderunt, hæ fuerunt. Multos jam annos inde usque ab obitu Melanchthonis *soceri Peuceri accusabatur & exagitabatur à nonnullis, quòd non idem in articulo de Cœna Domini sentiat, quod hodie vulgus Theologicum, præsertim in Saxonia, sentit ac docet. Nunquam enim interrogatus, sententiam suam occultavit aut dissimulavit, quamvis eam etiam nunquam publicè vel in lectionibus vel disputationibus, attigit: nihil quoque de iisdem aut sermonibus intempestivis,*

Veræ causæ odii erga Peucerum.

vis, aut alienis, ad alios aut scriptis in vulgus sparsit.

Peucerus veritatem ingenuè semper interrogatus confessus est.

Vt constaret autem, quæ sua sit sententia, & ne judicaretur dogmata falsa fovere, judicio orthodoxæ Ecclesiæ damnata, ostendit se sequi vestigia, & sententiam amplecti Melanchthonis, *quæ in ipsius scriptis satis clarè & dilucidè expressa, & ab ipso in Academia sæpè ac palam repetita & declarata sit eodem modo semper, sed majore subinde perspicuitate, inde usque à tempore factæ à Luthero Concordiæ cum Helveticis Ecclesiis, & comprehensa atque explicata in iis Formulis, in quas Principes Augustanæ Confessionis consenserunt, & perscripta paulò ante mortem ad Principem Electorem Palatinum. Nam aliorum de hoc argumento scripta vel didactica, vel polemica non legit.*

Non ignorabat autem aula, quæ de ipso sermunculis & literis Theologorum pervulgata vagabantur per ora hominum, nec ignota fuisse Principi ex aliorum indicationibus certò sciebat: de quibus quotiescunque aliquid cognôuisset, ad collationem de hac controversia cum iis provocabat, qui eum insectabantur ac traducebant, Sisti illos & audiri utrosque petebat, nec defutura ostendit illustria, perspicua, certa testimonia, sententiæ quam expositurus esset: Non enim se temerè, aut incogitanter arripuisse opinionem incertam, sed dedisse se operam ut fundata in Dei verbo crederet. Etsi autem nemo unquam ex malevolis ejus & invidis interrogare eum, ausus sit de Confessione ejus, neque etiam cognovit fortè quisquam quid sentiret, tamen ex communi fama haustis suspicionibus causam ab hac parte sumpserunt illam oppugnandi ac premendi.

Occasiones opprimendi Peucerum unde natæ.

Ἀφορμὴν *seu occasionem præbuit editio* Catecheseos *in Academia Vuitebergensi, & ejus libri, cui titulus est* Grundtfest. Catechesi *componendæ causam dedit querela gubernantium privatas Scholas, de editione postrema* Catecheseos Chytræi, *quam illi repudiabant, quod passim multa infarcta essent nova, aliena & dissentanea prioribus. Hac quærela cum in Schola* Portensi *renovata esset, placuit inspectoribus, ut talis aliquis libellus componeretur, qui adultioribus, postquam Lutheri Catechismum perdidissent, proponeretur, priusquam ad examen Theologicum deducerentur. Petitum est à Peucero, ut cum Theologis Academicis ea de re communicaret, quod etiam se facturum recepit.*

Catecheseos Theologorum Vuiteb. & libri Grundtfest. *editio Peucero periculum creant.*

Catechesis hæc aliquantò post conscripta & excusa, in quas incurrerit reprehensiones cùm ob alia quædam, tum verò maximè propter unam phrasin (cœlo capi) *ex superioribus notum est. Alterum prolixiùs scriptum de Vnione hypostatica duarum naturarum in Filio Dei, quod commentum Eutychianum de Vbiquitate Theologis Vuitebergensibus extorserit, quum in hoc certamen protraherentur inviti & implicarentur, miris artibus, credo notum esse omnibus. Hoc scriptum cùm prodiret, Peucerus tum commodè erat apud Principem Electorem in arce Stolpena. Fuerant autem jussi Theologi editionem supprimere ad tempus, quod Peucerus prorsus ignorabat: sed exierat jam priusquam mandatum aulæ allatum esset. Mittebant autem Theologi ad Peucerum exemplaria, quæ Principi Electori offerret, & consiliariis ejusdem distribueret. Cùm offerret librum, reperiebat Principem commotum, quòd prohibitioni non esset obtemperatum. Ipse, qui ignorabat quid factum esset, ut qui cum Principe in arce illa fuisset, excusare factum non poterat: Sed veniebat tamen in mentem, fortasse tardius & post publicatum jam scriptum, mandatum redditum demùm esse: & compertum est postea ita rem se habuisse. Intelligebat autem, fuisse consilium Electoris ante publicationem libri convocatis reliquis Ecclesiarum suarum Doctoribus singulorum exquirere judicia, & præstare, ut consensus inter omnes efficeretur de hac doctrina parte.*

Peucerus accusatur quod inscio Electore Catechesin in Scholas introduxerit.

De publicatione ergo scripti illius dum sermones habentur, incidit mentio Catecheseos. *Accusatur Peucerus, quòd Scholis illustribus eam obtruserit, in quibus nesciebat tamen adhuc usurpari: planè enim ignorabat in Scholam Portensem receptam esse, cùm nulla præcessisset inspectio: multò minus recordabatur exemplum ejus à se ad Scholæ illius Rectorem missum esse. Nam si illud scivisset, ejus fuisset recordatus. Et disertè de illa Schola respondisset: unius enim Epistolæ interdicto removeri potuisset: sed nesciebat in usu Scholæ jam esse, neque meminerat missi ad Rectorem exempli & Epistolæ.*

Atque hæc est illa Epistola, à qua primùm arrepta est occasio à malevolis & calumniandi, & in suspicionem adducendi apud Principem Electorem fidem Peuceri, quasi hoc insidiosè occultarit, in eum finem, ut, sicut loquuntur, virus Sacramentarium ex Catechesi illa inveheretur in Scholas, & instillaretur animis teneris, cùm tamen in doctrina ejus Catecheseos de Cœna Domini nihil reprehensum sit à quoquam, nec etiam reprehendi possit: Et quod exagitatum est in articulis Symboli, Ascendit in cœlum: Sedet ad dexteram Patris, *pertineat ad doctrinam de duabus naturis in Christo. Etsi autem ex accurata in reliquas illustres Scholas inquisitione compertum de ipso nihil est; tamen hæc calumnia, primam fecit gratiæ Principum inclinationem, inflammatâ primùm in ipsum Principe Dominâ, quam huic causæ vehementius & acrius adversari nôrant.*

Catechesis Vuitebergensis jussu Electoris ejusque privilegio in lucem editur.

Post semestre, quum novis & acerbioribus incitationibus Principes inflammati excanduissent vehementius in Theologos Vuitebergenses & Peucerum propter Catechesin, & profecturi in Daniam Vuittebergæ Theologis convocatis, I.

Iulii

Iulii anno 1572. mentem de ea suam exposuissent, quam addita esset illustris declaratio ad Verbum Capi *hilariter acquieverunt, & præfixa mentione privilegii, recudere eam atque in Germanicam Linguam vertere jusserunt.*

Peucerus accusatur ob Epistolã ad Stolpensis Scholæ Rectorē Peuceri excusatio.

Peucerum etiam de Epistola illa Portensi per certos Conciliarios compellarunt. Capita compellationis eius erant, quòd in Epistola illa scripsisset Peucerus, suo consilio receptam esse Catechesin in Scholam, quum se id scire negasset apud Principem: & ne se in posterum certaminibus Theologicis admisceret. De priore respondit ut prius, planè tunc cum Stolpenæ facta esset mentio Catecheseos, se nescivisse quòd pueris proponeretur Portæ, & de Epistola scripta sibi nihil in mentem venisse: neque id mirum esse, quum annuatim tot scribere sit solitus, ut singulas meminisse sit impossibile: nullam autem se causam habuisse insidiosè aliquid occultandi, vel ex hoc liquere manifestò, quod Catechesin semper pro vera habuerit ac defenderit etiam apud Electorem ipsum & Principem Dominam. Cur ergo se eam Rectori commendasse negaret? Deinde, si receptam scivisset, cur hoc dissimulasset? cum offensis jam ea Principibus dissimulatio, re patefacta periculum ei creatura erat, confessio non item. Liberasset enim se omni periculo è vestigio, si dixisset, curaturum se statim, ut usus eius intermittatur: nec fuisse vsitatum Scholis facere mutationem lectionum ante inspectionem, inconsultis iis, qui nomine Electoris curam earum gerunt. Nulla autem eo anno inspectio instituta fuerat. Qui scire ergo potuerit, quid proponeretur? si non oblivione, sed fraude commissum à se aliquid fuisset, cum annus penè intercesserit inter tempus scriptæ & sibi objectæ Epistolæ, potuisset interea & Epistolam revocare suam, & perficere, Catechetica illa lectio ut intermitteretur, atque ita se omni periculo & suspicione liberare. Hæc de Catechesi cùm respondisset, ac à Theologicis se facilè & libenter abstinere velle significasset, quod & fecit, satisfactum sibi excusatione Peuceri Princeps Elector ostendit, & ad mensam accersito clementem sese exhibuit. Interfuerunt actioni viri nobiles Ioannes à Ponika, *qui ab Electore responsum ad Peucerum retulit elementissimum,* Vuolffgangus à Schœnbergk, Henricus à Gleissenthal, Damianus à Sibottendorff, Abraham Bork, & D. Georgius Cracovius.

Epistola Peuceri ad Stolpensem Rectorē exemplũ

Epistola autem D. Peuceri ad Rectorem Portensem sic de verbo ad verbum habet. S. D. Comperimus Scholæ opus esse certa forma Catecheseos, quæ posteaquam Lutheri progymnasmata didicerunt adolescentes, proponatur eis, ut ad examen & vberiorem Ecclesiasticæ doctrinæ cultum præparentur. Talem conscribi & edi curavimus. Exemplum ad te mitto, ut quam primum à nostris Bibliopolis peti plura ad usum Scholæ jubeas Profectioribus expediet, ut totam ediscant ad vnguem. Rudioribus ut ea solùm retineant quæ sunt typis grandioribus expressa. N. in suam interest, quæ ipse nunquam intellexit, ut serviat Flacciano satellitio, à quibus hæc certamina mota sunt. Curæ nobis erit, ut vna & consentiens doctrinæ forma passim exstet in triuialibus Scholis. Id enim ad puritatem doctrinæ conducet plurimùm. Benè & feliciter vale. 1571. *Casparus Peucerus.*

Hæc est illa Epistola, quæ tantas turbas excitavit, & cuius prætextu Peuceri æmuli suis calumniis irâ & odio adversus eum Principes vehementer inflammârunt, suspicionesque cumulârunt atque auxerunt.

Schmidlinus accendit odia erga Peucerũ in aulis Saxonicis

Accedebant Theologorum flabella, inter quos Iacobus Schmidlinus, *præcipuus fuit. Nam cum ea, quæ quærebat suffragia blasphemò dogmati Brentiano, non reperiret in Academia Vuitebergen. incipiebat eius Theologos omnes odisse, persequi, calumniari, hæreticos proclamare, concitare in eo aulas & gynæcea Saxonica, inprimis in Peucerum, quem non solùm contrariæ sententiæ, caput ac ducem solebat vocare, sed etiam ad plures aulas impudenter & scelerate mentiendo scribere non est veritus;* Peucerum Principis Electoris animum veneno Sacramentario infectum, velut fascino quodam occupasse, & assiduè velut molossum excubare ad conclave, eius, ac prohibere, ne quis admittatur, à quo aliter doceatur, *Item:* Latrones, de quibus sumatur supplicium, paucos homines occidisse: Peucerum verè multa millia animarum perdere.

Peucerus de criminationibus se apud Principes purgat, qui eumbono animo esse jubent

De his criminationibus falsis hortatu quorundam, qui exempla literarum viderant, querebatur Peucerus cum Principe Domina, & cupere se prorsus abstinere & abesse ab aula ostendebat, quòd se violentæ istæ suspiciones & mendaces calumniæ tandem essent oppressuræ. Sed jussus ab ea fuit eas contemnere & bono animo esse, cùm aliter se res habeat, & eum culpâ carere manifestè constet.

Calumnia alia.

Fuerunt qui mortem Adolphi *Principis pœnam esse calumniarentur eius consilii & facti Principum, quod Peucerum susceptorem & testem Baptismo adstare voluissent: quo quid cogitari potest acerbius?*

Accusationes novæ in Peucerũ.

Non ita multò post comperiebat Peucerus, malevolos, renovatis odiis & calumniis veteribus ab novâ specie instructis, in eum sævius multò & atrocius irruere, quàm antehac factum esset vnquam, & edita Catecheseos, editi scripti de Vnione hypostatica, crescentis in Saxonia, ut ipsi nominant, Sacramentarii dogmatis ac certaminis causas, ipsi tanquam antesignano & duci primario tribuere. Commovebatur non leviter

viter de his admonitus. Sed negata jam ipsi erat facultas & occasio se excusandi, quod nec ad aulam pateret ipsi aditus, nec si patuisset, accedere potuisset morbo ad lectum affixus, quo cum anno integro erat conflictatus, ac bis quidem cum præsenti mortis discrimine, nec antevertere se etiam excusatione sui accusationem docuisset. Dabatur ei tamen occasio ad excusationem sui in quadam Epistola Principis Dominæ, interea dum decumberet. Ad eam epistolam ita respondebat, ut ostenderet disertè, se in articulo de Incarnatione Filii Dei, Vnione hypostatica duarum naturarum in Christo non aliud credidisse neque crediturum unquam esse, quam quod orthodoxa Christi Ecclesia inde usque à temporibus Apostolorum crediderit quæcunque spargantur ab orthodoxa sententia opiniones diversæ ac blasphemæ: eiusque doctrinæ summam, repetitam & expositam esse à Theologis Vuitebergensibus, cum Lipsensium consensu. Repetebat & hoc, quòd antea Principibus dixerat, nec fore unquam, nec esse posse veram Ecclesiam Dei, ubi fundamentum doctrinæ de Christo vero Deo & Homine convelleretur. De Cœna Domini autem nihil aliud se sensisse, quàm quod senserit, docuerit, & sonuerit Vuitebergensis Schola inde usque à temporibus initæ à Luthero Concordiæ cum Helveticis Ecclesiis, & fovisse se Confessionem Dresdensem, quæ sit ad Verbum descripta ex iis formulis, in quas Principes Augustanæ Confessionis in aliquot Conventibus Imperii ex præscripto Melanchonis consenserint.

Excusat se Peucerus apud Principẽ Dominã.

Interea prodit scriptum, cui titulus erat, Exegesis perspicua & fermè integra controversiæ de Cœna Domini. *Id etsi nec visum nec auditum Peucero fuisset antea, nec constitisset ei quidquam de eius editione, & ipse jam amplius anno decubuisset: tamen ei tribuebatur, ipsumque authorem haberet cogebatur, & accedebant diræ etiam exécrationes. Mittebantur legati solennes Vuitebergam, qui de authore inquirerent, cum in illa Academia natum id esse persuasissimum haberent. Sed eis responsum dabatur, quo Principes contentos fuisse ferebatur. Nunquam tamen Peucerus penitus liberatus à suspicione scriptæ & editæ Exegeseos fuit: ut postea cognitum est, etsi Typographus authorem nominârat, & indicârat illum à quo scriptum exemplar accepisset, & multi essent, qui ante multos annos sibi ab eodem communicatum fuisse dicerent. Tantum valent odia suspicionibus armata si oppressio alicuius quæratur?*

Exegeseos Vuiteb. editio auget odium Principum erga Peucerum.

Prævidebat Peucerus, quorsum res hæc evasura esset, nec ignorabat monitus à Concionatore Aulæ M. Philippo Vuagnero, etiam occupatos esse Principum animos: Nec deerant, qui hortarentur eum, ut cederet. Sed deserere stationem suam noluit.

Has igitur nacti occasiones æmuli & inimici eius in Aula, qui eum jam dudum levibus calumniis frustra oppugnarunt. Ioannes Ienisius & D. Vogelius, *cœperunt jam demum totis in ipsum viribus incumbere, præsertim cùm Dominam aulici cuiusdam Concionatoris verbis, in concionibus effusis, inflammatam, nil nisi minas & excidia orthodoxæ doctrinæ de Cœna Domini spirare, & nutantẽ Principis animum etiam tandem expugnari, atque in idem consilium & propositum impelli posse viderent. Neutrum tamen horum unquam ullà re offendit Peucerus. Sed* Ienisius *oderat ipsum propter* D. Cracovium *Cancellarium Principis, à cujus eum amicitia abducere cupiebat: Et verebatur, cùm favore illo qualicunque Principis erga ipsum, tum suspicione de eo cæcâ & falsâ, quod si in ista persisteret gratia, fortasse conservato* Cracovio, *quem exstinctum cupiebat, exclusurus eum esset à Principe. Etsi enim non ignorabat, quod summo studio semper fugerit* Peucerus *negotia à sua vocatione aliena & quod minimè omnium ambitiosis eorum certaminibus se admiscuerit: tantum tamen ex ambitione contra æmulum nata suspicio poterat, ut in Peucerum toto impetu invaderet, licet amicum veterem & innocentem, nec prægravari, calumniari & premere eum desineret, donec oppressisset. Id cùm primò, ut diximus, leviusculus calumniis de minuenda eius authoritate, frustrà tentasset, tandem edita* Exegesi *imprimis perfecit. Alter* Vogelius, *primi odii adversus eum quas causas habuerit, nunquam cognoscere potuit.*

Peucerus jam demum totis viribus oppugnari statuitur ab æmulis.

Ienisius cur oderit Peucerum.

Graviter igitur irritatis Principibus editione Exegeseos, *hi ipsi Peucerum auctorem libri faciunt, nunc offerri occasionem oportunissimam clamitant, huic dogmati penitus exstirpando, eam non amittendam esse vociferantur. Fit itaque decretum, ministrum sese præbente ad exequendum* Doctore Laurentio Lindemano, *ingentis ambitionis viro, ut oppressis aliquot Theologis Vuitebergæ ex improviso, inprimis autem* Peucero, *fiat inquisitio in privatas literas ad eos amicorum. Eas enim suppeditaturas esse certa & indubitata argumenta accusationibus contra eos atrocissimis. Oportere enim opprimendis ipsis, quæri prætextus alios, quàm solam religionem, & plausibilius fore, atque ad supplicia de ipsis sumenda specie juris accommodatius, si politicus prætextus obtendatur ad vulgus, id est si factiosè, seditiosè & per conspirationes eos molitos esse novationes in doctrina Ecclesiarum Saxonicarum periculosas arguantur. Consilium hoc & conatum, omnes summè approbaturos, & de feliciter pervestigata, patefacta & compressa conspiratione, Electori gratulaturos esse pleno ore.*

Tendiculæ & insidiæ Peucero structa ab æmulis.

At non in die festo.

Notet hoc Facultas Theologica Vuiteb. quæ hoc ipso stratagemate utitur adversus Peucerũ & Theologos Vuiteb. in suis Refutationibus.

Erat autem eis tali prætextu adversus Peu-

cerum

cerum *inprimis opus, quem multò ante præsciebat, in hac sententia fuisse, & hujus authorem habuisse socerum suum* Melanchthonem, *& Principem sæpius illum solitum fuisse appellare* Archicalvinistam, *neque his tamen obstantibus, & voluisse convivam* Peucerii *esse in eius ædibus, cùm Vuitebergam quadriennio ante venisset, & anno mox sequente, seu triennio antè, adhibuisse eum testem Baptismo filii* Adolphi.

Peucerus ex improviso se Dresdæ sistere jubetur. In Peuceri ædibus arcana omnia inquiruntur, & literæ auferuntur

Placent hæ tendiculæ & insidiæ omnibus, & sub hoc prætextu opprimitur Peucerus *in ædibus suis ex improviso Calend. April. Anni* 1574. *à Capitaneo arcis Vuitebergensis* Ernesto à Vuettin, *& ex mandato Principis ipsum primùm obligat arresto & promisso, ut se quàm citissimè Dresdæ sistat. Deinde jubet eum conclavia, arcas, cistas & repositoria omnia reserare & aperire actutum, ut inquirat in arcanas literas eius, habere se in mandatis, ut promiscuè omnes auferat protinus, Græcas, Latinas & Germanicas. Quid faceret ex inopinato oppressus? Obtemperat igitur, reserat omnia, colligit dispersa, tradit Capitaneo: mandata enim id præcipiebant, ut nihil relinqueretur inpertentatum & inexploratum in tota domo. Nihil igitur occlusum aut occultum esse voluit, ne in exulceratis animis acuerentur & aggraverentur adversus eum suspiciones.*

Erant inter Epistolas illas literæ quædam magni nominis & authoritaris hominum, quas sæpè cum gemitu & lachrymis in animo suo requisivit. Eas erat relicturus & commendaturus suis filiis & nepotibus tanquam μνημόσυνον *illius amicitiæ, quæ sibi fuerat cum tantis viris, qui ipsum multò inferiorem loco & conditione, propter ingenii dotes tamen non essent aspernati. Petebat illas sibi restitui, quod sciret aulæ nihil vsui futuras, sed frustra. Auferuntur universa conjecta in cistellam non magnam, quòd nec multa essent numero.*

Peucerus Dresdam proficiscitur.

Etsi autem quid ageretur, quæve oppressionis suæ tam subitæ & inopinatæ ereptionis literarum privatarum causa esset, ne suspicari quidem poterat, nullius enim sibi sceleris aut criminis conscius erat: nihilominus, ut promiserat, ad iter Dresdense se accingit. Præcesserant literæ, ipsumque antevertebant, ipse subsequitur, & uno die posterius Dresdam venit æger admodum corpore: domi enim vix ex recidiva sexta eluctatus, in itinere septimam fecit. Vrbem & eam domum, quæ dicta erat ingressus jubetur ascendere in arcem, ibi includitur in custodiam, relinquitur apud filium cum famulo, carceri per se clauso & obserato excubiæ ex satellitio Electoris interdiu noctuque ponuntur.

Peucerus scribit supplicē Epistolā ad Electorem.

Scripserat pridiè supplicem Epistolam ad Principem Electorem qua cum de adventu suo & subjectissima voluntate significasset, adjiciebat, non opus fuisse adversus se tanta severitate. Nam & se vocatum paucis verbis sponte venturum, quæ se cunque terrarum loca habuissent, & jussum literas suas omnes illaturum fuisse. De clementissima autem erga se affectione Illustrissimi Principis, & vicissim de subjectissima sua voluntate & fide erga Celsitudinem eius, ita se sibi conscium esse, ut de illa non vereatur sibi optima quæque polliceri, & de se certò docere ac demonstrare possit, quod neminem hominum, quàm Celsitudinem eius sinceriore ac constantiore fide coluerit: quòd summa contentione studuerit de istis terris, Scholis & Ecclesiis quàm optimè mereri, &c. Propterea Celsitudinem eius rogare se subjectissimè propter Deum, ut cum valetudo sua tot recidivis affecta, peneque confecta, periclitetur, velit mandare, ut maturè edoceatur de causis, de quibus accusetur, & cognita excusatione sua se clementissimè dimittere, &c. Hæc summa est præscripta Epistolæ supplicis, quam mox, ut in custodiam pedem intulit, tradidit Præfecto satellitii Electoris, ut ad Principem suo nomine deferret. Redit ille ab Electore non ita multò post, renuncians ex mandato eius, tranquillo ut sit & læto animo, meliore esse loco res eius, quàm existimet, nihil ei defuturum esse, postulare quoque eum jubet quibus ad curam valetudinis opus sit, & dat mandata excubitoribus, ut sint præsto, & ea administrent.

Elector bene animo jubet esse Peucerum.

Peucero Nævius indicat, quod accusetur de scripta & publicata Exegesi.

Etsi autem scire non poterat, in quem usum sibi ereptæ essent literæ, tamen non temerè nec frustra conijciebat, quæsitas esse causas & prætextus adversus se instruendæ accusationi, nec repertas esse tales, quales aut optabantur aut quærebantur. Hanc suam conjecturam non aberrâsse eventus ostendebat. Altero enim tertioque à captivitate die impetrabat, ut ad se admitteretur valetudinis suæ causa. Doctor Ioannes Nævius*: Ex hujus sermonibus intelligebat, accusari se de scripta & publicata* Exegesi. *Respondebat id quod res est, planè sibi nihil quicquam de eo libro, antequam impressum vidisset constitisse unquam, nec velle se vendicare sibi aliena, nec tribui ab aliis. Addebat ampliùs, non se sua, & suo nomine scripta unquam edidisse suppresso nomine, & hoc ipsum primo intuitu in eo libro, quàm primùm eum, quanquam æger admodum in lecto domi aspexisset, vehementer sibi displicuisse multis gravibus de causis. De hoc Colloquio altero die præfectus satellitii illustris, qui interfuerat ex mandato Principis Electoris, mandabat ei, posse ferre suam Clementiam, ut de valetudine sua cum D. Nævio conferat, sed de aliena ne misceat. Ne igitur periculi aliquid, vel D. Nævio vel sibi crearet, noluit illum redire deinceps Peucerus, etsi desideraret consilium & operam eius valetudo indies magis magisque deficiens. Sed missa denuò suppli-*

Peuceri responsio

supplice Epistola, petebat se excusari, audiri & liberari: non prius id tamen impetrabat, quàm nono à custodia die. In ea tamen custodia ita tractabatur, ut conqueri nihil de Clementia Principis posset.

Peucerus è custodia ad judicium consiliariorũ ducitur.

Nono demum die, qui erat 12. *Apr. circiter tertiam à meridie, è custodia deducebatur à satellitibus quatuor ad judicium consiliariorum, in quo considerant ex nobilitate* Ioan. Bernstenius Henric. Schoenbergius, Christoph. Rogennicius, Abrahamus Bock, Marescallus aulę, David Hirsfeldius, Ioannes Lindanenus, *A Doctorum Ordine Consiliarius* D. Hieronymus Kiſſennetterus, D. Laurentius Lindemannus *Consilii Orator,* D. David Pfeifferus, & D. Andreas Pauli. *Tindemannus reliquorum nomine loqui exorsus, Accusari eum, inquit, de quatuor articulis.* 1. Quod per conspirationes & practicas nova sacramentaria dogmata in istas terras invexerit. 2. Quod ipse chartas de his & libellos sparserit. 3. Quod in horum dogmatum defensione animaverit Theologos. 4. Quod incitarit exteros Theologos adversus istarum regionum Ecclesias. *Iubetur respondere. Respondet paucis, quantum valetudo & animi perturbatissimi ægritudo permittebat:* 1. *Nullarum se conspirationum aut practicarum conscium esse, nec scire quid sint conspirationes, & practicæ, aut quomodo conscium non se esse versatum in politicis, ubi talibus locus sit: Et petere se, ut indicentur & sistantur ii, quibus cum conspirationes iniverit, aut practicas conflârit.* 2. *De novis sacramentariis dogmatibus, ut nominarent, se tunc esse responsurum, ubi quæ à se hujus generis composita emissa & sparsa sint, proposuerint, nec se requirere manum suam, satis fore, si proferantur, quæ sua esse putentur: non enim se inficiaturum quicquam: nec minori sibi curæ esse, ut integram, illæsam & salvam cùm præstet Deo conscientiam suam, tum reddat animam salvatori Christo, quam ut fidem suam declaret & probet Principi Electori.* 3. & 4. *Præterea scire se oportere, qui sint illi Theologi, vel domestici, quos animaverit, vel exteri, quos incitarit: hos adducendos esse, aut demonstrandum litteris vel ipsorum, vel suis, quod talia fecerit.*

Peucerus accusatur de quatuor articulis. Respõdet Peucerus ad primũ articulũ de practicis.

2. De sparsis sacramentariis dogmatibus.

3. & 4. Quod nõ animaverit Peucerus Theologos Vuiteb. in sacramẽtariis dogmatibus, nec incitarit exteros.

Instit:ues ergo, inquit Lindemannus, *disputationem cum Principe Electore? Respondet Peucerus, Veritatem confitebor & asseram, ac tuebor innocentiam. Ad hæc jubetur secedere. Ascendit ad Principem Electorem* Lindemannus. *Reverso eo revocatur. Nominantur à* Lindemanno *quibus cum conspiraverit,* D. Cracovius, *&* M. Christianus Sagittarius *aulæ concionator. Ergo adducantur, inquit, illi, & doceatur quales illæ conspirationes & practicæ quas fecerimus. Tum proferebatur Epistola ad* Christianum *scripta, in qua initio hortabatur illum, ne collegam irritaret suum, néve cum eo contenderet. Deinde adjecerat hæc verba:* Veritas, quam tot profluvia Sanguinis & in Gallia & Belgio extinguere non potuerunt, tandem est in his terris etjam triumphatura. *Hæc verba, inquit,* Lindemannus, *offendunt Principem Electorem. Veritatem ergo ferre non potestis? inquit* Peucerus. *Et scitis præcipuum articulum controversum esse de Incarnatione Filii Dei, seu de Vnione hypostatica duarum Naturarum in Christo. Annon, ait, hic articulus præcipuè oppugnatur & convellitur? Sed huic, inquit,* Lindemannus, *conjunctus est & alter. Non, inquit,* Peucerus, *conjunctus est, sed falsò inde detexitur,* Nec *in altero articulo quæ sit veritas, obscurum est. Si disputare voles, inquit* Lindemannus, *longum erit. At scire me tamen oportet, ait* Peucerus, *quæ nova sacramentaria dogmata invexerim? veritatem mansuram non dubito, sive apud nos manserit, sive aliò migraverit, &c.*

Peucerus non conspiravit cum Cracovio & Sagittario.

Sive cõjunctus sit sive non modò patefiat veritas.

Inter cæteros autem nominabatur Theodorus Beza *quem incitarit. Respondit, injuriam sibi summam fieri, quod toto tempore, quo cum* Beza *sibi amicitia, ut cum viro docto fuerit, inde usque à proximo Colloquio Vuormatiensi, supra ternas Epistolas ab eo non acceperit, & intra sexennium nullam; nec de his materiis scriptam ullam, sed de rerum exterarum statu solitum illum esse sibi quædam significare: nec dubitare se, unam ex ipsius Epistolis inter suas repertam esse, quæ docere possit, quales scriptiones inter sese fuerint.*

Peucerus non incitavit Bezam.

Cum ergo quod proferret Lindemannus *amplius non haberet, sententiæ absolutoriæ formulam profert, quam si accipiat, futurum, ut dimittatur. In eo jubetur agnoscere omnia & fateri, quod fecerit: & quod majora sit meritus, sed Principem cætera condonasse deprecationi* Peuceri, *& aliorum pro ipso intercessioni. Continebatur autem obligatio his Capitibus.*

Forma obligationis Peucero præscriptæ si liberari velit.

Primò, quòd cum sanctè & religiosè promiserit & condixerit, quod à negotiis Theologicis omnibus velit abstinere, nihil de his ut fecerit antea, moliri per practicas, scribere aut spargere: quod hoc tamen non præstiterit.

Secundò, quod in suis literis repertum sit, quod scripserit ad aliquos, cum illis conspiraverit, practicas fecerit, & obnixè promoverit, ut Sacramentarium dogma in Saxonicas Ecclesias inveheretur.

Tertiò, quod non intermiserit incitare alios & animare.

Quartò, quod peregrinos, & de hoc dogmate suspectos instruxerit, quomodo illa dogmata istis regionibus insinuare debeant.

Quintò, quod scripta & pagellas de his emiserit & sparserit. Hæc se fecisse, & simul

ſimul ſe his graviores pœnas commeritum eſſe, ut confiteatur: Sed Principem Electorem Peuceri & aliorum deprecatione commotum, dimiſiſſe ipſum è cuſtodia, eâ lege, & conditione, ut ademerit ei inſpectionem illuſtrium Scholarum, & beneficiorum in Academia, & arcto eum obliget ad vrbem Vuitebergenſem, ne inde ſuâ Celſitudine invitâ diſcedat, ſed operam det ſedulò profeſſioni Medicæ & hiſtoriarum, & temperet ſibi à conſpirationibus & practicis.

Sextò, vt confiteatur magno ſe beneficio & clementia affectum eſſe, & gratiam ſe pro ea debere.

Septimò, ut promittat juramento, ſe de his ad alios neque in iſtis terris neque extra has ſcripturum, nec moliturum aliquid per practicas, nec ſugillationibus, querelis, ſiniſtris interpretationibus uſurum contra Principem, gubernationem, & ordines iſtarum regionum: neque hæc vnquam violaturum ſcripto, aut ſermone, neque ex urbe Vuiteberga diſceſſurum, ſine voluntate Principis, neque in urbe quicquam ſuſcepturum aut moliturum quoquo modo, aut cujuſcunque ſit generis, quod excogitare humana ratio poſſit.

Peucerus huic formulę obligationis ſubſcribere recuſat gravibus de cauſis.

Hac formula viſa & lecta, ita expaveſcebat Peucerus, *ut penè exanimaretur. Etſi autem nec propter priores cauſas, nec propter hanc novam ex formula conſternationem, recolligere ſe ad cogitandum poterat, quid eſſet faciendum aut reſpondendum, nec haberet quenquam cum quo deliberaret, dixit tamen quantum potuit: Scire Conſiliarios omnes ex priore accuſatione, innocentem ſe eſſe eorum, quæ fuerint ſibi objecta nec de ullis ſe convictum eſſe, aut convinci poſſe: nunc offerri formulam, ipſa accuſatione longè atrociorem, peneque capitalem, in qua ſcriptum ſit, ſe ſanctè, religiosè & cum obteſtatione promiſiſſe: cùm & mandatum illud ſimpliciſſimum meminerint, qui adfuerint, & ſua reſponſio ſimpliciſſima fuerit, omnique tali aſſeveratione & adjuratione caruerit, qualis in formula ponatur. Et cùm fuerit ſimpliciſſima non ſe tamen quicquam contra hoc promiſſum feciſſe, nec demonſtrari id poſſe. Nec Epiſtolam ad* M. Chriſtianum *ſcriptam ulla ſpecie trahi eò poſſe, quòd promiſſum violârit, etſi ſcripſerit* veritatem triumphaturam eſſe. *Illud verò ſe planè negare, quod per conſpirationes & practicas aliquid ſit molitus: & manifeſtò apparere, quod his verbis ad ſe opprimendum tantùm politicus prætextus quæratur. Negare ſe & hoc, quòd exterorum aut indigenarum quenquam irritârit, aut pagellas ſparſerit. Nam ſi quid privatim ad amicos ſcripſerit de ſua ſententia, id non poſſe conſpirationem vocari: ſcire tamen omnes, qui aſſideant, nihil ſibi propoſitum eſſe aut proponi potuiſſe quod ſe convincat. Quomodo debeat ergo id ſe feciſſe confiteri, & ſeipſum contra ſuam conſcientiam ſuo teſtimonio condemnare? Provocare ſe ad ipſorum judicia, imò ad ſingulorum conſcientiam, quæ cogat eos fateri ſibi injuriam fieri, ſi cogatur hæc amplecti & ſuâ ſubſcriptione approbare, quæ nunquam fecerit.*

Peucerus implorat judicum ſuorum fidem & conſilii.

Cùm his nihil proficeret, implorabat fidem & conſilium ipſorum, ut ſui miſererentur, in hac tanta animi & corporis imbecillitate, in qua viderent ſe ſui compotem non eſſe, nec ſe deſtituerent conſilio & ope in re tam ardua & difficili, in qua periclitaretur exiſtimatio ſua, & fortaſſe aliquid amplius. Tacent omnes, oculos vultumque demittunt. Inſtat Peucerus *& urget. Inde conijciunt oculos in* Lindemannum: *quo animadverſo, ille indignabus, abjecta è manibus formulâ ſententiæ;* Velim, *inquit,* vos coram adfuiſſe, & quantum obtinere potuerim, cognoviſſe. *Ex quo apertiſſimè intelligitur, illos ipſos Iudices quæ fiebant non probaſſe. Converſi igitur ad Peucerum Bernſteinius & Cancellarius,* Notum eſt tibi, *inquiunt,* Principis ingenium, cedas ei, & conditiones præſcriptas accipe, non erit tibi hoc fraudi, aliter non liberaberis. *Repugnat iterum, præſagiens animo futurum, ut ex ſua ſyngrapha diem ſibi dicerent. Sed nihil obtinet. Quod ergo cum accuſatione condemnationem ita videbat multò ante inſtructam & confectam, ut quæcunque proferret excuſandi ſui cauſa, locum non inventura eſſent certò appareret, adactus metu carceris, & deſertus ab omnibus, accepit conditiones cum hac proteſtatione:* Provoco ergo ad tribunal Filii Dei, & Deo juſto judici vindictam commendo, quòd mecum hoc modo agatur, & quòd pro mea fide & meritis in has tertas talis mihi gratia referatur. *Hanc formulam cùm deſcripſiſſet & juramento confirmaſſet, dimittebatur. Sed hoc facto ſe lapſum & graviter Deum ſe offendiſſe mox agnovit, idque toto pectore deploravit, & peccatum hoc ſuum deprecatus eſt veris gemitibus per & propter Filium Mediatorem Ieſum Chriſtum.* Vicit me, *inquiebat,* imbecillitas mea, & promiſſa, ſed non diu præſtita, reſtiturio mei in locum profeſſionis priſtinæ. Coactus ſum & juramento me obligare, quòd in hac controverſia, in Academia nec loqui, nec ſcribere velim: in quo graviùs peccavi: etſi mihi neutiquam hoc juramento libertatem confeſſionis eripi, aut interdici certò ſcio, cùm ſpontaneas tantùm ſcriptiones & diſſertationes prohibeat, non petitas, aut flagitatas cum imperio & auctoritate. Denique nullo juramento me ſcio obligari contra Deum & Dei mandata.

Iudices ſuadent Peucero approbatione formulæ obligationis.

Peucerus accepit conditiones obligationis, ſed cum proteſtatione.

Peucerus lapſum ſuum agnoſcit & deplorat.

Atrocia

Promissa non servantur Peucero. Hostilia omnia denunciantur orthodoxæ doctrinæ.

Atrocia quidem sunt hæc, sed atrociora multò sequuntur: Eò enim magnitudine odii impellebantur æmuli, ut abrogatâ hac primâ sententiâ, quid mitior videretur, protinus apertè hostilia omnia orthodoxæ sententiæ in controversis articulis denunciarent, nec se acquieturos, nisi excisâ eâ ac deletâ penitùs, nec toleraturos sequenquam in sua ditione profiterentur, huic addictum, & odium illius se declaraturos publico nonnullorum supplicio, etiamsi in suis territoriis nullum doctum virum retinerent. Ideoque in omnium ore versabantur ibi sermones: Optimum & maximè è re Peuceri & aliorum nonnullorum fore, si moriantur quam primùm, ut hoc modo liberentur ab odio Principum & inprimis æmulorum implacabili. Id verum fuisse, imò crevisse indies magis magisque odium, publicè postea & illustribus documentis conspectum est. Nam & in plures alios sese effudit ex optimis & fidissimis Consiliariis. Cumque Dresdam venisset hospes Maximilianus Imperator ostentatum est monumento publico statuæ, Herculeæ molis, & magnitudinis stupendæ, in qua vario genere igneorum tormentorum, ex pulvere bombardico artificiosè instructa, bellum apertè denunciabatur veritati, hac Gigantea quidem, sed ad poesin & Grammaticam malè congruente inscriptione: Ut Lernæam hydream Hercules, numerosum licet monstrum, igne tamen vicit, ac mori docuit: Sic Augustus Dux Saxoniæ Elector, Heros inclytus, sectam Calvinisticam latenter in has terras irreptam, ac fraudulenter nutritam, Deo adjuvante, & supprimet & vincet. Hæc statua inter tres præcipua, flammam incensa evomuit quidem sursum in cælum, sed non eo impetu, eaque vehementia, quæ fuit expectata, imò levi paucoque fragore commota, tandem in sese conflagravit, non sine omine.

Theologorum quorundam crudelissimum consilium de Peucero. Paulus Crellius quis & qualis.

Vix igitur Dresdæ dimisso Peucero, adhibentur in consilium Theologi orthodoxorum inimici crudelissimi, & homines indocti, Gresserus Dresdensis, Heidenrichius Torgensis, Eberhardus Misnensis, & Paulus Crellius, cui venalia erant omnia, lingua, manus, calami anima ipsa, qui pecuniæ causa inflectere dogmata ad cujusque cupiditates nunquam veritus est, quique in hac causa contra conscientiam egit omnia, usitato suæ sophisticæ præsidio. Hi dant aliud consilium, ut priora decreta retractentur & aboleantur, & conscribatur formula certorum articulorum, ad quam accipiendam adigantur Theologi Vuitebergenses: Peucerus autem, Cracovius & alii quidam ex syngrapha sua peragantur rei seditiosarum molitionum. & afficiantur supplicio capitis. Articuli sunt illi Torgenses à Paulo Crellio scripti, & Quindecim viris tunc Torgæ congregatis, approbati, ut supra indicatum est.

Conventus alius Torgæ indicitur, in quo apparuit, in quem finem priora omnia cum Peucero acta sint.

Non itaque multò post actionem Dresdensem indicitur Conventus in urbem Torgensem ad diem 24. Maii anno 1574. ut consultationes instituantur non solùm de dogmate Calviniano radicitùs exstirpando sed etiam de capitibus Peuceri & sociorum. Ad hoc judicium deliguntur certi ex ordine Equestri, & ex urbibus ad has quæ parabantur insidias maximè idonei. In hoc Conventu demùm apparuit: quo consilio & in quem finem Peucero & Theologis Vuitebergensibus ereptæ & extortæ fuerint literæ, cum obligatione Confessionis, & impositum sub juramento silentium, ne liceat contradicere.

Accusatio capitalis Peuceri, Cracovii, &c. instituitur.

Mox ab initio ut conveniunt Ordines, instituitur atrox & capitalis accusatio D. Cracovii Cancellarii, D. Stœselii, M. Christiani & D. Peuceri, de religione nova per practicas & conspirationes introducta, & de accensis dissidiis quæ, nisi reprimantur, in seditiones & bella civilia Gallicis & Belgicis similia sint exitura. Proferuntur ipsis extortæ obligationes, quibus factum id esse à sese confessi sint. Adduntur literæ, & inter alias Peuceri ad M. Christianum, aulæ concionatorem, quæ tamen Peucero nunquam propositæ fuerunt. In iis erant hæc præcipua, ut postea vidit: Quòd commendaverit aulæ Catechesin Vuitebergensem: Quòd scripserit, Theologos Vuitebergenses priùs discessuros ex Academia, quàm abjecturos Corpus doctrinæ Philippi: Quòd eius se Ecclesiæ civem non futurum esse professus sit Peucerus, quæ contrarium doceat & sentiat illi doctrinæ de Filio Dei, quam ex tota antiquitate repetat liber Theologorum Vuitebergensium, qui inscribitur die Grundfest: Quòd veritatem oppressam in Gallia & Belgio sperârit triumphaturam esse in istis terris: Quòd contemptim Gresserum concionatorem Dresdensem & Selneccerum imperitos doctrinæ, nec ullum articulum veræ religionis intelligere, multò minùs defendere posse scripserit. Quòd Principem γυναικοκρατίας accusarit. Hoc postremum plus Peucero nocuit, quàm quicquam aliorum. Malevolis enim ad acuendam in eum indignationem occasio summa inde data est. Intercluduntur itinera, accessus, hospitia ipsis, eosque adire volentibus: prohibetur ne admittantur suspecti, aut qui mandatis ab eis instructi veniant. Ne quid literarum inferatur ab ipsis, quod faciat ad excusationem eorum. Sparguntur rumores à nonnullis, qui actioni interfuerunt, eos grandi pecuniâ Palatinensi conductos, propagare dogma sacramentarium, commovere istas regiones ad seditiones, & bella intestina voluisse. Condemnantur atrocibus vulgi sententiis, tanquam proditores & seditiosi, qui attrahere bella Electori exempto religiosæ pacis legibus, & turbare

bare ocium & tranquillitatem istarum regionum voluerint Fiunt multa ad exaggerandam atrocitatem præter hoc.

Decretũ Torgensis Conventus de Peucero & aliis.

Iubentur designati judices pronunciare de capitibus ipsorum. Isti, etsi confessionibus auditis, quas extortas ipsi esse ignorabant, non insontes eos esse pronunciant: Concludunt tamen satis pœnæ jam eos sustinuisse, pro hoc delicto, nec se eam posse exasperare. De Peucero *pronunciârunt, ut sicut obligatus sit, ita relinquatur loco suo, ut serviat Academiæ, medicinam docendo faciendoque, & exponendo historias. Hæc sententia quod mitior visa esset, parum grata fuit: nam capitalis sententia expectabatur. Sibi tamen se reservare Princeps respondet, ut de ipsis suo statuat arbitrio.*

Ita prima Dresdensi actione Peucerus incarceratus; post accusatus, nullius criminis convictus, sed condemnatus tamen, & à condemnatione restitutus, Torgæ ob crimen nunquam commissum sed remissum tamen, de novo accusatur sed atrocius, & capitaliter quidem, ex fundamento extortæ sibi confessionis, & litteris privatis, quas nunquam viderat: ibidemque condemnatur ad priorem pœnam; non iterum auditus, imò coactus carcere, ut se suo silentio condemnet.

Rumores & triumphi de oppressis Sacramẽtariis.

Acta sunt hæ Torgæ Anno 1574. sub Maii mensis finem, & Iunii initium. Post hunc Conventum pervulgatur & litteris & fama hominum, quanta sapientiâ & vigilantiâ pervestigata & detecta, quanta item felicitate repressa sit conspiratio quorundam, qui sacramentarium dogma disseminare clàm & occultè conati sint: Canuntur ἐπινίκια, *aguntur triumphi: Istis verò miseris ne hiscere quidem contra licebat; sed ad omnia mutire cogebantur, tanquam rei omnium istorum, quæ jactabantur.*

Quæ verò in hoc Conventu suscepta sint alia adversus Theologos Vuitebergenses, quomodo hi auditi, aresto recenti, Lipsiam adducti & carceres conjecti sint, supra indicavimus.

Mutatur sententia de Peuceri pœna & locum exilio sibi ipse deligere jubetur.

Eo autem die, quo Theologis ex carcere liberatis Vuitebergam erat redeundum, jubetur Peucerus *novo mandato Torgam redire, contra priorem sententiam vtramque, Dresdensem privatam, quàm coram audierat, & Torgensem publicam, à qua abfuit, & se sistere Consiliariis si ab iis vocaretur. Erat is dies 16. Iulii, quo sub noctem paulò ante Solis occasum urbe egressus, & tota nocte vectus manè postridie circiter quintam matutinam Torgam ingrediebatur, & mox sub octavam se advenisse Consiliariis significabat. Sequenti die 18. accersitur ad Consiliarios, qui mandata Electoris illi exponentes.*, Constitutum esse, *inquiunt*, Principi certis de causis, ipsum ex Academia Vuitebergensi amovere, & transferre aliò, & permitti ei, ut urbem, quam velit in ditione suæ Celsitudinis, exilio deligat; Se de Friberga cogitasse, & ut deliberet, permittunt. *Respondet, Se in gratiam Principis hactenus pleraque fecisse, & nunc etiam obtemperaturum, nec si refragetur, id sibi profuturum esse. De loco se acquiescere, sed petere tamen, ut liberaliter in hac senectute sua alatur, & ut potestas sibi fiat artem medicam liberè exercendi. Promittunt operam suam Consiliarii, atque his dimittunt eum: Sed ad dies adhuc aliquot subsistere ipsum jubent, donec scripta mandata conficiantur.*

Peucerus interrogatur de practicis cum Palatinensibus factis.

Interea novis incitationibus iterum exacerbantur Principes, eamque ob causam post dies non ita multos mutantur omnia. Revocatur enim Peucerus ad Consiliarios postridie Calend. Augusti. Instituitur examen novum & inquisitio nova. Ex Consiliariis aderant Iohannes Bernstenius, Damianus à Sibottendorf, D. Laurentius Lindemannus, D. David Pfeifferus: *his erat adjunctus* Iohannes Ienisius *Secretarius, præ omnibus Principibus gratissimus. Hic* Lindemannus *iterum exorsus obtestatur & propemodum adjurat* Peucerum, *ut pro fide, pro religione jurisjurandi, pro conscientia sua, etsi quid amplius, apertè & ingenuè profiteatur, quantum sciat de conspirationibus & practicis sacramentarii negotii factis, maximè cum Palatinensibus, & nominatim cum D. Ehemio. Ne quid occultet iterum monet & obtestare, &, si verum fateatur, profuturum id sibi plurimùm affirmat ad recuperandam gratiam Principum, qua exciderit. Respondet Peucerus*, Qua me religione interrogatis, eadem respondebo, & ita respondebo, ac si starem ante tribunal Filii Dei, & me hoc ibidem excusandæ meæ innocentiæ causa repetiturum esse scitote. Nullorum prorsus conspirationum aut practicarum conscius sum quod & antea confirmavi, multò minus aliquid scio de Palatinensibus, nec quas velitis practicas intelligo. Constat vobis omnibus, quod aliena à mea vocatione negotia sedulò semper caverim & fugerim, nec vllis me vnquam ingesserim quoties in aula fui. Imò id dedi operam vnicè, ut non culpa tantùm in hac parte, sed & suspicione carerem: Cumque nunquam fuerim hactenus accusatus, mirari satis non possum, cur in suspicionem conspirationum & practicarum nunc trahar. Non me obsecro existimate tam pueriliter stolidum aut incogitantem esse, ut quid me docuerit, aut quid cum periculo conjunctum sit, non intellexerim aut considerarim. Non scripsi ad Electorem Palatinum, nisi vnam Epistolam, quando misi suæ Celsitudini partem scriptorum soceri mei

Peuceri responsio.

ſpontè faciat, futurum, ut torturæ quæſtionibus exprimatur: *Alterum*, quibus cùm ex Theologis & Conſiliariis in aula inſerit & communicârit conſilia deque controverſo articulo Cœnæ Dom. ſermones habuerit, & quos ex illis ſciat ſuæ ſententiæ addictos eſſe *Tertium*, quo modo fidem probare Principi Electori poſſit ſuam, cùm ab eo in hoc capite religionis diſſenſerit?

Peucerus cupit ſibi explicari de quibus inſimuletur conſpirationibus.

Ad primum caput priuſquam reſponderet, petebat nominatim & diſertè explicari, de quibus inſimuletur conſpirationibus & practicis. Faciliorem enim exactioremque ſibi reſponſionem fore. Objectas ſibi eſſe antea conſpirationes cum Theologis deinde cum Palatinenſibus factas de quibus ſeipſum ſatis expurgarit. Rauſcherus *contrà*, *nondum ſatisfactum eſſe Principi Electori, ſed nulla ſe tamen habere mandata ajebat, ut ſpeciatim quidquam definiat, ſed juſſum eſſe quærere generatim.* At, *inquit Peucerus*, de qua re accuſabo meipſum, nullius delicti mihi conſcius? Et quæ eſt tibi Prætori & Conſuli tot annorum in urbe Lipſenſi iſta ratio vel inſimulationis vel examinis? cogere minis & terrore quæſtionum, nullius reum culpæ, ac ne ſuſpicionum quidem, ut ſe ſponte reum faciat. Ut tamen ab omni conſpirationum & practicarum culpa, etiam conſcientiam meam liberam ſciatis & immunem, reſpondeo, Si quid à me tentatum eſt unquam, ſi unquam ulla animum meum ſubiit cogitatio quidquam quoquo modo moliendi inſidiosè, faſtidiosè ac per practicas adverſus Principem Electorem, precor: ut me Deus juſtus & judex & vindex hoc ipſo momento fulmine feriat, & præcipitet in ima terræ barathra, ad æternos ignes & cruciatus, & abijciat me à facie ſua in æternum *Conſternatus hac execratione, cui erat mox aliam ſummiſſurus, contra auctores ipſos, ut in eos Deus retorqueat à quibus proficiſcebantur*, Rauſcherus *interrumpit verba eius, & ſibi ſatisfactum eſſe affirmat. Deſcendens autem ad ſpeciem, oſtendit* Peucerus *quanto ſtudio coluerit Principes omni tempore, quàm ſubjectiſſimorum officiorum genere declarare eis fidem ſuam obſervantiamque conatus ſit, quantis ſemper laudibus extulerit ac celebrarit eos, & prædicarit eximia iſtarum terrarum ornamenta, ab ipſorum benignitate profecta; quàm dederit operam, ut multa Eccleſiæ Saxonicis conciliarentur & conjungerentur.*

Peuceri execratio

Peuceri ſtudium erga Principes.

Peucerus interrogatur quibuscũ contulerit de S. Cœna Peuceri reſponſio.

Hanc reſponſionem eius, cùm in pugillares conſignaſſet Rauſcherus paucis ſummatim, proferebat quæſtionem alteram, Quibus cum contulerit Peucerus de ſua ſententia in hac controverſia de Cœna Domini, præſertim ex Theologis in aula, & Conſiliariis Principis Electoris, & an eodem modo de ea doceant Calviniani? *Reſpondeat*, Non horum ſcripta ſe legiſſe, nec ſe ſententiam ſuam hauſiſſe ex libris illorum; ſed eius ſe authorem habere ſanctæ memoriæ ſocerum ſuum *Philippum Melanthonem. Interfatur Rauſcherus, Conſtare tamen, eum cum Dom. Cancellario* Kiſſuvettero *&* D. Zeſhio *ex Conſiliariis, ſæpè de hoc dogmate collocutum eſſe, qui illorum ſcripta accuratè & multùm legerint.*

Rauſcherus inſtantia.

Peuceri reſponſio.

Minimè inficio id *inquit Peucerus*, ſed diſertè dico, quibus illi formulis verborum hoc dogma explicent, & in quem modum de eo differant, mihi non conſtare, quod libros non legerim, ſed doctrinam ſenſu & veritate eandem eſſe, me minimè dubitare, quòd de vino & vero, nihil dici poſſit niſi unum & verum. Fieri tamen poſſe, ut alius alio idem aut felicius, aut integrius, aut clarius exponat. Non ſe igitur dogma hoc petiviſſe ex Calvinianorum, ut vocantur, Scholis, in quibus non fuerit; ſed in Vuitebergenſi id Schola didiciſſe, præceptore & magiſtro ſocero ſuo, ut multi alii. Conjunctionem tamen, neceſſitudinem & familiaritatem domeſticam & quotidiam feciſſe, ut frequentiùs ſecum privatim, & apertius ille ſit de eo collocutus: Ac profuſiſſimis lacrymis eum apud ſe non ſemel deploraſſe, quòd Lutheri authoritate, & adverſantium rabie impediatur, ne, dum in hac hæreret ſtatione penè vincto ſimilis, ex profeſſo audeat ſententiam ſuam edere, etſi ſparſim ſatis ſeſe ſcriptis ſuis declararit: Denique proximo ante mortem die, illum ſe in hac vera ſententia confirmaſſe voce ſua. *Addebat & hoc* Peucerus *ſe de indicatione Philippi inquiſiviſſe mediocri cura & diligentia teſtimonia antiquitatis: imò perveſtigaſſe, quæ fuerit per annos mille quingentos doctrina in Eccleſia de hoc articulo. Caviſſe autem ſe magno ſtudio, ne unquam aut uſpiam inchoaret diſputationes aut ſermones de illa controverſia: provocatum autem vel incitatum ſe liberrimè expoſuiſſe, quid ſentiat, & veritatis oſtendiſſe fontes: Cùm enim indicarit & ſecum conſtituerit, hanc eſſe veritatem, interrogatum, ſe teſtimonio veritati deeſſe non debuiſſe. Sæpè ſe recordari ſermonum, qui* Doctori Mordiſio, *& ſocero ſuo interceſſerint Lipſiæ in ædibus* Lotheri *Conſulis. Cùm quæreret enim Mordiſius, cur de hac controverſia non ex profeſſo, ut de cæteris, ſuam explicaret ſententiam, reſpondiſſe* Faciam hoc, ſed dimittite me ex his terris. *Cumque inſtitiſſet* Mordiſius, *cur idem non facis nobiſcum?* Non, *inquit*, tibi ignotum eſt, quæ & quanta obſtent impedimenta. Sed dimittite me obſecro.

Ad

Philippus an sententiã suam de Cœna publicè non confessus sit.

Ad hæc Consul Rauscherus: At tacuit tamen socer tuus. Respondebat Peucerus: Ex professo non tractavit hanc quæstionem sic, tanquam Lutheri propriam & Lutheri mentem: sed tanquam unam & communem Luthero cum Pontificiis: adversus illos voce & scriptis suis semper ursit seriò, & in publica doctrina nihil quod esset necessarium cognoscendæ veritati prætermisit, tantumque scriptis intexuit suis, multis in locis & consiliis, quæ dedit Principibus, ut in qua fuerit sententia neminem latere possit. Hanc ergo causam esse, quod interrogatus non siluerit, quia statuat in controverso articulo hanc esse veritatem, ideoque vbicunque confessione fuerit opus, nec dissimulare quidquam, nec testimonio suo confirmare vera in sententia alios destiterit. Nec inficiari se, quòd cum D. Kissuvettero, D. Zeschio, D. Gleissentalero, & D. Cracovio *de sua sententia disseruerit, ut cum aliis, quoties de ea mentio inciderit. Sed meminisse se sermonum omnium non posse, nec personarum, quibus cum colloquia habuerit, præsertim cùm penè annos quatuor ab aula abfuerit. Sed rogare se, ut cæteros consiliarios nominet: ignorare enim se, qui post mutationem hanc inter consiliarios locum suum obtinuerint.*

Peucerus etiamsuã sententiã de Cœna confessus est, & cũ quibus cõsulerit.

Profert ergo Rauscherus *Consiliarios aliquot ac primò, nobilem virum* D. Ioannem Bernstenium. *Cum hoc ait Peucerus, se locutum non esse hac de re, quantum quidem recordetur. Secundò nominatur* Abrahamus à Bok *aulæ Mareschallus. Ne cum hoc quidem, inquit, nisi fortè in arce Stolpensi, quando ei scriptum Theologorum,* Die Grundfest *tradidi & commendavi Adfuisse tunc &* Lindemannum, *sed se apud hunc nunquam huius controversiæ meminisse, nisi obiter eo ipso tempore.*

Tum Rauscherus: *Lindemannus in alia semper fuit sententia. Moxque in Architamiæ mentionem delatus: Hunc, inquit, de re tota tu erudisti. Non, inquit Peucerus, hoc ab illo vel postulatum, vel à me factum esse recordor. At ipse affirmat, inquit Consul. Si affirmat, dico; fortasse ipse reminiscitur, ego planè non recordor. Idcirco non inficior, & quam causam haberem inficiationis? Hoc memini, in ædibus eius sæpè convivio exceptos fuisse ex Consiliariis aliquot, me quoque adhibito, ubi inter alios sermones, quandoque & hujus controversiæ incidit mentio: sed non possum reputans mecum omnia, ullum ejusmodi revocare Colloquium in quo statum causæ ipsi exposuerim. Sic tamen asseverat, se à me edoctum fuisse, posse Principem quærere ex eo, quæ sint illa, quæ didicerit ex me.*

Ab Architamia revertitur Rauscherus *ad* Cracovium, *qui sit confessus à me se & Peucero* M. Ambrosium, *aulæ Concionatorem, in quodam colloquio privato Stolpenæ ante bellum Gothanum, graviter esse tentatum & oppugnatum, & hunc domum reversum cum conjuge eâ vespera graviter de ipsis esse conquestum. Respondet Peucerus, quæ Cracovius de habito Colloquio cum M. Ambrosio retulerit, sibi non constare. Se nullius recordari.: Sed hoc memini, inquit, M. Ambrosium, cui non fuit ignotum, in qua sim sententia mecum pactum esse, quòd non velit de hac controversia mecum vel conferre quid, vel cõtendere sed suam ipse retinere sententiam, & mihi relinquere meã: mecum tamen veterem amiciciã colere*

Neque accusari se posse, quòd sicubi vindicarit veritatem voce ac scriptis, propterea aliquid factiosè fecerit aut mollitus sit in Principem. Distincta enim esse, quæ Dei sunt, & quæ Magistratus. Præterea meminisse omnes, quomodo in aula sit versatus: nec se dubitare sibi innocentiæ suæ tributuros omnes testimonium, si interrogentur.

Progreditur ulterius Rauscherus, *& Cracovium in quæstione confessum esse ait, quòd semel in ipsius prædio convenerint, ipse* Cracovius, D. Stoeselius & Peucerus. *Respondet, meminisse se optimè congressus illius: Invitatum se namque à Cracovio, Dresda excurrisse ad visendum prædium, quod nuper emerat, adducto secum* Ioanne Hermanno *medico. Cùm venissent ad prandium exceptos se esse, ut in hospitio novo,* Stoeselium *ipsis ignaris vocatum à Cracovio advenisse seriùs & adduxisse secum Rectorem Scholæ Pirnensis, eodemque propemodum momento adfuisse* Camerarium *aulæ cum familia sua. In Cœna nullos fuisse sermones, nisi ludicros, ut inter pocula. Postridiè se summo manè nemine salutato, ne quidem hospite ipso, abiisse. Tantum se scire de illo congressu, nec aliud quicquam. Sed hujus articuli & controversiæ mentionem, quod, sciat, non esse factam.*

An Peucerus Theologos Vuiteb. in sententia sua de Cœna animarit.

Pergit Rauscherus, *&* Cracovium *etiam confessum esse ait, quòd Vuitebergæ Theologos ad se accersitos, jusserit forti animo persequi editæ sententiæ defensionem. Et ipsum quidem* Peucerum *tunc non adfuisse, sed alioquin Theologos instigasse ad constantiam, spe factâ patrocinij aulici ab illis, qui eidem sint religioni addicti: idque de ipso enunciasse* D. Crucigerum *multis verbis: eundem omnem culpam editarum scriptionum illi tribuisse. Respondet, Non posse* Cracovium *dicere, Theologos quomodo ipse animarint, cùm non audierit: sed Crucigerum affirmare, quòd præsidii & patrocinii aulici spe eos incitarit, id se vehementer mirari, cùm meminerit se in ore has voces semper habuisse;* Ne quid vllius humani præsidii, fiduciâ, sed spe auxilii divini suscipiant & faciant: *Non se in homine confidere,* sed in Deo, quem sciat testimonium daturum esse suæ veritati. *Nec se inficiari, quod suaserit in libro* Die Grundfest, *ut integrè*

doctrinam

doctrinam illam de duabus naturis in Christo, & de unione hypostatica explicarent, quod summus sit articulus, & fidei Christianæ fundamentum: liberrimè se fateri in hoc se eos animasse non spe aut fiducia aulici præsidii sed veritatis. Nec si nominari eos, quos idem sentire existimet, propterea auxilium ab his aut patrocinium vel promisisse, vel etiam promittere se potuisse. Liberrimè fateri, se Principi Electori authorem fuisse & hortatorem, librum hunc ut perlegat, idque se etiam obtinuisse. Et Electorem, quod nôrit, eundem probasse, neque id negaturum esse. Et ut summatim complectatur omnia, quæcunque in hac causa fecerit, fecisse se hoc consilio, quòd certò statuerit, hanc esse veritatem: neutiquam verò ut adversaretur Principi, de quo nunquam sibi venerit ulla in animum cogitatio. Omnibus etiam hoc ac publicè notum esse, quòd ad nullos Conventus Theologicos, nullas etiam consultationes Theologorum publicas unquam accesserit. Rogatum autem de aliqua controversiarum parte, quod sibi videatur verissimum authoritate sacræ Scripturæ, & probatorum Patrum ostendisse. Edita ab eis, si fuerint consentanea veritati, se probasse: si dissona, non assensum esse: nec quicquam tamen turbasse. Cumque à Crucigero hæc profecta asserat, petere se ut ambo coram audiantur.

Peuceri sententia de Cœna an nova sit.

Ad hæc Rauscherus, *Novum tamen, inquit, hoc dogma esse, & aliud ab illo quod sonuit huc usque in his Ecclesiis per annos quadraginta. Mihi verò, inquit* Peucerus, *novum non est nec aliis plurimis, qui scimus, quod sonuerit hoc genus doctrinæ in nostra Academia, qui Philippum Melanthonem audivimus. Imò me certum esse, verè doctos in Germania viros, qui vero studio indagarunt & eruerunt antiquitatem omnes in hac esse sententia, ut de aliis regnis non dicam.*

Si inquit Rauscherus, *didicerunt doctrinam hanc à Philippo, & sciverunt esse veritatem Theologi vestri, certè parum constanter in ea perstiterunt. Non scire se, inquit* Peucerus *quid fecerint Theologi, & se ipsis excusanda relinquere, quæ eis objiciantur. Hoc scire se de Crucigero & Mollero præsertim, quòd Philippum Præceptorem in hac doctrina habuerint.*

Peucerus an Electori fidē non præstiterit, quòd dissenserit ab eo in doctrina de Cœna.

Hoc altero articulo expedito, venit ad tertium. Hunc tertium, inquit, Princeps Elector urget maximè, tanquam caput. Quòd cùm dissenseris ab eo in hoc articulo, sincerè affectus erga eum, & fidelis ei esse non potueris. Respondet, mirari se unde Principi hæc nascatur suspicio: Ministrum fidem præstare non posse suo Principi, qui Deo sit fidelis: aut eum, qui in religione dissentiat à Principe, propterea violare aut fallere fidem in negotiis aliis fidei suæ commissis. Se longè diversum & rectè sentire, Non posse Principi fidum esse ministrum qui ad ipsius libitum, & in gratiam ipsius discedat à veritate & Deum deserat. Nec compertus est, inquit, Elector quidquam ullo tempore, in quo accusari aut desiderari fides mea possit.

Peucerus an deceperit Electoris conjugē.

Subijciens Rauscherus, *Illustrissima Domina, inquit, à nullo hominum se quæritur ita deceptam esse sicut à te. Respondet* Peucerus, *Non scire se, de qua re deceptionem intelligat. Si de religione, oportere se hoc Deo commendare. Se injuriam sibi fieri. Meminisse enim Illustrissimam, quæ coram aliquando dixerit ipsi, quæ ad ipsam scripserit recens admodum ante hos motus, de Christo vero Deo & homine, itemque de præsentia Christi in sacra Cœna: & audivisse eam illa ipsa verba, quæ dixerit ad Principem Electorem: Non fore se civem Ecclesiæ diversum credentis ab ea doctrina quæ exposita sit in libro cujus titulus est* Die Grundfest.

Multos à Dominis suis in religione dissentiētes tamen officia sua fideliter curasse.

Post hæc addit quædam ad tertiam accusationem: Multos esse & fuisse Principum ministros, qui toto cœlo à Dominis in religiones dissentientes, suæ vocationis officia & opera procurarint fidelissimè. Exemplo esse Doctorem Cratonem *medicum, Ferdinandi & Maximiliani Imp. Tum* Rauscherus *inquit, Principes sunt dissimiles: Unus tolerare, quod alter nequit: Sed hæc non tam ad te, quàm ad Consiliarios spectant, quorum causa hos instituitur examen; cùm tu nec Consiliarii, nec Theologi munus habueris. His subjicit* Peucerus, *Cur me ergo non multò antè, & quidem missionem petentem Principes cum bona gratia dimiserūt, non ignorari quid senserim? Cur nunc in me sæviunt præter meum meritum tantopere? Respondet: ille Aliud jam sæculum est, aliæque offeruntur necessitates & causæ. Peucerus contrà, Ad hoc me igitur servâstis, ut nunc cruciaretis? Si dissentientem ab ipsis ferre non potuerunt, cur me in aulam præter meam voluntatem attraxerunt? Cur me suspectum non protinus ex Academia vel ejecerunt, vel dimiserunt? Meminerunt Principes quid objectum sit mihi ab ipsis, & quid responderim. Meminerunt etiam, permulgatum de me fuisse rumorem ante multos annos, etiam in ipsa aula, quid senserim, & incitatas contra me fuisse aulas Saxonicas à Theologis, à quibus unus* Iacobus Smidlinus *suaserit Reginæ Daniæ, matri Illustrissimæ Dominæ nostræ, & Ducissæ Megapolensi, me ut removeri ex aula maturè curet priusquam Electorem etiam veneno meæ opinionis inficiam. Tentasse id Reginam vehementibus literis multi norunt: de quibus cùm admonitùs compellassem Principes petita dimissione quòd prospiciam, quò tandem illa sint evasura, responderunt Principes:* Ne quid metuam, sed ut in mea statione permanens, agam idem quod antea, nec quid diffidam ipsis.

Principes Peucerum dimitti nolunt.

Cùm ergo constiterit ipsis, cujus fuerim sententiæ, cur me solicitè missionem urgentem impetrare eam non permiserunt? Ibi Rauscherus *rursus, Alia nunc sunt tempora, inquit, & alius rerum status. Mea verò, inquit Peucerus, conditio alia nunc non est, quam tunc erat: Idem sum qui fui antea: neque etiam in Principes ipsos deliqui, &c. Hæc cum dixisset* Rauscherus *abrumpens examen, se acquiescere ejus responsis dixit, eique valedicens discessit.*

Paulus Papa subornatur ut in omnia Peuceri inquirat. *Post* Rauscheri *abitum paucis diebus exactis, nempe 7. Martii anno* 1575. *subornatur explorator alius, Consul Misnensis,* Paulus Papa, *Rochlicii natus, ut in omnia eius inquirat, & ipsummet etiam pertentet, & num quid elicere possit aut querelarum aut asperiorum sermonum in Principem Electorem. Is igitur apud* Peucerum *de valetudine eius pauca percontatus, deferebatur in querelas de idoneorum Professorum in Academiis defectu, &* Davidem Chytræum *accusabat, qui & literis & muneribus tertiò invitatus, conditionem oblatam recusarit, munera tamen acceptarit.* Matthæum *etiam* Dresserum *Erfordiâ vocatum ad gubernationem Illustris Scholæ in urbe Misena, assentiri vocationi noluisse. Queritur quoque de laxata disciplina, & corruptis Academiarum & Scholarum moribus. Ad quæ cùm nihil responderet, privata quadam ad Doctorem* Christophorum Leuschnærum *Medicum Misnensem tum lethaliter decumbentem, pertinentia, ab eo vt præ se ferebat, rogatus protulit, ac mox petita dimissione rursus abiit.*

In Peuceri privatam confessionem inquiritur. *Vix duarum septimanarum spacio ab hoc exploratore elapso, mandata Rochlicium mittuntur, ut inquiratur à Ministris Ecclesiæ & Quæstore in Peuceri privatam Confessionem; An fecerit palinodiam in articulo controverso? an ad Cœnam Dom. accesserit? quid sit confessus? quæ fuerit vita eius tempore toto deportationis? In his omnibus indiciis cùm nihil omninò reperiretur, de quo accusari posset, rursus tamen sequutum aliud nihil est, quàm ut cresceret rabies inimicorum eius in aula, frementibus illis atque indignantibus, eripi sibi prorsus conspirationum velum. Itaque aliæ ineuntur rationes, & aliæ viæ, vt quoquo modo opprimatur, ne liberatus de veritate testificari possit.*

Maximilianus imp. pro Peucero intercedit apud Electorem Sax. sed repulsam patitur. *Interea venit ad Principem Electorem Dresdam* Maximilianus Imp. *cui innotuerat* Peucerus *anno* 1564. *de facie ex Colloquio privato Vratislaviæ. Is, ad preces amicorum, & inter hos* D. Iohan. Cratonis *Medici excellentissimi, & Orthoxi inprimis pro* Peucero *ita intercessit*, ut solutum aresto nexuque omni ad operas Medicas sibi concedi petiverit. *Responderit Elector*, Se quoque carere eius opera non posse. Cur ergo, *inquit Imperator* captivum detines, ne cui vsui esse possit? *Subdit Elector*, quia volo ministros habere, qui in Religione idem sentiant, profiteantur quod ego. *Imperator ad hoc*, Id non perficies: Nec nostrum est imperare conscientiis, aut ad fidem quenquam vi cogere *Elector cùm non reperiret, quod opponeret, promit epistolam* D. Lazari Schuvendii *unam ex iis quas ad Peucerum ab amicis scriptas ei eripi antea jusserat. Petit, ut legat, visurum enim quæ inter se tractaverint, & quorsum illa spectent. Cùm legisset Imperator:* Nihil, *inquit*, reperio quod me offendat, aut quod culpare possim Referuntur ea quæ gerimus. Ego agnosco mea.

Digresso Electore, Imperator ad suos conversus, Repulsam tuli, *inquit*, quam non expectâram. Nec superesse Peucero aliud nihil animadverto, quàm Deo ut se commendet & precibus, constantiâ ac tolerantiâ practicet sive exerceat, quod ex Doctrina sacra didicit.

Principibus gratulatur Peucerus de filio recens nato & dimissionē petiit sed nihil impetrat. *Prædicabat tum fama alios etiam intercessores, qui ferebantur disertè hoc inculcasse Electori, Cur persequeretur* Peucerum, *quem prescivisset in hac fuisse sententia, & in ea confirmatum esse à* Melanthone? *Sed aliud nihil sequebatur ad hæc omnia, quàm novis rumoribus quòd monebatur* Peucerus *ab insidiis ut sibi caveret. Strui enim sibi majores nunc multò quàm antea. Non movetur tamen his sermonibus, sed cùm Illustrissimam Dominam felici partu Principem filium enixam esse comperisset, scribit ad Principem utrumque literas supplices, & gratulatione inserta de filio nuper nato, ostendit, Deo in testem vocato, in utroque summa se fide cura & studio elaborasse, tam ut Deo tribueret, quæ Dei sunt, quàm ut satisfaceret omni officiosissimæ subjectionis genere Principibus ipsis. Eam ob causam curæ sibi fuisse, ut in articulo controverso de Cœna Domini cognosceret veritatem quam etiam Dei beneficio, & admonitione soceri sui consecutus sit: Hujus etiam illustrandæ & propagandæ causa fecisse se, quod per vocationem concessum fuerit, metas autem se egressum non esse. Nec quæsivisse aut spectasse se aliud quàm ut luceret in istis terris lux veritatis. Propterea cùm causa pertineat ad Dei gloriam & salutem conscientiarum, sitque in articulo controverso, petere se vera subjectione animi, ne se diutius retineant alligatum ad hunc locum, sed dimittant, ut aliis in locis Deo serviat in honesta vocatione aliqua. His literis in aulam perlatis per conjugem Peuceri, & generum eius* Hieronymum Schallerum *Medicinæ Doctorem, Domina suas accceperat & legerat, ac mox Domino etiam legendas miserat, quibus perlectis offensus ille protinus, alteras ad se missas repulit, & remitti jussit eò, unde allatæ fuerant. Hunc habuit eventum gratulatio eius, exacerbatis*

acriùs

acriùs Principum animis, à quibus se nunquam impetraturum esse liberationem, sermones domesticorum prohibebant.

Migratio D. Peuceri ex arce Rochlitiana in Cicensem.

Etsi autem Principibus ad Comitia Ratisponensia anno 1575. *profectis spem conceperat optimam, futurum, ut vel intercessione aliorum mitigati, vel aliis occupati cogitationibus mitescerent, fefellit tamen eum hæc spes penitùs. Cùm enim in arcem Rochlicianam collocare filiam Illustriss. Principis* Mauritii *Electoris constituissent, Peucerum inde media hyeme, summo eius & familiæ cum incommodo transtulerunt in arcem Cicensem, Præfecto eius loci & Quæstori mandatis præscriptis severissimis, ne ex arce in oppidum pedem moveret, neve quenquam ad eum peregrinum admitteret, quod vocabulum* Nie mand fremdes, *Germanico Idiomate ambiguum ita accipi poterat, ut præcideretur aditus ad eum omnibus aliis, præter eius domesticos, atque hoc modo, ut penitùs in carcerem includeretur, exclusus ab omni consuetudine hominum. Rogabat Præfectum & Quæstorem ut mitigationem intercessione sua aliquam sibi impetrarent, vel duabus saltem his in rebus, ne sibi eriperetur facultas adeundi templa publica sacrarum concionum & sacramentorum causa, & benefaciendi aliis arte medica.*

Migratio Peuceri ex carcere Cicensi in Rochlicensem.

Retulerunt hoc responsum scripto ad Principes Præfectus & Quæstor: sed id consecutum est, ut cùm Electoris Mauritii *filia in arcem Rochlicensem migrare recusaret, mutata priore sententia.* Peucerus *revocatus ex arce Cicensi, traderetur rursus in manus & potestatem custodis prioris jubereturque Rochlicium cum sua familia & suppellectile regredi in priorem carcerem, sed novo mandato: in quo potestas quidem ei fiebat conciones sacras audiendi, cætera tamen sine vlla mitigatione ita repetebantur, ut extra conciones sacras ab oppido prorsus, & ab omni congressu cum peregrinis abstinere juberetur. Ita cum pridie Natalis Domini anno* 1575. *Rochlicio profectus esset Cicicum, summo cum discrimine vitæ, inter extrema tumefactarum ex liquefactis nivibus aquarum pericula, Calend. Martis anni sequentis non minore cum discrimine, Cicio Rochlicium ad pristinos, sed inclementiores & duriores carceres reversus est.*

Peuceri supplices literæ ad Electorem.

Miserat tamen ante migrationem Cicensem literas ad Principes supplices, quibus deprecabatur hanc mutationem, seque in suas ædes collocari petebat, cùm propter difficultates alias multas, tum etiam propter sumptuum magnitudinem quos sustinere diutiùs non posset.

Causa inclementiæ Principum erga Peucerum.

Causam huic inclementiæ non amplius prætendi conspirationes & practicas cum Sacramentariis initas, sed odium doctrinæ veræ de Persona Filii Dei, & vera eius præsentia in Cœna sacra postea certò cognovit. Nimirum, quod in sententia Principibus exosa & displicente pertinaciter ac perfractè perseveret, idque non tam veritatis studio faciat, quàm ambitione, ne cessisse eis videatur. Deinde, quòd profiteri ad Rauscherum *Consulem Lipsensem ausus fuerit, se Principibus si eum audiant, evidenter hæc tria demonstraturum esse:* Primò *Veritatem doctrinæ suæ ex scriptis Apostolicis & testimoniis purioris Ecclesiæ, cum historia certaminum & mutationum, quæ inciderint in his articulis duobus per annos mille quingentos.* Secundò, *veram historiam, causas, occasiones, circumstantias & motorum & renovatorum certaminum, quæ* Luthero *intercesserunt cùm antagonistis, & quibus de causis* Lutherus *regredi nec potuerit citra jacturam existimationis suæ, nec etiam voluerit.* Tertiò, *quàm gravibus de causis, & quomodo à* Luthero Melanthon *discesserit, & inter utrumque quæ intervenerint.*

Arctioris custodiæ Peuceri prætextus.

Novæ autem exacerbationi & arctiori custodiæ prætexi has causas comperit: Quòd suspicio sit, ipsum & literis & sermonibus queri ad exteros de injuriis, quibus sit affectus, & Patronos seu intercessores quærere summos Ordines. Ne quid igitur tale fiat amplius providendum esse. Certum autem est, præcipuos amicos Peuceri *patrocinium eius sponte suscepisse & in aula Cæsaris, & alibi. Sed unam ex verioribus coarctatæ custodiæ causis credidit fratri* Peuceri, *aulæ Concionator* D. Mirus: *Nimirum insidias ei strui, ut cùm non habeant adversarii quod sævitiæ suæ prætendant: arripiant aliquam insidiosè, si mandati severissimi limites vel levissimè excedat aut violet. Idem* D. Mirus *Principem accusantem* Peucerum *de scriptis literis, monuit, ne propterea ei irascatur. Neminem enim reperiri captivum, qui non optet liber esse: & venia eum maiore dignum esse, si honesto modo per intercessiones summorum Ordinum liberationem quærat. Accedant his aliæ etiam duæ causæ. Vna, ut ipsum minis, terroribus, diuturnis carceribus, solitudine carceris longa excruciatum, adigant eò, ut veritatis doctrinam, eiusque confessionem abijciat tandem & abjuret, aliorumque exemplo deprecetur culpam apud Principes nunquam admissam. Altera, quò Adversarii eius ipsum extinctum cuperent. Sed violentiam experiri, pretextu specioso destituti, verebantur, ne sævitia iniustæ jam antè conceptam in animis hominum suspicionem confirmarent.*

Peuceri adversarii per fratrem eius à veritatis confessione avocare conantur.

Id satis ostenderunt sermones, quod habuerunt cum fratre Peuceri M. Georgio Ioh. Ienisius *Secretarius, istorum consiliorum architectus & plures alii ex Consiliariis & ministris aulæ. Dederat fratri suo consolatorias literas, quas scripserat ad Principes, perferendas aulam. Is profectus Annæburgum, cùm impetrasset à Secretario, ut se exhibiturum eas promitteret, post aliquot dies revocatus, hoc responsum accepit. Dedit ille primùm ei legendam narrationem scriptam*

ptam de D.Stoesselii tentationibus, qui quartanâ febre correptus, conflictatus cum diuturna mœstitia, inciderit tandem in desperationem, quòd admiserit peccatum in spiritum S. propter quod sit rejectus à Deo & condemnatus in æternum. Sed quo genere facti deliquerit, aliter non explicavit; quàm quòd toto tempore sui aresti, nec Sacras conciones audiverit, nec usus sit Sacramento Cœnæ, ne crearet periculum, vel sibi majus, vel Pastori ejus loci novum. Hoc exemplum jussit Secretarius fratrem fratri inculcare. Similes enim exitus esse omnium, qui hac sint opinione contaminati. Se ei cupere optimè, nec sese operâ suâ, neque etiam alios defuturos liberationi ejus, si abjecto errore redeat ad sanam mentem, & cum Principibus se conjungat in ea sententia, quam ipsi profitentur. Id nisi faciat, frustra se sperare liberationem. Lutherum & Philippum non caruisse judicio, qui si erraverint, ut multos seduxerint necesse esse. Constitutum itaque esse Principibus, nullum ex his qui aresto & carceribus detinentur, dimittere, si in hoc errore permaneant. Pro D. Mollero *plurimos intercessisse Principes, Holsatios inprimis, & Doctorem ipsum simulare morbum: sed nihil effectum esse hactenus. Cur pergat tam pertinaciter adversando Principibus anteferre falsam opinionem jacturæ omnium rerum suarum, &c.*

Brambachius defectionem Peucero à veritate suadet.

A Secretario digressus frater Peuceri incidit in Brambachium *Medicinæ D. qui de eo percontatus, simulatâ mirificâ commiseratione ejus, Suadere se, inquit, ut maturè suis rebus consulat, emendatione concepti erroris. Id nisi faciat, subiturum ipsum graviora & atrociora paulò pòst, peracto Liechtenbergensi Conventu, cujus decreta velit Elector acerrimè exsequi. Nec aliam restare viam ad ea pericula effugienda, nisi ut agnitum errorem revocet. Neque id ipsi fore dedecori aut detrimento, cùm idem plurimi alii fecerint: atque his eum dimisit.*

Peucerus iubetur culpam deprecari etiam si nullius sibi conscius sit. Nota.

Reversus Torgam frater Peuceri, *& de his rebus cum multis aliis præcipui nominis collocutus, reperit omnes consentire in idem, &* Doctorem Peucerum *rogare ac hortari, ut citra moram omnem, non tantum abjiciat errorem protinus; sed quod in eodem casu alii etiam multi magni nominis in aula viri fecerint,* supplex se ad pedes Principum abjiciat: fateatur se suo merito punitum esse, culpam, etsi nullius delicti sibi adversus eos conscius sit, deprecetur, seque obliget juramento, quòd oblivione perpetuâ obruere omnia, & toto tempore vitæ suæ contra eos mali nihil moliri, ac ne cogitare quidem velit. Non aliter enim liberationem eum consecuturum esse, nisi omnia hoc modo faciat. Nec velle Principes subtilitates ullas in suis Scholis & Ecclesiis tolerare. *Hæc ita frater ad fratrem optimâ fide singulorum vocibus annotatis, perscripsit, ut vehementer eum hortaretur & obtestaretur, simplici animo ac studio, & ejus jurandi cupido, ut sententiam scripto comprehensam, quàm proximè ad judicia & affectus Principum componeret, citra tamen omnem conscientiæ offensam, & ad se mitteret, se ejus causâ facturum omnia: sed maturato opus esse, ne severitas Principum ipsum antevertat.*

Peucerus innocentiæ suæ testimonio lætatur.

Narrationes has fratris cùm legisset, etsi vehementer dolebat propter gloriam & veritatem Filii Dei Principum animos indies magis magisque efferari, suo tamen innocentiæ testimonio lætabatur; quòd jam alto silentio præteritis iis calumniis, quibus eo usque insidiati erant vitæ ejus æmuli per annos duos integros, nihil tamen reperirent aliud in ipso quod desiderarent, nisi hoc unum, quòd sentiret de Christi persona in duabus Naturis, & de præsentia ejus in Sacra Cœna, id, quòd certò sciret doctrinæ Sacræ testimoniis expresse traditum, fidei analogum, totius purioris antiquitatis, imò & Scholasticorum confessione comprobatum, & innumerabilium Martyrum sanguine obsignatum esse. Erroris eum accusant, & ut eum revocet hortantur, cùm ne audiverint quidem eum unquam, multò minus convicerint. Imò cùm ne obtinere quidem potuerit ut audiretur. Sed voluerunt ut exemplo Græcorum in Demetrii historia, Id pronunciet sanctum & justum esse, Principibus quod placeat.

Ob veritatis confessionem multi dignitatibus suis spoliantur.

Crescebat interea odium, ex doctrina veritatis conceptum, adversus totum quoque literatum ordinem, prudentibus & doctis omnibus non solùm in aula, sed etiam in præcipua terrarum istarum urbe Lipsicâ senatu motis, omniquè dignitate spoliatis.

Peucerus se & suos carceres Deo committit.

Etsi verò minimè dubitabat Peucerus *vera esse omnia, quæ ex fratre & aliis didicerat: tamen ut certiùs exploraret quæ ad se pertinebant, mittebat cum mandatis filium suum ad Secretarium* Ienisium, *licet hostem, suo nomine, ut de iisdem, quæ fratri indicarat, percontaretur. Ex quo cùm audivisset eadem, nimirum nullam spem fore liberationis, nisi discedat à sententia sua constituit penitus silere deinceps, seque & suos carceres Deo uni & soli commendare.*

Peucero atrocia quæque denunciantur, nisi errores agnoscat & deprecetur.

Vix à Ienisio, *reverso filio sequebantur responsa alia atrociora per fratrem à Consiliariis, nisi maturè aut discedat à sententia, aut scriptâ Confessione affectibus Principum satisfaciat, & simul fiat supplex, paulò post redundatura in eum gravissima. Addebantur minæ, difficile ei fore demonstrare, socerum etiam in hac sententia fuisse, & graviter offensos esse Principes, quòd testem eum vocasset Vuigandus. Proponebatur exemplum scripti Zanchiani, & ostendebatur spes occultationis, si deprecaretur, cum extenuatione facti, cur non velit cedere & gratificari tantillùm Principibus, ut hoc modo ipsum pellicerent*

cerent in nassam. Quod ergo intelligeret manifestius Peucerus, *quæ ex Confessione & deprecatione sua quærerentur, nimirum prætextus innocentiæ suæ obruendæ, & occasiones opprimendi veritatem exemplo atque opera sua, imò ad mortuum Melanthonem falso testimonio suo in sepulchro confodiendum; & id agi, ut inuratur labes sempiterna infamiæ nomini suo, cum insanabili vulnere conscientiæ, & atroci scandalo Ecclesiæ, memor primarum actionum, rursum decrevit penitus silere.*

Peucerus rursus decernit penitus silere, quam in nassam pellici.

Fratri etiam suo præcepit, ne quid amplius sua causa laboret & tentet, ostenditque, quàm illa nullius momenti sint, quibus ex suggestione aliquorum persuadere sibi conabantur sententiæ mutationem, & apud Principes deprecationem. Inculcabat is contra ei iterum errorem dogmatis, quem ignotum antè & in his Scholis & Ecclesiis invexerint pauci, subtilitates magis quam veritatem secuti: Principum decreta, quibus constitutum sit, neminem hoc infectum dogmate tolerare: exempla aliorum qui rediissent in viam: spem recuperationis amissorum omnium, & restitutionis in locum ac statum pristinum: promissum occultationis, si revocet, saltem ad exemplum conciliationis Zanchianæ, ac deprecetur, simulque ostendat displicere sibi, quæ de Philippo Vuigandus in vulgus edidit, ne dissidia augeantur: Reprehendebat etiam obstinationem intempestivam, qua sibi suisque noceret, conjugi inprimis ac liberis, &c.

Peucerus fratri suo mandat ne quid amplius sua causa laboret. Peucerus tentatur.

Ad hæc D. Peucer. in hanc sententiam respondebat paucis, ut se affirmaret nec conscium sibi esse ullius erroris, nec de illo unquam convictum esse, sed demonstraturum se esse, si impetret ut audiatur, sententiam in qua sit de utroque controverso articulo, & orthodoxæ Ecclesiæ sententiam fuisse omni tempore, & analogam esse fidei ac doctrinæ Sacramentorum, & immotam atque æternam Dei veritatem esse, & sonuisse in Academia Vuiteb. socero Magistro ac Præceptore inde usque à tempore initæ cum Helvet. Concordiæ à Luther. etsi paulatim magisque sit illustrata. Neque à paucis esse excogitatam, vel sparsam: sed probari eam consensu maximæ partis Ecclesiarum rectè sentientium, quæ à Romana discesserunt. Hanc itaque se non abjecturum. Nec videre se, quis inde sit fructus rediturus ad Principes, si abnegata veritate contra conscientiam jugulet mendacio socerum in sepulchro, excitet horribile scandalum in Ecclesia, sauciet conscientiam suam insanabili vulnere, ex quo tandem desertus à Deo ruat in desperationem & exitium æternum. Si ferre velint neminem, obsecrare se, ut solutum se arcti nexu & carceris septis, ejiciant ex istis terris: cum hac nota, quòd propter hoc dogma eum excluserint. *Exemplis aliorum se non moveri. Et quanquam recordatio pristini status, & sensus præsentium ærumnarum non leviter ipsum exerceant, prævisa hac sibi tamen ac præmeditata esse omnia. Nec se velle æternæ salutis jacturam anteferre fragilibus & caducis bonis hujus vitæ, nec liberis suis relinquere patrimonium desertionis à Deo. Non dubitare se, conjugem & liberos Deo curæ fore. In reliquis, ut in mentione Zanchianæ conciliationis, deprecatione, promisso occultationis, & Vuigandiani scripti mentione agnoscere se insidias, quæ sibi struantur. Si judicent certamen totum, λογομαχίαν tantùm esse, cur ipsum igitur tam acerbè persequantur? Occultationis blando nomine se non capi. Viri Christiani esse statuere Deum conscium esse omnium. Nec debere se sibi deprecando attrahere vel suspicionem culpæ, qua prorsus vacet, aut confirmare, quæ accusatione injusta, & sparsis in vulgus rumoribus falso & sycophanticè sibi intentata fuerint.* Cumque, *inquit,* prætextus nullus reperiretur, & per satellitii illustris Præfectum significaretur mihi in carcere ex ore Electoris, ne sim sollicitus, causam meam meliorem esse opinione meâ, & pœnitere Principem cœpti; tamen contra jus & æquum extorserunt mihi, quanquam plurimùm repugnanti & de injuria protestanti, syngrapham, quâ si vellem liberari, faterer practicis & conspirationibus, quibus in promovendo novo & peregrino dogmate usus sim, majora me meritum esse; sed deprecationi meæ condonata esse omnia, quâ tamen nullâ unquam eram usus, nec culpam unquam agnoveram, sed à me constanter depuleram, nimirum ut haberent, quod ostentarent, si de injuriis tantis vel ego quærerer, vel famâ percrebesceret. Deinde quando his non contenti, ex syngrapha, quam præscripserant mihi, & ad quam describendam me adegerant, actionem capitalem intenderunt mihi absenti, solo falso crimine inde assumpto, sed condonatione falsâ, quâ mihi innocenti nullâ opus erat, abolitâ, & nullâ meâ culpâ condemnârunt me ad pœnam deportationis, biennioque amplius aliis adhuc longè atrocioribus injuriis priores cumulârunt. Harum actionum memoria obversatur perpetuò animo meo. His ego terreor ne iterum experiar, quo summo vitæ, famæ & conscientiæ meæ cum discrimine semel perfunctus sum. Quid existimas enim, *porrò dicit ad fratrem,* facturos eos, si nunc deprecer innocentiâ meâ patefactâ & demonstrata tot illustribus testimoniis, & falsis commentis ipsorum elisis, cùm antea non deprecantem reum facere & crudeliter perimere conati sint? Vuigandiani scripti mentione hoc agitur insidiosè, ut si me implicent, cogant deinceps vel invitum pro mendaci & sycophantico Crellii scripto contra Vuigandum dimicare. Ego verò Vuigando

Peucerus respondet fratri tentatori.

Peuceri constantia singularis in agnita veritate.

gando gratias ago pro utroque,& quòd verè scripsit, dissensisse Philippum à Luthero in causa Sacræ Cœnæ, & quòd sycophanticum Crellii mendacium redarguit, Practicis videlicet paucorum hoc dogma in Academiam Vuitebergensem introductum esse. Certum enim est utrumque, & dissensisse Philippum à Luthero, maximis & gravissimis de causis, paucis annis post Conventum Marpurgensem, cùm excitatus Oecolampadii responso totam antiquitatem evolvisset & pervestigâsset accuratissimè,& Luthero tamen maximis rursus de causis se non opposuisset, verùm horridiores ejus sententias, ut in aliis, paulatim moderari cœpisse. Atque exploratum mihi est, Luthero & Philippo vivo utrique, quæ hac in parte intercesserunt. Insidias ergo cùm hæc graves & periculosas non obscurè præ se ferant, ne me his irretitum deinceps impellant & adigant ad alia atrociora,volo ego patienter ferendo vel præsentes injurias, vel graviores alias Deo adjuuante, expectare & sustinere. Hæc jubebat fratrem,si sit occasio,renunciare iis, à quibus seu mandata seu responsa sua acceperat.

Historia Itineris Peuceri ad Carcerem Lipsiam, & quid initio istius carceris actum sit cum eo, anno 1576.

CVm itaque his omnibus apud D, Peucerum nihil prorsus proficerent æmuli,devenerunt ad extrema tandem, & quòd Peucerum naturâ carcerum solitudinem ac squalores expavescere non ignorarent, consilium arripiunt de ipso incluso in carcerem, omnibus & suis, & aliis humanis auxiliis & solatiis penitùs spoliando. Id quomodo sit perfectum,priusquam referam, hæc præmitto.

Inquisitio in privatam Peuceri Confessionem. *Nè quid intentatum aut inexploratum adversus* D. Peucerum *relinqueretur, inquisitum etiam rursus fuit in privatam ejus confessionem, quæ in istis terris adhuc in usu est. De qua recùm Quæstor loci mandata seria accepisset, Pastor Ecclesiæ* M. Paulus Pfeffingerus, *graviter Quæstori, Diaconum percontanti de arcanis, restitit, & edixit Diacono, nec debere ipsum, nec fas esse, quidquam eorum proferre, quæ in privato & clandestino illo Colloquio ipsis intercesserint.*

Peucerus cum atroci accusatione jubetur Lipsiam deportari in carcerem. *Magnitudine ista animi in Pastore tertia Aula, convertit à se consilium de carcere, missisque mandatis imperat Quæstori,ut* D. Peucerum *currui impositum deducat Lipsiam, tradatque in manus præfecti præsidio arcis. Capita mandati hæc erant:* Siquidem D. Peucerus non desinat occultè & clàm sparsis chartis propagare virus impium & blasphemum, quòd futurum tandem sit fax dissidiorum intestinorum, & lanienæ mutuæ in istis terris, afferri necessitatem Electori, eum collocandi loco tali,qui prohibeat id facere.

Peucerus queritur de iniuria sibi facta. *Respondebat, his auditis & lectis mandatis, fieri sibi injuriam. Nihil se sparsisse ex isto loco pagellarum: de dogmate autem se responsurum, ac confessionem suam verbo Dei per omnia consentaneam editurum, ubicunque & quotiescunque sit opus. Ad hæc Quæstor,* Non dubito, *inquit,* hoc objici tibi nullo tuo merito: Novi mores & consuetudinem aulæ, si quid haberet, quod te convinceret, adjunctura id fuisset. Ienisium verò optârim & velim hæc & alia mandata moderatiùs & circumspectiùs scribere. Tu, si fecero quod jussus sum, mihi ignosces: Quæ sit conditio, quod periculum muneris mei, non ignoras. Ego verò tibi, *inquit D. Peucerus*, nihil imputo aut tribuo, sed ut exsequaris, quod in mandatis habes,hortor:Sequar quo me duxeris.

Peucerus Lipsiæ ad locum carceris ducitur. *Carceribus hoc modo indicatis ei Calend, Augusti die Vinculorum Petri Apostoli, Anno Christi* 1579. *ante prandium, postridiè manè curru avehebatur, comitante eum peculiari curru à longè filio ejus* Casparo, *quem solum eò, usque retinuerat secum,cùm cæteros liberos mater mœstissima abduxisset ad Electoris mandatum.*

In arcem Lipsicam abductus D.Peucerus *stabat miser in area solus,despectus ab omnibus, per horam amplius dimidiam, donec convenirent, qui haberent ex potestate jus corporis ejus. Ii erant* Nicodemus von der Ench/ *præfectus arcis & præsidii,& Quæstor* Ioh.Limmerus. *Ab his ad locum carceris perductus, Limmero frustra ei inculcante exemplum aliorum, qui mutatâ sententiâ cessissent Electori, & ipso respondente, quemque oportere suæ fidei rationem reddere, relinquebatur in carcere, conclusus duabus januis, & seris aliquot, quæ reserari nisi pluribus præsentibus non poterant. In hoc carcere, in quo reperiebat annotata nomina* D. Georgii Cracovii,D. Casparis Crucigeri & D.Freyhubii,*asservabatur per menses ampliùs duos, penè usque ad finem Octobris.*

Carceris Peuceri descriptio. Colloquium Rauscheri cum Peucero in carcere. Prætextus ob quem Peucerus detrusus fuit Lipsiæ in carcerem. *Illo tempore conveniebat ipsum Consul Lipsicus* Hieronymus Rauscherus *qui educto è carcere in conclave alind proponebat initiò recitans è scripto causas, quibus impulsus Elector Augustus detruserit ipsum in hunc carcerem. Illæ erant quatuor.*

Prima, *Literæ Portenses, quibus Rectori ejus Scholæ M. Baldusio commendârat Catechesin à Theologis Vuitebergensibus editam & captui adolescentum accommodatam.* Altera, *exprobrabat ei probra in* D.Lutherum *egesta.* Tertia, *Occultationem fraudulentam & insidiosam sen-*

tentiæ de Cœna Domini. *Hæc pars accusationis acerbissimis conviciis à* Rauschero *exasperata erat, quibus vehementissimè gravabatur Peucerus, his verbis;* Ewer schelmisch Hertz wird es euch wol erinnern / wie schelmisch ihr gehandelt haben: *id est, Tua ipsius prava conscientia & cor perfidum convicturum te est perfidiæ tuæ, quàm exercuisti hac in parte.* Quarta, *obiter aspergebat, eum conscium esse conspirationis initæ* D. Cracovii *cum* D. Cratone *Medico Cæsareo.*

Peucerus respondet ad causas carceris & capita accusationis.

Ad has accusationes respondebat paucis D. Peucerus; facto initio à protestatione, ne quid horum quæ dicturus sit, accipiantur in eam partem, tanquam petat Principem ipsum Electorem, qui sibi satis superque sit excusatus. Nec cum ipso se disputaturum quæ nunc fiant: nec, siquid trahatur, aut detorqueatur in illum violenter, se de eo responsurum esse.

1. De Epistola Portensi & Catechesi.

Quantum autem ad capita accusationis, de primo in hanc fere sententiam respondit.: Miror ego, quòd renoventur literæ Portenses, & negotium de Catechesi, de quibus inter Principem Electorem, & me ante triennium ita transactum est, ut in præsentia præcipuorum Consiliariorum, quorum plerique adhuc sunt in vivis, acquieverit, non tantùm meæ excusationi, sed ipsi Catechesi, & jusserit eam è vestigio, suo cum privilegio & mandato denuò recudi. Elector etiam è vestigio porrectâ mihi dextrâ cum pristina & consueta antè, auctâ etiam in præsentia, declaratione voluntatis & clementiæ suæ erga me perpetuæ coràm, & testificatione deinceps in mensa per τιλεποιῶν ita me in gratiam recepit, ut nullam potuerim fovere in animo meo suspicionem alieni aut offensi animi. Si debeo erga nunc luere transacta & composita antea, & quidem in ea causa, in qua ostendi me id sensisse, ac fecisse, quod sciam verum esse & rectum, & quod mutaturus sim nunquam; denique in quo Elector edoctus de veritate cessit Theologis tunc ipsis, cum asseveratione, se in ea sententia permansurum: Id ergo quomodo nunc luere debeam carceribus, tibi æstimandum relinquo, ut Consuli urbis hujus.

2. De probris in Lutherum conjectis.

De probris in D. Lutherum conjectis, affirmo, Deum in testem invocato, fieri mihi summam injuriam; Constat ex lectionibus, sermonibus & scriptionibus meis quanti Lutherum fecerim, & quæ de illo recitârim ac prædicârim, &c. Hæc ut referas Illustrissimo Principi subjectissimè, obnixè precor, ut habeat quod opponat æmulis, osoribus & calumniatoribus meis.

3. De occultatione sententiæ de Cœna Domini.

De occultatione sententiæ meæ, quod objicitur mihi, id ego satis mirari non possum, nec persuasurus sum mihi, ut ab Electore profectum credam. Scit enim Princeps, me nunquam dissimulâsse, nunquam occultâsse, quid de hac controversia sentiam. Meminit Celsitudo ipsius, quibus ex accusatione Electoris Brandeburgici *Ioachimi* 2. me pupugerit, cùm diceret, Electorem Brandeburgicum mihi iniquiorem esse; meque excusante me, quòd nihil sim tale meritus, & sciscitante causas, responderet; Non politicas esse causas odii, sed existere illas à religione: propter hanc illum à me alieniorem esse, & non ob aliam causam ullam. Ad quæ respondebam: Modò hæc sit causa & non alia: Dominus Deus meus custodiat me à religione quam Princeps ille tuetur ac fovet. Ad hæc tunc nullâ editâ significatione ullius offensæ, suaviter arrisit Elector Saxoniæ.

Meminit præterea Celsitudo ejus, quas emiserit voces, cùm ad Clementissimam voluntatem suam, & singularem erga me adfectionem publicè testificandam, vellet esse conviva meus in domo mea Vuitebergæ, cum Illustrissima conjuge, & comitatu aulico præcipuo; nempe, quòd ascensurus currum ad consiliarios præcipuos dixerit, *Proficiscor convivatum ad Archicalvinistam.*

Meminit etiam Elector, cùm *Iacobus Andreæ*, turbatâ & occupatâ Saxoniâ, concitâsset in me Gynæcea in Aulis Principum Saxoniæ, & perpulisset Reginam Daniæ viduam ad literas penè cruentas adversum me scribendas Electori Genero, & Filiæ, conjugi illius, ut me ejicerent Aulâ & Scholâ: futurum enim, nisi id fiat, ut consuetudine istâ familiariore durante, infectos veneno Calvinistico seducam; egoque ea de re utrunque Principem alloquerer, quòd clementissimum responsum mihi dederint; *Ne afficerer istis: nec quid sinistri de ipsis suspicarer, sed intra vestigia & metas stationis meæ ut manens, agerem eâdem fide, diligentiâ & studio quæ mei sint muneris, quâ præstitissem cuncta hactenus.* Hac responsione ita confirmatus fui, ut existimarem nihil suspicari sinistri, nihil diffidere Principibus amplius me debere.

Meminit etiam Princeps Elector, quid locutus sim cum *Ienisio* Secretario ex pagella Ienæ edita, de substantia Cœnæ Sacræ: cumque interfatus Princeps Elector diceret ad me, *Doctor Peucere, hoc tibi de meo consilio & proposito volo notum esse, me id agere, ut sit concordia & pax in Ecclesia:* ego responderim, *Rectè facit Celsitudo T. quòd concordiam quærit, sed meminerit præcepta*

cepta illa apud Prophetam ; *Quærite veritatem & pacem. Veritas præcedit. Nulla futura est pax, nulla concordia, nisi veritas explicata asseratur ac vindicetur, & de hac constitui non posse, unâ parte prægravatâ ac depressâ, alterâ stabilitâ.* Quâ meâ παῤῥησίᾳ etsi nonnihil offensus Princeps discederet, cum quadam significatione commoti animi, mox tamen reversus, & me placidissimè compellans rursus, ne quid afficerer aut turbarer, jubebat. Cùm ergo nôrit Elector hæc sic habere se omnia, non possum ego credere, quòd ex ipso prætextus hic insidiosæ occultationis natus sit: cum constiterit illi semper, in qua fuerim sententia, & voluisse me id notum esse omnibus.

Peucerus cur Electorem non edocuerit de fundamento controversiæ de Cana. Si existimant autem accusatores mei, caput accusationis hujus in hoc consistere, quòd Electorem de statu & fundamento hujus controversiæ non edocuerim, sciant illi, me hujus consilii & facti causas habuisse gravissimas. Elector enim antea de controversiis præcipuis, quas Flacciani lite motâ orthodoxis Ecclesiis, agitârunt, requisivit meam sententiam, quam etiam mea manu descriptam Celsitudini ejus tradidi. Persuasi etiã Celsitudini ejus, ut Librum Grundfest de Persona Christi editum à Theologis Vuitebergensibus accuratè perlegeret totum; de quo sanctè affirmo, & affirmaturus sum coram judice Deo, quòd scriptum illud ita intellexerit, ita probarit per omnia, ut de singulis mihi judicium suum, quasi suæ sententiæ confessionem repetitam deinceps recitarit, & inter Brentiana ac Schuenckfeldiana deliria nihil interesse non semel asseverârit. De his ergo cùm me & voluerit & potuerit audire, expectavi etiam donec de quæstione & controversia Cœnæ sciscitaretur judicium & sententiam meam, idque me, ut privatum, decuit. Quod si antevertissem interrogationem, inde demùm adversarii mei speciosam in caput meum nunc accusationem exstructuri fuissent: nempe, me clàm irrepere, in animum Principis, & virus hoc, sicut nominant, instillare ipsi conatum esse, &c.

Ad hac Rauscherus: Ne existimes quod se per te seduci passurus fuisset: Ego verò, *inquit D. Peucerus* non dico, quòd ille facturus fuisset, sed quid inde adversarii mei ad me jugulandum producturi fuissent. Quid vobis optatius, quid opportunius dari posset tali ad homines argumento? Ad hæc, quæro ego, quomodo ista inter se congruant? In Conventu Provinciali accusatus sum ego nominatim capitaliter, unà cum Theologis, seditiosarum molitionum, *Nota.* quòd per disseminata nova dogmata accendere bella civilia, & committere inter se Ordines harum regionum studuerimus. Nunc contrarium intentatis, me scilicet quid senserim insidiosè & astutè pressisse. Ista obsecro quomodo inter se consentiunt?

De conspiratione inter se duorum D. Cratonis, & D. Cracovii nihil prorsus scio. 4. *De conspiratione inter Cracovium & Cratonem.*

Rauscherus contra, Cracovius de te inter tormenta quid confessus est. *D. Peucerus verò*, Si quid ille, *inquit*, adversum me, cur ad illum vivum adhuc me non adduxistis? Tu mecum eras Rochlicii. Cur inter alia, quibus tunc me vexabas, non & hujus memineras? vix tum enim, aut nondum etiam expirârat Cracovius. Si tamen extortum illi aliquid in me est, cruciatuum acerbitate, quod me prægravet, affirmo coram Deo mihi factam esse injuriam summam: Quanquam quæ fuit illius integritas, non mihi persuaserit quis, crimen aliquod illum mihi affingere aut impingere falsò voluisse.

His defensionem suam finiens, subdebat D. Peucerus: Si possim liberari, fiam supplex Principi, & deprecabor, si quid in eum deliqui, de quo tamen non in parte ulla vel minima mihi sum conscius. *Ad hoc Rauscherus:* Non satis hoc est: sed oportet, ut dogma de Cœna Sacra, quod amplexus & professus es, palàm revoces & abjures in æternum; ac simul commissum per hoc in Principem crimen inexpiabile ut & confitearis, ac supplex depreceris: aliter nec reconciliari Principi, nec liberari poteris. *D. Peucerus verò*, Faciat hoc, *inquit*, desperans de Dei misericordia, veritate & auxilio, aut à Deo desertus: ego tale quid non sum facturus. Nunquam evelletis hanc sententiam animo meo. *Rauscherus iterum:* Si aliter non poterimus, ignito forcipe id tentabimus. *Addebat amplius.:* Fortè te pertinacem facit Friderici Palatini Electoris fiducia: sed hunc arundineum baculum scias fractum & sublatum esse è vivis: & intra semestre non futurum reliquum in tota Germania Calvinici dogmatis nomen, aut semen. *D. Peucerus contrà inquit:* Neque in Palatino optimo Principe confisus sum, neque in ullo hominum; fiducia & spes mea solus Deus. Vos verò si deleri Veritatem cœlestem humanis artibus aut viribus posse putatis, procul erratis. *Addebat amplius:* Quæ obsecro est causa, tam acerbi adversus me odii? quæ item tam enormis severitatis? Quia, *inquit Rauscherus*, multa tibi credita sunt arcana. *D. Peucerus rursùs:* Vos ergo arguite

Peucerus debuit deprecari errorem Sacramentarium. Nota.

Rauscheri minæ.

Peucerus non fregit fidem arcani.

guite & convincite me non præstiti silentii mei, & quibus aperuerim, aut fidem arcani ubi fregerim. Egone suam culpam delicti vestri, si quod est in commissione arcanorum, qui me invitum ad Aulam & arcana pertraxistis? Dimisistis alios, dimitte & me, ut serviam Deo & Ecclesiæ. *Rauscherus ad hæc:* Si viveret, *inquit*, D. Ioachimus Camerarius, eodem loco esset, quo tu es. *Philippi mentionem nullam faciebat. D. Peucerus subdebat.* Profectò præclarâ essetis gratiâ remuneraturi; tanto viro impensas vobis operas tot annis summâ fide, ad senectam extremam usque *Rauscherus denuò*, certò hoc futurum esse *affirmabat*.

ô felicem Camerarium mortuum.

Sed experior, *inquit Rauscherus*, te nullâ ratione posse flecti. Habeo itaque aliud mandatum: *& proferens chartam in quatuor pagellas digestam*, Hac, *inquit*, fertur sententia de tuo capite. Et ne à me confictum quicquam putes, aspice manum, quam nosti. *D. Peucerus*, Agnosco manum, tu quid contineat recita.

Capur sententiæ & mandati, ut referebat Rauscherus, consistebat in hoc: Si nolit D. Peucerus parendo Principi discedere à sua sententia cum palinodia, & abjuratione doctrinæ de Cœna Sacra, ut ei mortem denunciet, concesso octidui spatio ad deliberandum secum & se præparandum. Tribuere tamen velle Electorem pristinæ erga eum affectioni, ut supplicii & mortis genus ipse deligat. Adjiciebat alia multa de liberis ejus, quos ejectos nidulis avitis, exules sit & profugos facturus, redactos ad egestatem extremam & mendicitatem, ac perfecturus sit, ne uspiam hospitium reperturi.

Peucero mors denunciatur si nolit revocare veritatem.

D. Peucerus ad hæc è vestigio, In manibus, *inquit*, vestris sum, facite mecum quod Deus permiserit. Sed hoc scitote, quandocunque me aut quocunque modo interfeceritis, quòd sanguinem fundetis innocentem, qui redundabit in vos omnes ministros & architectos horum consiliorum & decretorum. Quæ de me aut meis adigendis ad mendicitatem adduntur, ea ego non credo profecta esse ab Electore, qui me pauperem antea novit esse & miserum: scio ego & sapientiorem esse & majoris animi Electorem, quàm ut insultet mihi. *Rauscherus non multo interposito silentio ad hæc iterum;* Multi sunt, *inquit*, qui afficiuntur tuâ calamitate, & consultum tibi cuperent: fortè supplicium illorum intercessione averti poterit. Sed sequetur ex sententia & decreto aliud fortasse priore durius ac tristius: Abduceris enim hinc in arcem Hohenstein / ubi in barathrum detruderis subterraneum, in quo tenebris, putredine, sordibus ac vermibus consumeris miserrimè. *D. Peucerus ad hæc:* Fiat, quod Deo placuerit. Qui onus imponit mihi, vires sufficiet ad perferendum. Nihil istorum à me impetrabitis, quæ flagitatis.

Peucers responsio constans & christiano homine digna.

Hæc accusationis adversus Peucerum *instituta & Colloquii cum* Rauschero *habiti 12. Septembris anno 1576. ferè summa est. Discedens ille, se perscripturum ad Principem de his summatim, & pro ipso intercessurum pollicebatur.*

Antequam verò ad Electorem hujus Colloquii narrationem mitteret Rauscherus, *revertebatur ad* D. Peucerum *die tertio ante noctem; idque se rogatu Theologorum facere simulabat, cum lachrymis, quos secum omnes ei optimè cupere, eumque liberatum esse velle ostendebat, idque factu fore facillimum, si modo velit ipse. Ad quæ D. Peucerus,* Maneo, *inquiebat*, in sententia priore. *Sic discedebat iterum, repetens aliquid de veteri ipsorum amicitia.*

Scilicet.

Exactis ab hoc tempore hebdomadis vix septem, redibat ad D. Peucerum Rauscherus, & è carcere accersitum ad se, mox ubi ingressus esset conclave, vultu torvo & voce minaci, nihil præfatus, sed ex abrupto compellat ipsum, Quo nunc sit animo? *Respondet D. Peucerus*, Eodem, quo ante fui. *Ad hoc mox ille:* Ad tua omnia, *inquit*, quæ nuper prætexuisti, respondet tibi Elector Saxoniæ. Siquidem non velis in Doctrina Ecclesiæ te mutato, idem sentire ac profiteri, quod ipsi cum Theologis suis decretum est ac statutum, ut perseverans obstinatè in proposito, pereas in æternum, & cum Diabolis omnibus ruas in pœnas æternas. *D. Peucerus ad hæc*, At ego, *inquit*, neque sequar hanc viam, neque peribo: novi enim aliam veriorem ac certiorem, quâ me, normâ Veritatis Divinæ ductrice, Spiritus Sanctus ducet ad vitam æternam. Optârim, si supplicibus & votis meis ad Deum, & precibus ad Electorem obtineri possit, sic Deus ut flectat cor Electoris, ut me de hac via differentem & confitentem audiat. Nihil, *inquit Rauscherus*, impetrabis. Nos tamen, miserti tui & tuorum perfecimus, ut prioribus decretis asperioribus abrogatis, decerneretur tibi carcer mitior, perpetuus tamen, in quo consenesces & morieris. *D. Peucerus rursus:* Ago Deo gratias quas debeo & possum ardentissimas pro hac mitigatione. Ago & Electori Saxoniæ & omnibus iis, qui consilium hoc adjuverunt: feceram, auxiliante Deo, quod me ferre voluerit. Meæ miserrimæ conjugis & liberorum meorum impuberum miseret me. *Rauscherus mox interrumpens*

Colloquium aliud Rauscheri cum Peucero in carcere.

sermonem. Non sis, *inquit*, de conjuge sollicitus, cui optimè prospectum est. *Id accipiens D. Peucerus de morte ejus*, Ergo, *aiebat*, excessit illa è vivis: Excessit, *ait:* Liberis quomodo consulatur, videbunt generi duo. *Mortua est autem eo ipso momento diei 12. Septembris anni* 1576. *quo collocutus est Rauscherus in carcere cum D. Peucero, ut paulò ante indicavimus. Ad hæc D. Peucerus cum lachrymis in has erupit voces :* ô mea pia conjunx, ô fida socia mearum precum. *Ille mox interloquitur :* Habuisti omnium confessione & testimonio piam, castam, tuique amantissimam conjugem. *D. Peucerus rursus :* Lætor de hoc testimonio, quod aliquid solatii affert meis mœroribus. At vos luctu, velut sicâ, nullâ ipsius culpâ, nec meo merito confossam jugulâstis. *Nihil ille ad hæc, sed dissimulatis omnibus*, intra biduum, *inquit*, in mitiorem traduceris carcerem: *Ex his dictis ab eo tunc discedebat.*

Peuceri uxor præ dolore moritur.

Tertio ab hoc Colloquii die, postridie Martini, transferebatur ex priore carcere in alium: quo facto libri ejus omnes retinebantur, cætera sequebantur. Libri, quo consilio retenti essent, cognovit receptis illis octiduo pòst, quia in omnes pagellas inquisitum fuit, numquid annotatum reperiretur quod ipsum prægravaret, & ablatæ pagellæ omnes erant, Libri reddebantur, qui erant Biblia sacra, Psalterium, Medici libri tres typis excusi, unus manuscriptus. Atramentum autem & charta non reddebantur ei, nec quidem suppliciter repetenti.

Peucerus in alium carcerem deducitur.

Carceri fornax inerat parva ferreis vestita parietibus, in qua foculus struebatur Peuceri sumptu, hyberno tempore semel interdiu, duabus ante prandium horis. Erat autem aditus duabus occlusus janius, quarum altera foris tota recludebatur cùm ad ipsum accederetur : altera clausa perpetuò, & arctissimè seris duabus angustam habebat fenestellam, suo tamen etiam repagulo munitam, per quam apertam bis in die cibus & potus præbebatur ei.

Peuceriani carceris mitioris in arce Lipsica descriptio.

Quòd autem in Colloquio cum Rauschero *fecisset mentionem* D. Peucerus *Cœnæ Dominicæ, ipso illam expetente, non multis inde diebus elapsis, revertitur ille ad eum, adductis secum* Iacobo Schmidlino & Selneccero. *Nesciebat autem quid ageretur, priusquam* Schmidlinus, *initio facto causam exponeret adventûs sui, quæ sit, quòd, cùm uti cupiat Cœnâ Sacrâ, copia illius fieri ei non possit, nisi cum Ecclesiis istarum regionum consentiat.*

Colloquium Schmidlini cum D. Peucero in carcere Lipsiæ.

Inde exorsus examen Peuceri *instituebat, prolato loco Pauli ad Coloss.* 2. *cap.* Plenitudinem Divinitatis omnem habitare in Christo corporaliter : *Id interpretabatur de essentiali inhabitatione Divinæ Naturæ in Humana assumpta, & communicatione reali proprietatem divinarum, reclamante collegâ Selneccero. Inhabitationem autem illam declarabat exemplo ignis in fornace; qui quò sit major, eò vehementius urat, & fortiùs vires exerat atque extendat longiùs suas. Sic Deitatem in Christi corpore viribus & efficaciâ esse potentiorem, quàm in Mose, Helia, &c. Et hoc differre Christum & Sanctos alios, nec ullâ re aliâ. Christum verò ante incarnationem adfuisse generi humano inde usque à principio pernegabat, redarguente illum Selneccero iterum.*

Peucerus examinatur à Schmidlino. Schmidlini interpretatio loci ad Coloss. 2.

D. Peucerus se nec valetudinis, quam viderent esse afflictam admodum, nec loci, nec conditionis suæ causâ ad disputandum idoneum esse, inquiebat, qui à nulla re jam sit instructus, & illuvie, sordibusque insueti atque uliginosi carceris, squaloreque valdè debilitatus. Respondebat tamen, Nunquam Ecclesiam hoc vel sensisse vel docuisse : sed inhabitationem in Christo intellexisse de Vnione hypostatica personaliter, & de inhabitatione in Christi Persona, non de Natura Humana. *Assidens Selneccerus, assentiebatur huic declarationi. Addebat D. Peucerus*, Istam Schmidlini sententiam esse blasphemam & merè Nestorianam : *ac surgens addidit*, Dominus increpet in te Sathan, & obstruat blasphemum os tuum, nihil mihi tecum erit negotii amplius : *Et conversus ad Rauscherum dixit*, Reduc me oro ad locum prioris carceris mei, blasphemias enim istas nec possum, nec volo, nec debeo audire. *Rauscherus excandescens*, Istam, *inquit ad Peucerum*, vehementiam tu carcere duriore lues. Fiat, *inquit Peucerus*, quod Domino Deo placuerit. *Regerebat* Schmidlinus *in eum convitia, & se ad aliud Colloquium offerebat : Rauscherus verò*, Non permittet hoc, *inquit*, Elector. Neque ego illud desidero *ait* Doctor Peucerus. *Sic discesserunt.*

Peucerus respondet Schmidlino & locum Pauli rectè explicat.

Digressis illis, rediit iterum ad D. Peucerum Rauscherus, *post dimidium mensem, non tamen cum mandatis, nec Electoris jussu, sed rogatu, ut præ se ferebat amicorum, qui* D. Peucerum *hortarentur & obtestarentur, ne pertinaciâ nimiâ Electorem gravius irritare pergat. Referebat ea cum profusis lachrymis, utrum ex sympathia vera, an simulata incertum est. Respondet ei D. Peucerus :* Nemini cessionem & abnegationem talem profuturam: Suam verò conscientiam, & piorum omnium animos vulnere sævissimo sauciaturam : nec veritatem ipsam tamen menti suæ evulsuram esse. Si nihil ergo, *inquit Rauscherus*, profecerint ista, experiemur alia, vel etiam

Redit ad Peucerum Rauscherus & dehortatur eum à pertinacia. Peuceri responsio.

etiam ignitos forcipes: Hoc tibi postremum significo. Non sum enim ad te reversurus amplius. *Sic cùm discessisset, paucis diebus post subitâ correptus ac prostratus ecstasi, & apoplectico similis animam efflavit. Ex qua causa, & quo fine, atque exitu, id notum est de spectro terribili in cœlo viso ipsi, & deglutitis ab eo pillulis, &c. Vide plura in historia Peuceriana pagina* 482.

Rauschenus apoplexiâ moritur.

Internuncio isto exstincto, & respiratione ac quiete aliquâ D. Peucero *concessâ à perpetuis minarum, dirarumque terroribus ac cruciatibus, flagitatur iterum ab eo* Contextus Chronici, *cum significatione clementissimæ voluntatis ab Electore, si assentiatur, & opus aggrediatur. Respondet, se id non posse præstare, in hac solitudine exclusum ab omnibus occasionibus colloquendi, vel coràm, vel per literas, cum summis viris ac rerum omnium peritissimis, aliisque multis & gravibus de causis. Hoc responso ostensa ei spes mitigationis rursus præciditur omnis, & aggravantur arctati carceres novis difficultatibus, quæ tamen rursus leniuntur ab Illustrissimo Principe* Vuilhelmo Landgravio, *cum impetrato assensu ab Electore missa ζητήματα septem, de quibus ille requirebat* D. Peuceri *sententiam. Suppeditabantur ei ad eas operas omnia necessaria, papyrus, calami & atramentum.*

Peucero ob negatam continuationem Chronici aggravantur carceres, qui tamen leniuntur intercessione Landgravii.

Inde nactus occasionem, cùm absolvisset quæ Landgravius perscripserat, contexebat & suæ Confessionis fundamenta, & causas recusatæ pertinaciter abnegationis; contra Schmidlini *horrendas blasphemias, atque aperta mendacia idiomate Latino & Germanico. Cumque absumptis omnibus atramenti vestigiis, quæ uspiam apparebant reliqua: deesset ei quo hæc consignaret & absolveret, monstravit ei Deus rationem & atramenti conficiendi ex cremata in cinerem crusta panis hyberno tempore, cùm foculus strueretur conclavi calefaciendo fumoque denigratis cineribus, qui per fornacis rimas atque ex luto denigrato delabebantur; & comparandi calamos cultro qui retusus prorsus acie, & apice carebat. Chartas suggerebant margines librorum quos illatos secum primò, postea ademptos restituerant.*

Peucerus scribit in carcere Confessionis suæ fundamenta & causas recusatæ abnegationis.

Peucero unde atramentum, calami & chartæ in carcere suppeditata sint.

Fundamenta autem Confessionis suæ duobus complexus est capitibus. Primum est, orthodoxæ Ecclesiæ perpetua & consentiens doctrina & sententia de Incarnatione τοῦ λόγου, Filii Dei. Alterum, Orthodoxæ Ecclesiæ primæ verissima & antiquissima sententia, de Præsentia corporis & sanguinis Christi in Sacra Cœna: quæ integra exstant in Peuceriana historia à pagina 485. *usque ad pag.* 553.

Fundamenta Peuceri Confessionis de Incarnatione Christi & Cœna Sacra duo.

Inter causas autem ad Electorem Augustum *è carcere à* Peucero *scriptas, Anno* 1579. 24. *Iulii, propter quas nec debuerit nec potuerit veram doctrinam de vera Incarnatione Filii Dei, Domini nostri Iesu Christi, seu de Vnione hypostatica duarum naturarum, divinæ & humanæ in Persona Christi, abjicere.*

Causæ ob quas Peucerus agnitam veritatem abjicere nolit de Persona Christi.

Prima *hæc est, quòd certus sit, hanc doctrinam de hoc articulo, quam ipse profiteatur & amplectatur, patefactam & traditam esse hominibus, cùm ab ipso Filio Dei voce ipsius, tum per Prophetas & Apostolos.*

Secunda, *quòd certò sciat, eandem maximis certaminibus in Ecclesia per annos amplius quingentos à furoribus & molitionibus hæreticorum vindicatam & assertam, unoque ore deinceps ac perpetuo consensu Catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ approbatam & conservatam; præcipuè in Europa, Asiaticis Ecclesiis, & Africanis, Mahometico furore oppressis ac deletis.*

Tertia, *quòd habeat testimonia illustria probatarum & œcumenicarum Synodorum, Nicenæ, Constantinopolitanarum aliquot, Ephesinæ & Chalcedonensis adversus Arium, Nestorium, Eutichem, Monophysitas, Monotheletas; & Symbolorum, quæ Ecclesiæ authoritate recepta sunt.*

Quarta, *quòd habeat consentientia testimonia omnium probatorum in Ecclesia scriptorum, Græcorum & Latinorum. Non veterum tantùm, sed & recentiorum, imò ipsorum etiam Scholasticorum & Sententiariorum in Ecclesia Romana, quæ cùm reliquos articulos omnes pertinentes ad merita & beneficia Christi depravet, hunc de Persona Christi veri Dei & hominis, ut totum etiam de Trinitate; integrum conservavit, & incorruptum reliquit. Nec fuit hactenus ullum reformatis Ecclesiis certamen cum Pontificiis de parte hujus articuli aliqua. Sed in omnibus Conventibus & Colloquiis de consensu cum ipsis in eo, testati sunt expresse. At extant Iesuitarum disputationes contra Schmidlinum; quibus ex perpetua doctrina Ecclesiæ evidenter convincitur, quòd sit Arianus, Nestorianus, Eutychianus, Monothelita.*

Quinta; *quòd infinitorum Martyrum sanguine hæc doctrina confirmata & obsignata sit.*

Sexta, *quòd orthodoxa Ecclesia omnes ab hac doctrina dissentientes, ut Nestorianos & Eutychianos, quorum sunt dogmata, quæ nunc repetuntur, hostes Filii Dei, hæreticos & idololatras declaravit.*

Septimana, *quòd expressis summorum Imperatorum decretis ac legibus, authoritate publicâ sancita ac stabilita sit doctrina hæc; qui decretum Synodi Chalcedonensis legibus suis inseruerunt.*

Octava, *quòd judicium suum de hac doctrina osten-*

ostenderit ac declarârit Deus ipse illustribus testimoniis iræ suæ adversus ipsos authores primos, ac pertinaces defensores opinionis impiæ inter Doctores & Imperatores. Cùm enim Asiaticæ & Africanæ Ecclesiæ non desinerent hos condemnatos furores revocare ac propugnare, delevit illas tandem Deus armis Mahometicis, & simul oppressit gentes florentissimas, blasphemo Mahometis dogmate, & tristissimâ servitute corporum Annos jam propè mille.

Nona, quòd inter tantas Diabolorum machinationes, inter tantas collisiones & confusiones Imperiorum, ac diversissimarum gentium inter se commixtiones, non minus in Europæ provinciis, quàm in Asia & Africa; denique inter certamina tanta, Deus veritatem & puritatem hujus articuli in Occidente manifesto miraculo conservavit.

Vt Schmidlinus depravarit articulum de incarnatione Christi.

Contrà hanc verò orthodoxam doctrinam, ac perpetuam veræ Ecclesiæ sententiam, scribit D. Peucerus ad eundem Electorem, se suis auribus in carceribus suis Iacobum Schmidlinum audivisse, manifestâ confusione Divinæ Naturæ Christi assumentis cum donis Spiritus Sancti effusis in Humanam Naturam assumptam, Vnionem hypostaticam per omnia ac planè cum Nestorio definire inhabitatione efficaci Naturæ Divinæ in Humana: ac declarare eam exemplo ignis accensi in fornace, quòd, ut ignis in fornace exerit & extendit vim suam tantò longiùs, quantò major & ardentior sit; ita Divinitatem ex Humana Natura Christi, aut per eandem exprimere & ostendere sese tantò efficacius & potentius, quantò in ea longè habitet, quàm in aliis sanctis plenius ac perfectius. Audivisse se etiam eundem Schmidlinum, hunc locum Pauli: Quòd omnis plenitudo divinitatis habitet in Christo corporaliter, contra omnem & veritatem & antiquitatem interpretari, non de Vnione personali cum Scriptura & Ecclesia: sed, non obscurè Selneccero etiam adversante, de inhabitatione Naturæ Divinæ essentiali in Humana Natura cum communicatione omnium, quæ sunt Divinæ Naturæ, ac tali quidem, qualis est ignis in fornace, seu qualis est in omnibus aliis Sanctis. Nec inter hàs facere discrimen aliud, quàm gradibus plenitudinis ac perfectionis. Nec, quod præcipuum & summum est, & in quo tota vis & ratio incarnationis atque Vnionis hypostaticæ Christo propriæ, & differentia inter Christum & alios Sanctos consistit, facere discrimen in Persona Christi, inter Vnionem hypostaticam Divinæ Naturæ assumentis, & Humanæ citra omnem confusionem assumptæ, & inter inhabitationem Divinæ in assumpta Humana per Spiritum Sanctum, de quo concepta est: Seu inter eandem Naturam Divinam in unitate Personæ efficacem in Humana assumpta, ac Sanctificantem eam per Spiritum Sanctum, & inter ipsam Naturam sanctificatam: Seu inter ipsam Naturam Divinam in Persona, & dona per Spiritum Sanctum effusa in Humanam, assumptam in unitatem Personæ. Hæc audivisse se scribit ad Principem D. Peucerus ex carcere Schmidlinum non modò non discernere, sed confundere penitùs errore maximo, eoque prorsus hæc duo abolere: Primum, quòd Christus sit Naturâ & substantiâ verus Deus & verus Homo, in duabus Naturis unitis Vnione hypostaticà, inseparabiliter, indivisè, inconfusè, immutabiliter, quæ summa nostra consolatio est. Alterum, quod sicut Naturam suam Humanam assumptam sanctificat Spiritu suo Sancto; ita per eundem Spiritum nos miseros homines sibi insertos fide, tanquam palmites viti, sanctificat, gestat, vivificat, fovet. Exemplum in sua Humana Natura nobis proposuit sanctificationis & vivificationis nostræ. Hunc errorem Schmidlini Nestorianum esse, & Mahometanam blasphemiam, Sole meridiano clarius & evidentius est.

Schmidlinus Nestorianus & Mahometanus.

Audivisse se Schmidlinum scribit D. Peucerus dictum Ioan. 3. Dat ei Spiritum non secundùm mensuram, interpretari de immensitate & infinitate Naturæ Humanæ per omnia cum Eutyche. Quia Humana Natura immensitatis & infinitatis capax non est, nisi mutetur in Divinam. Quod intelligens Eutyches, dixit fieri conversionem Naturæ Humanæ in Divinam, & Schuenckfeldius, Humanam Naturam deificari. Id verò si ita est, aboletur Humana Natura tota; & absorbetur in Divinam, exuta suis proprietatibus, nullo testimonio Scripturæ, nullâ nostrâ consolatione, nec ullâ rei veritate.

Schmidlinus ut depravavit locum Ioan. 3.

Audivisse se etiam, scripsit D. Peucerus, Selneccerum de omnibus moderatius loquentem, & non semel monentem Schmidlinum, tum in interpretatione hujus dicti, Verbum caro factum est, confundere naturas in Christo & earum proprietates seorsim & in abstracto Naturæ Divinæ proprietates tribuendo Humanæ, quod competit tantum toti Personæ in concreto: nec alio id asserentem fundamento, quàm allegatis duobus dictis Lutheri, quæ tamen ne minimo quidem ei suffragata sunt: nam loquitur ibi Lutherus de tota Persona, neutiquam verò de Naturis in abstracto.

Schmidlinus ut depravet locum Ioan. 1.

Eundem se audivisse affirmat apertè, Humanam Naturam in Christo per se, & secundùm seipsam & seorsim adorabilem esse, Ephesinâ Synodo ex Sacra Scriptura de unius & solius Dei adoratione contrarium testificante: nempe, Humanam Naturam Christi in Personæ unitate cum Divina, ut carnem propriam Filii Dei propter Vnionem hypostaticam participem fieri adorationis, quæ soli debetur Deo, & Christo tanquam vero Deo defertur. Per se

Schmidlinus asseris humanam Christi naturam in se consideratam adorabilem esse.

verò

verò ac seorsim, nec adorabilem nec coadorabilem esse, & idololatram esse, qui eam per se & seorsum adorat ac coadorat, quemadmodum ostendunt anathematismi Cyrilli. Hæc ergo cùm audiverit, scripsit Peucerus, *& intellexerit, ea totum negotium seu fundamentum fidei Christianæ evertere, non debere se scientem ac volentem, testimonio Spiritus Sancti, esse inter rejectos à Deo, & Ecclesiæ judicio condemnatos hæreticos, Nestorianos, Mahometanos, Eutychianos, Schuenckfeldianos & idololatras: certissimum enim esse, hos errores tanquam hæreticos & idololatricos condemnatos esse in duabus Synodis œcumenicis, Ephesinâ & Chalcedonensi. Se itaque impiè facturum esse, & commissurum peccatum in Spiritum Sanctum, si sciens ac volens agnitam veritatem abjiceret & abjuraret, & huic contraria amplecteretur & approbaret: Simulque se obtulit & ad has causas, & ad confessionem, seu repetitionem potius, non tantùm confessionis suæ, sed doctrinæ perpetuæ, quæ in Ecclesia orthodoxa sonat, uberius declarandam.*

Causæ ob quas Peucerus orthodoxam sententiã de præsentia vera corporis Christi in Cæna abjicere nolit.

In altero verò Articulo de vera præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Sacra Cœna, cur non possit, nec debeat à prima & antiquissima Christi, Pauli Apostoli, & orthodoxæ Ecclesiæ sententia discedere, & recentes errores, posterioris ætatis amplecti, decem gravissimas causas ad Principem Electorem scripsit D. Peucerus ex Lipsico carcere, quarum est,

Prima, *quòd certus sit, hanc doctrinam quam amplectatur, & in qua acquiescat, esse doctrinam* Christi, Pauli Apostoli, *qui sit unus & solus inter alios omnes, qui secuti sint, interpres verborum Christi fide dignissimus. Deinde, quòd idem senserit tota prima & purior Ecclesia inde usque à temporibus Christi & Apostolorum per Annos amplius sexcentos usque ad tempora* Gregorii M. *& sequentia, quibus paulatim cœpta sint quæri fundamenta ac nervi, vel prætextus potius invectæ tunc recens opinioni impiæ de oblatione pro vivis ac mortuis, quam* Gregorius *spectris motus confirmârit. Nec dubium esse ante tempora* Gregorii M. *ignotas fuisse Ecclesiis omnes has disputationes, quibus quasi tum est de præsentia Corporali Christi in symbolis Sacræ Cœnæ Panis & Vini. Circa ætatem verò Caroli M. Imp. Annis post Christum octingentis, primùm has quæstiones motas & agitatas esse, ut appareat ex* Damasceno & Bertramo, *ac paulò post magis magisque crevisse authoritatem & dignitatem Missæ, cum opinione peculiaris cultûs & sacrificii, quod mereatur remissionem peccatorum sumenti & aliis pro quibus applicetur, donec tota in terram penitus idololatriam conversa cum horribilibus ac multiplicibus abusibus ac tetris prophanationibus Cœna Sacræ fœcundissimo partu ac proventu ediderit innumera Monachorum agmina, qui fuerint hujus idololatriæ ministri, & Romani Pontificis satellites. In Canonico Iure recitari initio doctrinam totam de Sacra Cœna rectè & integrè & perspicuè ex* Augustino, *cujus sint de orthodoxa hac sententia valdè illustria testimonia: Deinde subjungi ex diametro pugnantem cum ea doctrinam Ecclesiæ Romanæ ex fundamento Transsubstantiationis, quam patroni ipsi fateantur dissidere à Scriptura, valere tamen propter authoritatem Ecclesiæ. Quasi potestatem habeat Ecclesia Rom. condendi Articulos Fidei, & mutandi aut abolendi Testamentum & institutionem Christi.*

Secunda causa, *quòd hæc opinio de Consubstantiatione quam à Pontificiis quibusdam acceptam defendant Lutherani, non modò veteri & puriori Ecclesiæ fuerit ignotissima, sed cùm nata sit in Ecclesia Romana nondum ante sexcentos annos, tamen ne ab ipsa quidem authoritate publicâ unquam receptam & approbatam fuisse. Imò* Lanfrancum *& alios oppugnatores* Berengarii, *tanquam hæreticam condemnasse non minori verborum atrocitate, quàm* Berengarium *ipsum, quòd à verbis Christi discedat. Nec fuisse ab eo tempore repetitam, nisi à* Petro de Alliaco & Gersone *circa tempus Concilii Basiliensis ante annos nondum ducentos post Concilium Constantiense, sed sine ulla approbatione. Errorem itaque vix ducentorum Annorum esse.*

Tertia, *quia nullum habeat testimonium Scripturæ Sacræ, sicut nec Transsubstantiatio, quia nulla uspiam fiat mentio, vel inhabitationis Christi in Sanctis per suum Corpus, vel copulationis seu connexûs Corporis Christi cum pane, vino, aut cum nostris Corporibus physici, seu naturalis aut corporei, qualis est duorum Corporum, aut duarum substantiarum naturalium. Nec meminisse Scripturam ullo verbulo quicquam de usu, fructu & efficacia, aut de modo & duratione illius præsentiæ & copulationis, sed uno consensu ubique affirmare Filium Dei, se per Spiritum Sanctum habitaturum in credentibus, non Corpore: qui cùm sit Æterna veritas, & omnia nostræ salutis causâ fecerit, fuisset id etiam disertè & expressè testaturus in consolationem nostram. Si dicatur, ex verbis institutionis hoc sequi; Responderi posse, sequi hoc, si verba accipiantur eo sensu, quo Pontificii, & commentitia ac falsa inde exstruatur Transsubstantiatio, seu conversio substantiæ panis in substantiam Corporis Christi. Si alio & tropico sensu ad Consubstantiationem accommodentur, nihil minus sequi. Et qui se, cùm hæc affirment, retinere verba Christi dicant, evidenter Christo, & sibiipsi contradicere: toto enim Cœlo discrepare has duas propositiones:* Hoc est Corpus meum: *Et,* In hoc, vel

Cum, vel Sub hoc pane est Corpus meum. *Idque etiam expresse* Lanfrancum *urgere contra authores Consubstantiationis.*

4. Quarta, *quòd hæc opinio penitus evertat Articulum Fidei de vera Natura Humana assumpta à Filio Dei in unitatem Personæ, & de ejus Naturæ proprietatibus, contra totum Scripturæ consensum, cui articulo insistit fundamentum salutis nostræ. Id ne facerent Pontificii, maluerunt absurdissimum commentum Transsubstantiationis retinere.*

5. Quinta, *quòd confirmet & stabiliat nervum horribilis idololatriæ in Missa Pontificia, in qua panis consecratus adoratur, ut Deus, & extra Missam cultum etiam & adorationem repositi & circumgestati panis, ac præter hæc multiplices alios ac tetros & horrendos abusus consecrati panis. Quis sit etiam abusus hostiarum consecratarum ex hoc falso errore, innumeris exemplis notum esse. Hac idololatriâ nullam fuisse majorem ac tetriorem his proximis septingentis annis in Ecclesia Romana, cujus det & daturus sit pœnas Occidens, sicut Oriens luat adhuc pœnas in altero articulo. Quod si Occidens hanc idololatriam cumulaverit blasphemiis Nestorianis & Eutychianis, futurum esse, ut etiam cumulentur & exasperentur pœnæ.*

6. Sexta, *quòd augeat & confirmet falsissimam & pertinacissimam persuasionem de opere operato, vulgi animis altè infixam, quasi prosit hæc cæremonia, vel ipsâ solâ sumptione sine seria pœnitentia, sine fide, sine ullo bono motu utentium.*

7. Septima, *quòd acuat sævitiam hostium Evangelii, & rogos accendat iis, qui Idolum Romanæ Ecclesiæ in Missa Pontificia agnoscere & adorare nolint.*

8. Octava, *quòd audiverit de veritate in hac controversia judicia doctissimorum hominum, & inprimis* Philippi Melanchthonis, *quem sæpenumerò & differentem de ea copiosè audiverit, & sanctè affirmantem, quòd de nullo inter omnes articulos controversos antiquitatem tantâ curâ consuluerit & pervestigârit, ac de hoc ipso: Et cum lachrymis uberrimis deplorantem, quòd impediretur ejus explicatio, odiorum & dissidiorum magnitudine: Et repetentem gravissimam* Granvellani *vocem, qui in Ratisponensi Colloquio anni* 1541. *dixerit ipse, vel hanc solam controversiam Concilio dignam esse: Denique beatos prædicantem, qui pro hac doctrina piè & constanter mortem oppeterent, quòd digna sit Martyrii testimonio, eo quòd oppugnet inveteratam idololatriam transferentem in panem consecratum honorem & gloriam Filii Dei, & convertentem cultum adorationis, debitum Christo, ad creaturam, horribili & execrando abusu, & commemorantem alia plura similia: Imò, quem viderit in hac doctrina piè, sanctè, placidè & constanter mori.*

Nona, *quòd sciat, quomodo hæc controversia mota & agitata, ex intervallis renovata, novis & alienissimis disputationibus accumulata, & à dissimilimis actoribus dissimillimè tractata sit.* 9.

Decima *causa, quòd non debeat, nec sciens volensque refragari testimonio Spiritus Sancti in corde suo, & hunc rectorem ac paracletum contumaciter excutere: Nec suæ defectionis exemplo author esse scandali in Ecclesia, destruendo id quod ædificarit: Nec contristare Spiritum Sanctum in infirmis,* Paulo Apostolo *denunciante illis, qui hoc faciunt, grave judicium: Nec condemnare tot Sanctos & innocentes viros, quorum Animæ jam sint in benedictione: Nec se participem facere Sanguinis effusi propter hanc doctrinam tot jam annis. Denique nolle se abjurando veritatem Deum contra seipsum & conscientiam suam falsum testem invocare.* 10.

Hæc ergò cùm de utroque articulo assiduè obversentur animo suo, quomodo agnitæ veritati adversari & Spiritui Sancto possit repugnare? Ac ne quidem abjurare eam aut abnegare debere, si incertus adhuc esset ac dubitaret: Nam & hoc si faceret in dubiis & controversis articulis, non rectè faceret. Iuberi enim se Dei voce attendere lectioni & doctrinæ, scrutari Scripturas, quærere veritatem, &c. Non se juberi, si hæsitet veritatis inquisitionem abjicere, aut deserere Confessionem suam, &c. Ad hoc verò scriptum responsum nullum accepit D. Peucerus.

Atque hæ sunt illæ literæ, ad Principem Electorem Saxoniæ, D. Peuceri, *de quibus postea* Schmidlinus *in Herzbergensi Colloquio Anno* 1578. *Augusto mense habito, palàm dicere ausus fuit,* eas sine stupore & horrore legere neminem posse. Pag. 74.

Post hac Anno 1581. *Maii* 5. *de* D. Peuceri *sepultura, si in carcere moreretur, in Consistorio Dresdensi decretum fit; Etsi asini sepulturâ dignus sit, non tamen consultum fore, ut hoc fiat, quòd adversarii Pontificii exemplum hoc imitaturi essent adversus alios rectè sentientes.* De Peuceri sepultura si moreretur in carcere decretum.

Anno 1584. *D. Peucerus quoque scripsit in carcere ad hæredes suos Testamentum suum, distinctis quidem, sed tamen per literas combinatis chartulis, in defectu plenioris chartæ; in quo mox ab initio indicat, suarum persecutionum, quas sustineat, & carcerum, unam hanc & solam esse causam, quòd Confessionem agnitæ veritatis in duobus articulis, de Christo, vero Deo & Homine, in una confusa & inseparabili* Peucerus in carcere ad hæredes suos scribit Testamentum ejusque summa.

Per-

Persona; & de vera eius præsentia in Cœna Sacra, abijcere & abjurare nolit. Exposuisse quidem se causas maximas & gravissimas Illustrißimo Principi, propter quas discedere ab hac Æterna & immota veritate cœlesti non posit, & fundamenta demonstrasse in utroque Articulo talia contra quæ nec inferorum portæ prævalere queant. Sed quia his contradicere ullo Scripturæ testimonio nequiverint, ne verbo quidem uno respondisse, sed perrexisse ipsum affligere carceribus multò inclementiùs quàm antea, iis etiam mutatis, quæ in medicamentorum usu antea ei concessa & libera fuerint parciùs enim illa permittenda ei esse, mandatum fuisse, & secutam esse mutationem victus, quæ multò quàm prior deterior fuerit in omnibus. Hortatur deinde eos ut Deum timeant, seque invicem ex animo diligant, ac mutuis officiis juvent: simul indicans, quòd ipse se totum & animam suam aßiduis precibus Deo commendet. Obtestatur quoque eos, ut gratias agant Deo, quòd & conservarit ipsum, & illustribus testimoniis præsentiæ suæ ostenderit & declararit ei misericordiam suam toto tempore carcerum eius. Ad finem hæc verba adijcit, Dixit Chytræus de Philippo, tollendum eum esse, ne impediat hoc, quod ipsi moliantur in hac ipsa causa: Quod in socero non potuerunt, hoc perficiunt in genero, &c. Nota.

Adjunxit etiam huic Testamento & probè communitam obsignavit Confeßionem suam, de duobus controversis Articulis Fidei Christianæ: nimirum, de Christo Filio Dei, deque Unione hypostatica duarum naturarum in eo: Et, de vera præsentia Christi in sacra Cœna, Sacræ Scripturæ Symbolis, Apostolico, Niceno & Athanasiamo, orthodoxæ item Ecclesiæ omnium temporum consentientem.

Hucusque historiam de exiliis & carceribus D. Peuceri *breviter quidem, sed ferè integram deducere placuit, ne interrupta, & hinc inde quæque posita perturbarent Lectorem. Cætera, ad hanc ipsam historiam pertinentia, nempe Iudicium D. Peuceri de libro Concordiæ, ejusdemque ex carcere decennali diutiùs factam liberationem, suo quoque loco ac ordine fideliter referemus.*

CAPUT IX.

Acta Liechtenbergensis conventus, post Torgensem primum habiti.

Theologi in primo Torgensi Conventu formula sua Schmidlino non satisfecerunt.

D*E Formula Concordiæ in primo Torgensi Conventu scripta, & Theologis ad eius subscriptionem minis & carceribus coactis, supra dictum est. Non tamen Quindecim viri isti in hoc primo Conventu, cæteris, qui ei non interfuerant, præsertim Ienensibus Theologis omninò satisfecerunt: Qui etsi Quindecim viris illis summoperè gratularentur, quòd in Sacramentariis damnandis tam studiosè, ne dicam impotenter, incubuissent: tamen in eo acriter illos taxarunt & reprehenderunt*, Philippo *quod, primario in Germania Sacramentario, pepercissent, Corpus doctrinæ eius non damnassent, nec Ubiquitatem carnis Christi approbassent. Displicuit etiam Schmidlino, quòd* Domin Paulus Crellius, *Articulorum istorum auctor, non Ubiquitatem, sed unicum tantum corporalis præsentiæ fundamentum in solis Dominicæ Cœnæ verbis ponendum esse & credi debere voluisset: quodq; etiam in subscriptione sua confirmasset tum totus ille obscurorum virorum Catalogus. Cumque paulò post ex Conventu quodam Magdeburgico* Schmidlinus *cum* Selneccero *redijsset Vuitebergam, de multis rebus audacißimè in quodam Convivio garriens, inter alia etiam, hos Torgenses Articulos, eorumque auctores & approbatores palam, ut semi-Calvinianos, taxavit atque rejecit: Ac tandem etiam ab hac blasphema oratione temperare sibi non potuit, ut diceret:* A morte Lutheri in Vuitebergensi Academia & Ecclesia nunquam sonuisse veram, & à Sacramentariorum & Arrianorum errore puram & sanam doctrinam: Omnes qui Vbiquitati contradicant, Arrianismi & Mahometismi reos & suspectos *pronunciavit: Et cùm D. Pauli Eberi incidisset mentio,* illum quoque teterrimum Calvinistam fuisse *dicit: De Philippi libris dixit*, in iis, quos post mortem Lutheri scripserit, plurima falsa esse, quæ in aliarum gratiam scripta sint, & quæ Saxoniæ Elector ipsius opera & judicio ex Scholis & Ecclesiis suis exterminata velit. *Schmidlini, blasphemia.* *Schmidlini judicium de Paulo Ebero & Philippi libris.*

Ad hæc Paulus Crellius, *antiquâ consuetudine Vuitebergæ, intimationem in Natali Christi anni* 1576. *publicè affixerat, in qua orthodoxam sententiam de Unione hypostatica duarum naturarum in Christo exposuerunt: Ac inter alia hæc verba in ea continebantur:* Dominus Christus exaltatus supra omnes creaturas secundùm utranque naturam, tenet omnipotentem gubernationem unà cum Patre & Spiritu Sancto. *Hac intimatione offensus* Selneccerus, *re delata ad Principem Electorem perfecit ut vocaretur ad dicendam sententiam. Vocatur ergo ad Consiliarios Torgam & objurgatur duriter. Sed non satis hoc visum est esse Principi & Selneccero, præsertim cùm hujus doctrinæ fontes monstrentur in scriptis Philippicis.* *Crellius qua que Selneccero non satisfacit.*

D. Andreas Freyhubius *quoque Theologiæ Professor publicus Lipsiæ, Flaccianorum & Ubiquistarum errores de exaltatione Christi secundum utranque Naturam, in explicatione* *Freyhubius etiã Ubiquistarum errores de exaltatione Christi refutat.*

Psalmi 110. *intrepido animo refutavit.*

Torgensibus articulis dissidia inter Theologos non sublata sunt.

Inculcabantur praeterea Electori Saxoniae dissidia, quae etiam post Torgensem Conventum, eiusque articulos restarent inter Theologos Ecclesiarum vicinarum, Augustanae Confessioni addictarum, peccato, libero arbitrio, usu legis tertio, definitione Evangelii, justificatione, bonis operibus, &c.

Conventus igitur Liechtenbergae à Saxone indicitur. Nomina Theologorum qui Liechtenbergae convenerunt.

His & similibus de causis placuit Principi Electori, ut anno sexto supra septuagesimum decima quarta die Februarii in arcem Liechtenbergensem, *ad Albim quatuor supra Vuitebergam miliaribus, convocentur certi Theologi, quos alienos esse à veriore sententia constabat. Eorum nomina haec sunt:* D. Henricus Salmuth Lipsensis Superintendens, D. Paulus Crellius Professor Vuitebergensis, D. Vuolffangus Harderus Pastor Lipsensis, D. Maximilianus Morlinus Coburgensis Superintendens, Daniel Gresserus Dresdensis Superintendens, D. Martinus Mirus & M. Georgius Lystenius aulici Concionatores, M. Nicolaus Iagenteufelius Misnensis Superintendens, M. Ioannes Cornicaelius Haiennensis Ecclesiae Superintendens, M. Ioannes Sagittarius Annaebergensis Superintendens, M. Petrus Glaserus Dresdensis Ecclesiastes & D. Nicolaus Selneccerus. *Hi etiam Synodo Torgensi interfuerant, & Articulos illos Torgenses ad opprimendos orthodoxos condiderant.*

Acta Liechtenbergensis Conventus. Paulus Crellius Palinodiam canit.

In hoc Conciliabulo primò *durissimè conviciis & contumelis multis & gravibus accepti sunt quidam ex Theologis istis, & accusati, quod colluderent cum Sacramentariis, & defecissent à doctrina Lutheri. Imprimis* Paulus Crellius *ab his judicibus inclementissimè tractatur, ad abnegationem veritatis adigitur, & praescriptam Palinodiae formam amplectitur. Quaesitum enim est ex illo, quid causa novam locutionem in intimatione dicta ei extorsisset? respondit ille, erratum typographicum commissum esse omisso commate. Sic enim legendum esse,* Dominus Christus exaltatus supra omnes Creaturas, secundùm utranque naturam tenet omnipotentem gubernationem: & has particulas (*secundùm utranque naturam*) non ad vocem exaltationis, sed gubernationis referendas esse. *Quaesitum praeterea ex eodem est, num Vuitebergae doceretur*, Christum exaltatum esse secundùm utranque Naturam? *Item*, Christum exaltatum esse secundum Divinam Naturam? *Ille strenuè negavit ita doceri sed adfirmavit sanctè, exaltationem Personalem secundùm Humanam tantùm Naturam intelligi.*

2. agitur Liechtenb. de cõsensu inter Theologos

Secundò, *actum est in hoc Liechtenbergensi Conventu de Consensu inter Augustanae Confessionis Theologos ineundo: simulque significatum est, Calvinianos Theologos ad hoc consilium nequaquam adhibendos esse, nec de Concordia cum ipsis ineunda quicquam agi posse, videlicet, ut absentes neque auditi neque convicti novis decretis faciliùs condemnari possint. In responsione autem Theologorum ad haec, tria media, quibus ad aliquam concordiam perveniri denuò posse censeret, proposuerunt: quorum* Primum *fuit, ut omnes privatae velitationes, contentiones, criminationes & injuriae personales cùm in scriptis publicis, tum alias passim, planè oblivioni traderentur, sepelirentur & annihilarentur, abolita vindicta privata cupiditate, & constituta Christiana* ἀμνηστία *privatarum injuriarum.* Secundùm *medium fuit, ut Corpus doctrinae Saxonicae & omnia Philippi scripta exterminarentur, & ipsorum loco Lutheri substituerentur, atque ita, ut quicquid controversum esset ex his decideretur. Nam quòd scriptorum Propheticorum & Apostolicorum, & ex his exstructorum trium symbolorum mentionem inculcarunt, hoc tantum dicis causa fecerunt: revera autem, ut Lutheri scripta, non sine contumelia Numinis Divini, Sacris literis exaequarent, & quoties luberet, iisdem praeferrent.*

Augustanae Confessionis. Selnec. in Recitat. pag. 41. 42.

Media consensus triamonstrant.

Et autem Theologi isti Concordiam inter Augustanae Confessionis socios ineundam praetenderint in hoc Conventu, tamen ex clausula hujus secundi medii liquidò apparet, eos praecipuè ad opprimendos, quos vocant, Calvinistas, tum convenisse, cui rei jam dudum additum paraverat. Schmidlinus. *Sic enim aiunt:* Restare jam aliquid aliud difficilius, & querelis ac lachrymis dignum, de quo sine gemitibus & ingenti dolore verba facere ipsi nequeant, ac illud à Calvinismo ortum esse, qui in modum Serpentis & Draconis jubati in Ecclesias & Scholas paulatim, opinione latius, se intulisset, volasset, & progressus esset, & indies manaret ac serperet longius quam putaretur, & multas provincias, urbes & cathedras occuparet, & in universum inficeret: unde factum, ut etiam harum Ecclesiarum doctores Calvinismi in suspicionem venerint. Se igitur consulere, ut obstacula ista remorantia consensum, sine mora auferantur. *Debuissent Theologi isti non tantùm nominis infamia illustrissimas aures percellere, verum etiam rei & erroris demonstratione, cum ipsum Magistratum, tum alios ad vitandum Draconis istius jubati venenum, certiores reddidisse, atque ad hunc modum verba fecisse: Est quoddam genus hominum cùm in Germania, tum alibi, quod confitetur Christum Aeternum Dei Filium, carnem verè Humanam assumpsisse, & in Aeternum retinere, eique carni omnes electos, ut mortis & vitae eius fiant participes, per fidem & Spiritum*

Verus causa Conventus Liechtenb. fuit oppressio orthodoxorum. Recitat. Selnec. pag. 43. 44.

ritum Sanctum oportere, tanquam membra capiti, & palmites viti inseri & incorporari: atque hujus non tantum Spiritus, sed etiam carnis Christi communionis Sacram Cœnam Domini, esse omnibus fidelibus certissimum symbolum ac testimonium: Negat autem carnem hanc Christi esse ubique: negat esse in cantharis cervisiariis, pomis, pyris, lignis, lapidibus, &c. negat illam ipsam carnem ore Corporis comedi: negat eandem dentibus atteri, quòd sola fide illa manducetur: atque ita negat, ut si non in publicâ aliqua Synodo falsissimè illa doceri demonstraverit ex verbo Dei antiquitatis piæ & eruditæ consensu, se quovis supplicio dignum judicet. Hoc igitur genus hominum è Germania exturbari petimus, hos publica imperii pace excludi rogamus. His verbis si Theologi usi fuissent, non quidem affirmare possum, quid tum futurum fuerit, hoc tamen dicere ausim, multorum animos ad moderatiora consilia traduci potuisse.

Consiliũ Liechtenbergæ datum ElectoriSax. à Theologis.

Sed his omissis omnibus, hoc tandem consilii dant Saxoniæ Electori: Se pro sua fide, quàm Deo & suo Principi debeant, consulere, ut obstacula illa remorantia consensum sine mora auferantur. Obstare autem exoptato consensui hos libros, novum Vuitebergensium Catechismum, Corpus doctrinæ Philippi, Grundfest seu fundamenta doctrinæ Christianæ, Interrogationes & Responsiones Vuitebergensium Theologorum & Dresdensem Consensum. *Hinc illæ lacrymæ. Hoc urebat Theologos huius Liechtenbergensis Conventus, piis & gravibus illis scriptis multarum hæreseω̃n convinci illos: qui carnis Christi ubiquitatem defenderent, vel Naturam Humanam Divinæ exæquarent. Sed est hoc Theologorum consilium puerile admodum. Si enim aliquam posteritatis rationem habuissent, facilè cogitare potuissent, illam absque odio & malevolentia, de iis, quæ acta, scripta & disputata essent, multò verius & rectiùs judicaturam, quam hodie plerique solent, huic vel illi parti addicti: Non respecturam illam quid Lipsiæ, quid Vuitebergæ impressum esset: sed quid cum sacris literis, & cum orthodoxo Catholicæ Ecclesiæ Consensu conveniret. Quis non videt, cum horum Theologorum consilio congruere, quod olim ab Arianis, Euthychianis & aliis factitatum est? ut scilicet adversariorum scripta publicis magistratus edictis, tanquam hæretica, eijcerent.*

Novibarmostæde. signãtur ut cõscribant formulam concordiæ

Tertiò, *necessarium esse judicarunt Theologi isti, ut Conventus institueretur Theologorum qui articulos Augustanæ Confessionis ordine perlegendo, considerarent, num quid contra illos motum esset, & quicquid cum hoc vel cum illo articulo pugnaret, aut reijcerent prorsus, aut commodè interpretarentur. Cumque* Illustrissimus Princeps Vuilhelmus Landgravius Hassiæ *suis literis ad Electorem scriptis nominatim vocandos ad talem Conventum proposuisset Theologos.* D. Kemnitium, Chytræum, Marbachium & Iacobum Andreæ, *placuit Theologis hoc quoque consilium, & personas has conjungendas Theologis Saxoniæ Electoralis censuerunt. Meliora autem* Illustrissimum Landgravium *de Theologis istis sperasse ab initio, res ipsa indicat; cum ipsius Celsitudo, cognita eorum, quæ postea fabricarunt & Ecclesiis obtrudere conati sunt, absurditate, semper à subscritione abstinuerit.*

Atque hæc de Liechtenbergensi Conventu, in quo nihil certi definitum, sed tota de his rebus deliberatio Principi Electori integra reservata & commissa fuit.

CAPUT X.

Acta Liechtenbergensem conventum proximè sequuta.

Histor de Peuceri carc pag. 326. Consiliũ de abolẽda Academia Vuiteb.

H*oc Theologorum Consilium Liechtenbergæ datum, cùm Electori renunciatum esset, nova agitantur consilia de Academia Vuitebergensi penitus abolenda, & reliquiis Lipsiam transferendi: quia non desinat consensum, quem Elector quærat, & conjunctionem cum vicinis Ecclesiis impedire & perturbare. Ad eum constituendum quasi viam jam straverat* Selneccerus, *editis duobus atrocibus scriptis in quibus præterita omni mentione* Melanthonis, *solos præcones Vbiquitatis & eorum scripta amplectitur & extollit, orthodoxa contumeliosè & acerbè reijcit.*

Freyhubius revocat orthodoxãã sententi de exaltatione Christi.

Finito etiam hoc Liechtenbergensi *Conventu, cùm Clarissimus & doctissimus vir.* D. Andreæas Freyhubius *Theologus Lipsiæ denuò defenderet orthodoxam sententiam de exaltatione Christi factam secundùm utranque Naturam eius, & de proprietatibus Divinæ Naturæ non realiter communicatis Humanæ assumptæ carni, & de Corpore Christi existente in certo Cœli loco, Torgam ab ipso Electore vocatus est, ut de his Articulis rationem redderet Theologis quos Celsitudo eius destinarat ad conferendum cum ipso, ut* Selneccerus *loquitur, sed reverâ ad imperandum, ut veteres loquebantur, hoc est, ad parendum Theologorum mandatis. Fuerunt autem Theologi ad privatum hoc colloquium deputati,* Paulus Crellius, Vuolfgangus Harderus, Martinus Mirus, Georgius Lysthenius & Nicolaus Selneccerus. *Hi cum per biduum egissent cum eo, subscripsit tandem metu carceris, quem tamen effugere non potuit, certis capitibus à Theologis ei propositis. Primum est,* Exaltationem Christi intelligendam esse tantùm de Humana in ipso Natura, & Christum evectum esse secundum suam Humanam Naturam ad dexte-

In recitat pag. 49.

Caput primum cui Freyhubius subscripsit.

ram

ram Dei. Econtra reijciendas esse has loquendi formas, Christum exaltatum esse secundùm utramque Naturam, & exultatum esse secundùm Divinam Naturam, quæ tamen, ut Æterno excelsissima, non indigeat exaltatione, sed ipsa sit dextera Dei. *Divinam autem Naturam non indigere exaltatione, conceditur: sed in Christo requirebat altitudinis suæ manifestationem. Ipsa etiam est dextera Dei exaltans, sed non ad quam sit exaltatio. Hæc enim est officium & dignitas Personæ Christi, & gloria ac majestas visibilis, quæ majestatem Deitatis ipsius invisibilem in omnium Creaturarum conspectu testatur.*

Caput secundùm cui Freyhubius subscripsit

Alterum caput est. Exaltatione illa comprehendi Divinæ Naturæ proprietates συμκοινωνήτως, ut sunt omnis potestas in Cœlo & in terra, gloria, majestas & potentia divina: quæ omnia Humanæ Naturæ Christi realiter communicentur & tribuantur, ita ut Humana Christi Natura reveta sit particeps facta Divinæ omnipotentiæ, ratione unionis cum Deitate, & exaltationis ad dexteram Dei. Econtra reijciendas locutione Calvinistarum, quibus asseritur, Humanam Christi Naturam, exaltatam tantummodo esse ad officia regia & Sacerdotalia, & tamen nihil accepisse proprietatum Divinæ Naturæ, nec aliter participem Divinæ Naturæ fieri, quàm sicut Petrus de Nobis loquitur 2. Epistola 1. c. *Item*, Dicta Patrum, quæ de exaltatione Humanæ Naturæ Christi loquantur, & in libro ἐρανίσματ⊙ frequenter citentur, tantùm secundum Communicationem Idiomatum, nominetenus & titulotenus accipienda esse. *Item*, particulas (servata utriusq; Naturæ proprietate) intelligendas esse hoc modo, quo docetur, Humanam Christi Naturam non plus accepisse quã ad judiciale officium pertinet, & proprietates physicas non superat, & quantum proprietate naturæ capere potest. *Item*, Carnem Christi non esse vivificam, seu non habere virtutem vivificandi, & ideo non esse adorabilem, seu adorandam. *Proprietates autem Divinæ Naturæ communicantur Personæ, id est homini, non Humanitati. Officium enim & dignitas sunt utriusque Naturæ, secundum utriusque proprietates. Sic sensus & sensum comitantia, sunt totius animalis, sine Corporis & Animæ & proprietatum utriusque essentialium confusione. Deinde dicitur*, gloriam, majestatem, potentiam Divinam, Humanæ Naturæ Christi realiter communicari: *Atqui Personæ istius hominis hæc competunt realiter: Naturæ autem Humanæ realiter, quatenus Creaturæ conveniunt: titulotenus autem, quatenus Deitatis propria sunt. Titulo autem non inani, sed significanti unionem cum Deitate, non exæquationem. Nec credimus, Humanam Christi Naturam tantùm ad officia regia & sacerdotalia exaltatum esse, sed etiam ad unionem personalem cum λόγῳ, eiusque per visibile gloriam & donorum excellentiam, manifestationem. Insignis & hæc est calumnia, quòd dicitur, nos docere*, Christi Humanam Naturam non aliter participem Naturæ Divinæ fieri, quàm sicut Petrus ait de nobis, quòd Divinæ Naturæ participes fiamus. *Differt enim Christi humanitas à nobis donorum numero & gradu, differt unione cum Deitate, differt officio. Huic calumniæ additur alia, nimirum*, Dicta Patrum à nostris quæ de exaltatione Humanæ Naturæ in Christo loquuntur, accipi tantùm secundum communionem Idiomatum. *Quæ enim de proprietatibus divinis hominis dicuntur, ea sunt vera communicatione Idiomatum: quæ verò de carnis glorificatione & majestate, sine tropo intelligenda esse dicimus. Tertia calumnia est, quòd dicunt, nos docere*, Humanam Christi Naturam non plus accepisse, quàm ad officium judiciale pertinet: *Imò accepit quicquid ad judicis & mediatoris officium & gloriam pertinet. Subjungitur mox quarta ubi dicunt, asseri à nostris*, nihil datum esse Naturæ Humanæ, quod physicas proprietates superet. *Nam fatemur, multas ei etiam hyperphysicas datas esse, sed non ἀντιφυσικάς, quæ scilicet Naturam Humanam destruant & aboleant. Dicunt quoque à nostris asseri*, Carnem Christi non esse vivificam, neque adorabilem: *Sed omittunt id, quod à nostris additur, Homo quidem, sed non Caro hujus hominis, eo modo quo Deitas vivificat & adoratur: Et tamen caro suas etiam partes habet hoc officio vivificationis, & honore adorationis. Vna enim λατρεία colitur unus Christus.*

Tertium caput, cui D. Freyhubius subscripsit, est, Christum personaliter, ist est, personam Christi nusquam esse sine sua assumpta Humana Natura, & posse etiam corpore suo esse, ubicunque, quomodocunque & quandocunque velit esse, & certò certius ibi esse, quocunque verbo suo expresso & promissione ipse se alligarit. Christum etiam Corpore suo posse alicubi esse tribus modis; primùm, physico naturali, circumscriptivo, & comprehensibili seu sensibili modo: deinde: hyperphysico & per omnes dimensiones corporeas penetrabili medio, quò super maria ambulalavit & à mortuis surrexit, clausas januas penetravit, & ἄφαντ⊙ factus est ante & post resurrectionem: postea modo majestatis ad dexteram Dei, hoc est, modo peculiari, ineffabili, incomprehensibili, inscrutabili, & excedente omnium Creaturarum intellectum, & sensum.

Caput tertium cui Freyhubius subscripsit.

ſum. Econtra, reijciendas eſſe locutiones & phraſes, quæ fingant, Chriſtum Corporali locatione tantùm in vno loco Cœli eſſe, & alibi Corpore ſuo eſſe non poſſe: *Item*, perſonaliter præſentem eſſe, ſine ſua aſſumpta & exaltata Natura Humana, & Eccleſiæ adeſſe non ſecundum Humanam Naturam, ſed ſolummodo ſecundùm Divinam, *Item* Chriſti Corpus & Sanguinem non adeſſe verè & ſubſtantialiter in Cœna, ubicunque hæc ſecundum inſtitutionem Chriſti adminiſtretur. *Item*, Chriſtum in Cœna eſſe totum, quoad perſonam, ſed non totum quoad naturas, quandoquidem tantum ſecundùm Deitatem adſit. *Item*, præſentiam & manducationem, Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna, tantum eſſe ſpiritualem, ea ratione, quæ Iohan, 6. exponatur, & non eſſe παρυσίαν κὴ μετάληψιν ἢ κοινωνίαν σωματικὴν ſecundum verba inſtitutionis. *Item* Indignos non accipere verum Corpus, & verum Sanguinem Chriſti. *Quod ad primum non audet præſcribere, Chriſtum Corpore ſuo eſſe vbique: Neque enim eſt, neque eſſe poteſt ſimul & ſemel caro in pluribus locis, quia non poteſt ſimul eſſe caro, & non caro.* Eſſe poteſt, *inquiunt*, ubicunque vult: *Sed vult uno tempore tantùm uno loco eſſe ſuo Corpore. Addunt*, Chriſtum ſuo Corpore adeſſe, quocunque ſe verbo ſuo & promiſſione alligarit. *Promiſit autem ſe uſque ad reditum ſuum fore in Cælo: Non igitur quærendus in pane, in eo enim ſe fore, nuſquam promiſit. Dicunt etiam*, Perſonam Chriſti nuſquam eſſe ſine aſſumpta Humana Natura. *Sed ambiguè hæc dicuntur: λόγος enim nuſquam eſt ſine aſſumpta Humana Natura: nempe ſibi unita; & eſt alicubi ſine ea, videlicet ſubſtantialiter præſente ubicunque eſt Deitas. Addunt*, Chriſtum poſſe eſſe corpore ſuo tribus modis. *Hoc tum credetur, ubi probaverint, Deum ſibiipſi contradicere. Penetratione januarum clauſarum ex ſcriptura nondũ probarunt, ac ut probent nihil tamen hæc ad Vbiquitatem.* Ἄφαντος, *inquiunt*, factus eſt: *Sed quid hoc ad rem: Non videbatur, etiãſi natura erit inviſibilis. Cauſa enim erat in oculis diſcipulorum, qui tenebantur, non in Corpore Chriſti, quod palpabile & viſibile erat: & his proprietatibus ſemper differt à ſpiritu. Atque ut concedatur, fuiſſe Corpus inviſibile, ne ſic tamen obtineri poterit Vbiquitas. Subjungitur*, Chriſtum poſſe eſſe ſuo Corpore vbi velit, modo etiam majeſtatis divinæ, excedente omnium Creaturarum intellectum: *Si addidiſſent, & veritatem omnem, nihil omiſſum eſſet.* Reijciendas, *inquiunt*, locutiones & opiniones, quæ fingant, Chriſtum Corporali locatione, tantum in vno loco Cœli eſſe, & alibi Corpore ſuo eſſe non poſſe. *Inſidiosè hoc dicitur Docemus enim, uno tempore pluribus in locis eſſe non poſſe, quàm vno, in quocunque cœli aut terræ loco velit.* Reijciendos *inquiunt*, negantes Chriſti Corpus & Sanguinem non adeſſe verè & ſubſtantialiter in Cœna. *At nullus ex noſtris negavit, Corpus Chriſti eſſe in Cœna, etjamſi non ſit in pane.* Reijciendas, *aiunt*, locutiones, quibus dicitur, Chriſtum Eccleſiæ adeſſe non ſecundum Humanam Naturam, ſed ſolum ſecundum Divinam. *Imò adeſt quidem ſecundum Humanam Naturam, ſed ſpiritualiter, ſicut caput membris, ſubſtantialiter autem in omnibus locis & rebus præſens: ſecundum carnem ſuam non eſt. Reijciunt denique locutionem, qua dicitur*, manducationem corporis eſſe Spiritualem, non Corporalem, ſecundum verba inſtitutionis, *Item*, indignos non accipere verum Corpus Chriſti. *Sed ubi verba inſtitutionis dicunt eſſe corporalem, ſeu oralem manducationem? Vbi item Scriptura dicit, indignos accipere verum Corpus Chriſti?*

His articulis cùm ſubſcripſiſſet Freyhubius, *ab Electore domum ad vocationis ſuæ labores obeundos redire juſſus eſt: ita tamen, ut coram Studioſis Lipſiæ revocaret & retractaret ſacramentarias, quas dictaſſet, notationes & opiniones, & revocationem ſcripto comprehenſam, anteaquam publicè proponeret, Electori mitteret, petituro judicium de ea ab aliis quoque Theologis, id quod* Freyhubius *etiam ſe facturum eſſe Conſiliariis promiſit. Cùm autem domum reverſus fuiſſet & lapſum ſuum agnoviſſet, pœnitentia ductus, literas ad Electorem ſupplices miſit, & in illis vehementer conqueſtus eſt, ſe in illa ſubſcriptione obrutum ſeu præcipitatum fuiſſe, eò quod duarum duntaxat horarum deliberandi ſpacium à Theologis impetrare non potuiſſet. Ob hanc autem querelam & revocationem in carcerem profundiſſimum conjectus, ſed tandem dimiſſus & in exilium cum cæteris detruſus fuit.* (*Freyhubius revocatſub. ſcriptionem ſuam, ideoque in carcerem conijcitur, ſed tandem in exilium pellitur.*)

Non ita multò poſt 19. Martii Anni huius 1576. Doctor Iohannes Stoeſelius *Theologus ex vita deceſſit, repertus in lecto mortuus manè, cum morienti nemo affuiſſet. De eo ſparſerunt poſtea Vbiquiſtæ, quòd propter defectionem à Lutheraniſmo & Vbiquiſtarum doctrina, ad orthodoxam ſententiam de Perſona Filii Dei & Cœna Domini, inciderit in tentationem deſperationis, quod hac abnegatione admiſerit peccatum in Spiritum ſanctum, nimirum peccatum blaſphemiæ, propter quod ſit rejectus à Deo & condemnatus in Æternum. Res autem ſic ſe habet in veritate: Articulos Torgenſes manu propria contra conſcientiam comprobavit: mox quartana febre correptus, cum diuturna etjam mœſtitia & horribilibus tentationibus conflictatus fuit. Rediiſſe tamen ipſum ad ſeſe & in vera pœnitentia exſpiraſſe conſtanter ferebatur.* (*Stoeſilii lapſus & pœnitentia.*)

Hoc verò certum eſt, M. Stolzium *inſignem Vbiquiſtam, 26. Maii Anno 78. non ſine multis*

multis animi angoribus diem suum finiisse. Quid Paulo Crellio *&* Cœlestino, *&c. acciderit suo loco referemus.*

CAPVT XI.

De conventu Theologorum Torgensi altero Anno 1576. habito, & novo Corpore doctrinæ seu Formula Concordiæ nova in ea fabricata.

Vbiquistæ indignè ferūt decreta Torgensis Convētus primi.

CVm *in superioris Conventus Torgensis articulis* Lutherus *cum* Philippo *adhuc conjūctus fuisset, præsertim articulo tertio; damnatum, etiam non fuisset* Corpus doctrinæ Philippi, *nec expressa Vbiquitas Corporis Christi, sed potiùs damnata & rejecta, præsertim Articulo quarto, ubi manifestè dicitur,* Neque comminiscimur ubiquitatem carnis Christi*: adhac exclusi fuissent ab hoc Conventu, qui de Vbiquitate suspecti fuerant: id verò indignissimè tulissent Vbiquisticæ Doctrinæ Patroni &* Philippi *hostes ideoque cœpissent Cadmæi fratres in mutua sævire viscera, & hostiliter admodum de sponsa Vbiquitaria inter se in Saxonia dimicare: Coacta est hoc anno iussu Electoris juxta Liechtenbergense consilium alia Synodus rursus* Torgæ *ad quam convocari voluit & suis adjungi præcipuos sociorum Augustanæ Confessionis Theologos nempe, Electoris Brandenburgici, & secundum Landgravii consilium, Iulii Ducis Brunsvicensi Principum Megapolitanorum ac Ducis Vuittebergensis, & ad dicendas sententias admitti omnes quotquot voluerint, exceptis Zuinglianis & Calvinistis, qui minimè audiri debeant, quòd jam pridem ab Ecclesia damnati sint. Hujus Conventus præcipui gubernatores seu Præsides nominati sunt* Schmidlinus, Kemnitius, Selneccerus, Chytræus, Musculus *&* Cornerus.

Conventus alter inducitur Torgæ

Præsides secundi Convētus Torgensis

Decreta Convētus Torgēsis, Cōcordia in Vbiquistas & Flaccianos cō̃stituitur.

In eo ante omnia data est, opera, ut inter Vbiquistas & Flaccianos iniretur Concordia, constitueretur in doctrina consensus, déque præteritis contentionibus, vel ultrò citroque scriptarum invectivarum acerbitate perpetua amnistia sanciretur: quod eò faciliùs fieri potuit, quòd utrinque personæ, ob quas ista Tragœdia motæ erant, & quæ illarum auctores fuerant, tum ex hac vita decesserant.

1. Scripta Philippi damnantur.

Deinde, ne quis tergiversandi occasionem haberet, plerisque consultissimum visum fuit, ut scripta Philippi, tanquam suspecta, brevia, ambigua, fucata & cothurnata, ex Ecclesia exterminentur: quorum autem usus in Scholis esse posit, libera relinqui debere, propter methodum dialecticam; ita tamen, ne ullum horum pro doctrina norma habeatur. Idem decernitur de scriptis editis à Theologis Vuitebergensibus, tunc in exilio viventibus, & jubetur, ut ea è medio tollantur, & ad authores suos in exilium relegentur.

2. Nota quousque certamen Eucharistici progressū sit.

3. Novum corpus doctrinæ cuditur. In hac nova Formula Torgensi pro norma dijudicandi cōtroversias Confessio August. & Lutheri scripta canonizantur.

Tertiò Theologi in hoc Conventu, annihilatis & abolitis Torgensibus articulis cudunt & fabricant novum Corpus doctrinæ, *in quo non tantum scripta Prophetica & Apostolica, ac tria symbola pro Regula dijudicandi controversias ponuntur: sed etiam* Augustana Confessio & Apologia*:* Articuli Schmalcaldici: Maior & Minor Catechismus Lutheri*: Et expressè contendunt isti Patres, hanc Confessionem, hos articulos & Catechismos, quibus & novum suum* Concordiæ librum *accenseri volunt, Symbolum esse debere omnium Ecclesiarum nostræ ætatis, quæ quidem verè sint Christianæ, quodque proximo à verbo Dei loco, omnes verè Christianos oporteat amplecti & profiteri, non secus ac Symbola vetera, quæ de arduis religionis controversiis, ab Ecclesia Dei sunt condita & promulgata, utpote in quo omnia, quæ in Scriptura prolixiùs tractantur, & ad salutem scitu necessaria, comprehensa sunt, cui omnem Ecclesiæ doctrinam conformari oporteat, & cui quicquid est contrarium, reijci ac damnari debeat.*

Qui libri damnati in Torgensi Conventu.

Repudiatur autem in eo Repetitio Augustanæ Confessionis, Corpus doctrinæ vetus, Examen Ordinandorum, Articuli Bavarici, Loci communes *& alia scripta* Philippi, *quæ in Corpore Doctrinæ eius continentur: ab his ipsis, qui aliquantò antè* Philippo, *secundùm Deum quicquid haberent boni, se debere fatebantur magistrum & amicum ipsum agnoscentes & venerantes, Libros eius in Scholis juventuti commendantes & prælegentes, qui in sua, de Consensu Ecclesiarum Augustanæ confessionis narratione anno 70. edita, Patrem & Præceptorem, heroëm præstantissimum, & cum* Luthero *concordem, Theologum excellentem & præ multis illuminatum, eum nominarunt; in cuius libris præsertim Corpori doctrinæ insertis,* OMNES *Articulos Augustanæ Confessionis piè & rectè declaratos esse ibidem dixerunt.*

Corpus doctrinæ Philippi ut damnetur in hoc Torgensi Conventu.

Quantumvis autem astutè caverint damnatores & expurgatores isti iniqui, ne in suo hoc libro scriptorum Philippi condemnationem disertis verbis exprimerent (quum non ignorarent quam foret id omnibus odiosum) tamen (ut quæ palam in illum evomere in ipsa Vuitebergensi Ecclesia, frementibus & indignantibus omnibus, ausus est Schmidlinus, *nunc præteream) quum à solius* Lutheri *scriptis petendum esse verum tum Confessionis Augustanæ sensum tum etiam totius doctrinæ Christianæ fundamentum & formulam doceant: & de Corpore doctrinæ à Philippo conscripto, omniumque ferè Ecclesiarum consensu & approbatione, edito: quodque ex illis ipsis condemnatoribus nonnulli æterna laude dignum fatentur, quia*

doctrinæ Cœlestis summam in eo, methodo commodissima, orationis genere proprio & plano, fidelissimè sit complexus, altum sibi sit silentium: ex eo satis apparet, eos hoc unum molitos esse, ut Corpus hoc suum seu formulam Concordiæ in illius locum substituant, illique priori omnem authoritatem deinceps abrogent, ut sibi suoque hoc libro eam acquirant & vendicent. Neque satis sunt idonea ad hanc injuriam excusandam quæ pag. 13. sui illius voluminis ab istis subijciunt, vbi protestantur quidem, se minimè reijcere alios libros utiles & synceros, quibus explicatio Sacræ Scripturæ, & refutatio errorum continetur, & tales utique retineri posse concedunt: At statim postea exceptionem addunt, quæ suæ huic formulæ authoritatem omnibus illis scriptis anteponunt, utpotè quam certam, communem, unanimemque formam doctrinæ complecti afferant, ad cujus amussim omnia reliqua scripta sint probanda, examinanda, judicanda & recipienda. Quid hoc autem aliud est, quàm reliqua scripta omnia ac præsertim Corpus illud doctrinæ Philippi non modò suspecta omnibus reddere, sed etiam planè damnare & reijcere quasi erronea, & à communi Ecclesiarum doctrina aliena: hocque duntaxat istorum volumen pro norma veræ fidei, & olim in Ecclesiis promulgatæ, & deinceps in perpetuum retinendæ, agnoscere? Erunt scilicet his judicibus omnia omnium aliorum scripta Apocrypha, suum autem illud Corpus solùm adscribetur tandem in Canone cum scriptis Prophetarum & Apostolorum.

Non potuit autem à Condemnatoribus & Aristarchis istis, nec adhuc potest, vel CORPUS illud doctrinæ Philippi privata authoritate, supervacaneum, nedum ut veritati repugnans excludi, repudiari & abrogari: vel eius loco aliud Corpus Ecclesiis obtrudi. Nam quod Repetitionem Augustanæ Confessionis attinet, quæ in Corpore doctrinæ Philippi continetur, illam non minùs, quàm Smalcaldicos articulos, acceptam, & multarum Ecclesiarum subscriptionibus disertis comprobatam fuisse, notissimum omnibus esse puto, nullo falso præjudicio fascinatis, atque nos etiam in Altera parte historiæ Sacramentariæ nostræ Anno 51. Abundè demonstravimus: proinde non, nisi cum summa earum omnium Ecclesiarum ignominia, reiici & abrogari potuit: Hoc enim nihil aliud est, quàm manifestam contradictionem aut recantationem illis affingere.

Causæ ob quas Corpus doctrinæ privatâ authoritate injustè damnatum est.

Repetitio & emēdatio Cō fessionis Aug. cō muniter approbata.

Quod ad librum attinet, cui Locorum communium Theologicorum titulus est, eidemque Corpori à Philippo insertum, is Luthero carissimus fuit, quem unum voce sua prædicavit & toti posteritati commendavit quàm maximè & honorificentissimè, quemque exemplo Lutheri multi tùm viri excellenti eruditione pietate & virtute, summo cum gaudio exceperunt & complexi sunt. Quin & ab ipsis, qui nunc in aliorum gratiam librum hunc è Scholis publicis explosum atque ejectum volunt, cum eximio suo fructu, tunc à Philippo proponeretur, audisus, & aliis in scholis, quibus præfuerunt aliquandiu, traditus atque enarratus est. Nec quisquam ante Flaccianam factionem aliter de hoc libro judicavit, quam in eo contineri verum & nativam sententiam Augustanæ Confessionis in universis ac singulis articulis repurgatæ doctrinæ.

Loci cōmunes Philippi à Luthero & aliis approbati.

Cum hoc libro Locorum Communium Theologicorum congruit etiam alter brevior, titulo Repetitæ Confessionis exhibendæ Synodo Tridentinæ, quem non solum omnes utriusque Academiæ Lipsensis & Vuiteb. Doctores, & Professores, & Electoralium Ecclesiarum Inspectores, sed alii multi exterorum Principum & Statuum legati, judicio & pietate excellentes, propriæ manus suæ subscriptione & testimoniis honorificis approbarunt & prædicarunt.

Confessio Triumtinæ Synodo exhibenda approbata communiter.

Postremò etiam Ecclesiarum orthodoxarum doctrina in alio adhuc libello brevi & utili declarata, & testimoniis sacrarum literarum munita, opposita est à Philippo impiis articulis Bavaricæ inquisitionis, qua tanquam in Cygnea cantione, blasphemas & insidiosas interrogationes, in præcipuis articulis, summo cum discentium fructu complexus est & refutavit perspicuè.

Responsio ad Bavaricos articulos approbata quoque.

Hos omnes libros, consentaneos, ac congruentes Augustanæ Confessioni, & explicationem illius justam continentes, ac velut in methodo & epitome perspicua & explicata complectentes, prolixioribus scriptis suis Lutherus copiosissimè tradidit constabat ab omnibus piis & doctis approbatos, summi ac preciosissimi Thesauri loco habitos fuisse longo tempore. At postea de consilio ac judicio gravissimo virorum sapientum, ut Consensus de doctrina in Saxonicis Ecclesiis durabilior esset, volumine uno comprehensos & editos in omnes Principis & Electoris Saxoniæ Ecclesias, ad usus Pastorum & doctorum in his coemtos & distributos esse publicè, notum est, non alia de causa, quàm ut ministri Ecclesiarum doctrinæ cœlestis explicationem principaliter ad normam librorum & Propheticorum & Apostolicorum & trium Symbolorum, postea ad libros Lutheri & hos Philippi instituerent. Est etiam notum, doctrinam in his libris expositam, cum vivente Luthero, tum postea etiam illo defuncto, ad hunc usque diem in Academiis Saxonicis, & multis aliarum regionum Scholis & Ecclesiis, pio

Origo corporis doctrinæ vitiis.

consensu traditam & conservatam fuisse: Et ideo hoc Corpus doctrinæ prorsus non potuisse & debuisse à privatis & paucis Theologis absque publico omnium Ecclesiarum consensu aut damnari aut reijci.

Flaccius Illyricus primus Corpus doctrinæ vetus damnavit.

Primus hoc tentare ausus fuit ante annos aliquot Flaccius Illyricus *cum sociis & complicibus suis hoc modo & ordine. Ex concepto, nulla de causa, odio adversus sanctissimum & de universa Ecclesia optimè meritum virum* Philippum Melanthonem, *tanta fuit Flacci & sociorum eius violentia & acerbitas, ut post annos circiter viginti, recusis epistolis, quas è Conventu Augustano ad Luthero ille scripserat, & his calumniosè detortis, veriti non sint eam, quam boni omnes semper in ipso probarunt, moderationem & circumspectionem, vehementer, exagitare, quod constitutus in acie penè solus, & ceu* μονόμαχος *objectus tot & tantis hostibus, cùm in tanta opinionum & controversiarum perplexitate scribenda esset Confessio, cui tot Principes, tot hominum millia, & æternæ & huius caducæ vitæ suæ salutem niti atque insistere omnem pro se discrimen vitæ, fortunarum, dignitatum, bonorum, extremum adituros esse, professuri erant, non attulerit ad hanc rem tam audaciam, confidentiam & impudentiam, quam ipsi hactenus usurparunt è suis latebris bonos omnes allatrantes. Hæc verò calumnia, cum se nihil proficere experirentur, aliquantò post Confessionis illius capita à Philippo præscripta non esse, sed à Luthero, multi de grege illo affirmare ausi fuerunt, quantumvis & vivis testibus, & epistolis Lutheri manu scriptis, quas adhuc extare constat, manifestè redarguerētur, Hoc etiam figmentum, cum non adhæresceret in vi præclarè meriti & innocentis famæ at existimatione, odium tamen erga illum; vel cum jactura & detrimento omnium repurgatarum Ecclesiarum ut explerent suum, ad communes hostes perfidè confugere, & ab his prædium etiam adversus jam mortuum* Melanthonem, *accersere non erubuerunt. Eò igitur insaniæ tandem devenerunt, ut in dubium & controversiam revocare ausi fuerint, quæ sit vera & legitima Confessio Augustana. Imò contenderunt, exemplar Anno* 41. *Vuitenbergæ, editum, Confessionem Augustanam falsò nominari, neque admittendam esse, quod non sit Augustæ scripta & exhibita, nec à Statibus, qui subscripserunt, approbata: Et* Melanthonis *privatum scriptum esse garrierunt quod in suam normam, & novum Corpus doctrinæ recipere nolint, nec licuisse* Philippo *privato arbitrio eum librum innovare aut mutare, qui Ecclesiæ confitentis nomine scriptus sit: Immemores eius, quod in Colloquio Vuormatiensi jam pridem* Eccio, *Pontificiæ tyrannidis, errorum & superstitionum præcipuo Patrono & propugnatori, idem prorsus obijcienti, ad dissimulitudinem exemplarium exprobanti, author tunc respondit:* Rerum eandem esse sententiam, etsi quædam alicubi in posterioribus editionibus commodiore, & magis perspicuâ orationis forma sint tractata, propterea, quod sophistica sua adversarii circumpectiùs nostros & accuratiùs loqui docuissent: *Quibus tunc antagonista ille Philippi repressus obmutuit adeò, ut nunquam postea dissimilitudinis ac discrepantiæ, quam in illa esse questus fuerat mentionem fecerit ullam. Sed authoribus libri Torgensis, eorumque complicibus hæc* Melanthonis *responsio non satisfecit.*

Primò Flaccius reprehendit in Philippo moderationem eius.

Secundò Flaccius sparsit Confessionē Aug. non à Philippo scriptam esse.

Tertiò Flaccius in dubiū vocavit, quæ sit vera Augustana Confessio.

De Locis Communibus Theologicis *aliisque scriptis* Philippi, *in Corpore doctrinæ contentis, dicunt*, quædam in illis paulò antè & post obitum Lutheri mutata esse, quæ per omnia cum Augustana Confessione non conveniant, ideoque abrogandum & repudiandum illud Corpus doctrinæ esse, *eo ipso autem magnam suam injustitiam produnt. Cur enim ob causam non etiam reijciunt* Lutheri *scripta polemica, de quibus certum est, ea multa continere, quæ cum Augustana Confessione non consentiant, quæque nunquam ab omnibus Ecclesiis sine exceptione probata sint: quale est imprimis Vbiquitatis dogma pro fundamento præsentiæ Corporis Christi à Luthero primùm leviter propositum, & meritò postea repudiatum: quod quidem dogma repugnat & manifestè corrumpit multa fidei illius Augustanæ capita. Neque etiam negari potest, eum ipsum* Lutherum, *sæpè in quamplurimis, maximè verò in doctrina de Cœna Domini (ob quàm sese tam iniquos in Philippum præbent) sententiam mutasse. Et si omnia eius scripta diligenter evolvantur, & recto judicio examinentur, multò plures discrepantias in illis, quàm in Philippi Corpore doctrinæ reperiuntur. Quòd ergo* Luthero *non modò parcunt, sed etiā omnia eius scripta indiscriminatim pro norma seu regula certa purioris doctrinæ haberi volunt;* Melanchthonis *autem omnia (propter num & alterum caput doctrinæ aliter, ut ipsis quidem videtur, in posterioribus ipsius scriptis explicatum) suspecta reddunt, & non nisi certis cautionibus legenda aut probanda esse statuunt: In eo, inquam, aut perversum suum atque iniquum judicium, aut certè manifestam sum* προσωποληψίαν, *invidiam* ἀχαριστίαν *erga communem Præceptorem non ferendam nimium apertè detegunt.*

Quantò Flaccius Locos Cō. munes Philippi & alia eius scripta in Corpore doctrinæ contenta allatravit.

Ad accusationem autem de erroribus in Corpore doctrinæ Philippi contentis vide responsionem in Aldenburgensi Colloquio pag. 439. *&c. Sed facilè conijci potest, quam ob causam potissimum sublatum è medio, & ex hominum memoria deletum esse cupiant vetus doctrinæ*

Corpus

Corpus, nimirum, ut ipsum Torgensis, seu Bergensis liber, discentium manibus teratur, & ita juxta proverbium, quasi Glauci & Diomedis permutatione facta perspicuis obscura, recte dictis confusa, ordine explicatis intricata & perplexa, infeliciter succedant.

Levitas condemnatorum Corporis doctrinæ Philippi.

Vt autem Condemnatorum istorum Corporis doctrinæ Philippi, aliorumque utilissimorum scriptorum eius levitatem & inconstantiam summam Lector intelligat, adijcere hoc loco placuit unius saltem ex eorum numero, judicium de hoc Corpore doctrinæ Philippi in genere, eiusque libris in specie. Selneccerus *igitur sic scripsit.*

Selneccerus commendat Corpus doctrinæ Philippi quod in Torgensi Conventu damnat.

Non melior liber est ullus post Biblia Christi.
Quam qui doctrinę Corpusque Lociq; vocatur.
Hoc norunt omnes, qui dexteritate docendi
Discendique simul vera & pietate tenentur.

In eandem sententiam scripsit etiam ad Comitem quendam.

Hoc etiam sanæ Doctrinæ Corpus amato.
Non est hoc melior nobiliorve liber.
Omnia quę pietas, quę doctrina inclyta possit.
Crede mihi sunt hoc cuncta relata libro.
Vera loquor, nihil affingo: si mentiar autem,
Summa sit hæc, in qua mentiar, hora mihi,
Hinc cedant fuci, quibus atra calumnia cordi.
Quæ loquimur sunt hæc vera, placentque Deo.

Commendavit etiam Selneccerus *judicium sequens, cujusdam viri doctrina; pietate & authoritate excellentis & magni, τοῦ ἐν ἁγίοις, de Corpore doctrinæ Philippi Præceptoris beatæ memoriæ, quod sic habet:* Optimus ille Liber est, scriptus à Viro optimo, id quod, si nihil aliud certò certiùs testatur, quòd pessimi quique illum oderunt, & alios fœtidos libros illi substituere volunt. Optimi autem quique illum magnifaciunt, & prædicant, & Deo pro doctrinæ luce & dexteritate gratias agunt.

Selnecceri judiciū de scriptis omnibus Philippi Arrigite aures condemnatores scriptorum Philippi.

Rursus Selneccerus *de scriptis omnibus Philippi*, Qui *inquit*, vel Philippum non audiverunt, vel à ductu & dexteritate proposita & præcipua in eius libris, cum quoad formas loquendi, & doctrinam Prophetarum & Apostolorum explicandi: & Lutheri etiam aliorumque Patrum Græcorum & Latinorum scripta rectè cognoscendi; tum quod ad res ipsas methodicè & integrè, quantum fieri potest, tradendendas & percipiendas attinet, qui inquam inde discedunt, eos vel ambitione, vel novitatis aviditate, vel subtilitatum quærendarum curiosa vanitate, vel etiam ruditate & præcipitantia intricare res evidentes, turbareque & evertere rectitudinem & normam doctrinæ video & experior: & scio huius mei judicii omnes pios & candidè judicantes testes esse. Et ausim sanctè affirmare, non ego verò solum, sed mecum omnes veritatis studiosi & patroni mansuram esse diligentiam inquirendorum fontium, in Hebræa & Græca lingua, & dexteritatem docendæ & discendæ cœlestis doctrinæ, aliarumque necessariarum & utilium artium, elementa, capita & argumenta omnia in Scholis Christianarum regionum, si methodum, verba, phrases & res à D. Philippo explicatas, sanctamque simplicitatem & ponderosam brevitatem, magistri & discipuli retinuerint, & non alienas, novasque & peregrinas, absurdas etiam & periculosas loquendi formas & distinctiones, ex lacunis sordidis petitas, quam plerumque δοξομανία & alia vitia destruentia pulcherrima ædificia doctrinæ Cœlestis, comitantur, inconsideratè arripuerint & vsurparint. Econtrario verò eadem ratione affirmare licet, ut res ipsa ante oculos posita passim ostendit, dexteritatem discendi & docendi, fontesque inquirendi concidere paulatim, & corruituram esse posthac, si ita τὸ κακοηθές istud progressum fuerit, fastidiendo optimè dicta & explicata, quæ intra parietes nostros habere possumus, & substituendo nova figmenta, fastuosa & intricata, quæ more quorundam non intelligi ab aliis, qui non omnia etiam absurdissima adorant, temerario & superbo judicio perhibentur, &c.

Sed non retinuerunt. Ergo.

Epitheta libri Concordiæ.

Item quidem Selneccerus de Philippi scriptis omnibus, quæ tamen summa cum levitate & inconstantia vnà cum aliis in hoc Torgensi Conventu rursus damnavit, ac è Scholis & Ecclesiis exterminanda esse judicavit.

Selnecceri judiciū de re cognita & locupletata Confessione.

De recognita quoque & locupletata Augustana Confessione, Corpori doctrinæ inserta sic idem Selneccerus *in Caput 49. Isaiæ scripsit inter alia editionis Lipsicæ Anno 69. in 4.* Es stehet vnsers Glaubens offentliche Bekandtnuß vnd vorzeichnuß in der Augspurgischen Confeßion/ die/ Gott lob/ keines wegs vorfelschet ist/wen man nuhr die Exemplaria recht ansehen/vnd die meynung recht vnd grundtlich vnd ohn neyd vnd gifft/ betrachten wil: Sondern ist gebessert/vñ mit worten erkleret/vnd der

wegen bey vns nicht der geringste streit ist von der Augspurgischen Confeßion / man nenne es wie mans nennet / die allererste / die de Fladderer nennen die vnlorfeßschte Confeßion / oder nenne es der selben fernere vnnd weitlenfterige erklerung / so hernach geschehen / weyl es eben eine meinung vnd vorstand ist.

Arrigite aures cõdemnatores recognitæ Augustanæ Confeßionis.

De eadem confeßione sic rursus scripsit: Abeant ingrati cuculi, πίθηκο-λεώπικες Lutheri,& Philippomastiges, crabrones & fuci, fabricentque alia quæ possunt, si modò possunt, corpora vel potiùs cadavera, aut obijciant, Confessionis Augustanæ, Locorumque non depravatione (hanc enim obijcere, vel si rumpantur, minimè possunt) sed Recognitionem sed illustrationem, sed vberiorem multarum rerum explicationem Limnisco nobis opus est, & fasciola sola, notante, non sententia, sed verbis tantummodò aliter dilucidius ac copiosius relata. Istis autem calumniatoribus helleboro opus est, κὴ σιδηρᾶ ἁρπαγῇ qua cerebrum suum ipsi verrant, *&c. Et in Catalogo Conciliorum pag. 97. sic scribit:* Non necesse est fidem habere iis, qui cavillantur discrepare Exemplaria Confessionis Augustanæ, cùm tantùm limnisco & fasciola opus sit, notante dissimilitudinem in verbis horumque copia, & non in sententia, quemadmodum Philippus in Colloquio Vuormatiensi Eccio respondit. *Hæc sic olim Selneccerus de* recognita & emendata Augustana Confessione, *qui tamen postea, mutata sententia, eam rusus in gratiam Flaccio Brentianorum impudenter allatravit.*

Torgensis Convẽtus injustè Lutheri scripta præsertim polemica canonizavit.

Non potuerunt nec debuerunt etiam vel Torgenses *isti, vel postea* Bergenses Patres Lutheri, *quantumvis excellentis viri scripta, præsertim polemica, in Formula hac concordiæ nova canonizare, & pro certißima & indubitata fidei regula obtrudere Ecclesiis: hic enim honor canonicis tantùm Scripturis debetur, quæ omnibus nævis & vitiis indubitanter carent: ideoque sunt αὐτόπιστα, quæ & rerum & verborum respectu invariata semper & immutabilia permanent, Vnde D. Petrus inquit,* Hoc est verbum illud manens in perpetuum quod evangelizatum est vobis. *Gravißimè itaque peccant in Deum & eius verbum, qui vel sibiipsis, vel aliis fidei normam aliunde constituunt, quam ex hoc ipso Dei verbo scripto.* Est enim, *inquit Basilius in Sermone de Confeßione fidei,* manifestus lapsus à fide, & crimen superbiæ, vel non admittere quæ conscripta sunt in sacris libris, vel iis aliquid addere: Prophetæ enim & Apost. *teste Irenæo,* in hunc finem ea quæ prædicaverant, postea in scriptis nobis tradiderunt, ut in futurum illa sola nobis essent fundamentum & columna fidei: *Hinc etiam factum videmus, ut vet. Orthodoxi Patr. libros S. distinguerent, ac alios quidem* Canonicos *alios verò* Apocryphos *appellarent: quorũ longè diversa & impar esset in constituendis, aut confirmandis fidei articulis, authoritas.* Canonici *enim ideo dicti perhibentur, quòd duntaxat ex illis certa & indubitata fidei regula constitui, eliciqúe poßit, ac debeat, utpotè quod sola doctrina in illa comprehensa* certissimè à Deo inspirata, *teste Paulo credenda sit,* non autem hominum voluntate allata: Spiritu enim Sancto, *inquit, Petrus,* impulsi homines Dei & loquuti sunt & scripserunt. *At Apocryphi libri, quia non tam certum, aut consentiens habuerunt in Ecclesia testimonium, ideò non paris æqualisve authoritatis sunt habiti.* Hos enim, *inquit Hieronymus,* legit quidem Ecclesia ad ædificationem plebis non tamen ad authoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Illorum enim authoritas, *inquit alibi Hieronymus,* ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt minùs sunt idonea.

Canonici libri unde sic dicti.

Apocryphi libri unde sic dicti.

Patres privatorum hominum scripta eo precio haberi noluerũtque Canonici libri habenda sunt.

Sicuti verò noluerunt Sancti & orthodoxi Patres ex scriptis illis Apocryphis, etsi Hagiographa & Ecclesiastica censerentur, colligi, aut stabiliri fidei regulas, eave paris esse per omnia authoritatis, cum Canonicis & indubitatis: ita multò minùs paßi sunt privatorum hominum quantavis eruditione & sanctitate præditorum scripta, eo loco & precio haberi, quo scriptura illa Canonica habenda est, quod Torgenses & Bergenses Patres scriptorum Lutheri canonizatione fecerunt. Quã de re Augustinus *contra Faustum Manichæum lib. 11. cap. 5. sic etiam scribit:* Inter hos sumus, quibus idem Apostolus dicit Et si quid aliter sapitis id quoque vobis Deus revelabit. Quod genus literarum non cum credendi necessitate, sed cum judicandi libertate, legendum est: Cui tamen ne intercluderetur locus, & adimeretur posteris ad quæstiones difficiles tractandas, atque versandas, linguæ ac styli saluberrimus labor distincta est à posteriorum libris, excellentia Canonicæ authoritatis, V. & N. Testamenti: quæ Apostolorum confirmata temporibus per successiones Episcoporum & propagationes Ecclesiarum, tanquam sedes quædam sublimiter constituta est, cui serviat omnis fidelis intellectus. Ibi si quid velut absurdum moverit, non licet dicere, Author huius libri non tenuit veritatẽ: Sed aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intelligis. In Opusculis autem posteriorum quæ libris innumerabilibus continẽtur, sed nullo illi sacratissimæ Canonicarum scripturarum excellentia coæquantur, etiam in quibuscunq; earum, invenitur eadem veritas, longè tamen est impar. Itaque in eis si quæ propterea dissonare putantur à vero, quia non ut dicta sunt intelliguntur: Tamen liberum ibi habet Lector, auditorve judicium, quo

vel

vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit: Et ſi cui diſplicuerit, aut credere noluerit non reprehenditur, *&c. Idem lib. de nat. & gratia cap.* 61. Solis Canonicis ſcripturis ſine ulla recuſatione conſenſum debeo, &c. Nunc ſi ſolis Canonicis citra reniſum aſtringimur, licebit interim ab aliis literis diſſentire. Catholicis autem literis nemo non cedet, nemo non ſubſcriberet: ſive fuerit laicus, ſive Sacerdos, ſive Rex, ſive Imperator ſacris literis cedat, atque ad illius impetum molleſcat omne, quod vitam habet, quum nihil ſit ſanctius ac magis neceſſarium in hoc mundo traditum, *&c. Item in Epiſtola ad Fortun.* III. *idem ſcribit:* Neque quorumlibet diſputationes, quamvis Catholicorum, laudatorum hominum veluti Scripturas Canonicas habere debemus: ut nobis non liceat ſalvâ honorificentiâ, quæ illis debetur hominibus aliquid ex eorum ſcriptis improbare atque reſpuere, ſi fortè invenerimus quod aliter ſenſerunt, quam veritas habet, Divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel à nobis. *Sic & Epiſtola* 48. *ad Vincentium Donat.* Hoc genus literarum, *inquit*, ab authoritate canonis diſtinguendum eſt. Non enim ſic leguntur tanquam ita ex iis teſtimonium proferatur ut contra ſentire liceat ſicubi fortè aliter ſenſerint, quàm veritas poſtulat, *&c. Item lib.* I. *de peccatorum meritis cap.*22. Cedamus *inquit*, & conſentiamus authoritati Scripturæ ſanctæ, quæ neſcit falli, nec fallere. *Et alibi:* Hominum eſt labi, hallucinari, falli, fallere, decipi & decipere: Paulo dicente ad Col. 2. Videte ne quis decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi & ſecundùm Chriſtum. Divinæ autem Scripturæ robur, nullum ejuſmodi defectum admittit, nullum conquirit commodum, tantum ad noſtras utilitates capeſſendas non allicit, neminem fallit, nemini blanditur. Quod idem Paul. 2. Cor. 1. affirmat dicens: Non fuit in illo eſt, & non, ſed eſt, vel etiam in illo fuit: Ideò per ipſum dicimus Amen ad gloriam noſtram. *Hæc ratio diſcriminis inter Prophetica & Apoſtolica atque alia omnia hominum poſteriorum, adeoque etiam ipſius Lutheri ſcripta, ex ipſa Humana infirmitatis, & Divinæ firmitudinis ac certitudinis Natura immutabili deſumpta eſt: unde conſequitur, eam ad omnes homines, quacunque ætate, loco & Tempore extendi debere. Ideoque meritò* Auguſtinus *inter Priſcilianiſtarum hæreſes hanc quoque numerat, quòd Apocryphas Scripturas ſimul cum Canonicis legerent, eiſque parem authoritatem tribuerent. Hinc etiam multò magis aparet, non licere cuiquam in Eccleſia ſine crimine, Humana ulla ſcripta Canonicis Scripturis exæquare, paremque illis authoritatem atque prærogativam tribuere, ut inde homines certum ſibi fidei fundamentum ſumere cogantur. Cùm igitur Patres Torg. & Bergenſes in Formula Concordiæ efficere conentur, ut Lutheri Scripta, etiam polemica, pro authentica & ſacroſancta purioris doctrinæ & ſinceræ ſibi fidei regula certiſſimoque fundamento, recipiantur, ab omnibus Eccleſiis, & qui id facere recuſarint, proſcribantur, & damnentur tanquam hæretici: manifeſtum eſt, illos tantò majoris criminis, quàm Priſcilianiſtas ſuſpectos ac reos teneri, quantò nova & contentioſa Lutheri ſcripta inferiora ſunt dignitate & vetuſta approbatione, Apocryphis illis, quæ in Eccleſia legi quidem, ſed non ad conſtituenda fidei dogmata veteres promiſerunt.*

Lutherus ipſi ſua ſcripta pro canonicis haberi nolunt.

Ipſe quoque Lutherus *vel ſibi, vel ſuis ſcriptis hanc authoritatem tribui nunquam expetivit, ſed ſe ſuamque doctrinam S. Scripturæ cenſuris ſubjecit, & ſi inde quiſquam eum erroris convincat huic ſe ceſſurum, ut meliora & veriora docenti promiſit. Nam in ipſius Oratione coram Imp. Carolo V. Anno* 1521. *habita* ſe fecem nominat non niſi errore valentem. *Quæ certè alio referri non poſſunt, quam ad doctrinam, ſeu ad dogmatica ipſius ſcripta, quæ etſi ſe* niſi S. Scripturis convicti in ullius hominis gratiam damnare aut revocare non poſſe teſtetur: omnium tamen, etjam minimorum, diſquiſitioni, examini, atque teſtimonio, exemplo Chriſti, ſubjicit. *Ex quibus tum verbis, tum illius publicæ actionis ſerie apparet,* Lutherum *ita de ſe, ſuiſque omnibus ſcriptis ſenſiſſe, ut videri noluerit legitimum ullum judicium unquam defugere. In Epiſt. quoque quam Vuormatiâ diſcedens, ex itinere ad Cæſarem ſcripſit,* Paratiſſimus ſum, *inquit*, adhuc ſub fide Majeſtatis tuæ, coram judicibus non ſuſpectis, eruditis, tam profanis quã Eccleſiaſticis ſiſti: quo per majeſtatẽ tuam, per Imperii Ordines, per Concilia, per Doctores ſive quicunq; poſſit ac velit docere: libelloq; meos & dogmata omnibus libentiſſimè ſubmittere, examen & judiciũ ſuſtinere & acceptare: nulla re prorſus excepta, niſi ſolo Dei verbo, aperto, claro & liberrimo, quod meritò omnibus ſuperius, & omnium judex permanere debet, *&c. Quid dici potuit vel apertius, vel modeſtius, tum ad omnium ſuorum ſcriptorum ſubmiſſionem, tum ad ſolius Verbi Dei authoritatem, ſupra omnia humana ſcripta evehendam? Cùm igitur ille nominatim exprimat, ſe libellos & dogmata ſua omnibus libentiſſimè ſubmittere, & addat, ſe eorum judicium eatenus ſuſtinere velle, ut ſi redargutus, & de aliquò errore convictus fuerit, omnia ſit revocaturus, & primus futurus, qui ſuos ipſe libellos igni tradat &*

pedibus conculcet: certè nulla temerariâ præsumptione, quod Torg. & Bergenses Patres faciunt, sua scripta putat, aut vult esse omni exceptione & reprehensione majora: & tanta tamque certæ authoritatis, ut & ea à quoquam nolit vel exanimari, vel liberè repudiari aut emendari. In alia etiam sua Epistola eodem illo tempore, ad Ordines Imperii missa, apertiùs adhuc testatur, Non esse vllius hominis scripta pro certa fidei regula assumenda, sed solis Scripturis & verbo Dei nitendum. In rebus divinis, *inquit*, & æternis Deum nec posse, nec velle ferre, ut in uno, vel pluribus hominibus corda nostra acquiescant: Sed in sola ipsius bonitate, ut qui solus hanc gloriam habeat, quod verax sit, imò veritas ipsa: Homines verò cuncti mendaces, & vani, ut Paulus esse docet in Epistola ad Romanos. Et meritò quidem, quum illa fiducia, atque hic assensus, teste Augustino, vera sit adoratio & proprius cultus Dei, nulli prorsus Creaturæ tribuendus. Hinc est quod S. Paulus neque Angelum de Cœlo, neque seipsum & proculdubio neminem Sanctorum, sive in Cœlo sive in Terris dignum hac latria, hoc est cordis fiducia, vult reputari, imò etiam tales exsecratur. Neque etiam quisquam Sanctus est qui honorem istum ferret, multo minus expeteret unquam. Collocare enim fiduciam carnis in hominem, quid obsecro aliud esse potest, quam ex creaturis idola conficere, & substituere ea in locum Creatoris? *Hæc* Lutherus *contra Pontificios, qui absque ulla inquisitione aut legitima Verbi Dei autoritate, tum sua decreta ab omnibus suscipi, tum quæ illis adversantur abjurari & damnari volebant. Quid verò Torgenses isti aliud moliuntur, hoc suo novo Corpore doctrinæ? Intelligit igitur Lector ex his* Lutheris *dicti summam ipsi fieri hoc modo injuriam, si illius scripta tantam obtineant autoritatem, ut in illis fiducia aliqua ac fundamentum veritatis indubitatæ constituatur. Hunc enim honorem nemo citra suspicionem impiæ ambitionis, vel ferre vel expetere, ipso Luthero teste, potest.*

An Lutheri scripta Vbiquistæ eodem loco quo S. Scripturam habeant.

Sed negant Lutherani, se, quocunque tandem in pretio aut honore Lutheri scripta habeant, eodem tamen illa loco, quo Sacram Scripturam habere: aut ita amentes esse, ut non discernant inter verba seu scripta Spiritus Sancti, & hominum. *Negant etiam*, se quenquam cogere, ut in verba Lutheri juret. *Et ut hoc hominibus persuadeant, obijciunt quo ordine & loco illa in Formula Concordiæ Torgensi & Bergensi constituantur.* Principem nempe se locum dare libris Canonicis Sanctæ Scripturæ: secundum ab illis tribus receptis in Ecclesia vetere symbolis: tertium Augustanæ Confessioni & eius Apologiæ: quartum, Articulis Schmalcaldicis, & utrique Lutheri Catechismo, aliisque eius scriptis. *Hæc illi quidem: sed quomodo verbis facta respondeant, tum ex* Pouchenii *adversus Palmerium, tum ex Formulæ Torgensis, & Bergensis præsertim verbis est expendendum. Fatetur* Pouchenius *ingenuè* scripta Lutheri, Lutheranorum Ecclesiarum approbatione per multos jam annos eam autoritatem adepta esse, ut in rebus fidei eis NITANTVR, &c. *Et novi Corporis Compilatores apertè testantur* se aliam nullam fidei confessionem recipere posse, aut velle, quæ non conveniat cum scriptis polemicis & interpretatione Lutheri, ad quos omnes fidei articuli referendi sint. *Hoc nihil est aliud, quàm ab unius hominis arbitrio & autoritate reipsa pendere: & unius hominis scripta pro regula fundamentali fidei non minùs quàm libros Canonicos constituere*, ex quibus solis liceat de veritate aliarum doctrinarum judicium facere, *ut habet Præfatio libri Bergensis, ex Torgensi fabrefacti, Quocunque ergo loco, aut ordine scripta Lutheri collocent, & quibuscunque verbis ac protestationibus illa scriptis Canonicis postponant: res ipsa tamen loquitur, ipsos illa pari omninò dignitate & autoritate censere, quam veteres non tantum Symbolis illis tribus, quibus isti apertè scripta Lutheri comparant, sed etiam S. Scripturæ tribuerunt, ex qua sola de veritate doctrinæ judicandum, & condendos fidei articulos* Lutherus *ipse fatetur.*

In Torgensi hoc Conventu Vbiquitas etiam canonizatur.

Non solum autem novam hanc & puriori antiquitati incognitam regulam, si Libros Propheticos & Apostolicos, cum tribus symbolis demas, in Torgensi hoc altero Conventu constituerunt, sed in eodem etiam articulos, de quibus tunc temporis Theologis Augustanæ Confessionis passim in Academiis & Ecclesiis acriter inter se digladiabuntur, de peccato Originis, de libero arbitrio, justificatione, de bonis operibus, de lege & Evangelio, de tertio usu legis, de Cœna Domini, de Persona Christi, de descensu eius ad inferos, de adiaphoris & de prædestinatione jam tum examinarunt ac deciderunt. Theodoretum tanquam Nestorianum exploserunt. Negarunt Corpus Christi in certo Cœli loco esse circumscriptum: asseruerunt, cœlum id, in quod Christus ascendit, esse ubique diffusum: dixerunt, Christum secundum Humanam Naturam esse ubique, omniscium, omnipotentem, non tantùm secundum Divinam: astruxerunt Corporalem præsentiam Christi in Cœna ex reali communicatione idiomatum. Atque adeò dogma Vbiquitatis, quod Lutherus ab initio certaminis sacramentarii excogitarat, sed mox repudiarat etiam, non solùm canonizatum, inter Canones

nones Ecclesiasticos relatum: sed etiam novis additionibus, veluti de Theodoreto, de cœlo ubique diffuso, de omniscientia & omnipotentia Humanæ Naturæ, de præsentia Corporis Christi in Cœna secundùm majestaticum modum, de quibus nihil prorsus apud Lutherum legitur, ex Brentii & Schmidlini scriptis & somniis in hoc Conventu auctum fuit.

Orthodoxi libri in eadem Synodo damnantur & vendi prohibentur.

In Epistola denique ab his Theologis, qui huic interfuerunt Conventui, ad Electorem Augustum missa, suppliciter inter alia consulunt & petunt, ut libri Grundfest / Disputatio Grammatica, Quæstiones, Catechismus, Acta Synodica, Dresdensis Consensus, Endlicher Bericht / *& similia scripta Vuitebergæ & alibi edita, & huic consilio suo & Concordiæ prorsus adversa, è medio auferantur, quemadmodum in Liechtenbergensi deliberatione hoc idem consilium datum sit, quod ipsi repetendum esse duxerint. Quumque authores horum librorum non præcipuè ipsorum personas, sed per latus eorum Lutherum petierint, & doctrinam ab ipso illustratam, inprimis de Persona Christi, & de Cœna Dominica damnaverint, & hoc conatu Satanas ipsum Christum de sede & throno Divinæ Majestatis deturbare, & non tantum Sacramentariis, verum etiam Arrianis Mahometanis fenestras aperire, & viam præparare voluerit, monent Celsitudinem ejus, ut viam & media quærat, quibus etiam huic malo occurri possit.*

Lege illos libros & invenies falsissimè hæc dici.

CAPUT XII.

De Censuris Formulæ Torgensis.

Formula Torgensis ad alios etiam à Saxone missa Theologos.

Quid actum cum recusantibus subscriptionem in Electorali Saxonia.

N*Ovum hoc Corpus doctrinæ cùm à Theologis accepisset Elector Saxoniæ* Augustus, *misit illud ad alios quoque Augustanæ Confessionis hinc inde Theologos & Ecclesiarum ministros. Recusantes in Electorali Saxonia subscribere, tanquam res novas molientes, non tantùm in Ecclesia, sed etiam in Republica calumniis oppressi, non auditi, non refutati, non collatis sententiis, indictâ causâ, à suis accusatoribus condemnati sunt ad proscriptiones & carceres: ibi cum illis actum de subscriptionibus, non rationibus, sed vel promissionibus, vel minis: Dictum palàm, ab istorum sociis cavendum esse omninò, ut res ad disputationem veniret; si enim accusatis potestas disputandi & se defendendi fieret, actum esse de sua causa. Propositæ sunt quæstiones inquisitoriæ, ad quas respondere jubebantur simplici affirmatione aut negatione: qui non respondere pro Vbiquitatis causa, Sacramentarius proclamatus; Anathema, qui disputaret, quia Lutherus disputârit satis.*

Formula Torgensis aliis Electoribus Principibus, &c. mittitur.

Missa est deinceps nova hæc Formula Concordiæ ad alios quoque Augustanæ Confessionis Electores, Principes ac Ordines: petita est speciosis rationibus libri Censura & approbatio. Sed plerique subscriptionem multis & justis de causis recusârunt, & gravissimas Ecclesiarum controversias alio modo tractandas & dijudicandas censuerunt; quæque in hoc libro desiderarent liberè, missis censuris, indicârunt.

Formula Torg. mittitur Philippo Lud. Palatino.

Elector Saxoniæ mittit hanc Formulam Philippo Ludovico Palatino Principi II. Iunii anno 1576. *protestatur, se illi præscribere nolle ut eam subscriptione suâ approbet; sed tantùm ut de illa suorum Theologorum judicium requirat, quò deliberari possit, quid ulterius in hoc negotio agendum sit.*

Mitit eandem Schmidlinus eidem.

Mittit 13. *Iulii hanc ipsam declarationem controversorum Articulorum (hic enim primus fuit titulus Formulæ Concordiæ) de quibus Torgæ consensus factus est, eidem Principi Palatino* Iacobus Schmidlinus: *petit, ut illam Civitatibus Imperialibus Sueviæ, utpote* Ratisponensi, Tonnaverdensi, Augustanæ, Nordlingensi, Dinckelpurgensi, Bopfingensi; *item Comiti* Oetingensi *transmittat, quò consensus omnium facilius impetrari possit. Idem etiam facturum* Kemnitium *in inferiori Saxonia. Se quoque Vuirtenbergensem Ducem monuisse, ut* Vlmenses, Algovienses, Argentinenses, Francofurtenses, Alsatos *& vicinas Ecclesias de hoc ipso sollicitet.*

Respondet Palatinus.

Respondet Palatinus Schmidlino 24. *Iulii se articulos Torgenses lecturum, & aliorum etiam de his judicia collecturum. Petit simul, ut summâ fide sibi significet, quid* Iulius *D. Brunsvicensis, Hassus, Brandeburgicus, Vuirtenbergensis & alii Principes facere decreverint.*

Mittuntur articuli Torg. Ioanni Palat.

Idem Princeps fratri suo Iohanni Palatino *hos ipsos Articulos mittit, 6. Augusti ejusque judicium liberum de iis requirit. Respondet Palatinus fratri* 20. *Aug. sibi consultum videri, si reliquorum Ordinum Augustanæ Confessionis Theologi, de hoc consensu Declarationis, etiam suam Declarationem & consensum exhiberent. Pollicetur, se prius Torgensem declarationem diligenter lecturum, quàm suis Consiliariis & Theologis disceptandam tradere velit. Idem etiam scribit Electori Saxoniæ* 22. *Aug.*

Neuburgensium censura.

Neuburgenses *Theologi offerunt* 8. *Aug. judicium suum de his Torgensibus articulis Principi suo* Philippo Ludovico, *in quo testantur, se per omnia & corde, & ore, & scripto etiam comprobare eos. Saltem hoc se desiderare, quòd contra promissum in principio libri factum, in nono & undecimo Articulo antithesin omiserint. Articulum de descensu ad inferos, nimis breviter tractatum esse, quem in thesi & antithesi fusius debuissent explicare.*

Torgensis for[mul]a mittitur à Saxone Landgraviis Hassiæ.

Misit etiam Elector Saxoniæ hunc Torgensem librum Illustrissimis Principibus Vuilhelmo & Ludovico *Landgraviis Hassiæ, eorumque judicium de eo petit. Landgravii præcipuos suos*

Theologos Cassellas convocant, Librum eis exhibent, diligenter eum excutere seu examinare jubent, eorumque judicium de toto Libro, & singulis ejus articulis requirunt. Theologi cùm librum istum in timore Domini legissent & examinâssent, Censuram & judicium suum Principibus suis scripto accurato offerunt 5. die Septembris Anno 1576. quòd è Germanico in Latinum versum sic ferè de verbo ad verbum habet. Illustrissimi Principes, Clementissimi Domini, &c. gratias inprimis agimus omnipotenti & Æterno Patri D.N. Iesu Christi, &c. deinde Illustrissimo Principi & Electori Saxoniæ Augusto: tertiò, Vobis Clementissimis nostris Dominis, &c. quòd officii Vestri memores, D.N. Iesu Christi honorem, & Regni ejus propagationem, singulari quodam zelo & ardore promovere studetis, &c. Quamvis autem nos cum illis, quæ inter Augustanæ Confessionis Theologos exortæ sunt, contentionibus & discordiis nihil quicquam commercii habuerimus (ut quæ partim nobis incognitæ, partim verò ne auditæ quidem à nobis fuerunt) sed, Dei gratiâ, in simplici verbi Dei intellectu, & Augustana Confessione in Ecclesiis & Scholis, nostræ fidei commissis, permanserimus, ac proinde, quod tamen absque arrogantia dictum volumus, nullâ quantum quidem ad nos attinet, cum aliis conciliatione opus habeamus: communis tamen consensûs conservandi, & scandala, quæ fortè nonnullis hisce polemicis scriptis data sunt, è medio tollendi causâ, ab hujusmodi Christiano Concordiæ sanciendæ studio, nos nequaquam segregare, sed quantum in nobis est, id promovere & juvare volumus. Et quanquam nullum dubium sit, quin Electorales Theologi, qui Concordiæ Notulam composuerunt, omnia, quæ ad concordiam ineundam & conservandam pertinent ac necessaria sunt, satis superque expenderint; quia tamen vota libera esse decet in Ecclesia, & Celsitudines V. nostrum judicium & censuram, quemadmodum & Saxoniæ Elector, juxta cujusvis conscientiam, requirunt: neminem fore speramus, qui nobis vitio vertat, si ex debita erga Celsitud. V. observantia & obedientia, fidei nostræ rationem reddentes, in hac re maximi ponderis, simplex nostrum judicium & Christianam censuram brevissimè exponamus. Quod tamen hac expressâ conditione acceptum volumus, nos in hoc ipso judicio nostro pertinaciter non mansuros, sed meliora ex verbo Dei, & evidentissimis rationibus docenti & demonstranti, ultrò ac libenter locum dare & cedere paratos esse.

Iudicium Hassiacorum Theologorum de Torgensi formula

Quantum primò ad Præfationem & Exordium libri attinet, satis copiosè in eo causæ judicatæ sunt, Opus hoc non temeritate vel audaciâ quadam, aut novitatis invehendæ studio, sed summâ necessitate id exigente, inchoatum esse, ut concordia & consensus à nonnullis Augustanæ Confessionis Theologis labefacturus, & nonnihil interruptus, restauretur & renovetur. Hoc nullus pacis studiosus improbare potest. Illud autem unicuique judicandum relinquimus, an non adversariis nos calumniandi & accusandi materia, & quasi gladius, quo nos feriant ac jugulent, in manus præbeatur, quando expressè confitentur, aliquos Theologos à quibusdam nominatæ Confessionis articulis, defecisse, & exorta certamina non tantùm λογομαχίαν, sed maximi ponderis res esse. Quod etiam in conscribendo hoc Corpore doctrinæ protestantur Theologi, se novum Corpus doctrinæ componere nolle, valdè nobis probatur. Assentimur in hoc etiam Theologis, Prophetica & Apostolica scripta unicum esse Lydium lapidem, ad quem omnes doctrinæ examinari ac probari debeant: Symbola autem & Augustanam Confessionem unà cum Apologia & Schmalcaldicis articulis, vice testimonii esse debere consensûs Ecclesiæ; cùm Augustana Confessio, ejusque Apologia in Conventu Naumburgensi Anno 61. à nonnullis Electoribus & Principibus denuò subscripta, & quæ in Imperii Comitiis & Colloquiis oblatæ & exhibitæ sunt Confessiones, quibus & Schmalcaldici articuli annumerandi, repetita & Imperatori *Ferdinando* tradita, adeoque unanimiter approbata sunt.

De præfatione & Exordio libri Torgensis

Hoc verò nobis non minus mirum, quàm diligenti consideratione dignum videtur, quòd vox IMMVTATA Confessioni Augustanæ additur: cùm tamen Electores & Principes haud dubiè singulari consilio, & magnis gravibusque de causis, in dicto Conventu Naumburgi, non primam tantùm, quæ Imp. *Carolo* 5. Augustæ exhibita fuit, sed etiam alteram, quæ paulò post Anno 40. & 42. copiosius repetita, & ex Scriptura sacra emendata, declarata & locupletata, ac Vuitebergæ in lucem edita est, nullatenus rejecerint, sed ut defensam etiam in Vuormatiensi Colloquio adversus Eccium, & sic authenticum scriptum, vivente adhuc Luthero, factum, æquè ac priores Anno 30. Imp. *Carolo* traditas, & Anno 31. Vuitebergæ excusas, approbârint: quæ omnia verbo IMMVTATA improbantur, ut non modò ob hanc causam Theologi, sed etiam Evangelici Electores & Principes levitatis & inconstantiæ argui & accusari possent.

De Immutata Confessione Augustana.

Minorem Catechismum Lutheri, ab eo tempore quo lux Evangelii denuò inter nos accensa

De minore & majore Catechismo Lutheri.

accensa est,ad hoc usque tempus propter juventutis institutionem retinuimus, & in posterum etiam simplicium & infirmorum causâ retinebimus. Majorem ejusdem Catechismum, ut concionatoribus accommodatiorem, quàm plebi, quique non publico, sed Lutheri privato nomine editus est, reliquis ejus scriptis annumeramus.

De scriptis Lutheri omnibus canonizatis. Nota.

De reliquis *Lutheri* scriptis,quæ tanquam communis Ecclesiarum consensus citantur, cùm sæpius Theologi non ad didactica tantùm, sed etiam ad polemica ejus scripta sese referant, piè & Christianè monendum duximus, quomodo hæc conveniant, quòd ab initio mox protestantur Theologi, Corpus hoc suum doctrinæ ex iis tantùm scriptis confici debere, quæ publico nomine edita, & ab Ecclesia approbata atque recepta sunt, quorum etiam in specie quædam nominantur:postea verò omnia Lutheri scripta privata quoque pro regula decernuntur, ad quam proximè à Propheticis & Apostolicis scriptis,tanquam nostris Symbolis, omnia certamina dirigi & componi debeant?

Lutheri, tanquam singularis & præstantissimi organi Dei authoritas servanda meritò, & ut ingratitudo maxima esset, si agnoscere nollemus, Deum his ultimis temporibus in universalem Ecclesiam magna & præclara beneficia per eum contulisse. Notum est autem, *Lutheri* scripta dissimilia, nec sibi consentientia, esse, quod ipsemet quoque *Lutherus* sæpè fassus est, & ex illis non solùm Papistas, sed etiam alios interdum testimonia contra nos proferre, unde rursus *Lutherus* iis non plus, quàm par est, tribui voluit, sicut ex præfationibus librorum ejus videre licet,ubi dicit: *Quantum ad me attinet, ferre possem, ut omnes mei libri perirent, ut qui iis nihil aliud quæsierim, quàm ut Sacra Scriptura & Dei veritas patefiat, quæ nunc per Dei gratiam tantâ claritate & potentiâ lucet, ut Ecclesia meipso, meique similibus, præsertim verò dissimilibus meis sine damno carere posset.* Probè etiam cavendum censemus, ne calumniis detur occasio, quum jam antea nonnulli objecerint nobis, nos *Lutheri* scriptis, haud secus quàm Captivitate Babylonicâ constringi: propterea eò respiciendum arbitramur, ut hac in parte cautè agamus & loquamur, ne malevoli nos ex propriis nostris verbis,dissimilium & contrariarum sententiarum convincere & accusare queant. Præterea hoc etiam periculosum est,huic, quod homines docuerunt, nimium fidere, quum hoc ipso conscientiæ satiari nequeant: Imò præstantissimi quique Doctores, quod Patrum exempla satis probant, non in omnibus puri fuerunt, sed quilibet suos nævos & vitia habuit, quod etiam ipse Lutherus de se ipso ingenuè fatetur, inquiens, *Non se meliorem esse Augustino,qui glorietur, se docendo & scribendo quotidiè proficere.*

De novo Corpore doctrinæ.

Illud etiam silentio prætereire non possumus, quòd etsi Theologi isti videantur sibi nihil novi proferre,sed vetera scripta retinere, mirum tamen videbitur amicis nostris nobiscum sentientibus æquè atque adversariis,quòd deinceps antè citatâ scripta *Corpus doctrinæ* nominari debeant, cùm tamen à multis jam annis *Corpus doctrinæ* habuerimus, eoque tanquam Propheticis & Apostolicis scriptis consentiens;pro Christiano consensu nostrarum Ecclesiarum usi hactenus fuerimus, cui scripta ea inserta fuerunt, quorum nunc ne uno quidem verbo fit mentio. Etsi enim hæc clausula annexa sit, *Reliquos utiles & puros libros, interpretationes sacrarum literarum, refutationes errorum, & fidei Articulorum explicationes, per hoc nequaquam rejici vel abrogari, sed quatenus consentiant cum præsente doctrina exemplari,pro utilibus explicationibus & declarationibus haberi & cum fructu legi posse:* Nihilominus quum eo ipso quòd aliud *Corpus doctrinæ* fabricatur, prius illud vel omninò tollitur & abrogatur, vel saltem improbatur & reprehenditur,veremur, hanc clausulam scandalo, quod ex hac mutatione in piorum & fidelium animis exoriri posset, cavendo, & adversariorum calumniis avertendis,non satis idoneam & sufficientem fore: ob quam causam jure nobis objici posset, quod *Sophronius Acacianis* in Seleuciana Synodo objecit,ut scribit Socrates lib. 2. c. 40. *Si singulis diebus propriam exponere sententiam, fidei constituit expositionem, amittemus tandem veritatis certitudinem.*

De abrogatis Melanchthonis scriptis.

Manifestum est, nec potest negari, quòd juxta scripta incomparabilis viri *Philippi Melanchthonis*, (quæ ante hæc tempora inserta fuerunt Corpori doctrinæ, quod non solùm Ecclesiæ Saxoniæ Electoralis, sed nostræ quoque & multæ aliæ approbârunt) omnes ferè Scholæ & Ecclesiæ informatæ, & magno cum fructu innumerabiles Animæ, quæ in vera fide,& vera Filii Dei invocatione ex hac vita migrârunt, & jam in Domino requiescunt, institutæ sint. Hæc ipsa verò scripta non solùm novo hoc Corpore doctrinæ suspecta redduntur, sed etiam omnium Ecclesiarum, earumque ministrorum labor in erudiendo ex iis & instituendo populo in dubium vocatur; & propterea hæc res diligentem considerationem meretur. Quid Lutherus de Melanchthonis libris, inprimis de Locis ejus Theologicis judicârit,omnibus notum est, proinde eò cùm primis respiciendum, ne rejectione præstantissimorum ejus scripto-

scriptorum, auctoritas illius imminuatur, & clarissima fama obscuretur, nostraque doctrina, quam hucusque professi sumus, suspecta & dubia simul reddatur: metuendumque sit, ne tandem aliis quoque fidelibus Doctoribus, qui jam in magna authoritate, & de Ecclesia optimè meriti sunt, adeoque ipsi etiam Luthero idem eveniat; si nimirum virgulâ censoriâ contra præstantissimum hunc virum, & non tantum de Ecclesia Dei, sed etiam de communibus studiis præclarè meritum, tam accuratè & severè utamur, ejusque nævos, quorum aliquos etiam pro Humana imbecillitate habuit, juxta charitatis regulam, non quantum quidem in nobis est, legamus. Ad hoc igitur malum præcavendum & declinandum, videretur nobis juxta simplicitatem nostram, consultissimum fore, si ad singula nominata scripta simpliciter nos referremus, nec Corpus doctrinæ nominaremus, præsertim cum hîc non de Corpore doctrinæ præcipuè constituendo, sed de componendis controversis articulis agatur.

De peccata Originali. Primus Articulus de *Peccato Originali*, quòd illud non hominis Natura substantia vel essentia, hoc est, hominis Corpus & Anima sit, optimè explicatus, quicquid contra movit ac finxit *Illyricus*, inque plurimis, inutilibus & inquietis suis scriptis maximo tumultu & clamore defendit, satis, quantum rei necessitas postulavit, confutatum & explicatum est, & acquiescimus thesi & antithesi, neque aliter unquam hactenus sensimus & docuimus: & ante aliquot annos, Celsitudinibus V. nostrum ad Librum *Vuigandi* de peccato Originis judicium clementer requirentibus, ad eundem prorsus modum sententiam nostram humiliter declaratam tradidimus.

De Libero hominis Arbitrio. In Articulo de *libero hominis arbitrio* nonnulli vehementer laborarunt: ne vel Manichæorum, vel Pelagianorum sententia defenderetur. Hoc verò negotium, nostro quidem arbitratu, tam accuratè & perspicuè declaratum est, ut nullus pacis amans de eo amplius dubitare possit.

De Iustificatione fidei. In tertio Articulo de *Iustificatione fidei coram Deo*, uterque error, cùm *Hosiandri*, tum *Stancari* rectè, tanquam noxius & perniciosus declaratur & rejicitur. Ac licet non omnia, quæ Aldenburgi de hoc Articulo disputata sunt, in specie, ac illis ipsis verbis, quibus in Colloquio isto usi sunt, repetuntur; articuli tamen hujus declaratio eò directa est, ut qui aliquo saltem judicio præditus est, de toto isto Colloquio judicare, & omnes tum quidem motas contentiones & errores facilè, & ex ipsis fundamentis discernere & decidere possit.

De bonis Operibus. Idem etiam in quarto Articulo de *bonis operibus* factum est: eaque propter ambos in thesi & antithesi approbamus.

De Evangelii definitione. Ex *definitione Evangelii*, in Locis Communibus Philippi, ubi scribit, Evangelium esse prædicationem pœnitentiæ de promissione remissionis peccatorum, certamen exortum est, quid propriè Evangelium sit & significet, quæ res in quinto Articulo commemoratur & explicatur. Quamvis autem nonnulli docuerunt, Evangelium in propria sua significatione, pœnitentiæ quoque prædicationem esse, idque subtilibus glossis declarare voluerunt: Nos tamen in illa à Theologis citata & usurpata distinctione acquiescimus: nempe, Si Evangelium pro universa & tota doctrina Christi, quam ipse prædicavit, atque etiam in novo Testamento prædicare jussit, accipiatur, æquè pœnitentiæ prædicationem esse? atque promissionis de remissione peccatorum: Sin verò simpliciter & propriè sumatur, pro prædicatione videlicet gratiæ Dei in Christo Iesu, tunc non esse pœnitentiæ prædicationem, sed tantum prædicationem remissionis peccatorum. Proinde in quæstionem & contentionem vocata est definitio, priore sensu recta & vera est; posteriore verò consistere nequit: nec ipse author alio sensu quàm primo accipi voluit eam, dum initio hujus loci de Evangelio, id doctrinam Apostolorum nominat. Et paulò ante hanc definitionem locum citat ex Lucæ ultimo cap. ubi Christus docere jubet *pœnitentiam & remissionem peccatorum*. Ac paulò post expressè discriminis legis & Evangelii mentione factâ, dum de Evangelio propriè dicto loquitur, pœnitentiæ prædicationem, à prædicatione promissionis distinguit: Vtrunque igitur, quod in hoc Articulo ponitur, cum nostra doctrina & sententia consentit.

De tertio Legis usu. Sicut etiam de tertio Legis Divinæ usu, non secus ac Theologi declarârunt, statuimus & in nostris Ecclesiis hactenus docuimus.

De Cœna Domini. De Cœna Domini nostri Iesu Christi, de qua septimus Articulus agit, jam inde ab initio renascentis Evangelii lucis, ad hoc usque tempus grave & perniciosum certamen fuit. In nostris autem Ecclesiis huc usque aliter non docuimus, nec etiam in posterum aliter docere statuimus, quàm quòd in vero usu Cœnæ Dominicæ, unà cum pane & vino verum essentiale ac præsens Corpus Domini nostri Iesu Christi, quod pro nobis in ara Crucis mortuum est; & verus, essentialis Sanguis Domini, qui in ligno Crucis pro nobis effusus est; non tamen externo, natura-

naturali & sensibus comprehensibili, sed interno, supernaturali, spirituali, & solâ fide comprehensibili modo exhibeatur, sumatur & manducetur à dignis & indignis. A dignis quidem ad fidei ipsorum confirmationem, adeoque salutem eorum; ab indignis autem ad judicium: *& cætera. Et mox*: Retinuimus, *inquiunt*, & adhuc retinemus Concordiam à Bucero anno 36. inter Vuitebergenses, & superioris Germaniæ Theologos constitutam, in qua etiam Illustrissimus Princeps & æternâ memoriâ dignus Philippus Landgravius senior Celsitudines V. acquiescere, eamque defendere in Christianissimo suo Testamento mandavit, *&c.* Recipimus etiam & approbamus scriptum quoddam, quod anno 61. sub utriusque Vuitebergensis & Lipsensis Academiæ nomine, ab Electore Saxoniæ Celsitudinem V. parenti, sanctissimæ memoriæ, missum fuit, in quo Concordiæ anno 36. initæ mox ab initio fit mentio, expresséque etiam de his quinque Articulis tractatur; 1. Quæ substantia Sacræ Cœnæ, &c. quomodo hæc verba, *Hoc est Corpus meum* intelligenda sint: 2. quomodo manducatio fiat: 3. de discrimine duplicis manducationis, spiritualis & sacramentalis: 4. de dignis & indignis: 5. de vero Cœnæ usu. Recipimus & *Pauli Eberi* de S. Cœna Institutionem & Confessionem, quæ anno 62. scripta & excusa est. Et quoniam Theologorum, qui congregati fuerunt, copiosa & perspicua hujus Articuli explicatio, quantum ad thesin & antithesin attinet, in fundamento cum nostra sententia & doctrina congruit, in declaratione illa, hoc quidem sensu, acquiescimus.

Hassiaci Theologi improbant in Torgensi formula condemnandi verbum.

Hoc unum ex Christiano & pio animo admonendum duximus, cùm totum hoc negotium eò directum sit, ut inter eos, qui Evangelium purè receperunt, idque contra Pontificios pro virili defendunt, Christiana & firma Concordia constitui & retineri possit, nosque omninò speremus & confidamus, ubi hoc Opus inter Augustanæ Confessionis Ordines ac Socios, Dei gratiâ & benedictione, exoptatum finem attigerit, fore, ut tum, cùm primis etiam hoc cogitetur, quomodo inter Calvinistas & nostros, in hoc quoque Articulo, quandoquidem in reliquis ferè omnibus nobiscum, & cum Augustana Confessione conveniunt, Christiana concordia, si non iniri, at saltem quæri possit: An non præstaret in antithesibus mitiori aliquo & leniori, sicut etiam in reliquis articulis factum est, vocabulo uti, quam toties repetere vehemens & durum illud CONDEMNANDI verbum, ut omittamus alias multas odiosas voces, quibus animi alterius partis offenduntur & exacerbantur, quò Christianâ hac mansuetudine futuræ Concordiæ quasi semina quædam spargantur: præsertim cùm in ipsa quoque Augustana Confessione simpliciter dicatur, ET IMPROBANT *secus docentes*, contra alios autem errores ab universa Ecclesia rejectos, verbum *Damnandi* ibidem sæpè usurpetur. Illud etiam negari non potest, quin multi infirmi inter illos, qui non malitiosè & pertinaciter in sua sententia perseverant, sed tantum ob idololatricæ Pontificiorum Transsubstantiationis abominationem, & quia meliora non sunt edocti, hac ratione graviter offensi deterreantur, qui suo tempore lucrifieri possent. Nostrarum igitur partium esse arbitramur, hoc cumprimis dare operam, ut patientiâ & mansuetudine erga illos utamur, atque vel Christianam Concordiam cum illis ineamus, vel saltem illorum aliquos lucrifaciamus, & nulla culpa in nos meritò transferri possit.

Theologos quoque & scripti hujus Authores amicè de hoc admonendos duximus, Num approbandum sit, quòd in hoc ipso articulo scribitur, Theodoretum, suum errorem, propter quem in aliquot Synodis damnatus est, nunquam revocâsse: quum tamen omnibus notum sit, ipsum in Chalcedonensi Concilio Nestorium palàm condemnâsse, Leonis Epistolam approbâsse, & hanc ob causam ab universa Synodo receptum in gratiam esse: unde etiam ipsimet Authores hujus scripti illius authoritatem & testimonia sæpè allegant. *Theodoretus errorem suum revocavit.*

In antithesi 15. Artolatria, seu, panis Cœnæ Dominicæ adoratio rectè rejicitur: quia tamen annexa correctio, *Quòd nihilominus Christus in Spiritu & veritate adorandus sit*, à simplicioribus sinistrè accipi, & ad Sacramenti adorationem trahi posset, clariùs; nostrâ quidem sententiâ, declarari debuit, ita quidem, ut clausula hæc præcederet, eamque deinde rejectio idololatrici erroris sequeretur demùm.

Octavus articulus de Persona Christi, ut gravis & sublimis est, sic eidem totum Christianæ nostræ fidei fundamentum innititur: eaque propter meritò declaratur, & contra omnes errores, veteres etiam & novas hæreses confirmatur & defenditur. Quemadmodum verò Satan Christi Domini ejusque regni, & per consequens etiam omnium piorum ac fidelium hostis est infensissimus: sic quoque in primitiva Ecclesia, mox post Apostolorum tempora, multos abominandos & blasphemos errores suscitavit, quibus hunc articulum corrumperet, & puram doctrinam de Persona Iesu Christi, obscu- *De Persona Christi.*

obſcuraret: qui tamen omnes, Dei gratiâ & auxilio, in Generalibus Conciliis, rectè explicati, & verbo Dei refutati ſunt. Hodiè verò de hoc articulo ideò controvertitur, quòd Zuingliani & Calviniſtæ, hoc ipſo & aliis articulis Fidei, de Aſcenſione Chriſti in cœlos, & Seſſione ad dexteram Patris, probant, Chriſtum nec verum & ſubſtantiale Corpus ſuum in ſacra Cœna edendum, nec verum Sanguinem ſuum bibendum nobis dare. Quamvis autem articulus hic non ſit fundamentum, ex quo præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in Cœna probatur, ſed verba Inſtitutionis, *Accipite, edite, Hoc eſt Corpus meum*, &c. hæc faciunt, quòd certi ſumus, quod Dominus in legitimo hujus Sacramenti uſu, nos vero ſuo Corpore, & vero Sanguine cibet ac potet: fundamento tamen huic non adverſatur & repugnat, ſicuti multi opinantur. Sed quemadmodum verba Cœnæ teſtantur, velle nobis Chriſtum verum ſuum Corpus, & verum ſuum Sanguinem dare; ita quoque hic & alii articuli de Aſcenſione Chriſti & Seſſione ejus ad dexteram teſtantur, quòd ſuum Corpus & Sanguinem in Cœna nobis dare poſſit. Ideoque rectè declaratur & docetur, veritatem Humanæ Naturæ ic Chriſto ejuſque Aſcenſionem in cœlos, & Seſſionem ad dexteram Patris, præſentiam Corporis & Sanguinis Chriſti in ſacra Cœna nequaquam impedire. Vt enim Seſſio ad dexteram Patris, ad quam in Aſcenſione ſua receptus eſt Chriſtus, non intelligenda eſt de certo aliquo loco, in quem Chriſti Corpus, tanquam incluſum & captivum receptum ſit, ſic ut alibi etiam, quo illud verbo ſuo deſtinat ſeu ordinat, eſſe nequeat, ſed de Divina Potentia & gloria, in qua Chriſtus cum Patre ſuo omnipotente regnat ac omnia gubernat: Sic ſtatuimus & docemus, licet Chriſtus verus & naturalis homo ſit & maneat, non tamen propterea ſequi, Corpus & Sanguinem eius in Sacra Cœna non poſſe diſtribui & percipi: Sed quia Humanitas Chriſti ab æterno Dei filio aſſumpta, & ſic cum Deitate ἀδιαιρέτως unita eſt; potius inde ſequitur & irrefragabiliter probatur, quòd Chriſtus, tanquam omnipotens & verus Deus, ubicunque velit Corpore ſuo eſſe queat, ideoque etiam in Sacra Cœna, juxta promiſſionem ſuam, verum ſuum Corpus & Sanguinem ad edendum & bibendum diſtribuere poſſit. Quanquam fateri nos oportet, quòd illa omnia, quæ de perſonali Vbiquitate Humanitatis Chriſti ſubtiliter diſputantur, in ſimplici noſtro intellectu ſatis aſſequi & capere nequeamus; quod etiam unà nobiſcum multi præſtantiſſimi Theologi & Doctores conqueruntur. Abſit tamen, ut hoc ipſo alios, qui ſe hæc intelligere opinantur, redarguere, aut Chriſtianam Concordiam impedire velimus: ſperamus quoque eos hæc ſic tractaturos, ut de iis & Deo, & univerſæ Eccleſiæ rationem reddere poſſint.

Quod autem ad Notulam ipſam declarationis hujus articuli in Libro iſto attinet, eam in fundamento approbamus, & Theologis aſſentimur, cùm præſertim Neſtorii & Eutychis errores perſpicuè rejiciantur & damnentur. Illud ſaltem, quòd de Divina Natura traditur & docetur, quòd Humanitati omnes ſuas proprietates ſic communicet, ut eas etiam pro ſe, & ſecundùm Humanitatem habeat, nonnulli noſtrum non aſſequi poſſunt, quomodo abſque transfuſione proprietatum & exæquatione Naturarum fieri poſſit. Hyperphyſicas quidem qualitates, vel dona, quæ Humanitati propter perſonalem Vnionem attribui debent, agnoſcimus ſanè nullo modo negari debere. Antiphyſica autem, hoc eſt dona, quæ contra hominis naturam ſunt, & hominis naturam deſtruunt, quomodo Humanitati Chriſti tribui poſſint, nos prorſus intelligere nequimus. Interim tamen Theologos amiciſſimè commonefactos & rogatos volumus, ut in hoc ſcripto publico omnium Eccleſiarum conſentientium nomine edendo, à Phraſibus abſtineant, quæ cum Regula Chalcedonenſis Synodi pugnant & occaſionem ad multa mala dare poſſunt: neque dicant, Humanitatem Chriſti, ſeu Humanam Naturam Chriſti omnipotentem & omnipræſentem eſſe: quum in Chalcedonenſi Concilio gravibus de cauſis decretum ſit, ut proprietates, quæ uni tantum Naturæ conveniunt ejuſque propriæ ſunt, alteri non niſi in Concreto, hoc eſt, quando de tota Perſona loquimur, attribuantur. Cùm enim dicitur, Humanitas Chriſti, vel, Humana Natura Chriſti eſt omnipotens, omnipræſens, &c. quid aliud agitur, quàm quòd illud ipſum, quod Divinæ Naturæ ſoli competit, Divina Natura in ac per ſe habet, etiam Humanæ Naturæ ſic attribuitur, ac ſi id etiam per ſe haberet. Sin verò dicitur, Chriſtus, vel Homo Chriſtus eſt omnipotens & omnipræſens, tunc Humanitas, vel Humana Chriſti Natura non excluditur, ſed ſimul etiam comprehenditur, ut quæ etiam propter Vnionem perſonalem omnipotens ſit & omnipræſens, non tamen per ſe, vel ex ſe, ſed propter Divinitatem, ſeu Divinam Naturam, cum qua indiviſè unita eſt. In magnis & arduis rebus facillimè erratur, & hære-

hæreticis hac vel illa parte janua aperitur. Tutissimum igitur foret, nostro quidem judicio, illa firmiter retinere, quæ vetus Ecclesia, cui hoc certamen multum negotii facessit ad cavenda vtraque extrema cùm Nestorianismi, tum Eutychianismi, decrevit & statuit.

De Christi descensu ad inferos.

De Descensu Christi ad inferos idem sentimus, quod Lutherus in citatâ sua Concione docet, nempe, Descensum Christi ad inferos peculiarem articulum esse Fidei Christianæ, præsertim cùm perspicua testimonia S. Scripturæ habeamus, quòd Christus verè ad inferos descenderit, portas eorum destruxerit, & diabolis omnem potestatem eripuerit, licet intellectu nostro percipere nequeamus quomodo id factum fuerit: hoc autem ideò factum esse, ut omnes Christi fideles ab inferno & potestate diaboli liberarentur. Quoniam verò Lutherus in dicta Concione vult, ut verba hujus articuli simpliciter ut sonant accipiantur & intelligantur, id autem non satisfacit iis, qui de fide sua certi esse cupiunt, necessarium esse putaremus, ut hic articulus eadem methodo, qua præcedentes, tractaretur, & breviter diversæ sententiæ de eo indicarentur, simulque assignaretur, quid sacra Scriptura de eo doceat, quidque de eo credendum sit certis testimoniis Scripturæ & Patrum aliquot significaretur, & cur contrarium docentibus fides nulla habenda sit. Illud enim negari nequit, quòd veteres & recentiores Theologi de hoc articulo idem non sentiant, quod Scriptura saltem doceat, Christum ad inferos descendisse, quo modo id autem factum sit non significet, quæ tamen diversitas vnitatem Ecclesiæ nequaquam disrupit.

De Adiaphoris & prædestinatione.

Declarationem de Adiaphoris, quæ in 10. articulo exstat, nemo, nostro quidem judicio, improbare potest. Approbamus etiam quæ de Prædestinatione, & variis hæresibus in undecimo & duodecimo articulo continentur.

Hoc est, Illustrissimi Principes, Christianum & simplex nostrum judicium de instituto opere Concordiæ inter Augustanæ Confessionis Theologos, & quæ sequuntur reliqua. Cassellis 5. Septemb. anno 1576.

Landgraviorum judicium de Formula Torgensi. Nolunt Formulam Torgen. habere pro Corpore doctrinæ.

Landgravii Fratres cùm hanc Censuram suorum Theologorum accepissent respondent Electori Saxoniæ, & vnà Theologorum judicium ei mittunt. Et primò quidem prolixitatem libri istius Torgensis improbant. Deinde, probare se etiam non posse *scribunt*, quòd liber iste pro Corpore Doctrinæ habendus sit, in quo præter S. Scripturam & tria adprobata Symbola, non modò prima immutata Augustana Confessio & ejusdem Apologia, sed etiam Schmalcaldici articuli, cum parvo & magno Catechismo Lutheri & aliis eiusdem authoris scriptis contineantur: Scire enim Celsitudinem ejus, quodnam Corpus doctrinæ ante aliquot annos in ditione sua publicatum, atque Ecclesiis & Scholis omnibus, ceu regula, quam sequantur, commendatum sit. Similiter Celsitudinem ejus non fugere, quodnam Corpus doctrinæ, cum reliquis politicis Electoribus & Principibus in Recessu Francofurtensi anno 58. ad probarit, quale idem scriptum postea in Naumburgensi Conventu anno 61. Celsitudinis ejus, aliorúmque Electorum & Principum nomine Ferdinando Imp. oblatum fuerit, in quo quidem prima etiam Confessio, quæ Anno 30. Augustæ tradita fuerit expresse repetita & denuò subscripta sit: nihilominus tamen Confessionem quoque postea in Colloquiis publicis oblatam, ut quæ cum prima, quoad intellectum, non modo per omnia conveniat, sed eam etiam copiosiùs in multis necessariis articulis explicet, ob magni momenti rationes à Celsitudine ejus approbatam esse. Ac licet in Torgensi isto libro protestentur Theologi, se nullum novum Corpus doctrinæ facturos, quum tamen titulus expresse ad Corpus doctrinæ directus, & nominatim prima duntaxat immutata Confessio, una cum aliis supra nominatis scriptis pro Corpore doctrinæ citentur, locupletata autem & emendata Confessio, quæ in vtroque Ratisbonensi Colloquio exhibita, & Naumburgi anno 61. à Celsitudine ejus, aliisque Electoribus & Principibus approbata sit, vnà cum aliis scriptis, quæ in primo Corpore doctrinæ, in Celsitudinis ejus ditionibus publicato, alto silentio prætereantur: Celsitudinem ejus cogitare & perpendere debere, annon hæc silentio præterita scripta hoc pacto suspecta reddantur, & adversarii occasionem habeant totum hoc Opus reprehendendi, nec solùm Theologos, sed ipsos quoque Electores & Principes novitatis, inconstantiæ & apostasiæ à priore Corpore doctrinæ accusandi: Tacere se velle, in quas cogitationes, & fortè offensiones hac innovatione & mutatione infirmi coniici possint. Neque se hæc propterea scribere, quod in prima quæ Augustæ anno 30. exhibita fuit, Confessione, & Schmalcaldicis articulis, aut etiam Lutheri Catechismo quicquam desiderent: Nam se hæc ad vulgi & juventutis captum accommodata, & in vero sensu Dei verbo consentanea semper judicasse, in omnibus quoque suæ ditionis Ecclesiis & Scholis

Scholis minorem Catechiſmum Lutheri præ omnibus aliis hucuſque retinuiſſe. Sed quoniam hoc Opus ſub Celſitudinis ejus, aliorumque Electorum ac Principum nomine ſuo tempore in lucem edendum ſit, ſeſe judicare, omnia ſic ordinanda & pertractanda eſſe, ne quiſquam contrariarum actionum, aut diverſarum declarationum vel Theologos, vel Principes accuſandi juſtam habeat. Neque etiam hoc Concordiæ Opus propterea inſtitutum eſſe, ut nova Confeſſio, aut aliud doctrinæ Corpus conſcriberetur, ſed in hunc potiſſimùm finem, ut diſputationes in paucis quibuſdam articulis Auguſtanæ Confeſſionis exortæ & motæ, deciderentur & ad concordiam reducerentur. Ignorare ſe etiam profitentur Landgravii Fratres, ad quid in hoc libro mentione Corporis doctrinæ opus ſit: nam reliquos Auguſtanæ Confeſſionis articulos inter Theologos extra controverſiam eſſe: articulos verò, de quibus hactenus certatum fuerit, in theſi & antitheſi ita perſpicuè declarari, ut nullus ad pleniorem explicationem novum Corpus doctrinæ requirere vel poſtulare meritò queat.

Humana ſcripta rarò citare tutiſſimum.

Quò rariùs etiam poſt Verbum Dei in religionis & fidei cauſis hominum ſcripta adducantur, hoc melius & tutius id cenſendum eſſe. Nam præter quòd nullus omninò Doctor, quiſquis ille ſit, ſive Auguſtinus, ſive Chryſoſtomus, ſive Lutherus, ſive Philippus, ſive alius, ab erroribus vel nævis immunis futurus ſit, omnes enim homines eſſe, adeoque labi, errare ac decipi poſſe: plerumque etiam fieri, ut homines ex ſingulari quodam affectu & ſtudio, huic vel illi Doctori addicti, plus Perſonæ tribuant quàm par ſit, ſicut ante annos aliquot Monachi pari affectu Patres, & primos Ordinum ſuorum Authores etiam ad adorationem uſque venerati ſint. Hanc ob cauſam Paulum quoque graviter objurgare Corinthios, quòd hic Cephæ, ille Pauli, tertius Apollo nomine appellari voluerit, ipſoſque ad huiuſmodi affectibus humanis dehortari. & ut ſolum Chriſtum ſequantur monere. Ipſum etiam Lutherum multùm in hoc laboraſſe, ut homines à Patribus avocaret ad ſacras literas. Quod ſi Lutheri ſcripta, quantumvis vtilia & bona, Corpori doctrinæ inſerantur, non modo ſenſim hac ratione à ſacra Scriptura recedi, ſed etiam Papiſtis occaſionem dari Patres contra nos in aciem producendi, eoſdemque pro iudice & norma in diſſidiis Religionis conſtituendi. Hoc verò Celſitudines ſuas non propterea ſcribere, quòd quæ operatus eſt Deus poſtremis his temporibus per miniſterium Lutheri & collegarum ejus flocci faciant, aut in uno contemnant, alio verò admirentur: nam ſe hæc omnia pro Dei donis agnoſcere, & pro iis gratias Deo agere: Sed hanc ſuam ſententiam & mentem eſſe, ut juxta morem & conſuetudinem veteris Eccleſiæ, quæ in certaminibus ab hæreticis excitatis poſt ſacram Scripturam etiam ad generalia Symbola, & nullius præterea Doctoris, quantumvis excellentiſſimi, ſcripta provocavit; hodiè quoque Principes & Theologi poſt Prophetica & Apoſtolica ſcripta, ad ſuum Symbolum ſeſe referant, & provocent, videlicet ad eam Confeſſionem, quæ primò Auguſtæ anno 30. exhibita, poſtea verò in vtroque Colloquio anno 40. & 42. repetita, anno 61. Naumburgi rurſus confirmata eſt, cum ejuſdem Apologia, atque etiam declarationibus de nonnullis articulis in hoc Concordiæ libro factis; & omnia reliqua ſcripta, quatenus cum verbo Dei, Auguſtana Confeſſione & hac ipſa declaratione conſentiant, pro vtilibus, bonis & neceſſariis agnoſcantur: quo pacto non ſolum quod ſui eſſet officii facerent; ſed etiam omnibus, & nominatim adverſariis omnem anſam & occaſionem calumniandi & cavillandi præriperent.

De prima immutata, & poſteriore emendata & recognita Auguſtana Confeſſione.

Nam quod ſolùm, *inquiunt porrò Illuſtriſſimi Landgravii Fratres*, & nominatim ad primam immutatam Confeſſionem Auguſtanam, quæ iſto quidem tempore ſcripta eſt in ſumma feſtinatione & temporis anguſtia, atque etiam in maximo metu præſentium periculorum, adeoque molliſſime, ne offenderetur Cæſar, neve Principes Evangelici in ſummum vitæ periculum adducerentur, provocatur, eoque illa quæ poſtea in præcipuis articulis ſumma cum diligentia & cura locupletata & emendata eſt, ſi non reiicitur, ſaltem ſuſpecta apud alios redditur, id approbare non poſſumus, cùm ob ſupra enumeratas cauſas, tum verò præcipuè ob Præfationem ad Ferdinandum Imp. Naumburgi anno 61. ſcriptam: præſertim quum etiam meminerimus probè, Flaccianorum factionem bono atque optimè merito Viro Philippo Melanchthoni, qui apud Celſitudinem T. & Fratrem ejus Mauritium Electorem potius manere, quam cum aliis Samariam migrare voluit, infenſiſſimam fuiſſe, & ex concepto ſuo odio, ad opprimendum optimum virum, confidenter de illo ſparſiſſe, quòd injuſſus & ignorantibus Principibus & Luthero, primam Auguſtanam Confeſſionem mutarit.

Cùm tamen hæc mutatio non depravatio, ſed potius irreprehenſibilis explicatio ejus, & ex Verbo Dei emendatio ſit, procul dubio ſciente & volente Luthero facta. Ea enim Naturâ & prudentia Philippi fuit, ſicut omnibus notum eſt, ut in dicta Confeſſione ne unum quidem verbum, neſciente Luthero & aliis, ſolus mutare auſus fuiſſet. Neque etiam demonſtrari poteſt, Lutherum, etſi annos quatuor ſupervixerit, quum Anno 42. in habito Colloquio recognitio & mutatio facta eſſet, ne verbo quidem unquam recognitionem illam reprehendiſſe, vel ſaltem aliquam ejus mentionem feciſſe. Cur igitur Electores, noſque cæteri Principes, noſtram Confeſſionem, quam hactenus in omnibus Colloquiis, & aliàs ſæpè approbavibus, ob privatarum perſonarum quarundam conceptum odium, abſque ſufficiente cauſa, magno noſtro cum dedecore & diminutione reputationis noſtræ, in ſuſpicionem injuſtam & dubium vocaremus? Et hæc quidem de Corpore doctrinæ.

De Cœna Domini & Perſona Chriſti. Quod porrò ad duos articulos de Cœna Domini & Perſona Chriſti attinet, etſi in poſteriore articulo de Perſona Chriſti, nonnulla, inprimis quæ de Vbiquitate dicuntur, noſtrum captum ſuperant, ipſique etiam Lutherani in eo minimè conſentiant, ut ex Eberi & Majoris libellis Anno 62. editis & Celſitudini tuæ exhibitis apparet, atque etiam Kemnitii, Heſshuſii, aliorumque ſcripta teſtantur: noſtrâ tamen ſententiâ tutiſſimum foret in hac miſera vita, in hoc ſublimi articulo de ineffabili, incomprehenſibili & imperſcrutabili divinæ & humanæ naturæ Vnione in una Perſona Chriſti, nullis aliis phraſibus & modis loquendi uti, aut alias inde deducere illationes, quàm quæ in verbo Dei, approbatis Symbolis & Conciliis reperiuntur. Doctrinam autem in articulo de Cœna Domini approbamus, ſicut etiam explicationem verborum Hoc eſt Corpus meum, &c. Arbitramur etiam ſola hæc verba Inſtitutionis ad veram Corporis & Sanguinis Chriſti præſentiam in Cœna confirmandam ſufficere, & ad ſolidiorem ejus confirmationem diſputatione de Vbiquitate minimè opus eſſe. Et cùm articuli de Cœna Domini explicationem in theſi probemus, & potiùs expreſſis verbis Chriſti, ut ſonant, ſimpliciter credere, quàm propter hunc vel illum tropum nobis negotium faceſſere, aut præſentiæ modum noſtro intellectu curioſè perſcrutari velimus; antitheſes etiam huic articulo annexas improbare nequimus. Illud ſaltem conſultum & neceſſarium nobis videtur, ut quemadmodum Papiſtica Tranſſubſtantiatio, & quicquid ei adhæret de localitate, durabili affixione, magica incantatione, circumgeſtatione & adoratione panis, item de opere operato & Capernaitica manducatione in theſi copioſè tractatur, ſic etiam in antitheſi breviter repetatur, & ut impium rejiciatur.

Præterea bono zelo & animi intentione non male hoc quoque admonendum judicavimus, quum in hoc articulo, quo contraria Doctrina rejicitur, magis quàm in aliis, adverſus illos quos Zuinglianos & Calviniſtas vocant, CONDEMNANDI verbum uſurpetur, ſicut etiam in Polemicis ſcriptis Lutheri, quæ hoc loco citantur, valdè dura & odioſa verba reperiuntur, cùm tamen hoc Concordiæ Opus non Theologorum, ſed Principum nomine publicandum & in lucem edendum ſit; an non ſatius eſſet & utilius, ac ad lucrifaciendum plures conducibilius, ſi hoc loco mitius ageretur, & verba modeſtiora uſurparentur? Auguſtana Confeſſio in hoc articulo hæc verba habet: *Improbamus ſecus docentes:* Si hæc vel ſimilia verba, nempe, Improbamus, Rejicimus, Excludimus, Non accipimus, &c. uſurparemus, nobis quidem ad ſententiæ noſtræ declarationem videretur plus quàm ſatis eſſe. Nam *condemnandi* verbum forenſe eſt, quo nos legitimos judices in cauſarum cognitione & forenſibus decretis & judiciis uti permittimus. Atqui manifeſtum eſt, horum temporum Theologos, qui partim mortui ſunt; partim verò adhuc vivunt, acriter invicem, ſine tamen legitimo ac ordinario judice, de hoc articulo certâſſe, imò tota Regna & Reſpublicas in diverſas & contrarias ſententias, quantum quidem ad hunc articulum attinet, diviſas eſſe: Et tamen Electores & Principes ne in hoc quidem Concordiæ Opere ejus litis cognitionem & deciſionem aliquam ſibi arrogare volunt, juxta Iuriſconſultorum regulam, *Quod parit parem rem non habet imperium.* Celſitudinis tuæ Theologus P. Eberus in libello ſuo de Cœna Dom. ſcribit, ſe illos, qui diverſum à ſe in hoc articulo ſentiant, nec poſſe nec velle condemnare. Hujus ſententiæ nos quoque ſumus: Nam bona cum conſcientia eos non poſſumus condemnare, qui in hoc quidem articulo, noſtro judicio, errant, in reliquis autem omnibus, adverſus communem hoſtem Papam, nobiſcum ſentiunt, fidem etiam ſuam re & facto ipſo comprobant, dum non ſolum opes & honores, ſed vitam etiam ſuam propter Chriſtum amittunt. Neque illos pro Diaboli martyribus habere poſſumus, quod aliqui nimis audacter faciunt, ſed pro Chriſti martyribus eos agnoſcimus,

De condemnandi vocabulo.

ſicut factum ipſum teſtatur. Nolumus etiam condemnationibus noſtris, Pontificiis ad majorem ſævitiam & horribiliores perſecutiones, ac fortè noſtri quoque condemnationem occaſionem præbere, omnemque concordiæ ſpem in hoc articulo præcidere. Neque putandum eſt, Pontificem Romanum de Zuinglianorum tantum exſtirpatione cogitare, ſed utrique parti æquè inſidiatur, & omnes in hoc articulo à ſe diſſentientes pro iiſdem habet. Et ut ſummatim dicamus, Nos ſimplicibus Chriſti verbis inſiſtentes, hos errare arbitramur, qui nudam tantum & Spiritualem manducationem abſentis Corporis Chriſti, quæ ſolâ fide fit, ſtatuunt. Qui tamen interim in hoc articulo partim Papiſticam Tranſſubſtantiationem, localem incluſionem, adorationem & circumgeſtationem Panis nobiſcum rejiciunt, partim verò in aliis omnibus articulis idem, quod nos ſentiunt, tam non condemnare poſſumus & volumus, quàm non condemnârunt Apoſtoli in Hieroſolymitano Concilio legis Doctores, in præcipuo fidei Chriſtianæ articulo de Iuſtificatione hominis errantes, & ſub Theodoſio Imp. Orthodoxi Novatianos, quos etiam, nullo reſpectu habito erroris eorum de pœnitentia poſt Baptiſmum lapſis deneganda, patienter foverunt, quòd contra Arianos unà cum ipſis pugnarent. Multò minus arbitramur eos ſacramentarios, Sacramentſchuermeros, Mahometanos, &c. appellandos, aliiſque horrendis convitiis proſcindendos eſſe; unuſquiſque enim pro ſe rationem Deo redditurus eſt.

Nota.

Sicut autem convitia, calumniæ & maledicta Theologos minimè decent, noſque ea in neutra parte unquam probavimus, ita quoque judicamus, Electoribus, & Nobis cæteris Principibus nequaquam convenire, ut Nos hac in parte duriſſimorum verborum Lutheri, quæ in polemicis ejus ſcriptis continentur, ſibique fervore diſputationis exciderunt, participes reddamus.

De conviciis maledictis & calumniis Theologorum.

Novit Celſit. T. ut non ſolùm in tanta luce Evangelii Papiſticæ Indulgentiæ in Germaniam magis magis introducantur, ſed etiam ut Ieſuitæ majores indies radices agant, & omnia ferè regna, provincias ac oppida pervagentur, collapſumque Papatum mirificis artibus ſuffulciant & reſtaurent. Quoniam enim ſpem omnem de adultis in ſuam ſententiam pertrahendis abjecerunt, juventutem & præſtantiſſima ingenia nobilium aliorumque ad ſeſe alliciunt, venenatâ ſuâ doctrinâ eos imbuunt, ad honores & dignitates promovent, nihilque non illorum causâ faciunt. Nos contra à noſtra parte his perturbatoribus pacis publicæ non reſiſtimus, ſed noſtris contentionibus, rixis & condemnationibus nobis ipſis tantùm negotii faceſſimus, ut Ieſuitarum Ordo interea indies magis magiſque creſcat, numerus diſcipulorum illorum augeatur, noſtrorum verò minuatur: adeò, ut, ſi ita perrexerimus, metuendum valdè ſit, ne nos ipſos, vel ſaltem poſteritatem noſtram clariſſimâ luce Evangelii privemus, & in denſiſſimas funeſtiſſimaſque Papatûs tenebras detrudamus. Ad Deum itaque preces ſupplices fundere debemus, ut infauſtum hoc certamen de Cœna, ſi non ad Concordiam communem, ſaltem ad tranquillitatem aliquam clementer dirigat, *&c. Datæ Caſſellis* 10. *Septembris Anno* 1576.

Ob diſſidia inteſtina Papatus creſcit, & Evangelicorum numerus minuitur.

Quàm dicta verè, ſed Patres Torgenſes & Bergenſes nihil moverunt.

VVilhelmus & Ludovicus Fratres Landgravii.

Illuſtriſſimus Princeps Iohannes Palatinus *librum Torgenſem ſuis quoque Theologis exhibet* 8. *Septembris & judicium eorum petit, cum proteſtatione, non in hunc finem hoc fieri, ut per hunc librum, ejuſque cenſuram in Eccleſiis Bipontinis controverſiæ, rixæ & diſputationes excitentur, ſed ut neglectis aliorum concertationibus, ad Scripturæ normam eum examinent, nec in Præceptorum ſuorum gratiam quicquam pronuncient.* Panthaleon Candidus *igitur Superintendens Bipontinus de articulo* 8. *admonuit, quòd vocabulo* Mixtionis *impropriè in eo utantur, & ad Eutychianam Naturarum confuſionem inclinare videantur. Nonum articulum de Deſcenſu ad inferos, non ſatis explicatum eſſe, imò hunc commodè omitti potuiſſe totum exiſtimavit. Alii in articulo de Prædeſtinatione ſpecialiora deſiderârunt. In articulo de Cœna cùm tantam copiam teſtimoniorum ex Patribus adduxerint, fuerunt qui veriti ſunt, fore ut videantur ſacrarum literarum teſtimoniis prorſus deſtituti. Hanc etiam theſin,* Quòd Sacramenta res ſpirituales ſint, *copioſius fuiſſe explicandam judicârunt. Multi proteſtati ſunt, ſe Torgenſes articulos hoc adhuc tempore probare, donec ab aliis meliora edocti fuerint.*

Theologorum Bipontinorum judicium de formula Torgenſi.

Hac cenſurâ acceptâ 12. *Sept. Illuſtriſſimus Princeps Palatinus Iohannes coram aliquot Theologis & Conſiliariis pauca præfatus, ſe* vehementer, *inquit*, cupere, has controverſias, quæ in libro Torgenſi tractentur, omninò ſepultas eſſe. Et quanquam ex Cenſura Theologorum ſuorum intelligat, quòd multi librum hunc, tanquam verbo Dei in pleriſque conſentaneum, approbent: Se tamen quædam obſervâſſe, quæ digna ſint, ut diligenter ventilentur, & excutiantur. Titulum ſic eſſe factum, ut nullo modò conſiſtere poſſit. Theologos itaque monendos,

Iohannis Bipontini Principis judicium de formula Torgenſi.

An non pro his verbis, *Inter Theologos Augustanæ Confeſsionis*, hæc commodius reponi poſſint: *Inter Theologos, qui hactenus Auguſtanam Confeſsionem profeſsi ſunt*: ne, ſi hoc libro Pontificii, & inprimis Calviniſtæ oppugnentur, hi Auguſtanâ Confeſſione ſe tueri queant, illi verò objicere Lutheranis, eos talem amplecti Confeſſionem quæ omnibus erroribus patrocinetur. *Et hæc tum quidem Principis ſententia fuit, cùm Vbiquitariorum fraudes nondum cognoviſſet.* Admonendos etiam authores cenſuit, ut clarè exprimant, quam pro genuina & vera Auguſtana Confeſſione agnoſcant. In Articulo de Originali peccato, & aliis omnibus Lutheri authoritatem, & Patrum teſtimonia tantum narrativè, non etiam probativè allegandа. Articulum de libero arbitrio, nimis copiosè tractatum eſſe. In articulo de Iuſtitia coram Deo pugnari contra Papiſtas: Cùm tamen in titulo dicatur, *tantùm agi de Statibus Auguſtanæ Confeſsionis*: hac ratione autem, Papiſtas quoque pro ſociis Auguſtanæ Confeſſionis habendos eſſe. In articulo de bonis Operibus, authoritati hominum nihil eſſe tribuendum: dicta etiam & teſtimonia ſacræ Scripturæ integra, ſeu ad verbum recitanda. Articulum de Lege & Evangelio eſſe logomachiam. Articulum de Cœna, plurimas habere peregrinas & inuſitatas loquendi formas, quæ nec in Scriptura, nec in ipſa Auguſtana Confeſſione inveniantur. Exempli causâ, quòd de figurata prædicatione dicitur: *Quemadmodum Ieſus Chriſtus per verbum caro factus eſt, ita per verbum Chriſti Corpus & Sanguinem eſſe*, &c. apud Matthæum quoque & Marcum nihil reperiri in contextu de Corporali ſumptione poculi, ut §. 5. affirmetur: Similitudines etiam Lutheri de Cœna commodâ explicatione indigere. In articulo de Perſona Chriſti multas contineri inconvenientes phraſes. Vocem *Realiter* omittendam, & concretum ponendum: Vocabulum *Mixtionis* eſſe periculoſum. Similitudinem de ferro candenti rejiciendam: phraſin hanc, *Humana Natura ſub Deo*, Arianiſmum ſapere: De inhabitatione Dei in Chriſto (*quia Deus eſſentiâ ſpiritualis, & partitionis expers ſit*) perobſcuram parentheſin eſſe, ſic enim nullum diſcrimen inter Chriſtum & Sanctos conſtitui. Articulum de Deſcenſu ad inferos, aut omittendum, aut clarius exponendum.

Bipontinus reſolutionem ſuam de formula Torgenſi differre vult. *Cùm Theologi Bipontini approbâſſent* 15. *Sep. hanc Cenſuram Principis ſui, ſcribit ille ad fratrem* Philippum Ludovicum *Palatinum Neuburgenſem: quum liber Torgenſis debeat eſſe deciſio controverſiarum omnium inter Auguſt. Confeſsionis ſocios, ac Theologos, in ſpecie probè ac diligenter excuti & examinari debere. Res communes conſilio communi quoque tractandas eſſe. Quoniam igitur aliorum Ordinum judicia ſint etiam expetenda, atque expectanda, eouſque velle ſe reſolutionem quoque ſuam differre.*

Iudicium Holſatorum Theologorum de formula Torgenſi. *Hunc ipſum librum Torgenſem exhibuit etiam Holſatiæ Dux Adolphus Theologis ſuis* 21. *Sept. petiitque judicium illorum, & nominatim*, An hic liber ad Eccleſiæ ædificationem utilis ac neceſſarius ſit? *Illi, lecto & examinato in timore Domini libro, reſpondent*, ſe intelligere non poſſe, quòd vel ad Eccleſiam ædificandam, vel ad exorta certamina & diſſidia removenda ſeu tollenda, vel etiam ad firmam Concordiam & Confeſſionem in una religione & Doctrina fidei conſtituendam, neceſſarius & utilis eſſe poſſit: *idque quatuor potiſſimum de cauſis.*

Cauſa 1. Ob quam formula Torgenſis inutilis ſit. Prima *eſt, quòd habeant ipſi poſt Verbum Dei & Symbolum Apoſtolicum, Symbola quoque alia, ab Eccleſia Chriſtiana, & omnibus orthodoxis Patribus, omni tempore, ceu ab omni ambiguitate & contradictione libera & aliena, magno conſenſu adprobata. Præterea habere ſe Confeſsionem Auguſt. ejuſdem Apologiam, articulos Schmalcaldicos, atque utrumque Catechiſmum, majorem & minorem Lutheri. His Symbolis, Confeſsionibus & Scriptis juramento ſeſe obſtrictos & obligatos eſſe: In iiſdem etiam articulos controverſos, quos propter liber hic conſcriptus ſit, multò dilucidiùs & clariùs, quàm in Formula iſta, explicatos eſſe, ut quivis inde ſufficienter intelligere poſsit, quid recipiendum vel rejiciendum ſit. Aut ſi quid præterea obſcurum ſit, exſtare libros Philippi Melanchthonis, qui, vivente adhuc Luthero, conſcripti ſint, & omnia perſpicuè declarent. Ea propter ſubſcriptionem atque editionem hujus novæ Formulæ ſibi inutilem, & non neceſſariam videri: præſertim cùm novæ hujuſmodi Confeſsiones & ſcripta novas plerumque contentiones, diſputationes ac rixas pariant.*

Altera cauſa eſt, ob quam ſcripti illius Torgenſis ſubſcriptionem & publicationem inutilem eſſe arbitrentur, quòd Scriptum hoc Pontificiis, diſſenſionem in doctrina Lutheranis objicientibus, hanc calumniandi anſam non adimat, ſed in manus porrigat potiùs; nec etiam omne genus noxiarum diſputationum præcidat, ſed magis augeat, & auctas alat atque propaget. Quòd ſi igitur adverſariorum calumnias diluere conentur, & motis diſsidiis turbiſque finem imponere, præcisè in veritate ſemel agnita, & Confeſsionib. jam pridem communi conſenſu & approbatione editis ſimpliciter acquieſcendum eſſe. Tenendum præterea & obſervandum in edendis Confeſsionib. certum modũ, ne numerus earũ augeatur, & novæ veteres deleãt, nevè eò res tandẽ deveniat, ut poſteri, quorũ diligẽs habẽda ſit ratio, quid Auguſtana Cõfeſsio vel ſit, vel doceat, prorſus ignorẽt:

ne etiam ipsimet calumniandi materiam & occasionem adversariis præbeant incauti, sitne Confeßio Augustæ exhibita certa vera ac indubitata doctrinæ summa? dubitentve, an Lutherus, ejusque symmachi, eam rectè, solideque in omnibus ac singulis capitibus intellexerint? Neque verò illud etiam parvum æstimandum esse, quòd multi pii & boni viri Confeßionum multitudinem in eam partem accipiant, ac si earum fides & doctrina sic dubia & incerta sit, ut modò probari, modò improbari, pro docentium diversi temporis diverso ac mutabili in horas arbitrio poßit. Hinc verò commodi utilitatisque nihil ad Ecclesiam redire, sed potiùs cursum Evangelii impediri certò certius esse.

3. Tertia *recusationis causa est, quòd hoc scripto omnis generis opiniones, quarum quædam jam pridem oblivioni sint traditæ, quædam etiam non solum plebi, sed ipsis quoque doctoribus incognitæ, ab inferis revocentur, iisque lingua Germanica, quasi labe quadam, deinceps non eluendæ, inficiatur & commaculetur, eoque res tandem deveniat, ut simplices quid verum aut falsum sit ignorent.*

4. Quarta *ratio est, quod in hoc Libro multæ phrases & disputationes contineantur, contrariæ verbo Dei & approbatis Symbolis, multa item paradoxa ex libro Brentii de Majestate Christi, quæ suo tempore graves magnasque turbas excitare possent.*

Theologi Holsati suadent Schmidlino non aures præbendas.

Denique *consultum sibi videri scribunt Theologi Holsatiæ, si* Adolphus *Princeps Electorem Augustum admoneret, ne unicum istum peregrinum hominem (* Iacobum Schmidlinum *) patiatur tot Electores, & Principes in suis regionibus ac territoriis reformare, cùm hoc jampridem, fideliter fecerint Lutherus & Philippus, sed ab isto, utpote Suvevo, sibi cavent. Putare se quoque, si Elector Saxoniæ pro libro Torgensi primum Corpus doctrinæ denuò excudendum curaret, eo ipso solidam ac firmam Concordiam omnium optimè constitui posse: cum peculiari tamen Præfatione, si quid fortè disputabile in eo incideret, ut explicatio illius ex Lutheri & Philippi scriptis petatur. Subscripserunt huic censuræ* Paulus ab Eyzen Bartholomæus Embs concionator aulicus, Marcus Vuerengius, Enoldus Thirna Pastor Schlesvicensis, Martinus Caroncus, Ioannes Iammer *& reliqui numero 72. Anno 1576. Sept. 21.*

Admonitio Theologorum Helmstadiensium ad Iulium Brunsvicensem.

Monuerunt etiam Illustrißimum suum Principem Iulium *Brunsvicensem Helmstadienses Theologi ad præcavendas multas incommoditates, quæ futuro tempore incidere possent, cogendos esse authores & approbatores Formulæ Concordiæ, ut errores suos multos ac varios, quos huc usque tam vivâ voce, quàm scriptis publicè defenderint ac propugnârint, agnoscant & abjiciant. In Conventibus quoque Ridaggeshausii jussu Ducis Brunsvicensis Anno 76. & 77. habitis, cum Kemnitio & Kirchnero iidem decreverunt, petendum à Principe humiliter, obtineat apud Electorem Saxoniæ, aliosque Principes, ut Conventus vel Synodus Formulam approbantium Theologorum instituatur, in qua hoc ipsum fiat, & Formula Concordiæ examini subjiciatur, id enim nisi fiat, Opus hoc Concordia non diu duraturum. Et Dux quidem Brunsvicensis hac de re diligenter scripsit ad Electorem Saxoniæ, qui etiam illi assensit, sed culpâ Theologorum paucorum, quos ab obstinata sua sententia nemo abducere potuit, res tota in fumum abiit. Verba Helmstadiensium formalia hæc sunt:*

Theologorum contumacia.

Weil man beid anfängklich / da man von der Formula tractieret / die vermitund gehabt / daß es endtlich wider zu gefährlichen weiterungen gelangen wurde / wo man nicht under andern nötigen puncten auch deß fürsichtig und deutlich abhandlen möchte / daß die so zuvorn in Religions streiten durch offentliche schrifften und irrige lehre zu weit gangen / und sich nuhr zur Concordia begeben / ihre irrigen lehren oder Incommoditaten außtruklich erkenten und gebürlich abschafften. Als haben etliche der unsern / welche Annis 76. unn 77. zu den versamlungen im Kloster Riddages hausen / von Illustrissimo verschrieben gewesen / auff D. Kemnitii eigene / und in gegenwart statliche vorgebrachte erinnerungen und vorschlege dahin schließen und rathen helffen / daß hochermelter unser G. F. und Herr underthänig ersucht werden solte / daß S. F. G. bey andern Chur: und Fürsten Christlich befürderen wolten / daß eine gemeine zusamenkunft der approbierenden Theologen gestattet und angestelt wurde / damit solches und anders / ohne welches diß werck nit kondte bestendig seyn / verrichtet wurde. Welches D. Kemnitius und D. Kirchnerus noch geschehener approbation der Formulæ nachmahls nötig geachtet / und dero wegen mit uns und andern in einem sambtschreiben ad Illustrissimum das selbige widerholet. Es hats auch Hochermelter unser G. F. und Herr / von deßen F. G. diß werck an den Herren Churfürsten zu Sachsen kommen / wol an S. F. G. nicht manglen laßen / sonder somlichs so beweglich und unbestendig gesucht / daß der Hochlobliche Churfürst mit S. F. G. eingestimmet / und daß solches nicht erfolget / hat niemand mehr vor Gott und der Kirchen zuverantworten / als die / so es anfänglich gerathen / und endtlich widerrathen haben. Als aber die Formula Concordiæ getruckt / und der verströstete Synodus, darinn daß Concordi werck vergentzet werden solte / nicht allein verbliebe / sondern eins und anders vorgegenommen ward / daß der verglei-

chung

chung vngemeß vnd zu wider/ da ſind wir hoch betrübt worden / vnd haben gleich wol noch hoffnung gehabt / es ſolt auff einen gelinden weg gerathen werden: Darzu dann viel Hochermelter vnſer G. F. vnd Herꝛ eine verſamlung / der Theologe Niderſächſiſchen Kreyſes gegen Vlſen verſchuben / darin man brüderlich rathſchlagen vnnd ſchlieſſen ſolte/ womit der vorſtehenden gefahꝛ in zeyt voꝛ zukommen: Aber weil ſolch gütherziges vornemmen D. Kemnitio nit mit ware / als iſt es an andert ort gebꝛacht / vnd ſteckendt gemacht woꝛden.

His addenda eſt etiam Epiſtola Tilemanni Heßhuſii ad Martinum Kemnitium, in qua non ſolùm præclarum circumveniendarum & damnandarum Eccleſiarum artificium congratulatur Torgenſis hujus Conventus Theologis, (quorum tamen nonnullos ficta de ſuis errorib. pœnitentiæ tacitè inſimulat ſimul, & ſuos interim ipſe errores apertè prodit, propter quos operâ Vuigandi à ſuo Epiſcopatu Sambienſi in Boruſſia tandem expulſus eſt) ſed etiam ſuum judicium de Torgenſi Formula Kemnitio indicat, & quæ in illa corrigenda, mutanda, addenda, vel etiam detrahenda ſibi videantur ſignificat. Verba Epiſtolæ hæc ſunt:

Heshuſii judicium de Formula Torgenſi.

Salutem à Filio Dei, perpetuo Eccleſiæ cuſtode, Rev. D. P. Superintendens, Amice frater in Domino dilecte. Multis modis oſtendit Filius Dei Ieſus Chriſtus, ſe præſentem eſſe Eccleſiæ ſuæ & eius fidelem agere curam: Documentorum verò valde illuſtre eſt, detectio fraudum Calviniſtarum, confuſio perſecutorum, præclarum teſtimonium veritati datum & mutatio dextræ excelſæ in Electore Auguſto. Hæc opera regnantis Chriſti cùm aſpicio, continere non poſſum, quin prorumpam in lætam gratiarum actionem, cum precatione ut perficiat opus præclarum, quod incepit dextrâ ſuâ. Per quàm gratum mihi eſt, quod hiſtoriam conventus Torgenſis tam accuratè ad me perſcripſeris: inſignis beneficii loco id pono, & viciſſim mea offero officia, ſi qua à me proficiſci poſſunt. Facilè autem colligo moleſtè te ferre, quod tardius reſpondemus: cauſæ verò multæ ſunt, quia tempeſtivè cognovimus Electorem Saxonię huc miſſurum eſſe formulam Concordiæ, reſponſum noſtrum ad petitionem Ducis Brunſvicenſis Iulii diſtulimus. Vbi verò Electoris formulam accepi, ſtatim eam deſcribi curavi & legi, tradidi etiam Paſtoribus legendam & D. Vuigando.

Nos toto pectore gratias agimus Deo quòd tam illuſtre teſtimonium datur veritati, pro qua hactenus pugnavimus ſolùm. Hoc tantùm quæſivimus & etiam nunc quærimus, ut veritas Evangelii incorrupta ſonet in Eccleſia: profligatis fanaticis ſententiis contumelioſis in Filium Dei & ſyncera Lutheri doctrina, Theſaurus mundi poſtremi, ad poſteritatem ſine fermento ſectarum transferatur. Quòd ergo ad capita controverſiarum attinet, quæ in Formula Concordiæ explicantur in Theſi & Antitheſi conſentimus. Nec Deo nos regente ſuo Spiritu ab hac ſententia nos unquam ſeiungemus. Quod ſi Theologi Vuiteb. ita perpetuo docuiſſent, nunquam ab eis diſceſſionem feciſſemus, neque contra eos ſcripſiſſemus. Quia verò ſententiam rogamur de Formula conſcripta, & Inclytus Elector petit, ut ſine metu liberè dicamus ſi quid deſideremus, candidè & modeſtè moneęmus de quibuſdam, non vt turbemus præclarum opus neque ut novas lites moveamus, ſed ut omnia, quæ in hoc præclaro Libro, ac veluti *Symbolo Eccleſiæ*, pias mentes offendere poſſunt removeantur, quantum fieri poteſt, præſcindantur. Exiſtimamus Eccleſiæ neceſſitatem poſtulare ut in hac formula Authores & Patroni corruptelarum, Illyricus, Philippus, Pfeffingerus, Oſiander, Major, Calvinus, Petrus Martyr; Epiſtola Philippi ad Palatinum nominentur, ac Eccleſiæ & poſteritati ſaltem indicentur, ut juventus in librorum lectione errores cum Formula Concordiæ pugnantes cavere poſſit.

Heſhuſius quæ corrigenda cenſent in Formula Torgenſi.

Non eſt neceſſe ad generalem conventum hoc reijcere, quia libri ſunt in omnium manibus, qui corruptelas continent: & certamina ſunt in Eccleſia, non tantùm de corruptelis, ſed etiam de Perſonis. Multi reijciunt Calviniſmum, & tamen Philippum cum epiſtola ad Palatinum defendunt: ſed cauſas noſtras in ſcripto noſtro modeſtè annotavimus. Monemus etiam ut quidam Paragraphi, & quædam verba omittantur, ut de vitandis vocabulis Accidentis & Subſtantiæ: quia ſecum pugnant. Nobiliſſimum Pauli dictum, Lex eſt pædagogia in Chriſtum, Philippicè in formula exponitur de diſciplina externa: cùm Lutherus illud de ſpirituali uſu legis luculenter exponat, & rectiſſimè. Quòd operibus noſtris conſervetur Fides, defendi non poteſt. In loco de Perſona Chriſti omitti velim vocabula ſcholaſtica, ſubjectivè, formaliter, habitualiter. Quotuſquiſque enim Paſtorum intelligit obſcura illa vocabula, & metuo ne novas pariant contentiones, & res commodè exponi poteſt, ſine iſtarum vocum adminiculo. Beza talibus tendiculis inſidiatur ſimplicioribus, & inſidioſè ad iſtas ſordes nos pertrahere vel invitare conatur. Cenſeo igi-

gitur omittenda esse ista vocabula. Hæc ferè est summa admonitionum nostrarum, cum petitione, ut decretum de abrogato Corpore doctrinæ Misnico, ne sit norma Doctrinæ, & rejectus spuriis illis libris, Acta synodica, & quæ eius farinæ sunt intelligo publicetur, & toti Ecclesiæ promulgetur. Spero te brevi commonefactiones nostras visurum. Domini Vuigandi & Pastorum consensu expecto Certò statuas nos magnifacere Formulam Concordiæ, & læto animo agnoscere Dei beneficium, qui nostris certaminibus præclarum dici testimonium. Ardenti pectori precamur Deum ut suo Spiritu hunc Sanctum conatum constituendi concordiam in Ecclesia provehat confirmet, & ad optatum finem felici successu perducat. Atque hujusmodi preces pro Electore Saxoniæ & Sancto hoc conatu publicè in nostris Ecclesiis. Ostendemus, Deo nos juvante, nos nec quæsivisse aliud, nec etiam nunc aliud quærere, quàm ut incorrupta doctrina Lutheri sine omni fermento transmittatur ad posteritatem: omnium injuriarum & exiliorum per Dei gratiam piè obliviscemur. Iacobus Andreæ, Selneccerus, Crellius, si seriò pœnitentiam agunt, fratres nobis erunt charissimi. Quòd si etjam Philippi, Pfeffingeri, Majoris nomina sine detrimento Ecclesiæ silentio præteriri possent, simpliciter assentiremur. Nec nos voluptatem nec emolumentum speramus, si nominatim ponatur, Philippi sententiam de libero arbitrio & Cœna Domini adversari verbo Dei. Quia verò videmus subesse gravissimas & necessarias causas & exempla habemus Apostolorum Christi, veteris Ecclesiæ, humiliter petimus & rogamus, ut consulatur juventuti nondum confirmato judicio legenti libros Philippi, & uti consulatur posteritati. Et hactenus de communi causa Ecclesiæ.

Certamẽ Heshusii cũ Morgensternio de Abstracto & Concreto.

Nunc quædam de statu Ecclesiæ in Borussia. Magna tranquillitate frui possemus si illi seriò pacem colerent, qui pacis se profitentur præcones, tres Pastores, quorum Dux est Morgenstern, Sax, & Schlusselgeburgius, gravem mihi litem movent, & per totam Borussiam tumultum excitarunt, ob φρᾴσιν in abstracto, scripto vehementi & inerudito & prolixo me adorti sunt, & atrociter deformarunt. Contendunt Abstractum separare naturas in Christo, dividere personam, constituere duos omnipotentes. Nulla institutio, nulla admonitio locum apud illos invenit. Lutheri & Morlini authoritatem mihi objiciunt, respondi illis, variè usurpari vocabulum Abstracti. Lutherum aliquoties juxta Etymon pro separatione usurpasse: Alias verò scholasticè usurpari pro distinctione vocum, Deus & divinitas, Homo & Humanitas. In Abstracto est locutio, quando de Humanitate Christi in ipsa vnione fit mentio. Monstravi exempla aliorum, qui vocabulo isto scholasticè sunt usi, nihil tamen profeci. Aliud enim subest quantum video. Dominus Vuigandus dudum eos reprimere potuisset, sed siluit, & conniveindo eos confirmavit. Vuigandus hanc propositionem concedit: Non tantum in concreto rectè dicitur, Homo Christus est omnipotens, viuificus, adorandus: Sed etiam in Abstracto dicitur rectè, Humanitas Christi est omnipotens, Vivifica & adoranda. Et hoc tantum dixi, cothurnum Vuitebergensium detegere volens. Pastores hoc impugnarunt, ut ipsorum scriptum docet, & tamen non repressit eos: fingunt nunc novum controversiæ statum, quasi dixerim, Humanitatem Christi in Abstracto esse adorandam, & abstractum ad prædicatum de adoratione attulerim, quod mihi in mentem non venit. Tantum enim subjecti est declaratio. Abstractum, inquiunt, Scholastici, supponit pro natura. Consiliarii cupiunt controversiam componere. D. Ionas & D. Cancellarius & alii docti fatentur mihi injuriam fieri. Reliqui fatentur, se non intelligere, vix agnoscent Pastores se inscitia lapsos esse. Quid futurum sit dies docebit. Aliquoties testatus sum in publica lectione & scripto me de vocabulo non pugnare. Verum nec hoc satis est eis. Affectibus ergo indulgent, quia me traduxerunt, quasi dividerem personam: aliquantò acrius ei respondi Latinè, ut eorum audaciam reprimerem, Sed quantum intelligo, non remittunt vehementiam gloriantur se habere manum Chemnizii, quâ testeris, te improbare meam sententiam & vocis usum. Ego adduci non possum ut credam. In tuis enim Literis ad me testatus es, vos idem sentire, & Epistola Stamnichii quid aliud vult? Scholastico sensu vocabuli Abstracti sine separatione naturarum aliquoties es usus in libello de duabus Naturis in Christo: Ego de voce non pugno, per me licet sepeliatur, sed hoc ferendum mihi nullo modo est; quòd isti homines ex inscitia vocis me traduxerunt, quasi dividerem personam Christi & duos constituerem Christos; hic nemo jubet me patientem esse. Extremæ enim blasphemiæ est dividere Personam Christi, & segregare Naturas. Verùm sic excipitur fidelis Episcopus in Borussia, & quidem à Pastoribus. Hanc reporto gratiam quòd

quòd confessionem opposui Sophismatis & convitiis Calvinistarum.

Kirchnerus, licet controversiam non intelligat, ut novi hominem, tamen superbas ad me scripsit literas, leges dictans pontificialiter, & meos Antagonistas inscitiâ stabiliendo, non parum turbavit hanc Ecclesiam: Monere eum potes, ut deinceps cautius & magis fraternè agat. Tarditatem responsionis epistolę compenso, quanquam hęc posteriora minus grata tibi futura sunt: sed talis est fortuna Doctorum, ubi ex acie revertuntur, ubi cum hostibus pugnarunt, à domesticis & fratribus aliquantò durius tractantur, quàm ab hostibus.

Christus ergo confirmet animum, & reprimat tetras calumnias: Ego distinguo inter Scholasticum usum vocabuli Abstracti quando alterutra Natura consideratur vel nominatur, ut Divinitas vel Humanitas & Etymologicum de separatione, ut Lutherus & Morlinus pio sensu usurparunt. Vuigandus abstractum alias ad subjectum refert, ac tum probat, aliàs ad prædicatum, & tum improbat, quantum de separatione intelligitur. Hæc quantum videre possum eodem recidunt. Annon igitur ob inanem λογομαχίαν turbent Ecclesiam, Dominus judicet: sententiam tuam de hac distinctione expeto. Non video quomodo alias loca in tuo libello, 8. loca in Luthero (hic tacendum est de abstracto) conciliari possint, *&c. Regiomonte Borussiorum* 10. *Septembris* 1576.

Tilemannus Heßhusius Episcopus Sambiensis.

Judiciū Theologorū Simmerii Palatini

Theologi quoque Palatini Simmerii 1. *Novembris in sua Censura de Torgensi libro, primo conqueruntur, Theologos quosdam à Lutheri doctrinâ & Augustana Confessione recessisse, ideoque nunc eos novum Corpus Doctrinæ concinnare quinque, partibus constans,* 1. *Symbolis receptis,* 2. *Augustana Confessione,* 3. *eiusdem Apologia,* 4. *Schmalcaldicis articulis,* 5. *Catechismi Lutheri, Se autem Corpus doctrinæ. authore* Philippo Melanthone, *eumque Electoris Augusti Privilegio editum, reliquis omnibus præferre, in quo septem sequentia comprehensa sint:* 1. *Tria symbola,* 2. *Augustana Confessio:* 3. *Apologia:* 4. *Repetitio Augustanæ Confessionis anno* 1552. *Tridentino Concilio exhibita:* 5. *Loci Communes Philippi:* 6. *Examen Ordinandorum:* 7. *Responsio ad impios articulos Bavaricos, cum refutatione errorum Serveti & Stancari: Quæ scripta* Philippi *æquè publicata & privilegiata sint, ac Augustana Confessio & scripta Lutheri. Atque Pontificiorum quoque & Iesuitarum insultatione Corpus Doctrinæ Philippi non posse reijci. Nullam itaque condemnationem* Philippi Melanthonis *admittendam esse ex scriptis* Lutheri. Philippo *ne in mentem quidem unquam venisse aliquid contra orthodoxam sententiam docere. Si* Philippus *reijciatur, fore, ut paulò post etiam sacra Scriptura reijciatur. Quid si omninò constitutum sit novum Corpus doctrinæ componere rogare se, ut id communi consensu omnium Ordinum Augustanæ Confessionis fiat: In specie verò se desiderare quædam in* 2. *articulo de libero arbitrio: in* 3. *de justificatione: in* 5. *de definitione Evangelii:* 10. *de Adiaphoris.*

Cum etiam Elector Saxoniæ, *&* Philippus Ludovicus *Palatinus apud se fratrem* Iohannem *Bipontinum resolutionem de Torgensi formula urgerent, respondit ille iterum fratri* 8. *Novembris. In opere tanti momenti non properare debere. Proinde cùm alii quoque Ordines hunc librum diligenter examinent, se festinare nolle: sed mittere tamen ei suorum Theologorum judicium. Ad universalem Concordiam ineundam omnes Ordines convocandos esse. De unico etiam authentico Biblico contextu & Corpore Doctrinæ ante omnia inter Principes & Theologos conveniendum esse, ne ulla incertitudo sibi obiici possit, propter multas discrepantes versiones Latinas & Germanicas. Cavendum etiam, ne contextus sive Præfatione sive glossis hominum privatorum corrumpatur, aut in alienum sensum detorqueatur. Scripta Apocrypha, quum ex eis articuli fidei probari non possint, omittenda esse. Si de uno legitimo Corpore doctrinæ conveniretur, omnes phrases & modos loquendi juxta illud examinandos. Similitudines, quæ periculo non careant in eo omittendas, & omnia solius Scripturæ testimoniis probanda esse. Quod fieri nequeat, nisi prius Theologi non fastuosi & ambitiosi, sed pacis amantes & Deum timentes conveniant, ac postea Principes quoque & de his seriò deliberent, &c.*

Neuburgensium Theologorum censura de Formula Torgensi.

Responderunt quoque 3. *Decemb. Neuburg. Theologi ad Bipontinorum Censuram:* Si de libro conventum sit, titulum tunc posse manere immutatum. Pontificios & Calvinistas nominari & *damnari debere. De Bibliis & Corpore doctrinæ bonam esse admonitionem. Sed prius Concordiæ libro subscribendum esse. Ad Biblia Germanica corrigenda multum Temporis postulari & maximos sumptus. In Torgensi libro acquiescendum esse. Omittere Lutheri nomen haud consultum esse. Lutheri & Patrum testimonia & loca omitti non posse. Integram textus & testimoniorum allegationem fore quidem ex usu plebeiorum, sed aliud placere Theologis Torgensibus. Objectas peregrinas & periculosas phrases seu locutiones mutandas non esse. Omnia sufficienter explicata, & Lutheri similitu-*

militudines ex antecedentibus & consequentibus declaratas esse: Si enim quid mutaretur, Calvinistas habituros de quo gloriarentur. Polemica scripta Lutheri ideò citanda, quod omnium maximè vir ille veritatem in controversis articulis propugnarit. Paragraphus, *Inferior Deo*, excusatur locis Philipp. 2. & 1. Cor. 15.

Bipontinorum alterum judicium de formula Torgensi.

In Priore Censura Bipontinorum Theologorum nonnulla sunt omissa, quæ tamen in lectione libri Torgensis observata & diligentiori examini reservata fuerunt. Primum est, *quum theses & antitheses copiosè eo tractentur, an non utile foret, si in gratiam indocti seu imperiti Lectoris, eæ in breves articulos & Canones seu Propositiones contraherentur, ut etjam in Symbolis & Conciliis à Patribus factum sit, & vel à principio cujusque articuli, vel ad marginem ponerentur, ita ut textus nihilominus integer maneret, quum is præcipuè ob hanc causam sic sit conceptus & scriptus ut non solùm sit declaratio Augustanæ Confessionis, sed etjam regula, ad quam omnes Pastores suas conciones, sermones & scripta dirigere debeant?* Secundò, *Tomos Lutheri nunc Ienenses mox Vuitebergenses citari: an non satius foret, unam tantum editionem, præsertim Ienensem retinere?* Tertiò, *in articulo de Cœna Domini, & in Paragrapho*, Vt Abraham quum verbum Dei de immolatione fili sui audisset, *hæc verba leguntur: Contra divinam & naturalem legem esse hæc verba: Sed hoc durum esse. Si enim Deus mandarit, legem quoque eius esse. Ad hæc non contra promissionem esse, cùm Deus sibi non sit contrarius; nec pugnare etiam cum sexto præcepto. Sic igitur scribi posse;* An hæc verba quæ videntur rationi humanæ non solùm Dei & naturæ legi, sed etiam summis articulis fidei contraria, juxta literam, *&c.* Quartò *in §.* Ideo omnes Christiani Doctores, *testimonium*, Theodoreti *contra Zuinglianos adductum, probationem ex abundanti esse. Satis enim argumentorum ex sacris literis haberi Et si quis dicere vellet, retorqueri in Calvinistas testimonium* Theodoreti, *quem ipsi pro Patrono suo agnoscant in defendenda sententia sua, considerandum è contrariò esse, eos non unum vel alterum, sed plurima testimonia contra unicum hoc ex authore illo citare. Adhæc non convenire, ut diversæ doctrinæ ex uno eodemque authore probentur.* Quintò *sæpè phrases & similitudines mirabiles ex Patribus allegari, quæ imperitos & simplices potiùs offendant & in errores conijciant, quàm erudiant. Hujus generis esse*, Corpus Christi labiis & linguâ tangi, *&c. Imò Patrum testimoniis ad probandam oralem manducationem omninò non utendum sibi videri, ne adversarii dicant, eos non ex Verbo Dei, sed ex aliis scriptis sua probare. Similia etiam non esse eadem, sed ita plerumque comparata, ut simpliciores potius à vero sensu abducant, quam in eo erudiant: tutissimumque esse si solis verbis Scripturæ insistatur & homines, ut iis fidem habeant admoneantur.* Sextò, *In articulo de Persona Christi eiusque Maiestate maximam partem testimoniorum ex Luthero allatam esse, cùm tamen errantes ex Verbo Dei convinci debeant:* Septimò, *duorum generum Schmalcaldicos articulos allegari, de annis* 1537. *&* 1538. *Quæri igitur posse, an posteriores quoque in hoc Corpore doctrinæ contineantur? Nam authores Formulæ huius ad eos se tantum referre, qui anno* 38. *in lucem primum editi sunt, & Concilio Mantuano offerri debuerunt.* Octavò, *& ultimò, in recitatione Suenkfeldii erroneorum articulorum, sextum de Excommunicatione melius declarari debere, voce* publicæ excommunicationis, *vel simili: nam in vera Ecclesia, non solum claves solvendi, sed etiam ligandi in usu esse debere.*

Pag. 128 · Pag. 132. · Pag. 129 usque ad 134.

Saxonicorum Theologorum responsio ad Hassiacorum Censuram.

Elector quoque Saxoniæ Augustus 15. *mensis Decemb. respondit Landgraviorum fratrum literis, & una misit Theologorum suorum aculeatum scriptum ad Censuram Hassiacorum Theologorum de libro Torgensi. Nam in illo non solum eos accusant discordiæ & dissensionis inter sese, ut qui de articulis in religione controversis nihil firmi & certi sentiant, sed etiam mendacii eos haud obscurè insimulant, quòd scripserint, se certaminum & controversiarum, inter Augustanæ Confessionis Theologos exortarum, particeps non esse, esse eos partim manifestos, partim occultos, vel saltem semi-Zuinglianos, qui sententiam suam de Cœna dubiè & lubricè exponant, & nihil expresse vel affirment vel urgent. Hortantur in eodem scripto Landgravios fratres, ut Theologos suos diligenter observent, esse enim illos inter se discordes & Calvinismo infectos, &c. Hanc invectivam cum accepissent à Principibus suis Hassiaci Theologi, alio scripto diligenter sese ipsis de atrocibus his injuriis purgarunt, vehementerque sunt conquesti, fidelem & amicam suam admonitionem tam malè à Theologis Saxonicis acceptam fuisse.*

Responsio Hassiacorum Theologorum

Quod, *inquiunt*, Electorales Theologi Saxoniæ, ad Concordiæ Opus destinati, adeò confidenter scribere audent, nobis in nostris Ecclesiis institutam Concordiam æquè, vel potius magis quam aliis in suis Ecclesiis necessariam esse, eò quod non concordes simus, & nostrorum aliqui Zuinglianæ doctrinæ vel apertè, vel occultè addicti & hac accusatione nostras Ecclesias prægravare, nosque ipsos Electori Saxoniæ, Celsitudinibus V. aliisque Principibus suspectos & invisos facere conantur, optaremus certè Theolo-

Theologis istis statum & conditionem nostrarum Ecclesiarum melius cognitam perspectamque esse; ipsosque etiam nostram sententiam absque omnibus affectibus accepisse & expendisse. Neque enim scripsimus, nostras Ecclesias & nos, qui in iis docemus, omnibus nævis carere, nam ubique Satan in agro Domini zizania inter triticum seminat: sed beneficia, quæ his regionibus nostris tributa & data sunt à Deo silentio præterire noluimus. Nam in veritate dicere possumus, in cathedris nostris mentionem hactenus nullam factam fuisse. Osiandrismi, Majorismi, Adiophorismi, Synergismi, & similium, de quibus à nonnullis certatur, & magnæ turbæ in Ecclesiis excitantur, eaque propter etiam conciliationes & Concordiæ instituuntur: inter Professores etiam Scholarum de his nullas unquam controversias exortas, vel disputationes motas fuisse, neque etiam Calvinismum vel Zuinglianismum suggestus nostros occupasse: Sed docuisse nos semper verbis Christi insistendum, eaque simpliciter intelligenda esse, quòd ipse sit omnipotens & verax, & quæ promittat præstare possit ac velit, & sic Ecclesias nostras in pace & tranquillitate conservasse.

De Iohanne Pinciero

Quod autem *Iohannes Pincierus*, qui Zuinglianismi nomine multis suspectus fuit, ob singularem suam eruditionem, pietatem & vitæ integritatem à Celsitudinibus V. earumque Parente ab officio suo non remotus & dimissus fuit, nobis non imputari; sed summæ Vestræ Clementiæ tribui debet.

Cur in examine Torgensis formulæ Hassiaci Theologi non fuerint concordes.

Quod etiam in nostra Synodo & libri Torgensis examine sententiæ non fuere concordes, noverunt Celsitudines Vestræ, quanto zelo nostri juramenti & officii, quo Deo imprimis, deinde Celsitudinibus V. atque Ecclesiis nostræ fide commissis obstricti sumus, nos commonefecerint, petierintque, ut quisque suam sententiam, nulla ratione habita ullius hominis, vel præsentis vel absentis, sincerè, candidè ac liberè dicat; adhæc etiam ex Zapfenburgo Synodum diligenter graviterque monuerint, ut librum hunc non obiter & perfunctoriè percurramus, sed accuratè expendamus: adeoque unusquisque non alterius, sed suam ipsius sententiam quam verbo Dei consentaneam esse judicet dicat, & absque omni timore declaret. Hinc consequutum est, ut nonnulli sua dubia in quibusdam articulis exposuerint, deque iis cum aliis contulerint, sed tandem in unam eandemque sententiam ierint, præter *Egidium Hunium*, qui ante sex septimanas Tubingâ Marpurgum venit, & *Danielem Arcularium*, qui etiam ante paucos Annos Tubingæ literis operam dedit: hi duo juvenes sententiam suam de Vbiquitate, quàm à Præceptoribus suis didicerunt, mordicùs retinuerunt, & cunctorum vota per omnia libera fuerunt, nullusque à sua sententia in aliam pedibus ire coactus est.

De Egidi. Hun.

Hassiaci Theologi an sint Zuingliani.

Quod autem Celsitudines V. Theologi Electorales Saxoniæ semel iterumque hortantur in dicto suo scripto, ut Theologos suos diligenter observent: multos namque illorum, & quidem præcipuos Zuinglianos esse, metuendumque si diligens inquisitio fieret, futurum, ut plures alterius sententiæ sint, quam nunc ore & scriptis profiteantur: Respondemus, nos de articulo Cœnæ Dominicæ nunc iterum sic rationem reddituros, ut non solum C. V. sed omnes etiam pacis amantes homines intelligere possint, nos sententiam nostram non lubricè exposuisse, vel aliud corde occultasse, aliud ore pronunciasse. Disertè enim & expresse confitemur, Christum Dominum, ubicunque hoc Sacramentum juxta ordinationem & institutionem suam celebratur, dispensare & exhibere verum & substantiale suum Corpus & Sanguinem, non propterea quod is, qui accipit, fidelis sit, sed quod ille, qui hoc promisit, omnipotens ac verax sit, & quæcunque promisit certò præstare possit. Ad hujus sententiæ confirmationem uti solemus his Augustini verbis *Nihil interest cum de Sacramenti integritate & Sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille qui accipit hoc Sacramentum: interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest.* Quod autem in Censura nostra addimus, IN VERO VSV non calliditate aut dolo aliquo à nobis factum est, ut sub his verbis errorem hunc, quod soli fideles Corpus & Sanguinem Domini in Cœna percipiant, occultemus, quod Deum nostramque conscientiam testamur: sed sic illa intelleximus, ubicunque juxta ordinationem & institutionem Christi Panis & Calix Domini benedicitur, frangitur, distribuitur, percipitur & sumitur, sicut hucusque verba hæc usurpata fuerunt; nec iis Corpus & Sanguinem Christi incredulis eripere voluimus, sed tantum excludere abusus Papistarum aliorumque, qui ad alios usus transtulerunt, quam propter quos à Christo instituta est Cœna. Similiter etiam non periculosè

Hassiacorum Theologorum sententia de Cœna.

culosè dignorum & indignorum tantum mentionem fècimus, ſicut etiam Paulus loquitur, nulla fidelium & infidelium mentione factâ. Nam, ut diximus, hæc noſtra ſententia eſt, Corpus & Sanguinem Chriſti adeſſe, non propter fidem ſummentis, ſed propter ordinationem & promiſſionem Domini.

Vocem INTERNE oppoſuimus vocabulo EXTERNE, non novas & inuſitatas phraſes introducendi ſtudio, ſed excludendi ſaltem illam craſſam ſeu Capernaiticam manducationem, quæ dentibus fit.

De novis Zuinglianis qui ſe communibus phraſibus tuentur, & ſub illis errorem ſuum occultant, nos nihil ſcimus. Illud autem nobis mirum videtur, quî fiat, quòd nunc demum declaratione hac noſtræ de Cœna Domini ſententiæ tantum ſcelus admiſerimus, quum ante decennium hanc ipſam Vuitebergenſes approbârint & Principi ſuo *Chriſtophoro* ut orthodoxam commendârint.

De Ubiquitate Corporis Chriſti cum nemine diſputare aut contendere cupimus, ut etiam in Cenſura noſtra proteſtati ſumus: nec unquam in mentem nobis veniſſet, fore ut noſtra candida ſimplicitas in tam malam partem acciperetur,& omnia noſtra verba in alienum ſenſum detorquerentur. Quia tamen ſcriptum illorum etiam de hoc articulo plenum eſt ſtomachi & querelarum, breviter quoque quibus calumniis ab illis oneremur, indicabimus.

An perſonalis unio ſit fundamentum corporalis præſentiæ Chriſti in Cœna.

Diximus, articulum de Perſonali unione duarum naturarum in Chriſto, non eſſe fundamentum præſentiæ Corporis & Sanguinis Chriſti in Sacra Cœna, ſed verba inſtitutionis, Accipite, edite, Hoc eſt Corpus meum, &c. Hoc iſti Theologi tanquam Torgenſi libro contrarium reprehendunt. Eſt autem hæc non ſolùm omnium orthodoxorum unanimis ſententia, ſed etiam Torgenſis articulus non aliter loquitur: nempe ex perſonali unione præſentiam Corporis & Sanguinis Chriſti non per ſe & ſimpliciter probari, ſed quod verba inſtitutionis ſimpliciter ut ſonant, abſque ullo tropo & figura intelligi debeant, quod etiam nos fatemur. Lutherus ipſe in libro, *Quòd verba Chriſti, Hoc eſt Corpus meum, adhuc firma ſtent*, in quo de Perſonali unione duarum Naturarum copiosè diſputat, & doctrinæ de Vbiquitate viam ſternit, probat, omnia illa quæ in libro iſto de Perſonali unione continentur, in hunc tantùm finem ſcripta eſſe, ut inde probetur verba Chriſti non figuratè, ſed ut ſonant intelligenda eſſe. Ita etiam Kemnitius in libro ſuo de Cœna Domini, cujus titulus eſt, Repetitio ſanæ doctrinæ de vera præſentia Corporis & Sanguinis Domini in Cœna; atque etiam inferioris Saxoniæ Theologi in ſua repetita Confeſſione, & declaratione, apertis verbis teſtantur, diſputationem de Vbiquitate propriè non pertinere ad quæſtionem, an verum Corpus & Sanguis Chriſti ſint in Cœna Domini. Huc pertinet etiam quòd Lutherus in ſua majore Confeſſione de Cœna Domini, ſic ſcribit: *Vt probarem quod Chriſti Corpus ubique ſit, quoniam Dextera Dei ubique eſt, hoc ideò feci, ut unicum ſaltem modum oſtenderem, quo Deus poßit efficere, ut Chriſtus ſimul in cœlo & Corpus eius in Cœna ſit, non ignorans, ſapientiam & potentiam Dei adhuc alios modos, habere & ſcire, quomodo Corpus Chriſti alicubi poſſit eſſe*. Ex quibus verbis clarè intelligitur, Lutherũ non ſolum Vbiquitatem Corporis Chriſti pro fundamento præſentiæ Corporis & ſanguinis eius in Cœna non agnoviſſe, ſed etiam affirmare noluiſſe, Vbiquitatem illum ipſum modum eſſe, juxta quem Dominus ſuum Corpus & Sanguinem in Cœna diſpenſet. Eo ipſo verò ſignificare & probare voluit, quòd Chriſto, tanquam vero Deo & homini, non impoſſibile ſit corpore ſuo in Cœlo eſſe, & ſimul etiam in terra ubicunque Cœna ſacra celebratur. Nam Numer. 23. ſcribitur, Non eſt Deus quaſi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus eſt,& non implebit? præterea Angelus Gabriel ad Mariam Virginem dicit, *Apud Deum non eſt impoſſibile omne verbum.* David in Pſalmis inquit: *Deus noſter in Cœlis eſt, & poteſt facere quicquid vult.* Paulus etiam dicit *Deus verax eſt:* Et Deus ipſe apud Prophetam inquit: *Deus ergo ſum & non mutor.* Sunt etiam, omnipotentem & veracem eſſe, eiuſmodi proprietates in Deo, ut, ſi eas non haberet & declararet facto verus Deus non eſſet. Quum igitur præſtare vult & poteſt quicquid promittit, ſequitur, Chriſtum verum Deum & hominem, verum ſuum Corpus & Sanguinem in ſacra Cœna ad edendum & bibendum diſtribuere, quandoquidem hoc tam claris & perſpicuis verbis promiſit. Hic ipſe Dominus 5000. homines quinque hordeaceis panibus & duobus piſcibus ſaturavit, quod etiam contra omnem Naturam eſt & intellectum noſtrum ſuperat & tamen nullo loco promiſit ſe hoc facturum Cur igitur nobis etiam, quibus hoc promiſit Corpus & Sanguinem ſuum dare non poſſet etiamſi hoc ſit contra Naturam Humanam Corporis & intellectum noſtrum ſuperet? Hæc eſt vera declaratio verborum Chriſti de Cœna Domini, quam hucuſque in noſtris Eccleſiis retinuimus, atque etiam in

poſterum

posterum Deo sic volente, retinebimus.

Ex his, quæ diximus, expedita quoque responsio est ad quæstionem, An Deo pro sua omnipotentia possibile sit efficere, ut modo arcano & supernaturali Humanum Corpus simul in pluribus, vel omnibus locis præsens esse possit? Speramus enim nos minimè insimulari, quòd de omnipotentia Dei dubitemus, de qua nos tot præclara testimonia habemus in sacris literis. Atroci igitur injuriâ afficimur, quòd pro Calvinianis vel Zuinglianis habemur, hanc ob causam, quòd Vbiquitatem fundamentum præsentiæ Corporis & Sanguinis in Cœna Sacra esse negamus, alioquin sequeretur, Kemnitium etiam, & Lutherum ipsum Zuinglianum vel Calvinianum esse: Nam & illi docuerunt, præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in Sacra Cœna non Vbiquitate, sed verbis institutionis niti. Notum est, unde quæstio de Vbiquitate Corporis Christi nata sit. Zuinglius cum suis sic argumentatus est: *Natura & proprietas veri Humani Corporis hæc est, ut non possit simul & semel esse in pluribus locis. Sed Christus verum & Naturale Corpus habet. Ergo.* Respondit autem Lutherus cum suis, verum esse hoc argumentum, si Christus nudus homo, non autem simul verus Deus esset. Quoniam autem æternus Dei Filius Humanitatem in unitatem personæ inseparabiliter assumpsit, atque ideò Corpus Christi maiores prærogativas quam alia Corpora Humana habet, ut quod super aquas ambulavit, per clausas ianuas intravit, multa miracula fecit, imò Diabolum, mortem & infernum superavit: ideò possibile est, ut verum & circumscriptum Corpus habeat & retineat, & tamen illud, iuxta promissionem, in omnibus locis ubi Cœna celebratur ad edendum exhibeat. Cyrillus inquit: *Vnigeniti Filii Dei Corpus existens omnia humana transcendit:* & Ambrosius, *Quid*, ait, *tu quæris Naturæ ordinem in Christi Corpore, cùm præter Naturam sit ipse natus ex Virgine.* Huic simplici & Christianæ responsioni acquiescimus, nec vllis disputationibus de Vbiquitate nos immiscere volumus; quòd ea subtilis sit, & ita se habeat, ut etiam multi ministri eam intelligere nequeant: quo ipso, nostro quidem iudicio, tantum scelus non admittimus, ut propterea pro hæreticis & Zuinglianis vel Calvinianis habendi, aut damnandi, vel ex Ecclesia Christi eiiciendi simus.

Vnde quæstio de Vbiquitate nata.

Quòd enim hic rursus nobis tribuitur, nos talibus verbis vsos, quum de dispensatione Corporis & Sanguinis Christi verba fecimus, sub quibus Calvinistæ quoque errores suos occultare queant, cum veritate dicimus, id nullo ex dolo à nobis factum esse.

Quod etiam liberè professi sumus, nos non intelligere, quâ ratione absurda, quæ ex Vbiquitate sequantur, declinari aut excusari possint, si ea tanquam approbatum dogma recipiatur, & in Ecclesiam introducatur, quam tamen tota erudita antiquitas ignoravit, id speramus omnes æquos judices, qui candidè & sine omni affectu judicare volent, nobis vitio non daturos, quum idem præstantes & docti viri etiam ante nos fecerint, inprimis *Heßhusius*, qui apertè scripsit, se nullum adhuc tam firmum argumentum audivisse, quo personalis Vbiquitas sibi obtrudi potuerit; allegavit etiam locum *Augustini* dicentis, *In illis sublimibus mysteriis multa sunt quæ in hoc caliginoso tempore doctè nesciuntur*, &c. Hæc est, Illustrissimi Principes, nostra simplex & Christiana responsio, ad ea quę de nobis sparguntur, &c.

Respondet quoque Electori Saxoniæ Landgravius Vvilhelmus 3. *Febr. anno* 1577. *& unà Theologorum suorum excusationem ac defensionem mittit. In literis suis similiter conqueritur Landgravius*, Theologos Saxonicos suos Theologos Zuinglianismi suspectos reddere, & discordiæ accusare, hanc præcipuè ob causam, quòd inter eos duo ut plurimum, tricesimum annum nondum attingentes, & nuper admodum ex Schola Tubingensi prodeuntes, subtile dogma Vbiquitatis, & quæ ei adhærent, præ aliis cognitum habere sibiipsis videantur: reliqui verò ætate longè graviores, munusque Ecclesiasticum multis ab hinc annis, imò ab eo tempore, quo lux Evangelii refulgere cœpit, obeuntes, & qui omnibus ferè Colloquiis, Comitiis ac Conventibus interfuerunt, id approbare recusantes, & ingenuè in hoc dogmate ruditatem seu imperitiam suam agnoscentes, nihil aliud aptent, quàm ut sibi permittatur hunc articulum ad regulam verbi Dei & Augustanæ Confessionis expendere, & vsitatis phrasibus, veterique Ecclesiæ comprobatis formis loquendi simpliciter vti. Sanctè ac verè Celsitudinem suam affirmare posse, Ecclesias & Scholas Hassiacas pacatas & tranquillas hucusque fuisse, nec se certaminibus istis immiscuisse, propter quæ Concordiæ opus institutum sit: Parentem enim suum, Sanctissimę memoriæ Principem, cui Religio non minùs cognita perspectaq; fuerit quàm summis Theologis, diligētissimè cavisse, ne sophisticæ, subtiles atque inutiles & ad ædificationē nihil facientes quęstiones, in Ecclesias & Scholas suæ ditionis introducerētur: pręterea in Testamento suo mādasse

Landgravius Vvilhelmus Electori Augusto respondet. Vbiquitatem qui in Hassiam importarint.

Hassiacas Ecclesias hucusque pacatas fuisse.

quoque Filiis suis, ut toto animo, curâ & studio in id etiam incumbant: præsertim in re Sacramentaria, illos, qui Bucceri concordiam amplectantur, & paci tranquillitatique studeant, profundis & subtilibus quæstionib. non gravent, nec in conscientias eorum vlterius inquirant. Huic mandato paterno se parere diligenter, atque in exstirpatione zizaniorum, talem se, juxta Christi mandatum, prudentiam adhibere, ne simul etiam bonum semen eradicetur.

Theologos Saxonicos sub prætextu libri Concordiæ suos errores solùm defendere velle.

Celsitudinem suam Concordiæ tractationem ab initio statim approbâsse, & Theologorum Conventum suasisse: in eadem sententia se adhuc esse, & concordiam se non solùm non impedire, sed etiam ad optatum finem perducere cupere. Sibi tamen videri, Theologos nonnulos id solùm agere, & sub Concordiæ tractatione hoc potissimùm quætere, ut opiniones ipsorum canonizentur, ipsique gloriam & honorem inde apud homines acquirant. Hanc autem non esse veram viam ad Concordiam constituendam.

Vbiquitatem inutilem esse.

Scire suam Celsitudinem & ex animo etiam credere, Christum verum Deum & hominem, virtute omnipotentiæ suæ, in omnibus locis, quibus verbo suo veraci se alliget, certò posse & velle esse; ideoque etiam verba omnipotentis Filii Dei, quibus suum Corpus & Sanguinem in Sacra Cœna cum pane & vino promittit, sufficere etiam debere Christianis hominibus ad comprobandam ejus præsentiam. Ad quid igitur de Vbiquitate tantopere laboretur? Quicunque enim de verbis Christi omnipotentis & veracis dubitet, ei inperscrutabilem personalem Vbiquitatem nunquam satisfacturam. Se etiam nullum alium fructum perspicere posse, qui ex periculosa veterique Ecclesiæ incognita disputatione de personali Vbiquitate percipiatur, quàm quòd homines eâ in mirabiles & inextricabiles cogitationes coniiciantur, proprietates Naturarum in Christo confundantur, recepta & vsitata doctrina in Ecclesia de communicatione Idiomatum reprobetur, & insuper etiam omnis generis partim contraria, partim periculosa & offendiculo non carentia paradoxa introducantur. Authores enim & propugnatores huius opinionis hoc largiri, Christum juxta proprietatem Humanæ Naturæ physicè & localiter in uno certo loco esse: & tamen simul docere, cum secundum eandem Humanitatem personaliter vbique, & extra locum esse: Ita Christum reguli filium Capernai juxta humanitatem absentem, & tamen secundum eandem etiam personaliter præsentem sanâsse: Hinc porrò etiam inferre eos, cùm Christus in vtero materno fuerit & in cruce pependerit, eum etiam Personaliter in aliis locis fuisse simul. Hoc autem modo Christo duo corpora affingi & Zuinglianorum sententiam confirmari. Ex eodem quoque dogmate personalis Vbiquitatis inferri, Cœlum & fidelium mansionem vbique esse; & simul Cœlum & Infernum confundi: alias absurditate: & consequentias, quæ hinc oriantur & passim spargantur, Celsitudinem suam scienter prætetire, quibus ad atheismum via sternatur.

In articulo de Persona Christi intra Scripturæ metas manendum.

Cumque in articulo de Persona Christi facilè fieri possit, sicut olim etiam hæreticis mullis acciderit, ut vel in Nestorianismum vel Eutychianismum delabantur homines, suæ Celsitudini necessarium, omniumque tutissimum videri, ut in hoc præsertim articulo intra metas Scripturæ nos contineamus, & vtamur vsitatis ac receptis phrasibus loquendi, ut in Symbolo Athanasii & decretis Chalcedonensis Concilii summâ diligentiâ & studio expressæ sint, & de iis vlteriùs disputare à Christianis Imperatoribus graviter prohibitum sit: adhæc Theologis nostris frenum iniiciamus, ne in mysteria Dei, rationi Humanæ imperscrutabilia, curiosis & ad ædificationem nihil pertinentibus quæstionibus, altiùs inquirant, quàm nobis in verbo Dei patefacta sunt, ne nimiùm perscrutando maiestatem opprimamur à gloria.

Articuli fidei non allegoriâ interpretandi.

Neque etiam vllo modo convenire, ut articuli Fidei Christianæ & Scriptura Sacra nimiùm ad mysticum sensum, & subtilem seu Spiritualem intellectum detorqueantur. Qui namque errores inde consequantur plerunque, exempla Hymenæi & Phileti, qui tum Apostolorum temporibus articulum de resurrectione mortuorum, per Spiritualem sensum corruperint; Origenis item & aliorum nostrâ memoriâ satis superque probare.

De emendata Augustana Confessione, & condemnandi verbo.

Quod verò Celsitudo sua monuerit in postremis literis, de novo Corpore doctrinæ, de Augustana Confessione, quæ vivo adhuc Luthero emendata, in aliquot Colloquiis exhibita, & ab Electoribus aliisque Principibus Naumburgi confirmata sit, denique de duro verbo *Comdemnandi*, id ex bono Animo & in hunc saltem finem factum esse, ne quid novi iam cudatur, quod prioribus actionibus prorsus contrarium sit, hacque ratione adversariis occasio detur, veram religionem, Electores, Principes & synceros Doctores inconstantiæ accusandi. In emendata quoque Confessione aliquot articulos multò nervosiùs explicari, quàm in prima illa Carolo

Imperatori

Imperatori exhibita Augustæ, in qua nonnulli articuli partim breviter, partim obscurè sint tractati, & quos pro se facere Pontificii acriter contendant, nempe, 4. 5. 6. & 20. de fide & bonis operibus, item in secunda parte, de abusibus Pontificiis, de vna specie Sacramenti, de Conjugio Sacerdotum, de Missa, Confessione, Ciborum delectu, Votis monasticis & Episcoporum potestate. Si iam Confessionis exemplar emendatum improbetur, vel minimùm ad primam immutatam Confessionem provocetur, hoc ipso nihil aliud agi, quàm quòd nunquam satis laudatos maiores suos, seipsos & Ecclesiarum suarum levitatis accusent, atque etiam testentur, se nominatos articulos emendatos improbare, quod nequaquam consultum sibi videatur.

De Philippo. Ad *Philippum* quod attinet, conari quidem nonullos eum Zuinglianum facere, hanc ob causam, quòd ipse pacis amantissimus, omnibus concertationibus sese immiscere noluerit, aut potiùs Vbiquitatem approbare recusarit, sed hoc Celsitudinem suam affectibus & supercilio Theologico tribuere. *Philippum* publicè de Zuinglianismo scripsisse, aut eum defendisse, se non meminisse. Aut si aliquibus suspectus fuerit, cur non, dum adhuc in viuis esset, de eo accusatus sit? cur id ipsum ad hoc vsque tempus dilatum, quo obiectis calumniis respondere nequeat? aut cur conentur aliqui omnia eius vtilissima scripta, quæ Lutherus ipse vivens adhuc viderit & vehementer commendârit, non citra contemptum insignem Christianæ suæ Religionis, suspecta reddere, vel prorsus exauthorare & ex memoria hominum delere. Hoc ipsum illis ipsis etiam evenire posse, qui optimum & Doctissimum hunc virum nunc opprimere conentur, cujus rei satis magno exemplo *Illirycus*, qui *Philippum* vivum tantùm non devorare voluerit: posteros enim vniuscujusque scripta, posthabitâ nostrâ canonizatione vel suppressione, candidè & syncere judicaturos.

Quæ denique monuerit Celsitudo sua de duro verbo *Damnamus*, deque afflictis & sub cruce gementibus Christianis, ea ex Augustanæ Confessionis suggestione se monuisse; & veteris quoque Ecclesiæ consuetudine, quæ nullam unquam hæresin absque præcedente Concilio damnârit; severâ etiam comminatione Amosi Prophetæ, qui fœderis cum fratribus icti non meminerint. Germanos iam longo tempore, Dei gratiâ, altâ pace vsos, sed cavendum, ne sævitiâ contra illos, quos Antichristus ad mortem vsque persequitur, Deus offendatur. Illos, quos turris in Siloa obruerit, non solos peccatores fuisse. *In fine protestatur*, se hæc omnia ex syncero & candido animo scribere; simulque cavendum monet, ne expurgando figuralitatem Zuinglii, omnes, vel saltem præcipuos fidei articulos in allegorias vertant, & sic ex Scylla in Charibdim incidant. *Dabantur Zigenhain* 3. *Feb. Anno* 1577.

Vuilhelmus Landgravius.

Anhaldinorum Censura Torgensis formulæ. *Anhaltini Theologi in sua Censura, iussu & mandato Principis sui scripta* 7. *Mar. protestantur, se hoc vnum optare atque etiam operam dare, ut Ecclesiæ Anhaldinæ in simplici veritate confirmentur potiùs, quàm peregrinis certaminibus turbentur & scindantur. Nihilominus quum præter voluntatem suam Torgensem librum examinare debeant, se id in timore Domini facturos. In genere Electoris Saxoniæ aliorumque Principum intentionem, curam & studium, utpote Christianis Principibus dignam, laudant, hortantur eos, ut in Ecclesiis Concordiam Christianam instituant: sed veram viam, quâ eò perveniri possit, librum Torgensem non monstrare.*

Librum Concordiæ veram viam ad concordiam non monstrare. *Nam licèt omnia, quæ in isto Libro continentur, vera essent, tamen istam prolixitatem in Ecclesia inusitatam, & veteribus Symbolis, Canonibus Conciliorum, atque etiam Augustanæ Confessioni contrariam esse. Quasdem hæreses seipsas confodisse, & unà cum suis authoribus interiisse. In antithesi quoque hujus libri ejusmodi conclusiones reperiri, quæ in Saxonicis Ecclesiis nunquam auditæ sint. Malum benè positum non movendum. Rem apud Pontificios offendiculi plenam fore, si in Protestantium conciliationibus inveniant, eos intra* 47. *Annorum spatium in* 100 *sectas scissos esse. Magno etiam probro sibi futurum esse, si suam turpitudinem in hoc Pfafforum bello coram adversariis revelent, infirmos offendant, & adversarios magis exasperent. Constantinum M. Imp. polemica seu contentiosa scripta, non in theatrum mundi produxisse, sed igne exussisse, & vitia Episcoporum pallio suo contexisse. Si concordia Saxonicarum Ecclesiarum tantùm quæratur, cur in hoc Libro mentio fiat Arrianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, Pelagianorum, Manichæorum, Anabaptistarum, Antinomorum, Sacramentariorum, Servetanorum, Schuenckfeldianorum, &c? quid enim ad Saxonicas Ecclesias qui foris sint? Sibi etiam vehementer dolere, optimè meritum de Ecclesiis & Scholis earumque Professoribus & Scholis* Melanchthonem *ex hominum memoria hac Formulâ deleri*: Lutherum *canonizari, &* Philippum *deformari, qui unicâ sæpè definitione Ecclesiis magnam lucem accenderit. Hinc autem barbariem consequi necesse esse & Theologici studii contemptum, & iam quidem vix* 8. *vel* 10. *Theologiæ studiosos Vuitebergæ reperiri,*

quum antea maxima eorum fuerit frequentia. Si Principibus placuerit, ex Theologorum instinctu, rem ab exsequutione persequi & inchoare, malum absque dubiò in authorum caput redundaturem. Corpus doctrinæ Philippi *non abiiciendum, sed si quid in illo dubium inveniatur, ex Sacra Scriptura, tanquam normâ normarum dijudicandum. Articulum etiam de Persona Christi malè postremo ferè loco positum esse. Hæc in genere: in specie verò in omnibus duodecim articulis aliquid desiderant: Denique monent, detur opera, ut* Lutherus & Philippus *conjuncti maneant.*

CAPVT XIII.

De Conventu Bergensi, in quo à sex Theologis Liber Torgensis emendatus, & Bengensis factus est.

FActis his Censuris, in quibus alii Torgensem formulam probârunt, alii reiecerunt, multi multa in ea mutari censuerunt, nonnulli etiam graviter monuerunt de Philippo, de scriptis ejus, quorum mentio facienda esset, de Corpore doctrinæ Philippi non exterminando, de Confessione Augustana cùm priore, tum posteriore, de Theodoreto, de libero arbitrio, præcipuè vero de Persona Christi, de Cœna Domini, de Vbiquitate, de verbo Damnandi, deque aliis similibus, jussu Electoris Saxoniæ conveniunt in Dominica Exaudi *seu 12. die Maii mensis Anno 1577. sex delecti Vbiquitatis patroni* Schmiddinus, Musculus, Selneccerus, Kemnitius, Chytræus *&* Cornerus *in* BERGENSI *monasterio propè Magdeburgum.*

Bergensis Concilii Patres

Hi cognoverunt & examinârunt Censuras transmissas, ac ex iis assumserunt quædam in Torgensem formulam; quædam expunxerunt & omiserunt in ea, ut de Theodoreto, quòd mera calumnia esset, de Cœlo & Ascensione in Cœlum, de qua graviter adhuc controvertebatur, nec cum Luthero doctrina hæc Vbiquistarum consentiret, adhac de duplici Maiestate & divinitate, item, quòd cum omnibus Creaturis Deus vnitus sit personaliter; & alia complura Brentii & Schmidlini prodigiosa figmenta, quædam mutârunt ad causam suam ornandum provt libitum fuit. Scribit quidem Selneccerus *in Recitationibus suis, Sex istorum Theologorum munus tantùm fuisse legendo cognoscere Censuras, & nihil in sententia, cùm in ea conveniretur vt plurimùm, mutare, licet interdum voculas quasdam addiderint. Sed hanc ejus impudentiam illiipsi Theologi sine dubio non probârunt. Multum enim in rebus & verbis dissimiles sunt libri Torgensis & Bergensis. Sicut ergo initiò ab ipsis scriptus est, sic etiam ab ipsis mutatus est liber, ac proinde reverâ ipsorum est, imò potius vnius* Schmidlini, *cujus cæteri senatores fuerunt pedanei: hi enim multa in eo improbârunt, præsertim* Musculus *&* Chytræus.

Acta hujus Concilij

Pag. 63.

Scribit etiam Selneccerus, *mentiri* Danæum, *qui scribat*, Bergæ damnatum fuisse Philippum & scripta ejus à Theologis sex, cùm tamen ne sinistra quidem ejus, in negotii ipsius publici tractatione, mentio facta sit, *Quasi diceret, tantum absfuisse in ipsius negotii publici tractatione, ut dextra aliqua mentio Philippi fieret, ut ne sinistra quidem audita fuerit, nisi hæc, Philippum minùs animosè machinationibus Sacramentariis restitisse, & seipsum literis, quas Sacramentarij protulissent, & vsurpatione quarundam formularum, aliisque modis ex facilitate & credulitate suspectum fecisse: id est, in eo peccâsse, quòd contra veritatem agnitam loqui & scribere noluerit. Observandum est autem, quod ait* Selneccerus *id tractatione publica nullam esse factam mentionem sinistram Philippi. Non ergo negat, nec, si negaret, crederent homines, non esse factam ejus multam mentionem sinisterrimam in tractationibus privatis, quarum tanquam προβουλευμάτων executio fuerunt tractationes publicæ. In his enim doctrina Philippi Sancta damnatur, quoties præfigitur illud*, Reiicimus *&* damnamus.

Pag. 63.

Ex formula igitur Torgensi, ab his sex Theologis delatâ, mutatâ & emendatâ, fit BERGENSIS, *quæ hodiè exstat, & iam vulgò* CONCORDIÆ LIBER *appellatur.*

Nomina Bergensis formulæ

Ab initio hunc fœtum Elector Saxoniæ Augustus *in suis literis ad* Philippum Ludovicū *Palatinum, tanquam privatum opus propter Electorales Saxoniæ Ecclesias bona intentione susceptum, vocavit*, Torgensem librum, 1. Torgenses articulos, *&* Torgæ institutam 2. 3. Conciliationem. *Anno 1576. Iun. 2. Heßhusius ad Simonem Musæum socerum, vocavit eum* Formulam Concordiæ inter Saxonicas 4. & Suevicas Ecclesias. *Iacobus Schmidlinus ad Principem quendam vocat* Articulos Torgæ 5. conciliatos: *In alio scripto ad doctum quendam virum, vocat* Declarationem consensûs de 6. controversis articulis. *Anno 1576. Aug. 22. à Principe quodam in suis literis vocatur*, Tor- 7. gensis declaratio, *&* Torgensis libellus. *An-* 8. *no 1576. Nov. 11. in deliberatione quadam vocatur*, Saxonicus libellus, *&* Saxonicum 9. 10. Concordiæ Opus. *Anno 1576. Dec. 4. Marbachius ad Principem quendam vocat eum*, Tor- 11. gensem considerationem, seu Iudicium de controversis religionis articulis. *Anno 1577. Ian. 27. Saxoniæ Elector vocat eum in quibusdam literis* Formulam Concordiæ Torgæ 12. delibera-

13. deliberatam: *Item*, Opus Christianæ Con-
14. cordiæ. *Vocatur etiam* Torgensis Corcor-
15. diæ, & Bergensis Concordiæ liber, *Item*,
16. 17. Bergensia Collectanea. Emendatus Torgen-
18. sis liber. *Holsati Theologi vocant*, Torgæ
conscriptum librum de Concordia: *& i*
19. Novam Confessionem, *Anhaldini Theologi*
20. 21. *vocant etiam* Torgense convolut, & Mag-
num volumen. *Richardus Palatinus vocat*
22. Novam Concordiæ formulam. *Landgra-*
23. *vius Vuilhelmus vocauit* Recognitionem Ber-
24. gensis libri. *Landgraviani Theologi*, Notu-
lam Concordiæ. *Nerobergenses in sua Censu-*
25. *ra*, Bergæ emendatum Concordiæ librum.
26. *Iulius Dux Brunsvicensis*, Emendatam for-
27. mulam Concordiæ: *Regina Angliæ*, Novam
religionis formulam. *A quodam Principe in*
28. *literis ad Cælestinum vocatur*, Discordiæ li-
29. 30. ber, & Concordia discors, *item*, Anguis in
31. herba. *Vvormatienses*, Conscientiæ Opus.
32. *Alii ab Effectu*, Materiam litis perpetuam, *quòd litem ex lite serat, cæloque committat Avernum*: Ein Zanckeysen und Haderbuch. *Ipsi authores hunc librum, quum ederent eum in lucem, tali titulo ornarunt:* Concordia: *hoc*
33. Pag. 67. *est*, Repetitio seu Expositio unanimis, clara & postrema aliquot articulorum Augustanæ Confessionis, qui inter Theologos controvertuntur. *Selneccerus in suis Recitationibus, vocat*, postremum opus, quo Deus ingrato mundo sit valedicturus.

34. Epigramma de authoribus Bergensis formulæ. *De authoribus etiam & compilatoribus huius Libri Epigramma tale prodiit:*

Musculus. Muscipula incautos didicit qui prendere
mures,
Cornerus. Et qui fallacem præbere volucribus escam,
Chytræus. Quique lutum versare rota atque infringere doctus.
Kemnitius. Quique trahit lentam dentato pectine
lanam,
Selneccerus. Et variè intortos suevit qui nectere funes,
Schmidlinus. Et faber inflato spirans mendacia folle,
Hi sunt funestum qui formavere cothurnum.
Sanguine qui implebit totum atque erroribus orbem.

Bergensis formulæ partitio. *Duæ autem sunt hujus libri Bergensis præcipuè partes. Vna, quâ Religionis doctrina, sex tantùm istorum hominum arbitratu comprehensa est: Altera, quâ* CONDEMNATIO, *atque adeò proscriptio eorum omnium continetur, qui etsi ab impio Antichristi Romani dominatu sese in libertatem Evangelicam, Dei beneficio, vindicarunt, tamen hujus Libri decretis omnibus stare, & in ejus leges iurare detrectant.* Condemnationum Bergensium vis. *Ejus autem condemnationis ea vis est, ut aliam de paucis quibusdam Religionis capitibus sententiam habent, inprimis de Persona Christi, eiusdemque sacra Cana, sed etiam* Galli, Angli, Scoti, Poloni, Itali, Hungari, Bohemi, Belgæ, Helvetii, *qui venerari hoc Palladiũ detrectant, pro* Hæreticis *habeantur, ex pace religionis excludantur, iisque secundùm Brentij Testamentum, aquâ & igni per universam Germaniam interdicatur.*

CAPVT XIV.

Doctrina de Cœna Domini in Libro Concordiæ Bergensis.

Status controversiæ. Status controversiæ hic est, An in Cœna Sacra verum Corpus, & verus Sanguis D. N. Iesu Christi verè & substantialiter præsens sit & cum pane & vino distribuantur, & ore sumatur ab omnibus qui hoc Sacramento vtantur, sive sint digni sive indigni, pii vel impii, fideles vel infideles: à piis quidem ad consolationem & vitam, ab impiis verò ad iudicium. Sacramentarij hoc negant, Nos verò affirmamus.

Declaratio. Ad declarationem hujus certaminis notandum est, non vnius generis Sacramentarios esse. Sunt enim crassi, qui simpliciter & rotundè confitentur, provt in corde credunt, quòd in Cœna nihil aliud præter Panem & vinum præsens sit, distribuatur & ore percipiatur. Sunt deinde callidi, astuti & perniciosi Sacramentarii, qui partim nostris etiam verbis confitentur, se credere quoque veram præsentiam veri, essentialis & vivi Corporis & Sanguinis Christi in Cœna Sacra, hoc tamen fieri spiritualiter, per fidem: qui tamen sub his ipsis speciosis verbis priniam crassam sententiam retinent, nempe, nihil præter panem & vinum in Sacra Cœna esse præsens, & ore percipi. Spiritualiter enim eis nihil aliud significat, quam Spiritum Christi, vel virtus seu efficacia absentis Corporis eiusque meritum, quod præsens sit: Corpus autem illius nullo prorsus modo præsens esse, sed tantum in supremo Cœlo, ad quod nos fidei nostræ cogitationibus euehamus in Cœlum, ibique, non autem apud panem & vinum Cœnæ, hoc ejus Corpus & Sanguinem quæramus.

Affirmativa Lutheranorum de Cœna Domini contra Sacramentarios. Nos autem credimus, docemus & confitemur, quòd in Sacra Cœna Corpus & Sanguis Christi verè & substantialiter præsens sit, & cum Pane & Vino verè distribuatur & percipiatur.

Credimus, Docemus & confitemur, verba Testamenti Christi non aliter intelligenda esse, quam ut juxta literam sonant, sic, quod panis non Corpus absens & vinum ab-

 sentem

ſentem Sanguinem ſignificent, ſed quòd verè, propter Vnionem Sacramentalem, Corpus & Sanguis Chriſti ſint.

Quod ad conſecrationem attinet, credimus, docemus & confitemur, hanc præſentiam Corporis & Sanguinis Chriſti in Sacra Cœna, non efficere vllius hominis opus aut pronunciationem miniſtri, ſed hanc ſoli omnipotentiæ Chriſti adſcribendam eſſe.

Simul tamen credimus, docemus & confitemur quoque vnanimiter, in uſu Cœnæ Dominicæ verba Inſtitutionis nullo modo omittenda, ſed clarè & palam recitanda eſſe, ſicut ſcriptum eſt, 1. Cor. 10. Poculum benedictionis, cui benedicimus, &c. Hæc autem benedictio recitatione verborum fit.

Fundamenta autem, quibus in hac cauſa innitimur contra Sacramentarios, hæc ſunt, ut etiam à Luthero in Confeſſione maiore ponuntur. *Primum* eſt, articulus Fidei noſtræ Chriſtianæ, Ieſus Chriſtus verus, eſſentialis, Naturalis & perfectus Deus & homo, in una Perſona indiviſa. *Alterum*, quod Dextera Dei ubique eſt, ad quam Chriſtus ſecundùm humanam Naturam vere ſedens, omnia regit, in manibus & ſub pedibus ſuis cuncta habet, quæ in Cœlo & in terra ſunt, unde etiam hoc poteſt. *Tertium*, quod Dei verbum verum ſit & non mendacium. *Quartum*, quod Deus plures modos ſciat & habeat, alicubi in aliquo loco eſſendi, & non tantum illum, quem Philoſophi localem appellant.

Credimus, docemus & confitemur, Corpus & Sanguinem Chriſti, non tantum Spiritualiter, fide, ſed etiam oraliter, non tamen Capernaitico modo, ſed ſupernaturali & Cœleſti, propter Vnionem Sacramentalem cum pane & vino percipi, ſicut hoc verba Chriſti perſpicuè docent, *Accipite, edite, bibite*, quod etiam ab Apoſtolis factum eſt. ſcriptum enim eſt, *Omnes ex eo biberunt*, Mar. 14. & Paulus inquit 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus, eſt communio Corporis Chriſti*: hoc eſt, Qui panem hunc edit, etiam Corpus Chriſti edit; quod etiam veteres Patres Chriſoſtomus, Cyprianus, Leo, Gregorius, Ambroſius & Auguſtinus teſtantur.

Credimus, docemus & confitemur, non ſolùm verè fideles & dignos, ſed etiam indignos & infideles, verum Corpus & Sanguinem Chriſti, non tamen ad vitam & conſolationem, ſed ad judicium & condemnationem percipere, ſi non emendentur & reſipiſcant.

Credimus, docemus & confitemur etiam vnum tantum genus indignorum convivarum eſſe, nempe, qui non credunt, de quibus ſcriptum eſt, *Qui non credit, iam condemnatus eſt*, Ioan. 3. Hæc autem condemnatio, indignorum abuſu Sacramenti accumulata, maior & gravior fit, 1. Cor. 11.

Credimus, docemus & confitemur, quòd nullus verè fidelis, quandiu verà fide præditus eſt, quantumuis infirma ea ſit Sanctum Sacramentum ad judicium accipiat, quod inprimis infirmis in fide, pœnitentibus tamen, ad conſolationem & confirmationem in fide inſtitutum eſt.

Credimus, docemus & confitemur, omnem dignitatem convivarum Sanctiſſimæ hujus Cœnæ, in obedientia & merito Chriſti conſiſtere, quod nobis verà fide applicamus, & hoc Sacramento nobis obſignatur: nullo autem modo conſiſtere in noſtris virtutibus, vel internâ & externâ aliquâ præparatione.

Negativa ſententia libri Concordiæ de Cœna Domini

E contra verò reiicimus & damnamus unanimiter, omnes ſequentes erroneos articulos, cum hac doctrina & confeſſione pugnantes, nempe.

Papiſticam Tranſſubſtantiationem: quum videlicet in Papatu docetur, panem & vinum in Cœna ſuam ſubſtantiam amittere, in Chriſti Corpus mutari, & externas ſaltem ſpecies manere.

Papiſticum Miſſæ Sacrificium pro peccatis Vivorum & Mortuorum.

Quòd laicis una tantùm ſpecies datur, & contra manifeſta verba Teſtamenti Chriſti, poculum eis eripitur.

Quandò docetur, verba Teſtamenti Chriſti non ſimpliciter intelligi & credi debere, ut ſonant, ſed obſcura eſſe, ideoque verum illorum intellectum alibi quærendum eſſe.

Quòd corpus Chriſti in Sacra Cœna non oraliter cum pane, ſed tantum panis & vinum ore, Corpus autem Chriſti Spiritualiter tantum fide percipiatur.

Quòd panis & vinum in Cœna nihil aliud ſint, quàm teſſeræ, quibus Chriſtiani ſeſe mutuò agnoſcant.

Quòd Panis & vinum tantum figuræ, ſimilitudines & repræſentationes procul abſentis Corporis & Sanguinis Chriſti ſint.

Quòd Panis & vinum nihil amplius ſint, quàm memorialia, ſigilla & pignora, quibus certi fiamus, quòd fides noſtra in Cœlum euecta, ibi tam certò Corporis & Sanguinis Chriſti particeps fiat, quàm verè hîc in terris panem & vinum edamus & bibamus.

Quod confirmatio fidei noſtræ in Sacra Cœna tantum fiat per externa ſigna Panis & Vini, non autem per verè præſens Corpus & Sanguinem Chriſti.

Quod

Quod in sacra Cœna tantum ἐνέργεια, virtus & meritum absentis Corporis Christi dispensetur.

Quod Corpus Christi sic Cœlo conclusum teneatur, ut nullo modo simul, & uno eodemque tempore, in pluribus, vel etiam omnibus locis præsens esse possit in Terris, vbicunque Cœna ejus celebratur.

Quod Christus veram præsentiam Corporis & Sanguinis sui in Cœna, non potuerit promittere & præstare, quum Natura & proprietates assumptæ Humanitatis hoc non patiantur fieri.

Quod Deus omni potentiâ suâ, quod dictu horrendum est, efficere nequeat, ut Corpus Christi uno tempore in pluribus locis verè præsens esse possit.

Quod non omnipotentia verba Testamenti Christi, sed fides, præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in Cœna efficiat.

Quod fideles Corpus Christi non in pane Cœnæ Dominicæ, sed extra panem oculis fidei in Cœlo quærere debeant.

Quòd increduli & impœnitentes Christiani in Sacra Cœna, non verum Corpus & Sanguinem Christi, sed tantùm panem & vinum percipiant.

Quòd dignitas convivarum in Sacra Cœna, non in fide in Christum tantùm, sed etiam in hominum externa præparatione consistat.

Quòd etiam verè fideles, qui verâ & viva fide in Christum præditi sunt, hoc Sacramentum ad judiciũ sumere possint, eo quod in externa vita sua adhuc imperfecti sunt.

Quòd externa visibilia elementa panis & vini adorari debeant.

Damnamus denique & reijcimus omnes prophanas & blasphemas quæstiones, quæ de hoc supernaturali & Cœlesti mysterio à Sacramentariis moventur: Capernaiticum quoque esum carnis Christi, quæ dentibus laceretur, & in stomacho concoquatur; nam contra docemus & credimus, juxta verba Christi, verum, sed tamen supernaturalem esum corporis Christi, quem intellectus & ratio Humana capere non potest.

Doctrina Libri Concordiæ affirmativa & negativa de Persona Christi, ex ea parte, quæ vocatur Repetitio seu Expositio aliquot Articulorum Augustanæ Confessionis, &c.

FActa etiam est controversia inter Theologos Augustanæ Confessionis de Persona Christi: quæ tamen inter ipsos non primùm cœpit: sed initium à Sacramentariis sumpsit. Nam evictâ à Luthero contra Sacramentarios verâ & substantiali præsentiâ Corporis & Sanguinis Christi in Cœna firmissimo fundamento ex verbis institutionis: obiectum ei fuit à Cinglianis: Si Corpus Christi semel & simul in Cœlo & in Terra in Cœna adsit: non posse illud verè Humanum Corpus esse. Talem enim majestatem soli Deo propriam esse: cujus Corpus Christi non sit capax. Huius objectioni cum D. Lutherus contradiceret & fortiter eam confutaret: sicut ipsius Apologetica & Agonistica scripta de Cœna Domini commonstrant: quæ nos manifestè perinde atque alia didascalica amplectimur: post obitum ipsius quidam Augustanæ Confessionis Theologi, licet pedem apertè & expressè in castra Sacramentariorum de Cœna Domini figere noluerint: eadem fundamenta de Persona Christi, quibus Sacramentarii veram & substantialem præsentiam Corporis & Sanguinis Christi ex sua Cœna tollere conati sunt, in crebro usu habuerunt: quòd scilicet Humanæ Naturæ in Christo non attribui debeant ea quæ sunt supra & contra ipsius Naturæ essentiales proprietates. Insuper doctrinam Lutheri, omnesque eos, qui illam, ut verbo Dei respondentem, sequuntur, insimulatione omnium penè veterum prodigiosarum hæresium onerarunt. *Nota.*

Ad hanc controversiam dextrè ex verbo Dei secundùm Analogiam simplicis nostræ fidei declarandam. & Deo favente omninò tollendam, est hæc nostra unanimis fides, doctrina & confessio, ut sequitur. Nos credimus, docemus & confitemur, quamvis filii Dei alia, distincta, perfectè Divina persona, atque ita verus, essentialis, perfectus Deus cum Patre & Spiritu Sancto ab æterno fuit: eum tamen, expleto tempore, Humanam etiam Naturam in vnitatem suæ Personæ assumpsisse: non quod duæ sint personæ, vel duo Christi: sed quòd Iesus Christus nunc in una persona simul verus Æternus Deus sit, à Patre ab æterno genitus, & verus homo ex benedicta Virgine Maria natus, ut scriptum est, Rom. 9. Ex quibus Christus venit secundum carnem, qui est Deus super omnia benedictus in secula.

Nos credimus, docemus, & confitemur, in illa una inseparabili Persona Christi esse duas distinctas Naturas, Divinam, quæ ab Æterno: & Humanam, quæ in tempore humiliationis à Filio Dei assumpta est, Quæ duæ Personæ in Persona Christi neque separantur, neque inter se confunduntur: neque altera in alteram transmutatur: sed quælibet suam Naturam & essentiam in Persona Chri-

sti in æternum retinet.

Nos credimus, docemus, & confitemur etiam, sicut illæ duæ Naturæ in suis naturis & essentiis inconfusæ & inextinctæ manent: quòd ita quælibet suas naturales & essentiales proprietates retineat: & in omnem æternitatem à se non deponat: neque vnius naturæ essentiales proprietates, alterius naturæ essentiales proprietates unquam fiant.

Ita credimus, docemus, & confitemur nos: omnipotentem, æternum, infinitum, vbique simul esse naturaliter (hoc est, secundùm proprietatem naturæ & naturalis essentiæ, per se presentem vbique esse) omnia scire, essentiales proprietates esse Divinæ Naturæ, quæ nunquam Humanæ Naturæ essentiales proprietates in omnem æternitatem fiant. Et contra: Corporalem Creaturam vel Naturam esse, carnem & Sanguinem esse, finitum & circumscriptum esse, pati, mori, ascendere & descendere, de loco ad locum se movere, esurire, sitire, frigus & æstum pati, &c. esse proprietates Humanæ Naturæ, quæ Divinæ Naturæ proprietates nunquam fiant.

Nos credimus, docemus, & confitemur etiam, iam post incarnationem non vnamquamque Naturam in Christo per se ita consistere, ut quælibet sit Persona, vel Personam efficiat: sed ita unitas esse, ut vnam constituant Personam, in qua simul personaliter est & consistit tam divina quàm assumpta humana natura: Et sicut sine sua Deitate, ita etiam sine sua humanitate Personam Christi aut Filii Dei incarnati non notam esse. Hinc Christus non duæ distinctæ, sed una persona est; etiamsi duæ distinctæ Naturæ in suis naturalibus substantiis & proprietatibus inconfusè in ipsa inveniuntur.

Nos credimus, docemus, & confitemur, etiam assumptam Humanam Naturam in Christo non tantum suas naturales & essentiales proprietates habere & retinere: sed præter has propter Personalem Vnionem cum Deitate: & deinde propter glorificationem: esse ad dextram Maiestatis, virtutis & potentiæ super omne quod nominari potest, non tantum in hac, sed etiam in futura vita exaltatam.

Quantum ad hanc Maiestatem attinet, ad quam Christus secundum Humanam Naturam exaltatus est: non accepit illam primùm post resurrectionem à mortuis, & ascensionem ad Cœlos: sed cùm in vtero matris suæ conciperetur, & homo fieret: atque Divina & Humana Natura simul Personaliter unirentur. Quæ personalis Vnio non tamen ita intelligenda est, sicut quidam eam sinistrè accipiunt: quasi duæ illæ Naturæ Divina & Humana simul adunatæ sint, sicut duo asseres conglutinati: ut ipsæ realiter, hoc est, re & facto nullam prorsus inter se communionem habeant. Nam hic error & hæresis Nestorij & Samosateni fuit: qui, ut Suidas & Theodorus Presbyter Rhetensis testantur, docuerunt, δύο φύσεις ἀκοινωνήτους πρὸς ἑαυτὰς παντάπασιν, hoc est, naturas duas omnimodò incommunicabiles esse: quâ locutione Naturæ inter se divelluntur, & duo Christi fiunt: ut alius sit Christus, & alius sit Deus λόγος in Christo habitans. Sic eim scribit Theodorus Presbyter: *Paulus quidam, iidem quibus Manes temporibus, Samosatenus quidem ortu, sed Antiochiæ Syriæ Antistes, Dominum impiè dixit nudum fuisse hominem, in quo Deus Verbum, sicut & in singulis Prophetis habitavit: ac proinde duas Naturas separatas & citra omnem prorsus inter se communionem in Christo esse; quasi alius sit Christus, alius Deus Verbum in ipso habitans.* Contra hanc damnatam hæresin Sancta Ecclesia semper simpliciter credidit: Divinam & Humanam Naturam in Persona Christi ita vnitas esse, ut realem communionem inter se habeant: qua naturæ non in unam substantiam, sed ut D. Lutherus scribit in unam Personam miscentur: Ideò propter illam personalem Vnionem & communionem Orthodoxi veteris Ecclesiæ sæpe numero ante & post Concilium Chalcedonense vocabulum *Mixtionis* in bono sensu & discrimine usurparunt: sicut huius rei multa testimonia, si opus, præferri possent: quæ etiam sæpè in nostrorum scriptis obviam veniunt. Et Personalis Vnio atque communio similitudine Animæ & Corporis, item ferri candentis explicatur. Nam Corpus & Anima, sicut ferrum & ignis non per phrasin, ut modum loquendi, aut verbaliter, sed verè & realiter communionem inter se habent: neque tamen aliqua confusio fit, aut exæquatio naturarum, quemadmodum quando ex melle & aqua fit mulsum: quod amplius non discretum mel aut aqua est, sed commixtus potus: ubi Humanæ cum Divina Natura Vnionis in Persona Christi longè alia ratio est. Multò enim major communio & ineffabilis Vnio est inter Divinam & Humanam Naturam in Persona Christi propter quam Vnionem & communionem Deus est Homo, & Homo est Deus; quâ tamen neque Naturæ, neque harum proprietates commiscentur; sed quælibet natura retinet suam essentiam & essentiales proprietates,

Propter hanc Personalem Vnionem (quæ absque illa reali communicatione naturarum nec cogitari nec esse potest) non nuda Humana

mana Natura pro totius mundi peccatis passa est: cujus proprietas est pati & mori: sed ipse Filius Dei realiter, sed tamen secundùm assumptam Humanam Naturam passus est: & est (ut habet constans & simplex Fides nostra) verè mortuus, etiam si Divina Natura neque pati neque mori potest, sicut D. Lutherus hoc in sua magna Confessione de Cœna Domini contra impiam Alloeosin Cinglii, quâ docuit Naturam alteram pro altera debere sumi, quæ ceu ipsius Diaboli doctrina in abyssû inferni damnatur, declaravit.

Quare etiam veteres, vtrumque verbum κοινωνίαν & ἕνωσιν in expositione hujus mysterij conjunxerunt, & alterum per alterum exposuerunt. Irenæus lib. 4. cap. 3. Athanasius in epist. ad Epictetum, Hilarius de Trinitate lib. 9. Basilius & Nissenus in Theodoret. Damascenus lib. 3. cap. 19.

Propter hanc personalem Vnionem & communicationem Divinæ & Humanæ Naturæ in Christo, credimus, & docemus, & confitemur, nos juxta simplicem fidem nostram, quicquid de Majestate Christi secundùm humanitatem suam ad dexteram omnipotentis Virtutis Dei, & quæ inde consequuntur, dicitur: quæ omnia nihil essent, neque consistere possent, nisi hæc personalis Vnio & communicatio Naturarum in Persona Christi realiter constaret.

Propter hanc personalem Vnionem & communicationem Naturarum, Maria virgo benedicta non merum hominem, sed talem Hominem, qui realiter est Filius Dei altissimi, peperit: ut Angelus testatur: quod etiam suam Divinam Maiestatem in vtero matris patefecit, cum ex virgine illæsâ virginitate, natus est. Ideoque ipsa realiter Dei genitrix est, virgo tamen incorrupta.

Per eam ipsam etiam omnia sua Miracula operatus est: & hanc suam Divinam Maiestatem pro suo beneplacito quando & quomodo voluit, & non primùm post suam resurrectionem & ascensionem, sed etiam in statu humiliationis suæ manifestavit: ut in nuptiis Canæ Galileæ: Item cùm 12. Annos natus esset inter docentes: Item, cùm in horto uno verbo suos hostes ad terram prosterneret: similiter in morte, vbi non simpliciter, sicut alius homo mortuus est: sed cùm & in morte peccatum, mortem, Diabolum, infernum & æternam damnationem devicit: quæ humana natura sola nunquam præstare potuisset, si non cum divina natura personaliter unita fuisset, & communionem habuisset.

Hinc facta est etiam Humanæ Naturæ exaltatio post Resurrectionem à mortuis super omnes creaturas in Cœlo & in Terra: quæ nihil est aliud, quàm quod Christus formam servi in vniversum deposuit, non depositâ tamen Humanâ Naturâ, sed in æternum servatâ, atque in plenam possessionem & vsurpationem Divinæ Maiestatis collocatâ: quam Majestatem tamen in sua conceptione & in vtero matris habuit: verùm ut Apostolus testatur ἐξεκένωσε, hoc est, ut D. Lutherus explicat, in statu suæ humiliationis clam servavit, & non semper, sed quando voluit, vsurpavit. Iam verò postquam non simpliciter sicut alius quispiam Sanctus in Cœlum, sed ut Apostolus attestatur, super omnes Cœlos conscendit, etiam verè omnia implet, & vbique non tantùm ut Deus, sed etiam ut Homo præsens regit à mari ad mare, & vsque ad finem mundi, ut Prophetæ sunt vaticinati, & Apostoli testati, quòd vbique cum ipsis operatus sit & ipsorum verba confirmaverit per subsequentia signa. *Psal. 8. & 93. Zach. 9. Rom. 15.*

Neque tamen hoc terreno aliquo modo factum est, sed ut, D. Lutherus exponit, ratione Dexteræ Divinæ, quæ nullus certus locus est in Cœlo, quemodmodum Sacramentarii sine fundamento sacrarum literarum dicunt. Sed est nihil aliud, quàm omnipotens virtus Dei, quæ Cœlum & terram implet: in qua Christus secundum suam Humanitatem realiter sine confusione & exæquatione naturarum in sua substantia & substantialibus proprietatibus collocatus est: ex qua communicatâ virtute, ut sonant verba Testamenti, ipse suo Corpore & Sanguine in Sacra Cœna realiter præsens esse potest & est, quod aliàs nulli homini possibile est: quoniam nullus homo hoc modo cum Divina Natura vnitus est, & in eam Divinam omnipotentem Majestatem & virtutem Dei per & in personali Vnione duarum naturarum in Christo collocatus, sicut Iesus Filius Mariæ, in quo Divina & Humana Natura Personaliter simul vnitæ sunt, ita ut in Christo omnis Deitatis plenitudo corporaliter habitet: Colos. 2. Et in hac personali Vnione ejusmodi ineffabilem communionem habet, quam ipsi Angeli mirantur, obstupescunt, & in ea spectanda, ut S. Petrus testatur, voluptatem & lætitiam capiunt: sicut hæc omnia suo loco fusius à nobis declarabuntur:

Ex hoc fundamento, quemadmodum est jam indicatum, & Vnio personalis declarat, hoc est quo modo Divina & Humana Natura in Persona Christi simul vnitæ sint, ut non solùm nomina communia, sed etiam realiter inter se & sine omni permixtione earum in sua substantia communionem habeant:

beant: oritur etiam doctrina de Communicatione Idiomatum, hoc est, de reali communione proprietatum naturarum: de qua deinceps copiosiùs dicetur.

De Communicatione Idiomatum. Quia enim verum est illud, quod proprium non egrediatur sua subiecta, hoc est, quòd quælibet natura suas essentiales proprietates retineat, & eas à natura non separet, atque in alteram naturam, sicut aqua ex aliquo vase in aliud transfundatur: non posset aliqua communicatio proprietatum esse, nec consistere, si personalis Vnio & communio Naturarum in Persona Christi non realis esset: quod juxta articulum Sanctæ Trinitatis longè maximum mysterium in Cœlo & in Terra est, sicut Paulus ait, ὁμολογουμένως μέγα ἐςὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυςήειον, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ. 1. Timot. 3. Nam quia Apostolus Petrus claris verbis testatur, etiam nos, in quibus Christus ex gratia habitat, propter hoc summum mysterium in Christo participes fieri Divinæ Naturæ, quam communionem Divinæ Naturæ hanc esse oportet, de qua Apostolus loquitur; quod in Christo omnis plenitudo Deitatis corporaliter habitet: ita ut Deus & homo uno Persona sit.

Sed quia permultum refert, ut doctrina de Communicatione Idiomatum justo discrimine tractetur & explicetur (propositiones enim aut prædicationes non habent omnes unam eandemque naturam: & quando promiscuè sine discrimine de iis dicitur, confunditur ipsa doctrina: & simplex Lector facilè perturbatur) sequens tractatus diligenter observari debet: qui melioris & simplicioris intelligentiæ gratia non incommodè in tria capita dividi potest.

1. Cùm in Christo duæ distinctæ Naturæ in suis naturalibus substantiis & proprietatibus salvæ & inconfusæ sint & maneant: duarum autem naturarum una tantùm persona sit, id quod proprium est unius personæ, non naturæ tantùm tanquam separatæ, sed toti personæ, quæ simul Deus & homo est (nominetur sive Deus sive Homo) attribuitur. Sed in hoc genere loquendi non sequitur: Quicquid personæ attribuitur, ut idipsum simul vtriusque naturæ proprium sit: sed distinctè declaratur, secundum naturam unumquodque personę attribuatur. Ita *Filius Dei natus est ex semine Davidis secundum carnem Rom.* 1. Item, *Christus est secundum carnem: & passus est in vel secundum carnem*, 1. Pet. 2. & 4.

Quia autem sub verbis illis, quibus dicitur (*toti personæ tribuitur, quod uni naturæ proprium est*) clandestini & manifesti Sacramentarii suum turpissimum errorem occultant (cùm totam quidem personam dicunt, sed tamen tantùm nudè alteram naturam subintelligunt, alteramque prorsus excludunt: quasi nuda Humana Natura pro nobis esset passa: quemadmodum D. Lutherus in sua Magna Confessione de Cœna Dom. de Cinglii Allœosi scripsit) ipsius D. Lutheri verba hîc ponemus, quò Ecclesia Dei contra talem errorem etiam atque etiam præmuniatur. Verba ejus ita sonant. *Hoc vocat Cinglius Allœosin, quando aliquid de Deitate dicitur, quod tamen Humanitati competit: aut contrà: ut Luc. 24. An Christum non oportebat pati, & sic intrare in gloriam suam? Hic somniat ille, Christum sumi pro Humana Natura. Cave inquam tibi ab Allœosi ista: est enim Diaboli larva: & talem facit Christum, secundum quem nolim ego esse Christianus: videlicet, quod Christus in posterum nihil amplius sit nec faciat suâ passione & vitâ, quàm alius simplex homo Sanctus. Nam si hoc credo, quòd tantum humana natura pro me passa est, tum est mihi ille Christus vilis salvator: & opus est ipsi salvatore. In summa dici non potest, quid Diabolus suâ Allœosi quærat.* Et paulo post. *Si vetula illa venefica domina ratio Allœoseos avia dixerit: Atqui Deitas non potest pati nec mori. Respondebis, Hoc verum est, sed quia Deitas & humanitas est una persona in Christo, propter talem personalem unionem Scriptura tribuit etiam Divinitati omnia quæ Humanitati eveniunt, & contrà. Et ita se revera habet. Nam hoc fatendum est, Persona (Christus) patitur, moritur: hæc persona est verus Deus: Ideo rectè dicitur, Filius Dei patitur: Nam etiamsi una pars (ut sic dicam) ut Divinitas non patitur, patitur tamen ea persona, quæ est Deus in altera parte, ut in Humanitate. Nam realiter est Filius Dei pro nobis crucifixus, hoc est illa persona, quæ Deus est: nam ipsa, ipsa inquam persona est crucifixa secundum humanitatem:* Et iterum paulò post. *Quod si Allœosis vera, est, quemadmodum Cinglius eam proponit, tum Christum oportebit duplicem esse Personam, Divinam unam, & Humanam unam: quandoquidem dicta de passione tantùm ad Humanam Naturam refert, & prorsus à Deitate abstrahit. Nam quando actiones dividuntur & separantur, tum etiam persona separabitur, quia omnes actiones sive passiones non naturæ, sed personæ attribuuntur. Persona enim est, quæ omnia facit & patitur: hoc quidem secundum hanc naturam, illud verò secundum aliam naturam. Sicuti hæc omnia homines docti norunt. Ideoque credimus Dominum nostrum Iesum Christum Deum & hominem in una persona, non confundentes naturas, nec dividentes personam.* Item D. Lutherus de Conciliis & Ecclesiis. *Nos Christianos scire*

Tom. 7. Vitteb. f. 530.

ſcire oportet, niſi Deus ipſe unà fuerit in lance & pondus dederit, tum feremur nos cùm noſtra, lance in profundum: hoc ſic puto: ni dicatur Deus eſt pro nobis mortuus, ſed tantùm homo perîimus. Quando autem Dei mors vel Deus mortuus in lãce iacet, tum ille in profundum defertur, & nos ſurſum efferimur tanquam lanx facilis & inanis. Poteſt autem ille etiam iterum ſurſum elevari, vel ſuâ lance exilire? non verò poteſt in lance ſedere niſi nobis ſimilis homo factus: ut dici poſſit: Deus mortuus, Deus paſſus: Dei ſanguis, Dei mors: Deus enim in ſua natura non poteſt mori. Sed quando Deus & homo vnitus eſt in unam perſonam, rectè dicitur, Dei mors. Homo enim ille moritur, qui cum Deo unum ſive vna perſona eſt.

Hinc manifeſtum eſt, non rectè dici, quando dicitur vel ſcribitur, illas locutiones, Deus eſt paſſus, Deus eſt mortuus, eſſe tantùm prædicationes verbales, hoc eſt, eſſe tantùm nuda verba & non realia. Noſtra enim ſimplex fides demonſtrat, Filium Dei fuiſſe incarnatum, pro nobis paſſum & mortuum, & ſuo nos Sanguine redemiſſe.

Secundò, quod attinet ad conſummationem officii Chriſti, agit & operatur perſona nihil in, cum, per & ſecundùm alterutram naturam ſolam, ſed in, ſecundum, cum & per vtramque naturam: vel ſicut Concilium Chalcedonenſe loquitur: *Vna natura operatur communicatione alicujus, quod eſt cuiusque proprium.* Ita Chriſtus eſt noſter Mediator, Redemptor, Rex, Sacerdos, Caput, Paſtor, &c. non ſecundum alterutram naturam tantùm, ſive ea ſit Divina, ſive Humana; ſed ſecundum vtramque Naturam: ſicut hæc doctrina alibi vberius tractatur.

Tertiò, eſt adhuc longè aliud, quando de eo interrogatur, dicitur aut agitur: An naturæ in perſonali unione in Chriſto nihil magis quâm tantùm ſuas naturales & eſſentiales proprietates habeant. (nam quod eas habeant & retineant ſuprâ eſt affirmatum.) Quod ad Divinam in Chriſto Naturam attinet, quia apud Patrem nulla eſt mutatio Iac. 1. Deo ſuæ Naturæ per incarnationem in eſſentia & ſua & proprietatibus nihil nec acceſſit nec deceſſit: Eſt in & per ſe, illâ incarnatione, neque minor neque maior facta. Quod autem attinet ad Humanam aſſumptam Naturam in Perſona Chriſti, contendere quidem voluerunt aliqui, quod ea etiam in perſonali cum Deitate unione aliud & amplius nihil habeat, quàm tantùm ſuas naturales & eſſentiales proprietates, ſecundum quas ſuis fratribus per omnia ſimilis ſit: & quod propterea Humanæ Naturæ in Chriſto non debeant nec poſſint aſcribi, quæ ſunt cõtra vel ſupra ſuas naturales proprietates etiamſi Scripturæ teſtimonia ita ſonent. Sed hanc opinionem falſam eſſe & iniuſtam eſt ex verbo Dei tam clarum, ut etiam illorum contribules iam iſtum errorem reprehendant & reiiciant. Sacra enim Scriptura, & veteres ex Sacra Scriptura rectè teſtantur, quòd Humana Natura in Chriſto (ideo & inde, quia cum Divina Natura in Chriſto perſonaliter eſt unita, & depoſita ſervi formâ & humiliatione eſt glorificata atque ad Dexteram Majeſtatis & virtutis Dei exaltata) iuxta & ſupra ſuas naturales & eſſentiales manentes proprietates, etiam alias immenſas, ſupernaturales, imperſcrutabiles, inenarrabiles, Cœleſtes prærogativas in Maieſtate, Sanctitate, Virtute & Potentia ſuper omne nomen, non tantùm in hoc, ſed etiam in futuro Mundo, acceperit, ut ita Humana Natura in Chriſto ad actiones officii Chriſti ſuo modo unà adhibeatur, & ſuam etiam efficaciam, hoc eſt, virtutem & operationem habeat: non tantùm ex & ſecundum ſuas eſſentiales proprietates aut duntaxat quantum facultas patitur, ſed præcipuè ex & ſecundum Maieſtatem, gloriam, virtutem & potentiam: quam ipſa perſonali unione, glorificatione & exaltatione accepit. Et hoc non poſſunt etiam adverſarii negare: tantùm diſputant & certant eſſe dona creata, aut finitas qualitates, ſicut in Sanctis, quibus Humana Natura in Chriſto donata eſt & ornata. Et ſuis cogitationibus propriiſque argumentationibus vel rationibus metiri & computare volunt, quid Humana Natura in Chriſto abſque ſui deſtructione capere vel non capere poſſit aut debeat. Verum optima, certiſſima & tutiſſima via in hac controverſia eſt hæc, videlicet: Quòd ea quæ Chriſtus ſecundum ſuam aſſumptam naturam humanam perſonali unione, glorificatione aut exaltatione accepit, & quæ ſua eſſentia humana natura ſupra naturales proprietates abſque illarum deſtructione capere poteſt: Ea inquam, nemo melius & certius ſcire poſſit quam ipſe Chriſtus. Is autem ea quæ nobis in hac vita ſunt ſcitu neceſſaria in ſuo verbo manifeſtavit. De quibus igitur in hoc caſu certa teſtimonia habemus, ea, ſimpliciter debemus credere & nullo modo contra diſputare, quaſi poſſit Humana Natura in Chriſto eius non capax eſſe. Eſt quidem hoc certum & verum, quod de creatis donis Humanæ Naturæ in Chriſto datis & communicatis dicitur, quod ea illa per ſe habeat: ſed illa adhuc non attingunt Maieſtatem, quam Scriptura & veteres ex Scriptura aſſumptæ Humanę Naturę in Chriſto attribuunt. Vivificare enim, omne iudicium & omnem poteſtatem

ſtatem habere omnia ſuis pedibus ſubiecta tenere, à peccatis mundare, non ſunt creata dona, ſed divinæ, infinitæ proprietates, quæ tamen iuxta Scripturas Homini Chriſto datæ & communicatæ ſunt. Ioh. 5. 6. Matth. 28. Dan. 7. Ioh. 3. & 13. Matt. 11. Eph. 1. Heb. 2. 1. Cor. 15. Ioan. 1. Et quod hæc communicatio non per phraſin aut modum loquendi (hoc eſt tantum verbis) de perſona, ſolùm ſecundum Divinam Naturam, ſed ſecundum aſſumptam humanam naturam intelligenda ſit, demonſtrant tria firma indiſſolubilia argumenta & fundamenta.

Primum eſt, communis regula totius Orthodoxæ Eccleſiæ: Quicquid Sacra Scriptura dicit Chriſtum in Tempore accepiſſe, id non ſecundum Divinam Naturam, ſecundum quam ipſe omnia ab æterno habuit, ſed ſecundum Humanam intelligendum eſſe.

Secundum, teſtatur Sacra Scriptura apertè Ioan. 5. & 6. Virtutem vivificandi, & iudicium agendi Chriſto datam eſſe, ideò quia Filius Hominis eſt, & ſicut Carnem & Sanguinem habet.

Tertium, dicit Scriptura non tantum in genere de perſona filii hominis, ſed loquitur etiam expreſſe de aſſumpta Humana Natura Ioan. 1. *Sanguis Chriſti mundat nos, ab omnibus peccatis.* Sic Ioan. 6. *Eſt caro Chriſti vivificans cibus*, ſicut ex eo etiam concilium Epheſinum concluſit, quòd caro Chriſti virtutem habeat vivificandi. Sicut de hoc articulo alia multa illuſtria teſtimonia veteris Orthodoxæ Eccleſiæ alibi ſunt propoſita.

Proinde quòd Chriſtus juxta ſuam Humanam Naturam hæc accepit & Humanæ Naturæ in Chriſto ſint data & communicata, debemus & oportet nos ſecundum Scripturá credere. Sed, ſicut ſuprà dictum eſt, quia duæ illæ Naturæ in Chriſto ita unitæ ſunt, ut non inter ſe commixtæ aut altera in alteram commutata ſit: cujus libet etiam proprietates eſſentiales alterius Naturę proprietates nunquam fiant.

Eſt hæc doctrina etiam rectè declaranda & accuratè contra omnes hæreſes munienda. In qua nos nihil novi ex nobis ipſis fingimus: ſed amplectimur & conſervamus declarationem, quàm veteres Orthodoxæ Eccleſiæ ex bono fundamento ſacræ Scripturę de hac re reliquerunt, videlicet, quòd Divina virtus, vita, poteſtas, Maieſtas & gloria aſſumptæ Humanæ Naturæ in Chriſto data ſit: non ita ſicut Pater filio ſecundum Divinam Naturam ſuam eſſentiam & omnes Divinas proprietates ab æterno communicavit; unde etiam unius eſſentiæ eſt cum Patre & Deo æqualis. Chriſtus enim tantum ſecundum Divinam Naturam Patri æqualis eſt, ſed ſecundum aſſumptam Humanam Naturam eſt infra Deum. Ex quo planum fit, nos nullam confuſionem, exæquationem, abolitionem Naturarum in Chriſto facere. Prętereа virtus vivificandi non ita eſt in carne Chriſti ſicut in Divina Natura, videlicet tanquam eſſentialis proprietas. Neque facta eſt hæc communicatio per eſſentialem aut naturalem aliquam transfuſionem proprietatum Divinæ Naturę in Humanam Naturam, ita vt Chriſti Humanitas eam per ſe & à divina eſſentia ſeparatam habeat: aut quaſi per eam Humana Natura in Chriſto ſuas naturales proprietates omninò depoſuerit: & iam vel in Deitatem mutata ſit vel his communicatis proprietatibus in & per ſe ęqualis facta: aut quod nunc vtraque Natura una ſit: aut denique æquales eſſentiales proprietates & actiones eſſe debeant.

Hæ & ſimiles corruptelæ in veteribus approbatis Conciliis ex fundamento ſacrę Scripturæ meritò reiectæ & condemnatæ. Minimè enim facienda vel admittenda eſt aut cõverſio aut confuſio, aut exęquatio ſive Naturarum in Chriſto, ſive eſſentialium proprietatum. Quo pacto etiam nos voces illas *Realis communicatio, vel Realiter communicari*, nunquam de aliqua phyſica communicatione, vel eſſentiali transfuſione intelleximus: ſicut quidam illas perverſè & malignè, ut puram doctrinam ſuſpectam redderent, contra conſcientiam interpretati ſunt: ſed tantùm verbali communicationi oppoſuimus, cùm tales homines dixerunt, quòd tantùm phraſis & modus ſit loquendi, quam etiam adeò vrſerunt, ut nullá aliam cõmunicationẽ ſcire voluerint. Econtrà ad maiorẽ Maieſtatis Chriſti declarationem, quomodo hæc verba (de reali cõmunicatione) uſurpentur, ſic exponere voluimus: quòd hæc communicatio realiter, ſine omni tamen permixtione naturarum & eſſentialium proprietatum facta ſit.

Sentimus igitur & docemus, Nos cum veteri Orthodoxa Eccleſia, ſicut ea hanc doctrinam ex Scriptura tradidit: Humanam Naturam in Chriſto illam Maieſtatem acceпiſſe ratione Perſonalis unionis, videlicet, quia tota plenitudo Dei, talis in Chriſto habitat, non ſicut in aliis ſanctis hominibus aut Angelis, ſed corporaliter, ut in ſuo corpore proprio, quod cum omni ſua Maieſtate, virtute, gloria & operatione in aſſumpta Humana Natura liberrimè, quando & quemodo vult, lucet in, cum, & per eam, ſuam Divinam Potentiam, Gloriam & actionem oſtendit, exerit & perficit: ſicut Anima in Corpore, & ignis in ardente ferro facit (his enim ſimilitudinibus, ſicut ſuperius etiam eſt dictum, tota vetuſta Eccleſia hanc doctrinam explica-

explicavit) Hoc tempore humiliationis fuit occultatum & abſconditum, ſed jam depoſitâ ſervi formâ, fit hoc perfectè, efficaciter, & manifeſtò coram omnib. Sanctis in Cœlo & in Terra: & nos etiá in illa vita hanc ſuá Majeſtatem à facie ad facie ſpectabimus. Ioa. 17.

Ita eſt, & manet in Chriſto tantum una Divina omnipotentia, virtus, Majeſtas, & gloria, quæ tantùm Divinæ Naturæ propria eſt: eadem verò lucet, exerit & oſtendit ſe perfectè, liberè tamen, in, cum, & per aſſumptam & exaltatam Humanam Naturam in Chriſto: ſicut in candente ferro non duplex vis eſt lucendi & ardendi, ſed facultas lucendi & ardendi eſt ignis propria. Quia autem ignis cum ferro unitus eſt, exerit & oſtendit ſuam vim lucendi & ardendi in, cum, & per ipſum candens ferrum ex tali unione vim habeat ardendi & lucendi, ſine tranſmutatione ſubſtantiæ & eſſentialium proprietatum ignis & ferri.

Ergo intelligimus illa teſtimonia Scripturæ, quæ de Majeſtate Chriſti loquuntur, ad quam Humana Natura eſt exaltata, non ita: quòd illa Divina Majeſtas, quæ Divinæ Naturæ Filii Dei propria eſt, in perſona filii hominis ſimpliciter tantùm, ſecundum ſuam Divinam Naturam tribui debeat: aut quòd illa Majeſtas in Humana Natura Chriſti tantùm hoc reſpectu eſſe debeat, quòd ſua Humana Natura ab illa nudum duntaxat titulum & nomen per phraſin & modum loquendi, hoc eſt, tantùm verbis, re vero ipsâ nullam prorſus communionem cum illa habeat. Hoc enim modo (quia Deus ſpiritualis, indiviſibilis eſſentiâ, & ubique præſens, & in omnibus creaturis eſt: & in quibus eſt, potiſſimùm autem in fidelibus & Sanctis habitat: ibidem ſuam Majeſtatem cum & apud ſe habeat) etiam verè dici poſſet, in omnibus creaturis, cum & in quibus Deus eſt, præſertim autem in fidelibus & Sanctis in quib. Deus habitat, omnem plenitudinem Deitatis Corporaliter habitare, omnes theſauros ſapientię & ſcientiæ abſconditos eſſe, omnem poteſtatem in cœlo & in terra datam: quia ipſis Spiritus Sanctus, qui omnem poteſtatem habet, datur: Quâ ratione inter Chriſtum ſecundum ſuam Humanam Naturam & inter alios Sanctos homines nullum diſcrimen eſſet: & ita Chriſtus ſuâ Majeſtate, quam præ omnibus aliis creaturis ut homo vel, ſecundum ſuam Humanam Naturam accepit, ſpoliaretur. Nulla enim alia Creatura, neque homo, neque Angelus, dicere poteſt, nec debet: Mihi data eſt omnis poteſtas, cùm tamen Deus totâ plenitudine ſuæ Divinitatis, quam ubique ſecum habet, in ſuis Sanctis ſit: ſed non corporaliter in ipſis habitat, aut perſonaliter cum ipſis unitus eſt, ſicut in Chriſto. Ex hac enim perſonali unione illud eſt, quod etiam Chriſtus ſecundum ſuam Humanam Naturam dicit Matth. 28. *Mihi data eſt*, &c. Item Ioan. 13. *Cùm Chriſtus ſciret à Patre ſibi omnia in ſuas manus tradita eſſe.* Item Coloſ. 2. *In ipſo habitat tota plenitudo Deitatis corporaliter.* Item, *Gloria & honore coronâſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubjeciſti pedibus ſuis:* & quod ſubjecit illi omnia, nihil reliquit quod non ſubjectum ſit illi. Hebr. 2. excepto eo, qui ipſi omnia ſubjecit. 1. Corint. 15.

Nos credimus, docemus & confitemur autem nequaquam talem effuſionem Majeſtatis Dei, & omnium illarum proprietatum in Humanam Naturam Chriſti, quâ Divina Natura minor fiat: aut aliquid de ſuo alteri tradat, quod non per ſe ſervet: aut quòd Humana Natura in ſua ſubſtantia æqualem Majeſtatem acceperit à Natura & eſſentia Filii ſeparatam & diſtinctam, ſicut quando ex uno vaſe in aliud aqua, vinum aut oleum transfunditur. Humana enim Natura, ſicut etiam nulla alia Creatura, neque in Cœlo neque in Terra tali ratione omnipotentiæ Dei non capax eſt, ut per ſe omnipotens eſſentiâ fiat, vel omnipotentiæ proprietates in & per ſe habeat, quâ certè Humana Natura in Chriſto negaretur, in Deitatemque omninò tranſmutaretur: quod noſtræ fidei, & omnium Prophetarum Apoſtolorumque doctrinæ repugnat.

Sed nos credimus, docemus & confitemur, Deum Patrem Filio ſuo Chriſto ſecundum aſſumptam Humanam Naturam Spiritum Sanctum ita dediſſe (ideò enim quoque Meſſias, hoc eſt, unctus appellatur) ut non ad menſuram, ſicut reliqui ſancti, illa dona acceperit. In Chriſto enim ſecundum aſſumptam Humanam Naturam (quia ſecundum Divinam Naturam cum Spiritu Sancto una eſt eſſentia) requieſcit Spiritus Sapientiæ & Scientiæ, conſilii, roboris, & cognitionis: non ſic, ut inde tanquam homo, quædam tantùm ſciat & poſſit, ſicut alii Sancti Divino Spiritu, qui tantum creata dona in ipſis operatur, ſciunt & poſſunt. Sed quia Chriſtus ſecundum Deitatem ſecunda perſona eſt S. Trinitatis: ab eo, ſicut etiam à Patre, Spiritus Sanctus procedit: & ita ſuus & Patris proprius Spiritus eſt & manet in ęternum à Filio Dei inſeparabilis: Chriſto ſecundum carnem quæ cum Filio Dei perſonaliter unita eſt, tota plenitudo Spiritûs (ut Patres aiunt) illâ perſonali unione communicata eſt: quæ ſe liberè omni virtute in ea, per eam, & cum ea oſtendit & exerit: ut non tantùm quædam ſciat & quædam neſciat: quædam poſſit & quædam non poſ-

sit: sed sciat & possit omnia: in quem Pater sine mensura Spiritum sapientiæ & virtutis effudit, ut tanquam homo per illam personalem unionem omnem scientiam, omnem potestatem reipsâ & facto acceperit, & ita omnes thesauri sapientiæ in ipso sint reconditi. Ita ei omnis potestas est data, & collocatus est ad dexteram Majestatis & virtutis Dei. Et ex historiis scimus, tempore Imperatoris Valentis inter Arianos aliam sectam fuisse, quæ dicta fuit Agnoitarum: propterea quòd finxerunt Filium Patris λόγον quidem omnia scire, sed suam assumptam Naturam multarum rerum esse ignorantem, contra quos etiam Gregorius Magnus scripsit.

Propter hanc personalem unionem, & quæ inde consequitur, communicationem, quam Divina & Humana Natura in Persona Christi realiter invicem habent, Christo secundum carnem attribuitur, quod caro ipsius secundum Naturam & essentiam per se non sit, & quòd extra hanc unionem Christus habere non possit, ut ipsius caro verè vivificans cibus, & Sanguis verè vivificans potus sit, sicut illi 200. Patres Concilii Ephesini testati sunt, Carnem Christi esse vivificam, seu vivificantem. Vnde etiam hic homo solus, & aliàs nullus homo, neque in Cœlo neque in terra dicere potest: *ubi duo vel tres in nomine meo congregati sunt sum in medio illorum.* Item, *Semper sum vobiscum usque ad cõsummationem seculi.* Quæ testimonia nos etiam non sic accipimus, quasi apud nos in fideli congregatione tantùm Deitas Christi præsens sit: & talis præsentia ad Christum secundum suam Humanitatem nihil omninò attineat. Quo pacto etiam Petrus, Paulus & omnes sancti in Cœlo, quando Deitas ubique existens in ipsis habitat, etiam apud nos in terris essent. Quod tamen tantùm de Christo & de nullo alio homine Sacra Scriptura affirmat. Verùm nos credimus, his verbis, Majestatem Christi declarari, quam Christus secundum suam Humanitatem in dextera Majestatis & virtutis Dei accepit, quòd ipse scilicet etiam secundum & cum illa sua assumpta Humana Natura præsens esse potest, & etiam est, ubi vult, inprimis verò in sua Ecclesia in terris tanquam mediator, caput, rex & summus Sacerdos, non ex dimidia tantùm, sed tota persona Christi, ad quam pertinent duæ Naturæ Divina & Humana, adsit non tantùm secundum Deitatem, sed etiam secundum & cum Humanitate, secundum quam frater noster est, & nos caro sumus de carne ejus, & os de ossibus ejus; sicut ad confirmationem & consignationem hujus rei sacram Cœnam instituit; quòd etiam secundum eam Naturam, secundum quam Carnem & Sanguinem habet, apud nos esse, in nobis habitare, operari & efficax esse velit. In hoc solidum fundamentum D. Lutherus beatæ memoriæ etiam de Majestate scripsit, secundum suam Humanam Naturam. In magna enim Confessione de persona Christi ita scribit de Cœna: *Cum autem talis homo est Christus, qui supernaturaliter cum Deo una Persona est, & extra hunc hominem nullus Deus est: necesse est sequi, ut etiam sit secundum tertium modum supernaturalem & esse possit ubique ubi Deus est, & omnia per totum plena sint Christi etiam secundum Humanitatem: non juxta primum comprehensibilem modum, sed secundum supernaturalem Divinum modum. Hic enim cogeris dicere & fateri: Christus secundum Deitatem ubi est, ibi naturalis Divina Persona: & est quoque Naturalis & personalis ibidem: sicut hoc demonstrat conceptio ejus in utero Matris. Si enim debebat esse filius Dei, conveniebat eum naturaliter & personaliter in utero Matris esse & hominem fieri. Si est Naturalis & Personalis ubicunque est, necesse est ut ibi etiam homo sit: non enim sunt duæ distinctæ personæ, sed una persona est, ubicunque ea est, ibi est una inseparabilis persona. Et ubi dicere potes, Hic est Deus: cogeris etiam dicere ibi Christus homo quoque est. Et si quem locum ostenderis, ubi Deus sit & non homo, tum persona est separata: Si igitur verè dicere possem, Hic est Deus, qui non est homo neque unquam homo est factus, talem Deum ego non reciperem. Hinc enim sequeretur, quòd spacium & locus duas illas naturas separarent & personam distraherent, cùm tamen neque mors neque omnes Diaboli illas possint separare, neque divellere: debet enim tantùm unus Christus manere; qui non in pluribus quàm in uno loco simul & Divina & Humana Persona esset: & in omnibus aliis locis oporteret ipsum tantum nudum separatum Deum, & Divinam Personam esse sine Humanitate. Non mi homo, quò mihi Christum ponis & Humanitatem mihi ponas necesse est: non sinunt se separari & sejungi: est una persona facta: neque unquam separatur Divina ab Humana.* Tom. 5. Viteb. 2. Ger fol. 192.

In libello de ultimis verbis Davidis, quem D. Lutherus paulò ante mortem suam scripsit, ait ipse in hunc modum: *Secundum alteram temporalem Nativitatem, est ei quoque æterna Dei potestas data, tamen temporaliter & non ab æterno. Humanitas enim Christi non fuit ab æterno sicut Deitas, sed (ut numeratur & scribitur) Iesus Mariæ filius est hoc Anno natus Annos M. D. XLIII. A momento autem illo, quo Deitas & Humanitas unitæ sunt in unam Personam, est & vocatur homo Mariæ filius, omnipotens æternus Deus, qui æternam Potentiam habet, & omnia creavit & adhuc sustentat* Tom. 5. Viteb. Ger. 545.

ſuſtentat per communicationem Idiomatum. Ideò quòd cum Deitate una perſona & etiam Deus eſt. De eo loquitur Matth. ultimo. Mihi data eſt omnis poteſtas, &c. Matth. 11. Omnia mihi à Patre tradita ſunt. Cui? Mihi Ieſu Nazareno filio Mariæ & homini nato: ab æterno habeo à Patre antequam homo fierem, ſed cùm homo fierem, temporaliter eam accepi ſecundum Humanitatem, & clam ſervavi uſque ad meam Reſurrectionem & Aſcenſionem, quando manifeſtari & declarari oportuit. Sicut & Paulus Rom. 1. inquit: Declaratus eſt Filius Dei potenter. Ioh. 17. appellat Glorificationem. Similia teſtimonia in D. Lutheri ſcriptis, præſertim autem in libro, Quòd hæc verba adhuc firma ſunt: & in magna Confeſſione de Cœna Domini inveniuntur: ad quæ ſcripta ceu ad bene fundatas declarationes Majeſtatis Chriſti ad Dexteram Dei, & ſui Teſtamenti nos brevitatis ergò in hoc Articulo, ſicut etiam in Articulo de Cœna Domini, ut dictum eſt, referimus.

Quare pernicioſum errorem judicamus, Chriſto ſecundum ſuam Humanitatem tantam Majeſtatem detrahere, quâ Chriſtianis ingens conſolatio detrahitur: quam in illa promiſſione de præſentia & inhabitatione ſui capitis, regis & Sacerdotis habent: qui ipſis promiſit, quòd non tantum nuda ſua Deitas ipſis adeſſe velit: quæ erga nos peccatores tanquam conſumens ignis eſt in aridas ſtipulas: ſed ille ipſe homo, qui cum ipſis locutus eſt, qui omnes afflictiones in ſua aſſumpta natura expertus eſt, qui etiam nobiſcum, tanquam hominibus & fratribus & ſuis condoleſcere poteſt, velit nobiſcum eſſe in omnib. noſtris neceſſitatibus, etiam ſecundum eam naturam, quâ noſter frater eſt, & nos caro de carne ipſius ſumus.

Itaque rejicimus & damnamus unanimiter ore & corde, omnes errores à prædicta doctrina diſcrepantes, tanquam pugnantes cum ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis, cum veris Symbolis, & cum noſtra quoque Confeſſione Auguſtana.

1. Veluti ſi quis in hoc argumento crederet, aut à quoquam edoctus eſſet, Humanam Naturam propter hanc Hypoſtaticam unionem permixtam eſſe Divinitati, aut in eam mutandam fore.

2. *Item*, Naturam humanam in Chriſto præſentem ubique eſſe ſui ipſius viribus eſſentialibus & proprietatibus naturæ ſuæ, eodem prorſus modo, quo Divinitas, id eſt, tanquam eſſentia infinita.

3. *Item*, Humanam Naturam in Chriſto evaſiſſe ſimilem Naturæ Divinæ ſubſtantiâ, eſſentiâ, vel ſuis proprietatibus eſſentialibus.

4. *Item*, Humanitatem Chriſti eſſe in omnibus locis Cœli & Terræ localiter extenſam (quod ne Divinæ quidem Naturæ tribuendum eſt) ſed Chriſtum omnipotentiâ ſuâ Divinâ poſſe corpore ſuo præſentem eſſe ubicunque voluerit, maximè verò ubi expreſſis verbis promiſit ſe futurum, veluti in Sacra Cœna. Quum enim Corpus ſuum ad Dexteram Majeſtatis & Potentiæ Dei collocaverit, poteſt utique id efficere virtute & ſapientiâ ſuâ: non mutatâ aut diviſâ verâ ſuâ Humanâ Naturâ.

5. *Item:* Quòd ſola Humanitas paſſa ſit pro nobis, nobiſque redemerit: Nec ullam cum illa in ipſa paſſione Filius Dei communicationem veram habuerit.

6. *Item*, Chriſtum ſecundum ſuam Divinitatem duntaxat interiùs nobis præſentem eſſe in Prædicatione verbi & in legitimo Sacrorum Sacramentorum uſu, hancque præſentiam nullo modo pertinere ad Naturam Humanam.

7. *Item*, Humanam Naturam Chriſti nullam reverâ effectualem Communionem habere cum virtute, potentia, ſapientia, Majeſtate, & gloria Dei, ſed nomine & titulotenus duntaxat cum illa communicare.

Hos inquam errores omneſque ejuſmodi alios, ſupradictæ doctrinæ adverſantes, repudiamus tanquam puro Dei verbo ſcriptiſque Prophetarum & Apoſtolorum ac Chriſtianę noſtræ fidei Confeſſionique contrarios. Et omnes Chriſtianos hortamur, quandoquidem Chriſtus myſterium in Scriptura S. nominatur, ne in hujuſmodi myſteriis (etiamſi hæretici de illis plurimùm ſe torqueant & fatigent) inquirendis rationem ſuam ſcrupuloſius intendant, ſed ſimpliciter cum dilectis Apoſtolis credant; oculos rationis obturent, intellectumque ſuum captivum ad obedientiam Chriſti deducant: ſeſe conſolentur & aſſiduè gaudeant quòd caro Sanguiſque noſter ita ſint in Chriſto ad dexteram majeſtatis & Omnipotentiæ Dei evecta. Id ſi fecerint, certam firmamque conſolationem in omnis generis afflictionibus comperient, eruntque adverſus omnes pernicioſos errores munitiſſimi.

CAPVT XV.

Cenſuræ Seu Iudicia De Libro Torgenſi correcto & emendato Bergæ.

Non omnia correcta in libro Bergensi de quib. Principes & Theologi monuerunt In Bergensi formula omnia Lutheri ſcripta canonizata etiam.

SVperioribus cenſuris factis à Principibus & Theologis, correcta quidem ſunt nonnulla Bergæ à ſex Patribus in Libro Torgenſi, ut antea dictum eſt, ſed non omnia, de quibus monuerunt illi: Nam in exemplari Bergenſi, unà cum

Propheticis & Apostolicis scriptis, non solùm Non mutata Augustana Confessio, ejusque Apologia, Major & Minor Catechismus Lutheri, & Schmalcaldici Articuli, *sed etiam generaliter omnia* Lutheri scripta, tam polemica, quàm didactica, *pro norma seu regula doctrinæ rursus posita & recepta sunt, sic ut tota Christiana Religio, & quæ in ea exoriuntur certamina, contentiones & dissensiones, juxta Lutheri polemica & didactica scripta intelligi, declarari & componi debeat. Provocant in eo quoque, ut in priore libro, ad* Immutatam Augustanam Confessionem. *In quibusdam etiam articulis status causæ seu controversiæ, & antitheses in proprio verborum sensu non rectè formantur. Corruptelæ quoque à quibusdam Theologis Protestantibus introductæ, vehementer exaggerantur, & numerosâ antithesium cumulantur rejectione: multæ insuper antitheses finguntur, de quibus nemini fortè in mentem venit ne cogitare quidem. Retinentur etiam odiosa & infamiam redolentia multa epitheta: sicut etiam novum illud, & tempore oblatæ Confessionis Augustanæ prorsus incognitum dogma* Vbiquitatis, *sive* Omnipræsentiæ Corporis Christi; *unà cùm rigida exterarum Ecclesiarum, nondum auditarum, condemnatione.*

Approbatio libri Bergensis à Saxone flagitatur.

Cùm itaque Elector Saxoniæ à Patribus Bergensibus hunc Librum accepisset eumque sine mora ad Electores, Principes, & Civitates Augustanæ Confessionis misisset, & petiisset singulorum statuum consilia ac judicia de hoc ipso libro, ad hæc flagitassei enixè, ut subscriptionibus suis illum approbarent, quo in lucem edi posset, miserunt haud gravatim ad Saxonem dicti Ordines judicia & Censuras suas, in quibus graviter rursus monuerunt cùm de his ipsis σφάλμασι & erroribus, quorum paulò, antè meminimus antè libri editionem corrigendis, tum etiam de Subscriptionibus differendis, antè quàm in libera Synodo liber examinatus & diligenter approbatus esset. Nos igitur Statuum & Theologorum admonitiones de Correctione libri Bergensis priore loco posteriore verò Subscriptiones etiam, ordine referemus.

In Conventu Cassellano pauci Theologi Bergensem formulam probant.

Anno itaque 77. *in Cassellano Conventu Liber Concordiæ ab Illustrissimo Landgravio VVilhelmo Theologis suis propositus est & sententia eorum requisita. Libro perlecto, pauci quidam eum receperunt sine omni exceptione, atque etiam probarunt subscriptione suâ. Nonnulli cum conditione eum approbarunt, eique subscripserunt. Ad articulum de Cœna Domini quod attinet, ita se declararunt, quòd nollent recedere ab ea Confessione de Cœna, quæ fuisset exhibita Landgravio seniori Philippo, laudatissimæ memoriæ Anno* 61. *cui etiam* Andræas Hyperius *tum ita subscripsit; Andræas Hyperius in summa negotii consentit: eandem D. Pincierus & Rodingus suâ quoque subscriptione approbarunt illo tempore: addidit tamen Pincierus postea suæ subscriptionis declarationem.*

In Cassellano altero Conventu Landgravii Wilhelmi Theologi Vbiquitatem probare nolunt.

Ac proximè sequenti hyeme ejusdem Anni mense Novembri, alter Conventus habitus est, ad quem pauci tamen vocati fuerunt. In eo maximè disceptatum fuit de Persona Christi. Ibi Concionatores, à Principe Wilhelmo *jussi, apertè sese declararunt, Quòd dogma de Vbiquitate Corporis Christi recipere non possint, idque multis argumentis ostenderunt. Personalem verò omnipræsentiam Christi approbarunt & retinuerunt, quam etiam* Simlerus *in Libro suo De vera Christi secundum Humanam Naturam in Terris præsentia, pag.* 83. *non rejicit, sano sensu intellectam: Quòd scilicet Humanitas ubique sit, quia persona Christi, cujus Humana Natura pars quædam est, ubique sit: vel quia Humana Natura non in se subsistat, sed in Verbo: illa autem persona, à qua sustentatur, ubique præsens est. Vide* Simlerum *dicto loco.*

Landgravii Ludovici Theologi quo argumento Vbiquitatem Schmidlini defenderint.

In hanc sententiam præcipui à Landgravio Wilhelmo *missi Theologi discesserunt: à Landgravio* Ludovico *autem missi Concionatores non potuerunt adduci, ut hanc quoque sententiam probarent & amplecterentur, & à* Schmidlini *doctrina recederent. Vsi autem sunt hoc maximè argumento, à nostris centies refutato:*

Christus non solùm secundum Deitatem, verum etiam secundum Humanitatem ad Dextram Dei Patris sedet.

Ad Dextram Dei autem sedere, nihil aliud est, quàm ejusdem Majestatis & Potentiæ esse, atq; ubique cum Deo Patre regnare.

Quare humanitas à Divinitate separari non potest.

Hæc & similia opposuerunt, atque aliter sentientes pro Calvinistis habuerunt. Nihil ergo certi in illo Conventu secundo conclusum & definitum est; nisi quòd suspenderunt Landgravii subscriptionem, suisque Theologis injunxerunt, ne dogma hoc novum de carnis Christi ubiquitate sive Omnipræsentia, vel in Ecclesiis, vel in Scholis proponant, neque etiam de eo disputent, aut cuiquam litem intendant.

Judicium Theologorum in Marchia Brandenb. de libro Bergensi.

Theologi quoque in Nova seu Brandenburgensi Marchia Primò *petunt, ut vota sua libera potiùs sibi relinquantur, quàm ut inconsideratè & intempestivè judicium suum de hoc libro proferant: præsertim cum locus de Persona Christi ita innovatus & obscurè explicatus sit, ut ingenuè fateantur, se eum intelligere non posse, non se igitur decere inconsideratè & temerè quicquam de eo pronunciare.* Secundò *petunt, ut Synodus generalis convocetur, quòd res tanti sit momenti, ut paucis tutò committi nequeat.* Tertiò, *sibi videri, si hic liber pro formula Concordiæ recipiendus sit: neminem ab hac Synodo excludendum esse, ne quis meritò conqueri possit, quòd non*

non auditus condemnatus sit. Quartò, *quum liber hic Corpus doctrinæ esse debeat, ad Corpus autem doctrinæ multò plures loci seu capita doctrinæ requirantur, ex quibus non minùs errores & controversiæ oriri possent, quàm ex his 12. articulis in libro hoc contentis; rogare se, ne Pastores cogantur ex suo cerebro explicationem reliquorum Articulorum petere; ut ipsis talis Liber monstretur, in quo omnes articuli doctrinæ Christianæ breviter & methodicè contineantur. Cùm verò jam inde ab Apostolorum temporibus: ipso quoque Luthero teste, utilior liber non conscriptus & in lucem editus sit, quàm Loci communes Philippi, se quidem arbitrari, ne Lutherus levitatis accusari possit, necessitatem postulare, ut Loci communes & qui eis adjuncti sunt libri Philippi, huic Libro quoque inserantur.* Quintò, *rogare se, ut pro loco de Descensu ad inferos Articulus de Ascensione Christi ponatur, præsertim cùm eum nonnulli in meras allegorias convertant.* Sextò, *Discrimen inter Lutheri Libros habendum esse, præsertim quum eò res devenerit, ut quosdam Pastores non pudeat, Articulos fidei ex Lutheri Sermonibus Convivialibus probare maximo cum detrimento & ludibrio Ecclesiæ, ut ex Iesuitarum cavillis constet: cùm tamen ex Lutheri Postilla Domestica,* Dominicâ jubilate *Ienensis editionis, facile intelligi possit, quid de his Sermonibus seu Colloquiis ipsemet Lutherus judicarit.* Septimò, *istos ipsos sex Theologos, authores Libri Concordiæ, Locos communes Theologicos Philippi mirum in modum commendasse, sicut ex ipsorum scriptis, non diu ante hoc tempus editis, satis demonstrari possit.* Octavò, *Selneccerum ipsum causas & rationes ostendisse, ob quas formâ loquendi, de Reali communicatione Idiomatum non sit utendum.* Nonò, *in Libro Bergensi has falsas theses poni,* Quod tota Trinitas habitet in omnibus ac singulis hominibus. *Item*, quòd Christus à momento Conceptionis Humanæ Naturæ omnia habuerit, *cùm tamen Lutherus contrarium affirmet.* Decimò, *In hac Formula dici,* ei inserenda esse scripta illa, quæ ante controversias & certamina edita sint; *sibi igitur videri, etiam Locos Communes Philippi eidem inserendos, siquidem ante confessionem Augustanam & Apologiam scripti sint.* Vndecimò, *in explicatione Articuli de Cœna, ad vitandam tædiosam prolixitatem, remitti Lectorem ad scripta de hac materia edita: In scriptis autem Selnecceri hoc ipsum discrimen indignè manducantium reperiri, quod hic in D. Ebero condemnent: Non immeritò igitur quæri posse, quomodo ipsi inter se conveniant? &c.*

Bipontinorum judicium. *Bipontini etiam Theologi in Censura Principis sui jussu scriptâ, eidémque exhibitâ 23. August. monuerunt,* Primò, *utile sibi videri, cùm exemplaria Augustanæ Confessionis in aliquibus locis sint dissimilia, quod etiam à Papistis sociis Confessionis hujus sæpè objiciatur, ut ea Confessio, quæ Anno 30. Latinè & Germanicè Imperatori Carolo Augustæ exhibita est, verbotim huic Libro inseratur.* Secundò, *sibi videri, inconvenienter citatum esse in Articulo de Libero arbitrio, locum Pauli 2. Cor. 6. cap. qui sic habet:* Sed & ut operam nostram ei accommodantes hortamur, ne frustra Dei gratiam vos receperitis: *Nam propositionem ejus loci, quæ per se vera sit & bona, hoc loco non confirmari: Non enim Apostolum ibi Corinthios post conversionem Spiritus Sancti cooperarios vocare, sed de Dignitate & effectu Ministerii loqui, de quo etiam in præcedentibus capitibus multa scripserit, & Ministros Dei cooperarios vocarit, quod etiam ex textus cohærentia facilè demonstrari possit: Hunc igitur nævum, suo quidem judicio corrigendum, ne authoribus libri vitio ab adversariis vertatur.* Explicatio loci 1. Cor. 6. Tertiò *in ex Extractu hujus Articuli (Paragrapho,* Conversio autem*) verbis,* Sacramento quoque quæ etiam media Spiritûs Sancti sunt, *sibi videri addendum,* Prout in copiosa seu longa explicatione demonstratur, *ne quid necessarium in extractu omittatur, præsertim cùm Sacramentis aliqui hunc effectum derogare conentur. Sic etiam in eodem §. pro Psalmo 95. ad confirmandum, nos ad auditum verbi Dei aures obturare non debere, quod adhuc in voluntate non regenerati situm sit, commodiorem Scripturæ locum reponi posse, quum David non de obturatione aurium, sed cordis loquatur potissimùm: quod fortè ad probationem Liberi arbitrii citari posset, quasi in hominis potestate positum sit, non solùm aures, sed etiam cor ipsum aperire & recludere.* Quartò, *in Articulo de justificatione hominis quæstio moveri posset, An non etiam dogma de obedientia Christi activa, quòd ea ad nostram justificationem nihil faciat, non minus ac alii errores in hoc Articulo rejici debeat?* Quintò, *in Articulo de Descensu Christi ad inferos, fortè non incommodè omitti posset, quod affirmatur, Christum post Sepulturam demùm ad Inferos descendisse, hoc enim à nonnullis Theologis negari, & in ipso Extractu disertè dici, Non disputandum, utrum ante vel post mortem hoc factum sit: adhæc, multas controversias hinc exoriri posse.*

Declaratio & judicium Anhaldinorum Theologorum de libro Bergensi. *Etsi prior* Anhaldinorum *Theologorum Censura de Libro Torgensi indignissimè ab Electoribus Saxoniæ & Brandenburgensi,* Schmidlini *instinctu, accepta esset: denuò tamen jussu & mandato Principis sui, communem, perspicuam & claram Declarationem & judicium de Libro Bergensi, Prid. Calend. Sept. scripserunt, & Celsitudini ejus exhibuerunt. In eo* Primò *tractant de ipso opere hujus voluminis in genere:* Secundo, *de duodecim ejus Articulis in specie:*

Tertiò, *de processu & modo agendi per Saxoniam & Marchiam Brandenburgensem in Libri hujus negotio*: Quartò, *de seipsis protestantur, & Animum suum erga Electores & Principes ingenuè declarant.*

I. De opere libri Concordiæ in genere. *Ad primum quod attinet*, Quanquam, *inquiunt*, omnes homines Christianam, fidelem, piamque solicitudinem, labores & molestias laudatissimorum Electorum & Principum in constituenda Concordia Ecclesiarum, plurimi facere, & pro ea Deo gratias agere debeant immortales: nos tamen in nostrâ antè exhibita resolutione multas & graves causas indicavimus, ob quas prolixa illa tractatio Electoralium Theologorum inutilis & incommoda nobis quidem videatur, nec quenquam audivimus, quo cum hac de re sermocinati simus, qui hoc negare aut inficiari potuerit. Iisdem igitur causis & rationibus etiam nunc insistimus, usque dum justa de iis facta fuerit cognitio, & nos nullum ad ineundam & consequendam concordiam medium libro illo accommodatius esse, convicti simus: Dicimus itaque rursus ex bono animo, & constanter prolixitatem istam nobis omninò displicere. Adhæc, quandoquidem mota certamina, una cum suis authoribus, sic collapsa sint, ut eorum authores in despectum venerint, nobis ipsis persuademus, librum hunc compositas lites, atque sopitas vel exstinctas, ab orco potius revocaturum quàm conciliaturum. Ille ipse præterea liber Ecclesias reformatas Pontificiis proculdubio deridendas, deformandas & contemnendas propinabit ac prostituet, cùm nullâ ratione solidâ probari possit, omnes istas corruptelas, quæ in libro isto confutatæ dicuntur, unquam publicè exortas fuisse inter Protestantes, qui non obscurè in titulo ejus insinuantur. Quòd si hæc etiam sub laudatissimorum Electorum ac Principum nomine publicarentur, eo ipso, tanquam solenni testimonio contra nos ipsos testaremur, religionem Protestantium multò magis in partes & sectas, quàm Papistarum scissas esse, maxima cum Electorum & Principum reputationis diminutione. Postremò, verbum hoc durum *Damnamus* neutiquam probamus, nisi contra contumaces & blasphemos. Cùm verò infirmi ac dociles in Ecclesia semper sint, arbitramur sacris literis & Christianæ charitati, quæ omnia sperat consentaneum fore, verba illa Augustanæ Confessionis, *Et improbamus secus docentes*, retinere, ne quid deterreantur etiam à docilitate, ad quam nos Christus diligenter hortatus est. Notissimæ quoque sunt, Christi & Apostolorum admonitiones, *Nolite condemnare, ne condemnemini. Infirmum in fide accipite. Tu quis es, qui judicas servum alterius. Qui stat, videat ne cadat.* (Matt. 7. Rom. 4. 1. Cor. 19.)

II. De duodecim capitibus libri Bergensis in specie. Antequam verò ad uberiorem duodecim Articulorum Libri Concordiæ censuram accedamus, ne quis nobis inter omnes protestantes secessionem objiciat, nunc denuò, ut priùs, & priùs, ut nunc recipimus & amplectimur normam sanorum verborum ab Electoralibus Theologis propositam; nempe, Verbum Dei, tria approbata Symbola, Augustanam Confessionem, Schmalcaldicos Articulos & Catechismos Lutheri, in recto, vero & simplici sensu, quo hactenus omnes Protestantes, extra certamina, hæc intellexerunt. Testamur etiam, citra tamen arrogantiam & temeritatem, nos, tametsi non ignoremus, quibus convitiorum aculeis, quòd librum non simpliciter, absque omni censura, approbavimus (quod tamen libenter paci publicæ condonamus) pungamur, ex nostris esse neminem, qui contra hanc normam hactenus aliquid docuerit. Eodemque prorsus modo nos ipsos jam antè resolvimus, atque ab Electoralibus Theologis petiimus, ut ex dictis libris normæ suæ, libri Bergensi Articulos examinent, utque omni suspicione se liberent, cætera Lutheri suaque ipsorum scripta, quorum pag. 65. 100. in fine, & 104. mentionem faciant. Normę huic subjiciant.

1. De peccato Originis. Quantum igitur primò ad peccatum Originis attinet, licet Theologorum sententiæ non adversemur, nihilominus, etsi non omnia, quæ in moto de hoc Articulo certamine necessaria fuissent admonere, adeò clarè & expresè in duabus paginis declaraverimus, ut ab ipsis 15. paginis, & in Philippi definitione tribus vel quatuor lineis factum est, pro confesso tamen sumimus, Christum secundum carnem nobis esse ὁμοούσιον & hujus resolutionis nostræ ne in minima quidem syllaba nos pudet.

2. De libero arbitrio. Secundò, de arbitrio non libero, gratum nobis accidisset, si Theologi, cùm in bona causa duo vel tria verba sufficiant, hunc articulum simplicibus & perspicuis propositionibus comprehendissent, & à prolixis odiosisque declamationibus abstinuissent. Mittimus tamen etiam hunc locum, neque enim de festuca judicare volumus: Sin verò in hoc Articulo à proprio statu deflectere noluerimus, tria hæc verba probè observare oportet, *Quis, Quem, Quomodo.* Duo priora Lutherus ipse declaravit, nempe, in rebus divinis velle, assentiri, credere, seipsum noscere, &c. solius gratiæ Dei opus in nobis esse, hominemque ad hæc nihil ex viribus propriis, sine Verbo & Spiritu Sancto conferre.

ferre. *Deus enim dat resipiscentiam*, Actor. 5. *Dei datum est*, Ephes. 2. Iacobi 1. Isa. 26. Philippus autem ipsum Quomodo declaravit. Nam cùm Act. 5. dicitur, *Deus dat pœnitentiam*, mox subjungitur, *& Spiritum Sanctum obedientibus ipsi*. Quæritur autem, quomodo ad obedientiam perveniatur, quandoquidem homo ad bonum non idoneus, nihilque boni ex se ipso possit? respondet Philippus, *Primò*, per verbum, *Secundò* operatur Spiritus Sanctus; *Tertiò*, in hominibus. Atque hæc tria Schuenkfeldianis, Pelagianis & Manichæis opponit. Sic in hominis conversione tria concurrunt, Verbum, Spiritus & Animus. Hæc tria annis 11. continuis Luthero adhuc vivente, sic conjunxit, tametsi non merè pro causis efficientibus habeantur, sicut nec ipse Philippus efficientes, sed concurrentes appellat: eundemque etjam ordinem observavit in Locis Communibus anno 35. editis, ubi orditur à verbo, non à Spiritu. Simile illud, *Quemadmodum mortuus seipsum non resuscitat, sic qui spiritualiter mortuus est, non potest seipsum convertere*, dexterè intelligi debet. Nam is, qui naturaliter mortuus, vel nihil est, non etiam impedire potest, ut creetur, vel vitæ restituatur: Dei autem opus *contumaciter repugnando* singulis momentis impedire possumus. Ideoque distinctio inter repugnantiam ex infirmitate, & repugnátiam ex contumacia probè tenenda est, juxta quam testimonia Scripturæ *pag.* 27. *&* 29. in proprias suas classes referimus. Suo præterea relinquimus loco, an non Patrum testimonia *Volentem trahit*, rectius in priore Torgensi libro, quam in correcto Bergensi citata sint. Probamus itaque & recipimus hunc articulum, quatenus *convenit*, cum prædicta Norma, cui etjam cuncta subjicimus, quæ nos ipsi in eo notavimus & monuimus. Ad normam hanc etiam referimus Examen & Locos communes Theologicos Philippi, priorem quoque & posteriorem editionem Augustanæ Confessionis, præsertim quum ipse *David Cytreus* in suis Actis fateatur, posteriores editiones non depravatas & corruptas, sed locupletatas & correctas fuisse pag. 47. & 60. Quoad autem ad comparationem Philippi cum Solomone attinet, qui in gratiam concubinarum suarum idolatra factus sit, ut nesciri possit salvusne an non factus sit, qua comparatione, nuper Lipsiæ, Zuiccaviæ & alibi locorum usi sunt, veremur Deum hoc judicium rursus judicaturum: Deus illuminet & regat eos.

3. *De justitia nostra corà Deo.* Articulus de justitia nostra coram Deo, juxta nostram aliorumque admonitionem mediocriter emendatus est, cui etiam acquiescimus. Illud solùm, quod pro his verbis, quæ in libro Torgensi pag. 58. leguntur. *Manemus peccatores ad mortem usque*, nunc in Bergensi libro legitur, *Iustitiam illis quoque imputari, qui in peccatis perseverant*, nos depravationem, non emendationem esse arbitramur.

De bonis operibus idem docemus quod Electorales Theologi. Deus largiatur, ne bonis operibus sine fructu disputemus. 4. *De bonis Operibus*

Controversia de Lege & Evangelio, in veritate supervacanea est, modo odium adversus Philippum conceptum concoqui posset, atque duo ista vocabula μετανοίας καὶ μεταμελείας diligenter juxta Sacræ Scripturæ usum observarentur. 5. *De lege & Evangelio.*

Articulum de tertio Legis usu quoque arbitramur nulla conciliatione opus habere, quum de eo nullum certamen sit: nam omnes hujusmodi inutiles & non necessariæ controversiæ non omnibus placent. 6. *De Tertio usu Legis.*

De Cœna Domini non equidem arbitramur Theologos in resolutione & declaratione nostra quicquam desiderare. Nam & nos probamus, quod in Libro Bergensi Corpus Christi & Panis unio Sacramentalis pag. 90. 94. & 103. pag. item 9. licet Patres, *Iustinus Cyprianus, Augustinus, Chrysostomus, Leo, Gelasius*, ut habet liber iste pag. 94. præsentiam Corporis Christi in actione hac per personalem unionem Divinæ & Humanæ Naturæ declarent. Deinde nobis imprimis placet, quod Electorales Theologi præsentiam Corporis Christi non solùm disertè & expresse fatentur, sed eandem etiam claris & perspicuis verbis, citra omnem dubitationem & & disputationem, pag. 91. & 92. solius Dei, seu institutionis verbis, tanquam unico & verissimo fundamento probant. Hoc enim concesso, reliquis argumentis, quibus Lutherus usus est etiam, minimè opus habemus. Rectissime quoque liber iste loquitur de tota formali actione, extra quam, juxta Philippi regulam, Sacramenta non sunt, pag. 103. hoc ipso namque omnes inutiles disputationes præciduntur & actio his verbis comprehenditur, benedicere, recitare, verba, distribuere, accipere, comedere, bibere, & mortem Domini annunciare. De modo etjam probamus Lutheri verba citata pagin. 105. *Quomodo hoc fiat, omnem Humanam rationem superat.* Nolumus etiam oppugnare Modalia, *cœlestis, supernaturalis, arcana sumtio quæ ore fit*, & pagin. 106 in Libro isto habentur: Sunt enim hæc Lutheri formalia verba Tomo Iehenn. 3. pag. 362. *Objectum non est spirituale, sed usus spiritualis esse debet:* Quibus etiam adstipulantur *Irenæus, Nazianzenus*, inprimisque *Damascenus* 3. c. 16. & lib. 4. c. 13. Græcus Canon Niceni Concilii, & 7. *De Cœna Domini.*

alii. Speramus denique nos luculenter declaratione hac omnibus ad oculum demonstrasse, vim nobis & injuriam insignem fieri ab iis, qui nobis nescimus quos errores sacramentarios adscribunt. Neque etiam nos abduci patiemur ab hoc unico fundamento ad Lutheri aliorumque scripta, nisi quatenus nos ad fundamentum hoc deducunt, Quòd verba Christi adhuc immota & firma stent.

De Persona Christi. Quoniam ab initio statim contra Articulum in hoc correcto Libro de Persona Christi protestati sumus, non autem intelligere possumus nostræ fideli, & ex animo syncero ac candido profectæ admonitioni locum datum esse, causam nostram Deo nos commendare oportet. Non possumus autem nos quoque salva conscientia & veritate, à nostra resolutione discedere, Deo eventum commendantes. Vt autem omnes intelligant, nos nullo vel odio, vel iracundia, vel curiositate, vel etiam ambitione aliqua, sed necessitate summa & periculo extremo ad hanc protestationem compulsos seu adactos fuisse, non cognoscere possumus, quod juxta admonitionem nostrã amicam in hoc Libro distinguatur, inter Communicationem Idiomatum sic verè & propriè dictam, quæ ipso Luthero teste, phrasis seu forma loquendi est, & inter Communionem, seu potiùs Vnionem naturarum: hæc enim Res, illa verò forma loquendi est. Similiter neque etiam ornamenta & doctrina hyperphysica, quæ non destruunt, sed perficiunt Naturam, non discernuntur ab essentialibus proprietatibus in æternum immobilibus, nec egredientibus suum objectum. Tertiò, nec ipsa Vnio quæ cœpit in utero simpliciter & perspicuè discernitur ab Exaltatione personæ ad dexteram Dei, juxta statum humiliationis: quemadmodum etiam Vnio & Communio per se invicem, ac unum per alterum, sicut consequens & antecedens declaratur, nec tamen unum idemque sunt. Servi formam & Servi naturam nos, ut etiam totus Patrum chorus, accipimus & intelligimus pro humana Natura. Servi enim forma tota, inquit *Athanasius*, est divinitas. Contra verò, si liber hic asserit, Christum Servi formam totam deposuisse, manifestum est, hoc ipso inter officium & nomen Mediatoris non discerni: Cum tamen, etiamsi Christus deposuit passiones & pressuras, quas in carne sustinuit, & jam ad dexteram Dei exaltatus est nihilominus humiliatio personæ maneat respectu officii, nec desinit etiam ad Dexteram Dei, quandoquidem ibi pro nobis indesinenter intercedit, & ratione officii Deus est & manet, sicut Scriptura dicit, *Caput Christi Deus*. Eodem prorsus modo nec Concretum & Abstractum, neque omnipotentia, quæ essentiale, ideoque commune idioma totius divinitatis est, discernuntur. Ex his & id genus aliis Confusionibus, quæ in hoc Libro manifestissimè continentur, nemo se facilè expedire potest: Quod ipsum acceptum ferendum est iis, qui splendidissimum Definitionum & regularum Philippi lumen, in hoc potissimùm articulo exstinguunt. Hæ tenebræ ex Ecclesia serò expellentur novis istis & nuper admodum confictis Distinctionibus *Verbalis & Realis Communicationis Idiomatum*, de quibus in Sacra Scriptura & Patribus ne unum quidem verbum exstat. Hanc verò regulam sequi deberemus, *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Provocamus etiam omnes & singulos, ut ex totis Bibliis vel unicum testimonium proferant, eoque probent Scripturam de Christo simpliciter, ut Liber Bergensis in abstracto, loqui. *Mihi*: inquit Scriptura, *data est omnis potestas*, &c. non dicit, *Humanæ carni omnipotentia*, &c. *data est.* Sic etiam intelligimus citatam regulam, *Quicquid Scriptura dicit datum esse in tempore Christo, datum esse ei propter Naturam assumtam, ratione œconomiæ*, ut veteres loquuti sunt, & Philippus adhuc clarius loquitur, ratione missionis seu officii: Discernendum enim est inter Divinitatem mittentem, & Personam missam, inquit Philippus: longè est enim alia forma loquendi, Filio Dei, qui homo factus est & ad extremam usque paupertatem se humiliavit, Majestas Divina, honor & sessio ad Dexteram Patris data est; quam, caro eius omnipotens & omniscia facta est. Contra verò valdè necessarium esse judicamus, ut sic loquatur de Christo, quemadmodum Act. 1. dicitur, quod nobis secundùm carnem ὁμοούσιος sit & maneat in æternum, & hanc ipsam ob causam Naturarum propria non debent esse communia; & contra, communia personis, non naturis & unitis in abstracto attribuenda sunt: Differentia enim eorum differentium sunt differentia; Vtque eorum subsidium declinetur, qui ex realissima Idiomatum communicatione carnem alterius speciei inferunt, sub quo ipsissimus Atheismus latet, conquesti sumus etiam, bonos viros, qui se huic carni alterius speciei opposuerunt, pro Sacramentariis haberi. Ex hac plana & perspicua declaratione, civis judicandum relinquimus, quid de his phrasibus sentiendum sit, *Humana Natura in plenam possessionem Divinæ Majestatis collocata est, & ex hac virtute seu Potentia Humanitati communicata, etiam in Sacramento est*: Item, *Realis communicatio Idiomatum* Item, *Divinæ proprietates Humanæ Naturæ: non per phrasin, sed realiter communicatæ sunt*, &c.

Benè

9. De Descensu ad Inferos. Benè fecerunt Theologi Bergenses, quod admonitionibus nostris aliorumque adducti Articulum de Descensu ad Inferos expunxerunt: ac optaremus, ut eius in locum substituerentur Articuli de Ascensione & Sessione ad dexteram: ita tamen explicati, ut doctrinam de Cœna magis confirmarent, quàm enervarent.

10. De Adiaphoris. De Adiaphoris nulla controversia est. Quum tamen de Adiaphoris, tanquam minimo articulo, ante Annos 29. hoc ipsum incendium, & sequentia certamina inter Protestantes exorta sint; eoque magis cavendum est in maximo Articulo de Persona Christi, ut intra metas Scripturæ nos contineamus.

11. De prædestinatione. Etsi Articuli de prædestinatione exordium cum Libri Torgensis inscriptione & titulo non conveniat, approbamus tamen Articulum ipsum, nam & Philippi sententiam confirmat, & hæc tria concurrentia, Verbum Spiritus, Homo in justo suo ordine relinquuntur. Atque hæc de Articulis inter Protestantes controversis.

12. De Sectis variis. Quod ad Articulum duodecimum attinet, quum liber hic ad componenda & dirimenda certamina, inter protestantes exorta, conscriptus sit, quid ad nos Anabaptistæ Schuenckfeldiani, Arriani, Antitrinitarii, & reliqui qui foris sunt?

III. De modo agendi quo Bergenses in conscribendo & suffragiis muniendo Concordiæ libro se quuti sunt. Narrant post hæc modum agendi, quem Bergenses Patres, præsertim verò Iacobus Schmidlinus in conscribendo, subscribendo & suffragiis muniendo Libro Concordiæ sequuti sint, quem nos suo loco paulò infra referemus.

IV. Protestatio Anhaldinorum Theologorum. Pollicentur denique se coram Electoribus & Principibus, si necessitas postulaverit probaturos, Lutherum non in Schmidlini, sed Philippi sententia esse. Deinde, se cum Theologis Bergensibus pacem habere & servare velle, quandiu ab ipsis ad certamen non provocentur, & Schmidlinus Vbiquitatem suam vel damnet & abijciat, vel ex verbo Dei probet & confirmet. Offerunt se etiam ad Colloquium, in quo vivâ voce cum dictis Theologis de controversis Articulis amicè & placidè conferre possint. Vel, si Colloquium tale Electoribus & Principibus displiceat, petunt ut saltem scriptis ultro citroque missis de his Articulis disputare liceat, sepositis omnibus affectibus, conviciis, calumniis & declarationibus prolixis ac inutilibus, utque victa pars Deo honorem det veritati cedat, &c. Subscripserunt *Dionysius Braunsdorff Præpositus Vuerlizii: Ambrosius Hezler Bernburgensis: Abrahamus Huldrychus Superindens Servestanus: Iohannes Lesse Dessaviensis: Petrus Haringus Kotensis: Vuolffgangus Amlingus Ecclesiæ Servestanæ pastor: Valentinus Faber & Martinus Vueisser, prid. Cal. Septembris Anno* 1577.

Ministerii Magdeburgensis admonitiones. *Ministerium quoque Magdeburgense in suo judicio, Administratoris jussu scripto,* Primò, *monet, posteriorem editionem Augustanæ Confessionis retinendam esse,* 1. *quia non nisi verba prioris in ea mutata sint, rebus iisdem manentibus: quod etiam Philippus Eccio Ratisbonæ in os dixerit:* 2. *quòd Philippus propter temporis angustiam, non tam consideratè verba in prima Confessione ponere potuerit, & Papistæ quædam sinistrè interpretati sint: necessitatem itaque postulasse, ut in posteriore verba magis convenientia ponerentur:* 3. *quia posterior pariter atque prior publica fide sit edita.*

Secundò, *non esse consultum ut ex Formula Concordiæ expugnantur illi Libri, qui multos jam Annos in Corpore doctrinæ contenti fuerint ut sunt Loci Communes Philippi & Examen Theologicum:* 1. *quia viderentur suæ Ecclesiæ hactenus non veram & orthodoxam doctrinam habuisse:* 2. *quod in huius Confessionis doctrina multa millia hominum persequutiones & mortem pertulerint:* 3. *quòd Examen Philippi hactenus fuerit Norma ordinandorum.*

Tertiò, *quod ad singulos Articulos Formulæ attinet, testantur, Articulum de peccato Originis adversus Pelagianos, & novos Manichæos directum: eum, qui est de Libero arbitrio, nimis prolixum esse: in Articulo de bonis Operibus, ambiguas phrases tollendas: de discrimine Legis & Evangelii alium statum ponendum: de Cœna Domini volunt, præsentiæ carnis Christi non Vnionem personalem duarum Naturarum, sed institutionem Christi fundamentum esse: in Articulo de Persona Christi, non indicari, quid sit Vnio Naturarum, Comunicatio Idiomatum, & quodnam utriusque discrimen: in Articulo de Descensu ad Inferos requiri aliquot dicta Scripturæ, non enim nudum Lutheri testimonium sufficere, &c.*

Literæ Landgravii de Recognitio libro Bergensi ad Senatores secreti Consilii Noribergæ. Vuilhelmus Landgravius *quoque de Recognitione Libri Bergensis ad Senatores secreti consilii* Noribergensis *Reipublicæ scripsit Septembris* 4. *Electorem Saxoniæ de isto Libro, totoque adeò Concordiæ negotio suum judicium petere: Quia verò res magni momenti sit, Celsitudinem suam ad præcavendas majores dissensiones & Animorum distractiones hoc ipsis significare & communicare voluisse. Et cùm Respublica Noribergensis inter Ordines Augustanæ Confessionis non sit postrema, se illis de hoc Opere omnia sua mittere judicia. Scribit, Bergæ congregatos Theologos non, ut antea, Librum hunc novum Corpus doctrinæ vocare: Retinere tamen phrasin,* Immutata Confessio Augustana, *quâ ipsâ majoribus suis turpem notam levitatis & inconstantiæ inurant: nam constare, eos emendato & locupletato exemplari Augustanæ Confessionis vivente,*

vivente adhuc Luthero, anno 41. & 42. in Colloquiis usos esse: idque etiam postea Naumburgi anno 1561. ab omnibus Protestantibus Principibus approbatum, & tandem etiam Francofurti Ferdinando in electione eius exhibitum esse. In prima quoque Apologia Transsubstantionem approbari, ad eam igitur provocari non posse. Conari praterea eos Lutherum & omnia eius scripta canonizare. Quamvis autem Lutherus insignis Ecclesiæ Doctor, & eximiis donis à Deo ornatus fuerit, eundem tamen nomen, & proinde Humani nihil ab eo alienum fuisse, potuisse igitur labi: errare, nescire ac decipi: Vnde panis transmutationem concesserit, adorationem eiusdem, elevationem & circumgestationem approbarit; de matrimonio quædam perperam docuerit, & exorcismum non abrogarit: &c. Quamobrem scripta eius cum judicio legenda, nedum pro canone seu norma & regula doctrinæ Christianæ habenda, nisi velint socii Augustanæ Confessionis uni Luthero, sicut Franciscani suo Francisco addicti esse, & in omnia eius verba & scripta jurare. Controversias non ex Patrum testimoniis decidendas esse, multò minus ex Luthero. Celsitudinem quoque suam dubitare, an status controversiæ in Articulo de Cœna Domini & Persona Christi in Libro Bergensi fide bona sit expressus & declaratus. Odiosam etiam Zuinglianorum condemnationem impedimento futuram, quo minus firma Concordia iniri possit: Pontifices Romanos in hos, qui tamen in omnibus ferè reliquis articulis cum protestantibus & Augustana Confessione idem sentiant, & communi opera Papatum oppugnent, vehementer armari, maximo cum posteritatis detrimento. Theologos Bergenses dogma suum periculosum de Vbiquitate Articulo de Cœna immiscuisse. Per indirectum paradoxa Brentii his etiam canonizari & Ecclesiæ obtrudi. Dei esse pronuntiatum, Non addetis verbum *&c. Cursum denique Evangelii his valde impediri.*

Nerobergensium Senatus & Theologorum responsio de libro Concordiæ Bergæ recognito

Responderũt Nerobergenses *non solùm Landgravio, sed etiam Electori Saxoniæ, eiusque Theologis; Se bonam quidem intentionem in hoc toto Concordiæ negotio agnoscere, nam controversias & lites non necessarias omninò amputandas, atque Ecclesiæ tranquillitati & paci quocunque modo consulendum esse. Verum multas & graves causas obstare, propter quas ipsi hunc librum Bergensem, salva conscientia, approbare eique subscribere nequeant. Nam* primò, *habere se suam Confessionem pro norma controversiarum, cui semel subscripserint, eam approbarint, & à qua recedere nolint.* Secundò, *cùm anno 1563. controversia inter Theologos Noribergenses exorta esset, determinationem & declarationem de Articulis controversis factam esse. In Bergensi autem libro longo aliter Articulos illos decidi & declarari: Eam ob causam se Formulam illam recipere & approbare non posse, nisi levissimè ab omnibus suis transactionibus, tanquam furiosi, recedere velint.* Tertiò, *novas & in suis Ecclesiis inauditas opiniones poni & confirmari de Libero arbitrio, de Lege & Evangelio, de usu Legis, de Persona Christi, cum nostra norma & Augustana Confessione pugnantes: In quibusdam etiam Articulis contraria fundamenta poni. In Articulo de Libero arbitrio statum controversiæ perverti: Multos Articulos, suæ normæ antea consentientes, alio jam planè modo in Concordiæ formula declarari: Hominem in conversione instar trunci, lapidis & columnæ salis esse. In Articulo de Lege & Evangelio, Vocabulum* Evangelii *non generaliter pro tota doctrina Verbi Dei in definitione Philippica accipiendum, sicut authores Formulæ Concordiæ contendunt, sed specialem esse definitionem. In Articulo de Cœna, quæ in Torgensi Formula benè sint determinata, in Bergensi Concordiæ depravata esse. Ponere Bergenses fundamenta contraria. Se constanter retinere Formulam Vuitebergensis Concordia Anno 1536. factæ, Francofurtensem Recessum Anni 1558. & Augustanam Confessionem Naumburgi Anno 1561. approbatam. Repudiare quoque maleferiatum & veteribus planè incognitum dogma Vbiquitatis, vel realis Idiomatum communicationis. Nam sub initium renascentis lucis Evangelii Ecclesias reformatas in tribus his articulis, de Persona Christi & personali Vnione duarum naturarum in eo, de Ascensione eiusdem & Sessione ad Dexteram Dei, à Romana Ecclesia nunquam dissensisse, & constanter iu hunc usque diem in ea doctrina permansisse. Ministerium namque de Trinitate quatuor œcumenicis Conciliis fortiter propugnatum, in Augustana Confessione pro vero & orthodoxo receptum & approbatum, ideoque semper etiam in omnibus Colloquiis cum Pontificiis exceptum fuisse hunc Articulum. Istos autem tres Articulos longè aliter in Formula Concordiæ Bergensis declarari, quam in dictis Conciliis decretum sit, & etiamnum hodie à Pontificiis doceatur. Hinc verò consequi necesse esse, vel Conciliis novum intellectum affingi quod authoribus defendendum relinquant, vel fatendum, per priorum Conciliorum decreta hanc opinionem Formulæ Bergensis refutari & reiici aut simul duas contradictorias doctrinas in eodem libro approbari.*

A Papistis accusari Protestantes, eos ab Augustana Confessione defecisse: Iam probandum esse Protestantibus Vbiquistis, Papistis recessisse ab illa doctrina quam tempore exhibitæ Augustanæ Confessionis docuerunt: Cùm autem hoc non possit demonstrari, & Nerobergenses adhuc eandem doctrinam defendant, sequi, non se, sed Vbiquistas Bergenses à vero sensu Augustanæ Confessionis recessisse, ideoque se excusandos

sandos, quòd non probare ipsorum dogmata possint.

Mirari quoque se vehementer, quod in hac sua Concordiæ Formula Articulum de Ascensione Christi in Cœlum, tam variè ab ipsis in scriptis & Libris suis detortum, altißimo silentio præterierint.

Deterreri se etiam postulatione simplicis subscriptionis, incerto processu ante causæ cognitionem subscribendi, nullius Synodi exemplo. Quales enim inde confusiones exorituræ sint, docere Ephesinum Concilium 2. eam ob causam etiam in sequenti Chalcedonensi Concilio multos subscriptiones suas, non absque levitatis & infamiæ nota, revocasse, quod idem eventurum esset, si hic Liber generali Synodo examinandus & dijudicandus offerretur.

CAPUT XVI.

Acta Conventus indicti Francofurti ad Mœnum.

DUm hæc & alia, de corrigendo & in Synodo examinando Bergensis Concordiæ Libro, inter Augustanæ Confeßionis Principes ac Theologos sic geruntur, auspiciis Illustrißimi Principis Ioannis Casimiri Comitis Palatini Francofurum ad 26. Mensis Septembris diem Anni 1577. Conventus indicitur. Eò enim venissent Legati Serenißimæ Reginæ Angliæ: Internunciis & Deputatis Ecclesiarum Gallicarum, Polonicarum, Hungaricarum, Belgicarum & aliarum, unà cum Illustrißimi Principis Ioannis Casimiri Palatini Consiliariis & Ministris, in primo congressu 27. diei Mensis huius Clarißimus vir D. Vuenceslaus Zulegerus Illustrißimi Principis Ioannis Casimiri Conciliarius, copiosè exposuit, quibus rationibus & causis permotus fuisset Dux Casimirus, ut ad Serenißimam Angliæ Reginam, denique etiam ad Gallicas, Polonicas, Hungaricas, Bohemicas, Helveticas, Belgicasque Ecclesias ante aliquot Menses de habendo Conventu, in quo communis prædictarum Ecclesiarum omnium Confeßio ederetur, scriberet: Nimirum, quòd non sine ingenti animi dolore intelligeret, hostes veritatis magno cum applausu imperitæ multitudini paßim dicere, & persuadere, tot esse diversas in prædictis Ecclesiis opiniones atque hæreses, quot exstarent earundem diversæ atque inter se dissentientes Confeßiones, quâ calumniâ, non tantùm Cæsareæ Majestati, Principibusque Romano Pontifici adhærentibus, verum etiam nonnullis Augustanæ Confeßionis Principibus ac Statibus fucum facerent, atque propemodum iis etiam persuaderent, dictas Ecclesias pro Orthodoxis non esse habendas. Hanc vero malevolorum calumniam utiliter retundi posse, si prædictæ Ecclesiæ omnes, è compluribus Confeßionibus unam eandemque (variis tamen loquendi formulis) asserentibus, unam aliquam omnes nomine concipiendam atque edendam curarent, quæ malevolis, de Fidei unitate falsò gloriantibus, & prædictas Ecclesias Schismatum injustè accusantibus opponi posset.

Causa Conventus Francofurtensis.

Hoc consilium quum eo tempore probasset Serenißimæ Angliæ Reginæ Legatus, Illustris & Generosus Dominus Philippus Sidneius, seque illud apud Serenißimam Reginam promoturum polliceretur, è re Ecclesiarum Illustrißimam Celsitudinem eius judicasse, si præfatarum Ecclesiarum Legati, ad hujus tam utilis negotii tractationem, hoc mense Septembri Francofurtum venirent, quare etiam easdem, ut suos in hunc finem eò ablegare non gravarentur, obnixè rogasse.

Intellexisse autem Illustrißimis Celsitudinem eius post Menses aliquot, pacis quosdam hostes, & ambitiosos homines, novum quoddam Corpus Doctrinæ cudere, in quo contra mentem Augustanæ Confeßionis, nihilominus tamen sub ipsius titulo & velamine portentosum Ubiquitatis dogma Ecclesiis per Germaniam obtruderent eiusdem subscriptionem provinciatim ac oppidatim emendicarent, & hoc unum agere, ut Ecclesiæ omnes hic Corpori doctrinæ subscribere nolentes, Hæreseos reæ, & à pace Religionis alienæ ac propterea intollerabiles declararentur: Et ad hujus rei tractationem Conventum Magdeburgi indictum fuisse.

Verum consilio prædicto cum vicinis aliquot Principibus communicato, deprehendisse, uniformem Confeßionis subscriptionem multis de causis difficilem futuram, aut saltem longioris deliberationis atque moræ. Quare non tam, nunc quidem de illius conscriptione, quam de remediis expeditis esse cogitandum, quibus illa tot florentißimarum Ecclesiarum inauditarum injusta condemnatio præveniri ac impediri posset. Optasset verò Celsitudinem eius ex Helvetiis & Behemia venisse aliquos: verùm literis excusasse se Bohemicas Ecclesias, seque ad omnia illa comprobanda & promovenda, quæ ad pacem & conservationem Ecclesiarum necessaria futura judicarentur, fore paratißimas significasse: & de Helveticarum Ecclesiarum promptißima voluntate Illustrißimam Celsitudinem certam quoque esse. Superesse igitur, ut hic tam celebris Conventus, qui singulari Dei Providentia ex tam remotis & procul à se dissitis Provinciis convenerit, de hisce potißimum capitibus deliberet: Nimirum,

1. Quomodo impendens omnium Ecclesiarum exterarum condemnatio, quam Ubiquitarii novi sui Corporis doctrinæ subscriptione quærerent, præveniri atque impediri posset?

Capita ad deliberandum in hoc conventu proposita

2. An

2. *An expediat hoc tempore communem ac uniformem fidei Confeßionem omnium Ecclesiarum nomine conſcribere: Et ſi expediat, quâ potißimum methodo conſcribi debeat?*

3. *Quibus hæc ſcribendi provincia demandanda ſit: & qua ratione hæc Confeßio cum prædictis Eccleſiis communicari, & ab iiſdem ſubſcribi & comprobari poßit?*

De primo capite: videlicet, de impedienda condemnatione exterarum Ecclesiarum.

His ita expoſitis ab Illuſtrißimi Principi Palatini Legato, Gallicarum, deinde etiam Polonicarum & Hungaricarum Eccleſiarum Legati ac Internuncii, ſe hoc potißimum nomine accitos, & à ſuis Eccleſiis amandatos eſſe expoſuerunt, ut de communi Confeßione fidei omniū Eccleſiarum nomine conſcribenda agerent: conſcripta ſi quæ jam eſſet, eam legerent, atque ſi res ita ferret, comprobarent, vel exemplar ad ſuas Eccleſias referrent: Attamen cum præſentem ſtatum iſtud etiam requirere intelligant, ut de impedienda prædictarum Eccleſiarum jam impendente infauſta Condemnatione maturè atque ſedulò cogitaretur, ſe etiam non gravatè in medium allaturos, quod ad hanc rem facere poſſe exiſtimarent. Pomeridiano itaque tempore præmißis precibus, ordine inſtituta & habita fuit de primo capite deliberatio.

Reginæ Angliæ Legati conſilium *Sereniſsimæ Reginæ Angliæ Legatus, Ampliſſimus atque clariſsimus vir,* D. Daniel Rogerus *cùm multis eruditè expoſuiſſet propenſißimum Sereniſſimæ Reginæ, Dominæ ſuæ Clementißimæ animum & indefeſſum ſtudium; quo pacem Eccleſiis procuraret, & iſtiuſmodi, Condemnationes impedire non intermitteret, quod multis Legationibus in hunc finem mißis, hac poſtremâ Magnifici* Roberti Beli *in hunc præcipuè finem ablegatione palàm feciſſet, abundeque teſtata eſſet, ſubjunxit, commodum ſibi videri, ut hujus Cœtus nomine aliquis cum ſupplici admonitione ad illos Principes, unà cum dicto D. Belo amandaretur, quâ peteretur, ut ab Eccleſiarum inauditarum Condemnatione abſtinere velint tantiſper, donec auditæ, atque ex Verbo Dei erroris convictæ fuerint. Cumque in hanc ſententiam multa graviter prudenterque dixiſſent Clarißimi viri* D. Hieronymus Zanchius, Hubertus Languetus, *& Eccleſiarum præfatarum Legati ordine, unà cum Illuſtrißimi Principis* Ioan. Caſimiri *Conſiliariis atque Theologis, cumque ſecundò ſingulorum ſententiæ Sereniſſimæ Reginæ Angliæ Legatum, qui actionem (omnibus qui interfuerunt hoc ipſi deferentibus, & obnixè rogantibus) moderatus eſt, rogatæ, auditæ atque conſignatæ fuiſſent, tandem hæc ad primi capitis deciſionem fuerunt ſtatuta atque decreta.*

Decreta Conventus Francofurtenſis. 1. *Expedire, imò neceſſarium eſſe, ut Sereniſſimæ Reginæ Angliæ Legato ad Electores, Palatinum, Saxonem, Brandeburgenſem, alioſque Principes ituro, unus etiam Legatus hujus Conventus & Eccleſiarum, à quibus ſingulis ablegati ſunt nomine adjungeretur, qui idem quod Anglicus Legatus apud eoſdem Principes poſtulaturus eſſet, etiam humiliter peteret atque ſedulò procuraret.*

2. *Concipiendam eſſe brevem, ſupplicem & nervoſam ad Principes Admonitionem, quâ oſtendatur,* primò, *quam ſit iniquum tot florentißimorum Regnorum & ampliſſimarum Provinciarum, pias Eccleſias inauditas damnari, atque hac ratione ab inſtituto Principis, ſi fieri poteſt, dimoveantur.* Secundò, *petatur etiam libera Synodus, in qua controverſi Articuli diſceptari, atque ex verbo Dei decidi poßint.*

3. D. Hubertum Languetum *hunc Libellum, pro ſingulari, quâ præditus eſt prudentia, conſcripturum.*

4. *Legatum verò, qui hujus cœtus nomine Principes aditurus ſit, fore Clarißmum virum,* D. Paulum Knibbium *Iuris utriuſque Doctorem, quod officium ut in ſe recipiat, Magnificus vir* D. Iunius *effecturus eſt.*

5. *Legatum hunc inſtruendum eſſe,* Primò, *Literis Credentialibus ad ſingulos Principes:* Secundò, *prædicta ſupplici Admonitione, quæ à ſingularum Eccleſiarum Internunciis, deinde à Regis Navarræ ac Principis Condeani Legatus, poſtremò à Sereniſſimæ Reginæ Angliæ Legato ſubſcribentur.*

6. *Rogabitur hujus Conventus & Eccleſiarum nomine Magnificus vir* D. Robertus Belus, *ut prædictum Eccleſiarum Legatum in ſuum comitatum recipiat, aditum ipſi apud Principes conciliet, quò benignè ab illis audiri poſſit, & Reſponſum, quod à ſingulis eſt accepturus, prædictus Eccleſiarum Legatus, ad Illuſtrißimum Principem Caſimirum prædictus* Belus *perſcribat, quò illud aliarum Provinciarum Eccleſiis communicari poßit.*

7. *Vtile eſſe, ut prædictæ Admonitionis exemplar Illuſtrißimo Principi* Landgravio *&* Anhaldino *mittatur, cum ſubmiſſa petitione, ut ipſi non tantum in iniquam hanc inauditarum Eccleſiarum Condemnationem non conſentiant, ſed alios etiam ab ea dehortentur.*

De ſecundo capite, nimirum, de communis Confeſſionis Conſcriptione.

Decreta de hoc ſecundo capite. *Poſt maturam* 27. & 28. *Septembris ſuper hac re habitam deliberationem, & diligentem omnium argumentorum ac rationum, ultrò citroque adductarum, ponderationem atque conſiderationem, hæc quæ ſequuntur, fuerunt deciſa*

decisa atque decreta.

1. *Expedire, imò multis nominibus necessarium esse, ut conscribatur uniformis omnium Ecclesiarum prædictarum dilucida, plena & solida Confessio, quæ perspicuam etiam & brevem omnium hæreseon nostri temporis confutationem contineat.*

2. *Vt hæc eo modo, qui infra dicetur, ab omnibus Ecclesiis prædictis examinetur, ac tum demum collatis judiciis Subscriptione omnium approbata, velut commune Symbolum omnibus veritatis hostibus opponatur, & ad posteritatem transmittatur.*

3. *Et quanquam Methodus & ordo hujus Confessionis in libertate eorum relinquatur, qui ad eam descriptionem à Serenissima* Regina Angliæ, *& Illustrißimo Principe* Ioan. Casimiro *diligentur; attamen necessario putat hic Conventus exordium hujus Confessionis, ab enumeratione librorum veteris & novi Testamenti, qui summo semper consensu Canonici habiti sunt, faciendum esse.*

4. *Stylum autem ita temperandum, ut quantum salvâ veritate fieri potest, ad reconciliationem & concordiam excitentur illi potius, qui Confessionem Augustanam purè profitentur, quàm ut irritentur, & à nostris Ecclesiis magis avellantur.*

De tertio Capite, quibus videlicet Confessionis hujus conscriptio vel exaratio potissimùm demandari possit.

Decreta Conventus huius de hoc tertio capite.

POst diligentem hujus capitis considerationem visum est omnibus atque placuit.

1. *Vt Illustrißimus Princeps* Dux Casimirus *totius Conventus nomine humiliter rogetur, ne gravetur Serenissimæ Reginæ Angliæ, velut primariæ Ecclesiarum nutrici atque fautrici, & quæ primum inter Principes, puriorem religionem profitentes, locum obtinet, scribere, & ab eius Majestate petere, ut ad hujus Confessionis conscriptionem, Theologum unum in Germaniam mittere dignetur, qui unà cùm aliis, huic tam necessario operi incumbat.*

2. *Vt amplissimus vir* D. Rogerius *suis ad Serenißimam Reginam Angliæ literis idem submisse cœtus nomine petat atque suadeat.*

3. *Interea verò quò tempus redimi, hostiumque conatibus obviam iri possit, utile visum est Conventui, ut Clarissimus vir* D. Zacharias Vrsinus *S. Theologiæ Doctor, cui Ecclesiæ in hac languida mundi senecta, vulnera & remedia ad eorundem curam necessario, notißima sunt, perlectaque diligenter & cognita omnes omnium Ecclesiarum Confessiones, per Illustrißimum Principem* Ioannem Casimirum *totius huius Conventus & Ecclesiarum, à quibus Legati amandati sunt, nomine rogetur, ut hujus Confessionis exarationem & delineationem in se recipere non gravetur. Cui, si suscipiat Clariss. vir* D. Hieronymus Zanchius, *si hoc ab ipso petatur, suam operam ultrò pollicetur atque defert.*

4. *Quamprimum verò hujus pars aliqua conscripta fuerit, illa ad ornatißimos & præstantißimos viros ac Dominos* D. Rodolphum Gualtherum *Ecclesiæ Tigurinæ Pastorem, &* Theodorum Bezam *Genevensis Ecclesiæ Ministrum, statim transmittatur, ut illi perpoliant, atq; velut ultimam manum addant. Tandemq; tota atque integrâ Confessione conscripta, & ad ultimam tam Theologi Anglicani, siquidem à Regina missus fuerit, quàm præfatorum revocata, absque titulo, præfatione aut nomine cujusquam typis excudatur, ad sublevandum descriptionis laborem, ita ut centum tantum sint & non plura exemplaria, quot ad singulorum Regnorum & Provinciarum Ecclesias mittentur, ut in Synodo aliisve Conventibus legantur, examinentur, & si necessitas postulantur, corrigantur.*

5. *Hujus Confessionis privatam istam editionem, de qua jam dictum est, eiusdemque in alia Regna & Provincias missionem vel distributionem, & eorum omnium, quæ præterea ad hanc rem necessaria erunt, procurationem, Consiliarii Ducis Casimiri, in se non gravatè receperunt. Qui etiam rogati sunt à toto Cœtu, ut præter Scotos, atque passim toto orbe Christianas Ecclesias, qui apertè doctrinam eandem nobiscum profitentur, non dubitent etiam invitare cæteras Ecclesias & Principes, qui ab ea non procul absunt, aut quos spes sit in eundem nobiscum consensum pellici posse, ad eosque exemplaria hujus Confessionis in tempore mittere, quo de ea consilium capere, legatosque etiam suos unà cum cæteris, si videbitur, amandare posint. Inprimis autem Bernam, Basileam Scaphusium, Montbelligardum, Embdam, Bremam, Duisburgum, Vuesaliam: ad Principes item Landgravium, Anhaldinum: Comites Nassovium, Nevenarium, &c.*

6. *Vt autem Ecclesiarum omnium de hac Confessione Censuræ & judicia examinentur, tandemque Confessio subscriptione omnium comprobetur, additaque Præfatione, qualem temporis circumstantiæ requirant, evulgetur, ac toti mundo publicetur, venient omnium Provinciarum Legati Francofurtum ad Mœnum, ad 15. August. Anni 1578. instructi procuratoriis literis, quibus ipsis absoluta potestas fiat, non tantum ad subscribendum prædictæ Confessioni, verùm etiam ad deliberandum & faciendum ea omnia, quæ tam celebris Conventus ad prædictarum Ecclesiarum utilitatem, ædificationem & & conservationem, atque imprimis ad gloriæ Dei propagationem utilia & necessaria judicabit.*

7. *Literis, quas Ecclesiarum Legati attulerunt,*

totius Conventus nomine respondebunt Daniel Tossanus & Petrus Dathenus, qui similiter in Scotiam, in Bohemiam, in Belgium, in Helvetiam ac Genevam scribent, & quid Conventus hic ab ipsis in hoc communi Ecclesiæ periculo fieri cupiat, significabunt.

8. Legati Ecclesiarum ad suos reversi, instabunt, ut quibus fieri poterit modis impendens Condemnatio præveniatur atque impediatur: atque accepta Confessione, Ecclesiæ illæ legant, atque examinent, suosque Legatos ad indictum diem & locum certò emendent, nisi ex literis Illustrissimi Principis Ioannis Casimiri gravibus de causis in hoc consilio aliquid mutatum esse intellexerint.

Hæc sunt Acta Synodi Francofurtensis 27. & 28. Septemb. Anni 1577. habiti, quæ in sempiternam rei memoriam Historiæ nostræ inserere volui, ut inde pia posteritas intelligat, longè alium de his rebus agendi modum in hoc tot Regnorum & Provinciarum Conventu, quam vel in Torgensi, vel Bergensi, vel aliis Vbiquistarum Conciliabulis propositum ac observatum fuisse, indeque judicet, quinam æquiores & moderatiores fuerint.

Tigurinæ Ecclesiæ judicium de Confessione Francofurtensis Conventus.

Cùm hæc Confessio conscripta esset, missa quoque est Tigurum, & eius Ecclesiæ judicium postulatum. Responderunt Tigurinæ Ecclesiæ ministri 24. Iunii Anno 1579. vereri se, vix omnibus Ecclesiis hanc Confessionem probari posse, nisi in quibusdam locis quædam detrahantur, adjiciantur, mutentur, aut saltem clarius explicentur: ne qui hactenus suam de omnibus Christianæ fidei Articulis sententiam perspicuè & simpliciter exposuerunt, nunc obscuriùs loqui & adversariis aliquid dedisse videantur, quorum contumaciam nulla moderatione expugnari posse exempla quotidiana doceant. Quia verò, si sibi ipsis tantum tribuerent, ut pro suo modulo annotarent ea, quæ sibi aliter & commodius explicari posse videantur, non posse se scire, num aliorum judicia cum suo congruerent, & fortassis ista, nisi habita inter præsentes collatione accurata ac diligenti, non possint satis cōmodè decidi quid in tota hac causa fieri debeat se ferè nescire. Nam ut Synodus tot nationum cogetur hoc tempore, vix possibile esse: & licet ad eam Ecclesiarum deputati convenirent, & iidem inter se probè consentirent, numquæ ipsi statuant, domi omnibus placitura sint, incertum esse: quandoquidem causa hæc non ad solos Ecclesiarum Ministros, verùm etiam ad Magistratus pertineat, qui, quæ ad religionem spectant, omnia perspicuè & simpliciter tradi velint, neque facilè sint admissuri aliquid, quod vel in speciem à recepta inter suos consuetudine discrepare videatur. Timere se præterea, ne edita nova Confessione, optatam calumniandi occasionem adversariis præbeant, qui ipsos fidem suam & eius Confessionem quotannis mutare, nec quicquam certi habere, sed & novas quotidiè ad ipsos transeundi vias quærere, vel potius hoc agere dicturi sint, ut ipsorum Principibus fucum faciant. Tutissimum ergo futurum, si qua alia ratione suum in doctrina fidei consensum toti mundo declarare possent, ut novâ Confessione non esset opus. Editam esse Anno 1566. authore & suasore Illustrissima & laudatissimæ memoriæ Principe Friderico Electore Palatino Ecclesiarum Helveticarum Confessionem, cui Genevenses, Neocomenses, Rhæti, Galli & Scoti subscripserint: Polonos quoque eandem, in suam linguam translatam, Regi suo obtulisse, & Hungaricas Ecclesias similiter illam approbasse, seque eam amplecti publico scripto ad Regem Transsylvaniæ testatas esse: Edidisse suam jam antea Gallos, Anglos item suam Concilio Tridentino oppositam: Extare præterea Belgarum & Bohemorum fratrum Confessione: posse has omnes certis capitibus distributas, ne verbo quidem ullo mutato, in Harmoniam redigi, adjecta duntaxat singulis capitibus brevi explicatione, quâ sūmus inter has omnes consensus indicaretur, & quæ dissensionis speciem, quæ interdum propter locutiones diversas occurrit, removeret: Hunc librum communi istarum Ecclesiarum nomine editum, & Principum atque Magistratuum calculo approbatum, luculentissimarum nationum Ecclesias, testimonium, firmum item ac perpetuum illius conservandæ vinculum: Posse etiam Apologeticam ad Augustanæ Confessionis Principes atque Ecclesias Præfationem præfigi, qua seipsos à Concordia cum illis facienda non abhorrere testarentur, si suam illam sano sensu exponi patiantur: Intellexisse se idem planè Genevensis Ecclesiæ Ministrorum de hac re judicium esse, & in hac Harmonia concinnanda operam suam non negaturum D. Bezam, &c.

CAPVT XVII.

De Legatione à Serenissima Angliæ Regina & celebri Francofurtensi Conventu missa ad Electores, aliosque Principes Protestantes, ad impediendas Condemnationes exterarum Ecclesiarum, in Concordiæ Libro factas.

Qvamvis ea, quæ piè graviterque in Francofurtensi Conventu, de communi Confessione edenda, Gallicarum, Anglicarum, Hungaricarum, Polonicarum, Bohemicarum, Helveticarum, Belgicarum & aliarum Ecclesiarum nomine, deliberata ac decreta sunt, postea gravibus de causis suspensa fuerunt tamen finito hoc Conventu Serenissimæ Angliæ Reginæ Legatus

Legatus Magnificus Robertus Belus *ad Electores, aliosque Augustanæ Confeßionis Principes, ad impediendas condemnationes exterarum Ecclesiarum, in Bergensi Libro à Sex Theologis promulgatas, profectus est, eique ob eandem causam adjunctus fuit à Francofurtensi Conventu* Paulus Knibbius, *qui etiam, quæ in mandatis habuerunt, diligenter, summaque fide apud Celsitudines eorum expedierunt, ut ex sequentibus intelligetur.*

Oratio Legati Anglici ad Electores ac Principes Augustanæ Confessionis.

ILlustrissimi Principes, cùm Serenissima Angliæ Regina,&c. pro ratione officii sibi à Deo Optimo Maximo commissi, (pro quo & ipsam, & cæteros omnes Principes in tremendo ipsius judicio respondere oportet) super omnia solicita sit de defensione & propagatione Ecclesiæ Dei, cujus omnes Principes constituti sunt nutritii; Intelligens in Regno Sacro Germanicæ nationis de nova quadam Religionis formula conscribenda,& Conventu celebrando deliberari, in quibus sub plausibili prætextu defensionis Augustanæ Confessionis Majestas sua putat fieri posse,ut cæteræ Ecclesiæ condemnentur,quæ in pluribus Christianæ Religionis articulis adversus communem hostem Pontificem Romanum cum Ecclesiis Germanicis consentiunt & in unico tantùm dissentiunt, qui respectu incommodorum impendentium ab eodem communi hoste, non magni momenti est: Quia tempore valdè importuno hæc fiunt, rebus Gallicis & Belgicis in eo statu,in quo nunc sunt,existentibus: Germania etiam undique hostibus circumcinctâ, Guisio Duce nescio quid non ita dudum in Lotharingia moliente: Ioanne Austriaco in Belgio causam Religionis, & libertatem Provinciarum oppugnante: Poloniæ Rege Gidanum obsidente, per quod ab altero latere Turcæ hæreditario nominis Germanici hosti in Imperium, & mare Balthicum introitus poterit patere:Pontificiis in omnes occasiones intentis: Ita ut non minima pericula expectanda sint in universis Sacri Imperii Ordinibus, si eiusmodi subtilibus communium adversariorum artibus disiungi, & inter se committi Principes Protestantes poterint,ubi potiùs conjungi eos ab aliquo pio fœdere oporteret. Serenissima Majestas sua, & officii sui erga Deum eiusque Ecclesiam causa, & propter amorem ac benevolentiam, quâ Celsitudines Vestras complectitur, consultum duxit, Me ad Celsitudines Vestras mittere, ut amanter commonefierent, de periculis, quæ tales Censuras & Conventus subsequi necesse est: ut etiam intercederem apud easdem Celsitudines Vestras ut (ad requisitionem Serenissimæ Majestatis suæ) Celsitudinum vestrarum opera (à quibus omnem benevolentiam & amicitiam expectabat) efficiatur, ne talis aliqua Censura & Conventus fiant, per quos non tantùm paucis in Germania Ecclesiis,sed omnibus quæ sunt in Regno Galliæ, Angliæ, Hiberniæ, Scotiæ, Poloniæ Hungariæ,Helvetiæ & aliis multis locis præjudicium fiat, quæ à dicta formula diversum sentiunt. Non dubitat Serenissima Majestas Regia, quin hæc proveniant à commune inimico Pontifice Romano, ut inter se Principes & Status Religionem reformatam profitentes, hac ratione disiungantur & viribus & animis, quo enervata ipsorum potentia, postea facilius omnes prædæ esse possint: Cùm interim Principes, qui ab eo dependent, jungantur fœdere, & relictis antiquis jurium querelis, quas in alterutrius Provincias solebant prætendere, & propter quas Majores ipsorum gravia magnaq; bella gesserunt, in hoc tantùm intenti sunt, ut nostræ Religiones professores opprimant. Hinc mutuæ vires,uti dicitur,in Belgii Status conjunctæ,& Induciæ quinque annorum,quas constat Hispanorum Regem cum Turca jam dudum moliri, relicto penitus multo Golletiæ & Regni Tunetani dedecore, nec non Fessiana in istis faucibus Hispaniç per Turcicum vasallum invasione: quæ omnia ostendunt, universas vires Pontificiorum in has partes esse convertendas.Quod si nunc Illustrissimi Imperii Principes & Status,& inter se invicē & cum aliis eandem religionem reformatam profitētibus,per tales Censuras & Condemnationes disiungentur,occasionesque omiserint, nulloq; pio fœdere inter se fuerint iuncti,fieri potest,ut singulatim posthæc non sint futuri pares resistendo tantis Pontificiorū viribus.In sacroRomano Imperio fieri non potest,quin per tales Condemnationes magnæ fiant & virium & animorum distractiones: foris etiam constabitur invidia,cùm tot Regna & Provinciç inauditç, immerētes, absq; causa & illegitime sunt condēnandæ & perstringendæ.Quod factum Serenissima Majestas sua valdè alienū putat ab illo studio charitatis,tranquillitatis& unionis,quam à Theologis præsertim inter Ecclesias Christi foveri oporteret:Et putat Majestas sua pacem & salutem Imperii (quæ suprema lex esse deberet) eo modo conservari non posse cùm Censuræ & Condemnationes istæ occasionem daturæ sint dissensionum, atque fortassis (quod tamen Deus avertat) hostilitatis inter membra Imperii,eorumque vicinos

ita ut ubique Christiani nominis vires sint labefactandæ. Petit igitur Serenissima Majestas Regia, ab Illustrissimis Celsitud. vestris, ut perpensa periculi magnitudine; omnibus modis conentur pacem & unionem inter Sacri Romani Imperii membra nunc conjuncta conservare, & eam cum Regnis & Provinciis religionem reformatam profitentibus, benevolentiam & amicitiam continuare & colere, sicut hactenus facere consueverunt: & non permittere Celsitudines Vestras pertrahi ad approbationẽ vel receptionem alicujus formulæ decreti, vel alterius alicujus actionis, quę in contrarium conscribi possit. Proferri possent ex superiorum temporum memoria, atque recenti, exempla, quibus ostenderetur, quæ mala sequuta fuerint ex eiusmodi divisionibus & distractionibus in Imperio Germanico: quæ orta sint ex eiusmodi causis & personis Ecclesiasticis. Produci etiam exempla possent non observatæ fidei & inanium promissorum, quibus multi Principes (tanquam causæ non eorum agerentur) decepti sunt, donec occasionibus oblatis tum demum, sed nimis serò, apparuerit, quæ fuerint communium hostium intentiones. Quæ non dubitat Serenissima Majestas sua Celsitudines Vestras memoria tenere, ut longiore commemoratione uti non sit necesse. Amanter itaque rogat Celsitudines V. Serenissima Regia Majestas, ut considerent, multa tentari posse ab hominibus pietatis magis quam charitatis amantibus, qui nonnunquam (uti Evangelica scriptura testatur de discipulis Ioannis Baptistæ, conjungentibus se cum Pharisæis) relictis communibus adversariis, quos oppugnare debebant, cum iisdem vires suas conjungunt adversus Christi Discipulos, ruinam Ecclesiæ & submersionem multarum Rerumpublicarum. Sic igitur existimat Serenissima Majestas Regia, id nunc intendi & agi (prout multa indicia indubitata fidem faciũt) subornatione & artibus Pontificiorum communium adversariorum, uti primò per eiusmodi formam & censuram condemnentur nonnulli Status Imperii. Deinde in Comitiis futuris ad sollicitationem Pontificiorum, iidem à pace Imperii secludantur & proscribantur, id quod eos, qui priùs eosdem condemnarunt, necessariò approbare oporteat. Quâ ratione in Imperio & natione Germanica (cujus virtus si conjuncta fuerit, invicta est) novæ excitabuntur turbæ, debilitabuntur vires Protestantium, deridebunt Pontificii inconsideratas nostras actiones, ac postea insultabunt & ipsis, per quos effectum est, ut hæ divisiones & distractiones factæ sunt, cùm constet eos, qui Lutheri sequaces videri volunt æquè ac nostros Pontificiis invisos esse, imò magis, cùm principium omnium harum turbarum (ipsorum quidem opinione) à Luthero processerit, & nemo Luthero vehementius Papatum, eiusque membra oppugnarit. Sed præter priora mala, quæ Serenissima Majestas sua in Germania (de cujus salute valdè est solicita) eventura putat, est & aliud gravius malum ex hac Formula subsecuturum, quod longius se extendet, & sicut credimus in Symbolo, Ecclesiam Christi esse universalem, ita universaliter omnes Ecclesias perstringet, quæ diversum à nova hac Formula sentiunt: hoc est, Ecclesiæ omnes Anglicæ, Hibernicæ, Gallicæ, Scóticæ, Polonicæ, Helveticæ inauditæ, & immerentes, & absque ulla legitima causæ cognitione condemnabuntur: quod est dissolvere unitatem Ecclesiæ, offendere & scandalizare Ecclesiam Christi, atque temerarium judicium facere de Ecclesiis non auditis. A qua re non dubitat Serenissima Majestas Regia, Celsitudines V. valdè abhorrere, utcunque Theologis privatis moti affectibus rem tam periculosam tentare audeant, quos cavere oportebat, ne tantorum malorum authores, & cúlpæ & pœnæ offensionis membrorum Christi futuri sint participes. De re controversa (quæ si benè intelligeretur, non magni momenti res est) non vult Sereniss. Majestas Regia in præsentia me quicquam dicere. Rem enim in medio relinquit, respectu multorum malorum impendentium à communi adversario non judicet dignam, quæ tantas distractiones inter veros Christianos operetur: Sed cum Spiritus Sanctus, ut Apostolus docet in 1. ad Cor. 12. diverso modo pro mensura, & prout vult, dogma fidei, cognitionis, Propheticæ interpretationis, Linguarum & Scripturarum discretionis membris Ecclesiæ suæ distribuat, neque in ullo homine donorum suorum complementum & plenitudinem esse voluerit, quæ in solo Christo capite est; Sicuti Ecclesiæ nostræ non arrogant sibi jus supra alias Ecclesias, vel condemnandi, vel censurandi ut ita loquar, sed communionem (uti in Symbolo docemur) conservare cupiunt, imò præclarè & fraternè de Ecclesiis Germanicis sentiunt: ita valdè duriter actum iri nobiscum & cum aliis, Serenissima Majestas Regia putat, si nostræ Ecclesiæ ita imperiosè à quibusdam Ecclesiis condemnentur, quasi, ut idem Apostolus dixit, cognitio sola ad unius gentis Theologos pervenerit, vel ab ipsis proficisci oportuerit, & idem Spiritus Sanctus potestatem non habeat eadem & consimilia

similia dona majora etiam si vellet, aliis Ecclesiis impertiendi. Quem fastum & contemptum communium membrorum reprehendit Apostolus in nonnullis Corinthiorum, & nunc non approbandum Sereniss. Majestas Regia censet: sperat autem Illustr. Celsitudines V. honorificentius de persona sua, & de Ecclesiis Regni sui, aliarumque Provinciarum sentire, quàm ut id acturæ sint, vel permissuræ agi, per quod Religio Majestatis suæ, Regni sui, atque aliorum Regnorum & Provinciarum sit subijcienda censuræ, judicio & condemnationi paucorum. Nam si conniventiâ Celsitudinum V. hoc nunc permittatur, pessimum introducetur in Ecclesiam Dei exemplum, ut in omni controversia, quæ etiam de re levissima oriri poterit, crebræ sint futuræ per eiusmodi censuras, distractiones Ecclesiarum & Rerumpub. Quod quàm sit contrarium Christianæ charitati (quæ multa ferre debet) Celsit. vestræ facilè percipere poterunt. Non in hac una re sistet se Theologorum ambitio, si Principes in præsentiarum, id quod ipsi quærunt, fieri permiserint, majora molientur & audebunt, quæ sine dubio tendent ad ruinam Ecclesiæ & Reipub. ac novum Papatum & Primatum conscientiarum & bonorum Principum constituendum, à quibus vix & difficulter, & non sine aliquo suo malo se deinceps extricare poterunt. Exempla proferri possunt, eaque non longè remota: Nam in hac controversia Sacramentaria præter rationes & argumenta Lutheri, alii voluerunt introducere novam quandam ἀρτολατρείαν: ab aliis progressum est ad dogma de Vbiquitate, & omnipræsentia carnis Christi, Ecclesiis hactenus inauditum: alii quæstiones contentiosas & inutiles moverunt de Adiaphoris, de Libero Arbitrio, de Prædestinatione, Bonis operibus & Peccato originali, quibus valdè turbatæ sunt Ecclesiæ, atque etiam num turbarentur, nisi Principum authoritas restitisset: Ita ut si ad libitum ipsorum Principes permissuri sint, se nunc ad hujus novæ Formulę approbationem aliorumque condemnationem pertrahi, verisimile sit, futurum progressum de novissimis dogmatibus, ad nova dogmata cudenda pro voluntate paucorum ad ruinam & confusionem Ecclesiarum & Rerumpub. quæ talia fieri permiserint. Mirum etiam Sereniss. Majestati Regiæ, aliam nunc Religionis Formulam cudi, & non sufficere priorem jam & longo tempore receptam multorum Electorum & Principum defunctorum & viventium subscriptionibus & authoritate comprobatam: Qua ratione omnes præteritæ actiones in Conventibus Imperii & Ecclesiis inde promanantes & dependentes, reddentur suspectæ & invalidæ. Quod qualem confusionem sit pariturum in Repub. & Ecclesia, quando hac ratione, existimatio & honor tot Illustriss. Principum viventium & mortuorum sit nouâ hæc Formulâ perstringenda, Sereniss. Majestas sua petiit, ut Celsitud. vestræ attentè accurateque considerent. Cumque sæpius Amplissimis legationibus missis Illustriss. Germaniæ Principes Statum Ecclesiarum Gallicarum, quæ in hæc Formula condemnabuntur, Regibus Galliæ magna solicitudine condemnarint, quidnunc existimabunt adversarii de hac nova mutatione, quam Celsitud. vestris Theologi persuadere conantur. Annon indignum erit Illustrissimos & hactenus constantissimos Germanię Principes eos nunc condemnare quos prius commendarunt omnique favore dignos judicarũt? Quis hic erit adversariorum triumphus? quod de actione hac judicium? Nonne occasio præbebitur iis, Ecclesias illas gladio & flammâ persequendi, quibus subjugatis postea aliis non sint parcituri. Nonne jam dudum hoc conati sunt Pontificii ad disjungendas Ecclesias exteras à Germanicis sub prætextu Augustanæ Confessionis? id quod sapientiss. Principes hactenus viderunt eo tendere, ut hac fallaci & subtili ratione una parte sublata impeteretur altera? Ideoque quamvis multa antehac subdolè à Pontificiis pro more suo ad hoc efficiendum tentata sunt, ad deliniendos & aucupandos nonnullos Augustanæ Confess. Principes, non permiserunt tamen se eò pertrahi. Cum enim Anno 1557. in Wormaciensi: Anno 1561. Numburgi in Conventu Principum: & Anno 1566. in Comitiis Imperii idem tentaretur Augustæ laudabili virtute & modestia Illustriss. Principum & doctissimorum Theologorum effectum est, ut nihil tale fieret: & nunc sperat Sereniss. Majestas Regia, Celsit. vestras idem effecturas. Non sunt enim recipiendi & approbandi inter tantos tamque Christianos Principes tales procedendi modi, hactenus in Germania, atque adeò in Pontific. Rom. eiusque asseclis improbati, ut qui sint Partes, sint etiam Iudices, altera parte legitimè non audita, nisi rectè & ambitiosè novus Primatus & Papatus à Theologis quęratur, quod metuendum est. Vnde Sereniss. Majestas sua non poterit satis mirari, si quicquam tale nunc fiet ante hac in Ecclesia Christi, & Germania non auditum, tot regna & Ecclesias inauditas condemnari: fabricari privatim nova dogmata: condemnari recepta in multis Ecclesiis: cum ipsa æquitas naturalis flagitet, convocari eas prius debere & audiri: & regula Iuris requirat, *Id quod omnes tangit, ab omnibus tractari debere.* Itaque

si omninò tale aliquid faciendum erit, putat Sereniss. Majestas Regia æquum esse, convenienti aliquo tempore Synodum vel Conventum indici, ad quem convocentur omnes, qui Religionem profitentur reformatam ad quem credo Serenissimam Majestatem suam non dedignaturam viros authoritate & doctrina præditos mittere, per quos non dubito Illustriss. Celsitud. Vestris sic satisfactum iri, ut melius sint de nostris Ecclesiis judicaturæ, neque ad tales Censuras & Condemnationes processuræ. Iterum etiam Serenissima Majestas Regia existimat, valdè necesse esse, ut abstineatur à talibus Condemnationibus, quales fama est dictam Formulam continere, & ut authoritate Principum inhibeantur invectivæ utrinque, donec Christianè de re controversa agi & conveniri poterit. Quod si Illustriss. Celsitud. V. videatur fortè hoc Theologorum factum particulare esse, solius Germaniæ, cujus Institutiones duas tantùm permittant Religiones: longè aliter judicat Sereniss. Majestas sua. Nam cùm credamus Ecclesiam Christi universalem esse, & negotia eandem concernentia universalia, & non particularia esse oportet, & propter communionem, quæ inter membra Ecclesiæ esse debet, non potest aliquod judicium offerri Ecclesiis in Germania, quin idem etiam ad nos spectet & pertineat. Postremò, cum Sereniss. Majestas Regia nuper Celsitud. Saxoniæ Electoris interpellandem curaverit per famulum suum Danielem Rogerium de fœdere defensivo contra communem hostem ineundo, voluit etiam Majestas sua, ut ego idem repeterem amanter rogans Celsitud. V. ut consideratis periculis imminentibus Ecclesiæ Dei, ipsique potissimùm Germaniæ, talem curam & solicitudinem ipsius habeat, qualem tantum Principem habere deceat. Neque dubitat, quin, si id Celsitud. V. primario Imperii Electori placuerit, facilius intercessione & authoritate sua persuadebuntur, cum necessitas requirat, vniri membra Ecclesiæ oportere ne singulatim impedita omnia pereant, & adversariorum exemplum non eo provocet. Et quamvis Dei beneficio, sic sunt Majestatis suæ res compositæ, ut non multum ei timendum sit ab adversariorum insultibus, amore tamen Germaniæ Celsitud. V. & consanguineis suis, hoc proponi potissimum voluit. Deque consimili nunc fœdere tractatur inter Sereniss. Majestatem suam, & Sereniss. Daniæ Regem, de eodem etiam dudum conventum est cum Galliarum Rege, nominatimque in literis Regiis comprehensa causa Religionis, ita ut nihil ab Illustriss. Celsitud. D. petatur, quod non sit iisdem futurum utile & necessarium, habeatque aliorum magnorum Principum exemplum. Hæc sunt Illustriss. Principes, quæ Sereniss. Majestas Regia Celsitud. V. amanter communicandas esse putavit, quæ peto, ut eadem Celsitud. V. dignentur pro magnitudine negotii perpendere, & gratiosum reddere responsum, quale & ab Illustriss. Celsit. V. proficisci æquum est, & Sereniss. Majestati Regiæ sit placiturum, utque salutis Ecclesiæ Dei Vestrarumque Celsitud. summam curam habeat.

Legatus Anglicus quale responsum acceperit à Palatino & Saxone, Brandeb. & Brunsvicensi.

In hac legatione Anglicus legatus D. Belus *apud Saxonem & Brandenburgensem, præter bona verba & epulas lautas, nihil aliud recepit.*

Palatinus Elector respondit, hanc rem ad multos alios pertinere, se igitur inconsultis aliis responsum nullum dare posse.

Dux Brunsvicensis honorificentissimè, & benignissimè hunc Legatum excepit, & per totam suam ditionem 180. *equitibus circumduci, nec non omnes suas urbes suiipsius impensis perlustrare voluit, & sese ad conservandam utrinque pacem propensissimum declaravit, ipsumque muneribus donatum clementer à se dimisit, & perpetum Reginæ amicum se permansurum sanctissimè promisit.*

Supplex Conventus Francofurtensis Admonitio ad Electores, Palatinum Saxonem & Brandeburgicum, aliosque Principes Augustanæ Confessionis de condemnationibus exterarum Ecclesiarum in Libro Concordiæ factis.

Illustrissimi Principes ac Domini Clementissimi ex variis orbis Christiani partibus Francofurtum missi sumus, ut de iis, quæ ad salutem nostrarum Ecclesiarum pertinent, unâ deliberemus, & rationem iniremus, quâ occurri possit impendentibus nobis malis, ex machinationibus Pontificis Romani, qui nihil intentatum relinquit, quo posset Reges ac Principes sibi addictos in nostram perniciem concitare. Ex variis autem locis ad nos perscriptum est, potentissimos orbis Christiani Principes, procurante ipso Pontifice, iniisse inter se fœdus, quo possent nos facilius opprimere. Quæ res quidem nobis & dolorem & solicitudinem attulit: verùm cùm audivissemus, quosdam ex Illustriss. Germaniæ Principibus, qui eundem nobiscum Deum invocant, & Antichristi Romani tyrannidem detestantur, hoc agere, ut publico scripto ab Imperii Ordinibus, Confessioni Augustanæ addictis

addictis, approbato doctrinam nostrarum Ecclesiarum condemnent: dici non potest, quam graviter ea res animos nostros perculerit. Nihil enim magis præter exspectationem nostram nobis accidere potuit, quam audire in tantis nostris calamitatibus periculum nobis imminere ab iis, in quorum virtute & sapientia bonam partem nostræ salutis ponebamus. Cùm verò quidam boni viri nobis significassent, Celsit. Vestras ad eiusmodi consilia suscipientia impelli calumniis quorundam ambitiosorum hominum, qui pacem & tranquillitatem Ecclesiæ ideò oderunt, quia vident se turbatis rebus, pluris fieri quàm tranquillis & pacatis, & probum & doctum virum D. Paulum Knibbium Iuris V. Doctorem ad Celsit. V. ablegandum judicavimus cum literis, quibus à Celsit. V. petimus ut diligentius animo revolvant ac perpendant, quàm grave ac periculosum sit, decreta facere, quæ tot piis & innocentibus hominibus exitium afferant, & sint in causa ut tyranni nefaria facinora, quæ hactenus perpetraverunt, se justè perpetrasse credant, & ad eadem in posterum perpetranda alacriores reddantur. Quanto rectius sibi & Ecclesiæ Dei consulerent Celsit. Vestræ, si communicatis consiliis rationem inirent, quâ occurri posset impiis & sanguinariis Pontificis Romani conatibus, qui omnia sua consilia eo dirigit, ut non minus vos omnes, quàm nos perdat. Errant enim qui Religionem Augustanæ Confessionis profitentur, si putant, se esse minus ei exosos, quàm sint ii, qui extra Germaniam ipsi adversantur. Qui enim potest minus odisse eos, qui primi inflixerunt ipsi gravissimum illud vulnus, quod ipsius authoritatem ita labefactavit, ut jam cogatur assentari Principibus, quibus antea pro arbitrio imperabat. At licet nihil prætermittat, quod ad stabiliendam suam dignitatem pertinere existimet, sitque in ea re longè cautior & attentior, quàm fuerint ii Pontifices, qui ante Lutheri tempora vixerunt, vix tamen efficere potest, ut differatur ruina, quæ tandem ipsum obruet, cum scelerata illa colluvie, cujus opera maximam partem orbis Christiani, suis blasphemiis contaminat & quo propiorem se videt exitio, eò impotentius sævit in eos, à quibus sua nefaria consilia impediri sentit. Eius autem pernitiosis conatibus occurrendi expeditissima esset ratio, si Illustr. Germaniæ Principes conferrent consilia cum aliis gentibus quæ eundem, quem ipsi Deum invocant fieri commodissimè posset, si Synodus indiceretur, ad quam mitterentur docti pii, sapientes & moderati viri, qui ex verbo Dei, sepositis omnibus affectibus dijudicarent controversias, quæ nostras Ecclesias exercent, & faciunt ut apud Pontificios malè audiamus, paucioresque ex ipsis se nostris adjungant Ecclesiis. Quod si Celsitud. Vestræ & locum & Tempus ad eam rem idoneum diligerent, non dubitamus, quin Principes & Ecclesiæ, quæ extra Germaniam sunt, istud vestrum Sanctum institutum approbaturæ essent, ac pro eo Celsit. V. gratiam habituræ. Nos verò inauditos condemnare, ab Humanitate alienum esset, & ab ea charitate, quam suos inter se jubet colere Christus, & à consuetudine veteris illius & purioris Ecclesiæ. Graviter, nostro judicio, errant, qui putant eiusmodi condemnationibus sopiri posse controversias, quæ Ecclesias turbare videntur. Non solum enim sopientur, sed magis ac magis accendentur. Imponetur enim iis, qui se non legitimè condemnatos judicabunt, necessitas se defendendi, quod vix fieri poterit, quin utcunque perstringant eos, à quibus fuerint condemnati: & ita recrudescent & in infinitum excrescent certamina, dum utraque pars existimabit se suam innocentiam tueri, seque ab adversa parte injustè oppugnari. Nec sanè tantum est difficultatis in controversia, quæ inter nos præcipuè agitatur quantum plurimi existimant, si moderati viri de ea disserant: sed videtur facta difficilior ambitione nonnullorum Theologorum, qui dum in disceptando victoriam de adversariis potius, quam Dei gloriam quærunt, involverunt eam innumeris labyrinthis, ex quibus se jam explicare non est ita facilè. Quod si quis objiciat, nostram doctrinam dudum esse condemnatam, respondebimus, ab iis condemnatam esse, qui nobiscum contendebant, nec jus nos condemnandi habebant. Et scimus in omnibus publicis Conventibus, qui ob discrepationes de Religione à 20. Annis in Germania sunt habiti, non esse judicatas legitimas condemnationes, quæ partibus inauditis & sine causæ cognitione fierent. Porrò nobis magna fit injuria ab iis, qui dicunt, nos rejicere Confessionem Augustanam. Nequaquam enim id facimus, sed de eius sententia tantùm in aliquibus capitibus disceptamus. Ac cùm Confessio Augustana exhibita fuerit Carolo Imperatori, sub initium ferè nascentis Ecclesię in Germania, nemini fit injuria, si dicantur quædam eius capita fuisse dilucidius postea explicata à Luthero & aliis præstantibus viris, qui post eam exhibitam vixerunt, quod satis apparet, ex emendatis illis Confessionibus, quæ anno Domini 1540 & postea 1542. à Luthero & Philippo Melanthone editæ fuerunt Witebergæ. Hæc cùm ita se habeant, obtestamur Celsit. V. ut hanc rem diligentiùs perpen-

dant, & homines in consilium adhibeant, qui non suam, sed Dei gloriam quærant. Considerent etiam Celsitudines V. quid judicatura sit posteritas, si audiat, nos causâ non cognitâ condemnasse eos, adversus quos nullum genus crudelitatis prætermittitur, ideò tantum, quòd se Romanâ idololatriâ contaminare nolunt. Si ii, qui in Gallia, & inferiore Germania tot jam annos impetum tyrannidis Romanæ sustinent tandem (quod Deus avertat) oppressi fuerint ab hostibus: Verendum est, ne Celsit. V. serò intelligant, eos non minus pro vestrâ, quàm pro suâ salute corpora sua toties hostium gladiis objecisse. Quis enim credet, hostes per se arrogantes, victoriâ insolentiores factos, ac obsequentes Romani Pontificis consiliis passuros, nos frui felici isto otio, quod Deus suâ benignitate per plures Annos Celsit. V. concessit. Suppliciter itaque petimus, à Celsit. V. ut potius ineant consilia, quæ ad stabiliendam Ecclesiarum pacem pertineant, quàm suis condemnationibus acuant gladios tyrannorum, qui tot innocentium hominum jugulis imminent, quorum exitio, si Celsitud. V. postea unquam intelligant, se vel causam, vel occasionem aliquam præbuisse, non dubitamus, quin ex ea re summum dolorem sint sensuræ. Quare satiùs fuerit, præcavere, abstinere à condemnationibus, quàm ubi ista acciderint dicere, non ideo istos condemnavimus, ut eos in ejusmodi pericula conjiceremus. Speramus autem Celsit. V. fore memores dicti Christi, qui jubet nos à se discere, quòd sit mitis & humilis corde, nec fore apud C. V. irritas tot miserorum hominum preces & lachrymas. Oramus Deum ut velit Celsit. V. donis Spiritus S. omnique benedictionum genere, magis magisque indies cumulare, ad gloriam sui nominis, ad Ecclesiæ ædificationem, & vestrorum Principatuum conservationem, & fœlicitatem.

CAPVT XVIII.

Acta, Scripta & Rescripta, quæ Francofurtensem Conventum & Anglicanam legationem, de corrigendo Libro Bergensi & impediendis condemnationibus, exterarum Ecclesiarum, proximè secuta sunt.

Electoris Palatini literæ ad Electores Saxoniæ & Brandenburg. de correctione libri Bergensis.

LVdovicus *Comes Palatinus & Elector, quæ in Libro Bergensi ante subscriptionem Synodum atque editionem ejus corrigenda Celsitudini suæ videantur, ad Saxonem & Brandenburgensem Electores in hanc ferè sententiam prudenter graviterque 17. Octobris Anno 1577. scripsit:* Illustrissimi Principes &c. *Primò*, causas objectas non tam validas & graves esse judicamus, ut propter illas discrimen ac differentiam aliquam inter Augustanæ Confessionis editiones faciamus, eoque nomine eas suspectas reddamus, eo, quòd in hoc Libro ad primam tantum & immutatam subinde provocatur. Pontificiis enim aliisque hac provocatione daretur occasio, similiter, primam illam tantùm editionem urgendi, in qua tamen Transsubstantiatio non obscurè confirmatur, id quod in eo Exemplari, quod Saxoniæ Electori transmisimus, videre licet. Cumque alii quoque Principes idem nobiscum hîc sentiant, consultissimum fore judicamus, si omissis istis vocabulis (*Prima immutata*) nos simpliciter ad Augustanam Confessionem referremus, quemadmodum etiam à Majoribus nostris Electoribus, Principibus, aliisque Augustanæ Confessionis Ordinibus ante nos factum est.

Non equidem animus nobis est, ullis erroribus & falsis doctrinis in Ecclesiis ac Scholis nostris locum dare aliquem: quoniam autem Opus hoc ad plantandam & propagandam Concordiam præcipuè susceptum est, *Secundò* consultum nobis videretur, si in loco de Libero arbitrio odiosum *Synergistarum* nomen omitteretur, sicut etiam in aliis omnibus articulis, in quibus schismatum ac dissensionum inter nostros mentio fit, neque *Osiandristæ*, neque *Flacciani*, neque *Antinomi* nominati sunt. Similiter videntur nobis dicta illa, *Deus trahit, sed volentem.* Item, *Hominis voluntas non est otiosa.* Item, *Tres sunt causæ conversionis*, vel planè omittenda, vel secundum candidam illam interpretationem, quæ in Torgensi libro habetur, exponenda fuisse: eoque magis, quòd Opus istud non sub Theologorum, sed Electorum, Principum ac Ordinum nomine in publicum edendum sit.

Tertiò, non consultum judicamus, ut in Articulo de Cœna Domini, doctrinæ nostræ de vera præsentia, distributione & participatione Corporis & Sanguinis Christi in Cœna Dominica, ullum aliud argumentum seu fundamentum addatur, extra & præter verba Institutionis: neque enim opus est. Nulli tamen prohibitum sit reliquos articulos fidei nostræ, ad declarandam hanc doctrinam, modestè & sine disputatione subtili de Vbiquitate, in medium adducere.

Quartò, in articulo de Majestate Christi, quædam phrases in abstracto positę, in hoc Libro vitari ac omitti meritò potuissent quod eę neque in Sacris Literis, neque in illorum ipsorum libris, sic usurpatę reperiantur, qui Bergense exemplar pro norma doctrinę

ctrinæ constituunt: quibus etiam non solùm Zuingliani, sed etiam alii simplices Christiani homines plurimùm offenduntur, eoque magis à nobis abalienantur: possent autem de iis doctiores in Scholis publicè privatimque piè ac sobriè conferre.

Denique etsi Calvinismo toto pectore adversemur, non ingratum tamen nobis foret, in antithesi durum illud verbum *Damnandi* vel planè omitti, vel saltem mitigari: Non quòd Ministri Ecclesiarum hunc errorem taxare, ac pio zelo refutare non debeant: vel quòd hunc tacitè tolerare, vel lenire, vel etiam excusare velimus: sed tantùm hanc ob causam, ne Electores, Principes ac Ordines Imperii, sub quorum nomine Liber iste aliquando in lucem edi posset, Papistarum immanem tyrannidem hoc ipso confirmare videri queant, neve Zuingliani (quemadmodum ex Anglicana legatione intelligitur) jure conqueri possint, quòd & nos illos ex Pace Religionis, atque ipso Cœlo excludere conemur. Nec dubitamus, omnes pios ac sapientes homines, qui à nostris stant partibus, contentos fore, si Christianâ Majorum nostrorum moderatione (qui in Augustana Confessione IMPROBAMUS posuerunt) utentes, in apertam & perspicuam nostræ sententiæ declarationem atque testimonium poneremus, *Nos Zuinglianismum tam verbo Dei, quàm Augustanæ Confessioni contrarium statuere.* Habemus insuper præter has, alias etiam privatas causas satis graves & arduas, propter quas verbum istum DAMNANDI nimis durum & grave nobis videtur.

Quum igitur Nos cum C. V. in Fundamento doctrinæ per omnia ac verè consentiamus, constituendæque Concordiæ cupidissimi simus, simul tamen aliquas, præsertim jam commemoratas phrases justissimis de causis à C. V. aliisque Augustanæ Confessionis Ordinibus vel mitigari, vel mutari vellemus: idcirco C. V. amanter rogamus, ut hæc diligenter expendant ac emendari curent, antequam cum subscriptione ac Synodo, vel alio Conventu procedatur: inprimis verò dent operam, ne vel Extractus Libri, vel Liber ipse interea publicetur. Si enim cum subscriptione, Synodo ac editione procedatur, antequam unanimi consensu Principum, Comitatum ac Civitatum Augustanæ Confessionis, omnes & singuli Articuli approbati receptique sint, quid eventurum sit inde, pro summa vestra prudentia facilè intelligitis: Illud nimirum, quasi nostris suffragiis reliquos ad assentiendum cogere vellemus. Imò nova hoc modo magnarum ac periculosissimarum discordiarum semina spargerentur, quæ ad summam nostram contumeliam apud adversarios facerent, maximumque Ecclesiis nostris detrimentum & nunc, & posteris temporibus adferrent. Horum igitur malorum principiis C. V. obstare debent. Sin verò minùs dicti Articuli corrigantur, Nos non videmus, quâ specie aut quo prætextu reliquos Principes & Status ad subscriptionem Libri atque Extractus Bergensis sollicitare possemus. Ad Nos verò quod attinet, si maximè commemoratæ causæ non obstarent, tamen hoc adhuc tempore subscribere nondum possemus, quòd Ecclesiæ, Academiæ & Scholæ nostræ in eum statum nondum redactæ sint, quem optamus, &c.

Landgravius Augusto Electori propriâ manu scripsit 24. Octobris eique significat, quid Legatus Reginæ Angliæ egerit: præcipuè de omissione in Libro Concordiæ Condemnationum exterarum Ecclesiarum non auditarum, nulliusque erroris hactenus convictarum. Ex condemnationibus talibus præjudicialibus exoriri plerunque schismata periculosissima, eamque ob causam Serenissimam Reginam pro iis intercedere: Nec licere parti in partem, inprimis non legitimè auditam, multò minus causâ exutam, aliquid gravius tentare & statuere. Sibi ob oculos versari Dn. Parentis sui exemplum, qui paulò ante obitum, ut aliàs sæpè, odiosis condemnationibus ambitiosissimorum Theologorum acriter restiterit. Rogare se Electorem, ut inconvenientias hinc exorituras diligenter secum perpendat. Reginam hanc constantissimè in religione probam sustinuisse, cùm jussu Mariæ sororis in carcere captiva detineretur. Electores & Principes, sicut etiam Theologos in hoc Concordiæ Opere hunc scopum propositum habere debere, ut animi hominum concilientur, sed excitari indies majora schismata & persecutiones, quibus Evangelii cursus vehementer impediatur. Satius fore usitatam hanc formulam retinere, *Improbamus secus docentes*, quàm in Theologorum quorundam ambitiosorum gratiâ sub cruce laborantes Ecclesias danare.

Landgravius improbat Damnandi verbum in formula Concordiæ.

In eandem etiam sententiam scribit 28. Octobris ad Electorem Palatinum Landgravius, *se coram Deo & in conscientia sua confiteri, Anglicani legati rationes, de omittendis Condemnationibus, tanti esse momenti & roboris, ut refutari nullo modo possint. Sint licet duæ partes contrariæ Lutherani & Zuingliani, tamen ipsam Naturam docere, unam partem alteram nec posse, nec debere damnare: neque ita in veteri Ecclesia unquam factum esse: sed semper, controversiis exortis, Synodos habitas, æquos & nulli parti addictos judices electos, & controversias legitimè dijudicatas fuisse, hactenus tamen neque legitimam cognitionem, multò minus dijudicationem factam*

factam esse: nec ullam authoritatem partis in partem esse : hanc ipsam ob causam quoque Protestantes Tridentinum Concilium rejecisse : seipsos hoc pacto præjudicium ferre contra sese: Authoritatem unius Lutheri , vel unicum hunc Concordiæ librum in causa hac non sufficere : nervosiora Pontificum Rom. Anathemata esse, ut quæ speciem aliquam cum quadam causæ cognitione habeant, nec non authoritate Ecclesiæ & Patrum munita sint. Nihil prodesse Theologorum hactenus editas disputationes, & promulgatas condemnationes, quarum Electores & Principes nunc quoque se participes faciant. Ecclesias , quæ sic condemnentur , numero non pauciores quàm Protestantium , eodem jure in ipsos Protestantes vicissim usuras , & sic Evangelii cursum impediri. Eos, qui membra secus ejusdem Corporis sint, hoc modo à pace Religionis excludi , quod etsi tentatum quoque fuerit Anno 1566. obtineri tamen non potuisse. Hoc medio etiam Pontificem Rom. armari, & qui omnis generis persequutiones sustineant, hoc pacto magis aggravari. Cùm etiam Pontificii Lutheranos ne pili quidem chariores habeant quàm Zuinglianos , sed omnia sua consilia eò dirigant , ut decreta Tridentini Concilii exequantur tam contra Lutheranos quàm Zuinglianos, non tantùm se Pontificios ad hoc opus strenuè & fortiter aggrediendum incitare, sed etiam sibiipsis vires frangere , quò citiùs ab ipsis opprimantur. Animos per condemnationes exacerbari , omnemque reconciliationis spem amitti. Curandum, ut Concordia ad ædificationem, non destructionem dirigatur. Vbiquitati non innitendum esse , ut quæ nuper admodum excogitata sit , nec defendi possit : sufficere verba institutionis ad præsentiam Corporis Christi in Cœna Sacra probandam. Si in verba Lutheri jurent, & Brentianum dogma de Vbiquitate approbent , Papistas ipsos accusaturos , quòd ab Augustana Confessione defecerint , cùm semper hactenus testati sint, Papistas & Lutheranos in tertio Articulo consentire. Se legato Anglico respondisse , quosdam Theologos nimium affectionibus erga suos Præceptores indulgere: omnia tamen contra Papistas maximè directa esse: cætera per Conventum posse transigi. Condemnationes sibi omninò displicere, & velle se eas omnibus modis impedire, & qui sic condemnentur pro fratribus agnoscere.

Landgravius Vbiquitatem improbat.

Respondet quoque Landgravius 1. Novembr. Iulio *Brunsvicensi & scribit , Concordiæ opus Christianâ humanitate, circumspectè, sobriè, sine ambitione & calumniis instituendum & tractandum esse. Plurima in hac Formula Concordiæ contineri , quæ nequaquam ad Concordiam, sed potiùs ad Religionis contemptum faciant. Augustanam Confessionem pro fidei norma citari quidem , verbo autem* Immutata, *quod in Formula addatur, Ordines sibiipsis maculam levitatis inurere , & adversariis ansam calumniandi dare : eam enim vivente adhuc Luthero , emendatam & locupletatam, in Colloquiis usurpatam, & Naumburgi approbatam esse. Verbum autem hoc ,* Immutata , *in odium solius Philippi confictum esse : quum tamen Transsubstantiationis dogma in prima immutata Augustana Confessione ejusque Apologia contineatur, ideoque correctione opus fuerit. Lutheri scripta omnia in hac Formula canonizari, & tamen Protestantes Papistis largiri nolle, ut controversiæ de fidei articulis ex Patrum scriptis decidantur : iniquum autem esse hoc ipsum jus Papistis denegare , quo tamen Protestantes contra ipsos utantur. Lutherum multa Papistis concessisse de mutatione panis , matrimonio , Revocatione Berengarii , quæ tamen improbatur in Syngrammate Suevico, quod Lutherus præfatione suâ probarit. Eundem Lutherum disputationis fervore Vbiquitatis dogma primum excitasse , idque ab aliis postea auctum & propagatum ; tandem pro fundamento præsentiæ Christi in Cœna usurpatum esse, ex quo multa paradoxa sequantur. Condemnationes ex privatis affectibus profectas, non secundum charitatis regulam moderari , eoque nullum consensum, sed querelas excitari. Authores conari multitudine nominum obscurorum virorum Concordiæ opus promovere, & sic vi perrumpere, &c.*

Landgravius scribit Brunsvicensi multa in in Formula Concordiæ corrigenda esse.

Misit etiam aliud eodem ferè tempore hac de re, adeoque de toto isto Concordiæ Libro luculentissimum, gravissimum , sapientissimumque scriptum ac judicium VVilhelmus Landgravius ad Augustum Electorem Saxoniæ quod de verbo ad verbum sic habet. Illustrissime Princeps, quum à vobis nuper , & ab Illustrissimo Principe Electore Brandenburgio , cognato nostro, novissimum exemplar libri Concordiæ , à Theologis Bergæ recogniti & emendati acceperimus, sanè moram quandam in responsione & sententiæ nostræ declaratione , hactenus à nobis interpositam fuisse fatemur: quam tamen, ut boni consulatis, etiam atque etiam rogamus , tum ob eas causas , quas in superioribus nostris literis ad vos missis , explicuimus: tùm verò etiam, quòd hujus operis gravitas, habitâ diligenti ratione, & nostri & totius posteritatis nostræ , maturo & præponderato consilio , accurataque diligentiâ indigeat : unde nihil dubitamus hanc moræ excusationem , apud vos locum inventuram esse , & vos eam de nobis spem habere , nos religiosum & benè institutum , inter Protestantes Concordiæ ineundæ opus, omni curâ & studio promoturos, & in eo quàm fidelissimè laboraturos , ut optatum suum finem consequatur: observatâ interim normâ divinarum literarum, & salvâ actionum omnium authoritate , quæ antehac in rebus Theologicis & piè institutæ, & bonâ conscientiâ approbata sunt.

Landgravii judicium prudentissimum de Libro Concordiæ ad Augustum Sax. Electorem. Excusat moram respondendi.

Librum

In Formula Bergensi multas admonitiones neglectas.

Librum igitur Bergæ revisum, interea temporis quibusdam nostris primariis Theologis, non absque gravibus & necessariis admonitionibus, & legendum & ponderandum proposuimus: adeoque ipsi aliquoties singulari studio perlegimus, & cum Torgensi exemplari contulimus: & re diligenter penpensâ & examinatâ, agnoscimus quidem librum illum in plerisque capitibus piè & benè compositum, & hoc nomine authorum operis diligentiam meritò laudandam esse: in quibusdam tamen articulis etiamnum videmus & deprehendimus amicas & necessarias observationes & admonitiones nostras, de eodem Concordiæ Libro, parvi ponderis & momenti fuisse, quum authores libri magna ex parte, prout homines sunt, magis ex privatarum affectionum, suarumque opinionum tuendarum, quàm religionis & majorum nostrorum honestissimi nominis & authoritatis conservandæ curam & rationem habuisse videantur. Quæ sanè nisi corrigantur, videre non possumus, quâ ratione institutum Concordiæ opus finem optatum consequi constanterque conservari possit.

Etsi verò hîc cum nemine rixari, vel in disputationem venire, sed Augustanam Confessionem, & maiorum nostrorum bonô maturoque consilio introductam, probatas & receptas declarationes & actiones, per Dei gratiam retinere decrevimus, nunquam permissuri, ut ab his diversum & alienum quidpiam subditis nostris, vel in Ecclesiis, vel in Scholis obtrudatur: tamen committere non potuimus, nec debuimus, quin sententiam vobis nostram de libro Bergæ recognito, nobisque transmisso, candidè & simpliciter aperiremus, & quæ in eo notatu digna, & quâ viâ fructuosè corrigi, nostro quidem judicio, possint, apertè, liberè, & pro ea quæ inter nos intercedit necessitudine, fideliter significaremus, ut pium illud propositum ad optatum finem aliquando tandem ducatur, neque omnes nos tandiu frustra in hac causa laborasse videamur, rogantes, ut consilium hoc nostrum, pro negotii gravitate institutum, tanquam à bono & pio animo profectum, accipiatis.

Ac primum quidem quum hic totius Operis & scopus & finis sit, ut inter Protestantes Theologos hactenus exortæ contentiones & controversiæ decidantur, & communis omnium Protestantium & Principum & Statuum Imperii Consensus in Religione Publico testimonio confirmetur, calumniis etiam adversariorum, quòd ne in uno quidem Religionis nostræ Articulo conveniamus, obviam eatur: & tamen si hic Concordiæ liber finem suum consequi, & publicè typis evulgari debeat, non solùm inter Protestantes se continere possit, verùm etiam in ipsorum adversariorum Papistarum & Iesuitarum manus, exterarum nationum venturus sit, multosque & graves Censores habiturus, maximè necessarium esse judicamus, ut non modo doctrinalia hujus Libri, fundamentum suum in Prophetarum & Apostolorum scriptis, & omnium minimè in authoritate doctrinaque hominum, verum etiam ea in Libro moderatio & prudentia adhibeatur, ut Christianæ Religionis nostræ Theologorum nostrorum, & Statuum Protestantium, adeoque laudatissimorum Majorum nostrorum decens & æquabilis reputatio & anteactorum authoritas in omnem partem sarta tecta conservetur, & adversariis nostris omnis calumniandi occasio, quoad ejus fieri potest, præcidatur, atque erga fidei nostræ consortes, qui in paucis Articulis suam quandam peculiarem opinionem habent, is modus Christianæ dilectionis servetur ac usurpetur, ut qui boni inter ipsos ac dociles sunt, de errore suo erudiantur, magisque lenitate & mansuetudine ad nos perducantur, quàm verbis atrocibus & morosâ inhumanitate terreantur.

In doctrina lib. Libri Concordiæ Consensus.

Quantum igitur ad doctrinalia attinet, etsi optandum esset, ut propter simpliciores paulò brevius proposita & explicata, adeoque brevibus & perspicuis Propositionibus sive thesibus comprehensa essent, ut non solùm quilibet, quid verum, quid falsum sit, eò rectiùs & faciliùs posset percipere: verùm etiam adversarii nostri, & item alii minùs ansam invenirent, in ista libri prolixitate, hoc vel illud pro se arripiendi, & graviores contentiones movendi: tamen doctrinalia ista majori ex parte ita videmus instituta & explicata, ut nos, & quidem speramus omnes Augustanæ Confessioni addictos verè, in fundamento rei (quatenus tamen sequentes nostræ animadversiones, pro eo ac decet, æstimentur ac corrigantur) facilè acquiescere posse putemus.

Ad normam doctrinæ, fundamentum fidei nostræ quod pertinet, etsi in exemplari Bergæ recognito, ob nostram fortasse hoc nomine factam admonitionem, hæc verba, *Corpus doctrinæ*, omissa sunt, tamen in eodem libri exemplo, unà cum Propheticis & Apostolicis scriptis, non solùm Non Mutata Augustana Confessio, ejusque Apologia, Major & Minor Catechismus Lutheri; verùm etiam generaliter omnia ejus scripta didactica & polemica, pro norma doctrinæ ponuntur & recipiuntur; sic, ut totus Liber Concordiæ juxta D. Lutheri & didactica & polemica scripta intelligi

telligi & declarari debeat.

Admonitio de mutata Augustana Confessione.

Iam verò non ignorati, quòd antehac bono animo de particula illa (*Non mutata Augustana Confessio*) monuerimus, ac etiamnum vos amanter rogamus, ut de his rebus, ac periculosis inde manantibus consequentiis, diligenter cogitare, & singula studiosè perpendere velitis. Etsi namque æquum est, ut Augustanam illam Confessionem, quæ Imperatori Carolo Anno 30. oblata est, nominemus: constat tamen omnibus, quam ob causam deinceps illa Confessio, vivente adhuc Luthero, & tam de ipsius, quàm præcipuorum Statuum, Theologorumque consilio & voluntate, in quibusdam articulis, non sine magno fructu locupletata, ac deinceps in Colloquiis, publico nomine Imperii habitis, proposita & usurpata; imò & à nobis, & à D.Parente nostro, aliisq; Electoribus & Principibus anno 61. Naumburgi appensis sigillis, non minùs quàm prior illa confirmata, & Imperatori Ferdinando Francofurti proposita oblataque fuerit. Quæ sanè omnia unica hac voce (*Non mutata*) improbamus atq; rejicimus. Quamvis enim id expressè non dicamus, reipsâ tamen ostendimus, non solùm Philippum Melanchthonem qui & cócinnavit Confessionem, ac primam postea editionem locupletiorem reddidit: sed vos etiam ipsos, & Dn.Parentem nostrum, & alios Electores ac Principes malè ac temerè egisse, dum locupletatam Confessionem approbarunt, quam incogitantiæ & levitatis notam ne Dn. nostro Parenti, felicis memoriæ, inuri patiamur, & honestas ipsa, & filialis erga ipsum reverentia & obedientia vetat.

Admonitio de prima editione Apologiæ Augustanæ Confessionis.

Accedit eodem (quod quum primis considerandum est) in prima Apologiæ Anno 31. typis excusæ editione, quam Concordiæ liber speciatim & disertè urget, Papisticam & idololatricam Transsubstantiationem in Articulo Cœnæ acceptari & stabiliri, id quod postea optimo jure & merito est mutatum, & ab opere planè resectum. Quod si igitur Apologiam Anno 31. excusam salvam & non mutatam esse volumus, oportebit nos necessariò Papistarum commentum de Transsubstantiatione admittere, cum annihilitate anteactorum, & gravi veritatis ac conscientiæ nostræ læsione: quum tamen liber iste Transsubstantiationem damnet.

De Lutheri scriptis omnibus pro norma doctrinæ canonizatis ubi & de Luthero.

Hinc de Catechismis, & didacticis polemicisque Lutheri scriptis, pro norma doctrinæ in Libro positis, hoc nostrum est judicium: quòd etsi Lutherus, vir præclarus, multisque Spiritus Sancti donis illustratus fuerit, & singulari Dei gratiâ novissimis hisce temporibus ad hoc excitatus, ut unà cum Collegis suis verbum Dei, multis hactenus errorum tenebris involutum & obscuratum, repurgaret, & crudelissimi Antichristi regnum demoliretur: tamen minimè consultum & fructuosum fuerit, ad assequendum optatissimum Concordiæ finem, si privata Lutheri scripta, quocunque etiam nomine appellentur, ita præ aliis orthodoxis scriptoribus extollantur, ut ipsa pro normâ doctrinæ agnoscantur, ad quorum etiam sensum, cùm hic Concordiæ liber, tùm alia scripta intelligi & explicari debeant. Causæ verò, quibus inducimur, hæ sunt.

Causæ ob quas Lutheri scripta pro norma non sint recipienda.

Primùm, quia cum mandato Dei Propheticis & Apostolicis scriptis, & omnibus in re Theologica hactenus institutis & approbatis actionibus, decretis & Protestationibus pugnat, uni privato homini tantùm tribuere. Is enim fons est omnium sectarum, & per consequens idololatriæ. Vnde quoque electum Dei organum Paulus, qui multò sublimiori spiritu, & donis præclarioribus quàm Lutherus, ornatus fuit, nequaquam permittere voluit, ut se hic Pauli, ille Cephæ, alius Apollo esse diceret, sed nos omnes ad unum Christum duxit & ablegavit, haud dubiè intelligens, quorsum hoc erupturum esset, & quantæ idololatriæ futuris seculis occasionem daturum: id quod, proh dolor, consequenter eventus docuit, nempe dum sanctis Patribus & Præceptoribus ex humana erga ipsos affectione, tantum eminentiæ & authoritatis tributum ascriptumque fuit; certè effectum est, ut hic Augustinum, ille Bernhardum, alius Dominicum elegerit, & sic singuli propemodum ordines singula idola in Præceptoribus suis coluerint. Sola Prophetica & Apostolica scripta gladius ille anceps sunt, utrinque insecans, & purissimi Israelis fontes, quibus sanè quantum minus humanorum scriptorum adjicitur, tantò rectiùs Christiana Religio habet, tantoque plus authoritatis & applausus huic Concordiæ operi conciliabitur. Quod si Augustanæ Confessionis scriptum, breve illud quidem & paucis, justisque Articulis comprehensum, tot graves & infelices gignere disputationes potuit, quid Concordiæ Libro fiet, si pro norma Religionis nostræ, juxta Augustanam Confessionem prolixa Lutheri scripta ponantur, & ad ipsorum lectionem Christiani Lectores remittantur.

Secundò, & hoc diligenter ponderandum est, quòd Protestantes hactenus nunquam Pontificiis permittere voluerint, ut controversos Religionis articulos juxta scripta Patrum, qualiscunque etiam authoritatis illi essent,

essent, deciderent. Quare æquum est, ut eodem jure, sicut hactenus contra Pontificios, ita quoque inter nos ipsi vtamur, neque adversariis nostris causam demus, canonizando Lutherum, aut quemvis alium, contumelias adversum nos, in tuendis Patribus, eorumque authoritate defendenda, perseverandi, quum ne Lutherus quidem ipse Patrum authoritatem tanti fecerit, sed prudenti consilio homines ad Lectionem non tam Patrum, quàm divinarum literarum, sæpenumò sit cohortatus. Quod eius consilium, ut fructuosum & necessarium est, ita quoque etiamnum hodiè meritò observamus & colimus.

Tertiò, contra decorum est, hunc Concordiæ librum tanquam publicum & solenne scriptum, & omnium Electorum, Principum, cæterorumque Protestantium nomine publicè evulgandum, inverso ordine ad vnius Lutheri scripta privata intelligi, iisdem ceu Canoni ac Regulæ subiici debere, quum potiùs & Lutheri & aliorum omnium Doctorum privata scripta, secundum huius libri normam (ut qui publico consensu probatus acceptusque sit, & pro certa decisionis regula in omnibus disputationibus Protestantium habendus) intelligenda & æstimanda fuerint.

4 *De corpore doctrinæ veteri in Formula Bergensi tacitè reiecto.* *Quartò*, accuratè etiam, tum vobis, tum aliis expendendum est, multis nunc annis in Ducatu vestro Electorali, certum & religiosè vsurpatum doctrinæ Christianæ Corpus fuisse; quod etiam Dn. parens noster, Sanctæ memoriæ, in omnibus ditionis nostræ Ecclesiis & esse, & vsurpari voluit, in multisque aliis vicinis regionibus receptum, decentique constantiâ vsurpatum hactenus esse non ignoramus. Tum etiam in Synodis & publicis Principum Constitutionibus antehac cautum est, ut idem Corpus pro normâ doctrinæ ab omnibus agnoscatur: in cuius etiam, tanquam veritatis ex scripturis erutæ, inconcussam regulam, multa Ecclesię Christi Pastorum millia ad Officium docendi, & Sacramenta administrandi admissa & in suo ministerio confirmata fuerunt. Etsi verò in proposito Concordiæ libro, huius Corporis doctrinæ, nec in bonam, nec in malam partem mentio fit: tamen idem doctrinæ Corpus ob id tacitè reiicitur, & abrogatur, quòd in Libro Concordiæ alia scripta, quæ in Corpore Doctrinæ non habentur, pro norma doctrinæ ponuntur: ex qua re inconvenientia hæc sequuntur. Primum, & vos & Dn. nostrum Parentem, & cæteros Imperii Status, totque ex omni parte & Ecclesias & Scholas hactenus non solùm imprudenter, verùm etiam malè egisse, dum sæpiùs iam dictum doctrinæ Corpus probavimus, & pro veritatis forma agnovimus: & sic nos ipsos magnæ levitatis arguimus, omniaque anteacta vestra inconsideratè reprehendimus atque enervamus. Deinde Philippum Melanchthonem & eius scripta, in Corpore doctrinæ comprehensa, in gravissimam inducimus suspicionem, atque sic præcipuos doctrinæ & religionis nostræ antistites, nocentissimâ separatione ab inuicem divellimus, quum tamen in summâ & optimâ animorum coniunctione semper vixerint, & seriò Christianam Religionem propugnaverint: atque (quod minimè dissimulandum est) D. Philippus Augustanam Confessionem, eiusque Apologiam conscripserit, & in omnibus Comitiis aliisque Conventibus contra Pontificios, tam dicendo, quàm scribendo masculè & graviter defenderit. Quod si hæc omnia simplici huius libri approbatione in dubium vocaverimus, actiones nostras in publicis Conventibus confirmatas leviter resciderimus; & præcipua nostræ Doctrinæ lumina, acerrimosque propugnatores, tanquam in Religione discrepantes, abinvicem separaverimus, atque hac ratione Religionem nostram in turpem invidiam, contemptum & incertitudinem adduxerimus: Quis quæso cordatus & sanæ mentis homo non videt, quantam hinc calumniandi occasionem Pontificiis & Iesuitis daturi simus? Taceo hîc quantam incursuri perturbationem & dubitationem sint, non solùm Christiani simpliciores, boni alioquin & veritatis amantissimi; verùm etiam multi ex Pastoribus Ecclesiæ simplicioribus partim vestri, partim nostri, aliarumque regionum subditi, qui hactenus ad normam Corporis Philippici & fidem & doctrinam suam accommodârunt, si, eo abrogato, novæ doctrinæ forma introducatur. Vix enim, ac ne vix quidem ab his se cogitationibus simpliciores eximere poterunt, nempe, deceptos se hactenus, & seductos fuisse: nec tamen intelligent, in quo Corporis Articulo error commissus sit, quum speciatim eius nullam mentionem Concordiæ liber faciat.

Ad extremum, ob hanc etiam causam Lutheri scripta, nec pro Canone agnoscenda, nec Concordiæ liber iisdem submittendus fuerit, quòd Lutherus non tantùm magnorum Regum, principum & Dominorum, vtriusque nostrum cognatorum, quemadmodum etiam privatorum quorundam hominum, honestam famam dicacitate quâdam suâ arroserit, & gravissimis quibusdam accusationibus indecenter traduxerit (quo vel uno nomine adducti, Lutheri scripta absque omni exceptione, nullo 5 *Naevi aliquot scriptorum Lutheri.*

O plane

planè modo probare volumus: nec sine, tum nostri, tum laudatissimorum Maiorum nostrorum famæ & honoris læsione possumus) verùm etiam quòd de Coniugio quædam & alia haud quaquam probanda scripserit, dum & Missam ab initio repurgatæ doctrinæ, & Purgatorium, & id genus alia Pontificiis permisit: & in Confessione sua maiori de Cœna Domini, Revocationem Berengarii, in qua commentum Transsubstantiationis docetur, apertè probavit, atque adeò confessus est, Nicolaum Papam in hac parte rectè cum Berengario egisse. Ita quoque Lutherus in Abrogatione Missæ scribit, quòd Christus verbo virtutis suæ panem mutet in corpus suum, id quod Transsubstantiationi admodum est affine. In eadem sua maiori Confessione Transsubstantiationem in numerum indifferentium rerum ponit. Alibi non dubitat asserere, in Processionibus Papistarum verum Christi Corpus (quanquam contra mandatum Dei fiat) circumgestari: Adorationem etiam & venerationem Sacramenti esse adiaphoron, hoc est, rem in verbo Dei neque præceptam neque prohibitam. Etsi verò hæc in Lutheri neque invidiam, neque ignominiam scribimus, quippe quem eximium Ecclesiæ doctorem, multis præclaris animi dotibus ornatum fuisse agnoscimus (siquidem vos haud latet, ipsum non minus quàm Doctores Ecclesiæ alios, qui absque nęvis non fuerunt, Hominem fuisse, &, ipso teste: indies magis profecisse) tamen ex paucis hisce periculosis loquutionibus & assertionibus, quarum plures in ipsius scriptis invenire est, facile potestis intelligere, quanto cum periculo, quantaque inconvenientiâ fieret, si omnia absque discrimine, cùm Lutheri, tum cujusvis alterius hominis didactica & polemica scripta (quemadmodum Bergense exemplar postulat) approbaremus & pro Canone admitteremus.

Ad eundem modum, quanquam in Schmalcaldicis Articulis, & in minori, maiorique Catechismo Lutheri nihil desideramus, quum minorem eiusdem Catechismum in omnibus nostris Ecclesiis & Scholis hactenus retinuerimus, & etiam num hodiè in iisdem vsurpetur: tamen ad tollenda & devitanda omnia supra dicta inconvenientia, omnium esse tutissimum iudicamus, si nos simpliciter & candidè in terminis laudatissimorum maiorum nostrorum, & in decretis hactenus à nobis publicè confirmatis, contineremus, & proximè post Prophetica & Apostolica scripta & approbata symbola, Augustanam tantum Confessionem, Imperatori Carolo Anno 30. oblatam (tanquam symbolum fidei nostri temporis) eiusdem Apologiam, absque omni aliorum scriptorum adiectione collocaremus, salvis interim & inconcussis, tùm Lutheri, tùm Melanchthonis & quorumvis aliorum scriptis, juxta veritatis regulam manentibus, sicut hactenus à nobis factum, & memoriæ proditum est.

Admonitio de statu controversiæ in proprio verborum sensu referendo

Porrò operæ etiam precium est, quoniam hic Concordiæ liber publico Electorum & Principum nomine evulgabitur, ut ob nostram reputationem quàm diligentissimè provideamus, ut in singulis controversis Articulis status causæ sive controversiæ, & antitheses in proprio verborum sensu, & absque ambagibus rectè formentur, & bonâ fide referantur. Nam si quid hîc neglectum vel prætermissum fuerit (quemadmodum in quibusdam libri capitibus fieri accepimus) & postea reiectarum antithesium authores, doctrinæ suæ defensionem, & adversus nos accusationem sententiæ suæ malâ fide à nobis allegatæ instituerint, profectò parùm id honorificum nobis omnibus fuerit.

Corruptelas à Theologis Protestantibus non exaggerandas in libro Concordiæ.

Optaremus insuper in Libro Concordiæ corruptelas à Theologis Protestantibus introductas, non tantopere exaggerari, nec tam numerosâ tot antithesium cumulari reiectione: sed, quia errores isti, partim emortui, partim multis incogniti sunt, nonulli etiam commodâ & brevi interpretatione corrigi possunt, multæ item antitheses finguntur, de quibus fortè nemini in mentem venit cogitare, nedum scribere vel docere, consultissimum esse iudicamus, pro conservanda nostra & religionis nostræ authoritate, si sublata prorsùs odiosâ, affectatâ & prolixâ istâ tot errorum & antithesium enumeratione, nullum nobis adversarium, qui nuspiam est, ipsi fingeremus, & omnium maximè, si odiosa ista, & infamiam redolentia, epitheta, quæ ædificationi non serviunt, sed potiùs animos hominum exasperant, nominibus minoribus corrigerentur, & non minus erga eiuscemodi homines decenti moderatoque stylo vteremur, quàm in reliquis articulis Flaccianos spectantibus fieri animadvertimus. Ita namque futurum putamus, ut Authores Libri non solùm ab his, quos odiosis nominibus perstrinxerunt, nullius adversum se præposterè concepti odii accusari queant, verùm etiam Pontificiis ipsis omnem nos nostramque religionem calumniandi ansam, quam ex multiplici errorum enumeratione arrepturi sunt, omninò præci-

præcidant.

Admonitio de Vbiquitatis dogmate accurate examinanda.

Cæterùm novum illud, & tempore oblatæ Confessionis Augustanæ prorsus incognitum dogma Vbiquitatis, sive Omnipræsentiæ Corporis Christi, accurato iudicio examinandum est, quum semper Protestantes confessi sint, convenire ipsis per omnia cum Pontificiis in Articulo de S. Trinitate, de hypostatica vnione duarum Naturarum in Christo: Et primus omnium Lutherus in scriptis suis polemicis, fervore disputationis dogma istud introduxerit, novumque esse his suis verbis confirmaverit; mirari sese tam paucos inter Theologos inventos esse, qui hunc Articulum de Christo profundè satis perpenderint & decenter crediderint. Quamvis verò alibi talem Vbiquitatem improbat, dum scribit, *De Vbiquitate, vel in omnibus locis esse, disputari non debet: multò enim alia res est in hoc negotio:* tamen in libro Bergæ recognito Vbiquitas etiam in articulo Cœnæ Domini pro fundamento veræ præsentiæ Corporis & Sanguinis in Cœna ponitur; atque in hunc finem, ut nos quidem arbitramur, nempe ad introducendam & confirmandam Vbiquitatem, polemica scripta Lutheri in Libro Bergensi canonizantur, & integri ex eis paragraphi de verbo ad verbum inseruntur. Quamvis igitur tam Nestorii, quam Eutychetis damnatos errores toto animo & corde quàm maximè detestamur, neque Sacramentariorum opinionem in articulo Cœnæ probamus: sed disertè confitemur, quemodmodum de hoc Articulo in transmisso Libro statim ab initio benè & piè scribitur, nempe duas Naturas in Christo non verbaliter, nec instar duorum asserum conglutinatorum (tametsi quis unquam ita locutus sit, nemo nobis hactenus significare potuit) sed realissimè, absque tamen confusione sui & suarum proprietatum, unitas esse: sicuti hæc doctrina in symbolis & decretis Conciliorum, præsertim Ephesini & Chalcedonensis plenè & rotundis verbis explicatur; unde libenter & absque vllo scrupulo confitemur & credimus, Christum Dominum omnipotentem, & promissionibus suis veracem, Corpore suo in Sacra Cœna, & quocunque se verbo suo alligavit: verè præsentem esse & existere posse. Ideoque absurdissimum censemus in iis rebus ab impossibilitate & ex rebus physicis rationibus argumentari velle, vbi notissimæ promissiones Christi ob oculos habentur: quum hoc Christianorum omnium & nostrum indubitatum axioma sit, & veracem Christum esse, & Dominum omnipotentem: tamen ignorare non potestis, & nunc, proh dolor, nimis manifestum est, quanto contentioni studio hoc Vbiquitatis dogma, primùm quidem à Luthero fervore disputationis contra Zuinglianos introductum, & ab aliis deinceps revocatum, maiorique copiâ amplificatum fuerit. Addo etiam absurdas, periculi plenas, & ad destructionem præcipuorum Articulorum Christianæ nostræ fidei spectantes consequentias, quæ ex hoc infelici dogmate hactenus profluxerunt, & indies magis ac magis cum magno Ecclesiæ detrimento, afflictaque perturbatione eruuntur. Ad summam, ex hac portentosa Vbiquitate præcipuæ & vsque dum benè sopitæ hæreses, ab inferis quasi revocantur, atque sic simpliciorum animi misere involvuntur, ut hoc dogma semel ingressi à gravissimis hæresibus abstinere & eruere se nequeant. Quare olim Christianissimi Imperatores moti, in quatuor probatis Oecumenicis Conciliis Niceno, Constantinopolitano, Ephesino primo & Chalcedonensi, prudentissimo consilio, gravissimisque de causis statuerunt, ut brevibus, paucis, iustisque thesibus sive Canonibus, significanti præscriptione à Sanctis Patribus notaretur, quibus modis & phrasibus loquendi & docendi, ad inconcussam fidei nostræ veritatem, in tantis hisce mysteriis de personali duarum Naturarum in Christo vnione, simpliciter & Christianè vtendum esset. Gravissimis etiam pœnis propositis caverunt, ne extra hæc Patrum decreta de mysteriis à quoquam subtilius disputaretur, & profundius inquireretur. Hanc prudentem maiorum nostrorum simplicitatem, & in quatuor Oecumeniciis Conciliis magno studio, & singulari prudentiâ decretas, & vnanimi consensu hactenus in Ecclesia receptas & vsitatas phrases meritò etiamnum hodiè & imitaremur & retineremus: & sub gravi pœna omnes curiosas & imperscrutabiles quæstiones præcideremus, neque animos Christianorum malè affligeremus. Fieri etiam non potest, quin Pontificii & Iesuitæ, qui Vbiquitatem, & quæ inde eruuntur absurda, gravissimè oppugnant, ex subtilibus hisce, argutisque disputationibus occasionem arripiant, nos calumniandi, ut qui à primis Augustanæ Confessionis Articulis, nempe de Trinitate & Persona Christi, de quibus hactenus inter nos & illo nihil certatum sit, desciverimus. Constat etiam ad confirmandam in Cœna Domini veram Corporis & Sanguinis Christi præsentiam, ipsa instituentis verba, *Accipite, edite, Hoc est corpus meum,* &c. pro sufficienti demonstratione hactenus & agnita & vsurpata fuisse, quum Deus omnipotens sit, & quæ promittit fideliter præstet; quæ etiam ratio & firmitas omnibus

verè credentibus, quantumuis afflictis & tentationum fluctibus subiectis, abundantissimè satisfacit. Quamobrem non solùm operæpretium non est, sed etiam detrimentosum, si iuxta verba Christi, etiam pro fundamento præsentiæ veræ Corporis & Sanguinis in Cœna ponatur, ambiguum & fluxuosum, & tam à multis præclaris viris Lutheri sententiam probantibus, quàm à Pontificiis & Zuinglianis oppugnatum dogma Vbiquitatis. Quod enim in hac causa omnipotentis Filii Dei, vera & inconcussa verba, *Accipite, edite, Hoc est Corpus meum*, &c. ædificant, id rursus anceps & sinuosa Vbiquitas destruit, & in dubium vocat. Et quum nonnulli existiment, se hoc novo Vbiquitatis dogmate Sacramentariorum errorem refutare posse, metuendum profectò est, id quod & ipsa experientia docebit, ne in errore suo magis confirmentur, & Articuli fidei nostræ, si non planè evertantur, ad minimum tamen apud multos in dubium vocentur. Certè quidem periculosè omninò, nec in verbo Dei fundatæ phrases & locutiones sunt, si dicatur, *Cœlum esse vbique*, &, *in Cælo etiam Infernum esse.* Item, *Christum Corpore suo secundùm Humanam suam Naturam non solùm in Cœlo esse*, qui, Scripturâ teste, ascendit: *verùm etiam in omnibus Creaturis, in lapidibus, in aquis & similibus rebus aliis.* Et, *quòd cùm in vtero Matris suæ, secundùm Humanam suam Naturam esset, non solùm localiter, & circumscriptivè, verùm etiam personaliter vbique fuerit, & sic Cœlum & Terram implerit. In ipso etiam conceptionis momento omnes proprietates Divinæ Naturæ in Humanam eius Naturam ista effusas esse, ut caro eius immortalis facta fuerit, & quod passa ac mortua sit per dispensationem tantùm factum esse*: quibus hactenus inauditis paradoxis multa quoque alia absurda paucis antè annis à quibusdam adiecta, propugnata & tantùm non cumulata sunt, & etiamnum defenduntur ac cumulantur. Etenim si caro Christi in vtero Mariæ propter unionem Personalem est vbique, ut docetur, & sic etiam extra uterum matris fuit, næ multi dubitarunt an verè homo conceptus & natus fuerit. Et si carni Christi omnes Divinæ Naturæ proprietates, & inter hac etiam impassibilitas, immortalitas & similes realiter communicatæ sunt, non abs re in dubium vocabitur, Verumne sit, quod Scriptura dicit, Christum esuriuisse, sitivisse, calorem & frigus sensisse; & an vere cæsus, Crucifixus & Mortuus sit, quum nihil horum in Divinam Naturam cadat. Quod si verè mortuus non est, nullâ à mortuis resurrectione opus habuit: & si cœlum & terra vbiquaria, similiter Christus non habuit necesse, ut in infernum descenderet, & in Cœlum ascenderet. Atque hac ratione Articuli fidei nostræ de Incarnatione Christi, passione, morte, & in Cœlos ascensione, quibus omnibus nostra consolatio & salus posita est, in opus merè allegoricum, & Comœdiæ simile rediguntur, id quod auditu horrendum, & deploratione dignissimum est. Etsi verò de assertoribus Vbiquitatis hoc pollicemur, eò sententiam eorum directam non esse, ut absurdas & impias hasce consequentias suo dogmate Ecclesiæ obtrudant: tamen à quibusdam hac nostra memoriâ nimis studiosè & præposterâ diligentiâ huiusmodi res exaggerantur & passim in vulgus sparguntur: unde simplicioribus, & negotii hujus inexpertis ad hujusmodi, & his recentiores cogitationes occasio & via ostenditur. Non enim quiescit Satan. Quod si Pauli Epistolis Spiritûs Sancti instinctu & afflatu scriptis vsu venit, ut à multis statim ab initio, ad proprium suum interitum, in peregrinum sensum detorquerentur, vti Petrus Apostolus testificatur; quanto id magis de Vbiquitatis dogmate, & de inusitatis supra positis phrasibus & paradoxis metuendum est? Quocirca ad tollenda omnia hæc inconvenientia, & amovendas Pontificiorum & Iesuitarum calumnias, quibus nos persequuntur, & ad promovendum Opus Concordiæ piè institutum hanc viam & rectissimam, & tutissimam esse judicamus, ut quicquid in hoc Libro Vbiquitatis commentum redolet, planè omittatur, inque hujus locum doctrina de his capitibus, in quatuor œcumenicis Conciliis approbata collocetur, ad cuius etiam normam apertè & candidè sententiam nostram explicemus, atque exemplum pientissimorum Imperatorum imitantes, omnem de hisce imperscrutabilibus mysteriis disputandi & inquirendi rationem seriò prohibeamus: Sunt enim & manebunt mysteria, quæ non in hac vita, sed in altera demùm intelligimus.

Postremò, quantum condemnationem Zuinglianæ sententiæ attinet, non dubitamus, quin & nostrum ante hac vobis communicatum, & à bono animo profectum consilium, & prudentem Reginæ Angliæ de hac re admonitionem recenti memoria teneatis: in his etiam nunc acquiescemus. Nam si quilibet legimus iudex, vel notoriè facinorosum, absq; iuris ordinario processu, & legitimâ causę cognitione reformidat damnare: quantò

quantò minus nobis licebit, qui legitimi ipsorum judices non sumus, quum ad causæ suæ cognitionem & auditionem vltrò sese offerant, eos inauditâ causâ damnare, pro quibus sanguinem suum Christus fudit, & qui fortè apud Deum in æquali nobiscum gratia sunt; quique fidem suam hactenus Sanguine suo & probârunt & obsignarunt. Satis igitur nobis erit, si improbatione & rejectione sententiæ ipsorum, & ad imitationem Maiorum nostrorum, talium verborum vsurpatione, ut in Confessione Augustana leguntur, dissensum ab ipsis nostrum testemur.

Itaque quum has admonitiones iam commemoratas bono consilio & matura deliberatione dignas putemus, & aliis etiam Electoribus, Principibus & Statibus Imperii hæc omnia summè curæ esse intelligamus, nostro quidem judicio convenientissimum erit, ut antequam in hoc negotio Status Imperii progrediantur, pacifici quidam Theologi, qui in Bergensi libro hoc, vel illud desiderant, convocentur, ut de gravissima hac causa deliberent, amicè & fideliter consilia sua conferant, & ad Ecclesiæ Dei vtilitatem dirigant: in hoc etiam summâ animi contentione incumbant, quâ ratione & viâ vnanimi consensu & salutariter institutum Concordiæ Opus ad optatum finem perducatur. Neque enim rectè negotio consuli arbitramur, præposterâ istâ à Pastoribus & Scholarum moderatoribus, subscriptionum postulatione, & collectis undiquaque præiudiciis, quum boni isti homines & ex maiori parte, Bergensem librum defunctoriè, ut Moniales Psalterium, vel legerint, vel legi audierint, nec earum rerum admoneantur, quas diligenter hîc ponderari maximè necessarium est. Accedit eodem, quòd maturè de tantis rebus cogitandi, & sententiam suam liberè ac intrepidè dicendi, nec tempus nec commodam occasionem habent. Exempla quoque testantur, quid aliquando bonæ frugis hujusmodi subscriptiones multis attulerint. Quamobrem amanter vos rogamus, ut hæc omnia quæ scripsimus, non aliter quàm ex bono, aperto, & zelo Dei permoto animo profecta accipiatis, & in hac causa in omnem partem id tantum agatis (ut haud dubiè facitis) quod ad gloriam Dei, ad Christianæ concordiæ conservationem, ad Religionis & omnium nostrûm, tum Electorum, tum Principum, authoritatis tuitionem, ad dissidiorum & rixarum in Ecclesia Dei profligationem, fructuosum & salutare fuerit: In quam rem pro nostrâ virili parte omnia nostra studia, consilia ac vires conferre sumus quàm paratissimi, vobis simul amanter offerentes nostra studia & officia. 20. Decemb. An. 1577.

Vuilhelmus D. G. Landgravius Hassiæ.

Censuræ seu Animadversiones quorundam Theologorum Germanorum in Librum Concordiæ.

Scripta est quoque & edita Anno 1577. *Censura à Theologis quibusdam in Germania de Libro Concordiæ: in qua* primò *agitur de Auctoritate hujus libri, ejusque Inscriptione.* Secundò, *de Præfatione ejusdem, in qua Compilatores Libri hujus pro basi & fundamento suarum decisionum assumunt non solùm verbum Dei & tria Symbola, nimirum Apostolicum, Nicenum & Athanasii, omisso tamen Ephesino & Chalcedonensi: quorum non minor fuit semper in Ecclesia, quàm reliquorum, auctoritas, & quæ idcirco videri possunt ab istis præterita, quòd eorum dogmati ex diametro repugnent: & pro iis adiiciunt superioribus Confessionem Augustanam, Cæsari Anno* 1530. *oblatam, ejusque Apologiam: Item, Schmalcaldicos Articulos, Magnum & parvum Lutheri Cathechismum, cum reliquis eius omnibus tam didacticis, quàm polemicis scriptis.* Tertio, *tractatur de nova Vbiquitatis doctrina per totum hunc librum sparsa, de peccato Originali, de Iustitia fidei coram Deo, de Lege & Evangelio, de Cœna Domini, de personali Vnione, de Prædestinatione, &c.* Quartò, *de condemnationibus huic Libro contra Orthodoxos insertis.* Quintò, *An hoc scriptum probè cum Augustana Confessione conveniat, & iisdem; ut authores ejus iactitent, fundamentis nitatur. Et quia graviter de his omnibus orthodoxi illi Theologi Germani pronuntiant ac judicant, totam eorum Censuram seu Iudicium de hoc Concordiæ Libro, in Benevoli Lectoris, nullo falso præiudicio fascinati, gratiam adiiciam.*

De Authoritate & Inscriptione Libri Concordiæ.

Primùm: Cùm polliceantur libri huius auctores summam, integramque omnium dogmatum, quæ inter Augustanæ Confessionis Professores, ac Theologos controversa esse cœperunt, decisionem ac consensum: non explicant tamen vllibi quâ auctoritate, aut à quibus, aut quomodo fuerit Liber hic compositus: Et ta- *De modo insolito quo vsi sunt Patres Bergenses in conscribenda formula Concordiæ.*

men magiſtraliter (ut Scholaſtico verbo vtamur) in eo tum deciſiones ſuas, tum aliorum condemnationes, concipiunt & pronuntiant. Hæc autem agendi ratio prorſus eſt intolerabilis in Eccleſia Dei, in qua ſi quæ unquam diſſidia de rebus alicujus momenti orta ſunt, in liberis legitimiſque ſemper Synodis ſolita ſunt decidi, & componi: auditis prius liberè, & piè examinatis vtriuſque partis rationibus & argumentis: iiſque vel receptis, ſi cum ſyncero Dei verbo convenirent, vel repudiatis, ſi cum illo pugnare convincerentur. Hoc verò ipſum eſt, quod & Lutherus, & Eccleſiæ omnes Chriſtianæ à Regibus, & Principibus, adverſus Papam ejuſque aſſeclas, ſemper expetiverunt.

Quod ſi aliquando certis quibuſdam viris, eiuſmodi controverſiarum compoſitio commiſſa eſt, electos illos prius communi Synodi alicujus conſenſu fuiſſe oportuit, ad quam poſtea omnia referrentur. Quum igitur contrariâ omninò ratione, hoc ſcriptum conceptum fuerit, nec debet, nec iure poteſt à quoquam propter incommoda, quæ inde conſequerentur, aut recipi aut probari, multoque minus temerè ſubſcribi: ne ſi quidem doctrinam omninò puram contineret: quod quidem de hoc ſcripto (quantum nos ex verbo Dei iudicare potuimus) dici non poteſt.

Quòd ſi fortaſsè prætexere Principum quorundam authoritatem audeant, quorum iuſſu aliquot Theologi convenerint, ut de componendis controverſiis in Religionis negotio rationes inirent: hoc tamen tantam authoritatem huic ſcripto conciliare non potuit, ut pro unanimi, & ab omnibus Germanicis Eccleſiis recepta controverſorum dogmatum deciſione ſtatim agnoſci debeat, atque omnibus obtrudi, ut ſine publici & generalis Synodi examine & approbatione ſyngraphis omnium obſignetur. Neque hìc diſſimulare poſſumus, perveniſſe ad nos exemplar reſponſionis ſeu potius conſilii, quod ſex illi Theologi (qui hujus libri authores, ſeu compilatores fuiſſe ab omnibus perhibentur) Bergæ apud Magdeburgum ad 5. Calend. Quintileis nuper congregati Illuſtriſs. Principi Saxoniæ Duci obtulerunt: Quo reſponſo apparet, ipſos fines mandati non ſolùm tranſiliiſſe, ſed planè pervertiſſe. Nam quum ſcriptum quoddam duntaxat examinandum ſibi à Principe fuiſſe propoſitum ipſimet fateantur, ut ad Celſit; ipſius ſuum de eo judicium referrent: ac ſimul de publica & generali Synodo (ſive Conventu omnium Ordinum Imperii qui Auguſtanam Confeſſionem profitentur) cogenda cogitarent, in qua liber ille offerri, proponique (cum aliis, quæ ad concordiam Eccleſiarum neceſſaria viderentur) commodè poſſet: Illi contra ſtatuunt, non expedire ut vlla Synodus de doctrina hoc ſcripto contenta (quam ſciunt, agnoſcunt & fatentur, pleriſque tum Principibus atque Ordinibus Imperii Auguſtanæ Confeſſionis, tum quamplurimis eorum Theologis, & paſtoribus non probari) cognoſcat & judicet. Sed tutius fore, ſi prius ſubſcriptiones à ſingulis Theologis eorum Ordinum (quos iſti certò ſtatuunt, ſecum ſentire) cautè extorqueantur ad eius approbationem. Itaque piam Principis mentem iſti ſic eludunt, & conſilium fraudulentum & penitus iniquum ac verè tyrannicum ſuggerunt.

Quâ fronte igitur aut Principis auctoritatem prætexere, ut huic ſcripto publicam auctoritatem acquirant, quia ipſis eius inſpectio à Principe commiſſa eſt: aut vnanimem in doctrina conſenſum hoc ſcriptum inſcribere ac tanquam publicè ab omnibus approbatum venditare audent? quod à pauculis tantùm, ſex nimirum, ut aiunt, ſcriptum, probatum, & quâ voluerunt formâ compactum eſt. An non hoc eſt alienæ fidei dominari, ac tyrannidem in Eccleſiam vſurpare, ſi paucorum hominum placitis reliqui omnes ſine diſquiſitione quoquo jure, quaque injuriâ ſubſcribere vel jubeantur, vel cogantur? Hæc ergo primùm intolerabilis eſt arrogantia, quæ olim à D. Luthero, hodieque tum à nobis, tum ab iſtis meritò in Pontificiis reprehenditur, & damnatur: quòd ſcilicet privatorum hominum ſcripta Dei verbo exæquare fas non ſit. Quid autem aliud faciunt iſti, dum clandeſtinis ſuis conſiliis hoc agunt apud Principes, ut nemini liceat in hoc ſuum ſcriptum inquirere, ſed cogantur omnes illi aſſenſum præbere & ſubſcribere, tanquam certiſſimæ fidei Regulæ? Audiant quæſo, quomodo D. Lutherus, in ejuſmodi vſurpatam auctoritatem (qua ſibi unis Pontificii de aliorum ſcriptis iudicium arrogant, cum à nemine tamen ſua decreta iudicari patiantur) invehatur; *Vbi manet*, inquit ille contra Eraſmum de ſervo arbitrio, *libertas & poteſtas indicandi Decretores illos? ut Paulus* 1. *Cor.* 14. *docet*, *dicens: Cæteri diiudicent*, *Non placet tibi eſſe judicem in Decretis Eccleſiæ (quod Paulus tamen præcipit) Quæ iſta nova religio, & humilitas? ut nobis tuo exemplo poteſtatem adimas iudicandi*

iudicandi decreta hominum? & subiicias nos sine judicio hominibus? Vbi nos hoc mandat Scriptura Dei? Hactenus Lutherus: cuius verba, an non meritò in istos Theologos vsurpari possunt, qui aliis omnibus sua placita præscribere audent: & interim miris artibus libertatem dijudicandi Ecclesiis adimere conantur: ac tantundem auctoritatis humanis suis scriptis arrogant, quantum solis Scripturis Sanctis deberi omnes orthodoxi semper confessi sunt? Quid hic Pontificii? An non jure conquerentur ad privatum istos Doctores colloquium accitos, plus sibi iuris & authoritatis vsurpare in Ecclesias, quàm ipsi toti Papistico Clero in unum publicè convocato concedere velint? En quomodo non se duntaxat, sed Ecclesias omnes Germaniæ, adversariorum sannis, atque exprobrationibus exponant: & pios simul omnes hoc suo factu & arrogantiâ offendant & irritent. Taceo de Dei excandescentia in ejusmodi arrogantes juris sui vsurpatores. Non est ergo quòd de authoritate hujus libri magnopere vel ipsi glorientur, vel pii homines sint de eius subscriptione deneganda soliciti. Ea enim planè nulla est, cùm nec Ecclesiasticum ejusmodi scriptum dici, nec Theologicum dici mereatur, ut pote contra morem veteris Ecclesiæ, & non à Theologis, sed potius à factiosis hominibus conscriptum: qui nihil faciunt Ecclesiarum iudicium, sed omnibus semel os obstruere hac suâ finali seu postremâ, ut vocant, determinatione satagunt: damnatis omnibus qui illis assentiri recusabunt.

De Præfatione Libri Concordiæ eiusque Inscriptione.

Bergenses in sua Formula non solum verbum Dei, sed etiam Augustanam Confessionem & Lutheri scripta omnia pro norma doctrinæ statuunt. Inter Symbola Ephesinum & Chalcedonense omittunt

SEcundo, assumunt quidem huius scripti auctores in sua *Præfatione* pro basi & fundamento suarum decisionum, Verbum Domini: quod certissimam regulam esse statuunt, ad quam omnes tum Doctores, tum doctrinæ sint examinandæ. Qua in re facilè cum illis consentimus. Deinde addunt tanquam testes omni exceptione majores, tria Symbola, nempe Apostolicum, Nicenum, Athanasii, quæ & nos probamus. In eo tamen ab istis dissentientes, quod Ephesinum, & Chalcedonense omiserint, quorum non minor fuit semper in Ecclesia, quàm reliquorum auctoritas, & quæ idcircò videri possunt ab istis prætérita, quod eorum dogmati ex diametro repugnent.

Discrimen semper in Ecclesia fuit inter S. Scripturam & scripta hominum.

Quòd autem tertio loco isti adiiciunt Confessionem Augustanam Cæsari Anno M. D. XXX. oblatam, ejusque Apologiam; Item, Articulos Schmalcaldicos, & postremò Magnam & parvam Lutheri Catechesin; Id verò non ita simpliciter & sine exceptione recipiendum esse in Ecclesia Dei, existimamus: in qua semper discrimen constitutum est, & observatum inter sacram Verbi Dei Scripturam, symbolaque illa quæ vocant, & privatorum Doctorum scripta quantavis doctrinâ & sanctitate illi excellerent. Verbum enim Dei à seipso authoritatem habet inexpugnabilem. Symbola verò pro authenticis testimoniis ideò habita & recepta fuerunt, quod decreta & decisiones ex puro Dei verbo communi vniversæ Ecclesiæ consensu, decerptas continerent. Non fuit tamen eorum tam certa & illibata auctoritas, quin liceret semel in eis constituta iterum atque iterum ad examen & regulam verbi Dei in aliis æquè legitimis Synodis, revocare & exigere, quoties id necessitas requireret. Id quod D. Lutherus sonorè & graviter in primis illis heroicarum actionum suarum defensionibus palam & voce & scriptis est testatus, cui magnam injuriam faciunt isti, qui audent hæc pro irrefragabili divinæ Scripturæ interpretatione omnibus obtrudere. Id verò etiam apparet vel ex eo, quòd primum illud œcumenicum Concilium (cujus præcipua semper fuit auctoritas) Nicenum videlicet, sæpissimè fuit discussum & examinatum, atque toties probatum ac confirmatum, quoties impugnare, & arguere illud quidam ausi sunt.

De Augustanæ Confessionis auctoritate.

Quod verò ad Augustanam Confessionem attinet, notum est omnibus (quod tamen sine præiudicio veritatis in ea contentæ dictum sit) neque fuisse primùm conscriptam generali omnium Principum, Ordinumque Germaniæ (qui Tyrannidem Papæ Romani ejurârant) nomine & consensu, sed septem duntaxat Principum, & duarum Civitatum neque postea nisi paulatim modò ab his, modò ab illis approbatam, idque sine Ecclesiastica vlla disquisitione & examine. Denique quod non levioris est momenti, nõ fuisse unquam ab aliis Ecclesiis vel Helvetiorum, vel eorum qui illis fœdere iunguntur receptam. Vnde duo consequuntur. Primùm, etsi minimè sit elevanda eius scripti auctoritas, tamen nullâ ratione habendam illam esse sine exceptione pro Symbolo Ecclesiarum, quas reformatas vocant, vti in huius voluminis præfatione appellatur. Deinde etiamsi Symboli nomen illi competeret, tamen subiacere adhuc Ecclesiæ vniversalis examini & judicio per verbum Dei: in quo audiantur liberè qui vel illi contradicere, vel de ejus germana interpretatione

 disputare

disputare contendunt:maximè cum constet ab eo ipso, qui tam Confessionem, quàm Apologiam eius, conscripsit, aliter intellecta & exposita pleraque fuisse, quàm à Luthero atque huius libri authoribus exponantur.

De Apologia Augustanæ Confessionis.

De Repetitione Augustanæ Confessionis.

Porrò Apologiam, Confessioni adiectam, (unde isti volunt peti veram & germanam Confessionis interpretationem) nusquam apparet publicè fuisse vel ab vllis Principibus, atque Ordinibus Imperii: vel ab vllis ipsorum Theologis subscriptam, & sigillis authenticis approbatam. Et exstant alia scripta magis authentica, ut Confessio Saxonicarum Ecclesiarum (quæ & repetitio Augustanæ Confessionis inscribitur) non solùm à triginta uno Saxonicis Theologis, tam Pastoribus, quàm Doctoribus solenniter subscripta: sed etiam à legatis quatuor Illustrissimorum Principum. Item ab omnibus Pastoribus Ecclesiæ Argentinensis, & denique à tota Ecclesia, atque Academia citerioris Pomeranię, solennibus scriptis & testimoniis in Ecclesiastico Conventu Vvittebergæ, 10: Iul. Anno 1551. approbata, tanquam certa, solida, ac (ut quidam ex illis loquuntur) consummata, magisque clara & perspicua Augustanæ Confessionis exposirio, quę nullis cavillis sophisticis labefactari possit. Ea verò cum pro legitima Confessionis repetitione & expositione publicè tot Annis à tot tantisque viris & Ecclesiis probata, edita, atque recepta hactenus fuerit: mirum cur ab istis prorsus silentio pręetereatur, aut cur dissimulent consensum publicum huic potius repetitioni (quamvis multò explicatius, & ad nostram de hoc Sacramento sententiam accommodatiùs interpretetur articulum de Cœna Domini, quàm vel Apologia, vel Articuli illi Schmalcaldici, de quibus isti tantum in hoc scripto meminerunt) præbitum fuisse: quàm vllis aliis scriptis ab istis sex viris in hoc suo Libro citatis, & pro authentica suæ Confessionis expositione probatis. Oportuit enim sex istos Theologos (qui hoc suum scriptum, *Vnanimem Augustanæ Confessionis Repetitionem, & rectam ac postremam expositionem*, ad hanc Apologiam & Schmalcaldicos Articulos referendam inscribere & omnibus Ecclesiis subscribendam, obtrudere audent) priùs vel fidem facere, quomodo & quando omnes tam Ecclesiæ quàm Principes ac Theologi (qui priorem illam solenni ritu approbârant & subscripserant) eandem authoritatem in hanc contulerint, quam priori illi tribuerant: vel si hoc non possunt, illos apertè ex albo sociorum Augustanæ Confessionis eximere: vel denique agnoscere falsò se hunc titulum huic Libro præfixisse, ut hoc fuco faciliùs ab incautis subscriptionem extorquerent. Hinc ergo & ipsi Apologiæ, & huic scripto omnis authoriras adimitur.

De Lutheri scriptis

Reliqui autem tractatus, quibus suam doctrinam niti affirmant, ut est Catechesis, tam parva quàm magna D. Lutheri, privati hominis scripta sunt: quem nos certè pro eximio viro, & prę cæteris excellentibus donis ornato, hominem, tamen agnoscimus: Cuius vnius sententia omnibus reliquis, fidei normam ac regulã sine controversia pręscribere nec potest, nec debet. Nec ille ipse D. Lutherus se eo loco vult haberi, quasi nusquam errâre potuerit, sed sępè contrarium testatur: vt in prędatione ad Genesin de suis operibus loquens hæc liberè profitetur: *Mallem*, inquit, *pias operas, & bonas horas in meliorem authorem collocatas esse: Neque enim ego is sum, de quo dici possit, fecit: neque is de quo dicere possis, faciebat: In vltimo ordine consisto qui vix dicere audet, voluit facere: Et vtinam essem dignus in hoc ordine vltimo vltimus esse.* Et paulò post: *Denique non ille optimus, qui omnia comprehendit, aut nusquam defecit; nullus enim talis fuit, aut erit.* Hæc ille non fictã & hypocriticã modestiã: sed suam (ut reliquorũ omniũ hominum) tenuitatem, & ad ignorãda multa, imò ad errandum quoque proclivitatem ex animo agnoscens. Et sanè negari non potest D. Lutherum in quibusdam aliquando hallucinatum fuisse. Veluti cùm alicubi scribit: *Liberum cuique esse citra periculum salutis, alterutrum imaginari, opinari, aut credere.* Videlicet *vel panem remanere in Sacramento* (ut nos omnes à Scripturis edocti rectè ac verè credimus, & docemus) *vel pane mutato in corpus, sola eius accidentia restare* (quod Scholastici sophistæ falsò tradiderunt, & totus Papatus perperam opinatur) *cùm hîc nulla sit*, inquit Luterus, *fidei necessitas*. Itane verò ex Lutheri sententia, impunè Scripturam Sacram corrumpere cuique liberum erit? Nec Transsubstantiatio, & quæ eam consequuntur absurda, contra Articulos fidei esse censebitur? Ergóne quidvis de Sacramentis sentire & imaginari cuilibet citra piaculum licebit? Sed hæc fortè Lutherus adhuc novitius scripsisse dicetur. Illud verò quã durum & ambiguũ quod longo post tempore de Virgine Maria scriptum reliquit. Tom. 7. fol. 402. *Nos in Deum fiduciam nostram ponimus, qui à Maria corporaliter & spiritualiter in hanc lucem edi, nec tamen corporaliter nec spiritualiter ab eadem manducari & bibi, voluit.* Vnde verò id habet Lutherus? quod si omnimodo verum esset, de Mariæ fide ac proinde de eius salute (ut cætera absurda attingamus) meritò dubitari posset: cùm de Spirituali Carnis suæ manducatione & Sanguinis

Sanguinis bibitione, quę fit per fidem, dixerit Dominus Ioan, 6. *Nisi ederitis carnem Filii hominis, & biberitis ejus Sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Hic certè nemo fidelium excipitur. Et quòd pagina sequenti addit, falsi etiam argui posset. *Quocunque*, inquit, *in Scripturæ loco, sibi invicem opponuntur Caro & Spiritus, ibi Caro non potest de Corpore Christi intelligi, sed semper de Carne veteri, quæ de Carne nata est.* Hæc ille. Atqui in fine 3. capit. 1. ad Timoth. Caro & Sanguis ita opponuntur, ut Caro non de veteri Carne, quæ de Carne nata est: sed de Corpore Christi, quod ex Spiritu Sancto in Maria conceptum & sine labe veteris hominis ex Maria natum est, manifestè intelligatur. *Sic Deus*, inquit Paulus, *manifestatus in Carne, justificatus in Spiritu*, &c. Item Roman. 1. *De Filio suo facto ex semine David secundùm Carnem: & declarato Filio Dei secundùm Spiritum Sactificationis.* Et 1. Pet. 3. *Christus mortificatus Carne, vivificatus autem Spiritu.* Quibus omnibus locis caro pro tota Natura Humana Christi incorrupta: Spiritus autem pro Natura Divina vsurpatur. Possent & alia exempla proferri: ex quibus apparet Lutherum non solùm ut hominem errare potuisse, sed etiam manifestè errâsse. Vt meritò optârit in Præfatione suorum operum sua scripta cum summa miseratione & iudicio legi: ut infra citabimus. Ergo firmum fundamentum fidei esse non possunt D. Lutheri (quantùmvis excellentis servi Dei) scripta, ut isti volunt.

De aliorum Doctorum scriptis.

His omnibus addunt, probari & recipi ab se tanquam authentica testimonia suę doctrinæ, aliorum etiam Doctorum scripta, quę ante controversias de vera Augustanæ Confessionis interpretatione inter ipsorum Theologos ortas, edita & recepta fuerunt. Hoc verò uti ab ipsis dicitur nullo pacto admitti debet, cùm neque scriptorum nomina, neque tempus vllum certum exprimant, quo scripta illa in lucem prodierunt. Tanta enim reperitur scriptorum varietas, ut nemini constare certò possit, quæ probanda, quęve improbanda sint.

Habuerunt certè & nostræ Ecclesiæ iampridem communem Confessionem Basileæ primùm ab Helvetiis compositam. Habent & aliam generalem, Tiguri postea conscriptam: quæ non solum ab omnibus Ecclesiis Christianis, quæ sunt in Helvetia, Rhetia, & confœderatis Provinciis, ut Geneva, &c. sed etiam ab iis quę sunt in Belgio, in Gallia, Scotia, & maxima parte Polonię, Hungarię atq; Transsylvaniæ diligenter examinata, approbata, & tandem etiam subscripta fuit. Neque vlla est in doctrina controversia inter Anglicanas Ecclesias, & eas omnes, quę hanc Confessionem sunt amplexæ. Pleræque etiam ex supra nominatis Ecclesiis receperunt & vtuntur formulâ Catechismi, quam Calvinus pro Genevensi Ecclesia conscripserat. Absit tamen, ut vel vlla prædictarum Confessionum, vel illa Catechesis, aliave hujusmodi scripta, à quoquam nostrûm obtrudatur cuiquá, pro Symbolo aut fidei Regula. Sed summis semper votis hoc unum optavimus, optamusq; adhuc, ut liceat omnia eiusmodi scripta in œcumenica omniũ Ecclesiarum Christianarum Synodo, liberè discutere (auditis omnibus qui contradicere cupiant) & tandẽ ex puro puto Dei verbo omnes cõtroversias dirimere, & ab omnibus receptá veritatis doctriná communi omnium consensu stabilire.

Hæc igitur de Auctoritate, Inscriptione & Præfatione hujus Libri dicenda & notanda visa sunt. Nunc inquiremus *primò*, An hæc Formula Concordię nova quędam dogmata contineat, quæ verbo Dei & doctrinæ Christianæ adversentur? *Secundo*, An in hac Formula pars quædam verè doctrinæ condemnetur? *Tertiò*, An hęc Formula cum Augustana Confessione in omnibus probè conveniat, & iisdem cum illa fundamentis nitatur?

1 In Formula Bergensi novas & verbo Dei contraria dogmata contineri.

Ac primùm quod ad nova dogmata, & veræ doctrinæ, quæ in nostris Ecclesiis inde ab initio prædicata est, contraria spectat: hæc potissimùm deprehendimus.

De peccato Originis.

In tractatu seu cap. 1. *De peccato Originis*, sectione seu art. 21. scribunt, *hominem naturaliter à patre & matre secundum corpus & secundum animam genitum in sua natura universa, omnibusq; facultatibus, ad summũ esse corruptũ.* Quibus verbis dogma de Traduce animę invehunt in Ecclesiam: quod tamen hactenus à nulla receptum est, & quod nos minimẽ recipiendum esse existimamus.

De Iustitia fidei coram Deo.

Item in tractatu seu cap. 3. De iustitia Fidei coram Deo (in sexto errore ab ipsis damnato sub finem ferè capitis) statuunt, *non solùm Dei dona, sed & Deum ipsum in credentibus habitare:* At nos cum universa Ecclesia Ecclesia docemus, Deum quidem suâ essétiâ vbique esse, nusquam autem habitare personaliter nisi in unica Iesu Christi persona: secundum virtutem verò & efficaciam bonitatis suæ, quæ illi propria est, habitare duntaxat in Sanctis.

De bonis operibus.

Item in tit. seu cap. 4. De bonis Operibus sect. 17. & 19. volunt, *Fidem & Spiritum Sanctum prorsus amitti à fidelibus, quoties scienter & voluntariè peccant.* Nos verò docemus cum Apostolo, veram fidem atque perseverantiam, quemadmodum & electionem, dona esse Dei ἀμεταμέλητα in iis qui verè credunt, & ideò penitus amitti non posse, quamvis interrumpantur eorum effecta, illius

vitio

vitio qui à tentatione vincitur.

De Lege & Evangelio. In tract. 5. de Lege & Evangelio, confundunt ferè vbique terrorem conscientiæ qui à lege proficiscitur, cum resipiscentia, quæ cordis est conversio, & à Spiritu Iesu Christi procedit, per Evangelii prædicationem.

De pœnitentia. Sic etiam eiusdem cap. sect. 6. ubi de Pœnitentiæ significatione agitur, ita tribuunt spiritualem Legis expositionem, prædicationi Evangelii à Christo factæ, ut eam prorsus à Mosis ministerio excludant: Cùm constet eam legis explicationem, quæ à Domino Iesu Christo est tradita, eandem esse cum ea quam & Moses ipse & Prophetæ docuerunt. Neque enim propriè expositio illa ad Ministerium Evangelii pertinet: quamvis qui Evangelium annuntiat, idem & Legem prædicare debeat.

De Cœna Domini. In tractat. de Cœna Domini capit. 7. sect. 22. affirmant, in nullo neque veteris neque novi Testamenti Sacramento Dominum vsum fuisse verbis figuratis: sed semper propriis & simplicibus. Hanc autem falsam propositionem, dum ad Cœnę verba accommodant, & simplicem ac naturalem singulorum verborum significationem retineri debere contendunt, ipsi sibi aliis in locis contradicunt. Alibi enim fateri coguntur, Prædicationem sacramentalem inusitatam esse, neque tamen figuratam. Quid hoc aliud est quàm pugnantia scribere? An enim propriæ enũciationes inusitatę sunt? An verò figuratę passim vsitatæ? Item, quamvit nullum tropum, nullam horum verborum aliam quam simplicem expositionem agnoscant, aut ab aliis afferri patiantur: sibi tamen scribunt licere aliis enunciatis Christi verba exponere, exemplo Scripturę, quæ hanc propositionem, *Verbum caro factum est*, aliter alibi enuntiat, ut *Deum manifestatum fuisse in carne*, item *Assumpsisse carnem.* Sic ergo sibi licere pro *Hoc est Corpus meum*, dicere *In hoc, vel cum hoc, vel sub hoc* (scilicet pane) *est Corpus meum.* Quid hoc verò est, si non est Scripturę authoritate abuti, & idipsum agere, quod in aliis ferre non possunt? Si tam clara sunt verba Christi, quid hac expositione indigent? Si naturalis est verborum significatio retinenda, cur à verbi substantivi naturali significatione recedunt? Esse enim aliquid, nonne aliud est, quam esse cum aliquo, aut in aliquo, aut sub aliquo? Est ergo & hæc nova doctrina veteri Ecclesiæ incognita, & secum pugnans ac diffidens.

Evangelistas in historia Institutionis Cœnæ, Et sect. 23. eiusdem cap. asserere audent, *tam tres Evangelistas, quàm Paulum in historia institutionis & distributionis Cœnæ iisdem verbis & syllabis vsos fuisse absque vlla vel expositione vel mutatione.* Quod ex contextus collatione falsi convincitur. Vbi enim Matthęus simpliciter de Corpore loquitur, ut & Marcus: Lucas addit ad maiorem expressionem, *Quod pro vobis traditur*, & Paulus pro *traditur* habet *frangitur.* In porrectione item calicis vtuntur aliis, & quidem diversissimis verbis, Lucas & Paulus, quàm Matthæus & Marcus. Vbi ergo illa verborum & syllabarum identitas? *non iisdem verbis vsos.*

In eodem cap. seu tract. sæpè affirmant, *verum Corpus Christi in sua naturali substantia recipi & manducari ore Corporis.* Item, *& ipsammet substantiam ipsius Sanguinis ori sumi & bibi.* Vnde aliud absurdissimum colligant, nempe *hypocritas & indignos verè fieri participes veri Corporis & Sanguinis Christi:* quâ ratione Christi Corpus à Spiritu ipsius separant & contradicunt verbis Christi, qui ait: *Qui comedit meam carnem & bibit meum Sanguinem habet vitam Æternam. Caro enim mea verè est cibus*, &c. Item alibi volunt, *verba institutionis Cœnæ Domini cantari in Ecclesia debere.*

Item, eodem tract. sect. 41. quæ incipit, *An Deus plures modos*, &c. affirmare audent, *Deum efficere posse ut vnum idemque Corpus, uno eodemque momento sit pluribus in locis: modo etiam corporali & sensibili.* At nos fatemur quidem, Deum facere posse, ut Corpus desinat Corpus esse, & statim in nihilum abeat: Vt verò Corpus (quod ex Dei decreto finitum est) dum Corpus revera est, & manet, pluribus locis simul esse possit, hoc est, sit infinitum: id certè negamus Deum aut velle aut facere. Cùm enim finitum esse, & infinitum, sint èdiametro opposita, alterutrum falsò de eodem Corpore dici necesse est: Deum autem falsa & pugnantia velle, aut facere, non potest sine blasphemia affirmari.

De Personali Vnione.

De Persona Christi. Toto porrò Tractatu, seu Capite 8. de Persona Christi, novum dogma confingunt De Hypostatica seu Personali duarum Naturarum in Christo Vnione, atque (ut nos quidem certò existimamus) planè contrarium, tum sacræ Scripturæ, tum doctrinæ à Christiana Ecclesia iam inde ab initio vsque ad hæc tempora receptæ.

Primùm enim nomine Personæ IESV CHRISTI duas quidem Naturas, (nempe Deitatem Filii Dei, & Humanitatem) in Christo unitas intelligunt, sed ita ut nusquam exprimant hoc nomen *hypostaseos*, seu *personæ* ad Naturam Divinam propriè referendum, & in ea sola considerandum esse, quia humanitas non in sese, sed in Divinitate subsistat.

Secundò,

Secundò, non distinguunt inter proprietates essentiales Naturæ Divinæ incommunicabiles (quales sunt Æternum esse, infinitum esse, ac proinde vbique esse) & illas, quarum effectus Creaturis communicantur (quales sunt esse, vivere, bonum esse, fortem esse & similes.) Quamvis enim propriè loquendo omnes Dei proprietates per se sint incommunicabiles, effecta tamen illarum (quæ in nobis qualitates creatæ dicuntur) incommunicabilia non sunt.

Tertiò, abutuntur vocabulo *Communionis* seu *Communicationis duarum naturarum*: cùm eius loco potiùs *Conjunctionis* seu *Vnionis* nomine vti debuerint propter harum locutionum abusum.

4 *Quartò*, confundunt pariter proprietates essentiales Naturæ Humanæ (quales sunt finitum, corporeum, circumscriptum, & proinde uno duntaxat loco esse,) cum illis, quæ sunt accidentariæ, ut sunt famere, sitire, pati, mori, &c.

5 *Quintò*, nullam adhibent distinctionem inter hæc nomina, Deus & Divinitas, Homo & Humanitas. Quæ tamen necessariò distinguenda sunt, ut vitentur hæreses Nestorij & Eutychetis. Istæ enim propositiones, *Filius Dei est homo*: item; *Hic homo est Filius Dei*: verissimæ sunt adversus Nestorium. Sicut & hę, *Divinitas non est humanitas*, & contra *Humanitas non est Divinitas*, veræ sunt adversus Eutychen.

6 *Sextò*, inducunt realem Communicationem proprietatum essentialium Divinitatis in Humanitatem: verbi gratiâ, esse eodem temporis momento pluribus in locis: Item, implere omnia: Et hanc vocant *Maiestatem hominis Christi*: quâ volunt Humanitatem Christi realiter (ut vocant) esse præsentem vbicunque vult.

7 *Postremò*, etsi fateantur, proprietates humanitatis, communicari realiter (ut loquuntur) ipsi Divinitati (qua in re illis assentimur) fateri tamen nolunt, solam Iesu Christi Humanitatem passam esse: Quæ tamen sunt ex diametro pugnantia. Ex hac autem personali seu hypostatica unione malè intellectâ, isti errores consequuntur.

Errores qui ex hypostatica vnione malè intellecta consequuntur in Formula Bergensi.

1 D. Iesum Christum non solùm secundum Divinitatem, sed & secundum suam humanitatem (quæ realiter sit omnium Divinarum proprietatum particeps) esse vbique seu vbicunque vult, maximè verò in pane & vino Cœnæ Domini.

2 Et ex consequenti, Corpus & Sanguinem D. Iesu Christi, sumi, manducari, ac bibi ore Corporis, ab iis omnibus qui panem & vinum participant, sive digni sint, sive indigni.

3 Item, eos qui Dominum Iesum essentialiter negant in Cœna, tam secundum ipsius humanitatem, quàm secundum Divinitatem præsentem vbique esse, separare duas Naturas. Quasi quicquid de persona dicitur in Concreto, etiam & quidem necessariò, de vtraque Natura dici debeat in Abstracto.

4 Vnionem sacramentalem Corporis & Sanguinis Christi cum pane & vino Cœnæ non pendere à sola Institutione, & mandato Domini, sed præcipuè ab hac personali unione.

5 Glorificationem Humanitatis Christi cœpisse iam inde ab ipso conceptionis momento.

6 Omnia Miracula à Christo facta, manâsse ab hac Maiestate, quæ humanitati ipsius communicata est: atque unicam esse in Christo potentiam seu virtutem.

7 Articulum Sessionis ad dexteram Patris, intelligendum de hac communicatione Maiestatis quæ à momento conceptionis cœpit.

Item, sub finem ferè huius tractatus, videntur asserere, ipsam Divinitatem secundùm suam essentiam, habitare vel habitâsse in Petro quemadmodum & in Christo. In expositione autem Articuli de Descensu Christi ad Inferos affirmant, totam personam Dei & hominis Christi post sepulturam Corporis, descendisse ad Inferos, quæ doctrina adeo nova est, ut hactenus in Ecclesia Dei nunquam fuerit audita.

De ordinatione Pastorum.

In tractatu 10. de Cæremoniis, &c. *Ordinationem Pastorum & Ministrorum Ecclesiæ* ponunt *inter se indifferentes*: quam tamen constat legitimam non esse, nisi ex verbo Dei reformata & restituta observetur, & Pastores juxta prescriptum à Deo ordinem eligantur.

Ibidem, *ordinationem* vel *confirmationem Pastorum & Ministrorum verbi ab Episcopis Papisticis* (qui Evangelii doctrinam amplecti volent) *factam, legitimam esse, illique ius ordinationis competere, etiam in Ecclesiis reformatis concedunt*: quod certè nos probare non possumus, quum ij ipsi Episcopi, & plerique ab eis ordinati, sint ex veteribus ipsis canonibus purioribus, imò & à recentibus multis, inordinatè ordinati: adeò ut ne Papistica quidem Ecclesia fuerit eos receptura, si quà illic superesset vera ordinationum species.

De Prædestinatione.

IN tractatu de Prædestinatione confundunt *vocabulum præscientiæ Dei*, quâ scilcet Deus scit novitque omnia, *cum nomine providentiæ*, quâ rectè iusteque decernit de omnibus

nibus. Sic etiam eandem *Providentiam Dei*, quâ cuncta administrat, confundunt *cum ipsius Prædestinatione*, quæ propriè pertinet tum ad salutem Electorum, per Dei misericordiam, tum ad reliquorum condemnationem, ex iusto ipsius iudicio.

Non agnoscunt *Deum* (etsi malum, seu peccatum ex sola peccantis malitia oriatur, ob quam justas pœnas luat) nihilominus *justè decernere quæcunque & Diabolus & homo malè agunt:* Neque propterea mali authorem vllo pacto existere. Nec distinguunt inter *æternum Dei consilium* (quod semper iustum est tam respectu Electorum, quàm reproborum) *ejusq; exsecutionē*, quæ à causis secundis pēdet.

Vocationem, quæ fit per Evangelii prædicationem, *ita generalem constituunt ut ad singulos quosque homines pertinere eam existiment:* Cùm potius indefinita censenda dicendaque sit, hoc est, pertinere ad quodvis genus hominum duntaxat, non ad singula individua. Quę ipsorum doctrina manifestè pugnat cum iis, quæ ipsimet scripserunt & docuerunt hoc ipso libro in tractatione de Peccato Originis & libero arbitrio.

Licet autem fateantur, electionem non ad omnes pertinere, suspensum tamen lectorem retinent de Dei consilio circa reprobationem, de qua ne verbo quidem meminerunt.

In summa toto hoc capite multa ab illis dicuntur præter modum ab Augustana Confessione præscriptum: multa à seipsis admiscent: & à Lutheri doctrina de Prædestinatione longissimè recedunt. Denique locis Sacrarum Literarum sæpissimè abutuntur & in alienum sensum detorquent. Errores omninò paucos accumulant, à nullis adhuc proditos: ut meritò dici possit, hanc tractationem minimè omnium esse Theologicam & cum sana Doctrina convenientem, cuius ipsos authores pudere necesse fuerit, si coram legitimo cœtu rationem scriptorum suorum edere, sicuti in Ecclesia fieri consuevit, tenerentur, ut minimè profectò mirum sit, eos examen istud refugisse. Atque hæc hactenus de nova doctrina toto hoc libro sparsa. Nunc de condemnationibus huic scripto adversus nos insertis,

11 *De condemnatione orthodoxarum Ecclesiarum in Formula hac facta.*

Quamvis nemo nisi legitimè vocatus Iudicis officio fungi, iusque tum absolvendi tum damnandi vsurpare possit aut debeat, nec authores huius scripti quicunque tandem illi sint, appareat vsquam legitimè ad hoc munus vocatos: Quamvis item nulli iudici iure liceat quenquam damnare, nisi prius legitimè vocatum, auditum atque convictum, toto tamen hoc Libro, doctrina quæ inde in initio ab aliis Ecclesiis recepta aut prædicata fuit, & cui ostendimus longè plurimas Nationes subscripsisse, magistrali supercilio, & summâ quadam potestate & authoritate damnantur; idque non sine atrocibus iniuriis atque contumeliis. Quin etiam sub finem Præfationis, non solùm apertè dicunt, *non esse recipiendam illam aliarum Ecclesiarum doctrinam*, sed addunt nominatim *partem errantem* (id est, eos omnes, qui huic aliarum Ecclesiarum doctrinæ assentiuntur) *non posse, nec debere in Ecclesia ferri, ac ne excusatione quidem, aut vllo patrocinio dignam esse.* Et alibi inter sectas & hęreses explosas atque damnatas à veteri Ecclesiâ nostram doctrinā ideò duntaxat recensent, quia cum ipsorum Confessione non conveniat. Vt meritò in eos idipsum, quod D. Lutherus in Pontificiorum condemnationes adversus *Vuiclevum* & *Ioh. Huss*, cordatissimè exclamat, torqueri possit: *Nolo eos audire* (inquit Lutherus in Captivitate Babyl.) *nec tantilli facere, qui clamaturi sunt, Hoc est Vviclephisticum, Hussiticum, hæreticum & contra Ecclesiæ determinationem: & qui suas sententias non aliâ reprobare, nec contrarias aliâ ratione improbare possunt, quàm dicendo hoc est Vviclephisticū, Hussiticū hæreticū. Hoc enim elumbe in summa semper nata saliva, atque aliud nihil. Vbi si petas Scripturam dicūt, Nos sic sentimus, & Ecclesia (id est nos ipsi) sic determinavit: Adeò homines reprobi circa fidē, & incredibiles, nobis sua phantasmata authoritate Ecclesiæ pro Articulis fidei audent obtrudere.* Hęc Lutherus in Pontificios perversos innocentium piorumque hominum censores, ac iniquos de doctrina ipsorum suaque iudices, quales certè isti sex in nos nostramq; doctrinam se esse, satis superque tum aliàs semper, tum in hoc scripto providerunt. Quid enim frequentiùs ab istis auditur, quàm, Hoc est *Calvinicum, Zuinglianicum, Sacramentarium, hæreticum.* At verò satis ex superioribus cōstat quibus quantisque ipsi hęresibus sint contaminati, & non solùm à nostris (quos tanquam Sacramentarios odiosè, sibiq; adversantes plenis buccis damnāt, sine vlla iusta causę cognitione, sed authoritate plus quàm pontificiâ, ne dicam Pharisaicâ) de multis erroribus admoniti: sed & à suis hominibus, qui Augustanam Confessionem amplectuntur, & quos de Calvinismo, ut ipsi vocant, suspectos habere non possunt. Testis est inter alia, Epistola ipsa *Heshusii* ad D. *Chemnitium*, in qua ille desiderat seriam tum in *Iacobo Andreæ*, tum in *Selneccero*, tum in *Crellis* resipiscentiam & recantationem: priusquam pro fratribus eos agnoscat. De *Andrea Musculo* quę sit omnium piorum in Germania opinio, testantur aliorum scripta. En igitur quales habeantur isti censores & judices inter suos. Taceo enim aliorum de his iudicia, à quibus meritò ut novatores & hæ-

& hæretici taxantur. Habeant ergo ipsi D. ipsum Lutherum judicem hujus temeritatis, & audaciæ, quâ non secus in nos feruntur, quàm olim Pontificii in *Vuiclephum*, *& Hussium*. Quomodo enim non solùm suos calamos, sed etiam Principum gladios & severitatem in nostros acuere studeant, tum ex *Brentii* testamento, tum aliunde quoque constat. Et hunc librum omnes norunt fuisse ab ipsis scriptum non alio fine, quàm ut optimorum Principum (qui nostra nunquam cognoverunt) authoritate ad eos omnes proscribendos abutantur, qui non fuerint sex virorum istorum tyrannidi assensi.

At si justus hic esset defensionis locus, adversus ipsorum criminationes, quibus nos ut hæreticos & sectarios apud omnes Ordines traducunt: possemus meritò innocentiâ nostrâ non solùm verbis gloriari: sed reipsa (Deo sit omnis hæc gloria) palàm facere, quanta nobis fiat ab ipsis injuria. Hoc certè ne ipsis quidem Pontificiis ignotum est, in nostris Ecclesiis quantumvis latè pateant, & per varias Europæ regiones diffusæ sint, nullas hucusque sectas fuisse, nullum peregrinum dogma aut à præcipuis Confessionis nostræ capitibus dissidens, adhoc repertum summo Dei beneficio, qui puras illas sub tot crucibus hucusque servavit. Vt de illis omnibus, quæ in Anglia, Scotia, Belgio, Germania, Helvetia, Polonia, Bohemia, Vngaria, Gallia denique, eandem atque nos doctrinam variis Confessionibus professæ sunt, verè illud usurpari possit, quod de *Zuinglio & Oecolampadio D. Lutherus* aliquando dixit: *Hoc certum est* (inquit Lutherus) *Zuinglium, & Oecolampadium licet verbis dissonent, tamen de re idem sentire.* Non posse autem istos ad suarum Ecclesiarum tali concordiâ & puritate gloriari, hoc ipsum eorum scriptum manifestè testatur. In quo incautè sanè, & intempestivè proferunt & quodammodo velitant omnes controversias, & diversissima dogmata, quæ in omnibus ferè doctrinæ capitibus in suis Ecclesiis adhuc reperiuntur. Hoccine est Pontificiis os obstruere? quos non ignorant ipsis jamdudum exprobrasse (utinam non tam verè, quàm invidiosè) nullas usquam Ecclesias magis nunc de fidei doctrina dissentientes reperiri, quam eas, quæ ab uno architecto *Luthero* fundatæ, in tot sectas dissectæ, se mutuo conficiunt misereque proscindunt. Satius foret igitur istas controversias silentio consopitas, quàm hoc Libro vulgatas, ut solis Sacramentariis major conflaretur invidia, quos præcipuè in hoc Libro exagitant, & temerè multa illis falsò impingunt.

Vbiquitariorum calumniæ generales, quib orthodoxos gravant.

Nam, ut tandem præcipuas ipsorum calumnias toto hoc Libro sparsas recenseamus, præter illas generales condemnationes, quas suprà attigimus: initio ferè capitis de Cœna Dom. nostram de ea Confessionem & sententiam, *perniciosissimum errorem & verbo D. penitus repugnantem, ac sæpè damnatum* pronuntiare audent: 1. quamvis nullâ unquam ad eam examinandam aut convincendam, legitimâ cognitio habita, aut Ecclesiastica Synodus coacta adhuc fuerit. Eandem alibi sæpè condemnationem repetunt; & quidem verbis multò atrociorib. ut sect. 31. quæ incipit: *Quamobrem omnes orthodoxi* &c. & sect. 228. 230. & 232. Vbi nos quidem hisce injuriis proscindunt, ut nos vocent *Sacramentarios, hæreticos, phreneticos, venenosos, perniciosos, stupidos, verveces, fantasticos*, Doctrinam autem nostram *errorem perniciosum, falsum, erroneum, decipientem*, &c.

Calumniæ speciales quibus Vbiquistæ orthodoxas Ecclesias onerant.

Vt autem constet de fundamento, quo istiusmodi Magistrales condemnationes nituntur, præterquàm quod omnes quibus ipsorum opiniones non probantur, pro hæreticis habent: istas insuper calumnias nobis imponunt.

Primùm initio tractatus de Cœna Domini. sect. 1. & 4. dicunt, *Nostras Ecclesias statim ab initio secessisse ac sese segregasse à Theologis Confessionis Augustanæ, non secus ac si separatam ab illis Religionem colere instituissemus, nihilque eorum probaremus, quæ Confessione illorum continerentur.* Quod certè tam est à vero alienum, ut pauca sint in ea Confessione quæ ad amussim verbi Dei examinata nostri non facilè omni tempore recipere & probare parati fuissent: si ad illam non accessissent tot variæ ac dissidentes ipsorum interpretationes.

Deinde sect. 2. & 49. ejusdem tractatus falsò nos accusant, *quasi Corpus Domini nostri Iesu Christi à Sacra ipsius Cœna prorsus secludamus*, quia dicimus illud jam non in terris esse corporaliter, sed in Cœlo. 2.

Eadem item sect. 2. & 6. calumniosè dicunt, *nos non plus tribuere communicationi Christi, quæ fit per Sacramentorum distributionem, quàm illi quæ fit solâ nudaque Verbi prædicatione.* 3.

Item sect. eadem & sect. 43. & 50. Arguunt nos, sed perperam, quòd doceamus *in Cœna Domini ore nihil aliud recipi quàm panem & vinum:* quasi nullum constituamus discrimen inter panem & vinum quæ Sacramenta sunt, & panem ac vinum commune. 4.

Ibidem & sect. 44. ac 45. Causantur nos perinde ac Anabaptistas, docere *Sacramenta nihil aliud esse quàm externas notas, & tesseras, quibus Christiani ab infidelibus distinguantur:* quod millies à nobis refutatum est. 5.

6. Item, nos ſtatuere *Chriſtum in S. Cœna ſecundum Divinam tantùm Naturam præſentem eſſe,& per communicationem*, ut aiunt,*Idiomatum:*de quo dogmate nunquam cogitavimus.

7. Item ſect.24. & 44.falsò aſſerunt,Nos docere, *quòd in S.Cœna non fiamus participes veri Corporis Chriſti,ſed tantum ac ſimpliciter Virtutis ipſius, energiæ, meriti, & efficaciæ:* Quaſi idcirco ſeparemus Virtutem atque meritum Chriſti ab ipſo Chriſto, ita ut alterius ſine altero dicamus nos fieri participes, quòd ſubſtantiam Chriſti negemus noſtræ agglutinari,aut Chriſtum aliter quàm fide percipi.

8. Item, ſect. 3. quòd doceamus, *Nos non communicare in Cœna, niſi Symbolo Corporis Chriſti.*

9. Item, alibi ſect. 22. imponunt nobis quaſi dicamus, *Panem ipſum Cœnæ Metonymicè ſumi pro cibo Spirituali Animarum, non pro vero pane naturali.*

10. Item ſect. 37. *Quòd panis & vinum Cœnæ ſint Sacramenta virtute fidei noſtræ, non autem virtute inſtitutionis Ieſu Chriſti,aut omnipotentia ipſius.*

11. Item, ſect. 43. & 44. *Quòd panis & vinum ſint ſigna abſentis Chriſti à Cœna ſua*, quandoquidem dicimus,Corpus Ieſu Chriſti in Cœlo eſſe,Panem verò & Vinum in Terra. Quæ conſecutio tam valida eſt, ac ſi quis diceret, caput à pedibus ſeparatum eſſe, quia non ſit caput eodem loco quo pedes,

12. Item, eadem ſectione fingunt nos aſſerere,*fidem diſcedere à Cœna*, quia dicimus, eam à ſignis ſeſe in cœlos attollere: quamvis & ipſi canant,*Surſum corda.*

13. Item, ſect.45. accuſant nos falſi,*quòd perfidè & malitiosè locum illum, Act. 3.* (Oportet Chriſtum Cœlo capi uſque ad tempora reſtitutionis omnium) *corruperimus*, quum ipſi inficiari non poſſint,verum eſſe Corpus Chriſti,ac proinde in Cœlis capi,id eſt,ſecundum veri Corporis modum ibi contineri.

Item,ſect.47.dicunt,*nos omittere verba inſtitutionis in celebratione Cœnæ:*Quod putidiſſimum mendacium & noſtris liturgiis,& hominum myriadibus convinci poteſt.

Vbiquiſtæ orthodoxarum doctrinam tãquam impiam damnãt, quia Lutherus eam pro tali habuit.

Atque ut hanc doctrinam impiam, & in Sacramentum Corporis Chriſti blaſphemam,eſſe probent, ſubinde *Lutheri* authoritatem proferunt, qui eam pro tali habuit, & ad ipſius ſcripta nos relegant. Quaſi nobis non perinde liceret à Lutheri ſcriptis ad noſtrorum Doctorum ſcripta eos revocare, ſi Humanâ authoritate fidem noſtram ſtabilire & confirmare ſufficeret. Cæterùm etſi de *Luthero* (ut ſupra dictum eſt) id ſentimus, quod de excellente Dei organo, hominem tamen eum fuiſſe & aliorum quoque Doctorum Eccleſiæ judiciis ſubjectum, ipſemet ſi ſuperſtes eſſet, non negaret. Sed & illud res ipſa clamat eum æſtu & ardore diſputationum extra metas nonnunquam fuiſſe abreptum. Verumtamen iſtis condemnationibus & criminationibus *Lutheri* opponi etiam poſſunt multæ aliæ præclaræ ipſius ſententiæ, à noſtra doctrina non ita alienæ. Nam quod iſti in nobis reprehendunt, dum dicimus cum *Auguſtino*, *modo loquendi Sacramentali, nomen rei ſignificatæ tribui: Vt panis dicatur Corpus Chriſti quia ſit Sacramentum, id eſt, Sacrum ſignum Corporis Chriſti:* Hoc ipſum *Lutherus* quoque fatetur in ſuis ad cap. 6. Eſaiæ commentariis: Vbi dicit Propheta, ſe vidiſſe Dominum, *cùm tamen* (inquit Lutherus) *non niſi in viſione viderit: Et tamen appellat id quod in viſione vidit Dominum. Et ut ſpecies Domini, & Dominus, figura ſermonis, rectè pro eodem accipiuntur: ſic Corpus Domini, & panis Domini, pro uno accipiuntur.* Quid dici potuit magis perſpicuè; ad confirmandam noſtram ſententiam, quâ dicimus, figuratam eſſe locutionem in verbis Domini? Simile eſt & illud, quòd iſti Theologi tantopere exagitant, dum dicimus, ita diſtinguendum eſſe ſignum à re Sacramenti, ut non ſtatim conſequatur, quod quicunque ſumit ſignum, fiat etiam particeps rei ſignatæ. Infideles enim tantùm ſumere panem non Corpus. Hoc etiam fatetur & Lutherus dum ſcribit Tom. 2. pag. 31. b. *Turpiſſimum fœdiſſimumque eſt opprobrium, vel unum inveniri Epiſcopum, qui neſciat Sacramentum à Corpore Chriſti diſtinguere, quæ ſic differunt, ut nec Oriens nec Occidens tanto diſtinguantur*, Item Tom. 7. f. 4. 12. *Vtile eſt*,inquit, *& bonum ſuperbos & impios convitiatores ita ſeparari, ut à participatione Sacro-Sanctæ Cœnæ arceantur, & ſejungantur: Nam Sanctum non eſt dandum canibus, neque margaritæ porcis projiciendæ.* Et paulò poſt (quod tamen immeritò in nos detorquet) *Quare cùm Sacramentarii credant tantùm panem, & vinum ibi adeſſe, certum eſt rem, fidei ſuæ reſpondere, nihilque amplius adeſſe quàm quod credunt. Merum igitur panem & vinum ſumunt, & Corpore Domini neque ſpiritualiter, neque carnaliter fruuntur. Et hoc quidem utile bonumque cenſeri debet, quòd noſter ille theſaurus ad indignos non diſpergatur:ſed integer, & Sanctus in Cœna reconditus conſervetur.* Hæc Lutherus, quibus manifeſtè comprobat noſtram de indignorum manducatione ſententiam, ſicut etiam ab initio in lib. de Captivitate Babylonica ſcripſit rectiſſimè, *Dominum Cœnam inſtituendo, hæredes eos inſtituiſſe Corporis & Sanguinis ſui,qui acceptant, & credunt promiſſioni teſtatoris,fides enim hic hæredes facit.*Et poſtea addit: *Si*

Lutherus interdum docuit, quod diſcipuli eius in nobis damnãt.

Si promissio est (ut dictum est) nullis operibus, nullis viribus, nullis meritis ad eam acceditur, sed solâ fide. Ubi enim est verbum promittentis, ibi necessaria est fides acceptantis. &c. Quid potuit clarius dici in nostrę causę, quam censores isti condemnant, patrocinium? Quod si isti repudient, & ex aliis locis *Lutheri* agere in nos non desinant, concilient prius istas *Lutheri* antinomias: desinant denique se ejus unius authoritate tueri, & nos damnare.

Ubiquistæ culpam controversiæ de Persona Christi & Ubiquitate in nostros immeritò transferunt.

Sed ut ad reliquos errores redeamus quos isti nobis immeritò ascribunt: eadem fide initio Capitis de Persona Christi culpam controversię & disputationis de Ubiquitate suâ monstrosâ, in Zuinglium & doctores nostrę Confessionis transferre conantur: Neque enim nostra doctrina de Humana Natura & veri ac naturalis Corporis Christi in Cœlum ascensu: (quę Sacris Literis Consentanea est) causa fuit, ut isti invehere monstrum illud Ubiquitatis cogerentur, sed potius falsa ipsorum thesis de pręsentia corporali & orali sumptione Corporis Christi realis In, Sub, & Cum pane, quam mordicus retinere ac tueri quo jure quave injuria constituerunt, in causa fuit cur desciverint non solùm ab omnibus aliis Augustanæ Confessionis sociis, verùm etiam ab omnibus aliis Ecclesiis quotquot unquam in toto terrarum orbe Christianismum sunt professæ. In quibus nemo repertus est (istis unis exceptis) qui errorem istum Ubiquitatis impiissimum, & toti primitivæ Ecclesiæ ignotùm, non sit detestatus. Adeò ut hæc sit prima ipsorum valdè imprudens calumnia, quâ nos in hoc capite doctrinæ de Persona Christi ejusque Majestate, gravare nituntur.

Ubiquistæ orthodoxos accusant, quod negent Majestatem humanæ naturæ Christi à Divinitate acceptam.

Addunt autem postea alias, non minus falsas: Ut quum initio ejusdem tractatus dicere & inferre audent: Nos, quia ex Dei verbo docemus, proprietates essentiales Divinitatis, quarum nulla Creatura capax esse potest, non posse tribui Humanitati Christi, quod alioqui Natura ejus Humana esse desineret: propterea inquam dicunt, nos negare Majestatem humanæ ipsius Naturæ à Divinitate acceptam, cum Humanitati ad omnem plenitudinem (longè alio modo, & supra quàm cum aliis ullis creaturis) Divinitas unita sit.

Accusant etiam nostros quod dividant Personam.

Item, quia dicimus, Ea, quæ propria sunt, & essentialia Humanitatis, Humanitati esse tribuenda, ut & illa quæ propria sunt & essentialia Divinitatis Divinitati, quamvis modo illo loquendi, qui vocatur à Theologis κοινωνίαν ἰδιωμάτων, vel Alloeosis in Concreto, at non in Abstracto fiat, ut vel ea, quæ sunt propria Dei, tribuantur homini, veluti quum dicitur, Filius hominis fuisse in Cœlo, etsi Nicodemum alloqueretur in terris, vel quæ sunt hominis Deo, ut quum dicitur, Deus gloriæ fuisse Crucifixus dicunt, nos non toti Personæ Christi tribuere, ea quæ unius tantùm sunt Naturæ propria, & ita dividere Personam.

Hæc sunt præcipua argumenta, quibus putant nos jam de hisce erroribus convictos, meritò pro hæreticis esse damnandos. At prius justo judicio & examine discutiendum fuit, an ita, ut ipsi putant, sentiamus, quod longissimè à nobis abesse, Deum & homines testamur: Deinde, an errores, aut hæreses sint, quæ ipsi pro hæresibus & erroribus nobis imputant. Nec fuit tam temerè falsis tot piarum & celebrium Ecclesiarum condemnationibus indulgendum.

III. *Formula Bergensis non convenit cum Augustana Confessione.*

Nunc verò ad tertium & ultimum caput veniendum est, quo quæritur: An hoc scriptum probè cum Augustana Confessione conveniat, & iisdem, ut ejus auctores jactant, fundamentis nitatur.

Est autem luce meridianâ clarius, & satis ex novis dogmatibus, quę supra à nobis commemorata, & ex hoc Libro collecta sunt, probatum, abuti istos sex Theologos non solùm authoritate & nomine Augustanæ Confessionis atque Apologiæ, sed & scriptis ipsius *D. Lutheri*, quem toties citant tanquam authorem omnium suorum dogmatum: cuique plus tribuunt, quàm ipse sibi unquam arrogare ausus sit, idque ut audaciùs aliis omnibus Ecclesiis quæcunque volent præscribant, & velut ex Tripode aliqua pronuntient.

Id verò à nobis non fingi aut falsò illis imponi, ex ipsius *D. Lutheri* testimonio, patebit & ex collatione sincera aliquot capitum doctrinæ ipsorum cum Augustana Confessione.

I. *Augustana Confessio oralem manducationem corporis Christi non docet.*

At primùm quidem neque Augustana Confessio, neque ejus Apologia, de orali corporis Christi manducatione ullam mentionem continent: Sed loquuntur tantùm de vera ipsius corporis in Cœna Dom. præsentia, distributione & perceptione. Quæ nos, modò sincerè & juxta fidei analogiam, & sacramentales locutiones, intelligantur, nunquam negavimus, ac ne nunc quidem negamus. Quamvis autem *D. Lutherus* de ea orali manducatione, multa in polemicis suis scriptis odiosè satis & vehementius certè quàm tantum virum decuit, in nostros scripserit: tamen doctrinam eam ex Augustana Confessione, aut ejus Apologia probare isti non possunt: Et scimus quantum *D. Lutherus* ipse suo huic dogmati authoritatis tribuendum sentiat. Sic enim ille

Lutherus ab initio nemini præscribere voluit ut suam doctrinam de cœna retineret.

de se scribit sub finem Libri de Captivitate Babylonica, in quo multa certè modestius de hoc dogmate tradidit, quàm postea ubi contentionibus exacerbatus bilem continere non potuit. *Finem*, inquit, *hic faciam hujus præludii, quod piis omnibus, qui sinceram Scripturæ intelligentiam germanumque Sacramentorum usum desiderant nosse, libens & gaudens offero. Est enim non parvi momenti donum, nosse ea, quæ nobis data sunt, ut* 1. *Cor.* 2. *dicitur, & quâ ratione donatis uti oporteat. Hoc enim spiritus judicio instructi non fallaciter innitemur iis quæ secus habent. Has duas res cum nobis Theologi nostri nusquam dederint, quin velut data opera obscurarint, ego si non dedi, certè id feci ne obscurarem, & aliis occasionem præbui* MELIORA COGITANDI. *Conatus meus saltem fuit ut exhiberem utrumque: non tamen omnia possumus omnes.* Ex quibus rursus apparet non solùm suam conditionem, & mediocritatem modestè *D. Lutherum* agnovisse, sed nullis etiam præscribere in doctrina Cœnæ Domini voluisse, ut suam opinionem mordicus retinerent: meliora enim fatetur posse ab aliis afferri, quæ ipse videre aut præstare non potuerit. Idem de se suisque aliis & quidem postremis scriptis judicium fieri cupit in Præfatione suorum operum, hæc enim sunt ipsius verba. *Ante omnia oro pium Lectorem, & oro propter Dominum nostrum Iesum Christum, ut ista legat cum judicio, imò cum multa miseratione, & sciat me aliquando fuisse monachum*, &c. Quæ est igitur hæc modestiæ ipsius injusta nota, cùm vel omnes Ecclesias ad hujus unius scripta isti alligare contendunt, vel quicquid iste sensit, pro oraculo haberi volunt, adeò ut ne hiscere quidem contra liceat: omniaque aliorum scripta ad hujus sententiam revocare, etsi nihil ejusmodi contineant: Inde igitur apparet primùm, hoc dogma de orali manducatione, nullum habere in Confessione, aut ejus Apologia fundamentum, ac proinde condemnationes in nos hoc scripto effusas, horum scriptorum auctoritate minimè niti.

Augustana Confessio Vbiquitatem corporis Christi non docet.

Idem & de dogmate de Majestate Corporis Christi, qualem isti, ut suam illam monstrosam Vbiquitatem stabiliant, toto hoc Libro astruunt contra veteris Ecclesiæ, & omnium piorum & Orthodoxorum sententias, dici meritò potest. Nam de his duobus capitibus neque Augustana Confessio; neque ejus Apologia usquam meminit. Et testis est ipse *Lutherus* in Articulis Smalcaldicis, nullam fuisse tum temporis inter Evangelicas Ecclesias, & Pontificios de his capitibus, scilicet de Deo & de Persona Christi, controversiam, quia ab utraque parte idem sentirent & confiterentur omnes. Qualis autem fuerit semper Romanæ Ecclesiæ, quamvis in plerisque aliis doctrinæ Christianæ capitibus corruptissimæ, in hoc dogmate sententia, non est difficile ex ipsorum scriptis colligere. Et maximè ex thesibus olim adversus *Iacobi Andreæ* Theses conscriptis de Majestate hominis Christi: quæ sanè Orthodoxam resipiunt omninò, & puram veterum Patrum doctrinam, de duabus in Christo naturis, ut ipsos appareat sententiam hac in parte nunquam mutasse & ab Vbiquitatis doctrina, quàm isti nunc invehunt, semper fuisse alienissimos. Adeò ut hinc manifestè constet, vel *D. Lutheri* ipsius testimonio, novam, & Confessioni Augustanæ prorsus adversam esse hanc istorum opinionem. Si enim cùm hæc Confessio exhiberetur, Pontificii olfecissent istud monstrum à Theologis Augustanis ali, non utique dissimulassent: Nec *Lutherus* Ecclesiarum nomine scripsisset, doctrinam de Persona Christi nihil habere apud utrosque controversiæ, sed salvam & integram illam apud Papistas mansisse. Quia tamen sex isti Theologi hoc maximè agunt, ut persuadeant, se hanc doctrinam ex *Lutheri* scriptis hausisse, dissimulandum non est, quid ab initio in suis Postillis *Lutherus* de duabus in Christo naturis earumque proprietatibus ingenuè senserit, confessusque sit. In Concione igitur de Natali Domini hæc ipsius verba leguntur: INTEMPESTIVAM *quidam enarrationem adferunt, dicentes: Filius nescit, id est, non vult scire: Christus verus homo fuit, quare ut alius purus, sed Sanctus homo, non quolibet tempore cogitavit, dixit, voluit, intellexit omnia: sicut imperiti quidam omnipotentem ex eo hominem faciunt, permiscentes duas naturas, atque opera earum parum prudenter. Sicut enim non quolibet tempore omnia vidit, audivit, atque sensit: Ita etiam corde non omnia semper agnovit, sed quantum eum duxit ac docuit Dominus. Videmus Scripturam multò dexterius & explicatius de Christo loqui, quàm nos solemus. Pulchrè Personam cum Natura jungit, ac rursus Naturas nequaquam confundit. Vt pauci sint, quod debemus Humanis commentis, quibus ætatem nostram attrivimus, & ingenium corrupimus, qui id percipiant, ut ipse profectò persæpe in his & similibus locis erraverim, & naturæ tribuerim, quod competit personæ, & contrà.*

Lutherus quid de duabus in Christo naturis & earum proprietatibus ab initio docuerit.

En candidum & apertum *Lutheri* testimonium, quo & quid de duabus Christi naturis sentiendum sit ex Scripturis, & quomodo ipse sæpè in his distinguendis erraverit ingenuè fatetur. Sic etiam alibi apertè monet de Vbiquitate in hæc verba: *De Vbiquitate*, inquit, *non est disputandum: neque Scholastici Doctores quicquam hac de re tradiderunt.* Quin obsequátur igitur huic Præceptoris

sui

sui admonitioni boni isti discipuli, potius quàm ut hoc novum dogma illi affingendo, turbas tantas excitent? Cur Ecclesiarum pacem, quam tantoperè optare se simulant, silentio suo potius non redimunt? Scimus quid ad hoc ultimum *Lutheri* testimonium eludendum alicui responderit *Iacobus Andreas* cùm illi in privato Colloquio objiceretur: nempe, adjecta fuisse hæc verba à Philippo Melanthone, in Tomis Vuittembergicis. Verùm arguunt hominis versutum responsum Ienensia exemplaria Colloquii Maulbrunensis jampridem edita, in quibus eadem verba leguntur.

Formula Bergensis in aliis etiam articulis cum Augustana Confessione non convenit.

Ex his igitur satis liquet, doctrinam hanc de Majestate corporis Christi, realique communicatione proprietatum essentialium divinæ naturæ in humanam; itemque Vbiquitatis dogma pro quibus in hoc scripto maximè laborant hi Theologi: nullo Confessionis Augustanæ niti testimonio, ac ne cognitum quidem eo tempore à quoquam fuisse. Itaque novatores potius, quàm veteris doctrinæ assertores, meritò dicendi sunt, quod ex plerisque etiam aliis suprà notatis capitibus apparet. Vbi enim habetur in Confessione, aut Apologia, *Infantium Animas à parentibus non minus quàm Corpora generari.* Item, *vocationem, quæ fit per Evangelii prædicationem, universalem esse, & ad singulos homines pertinere.* Quod item de Libero arbitrio tradunt, in rebus maximè externis, nonne apertè pugnat cum iis, quæ scribit Lutherus in cap. 10. Ierem. quæ sic habent ad illud: Scio Domine, quia non est hominis via ejus? *Si eventus*, inquit, *rerum istarum non est in manu nostra, quæ sunt temporales, & in quibus homo Dominus constituitur, obsecro quomodo erit in manu nostra, res illa cœlestis, Gratia scilicet Dei, quæ à solius Dei arbitrio pendet? An liberi Arbitrii conatus, potest salutem æternam obtinere, qui non potest obolum, imò ne pilum capitis retinere?* Et in eodem libro sequitur postea: *Liberum arbitrium esse planè divinum nomen, nec ulli posse competere, quàm soli divinæ Majestati: Ea enim potest & facit, ut Psaltes canit, omnia, quæ vult in cœlo & in terra. Quòd si hominibus tribuitur, nihilo id fit rectius, quàm si illis Divinitas tribueretur: quo sacrilegio nullum majus esse posit. Proinde Theologorum erat hoc vocabulo abstinere.* Hæc Lutherus. Ipsa quoque Confessio Augustana hac in parte actiones politicas & ad hanc vitam pertinentes gubernationi Dei subjicit, & Augustini sententiam laudat, quâ dixit: *Omnia bona quæ ad vitam præsentem pertinent, non sine Divina gubernatione subsistere, imò ex Deo & per ipsum esse & esse cœpisse.*

Neque in hoc dogmate igitur istis planè vel cum Confessione Augustana, vel cum Luthero convenit: quemadmodum nec in illis quæ de Prædestinatione ab istis asseri, suprà notavimus. Quin imò ex Commentariis & locis communibus Melanchthonis, quinquennio ante Confessionem, ex consensu Lutheri editis, apparere potest, nostram doctrinam de Prędestinatione communiter & expresse fuisse tum temporis receptam, & probatam. Ejusmodi igitur dogmata peregrina, apparet non esse ex Confessionis Aug. formula deprompta, sed nova additamenta fucoso interpretationis titulo ornata. Quæ tamen si propter *Lutheri* unius authoritatem nobis importunius obtrudantur: licebit haud dubiè nobis aliorum contra sentientium expositiones, istis opponere: atque etiam in plerisque à Luthero irato ad Lutherum pacatum appellare: & in aliis etiam à discipulis ad magistrum provocare, à cujus doctrina isti sæpenumero longissimè discedunt. Vt exempli gratiâ, quæ isti de Descensu Christi ad inferos suo scripto inseruerunt, recipiunt quidem ea, quæ Lutherus ex Papistarum Scholis in concione quadam Torgæ declamavit. Tum enim exprimunt, totam personam Christi secundum utramque naturam ad inferos descendisse: At alibi fatetur Lutherus plurimis in locis, *se hunc articulum non intelligere, neque quicquam de eo vel apud se certi constituere, vel alios confidenter docere posse.* Hîc igitur non satis sibi constat Præceptor, quem discipuli per avia sequuntur. Alibi verò contra Præceptoris authoritatem, in cujus tamen verba volunt omnes sine exceptione jurare, quædam probant, quæ ille improbat. Vt cùm in tractatu de Iustitia fidei, Divi Iacobi Epistolam pro Canonica Scriptura agnoscunt, & ex illa doctrinam Fidei illustrari & confirmari contendunt: cùm *Lutherus* plerisque in locis, ac præcipuè ad 22. cap. Gen. illius authoritatem elevet & quasi irrideat, dũ ait, *malè concludere Iacobum, imò Iacobum delirare & cum Iacobo suo facescere jubet eos qui ejus authoritate nituntur.*

Ex his igitur patet falsum esse fundamentum, & authoritatem quam ex Augustana Confessione & Apologia, item, ex scriptis *Lutheri* huic suo scripto substernunt: cùm plurima sint de novo ab ipsis excogitata, & pro arbitrio adjecta, multa etiam illis contraria: alia depravata & in contrarium sensum detorta, quod ex eorum maximè scriptis apparet, qui tum Confessionem, tum Apologiam scripserunt.

Augustana Confessio ejusque Apologia ab initio non sunt conscriptæ ut essent regula fidei.

Neque hoc silentio præterire possumus, ut constet quantum authoritatis tribuere tam ipsi Confessioni, quàm Apologię ejus conve-

conveniat, palàm esse, ex *D. Philippi Melanthonis*, à quo utroq; conscripta est Epist. ad Lutherũ Norimbergę scripta & Vuitembergę excusa: Non fuisse ab initio vel Confessionem, vel Apologiam, eò compositam atq; editã, ut certa & immota ac generalis essent omnibus totius Religionis ac fidei Christianæ Regula & fundamentum: sed ut instar justę defensionis Cæsari adversus Pontificiorum calumnias exhiberentur: qui Germanicas Ecclesias, tùm primum renascentes, tanquam impias & hæreticas variis scriptis & vociferationibus damnabant: easque omnibus Ordinibus exosas reddere conabantur. Sic enim ille scribit, tam de Confessione, quàm Apologia loquens, *Vellem percurrisses Articulos fidei. In quibus nihil si putaveris esse vitii, reliqua utcunque tractabimus. Subinde enim mutandi sunt, atque ad occasiones accommodandi.* Et in alia Epistola ad quendam amicum ista leguntur: *Ego conatus sum eam sententiam in Apologia explicare: sed ibi propter adversariorum calumnias, non sic loqui licet, ut nunc coram loquor, & reipsa idem dico.* Nonne ergo Philippus ipse testis erit idoneus suorum scriptorum, quomodo scilicet, & in quem finem ab ipso scripta fuerint?

Ex hoc ergo testimonio, ad superioris firmissimas rationes addito, duo rursus necessariò concludimus. *Primùm* hujus Libri authores, nullum habere vel ex Confessione Augustana, vel ex ejus Apologia fundamentum, in præcipuis illis doctrinæ capitibus, in quibus nos tanquam hæreticos condemnant. *Secundò*, cùm tam Confessio quàm Apologia adeo variè ab illis ipsis exponantur, à quibus fuerunt conscriptæ: neutram vel posse, vel debere pro certa fidei Regula & Norma aut præscribi aut agnosci: ex qua omnia controversa dogmata decidi legitimè possint. Sed contra subjiciendam esse utramque non secus ac reliqua omnia utriusque partis scripta examini verbi Dei, ut secundum illud in œcumenico sancto, ac legitimo aliquo Conventu, judicium de illis omnibus fiat.

De Melanthonis nomine in Formula Bergensi suppresso.

In summa, quod ad auctores hujus libri spectat, qui tantopere Confessionis & Apologiæ authoritatem prædicant, urgent & nobis objiciunt, hoc postremò addere cogimur, non sincerè ac cordatè ab ipsis, sed malitiosè & per invidiam summamque ingratitudinem fieri, quod *Philippi Melanthonis* nomen in hac tota scriptione supprimant, quum præcipuam ille in Apologia & Confessione conscribenda operam navaverit, & ideò doctrinæ in eis comprehensæ certiorem cognitionem & intelligentiam habuerit præ omnibus. Quum denique vir ille non solùm de Ecclesiis omnibus, sed & de literis tam Divinis, quàm humanis, apud omnes gentes, & Nationes, optimè sit meritus, quæ justa causa fuit his sex Theologis, ut ejus ne minimam quidem mentionem toto hoc Libro fecerint, nisi impia in communem parentem ingratitudo, & malevola quædam etiam in mortuum invidia? Alibi enim non dissimulant odium. At longè aliud fuit. *D. Lutheri* de hoc summo viro judicium cum quo in finem usque jucundam, gratam atque indebilem amicitiam & familiaritatem coluit: Cujus encomium etiam adversus omnes ingratos discipulos nunquam obliterandum in Præfatione omnium operum suorum sculpere, & ad posteros in omne ævum transmittere voluit. Hæc enim sunt postrema ejus encomii verba: *Quid operatus sit Dominus per hoc organum (Philippum scilicet) in non literis tantum, sed in Theologia satis testantur ejus opera, etiamsi irascatur Satan, & omnes ejus squamæ.*

Quos per squamas Satanæ intelligere voluerit Lutherus, viderint isti, piissimi hujus & eruditissimi nec unquam satis laudati viri, obtrectatores invidi: quorum hoc scriptum vel hac unica de causa, suspectum piis omnibus esse debet.

Habetis nostrum integrum de hoc scripto judicium. Quod ut à nobis denegari justis vestris precibus non debuit: ita testari possumus bonâ conscientiâ, nos hæc collegisse, ac demum etiam vulgasse, ut infirmis conscientiis quas isti, ad subscriptionem importunius urgendo, mirum in modum turbant, quantum in nobis est, consulamus: facilè enim his perlectis intelligere poterunt omnes quicunque adhuc micam sani judicii retinent, nec ab istis fascinati sunt: non solùm non esse puram & sinceram horũ Theologorum doctrinam: sed etiam maximum impendere omnibus Ecclesiis periculum, imò certam perniciem, nisi istorum consiliis opportunè obviam eatur: & totus hic liber mandato & authoritate piorum Principum supprimatur, nec illi patiantur à suis Doctoribus & Pastoribus subscribi, nisi prius communi omnium Ecclesiarum, quarum præcipuè interest, consilio atque consensu libero, examinatus & approbatus fuerit. Quod ad vos attinet, habetis exempla quæ sequamini, earum scilicet Ecclesiarum, quæ liberè & strenuè subscriptionem illis denegarunt: inter quas etiam quædam sunt, de quibus isti Theologi longè aliud exspectabant. Valete in Domino.

Pomeranorum judicium de Formula Bergensi.

Pomeraniæ *quoque Theologi censuram libri Concordiæ conscripserunt, quam* Pomeraniæ Duces *Electori* Augusto *mense Iulio Anni* 1578.

1578. *miserunt; quid autem responderit Elector cognoscere non potui.*

CAPVT XIX.

De Subscriptione Libri Concordiæ Electorum ac Principum; & modo agendi, quem Principes & Patres Bergenses secuti sunt.

Electores & Principes ab initio recte judicarunt Formulæ Bergensi non esse subscribendum priusquã in libera Synodo approbata esset

ADmonitiones, *judicia & Censuræ Principum, Civitatum, & Theologorum de Libro Concordiæ fecerunt, ut plurimi ex Principibus quoque, non esse vel Subscriptiones urgendas, vel librum publicandum in lucem edendum prudenter judicârint, nisi prius examinatus & ab erroribus, quibus scateat repurgatus, approbatusque esset in libera & generali Synodo, in qua etiam dissentientes à Libro isto audirentur.*

In hac sententia ab initio fuit Illustrißimus quoque Princeps Augustus Elector Saxoniæ, *ut qui optimè sciret, & ex ipsa Augustana Confeßione didicisset, non posse meliùs consensum doctrinæ in Ecclesia retineri, neque erroneas opiniones tutius profligari, quàm si in publica omnium quantum fieri potest, Ecclesiarum Synodo, in qua sententiæ libri ex Verbo Dei & regentur, & pronuncientur, controversa dogmata exponantur & examinentur.*

Patres sex Bergenses dehortantur totis viribus Principes à Synodo.

Sex autem Theologi isti hac de re certiores facti, vires & artes suas omnes adhibuerunt, ut Principes ab hoc pio & Christiano consilio averterent. Ac primò scripserunt literas Bergâ 28. Maii Anno 1577. *ad* Augustum *Saxoniæ Electorem in quibus omnibus modis ipsum dehortantur à Synodo, causamque hanc astutè prætendunt, quòd viderent, Librum Bergensem tam multis non tantùm doctoribus Ecclesiarum & Scholarum, sed etiam Principibus, & aliis Ordinibus improbari, ut si ad Synodum liberam veniretur, de eius subscriptione & publicatione parum esset sperandum.*

Consiliũ Bergensium Patrum datũ Principibus de subscriptionis modo libri Concordiæ. A majoribus ad minores progrediẽdum Cũctantes aliorum præjudicii gravare Sine ulla declaratione, appositis saltẽ nominibus subscribendum.

Ipsi igitur consilium alium Principibus dant & priori opponunt, nimirum; subscriptionem sigillatim ab Ordinibus Augustanæ Confeß nis per literas petendam esse. Hæc autem ut videretur, petendam esse ordine à Theologis nominatim præscripto: primùm videlicet ab iis, quos Librum probare & subscribere paratos esse, ex eorum Censuris non esset dubium, & quorum authoritatem cæteri non detractaturi viderentur: atque ita deinceps à majoribus ad minores progrediendum: reservatis ad extremum iis, de quibus persuadendis dubitaretur: exclusis verò ac præteritis, de quibus desperaretur: Recusantibus autem subscribere, proponendum esse consensum eorum Principum ac Ordinum, qui jam subscripsissent, adjuncta confutatione rationum, quibus illi subscriptionem detractarent.

Ne quid autem in dißimilitudine subscriptionum pateret deinceps cuiquam effugii, severiter huc adigendos omnes Theologos, ut sine ulla exceptione vel declaratione, solum nomina sua & locorum, in quibus serviunt, subscribant.

In horum porrò subscriptione eundem, quem in Principum & Ordinum subscriptionibus, Ordinem servandum: ut primùm inhibeantur subscribere Theologi Doctores in Academiis & Consistoriis: deinde in singulis diœcesibus Superintendentes: tum demum Pastores, & Ministri Ecclesiarum & Scholarum reliqui singulis nominatim: Atque has subscriptiones Libri Concordiæ annectendas esse, ut quæ non parum ad dogmata Libri hominibus persuadenda, & ad refutandam Papisticam de Ecclesiarum Schismatibus calumniam, momenti essent allaturæ.

In civitatibus Imperialibus ac Liberis, ne quis Ministrorum poßit principium subscriptionis detrectare, non singulis, sed simul omnibus à Magistratu mandandam esse subscriptionem.

His demùm confectis, ad restitantes mittendam recusationis ipsorum refutationem, & postulandam ab ipsis subscriptionem. Si persistent in sententia, nihilominus in cœpto progrediendum: Sic enim illos non habituros, quod de usitata & justa Ecclesia libertate per suffragiorum pluralitatem sibi ademta, & de neglectis, aut non refutatis suis sententiis, poßint conqueri.

His subscriptionibus omnium non impetratis nihil in Synodo proponi posse: illis autem extantibus: jam obtentum fore quod in Synodo quærendum esset. *Callidè. Bergenses rem decidi volunt ante Pontificaliter*

Vt autem deinceps non liceat cuivis movere quæstiones de Religione, Principum fore officium, hanc Concordiam exsequi, & severiter tueri. *Executio consilii Bergensium.*

Hanc voluntatem Principum, ipsorum nomine scriptæ Præfationi inserendam. Libros proximis superioribus annis editos, nempe, Stereoma novum Catechismum, *Vuitebergensium, & similes, dogmatibus Libri Concordiæ adversantes, publico scripto damnandos, & similibus deinceps officinas Typographycas claudendas esse. Hæc est summa literarum Bergensium Theologorum.* *Brachiũ seculare invocant*

Sed adscribam ipsas Bergensium literas ad Illustrißimum Electorem Saxoniæ Augustum, *quò non solum intelligatur ex verbis eorum realibus, quemadmodum optimo Principi persuadere conati sint, ut sine ulla legitima cognitione aut Ecclesiastico judicio, ad Concordiæ libri subscriptionem, omnes tum suos, tum vicinarum regionum atque Ordinum Theologos invitet, imò adigat: sed etiam ut inde facilè omnes judicare*

possint, quorsum spectarint omnia istorum Theologorum consilia, & quam confidenter piorum Principum authoritate abusi sint, ut suam culpam omnem in eos derivare queant. Literæ igitur eorum sic de verbo ad verbum, ex Germanico Latinè reddita habent.

Literæ Theologorum Berga ad Electorem Soxoniæ scriptæ, in quibus dehortantur eum à Synodo, & viam procedendi monstrant.

Illustrissime Princeps optatâ inprimis Celsitudini vestræ Dei gratiâ per Christum, & simul nostrum omnium humillimo, promptissimo atque supplici obsequio precibusque præmissis. Notum Celsitudini vestræ cum omnis reverentia facimus, quod, cum proximâ Dominicâ, *Exaudi*, hoc est die XIX. hujus mensis Maii Bergæ, prope Magdeburgum simul convenissemus, nihil nobis prius fuit quàm ut statim in eo Conventu diligentissimè Torgensis illa Concordiæ Formula, cum omnibus additamentis & animadversionibus hinc inde adscriptis à nobis perlegeretur & expenderetur: studioseque cogitaremus, quâ ratione mense Martio proximè elapso, ex illis omnes magis necessariæ utilesque sententiæ in Torgense illud scriptum suo quæque loco insertæ, ac veluti incorporatæ aliæque etiam nonnullæ additæ fuerint. Adeò ut tandem ex iis omnibus undique collectis (nullibi tamen vero ac Christiano sensu mutato) unum volumen confecerimus. Cujus exemplar à nobis subscriptum C. V. reverenter ac demisse nunc offerimus, certissimâ fiduciâ speque ducti, fore, ut id piis omnibus Doctoribus satis faciat, qui incorruptæ doctrinæ Verbi Dei (qualem Deus omnipotens perbeatæ memoriæ Doctorem *Lutherum* in lucem revocare dignatus est) firmiter adhærent, nec sese hodiernis doctrinis opinionibusque abripi clam patiuntur.

Quum autem propter quorundam adjectas animadversiones factum sit, ut non peræque omnes prolixæ illi Declarationi Torgæ conceptæ acquieverint: perlegimus etjam atque diligenter expendimus illius summariam Epitomem: Convenitque inter nos tandem, ut illa Epitome majori illi operi sive Formulæ Torgensi præponeretur: quod non sine maximâ fiet utilitate. Hinc enim statim Christianus Lector animadvertere & perspicere poterit, qua de re in singulis articulis controvertatur: quidque ex authoritate Verbi Dei in iis credi, vel non credi debeat & sic deinceps utilius faciliusque prolixam illam Declarationem percipiet.

Quia porrò C. V. hoc quoque nobis benignè injunxit, ut invicem colloqui & conferre, ac etiam statuere vellemus, quonam pacto ista Theologis reliquorum Ordinum Augustanæ Confessionis, cùm generalis Synodus convocata fuerit, proponenda, ulteriusque in hoc toto negotio progrediendum censeamus: denique ut ubi de singulis ad hoc tam salubre opus promovendum necessariis, aut utilibus consultaverimus, id totum C. V. significemus, dissimulare certè istud apud C. V. non debemus, Nihil fore nobis optatius nec amabilius, quam si ea esset omnium Ministrorum Augustanæ Confessionis apud omnes Ordines, qui eam profitentur, consensio: ut ex iis omnibus Christiana Synodus sine periculo graviorum dissidiorum ac controversiarum, cogi posset. In qua de rebus Ecclesiæ magis necessariis ac salutaribus simul consilia inirentur.

Verùm, heu, nimium nobis compertum est, (vel ex additamentis ad Torgense illud scriptum adjectis) esse adhuc in plerisque locis plerosque Ecclesiarum Ministros, qui circa Doctrinam prorsus morosos ac pertinaces sese præbeant: sed & Principes nonnullos in illis regionibus eiusmodi opinionibus & præjudiciis imbutos esse, maximè suspicamur. Si ergo tanta frequentia ac multitudo Theologorum conveniret, & ex iis quidam (etsi fortè pauciores) alii in alios insurgerent, suosve Magistratus animarent, aut ab illis ipsi in suis opinionibus obfirmarentur, neque ullus inter nos consensus obtineri posset, sed ita alii ab aliis re infecta discedere cogerentur: satis animadvertere potest C. V. quantum inde lætitiæ non solùm Sacramentarii, sed & Papistæ concepturi essent: quamque graves in Ecclesiis nostris apud pios hinc offensiones oriri possent. Neque enim quicquid ibi gestum fuerit silentio obtegetur aut occultum esse poterit. Itaque nostra quidem hæc est sententia, tutius omninò fore & extra omne periculum si prius Christianæ Concordiæ subscriptio ab aliis Augustanæ Confess. Ordinibus scripto aut per literas exigatur: Cujus nostri consilii executio hoc pacto posset instituti. *Hinc illæ lachrymæ*

Primùm, ut subscriptio hæc ante omnes exigatur à Theologis, qui penes eos status resident, quos certò constat ex ipsorum adjectamentis purioris esse doctrinæ, quorumque haud dubiè subscriptio mox subsequetur. Quales sunt inprimis ambarum Celsitudinum vestrarum: itemque, nunc Dei gratiâ, Illustrissimi Electoris Ludovici Palatini Theologi: per quos ipsius Celsitudinem Consistoria sua atque Ecclesias in toto Palatinatu *Modus exequutionis cōsilii Bergensis.*

tinatu nuperChristianè restauravit.Deinceps verò ab iis, qui sunt in inferiore Saxonia, & Mechelburgensi, Luneburg. atque Brunsvicensi ditione: Item, in Grubenhagio, simulque in maritima Saxoniæ parte, ac Civitatibus illi adjacentibus (unicâ Bremâ, nunc quidem, excepta.) Tum demum ab iis, qui sunt in Franconiâ Germaniæ superioris atque in Sueviâ. Item in Marchionatu Georgii Friderici ab Anspach. Item in ditione Comitis Palatini Ludovici ac Palatini Comitis Iohannis, Ducis Vuitembergici: Marchionis item Badensis: Tandem verò etiam à Theologis Civitatum liberarum superioris Germaniæ, quales sunt Ratisbona, Augusta Vindelicorum, Vlma, Danavertum Francofurtum, Argentina & pleræque aliæ multæ numero: de quarum (exceptâ Noribergâ) Theologis, eorumque subscriptionibus dubitari non potest.

Cum verò eiusmodi subscriptio à supranominatis Illustrissimis Electoribus Principibusque aliis atque liberis Civitatibus impetrata fuerit: posset deinde & à reliquis Imperii Ordinibus hisce rationibus exigi: si hoc quidem tempore deliberandi spatium liberum illis relinquatur, quo de hoc Christiano instituto amplexando & ipsi seriò cogitent. Vbi enim illis de horum trium Illustriss. Electorum aliorumque Ordinum unanimi consensu per hanc subscriptionem constabit: eorumque motivæ causæ, quibus hactenus visi sunt retineri atque impediri, refutatæ fuerint: fieri divinâ mediante gratiâ poterit, ut & ab illis facilius eadem subscriptio impetretur.

Cæterùm ne diversitas ulla in eiusmodi subscriptionibus accidere possit, sub qua falsi, inquieti atque pertinaces Doctores latitare valeant: non erit hæc admonitio in eo scripto, quod ad hanc subscriptionem obtinendam emittetur, præmittenda: Ut videlicet omnes Theologi sedulo caveant ne singuli pro arbitrio in subscribendo longas periodos, quæ specialem aliquam explanationem contineant, usurpare audeant: Sed nudum nomen duntaxat cum cognomine, ac loci, cui servient (sive Ecclesiæ sive Scholæ) designatione adscribant.

Et quandoquidem adversarii nostri Papistæ, tam intra quàm extra Germanicæ Nationis Imperium, Ecclesias nostras accusant, quasi vix duo in illis Concionatores reperiantur, in quo omnis Confessionis Augustanæ capitibus, idem sentiant: hæc esset nostra in eo sententia, ut in subscriptionibus obtinendis hic ordo servetur: Vt primi quidem subscribant Doctores Theologiæ, qui in Academiis ad Consistoria accedunt, quo certius de illis constet quales sint, nec scilicet per ipsos falsi Doctores in Scholis, aut impuri Concionatores in templis introduci, recipive aliquando possint.

Deinde in singulis civitatibus Parochus cum suis Capellanis seu vicariis (ubi hi desunt Superintendens cum duobus Parochis ruri habitantibus) non solùm proprio suo nomine, sed etiam aliorum Parochorum, Capellanorum & Scholarcharum, qui ad eandem pertinent diœcesin) modò prius ab ipsis approbationem & potestatem subscribendi obtinuerint) subscribant in hunc ferè modum:

Ego Iohan. N. Parochus & Superintendens apud N. & cum eo N. & N. Parochum apud N. & N. N. parochi itidem N. N. illi adjuncti subscribimus tam pro nobis ipsis quàm pro N. parocho, Capellano & & Scholarcha, qui sunt omnes numero N.N.

Totidem ferè verba nec plura possent post generales istas (Theologorum cujusque Principatus, ac Ordinibus) subscriptiones adscribi, quæ non non multas paginas in hoc toto opere occuparent. Et multos bonos viros fortè juvare possent, & à tam gravi hæsitatione liberare, in quam falsis Papistarum persuasionibus induci potuerunt: Quasi nullus sit omnino inter ullos Evangelicos Concionatores doctrinæ consensus. Et modo multa oborta scandala tolli facilè possent, quibus alioqui Spiritus Dei in multorum piorum cordibus fuit magnâ tristitiâ affectus.

In Civitatibus autem liberis cùm non multi ibi sint Ecclesiarum Ministri, Ne alii ab aliis effugii prætextum, suæ opinionis tuendæ causâ, ex eo captent, quòd singuli pro seipsis non subscribant: necesse foret, omnes simul ad subscriptionem convocari, quod à Consulibus & reliquis Magistratibus facilè præstari poterit.

Ne porrò reliqui Principes Ordinesque Imperii (qui ad hucusque tempus nondum suam de eiusmodi subscriptione sententiam clarè exposuerunt) causari, conquerive justè possint, eiusmodi subscriptionem à nobis pluralitate potiùs votorum illis obtrudi, quàm ullo veritatis testimonio: Et omnibus potius legitimam libertatem relinquendam, qualem in Ecclesia esse, & æquum & solitum est; Hanc (inquam) ob causam existimamus, omninò consultius esse, ut, siquidem illi intra aliquod tempus clarius suam sententiam non explicabunt, sed pertinaciter in semel concepta opinione perstiterint neque simpliciter ab illis subscriptio mordicusque exigatur, sed scripto prius ipsorum motivæ rationes firmissimis argumentis confutentur

futentur, addaturque necessaria admonitio firmis fundamentis subnixa, cur non potuerimus nec possimus adhuc ulla alia scripta Philippi in hoc corpus inserere, quam Augustanam Confessionem eiusq; Apologiam. Quamvis alioqui eius expressa fiat alibi mentio: & Liberum tum singulis Ecclesiis tum in Scholis relinquatur, non minus ipsius reliquis scriptis (ad præscriptum tamen hujus Declarationis seu Formulæ) uti, quam Cæterorum omnium scriptorum tam novorum quàm veterum.Quà admonitione ad ipsos missa, & subscriptione hujus formulæ demum amicè expetita: si tamen adhuc semel conceptæ opinioni pertinaciter adhæserint, nec sese melius erudiri patiantur: erimus sanè erga ipsos debito officio functi: & facilè tum Illustrissimi Electores, cæterique Ordines, tum ipsorum Theologi excusationem legitimam apud omnes cõsequentur. Illi verò sive Principes sive Ordines, qui subscribere noluerint,nullam justæ querimoniæ occasionem prætexere poterunt, cùm ipsorum rationes non solum silentio non fuerint prætermissæ, sed etiam contrariis rationibus ex verbo Dei confutatæ. Ex quibus omnibus C. V. jam satis animadvertere & existimare potest, nos nunc quidem in hoc Conventu nullo modo statuere potuisse, quomodo hæc præpositio in generali Synodo, si quæ cogenda fuerit, Theologis Augustanæ Confessionis foret proponenda. Nam cùm illa non solùm ex principiis hujus laudabilis ac verè Christiani operis, repetenda sit: sed & tota pendeat ex Principum ac Statuum Augustanæ Confessiofionis mente & voluntate, de qua nondum constare ante institutam & impetratam subscriptionem potest: Ea propter cùm certò coniici adhuc nequeat quis sit huius subscriptionis futurus eventus, existimamus, non posse adhuc eam propositionem hoc tempore concipi, sed esse omninò eius rationes eo usque differendas, dum subscriptio fuerit impetrata. Tum enim (si quidem eo modo quem instituimus, subsequetur) clarius constabit,quid præcipuè in eo generali Conventu proponendum foret. Neque tum valdè sollicitos esse. Illustrissimos Principes Electores, aliosque Ordines oportebit, de contentionibus periculosisque illis discordiis, quas plerunque ex eiusmodi Synodis subsequi solere, tum Ecclesiasticæ historiæ, tum quotidiana experientia testantur.

Quod vero ad totius hujus negotii executionem & cætera, quæ inde pendent, attinet Celsitudines Vestræ satis pro sua prudentia per se intelligent, quibus rationibus per Dei gratiam unio inter vos sentiri poterit, atque unanimi consensu provideri, ut seriò ac diligenter in hoc omnes incumbant ne posthæc cuilibet pro arbitrio concessum sit in Ecclesiis aut Scholis nova certamina excitare, sed ea moderatio ordoque servetur ubique ut nulli justa occasio conquerendi data videatur, quasi os Spiritui sancto obstruere velitis, dum rixas ac frivolas contentiones inhibere, quantum in vobis est, nitimini. Hæc porrò omnia, ut & pleraque alia. in Præfatione, quæ Illustriss. Electorem aliorumque Principum nomine huic de controversis capitibus Formulæ & eius epitomę præfigenda erit, contineri ac inseri necesse est.

Quum autem harum Regionum Ecclesiæ & Scholæ per quosdam publicè editos libellos (veluti eo, cui titulus est Grundfest id est, Fundamentum: & Novo Catechismo aliisque eiusmodi de Persona Christi tractatibus) in errorem miserè sint inductæ, ac pleræque etiam ex illis in maximam periculosissimamque dubitationem adductæ indeque Sacramentariis via in has regiones patefacta: quumque libri illi adhuc in manibus versentur multorum, qui fortè nondum agnoscunt lethale venenum in illis contineri: Operæ pretium, imò per quàm necessarium judicamus, Ecclesias Dei communi aliquo Theologorum, hujus præcipuè regionis, scripto admoveri, quid in istis libellis manifestè adversetur simplici fidei ac puræ doctrinæ, quam in his regionibus ante hæc gravia schismata magno consensu Christiani Doctores ex verbo Dei sunt professi.

Sic enim sperandum est, fore, ut non solùm qui nos subsequentur ab omni errore præmoniti caveant, sed & plerique errantes in viam revocentur, qui eiusmodi scriptis irretiti, neque seipsos, neque alios extricare vel liberare possunt. Id verò omnes brevi,syncera, simplici firmisque fundamenmentis nitente admonitione, ex ipsis impuris scriptis articulatim excepta, confici quam facillimè atque expediri poterit.

Quæ supersunt capita, maximè verò ad Typographiam spectantia per quam fit, ut multi infrugiferi libri, & ad Christianam unitatem in Ecclesia retinendam, minimè utiles in Publicum spargantur, & Ecclesiæ Dei multis minus necessariis, quibusque facilè caruerint, scriptis graventur: Vtilia verò multa ac præcipuè Doctoris Lutheri scripta ex hominum manibus excutiantur, unde denique exordium hujus tam funestæ dissentionis in hisce regionibus, nuper manavit. Quod præterea ad hujus unionis executionem

cutionem pertinet, quomodo scilicet illa sit constituenda, & cùm constituta fuerit, quo pacto per Dei gratiam firma & constans retineri poterit: adeò, ut nemo de injusta vi sibi illata meritò conqueri possit, & nihilo minus ad observationem justi alicujus ordinis omnes inducantur: Hæc (inquam) omnia nos ad præscriptam formam, quæ mense Martio proximè elapso, (cum Torgensis Formula aut Corpus Doctrinæ emendaretur) constituta fuit, remittimus.

Non potuimus autem ista V. C. pro officii nostri debita exsecutione celare. Rogamus itaque omnipotentem Deum ac Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut virtute Sancti sui Spiritus dignetur totum hoc Opus Christianum, (non solùm salutare & necessarium), sic ad optatum, & hactenus multorum piorum suspiriis expetitum finem perducere, quemadmodum illud feliciter in ipsius nomine cœptum, & per ipsius gratiam, V. C. nimirum opera, tam longè fuit jam perductum: nec illud vspiam quasi fixum & impeditum hærere aut retardari patiatur: sed faxit, ut semel tandem adversariis nostris Pontificiis hoc scripto os obstruatur & eorum blasphemiis occurratur. Sacramentariorum etiam & aliarum sectarum errores dissipentur, & misera afflictaque Ecclesia rursus ex animo exhilaretur. Cùm hoc opus vltimum fortasse Vale Domini nostri Iesu Christi hoc extremo Seculo futurum sit. Quod superest, Deus Opt. Max. hanc C. V. operam sine mercede esse non patietur, sed tum temporariis, tum æternis Benedictionibus amplè cumulabit. Ecclesia verò Dei, nosque omnes humili nostro servitio & precibus apud Deum promerebimur. Cujus paternæ potentissimæque tutelæ & protectioni C. V. Nos verò V. C. gratiæ ac benevolentiæ humillimè commendamus.

Actum Bergæ propè Magdeburgum 28. Maii Anno &c. 1577.

C. V.

Addictissimi atque observantissimi servi,
Kemnitius, Musculus, Cytræus, Selneccerus, Cornarius & Iacobus Andreæ.

Iudiciū de hac Bergensium Epistola dictatoria.

In hac plus quàm Dictatoria Epistola reperiuntur varia Argumenta persuasoria, quibus & Formulam Concordiæ, & eius subscribendi modum ad se præscriptum, commendant, & omnibus probari cupiunt sapientes & cauti isti consiliarii. Atque huc postea spectarunt semper omnia ipsorum studia, ut quoquo modo subscriptiones juxta præscriptum consilii hujus sui, extorqueant: Vt vel hinc manifestè probari possit, novam & inauditam esse hanc ipsorum procurandæ Religionis, & exigendarum per occulta suffragia subscriptionum, rationem.

Apparet etiam ex hac Epistola, Illustrissimum Principem Electorem Augustum, de generali Synodo convocanda, ad Ecclesiarum pacem & doctrinæ consensum constituendum, solicitum fuisse, ut qui etiam ab Apostolorum, & piorum ac Christianorum Principum atque etiam Episcoporum primitivæ Ecclesiæ exemplo, & vestigiis deflectere nollet, quo omnia ritè & ordine sine cujusquam præjudicio fierent. At verò non placuit usitatus ille & laudatissimus mos sex istis Bergensibus Theologis, & dissuaserunt, ne illum Illustrissimus Elector Augustus *sequeretur. Veriti sunt enim, ut ex literis eorum ad Electorem intelligitur, ne ita toti mundo manifestum fieret, quam multi ab illorum doctrina & sententia, tum inter Pastores, tum inter Principes & Ordines Augustanæ Confessionis dissentirent: quos diffidebant abs se posse in suam sententiam facilè pellici. Nisi potius veriti sunt etiam, ne eorum tum errores, tum perversa studia, tum denique manifesta tyrannis, quâ omnium fidei dominari, & soli in Ecclesia authoritatem Pontificiam obtinere nituntur, & detegerentur, & damnarentur. Noluerunt igitur in publicam Synodum produci suam illam Concordiæ & condemnationum Formulam, ne detectis, ut ipsimet inquiunt, in literis suis dissidiis, quæ inter ipsos in plerisque doctrinæ capitibus reperiri potuissent tum Sacramentariis, tum Papistis exultandi & triumphum de ipsis agendi, materiam suppeditent, & ita fiant posteriora priora prioribus. Egregia sanè ratio, quasi vel non omnibus plus satis constiterit, quàm plurimos in Germania ab horum novis & perniciosis opinionibus abhorruisse: vel ipsi in hoc Libro texerint & charitatis pallio operuerint suarum Ecclesiarum dissensiones, ac non magis eas omnium oculis & sannis hoc suo libro objecerint. Quis verò, si hujus consilii rationem investiget, non dicat potius, istos Patres non ausos fuisse sua illa præclara inventa, publico Synodi alicujus liberè judicio proponere. En ergo cur consultius existimaverint prudentes isti & providi Patres, occultas primùm subscriptiones ab illis exigere & extorquere, quos secum in omnibus sentire arbitrati sunt: nempe, ut quod publicis atque liberis colloquiis, & disputationibus se consequi posse diffidebant, id eorum Principum authoritate consequerentur, à quorum Theologis & Pastoribus sine controversia subscribendum librum hunc præsumebant: quorum deinde exemplo reliquos faciliùs ad subscribendum pellici posse confiderent, ut ita publicam authoritatem suis condemnationibus sine ullo aut labore, aut discrimine acquirerent.*

Augustus Elector Saxoniæ de convocanda Synodo solicitus fuit.

Bergenses Theologi cur Synodum dissuaserint.

At si totius vetustatis authoritate constitutum Synodo-

Synodorum ordinem ad decidendas doctrinæ & Religionis controversias summi isti Pontifices in tanta necessitate contemnendum duxerunt, debuerunt saltem cavere, ne in hac consultatione ab Augustana sua Confessione discederent, neve contraria aut suaderent, aut statuerent. In eius enim Confessionis Epilogo his verbis usus, necessitas, & utilitas, atque etiam authoritas Synodorum ipsi Cæsari proponitur atque commendatur. Faciet igitur, *(inquiunt Augustanæ Confessionis Ordines)* Imperator rem dignissimam sua magnitudine, exoptatam universæ Ecclesiæ, si in Synodo permiserit judicium de tantis rebus,, non illis, qui privatos affectus in consilium adhibent, sed delectis, piis ac doctis viris, qui gloriæ Christi & saluti universæ Ecclesiæ consulere sciant. Hæc est usitata *(aurigite aures Bergenses)* & legitima via in Ecclesia dirimendi dissensiones, videlicet ad Synodos referre controversias Ecclesiasticas. Hunc morem servavit Ecclesia inde usque ab Apostolis. Et præstantissimi Imperatores Constantinus ac Theodosius, etiam in rebus non valde obscuris & dogmatibus absurdis, tamen sine Synodo nihil constituere voluerunt, ut Ecclesiæ libertatem in judiciis dogmatum conservarent. *Hac cum totidem verbis in sua Augustana Confessione, pro qua accerrimè pugnare sese simularunt, scripta esse non ignorarint Patres isti Bergenses, cur ab hac trita & justa via deflectere sibi, in tantis suarum Ecclesiarum controversiis licere putarunt? Cur aliud Illustrißimo Principi* Augusto *suaserunt, quàm pii ipsorum antecessores inde ab initio reformatæ Religionis, sequendum voluerunt? Cur denique suam Ecclesiæ Christi libertatem adimere conantur? Quæ est hac tanta authoritas? nempe susque deque est novis istis Confessionis Augustanæ expositoribus & defensoribus ab illa cum volunt discedere, illam pro Arbitrio mutare, minuere, augere, & denique totam transformare & sine conscientia pervertere, ut sua dogmata & authoritatem stabiliant. Nam quod de scandalo tantopere videri volunt esse solliciti, si videlicet simplices intelligant, non planè in omnibus inter suos Theologos convenire, prætextum esse prorsus puerilem & frivolum, vel ex eo etiam deprehenditur, quod non æquè sunt interea solliciti, an turbæ & scandala ex hac ipsorum in Ecclesiam tyrannide, quâ dominium in ipsas conscientias usurpant, & omnia pro Arbitrio, per fraudes & captiosas artes gerunt, oxoriantur. Quid enim hoc aliud est quæso, quàm deglutire camelum, & culicem excolare?*

Elector Saxoniæ approbat consiliũ Bergensium & vrget subscriptionem ante Synodum.

Hoc tamen Bergensium Patrum responsum & consilium quum accepisset Elector Augustus *aliisque paucis Principibus communicasset, approbant istorum sententiam & consilium, urgentesque subscriptionem Libri etiam ante Synodum vel Conventum. Extant hac de re literæ Saxonis & Brandeburgensis, quas ad* Philippum Ludovicum *&* Ioannem *fratres Palatinos scripserunt 9. Iunii Anno 1577. petieruntque, ut non solùm ipsi huic Formulæ subscribant, sed etiam vicinis Principibus & Ordinibus Augustanæ Confessionis eam diligenter commendent, atque ei subscribant sedulò hortentur & curent. Generalem quidem Conventum omnium Ordinum indicendum sed prius subscribendum, & quidem sine omni conditione vel declaratione, nudè & simpliciter.*

Mann soll den Narren für die Roß stellen.

In eandem quoque sententiam scribit Elector Saxoniæ ad Richardum Palatinum Principem 9. Iulii, & Ducem Vuirtenbergensem: & hic etiam ad Iohannem Bipontinum 16. Iulii.

Dum hac sic deliberarentur & urgerentur ab Electoribus & Principibus aliquot, atque etiam à Bergensibus Patribus, nihilominus ex altera parte Principes & Theologi aliqui persliterunt in sua sententia, de Synodo generali convocanda, de examinando in ea Concordiæ libro & corrigendis multis in ea Formula.

Alterius partis Principes ac Theologi Conventũ vrgens ante subscriptionem.

Ad hunc modum scribit Iohannes *Princeps Bipontinus ad fratrem* Philippum Ludovicum *Neuburgensem 20. Iulii Anno 77. atque urget, ùt Conventus omnium Augustanæ Confessionis Ordinum habeatur. Queritur in Conventu aliquot suorum Theologorum 20. August. Librum Concordiæ non in ipsa substantia, sed aliquot saltem phrasibus mutatum & correctum esse: mandat simul eis, ut de titulo, præfatione & toto Libro sua rursus sibi exhibeant judicia. Parent illi Principi, & 23. Aug. scripto significant, quæ desiderent in Articulis de Libero arbitrio, Iustificatione & Descensu ad inferos: improbant etiam, quod dissimilitudinis Augustanæ Confessionis in Formula Concordiæ mentio fiat. His omnibus* Iacobus Heilbrunnerus D. *tunc temporis aulicus Biponti Concionator etiam subscripsit.*

Inter ipsos Theologos quoque, qui Bergensium factionis erant, aliquot fuerunt, qui, sive conscientia stimulante, sive metu de rerum successu adducti, illos monuerunt, à plurimis non probari, quod res tanta, & ad omnes Ecclesias attinens, tam paucis hominibus committeretur sine generali Synodo: Subscriptio simplex ab iis postularetur, qui deliberationi & decreto faciendo non interfuissent: in ipso etiam Libro esse non pauca, quæ emendationem, vel additionem requirerent: dogmata quædam, anathematismos & similia pugnare cum cæteris libris Normæ: imò & in illis ipsis confirmari Transsubstantionem & alia, quæ in declaratione damnentur: Condemnatio-

demnationes omittendas, Philippi honestam mentionem faciendam, & similia multa.

Collegium certè & Decanus Theologorum in Rostochiensi Academia de hac re Bergenses Patres fideliter ac diligenter suis literis ad vos scriptis monuerunt.

Reverendi & Clarissimi Viri, *inquiunt*, fratres in Christo colendi, non dubitamus, omnes pios & bonos ubique locorum Veritatis & pacis Christi amantes conjunctis vobiscum ardentibus Votis Filium Dei Doctorem & Redemptorem nostrum Iesum Christum assiduè precari, ut vos in tanta deliberatione, quâ nulla gravior & magis necessaria in genere humano institui potest de puritate Doctrinæ & Concordiæ Ecclesiarum restituenda, & ad posteros conservanda clementer doceat, regat & gubernet, & oculum videntem, & aurem audientem tribuat, ut vera, recta & salutaria consilia Electoribus & Principibus pacem & tranquillitatem Ecclesiarum magno desiderio expetentibus subjicere, & docentium & gubernatorum consensum & felices ac optatos successus obtinere possitis: Nos quidem & precibus nostris privatis & publicis deliberationibus vestris adsumus, & summam doctrinæ & dijudicationis seu decisionis disputationum de articulis controversis in libro Concordiæ comprehensam probamus, ut subscriptione nostra testati sumus, nec ab illa doctrinæ norma nos Deo juvante nunquam sejungemus. Cum autem non solum libellos in publicum editos, verùm varia & multorum gravium virorum, qui adversariis nostris non sunt addicti, judicia cognoscamus, quæ authoritatem & fidem huic Concordiæ libro detrahunt, quod res tanta ad communem Ecclesiæ totius & posteritatis & omnium piorum salutem pertinens à tam paucis hominibus suscepta & acta, nec in communi aliqua piorum & eruditorum Synodo communiter deliberata, & tractata sit: existimamus pro benevolentia, fide & observantia in vos nostra non alienum ab officio nostro futurum esse, si de his sapientum judiciis quæ vicinis gentibus Inclyto Regi Daniæ & aliis Principibus superius eandem nobiscum Fidei Confessionem amplectentibus assiduè aures nostras circumsonant amicè vos moneremus. Etsi enim scimus periculosum esse Synodos Theologorum frequentes convocare, quas tristioribus dissidiis & bellis occasionem præbere ex Historiis novimus, tamen cum ingens aliqua utilitas petit, aut necessitas cogit non semper incommoda & pericula quibus nulla magnarum rerum consilia vacant, & quæ mitigari & regi aliqua ex parte bonorum moderatione & principum consilio & authoritate possint, recusanda sunt. Neque verò non vidit incommoda Synodorum Vetus Ecclesia, in qua tamen, quoties extiterunt dissensiones de dogmatibus, Synodos cogerunt primum Apostoli, postea Principes optimi & sapientissimi Constantinus, Theodosius, Martianus, & alii, quorum aliqui Synodis ipsis interfuerunt, ut sua authoritate impetus turbulentorum quorundam & distractiones majores cohiberent. Neque verò aut Apostoli, aut illi sapientes Principes Synodos habituri erant, si existimassent, eas semper magis, ad dissipandas, quàm ad consiliandas Ecclesias facere. Et nunc hoc etiam tempore in tantarum controversiarum dijudicatione, & quidem cum subscriptio ab omnibus, qui docent in Ecclesia communiter petatur, communis etiam vel certè frequentior præcipuorum doctorum Synodus institui debebat. Nec dubitamus quosdam, (ut omnes aliquid humani patimur) hanc unam ob causam vehementius & pertinacius huic negotio adversari, quia ipsi ad communem deliberationem initio non vocati, nec postea adhibiti fuerunt. Existimamus igitur, horum æmulationis ac invidiæ & politicorum sapientum perpetuæ obiectioni de paucitate Iudicum, ex non servato processu judicii legitimo, hac ratione occurri aliquo modo posse, si ante libri publicationem ex omnium Augustę Confessionis Principum & statuum, & qui subscripserunt, & qui non subscripserunt Ecclesiis ad communem deliberationem Theologi convocarentur, futurum, ut major pars, quæ jam subscripsit consensura esset, nec facilè turbare illorum consensum pauci dissentientes possent. Quod si qui hactenus adversati sint, etiam vocati non venirent, ut aliqui se emansuros non obscurè ostendunt, tum speciosissimus hic prætextus, quod ad communem deliberationem adhibiti non fuerint, ipsis adimeretur. Hæc bonò & simplici studio nos pro amicitia nostra communi Spiritu Christi, ac eiusdem de Deo fidei & confessionis societate copulata monere voluimus. Prodest etiam in ipso libro Concordiæ, quædam diligentius considerari, ut status controversiæ de Libero arbitrio rectè formaretur, ut Renovatio naturæ per Spiritum Sanctum Iustificationi non præponeretur, ut dogmata quædam, & errorum damnationes cum libris, qui normæ loco ponuntur, non pugnarent. Scitis enim in Apologia Confessionis Augustanæ expresè dici Totam novitatem salvare, quod certè plus est, quam opera ad salutem necessaria

esse. Iustificatio enim subinde per regenerationem definitur, & Transsubstantio gravissimè in Formula Concordiæ rejecta, non solùm non damnatur, verùm etiam non obscurè stabiliri videtur. In loco de Cœna Domini Formula Lutheri dictum recitat, Quod Sacramentarii ideo nihil nisi panem & vinum in Cœna habeant, quod Corpus Christi adesse non credant. Atque eodem in loco prolixè disputatur, nec sumentium fidem esse causam præsentiæ, sed solam Christi veracis, & omnipotentis institutionem, cujus verba Sacramentarios retinere constat. Doctrinam de Lib. Arbitrio in Confessione & Apologia Latina scitis ita verbis conformatá esse, ut Pontificiorum & Synergistarum sententiam non expresè damnet, sicut etiam illo ipso tempore exhibitę Confessionis,(ut Acta testantur) Pontificii se prorsus de eo loco nobiscum consentire testati sunt. Rectius igitur Confessionis & Apologiæ dicta nihil ad solidam confirmationem nostræ sententiæ aut refutationum Synergistarum facientia omitterentur. Tres autem causas concurrentes conversionis & pœnitentiæ in tota fidelium vita durantis, & dictum Trahit Deus sed volentes trahit, rectè & piè explicari & declarari potiùs, ut in Torgensi Formula factum est, quod simpliciter damnari optaremus. In articulis Smacaldicis Spiritus Sanctus per decē præcepta datus esse dicitur. Item Iustificatio ipsa nō remissione peccatorum sola, sed etiam renocatione definitur. Hæc & similiâ an sint mutanda in editione, vel in præfatione, aut Appendice Libri Concordiæ declaranda, pro vestra pietate & prudentia cogitabilis. Valde etiam optaremus in præfatione aut Appendice ad quædam Cinglianorum, & præcipuè ad Apologiam Orthodoxo consensui præmissam & ad protestationem nullitatis breviter & nervosè responderi. Cùmque in cæteris doctrinæ controversæ articulis omnibus nulla omnino illius Personæ mentio nominatim fiat, existimaremus in loco de Cœna Domino etiam idem servari oportere. Et cum tantopere quidam urgeant & in Antithesibus pro, damnamus, ęquivalens verbum, reijcimus vel improbamus, substituamus, existimamus sine veritatis damno ipsis morem geri posse Philippi quoque nomen & authoritatem valde plausibiter Cingliani & alii qui à nobis dissentiunt, passim inculcant. Omnino igitur necessarium judicamus, si non ipsi Libro Concordiæ, ut saltem præfationi mentio D. præceptoris, & scriptorum ipsius modesta & gravis cum significatione pietatis & gratitudinis tam bene merito præceptori debitæ inseratur. Sed vobis hęc & alia rectiorà Spiritum Sapientiæ & consilii divinum suggerere, & tamen fidas amicorum monitiones gratas esse non dubitamus: Itaque veniam nobis benignè à pietate vestra datum iri planè confidimus. Bene & fideliter valete. N. Ianuarii Anno 1579.

Decanus & Collegium Doctorum Theologiæ in Academia Rostochiensi.

De Sangershusiano Conventu.

V*T igitur & suis ipsius promissis, & aliorum etiam Principum ac Ordinum postulatis satisfaceret* Augustus *Elector, jubet aliquot Theologos ad diem* 8. *Septemb. Anni* 1577. Sangerhusii *convenire, ibique de modo congregandi Synodum vel Conventum Electorum Principum, aliorumque Ordinum, atque etiam Theologorum deliberare, ut obstacula omnia amoveantur. Ibi decreverunt rursus, postulandam esse omninò seorsim ante Synodum à singulis subscriptionem sine omni exceptione, aut conditione ulla.*

Observet quæso totus mundus summam istorum Theologorum injustitiam. Majorum nostrorum memoriâ, in VVestphalia apud aliquos mos erat, prius suspendere furem, aut homicidam, quàm causa ejus, qui suspendebatur cognosceretur. Homicidâ mortuo, judicium habebatur an rectè de mortuo supplicium sumptum esset. Quid iniquius? quid injustius? quid crudelius in hac consuetudine? Annon autem istorum Theologorum ratio isti VVestphalicæ rationi est similima? Condemnant & jam diu condemnarunt Ecclesias exteras in hac sua Formula, & ut huic condemnationi Principes Theologi &c. subscribant, postulant: tum deinde fore Synodum & judicium pollicentur: ut posteaquam condemnatæ fuerint, judicetur an rectè sint condemnatæ exteræ Ecclesiæ. Sin autem prorsus habenda sit antè Synodus, eam exequutionis causa hoc modo indicendam & instituendam esse.

Electorem Palatinum debere ad eam vocare sequentes Comites; Wetterauwische/ Königstein/ Erpach/ Eysenbergk/ Rheingrauen/ Fleckenstein/ Leinigen/ Westerburgk/ *cum tribus Theologis: Civitates autem* Speyer/ Wormbs/ *cum uno duntaxat Theologo.* Quomodo Synodus indicenda.

Saxoniæ Electorem vocare debere Episcopum Meinensem: Comites von Schwarzenburg/ Stolberg/ Mansfeld/ Honstein/ Reinstein/ Barbi/ Solms/ Schönberg/ *cum tribus Theologis: Civitates autem* Erdfurdt/ Northausen/ Mullausen *cum uno tantum Theologo.*

Philippum Ludovicum & Iohannem Palatinos fratres debere vocare Comites Oettingen *&* Ortenburg/ *cum uno Theologo: Civitates verò* Dinckelsbühl/ Augspurg/ Regensberg/ Donawerd/ Nortlingen/ Bopsingen/ Alen/ Weissenburg *in Nortgavia, cum duobus Theologis.*

Marchio-

Marchionem Anspacensem vocare debere Comites, Castel/ Hohenlohe/ Wertheim/ *cum uno Theologo: Civitates autem* Nüremberg/ Weinßheim/ Schweinfurt/ Rotenburg *ad Deberam, cum uno Theologo.*

Iulium Brunsvicensem debere vocare Comites in Vuesphalia, Lipp/ Oldenburg/ *cum uno Theologo: Vrbes verò* Goßlar/ Lübeck/ Hamburg/ Lüneburg/ Braunschweig/ Hildeßheim/ Hanower/ Hammeln/ Einbeck/ Göttingen/ Bremen/ Halberstadt/ *cum quatuor Theologis.*

Marchionis Caroli Badensis Tutorem vocare debere Comites Hanaw *&* Erberstein / *cum uno Theologo: Civitates* Straßburg/ Colmar/ Mönster / Hagenauw / Landauw/ Weissenberg/ Keysersberg/ *cum tribus Theologis.*

Ducem Vuitebergensem debere vocare Comites Löwenstein / Limpurg/ *cum uno Theologo: Vrbes verò,* Vlm/ Memmingen/ Kempten/ Kauffbüren/ Feldkyrch/ Lindauw/ Rauenspurg/ Biberach/ Eßlingen/ Reutlingen/ Heilbrunn/ Wimpffen/ Schwäbisch Hall/ Eisenac/ Leutkyrch/ Giengen/ *cũ tribus Theologis.*

Decreverunt porrò in hoc Conventu, Theologos à Principibus, Comitibus & Civitatibus mittendos esse absque omni instructione præter Biblia & suam conscientiam, cum plenaria potestate subscribendi, etiam contra suorum Magistratuum & Collegarum voluntatem. Politicorum officium hoc esse debere duntaxat, ut caveant, ne Theologi dissentiant, sed intra limites Concordiæ se contineant, eosque ad subscriptionem tanquam ἐγγοδ᾽ώτλαι, *adhortentur. Quod si omninò aliqui ne tunc quidem vellent subscribere, reliquos tamen ad subscriptionem & publicationẽ Libri progredi oportere.*

Quum autem interea Subscriptiones Libri partim emendicarentur, partim extorquerentur aut aliis modis colligerentur, promissus talis Conventus prorsus evanuit.

Polycarpus Leyserus Michaelem Iudicem literis certiorem fecit, 20. Octob. quid in hoc Conventu Theologorum Sangershusii actum sit, & Colloquium Iacobi Schmidlini cum Cyriaco quæ Spangenbergio in eo habitum simul descripsit, tamen ad manus meas nunquam pervenerunt.

Formulæ Bergensi subscribunt aliquot Electores, Principes, Comites & Civitates.

Vicit tandem & perrupit superbißimus Bergensium Spiritus. Nam neque in Synodo examinato, neque correcto & emendato subscripserunt Libro quorum judicia & sententiæ conveniebant, Elector Saxoniæ & Brandeburgensis, Principes etiam, Comites & Civitates aliquot, ut est videre in Catalogo, quem initio Libri, tanquam Medusæ caput, præfixerunt Theologi.

CAPUT XX.

De Subscriptione Professorum, Pastorum, aliorumque Ministrorum in Academiis, Ecclesiis & Scholis, & modo agendi Bergensium in colligendis subscriptionibus.

D*iximus de Subscriptione Formulæ Concordiæ publicâ Electorum, Principum, Comitum & Civitatum aliquot; nunc de privata quoque Professorum, Pastorum, Ministrorum, Ludimagistrorum, eorumque Collaboratorum & Calefactorum aliqua referemus.*

Vt in genere Liber Concordiæ Ecclesiarum & Scholarum Ministris à Bergẽsibus cõmendatus sit.

Convocati sunt igitur per diæceses Ecclesiarum, Academiarum & Scholarum omnis generis Ministri & Professores. Ac primùm *coram illis recitata est historia de dissensionibus ortis post Lutheri mortem, & de scandalis in Saxonicis Ecclesiis, Academiis, Scholis, domibus ac familiis.*

Deinde *dictum est de Electoris* Augusti *consilio & proposito, volente consulere & mederi Ecclesiis Augustanam Confessionem amplectentibus, non tantum contra Pontificias idolomanias & Calvinianam doctrinam, sed etiam contra domestica certamina.*

Tertiò, *de Conventu Torgensi Theologorum aliquot commemoratum est, quo consilio, quomodo, ad quem finem indictus, & quid effectum esset.*

Quartò, *dictum est de libro ipso, oblato Torgæ Electori Saxoniæ à Theologis convocatis & ab Electore ad alios Electores, Principes & Ordines Protestantium misso, ut judicia exterorum, qui Torgensi Conventui non interfuissent, Theologorum inquirerentur, quorum magna pars librum probasset, & Deo pro tantâ luce & dexteritate gratias egisset, petiissetque ab Electore, ut ad Dei gloriam, & Ecclesiarum Augustanæ Confeßionis Concordiam salutarem in hoc proposito constanter pergeret: de iis autem qui Librum improbarunt, & multa in eo corrigenda ac mutanda judicarunt, magnum fuit silentium.*

Quintò, *de Conventu Bergensi propè Magdeburgum narrarunt, ut in eo perlectæ essent Censuræ omnes & singulæ, sed quid illæ admonerent & flagitarent verbulo quidem indicarunt, quemadmodum nec de Synodo & Conventu, ad quem non solùm Theologi Augustanæ Confeßionis, sed etiam aliarum Ecclesiarum convocarentur, & in eo audirentur, ante quàm damnarentur.*

Sextò, *de eodem Libro jam exhibendo & prælegendo Ministris Ecclesiarum & Scholarum*

in Saxonia, tanquam de postremo Opere, quo Deus procauldubio in tanta luce Evangelii, quam securitas hominum supra modum aspernaretur, mundo immundo valedictus esset.

Septimò, *properanter illis prælectus est Liber.*

Octavò, *à Theologis, authoribus Libri, Principum nomine, imperata fuit omnibus subscriptio. Additæ sunt adhortationes speciosæ ut scilicet unusquisque suæ conscientiæ rationem haberet, nihil vel in gratiam vel odium cuiusquam faceret, nec dubiâ & hæsitante conscientiâ propositis capitibus subscriberet; cum hac tamen correctione: Tam diligenter, & accuratè, & sæpè singula Libri verba, à se examinata trutinâ monetariâ, & pectine textorio & Stylo Spiritus Sancti sic exarata esse, ut nullius conscientia hac subscriptione lædi possit: & similes subscriptiones jam fieri in toto Imperio: nominatim etiam in multis Ecclesiis celebribus, quæ tamen nunquam subscribere decreverant, & quarum Censuræ, cupientibus eas videre, denegatæ sunt.*

Nonò, *Promissum etiam liberaliter, si quis haberet aliquid scrupuli illum, & quantum satis essent auditum iri: cogendum esse neminem.*

NB. Decimò: *quum quidam petiissent, saltem Libri copiam sibi fieri, ut eum in prælectione non satis intellectum possent relegere, promissus illis Liber, nunquam verò datus & exhibitus est ipsi autem paulò post locis suis moti sunt.*

Vndecimò, *qui etiam subscriperunt cum conditione Liberæ conscientiæ, si qua deinde illis occurreret in Libri consideratione dubitatio locis suis moti sunt.*

Duodecimò, *cùm in cœtu à quibusdam in dubium vocata est subscriptio, quorum sententiis auditis alii quoque movebantur, singuli deinceps seorsum ad subscribendum sunt accersiti.*

Causæ ob quas aliquib. Libro Concordiæ subscribere grave fuit, Imò Patres Bergenses, ut ex Dictatoria eorum Epistola, ad Augustum Electorē scripta liquet.

Sed ne sic quidem effugere Theologi potuerunt quin multa & magna gravamina multi ipsis obijcerent, præsertim quòd subscribere juberentur libro nunquam perlecto. Vituperarunt hunc agendi in re tanta modum, tanquam novum & injustum, etiam viri politici. Sed illis responsum à Theologis, sic velle Principes, *illos interrogent, quare sic velint? illos responsuros: Si librum inter prælegendum non satis intellexissent, ac spectarent ipsos, ut qui nihil non rectum scripserint: sicut de audita concione, sic etiam de libro hoc ex prælectione ipsos judicare posse. Obiectum fuit illis, suspectum esse meritò, quod nulla in Libro mentio fieret* Philippi *& Scriptorum eius: responsum ab illis est*, Philippum *quidem studiis philosophicis & literariis multum profuisse, sed secus esse in Theologicis: Sic Solomonem scripsisse multa Spiritu prophetico, & tamē in senecta prolapsum in idololatriam, ut salus ipsius in dubio sit. Apud alios tamen encomiis etiam* Philippi *recitatis, negarunt se illius scripta reijcere, eius autem mentionem in Libro non fieri, eò quòd à multis nimiùm eius authoritati tributum fuerit neque hanc esse injuriam, quum ne* Brentii *quidem meminerint, qui longè meliùs quàm* Philippus *meritus sit de Ecclesia*, Lutheri *autem ideò se meminisse, quia sit præcipuus Doctor Augustanæ Confessionis, & quia ab illo, ipsi & synceri Ecclesiæ Doctores nominent se* Lutheranos *Sive tamen* Philippus, *sive* Brētius, *sive* Lutherus *aliquid normæ Bergēsi contrarium scripsisset, hoc esse reijciendum. Objectum, ministros priùs Corpori doctrinæ subscripsisse, quod nondum sit publicè retractatum, aut refutatū, non ergo se posse conscientiâ & honore salvo, hac subscriptione ab illo deficere: Responsum, Corpus doctrinæ obtrusum fuisse Ecclesiis, insciis Principibus, & hoc per illud esse quæsitum, ut libri* Lutheri *removererentur ex Ecclesiis & Scholis: Etiam ex ipsis Theologis Bergensibus esse aliquos, qui existimarint, se non errare; qui tamen jam victi concesserint in aliam sententiam, publicè damnato Corpore doctrinæ. Objectum, priùs se coactos subscrisisse Articulis Torgensibus, his Librum Bergensem adversari: grave igitur sibi esse, toties subscribere contradictoriis doctrinæ formulis: Responsum Torgenses subscriptiones esse irritas, quia articulis illi non fuerint rectè conscripti: se igitur ipsos nomine Principum absolvere ab omnibus priùs factis subscriptionibus. Objectum ipsos quoque Theologos antea probasse Corpus doctrinæ, & confessos esse, omnes articulos doctrinæ rectè in eo explicari, Sic enim scribunt in Itinerario suo, seque consensisse cum Theologis Vuitebergensibus, secundùm Corpus doctrinæ testantur: Responsum, etiam ipsum* Philippum *subjecisse scripta sua iudicio Ecclesiæ. Objectum, illos priùs confessos esse, non tantum voce, sed etiam in eodem Itinerario suo Anno* 70. *edito, quòd in Saxonia ubique puram & consentientem doctrinam invenerint, ab ea quum non sit discessum, quare nunc mutare eam cogantur? Ne quidem responso hos dignati sunt. Objectum, discedi à veteribus decretis Principum, factis Francofurti, Naumburgi: Responsum uno verbo, illa non aboleri. Objectum, Bergensem Librum novam esse Confessionem: Responsum Normam constitui exemplar Confessionis oblatum Carolo Imperatori, non esse novam Confessionem. Objectum, gravem esse condemnationem tot Ecclesiarum exterarum: Responsum, non homines, sed dogmata condemnari.*

Mendacium.

Rationes afferentibus, quare dogmata Libri multa probare non possent, responderunt simpliciter, se non discendi, sed docendi causâ venisse.

Multos

Multos, quibus hoc modo persuadere subscriptionem non potuerunt, hortati sunt, ut saltem subscribant, manentes in pristina sua sententia; eosque fraudulentis verborum captationibus irretire, & à se invicem disjungere omni ratione tentaverunt. Si qui contra librum & subscriptionem vel hiscerent, Sacramentarii proclamati, calumniis atrocibus proscissi & obruti sunt. Principibus persuasum à Theologis istis, quicunque recusarent huic Libro subscribere, eos tanquam homines suspectæ fidei cavendos esse.

Hæc & similia in diversis locis acta sunt, alibi per Theologos dogmati Vbiquitaris faventes; per Magistratus, ut suos ad subscriptionem cogerent, persuasos; alibi Theologorum technis; alibi authoritate & gratiâ Principum; alibi populo adversus Magistratum incitato; alibi incusso metu invidiæ, alienationis animorum à se, exclusionis ex pace religionis; &c. Acriùs secundò aut tertiò recusantibus dictum est, non aboleri Corpus doctrinæ; privatim eis permissum, ut subscriberent hac annexâ conditione, Quatenus Formula Bergensis cum Corpore Doctrinæ consentit: coram testibus autem, objicientibus conditiones, quibus cum subscripserant, responsum; eos subscripsisse simpliciter. Quibusdam persuasum, ut non Formulæ Concordiæ, & huic annexæ obligationi, sed tantum libris ei præfixis subscriberent.

De exemplarium Libri Concordiæ dissimilitudine plurimi conquesti sunt, sed frustra. In editione Libri conditiones omnes, quibus multi subscripserunt, penitus omissæ, solis eorum nominibus in Catalogum relatis: ac nec omissa nec mitigata Formula obligationis conscientiarum, ad finem Libri annexa, quam sine illis conditionibus non fuissent acceptaturi.

Minæ Bergensium si qui subscribere recusarunt.

Sparsi sunt etiam à tribunitiis Theologis sermones minaces, si qui perstarent in recusatione subscriptionis, removendos, aut si ultrò dimissionem peterent; arresto detinendos, Musæa & scrinia quoque ipsorum perscrutanda esse. Similiter olim ab hæreticis hic modus agendi usurpatus quoque fuit. Eleusium Cyzicenum Episcopum, referente Socrate lib. 4. c. 6. coegit Valens Imperator dogmati Ariano subscribere comminatione exilii & publicationis bonorum territum. Lucius Arianus Valentis Imper. favore fretus, & cùm militibus in Ecclesiam Alexandrinam irrumpens, Petrum Episcopum & Arianæ hæresi resistentem expulit, ut Theodoretus narrat. Lib. 4. c. 22. In Ephesina secunda Synodo, judices armatis militibus septi fuerunt, & confirmata est Eutychis hæresis factione Dioscori Alexandrini Episcopi: Flavianus Constantinopolitanus Episcopus orthodoxus, sic percussus & calcibus ex concessu expulsus, ut triduò post mortuus sit, quem mortuum etjam Dioscorus pedibus calcavit. Theodoreto Cyrensi, functio Episcopalis adempta, ac multi, quorum vi vel fraude extorta fuerant suffragia, deinceps testati sunt conscientiæ vulnera, detestantes captivæ manus impiam subscriptionem.

Atque hæc fuit via, hic modus agendi, hoc aucupium, quo Theologi Sex Libri sui subscriptiones collegerunt. Etsi autem ingenia callida & sophistica nihil tam inconveniens dicere aut facere possint, cujus excusationem & prætextum speciosum non inveniant: tamen ex hac rerum gestarum Epitome, omnes boni nec pravo aliquo præjudicio fascinati intelligerent quàm, procul in his actionibus ab omni jure & æquitate, à Regula Verbi Dei, à dilectione Christiana, à more Apostolico & Ecclesiastico, Theologi isti recesserint.

De hoc etiam novo & in Ecclesiâ Christi inusitato agendi modo, injuriis etiam ac imposturis Bergensium Theologorum, cum multis lachrymis & suspiriis multis in locis multi honesti viri, Ministri Ecclesiarum, graviter conquesti sunt, & propterea etiam subscriptiones suas, tanquam per fraudem extortas, retractari palam professi, se non secundùm novum sed secundùm vetus Corpus doctrinæ, & jam docere, & deinceps etiam docturos suas Ecclesias, neque aliud se promisisse.

Etsi autem in hac Epitome nihil narraverimus quod non sit actum, quodque non in tota Germania notorium sit: Tamen ut viis, quæ diximus, major fides habeatur, aliquot saltem exempla in testimonium adducam.

Anhaldinorum testimonium de Schmidlini modo agendi.

Anhaldini Theologi *in Censura sua de Libro Bergensi, jussu Principis Anhaldini scriptâ Anno 77. pridie Calend. Septembris inter alia referunt, Ante Annos ferè septem* Iacobum Schmidlinum *non accersitum ad Principem Anhaldinum venisse, gravissimeque conquestum fuisse, Protestantium Ecclesias longè lateque per effrenem calumniandi libidinem diffamari, non duos in iis reperiri Pastores, qui in uno vel altero Articulo Augustanæ Confessionis consentiant. Tunc autem ipsum non plures quàm quinque solùm articulos exhibuisse, de quibus controvertatur, ideoque se dimissum dixisse, ut diligenter in hanc rem inquirat, quò calumniatoribus istis impudentissimis os obstruatur. His* Schmidlini *querelis se condoluisse & fidem simpliciter habuisse, deque Principis sui consensu, talem fidei suæ Confessionem coram* Schmidlino *edidisse, Theologi Anhaldini testantur, ut ipse, sublatis in Cœlum manibus, Deo, Principi Anhaldino, eiusque Theologis gratias egerit, fratresque dilectissimos Theologos nominarit. Se etiam arbitratos fuisse, si tantum pro Augustana Confessione pugnaret Schmidlinus,*

satis testimoniorum, in vel una Anhaldina ditione, adversus calumniatores istos reperisse. Ad hæc, licet admoniti fuerint, ut sibi ab eo caverent, tanquam non ubique veraci, sibique ipsi simili, secum etiam tum circumferret Appendicem *quandam ad Articulum de Cœna Domini, in qua Anhaldinis blandis verbis suam Majestaticam realitatem commendare & obtrudere conatus sit, se tamen* Appendicem *istam nūquam purè & simpliciter approbasse, neque tamen etiam* Schmidlinus *in proposito suo impedire voluisse, præsertim quum sanctissimè testatus sit quicquid hac in parte faceret, id omne adversus Flaccianos vicinæ Academiæ fieri, & in honorem* Philippi, *pro cujus Corpore doctrinæ ad extremum usque vitæ Spiritum pugnare decreverit. Ipsum præterea, priusquam in Saxonia & vicinis terris fixum locum & patrocinium aliquod nactus esse!, dictam* Appendicem *de Realitate his blandis verbis, tāquam astutissimam vulpem, insinuasse:* Nulla nos πολυπραγμοσύνη vel curiositate in hãc disputationis arenam descendimus, sed libenter volumus pacē & concordiam cum illis colere, qui nobiscum verba Christi simpliciter retinent, veramq; Christi Corporis & Sanguinis præsentiam fatentur in Cœna Sacra, *&c. Ab utraque verò parte, tam Flaccianorum quam Vuitebergensium, tum quidem temporis ita exceptum fuisse, ut suam confictam majestatem & realitatem, tum quidem suppresserit & suo loco reliquerit, donec his annis proximis ita se in aulas Principum insinuarit, ut eius opinio de majestate & realitate authoritate & patrocinio eorum Torgensibus Articulis, & tandem etiam Libro Concordiæ inserta fuerit. Sese autem ex Scriptura Sacra, Conciliorum decretis & Patribus didicisse, Articulos de Persona Christi & Cœna Dominica, distinctos esse Articulos, & unumquemque suo peculiari fundamento inniti. Cùm itaque rursus Anno 77. in Dominica* Iudica *ad Principem* Anhaldinum *venisset, eiusque Theologi suam sententiam modestè* Schmidlino *indicassent, eique in faciem dixissent,* Tu in æternum hoc argumentum non solves, *seipsum confestim magna cum importunitate adversarium eorum professum esse, & coram Filio Dei testatum, se in æternum sententiam illorum non approbaturum: coram Principe verò Anhaldino dixisse, discrepantiam tantùm in verbis esse inter se eiusque Theologos. Denique, eum jam aliquot mille vota & subscriptiones hominum supplicium & magna ex parte ineruditorum, novo planè & inusitato processu, consequutum esse, eoque rem adduxisse, ut nulli tutò liceat diversum quid ab hoc Libro credere, & contra eum vel clam, vel publicè aliquid loqui, &c.*

Ex Iena 11. *Calend. Ianvar. Anni* 1576. *scripsit P. S. ad amicum quendam ad hunc modum:* Si me turbulentorum Flaccianorum & Vbiquitariorum turbis immiscere vellem, de conditione minimè laborarem. Sed Deum in hac delira mundi senecta me conservaturum spero, ne eorum virulentâ contagione, quæ animum & corpus penetrat, inficiar. Status Academiarum in his regionibus est certè miserrimus, & inprimis nostræ Thersites Tubingensis, inventor, pater, acerrimus defensor novæ Vbiquitatis Sphyngis, jam ceu Acolus excelsâ in arce ad gubernacula sedet, tenens præ omnibus solus clavum: expansis velis & plenis ventis jam navigat, visitans & perreptans omnia loca, plenariam potestatem habens reformandi Academias, ab officio deponendi, ad fastigium honoris evehendi Pastores, Professores, Ludimoderatores omnes, pro sua libidine, qui futili & hactenus in nostris Ecclesiis inaudito Vbiquitatis dogmati subscribere recusabunt. Academia Lipsensis ardelioni, & duobus Consiliariis nobilibus ex aula *Læsero* videlicet & *Einsidelio*, privilegia omnia offerre legenda coacta est. Singuli privatim examinantur. Subscribent, aut eis aquâ & igni interdicetur. Altum prætera omnibus & singulis silentium impositum est, ne quis sub maxima pœna aliquid evulget, donec examinatæ fuerint & reliquæ Academiæ. Fraudem hujus rei etiam lippi vident. Iam profecti sunt Vuitebergam, ibi, ut scis, multis adhuc latitant boni viri & Nicodemi, qui Christum noctu conveniunt: sed illis os obturatum est. Multi præ timore hinc inde veritatem agnitam abijciunt, & sunt quasi Apostoli Tempore Passionis derelinquentem Christum. Ad festum Epiphaniæ nostram Academiam Vbiquitarii visitabunt. Nostrates valdè sibi metuunt, & verentur vel insignem mutationem, aut totius Scholæ dissipationem. Ne nostra Academia, labantibus pedibus, corruat, valdè vereor. *Dom. Dom. David* vir bonus, ut scis, metuit nescio quid: vereor ne subscribat; si recusaverit hoc, eius locum Gigantea proles *Vuigandus* occupabit.

Aliud testimonium P. S. de modo agendi quo usus est Schmidlinus cum sociis.

Sed audi quid ille circumforaneus Tubingensis in aula consequutus sit. Sunt hic quidam candidati, qui Doctoribus titulum petunt: Illis remora injecta est, ne in proposito pergant usque ad Ceretanei adventum. * Et, quod deplorandum, mandatum est, ne aliquis interea ad munus Ecle-

Ecclesiasticum ordinaretur. Quo hęc inhibitio vergat dies docebit. *Sartorius* mœrore conficitur: proculdubio removebitur quoque quòd non approbet Vbiquitatis φαντασμα. De constantia N.N. integerrimi viri & nostri hospitis non dubito. Plures sunt hic Nicodemi & Iosephi ab Arimathea quàm sperassem: Sed ignis probabit brevi. Deus suos conservet, ne ab agnita veritate recedant,&c.

De modo agendi in emendicandis subscriptionibus Formulæ Bergensis ex Selnecceri Recitationibus.

Actionum autem injustitiam & modum agendi inusitatum Patrum Bergensium in circumcursitando, & emendicandis, seu potiùs extorquendis votis & suffragiis, breviter à Neustadianis in Admonitione sua & strictim adumbratam, vivis quasi coloribus depinxit in Recitationibus suis Nicolaus Selneccerus, *ex quibus præcipua ad hunc locum, cum* Iohannis Balæi *animadversionibus, referam. Omnibus enim sine præjudicio Narrationes illas legentibus apparet, ex multorum puerilibus ac ridiculis assentationibus, magnam partem ex inscitia, vel affectibus, vel studio partium aut gratiæ hominum subscripsisse Concordiæ libro, qualium vel sexcenta suffragia turpe est cum unius viri docti & cordati sententia conferre. Apparet etiam ex multorum objectionibus, plerosque, in quibus aliquid doctrinæ, eruditionis ac judicii fuit, & libri dogmata, & actiones Theologorum minimè probasse. Apparet denique ex Theologorum istorum, seu Bergensium Patrum responsionibus, quàm frigidè, quàm sophisticè & fraudulenter causam suam egerint, quamque, vel imperiti doctrinæ Christianæ & rerum Theologicarum fuerint, qui responsis talibus acquieverint, vel metu periculorum, & multitudine servilium suffragiorum oppreßi, qui argumenta sua tam leviter deseruerint & proiecerint, quæ tamen suâ firmitate facilè se tutata fuissent, si loquendi tam fuisset locus, quàm audiendi, & tacendi, & imperata faciendi.*

Quid actum Vuitebergæ in collectione suffragiorum.

Anno Domini igitur 1577. *Iunii* 15. *die subscriptionum petitio Vuitebergæ cœpit. Ibi integro biduo omnibus Ecclesiarum diœcesi Vuitebergensi subjectarum Ministris Librum istum* τῶν Παραδόξων *in Arce*, Schmidlinus & Selneccerus, *prælegerunt: interjectis à* Schmidlino *explicationibus, exquisitis scilicet, de Persona & Majestate Christi fictitia, de Libero arbitrio, Eucharistia & aliis: quibus omnibus effectum est, ut universi subscriptionibus suis tandem confirmarent Articulos illos in novo illo Libro comprehensos. Sciscitantibus aliquibus causam, de profundo* Philippi *in novo isto Libro silentio, & quomodo liberari à juramento suo, quo Corpori doctrinæ* Philippi *obstricti essent, tandem poßint; responsum fuit à* Schmidlino, *Electorem Saxoniæ jam facto eos absolvere à prioris juramenti obligatione*, quia, ut scitis, *dixerat*, Philippus jam longo tempore est & fuit suspectus non tantùm de Calvinismo, sed etiam de aliis articulis, & inprimis de Libero arbitrio, de quo quanta certamina inter docentes in his terris Saxonicis mota fuerint, neminem vestrum latere potest. Daß Buch aber / so ihr ietzt habt hören vorlesen / ist ein solches Buch / daß nicht ein Mann allein / sonder ihr viel / nicht in einem / sondern in vielen Jahren gemachet haben: Ist auch so wol durch die Hächlen gezogen worden / daß weder ietziger Zeit noch hernach iemands etwas daran wirdt wissen oder können tadlen: und darnach solt ihr auch alle ewer Lehr und Predigen richten.

Postea 26. *Iunii in templo publicè gloriatus est idem* Schmidlinus, *de Concordia non solùm feliciter inchoata, sed penè etiam confirmata.*

De Academiæ Vuitebergensis subscriptione.

De hac autem Vuitebergensis Academiæ subscriptione, sic inter alia quidam ad Amicum scripsit: Academia Witebergensis in extremis constituta est agonibus. Omnium facultatum Professores (paucis exceptis) partim minis fracti, partim fraudibus mirificis circumventi, Pandoræ Vulcaneæ subscripserunt. Quotquot subscriptionem recusant, stationibus suis relictis solum vertere coguntur. Interea passim horrenda prodigia conspiciuntur, proculdubio fatalem ruinam, vel alias quasvis tristissimas calamitates regionibus istis minitantia,&c.

Die 27. *Iunii excurrerunt in vicinas regiones, in quibus tamen minori felicitate de successu impari pleraque acta sunt de iis* 10. *Iulii* Polycarpus Leyserus *Pastor novus Vuitebergensis, conquestus est in Concione publica Mercuriali: Esse videlicet Principes nonnullos, & alios homines, qui impedire conentur Divinum illud Reformationis Ecclesiarum Saxonicarum opus, sed spem tamen esse, ut per gratiam Dei incœptum feliciter ad finem perducatur, ideoque diligenter monuit & hortatus est populum ad preces.*

Tandem 11. *Iulii è cathedra loco summo Auditorii maximi novus hic Pastor affirmavit inter alia*, Formam Servi assumptam (*Philip.* 2.) nequaquam accipiendam esse de Natura Humana, sed de exinanitione seu humiliatione, quam postea Christus Ascensione & Sessione ad dexteram Patris rursus deposuerit. *Item*; Majestatem statim in ipsa Conceptione communicatam esse Humanæ Naturæ Christi. *Item*, Divinam Naturam in Christo esse ipsam omnipotentiam: Humanam autem Naturam esse omnipotentem. *Item*, λόγον esse omnipotentem per se, Hominem Christum verò per gratiam. *Discrimen etiam inter omnipotentiam & Omnipotentem*

tale statuit: ὁ λόγος, *inquit*, omnia agit & operatur per assumptam carnem, cui realiter communicata est Omnipotentia, quemadmodum patet ex miraculis Christi, & ex illo dicto, Pater adhuc operatur, & ego operor. Ergo, *inquit*, non de Divina natura intelligendum est, sed de Humana: Sicut & illud, Mihi data est omnis potestas: Mihi, scilicet, non Divinæ Naturæ, sed Humanæ. *Sic igitur* Polycarpus *hic cum suo* Schmidlino ἕνωσιν ὑποστατικὴν *in Christo evertit: duas in ipso Naturas distinctas cum Eutyche vel tollit vel certè confundit: Voluntates etiam & operationes Naturarum diversas cum Monothelitis pervertit: Deificationem Naturæ Humanæ Serveticam & Schuenckfeldianam denuò asserit: Antitrinitariorum violentas locorum Sacræ Scripturæ detorsiones confirmat: discrimen inter Christum & alios Sanctos tollit: Naturas cum Persona & officio Christi permiscet: Naturæ item Divinæ proprietates cum præclarissimis donis in naturam humanam collatis per resurrectionem, glorificationem & exaltationem involuit: Mediatoris officium secundum utranque naturam consideratum infringit, & falsissima expositione plurimos Sacræ Scripturæ locos corrumpit.*

Leyseri errores.

Postquam autem blasphemias has 11. *Iulii evomisset, statim* 13. *die post, evidentissimo divini judicii testimonio, fulmine tactum est utrunque Arcis & Parochiale Templum, & simul unà Collegium*, Augusti *nunc dictum, olim Lutheri Monasterium. Hæc ubi in Aulam Electoris allata fuissent, Concionator aulicus* Mirus, Iacobi Schmidelini *juratus hostis, publicâ concione in consilia & conatus ipsius, tecto tamen nomine, vehementissimè invectus est.*

Vuitebergæ Arcis & Parochiale templum fulmine tangitur.

VVitebergâ Herzbergam excurrunt Vbiquitatis Apostoli. Ibi, quum Liber perlectus esset, motæ sunt ab aliquibus ejusmodi quæstiones, ut responsionibus ad eas datis, nemo nisi aut stupidus, aut mancipium acquiescere possit. Quidam quæsiverunt de communicatione Idiomatum, an scilicet ageretur tantùm de Humana Natura in abstracto, an verò de Persona, cùm de omnipræsentia diceretur, & putarunt extendi Humanam Naturam. *Sententia horum fuit, si non tantùm homo Christus, sed etiam Humanitas ejus dicatur esse ubique, sequi Naturarum confusionem & coextensionem. Responsum eis fuit*, quòd Humana Natura non extra personam τοῦ λόγου, sed in ipsa Persona consideraretur. *De Humana autem Natura Christi extra Personam, nullam unquam quæstionem quisquam movit, cùm extra assumptionem nulla fuerit. Non ergo explicat, sed eludit hæc responsio quæstionem, quæ quærit, An caro unita λόγῳ sit ubique, atque hoc ipsum negat. Additur*, Omnipræsentiam non de extensione & diductione in infinitum; sed de omnipotente gubernatione intelligi. *Non credibile est Schmidlinum hæc dixisse: neque enim ille omnipræsentiæ loco, cuius causâ tot labores & peregrinationes suscepit, omnipotentem gubernationem substituere solitus fuit. Fraus etiam subest & elusio in extensionis, diductionis & expansionis vocabulis. Hæc enim propriè loquendo competunt ei, quod partem extra partem habet, ita ut alia pars in alio loco sit. Propriè igitur nec ipsa Deitas per extensionem ubi est. Est enim ubique tota & individua. Sic autem si Corpus dicant esse ubique, palàm abolent & confundunt cum Deitate naturam Corporis, ut quod infinitum sit, & partem extra partem non habeat. Eadem ergo manet absurditas, sive extensam, sive non extensam corporis substantiam statuant ubique.*

Pag. 68. Herzbergæ ut ... sub... ptio...

Ea etiam sequuntur, Schmidlinum non dixisse, sed Selneccerum, apertè testantur, Fabro aliis fortasse tum occupato, aut connivente, quòd hanc suam & Selnecceri discrepantiam neminem ex præsentibus animadversurum putaret: additur enim, Omnipræsentiam intelligi de præsentia secundum expressum verbum. *Hæc redolent non Vbiquitatem generalem* Schmidlini, *sed restrictam* Selnecceri, *& sensus est, Carnem Christi non esse in omnibus locis præsentem, sed tantùm in pane Sacramenti, ad quem se expressò verbo allegarit. Et tamen huic responsioni opponentes acquieverunt. Aut igitur fraudes Vbiquitariorum non animadverterunt, aut suo metu periculorum urgere non fuerunt ausi.*

Quæsiverunt ibidem nonnulli de voce Realis communicationis, *& responsum eis fuit*, realiter omnia Idiomata communicari, salvis substantiis & proprietatibus utriusque naturæ. *Quo pacto autem proprietates Naturarum manere possunt, si realiter altera alteri suas communicet? Proprietatem enim communicatio tollit. Inest his verbis etiam altera contradictio: Si enim omnia Idiomata realiter communicantur, quomodo salvæ manent utriusque substantiæ & proprietates? Inest & tertia: Nihil enim volunt realiter prædicari de homine, quod non realiter prædicetur de Humanitate: Et tamen realiter hominem esse Deum æternum, conditorem mundi, cùm Luthero fatentur; Humanitatem esse Deum æternum conditorem mundi, negant. Ergo non oportet carnem esse omnipræsentem, quia homo est omnipræsens.*

Additur, monuisse quosdam, Institutionem unicum fundamentum esse doctrinæ de Cœna. *Concessit illis hoc Schmidlinus. In Expositione autem controversiæ de duabus Naturis in Christo, &c. docet*, Vbiquitatem fundamentum esse præsentiæ Corporis Christi in Cœna, *pag.* 91. *Et in scripto contra Heydelbergenses, pag.* 61. Quicunque, *inquit*, hanc Majestatem Vbiquitatis nobiscum fateri nolunt, isti verum

verum fundamentum præsentiæ Corporis Christi in Cœna negant: Et nisi ex hypostatica unione duarum Naturarum in Christo concedatur, Corpus ejus in omnibus ubique locis esse, frustra, dicunt *Vbiquistæ*, inculcari veritatem verborum, Hoc est Corpus meum; pro quibus etiam ne ad momentum quidem amplius velint dimicare, *Brentius & Schmidlinus fatentur.*

Quidam denique de Libero arbitrio quædam monuerunt, esse *nimirum* tres causas conversionis, quo ad modum, non quo ad effectionem æqualem; & nisi voluntas hominis ut subiectum convertendum adderetur, infusionem Spiritus Sancti, & coactionem ad conversionem statui oportere, & ita in Deum causam indurationis & damnationis conferri. *His responsum est de mediis, Verbo & Sacramentis, per quæ Spiritus Sanctus efficax esset, & quibus homo uti posset propriâ suâ facultate. Hic verò cæcus surdastro verè litem movit. Non enim audiunt verbum, nisi quibus Deus miserit præconem verbi: nec assentiuntur & obtemperant verbo audito nisi qui ordinati sunt ad vitam. Nec tamen Deus est author cæcitatis & contumaciæ, cùm omnes naturâ cæci & contumaces sint; illuminantur autem & emolliuntur, quorum Deus miseretur. Rom. 9. & 10. Act. 12. Dum intra hos limites se non continent, neque novas inclinationes ab actionibus voluntatis discernunt, aut plus, aut minus Libero arbitrio tribuunt, quàm oportet.*

Pag. 68. & 69. *Et tamen boni illi Pastores his frigidis responsionibus acquieverunt, sibi satisfactum esse testati sunt, egeruntque gratias pro his commonefactionibus, & pro toto hoc Opere; & se in libri Concordiæ sententia permansuros esse promiserunt, si vera sunt quæ Selneccerus refert.*

Quæ Torgæ acta sint in suffragiorum collectione. *Herzbergâ Torgam pervenerunt. Ibi cùm Pastoribus & Scholarum Ministris Concordiæ Formula prælecta esset, quæsiverunt nonnulli*, cur Philippi Melanchthonis communis Præceptoris mentio in libro omissa esset, qui tamen Augustanam Confessionem & Apologiam scripsisset, & Lutheri fidus Achates fuisset? *His responsum est*, Philippum quidem optimè de omnibus meritum esse, nec obliterari memoriam ejus: quia tamen Sacramentarii & ipsum, & scripta ejus in suas partes inflecterent, mentionem ejus omissam esse. *Sed etiam Scripturam ipsam, Patres & Lutherum in suas partes inflectunt, quos vocant Sacramentarios: cur ergo etiam nomina illorum non sunt omissa? Additur*, Philippi *scripta* majori cum fructu, quàm Augustini & aliorum Patrum legi posse. *Ergo Lutheri scripta ejusdem authoritatis cum Scriptura sacra sunt. Si enim Philippus Augustino & aliis Patribus major est, & Lutherus Philippo, vel cæco apparet, quo loco Lutherum habeant. Nihil enim Patribus præfertur quàm Verbum Dei. Dicitur*, neminem ἀναμάρτητον esse, *ergo nec Lutherum excipere possunt, nisi secum ipsi pugnare velint. Subjicitur*, in Philippi scriptis legendis opus esse judicio: *eo verò judicio opus quoque habent scripta Lutheri. Additur*, In Locis communibus Philippi post mortem Lutheri multa esse mutata & inserta. *Sed hoc falsum est; Nihil enim docuit Philippus mortuo Luthero, quod non etiam vivo illo docuerit, & quidem Luthero non ignorante.*

Porrò quæsitum est ibidem de Brentii verbis, quibus Iohan. 7. c. dicitur, Os corporis accipere panem & vinum, sed os fidei accipere corpus & sanguinem. *Et responsum est*, Brentium ibi pugnare contra eos, qui aiunt, externis sensibus debere & posse percipi Corpus & Sanguinem Christi. *Imò pugnat contra Bergenses Patres Brentius, qui dicunt, ore comedi Corpus Christi. Nullum enim habuit Brentius adversarium, qui diceret, visibiliter aut sensibiliter comedi Corpus Christi: Et palàm opponit os Corporis & os fidei, hoc est, probat manducationem fidei, rejicit autem manducationem oris, respectu Corporis: oralis autem manducationis visibilis & invisibilis distinctionem eo adhuc tempore ignoravit* Brentius. *Additur*, de sensibili, visibili, naturali & crassâ comestione Corporis Christi in Cœna nihil agi: *Ergo de Spirituali agitur & invisibili, quam nos fidei esse dicimus. Nam de orali invisibili tam nihil dicitur, quàm de visibili. Si ergo illam amplectuntur: nobiscum sentiunt: sin hanc probant à nobis dissentiunt, eamque verba Christi non docent.* Præsens, *aiunt*, Corpus Christi esse secundum verba. *Verba autem nihil habent de Corpore in pane, sed sunt verba institutionis Sacramenti. Ergo præsentia est Spiritualis, qua est in verbo & omnibus Sacramentis.* Negant disputandum de modo. *Cur igitur ipsi modum exprimunt, videlicet, ore corporis manducari Corpus? Verba autem longè alium modum exprimunt. Verba enim institutio Sacramenti sunt: Sacramentum signum & testimonium est voluntatis Dei erga nos in Evangelio patefacta, ut habet Augustana Confessio. Et modum hunc Paulus etiam indicat, cùm dicit*, esse κοινωνίαν corporis illam, quâ unum corpus cum Christo sunt fideles. *Hinc ergo modus omnibus patet, quo panis sit Corpus Domini, nempe, ut signum Corporis & testimonium ejusdem oblati pro nobis in cruce secundum voluntatem Patris, & nobis exhibiti & communicati per fidem in escam vitæ æternæ. Nihil ergo responderunt* Schmidlinus & Selneccerus *ad objectionem, neque etiam conciliata est ab ipsis vetus Brentii doctrina de Cœna cum ejusdem nova.* Pag. 70.

Post

Pag. 70. & 71. *Post hæc quidam hoc argumentum attulit*, Quicquid fit in unione, non solvit unionem. Esse in loco fit in unione : Ergo esse in loco non solvit unionem. *Responsum est ei*, nequaquam negari argumentum, nec περιγραφὴν Corporis Christi, *sed hoc dici*, Finitum Corpus Christi esse infinitę potentię, cùm ratione unionis, tum ratione exaltationis in ipsa unione ad Dexteram Patris. *Quasi verò περιγραφὴν Corporis Christi non tolleret Vbiquitas. Sed tamen implicatæ sunt insidiæ : tribuunt Corpori infinitam potentiam, quàm si obtineant, facilè sperant consecuturum Vbiquitatem. Sed demus illis, Corpus Christi esse circumscriptum, id est, uno tempore non nisi uno loco existens, potentiam verò ejus infinitam : quid tum fiet de esu orali & præsentia corporali in pane, aut quomodo circumscribetur uno loco, quod simul est in multis panibus? Iam verò, quomodo*, Selneccero *cum* Schmidlino *suo socio in hac peregrinatione convenit, qui non tantùm potentiam, sed etiam substantiam corporis vult esse omnipræsentem? qui rectè contendit, eiusdem esse omnipotentiam & omnipræsentiam: qui rectè contendit, quod est simul in multis locis, etiam in omnibus locis necessariò esse. Postremò, rursus ponamus, Corpus Christi finitum & circumscriptum, potentiam verò eius infinitam & omnipræsentem. Illa potentia igitur extendetur latiùs quàm Corpus. Quid autem erit? Substantiane an accidens. Si accidens cuius generis accidens, & in quo subiecto erit extra Corpus existens? Si substantia : corporeane an incorporea? Creatane an increata? Scriptura nos docet, Spiritum & Deitatem omnipotentem & omnipræsentem, nos corpori finito & circumscripto in suo loco manenti inserere, & spiritualiter nobis illud præsens facere, sicut caput omnibus membris corporis, etiamsi corporaliter & localiter à nobis distet.*

Pag. 71. *Quidam præterea quæsivit*, an caro sive humana Christi Natura habeat omnipræsentiam? *& responsum fuit*, quod ad proprietatem suam physicam, non habere; habere autem proprietate Divinæ Naturę, cui unita esset, & habere eo modo, qui in verbo Dei manifestè expressus esset. *Illum autem modum ex Verbo Dei manifestè ostendere debuerunt Patres Bergenses illi bono viro qui hoc quæsivit. Dixerunt, Christi Humanam Naturam habere omnipræsentiam proprietate Divinæ Naturæ. Verùm non caro, sed homo est omnipræsens, proprietate Naturæ suæ Divinæ. Homo enim habet in substantia personæ suæ Naturam Divinam : ideo & proprietates omnes Divinæ Naturæ habet. Caro autem unica est Divinæ Naturæ, non habet divinam naturam, ideò nec proprietates Divinæ Naturæ: id est, homo est Deus realiter, ergo & omnipræsens realiter. Caro non est Deus, ergo nec omnipræsens, neque re neque nomine, cùm de carne loquimur, etiam unita Deitati. Nomine autem, non re omnipræsens est caro, cùm de homine carnem habente loquimur, & personam, quæ Deus est, à carne sua denominamus : atque ita de persona tota, quod ei secundum alteram duntaxat Naturam competit prædicamus. Deinde contradictio est, simul carnem habere proprietatem suæ Naturæ, quæ est, non esse ubique, & proprietatem Divinæ Naturæ, quæ est, esse ubique. Addiderunt in fine responsionis suæ ad hanc quæstionem*, Sibi de absoluta Vbiquitate nihil constare. *Vbi* Schmidlinus *apertè mentitur, qui absolutam Vbiquitatem cum* Brentio *mordicus defendit. Sed nec restricta nec absoluta Vbiquitas ex Scriptura probari potest, ideoque à nostris meritò rejicitur*

Quæsitum est etiam de definitione Evangelii, An Evangelium non esset pœnitentiæ prędicatio propriè loquendo? *Responsum est*, si salutaris pœnitentia intelligatur, nihil scrupuli esse in definitione illa Evangelii, sed particulas (*propriè loquendo*) reprehendi. *An igitur* Philippus, *cuius hæc est definitio, Evangelium dixit esse concionem pœnitentiæ non salutaris? aut docere & efficere pœnitentiam Iudæ? Si ergo de salutari pœnitentia, id est, de conversione ad Deum nihil scrupuli, quid reprehenderunt? Cur carpunt particulas*, propriè loquendo? *An hoc non est in paucis verbis sibi contradicere? propriè loquendo Evangelio commune est cum lege, in genere peccatum arguere : proprium autem legis in specie. Proprium etiam Evangelii est, in specie arguere incredulitatem in Christum : sicut legis, incredulitatem in genere, & in aliis speciebus. Proprium etiam Evangelii, vocare peccatorem ad conversionem ad Deum, eiusque modum docere, & eam efficere, quam nec docet nec efficit lex, sed tantum suis terroribus & sententiâ damnatoriâ, conscientias & corda ad veram & salutarem pœnitentiam, quæ est reditus peccatoris ad Deum, præparat.*

De tribus causis conversionis, responsum est, eas non negari, servato ordine. *Atqui nec* Philippus *eas æquales posuit. Ergo malignè calumniati sunt Bergenses, quæ candidè accipi poterant. Addiderunt:* Hominis mentem & voluntatem esse causam materialem in qua. *Hoc verum est, quod ad qualitates sive inclinationes novas attinet : quod verò ad actiones, etiam efficientis secundarii rationem : agimus enim à spiritu Dei acti.*

Ex his intelligit Lector, eos, qui iuxta Selnecceri *relationem, his frigidis commonefactionibus, explicationibus & responsionibus acquieverunt, & Bergensibus Patribus pro iis gratias egerunt, aut nimis timidos, aut nimis rudes fuisse.*

Torgâ

Misenæ quæ acta sint in colligendis subscriptionibus. *Torgâ Misenam perventum est, atque ibidem etiam de quæstionibus aliquib. responsum ac inprimis locus Apoc. 3. c.* Ego sto ante fores & pulso; *expositus, tanquam de auditu verbi loquens. ex quo fides est, & quo Deus pulsat cor, quod vult verbo audiendo aperiri: Imò & de auditu & de fide loquitur. Nam pulsatio, auditus est: apertio cordis est fides, quæ & opus Dei est & nostrum, sequens inclinationem novam ad credendum & obtemperandum Deo, quæ non nostrum, sed Dei solius opus est in nobis.*

Pag. 72. *Deinde monuit quidam*, de duabus in Christo naturis, & reali omnium proprietatum communicatione, usurpare Sacramentarios cornutum argumentum, vel de Naturarum exæquatione, vel de μιξισμῷ vel de Patripassianorum & Sabellianorum hæresi: hæc enim esse, quæ Sacramentarii Lutheranis Ecclesiis imputent: Respondisse autem Lutherum ad cornutum istud argumentum graviter in verbis novissimis Davidis, & se petere, ut locus Lutheri integer inseratur Libro Concordiæ. *Cornuti huius argumenti cornua non explicat* Selneccerus. *Facit autem tria istius Syllogismi non syllogizati cornua, quæ inter absurda ex reali communicatione Idiomatum consequentia meritò ponuntur: quæque verbis quidem Bergenses à se removent, suis autem dogmatibus reipsa stabiliunt. Nam ab exæquatione & confusione naturarum realis communio proprietatum essentialium, non nisi nomine differt, testante hoc vel ipso Luthero, Confundentem proprietates, confundere naturas. Divulsio autem naturarum, quam* Selneccerus *μιξισμὸν vocat, necessariò sequitur: si unio hypostatica transformetur in communionem Idiomatum & operationem unius naturæ per alteram. Sabellianismus autem, id est, trium personarum incarnatio, & in unam personam confusio sequitur, si realis communio Idiomatum & unius per alteram actio fecit unitatem personæ. Hæc enim in tribus personis divinitatis multò magis reperiuntur, quàm in duabus naturis Christi. Et si realis communio Idiomatum λόγου cum carne, incarnat λόγον, eadem etiam incarnat Patrem & Spiritum Sanctum, cùm eadem sint horum trium Proprietates essentiales, quæ sunt ipsa trium essentia. Hæc absurda frustra à se repellunt Bergenses; stante reali communione Idiomatum, & novâ unionis hypostaticæ definitione, quam* Brentius & Schmidlinus *excogitarunt.* Lutherus *autem rectè & solidè ea repellit in loco illo de ultimis verbis Davidis, dum fortiter refutat communionem realem. Docet enim disertè*, per eandem communionem Idiomatum veras esse has propositiones de Christo: Homo iste, Filius virginis, est Deus, est æternus, omnipotens, creator mundi, conservator rerum omnium. *Eant jam Bergenses & dicant carnem esse Deum, æternam, creatricem mundi, per realem communionem Idiomatum. Si hoc non audent, cur igitur faciunt realiter carnem omnipotentem, & conservatricem eorum quæ non creavit? Hanc ergo Lutheri explicationem recitans* Selneccerus, *vel rem non intelligere & manifestè prævaricari se ostendit. Nam secundum humanam Naturam non per realem communionem Idiomatum, sed propter unitatem Personæ cum Deitate, dicit Lutherus Christum accepisse potentiam æternam, conditricem rerum. Hæc ergo Lutheri sententia est: Post carnis assumptionem non tantum dici posse Filium Dei esse Deum æternum, sed etiam Filium Mariæ esse æternum & omnipotentem Deum per communicationem Idiomatum, quæ respectu personæ quidem realis est, non autem respectu naturarum. Non enim natura humana, sed homo realiter est Deus æternus, omnipotens, creator, &c.*

Dresdæ, ubi Selnecceri *socer Superintendens Gresserus fuit, & proinde nemini vel mutire contrà licuit, plerique Deo pro miraculoso hoc Opere (utor enim verbis ipsorum) gratias egerunt. Nonnulli tamen de Corpore doctrinæ quæsiverunt. His responsum fuit*, Philippum ipsum non indidisse Libro suo titulum Corporis Doctrinæ, sed primùm nolente, deinde inscio Philippo, Lipsiæ à quibusdam istâ inscriptione Librum insignitum fuisse. Dresdæ quæ gesta sint in collectione subscriptionum. *Hoc autem nihil ad rem facit. Non enim de titulo quæritur, sed de doctrina, quæ in libro illo continetur. Hanc non refutatam jubentur Ministri abjicere, & nullâ ratione habitâ prioris obligationis, adstringere se ad dogmata ex diametro cum illâ pugnantia. Adhoc fuerat respondendum Bergensibus.*

His adiecerunt, ne per somnium quidem se cogitasse unquam de Corporis doctrinæ libro exterminando & condemnando. *Rectè. Res autem loquitur, eos ad opprimendam, damnandam & exterminandam eius libri doctrinam plus satis advigilare.*

Fatentur, Lutherum & Philippum divinitùs conjunctos fuisse. *Cur igitur à* Schmidlino *separantur? Cur etiam* Philippus Lutheri *interpres non esse permittitur, quemadmodum ipse* Lutherus *voluit?*

Post obitum, *inquiunt*, Lutheri, quædam incidisse adversa puritati doctrinæ. *Philippus autem illa ipsa vivo Luthero docuit, quæ mortuo in omnibus articulis.*

Queruntur, per Corpus doctrinæ non posse iniri Concordiam cum exteris Ecclesiis, *Intelligunt autem Suevicas & Vuirtenbergicas Ecclesias, quarum Theologi non poterant ferre Corpus doctrinæ, quòd Vbiquitatem damnet. Sed ipsi ulcus aperiunt, cùm hanc rationem addunt*, Quia in corpore doctrinæ

næ nusquam refutentur Sacramentarii.

Neque tamen, *inquiunt porrò*, quidquam Corpori doctrinæ detrahitur. *Scilicet. Cur igitur Mahometanum, Arianum & hæreticum subinde ab his ipsis salutatur?*

Illustrissimum, *aiunt*, Electorem velle Verbo Dei cedere omnia vota, juramenta, subscriptiones & contestationes. *Verum hic dicunt. Quâ autem fide Theologi Bergenses, hanc voluntatem optimi Electoris exsecuti sunt? Persuaserunt Celsitudini ejus, fraudem fuisse, quicquid ipsorum conatibus resistebat. Retractanda esse, quæ ab ipsis nunquam refutata erant, nec refutari possunt: Verbum Dei esse placita Bergensia, &c.*

Pag. 876. Friberge quid factum in suffragiorum collectione.

Fribergæ quæsiverunt aliqui de Examine Theologico ordinandorum, & de toto Corpore doctrinæ, an retinendum illud sit in Ecclesiis, quum plerique in id juraverint in Ordinatione? *Responsum est his quidem honorificè*, non esse eam mentem vel Electoris Augusti, vel Theologorum, ut Philippi Examen, & Corpus, & similia scripta tollantur, & esse hoc figmentum à Calvinianis per calumniam ortum, vociferantibus, Philippum damnari & Libros ejus prohiberi: & unumquemque fateri oportere, se, ut discipulum multa & utilia & necessaria ex Philippi libris percepisse. *Hoc si ita est, Cur ergo impediit* Selneccerus, *grandi mulctâ indictâ, quo minus impressio Corporis doctrinæ Lipsiæ inchoata absolveretur? Cur doctrina Philippi de Persona Christi & Cœna eius ut hæretica, Ariana, Nestoriana, Mahometana, Sacramentaria damnatur? Cur ob doctrinam hanc* Schmidlinus, Hunius *& similes de Philippi salute dubitant? Quâ fronte dicunt, libros non damnari, quorum doctrina atrocissimè ab ipsis damnatur & proscinditur?*

Additur, In Corpore doctrinæ quædam ambigua & non satis explicata reperiri, quæ declaratione eguissent, ac inter alia & hoc, De unione faciente communia nomina, *Hæc autem est doctrina orthodoxa* Theodoreti *& omnium veterum: Item*, De Generali definitione Cœnæ Domini: *Hæc verò est Pauli Apostoli; num igitur rejicienda, quòd approbetur à Sacramentariis? Et ut sese segregent à nostris Ecclesiis, novas definitiones excogitant, ab analogia fidei longissimè recedentes.*

Adfirmare audent, Philippum proculdubio correcturum fuisse ea, quæ ipsi notassent, si diutius vixisset: *Ac statim obliti eorum quæ dixerunt, addunt*, Non posse quidem negari, Philippum post Lutheri obitum inclinare cœpisse ad Sacramentarios, ut literæ, ad ipsos, præsertim ad Palatinum Electorem scriptæ testentur, &c. *Si inclinavit Philippus ad Sacramentarios, quâ coniecturâ affirmare audent, futurum fuisse, ut Philippus vera tolleret, falsa surrogaret? Quæro etiam ex Schmidlino, an credat futurum fuisse, ut Philippus Bergensium declarationes admitteret? Non hoc affirmat in concionibus suis de libro Concordiæ præsertim ubi hæc verba Philippi recitat:* Man lasse mich auß dem Landt / so wil ich dem Faß den boden gar außstossen. *Sed hic iterum produnt suam levitatem. Si enim Philippus inclinavit ad Sacramentarios, cur eum in suas partes trahunt? Dicunt*, studendum esse ut Lutherus & Philippus conjuncti maneant. *Conetur hoc qui volet, nunquam tamen efficiet, ut salvâ veritate in doctrina de Cœna copulentur.*

Volunt Philippi scripta cum judicio ad normam Sacræ Scripturæ composito ac directo legi debere. *Cur ergo non etiam Lutheri scripta sic legere jubent: præsertim cum ipse Lutherus hoc fieri voluerit?*

Falsum & hoc est, quòd post Lutheri obitum tandem Philippum ad orthodoxorum partes accessisse dicunt: *Notissimum enim est, Philippum acerrimè Lutherum Camarinam illam denuò moventi restitisse, atque etiam propter eam causam de relinquenda Vuitebergâ cogitasse.*

Ex Selneccero quoque peculiariter quæsitum est, An Præfationem, quam explicationi Geneseos præmisisset, adhuc probaret, in qua Corpus Doctrinæ maximoperè commendasset. *Respondit*, nequaquam se vel Præfationem, vel commendationem Corporis doctrinæ revocare, sed Lutherum & Philippum à se conjungi, & Lutheri verba recitari, quibus Locos Communes prædicasset: *& addidit*, in cæteris, quæ in recognitione post Lutheri obitum accessissent, opus esse lemnisco & fasciolâ solâ quâ notarentur paulò aliter & copiosiùs relata, & intelligerentur non diversâ à prioribus sententiâ. *Suprà autem diximus; Philippum post obitum Lutheri non alia docuisse & scripsisse quàm ante illum. Præterea Selneccerus prius in sua inquirat, quàm ad Philippicorum emendationem accedat, ne audiat sibi occini illud*, quid Sus Athenas.

Allegarunt etiam epistolam cuiusdam Velleri *satis vehementem contra Corpus doctrinæ Philippi, & utcunque colaphos impingentem volentibus conciliare Philippum cum Luthero de Cœna. Ex eadem quoque apparet, non mentitos fuisse Neostadienses de privatis, occultis & vafris Theologorum Bergensium machinationibus in aulis & gynaceis.*

Insimulantur à Schmidlino & Selneccero quoque Theologi Vuitebergenses, quòd prætextu Corporis doctrinæ quæsiverint oppressionem Lutheri & scriptorum ejus. *Non quæsiverunt Lutheri oppressionem, sed scriptorum polemicorum de Cœna: nec quæsiverunt prætextu Corporis, sed solidis fundamentis veritatis.*

Negant

Negant in Confeſſione Auguſtana dandam fuiſſe & præbendam manum hoſtibus Sacramentariis, omiſſione particularum, Improbamus ſecus docentes. *Hoc erat ulcus. Rectè autem ſunt mutata, quæ Papiſtis & Vbiquiſtis anſam præbuerunt ſua monſtra in Confeſſionem intrudendi.*

Addunt, Non debuiſſe mutari vel in minimo ſine eorum conſenſu quorum eſſet Confeſſio. *A pluribus autem Confeſſio Auguſtana emendata fuit approbata quàm prima. Aſſenſerunt omnes, qui correcta exemplaria Vuormatiæ & Ratisbonæ, communi nomine oppoſuerunt adverſariis. Nequaquam ergo ſatisfecerunt Bergenſes quæſtioni de Conſenſu formularum Confeſſionis. Poſteriores enim ſunt piorum declarationes & illuſtrationes: ac proinde quæ expuncta ex prima formula, rurſus inferciunt, nihil juvant cauſam ſuam, ut quæ aut falſa, aut ambigua ab authoribus & ſociis Confeſſionis judicata ſunt, & ſecundum poſteriores formulas vel corrigenda vel intelligenda.*

Fuerunt qui quærerent, An in hominis regeneratione interveniret aliquis motus cordis: *& his reſponſum eſt*, motum Spiritualem cordis aſſenſum & fidem eſſe ſimpliciter opus Spiritus Sancti. *Imò actum fidei ſic efficit Spiritus Sanctus, ut ſimul ſit ipſius & noſtrum opus. Non enim eſt ocioſa voluntas, neque movetur ſicut truncus aut lapis etiamſi agat acta.*

Kemnitii quid ſit actum in colligendis ſubſcriptionibus. *Kemnitii quidam Paſtor in Schonbrunn exclamavit:* Sumus ſicut ſomniantes, *&c. Hoc etiam intelligitur ex ſubſcriptionibus, nempe omnes illos nimiùm ſomniculoſos, rudes & negligentes fuiſſe. Is etiam inter cætera fecit mentionem* Nicolai Amsdorfii, *de quo* Lutherus *dixiſſet*, Spiritus meus requieſcit in Amsdorfio: *& Vuellerus*, Nemo tantùm hauſit de ſpiritu Lutheri ac Amsdorfius, *Quæſivit igitur*. Cùm Amsdorfius propoſitione Pauli & Lutheri uſus eſſet, quòd bona opera noxia ſeu pernicioſa eſſent ad ſalutem, cur propterea reprehenſus eſſet, cùm tamen & Rorarius ante viginti Annos caput Ioannis 18. & 19. in publicum emittens, eadem propoſitione Lutherum ſemper uſum fuiſſe oſtendiſſet. *Huic reſponderunt Bergenſes*, propoſitionem iſtam in contextu poſitam, additâ explicatione, quam Lutherus ſemper ſimul addidiſſet, non improbari, videlicet, ſi quis illis inniti & confidere vellet coram Deo: nudè verò & abſolutè uſurpatam, admitti non poſſe, & Lutherum nunquam illam nudè uſurpaſſe ſine explicatione: Paulum quoque reſpectivè loqui, & pronunciare, etiam perfectiſſima & ſanctiſſima opera, quæ rationi, & ſapientiæ Humanæ maximè placeant, extra Chriſtum eſſe σκύβαλα & detrimentum. *Quidam exclamarunt*, Magnificat Anima mea Dominum, & exultavit Spiritus meus in Deo ſalvatori meo. *Quantum de ſpiritu Lutheri Amsdorfius hauſerit alii noverint. Hoc certum eſt in maledicendo & convitiando Amsdorfium Luthero ſuperiorem fuiſſe. Certum & hoc eſt, eum non ſine Eccleſiarum ſcandalo & deformatione ſparſiſſe, Bona opera eſſe pernicioſa ad ſalutem. Nam propoſitionem iſtam Pauli eſſe, falſum eſt: & ejus defenſio, quæ hic offertur à Bergenſibus eſt futiliſſima, Noxia nimirum eſſe, ſi quis illis inniti & confidere velit. Quibus enim innituntur homines, non ſunt bona opera coram Deo, ſed hypocritica, ac proinde peccata & ſaluti obſtantia. Verè autem bona opera, hoc eſt, nova obedientia fidelium, nullius unquam ſaluti nocuit. Nam quæ Paulus σκύβαλα vocat, ea opera intelligit, quæ in phariſaiſmo fecerat. Miror itaque, cur à Bergenſibus hic perfectiſſima & ſanctiſſima opera nominentur. Non enim quæritur, qualia Paulo tum fuerint viſa, ſed qualia coram Deo fuerint.*

Additur, alium quendam ſenem Lutheri diſcipulum Paſtorem in Iansdorff de libris Lutheri & Philippi monuiſſe aſſiduâ lectione digniſſimis, ſed diſcrimine obſervato, quòd inter vectorem & vectum ſeu ſedentem in curru eſt. *Facetè dictum: ſed fraudavit Selneccerus voluptate Lectorem, quòd non adjunxit, utrum ex his ſenex iſte vectorem vel aurigam nominarit. Si Philippum voluit vectorem fuiſſe, hoc indicavit, Philippi ductum Lutherum ſequi debuiſſe: Sin Lutherum aurigam appellavit, imprudens eo ipſo Philippum Luthero, ut Achillem Automedonte Homerus honoratiorem fuiſſe ſtatuit, quod inter Lutheranos dicere periculoſum eſt. De ſcriptis autem Lutheri & Philippi alii docti & prudentes viri multò meliùs teſtari poſſunt, quàm omnes Paſtores in Iansdorff.* Pag. 84.

Alius coram omnibus exclamavit: Adveniſti deſiderabilis, quem expectabamus in tenebris: cum Luthero ſepulta fuit veritas & concordia: ecce nunc ſumma animi lætitiâ audivi librum perlegi reducentem nos ad Lutherum: Deus hujus mei ſenii Confeſſionem confirmabit & conſervabit. Alius, *& ipſe ſenex*, gratias Deo egit pro veritate reſtituta, & Luthero reſuſcitato, & articulis derivatis ex fontibus Iſrael. *Quis, niſi planè ſtupidus, commendatorum iſtorum κολακευτικὸν καὶ δυλοπρεπὲς ἦθος non animadvertit obſecro?*

Quidam probavit novum eſſe certamen Vbiquitarium, & contendit inter Lutherum & Pontificios nunquam controverſiam extitiſſe de Perſona Chriſti, cùm Lutherus ipſe ſcripſerit in Smalcaldicis articulis, nullam eſſe de hoc articulo controverſiam inter Papiſtas & Proteſtantes. *Hoc ſic Bergenſes eluſerunt*, quod Luthero de duab. naturis quidem

convenerit cum Papistis, sed non de natura humana, & Lutherum expresse dixisse, multos esse Nestorianos inter Pontificios. *Ista verò est una è contradictionibus Lutheri, quib. causam suam evertit. Si enim de altera Natura dissentit à Papistis, quomodo consentit de utraque? qui Nestorianismum illis impingit, quomodo consentit cum illis de Persona? Sed Lutherus de Vbiquitate ne somniavit quidem, antequam urgeretur certamine Sacramentario, & illam sibi advocaret subsidio. Postea verò, cùm videret hunc esse baculum arundineum, rursus abiecit eum in articulis Smalcaldicis & alibi; Neque vel Papistas vel Orthodoxos esse Nestorianos probavit. Sed neque Confessio Augustana Vbiquitatem admittit, neque Pontificii Confessionem admisissent, si vel Vbiquitatem oluisset. Consistit igitur illius argumentum, qui hoc modo novitatem dogmatis Vbiquitarii ostendit. Quod autem Selneccerus subjicit, se Thesibus Ingolstadianis Vuitebergæ anno 71. editis, ostendisse, Pontificios Nestorianos esse, eo ipso Iesuitis magnam calumniandi vel potius insectandi Ecclesias Lutheranas ansam præbuit. Quòd etiam Vuitebergenses accusat, quasi Antichristo adstiterint, edendis illis Thesibus Ingolstadianis, calumnia est. Non enim Antichristo, sed veritati adstiterunt, quod semper faciendum est, sive Papistæ, sive alii sint, qui illam confitentur.*

Ad quæstionem de causa rejectionis & receptionis, responderunt, Deum non esse causam interitus Saulis, Davidem receptum ex gratia, sed audientem, legentem, considerantem verbum & adjungentem preces. Sed duo desiderantur adhuc, sine quib. non expeditur quæstio. Alterum, Deum tamen esse causam pœnæ Saulis, studium & preces Davidis ex eadem gratiâ Dei emanasse ex qua ipsius receptio, alioqui non meliorem futurum fuisse Saule.

Pag. 85. Martinus Obendorferus *quendam animi sui dolorem coram Bergensibus & cæteris Pastoribus indicavit*, quòd plagas videret intentari & impingi Prçceptori Philippo in quibusdam negativis, suppresso tamen nomine: judicare autem se, Philippum & Lutherum conjungendos esse, ita tamen, ut Lutherus semper interpres sit & maneat eorum, quæ obscura & ambigua videantur. *In hoc judicio Obendorferi acquieverunt cæteri. De plagis autem responderunt Bergenses, nihil sibi constare, cùm errores taxentur, & ambiguæ formæ explicentur, & abusus earum reprehendatur & tollatur, &c. Subscripsit igitur bonus* Obendorferus *Chimeræ Vbiquisticæ, lachrymulis uxoris motus, ut quidam retulerunt: alii Musculi exemplum eum sequutum fuisse perhibuerunt: quidam odio Sacramentariorum adductum eum esse affirmarunt: Fuerunt etiam qui ex inscitia factum dixerunt: at epistola quadam ejus in eam opinionem aliquos traxit ut crediderint, controversiam ab eo non intelligi. Ac mirum, quare ambiguè vel obscurè dictis à Philippo, satius esse duxerit, adhiberi Lutherum interpretem, quàm Lutheri ἀνομολογίαις proprietatem Philippi.*

Neapolitani subscripserunt quidem, sed, ut, multi fide digni viri testati sunt, ob metum exilii maximè. Hæc objectionum solutio fortissima omnium fuit. Fuerunt aliqui, qui de Corpore doctrina, de Consensu Dresdensi, de definitione Evangelii, de tribus causis conversionis, de unico fundamento præsentiæ Corporis Christi in Cœna quæsiverunt: Cumque superiora frigida responsa accepissent à Bergensibus, tamen illis acquieverunt, tales tantique fuerunt Theologi. Pag 86. Neapoli quid factum.

Quæsivit alius, quinam essent indigni in Cœna? *& prætendit Eberi divisionem, quâ in libello suo de Cœna tria genera indignorum constituisset, sibi scrupulum injicere. Huic responsum est,* Eberi divisionem triplicem, carere testimonio Scripturæ & Ecclesię & planè novum afferre commentum: indignos enim alios non esse, nisi carentes verâ & vivâ fide, Iudam, hypocritas, securos, impœnitentes & impios in Ecclesia, Epicuræos, proposito emendandi vitam & mores, prorsus destitutos. *Cœna autem Domini non magis instituta est Iudæ, quàm Caiaphæ & Pilato: non magis hypocritis & Epicureis profitentibus, quàm non profitentibus nomen Ecclesiæ, neque illis plus quàm his promittit. Nondum ergo refutarunt Bergenses commentum Eberi.*

Quærenti, quòd voluntas etiam non renata requiratur ad apprehendendam gratiam, *responsum est:* Voluntatem non renatam respectu gratiæ habere se tantum passivè: respectu essentiæ passivè. *Pro hac responsione miser ille ac rudis Pastor illis gratias egit. Hæc autem responsio rem magis involuit quàm explicat: & sunt Sibyllæ folia. Cur non rotundè responderunt, voluntatem non renatam nequaquam posse apprehendere gratiam? In recipienda autem facultate apprehendendi gratiam seu assentiendi promissioni, habere se tantùm passivè: In apprehensione seu actu assentiendi activè & passivè? Eligit enim bonum, & repudiat malum, postquam jam renata, & facultate eligendi & fugiendi, quod Deus jubet, à Spiritu S. donata est.*

Pfuntelius *Pastor Plavensis argumentum attulit, explicatione quidem dignum, ut Selnec. ait, quod tamen ipse neque explicavit, neque solvit.* Pag. 87.
Si omnia Idiomata Divina τῦ λόγυ realiter communicantur assumptę Humanæ Naturę, etiam genitum esse à Patre ab æterno communicatur: Sed gigni à Patre, quod est proprium Filii, non communicatur. Ergo non omnia Idiomata communicantur. *Responsum est, Idiomata alia esse συγκοινώνητα* alia ἀσυγκοινώνητα. *Hæc verò divisio, si de essentialib. proprie-*

proprietatibus intelligatur (de his enim est quæstio,) ex quo loco Scripturæ desumpta sit, Bergenses demonstrare debuissent. Sed non in Scriptura, verùm in Schmidlini officina reperitur. Quis autem illis potestatem dedit cudendi ἰδιώματα κοινωνητὰ καὶ ἀκοινώνητα, ὑποστατικῶς καὶ ἐνεργητικῶς communicata, & redigendi ad unamquamque classem istorum, quæ ipsis collibitum est? Quot jam reales communicationes Idiomatum una Vbiquitas peperit nobis? Dicunt ipsi, quæ de homine dicuntur, de carne dici oportere, alioquin ea non verè & realiter de homine dici. At verò Idiomata Personalia, & quæcunque fatentur de carne non dici posse, dicuntur de homine verè & realiter. Hic enim homo est Deus, æternus, &c. & Filius Dei ex Patris essentia ab æterno genitus. Ergo aut hæc etiam erunt dicenda de carne: aut si non sunt, veri & realiter non dicentur, de homine: aut si neutrum horum est verum, falsum erit ipsorum realis communicationis fundamentum. Creare mundum, operari per Spiritum Sanctum, sunt opera ad extra, ut Bergenses vocant. Ergò ne dicentur etiam de carne? Quænam hæc Bergensium est oratio? Omnia Idiomata Divina communicari realiter carni, & tamen quædam esse incommunicabilia. Vnde habent, proprias divinæ omnipotentiæ operationes, fieri per organum, cui proprietates Divinæ realiter communicentur? Vnde didicerunt, operationem per organum, esse differentiam specificam hypostaticæ unionis? Stat igitur immotum adhuc Pfuntelii argumentum, ad ædificium Vbiquitarium funditùs evertendum, & demonstrandum, nequaquam proprietates divinas oportere realiter prædicari de abstracto, id est, de humanitate, propterea quòd realiter prædicantur de concreto, id est, de homine. Vbiquisticæ autem fictitiæ & sophisticæ distinctiones nihil sunt, nisi futilissima elusio, & Principii petitio. Tam enim essentiales, quàm personales proprietates τοῦ λόγου verè dicuntur de homine Christo, nec tamen verè dici possunt de ejus humanitate.

In altero Pfuntelii argumento, de unico Corporalis præsentiæ Christi in pane, non minus se turpiter Bergenses dederunt cum Præfatione Libri Concordiæ. Si enim institutionis verba unicum ejus sunt fundamentum, ex Vbiquitate igitur non potest probari præsentia in pane: & per consequens, Vbiquitas eorum figmentum est. Si enim vera esset, omninò fundamentum esset & probatio firmissima præsentiæ in pane. Quod enim ubique est, etiam in pane est. Sin verò Vbiquitas est fundamentum, quid fiet Lutheri & ejus adhærentium de unico fundamento Protestantibus? Vnde Vbiquitatem è Scriptura probabunt? Nam dicta Scripturæ de Vbiquitate humanitatis Christi omnia, præcedenti argumento ipsis è manibus extorta sunt. Patet ergo hic omnibus ipsorum Principii petitio, qui præsentiam in pane per Vbiquitatem, & Vbiquitatem per præsentiam in pane probare nituntur. Similiter patent eorũ doli, & fraudes, qui Principib. & populo persuadere conantur, se unico fundamento niti, ut ex Præfatione Libri Concordiæ manifestum est. Cùm autem τὸ ῥητὸν verborum Cœnæ corporis præsentiæ in pane, non modò non favere, sed etiam aduersari ostenditur, subitò ad alterum fundamentum Vbiquitarium, & corruptelas Articulorum fidei de Christo confugiunt. Atque ita fumos vendunt Principibus & Theologis.

Præterea cùm quidam interrogaret Bergenses, An Christus eodem modo Corpore & Sanguine suo in Cœna esset, quomodo est alibi? responsum fuit, hâc actionem esse peculiarem, & præsentiam Sacramentalem, & institutionem singularem, quâ subeamur manducare Corpus, & bibere Sanguinem Christi: quapropter differre hanc præsentiam & actionem ab aliis modis præsentiæ. De modis autem illis præsentiæ corporis Christi, quot numero sint, & quomodo inter se discernantur, & (quod etiam Alesius ex Luthero quæsivit) quid intersit inter panem Sacramentalem & communem, si Corpus Christi ubique est, respondere Bergenses debuerunt. Interrogati autem de cæpis, responderunt de alliis. Non quæritur, an ubique manducetur, sed an ubique eodem modo existat & præsens adsit. Aliud est præsentia, & aliud manducatio. Etiam quis cibus corporalis eodem modo adest in loco in quo manducatur, neque manducatio discrimen præsentiæ facit. Nihil ergo ad quæstionem Bergenses responderunt. Liber Concordiæ disertè dicit, & in pane & ubique corpus Christi adesse secundum modum dextræ Dei. Cum hac sententia ex diametro hic pugnant. Et sanè cùm præsentiam piis & impiis communem faciant, non possunt eam discernere à præsentia in quovis alio loco, & quovis alio pane. Quàm autem hoc absurdum?

Alius, definitionem Cõmunicationis Idiomatum usitatam, quam Selneccerus per contemptum Scholasticam vocat, quâ dicitur, illam esse prædicationem, in qua proprietas uni naturæ conveniens tribuatur toti personæ in concreto, dixit in Bergensium gratiam, esse angustiorem definito. Hoc approbarunt Bergenses: cumque, juxta illorum quidem sententiam, diversitas magna sit Propositionum de Christo, quarum quædam secundũ hanc Scholasticam definitionem rectè explicentur, quædam de officiis secundum utramque Naturam accipiatur, quædam de solius Humanæ Naturæ glorificatione & exaltatione intelligantur, ostendit bono illi viro Selneccerus definitionem, suo quidem judicio, magis sufficientem, & ad Propositiones diversas accõmodatam, quâ dici, Communicationem Idiomatum esse prædicationem veram: in qua aut propter uni naturæ in Christo conveniens tribuatur Per- *Pag. 88. & 89. Selnecceri definitio Communicationis Idiomatum.*

ſonæ in Concreto : aut quandò una natura agat cum communicatione alterius, id, quod ſuum eſt, & Chriſtus ſecundum utramque naturam officia & beneficia ſua præſtet & conferat : aut cùm proprietas Divinæ Naturæ totâ ſuâ plenitudine habitantis in aſſumpta carne, evecta ad dextram Dei exerceatur, & perficiatur, neque abſque carne aſſumpta, nec extra eam, ſed in ea, & per eam, ſine confuſione & exæquatione naturarum.

Examen huius definitionis. *Hæc definitio Selnecceriana ita anguſtias vitat, ut latiſſimè non tantùm extra definiti, ſed etiam extra veritatis terminos evagetur. Multa enim partim falſa, partim ad Communicationem Idiomatum non pertinentia, in hanc definitionem infarſit.* Primò, *otioſum epitheton addit generi, cùm dicit, eſſe prædicationem veram. Non enim falſa definitio quæritur.* Secundò, *dicit eſſe prædicationem, in quo agat una Natura cum alterius communicatione : ineptiſſimè confundens actionem cum prædicatione. Nemo enim ſic loquitur, naturam agere in prædicationes. Eadem abſurditate dicit, in hac prædicatione proprietatem Divinæ Naturæ exercèri per carnem.* Tertiò, *ad appellationes officii Chriſti quod attinet, conſtat eas non pertinere ad communicationem Idiomatum, quæ in illis tantùm eſt in quibus humana de Deo, aut divina de homine tantùm prædicatur. Propoſitiones enim de proprietatibus naturarum conveniunt perſonæ ſecundum alteram naturam, non ſecundũ utramq; Propoſitiones autem de officio conveniunt perſonæ, non ſecundum alteram duntaxat, ſed ſecundum utramque naturam : ſervatis tamen & diſtinctis utriuſque naturæ proprietatibus & operationibus in ejuſdem officii perfectione. Ideoque mediatorem, redemptorem, ſalvatorem, ſacerdotem, regem & paſtorem Chriſtum vocamus, non unius, ſed utriuſque naturæ reſpectu; ſic tamen, ut utraque agat quod ſuum eſt. Multò igitur latiorem hic facit* Selneccerus *definitionem definito, extendens eam ad loquutiones de officio, quæ ad communicationem Idiomatum non pertinent.* Quartò, *committit falſum, cùm ait,* unam naturam agere cum communicatione alterius. *Omittit enim id, quod* Leo *addidit,* utraque faciente *(non quod alterius, ſed)* quod ſuum eſt. Quintò, *ineſt quoque alio falſitas. Tertia enim ſpecies communicationis Idiomatum, quàm nuper in* Schmidlini *officina didicit, Scripturæ & veteribus prorſus ignota eſt. Nam ſatis apparet, plenitudinem Divinitatis in Chriſto Habitantem corporaliter, non pro unione, ſed pro effuſione reali divinarum proprietatum in humanam naturam eum accipere. Huic enim aſſuit figmentum ſuum, quò λόγος omnia ſua opera exſequatur per carnem.* Poſtremò, *adiungitur implicatio contradictionis. Negat enim fieri confuſionem & exæquationem. Atqui realis communicatio eſt ipſiſſima confuſio & exæquatio naturarum. Quanquam & hic alia lateat antilogia luculenta. Paſſim enim repudiat Vbiquitatem carnis abſolutam. Hic verò arctiſſimo vinculo eam ſibi devincit. Vult enim λόγον operari, ſuſtentare, regere omnia ubique per carnem unà ibi præſentem, ubi ipſe eſt, & nuſquam extra Corpus ſuum exiſtentem.*

Quidam alius confeſſus eſt, ſe fidem ſuam aſtrinxiſſe hactenus Conſenſui Dreſdenſi, & libris nuper Witebergæ editis, & hoc officium diſcipulorum eſſe, ut authoritatem ſuorum Præceptorum & tueantur uſque ad aras : nunc autem ex libro & declaratione (*lutulenta potius quàm*) luculenta ſe intelligere alium ſibi animum aſſumendum eſſe, & ſe veritati cedere debere, quærere tamen de tribus cauſis concurrentibus in converſione. *Is reſponſum accepit*, unam cauſam eſſe efficientem, Spiritum Sanctum: verbum verò cauſam eſſe inſtrumentalem : & voluntatem hominis concurrere quidem, quatenus illa ſit ſubſtantialis potentia animæ, quæ eſt ipſum velle, quod eſt naturale, & manet etiam in natura corrupta, ita ut converſio hominis non fiat ſine ejus voluntate : ſed eſſe ſubjectum in quo, & materiam in qua, & circa quam fit & verſatur converſio; non creatâ novâ voluntatis ſubſtantiâ, ſed ſanatâ depravatione. *At verò voluntas hominis eſt quidem ſubjectum novæ δυνάμεως benè volendi : ſed ipſius actûs rectè volendi eſt cauſa efficiens ſecundaria. Prima enim eſt Spiritus Sanctus, eam flectens ad ſequendam voluntatem Dei cognitam ex verbo.* Pag. 89.

Alius quæſivit, de qua præſentia hæc verba Chriſti intelligenda ſint, Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi. *Reſponderunt Bergenſes*, de præſentia totius perſonæ ſecundum utramque naturam. *Vigilius aliter & quidem melius reſpondit:* Sed & nobiſcum eſt, & non nobiſcum eſt, quia quos reliquit, & à quibus diſceſſit humanitate ſuâ, non reliquit neque deſeruit divinitate ſuâ. Per formam enim ſervi, quam abſtulit à nobis in Cœlum, abſens eſt nobis, per formam Dei, quæ non recedit à nobis, in Terris præſens eſt nobis. *Sed etiam Selneccerus hic ſe refutat. Ait enim,* hæc verba Chiſti loqui de præſentia Naturæ Humanæ, quę Eccleſię & credentibus promiſſa eſt. *Hæc autem eſt ſpiritualis, quâ Chriſti humanitas credentibus præſens eſt in terra ſicut nos ipſi ſumus præſentes exiſtenti in Cœlo: Spiritu videlicet ſancto nos ipſi uniente, velut membra capiti. Hæc præſentia non requirit præſentiam corporalem in terris, communem etiam infidelibus. Cur ergo ad præſentiam talem carnis in terris detorquetur?*

Geor-

Pag. 90. *Georgius Ferber Pastor in Musel librum Concordiæ his rhytmis approbavit, eique subscripsit:* Aureum hoc volumen placet & placebit: Inque eo Musellanus studebit? Id quod suâ manu testatur: Quoniam liber ex corde ipsius amatur. Dignus sanè plausus fabulâ, & specimen suffragatorum & subscriptorum Bergensium.

Choldicii quæ fint acta. *Vt Choldicium perventum est, quidam monuit* de proprietatibus essentialibus Divinæ Naturæ, quòd si dicantur communicari humanæ Christi naturæ, simul essentiam divinam communicari necesse sit. *Huic responsum est:* Cuicunque tribuitur proprietas essentialis, scilicet ut fiat & sit proprietas alterius tanquam subjecti, cui formaliter & essentialiter inhæreat. Sic autem carni Christi non tribuuntur Idiomata Deitatis, quia non fit communicatio essentialis aut transfusio physica, sed realis modò. *Negant hic Bergenses, Idiomata divina communicari Humanæ Naturæ essentialiter: Negant transfusionem fieri physicam Idiomatum, & statuunt tamen realem communicationem, quæ nihil à transfusione & naturarum confusione omninò distant. Ad argumentum autem sic respondent:* Communicationem hanc realem fieri gratiâ & modo unionis in hypostasi τοῦ λόγου. *Atqui etiam Deitas gratiâ & modo unionis communicata est carni. Hæc enim ἀκυρολογία nihil aliud significat quàm uniri. An autèm propterea caro dicitur Deus esse, quia Deitati unita est? Nemo hoc dixerit. Cur ergo caro dicitur omnipotens, quia omnipotentiæ unita est? Aut enim non viderunt aut calidè dissimularunt Bergenses fundamentum objectionis, nempe quòd idem est Deitas & omnipotentia: ac propterea non alio modo omnipotentia, quàm Deitas carni communicari potest, videlicet unione, quæ hominem facit Deum & omnipotentem, non autem reali communione, quæ carnem pariter & λόγον faciat Deum & omnipotentem. Hunc nodum debuerunt solvere Bergenses: sed eum cautè præterierunt. Constant autem sibi hic Patres isti, ut etiam liber Concordiæ, in quo negant, Naturam Humanam, etiam in ipsa unione omnipotentiam, omniscientiam, & omnipræsentiam habere, neque in se, neque per se. Si igitur neque in se, neque per se Natura Humana est omnipotens, omniscia & ubique præsens, quo pacto erit realiter, sive per communicationem Idiomatum realem? Hæc enim se mutuò evertunt, ut omnes intelligunt, Humanitatem Christi esse realiter omnipotentem, omnipotentiam tamen illam neque in se, neque per se habere.*

Pag. 92. *Probant autem Bergenses suam realem communicationem ab unione illa, quâ Corpus Humanum Personaliter unitum est Animæ. Sed uniri alteri Naturæ personaliter, non est communicare, vel ab ipsa accipere, realiter ipsius essentiales proprietates: sed est arcano & ineffabili nexu cum altero fieri unius personæ substantiam. Neque realis communicatio Idiomatum in naturis, ex unione, tanquam effectus ex sua causa, consequitur, quod illa ipsa exempla, quibus utuntur, ostendunt. Probant idem similitudine ferri igniti. Sed notetur hic contradictio in tribus lineis. Negant realem communicationem ita fieri, ut sit proprietas alterius tanquam subiecto, cui formaliter inhæreat: & probant similitudine animæ & corporis, itemque ferri candentis: Sed anima corpori tanquam forma hominis, calor & candor ferro tanquam subiecto: de quibus doctissimè illos admonuit Neostadianorum Admonitio pag. 252. & 302. Sed accommodatio ad similia per quàm quadrat.* Sicut enim, *inquiunt*, Humana Natura Christi non subsistit in semetipsa, sed in Persona τοῦ λόγου, ita divinam majestatem (*id est, divinam naturam vel divinitatem*) non habet in semetipsa, ut in subjecto, sed in persona τοῦ λόγου, in cujus unitatem verè & realiter assumpta est. *Si non habet Natura Humana Deitatem, ac proinde nec omnipotentiam in semetipsa, ut in subiecto, cur debachantur in Orthodoxos, dicentes, carnem non esse omnipotentem, perinde ut caro non est Deus, & tamen hominem verè esse Deum & omnipotentem.* Habitat, *inquiunt*, & lucet divinitas τοῦ λόγου in Natura assumpta, & exercet & exerit in & cum ea suas proprietates. *Quid hæc ad communicationem Idiomatum realem? Aliud enim est habitare & lucere in humanitate, aliud essentiales ei proprietates communicare. Neque enim lumen in laterna suas essentiales proprietates transfundit in laternam, etiamsi in ea lucet. Ad lucendum non requiritur Vbiquitas: lucebat enim in carne Christi majestas Divinæ cum videretur à Stephano, & cùm nos eam videbimus, lucebit, & jam lucet in Cœlo: Vbiquitas autem carnis nusquam lucet, nec lucebit.*

Quidam alius quæsivit de propositione, Humanitas Christi est omnipotens, An in abstracto, de Natura Humana Christi, quasi separata, an in concreto in persona Christi, ita dicendum esset. *Vel bonus hic vir nescivit quid quæreret, vel Selneccerus non bonâ fide verba ejus recensuit. Crediderim in hanc ejus fuisse quæstionem*, An in abstracto dicendum sit, humanitatem Christi esse omnipotentem? An verò in concreto hominem esse omnipotentem? *Neque enim istud sophisma dudum notum fuit, sed recens inventum de vocabulo abstracti, ut pro separato sumatur, quo sensu Ecclesia nunquam usurpavit: sed abstracta semper intellexit naturas & formas per se consideratas, etiam inter se unitas. At cùm quæritur, humanitas Christi sitne omnipotens? non de separata à λόγῳ*

humanitate,qualis Christi humanitas nunquam fuit,quæritur, sed de humana natura cum λόγῳ unita. De hac non possumus dicere quòd sit omnipotens, cùm tamen verè dicamus de homine Christo quòd sit omnipotens. Hoc enim est efferre prædicatum de subjecto Concreto, id est, de persona hominis, habente & carnis & Deitatis naturam in sua substantia: Non autem de Abstracto, id est, de Natura Humana, quæ tantùm carnis, non autem Deitatis etiam naturam habet in se, tanquam partem suæ substantiæ. Bergenses autem ad quæstionem hanc ita responderunt, ut à sua consuetudine, ambiguitatibus & involucris ludendi non discedant. In persona, *inquiunt*, τῦ λόγυ facta est Natura Humana particeps Æternæ potestatis, omnipotentiæ, virtutis & gloriæ divinæ. *Si de unione hoc intelligunt cum Orthodoxis sentiunt.* Non enim, *inquiunt*, aliena est gloria, sed propria, quam Christus, ut Deus habet *Sicut ergo Berg. Deitas est propria hominis, ut ipse revera Deus sit, caro autem non sit Deus. Sic & omnipotentia hominis est propria, ut non caro, sed homo sit omnipotens. Sic etiam caro & ejus propria, sunt facta Dei propria, ut non Deitas, sed Deus sit caro, sit homo, sit mortuus, suscitatus, assumptus in cœlum, &c. Nihilo plus agunt, cùm addunt:* Vt homo accepit omnipotentiam ab habente & communicante eam, nimirum à Deo: Sicut enim Deus se communicat per unionem, faciens Deum non carnem hominis, sed hominem: Sic & omnipotentiam communicat sive carni, sive homini. Ipse enim Deus est suâ omnipotentiâ: ac proinde non potest aliter omnipotentiam, quàm Deitatem suam homini communicare. Concretum igitur, *inquiunt*, intelligimus, Christus homo est omnipotens, proprietate divinæ naturæ. *Insidiosè hoc dicunt, intelligunt enim proprietatem Divinæ Naturæ, non tantùm quæ sit ipsa Divina Natura, sed etiam quæ communis realiter sit Humanæ Naturæ. Scriptura autem docet, Christum declaratum esse Filium Dei secundum Spiritum sanctificantem: Vivificatum esse Spiritu: Et Ecclesia orthodoxa credit eum omnipotentem esse secundum naturam divinam. Contradictio autem est:* Humanam naturam non dici, nec esse omnipotentem in abstracto, & tamen humanam naturam esse omnipotentem. *Humana enim natura nomen abstractum est.* Omnipotentia, *inquiunt*, semper est & manet proprietas Naturæ Divinæ, & tamen communicatur Naturæ Humanæ. *Hic rursus contradictionem vides: Proprietatem esse, & communem esse.*

Pag. 93. *Quidam alius de Prædestinatione dixit:* eam esse universalem, quo ad causam, *id est*, quoad voluntatem Dei. *Hanc quæstionem etiam vel non satis intellexit, qui eam proposuit, vel ineptè eam recitavit Selneccerus. Responsio autem magis inepta est, videlicet,* Licet Deus velit omnes salvos, tamen Prædestinationem & promissionem universalem esse determinatam ad credentes. *Deus autem vult omnes salvos, scilicet bonitate suâ, invitatione & mandato, sed non decreto & efficaciâ. Vbi enim hæc accedunt, salus certò consequitur. At promissio universalis & Prædestinatio determinata seu restricta est ad credentes: Sed ita, ut fides ex Prædestinatione, non prædestinatio ex fide sit: Non enim, si credituri essemus, aut quia credituros nos prævidebat, sed ad hoc ipsum, ut fide in Christum nos donaret, Deus nos prædestinavit. Hoc dum negligitur, tota Prædestinationis doctrina & consolatio obscuratur.*

Qui hanc quæstionem movit, Choldicensis Ecclesiæ Superintendens fuit: Is in declaratione hac se acquiescere dixit, & libro Concordiæ subscripsit. Cùm autem in Norico agro conditionem & hospitium nactus esset, scriptis literis subscriptionem suam annihilavit & revocavit, eoque ipso satis ostendit, quid facturi fuissent plerique doctiores & meliores è subscriptoribus, si tam haberent, quò fugerent, quàm unde fugerent. Pag. 93.

Vt Lipsiam pervenerunt Bergenses, & Superintendentes, Pastores cæterique Ministri legissent librum, vel potius ipsis prælectus fuisset, monuerunt ex iis nonnulli quædam de Libero arbitrio, συνεργίᾳ voluntatis, de tribus causis concurrentibus, de purè passiva conversione, de Evangelii definitione, de ambigua propositione, Iusti sumus imputatione & inchoatione, de Cœnæ Dominicæ definitione, quòd Cœna sit communicatio Corporis & Sanguinis, de Philippo, de Corpore doctrinæ, de Examine Theologico, de Augustana Confessione, de Vbique præsentia carnis Christi, de præsentia in ministerio, & de præsentia in Cœna, deque aliis. Ad hæc verò quæ Bergenses responderint à Selneccero non indicatur. Pag. 94. Lipsiæ quid actum in collectione subscriptionum.

Attende autem Lector quid Lipsiæ acciderit. Omnes subscripsisse ait Selneccerus, excepto Bornensi quodam Cantore ebrio, qui editionem Libri se expectaturum esse dixerit. Hinc enim intelligitur, etiam Cantores debuisse augere exercitum Subscriptorum, quin etiam ebrios. Quanquam quòd Cantor iste fuit, non debet esse ei fraudi: Quòd autem ebrius fuit valdè vituperandum, quo tamen nomine fortè non traductus fuisset à Selneccero, si subscripsisset. Quanquam Choldicii etiam sobrium quendam dixit rejecisse subscriptionem, usque ad editionem Libri: Nec frustra, sciebant enim isti, se habituros multos recusationis socios.

Lipsiâ excursum est Martisburgum, Repetitæ ibi sunt priores quæstiones, inter quas hæc peculiaris fuit, Cur Marci 13. Filius dicatur ignorare Pag. 95. Martisburgi ut collecta suffragia.

tare diem judicii. *Responderunt*, Christus in statu suæ exinanitionis, in quo secundum Humanam Naturam suam, quò ad dona creata & habitualia, quæ subinde in eo creverunt, non statim omnia novit, ita loquutus est. Postquam vero resurrexit, & statum humiliationis deposuit, non amplius sic locutus est, *&c. Hinc autem sequitur, aut non requiri omniscientiam & omnipotentiam carnis ad unionem personalem, aut Naturas in statu humilitatis non fuisse unitas. Humilitatis autem depositio non est omniscentia Divina carnis. Nam in Christo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi fuerunt, etiam tempore humilitatis, quando fatetur carnem non fuisse omniscivam: Et nunc etiam sunt ita, ut discernatur non tantùm status glorificationis & exaltationis à statu exinanitionis & humiliationis, sed etiam ita, ut discernatur intellectus Divinus ab intellectu eius Creato & humano, qui semper manet finitus, & intellectui Divino inæqualis, ex quo scit, quicquid scit mens Humana Christi.*

Quæsitum porrò est de dicto, Me non semper habebitis vobiscum: Quod *juxta Bergenses*, Hieronymus interpretatur de corporali illa præsentia, quod nequaquam cum discipulis futurus esset post resurrectionem eo modo, quo antea in omni convictu & familiaritate cum ipsis fuerit, visibiliter, localiter, circumscriptivè, &, ut Bucerus inquit secundum rationem vivendi in hoc Seculo sensibus expositam, quandoquidem nunc ad Patrem Christus abierit in gloriosam & cœlestem vivendi rationem. *Ita quidem Bergenses Patres. Si Augustinus adfuisset, sic respondisset:* Secundum præsentiam majestatis semper habemus Christum, secundum præsentiam carnis, rectè dictum est discipulis: Me autem non semper habebitis. Habuit enim illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus, modò fide tenet, oculis non videt. *Secundum præsentiam carnis dicit* Augustinus, *nos Christum nunc non habere nobiscum, neque visibilem, neque invisibilem. Nam Christum habere nobiscum secundum carnem, & oculis videre præsentem*, Augustino *idem est. Nullam ergo agnoscit præsentiam carnis invisibilis. Ait, fide nunc eum teneri, id est nobis præsentem esse: Ergo non agnoscit præsentiam carnis in terris etiam sine fide, qualem Lutherani & Vbiquistæ fingunt. Eadem est* Hieronymi *sententia & Buceri, qui sensilem præsentiam Corporis negantes, corporalem negant, nullamque agnoscunt corporalem insensilem. Bergenses autem, quid* Bucerus *dicat, non intelligunt. Non adest nobis modò in terris visibiliter localiter, circumscriptivè, cùm sic existat suo Corpore in Cœlis: Adest tamen unitus nobis suo Spiritu, sicut caput membris. Atque hæc præsentia non est exposita sensibus, secundum* Bucerum *sed fide apprehenditur.*

Ibidem de discrimine Miraculorum & Sacramentorum quidam disseruit non ineruditè, ut Selneccerus scribit, ad hunc modum. Miracula physica in oculos incurrunt, aut in alios sensus, Sacramenta verò talia miracula non sunt, sed mystica sunt, & majora ac augustiora omnibus physicis miraculis, imò miracula miraculorum in animis piorum sive credentium. *Hæc sunt illa eruditè disputata. Sed si miracula teste* Augustino, *Divina quædam opera sunt præter & contra usitatum cursum ordinemque Naturæ facta, cur miracula Bergenses appellent physica, non intelligo. Nam ea de causa miracula dicuntur, quòd, cùm fiunt, admirationem omnibus incutiant, idque ideò quòd non fiant secundum Naturam. Sacramenta verò quis unquam miracula miraculorum appellavit? Neque enim statim, quod admiratione dignum est, Miraculum vocari potest. Sic enim omnia opera Dei miracula essent: Cùm tamen velit Deus Miracula ab operibus suis ordinariis discerni. De signis autem divinitùs datis alii doctius & rectius Bergensibus sic scripserunt. Esse eorum alia miraculosa, ut, quæ Moses faciebat coram Pharaone, & alia, quorum in Sacris Literis fit mentio, ut de rubo ardente sine combustione, de umbra horologii per decem gradus reversa, &c. Alia non Miraculosa, ut, Circumcisio, Agnus Paschalis, & in Novo Testamento Baptismus. Cœna Dominica, cujus panem* Augustinus *lib. 3. de Trinitatis capitul. 10. illis signis annumerat, quæ peracto ministerio transeunt & consumuntur, & quia per homines fiunt, honorem tanquam Religiosa habere possunt, stuporem, tanquam mira, non possunt. Idem de Doct. Christi lib. 3. cap. 9. de Sacramentis novæ legis sic scribit.* Hoc tempore, posteaquam resurrectione Domini nostri, manifestissimum judicium libertatis nostræ illuxit, ne ipsorum quidem signorum, quæ jam intelligimus, operatione gravi onerati sumus, sed quædam pauca, pro multis, factu facillima, intellectu augustissima, & observatione clarissima ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina, sicut est Baptismi Sacramentum, & Celebratio Corporis & Sanguinis Domini. Quæ unusquisque, cùm percipit, quò referantur, imbutus agnoscit, ut ea non carnali servitute, sed Spirituali potius libertate veneretur. *Hæc Augustinus. Quòd si jam Sacramenta Miracula Miraculorum eo sensu, quo ab* Augustino, *intellectu augustissima dicuntur, ferri hoc fortè posit, sed* κακαχρήσει *vel* ἀναλογίᾳ *admodum prolixâ: Sin verò miraculosam aliquam vel conversionem, vel inclusionem, vel alligationem corporis ad panem ibidem fieri*

asseveretur, illicò opponimus illud: Stuporem ut mira, Sacramenta habere nequeunt, quæ *ut paulò antè dictum* quò referantur, imbutus agnoscit. *Videat igitur sibi quisque, ne spirituali libertate amissa, carnalis servitutis onus sibi ipse attrahat: Signa nimirum pro rebus ipsis accipiendo, aut cum illis confundendo. Sacramentalia & miraculosa signa oportet esse visibilia, Sacramenta quia confirmare debent fideles, significando res invisibiles: Ideoque sunt velut verbum visibile: Miraculosa, quia debent convincere infideles, & confirmare etiam fideles: Ideoque necesse est, ut sensui sint exposita: Vt patet Marc.* 16. *Iob.* 2.4.6.7.9. 12. *Actor.* 2.1. *Cor.* 1. & 12. 2. *Cor.* 12.

Quidam disputarunt de titulo Libri, Forma Concordiæ, qui nimis videatur gloriosus, & extendi longè lateque, cùm tamen talis concordia non possit iniri & constitui. *His responsum est à Bergensibus*, agi de concordia suarum Ecclesiarum, non de hostibus, Pontificiis & Sacramentariis. Ante multos annos Formam Concordiæ inter paucas Ecclesias Vuitebergæ scriptam esse, & Philippum ipsum de forma Concordiæ scripsisse, Calvinum etiam Consensionem mutuam de re Sacramentaria inter suas Ecclesias edidisse, sibi igitur hoc quoque licere. *Sed multa obstant huic responsioni.* 1. *Non est Bergensium Patrum statuere, qui sint admittendi ad concordiam, & qui non.* 2. *Non excludendi nondum conuicti.* 3. *Mala concordia est in falsis dogmatibus, quam Bergenses fabricati sunt.* 4. *Res ipsa ostendit qualem concordiam fecerint ut Ecclesiæ in plures jam partes discessionem fecerint.* 5. *Philippi & Buceri formulam utriusque partis Ecclesiæ totam possunt admittere: Complectitur enim ea, de quibus consensum est, non de quibus est dissensio. A Calvino scripta ad Helveticas & Gallicas Ecclesias restricta est, neque novum aut falsum aliquod dogma habet, neque excludit ab Ecclesia Catholica Christi omnes ab ea dissentientes. Qui autem sunt Patres Bergenses, & quæ ipsorum proterva & audax impudentia, qui nova, absurda, monstrosa & impia commenta vestra universo mundo volunt obtrudere, ita, ut nullum, qui his ipsorum placitis non subscribat, quantumvis Augustanæ Confessionis & Apologiæ formulam agnoscat atque tueatur, in Christianorum numero, & vera Ecclesiæ societate censeri patiantur? Quis hanc authoritatem prætoriam ipsis dedit.*

Pag. 96.

His actis Superintendens Episcopatus Mersburgensis significavit, multa de libro Concordiæ passim fuisse sparsa: quæ non essent caritura grandi scandalo, si recitarentur, se autem agere Deo gratias pro restituta luce & dexteritate. *Ergo isti Superintendentes qui per Annos viginti & amplius docuerunt in Ecclesiis, Schmidlino nunc demum agunt gratias pro restituta luce, ideoque antea versati fuerunt in tenebris. Quæ autem est illa lux & dexteritas è Suevia allata? Nihil ergo ante adventum Fabri lucidè & dextrè traditum & explicatum est in Ecclesiis & Scholis Saxonicis? Ergòne tam obscura & sinistra fuit Lutheri & Philippi doctrina sine luce & dexteritate Fabelli? O dignas labris lactucas!*

Pag. 96.

Naumburgi lecto Libro quæsitum est de omniscientia Humanæ Naturæ, *& responsum fuit*, eam omniscíam fuisse in statu humiliationis δυνάμει ratione unionis, non actu. *De hoc autem quæri possit amplius. Si enim communicatio realis ab unione, quemadmodum volunt, dependet: Atque in ipsa humiliatione unio tam perfecta fuit, atque post exaltationem, quid igitur impediit, quo minus etiam tum natura humana omniscia esset? Observa igitur hic rursus, Lector, novam & magistralem Bergensium distinctionem realis Communicationis Idiomatum, nempe aliam potentialem, aliam actualem. Vbi enim potentialis Vbiquitas non sufficit, ad obtinendam præsentiam Corporis Christi in pane, ad actualem progredere: Vbi excluderis ab actuali, tum ad potentialem recurrito: Idem in omniscentia & omnipotentia licebit facere. Hoc tamen cave, ne impingas in scopulum divulsionis personæ, si humanitas non sit actu ubicunque est Deitas. Item in absconsione omnium thesaurorum scientiæ in Christo, etjam tum, quando mens ipsius Humana actu non fuit omniscia.* Naumburgi quid actum.

Propositum etiam fuit de exaltatione Humanæ Naturæ in Christo, cùm tamen ab aliis exaltatio intelligatur de officiis secundum utramque Naturam. *Differte responsionem Bergenses. Non tantum de officiis dicimus, quæ semper habuit Christus, sed etiam de administratione eorum gloriosa, quam resuscitatus demùm inchoavit. Iam audiemus vestram responsionem.* Cùm gloria & potestas ab extra, aliunde in carnem non sit invecta, sed ipsa Deitas per eam luceat & se exerat, exaltatio propriè loquendo ad solam Humanam in Christo Naturam referenda est. *Conceditur hoc quatenus exaltatio est acceptio novorum donorum: Sed etiam ad Deitatem pertinet alio sensu accepta, nempe, quatenus attributa illa quæ semper in Deo sunt immutabiliter, in glorificatione Humanæ Naturæ manifestata sunt. Quod additur*, Humanam Christi Naturam accipere etiam hoc, ut idonea & sufficiens sit, ad ἀποτέλεσμα unum cum divina natura perficiendum: *In officiis personæ conceditur, cum adjunctione hujus clausulæ, cujus subinde obliviscuntur*, operando *nimirum* quod suum est, non quod Deitatis proprium. *Differt enim operatio Naturæ ab officio Personæ, sicut pars à toto.* Annon à Deitate.

Quæsitum

4.97. *Quæsitum quoque est* de æternitate, an & hæc sit communicata? *Responderunt Bergenses acutè, argumento ducto à minori ad majus, hoc modo:* Æternitas hominibus etiam communicatur: Multo igitur magis Humanitati Christi.. *Æternum autem id est propriè, quod & initio & fine caret. Ideoque Deum solum æternum dicimus. Atque hujus æternitatis particeps nulla Creatura potest esse, & per consequens ne ipsa quidem Christi Humanitas: Multò minus alii homines. Quòd καταχρηστικῶς æternitatem sumant pro immortalitate & incorruptione, ἀντιλογία hæc est eorum; Ac respondeant Bergenses suo Luthero, dicenti,* quòd homo iste sit verè Deus æternus;, creator mundi. *Hanc gloriam Vbiquistica realis Communicatio Idiomatum detrahit Christo. Nam si homo non est omnipotens, carne non omnipræsente, etiam homo non erit Deus æternus, carne non existente ab æterno.*

De Lutheri, *inquiunt*, verbis, quibus improbantur Anabaptistæ, qui Christum aiunt esse simpliciter omnipotentem hominem, respondere posse ex ipso Luthero, *nempe*, loqui eum de statu exinanitionis, passionis & mortis, & de donis habitualibus, non de statu gloriæ & majestatis Christi ad dexteram Dei, de inhabitatione totius plenitudinis Deitatis in assumpta carne Christi. *Imò loquitur de sensu Apostoli Heb. 1. ubi agitur de Christo glorificato, loquitur universaliter de discernendis naturis in humilitate & gloria. Dicit Lutherus*, Scripturam loqui de Christo alias secundùm Divinam, alias secundum Humanam Naturam, & unius Naturæ propria, non esse alteri Naturæ adscribenda. *Dixi expressè*, qui faciunt Christum hominem (*quâ homo est*) omnipotentem, eos confundere naturas. *Item*, Deitatem solam omnia videre ac scire. *Item*, Christum omnia, creare quâ Deus, nihil creare, quâ homo est. *Ser. super Heb. 1. in Natalitiis Christi. Item de postremis verbis Davidis*, Resuscitationem & vivificationem tribui Christo secundum Naturam Divinam. *Ibidem*, Hominem hunc esse omnipotentem, æternum Deum, habentem æternam Potentiam, Creatorem & conservatorem omnium rerum, per communicatem Idiomatum.

In illo statu exinanitionis, *inquiunt Bergenses*, non est simpliciter & semper actu. *Blasphemia hac est. Christus enim semper fuit actu omnipotens homo, quia semper actu fuit verus Deus, etiam in cruce pendens, & in sepulchro jacens. Illud autem Bergensium* (simpliciter) κρυπτφύγετον *est. Si dicant, Christus non simpliciter, id est, non secundum utramque suam Naturam, sed secundum Divinam, est omnipotens, rectè dicunt. Sin autem, ut volunt Bergenses, secundum Humanam Naturam partim est, partim non est omnipotens, mendacium est. Robustior quidem & potentior est, Natura Humana in gloria, quàm in humilitate, sed nũquam facta est omnipotens, hoc est, æquans sua virtute Deitatem in Christo. Præterea ineptissima contradictio est in his verbis:* Omnipotens est caro Christi non simpliciter. *Si enim non simpliciter, ergo secundum quid erit omnipotens. An ergo secundum aliam sui partem est, secundum aliam non est omnipotens? An aliam partem omnipotentiæ habet, aliam non habet? Atqui non est omnipotentia, quæ non est respectu rerum Deo possibilium.*

In statu autem illo glorioso, *aiunt*, Christus in æternum actu omnipotens homo est. *Rectè. Sed hoc erat etiam in statu humilitatis: Et tamen in eo, fatentibus Bergensibus, caro non erat omnipotens; & si erat caro omnipotentis hominis: Quia caro erat Dei. Addimus & hoc: Etiam in statu gloriæ: Sed non secundum humanitatem: Quia caro & ossa Christi, tam non sunt omnipotentia, quàm sunt omniscia & omnipræsentia, & tamen sunt unita λόγῳ, non minus quàm anima.* Verum est, *inquiunt*, Patres aliquos loqui de manifestatione Divinitatis τοῦ λόγου, in explicatione dicti, Omnis potestas data est mihi. *Cur igitur Bergenses sic loquentes damnant hæreseos? Addunt.* Sed verum & hoc est assumptæ datam esse in tempore omnem potestatem, &c. *Omninò, nempe respectu unionis & officii. Sed hoc nihil ad Vbiquitatem & ad omnipotentiam carnis.*

Etiam ad Calvinum & Bezam confugiunt, dicentes, respectu carnis hæc dicta, de potestate data Christo, accipienda esse, non divinitatis. *Sed facilis est explicatio. Data est homini omnipotentia, sicut ei data est Deitas. Nam Deitati Deitas dari non potuit, nec omnipotentia. Humanitati autem unita est Deitas atque ita homo Deus, eodemque modo omnipotens factus. Quomodo enim, qui Deus est, non esset omnipotens, etiamsi secundum carnem suam neque Deus, neque omnipotens est? Hæc responsio etiam contra contentiosos sufficit. Sed Christus in illis dictis loquitur de officio suo, id est, de gubernatione cæli & terræ, & præsertim Ecclesiæ suæ. Hanc semper administravit cum Patre & Spiritu sancto, secundum Deitatem suam, cœpit autem eam administrare & patefacere secundum Humanitatem in tempore destinato, idque servato Naturarum discrimine.*

Hæc igitur acta sunt in colligendis subscriptionibus & suffragiis in Ecclesiis & Scholis Electoratus Saxonici, ex Selnecceri relatione in cujus fine dixit, Concessum fuisse omnibus Ministris & Pastoribus libertatem querendi

An in collectione suffragiorũ omnibus data fuerit libertas contradicendi
Pag. 89.

rendi & contrà disputandi. *sed hac tamen conditione opinor, ut qui responsionibus Patrum Bergensium contenti non essent, nec subscribere vellent, ii functionibus suis abire & aliis cedere juberentur. Hoc est Compelle intrare. Et quàm bonâ omnium pace & voluntaria subscriptione hæc omnia transacta sint, ut prædicat Selneccerus testantur evidentissimè plurimorum objectiones à Bergensibus non ex Verbo Dei solutæ, sed authoritate partim præsentium, & exemplis exulum & captivorum, repressæ. Negat, quosdam Libro non perlecto subscripsisse. Atqui plerique omnes, juxta Selnecceri Recitationes, Libro tantùm semel prælecto subscripserunt. Prælectio autem non est perlectio, præsertim in sophismatum λογολογίας, ex quibus etiam cautus & diligens perlector vix se expediat. Quin fuerunt etiam, qui ne prælecto quidem sibi Libro subscripserunt, quia sive lecto sive non lecto subscribendum sibi fore scirent.*

An quidam Libro non perlecto subscripserint.

Quod autem ait Selneccerus, putidum esse mendacium, quosdam annexâ privatim conditione subscripsisse, in eo sibi similis est. Negari enim non potest, factum hoc esse in Franconia; nota sunt & loca & personæ. Ac ne quidem in Saxonia & Misnia facta omnia Selneccerus recitavit. Ista enim sufficiunt ipsi. Alibi facta ignoscemus ei, si ignoret.

Anmendacium sit quosdam cum conditione subscripsisse Pag. 90.

Invidiâ præterea injustissimâ nostros gravare conatur, cum scribit, eos Ecclesias allatrare, quæ ipsorum consilia non requirant. Ecclesias enim nullas allatrarunt, sed tantum Selneccerum & socios eius apud tribunal Dei, & apud omnes viros doctos, honestos, amicos & adversos eis, accusarunt, quòd doctrinam Verbi Dei nefariè corrumpant, Ecclesiam Dei scandalis & schismatibus discerpant ac deforment, idola Antichristi stabiliant, homines innocentes atrocissimis calumniis proscindant, membra Christi conculcent, & sævitiæ hostium objiciant. Si condemnati contra ius & fas inauditi sese purgent nostri & querantur de injuriis allatrant Ecclesias? Scilicet nostros silentio suo causam Christi prodere, & sceleratissimè adversus orthodoxam doctrinam effusas calumnias confirmare vellent Bergenses. Sed errant si hoc futurum sperant.

Orthodoxi non allatrãt Vbiquisticas Ecclesias.

Quod in Saxonia Electorali, eiusque Ecclesiis & Scholis factum est, idem quoque Ienæ factum est, inquit Selneccerus. Et licet paroxysmus in curia oriretur, non tamen ille ob doctrinam sive librum Concordiæ movebatur, sed personalis erat, &c. Adscribam autem Epistolam Germanicam cujusdam boni viri, ad amicum suum R. G. scriptam, ut inde intelligat Lector, quàm doctè, acutè & solidè ad objectiones & quæstiones Schmidlinus ibi responderit, quamque jocosè in re seria luserit, & ob quod paroxysmus seu tumultus ille exortus forte est. Sic igitur illa de verbo ad verbum habet.

Ienæ quibus argumentis Schmidlinus multis persuaserit ut subscriberent. Pag. 99.

Den 6. Tag Augusti hat Jacobus Schmidlin das geschrieben Buch / so er intitulirct Formulam Concordiæ / unserem Superintendenten Doctor Daviden Voit zugeschickt / mit vermeldung / er solle alle Pfarrherren so in seine Superintendentz gehörig / hieher beschreiben / vnnd das Buch offentlich in der Kirchen verlesen lassen: welches dann nachmahlen den 8. tag Augusti geschehen. Folgends ist er / Jacobus / sampt dem Selnecker hie ankommen den 9. gemeltes Monats / vnnd folgends die Pfarrherren samptlich auff das Rathauß bescheiden: alda ein Teutsche Oration gethan / offentlich vnd weitläuffig præfirt / von den erbärmlichen Streithändlen / so in den Kirchen dieses Landes / nach Herren Luthers todt eyngerissen: nochmahlen angezeiget / daß er hieher kommen auß deß Churfürsten von Sachsen Landt / gebürlich von einem ieden Pfarrherren bericht eynzunehmen was er von verleßnem Buch halte / vnd sie auch zu der Subscription halten / Er hat auch sie die Pfarrherren vermahnet / sie sollen sich gut rundt vnd klar auff gut Lutherisch erklären / vnd nicht vnder dem Hüthlin spielen wie vor etlichen Jahren die verloffenen Theologi in diesem Landt gethan. Wo es auch sach wer / daß einer ein scrupulum oder sonst verhindernuß hette / sol ers frey offentlich anzeigen dann einem ieden bescheidene vnd Christliche anhörung solle gethan werden.

Da haben nun erstlich etliche Pfarrherren vorgewandt / es sey nicht müglich / daß man mit gutem Gewissen könne subscribiren / sintemal das Buch nur ein mahl vorgelesen sey worden / auß welcher blosen vnd eylender gehör vnmüglich als baldt von so hochen vnnd wichtigen Artickulen zu iudiciren vnnd dieselbigen zu approbiern. Darauff hat Schmidlinus kurtz geantwortet / Es soll ein ieder Pfarrherr zu ieder zeit mit allen Artickulen / wie streittig sie auch seyn / gefast gefunden werden. Zudem seyen es keine newe Artickul / sondern eben die / so vor viel Jahren also streittig gewesen. Das sey auch einem ieden Schuster vnnd Schneider bekant.

Zu dem andern hat einer gefraget / wie es dann zu verstehen sey / daß Herren Philippi Melanchthonis im vorgeleßnem Buch gantz vnnd gar kein Meldung beschehe? Hat Jacobus geantwortet / Her Philippus hette etliche Brieff an Caluinum geschrieben / darauff dann Caluinus ihm widerumb zugeschrieben / welches etlichen Herren etwas zuwider gewesen / haben derhalben Herren Philippum vermahnet / er wolle wider Caluinum schreiben / daß männiglichem kund werde / er sey nit seiner lehr vnd meinung. Welcher vermahnung aber Philippus gar keinen platz geben / vnd sich also deß Caluinischen Teufels verdachtig gemachet. Was aber deß

Philippi

Nota. Philippi scripta anlange/ halte man sie wie die scripta Salomonis / der erstlich herrlich ding beschriben/ aber hernach sey verfüret worden/ also / daß auch von seinem end in der Schrifft nichts funden wirt/ vnd man nit weißt ob er zu vnserm Hergott / oder zu dem Teufel gefahren sey.

Zum dritten/ wie er doch die realem Communicationem idiomatum in Naturis Christi verstehen sol: Sintemal er nit gnugsam verneme / was ihre meinung da von sey. Antwortet Schmidel / es sey nit ein solch verbalis Communicatio/ wie es der Caluinisch arglistig teuffels glaub außgebreitet hab: Namlich/ es solte die Gottheit nicht anders in der Menschheit seyn / vnd ihr eigenschafften der selben mitgetheilt haben / als wann man wein in ein glaß schencket: oder aber wann der Fugker zu Augspurg bey einem armen mann stande / vnd mit im schwatzte/ spräch iederman/ da stehn zween reyche mannen beysamen / welches dann also simpliciter geredt wahr were: Jedoch so man es bey dem liecht besähe / blibe iener einarmer teufel / vnnd der Fugker ein reycher mann. Oder wil noch ein besser gleichnuß geben / damit man sähe wo mit der Caluinisch vnnd Arianisch teuffelsglaub vmbgehe: Sie halten es von Christo/ als wenn ein armer Pawr sich vberreden ließ / er were Churfürst zu Sachsen / vnnd gebe ihm menniglich deß Churfürsten titel/ vnd erzeigte ihm gebürende ehr/ nicht destoweniger het der Pawr weder land noch leut. Sollen derhalben die vmbstehende iugendt sagen / oder gedencken / Sie haben keinen tag ihr lebtag besser angelegt / als diesen: vnd sollen ietz nur das behalten / daß die Göttliche natur der menschlichen / alle ihre eigen schafften realiter mitgetheilet habe: daß also nit allein die Communicatio in Persona geschähen sey / wie es ietz der Caluinisch teufel erdichtet hat/ sonder auch in Naturis. Wil noch ein exempel geben. Es ist eben als wann man mich vnd einen Edelman mit einem seil zusamen bunde / vnd wir fielen mit einander die stägen hinab / wurde einer sagen / Schauw / da ist ein Pfaff die stägen hinab gefallen: der ander wurd sprächen / Nit / es ist mir ein Edelman die stäge hinab gefallen / wurden also die beid mit einander zangken / da es doch grund alle beide wahr weren. Wil noch ein bessere gleuchnuß geben. Es ist ein mal eine arme Dienstmagt gewesen/ welche ein iunger Gesell hat wöllen freyen/ vnd begäret zuwissen was sie vermögens sey: hat sie es lang nich wöllen sagen: Letzlich aber hat sie zum iungen Gesellen gesprochen/ Ey wann du mich freyest / so hab ich so viel als du. In summa er nam sie. Als sie nun zum samen kommen/ spricher zu ihre / Nun laß mich deine schatz beschauwen. Spricht sie wider / laß mich deinen zuvor sehen. Welches als ers gethan/ sagt sie / Sich / dieweil du mich genommen hast/ ist diß alles so wol mein als dein / hab derhalben so viel als du / wie ich dir erstlich gesagt hab.

Zum vierten / hat einer gefraget / wie er den articul de Conversione hominis verstehen sol? Ob voluntas hominis in der selbigen auch etwas vermöge? Antwortet D. Iacobus: Voluntas in Conversione est subjectum. Welches ich also declarir. Es ist eben als wenn man einem dieb häncken wölt / vnd führet in hinauß: das volck aber lieffe weit vor ihm anhin zum galgen/ wurde der dieb sagen/ Ey liebe leute / lauffet doch nicht so fast / wann man mich häncken wil / werde ich iack auch dabey sein müssen.

Nota. Zum fünfften/ als der Pfarher von Dornberg so nur ein meyl von hinnen gelegen/ sein judicium von dem verläßnen buch thun solt / vñ das selbig auch vnderschreiben / spricht er / Ich bekenne vor Gott vnd der welt / daß in diesem buch die rein Lutherische lehr begriffen ist. Vnd solches desto mehr zubezeugen / hab ich ein mal Lutherum seligen zu Hall gesehen / vnd als er im Gasthofe eingekehrt / bin ich hinein gangen/ vnd hab im vber tisch mit gunst zu melden der mugken gewehret.

Ferner hat auch D. Jacob die iugendt vor dem Caluinischen vnnd Arrianischen teufel trewlich gewarnet / vnd das exempel Adami Neuseri auch Syluani angezogen / vnd das selbig gewaltig herauß gestrichen. Haben also die Herren Pastores alle in nomine Domini vnderschrieben / vnd warten nur auff weitern bescheid.

Was aber Seineccerum anlanget / hat er nichts geredt/ ist nur bey D. Jacob am tisch gesessen vnd was verhandlet worden/ hat er aufgezeichnet.

In Turingia quoque ut quidem Selneccerus scribit sine violentia omni actum est, in Vinariensium & Coburgensium Principum Saxoniæ ditionibus. Vinariæ, *inquit*, prælecto Libro in æde Aulæ, præsentibus ipsis Illustrissimis Principibus, Consiliariis, &c. singuli egerunt Deo gratias, & omnes scrupulos penitùs exemptos esse, & se sine omni hæsitatione subscribere, imò se jamdudum talem Librum exoptasse, & hanc formam non esse novam, sed Lutheri doctrinam, unanimiter affirmarunt. *Principes autem à Bengensibus huic actioni adhibitos fuisse, ut rudes, famelicos & timidos Pastores authoritate eorum perterrerent & ad subscriptionem cogerent, plurimi tum quidem suspicati sunt.*

Pag 99. In Vinariensi & Coburgensi ditione ut suffragia collecta sint.

Etsi

Etsi verò Selneccerus in his suis Recitationibus actionum injustitiam & modum agendi in Ecclesias hactenus inusitatum Theologorum Bergensium in circumcursitando & extorquendis subscriptionibus quàm mollissimè exposuerit, tamen ex objectionibus & interrogationibus aliquot haud obscurè intelligitur, plurimos, in quibus aliquid saltem eruditionis ac judicii fuit, non solùm Libri dogmata, sed actiones etiam Theologorum istorum improbasse, nihilominus autem vel ex affectibus & studio hominum, vel etiam metu carcerum, exiliorum & proscriptionum subscripsisse. Atque hoc verissimum esse ut Lector intelligat, pauca quædam ex fide dignissimorum hominum sermonibus ac literis in sequentibus referam.

Coacti subscripserunt multi. *In Herzbergensi Colloquio Clarissimus vir* D. Vuolfgangus Amlingus *coram* Kemnitio, Musculo, Selneccero & Schmidlino *retulit, hoc ipso tempore, anno videlicet* 77. *ante Servestanas nundinas ad Div. Bartholomæi diem, in Thuringia quendam nobilem cum mercatore in hospitium quoddam venisse, & unà cum ipsis Pastorem ruralem, ac monachum Erdfurtensem mensæ assedisse: Cumque nobilis interrogasset Pastorem, Cur tam tristis esset? respondisse illum, Qui possem, nobilissime Domine, hilaris esse? hodie in nostro conventu Bergensi Libro* coacti *sumus subscribere: Cui nobilis;* Coacti? *atqui conscientia cogi non potest: Tum rursus Pastorem respondisse, Verè quidem hoc dicis Domine: sed pauperes habemus uxores, ac liberos, proinde aliquid faciendum fuit, ne officiis & sedibus nostris moveamus & in exilium pellamur: monachum autem ad hæc effusè risisse. Vide pag.* 184. *Herzbergensis Colloquii.*

Fatetur hoc etiam & affirmat ingenuè Heshusius, *antesignanus eorum, in sua Confessione, seu Excusatione ad Brunsvicensem Principem Anno* 78. *edita: dicit enim* MVLTOS CONTRA VOLVNTATEM suam subscripsisse, NEC in corde sic vel sentire, vel credere.

Authores Catholicæ doctrinæ de subscriptionibus vi extortis. *De hoc ipso quoque authores Collationis Catholicæ & Orthodoxæ Christianorum fidei de Persona Christi & Sacra eius Cœna cum disputatione Schmidlini Anno* 80. *Vuitebergæ habitæ, sic scribunt in Præfatione ad Lectorem:* Quis sine justa & gravi indignatione legat eam Præfatiunculæ Schmidelinæ (*præfixæ videlicet Thesibus quæ Anno* 80. *Vuitebergæ disputatæ sunt*) particulam, in qua impudenter audet asserere, istum, quem vocat Librum Concordiæ, omnium piorum in Ecclesiis Augustanam Confessionem amplectentibus docentium, liberis judiciis ac suffragiis approbatum: & neminem omnium ad subscriptionem illius Coactum fuisse; cum hoc fictum & falsum esse experientia ipsa abundè testetur. Ut enim prætereamus eos, qui tantùm quasi pedanei fuerunt Senatores, & recitationi discordiosæ Formulæ Concordiæ somniculosi interfuerunt, & fatentur, se eam neque intellexisse, neque argumentum illius meminisse, quique partim persuasionibus dulcibus illecti, partim moti exemplis aliorum & metu carceris, atque exilii terriri ac fracti, manus suas isti libro subjecerunt: Rogentur saltem illi, qui superioribus diebus in utraque Academia, Vuitebergensi & Lipsica subscripserunt, an volentes, an verò id fecerint inviti. Non enim dubitamus, vltrò eos fassuros esse, si sibi sine extremo periculo suo recusare subscriptionem licuisset, se eam grandi etiam precio fuisse redempturos. Et ne quid à nobis, vel vanis suspicionibus conijcii putes, jam multorum in hanc sententiam miserabiles auditæ sunt querelæ, id quod plerique viri pii & docti apertè testarentur, nisi scirent, quibusdam bonis viris & sanabilibus eo modo nova pericula creari. Quid verò de aliis dicemus, qui, quòd in recusanda subscriptione piè & fortiter perstiterant, per tuorum fraterculorum operam qui abs te (*Schmidlino*) instructi fuerunt ad hujusmodi artes, suis professionibus spoliati, suis commodis exuti & cum conjugibus ac liberis recens (horribile dictu) alieno Anni tempore in exilium compulsi sunt. An non hi manifestæ te vanitatis & turpissimi mendacii cōvincunt? Atque hujus tuæ tuorumque sævitiæ & immanitatis non paucæ aliquæ Respublicæ ac Scholæ, sed jam diu fuit, & deinceps quoque testis erit universus orbis Christianus. Eas igitur, etiam non veritus, teipsum, si aliter se res habeat, diris devovere, & à participatione pretiosi Sanguinis Christi teipsum excludere, eas nunc, inquam, & glorieris, nullam abs te, & tuis sociis in hoc negotio Religionis vim usurpatam, neminem ad subscriptionem Sphingis istius Bergensis coactum fuisse. Hucusque illi.

In Marchia Brandenburgensi jussu Magistratus subscribere coacti sunt. *De subscriptione in Marchia Brandenburgensi sic quidam ad amicum suum* 13. *Calend. Octob. Anno* 77. *scripsit:* Schmidlini socii circumcursant, ut subscriptionem emendicent. In Burgraviatu Nerobergensi imperavit Princeps suis ut subscriberent: quod cum Superintendens quidam recitasset cum aliis, desperabundus cœpit furere, & clamare, suę perditionis causam Schmidlinū esse.

esse. *Alius in eandem fere sententiam* 13. *die Decemb. anno eodem scripsit :* Pandoram Saxonicam, à multis magno cum applausu approbatam, plurimi aversantur. Et in vicina Marchia recepta, sed renitentibus à principio omnibus ferè pastoribus. Victi verò tandem & subscribere iussi sunt, ex Principis edicto, additâ tamen hac declaratione, ut in posterum, sicut hactenus, sentire & docere possint. *Item*: Incipiunt plerique ex illis, mutatâ sententiâ, protestari, subscriptionem ipsorum neque factam ab iis fuisse, neque intelligi debere simpliciter & categoricè.

Quid acciderit in nova Marchia, refert Iacobus Capito Ecclesiæ Tniticensis Pastor, in editis suis Thesibus de persona Christi & aliis similibus articulis sub lit. H. pag. 8. & omnes qui subscripserunt suæ narrationis testes esse vult. Primum, inquit ubi conventum est Custrini, recitabatur de scripto Illustrissimi Principis sententia, quo animo consilioque illa ejus libri subscriptio suscepta esset. Nimirum, ad reconcilianda Ecclesiarum dogmata, quæ titulo Augustanæ Confessionis censerentur, & ad sanandos nævos, qui post exhibitam Confessionem oborti essent, Porrò si qui contra Formulam libri argumentando insurgerent, est Cornerus, & qui huic adjunctus erat alter ille, incontinenti refutarent, si acquiescere nollent, nomina ipsorum indicarentur.

Demùm subscriptio omnibus imperata est in universum, nec quisquam ad dicendum de re sententiam est compellatus, neque hoc omnino est requisitum. Quid faceremus? sanè in tam laudabili studio & intentione Christianorum Principum, qui sive ab istis Theologis sic persuasi erant, seu motu proprio ad tollendam omnem dissensionem, & ad sananda vulnera Ecclesiæ contenderent, detrectare imperium honestè non potuimus, præsertim cùm ad deliberationem articuli ejus libri nobis non proponerentur. Accessit, quòd expresse cautum fuit, ut semel duntaxat sermo ejus libri datâ voce pronuntiaretur; quæ pronunciatio ita continuata est ut paucis horis absolveretur. Iam omnes sani intelligunt, quàm fuerit impossibile in tanto cursu lectionis de unaquaque sententia statuere, cùm si de uno loco cogitationem instituisset aliquis, sequentia interim prætervolassent: Taceam præterea scribendum convocati erant, suaviter in somnos, dum pronunciatio fit soluti, dormiendo auscultârint, quod tamen vitio datum est nemini. Atqui non nulli adeò rudes extiterunt, ut nomina sua literis pingere vix possent. Quid ergo illi de doctrina judicarent? Quin etiam qui in scholis juventuti præsunt adolescentes plerique, adeóque æditui, partim per ætatem partim per imperitiam iudicare nihil poterant, erunt verò nihil ominus ad subscribendum accersiti. Quæ res argumento est, non judicia scribentium, sed subscriptionem tantum expetitam esse, ut quadam specie multitudinis subscribentium, liber iste Ecclesiæ obtruderetur, vel etiam fallerent Germaniæ Principes. Quanquam ex fide dignis Theologis compertum habeo, cùm primùm ad subscribendum liber aliquibus Lebusii proponeretur, hoc usos fuisse fuco Theologo, subscriptionem illam ideo fieri, ut deliberatio de re tota in publica synodo aliquando institueretur. Hæc omnia Capito.

Magdeburgenses quoque Theologi subscripserunt, ut paulò post referemus.

Mompelgardiminis territi multi subscripserunt.

Quid etiam Anno 78. *in Mompelgardensi Comitatu Iacobi Schmidlini instigatione actum sit, notum est omnibus & vulgatissimum: nempè, quòd blanditiis primùm, deinde minis & terriculamentis Magistratûs omnes ad subscriptionem compulsi fuerint. Qui verò constanter eam denegârunt: illi mox Ministerio suo privati & abdicati sunt.*

Quibus etiam blandimentis verborum, & amicis in speciem compellationibus, vtque illis nihil profecerunt conviciis cum Anhaldinis Theologis Herzbergæ eodem tempore egerint; Kemnitius, Selneccerus & Schmidlinus, *ut eos ad subscriptionem pellicerent, paulò infrà indicabimus.*

Principis cujusdam querela de injustitia Theologorum.

De hac summa injustitia & modo agendi iniquissimo Theologorum Bergensium & Sociorum eorum, graviter etiam conquestus est magni nominis Princeps in literis ad Cœlestinum *sub dato* 9. *Sept. Anno* 1579. *scriptis, quòd instar Hammani, & hostium Danielis, sanguinolentis consiliis Optimos Principes eò vi quodammodo adigere conati sint, ut non solùm subditos suos, sed etiam alios, licet iurisdictioni & inspectioni suæ non subiectos, ad approbationem errorum & Paradoxorum, atque etiam subscriptionem Formulæ Concordiæ, sub pœna amissionis officiorum,* Cogant.

Pag. 435 D. Beutherus de Bergensium Theologorum injustitia in colligendis subscriptionibus

De hoc ipso quoque D. Beutherus, *in sua ad Argentinensium Agendam responsione, sic scribit :* Es haben nit allein etliche hocherleuchte Christliche Fürsten in ihren Schrifften an beyde Churfürsten/Sachsen und Brandenburg/ geklagt/ sonder es ist auch an sich selbst mehr als zu viel am tag/ wie jämerlich die Kirchen und Schulen in den dreyen weltlichen Churfürstenthumben und andern Herrschafften/ durch das fälschlich also genandte und vermeinte Concordibuch zerrissen und verstöret worden: wie erbärmlich man hin und

wider mit vielen armen Kirchen und Schůldienern ist umbgangen: was für scharpffe Inquisitiones man wider sie/und uber ihre Bibliothecas angestellet: wie tyrannisch auß anstifftung der Authorum solches Bůchs / gegen den fürnemsten und gelehrtesten in Kirchen / Schůlen und Politischen diensten gehandelt: wie gantz / unmenschlich ihrer etliche viel iar/ in harten schwären gefängniß gepeyniget/ gemartert und auf gehalten: denen man nit erlaubt daß sie von iren eignen weybern und kindern / oder blůts verwandten in irem gefängniß dörffen besůcht (welches doch Herodes der iüngern Johannis weder gewehret noch verbotten) noch mit notiger speyß/tranck/ kleidung / artznen zů erhaltung oder sterckung ihres leibs gesundheit / hetten können versähen werden: darzů ihnen weder feder oder dinten/ noch papier / sonder mehr messer und strick under ire hände gegeben. Wie un mitleidenlich sie ihrer diensten entsetz und beurlaubet: wie unchristlich sie von ihrē weibern/kindern/ freunden und gütern vertrieben / und bey Sonnenschein auß ihrem vatter land und wonungen/ ohn erlaubnuß oder bewilligung nur den iren ein güte nacht zůsagen / von den Discordimachern/ gar nit secundum charitatem Christianam, vel juxta spiritum mansuetudinis, vel ex operatione Spiritûs Sancti, sed instinctu diaboli agitatis hinweg gestossen worden: welches alles die traurige erfahrung/ so vieler gantz unbarmhertzigen exemplen: so viel exilia und persecutiones der beständigen Bekennern der warheit Göttlicher lehr / welche sich diesem Bůch/als einer Lernæ errorum & Paradoxorum, Christlich widersetzet haben: so offentliche Schrifften und Historien vieler hochgelehrten auch Privat personen: so vielen witwen und weysen / auch anderer ins ellend veriagter heißbrennen de/ und uber sich durch die wolcken / in den hiñel/zů Gott dem gerechten Richter eintringende / vergoßne threnen / und bittere / schwere / schmertzliche seuffitzen/auch flehtiches klagen: so vieler frommer unschuldiger leuthe verfolgung: so vieler angsthafften / betrübten / und eins theils auch verwundten gewissen/heimliche/innerliche anfechtungen und beschwerungen: so vieler offenliche / erschröckliche und abschewliche Abfäl bezeugen 2c.

Numerus eorum qui subscriptione suâ librum Concordiæ approbarunt.

Hoc autē agēdi modo collegerūt Suffragia 8208. *vel iuxta alia exemplaria* 8250. *Doctorum, Professorum, Pastorum, Diaconorum, Calefactorum & similium, qui Libro Corcordia subscripserunt.*

Non omnes voluntariâ subscriptione Concordiam approbarunt.

Hæc omnia quum ita se habeant, vel ipso quoq; Selneccero teste, affirmare tamē eum non puduit, Omnes voluntariâ subscriptione Librū istum approbâsse, *& mendacij eos arguit, qui dicūt,* nomine Electoris ac Princip. Sax. extortam, & vi imperatam subscriptionem fuisse. *Et paulò post,* Atq; ita subscriptio, *inquit,* facta est, & liberum vnicuique fuit, sua cogitata promere: nec deprehensus vllus est, qui in declaratione facta, non hilari & pacato animo acquievisset, & Libro subscripsisset. Pag. 98. 99.

Iacobus Schmidlinus *etiam in Herzbergensi Colloquio palàm dixit:* Ich kan warhafftig sagen / daß kein mensch zur Subscription getrungen/ noch deß halben vertrieben/ so wahr der Sohn Gottes mit seinem blůt mich erlöset: Dann ich wil sonst deß blůts Jesu Christi nit theilhafftig werden. *Hoc est: Tam verè affirmare possū, neminem ad subscriptionem coactum, vel ob denegatam subscriptionē officio suo motum & in exilium pulsum esse, quàm vere me Filius Dei Sanguine suo redemit, & si res aliter se habet, nō peto ut Sanguinis eius particeps fiam. Et paulò antè in eodem Colloquio dixit,* Iniquum esse ut quisquā subscribat hæsitāte, contradicentē & reclamante consciētiā. *Item,* Neminē subscribere, nisi sit planè confirmatus: nam & in bona causa nihil faciendū esse dubiâ consciētiâ. Pag. 100 Pag. 184 Pag 183.

CAPVT XXI.

Quæ paulo ante & post Subscriptionem Electorum, Principum, Ecclesiarum & Scholarum tentata & acta sint cum iis qui suscriptionem recusārunt, & qui Conventus ob hanc causam habiti sint.

Electores vrgent Principes recusantes subscriptionem.

CVm forma Synodorum & Conventuum, quæ à Theologis Bergensibus præscribebatur ut suprà à nobis indicatum est, tanquam injustissima & iniquissima, nequaquam probari posset à saniore parte Principum, Civitatum ac Theologorum, persuaserunt Bergenses Electoribus & Principibus, ut secundum decretum Bergense, Anno 77. die 28. Maii editum, res perageretur. Iuxta hoc igitur decretum tres præcipuè Principes, Elector Saxoniæ & Brandenburgensis, ac Iulius Brunsvicensis Dux, negotium hoc vehementer vrserunt, & omnibus modis hoc egerunt, ut ab omnibus Principibus ac Ordinibus qui Augustanam Confessionem amplectūtur, eorumque Theologis, Liber Concordiæ subscriptione approbaretur.

Conventus Theologorum Magdeburgensis Administratores propter subscriptionem Libri Concordiæ.

Magdeburgi Conventus Theologorum habitus fuit, in cujus initio diversa judicia & discrepātes sententiæ de re proposita auditæ fuerūt: & nisi Politicorum authoritate, pietate & sapientiâ moderata fuissent cōsilia, nunquā ad salutarem exitum res deducta fuisset. Plerią; enim nullis adhibitis rationibus, insano clamore negotium egerunt, ut Suevicum scriptum, ob authoritatē eorum, qui id cuderunt, communi calculo cōprobaretur. His Tribunitijs clamoribus moderatè & fortiter se opposuerunt unà cum D. Sigefrido Sacco *& Maio* Hallensi, *nec non & alijs plerisq;, qui Magdeburgi & in illa vicinia docent, delecti Commissarij Administratoris, inprimis Cancellarius* D. Frideman, *& alij prudentes Politici. Cancellarius gravi oratione quorundam Linguæ intemperiem repre-*

reprehendit, eosq́ insanire dixit, quòd ad subscriptionem sponte se offerrent, nemine eos cogẽte, nec iustis adhuc expositis rationibus, cur hoc aut illud fieri, aut non fieri debeat. Redarguit & quorũdam iuvenum Flaccianorum incivilitatem, qui non habitâ ratione Principis, cujus loco politici sederent, neq́ moti ullâ reverentiâ erga venerandos senes, præceptores suos, plusquam barbaricâ rabie vociferarentur de rebus nec intellectis, nec in deliberationem iustam adhuc deductis. Quare universos & singulos iterum severè obtestatus est per gloriam Dei, & cujusq́ conscientiam, ut sepositis affectibus, liberè & moderatè de singulis capitibus Libri conferrent, nec autoritatibus, sed rationibus ac testimoniis sacræ Scripturæ certarent, ac Principẽ de negotio religionis admodũ sollicitum docerent, nunquid bonâ conscientiâ huic libro subscribi possit. Si enim sit ex usu & commodo Ecclesiæ, & ex veritatis cœlestis propagatione, ut tunc subscribant: Sin verò distractiones maiores indè metuendæ essent, subscriptionẽ differendam, & iustis rationibus Princip. Celsitudinem edocendam esse. Ordine igitur de singulis capitibus disputatũ fuit, ita ut plures se adiunxerint melioribus: qui tandem peculiari scripto sententiã suam complexi sunt. Inter cætera significant, Se nolle, nec posse bonâ cõsciētiâ volumini toties mutato subscribere, quò maiores distractiones in Ecclesiam inducantur, cùm nõ adhibiti fuerint initio plures Ecclesiæ Doct. qui de plerisque rectius admonere potuissēt. In primis verò nolle se, ut suspectum reddatur Corpus doctrinæ Philippi, in quo multa sint scripta utilia, quibus remotis, plerosq́; in Ecclesiam nõ utiliter alios docturos. *Ostendunt,* non tantùm Philippi Melanthonis Locos communes primæ editionis, sed & posterioris à D. Luthero visos & approbatos esse. *Præterea Sanctè confirmant,* à Luthero postremam Augustanam Confessionem, quæ Tridentino Concilio exhiberi debuisset, receptam esse, eique omnes Augustanæ Confessionis Ordines subscripsisse. Nunquam igitur separaturos se hæc utilissima scripta à norma veræ doctrinæ. Adhæc non confirmaturos suo exemplo, ut hi duo, Philippus & Lutherus, sciungantur, quos Deus, tanquam organa salutaria, Ecclesiæ & Scholę coniunxisset. *In loco de persona Filij Dei* reiiciunt & damnant Iacobi Andreę Ubiquitatem. *De adiaphoris nomine Conventus huius oblatum est Administratori, cuius deinceps novum exspectant responsum.*

Magdeburgenses Theologi subscriptionem libri Concordiæ dissuadenter

Eo ipso deliberationis institutæ tempore in urbem Magdeburgensem venit nobilis Meiendorpius, *unà cum aliis, qui authoritate & potentiâ valent. Hi nomine nobilitatis literas toti Convẽtui inscriptas, tanquam pomum* ἔριδος, *miserunt delectis Commißariis, quos hortantur ad subscriptionem à Theologis exigendam. Præcipuè verò incommoda, quorum Abbas Bergensis (cuius in hac deliberatione primum votum requisitum, & ab ipso hoc opus egregium & aureum & ipsius autores prolixâ oratione commẽdatum) meminerat, egregiè amplificârunt, ut ex composito egisse videantur. Non vocati, accurrerunt eò* D. Tilmannus Heshusius *&* D. Kemnitius, *qui in diversorio publicè per biduum manserunt, unde ad Abbatem Bergensem egreßi sunt, haud dubiè eò consilio, ut tanquam Gorgone terrerent meliores, suæ verò farinæ homines in proposito confirmarent.* Saccus *nullius autoritate ac minis deterritus, moderatè ea dixit, quæ veritati congrua & Ecclesiasticæ Reip. accommodata iudicavit: cujus sententiam non tantùm Hallensis Superintendens, sed plerię pastores Ecclesiæ Magdeburgensis, unà cum vicinis Ecclesiarum inspectoribus probarũt. Consentiens itaq́ horum fuit sentẽtia (sicut antea narratũ est) ut de singulis doctrinæ capitibus placide disputatio institueretur, & victoriam obtinerent ij, qui non suo judicio nec authoritate aut suspicionibus cæcis, sed testimoniis sacræ Scripturæ, aut firmis rationibus suã enunciationẽ cõfirmarẽt.*

Theologi Magdeburgenses nobilitati sese opponunt, & in sua sententia perstant.

Huic Conventui interfuerunt Iacobus Schmidlinus, Selneccerus & alij.

Ex his non obscurè intelligitur, etiam Administratorem *Magdeburgensem hactenus subscriptione libri Concordiæ consentire noluisse. Quum autem, ut Languetus retulit, affinis eius,* Dux Brunsvicensis *ad eum venisset, & palàm Zuinglianismi eum accusâsset, ipsiusq́ Theologos cum Zuinglianis colludere dixisset, tum* Administrator *metu perculsus, totius suæ diœcesis Pastores Vuolmerstadium convocatos ad subscriptionem Bergensis Sphingis adigere voluit. Inter eos initio 26. tandem autem 13. tantum reperti sunt, qui adductis in medium causis graviß. mis subscriptionem diu recusarunt. Tandem tamen ipsi quoq́ subcripserũt persuasi certis cõditionibus, reservata præsertim sibi libera controversorum in libro illo articulorum declaratione ex corpore doctrinæ: Cuius tamen facilitatis suæ paulò pòst pœnitentia ducti, deprehensa præsertim impia fraude Bergensium Patrum, factum improbare, erroresque in Libro contentos publicè taxare cœperunt. Hæc res cùm intollerabilis videretur Patribus Bergensibus, non destiterunt Administratorem incitare contra eos. Hinc factum est, ut Brãdeburgici Theologi Schmalcaldia nuper redeuntes, Halæ M. Majum Superintendentem vocarint, ac cum eo graviter expostularint, inq́ suam sententiam partim minis, partim promißis pertrahere, sed frustrà omnino, conati sunt. Itaque de eo denuò ad Administratorem querelas detulerunt, obtinueruntq́, ut mandaretur Senatui Halensi de ipso dimittendo, quod Senatus recusavit, impetratâ ei mansione ad festum Paschæ.*

Magdeburgenses Theologi cunctati tandem subscribunt

De his duobus Conventibus vir quidam doctus ad D. Ioannem Iacobum Grynæum *hæc*

scripsit. Vocati, *inquit*, sunt ante mensem Theologi Administratoris Magdeburgum. In eorum Conventu propositum fuit, Principem velle, ut omnes demũ subiicerent nomina, indicatis priùs erroribus, quos Divinæ veritati repugnare existimarẽt. Profecta est hęc principis postulatio à *Schmidlinianis*, qui nobilitati authores fuerunt, ut Principi obedientiam & alia denegarent, si subscriptioné non impetraret. Iacobęi, quòd viderent, id quod dudum magnis laboribus quęsitum tum esset, obtineri non posse, miserunt legatos & literas ad *Iulium Brunsvicensem.* Is à Principe Administratore impetravit alterum Convẽtum, in quo subscriptum est. Orthodoxi dimissionem petierunt, quòd formula subscriptionis iniquissima esset, sed eam impetrare non potuerunt. Formula autem hæc erat: *Ego N: N. calamo & corde testatum facio, hunc Librum Concordiæ orthodoxum esse, & me in posterum secundum præscriptum huius genus doctrinæ instituturum populum.* Tandem quum per triduum disceptatum esset magnâ contentinne, orthodoxis concessum est ut subscriberent, reservatâ integritate pro concione apertè oppugnandi & taxandi errores pandoræ, saltem ut mos gereretur Principi.

Formula subscriptionis.

Cùm Schmidlinus & Selneccerus *unà cùm* Tann à Sebotendorf *nobili viro & Consiliario Electoris Saxoniæ Magdeburgo Servestam ad Principem Anhaltinum die Sabbathi, venissent, postridie in templum ad concionem Magistri* Abrahami Huldrychi *iverunt: quam magna cum molestia & indignatione audivit* Schmidlinus, *præsertim ea, quæ dicebantur de officio Ch., & de* παναξία *datâ Christo ratione officii, seu ut Mediatori & Salvatori, quemadmodum* Nazianzenus *loquitur: item, quòd asserebat & coram Principe, Consiliariis & universa plebe probabat,* Nostram carnem non esse Deum, *sed Mariæ tantùm Filium esse Deum, quod secundum Divinitatem, cum Patre & Spiritu Sancto eiusdem essentiæ esset. Tunc enim ad Nobilem* à Sebotendorf *dicebat,* Laßt uns auß der Kirchen gehen/ von wegen dieser Gotteslesterung/ denn das Gebew möcht einfallen: *hoc est, exeamus è Templo, ne propter hanc blasphemiam Ædificium Templi corruat. Finitâ concione Illustrissimus Princeps cum* Schmidlino *de libro Concordiæ in mensa multa contulit, eoq; adegit ipsum, ut palam dixerit,* Se quidem invitum & crinibus in has regiones pertractum fuisse, & optare ex animo, ut nunquam pedem huc detulisset, cupere unà cum uxore & liberis Sturgardiam redire, siquidem intelligat, quòd Germaniæ Principibus amplius consuli non possit. *Responsum est autem ei Terentianum illud,* Tute hoc intristi, tibi exedendum est.

Schmidlinus cum indignatione audit Servestæ Concionem orthodoxam.

Post prandium cùm Magistro Abrahamo Huldrycho *Seperintendente Servestano, & Vvolfgango Amlingo commissus, non mediocriter sudavit in solutione argumenti hujus:*

Disputatio Schmidlini cum Theologis Servestanis.

Aut omnia Idiomata Dei communicata sunt realiter Naturę assumtę, aut aliqua, aut nulla.

Sed nec omnia communicantur carni assumtæ realiter, sequeretur enim Naturarum ταυτότης seu identitas: nec aliqua, quia essentia Dei est ἀμέριστος, id est, impartibilis.

Ergo nulla Dei idiomata communicantur carni assumptę secundum se consideratę realiter.

Multa quidem, pro sua loquacitate, dixit, ut explicaret argumentum, sed tandem ad applicationem compulsus hæsit & sudavit, aliena prorsus adferens, ut se quoquo modo expediret; adeò ut tandem in genere responderit, se Dialecticę oblitum esse, & debilem memoriam habere, velle tamen de his rebus diligenter cogitare.

Advolavit etiam Schmidlinus *in autumno Anni 77. Nerobergam, authoritate literarum Electoris Saxoniæ munitus, petiitq; à Senatu sibi permitti Colloquium cum Theologis Nerobergensibus, vel publicè audientiam apud Senatum dari, in qua Librũ suum Concordiæ ab omnibus præjudiciis & calumniis, quibus apud multos obrui sciret, vindicaturus esset. Significatum est autem ei à Senatu, se anathematismis & condemnationibus libri Concordiæ subscribere nolle. Re itaq; infectâ, & datis ei verbis pro verbis discessit. Postea Senatus exploravit iudicium Theologorum suorum de singulis libri capitib. Quod ubi Senatui exhibitũ esset, lectus est liber in Senatu, ut ad singulos deinde Articulos Theologorũ iudiciũ. & postea, pro more, suffragia rogata sunt. Omniũ verò consensu subscriptio denegata est. Displicuit autẽ primò processus totius istius negotii sanciẽdæ Concordiæ: secundò, reprehẽsi sunt aliquot doctrinæ Articuli, & inter cæteros præcipuè: Articulus de Ascensione Ch. in Cælum, & Sessione eiusdem ad Dexteram Patris; de Evangelij & Legis discrimine: de violẽta hominis, tanquã trunci & stipitis cõversione: de Vbiquitate & persona Ch. de Cœna Domini.*

Neobergensibus quoque Schmidlinus persuadere vult ut subscribant, sed frustra.

Nerobergenses quid reprehenderint in libro Concordiæ.

Cùm autem subscriptiones hoc modo exigerentur, petitum rursus fuit ab alterius partis Theologis & Principibus, ut Synodus seu Convẽtus indiceretur, & aliqua saltẽ corrigerẽtur & mutarentur in Libro, quibus subscribere grave esset.

Synodus rursus flagitatur à Principibus ante Formulæ Concordiæ subscriptionem.

Landgravius *ad* Augustum *Electorem de hac re ita ferè scripsit Anno* 1578. 2. *Ian. Necessarium omninò esse, ut tam aliorum Ordinum Augustanæ Confessionis, quàm suæ admonitiones de Formula Bergensi diligenter ponderentur, alioquin ut subscribat Libro neminem sibi persuasurum, nec finem optatum hoc Concordiæ Opus assequuturum, & maxima schismata cum summo Ordinum dedecore exoritura inde.* Adhæc, quid, *inquit,*

Landgravius ad Electorem Saxoniæ.

inquit, hoc rei est, quòd unicâ hac voce, *Immutata Confeßio*, repudiamus & extenuamus eam Confessionem, quæ vivente adhuc Luthero locupletata, in omnibus Colloquiis proposita, anno 61. à Celsitudine T. & aliis Electoribus ac Principibus, summa cum Protestatione approbata, & postea nomine omnium Ordinum *Ferdinando* Imp. exhibita, atque Anno 51. repetita & ad Concilium Tridentinum missa fuit? nobisque ipsis, in gratiam nonnullorum *Clamantum*, suum sub hoc prætextu triumphum, ad contumeliam doctissimi & de vniversa Ecclesia optimè meriti *Philippi Melanthonis* quærentium, inconstantiæ notam inurimus, nosque omnibus deridendos propinamus? Cur item canonizatione prolixorum, & censurâ ac cribratione dignissimorum, multisque in locis discrepantium & sibiipsis contrariorum didacticorum & polemicorum scriptorum *Lutheri*, Pontificiis & aliis sectarijs ansam nos cavillandi & calumniandi præbemus, ac si nostris Confessionibus & publicis actionibus unicum magistrum & interpretem præficere, eiusdemque doctoris censuræ ea subiicere velimus? cùm tamen Papistis hactenus à nobis nunquam datum & concessum sit, ut suas opiniones ex scriptis Patrum, & quidem ab Ecclesia approbatorum, sed tantum ex Sacra Scriptura, tanquam infallibili normâ probare possent & deberent. Quid, oro, vexatur Ecclesia Dei, quòd verba Institutionis Cœnæ non pro unico fundamento veræ præsentiæ Christi retinentur, & Ecclesia ad dogma Vbiquitatis, universæ Ecclesię incognitum, ablegatur, quod multos adversarios habet, plures consequentias periculosas introducit, & plurimas iam pridem sepultas hæreses ab orco revocat? Quid Pontificiis respondere vellemus, cum quibus in omnibus Colloquiis consensum in hoc Articulo professi sumus, si nos defectionis ab Augustana Confessione & priore doctrina accusarent. Celsitudo T. credat mihi, tanquam fidelissimo amico, novum hoc dogma Vbiquitatis non solùm evertere veram præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in Sacra Cœna, sed etiam præcipuos Articulos Christianæ Fidei. Quamobrem suadeo, oro & adhortor etiam Celsitudinem T. ut, unum in locum convocet omnes eos, qui censuras, admonitiones & judicia sua de hoc Libro exhibuerunt; & huic Conventui non solùm Theologi, pluris suas opiniones, quàm Ecclesiæ pacem & tranquillitatem facientes, sed etiam Politici, qui membra quoque Ecclesiæ sunt, adhibeantur, qui Theologos freno cohibeant, & intra metas ac limites Scripturæ contineant; ne doctorum alterum Deum, alterum hæreticum proclament: nostras Ecclesias non auditas præiudiciis suis gravent; exterasque iniustè condemnent; sed vestigijs laudatissimorum nostrorum maiorum insistant, piorum virorum scriptis, quatenus cum Verbo Dei consentiunt, nihil detrahant; statum controversiæ non mutent; novum dogma Vbiquitatis, quod ex *Lutheri* scriptis probare conantur, in quibus fervore contentionis multa satis inconvenienter tractat, Ecclesiæ unitati & tranquillitati non præferant: & decreta universalium Conciliorum retineant, atque curiosas quæstiones sub gravi pœna evitent.

Iulius Brunsvicensis scribit Landgravio.

Ian. 22. *die* Iulius *Dux Brunsvicensis* Landgravio *scribit, sibi vehementer dolere, Celsitudinem ejus multis suspectam esse, quasi Sacramentariis opem & auxilium ferat. Discrepantiam exemplarium Formulæ Concordiæ, eiusque inconvenientias excusare & declinare conatur. Contendit hanc vocem*, Immutata Augustana Confessio, *necessariò retinendam, &c.*

Landgravius respondet.

Respondit illi Landgravius 12. *Febr. ac testatur, hunc se scopum semper præfixum habuisse, ut omnia ad ædificationem dirigantur, & schismata vitentur. Zuinglianos se nolle condemnare: Qui contra nos non sit, cum pro nobis esse. Veterem Ecclesiam nunquam condemnâsse Novatianos, qui tamen multò plures errores defenderint, quàm de Zuinglianis probari poßit: sed habitos eos pro fratribus, eorunque operâ vsos orthodoxos contra Arrianos. Se hactenus, quemadmodum & alij Ordines, intelligere non potuisse, quòd discrepantia exemplarium Formulæ Concordiæ sublata, vel sufficienter excusata sit. Sed adhuc vocem, præjudicij plenam*, Immutata, *approbare non posse: quòd Confeßio Augustana Anno* 40. *vivente adhuc Luthero, gravibus de causis locupletata, & in multis Articulis, nempe, de Fide, Bonis Operibus, Vnâ specie, Scriptura, Clericorum matrimonio, Missâ, Confeßione. Delectu ciborum, Votis monasticis, & potestate Episcoporum, longe accuratius & nervosius, quàm in prima editione, explicata sit, & post ea tempora in omnibus Colloquiis vsurpata, atque ab Electoribus & principibus apud* Ferdinandum *Imp. approbata. Fieri non posse, quin vox*, Immutata *Pontificiis Religionem, adeoque actiones omnes Protestantium suspectas reddat: præsertim cùm authores Formulæ Concordiæ in aliquibus articulis prioris, & posterioris Confeßionis contrarium sensum elicere & demonstrare conentur. Exempli gratiâ, quòd in Articulo de Cœna in mutato & emendato exemplari Latino verbum* Adsit, *& antithesis*, Improbant secus docentes, *omittuntur. Item, quòd in posteriore Apologia, pro nomine* præsens, *in priore posito, aliud*, datur, *repositum sit. Sin autem hac locupletatione & emendatione tam grande scelus commissum sit*, Luthe-

rum *excusari non posse, qui nunquam huius mentionem fecerit, licet sex totis adhuc supervixerit Annis. Locum de Transsubstantiatione Papistica in prima Apologia, & à Luthero approbatam Palinodiam Berengarij, non posse in saniorem sensum detorqueri. Ad Lutheri authoritatem quod attineat, placere Celsitudini suæ, quòd Brunsvicensis Princeps censeat, non omnia pro Canone seu norma recipienda, quæ minus convenienter interdum scripserit; secundum illud Augustini:* Quod in eis literarum sacrarum authoritati convenit, cum laude ejus recipimus: quod autem non congruit, cum pace eius respuimus. *Et scripta* Lutheri *tam non pro norma doctrinæ recipienda se arbitrari, quàm* Augustini *vel alterius Patris: Quòd etiam Vbiquitatem in Formula Concordiæ pro fundamento præsentiæ Christi in Cœna constitui Brunsvicensis neget, provocare se ad ipsum librum Concordiæ, & citatum in eo paragraphum* Lutheri, *in quo rationibus seu fundamentis quatuor Omnipræsentiam Corporis Christi probare nitatur. Incommodas loquutiones vitandas: reliquos autem Articulos de unione Personali, Idiomatum Communicatione, Ascensione & Sessione ad dexteram Patris commodè & dextrè explicandos esse. Authores Formulæ Concordiæ in plurimis sibiipsis hactenus contradixisse. Hæc non parvi facienda esse. Si dogma Vbiquitatis admittatur, Articulos de Resurrectione mortuorum, Cælo & inferno multos imaginariè tantùm & allegoricè intellecturos. Ad condemnationem Zuinglianorum quod pertineat, in Augustana Confessione, verbum* Damnamus, *expressè quidem positum esse, sed contra hæreticos tantùm, qui priùs in Conciliis Oecumenicis publicè auditi, & legitimè causâ cognitâ condemnati fuerint. Ad hunc verò modum cum Zuinglianis huc usq; actum non esse. Si igitur Augustana Confessio sequenda sit, satis esse,* Improbamus secus docentes.

De Tangermundensi ad Albim Conventu.

Iubentur in hoc Conventu ex Censuris Formulam Concordiæ emendare Theologi, sed non parent.

C*Vm hæ aliæque Censuræ & judicia à multis Principibus Augustanæ Confessionis ederentur, in quibus graves & iustas causas exponebant, propter quas Librum Bergensem, profanæ doctrinæ normæ recipere, & iniquissimis Bergensium calumniis & condemnationibus, contra non auditos, & causâ non cognitâ, subscribere non possent, ideoque Synodus seu Conventus adhuc ab iis postularetur, in quo Liber Concordiæ examinaretur, in multis corrigeretur & partes litigantes ante subscriptionem audirentur, Illustrissimus Princeps Elector Saxoniæ* Augustus, *ne suo deesset officio, aliquot Theologos* Tangermandam *ad 15. diem Martii anno 78. convocavit, iisque Censuras illas exhibuit, judicium eorum de iis postulavit, & ut librum ex iis corrigerent & emendarent in multis, sedulò mandavit. Theologi, his acceptis mandatis, Censuras quidem in hoc Conventu perlegunt, & iudicia ad iis sua ad Electores & Principes mittunt, sed Optimi Electoris petitionem de correctione libri ambitiosissimo factu reiecerunt præfractè & quasi prætoriâ lege & potestate edicentes, quòd ne ad latum quidem unguem, neque etiam in minutissimo quoque puncto, ab hac sua recenter fabricata Concordiæ Formula, & doctrinæ norma recedere velint aut possint: Hæreticos, Fanaticos, Sacramentarios, & impuros Doctores, pro sua dominandi in Ecclesia libidine, omnes eos appellantes, qui subscriptionem huius suæ normæ pergere vellent recusare. Nec tantùm Theologis & ministris, sed etiam Electoribus & Principibus, omnem vlterioris Censuræ, aut correctionis & mutationis potestatem negârunt: vtcunque illi nec pauca nec levia desiderarent.*

Bergenses respondent de prima & immutata Augustana Confessione.

Ac primò *quidem, quod ad Censuram & admonitionem Illustrissimi Principis Ludovici Electoris Palatini attinet, ad id, quòd monuit Celsitudo ejus, vocabula,* prima & immutata Confessio, *omittenda, & simpliciter Augustanæ Confessionis mentionem faciendam, de quo etiam alii Principes monuerunt. Respondent, se optare & cupere, disputatione hac de diversitate exemplarium Augustanæ Confessionis, in iis Provinciis, Ecclesiis & Scholis, quæ huic Confessioni adiunctæ sint, non opus fuisse, &* Philippum Melanthonem *sic eandem Immutatam reliquisse, vt scripta & publico nomine Electorum, Principum & Statuum semel Carolo Imp. exhibita fuerit: Cùm enim publicum scriptum sit, non debuisse ex eo privatum fieri, multaque minùs aliquid vel in minutissima litera in eo mutari. Quandoquidem autem hoc factum sit, se suo loco id relinquere, primamque immutatam Confessionem in hac Formula nominare, quòd semper ad eam Confessionem provocârint, quæ Anno 30. Carolo Imper. exhibita sit. Vt igitur in veritate illam vindicare queant, nec dicant, Augustanam Confessionem Anno 30. exhibitam, quæ Anno demum 40. scripta sit, meritò se indicare, quòd primam Confessionem retineant; vel hanc ob causam etiam, quòd Papistæ Protestantes accusent, quòd à sua Confessione defecerint, imò quòd ipsimet nesciant, quæ sua sit Confessio, ut* Cochleus *ante multos annos fecerit in peculiari libro hac de re edito, in Harmonia etiam Confessionis Augustanæ magno cum decore Protestantium ab adversariis factum, & à Papistis sæpius in Comitiis Imperii, Colloquiis & privatis scriptis, hoc ipsum quoque Protestantibus obiectum sit, atque adhuc hodiè à Iesuitis obiiciatur. Adhæc omnibus notum esse, ut Sacramentarij ad Augustanam quoque Confessionem provocent, non quidem primam immutatam, sed*

posteriorem mutatam,& sub ea errores suos occultent & contegant, & magistratus ac subditos in Scholis & Ecclesiis hoc pacto circūveniant, quum decimus Articulus in mutatis exemplaribus contra eos non faciat, qui in priore immutato exemplari sic scriptus fuerit, ut nullus sub eo se occultare potuerit. Idem etiam in aliis articulis factum esse, præsertim quinto, in quo Evangelium dicitur etiam esse prædicatio pœnitentiæ: hoc verò in Immutata Confessione non exstare. Has ob causas se vrgere subinde primā immutatam Confessionem, & ad eam provocare, nec tamen reiicere mutatam & locupletatam: sed relinquere se eam suo loco, nec quenquam à lectione ejus prohibere.

Bergensium responsio de Transsubstantiatione in prima Augustana Confessione contenta.

Quòd autē obiiciatur, in prima Augustana Confessione ejusq; Apologia Papisticam Transsubstantiationem approbari, id nihil habere difficultatis: nam in prima Apologia quorundam veterum doctorum verba allegari, quæ, etsi primo intuitu videantur confirmare mutationem panis in Corpus Ch., non tamen de Papistica Transmutatione in suis aliisque Ecclesiis ea intelligi, sed tantum de vera essentiali dispensatione & mãducatione corporis & Sanguinis Ch. in Sacra Cœna. Quamvis etiam mutata & locupletata Confessio Vvormatiæ & Ratisbonæ in Colloquiis proposita & vsurpata fuerit, id tamen à Pontificiis impugnatum, & Protestantibus pro levitate & inconstantia obiectum fuisse, & adhuc hodiè obiici. Quòd item Augustana Confessio consilio & voluntate Lutheri mutata esse dicatur, eò quòd hæc mutatio facta sit vivente adhuc Luthero, id à nullo Theologo cum veritate dici & probari posse. Hoc autē certum esse, multos adhuc in vivis esse, qui testētur Luthero nullam mutationem vel Confessionis Augustanæ; vel Locorum cõmunium unquã placuisse, licet propterea, offēdiculi vitãdi causâ, bellũ nulli indixerit.

A principibus autem verissimè dicitur Date nominandi.

Secundò, Electorem Palatinum in sua Censura, aliosque admonuisse: in Articulo de Libero arbitrio, ne mentio aliqua Synergistarum fiat, quandoquidem etiam Flaccianorum & similium nomen omissum sit in Formula Concordiæ. In tota autem illa Formula nulla personalia tractari, sed tantùm dogmatica, quid videlicet verum aut falsum sit in allegatis articulis. Nomen verò Synergistarum, nullius personæ, sed doctrinæ nomen esse: Sic cùm Enthusiastarum, Anabaptistarum, Antinomorum & Sacramentariorum mentio fiat, nullas personas nominari, sed falsas & erroneas tantum doctrinas reiici: quumque Synergistæ & Pelagiani eundem errorem defendant, certis nominibus eos insigniri debuisse, quibus agnosci queant.

De omissione Synergistarum nominis.

Alioquin quod ad tres causas concurrentes in Conversione attineat, id in Formula Concordiæ sic declaratum & explicatum esse, ut nullus ampliùs scrupulus sit reliquus. Se namque haud quaquam negare tria concurrentia, sed tantum docere, non renati hominis naturalem voluntatem & vires non referendas esse inter causas efficientes, sed esse materiam in quam, vel, causam materialem, & subiectum in quod agat Spiritus Sanctus: nec tamen hominis voluntatem ociosam esse, sed hominem audire verbum Dei, pati se illuminari, converti, regenerari. A quo? à Spiritu Sancto: Per quid? per Verbum & Sacramenta. Naturâ autem hominem esse filium iræ, & omnes eius carnales cogitationes esse inimicitiam adversus Deum: quandiu Deus ex mera gratiâ propter Filium suum non det verbum & Spiritum Sanctum, inq; nobis efficaciter operetur, nosque ut Pater Filium ducat, manere hominem Dei inimicum in æternum. Habere hominem velle, sed nec benè nec rectè velle, neq; etiam esse volentis & currentis, sed miserentis Dei. Deum autem dare velle. Cõmunia dicta, Deus trahit, sed volentem: tantùm velis, & Deus præoccurrit, ex Formula Concordiæ satis intelligi posse.

De tribus causis concurrentibus in conversione.

Tertiò, in Censura Electoris Palatini & aliorum hoc quoque contineri, præter verba Institutionis, alia fundamenta præsentiæ veræ Corpori & Sanguinis Christi in Cœna constitui non debere, ut in Formula Concordiæ fiat. Ad hoc respondent, unicum tantum fundamentum in Formula Concordiæ poni, constituēs distributionē & mãducationem Corporis & Sanguinis Christi: Quod perinde est ac si dicerent, plura quidem esse & necessario poni corporalis istius præsentiæ fundamenta, at unicũ tantum quo continetur eius distributio & manducatio. Hanc autē illorum esse fallaciam, quâ se monitoribus suis illudere, & iustas ipsorum repræhensiones evadere posse cogitarunt, ex scriptis Iacobi Schmidlini est evidentissimũ, sic enim ille ex hoc præsētiæ & distributionis discrimine in Thesibus Tubing. thesi 55.67.& 81. ait. Quòd Christi Corpus in cœna adesse dicitur, à generali illa maiestatis Vbiq; præsentia, non tam respectu sui quàm nostri distinguendũ est. Itaq; in Cœna D. non tam præsentiã, quàm dispensationē Corporis & Sanguinis Ch. agnoscimus. Sunt enim Verba Ch. Verba dispensationis, ratione cujus vel adesse vel abesse dicimus Corpus Chisti.

Vnicum tantum fundamentum in Formula Concordiæ esse præsentiæ Christi in Cœna iuxta Bergenses.

Quod si igitur iuxta hanc doctrinã verba Cœnæ corporalis præsentiæ nõ sunt affectiva, sed tantùm verba dispensationis: sequitur hinc, nihil per hæc in Cœna D. distribui, seu dispensari, nisi quod jam ante, ex generali illa Majestatis ubiq; præsētia, per unionem & modũ sessionis ad dexteram, verè præsens adest: quod sanè si rectè consideres, nihil est alind, quàm pro verò Corpore & Sanguine Ch. phantasticas illusiones dispensari. His addunt, si Zuingliani & Calvinistæ doctrinam de Sacramentali & Corporali præsentia, verã dispensatione & sumptione Corporis & Sanguinis Christi in sacra Cœna non oppugnâssent: factum esset, vt Ecclesia hoc simplici fundamento verborũ contēta fuisset: Quia verò conati sint verba Christi evertere, necesse esse ut demonstretur, Christum

veracem & omnipotentem esse, ideò posse & velle etiam præstare quod instituerit & promiserit. Hinc fieri, ut de persona Christi dicendum sit, quòd Deus & homo verus sit, & sedeat ad dexteram Patris omnipotentis: & hæc esse fundamenta confirmantia suam doctrinam & confutantia falsum.

Bergenses ut suam Vbiquitatem ornare conentur.

Quod autem obiiciatur, huic doctrinæ admisceri novum, inauditum, atque horrendum dogma de Vbiquitate corporis & humanæ naturæ Christi, quæ extensa & diffusa sit in infinitum in omnes creaturas, lapides, ligna, &c. esse hanc maliciosam depravationem suæ doctrinæ de exaltatione & maiestate Filij hominis, sedentis ad dexteram Patris. In Formula Concordiæ Vbiquitatis vocabulum demonstrari non posse. Hoc etiam nomen, quod Brentius portentosum nomen appellavit à Sacramentariis confictum esse, & Lutheranis Ecclesiis affictum esse, tantùm ut doctrina de maiestate & gloria Christi Filij hominis exsibiletur, annihiletur & reiiciatur. Se autem de hoc Articulo sic docere, Hominem Christum Mariæ Filium Humanâ suâ naturâ ascendisse in Cœlum, exaltatum esse supra omnes cœlos, sedere ad Dexteram Patris omnipotentis, habere omnem potestatem in cœlo & terra, & omnes Creaturas sub pedibus suis, videre, audire & scire omnia. Hanc esse summam doctrinæ, quæ de persona Christi & exaltatione ejus ad dexteram Dei iuxta Humanam Naturam in Formula Concordiæ contineatur. Eandem verò doctrinam de exaltatione, maiestate, omnipotentia & omnipræsentia Christi, qui verus Deus & Homo indivisè sit, ubicunque sit, & ubi dextera Dei sit, & possit esse ubi velit, velitque esse quocunq; se verbo suo alligârit, in regno suo, apud suam Ecclesiam, in suis fidelibus, quomodo, quando & ubi velit, supra, infra, intra & extra omnes creaturas, secundum divinæ potentiæ promissionem, voluntatem & placitum, Sacramentarios appellare novo, conficto, horrendo, inaudito vocabulo Vbiquitatem, expansionem, extensionem, diffusionem carnis Christi in omnia saxa, in omnes herbas: *quum tamen Protestantium Ecclesiæ ignorent extensionem, sed retineant verbum Dei, Christi promissionem, Articulos fidei, & quid in hac vita intelligere nequeant, id reservare in alteram: precidere etiam & præcavere se omnes curiosas & impias Sacramentariorum quæstiones; an Christi caro sit laqueus, stercus, &c neminem enim fidelium tam impium esse, qui de immensa Deitate & dextera Dei sic quærat & loquatur, nempe, si omnia impleat, necesse esse ut sit etiam in stercore, diabobo & omnibus impurissimis locis.*

Falsum, Vid alteram par hist. Sacram cap.3.

De phrasibus insuetatis in Formulæ Concordiæ.

Quod autem phrases & modos loquendi inusitatos attineat, quæ in Formula Concordiæ contineri dicantur, & omitti debeant, se quidem nescire quænam illæ phrases sint. His enim phrasibus ex Scripturis se uti solùm, Carnem Christi esse vivificam carnem: Sanguinem Christi nos purgare ab omnibus peccatis: In Cœna Sacra nobis exhiberi verum corpus, & verum Sanguinem Christi; ea propter etiam Humanam Naturam Christi exaltatam esse, & omnipotentiæ ad Dexteram Dei participem factam, carnem eius adorabilem factam, & contrarium asserentes anathematizari, iuxta Cyrillum contra Nestoriũ & alios hæreticos. Ideoq; se rectè affirmare, carnem Christi esse vivificam, adorabilem, capacem & participem omnipotentiæ Dei, non quidem ex se, vel proprietate suâ naturali, vel separatam à Deitate; sed in Christo Filio Dei: &c. Summa, quicquid Christus sit, & in persona Christi sit, id esse & permanere in æternum omnipotens, sic tamen, ut Divinitas ejus sit Omnipotentia ipsa in secula seculorum, sicut etiam Dei Patris & Spiritus Sancti: Humanitatem autem eius assumptam esse personali unione ab ipso Filio Dei, & habitare plenitudinem Deitatis corporaliter in Filio Mariæ, cui etiam Spiritus Sanctus datus sit non ad mensuram, ut aliis Sanctis, sed Divinis, æternis, immensis donis, Potentiâ & Gloriâ, quæ in statu exinanitionis perfectè manifestata sit, nunc autem manere in æternum ad dexteram Patris.

De verbo Damnandi in Formula Concordiæ.

Quartò, *in Electoralium Palatinorum, aliorumque Theologorum Censuris, admonitiones etiam fieri, de verbo* Damnamus, *tanquam nimiùm duro, & postulari, ut pro eo vel* Improbamus, *vel* Reiicimus, *vel aliud mitius substituatur, ne qui fortè ab hac Concordia deterreantur. Ad hanc autem postulationem respondent Theologi in hoc Conventu congregati, Fieri hoc non posse absque lethali vulnere doctrinæ suæ. Sacramentariorum enim errorem non amplius esse simplicem & vulgarem errorem, hominum bonorum atque docilium, sed contumacem atque blasphemam multarum horribilium hæresium defensionem, omnipotentiæ item & veritatis Christi abnegationem: adhæc Isagogen & præparationem ad Nestorianam, Arrianam & Turcicam impietatem, blasphemiam denique in Filium Dei Iesum Christum, quâ Fidei Christianæ Articuli horrendum in modum pervertantur & adulterentur. Se igitur non simpliciter dicere posse vel debere, sibi Sacramentariorum errorem non placere, sed debere se Verbi Dei & Spiritus sancti dialecto loqui, & liberè fateri, doctrinam ipsorum esse impiam, blasphemam, maledictam & condẽnatam; sicut Paulus nominet* Anathema, *quicquid contra Evangeliũ sit, etiamsi ab Angelo de Cœlo prædicetur: similiter etiam Christianos doctores olim semper anathematizâsse & condẽnâsse omnes blasphemas & falsas doctrinas: Augustanã Confessionem quoq; condẽnâsse non tantum falsas doctrinas, sed etiam personas à quibus falsæ doctrinæ exortæ sint: & dãnare adhuc Protestantes Ecclesias, Manichæos, Pelagianos, Donatistas. Cumque in Formula Concordiæ nulla persona*

sona vel Ecclesia, multoque minus tota regna condemnentur (quandoquidem de personis spes habetur, fore ut ante vitæ finem convertantur & à falsis doctrinis discedant) sed tantum falsa dogmata, neminem de verbis iure conqueri posse, de falsa namque doctrina tantum agi, personas verò iusto Dei judicio relinqui. Quod autem in decimo Articulo primæ immutatæ Augustanæ Confessionis verbum Improbamus, *non* Damnamus *usurpetur, id propterea factum, quòd tunc alius fuerit rerum status. Sin autem verbum* Damnamus, *omninò sit mutandum, & aliud mitius substituendum, fore, ut Sacramentarij mox glorientur, non potuisse doctrinam suam à Protestantibus condemnari, licet eam non probârint, & sic posteriora prioribus deteriora fore.*

Cur ad Ioh. Casimirum Palat. Formula Concordiæ non missa.

Quintò, *quod Illustrissimis Principibus* Iohanni Casimiro *&* Iohanni Georgio *Palatinis nulla Formulæ Concordiæ exemplaria sint missa, nec data opera ut etiam ipsi ad subscriptionem Libri Concordiæ invitentur & alliciantur, id propter Formulæ exemplarium paucitatem factum esse. Atque hæc illi ad Censuram Electoris Palatini.*

Quàm calvè De retinendo Corpore doctrinæ Philippi

Quòd verò pertineat ad Richardi *Palatini Principis ejusque Theologorum Censuram, in qua moneant de retinendo Corpore doctrinæ Philippi, aliisque ejus scriptis: de quibusdam mutandis in Articulo de Libero arbitrio, de non nominandis Synergistis: de bonis quoque operibus, à justificatione hominis, quo ad præsentiam, non excludendis: Item, de Evangelij definitione, & phrasibus quibusdam novis de Cœna Domini & Persona Christi, quibus in Formula Concordiæ utantur: Aiunt Theologi, se maluisse vivâ voce, quàm scripto illis respondere. Nam quod ad Corpus doctrinæ attineat, se quidem id non reiicere, sed pro utili & bono Libro agnoscere, quemadmodum etiam alia scripta Patrum, quæ cum iudicio legenda sint. Quòd autem Corpus hoc doctrinæ pro norma seu regula non habeant, id duabus de causis fieri. Primò, quòd in eo non pauca contineantur, quæ cum doctrina Lutheri non consentiant. Nam doctrinam de Communicatione Idiomatum simpliciter* formam loquendi *nominari. Dici,* quòd Christo restituta sit Gloria Divina: *Item,* quòd unio faciat communia nomina: *De Libero arbitrio,* quòd sit facultas applicandi se ad gratiam, & quòd in Davide sit causa cur recipiatur: *Doctrinam de Cœna Domini sic poni, ut Sacramentarij æquè ac nostræ Ecclesiæ eam approbare & recipere queant, quum tantùm spiritualis participationis mentio fiat, & in alijs scriptis Philippi doceatur, quòd sumptio sine fide non habeat rationem Sacramenti; & quod hæc locutio,* Panis est Corpus Christi, *sit Metonymia: qualis est hæc,* Fasces sunt Imperium Romanum. *Hæc autem non ideò à se commemorari, quòd velint extenuare scripta* Philippi, *qui præceptor eorum, & magni nominis vir, eximiumque Dei organum fuerit in Ecclesia & Schola, sed ne scripta hujusmodi cum verbo Dei æquentur, multò minus ei præferantur.*

Causæ ob quas Bergenses Theologi Corpus doctrinæ reiiciunt.

Cur non eodem modo de libris Lutheri iudicant.

Deinde scire se, & iam annis aliquot expertos esse, quibus dolis & fraudibus ij, qui simpliciter ad Corpus doctrinæ provocârint, sub hoc prætextu Calvinismum introduxerint & propagârint.

De libero arbitrio. Scilicet.

De libero arbitrio Richardi *Palatini Theologos nihil adferre, ad quod in Formula Concordiæ non satis responsum sit, ut etiam de bonis operibus, de quibus doceant, quòd neque antecedentia, neque præsentia, neque consequentia opera quenquam justificare aut salvare queant.*

De definitione Evangelij.

Definitionem Evangelij satis quoque in Concordiæ libro explicatam & declaratam esse. Se namque de eo loqui, quid Evangelium propriè sit & significet, nempe, prædicationem gratiæ, non pœnæ aut iræ Dei, nisi per accidens, quando utitur Deus ministerio legis adversus impœnitentes & incredulos.

Landgravij censuram de duobus potissimùm admonere aiunt, videlicet, de Actis & Recessu Naumburgensi & Francofurtensi: deinde, de Ubiquitate.

Calumnia de Corpore doctrinæ Philippi & mutata Aug. Confessione.

Quod ad præterita Acta pertineat, Magistratûs quidem politici, Electorum scilicet & Principum intentionem bonam fuisse, reipsâ verò compertum esse, ut etiam ex Bremensium Censura colligi possit, quid præcipui Consiliarij tum quidem quæsierint & unicè spectarint: nempe, ut per Corpus doctrinæ & mutatam Augustanam Confessionem Calvinismus paulatim introduceretur & occultaretur. Cumque politici quidam Consiliarij, resistentibus aliis, Naumburgi obtinuerint, ut Confessio Augustana Anno 40. scripta, approbaretur & reciperetur, facilè Electores & Principes intelligere, non inconstantiæ, sed constantiæ notam esse, quòd huic fraudi occurratur, & rursus ad immutatam Confessionem provocetur.

Ad Ubiquitatem quod attineat, satis superque se respondisse, sicut etiam ad Norimbergensium Sacramentarium & Pelagianum iudicium, in peculiari scripto Electori Saxoniæ iam antea misso.

De Reginæ Angliæ petitione.

Reginam Angliæ, *ejusque, sicut aliarum quoque exterarum Ecclesiarum petitionem quod attineat, id tantùm spectari & quæri, ne Calvinianus error condemnetur, sed latiùs propagetur.*

De Bremensium censura non responsa.

Bremensium *Censuram in Conventu Tangermundensi lectam quidem fatentur Theologi, sed ne verbum quidem ad eam responderunt: tantùm hortantur Electores & Principes, dent operam, ut* Bremenses *ad approbationem libri Concordiæ, ejusque subscriptionem quo-*

quo

quo modo pelliceant & invitent, &c. Interfuerunt huic Conventui Iacobus Schmidlinus, Nicolaus Selneccerus, Christophorus Cornerus, Georgius Cœlestinus, Martinus Kemnitius, David Chytræus, *qui etiam omnes subscriptione suâ hoc scriptum approbârunt.*

Tangermundensis responsio ad censuras mittitur Electori Palatino

Misit hoc scriptum Illustrissimus Princeps Vvilhelmus Landgravius *ad* Ludovicum Electorem Palatinum 4. *April. Anno* 78. *& scribit, Celsitudinem eius ex eo intellecturam, Theologos istos veterem suam cantilenam canere, & conari Electorum oculos blanditiis verborum perstringere, ne latentem anguem animadvertant, & ab admonitionibus suis desistant, quo authoritate illorum perrumpant, ac reliquos Principes intrare compellant. Cogniturum quoque ex hoc scripto Electorem Palatinum, quàm molli ac levi brachio* Richardi Palatini, *ipsiusque* Landgravij *censuras utiles & necessarias attigerint,* Noribergensium *autem judicium, sine omni pudore, Pelagianum & Sacramentarium nominârint,* Anhaltinorum *verò,* Holsatorum, Pomeranorum *& aliorum ne mentionem quidem aliquam facere dignati sint: ut qui fortè vulgares Principes indignos iudicent, cum quibus disputare debeant, (qui mos sit istiusmodi ambitiosorum Spirituum) sed authoritate hominum magis eos, quàm Verbo Dei cogendos esse censeant. Se quidem Electoribus hanc praeminentiam, vigore aureæ Bullæ, nequaquam invidere; hoc verò nullo modo etiam concedere, ac si reliqui Principes & Ordines debeant propterea in Religionis negotiis sese illis submittere, sibique persuaderi ab illis permittere, ut laudatissimorum suorum parentum ac antecessorum optimè fundatas actiones & Christianas Confessiones, pro quibus etiam vitam fortunasque suas amittere & Sanguinem profundere parati fuerint, quæque in multis Comitiis, Colloquiis & Conventibus approbatæ sint, propter paucorum privatorum Theologorum triumphos, suspectas reddant, è contra autem illorum somnia, novas & periculosas phrases, quæ tot inconvenientias contineant, approbent, tot etiam tantasque Ecclesias, quæ sub cruce ingemiscant, inauditâ causâ condemnent, quum ipsi illarum judices non sint, & hoc modo afflictis afflictionem addant. Plurimas enim causas esse, ob quas salvâ conscientiâ hoc facere nequeant.*

Non pluralitate votorum, sed veritate homines ad subscriptiones adducendos.

Quòd autem Theologi arbitrentur, quandoquidem tot millia hominum subscripserint, Principes etiam cæteros pluralitate votorum ad subscriptionem induci posse, meminisse bonos istos viros debuisse, non pluralitate votorum, sed veritate verbi Dei homines ad Confessionum subscriptiones adducendos esse, alioquin Pontificii iam pridem vicissent.

Si etiam legitimum processum servare voluissent isti Theologi, debuissent subscriptiones differre, donec Ordinibus Augustanæ Confessionis eorumque Theologis cum omnibus articulis convenisset, tum demum enim maturè satis ad reliquos quoque Ecclesiarum & Scholarum ministros ventum esset.

Philippus Augusf. Confessionem privata authoritate non mutavit.

Falsò etiam accusari à Theologis bonum Philippum, *quòd locupletatam & emendatam Confessionem Augustanam privatâ authoritate mutârit. Nam Anno* 41. *eam à Principibus in Ratisponensi Colloquio exhibitam, neque tamen vel à* Luthero, *vel* Brentio, *vel aliis reprehensam fuisse unquam; quod tamen Theologi isti odio Philippi obcæcati contra conscientiam suam fateri nolint.*

Obijcere etiam Theologos, Papistas ob Confessionem Augustanam mutatam, Protestantes accusaturos, quòd à Confessione Anno 30. *exhibita defecerint. Hoc verò illis nequaquam dari posse: Papistas enim accusatores potiùs Protestantes, si locupletatam Confessionem Augustanam condemnent, & eo pacto omnes priores suas actiones suspectas reddant.*

Prætendere quoque eosdem Theologos, Zuinglianos ad mutatam Confessionem provocare, & sub ea Zuinglianismum occultari posse. Sin verò scriptum reijciendum sit, ad quod schismatici provocent, Scripturam quoque sanctam reijciendam fore, ad quam omnes hæretici provocent.

An primæ Apologia Aug. Confessionis retinenda.

Quod autem Theologi contendant mordicus, Apologiam primam de Anno 31. *retinendam, notissimum esse, primam hanc Augustæ exhibitam & lectam quidem Apologiam, sed à Carolo non approbatam, neque etiam typis excusam fuisse, ut facile exemplari, quod in Hassiaca Cancellaria asservetur, probari possit. Illud esset observandum, Theologos istos Transsubstantiationem in Apologia approbatam levissimè & perfunctorie tantum attigisse, & solummodo differentiam posuisse inter Papisticam transmutationem, & veram seu realem præsentiam, dispensationem & manducationem Corporis & Sanguinis Christi. Hoc modo autem Papistas refutari nequaquam posse.*

Ad Articulum de Libero arbitrio quod attineat, se quidem iudicare, satiùs tutiusque fore, si is retineatur, ut in Torgensi exemplari exstet.

De cæteris Articulis, ac præsertim de Persona Christi, & quòd Lutheri *scripta in multis locis diligenti cribratione digna, non pro normâ doctrinæ recipienda sint, se cum Electore Palatino in futuro Schmalcaldico Conventu corã locuturum, &c.*

De Conventu Langensalzensi & Schmalcaldensi.

Illustrissimi *Principes* Augustus *Saxoniæ Elector &* Vvilhelmus Landgravius *Hassiæ*

Anno

Anno 78. *die* 23. *Martii in urbe* Langensalzen *convenerunt, ut de impedimentis & remoris subscriptionis libri Concordiæ tractarent, instinctu* Iacobi Schmidlini, *qui Saxonem subinde hortatus est, ut cum* Landgravio *hac de re serio agat, sperans se victoria potiturū, quæ tamen spes vehementer eum fefellit. Saxo adduxit secū tres Theologos,* Schmidlinum, Selneccerum *&* Kemnitium; *Landgravius duo concionatores & Vicecancellarium* Henricum Canisium *Iuris consultum, qui controversiam de Vbiquitate optimè intelligebat.*

Landgraviorum Theologorum postulata in hoc conventu.

Placuit Principibus ut utriusque partis Theologi nominati in præsentia aliquot Politicorum convenirent, & de Concordiæ Libro, ejusdem articulis, & his, quæ iis corrigenda videantur, colloquerentur. Tum Landgravii *Theologi breviter ex prioribus Censuris Principum ac Theologorum repetiverunt, admonitiones de Immutata Augustana Confessione: Item, quod scripta Lutheri sine omni discrimine pro norma doctrinæ recepta sint. Quòd Articulus de Libero arbitrio in formula Torgensi tolerabilior sit, & magis approbari possit, quàm ut in libro Bergensi mutatus sit: Quòd exteræ Ecclesiæ, sub cruce gementes, nec tamen auditæ, condemnentur, & hoc modo immani Papistarum tyrannidi exponantur: Denique quòd Vbiquitas, & quæ ex illa sequantur paradoxa, canonizentur: petiveruntque & summè contenderunt, ut hæc mutentur, vel saltem mitigentur.*

Saxonicorum Theologorum superbissimum responsum.

Ad hæc Saxonis Theologi responderunt, has aliasque omnes Censuras trutinâ accuratè examinatas, decretumque à se esse, nihil omninò mutari vel mitigari, & ne ad latum quidem unguem, neque etiam in minutissimo quoque puncto ab hac Formula recedi debere. De his igitur acriter pro & contra disputatum, & Saxonicis Theologis in faciem dictum est, nec justum nec æquum esse, ut ipsis solis, tanquam paucioribus, de tanta causa judicandi, Pontificiorum more, potestas detur, nihilominus dicti Theologi præfractè in sua sententia perstiterunt, causantes, omnia ac singula non solùm in libro Concordiæ, sed etiam in ipsis Censuris sic esse ponderata, ut ne unum quidem verbum vel addi vel abiici possit ampliùs, præsertim cùm Liber iam à multis millibus Ecclesiarum Pastoribus & Scholarum Professoribus ministrisque subscriptione approbatus sit.

Hassiacorum Theologorum instantia.

Ad hoc verò responsum fuit ab Hassiacis Theologis, non in multitudine subscriptionum, quarum pars fraudibus ac dolis emendicata, pars minis extorta fuerit (quorum tamen utrunque illi inficiati sunt) sed in Verbo Domini, ac usitatis & receptis loquendi formis cardinem totius negotii huius versari. Atque his disputationibus biduum integrum consumptum fuit.

Saxonici Theologi ne Electori quidem Saxoniæ cedere voluerunt.

Licet etiam Elector Saxoniæ haud invitus assentiretur, ut verba, Immutata Confessio, *&* Condemnamus, *in Formula Concordiæ omitterentur, & eorum loco substitueretur,* Confessio Augustana Anno 30. exhibita, & de verbo ad verbum Formulæ Concordiæ inserta; *Item, ut in Articulo Cœnæ Zuinglianorum doctrina improbaretur, & statueretur, eos in hoc Articulo cum Augustana Confessione non consentire: ut etiam retineretur Articulus de libero arbitrio sicut primùm Torgæ conceptus est, & de Vbiquitate manifestè & candidè declararetur, Christum, vi personalis unionis esse posse ubicunque velit, & quocunque se verbo suo alliget, cæteræ verò de hoc Articulo periculosæ locutiones & propositiones declarentur, & hæc omnia Concordiæ libro insererentur: tamen ne hoc quidem à Theologis Saxonicis, impetrari potuit, & apud eos obtineri, ut vel parùm saltem cederent, & vel levissimam mutationem, aut mitigationem admitterent: ac obiecerunt, Librum hunc à multis Ordinibus eorumque Theologis iam subscriptione approbatum, sine quorum consensu nihil mutari possit aut debeat.*

Colloquium in hoc Conventu Schmidlini cum Meiero.

In eodem Conventu Schmidlinus *Hassiacum Superintendentem* D. Meierum *interrogavit,* An in libro Concordiæ impia quædam dogmata contineantur, ob quæ subscribere recusent? *cui hic simpliciter respondit,* se nolle hoc affirmare. *Hinc statim Saxonici Theologi intulerunt, Subscriptionem igitur eos negare vel differre diutiùs nec posse nec debere. Etsi autem* D. Meierus *postea non solùm vivâ voce, sed scripto quoque se declararet, quòd hoc de fundamento, quod nullius impietatis accuset, loquutus esset, nihilominus se timere maiora & plura etiam certamina ex hoc libro oritura, quàm hucusque exstiterint: huic tamen responso, seu declarationi non solùm non acquieverunt superbissimi isti Theologi, sed ne concedere quidem voluerunt, ut ea Recessui hujus Conventus insereretur.*

Saxonici Theologi deformare student Philippum ejusque scripta.

Præterea in hoc colloquio Philippum Melanchthonem *omnibus modis Theologi deformare, ejusque utilissimis scriptis omnem authoritatem detrahere conati sunt; & posteriorem Augustanam Confessionem ab eo non locupletatam & emendatam, sed corruptam esse palàm dixerunt, idque cum Protestantium Electorum ac Principum ignominiâ maximâ.*

Landgravii admonitio de tribus essendi modis Lutheri, & colloquium cum Saxonicis Theologis.

Landgravius quoque ex Luthero *de tribus essendi modis corporis Christi in eodem colloquio graviter admonuit, & ut in Libro Concordiæ omittantur vehementer petiit.* Nam si, *inquit,* Christus locali modo, ut verba sonant, non in Deo, vel apud Patrem, aut in cœlo est, scire cuperem, ubinam locali modo quæri aut inveniri possit? *Item,* Christus dixit, Spiritus carnem & ossa non habet, qualia me videtis habere: non dixit, se habuisse, vel per dispensationem assumpsisse.

Ad

Ad has quæstiones non respondit Schmidlinus, sed Landgravium ab eo per ambages abducere voluit. Selneccerus præ stupore eo devenit, ut diceret inter alia, Christum non per vulvam matris, sed miraculosè & supernaturaliter prodiisse: *id verò Landgravius firmissimis argumentis negavit, & inter alia dixit,* Christum quidem miraculosè & supernaturaliter ex Spiritu Sancto conceptum, naturaliter autem, localiter & physicè, aliorum hominum more, dempto peccato, natum fuisse sicut, aqua in Cana Galileæ antequam hydriis infusa esset, vera & naturalis aqua fuerit, miraculosè autem in vinum conversa sit, & vinum manserit, non vini naturam rursus deposuerit: *Ad hæc & similia multa Theologi Saxonici nihil respondere poterant.*

His Landgravius addidit, contra Articulos Fidei Christianæ esse, quòd Lutherus eodem loco doceat, Corpus Christi habere incomprehensibilem & spiritualem modum, quo locum non occupet, sed per omnes creaturas penetret, quocunque volet, sicut visus hominis per aerem, lucem aut aquam, penetret, & locum non occupet: aut quemadmodum sonus per aerem, aquam, vel parietem pervadat, nec etiam loci occupet aliquod spacium: *Item*, sicut lumen & calor per aerem, aquam, vitrum, crystallum, & similia penetret, nec locum occupet, *& ejusmodi alia multa.*

Hæc ferè ad verbum sumpta sunt ex literis Landgravii Vuilhelmi *ad Electorem Palatinum scriptis 2. Aprilis, Anno* 1578. *de Actis & Recessu Langensalzensis Conventus. Ob has etiam causas Landgravius subscriptionem libri in hoc Conventu ut promitteret adduci non potuit.*

De Landgravii colloquio cum Theologis Saxonicis quidam literæ.

De hoc ipso Colloquio Illustrissimi Landgravii cum Schmidlino & Selneccero sic inter alia scripsit quoque alter ex Superintendentibus Hassiacis, qui huic Conventui interfuerunt, ad amicum quendam: Christum præsentem esse in Cœna, & natum ex Maria virgine, iuxta Lutheri modum secundum spiritualem & incomprehensibilem, quo nulli certo loco affixus sit, sed omnes creaturas penetret, sicut visus aerem, Dominus meus Clementissimus *(Landgravius)* se non posse vel intelligere, vel credere publicè testatus est, additque, hoc Valentinianismum redolere: sed constanter se credere, Christum in vtero materno, tanquam certo loco fuisse corporesuo inclusum, sicut reliquos infantes, in eoque crevisse. Ad hæc verò Selneccerus dixit? Christum miraculosè natum, illæsa virginitate matris: Vt enim in resurrectione per lapidem, & postea per clausam ianuam penetrârit, sic etiam per clausam ianuam vteri natum esse, ut vitrum, Sole penetrante non lædatur. Respondit Landgravius, Christum quidem miraculosè conceptum & supernaturaliter ex Spiritu sancto, sine virili semine, sed tamen ex Mariæ semine: tamen eum localiter & corporaliter in vtero matris, nec vsquam alibi fuisse, ibique crevisse, indeque naturaliter exivisse. Evangelistas enim hoc de Christo dicere; Omne masculum adaperiens vulvam, &c. Nec virginitatem Mariæ Nativitate Christi læsam fuisse: quæcunque enim virum non cognoverit, virginem meritò dici & esse. Ad hæc verò Selneccerus ne verbum quidem respondere potuit. Quæsivit etiam Landgravius, cùm à Luthero & Formula Concordiæ negetur, Christum secundum primum modum essendi, nulli certo loco affixum, ubi ergo sit vel inveniri possit? Periit à Schmidlino categoricum responsum. Sed in talibus versabatur angustiis bonus ille fabellus, ut quo se verteret nesciret, saltem respondebat, hîc respiciendum ad dispensationem, juxta quam Christus carnem & ossa assumere possit quandocunque velit. Addidit Landgrauius, si Vbiquitas recipiatur, omnes articulos Fidei allegoricè explicandos esse.

Schmidlini calumnia de Zuinglianis.

Durante hoc Conventu, in Concione quadam Schmidlinus, *præsentibus duobus Principibus, publicè ausus fuit dicere, Zuinglianos Christum impotentum facere. Concione autem finitâ adiit illum* D. Meierus *Superintendens Cassellanus, & hæc falsò de Zuinglianis dici affirmavit, simulque exhibuit illi librum* D. Iosiæ Simleri *De vera Christi in terris præsentia, quem fortè secum habebat, ex quo convicit illum, quòd Zuingliani Christum minimè impotentem faciant, sed esse hanc calumniam. Ad hæc* Schmidlinus *aliud nihil respondit, quàm hoc:* Tu non vis esse Zuinglianus, & tamen video te libros illorum tecum circumferre, & lectione eorum delectari. *Chemnitius autem respondit:* Vtinam ita sentirent. *In alio congressu Vicecancellarius* Canisius, *sese* Schmidlino *opposuit, & Vbiquitatis dogma ex fundamentis oppugnavit, illumque errare ostendit.*

Horrendum iudicium à Schmidlino contra se ipsum datum. Herzberg. Colloquium pag. 127.

In eadem concione suam ac sociorum suorum generalem Vbiquitatem damnant, dixit: Wer also gedencket/ schreibet/ oder redet/ daß Christi Leib sey in dem Pflaster / Stein/ Holtz/ ꝛc. den soll man nicht mit Federn/ oder Schwerdt refutirn / sondern Schweffel und Bech soll ihn von Himmel verzehren / und Gott soll ihn mit Blitz in die Helle schlagen. *Finitâ concione Elector Saxoniæ ad eum dixit:* Ego credo Dominum meum Iesum Christum, qui Deus & Homo est, præsentem esse: absurda autem detestor & abominor, & ea firmiter credo, quæ lucerna verbi Dei me docet,

docet, *Landgravius autem*, Ego, *inquit*, probo vestram Ubiquitatem, siquidem ita docetis, ut tu nunc declarasti.

Landgravius suadet generalē Synodum Schmalcaldiam convocādam, ed à Saxme Schmidlini instinctu repudiatur.

Cum itaque inter Principum Theologos de controversis articulis conveniri per omnia non posset, & tamen spes aliqua conciliationis affulgeret, Landgravius, *etsi non dissimularet se Ubiquitatis dogmata non amplexurum, magnopere tamen Electori Augusto author fuit, ut* Schmacaldiam *primarii, non tantum Germaniæ, sed aliarum etiam nationum Theologi evocarentur, qui librum Concordiæ, priusquam subscriberetur, examinarent, excuterent & ventilarent. Hoc consilium, tametsi placuerit tum quidem Electori, non ita multò post tamen* Schmidlini *impulsu planè repudiavit, persuavitque Landgravio, ut ad 7. diem Iunii Conventus generalis Schmalcaldiæ indiceretur ad quem etiam convocarentur Theologi reliquorum Electorum, Principum & Ordinum, qui Augustanæ Confessionis essent, & à* Schmidlino *nominaretur. Huic igitur cum suis sociis placuit, ut mittat ad hunc Conventum Elector Palatinus*, D. Zimmermannum & M. Stolzium, *Ubiquistas: Elector Saxoniæ* D. Iacobum Andreæ, *cognomento Schmidlinum*, D. Martinum Kemnitium, *& suo & Ducis Brunsvicensis nomine, ac* Nicolaum Selneccerum *Ubiquitatis patronos: Elector Brandenburgensis* D. Andræam Musculum, & Andræam Celichium, *Ubiquistas: Richardus Palatinus unum Theologum: Vuilhelmus Landgravius* M. Mejerum, Christophorum Grafium *Ubiquistam*, & D. Nicolaum Rodingum: *Ludovicus Landgravius*, D. Sohnium, *vel alium: Mechelburgensis Princeps* D. Davidem Chytræum & D. Simonem Pauli, *Ubiquistas: Adolphus Dux Holsatiæ* D. Paulum ab Eizen: *Iohannes senior, & Ioannes junior Saxoniæ Duces unum Theologum: Anhaldinus Princeps Pastorem Dessaviensem: Vuolffgangus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis* D. Ioannem Schelhamerum *Ubiquistam: Vuilhelmus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis* Hectorem Friderici *Ubiquistam: Philippus Ludovicus & Iohannes Palatini fratres* D. Philippum Heilbrunnerum & M. Abramum Manne, *Ubiquistas: Georgius Fridericus Marchio Anspacensis* M. Adamum Franciscum *Superintendentem Anspacensem*, & D. Iohannem Streitbergerum *Superintendentem Culmbacensem, subservientes: Marchio Badensis* Rupertum Durst, *subservientem: Ioachim Fridericus Marchio Brandenburgensis & & Administrator Magdeburgensis* M. Prætorium *aulæ concionatorem: Vuitenbergensis Dux* M. Balthasarum Bidenbachium *Præpositum Stutgargiæ*, & Lucam Hosiandrum *Ubiquista: Hennebergensis Comes* Abelum Scherdingerum *Superintendentem, subservientem Pomeraniæ Duces* D. Rungium *Ubiquistam: Civitates Lubeca, Hamburgum* M. Andream Pouchenium *Superintendentem Lubecensem Ubiquistam: Brunsvicensis Civitas Theologorum: Bremenses* M. Iodocum *cum alio Ubiquista: Noribergenses* D. Kauffmannum *Flaccianum: Ulmenses* D. Ludovicum Rabum *Ubiquistam: Argentinenses* Iohannem Marbachium, *vel* M. Florum *Ubiquistas insignes: Francofurtenses* D. Matthiam Ritterum *Ubiquistam.*

Schmidlinus suadet conventum Theologorū Aug. Confessionis Schmalcaldiæ indicendum. Nomina Theologorum Schmalcaldiam cōvocandorum.

Theologis adjungendo politicos.

His adjunguntur quatuor Politici, Electoris Palatini, Saxoniæ, Brandenburgensis, & Vuilhelmi Landgravii, qui Theologos ad fraternam charitatem & concordiam hortari debuerunt, utque singulos articulos Libri Bergæ emendati in timore Domini examinent, de unoquoque sententias suas dicant, sic, ut intra terminos libri Concordiæ maneant, nec ulla personalia immisceant, dicentes suas sententias benignè audiant, errantes, vel hæsitantes cum mansuetudine erudiant, & veritati singuli cedant.

Schmalcaldicus Conventus eventum nullum habuit.

Cùm autem de modo & processu hujus Synodi vel Conventus Electores, Principes & reliqui Augustanæ Confessionis Ordines diversas haberent sententias & inter se discrepantes, factum est, ut res hæc eventum nullum habuerit. Displicuit multis modis, quòd pauci Theologi isti ista Synodo deberent esse actores, censores, accusatores & judices, contra omnes Synodorum processus & morem usitatum. Fuerunt etiam, qui judicarent, neminem prorsus condemnandum esse, qui non prius sit auditus, & erroris ex sacra Scriptura convictus, nec satis etiam de Colloquii præside in hac Synodo conveniri potuit. Conditiones quoque honestæ & æquæ ab Electore Palatino propositæ, Schmidlino, *lucifugæ, non placuerunt. Voluit enim Elector, ut aliarum quoque nationum Theologi convocentur, priora acta omnia rescindantur & revocentur, de Concordia in Ecclesia constituenda novo deliberetur, omnia præjudicia auferantur, & ut libertas dicendi his salva esset, qui conventuri essent: quæ de re graviter admodum ad Electores Saxoniæ & Brandenburgensem scripsit* 1. *Maii Anno* 78.

Electoris Palatini optimum consilium.

CAPUT XXII.

Quæ Langensalzensem Conventum proximè secuta sint de subscriptione Libri Concordiæ

Ioannes Bipontinus urgetur de scriptione.

AVgustus *Saxoniæ Elector monet & hortatur* Ioannem Palatinum *Principem primo quoque tempore subscriptiones libri Concordiæ ad se in originali mittat. Idem etiam*

T facit

scripsit. Vocati, *inquit*, sunt ante mensem Theologi Administratoris Magdeburgum. In eorum Conventu propositum fuit, Principem velle, ut omnes demũ subiicerent nomina, indicatis priùs erroribus, quos Divinæ veritati repugnare existimarẽt. Profecta est hęc principis postulatio à *Schmidlinianis*, qui nobilitati authores fuerunt, ut Principi obedientiam & alia denegarent, si subscriptionẽ non impetraret. Iacobęi, quòd viderent, id quod dudum magnis laboribus quęsitum tum esset, obtineri non posse, miserunt legatos & literas ad *Iulium Brunsvicensem.* Is à Principe Administratore impetravit alterum Convẽtum, in quo subscriptum est. Orthodoxi dimissionem petierunt, quòd formula subscriptionis iniquissima esset, sed eam impetrare non potuerunt. Formula autem hæc erat: *Ego N. N. calamo & corde testatum facio, hunc Librum Concordiæ orthodoxum esse, & me in posterum secundum præscriptum huius genus doctrinæ instituturum populum.* Tandem quum per triduum disceptatum esset magnâ contentinne, orthodoxis confessum est ut subscriberent, reservatâ integritate pro concione apertè oppugnandi & taxandi errores pandoræ, saltem ut mos gereretur Principi.

Formula subscriptionis.

Cùm Schmidlinus *&* Selneccerus *unà cùm* Tann à Sebotendorf *nobili viro & Consiliario Electoris Saxoniæ Magdeburgo Servestam ad Principem Anhaltinum die Sabbathi, venissent, postridie in templum ad concionem Magistri* Abrahami Huldrychi *iverunt: quam magna cum molestia & indignatione audivit* Schmidlinus, *præsertim ea, quæ dicebantur de officio Ch., & de πασᾳ ἐξουσίᾳ datâ Christo ratione officii, seu ut Mediatori & Salvatori, quemadmodum* Nazianzenus *loquitur: item, quòd asserebat & coram Principe, Consiliariis & universa plebe probabat,* Nostram carnem non esse Deum, *sed Mariæ tantùm Filium esse Deum, quod secundum Divinitatem, cum Patre & Spiritu Sancto eiusdem essentiæ esset. Tunc enim ad Nobilem* à Sebotendorf *dicebat,* Laßt vns auß der Kirchen gehen/ von wegen dieser Gotteslesterung/ denn das Gebew möcht einfallen: *hoc est, exeamus è Templo, ne propter hanc blasphemiam Ædificium Templi corruat. Finità concione Illustrissimus Princeps cum* Schmidlino *de libro Concordiæ in mensa multa contulit, eoq́ adegit ipsum, ut palam dixerit,* Se quidem invitum & crinibus in has regiones pertractum fuisse, & optare ex animo, ut nunquam pedem huc detulisset, cupere unà cum vxore & liberis Sturgardiam redire, siquidem intelligat, quòd Germaniæ Principibus amplius consuli non possit. *Responsum est autem ei Terentianum illud,* Tute hoc intristi, tibi exedendum est.

Schmidlinus cum indignatione audit Servestæ Concionem orthodoxam.

Post prandium cùm Magistro Abrahamo Huldrycho *Seperintendente Servestano, &* Vvolfgango Amlingo *commissus, non mediocriter sudavit in solutione argumenti hujus:*

Disputatio Schmidlini cum Theologis Servestanis.

Aut omnia Idiomata Dei communicata sunt realiter Naturę assumtę, aut aliqua, aut nulla.

Sed nec omnia communicantur carni assumtæ realiter, sequeretur enim Naturarum ταυτότης seu identitas: nec aliqua, quia essentia Dei est ἀμέριστος, id est, impartibilis.

Ergo nulla Dei idiomata communicantur carni assumptę secundum se consideratę realiter.

Multa quidem, pro sua loquacitate, dixit, ut explicaret argumentum, sed tandem ad applicationem compulsus hæsit & sudavit, aliena prorsus adferens, ut se quoquo modo expediret; adeò ut tandem in genere responderit, se Dialecticę oblitum esse, & debilem memoriam habere, velle tamen de his rebus diligenter cogitare.

Advolavit etiam Schmidlinus *in autumno Anni 77. Norobergam, authoritate literarum Electoris Saxoniæ munitus, petiitq́ à Senatu sibi permitti Colloquium cum Theologis Norobergensibus, vel publicè audientiam apud Senatum dari, in qua Librũ suum Concordiæ ab omnibus præjudiciis & calumniis, quibus apud multos obrui sciret, vindicaturus esset. Significatum est autem ei à Senatu, se anathematismis & condemnationibus libri Concordiæ subscribere nolle. Re itaq́ infectâ, & datis ei verbis pro verbis discessit. Postea Senatus exploravit iudicium Theologorum suorum de singulis libri capitib. Quod ubi Senatui exhibitũ esset, lectus est liber in Senatu, ut ad singulos deinde Articulos Theologorũ iudiciũ. & postea, pro more, suffragia rogata sunt. Omniũ verò consensu subscriptio denegata est. Displicuit autẽ primò processus totius istius negotii sanciẽdæ Concordiæ: secundò, reprehẽsi sunt aliquot doctrinæ Articuli, & inter cæteros præcipuè Articulus de Ascensione Ch. in Cœlum, & Sessione eiusdem ad Dexteram Patris; de Evangelij & Legis discrimine: de violẽta hominis, tanquã trunci & stipitis cõversione: de Vbiquitate & persona Ch. de Cœna Domini.*

Norobergensibus quoque Schmidlinus persuadere vult ut subscribant, sed frustra.

Norobergenses quid reprehendervint in libro Concordiæ.

Cùm autem subscriptiones hoc modo exigerentur, petitum rursus fuit ab alterius partis Theologis & Principibus, vt Synodus seu Convẽtus indiceretur, & aliqua saltẽ corrigerẽtur & mutarentur in Libro, quibus subscribere grave esset.

Synodus rursus flagitatur à Principibus ante Formulæ Concordiæ subscriptionem

Landgravius *ad* Augustum *Electorem de hac re ita ferè scripsit Anno* 1578. 2. *Ian. Necessarium omninò esse, ut tam aliorum Ordinum Augustanæ Confessionis, quàm suæ admonitiones de Formula Bergensi diligenter ponderentur, alioquin ut subscribat Libro neminem sibi persuasurum, nec finem optatum hoc Concordiæ Opus assequuturum, & maxima schismata cum summo Ordinum dedecore exoritura inde.* Adhæc, quid, *inquit,*

Landgravius ad Electorem Saxoniæ.

inquit, hoc rei est, quòd unicâ hac voce, *Immutata Confessio*, repudiamus & extenuamus eam Confessionem, quæ vivente adhuc Luthero locupletata, in omnibus Colloquiis proposita, anno 61. à Celsitudine T. & aliis Electoribus ac Principibus, summa cum Protestatione approbata, & postea nomine omnium Ordinum *Ferdinando* Imp. exhibita, atque Anno 51. repetita & ad Concilium Tridentinum missa fuit? nobisque ipsis, in gratiam nonnullorum *Clamantum*, suum sub hoc prætextu triumphum, ad contumeliam doctissimi & de vniversa Ecclesia optimè meriti *Philippi Melanthonis* quærentium, inconstantiæ notam inurimus, nosque omnibus deridendos propinamus? Cur item canonizatione prolixorum, & censurâ ac cribratione dignissimorum, multisque in locis discrepantium & sibiipsis contrariorum didacticorum & polemicorum scriptorum *Lutheri*, Pontificiis & aliis sectarijs ansam nos cavillandi & calumniandi præbemus, ac si nostris Confessionibus & publicis actionibus unicum magistrum & interpretem præficere, eiusdemque doctoris censuræ ea subiicere velimus? cùm tamen Papistis hactenus à nobis nunquam datum & concessum sit, ut suas opiniones ex scriptis Patrum, & quidem ab Ecclesia approbatorum, sed tantum ex Sacra Scriptura, tanquam infallibili normâ probare possent & deberent. Quid, oro, vexatur Ecclesia Dei, quòd verba Institutionis Cœnæ non pro unico fundamento veræ præsentiæ Christi retinentur, & Ecclesia ad dogma Vbiquitatis, universæ Ecclesię incognitum, ablegatur, quod multos adversarios habet, plures consequentias periculosas introducit, & plurimas iam pridem sepultas hæreses ab orco revocat? Quid Pontificiis respondere vellemus, cum quibus in omnibus Colloquiis consensum in hoc Articulo professi sumus, si nos defectionis ab Augustana Confessione & priore doctrina accusarent. Celsitudo T. credat mihi, tanquam fidelissimo amico, novum hoc dogma Vbiquitatis non solùm evertere veram præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in Sacra Cœna, sed etiam præcipuos Articulos Christianæ Fidei. Quamobrem suadeo, oro & adhortor etiam Celsitudinem T. ut, unum in locum convocet omnes eos, qui censuras, admonitiones & judicia sua de hoc Libro exhibuerunt; & huic Conventui non solùm Theologi, pluris suas opiniones, quàm Ecclesiæ pacem & tranquillitatem facientes, sed etiam Politici, qui membra quoque Ecclesiæ sunt, adhibeantur, qui Theologos freno cohibeant, & intra metas ac limites Scripturæ contineant; ne doctorum alterum Deum, alterum hæreticum proclament: nostras Ecclesias non auditas præiudiciis suis gravent; exterasque iniustè condemnent; sed vestigijs laudatissimorum nostrorum maiorum insistant, piorum virorum scriptis, quatenus cum Verbo Dei consentiunt, nihil detrahant; statum controversiæ non mutent; novum dogma Vbiquitatis, quod ex *Lutheri* scriptis probare conantur, in quibus fervore contentionis multa satis inconvenienter tractat, Ecclesiæ unitati & tranquillitati non præferant: & decreta universalium Conciliorum retineant, atque curiosas quæstiones sub gravi pœna evitent.

Iulius Brunsvicensis scribit Landgravio.

Ian. 22. die Iulius *Dux Brunsvicensis* Landgravio *scribit, sibi vehementer dolere, Celsitudinem ejus multis suspectam esse, quasi Sacramentariis opem & auxilium ferat. Discrepantiam exemplarium Formulæ Concordiæ, eiusque inconvenientias excusare & declinare conatur. Contendit hanc vocem,* Immutata Augustana Confessio, *necessariò retinendam, &c.*

Landgravius respondet.

Respondit illi Landgravius 12. *Febr. ac testatur, hunc se scopum semper præfixum habuisse, ut omnia ad ædificationem dirigantur, & schismata vitentur. Zuinglianos se nolle condemnare: Qui contra nos non sit, cum pro nobis esse. Veterem Ecclesiam nunquam condemnâsse Novatianos, qui tamen multò plures errores defenderint, quàm de Zuinglianis probari possit: sed habitos eos pro fratribus, eorumque operâ vsos orthodoxos contra Arrianos. Se hactenus, quemadmodum & alij Ordines, intelligere non potuisse, quòd discrepantia exemplarium Formulæ Concordiæ sublata, vel sufficienter excusata sit. Sed adhuc vocem, præjudicij plenam,* Immutata, *approbare non posse: quòd Confessio Augustana Anno 40. vivente adhuc Luthero, gravibus de causis locupletata, & in multis Articulis, nempe, de Fide, Bonis Operibus, Vnâ specie, Scriptura, Clericorum matrimonio, Missâ, Confessione. Delectu ciborum, Votis monasticis, & potestate Episcoporum, longè accuratius & nervosius, quàm in prima editione, explicata sit, & post ea tempora in omnibus Colloquiis vsurpata, atque ab Electoribus & principibus apud* Ferdinandum *Imp. approbata. Fieri non posse, quin vox,* Immutata *Pontificiis Religionem, adeoque actiones omnes Protestantium suspectas reddat: præsertim cùm authores Formulæ Concordiæ in aliquibus articulis prioris, & posterioris Confessionis contrarium sensum elicere & demonstrare conentur. Exempli gratiâ, quòd in Articulo de Cœna in mutato & emendato exemplari Latino verbum* Adsit, *& antithesis,* Improbant secus docentes, *omittuntur. Item, quòd in posteriore Apologia, prò nomine* præsens, *in priore posito, aliud,* datur, *repositum sit. Sin autem hac locupletatione & emendatione tam grande scelus commissum sit,* Luthe-

rum *excusari non posse, qui nunquam huius mentionem fecerit, licet sex totis adhuc supervixerit Annis. Locum de Transsubstantiatione Papistica in prima Apologia, & à Luthero approbatam Palinodiam Berengarij, non posse in saniorem sensum detorqueri. Ad Lutheri authoritatem quod attineat, placere Celsitudini suæ, quòd Brúsvicensis Princeps censeat, non omnia pro Canone seu norma recipienda, quæ minus convenienter interdum scripserit; secundum illud Augustini:* Quod in eis literarum sacrarum authoritati convenit, cum laude ejus recipimus: quod autem non congruit, cum pace eius respuimus. *Et scripta* Lutheri *tam non pro norma doctrinæ recipienda se arbitrari, quàm* Augustini *vel alterius Patris: Quòd etiam Vbiquitatem in Formula Concordiæ pro fundamento præsentiæ Christi in Cœna constitui Brunsvicensis neget, provocare se ad ipsum librum Concordiæ, & citatum in eo paragraphum* Lutheri, *in quo rationibus seu fundamentis quatuor Omnipræsentiam Corporis Christi probare nitatur. Incommodas loquutiones vitandas: reliquos autem Articulos de unione Personali, Idiomatum Communicatione, Ascensione & Sessione ad dexteram Patris commodè & dextrè explicandos esse. Authores Formulæ Concordiæ in plurimis sibiipsis hactenus contradixisse. Hæc non parvi facienda esse. Si dogma Vbiquitatis admittatur, Articulos de Resurrectione mortuorum, Cœlo & inferno multos imaginariè tantùm & allegoricè intellecturos. Ad condemnationem Zuinglianorum quod pertineat, in Augustana Confessione, verbum* Damnamus, *expressè quidem positum esse, sed contra hæreticos tantùm, qui priùs in Conciliis Oecumenicis publicè auditi, & legitimè causâ cognitâ condemnati fuerint. Ad hunc verò modum cum Zuinglianis huc usq; actum non esse. Si igitur Augustana Confessio sequenda sit, satis esse,* Improbamus secus docentes.

De Tangermundensi ad Albim Conventu.

Iubentur in hoc Conventu ex Censuris Formulam Concordiæ emendare Theologi, sed non parent.

CVm hæ aliaque Censuræ & judicia à multis Principibus Augustanæ Confessionis ederentur, in quibus graves & iustas causas exponebant, propter quas Librum Bergensem, profanæ doctrinæ normam recipere, & iniquissimis Bergensium calumniis & condemnationibus, contra non auditos, & causâ non cognitâ, subscribere non possent, ideoque Synodus seu Conventus adhuc ab iis postularetur, in quo Liber Concordiæ examinaretur, in multis corrigeretur & partes litigantes ante subscriptionem audirentur, Illustrissimus Princeps Elector Saxoniæ Augustus, *ne suo deesset officio, aliquot Theologos* Tangermandam *ad* 15. *diem Martii anno* 78. *convocavit, iisque Censuras illas exhibuit, judicium eorum de iis postulavit, & ut librum ex iis corrigerent & emendarent in multis, sedulò mandavit. Theologi, his acceptis mandatis, Censuras quidem in hoc Conventu perlegunt, & iudicia ad iis sua ad Electores & Principes mittunt, sed Optimi Electoris petitionem de correctione libri ambitiosissimo factu reiecerunt præfractè & quasi prætoriâ lege & potestate edicentes, quòd ne ad latum quidem unguem, neque etiam in minutissimo quoque puncto, ab hac sua recenter fabricata Concordiæ Formula, & doctrinæ norma recedere velint aut possint: Hæreticos, Fanaticos, Sacramentarios, & impuros Doctores, pro sua dominandi in Ecclesia libidine, omnes eos appellantes, qui subscriptionem huius suæ normæ pergere vellent recusare. Nec tantùm Theologis & ministris, sed etiam Electoribus & Principibus, omnem ulterioris Censuræ, aut correctionis & mutationis potestatem negârunt: utcunque illi nec pauca nec levia desiderarent.*

Bergenses respondent de prima & immutata Augustana Confessione.

Ac primò *quidem, quod ad Censuram & admonitionem Illustrissimi Principis Ludovici Electoris Palatini attinet, ad id, quòd monuit Celsitudo ejus, vocabula,* prima *&* immutata Confessio*, omittenda, & simpliciter Augustanæ Confessionis mentionem faciendam, de quo etiam alii Principes monuerunt. Respondent, se optare & cupere, disputatione hac de diversitate exemplarium Augustanæ Confessionis, in iis Provinciis, Ecclesiis & Scholis, quæ huic Confessioni adiunctæ sint, non opus fuisse, &* Philippum Melanthonem *sic eandem immutatam reliquisse, ut scripta & publico nomine Electorum, Principum & Statuum semel Carolo Imp. exhibita fuerit: Cùm enim publicum scriptum sit, non debuisse ex eo privatum fieri, multaque minùs aliquid vel in minutissima litera in eo mutari. Quandoquidem autem hoc factum sit, se suo loco id relinquere, primamque immutatam Confessionem in hac Formula nominare, quòd semper ad eam Confessionem provocârint, quæ Anno 30. Carolo Imper. exhibita sit. Vt igitur in veritate illam vindicare queant, nec dicant, Augustanam Confessionem Anno 30. exhibitam, quæ Anno demum 40. scripta sit, meritò se indicare, quòd primam Confessionem retineant; vel hanc ob causam etiam, quòd Papistæ Protestantes accusent, quòd à sua Confessione defecerint, imò quòd ipsimet nesciant, quæ sua sit Confessio, ut* Cochleus *ante multos annos fecerit in peculiari libro hac de re edito, in Harmonia etiam Confessionis Augustanæ magno cum decore Protestantium ab adversariis factum, & à Papistis sæpius in Comitiis Imperii, Colloquiis & privatis scriptis, hoc ipsum quoque Protestantibus obiectum sit, atque adhuc hodie à Iesuitis obiiciatur. Adhæc omnibus notum esse, ut Sacramentarij ad Augustanam quoque Confessionem provocent, non quidem primam immutatam, sed posteriorem*

posteriorem mutatam, & sub ea errores suos occultent & contegant, & magistratus ac subditos in Scholis & Ecclesiis hoc pacto circũveniant, quum decimus Articulus in mutatis exemplaribus contra eos non faciat, qui in priore immutato exemplari sic scriptus fuerit, ut nullus sub eo se occultare potuerit. Idem etiam in aliis articulis factum esse, præsertim quinto, in quo Evangelium dicitur etiam esse prædicatio pœnitentiæ: hoc verò in Immutata Confessione non exstare. Has ob causas se urgere subinde primã immutatam Confessionem, & ad eam provocare, nec tamen reiicere mutatam & locupletatam: sed relinquere se eam suo loco, nec quenquam à lectione ejus prohibere.

Bergensium responsio de Transsubstantiatione in prima Augustana Confessione contenta.

Quòd autẽ obiiciatur, in prima Augustana Confessione ejusq; Apologia Papisticam Transsubstantiationem approbari, id nihil habere difficultatis: nam in prima Apologia quorundam veterum doctorum verba allegari, quæ, etsi primo intuitu videantur confirmare mutationem panis in Corpus Ch., non tamen de Papistica Transmutatione in suis aliisque Ecclesiis ea intelligi, sed tantum de vera essentiali dispensatione & mãducatione corporis & Sanguinis Ch. in Sacra Cœna. Quamvis etiam mutata & locupletata Confessio Vuormatiæ & Ratisbonæ in Colloquiis proposita & usurpata fuerit, id tamen à Pontificiis impugnatum, & Protestantibus pro levitate & inconstantia obiectum fuisse, & adhuc hodiè obiici. Quòd item Augustana Confessio consilio & voluntate Lutheri mutata esse dicatur, eò quòd hæc mutatio facta sit vivente adhuc Luthero, id à nullo Theologo cum veritate dici & probari posse. Hoc autẽ certum esse, multos adhuc in vivis esse, qui testẽtur Luthero nullam mutationem vel Confessionis Augustanæ; vel Locorum cõmunium unquã placuisse, licet propterea, offẽdiculi vitãdi causã, bellũ nulli indixerit.

A principibus autem verissimè dicitur Date nominandi.

Secundò, Electorem Palatinum in sua Censura, aliosque admonuisse: in Articulo de Libero arbitrio, ne mentio aliqua Synergistarum fiat, quandoquidem etiam Flaccianorum & similium nomen omissum sit in Formula Concordiæ. In tota autem illa Formula nulla personalia tractari, sed tantùm dogmatica, quid videlicet verum aut falsum sit in allegatis articulis. Nomen verò Synergistarum, nullius personæ, sed doctrinæ nomen esse: Sic cùm Enthusiastarum, Anabaptistarum, Antinomorum & Sacramentariorum mentio fiat, nullas personas nominari, sed falsas & erroneas tantum doctrinas reiici: quumque Synergistæ & Pelagiani eundem errorem defendant, certis nominibus eos insigniri debuisse, quibus agnosci queant.

De omissione Synergistarum nominis.

Alioquin quod ad tres causas concurrentes in Conversione attineat, id in Formula Concordiæ sic declaratum & explicatum esse, ut nullus ampliùs scrupulus sit reliquus. Se namque haud quaquam negare tria concurrentia, sed tantum docere, non renati hominis naturalem voluntatem & vires non referendas esse inter causas efficientes, sed esse materiam in quam, vel, causam materialem, & subiectum in quod agat Spiritus Sanctus: nec tamen hominis voluntatem ociosam esse, sed hominem audire verbum Dei, pati se illuminari, converti, regenerari. A quo? à Spiritu Sancto: Per quid? per Verbum & Sacramenta. Naturâ autem hominem esse filium iræ, & omnes eius carnales cogitationes esse inimicitiam adversus Deum: quandiu Deus ex mera gratiâ propter Filium suum non det verbum & Spiritum Sanctum, inq; nobis efficaciter operetur, nosque ut Pater Filium ducat, manere hominem Dei inimicum in æternum. Habere hominem velle, sed nec benè nec rectè velle, neq; etiam esse volentis & currentis, sed miserentis Dei. Deum autem dare velle. Cõmunia dicta, Deus trahit, sed volentem: tantùm velis, & Deus præoccurrit, ex Formula Concordiæ satis intelligi posse.

De tribus causis concurrentibus in conversione.

Tertiò, in Censura Electoris Palatini & aliorum hoc quoque contineri, præter verba Institutionis, alia fundamenta præsentiæ veræ Corpori & Sanguinis Christi in Cœna constitui non debere, ut in Formula Concordiæ fiat. Ad hoc respondent, unicum tantum fundamentum in Formula Concordiæ poni, constituẽs distributionẽ & mãducationem Corporis & Sanguinis Christi: Quod perinde est ac si dicerent, plura quidem esse & necessario poni corporalis istius præsentiæ fundamenta, at unicũ tantum quo continetur eius distributio & manducatio. Hanc autẽ illorum esse fallaciam, quã se monitoribus suis illudere, & iustas ipsorum repræhensiones evadere posse cogitarunt, ex scriptis Iacobi Schmidlini est evidentissimũ, sic enim ille ex hoc præsẽtiæ & distributionis discrimine in Thesibus Tubing. thesi 55. 67. & 81. ait. Quòd Christi Corpus in cœna adesse dicitur, à generali illa maiestatis Vbiq; præsentia, non tam respectu sui quàm nostri distinguendũ est. Itaq; in Cœna D. non tam præsentiã, quàm dispensationẽ Corporis & Sanguinis Ch. agnoscimus. Sunt enim Verba Ch. Verba dispensationis, ratione cujus vel adesse vel abesse dicimus Corpus Chisti.

Vnicum tantum fundamentum in Formula Concordiæ esse præsentiæ Christi in Cœnã iuxta Bergenses.

Quod si igitur iuxta hanc doctrinã verba Cœnæ corporalis præsentiæ nõ sunt affectiva, sed tantùm verba dispensationis: sequitur hinc, nihil per hæc in Cœna D. distribui, seu dispensari, nisi quod jam ante, ex generali illa Majestatis ubiq; præsẽtia, per unionem & modũ sessionis ad dexteram, verè præsens adest: quod sanè si rectè consideres, nihil est aliud, quàm pro verò Corpore & Sanguine Ch. phantasticas illusiones dispensari. His addunt, si Zuingliani & Calvinistæ doctrinam de Sacramentali & Corporali præsentia, verã dispensatione & sumptione Corporis & Sanguinis Christi in sacra Cœna non oppugnâssent: factum esset, ut Ecclesia hoc simplici fundamento verborũ contẽta fuisset: Quia verò conati sint verba Christi evertere, necesse esse ut demonstretur, Christum

veracem & omnipotentem esse, ideò posse & velle etiam præstare quod instituerit & promiserit. Hinc fieri, ut de persona Christi dicendum sit, quòd Deus & homo verus sit, & sedeat ad dexteram Patris omnipotentis: & hæc esse fundamenta confirmantia suam doctrinam & confutantia falsum.

Bergenses ut suam Vbiquitatem ornare conentur.

Quod autem obiiciatur, huic doctrinæ admisceri novum, inauditum, atque horrendum dogma de Vbiquitate corporis & humanæ naturæ Christi, quæ extensa & diffusa sit in infinitum in omnes creaturas, lapides, ligna, &c. esse hanc malitiosam depravationem suæ doctrinæ de exaltatione & maiestate Filij hominis, sedentis ad dexteram Patris. In Formula Concordiæ Vbiquitatis vocabulum demonstrari non posse. Hoc etiam nomen, quod Brentius portentosum nomen appellavit à Sacramentariis confictum esse, & Lutheranis Ecclesiis affictum esse, tantùm ut doctrina de maiestate & gloria Christi Filij hominis exsibiletur, annihiletur & reiiciatur. Se autem de hoc Articulo sic docere, Hominem Christum Mariæ Filium Humanâ suâ naturâ ascendisse in Cœlum, exaltatum esse supra omnes cœlos, sedere ad Dexteram Patris omnipotentis, habere omnem potestatem in cœlo & terra, & omnes Creaturas sub pedibus suis, videre, audire & scire omnia. Hanc esse summam doctrinæ, quæ de persona Christi & exaltatione ejus ad dexteram Dei iuxta Humanam Naturam in Formula Concordiæ contineatur. Eandem verò doctrinam de exaltatione, maiestate, omnipotentia & omnipræsentia Christi, qui verus Deus & Homo indivisè sit, ubicunque sit, & ubi dextera Dei sit, & possit esse ubi velit, velitque esse quocunq; se verbo suo alligârit, in regno suo, apud suam Ecclesiam, in suis fidelibus, quomodo, quando & ubi velit, supra, infra, intra & extra omnes creaturas, secundum divinæ potentiæ promissionem, voluntatem & placitum, Sacramentarios appellare novo, conficto, horrendo, inaudito vocabulo Vbiquitatem, expansionem, extensionem, diffusionem carnis Christi in omnia saxa, in omnes herbas: *quum tamen Protestantium Ecclesiæ ignorent extensionem, sed retineant verbum Dei, Christi promissionem, Articulos fidei, & quid in hac vita intelligere nequeant, id reservare in alteram: precidere etiam & præcavere se omnes curiosas & impias Sacramentariorum quæstiones; an Christi caro sit laqueus, stercus, &c neminem enim fidelium tam impium esse, qui de immensa Deitate & dextera Dei sic quærat & loquatur, nempe, si omnia impleat, necesse esse ut sit etiam in stercore, diabobo & omnibus impurissimis locis.*

Falsum, Vid alteram par hist. Sacram cap. 3.

De phrasibus inusitatis in Formulæ Concordiæ.

Quod autem phrases & modos loquendi inusitatos attineat, quæ in Formula Concordiæ contineri dicantur, & omitti debeant, se quidem nescire quænam illæ phrases sint. His enim phrasibus ex Scripturis se uti solùm, Carnem Christi esse vivificam carnem: Sanguinem Christi nos purgare ab omnibus peccatis: In Cœna Sacra nobis exhiberi verum corpus, & verum Sanguinem Christi; ea propter etiam Humanam Naturam Christi exaltatam esse, & omnipotentiæ ad Dexteram Dei participem factam, carnem eius adorabilem factam, & contrarium asserentes anathematizari, iuxta Cyrillum contra Nestoriũ & alios hæreticos. Ideoq; se rectè affirmare, carnem Christi esse vivificam, adorabilem, capacem & participem omnipotentiæ Dei, non quidem ex se, vel proprietate suâ naturali, vel separatam à Deitate; sed in Christo Filio Dei: &c. Summa, quicquid Christus sit, & in persona Christi sit, id esse & permanere in æternum omnipotens, sic tamen, ut Divinitas ejus sit Omnipotentia ipsa in secula seculorum, sicut etiam Dei Patris & Spiritus Sancti: Humanitatem autem eius assumptam esse personali unione ab ipso Filio Dei, & habitare plenitudinem Deitatis corporaliter in Filio Mariæ, cui etiam Spiritus Sanctus datus sit non ad mensuram, ut aliis Sanctis, sed Divinis, æternis, immensis donis, Potentiâ & Gloriâ, quæ in statu exinanitionis perfectè manifestata sit, nunc autem manere in æternum ad dexteram Patris.

De verbo Damnandi in Formulæ Concordiæ.

Quartò, *in Electoralium Palatinorum, aliorumque Theologorum Censuris, admonitiones etiam fieri, de verbo* Damnamus, *tanquam nimium duro, & postulari, ut pro eo vel* Improbamus, *vel* Reiicimus, *vel aliud mitius substituatur, ne qui fortè ab hac Concordia deterreantur. Ad hanc autem postulationem respondent Theologi in hoc Conventu congregati, Fieri hoc non posse absque lethali vulnere doctrinæ suæ. Sacramentariorum enim errorem non amplius esse simplicem & vulgarem errorem, hominum bonorum atque docilium, sed contumacem atque blasphemam multarum horribilium hæresium defensionem, omnipotentiæ item & veritatis Christi abnegationem: adhæc Isagogen & præparationem ad Nestorianam, Arrianam & Turcicam impietatem, blasphemiam denique in Filium Dei Iesum Christum, quâ Fidei Christianæ Articuli horrendum in modum pervertantur & adulterentur. Se igitur non simpliciter dicere posse vel debere, sibi Sacramentariorum errorem non placere, sed debere se Verbi Dei & Spiritus sancti dialecto loqui, & liberè fateri, doctrinam ipsorum esse impiam, blasphemam, maledictam & condẽnatam: sicut Paulus nominet* Anathema, *quicquid contra Evangeliũ sit, etiamsi ab Angelo de Cœlo prædicetur: similiter etiam Christianos doctores olim semper anathematizâsse & condẽnâsse omnes blasphemas & falsas doctrinas: Augustanã Confessionem quoq; condẽnâsse non tantum falsas doctrinas, sed etiam personas à quibus falsæ doctrinæ exortæ sint: & dãnare adhuc Protestantes Ecclesias, Manichæos, Pelagianos, Donatistas. Cumque in Formula Concordiæ nulla persona*

sona vel Ecclesia, multoque minùs tota regna condemnentur (quandoquidem de personis spes habetur, fore ut ante vitæ finem convertantur & à falsis doctrinis discedant) sed tantum falsa dogmata, neminem de verbis iure conqueri posse, de falsa namque doctrina tantum agi, personas verò iusto Dei judicio relinqui. Quod autem in decimo Articulo primæ immutatæ Augustanæ Confessionis verbum Improbamus, *non* Damnamus *vsurpetur, id propterea factum, quòd tunc alius fuerit rerum status. Sin autem verbum* Damnamus, *omninò sit mutandum, & aliud mitius substituendum, fore, ut Sacramentarij mox glorientur, non potuisse doctrinæm suam à Protestantibus condemnari, licet eam non probârint, & sic posteriora prioribus deteriora fore.*

Cur ad Ioh. Casimirum Palat. Formula Concordiæ non missa. Quintò, *quod Illustrißimis Principibus* Iohanni Casimiro *&* Iohanni Georgio *Palatinis nulla Formulæ Concordiæ exemplaria sint missa, nec data opera ut etiam ipsi ad subscriptionem Libri Concordiæ invitentur & alliciantur, id propter Formulæ exemplarium paucitatem factum esse. Atque hæc illi ad Censuram Electoris Palatini.*

Quàm calvè De retinendo Corpore doctrinæ Philippi *Quòd verò pertineat ad* Richardi *Palatini Principis ejusque Theologorum Censuram, in qua moneant de retinendo Corpore doctrinæ Philippi, aliisque ejus scriptis: de quibusdam mutandis in Articulo de Libero arbitrio, de non nominandis Synergistis: de bonis quoque operibus, à justificatione hominis, quo ad præsentiam, non excludendis: Item, de Evangelij definitione, & phrasibus quibusdam novis de Cœna Domini & Persona Christi, quibus in Formula Concordiæ vtantur: Aiunt Theologi, se maluisse vivâ voce, quàm scripto illis respondere. Nam quod ad Corpus doctrinæ attineat, se quidem id non reiicere, sed pro vtili & bono Libro agnoscere, quemadmodum etiam alia scripta Patrum, quæ cum iudicio legenda sint. Quòd autem Corpus hoc doctrinæ pro norma seu regula non habeant, id duabus de causis fieri. Primò, quòd in eo non pauca contineantur, quæ cum doctrina Lutheri non consentiant. Nam doctrinam de Communicatione Idiomatum simpliciter* formam loquendi *nominari. Dici,* quòd Christo restituta sit Gloria Divina: *Item*, quòd vnio faciat communia nomina: *De Libero arbitrio,* quod sit facultas applicandi se ad gratiam, & quòd in Davide sit causa cur recipiatur: *Doctrinam de Cœna Domini sic poni, ut Sacramentarij æquè ac nostræ Ecclesiæ eam approbare & recipere queant, quum tantùm spiritualis participationis mentio fiat, & in alijs scriptis Philippi doceatur, quòd sumptio sine fide non habeat rationem Sacramenti; & quod hæc locutio,* Panis est Corpus Christi, *sit Metonymia: qualis est hæc,* Fasces sunt Imperium Romanum. *Hæc autem non ideò à se commemorari,*

Causæ ob quas Bergenses Theologi Corpus doctrinæ reiiciunt.

Cur non eodem modo de libris Lutheri iudicant.

quòd velint extenuare scripta Philippi, *qui præceptor eorum, & magni nominis vir, eximiumque Dei organum fuerit in Ecclesia & Schola, sed ne scripta hujusmodi cum verbo Dei æquentur, multò minus ei præferantur.*

Deinde scire se, & iam annis aliquot expertos esse, quibus dolis & fraudibus ij, qui simpliciter ad Corpus doctrinæ provocârint, sub hoc prætextu Calvinismum introduxerint & propagârint.

De libero arbitrio. Scilicet. *De libero arbitrio* Richardi *Palatini Theologos nihil adferre, ad quod in Formula Concordiæ non satis responsum sit, ut etiam de bonis operibus, de quibus doceant, quòd neque antecedentia, neque præsentia, neque consequentia opera quenquam justificare aut salvare queant.*

De definitione Evangelij. *Definitionem Evangelij satis quoque in Concordiæ libro explicatam & declaratam esse. Se namque de eo loqui, quid Evangelium propriè sit & significet, nempe, prædicationem gratiæ, non pœnæ aut iræ Dei, nisi per accidens, quando vtitur Deus ministerio legis adversus impœnitentes & incredulos.*

Landgravij censuram de duobus potißimùm admonere aiunt, videlicet, de Actis & Recessu Naumburgensi & Francofurtensi: deinde, de Vbiquitate.

Calumnia de Corpore doctrinæ Philippi & mutata Aug. Confessione. *Quod ad præterita Acta pertineat, Magistratûs quidem politici, Electorum scilicet & Principum intentionem bonam fuisse, reipsâ verò compertum esse, ut etiam ex Bremensium Censura colligi possit, quid præcipui Consiliarij tum quidem quæsierint & unicè spectarint: nempe, ut per Corpus doctrinæ & mutatam Augustanam Confessionem Calvinismus paulatim introduceretur & occultaretur. Cumque politici quidam Consiliarij, resistentibus aliis, Naumburgi obtinuerint, ut Confeßio Augustana Anno 40. scripta, approbaretur & reciperetur, facilè Electores & Principes intelligere, non inconstantiæ, sed constantiæ notam esse, quòd huic fraudi occurratur, & rursus ad immutatam Confessionem provocetur.*

Ad Vbiquitatatem quod attineat, satis superque se respondisse, sicut etiam ad Noribergensium Sacramentarium & Pelagianum iudicium, in peculiari scripto Electori Saxoniæ iam antea misso.

De Reginæ Angliæ petitione. Reginam Angliæ, *ejusque, sicut aliarum quoque exterarum Ecclesiarum petitionem quod attineat, id tantùm spectari & quæri, ne Calvinianus error condemnetur, sed latiùs propagetur.*

De Bremensium censura non refutata. Bremensium *Censuram in Conventu Tangermundensi lectam quidem fatentur Theologi, sed ne verbum quidem ad eam responderunt: tantùm hortantur Electores & Principes, dent operam, ut* Bremenses *ad approbationem libri Concordiæ, eiusque subscriptionem quoquo*

quo modo pelliceant & invitent, &c. Interfuerunt huic Conventui Iacobus Schmidlinus, Nicolaus Selneccerus, Christophorus Cornerus, Georgius Cœlestinus, Martinus Kemnitius, David Chytræus, *qui etiam omnes subscriptione suâ hoc scriptum approbârunt.*

Tangermundensis responsio ad censuras mittitur Electori Palatino

Misit hoc scriptum Illustrißimus Princeps Vvilhelmus Landgravius *ad* Ludovicum Electorem Palatinum 4. *April. Anno* 78. *& scribit, Celsitudinem eius ex eo intellecturam, Theologos istos veterem suam cantilenam canere, & conari Electorum oculos blanditiis verborum perstringere, ne latentem anguem animadvertant, & ab admonitionibus suis desistant, quo authoritate illorum perrumpant, ac reliquos Principes intrare compellant. Cogniturum quoque ex hoc scripto Electorem Palatinum, quàm molli ac levi brachio* Richardi Palatini, *ipsiusque* Landgravij *censuras vtiles & necessarias attigerint*, Noribergensium *autem iudicium, sine omni pudore, Pelagianum & Sacramentarium nominârint*, Anhaltinorum *verò*, Holsatorum, Pomeranorum *& aliorum ne mentionem quidem aliquam facere dignati sint: ut qui fortè vulgares Principes indignos iudicent, cum quibus disputare debeant, (qui mos sit istiusmodi ambitiosorum Spirituum) sed authoritate hominum magis eos, quàm Verbo Dei cogendos esse censeant. Se quidem Electoribus hanc praeminentiam, vigore aureæ Bullæ, nequaquam invidere; hoc verò nullo modo etiam concedere, ac si reliqui Principes & Ordines debeant propterea in Religionis negotiis sese illis submittere, sibique persuaderi ab illis permittere, ut laudatißimorum suorum parentum ac anteceßorum optimè fundatas actiones & Christianas Confeßiones, pro quibus etiam vitam fortunasque suas amittere & Sanguinem profundere parati fuerint, quæque in multis Comitiis, Colloquiis & Conventibus approbatæ sint, propter paucorum privatorum Theologorum triumphos, suspectas reddant, è contra autem illorum somnia, novas & periculosas phrases, quæ tot inconvenientias contineant, approbent, tot etiam tantasque Ecclesias, quæ sub cruce ingemiscant, inauditâ causâ condemnent, quum ipsi illarum judices non sint, & hoc modo afflictis afflictionem addant. Plurimas enim causas esse, ob quas salvâ conscientiâ hoc facere nequeant.*

Non pluralitate votorum, sed veritate homines ad subscriptiones adducendos.

Quòd autem Theologi arbitrentur, quandoquidem tot millia hominum subscripserint, Principes etiam cæteros pluralitate votorum ad subscriptionem induci posse, meminisse bonos istos viros debuisse, non pluralitate votorum; sed veritate verbi Dei homines ad Confeßionum subscriptiones adducendos esse, alioquin Pontificii iam pridem vicissent.

Si etiam legitimum processum servare voluissent isti Theologi, debuissent subscriptiones differre, donec Ordinibus Augustanæ Confeßionis eorumque Theologis cum omnibus articulis convenisset, tum demum enim maturè satis ad reliquos quoque Ecclesiarum & Scholarum ministros ventum esset.

Philippus Augusti. Confessionem privata authoritate non mutavit.

Falsò etiam accusari à Theologis bonum Philippum, *quòd locupletatam & emendatam Confeßionem Augustanam privatâ authoritate mutârit. Nam Anno 41. eam à Principibus in Ratisponensi Colloquio exhibitam, neque tamen vel à* Luthero, *vel* Brentio, *vel aliis reprehensam fuisse unquam; quod tamen Theologi isti odio Philippi obcæcati contra conscientiam suam fateri nolint.*

Obijcere etiam Theologos, Papistas ob Confeßionem Augustanam mutatam, Protestantes accusaturos, quòd à Confeßione Anno 30. exhibita defecerint. Hoc verò illis nequaquam dari posse: Papistas enim accusatores potiùs Protestantes, si locupletatam Confeßionem Augustanam condemnent, & eo pacto omnes priores suas actiones suspectas reddant.

Prætendere quoque eodem Theologos, Zuinglianos ad mutatam Confeßionem provocare, & sub ea Zuinglianismum occultari posse. Sin verò scriptum reijciendum sit, ad quod schismatici provocent, Scripturam quoque sanctam reijciendam fore, ad quam omnes hæretici provocent.

An prima Apologia Aug. Confessionis retinenda.

Quod autem Theologi contendant mordicus, Apologiam primam de Anno 31. *retinendam, notißimum esse, primam hanc Augustæ exhibitam & lectam quidem Apologiam, sed à Carolo non approbatam, neque etiam typis excusam fuisse, ut facilè exemplari, quod in Haßiaca Cancellaria asservetur, probari poßit. Illud esset observandum, Theologos istos Transsubstantiationem in Apologia approbatam levißimè & perfunctorie tantùm attigisse, & solummodo differentiam posuisse inter Papisticam transmutationem, & veram seu realem præsentiam, dispensationem & manducationem Corporis & Sanguinis Christi. Hoc modo autem Papistas refutari nequaquam posse.*

Ad Articulum de Libero arbitrio quod attineat, se quidem iudicare, satiùs tutiusque fore, si is retineatur, ut in Torgensi exemplari exstet.

De cæteris Articulis, ac præsertim de Persona Christi, & quòd Lutheri *scripta in multis locis diligenti cribratione digna, non pro normâ doctrinæ recipienda sint, se cum Electore Palatino in futuro Schmalcaldico Conventu corā locuturum, &c.*

De Conventu Langensalzensi & Schmalcaldensi.

I*Llustrißimi Principes* Augustus *Saxoniæ Elector &* Vvilhelmus Landgravius *Haßiæ*

Anno

Anno 78.*die* 23. *Martii in urbe* Langensalzen *convenerunt, ut de impedimentis & remoris subscriptionis libri Concordiæ tractarent, instinctu* Iacobi Schmidlini,*qui Saxonem subinde hortatus est,ut cum* Landgravio *hac de re serio agat, sperans se victoria potiturũ, quæ tamen spes vehementer eum fefellit.Saxo adduxit secũ tres Theologos,*Schmidlinum,Selneccerum *&* Kemnitium;*Landgravius duo concionatores & Vicecancellarium* Henricum Canisium *Iuris consultum, qui controversiam de Vbiquitate optimè intelligebat.*

Landgraviorum Theologorum postulata in hoc conventu.

Placuit Principibus ut utriusque partis Theologi nominati in præsentia aliquot Politicorum convenirent, & de Concordiæ Libro, ejusdem articulis, & his, quæ iis corrigenda videantur, colloquerentur. Tum Landgravii *Theologi breviter ex prioribus Censuris Principum ac Theologorum repetiverunt, admonitiones de Immutata Augustana Confessione: Item, quod scripta Lutheri sine omni discrimine pro norma doctrinæ recepta sint. Quòd Articulus de Libero arbitrio in formula Torgensi tolerabilior sit, & magis approbari possit,quàm ut in libro Bergensi mutatus sit: Quòd exteræ Ecclesiæ, sub cruce gementes, nec tamen auditæ, condemnentur, & hoc modo immani Papistarum tyrannidi exponantur: Denique quòd Vbiquitas, & quæ ex illa sequantur paradoxa, canonizentur: petiveruntque & summè contenderunt, ut hæc mutentur, vel saltem mitigentur. Ad hæc Saxonis Theologi responderunt,has aliasque omnes Censuras trutinâ accuratè examinatas,decretumque à se esse, nihil omninò mutari vel mitigari, & ne ad latum quidem unguem, neque etiam in minutissimo quoque puncto ab hac Formula recedi debere. De his igitur acriter pro & contra disputatum, & Saxonicis Theologis in faciem dictum est, nec justum nec æquum esse, ut ipsis solis, tanquam paucioribus, de tanta causa judicandi, Pontificiorum more, potestas detur, nihilominus dicti Theologi præfractè in sua sententia perstiterunt, causantes, omnia ac singula non solùm in libro Concordiæ, sed etiam in ipsis Censuris sic esse ponderata, ut ne unum quidem verbum vel addi vel abiici possit ampliùs, præsertim cùm Liber iam à multis millibus Ecclesiarum Pastoribus & Scholarum Professoribus ministrisque subscriptione approbatus sit. Ad hoc verò responsum fuit ab Hassiacis Theologis, non in multitudine subscriptionum, quarum pars fraudibus ac dolis emendicata,pars minis extorta fuerit (quorum tamen utrunque illi inficiati sunt)sed in Verbo Domini, ac usitatis & receptis loquendi formis cardinem totius negotii huius versari Atque his disputationibus biduum integrum consumptum fuit.*

Saxonicorum Theologorum superbissimum responsum.

Hassiacorum Theologorum instantia.

Licet etiam Elector Saxoniæ haud invitus assentiretur,ut verba, Immutata Confessio, *&* Condemnamus, *in Formula Concordiæ omitterentur, & eorum loco substituerentur,* Confessio Augustana Anno 30. exhibita, & de verbo ad verbum Formulæ Concordiæ inserta; *Item, ut in Articulo Cœnæ Zuinglianorum doctrina improbaretur, & statueretur,eos in hoc Articulo cum Augustana Confessione non consentire: ut etiam retineretur Articulus de libero arbitrio sicut primùm Torgæ conceptus est, & de Vbiquitate manifestè & candidè declararetur,Christum, vi personalis unionis esse posse ubicunque velit, & quocunque se verbo suo alliget, cætera verò de hoc Articulo periculosæ locutiones & propositiones declarentur,& hæc omnia Concordiæ libro insererentur: tamen ne hoc quidem à Theologis Saxonicis, impetrari potuit, & apud eos obtineri, ut vel parùm saltem cederent,& vel levissimam mutationem,aut mitigationem admitterent:ac obiecerunt,Librum hunc à multis Ordinibus eorumque Theologis iam subscriptione approbatum,sine quorum consensu nihil mutari possit aut debeat.*

Saxonici Theologi ne Electori quidem Saxoniæ cedere voluerunt.

In eodem Conventu Schmidlinus *Hassiacum Superintendentem* D.Meierum *interrogavit,* An in libro Concordiæ impia quædam dogmata contineantur, ob quæ subscribere recusent? *cui hic simpliciter respondit*, se nolle hoc affirmare. *Hinc statim Saxonici Theologi intulerunt, Subscriptionem igitur eos negare vel differre diutiùs nec posse nec debere. Etsi autem* D. Meierus *postea non solùm vivâ voce, sed scripto quoque se declararet,quòd hoc de fundamento, quod nullius impietatis accuset, loquutus esset, nihilominus se timere maiora & plura etiam certamina ex hoc libro oritura,quàm hucusque exstiterint? huic tamen responso,seu declarationi non solùm non acquieverunt superbissimi isti Theologi, sed ne concedere quidem voluerunt, ut ea Recessui hujus Conventus insereretur.*

Colloquium in hoc Conventu Schmidlini cum Meiero

Præterea in hoc colloquio Philippum Melanchthonem *omnibus modis Theologi deformare, ejusque utilissimis scriptis omnem authoritatem detrahere conati sunt; & posteriorem Augustanam Confessionem ab eo non locupletatam & emendatam, sed corruptam esse palàm dixerunt, idque cum Protestantium Electorum ac Principum ignominiâ maximâ.*

Saxonici Theologi deformant Philippum ejusque scripta.

Landgravius quoque ex Luthero *de tribus essendi modis corporis Christi in eodem colloquio graviter admonuit, & ut in Libro Concordiæ omittantur vehementer petiit.* Nam si, *inquit*, Christus locali modo, ut verba sonant, non in Deo, vel apud Patrem, aut in cœlo est, scire cuperem, ubinam locali modo quæri aut inveniri possit? *Item*, Christus dixit, Spiritus carnem & ossa non habet,qualia me videtis habere: non dixit, se habuisse, vel per dispensationem assumpsisse.

Landgravii admonitio de tribus essendi modis Lutheri, & colloquium cum Saxonicis Theologis.

Ad

docet, *Landgravius autem*, Ego, *inquit*, probo vestram Ubiquitatem, siquidem ita docetis, ut tu nunc declarasti.

Landgravius suadet generale Synodum Schmalcaldiam convocandam, ea à Saxone Schmidlini instinctu repudiatur.

Cum itaque inter Principum Theologos de controversis articulis conveniri per omnia non posset, & tamen spes aliqua conciliationis affulgeret, Landgravius, *etsi non dissimularet se Vbiquitatis dogmata non amplexurum, magnopere tamen Electori Augusto author fuit, ut* Schmacaldiam *primarii, non tantum Germaniæ, sed aliarum etiam nationum Theologi evocarentur, qui librum Concordiæ, priusquam subscriberetur, examinarent, excuterent & ventilarent. Hoc consilium, tametsi placuerit tum quidem Electori, non ita multò post tamen* Schmidlini *impulsu planè repudiavit, persuavitque Landgravio, ut ad 7. diem Iunii Conventus generalis Schmalcaldiæ indiceretur ad quem etiam convocarentur Theologi reliquorum Electorum, Principum & Ordinum, qui Augustanæ Confessionis essent, & à* Schmidlino *nominaretur. Huic igitur cum suis sociis placuit, ut mittat ad hunc Conventum Elector Palatinus*, D. Zimmermannum *&* M. Stolzium, *Vbiquistas: Elector Saxoniæ* D. Iacobum Andreæ, *cognomento Schmidlinum*, D. Martinum Kemnitium, *& suo & Ducis Brunsvicensis nomine*, ac Nicolaum Selneccerum *Vbiquitatis patronos: Elector Brandenburgensis* D. Andræam Musculum, *&* Andræam Celichium, *Vbiquistas: Richardus Palatinus unum Theologum: Vuilhelmus Landgravius* M. Mejerum, Christophorum Grafium *Vbiquistam, &* D. Nicolaum Rodingum: *Ludovicus Landgravius*, D. Sohnium, *vel alium: Mechelburgensis Princeps* D. Davidem Chytræum *&* D. Simonem Pauli, *Vbiquistas: Adolphus Dux Holsatiæ* D. Paulum ab Eizen: *Iohannes senior, & Ioannes junior Saxoniæ Duces unum Theologum: Anhaldinus Princeps Pastorem Dessaviensem: Vuolffgangus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis* D. Ioannem Schelhamerum *Vbiquistam: Vuilhelmus Dux Brunsvicensis & Luneburgensis* Hectorem Friderici *Vbiquistam: Philippus Ludovicus & Iohannes Palatini fratres* D. Philippum Heilbrunnerum *&* M. Abramum Manne, *Vbiquistas: Georgius Fridericus Marchio Anspacensis* M. Adamum Franciscum *Superintendentem Anspacensem, &* D. Iohannem Streitbergerum *Superintendentem Culmbacensem, subservientes: Marchio Badensis* Rupertum Durst, *subservientem: Ioachim Fridericus Marchio Brandenburgensis & & Administrator Magdeburgensis* M. Prætorium *aulæ concionatorem: Vuitenbergensis Dux* M. Balthasarum Bidenbachium *Præpositum Stutgargiæ, &* Lucam Hosiandrum *Vbiquista: Hennebengensis Comes* Abelum Scherdingerum *Superintendentem, subservientem Pomeraniæ Duces* D. Rungium *Vbiquistam: Civitates Lubeca, Hamburgum* M. Andream Pouchenium *Superintendentem Lubecensem Vbiquistam: Brunsvicensis Civitas Theologorum: Bremenses* M. Iodocum *cum alio Vbiquista: Noribergenses* D. Kauffmannum *Flaccianum: Vlmenses* D. Ludovicum Rabum *Vbiquistam: Argentinenses* Iohannem Marbachium, *vel* M. Florum *Vbiquistas insignes: Francofurtenses* D. Matthiam Ritterum *Vbiquistam.*

Schmidlinus suadet conventum Theologorũ Aug. Confessionis Schmalcaldiæ indicendum Nomina Theologorum Schmalcaldiam cõvocandorum.

Theologis adjungendi politici.

His adjunguntur quatuor Politici, Electoris Palatini, Saxoniæ, Brandenburgensis, & Vuilhelmi Landgravii, qui Theologos ad fraternam charitatem & concordiam hortari debuerunt, utque singulos articulos Libri Bergæ emendati in timore Domini examinent, de unoquoque sententias suas dicant, sic, ut intra terminos libri Concordiæ maneant, nec ulla personalia immisceant, dicentes suas sententias benignè audiant, errantes, vel hæsitantes cum mansuetudine erudiant, & veritati singuli cedant.

Schmalcaldicus Conventus eventum nullum habuit.

Cùm autem de modo & processu hujus Synodi vel Conventus Electores, Principes & reliqui Augustanæ Confessionis Ordines diversas haberent sententias & inter se discrepantes, factum est, ut res hæc eventum nullum habuerit. Displicuit multis modis, quòd pauci Theologi isti ista Synodo deberent esse actores, censores, accusatores & judices, contra omnes Synodorum processus & morem usitatum. Fuerunt etiam, qui judicarent, neminem prorsus condemnandum esse, qui non prius sit auditus, & erroris ex sacra Scriptura convictus, nec satis etiam de Colloquii præside in hac Synodo conveniri potuit. Conditiones quoque honestæ & æquæ ab Electore Palatino propositæ, Schmidlino, *lucifugæ, non placuerunt. Voluit enim Elector, ut aliarum quoque nationum Theologi convocentur, priora acta omnia rescindantur & revocentur, de Concordia in Ecclesia constituenda novo deliberetur, omnia præjudicia auferantur, & ut libertas dicendi his salva esset, qui conventuri essent: quæ de re graviter admodum ad Electores Saxoniæ & Brandenburgensem scripsit 1. Maii Anno 78.*

Electoris Palatini optimum consilium

CAPVT XXII.

Quæ Langensalzensem Conventum proximè secuta sint de subscriptione Libri Concordiæ

Ioannes Bipontinus urgetur de scriptione.

AVgustus *Saxoniæ Elector monet & hortatur* Ioannem Palatinum *Principem primo quoque tempore subscriptiones libri Concordiæ ad se in originali mittat. Idem etiam*

T facit

Bipontinus in Conventu suorũ Theologorum censuras Formulæ Concordiæ ponderat.

facit Philippus Ludovicus *Palatinus*, *mittitque ad fratrem* Ioannem 16. *April.* Petrum Agricolam, *ut subscriptionem urgeat: sed quò vehementiùs illum urserunt, eò fortius ille restitit. Convocat etiam præcipuos suos Theologos ad 29. diem Aprilis: In hoc Conventu prælecta & examinata sunt Censuræ & Iudicia de libro Concordiæ, Magdenburgensium, Heßhusii, Adolphi Ducis Holsatiæ Theologorum, Anhaldinorum, Simmeriorum, Landgraviorum, Landgravii Vuilhelmi literæ ad Nerobergenses, & Nerobergensium responsio, Reginæ Angliæ intercessio de Condemnationibus non auditarum Ecclesiarum, &c. Protestatus etiam est* Princeps Ioannes, *se quidem cupere inchoatum OpusConcordiæ promovere, sed tamen velle quoque, ut harum & aliarum censurarum ratio habeatur. Ex his cùm intelligeret* Agricola, *se nihil, vel parum obtinere posse, dimißionem petiit, quàm facilè impetravit. Respondit etiam fratri* Philippo Ludovico 20. *Maii*, *se daturum operam, ut constans & firma Concordia ineatur: quia verò hæc res magni momenti sit, & aliquot Ordines generalemConventum petant se eousque subscriptionem suam differre & aliorum quoque judicia audire & ponderare velle.*

Heilbrũnerus scribit Bipontino de cẽsuris Formulæ Concordiæ.

Iacobus Heibrunnerus *mittit* 15. *Maii* Ioanni Palatino, *suam responsionem ad judicia seu Censuras Libri Concordiæ Simmeriorum, Holsatorum, Landgraviorum, Anhaldinorum, Magdeburgensium, Noribergensium: Item, de Immutata Augustana Confeßione, Electore Palatino, Regina Angliæ & Condemnationibus exterarum Ecclesiarum.*

Landgraviiadmonitio ad Saxoniæ Electorẽ de canonizatione librorum Lutheri.

Inter alia multa hoc quoque nonnullos absterruit, quo minùs Formulæ Concordiæ subscriberent, quòd in ea, ut suprà quoque ex plurimorum judiciis & Censuris intelleximus, omnia Lutheri scripta, sine discrimine tam polemica quàm didactica, canonizentur, & ut verbum Dei, pro Norma doctrinæ obtrudantur. Illustrißimum ergo Principem Saxoniæ Electorem Landgravius Vuilhelmus, *rursus de hac re, scandali plenâ, Anno* 78. 5. *Idus Maii amicè monuit in hanc ferè sententiam:* Majores nostri humanorum scriptorum multitudine nimiùm obruti & occupati, & proinde in densissimas Humanarum Traditionum tenebras acti præcipites, ac in idololatriæ & errorum abyssum demersi, sanam Evangelii & Verbi Dei doctrinam, quin etiam ipsum Filium Dei & Servatorem Iesum Christum, petitùs ferè amiserunt, usque dum Deus ultimis temporibus Verbi sui radios mundo rursus affulgere passus est. Omnibus quoque notissimum est, quanto conatu, studio & labore *Lutherus*, *Melanthon*, *Brentius* & alii his similes, pietate ac eruditione hinc inde præstantes viri studuerint, mundum à Traditionibus, hominumque scriptis ad sacra Biblia, & consequenter ex lacunis ad fontes Israelis limpidissimos deducere. Et Lutherus ipse, vir singularibus donis ornatus, de suis scriptis, ex Spiritus sancti haud dubiè instinctu, sæpè optavit, ut ea omnia pereant, modò humano generi sola Biblia integra & incorrupta maneant. Quemadmodum enim Patres ferè omnes, qui post Apostolorum tempora scripserunt, suas quasdam opiniones parum commodas, quin etiam sæpè absurdas, & suos quasi nævos habuerunt: Sic ipse quoque Lutherus fuit & manet homo, eiusque scriptis multa absurda, & incommodè dicta insunt, quæ neque in Ecclesiastica neque Politica Repub. approbari & recipi queunt: quæque Staphylus & Iesuitæ excerpunt, & suo proposito egregiè accomodant. Quamobrem in tam arduo & gravi Concordiæ negotio quod ad omnes ac singulos Christianos pertinet, nec Lutheri, nec cujusvis privati hominis scripta tanti æstimamari possunt ac debent, ut pro doctrinæ Norma habeantur, & inpari ferè dignitatis gradu cum sacris & ab omnibus Christianis Ecclesiis approbatis receptisque symbolis, quin ipsâ etiam Augustana Confessione collocentur, sicut in Concordiȩ Libro fit, in quo scripta Lutheri omnia tam polemica, quàm didactica, sine omni delectu approbentur, iisque Censura Augustanæ quoque Confessionis subijcitur, in nullum quidem alium finem, quàm ut prodigiosum illud Ubiquitatis dogma, & quæ inde manant perniciosissima paradoxa, in Ecclesiam Christi introducantur, & aliquo saltem fuco & colorȩ ornentur quæ non solum Lutherum, sed ipsos quoque Libri hujus authores in transversum egerunt. Quamvis autem, ad Lutheri scripta quod attinet, eiusmodi adhibetur Restrictio, quâ cavetur, ne ea, nisi Verbo Dei consentiant, recipiantur: eadem tamen Protestatione, sancta & ab omnibus recepta Symbola, nec non Augustana Confessio ipsa, veluti scriptum publicum, recipiuntur & sic prolixa illa, cribroque dignissima scripta Lutheri; ad eundem dignitatis authoritatisque gradum evehuntur. Hac verò ratione cujusvis scripta, etjam incommodissima & absurdissima quæq; recipi possunt. Quis autem in jam multis, tamque prolixis scriptis, simplicioribus discrimen indicaturus est: quæ videlicet cum verbo Dei conveniant, quæ non? Et quemadmodum Ubiquitistæ hodiè suas propositiones defendunt ac Illyricus suum errorem. *Quod peccatũ sit substantia*, confirmat multis locis ex Lutheri scriptis: sic complures in posterum quoque erunt, qui, illustrandi nominis sui, vel pertur-

perturbandæ potius Ecclesiæ causâ, in suis libris idem facturi sunt: In verò magna haud dubiè, non minus de interpretandis libris Lutheri, quàm Scripturæ ipsius exorietur contentio. Salzæ, ubi novissimè cum Iacobo Schmidlino & Selneccero, de peculiaribus nonnullis, in Libro Concordiæ allegatis locis, nempe, de Nativitate, & Christi post Ascensionem corpore contulimus, Celsitudo T. coram audivit, quàm inconsideratas & Censurâ dignissimas solutiones dederint: Alter enim eò devenit, ut Christum non secundum ordinem naturæ consuetum, instar aliorum infantum sed miraculosè, & illæso matris utero, in lucem hanc prodiisse asseruerit: alter verò rogatus à me, siquidem ex dicto Lutheri in Libro Concordiæ posito, Christus localiter modo apud Deum non sit, & tamen, quin, post Ascensionem carnem & ossa habuerit, negari non possit: an & ubi post resurrectionem & ascensionem localiter agat? respondit, per dispensationem hoc eum assumere & exhibere posse, si velit. Hæc verò verba aliter non possunt accipi, quàm Christum non hoc jam propriè, sed assumptivè tantùm habere: Cùm tamen Scriptura, & Christianæ fidei articuli simpliciter doceant, Christum à Spiritu sancto quidem in utero matris conceptum, & sic quidem miraculosè; Nativitatem verò eius juxta leges Naturæ factam esse: *unde Mater Dei, vi hujus Legis* Omnem masculinum adaperiens vulvam, *consueta munera in templum attulerit: Christum etiam esse, veram suam resurrectionem sequente non esse spiritum, suas monstrando manus & pedes, hisque apertissimis verbis,* Spiritus carnem & ossa non habet, quæ me hîc videtis habere, (*& non, ut illi fabulantur, per dispensationem assumpsisse*) *asserit: Scriptura etiam & fidei articuli testantur, Christum eodem modo quo ascendit in cælum, in novissimo die reversurum esse. Atque hæc quidem eâ ego potissimum de causa expono, ut inde Celsitud. T. intelligat, quàm perniciosæ & Christianæ fidei simplicitati periculosæ implicationes & perturbationes inde sequi soleant, si nimium in scripta hominum immergamur. Quòd si eiusmodi errorum caligines & tenebræ inter eruditissimos exoriri possunt, quid de hominum vulgo, si in immensum hoc scriptorum pelagus abripiatur, sentiendum erit? Quare denuò Celsitud. T. Brandeburgicum & cæteros Principes, qui operam suam huic Sancto Concordiæ negotio conferunt, animo Christiano & candido, monitos, & rogatos unicè cupio, ut Opus hoc tanti momenti, prudenter & circumspectè procuretis: id publicum & universi orbis Christiani Opus esse memineritis, quod Censores quàm plurimos habiturum sit: non ergo ad privatorum hominum judicia, sed justissimam & infallibilem divini Verbi amussim id dirigatis; curiosas, non necessarias, in Verbo Dei non revelatas quæstiones & propositiones, quæ, Paulo teste, utilitatis nihil, contentionis autem plurimum pariunt, vitetis & incidatis: utque Theologi se intra fines & phrases receptæ & approbatæ doctrinæ contineant, & hæc, aliorumque Ordinum postulata & admonitiones, ex syncero animo profectas, diligenter expendant, ac juxta eas hoc totum Opus dirigant, &c.*

Eodem tempore, die nimirum 10. *Maii anni* 78. *ad Electorem Saxoniæ* Augustum *Illustrissimus Princeps* Ioannes Casimirus Palatinus *de Concordiæ Libro hæc scripsit:* Principio, nullo modo dubitamus, Celsitudinem T. & reliquos Electores ac Principes hoc Opus Concordiæ ex Christiano & pio animo tractare, quemadmodum & nobis in tota vita nostra nihil gratius & jucundius accideret, quàm si talis Concordia iniri & constitui posset, quâ Dei gloria & veritas promoveretur & propagaretur, omnesque erroneæ opiniones tollerentur, & sic Pontificiis, veram nostram & indubitatam religionem calumniantibus, os occluderetur. Valdè autem metuimus, hanc quæ à Theologis Celsitudini. T. aliisque monstratur, viam non esse, quâ ad talem ineundam Concordiam perveniri queat: timemus etiam, ne contrarium eveniat, potiùs, & Celsitudo. T. in talem labyrinthum perducatur, ex quo vix se explicare tandem possit. Quandoquidem nobis aliisque multis omninò videtur, hanc Concordiam à Theologis eam ob causam solùm apud Celsitud. T. & alios Principes urgeri maximè, ut Calvinistæ, quos sic vocant non auditi, & sine omni præcedente legitimâ causæ eorum cognitione, condemnentur. *Deinde*, ut sub nomine & titulo Augustanæ Confessionis & Majestatis divinæ nova & hactenus incognita doctrina de Vbiquitate Corporis Christi in Ecclesias & Scholas introducatur. *Tertiò*, ut omnia Celsitud. T. aliorumque Electorum Principum & Ordinum Augustanæ Confessioni adjunctorum Acta, ante & post Lutheri mortem, Confessiones, Recessus, Conciliationes, & unanimi consensu approbata ac publicata scripta in dubium vocentur & suspecta reddantur. *Quartò*, talem processum & modum agendi, ad obtrudendam suam concordiam & extorquendas subscriptiones à Theologis usurpari, qui in Ecclesia Christi sit inusitatus, & à Protestantibus semper in Pontificiis reprehensus, qui hucus-

Pezelius in Narrat. de Calvinistarũ doctrina in negotio Cœnæ, &c pag. 427. &c.

Ad Augustum Sax Electorem litera Ioh. n Casimiri Palatini de Formula Concordiæ.

Theologi Bergenses quid sub prætextu Concordiæ quærant.

que semper liberum & legitimum Colloquium denegarunt. Ex his omnibus facilè intelligitur, ex hoc Concordiæ opere nihil aliud, nisi majores distractiones, diffidia, & discordias, quàm hucusque exstiterint sequuturum. Nec aliud quidquam sibi persuadere debet Celsitud. T. quàm majorem partem Theologorum hunc librum oppugnaturam, si in lucem edatur & in manus hominum veniat. Facient hoc multi ex ipsis Augustanæ Confessionis sociis, qui non omnes, ut putatur, & Celsitudini T. à Theologis fortè persuasum est, hunc librum subscriptione suâ approbabunt, sed novum dogma de Ubiquitate improbabunt Facient idem, quos in hoc libro Calvinismi nomine adoriuntur Theologi, eosque, spretâ omni provocatione ad generalem, liberam & legitimam Synodum, condemnant, nec non hæreseωn, falsæ doctrinæ & multorum errorum falsissimè accusant, qui tamen non solùm cum ipsorum sententia & Confessione non consentiunt, nec ex ea sequuntur, sed potiùs cum illa ex diametro pugnant, ut Protestationes eorum multæ & Apologiæ evidentissimè probant. Hi injurias & calumnias sibi intentatas à se depellent, seque & suam doctrinam coram toto mundo excusabunt. Eo ipso verò liber iste multarum calumniarum, falsitatum & errorum convincetur & coarguetur, inque summum contemptum adducetur: quod etiam non sine incredibili diminutione reputationis Celsitudinis T. & reliquorum Electorum, Principum ac Ordinum fiet, quorum nomine & authoritate Theologi vestri in toto hoc Opere impudenter abutuntur. Facient hoc quoque Iesuitæ & Papistæ, qui jam ante publicè contra Ubiquitatem, tanquam damnatam opinionem & hæresin scripserunt. Facient denique id ipsum illi etiam, qui vel metu, vel aliis de causis inconsideratè libro subscripserunt si meliora edocti fuerunt. Atque ita omnes, imò ipsi authores libri Concordiæ, & qui ei subscripserunt, se mutuò conviciis, calumniis & scriptis atrocissimis, cum magnâ religionis nostræ ignominia, infamiâ & dedecore proscindent & lacerabunt.

Media quibus vera cōcordiæ & pacis cōsuli posset

Post hæc Princeps Casimirus *in eodem scripto tria media proponit, quibus, suo quidem judicio, tranquillitati & paci reformatarum Ecclesiarum consuli posset.* Quandoquidem *inquit*, Theologi, qui hoc Concordiæ opus tantopere urgent, in hoc solùm incumbunt, ut Calvinistarum, quos sic vocant, doctrina exstirpetur radicitùs, proxima fortè ad Concordiam via esset, si re-
1.
ciperetur illa Concordia, quæ Anno 36 inter Lutherum, & Helveticas, aliasque superioris Germaniæ Ecclesias inita & constituta est, & hoc medio Concordia inter Augustanæ Confessionis & exterarum Ecclesiarum Theologos quæreretur. Hanc Concordiam aspernari non possent, qui Lutheri doctrinam propugnant, cùm Lutherus ipse eam approbârit, quoque eam servare velit sanctè promiserit. Similiter nec alterius partis Theologi eam rejicerent, quum utriusque partis prædecessores & præcipui Theologi ei subscripserint. Hoc medio, condemnationes, injuriæ, & clamores calumniæ utrinque tollerentur. Sin autem alterutra pars hoc medium nec probare, nec recipere vellet, ne cui injuria fieret, aut sine præcedente causæ suæ legitimâ cognitione condemnaretur, tunc à Celsitudine T. aliisque Principibus liberum Colloquium inter Germanicæ nationis Theologos institui posset, quod nullus veritatis amans & lucem non fugiens recusare auderet. Quod si ne hoc quidem Celsitudo T. arbitratur apud non Theologica capita obtineri posse, ne doli & fraudes eorum, quibus hominum oculos & mentes fascinare solent toti mundi manifestentur, consultissimum foret, si majores nostros sequeremur. Cùm enim inter Electores, Principes & Ordines Augustanæ Confessionis, ac Papistas nec per colloquia, nec per Concilia Consensus ullus in Religione constitui & iniri posset, tandem Religionis pax publica inter eos, qui tamen in fundamento dissentiunt, constituta & sancita est, &, ne Religionis causâ cuiquam utrinque molestia ulla crearetur, decretum. Sic etiam inter utranque partem hodiè, quæ in fundamento salutis consentit, pax ejusmodi sanciri posset, si condemnationes, tribunitiæ conciones & calumniæ prohiberentur, decretumque fieret, ut neutra pars alteri molestiam aliquam crearet, sed eam benignè tolleraret, &c. 2. 3.

Interea verò nec Authores Formulæ Concordiæ quieverunt, sed ad Electorem Saxoniæ scripserunt 28. Maii, sese omnes quidem Censuras legisse, & Extractum ex iis conscripsisse qui Libro præfigendus sit, ex iisdem verò simul se intelligere, multos Theologos non esse sanos & puros, idemque de Principibus & magistratibus eorum metuendum. Si re infectâ discedendum esset, id Pontificiis & Sacramentariis longè gratissimum futurum: Subscriptiones igitur apud Principes & magistratus quoque modo urgendas esse.

Bergenses contra urgent subscriptiones.

Contra verò Landgravius Vuilhelmus *in literis ad Electorem Palatinum eodem tempore*

Landgravius Conventum urget.

Conventum urget Ordinum Augustanæ Confessionis, in quo de Formula Concordiæ deliberetur: nam & Fabricatores hujus Formulæ sæpè convenire, literis se invicem compellare, & varias practicas fabricare. Ad Articulos Dresdenses quoque paucis respondet: 1. de Excommunicatione in Ecclesiam introducenda, cui omnes pariter subjecti esse debeant: 2. de generali Superintendente seu Papa Lutherano eligendo, & Consistorio constituendo: 3. de Inquisitione in suspectos instituenda: 4. de Scholis contrahendis.

Ioan. Bipontinus in conventu ad Montis tabernas Theologis suis Formulam Concordiæ examinandā proponit. Iudicium de libro Bergensi.

Conventum etiam egit Illustrissimus Princeps Ioannes Palatinus *ad Montis tabernas* (Berg zabern) 3. *Iulii & sequentibus aliquot diebus in quo liber Concordiæ à capite ad calcem totus prælectus, singula verba & phrases diligenter examinatæ, & inducia seu censuræ de illo non oscitanter ponderatæ sunt. In hoc Conventu Illustrissimus multa Theologis in præsentia politicorum expendenda proposuit. Ad quæ illi responderunt, titulum nec libro, nec librum titulo respondere. Titulum hoc velle, quasi omnes controversiæ ex Augustana Confessione ortæ sint. Sic igitur emendandum* Inter Theologos, qui hactenus Augustanam Confessionem amplexi sunt: *Vel*, De aliquot articulis, de quibus in Ecclesiis, Augustanam Confessionem amplectentibus, controversia orta est. *Aliàs omnibus sectis: quarum in hoc libro mentio fiat, licere se hoc libro defendere. Deinde corrigenda esse hæc quoque verba*, Credimus & docemus, *Cum enim liber iste nomine Ordinum publicari debeat, docere autem Theologorum sit, pro verbo* docemus *substituendum*, docere permittimus. *Testimonia ex sacris literis citata ad verbum descripta esse debere. Catechismum Lutheri majorem privatum scriptum esse, multisque erroribus refertum. Posse melius ex Bibliis & scriptis* Melanthonis *controversias dirimi, quàm ex isto libro. Omnes istas controversias ex Augustana Confessione ortas. Propter laicos non tam varias formas & Confessiones introducendas, ad vitandam dubitationem, & confusionem. Simplices incertos reddi, quænam sit vera Augustana Confessio. Melius etiam esse in Latina lingua hunc librum tantum edi. Novas & inusitatas phrases hujus libri in suggestu ad populum perventuras. Librum nimis esse prolixum. Nullam rationem infirmorum illo haberi. Multa adscribi Augustanæ Confessioni, quæ in illa non contineantur. Constantinus Imp. omnia scripta polemica in ignem abjecisse. Lutheri libros omnes in hac Formula canonizari, & contrà Philippi damnari. Multa dogmata in hoc libro reijci, quæ adhuc sint dubia nunquam legitimè damnata. Non ubique illa dogmata sparsa, quapropter non omnes Ecclesias iisdem perturbandas. Multas in hoc libro esse phrases Verbo Dei cōtrarias. Falsam quidem doctrinam reijciendam, imò condemnandam, si falsitatis convicta fuerit: & tunc etiam eâ modestiâ damnandam, quæ in Augustana Confessione reperiatur. Authores hujus libri suas privatas opiniones hoc libro canonizare cupere, suamque magis existimationem & gloriam, quàm publicum commodum, & communem utilitatem quærere. Articulum de Persona Christi aliis ferè omnibus postpositum esse, quibus tamen meritò præponi debuerit. Nullam* Philippi *in eo mentionem fieri. Si novum Corpus Doctrinæ componatur & edatur, Pontificios calumniaturos, Protestantes hactenus verâ & certâ doctrinâ caruisse. Si tam multa corpora doctrinæ componantur, infirmos offendi.* Philippum *ex privatis affectibus reijci. Sufficere Bibliorum Codicem & Symbola, tanquam lydium lapidem. Damnato* Philippo, *fore qui liberum hunc etiam damnent. Majorem & minorem Lutheri Catechismum sibi invicem contradicere. In minori Exorcismum improbari. Phrasin quoque hanc*, Immutata Confessio *ommittendam: Exemplar Augustanæ Confessionis Corpori doctrinæ insertum retinendum: provocandum etiam non tantum ad exemplar Anno 30. Carolo Imp. exhibitum, sed etiam ad id quod* Ferdinando & Maximiliano *Impp. oblatum fuit. Ad Lutheri, tanquam privati hominis scripta, non provocandum. Vocem* Realiter *intra quindecim demum annos in hac causâ excogitatam. Articulos de peccato Originali, Libero arbitrio, Iustitia fidei, Bonis operibus, Lege & Evangelio, Cœna Dominica, Persona Christi, Descensu ad inferos, Ceremoniis & Prædestinatione omninò corrigendos.*

Ioan Bipontinus urgit conventum.

Mense Iulio Ioannes Palatinus *in literis ad Ludovicum Electorem Palatinum petit, ut Conventus Theologorum agatur, cujus jam diu spes facta sit, in quo liber Concordiæ diligenter examinetur. Respondet ei Elector* 18. *Iulii, hunc Conventum multa obstacula retardare. Urget igitur* 10. *August. apud Electorem Saxoniæ ut Conventus omnium Ordinum Augustanæ Confessionis hanc ob causam celebretur.*

Ioannes Gallus saniorem sententiā amplectitur.

Circa hoc tempus etiam Erdfordiæ Ioannes Gallus, *qui antea libellaria fulmina contra orthodoxos ejaculatus fuerat, saniorem sententiam amplexus, in Scholis orthodoxorum sacras literas docere & profiteri cœpit.*

Schmidlinus Electorem Sax. irritat in orthodoxos.

Eodem tempore Iacobus Schmidlinus *libellum scripsit & Electori Saxoniæ tradidit, in quo conatus est ostendere, Alcoranum Turcicum in plerisque Christianæ doctrinæ capitibus multò rectius & tolerabilius sentire quàm Calvinistas. Eo perlecto, irritatus dicebatur vehementer Elector in orthodoxos,*

Gasparus Frankus

In lucem quoque edita est nundinis vernalibus Anni 78. *Concio de gloriosa & triumphante*

suam cōcionem edit contra Schmidlini Vbiquitatem.

Ascensione D. N. Iesu Christi & Sessione eius ad dexteram Patris: in qua declaratur majestas & gloria, in quam Christus juxta Humanitatem suam collocatus, & supra omnes Creaturas in Cœlo & in Terra exaltatus est, sic tamen, ut Divinæ & Humanæ Naturæ proprietates in una indivisa persona invicem non commixtæ vel confusæ, aut sublatæ sint: Contra Sermonem Iacobi Schmidlini *ante annum Vuitebergæ in die Ascensionis habitum, de omnipotentia & Vbique præsentia Corporis Christi, per* Gasparum Frankum *S. Theologiæ Doctorem & Ecclesiæ Martinianæ apud Ingolstadienses Rectorem. In hac Concione recenset inter alia quoque Iesuita, horrenda absurda, quæ ex Vbiquepræsentia Corporis Christi, quæ in libro Concordiæ docetur, sequantur: Verba eius hæc sunt:*

1. *Horrenda absurda Vbiquitatis.* Anfengklich wirdt durch die falsche verdamlich lehr / daß Christus leyblich allenthalben / vnd nicht im Himmel reumlich vnd vmbschrieben / gegenwertig sey / Confundirt / verwirret vnd aufgehebt / die eigenschaften der menschlichen natur in Christo / vnd ihr die proprietet / welche der Gottheit zugeeignet / daß wir also keinen Christum wahren Gott vñ Menschen / sonder einen Gott allein behalten / Dañ die eigenschafft deß menschlichen leybs ist nicht / daß er allmechtig / Gott gleich / vnd allenthalben außgetheilet / sonder daß er an einem geraumen / gewissen ohrt / vmbschrieben vnd gegenwertig sey.

2. *In Eßlingensibus Concionibus pag. 16. parte 2.* Weil auch Schmidel anderschwo lehret / daß Christus mit seinem leyb nicht allererst den viertzigisten tag nach seiner vrstend gen Himmel gefahren / sonder von erster empfahung in Maria an / vnd folgends alle zeyt vnsichtbarlich allenthalben gewesen / So kan man warlich nicht recht glauben / daß sein leyb warhaftig allein in Marien leyb beschlossen / auß ihrem leybe geboren / weil er auch da zumahl allenthalben gegenwertig.

3. Ja / es volget / daß sein leyb auch nicht an einem ohrt / sonder vberal gekreutziget / gestorben / begraben vnd auferstanden sey.

4. Ich wil noch mehr sagen / daß auß der nichtigen Bekandtnuß / daß Christus vor der Himmel fahrt leyblich im Himmel gewesen / zuscheliessen / daß er zwen leyb gehabt / Namlich einen wahren leyb / vnd dabey auch einen allenthalben leyb. Oder / daß noch mehr ist / daß er auff diser welt keinen waren leyb gehabt sonder allein den eitelen schein / oder gleichnuß eines leybs vor den leuten vmbhergetragen / wie der alte ketzer Martion fürgeben hat / vnd solches auß der Epistel Pauli zum Philippensern von zweierley gestalt seines leybs / wie auch Schmidel / zubeweisen sich felschlich vnterstanden.

5. Item / daß gemeine volck könte bald durch die Schwermerey von deß leybes Allenthalbenheit verursachet werden / den Türkischen vnglauben anzunemen / vnd den Christlichen Glauben / daß ein einiger Gott sey / gar zu verlieren vnd zuverlassen. Ja vnchristlich zuglauben / daß in Christo zwen Göter seyen / der eine ein Schefer allerding / der von ewigkeit mit Gott dem Vatter in gleichem wesen vnd gewalt gewesen: Der ander ein Erschafener vnd gemacheter Gott nach seiner Hiñelfahrt / auß fleisch vnd auß blut / weil er / als Gott selbst / allmechtig / vnd keine eigenschafft der erschafenen vnd gebornen Creaturen mehr habe / sonder die selbige in die Gottheit verwandlet. Wie dann Brentius schon dahin gelangt / daß er offentlich geschrieben: Daß in Christo zuzweierley Gottheyt sey / die eine hab er ewig gehabt / dier ander hab er in der zeyt dem Sohn deß menschen mitgetheilet vnd die nachfolger Brentii nennen Christum nach der Gottheit einen natürlichen Gott / vnd nach der menschheit nennen sie Christum einen persönlichen Gott / In ihrer Apologia ihres Maulbrönnischen Procotosl. *De Majest. pag. 91. Apol. pag. 98.*

Es wurde auch durch diese newe lehr vnd verfelschung deß Apostolischen Glaubens / welche deß leybs eigenschaft aufhebet / vnd gleich als der Gottheit die Allmechtigkeit vnd Allenthalbenheit zuleget vnd mittheilet / der hohe Artickel von der heiligen Drefaltigkeit geschwechat / vnd letzlich angegrifen werden / wie davon der H. Vigilius geschrieben: Es ist zubesorgen / daß die ketzer / welche beider naturen eigenschaften deßhalben nicht wollen annemen / damit sie nicht zween Christus machen / nachmahls auch von der H. Dreyfaltigkeit etwan eine frage vnd disputation auf die bann bringen möchten. Sintemahl etliche eigenschafften sind deß Vatters / welche weder dem Sohn / noch dem H. Geist zugehören / vnd dagegen / etliche deß Sohns / welche nit deß Vatters vnd H. Geistes / vnd widerumb etliche deß H. Geistes / welche nicht deß Vatters vnd deß Sohns sein / darauß sie schliessen konten / daß die Catholischen drey vnderscheidene Götter ehreten. So viel der H. Vigilius. Dann eben also schliessen vnsere newe Schwermer: Ist Christus nach seiner Menschheit nicht Allmechtig / nicht Allenthalben (welches der Götlichen naturen eigenschafftē sein) so sein zween Christi / der eine allmechtig / der ander großmechtig. Auff diese weisse greift der Teufel ie lenger ie weiter den Catholischen Glauben außzureutten vnnd gar abzuthun. *Lib. 1. c. 4.* *Schmidlinus in concione habita in Ascen. pag. 146.*

Deß gleichen / was werden nuhr für erschreckliche / vnd vorlangest verdampte Kezereyen / durch solche newe Schmidleinische predigten erweckt / vnd für Gottes wort vertheidinget? Mit den verdampten Monothelitis verwirret vnd vermenget Jacob Schmidel beider naturen in Christo wirckung vnd eigenschafft. Mit dem hellosen Nestorio macht er zween Christus / oder zwo personen. Mit dem verfluchten Eutychete hebet ert der Naturen vnderscheid auff / vnd theilet der Menschheit 7.

heit mit/was der Gottheit zugehört. Mit dem halßstarrigen Sabellio vereiniget er in einer person den Vatter/Sohn und H.Geist/ als were die gantze Dreyfaltigkeit. Mensch und gecreutziget worden. Ist das nicht ein grewel uber allen grewel?

8. Ich wil iets nicht lang sagen/daß auß der Vbiquitet erfolget (wie ihre Sectgenossen selbst lehren) daß auch Christus leybhafftig in Teuffel / die Hell in Gott/der Himmel/ namlich sedes beatorum, an keinem gewissen orth/ und von Gott nicht erschaffen sey/ ꝛc. Wie ein Hochgeborner ansähenlicher Fürst der Außpurgischen Confeßion zugethan gegen seiner Vniversitet selbst bekent und bezeuget.

Sind dann daß nicht schöne/saubere/früchtlein / welche auß der Allenthalbenheit deß leybs Christi / und verleugnung/ daß Christus nicht leyblich an einem orth im Himmel sey/ gewißlich erfolgen? O ihr lieben Christen bleibet bey dem einmahl empfangenen Evangelio. Der Teufel sucht nicht allein einen Artickel deß Glaubens auß zurotten / sonder andere viel mehr umbzusturtzen / ob er sich schon verwandlet in ein Engel deß liechts/ und fürgibt als geschehe es Christo zu ehren: Es ist ihm doch nimmer zutrawen.

Sensus & summa est, Vbiquitate confundi & tolli proprietates Humanæ Naturæ in Christo, eique attribui Divinæ proprietates: quo fiat, ut habeamus Christum non Deum & hominem, sed Deum tantùm: 2. everti hoc errore Articulos Symboli de Conceptione & Nativitate Christi. Si enim non quadragesimo demùm die post resurrectionem Corpore suo in Cœlos ascenderit Christus, sed à prima statim Conceptione Mariæ, & postea semper ubique fuerit invisibiliter, credi verè non posse, Corpus Christi in vtero tantùm Mariæ conclusum fuisse, & ex corpore Mariæ natum: nam sequi necessariò, primo die conceptionis etiam extra vterum fuisse, & post nonum mensem adhuc fuisse in vtero, imò nunquam ex eo exiisse: 3. sequi etiam ex Vbiquitate, Corpus Christi non in uno loco, Hierosolymis nempe in loco Calvariæ, sed ubique locorum per universam terram passum, crucifixum, mortuum & sepultum esse: 4. sequi inde, Christum duo Corpora habuisse, verum & ubiquitarium; imò juxta Martionem, non verum corpus habuisse, sed phantasma tantùm Corporis: 5. Hac doctrinâ viam sterni Mahometismo, &; quod planè impium sit, doceri, in Christo duos esse Deos, increatum unum, & creatum alterum: 6. enervari quoque hoc errore, summum Articulum de SacroSancta Trinitate, & quaternitatem introduci: 7. ab inferis revocari veteres & jam pridem damnatas hæreses Monothelitarum, Nestorii, Eutychis & Sabellii: 8. sequi necesse esse, quòd etiam antesignani Vbiquistarum apertißimè doceant, Christum corporaliter in Diabolo, infernum in Deo, Cœlum in inferno, nec sedem beatorum certum locum esse.

CAPVT XXIII.

Acta Colloquii Herzbergensis propter Subscriptionem Libri Concordiæ inter Theologos Anhaltinos & Patres Bergenses habiti.

CVm inter alios multos Illustrißimi Principis Anhaltini quoque Theologi Concordiæ libro subscribere recusarent ob novem gravißimas causas, quas die 18. Febr. Anni 1578. Dessavii Principi suo exhibuerant, placuit Saxoniæ & Brandenburgensi Electoribus, ut cum suis aliquot Theologis Anhaltini quoque Principis convenirent; si quâ ratione Concordia inter illos iniri, & Anhaltini etiam Theologi ad subscriptionem Formulæ Concordiæ allici possent Convenerunt itaque Herzbergæ 20. *Aug. hujus anni Patres Bergenses* Schmidlinus, Selneccerus, Musculus, Cornerus *&* Kemnitius: *Anhaltini duo* Amlingus *&* Haringus: *quibus Princeps adiunxit* Christophorum ab Hoëm *nobilem &* Ioannem Trukenroth *Cancellarium: ac præter hos notarium & scribas duos, qui diligentißimè singula Colloquii verba exciperent. Quum autem Acta huius Colloquii Anno 95. in lucem sint edita, vnà cùm novem causis recusatæ subscriptionis, summam eorum in Lectoris gratiam adscribam.* *Occasio huius Colloquii.*

Constitutum initio fuerat, ut Collocutores duo tantùm essent, atque Kemnitio Amlingus *opponeretur: Cùm autem hic* Kemnitium *confunderet & in summas angustias sæpè ageret, non potuit ferre* Schmidlinus *hanc ignominiam, sed contra pacta & conventa, ipsemet quoque* Amlingum *adortus interpellatione crebrâ & importunitate suâ conturbare conatus est: cujus exemplo & impulsu cæteri quoque, præsertim* Selneccerus, *promiscuè vociferari cœperunt, ut non amplius ratione & oratione, sed vociferationibus clamoribus res ageretur: Paulò post inchoatum Colloquium,* Kemnitio *loquente, erumpebant cæteri quoque in confusum clamorem sine ordine; quibus* M. Amlingus *respondebat:* Ego solus adversus sex vel septem viros contradicentes respondere nequeo: Peto, vt unus mecum conferat, reliqui sint auditores: *Itaque difficile fuit politicis Anhaltinis insulsos illos clamores cohibere. Sed hæc in genere de modo agendi in hoc Colloquio.* *Ordo Colloquii & modus agendi.* *Pag. 64.*

Posteaquam igitur M. Amlingus Anhaltinus Colloquio initium fecisset 21. die Aug. iudicium suum & Collegarum de Libro Concordiæ scripto comprehensum exhibuit Bergensibus. Eo verò oblato, Anhaltini secesserunt, & postero die, qui *Initium sui de conversione hominis.*

fuit 22. Augusti, rursum convenerunt: Cùm verò Anhaltini novem causas in scripto suo complexi essent, ob quas nec vellent nec deberent subscribere, adversa pars sex tantùm de Doctrinalibus primò examinandas sumpsit, & ab ea, quæ de Conversione hominis fuit, initium fecit. Hic cum primis Anhaldini desiderarunt, quòd Status controversiæ non sufficienter positus, & usitata doctrina de tribus concurrentibus non rejicienda sit. Dictum etiam, Deus trahit, sed volentem trahit: *Item*, Voluntas non est otiosa, *dextere explicarunt. Clarè insuper distinxerunt tres has quæstiones:* 1. Quis convertat? *nempe, solus Spiritus Sanctus.* 2. Quomodo? *Per Verbum, contra Enthusiastas,* 3. Quos? *non pertinaciter repugnantes, sed audientes & meditantes verbum, neque indulgentes incredulitati: contra Manichaos. Adhæc contradictorias sententias in libro Concordiæ demonstrârunt: nempe*, Deus hominem non cogit, ut pius ac probus fiat: sed qui Spiritui Sancto resistunt, & agnitæ veritati subinde contradicunt, non convertuntur. *Et hoc quidem rectè & verè dicitur. Contra verò consistere non potest, hominem esse truncum, lapidem & stipitem, qui resistat & repugnet voluntati Dei ante, in & post conversionem, & voluntatem etiam in renatis locum non habere.* Qui enim, *inquiunt ibi*, obstrepere non cessat, non etiam convertitur: Hîc verò aiunt, hominem etiam post conversionem resistere Deo. Hæc utique sunt contradictoria. *Amlingus etiam veram sententiam syllogismo comprehendit, in quo probatur, quòd in conversione Verbum, Spiritus scilicet movens per Verbum, & voluntas non repugnans contumaciter, concurrant tempore, licet Spiritus Sancti motus, qui fit per Verbum, præcurrat ordine. Ad hæc verò Theologi Bergenses nihil responderunt: solùm conquesti sunt, suam sententiam improbari ab Anhaltinis. Tandem* Schmidlinus *voluntatem hominis in conversione furi comparavit, qui quum ad supplicium duceretur, dixisse fertur, ô boni, cur usque adeò properatis, nemo hodiè suspendetur, nisi ego quoque adsim. Hinc scurra probare voluit, sicut fur patibuli supplicium effugere nequeat, quantumvis repugnet, ita hominis voluntatem, ut obstrepat, tamen à Deo converti. Sed hoc scurrile argumentum Anhaltini ne responsione quidem dignati sunt.*

Postea Amlingus Selneccerum *alloquitur, eique in memoriam revocat, quòd ante hoc tempus eodem cum* Philippo *de tribus concurrentibus Ienæ docuerit, & passim in suis libris scripserit. Id verò* Selnec. *audacter negat: & tamen durante adhuc Colloquio, ingenuè confessus est, se quidem hactenus multa docuisse & scripsisse, quibus jam vix revocando possit sufficere. Et sanè Anhaltini moderatè egerunt cuncta, & multas injurias dissimularunt. Quantum verò ad doctrinalia attinet, satis superque ab iis responsum ad ea, & Status causæ defensus est, præsertim cæteris Statum permiscentibus. De voluntate remota, vel non remota respondere debuissent, at satis eis hac distinctio erat, de nulla alia quàm de voluntate renascente sermonem esse: nihil præterea aliud respondebant.*

Secundò, De justificatione Anhaltini, in exemplari libri Concordiæ suo Principi misso, sic scriptum esse demonstrarunt (nam id à Bergens. negabatur) Hominem per fidem justum esse etiamsi in peccatis perseveret. *Vnde liquido constat, Bergenses vel negligenter rem agere & exemplaria descripta obiter relegere, priusquàm aliis mittantur, vel astutè sua tantùm exemplaria, admonitione & censurâ factâ, immutare.* *Secundò de Iustificatione actum est.*

Anhaltini porrò in hoc loco etiam reprehenderunt, quod Bergenses Enthusiastarum phrases de actu, momento, foro, circulo justificationis, &c. Item de infusione gratiæ tanquam in urceolos vacuos: Item; de prima & secunda conversione, in longa sua Antithesi alto silentio præterierunt, perinde ac si nulli errores ibi lateant.

Tertiò *quod ad definitionem Evangelii attinet, quæ in Repetita Augustana Confess. ex verbis Christi extruitur, ad argumenta* Amlingi *ab adversaria parte ne uno quidem verbo responsum fuit. Constanter etiam negavit* Amlingus *Confessionem Augustanam in sententia mutatam, sed, vivo adhuc* Luthero *quædam clariùs tantùm posita esse, quod etiam* Chytræus *testetur: Et hæc Repetitio in sequentibus Principum Conventibus approbatam fuisse. Ad quæ* Schmidlinus *hoc saltem respondit*, Electores & Principes Numburgi & Francoforti rem non satis probè intellexisse: *Quâ verò reputatione Principum hoc dixerit, ipse viderit* 3. *De Evangelii definitione.*

D. Amlingi argumenta hæc fuerunt.

Lex hominem vel ad perfectam obedientiam, vel ad æternas pœnas obligat: & simpliciter ignorat tertium, hoc est, viam post lapsum æternas pœnas effugiendi. 1.

Prædicatio pœnitentiæ lapsis monstrat viam effugiendi pœnas æternas.

Prædicatio pœnitentiæ propriè non est Legis, sed Evangelii.

Quicquid lapsos in spem veniæ erigit, id propriè est Evangelii. Lex enim transgressoribus simpliciter omnem spem veniæ præcidit. 2.

Sed prædicatio pœnitentiæ lapsos in spem veniæ erigit. Ergo prædicatio pœnitentiæ propriè est Evangelii.

Legis contritio non est sacrificium Deo gratum: quia tantum est timor servilis. 3.

Ergo requiritur Evangelium, ut fiat timor filialis, qui est cultus Deo placens.

Et quia in Bergensi libro scriptum legitur, quòd Evangelium solùm doceat atque præcipiat in Christum credere, *Item*, Solùm Evan-

Evangelium docet propriè salvificam fidem in Christum: *Inde argumentatur* Amlingus: *Omne præceptum inclusam habet prohibitionem vitij contrarij. Solius Evangelij proprium est præceptum seu mandatum fidei in Christum. Ergo, solius Evangelij propria est prohibitio vitij contrarij. Etsi igitur in genere Lex fidem Deo debitam exigit: tamen per se, hoc est, sine Evangelii revelatione & illustratione, ignorat Christum Mediatorem.*

4. *De Cœna Dom. & Vbiquitate disputatur.* Quartò *de Cœna & Vbiquitate disputarunt. In negotio Cœnæ Anhaltini testati sunt, sese inniti verbis institutionis tanquam firmissimo fundamento: quemadmodum & Sacra Biblia, Augustana Confessio, Apologia, Smalcaldici Articuli & Catechismi Lutheri, fundamentum aliud nullum monstrent, qui libri tamen in formula Concordiæ positi sint pro Norma. Adhac testimonia ex Principe* Georgio Anhaltino *citarunt, & insuper probarunt*, Lutherum *ipsum testari*, Vbiquitatem & quæ ei adjuncta, ad rem nihil facere, sed esse accidentia: *provocarunt etiam ad dictum Durandi*, Verbum audimus, præsentiam credimus, motum sentimus, modum nescimus.

Adhac Musculus *respondit*, Se librum contra Sacramentarios novos conscribere, qui præsentiam credunt, & Vbiquitatem negant. *Item*, Schmid. & Musculus *negarunt cælum seu sedem beatorum, in quam ascendit Christus, esse locum: est enim contra Sacramentum Cœnæ.*

Hæc verò ita confutavit Amlingus 1. Cœna S. est sigillum fidei: Ergo fidei historiam non evertit, sed potius confirmat. *Item:* 2. Totum symbolum est historia: Ergo omnes fidei Articuli sunt intelligendi historicè, non allegoricè. 3. Præsentia præsupponit veram essentiam. Sed Omnipræsentia carnis adimit Christo veram corporis essentiam: Ergo tollit etiam in Cœna veram præsentiam. *Ad hoc cùm adversarii nihil possent respondere, clamabant, Sacramentarium esse, etiam pridem confutatum.*

Dixerunt præterea, nomen Vbiquitatis in formula Bergensi non reperiri. *Ad id verò non solùm ab Anhaltinis Theologis, sed etiam à Politicis responsum est, Latinum quidem vocabulum Vbiquitatis non reperiri, at Germanicum* Allenthalben / *quod idem significet, rem ipsam tamen in Formula probari.*

Objectum etiam fuit Kemnitio & Selneccero *ab* Amlingo, quòd ante hæc tempora ipsimet Vbiquitatem in suis scriptis damnarint. *Responderunt illi*, crassam sese Vbiquitatem intellexisse. *Ad quæ Amlingus*, Hoc ipsum, *inquit*, contra vos facit, sequeretur enim inde: Sacro Sanctum Christi Corpus, non quidem crassâ, sed tamen subtili Vbiquitate est in locis illis impuris: atque ita inest tamen. *Hæc verò confutasse, videri voluit* Schmidlinus, *sed per protestationem contrariam facto, pro more suo.*

Ad quæstionem captiosam etiam de inhabitatione Christi in hominibus, Amlingus *solidè respondit. Nam primò petiit, ut loco captiosarum quæstionum Syllogisticè agatur. Id verò cum impetrare non posset.* Respondeo igitur, *ait* ex Nazianzeno ad Cledonium: Christus habitat in cordibus nostris non secundum apparentem Naturam, sed secundum invisibilem: quia sicut Naturæ unitæ sunt, ita etiam attributa earum permutantur. *Tunc exclamarunt cuncti*, Hoc neque affirmare neque negare esse, Es sey weder Ja / noch Nein. *Respondit* Amling. Non tantum categoricè respondi, sed etiam probationis loco orthodoxi Patris testimonium adduxi. Et quum ne in hoc quidem acquiescerent, unus *ex Politicis respondit*, Tamen respondit ex Orthodoxo Patre δὶς καὶ εἷς. *Quibus adjecit Amlingus*, Dixi quòd non secundum utramque Naturam habitet in nobis. *Ad quæ* Schmidlinus *ait*, Si Christus non secundum utramque naturam in nobis habitat, ergo dimidius tantum Christus. *Respondet Amlingus per Instantiam:* Imo totus Christus passus, mortuus & sepultus est, sed non secundum utramque Naturam. Ergo tantum dimidius tibi Christus passus, mortuus & sepultus est? *Cui Schmidlinus*, Hoc *inquit*, est Sacramentarium.

5. *De inhabitatione Christi in hominibus.*

Cùm ergò Schmidlinus *disputando parùm proficeret*, Kemnitius *cum* Amlingo *congrediens*, Christus, *ait*, totus habitat in cordibus nostris. Iam quæro D. Magister, Quomodo Christus habitat in nobis, secundum humanam vel divinam naturam, vel utranque? *Amlingus:* Non hac de causa huc veni ut vestro examini me subjiciam. *Syllogismo argumentum tuum propone. Schmidlinus:* Atqui oportet te de religione tua esse certum, & in ea benè confirmatum. Nescis ad hanc quæstionem respondere? *Amlingus:* Respondeo ex Nazianzeno ad Cledonium: Christus habitat in cordibus nostris, non secundum apparentem Naturam, sed secundum invisibilem: quia sicut Naturæ unitæ sunt, ita etiam attributa earum permutantur. *Schmidlinus:* Responde categoricè: nega vel affirma: sagt Ja oder Nein: adeóne parum tibi de religione tua certum est? *Amlingus:* Iam non tantum categoricè respondi, sed etiam probationis loco Orthodoxi Patris testimonium adduxi. *Schmidlinus*, Qui de sua Religione incertus est, neque negat neque affirmat: der kan weder Ja noch Nein sagen. Sagt Ja oder Nein. *Kemnitius*, jam surdus factus est. *Cancellarius Anhaltinus:* tamen respondit ex Orthodoxo Patre

Satis pro imperio.

Patre δὶς καὶ ἅπαξ. *Amlingus:* Dixi, quòd non secundum utranque naturam habitet in nobis: *Schmidlinus:* Hoc ipsum volebamus: jam lis est contestata. Ergo habes dimidium Christum. *Amlingus contrà:* Totus Christus passus, mortuus & sepultus est: sed non secundum utranque Naturam: ergò tantum dimidius tibi Christus passus, mortuus & sepultus est? *Schmidlinus:* Hoc Sacramentarium est. *Amlingus:* Id verò ego aliis judicandum relinquam. Judicent alii.

Post hæc Amlingus *inter alia sic etiam argumentatur:* Pontificii in Articulo de Persona Christi cum Augustana Confessione consentiunt: Iidem verò doctrinam vestram de illo ipso Articulo firmis rationibus damnant: Ergo vestra doctrina de Persona Christi contraria est Augustanæ Confessioni. *Recensebat insuper horrenda absurda, quæ ex ipsorum doctrina sequerentur, ex eadem concione* Caspari Francken *cujus suprà mentio facta est, hoc Anno Ingolstadii de historia Ascensionis Christi in Cœlum edita: Superintendens quoque Katingensis multa absurdissima & horrenda ex Brentii Libris de Majestate, ex Recognitione & Personali Vnione de scripto recitavit. Hæc verò omnia* Schmidlinus *eludens:* Hanc esse Farraginem Hassorum dicebat. *Ad quæ Amlingus,* Nos ipsi, *ait*, ista omnia in Brentii Libris legimus, alioquin non credidissemus.

5. De Persona Christi in hoc Colloquio disputatur. Quintò, *De Persona Christi,* Kemnitius *cum suis tribus generibus prodiit. Cùm verò* Amlingus *ex eo scire cuperet, num tria genera prædicationum, an verò tria genera Communicationis Idiomatum statueret, magno labore probare conatur, triplicem Communicationem Idiomatum, quam etiam ante hæc tempora publicis scriptis & docuit & defendere conatus est, unà cum* Selneccero. *Eam verò, quum solidè* Amlingus *confutasset,* Kemnitius *λογομαχίαν esse dixit. Respondit Amlingus,* Nequaquam est λογομαχία, sed involuit res maximas. *Deinde probat, Vivificationem ad officium Christi pertinere. Hac occasione de ferro etiam candente disputatur: & citat* Amlingus Damascenum *libro* 3. *cap.* 15. *&* 19. *ut probet, quòd etiam in ferro candente alia sit ferri, alia ignis actio, etiamsi non separatim agant. Huic verò, post intervallum aliquod, opponit* Kemnitius *alium locum* Damasceni *eodem Libro Cap.* 17. *qui tamen, quum penitius inspiceretur, superiori non erat contrarius.*

Inter alia verò argumenta quæ Amlingus *proponebat, quorum tamen ne unum quidem à Collocutoribus solvebatur, quærebat ex Kemnitio, per quam rationem firma esset distinctio Realis & Physicæ Idiomatum Communicationis:* Illam enim *ait*, approbatis hanc verò rejicitis? *Respondit Kemnitius,* Quia personæ Trinitatis differunt realiter, sed non essentialiter: jure igitur distinguimus inter realem & Physicam Communicationem: *Contra verò* Amlingus.

1\. Essentialiter & realiter differunt in mysterio Trinitatis propter identitatem essentiæ, seu ὁμουσίαν.

Sed in persona Christi nulla est naturarum identitas, seu ὁμουσία.

Ergo, in Persona Christi hæc vocabula nihil differunt: & per consequens, sicut Physica idiomatum communicatio, ita etiam realis falsa est, nisi deditâ operâ Monophysitarum errorem in Ecclesiam revocare libeat.

2\. Duæ contradictoriæ stare non possunt simul.

Distinctio Idiomatum realis, & Communicatio Idiomatum realis sunt contradictoriæ. Ergo Simul stare non possunt.

Distinctio autem Idiomatum realis non potest esse falsa.

Ergo, Communicatio Idiomatum realis non potest esse vera. Impossibile enim est, duas contradictorias simul veras esse, vel simul falsas.

Hos nodos quũ solvere Bergenses non possent, tandem Schmidlinus *ineptissimam similitudinem in medium adduxit, & longum sermonem habuit, cujus hæc fuit summa:* Si paupercula alicujus rustici famula opulenti adolescenti nuberet, hic tamen pauperior non fieret, licet illâ opum & bonorum ipsius omnium participes fieret. *Hoc simili realem Idiomatum Communicationem in Christo probatam esse voluit. Ad id verò* Amlingus *brevi hoc Syllogismo respondit:* A bonis fortunæ ad Idiomata physica nihil sequitur: sunt enim disparatissima, *&c. Ipsi quoque* Selneccero *hæc cruda similitudo valdè displicuit.*

Quæ etiam Schmidlinus *adduxit de supernaturali Communione naturalium proprietatum Christi, ad ea respondit Amlingus, Vnionem & Communicationem Idiomatum non idem esse: pugnare etiam has ejus nugas cum regula Leonis:* Vtraque natura agit cum alterius communicatione, quod cujusque proprium est. *Naturæ siquidem suas proprietates & energias non ita communes habent, ut quod una facit, altera quoque idem operetur: sed unus Christus hoc & illud facit, verùm unumquodque secundum suam naturam: Secundum carnem moritur: secundum divinitatem autem mortem vincit. Alioquin non ei opus fuisset tam dissimilium naturarum unione, si altera earum utriusque vicem complere potuisset.*

In his duobus quoque Kemnitius *assensit* Amlingo *contra* Schmidlinum, *nempe quòd caro Christi non sit Deus, ut* Iacobus Schmidlinus *vult,*

vult, sed creatura. Et quòd filius Mariæ, tantùm secundum æternam naturam secundum quam ὁμούσιος & consubstantialis est Patri & Spiritui Sancto, omnipotens & omniscius sit: hoc enim hæresin vocat Schmidlinus.

Idem Schmidlinus hanc regulam rejecit, Discernendum esse inter Deitatem mittentem & personam missam. Quam ob causam Amlingus Sabellianismum, qui ex sententia Schmidlini sequitur, ei objecit.

Item: Nihil discernit inter Vnionem & Communicationem Idiomatum. Hoc vult esse impium, quum dicitur: Aliam esse considerationem Filii ratione essentiæ: aliam ratione officii.

Blasphemiam vocat, si dicitur: quòd missio Salvatoris ad officium facta sit ab initio promulgati reparationis nostræ decreti. Hinc verò Amlingus rectè infert, quòd Adam nullum Salvatorem habuerit.

Dictum Christi Matthæi ultimo in singulis ejus verbis corrumpunt & pervertunt. Sic enim id interpretantur: Mihi hoc est, meæ carni, Data est, id est, realiter communicata. Omnis potestas, hoc est, omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia Dei absoluta. Contra verò Amlingus probavit, Christum hoc loco de suo officio loqui, quod ei juxta utranque Naturam impositum ac demandatum sit, licet secundum Divinitatem nullas novas energias seu virtutes acceperit: qui enim hoc doceat, eum esse Arrianum; qui illud neget, Hosiandri & Stancari discipulum esse.

Vbiquitatem Corporis Christi, bonus senecio Musculus, ex loco Marci ultimo probare voluit, Illi autem profecti, Domino cooperante, prædicaverunt ubique: Hic, inquit, expressè ejus fit mentio.

Bergenses in hoc Colloquio accusatores & judices esse voluerunt.

Voluerunt etiam in hoc toto Colloquio accusatores simul & judices esse, contra morem & consuetudinem civilem, nedum Ecclesiasticam: præsertim in tam horrendis & absurdis opinionibus, quibus volunt hominibus persuadere, Cœlum nullum esse certum locum: infernum esse in cœlo: Christi corpus simul esse in certo & incerto loco: Christum habere duplicem Deitatem, æternam & temporariam: Christi Corpus ubique fuisse, quum primùm in utero Matris conceptum esset, etiam ante Nativitatem, non quidem crassâ seu extensâ, sed tamen subtili seu majestaticâ Vbiquitate: quum corpore suo in cruce pependisset, simul etiam eodem corpore ubique, Athenis, Romæ & in cœlo fuisse: imò, ut in Bergensi libro scribitur, Filium Dei cum omnibus & singulis creaturis personaliter unitum esse, & sic omnem Creaturam cunctam potestatem in Cœlo & in terra habere. Et qui contra hæc prodigiosa & inaudita dogmata vel mutire audet, mox Sacramentarius esse dicitur.

Inter alia obtestatur Deum Schmidlinus, & jurat per sanguinem Filii Dei Iesu Christi, cujus particeps in æternum nolit esse, si vel unus saltem ad subscriptionem Libri Concordiæ coactus, vel ob ejusdem recusationem in exilium detrusus sit: quum contrarium gemitus, querelæ & ejulatus per totam Germaniam testentur.

Et hæc quidem de causa prima, quæ ordine est sexta, in hoc Colloquio acta sunt, ob quam Anhaltini subscriptionem recusarunt, quantum quidem ad doctrinalia attinet. Sequuntur nunc reliqua.

Causa reliqua narrata ab Anhaltinis subscriptionis. Postulata Anhaldinorum.

Primò, ostenderunt Anhaltini, suas Ecclesias hactenus per Dei gratiam sine Libro isto summâ pace & tranquillitate usas esse. Opposuerunt Bergenses, suo hoc Libro pacem Ecclesiarum non tolli vel turbari, sed potiùs confirmari. Responderunt Anhaltini, hanc esse protestationem contrariam facto: proindeque rogare eos, Primò, ne sibi suisque Ecclesiis Subscriptione istâ molesti esse pergant, usque ad Synodum.

Secundò petierunt, ne diversum quid à scriptis Georgii Principis Anhaltini in suis Ecclesiis docere cogantur. Opposuerunt Bergenses, Anhaltini Principis scripta consentire cum Formula Concordiæ, quam etiam Princeps ille, si adhuc viveret, approbaturus esset. Sed Anhaltini contrarium ostenderunt ex Principis Georgii concione prima de Nativitate, ubi manifestè dissentit à formula Bergensi in articulo de Communicatione Idiomatum. 1. 2.

Tertiò, Anhaltini conquesti sunt, librum Bergensem esse prolixum, intricatum & involutum: & exclusis Philippi scriptis nil nisi tenebras inde sequuturas: multas quoque contradictiones in ea reperiri. Negarunt verò Bergenses hæc simpliciter. De Philippo dixerunt, scripta ejus retineri in Scholis, veluti Grammaticam, Dialecticam, Physicam, &c. Locis Communibus utendum, vel non, prout cuique visum sit: hac additâ cautione, si quid emendatione dignum occurrat, judicio Doctorum subjiciatur: ut in loco de Libero arbitrio, ibi enim dicendum: Hic Magister non tenetur. Ipsum etiam Philippum sua scripta Ecclesiæ judicio subjecisse. Item, Brentium non minus benè quàm Philippum de Ecclesia esse meritum, cujus tamen in Formula nulla fiat prorsus mentio. Responderunt Anhaltini, Librum Concordiæ ad Concordiam constituendam plus æquo esse prolixum: & multa tamen in eo desiderari: contradictionibus etiam scatere. Philippi scripta è Scholis & Ecclesiis exterminari, factum ipsum testari: locum de Arbitrio libero non esse corrigendum. Vter de Ecclesia meliùs sit meritus, Philippus an Brentius, posteritati sese judicandum relinquere. In Brentii Libris prodigiosa, puriori antiquitati incognita & horrenda dogmata in Ecclesiam esse introducta: ut jure dici posset, Hic Magister non tenetur. Quòd verò Philippus subjecit sua scripta Ecclesiæ judicio, idem quoque à Lu- 3.

à Luthero factum: cujus rei memores Bergenses, sua argumenta, non ex Lutheri *scriptis, quod tamen subinde in hoc Colloquio ab ipsis factum, sed ex verbo Dei, depromere debuerunt. Iudicio quoque Ecclesiæ sese submittere, an Bergenses nova dogmata & novas phrases introducant, necne, nec satis ad hanc accusationem responsum ab eis esse.*

4. Quartò, *Anhaltini questi sunt, hoc libro Reformatas Ecclesias apud Pontificios deformari. At contra Bergenses dixerunt, Ecclesias jam antea satis esse maculis variis deformatas, quæ hoc libro abstergantur. Responderunt Anhaltini: Multas quidem sopitas controversias renovari quotidiè, contra verò Brentianos errores multos tacitè præteriri, eoque ipso confirmari, & Ecclesias magis quàm antehac unquam deformari.*

5. Quintò, *Processum Subscriptionis esse insitatum ac illegitimum. Responderunt Bergenses; idem tempore Concilii Tridentini à Lutheranis & Calvinianis factitatum. Contra autem Anhaltini; Tridentini Concilii tempore cuique liberum fuisse subscribere, vel non: nec quenquam ad subscriptionem esse coactum.*

6. Sextò, *pacem religionis hoc libro non confirmari, sed potius infirmari ac violari, objecerunt Anhaltini.*

7. Septimò, *privatos homines,* Philippi *scripta à Principibus, Ecclesiis & Academiis approbata; damnare, &c. Atque ita Bergenses Patres infectâ re ex hoc Conventu discesserant, Anhaltinis non solùm in hunc usque diem subscriptionem recusantibus, sed etiam librum ipsum editis scriptis oppugnantibus.*

Musculi confessio de Vbiquitate & Sacramentariis.

In hoc Colloquio Musculus *candidè fassus est,* Quicunque Vbiquitatem non credant & approbent, & Sacramentarios esse. *Et hic est hodie status controversiæ inter orthodoxos & Vbiquistas.*

Iudicia de hoc Colloquio.

De hoc quoque Colloquio vir quidam doctus ad amicum suum hæc scripsit: Nunc illud significandum duxi, de quo haud dubiè fama jam ad vos percrebuit 20. Augusti conventum Theologicum Herzbergæ habitum fuisse, ad quem vocati Anhaltini Theologi *M. Vuolffgangus Amlingus & M. Petrus Haringus*, coacti sunt Bergensibus rationem reddere de sua Censura super Sphyngebergensi. Ex Bergensibus Patribus adfuere omnes, excepto *Chytræo*, qui simulatione morbi nunc etiam se absentavit, cujus tamen locum supplevere Vuittenbergensis pastor *D. Polycarpus & M. Schuzius.* Anhaltinus Princeps suis Theologis adjunxit Politicos viros præstantes; *Christophorum ab Hoëm* nobilem, & *M. Truckenroth*, Bernburgensem quondam Cancellarium, ac præter hos, Notarium publicum, & scribas duos: qui diligentissimè, quantum fieri potuit singula colloquii verba exceperunt. Etsi autem initio constitutum erat, ut collocutores essent duo, atque *Kemnitius Amelingo* oppositus est; tamen cùm præter expectationem hic adeò se strenuum, & tam in respondendo promptum, quàm in opponendo arguendoque argutum præstaret, & *Kemnitium* facilè confunderet, nec in minimo ipsi cederet, non tulit *Schmidelinus*, hanc ignominiam, sed contra pacta aut conventa, ipsemet quoque *Amelingum* adortus interpellatione crebrâ, & importunitate suâ eum conturbare conatus est. Cujus exemplo & impulsu cæteri quoque (præsertim imprudens illud os *Selneccerus*) permiscuè instar non tam ebriosorum rusticorum, quàm immanium bestiarum vociferari & clamores confundere cœperunt, ita ut non amplius ratione & oratione, sed clamoribus & vociferationibus res ageretur. Itaque difficile fuit Politicis Anhaltinis insulsos ac bestiales illos clamores cohibere. Conflictus is duravit dies quatuor habitæque sunt Sessiones 7. Primis quinque Sessionibus magna ex parte disceptatum fuit de dogmatibus, in quibus Anhaltini suam sententiam strenuè sunt tutati, ita ut in re nulla vel minimùm cesserint Bergensibus: Sextâ Sessione solus *Schmidelinus* pro authoritate Pontificiâ à septimâ matutinâ ad mediam undecimæ continuè peroravit, occupatus partim in refutandis octo causis, quas Anhaltini in medium adduxerunt, propter quas in sententiam Bergensem descendere, ipsorumque librum approbare non possent: partim blandimentis verborum atque pollicationibus ipsos à proposito abducendi, usus compellationibus amicissimis, obtestationibus duris, denique in suum caput invocationibus, nisi gloriam Christi spectaret in hac tota actione. Discessum inter eos tùm amicè est, ita ut *Iacobus* spem conciperet Anhaltinos aliquid largituros. A meridie post 12. septimâ vice conventum ubi esset, Anhaltini finem colloquio imposituri instructi veniunt. Ac initio *Amelingus* de scripto: recitavit brevem recapitulationem totius Colloquii omnium articulorum, qui in controversiam venerunt: Bergensibus erroribus assertiones suas opponens, breviter de singulis rationes reddens, propter quas à verâ sua sententia discedere, ipsisque assentiri nec velint nec possint: cumque suum pensum absolvisset Amelingus, huic continuò succedens *M. Petrus* collega ejus, similiter de scripto recitavit protestationem, quâ testati sunt, quod in Colloquio hoc nihil de sua sententia cesserint aut largiti fuerint Bergensibus Patribus, & quòd de ea Ecclesia omni-

omnibusque piis & bonis viris, quique non præjudicio occupati essent, sed candidè judicantibus, quovis loco & tempore rationes reddere parati essent, quibus etiam se & suam confessionem de suis Articulis controversis subjicerent, provocando ad legitimam cognitionem & dijudicationem in libera Synodo. In fine excusationem subjecit, quod nec nunc, nec in posterum unquam Sphyngebergensi calculum suum addere aut subscribere possint. Sicut nec Brentianæ Vbiquitati, & *Iacobi* Realitati. Hæc scripta cùm Bergenses Patres recipere recusarent, tradita sunt Notario, ut ad acta referantur. *Iacobus* hac re ita commotus fuit, ut furibundo similis plaustra convitiorum & minarum contra *Amelingum* effunderet, palàm minitans, se Electores cæterosque Principes contra ipsum concitaturum, quorum indignationem paulò pòst sensurus esset. Is verò causæ bonitate & conscientia rectè factorum fretus, nihil aliud respondit, quàm wir müssends Gott befehlen / deß diese Sach ist. Huic *Schmidelinus*, wolan so ziehend widerumb hin mit eweren armen Leuten daher ihr kommen sindt. Quæ verba in ipsius Principis, quem nimiùm perstrinxerit, contumeliam seu contemptum dicta interpretantur. Ita utrinque discessum est, fuitque hic Colloquii exitus: in quo Bergenses Patres (plus confisi seculari brachio, quàm veritate & bonitate causæ) quod testimoniis Scripturæ firmisque rationibus obtinere atque evincere non potuerunt, id minis terriculamentisque expugnare quasi conati sunt. Verùm spe suâ turpiter frustrati sunt. Optimus Princeps Anhaltinus reversis suis Theologis, cùm intelligeret, quid actum, quóve loco res essent, confirmavit suos, statimque singulari curâ optimaque fide totum colloquium, sicut à Notario & scribis de verbo ad verbum exceptum erat, in ordinem redigi, & describi ad mundum curavit, adhibitis in collatione politicis, qui interfuerant.

Schmidelini minæ.

Alius Theologus G.S. ad quendam de eodem Colloquio hæc scripsit: Iussit Illustrissimus noster Princeps N. N. ut Notario Colloquii Herzbergensis, quod mense Augusto superioris anni inter quinque Theologos Bergenses (nam *Chytræus* abfuit) & Theologos Anhaltinos habitum fuit, nobis exhiberetur: Quo Colloquio ego nil unquam legi stultius & ineptius. Nos, quamvis in re seria, tamen sæpè risum tenere non potuimus, ita scurrantur & ludunt Bergenses, præsertim *Iacobus*. Puderet me vehementer, si in manus Pontificiorum hoc Colloquium perveniret. Nihil solvunt ex fundamentis, sed plerunque occinunt; hoc est hæreticum; hoc est hæreticissimum; hoc est Calvinianum; hoc est Sacramentarium; hæ sunt calumniæ; hoc verum non est; hoc est sophisticum; convicti sunt, & tamen nolunt cedere; hæc est blasphemia, quâ afficitis Electores, Principes & Ecclesias: habetis vos malitiosum animum; non estis rectè instituti in Theologia, vos decipitis vestrum Principem; Bullingerus, Beza, Simlerus, Stereoma, & omnes Sacramentarii sic etiam docent: Vestrum non est argumentum hoc, jam antea quoque audivimus.

Ihr habt ewer meynung mit der milch eingesogen / und kompt nun mit herauß. *Tua Confessio non valet, & pugnat cum Luthero: non potes dediscere, quæ didicisti:* Es wirdt wol ein Mann auß ihm werden / *si velit cedere ingenio, quòd rarò fit.* Wanner gleich gern willigen wolte / so hater sich so hart mit seinen Collegen verbunden / daß ers nicht thun darff. *Item,* Ihr verstehts nicht: *Hæc sunt Bezæ verba, &c. Hoc, inquam, modo responderunt Bergenses.*

CAPUT XXIV.

Acta & Scripta Herzbergense Colloquium proximè sequuta de subscriptione Libri Concordiæ.

Clarissimo viro Dn. Christophoro Helphanti *Iurisconsulto, duæ quæstiones propositæ fuerunt.* Prima, *An pastores, Ecclesiarum Ministri & Ludimoderatores, qui Augustanam Confessionem, in eaque comprehensos articulos amplectuntur, nec aliam doctrinam, ab Augustana Confessione diversam, se approbaturos profitentur, salvâ conscientiâ, à suis Magistratibus, quorum imperio subjecti sunt, ad subscriptionem Libri Saxonici, seu Formulæ Concordiæ cogi possint, & si parere nolint, à conditionibus removeri? Ad hanc quæstionem* 3. *Sept. Anni* 1578. *respondit*, hoc unicuique liberum esse debere, ne conscientiæ graventur: & Deo plus quàm hominibus obediendum esse. *Item*, Si Formula Concordiæ Augustanæ Confessionis declaratio esse debeat, ut velint fabricatores ejus, tum quæri non immeritò, an declaratio Confessioni sit præferenda? *Item,* Determinationem controversiarum in Religione ex Sacris tantùm Literis petendam esse. *Ad hæc*, si Formula ista Augustanæ Confessionis declaratio sit, non tamen illam voluntate & authoritate omnium

Helphanti Iurisconsulto duæ quæstiones propositæ de Libri Concordiæ subscriptione.

1. An quis ad subscriptionem cogi, & si parere nolit propterea ab officio removeri debeat?

Ordinum Augustanæ Confessionis institutam & approbatam esse. Quod autem omnes tangat, ab omnibus approbari debere: & cujus sit determinare, illius etiam esse declarare.

1. *An ob negatam subscriptionem remoto ab officio liceat Cameræ Imperii auxilium implorare. Augustanæ Confessionis & Formulæ Concordiæ discrepantia.*

Secunda, *An Pastoribus & Scholarum Ministris, qui immediatè sub Imperio, vel Principibus, Comitibus, Baronibus & Civitatibus degunt, & fortè ob negatam subscriptionem à suis conditionibus removeantur, liceat apud Cameram Imperii litem alicui propterea intendere, & Cameræ auxilium, secundum Religionis pacem, implorare? Respondit*, Etsi grave hoc sit, tamen Paulum Apostolum ad Cæsarem, Lutherum à Caietano Cardinale ad Leonem 10. Papam, & tandem à Papa ad Concilium provocasse. Schisma etiam exoriturum in Articulis de peccato Originali & Cœna Domini; nam Cócordię Formulam nequaquam in fundamento de his cum Augustana Confessione consentire. Concordiæ Librum monstrare fundamentum doctrinæ de peccato Originali in Articulo Creationis, quòd nimirum Natura hominis sit bona & integra, *&c.* Augustanam Confessionem autem hanc doctrinam, tanquam Pelagianam, improbare. Augustanam Confessionem pro fundamento præsentiæ Christi Corporis ponere verba Institutionis: Formulam verò Concordiæ, realem communicationem Idiomatum, & Vbiquitatem Corporis Christi, quam tamen Lutherus in negotio Cœnæ improbarit. Ad hæc Principes communi decreto omnibus & singulis mandare possent, sub comminatione exclusionis ex pace religionis, ne quis ante Synodum, quid doceat quod Augustanæ Confessioni contrarium sit. Formulam Concordiæ omnes à se dissentientes in doctrina damnare, idque sine legitima causæ cognitione: hunc verò injustissimum esse processum & agendi modum: nemini enim licere quenquam, nisi ex verbo Dei, damnare: nam jurisdictionem Bergensium limitatam esse. Præterea, doctrinam de Reali communicatione falsam esse, quod facilè probari possit: eam verò Concordiæ formulam pertinaciter defendere. Condemnatos etiam in hac Formula nondum satis auditos esse: cum tamen vel ipse Arrius non inauditus condemnatus sit: ac licet in Concilio Niceno non præsens fuerit scripta tamen ejus in Concilio lecta & judicata fuisse. Similiter in Concilio Constantinopolitano Macedonium, in Ephesino Nestorium, in Chalcedonensi Eutychem, hæreticos auditos esse. Imò nec ipsum Deum primos parentes nostros inauditos condemnasse. Hierosolymis Apostolos convenisse ad dijudicationem quæstionis de observatione Legis, in qua controversia omnium sententiæ sufficienter auditæ sint. Paulum ad Galatas scribere, se Petro palam restitisse, & ei coram omnibus dixisse. *Si tu, cum sis Iudæus*, &c. Subscriptiones non sine legitima causæ cognitione, in Concilio vel Synodo factâ, urgeri debere. Et licet Synodus promittatur, processum tamen non ab exequutione inchoandum: Nam etiam Lutherum Mantuanos Articulos, quibus alii subscribere debebant, prius Schmalcaldiæ dijudicandos & examinandos exhibuisse. Ex nulla Ecclesiæ historia demonstrari posse, ante Synodum Formulam aliquam Concordiæ conscriptam, & aliis ad subscribendum oblatam fuisse. Multos quoque metu subscripturos, ne pro schismaticis & seditiosis proclamarentur Formulam Concordiæ omnes Pastores Ecclesiarum papaliter cogere, ut subscriptione suâ approbent, & pro rato fixoque recipiant, quod à sex tantum hominibus scriptum & decretum sit, (quod tamen Lutherus in Libro de Conciliis in Pontifice Romano reprehenderit) ut hoc pacto omnia Schmidlini paradoxa ratificentur. Cumque Septuaginta duo interpretes omnem Sacræ Scripturæ mentem & sensum planè & plenè non sint assecuti, non existimandum, eatum sensum sex tantum hominibus revelatum esse. Quod etiam in Concilio Ephesino novæ phrases contra Nestorium formatæ sint, non à sex tantùm, sed aliquot centum viris, pietate & doctrinâ pręstantibus; & quidem cum Imperatoris authoritate, factum esse. Formulam quoque Concordiæ pro Norma Christianæ religionis recipi non posse, quæ & ipsa Normæ fidei non sit analoga, sed contraria. Privatis denique hominibus æquè concessum esse doctrinam fidei dijudicare, verumque à falso discernere, ac illis qui in cathedris Ecclesiarum sedeant: nam etiam plebeios inter Christianos sacerdotes Dei esse.

Certaminis inter Ioan. Sturmium & Pappum origo & progressus.

Quum Theologi Bergenses, Libri hujus authores, atque etiam Principes, quos à suis partibus habebant, subscriptionem à reliquis Principibus & Civitatibus Imperii flagitarent & omnibus modis extorquere conarentur, Argentinenses diutiùs de subscriptione deliberarunt, quòd tam multas, & tam præclaras ac florentes exteras Ecclesias non sic temerè damnandas esse à Sex tantum Theologis piè & prudenter judicarent. Tum verò Iohannes Pappus *& Collegæ ejus in concionibus suis reprehenderunt hanc moram, deliberationem & cunctationem Senatus. Eos etiam in concionibus suis perstrinxerunt, qui Senatui hujus dubitationis authores esse videbantur. Senatus tandem, præter expectationem*

tionem Theologorum suorum subscriptionem detractavit. Et opportuno tempore literæ Tigurinorum advenerunt : Conclusum enim erat à Theologis, se magistratui velle supplicare, ut subscriptionem , quam Senatus recusarat, sibi liberam concederet , simulque etiam causas velle ostendere , ob quas Senatus, ut idem faceret, divinâ lege teneretur. Sed literis Tigurinorum in Senatu recitavit , factum est, ut non solùm prius decretum confirmatum , sed insuper etiam conclusum fuerit. Ministris disertè indicaretur, ne sese huic negotio immisceant, & à subscriptione illius Libri penitùs abstineant. Hæc res causa fuit maximarum turbarum in urbe Argentinensi : sicut totum hoc Concordiæ hujus negotium, juxta ominationem legati cujusdam Hispanici aliorumque Principum & magnorum virorum , causa fuit multorum motuum , discordiarum & seditionum in Rebuspublicis , Scholis & Ecclesiis : Ac nominatim occasionem præbuit certamini inter Iohannem Sturmium *Scholæ Argentinensis Rectorem* , *&* Iohannem Pappum *ejusdem urbis Concionatorem* , *Anno Domini* 1578. *exorto.*

Pappus theses disputandas edit de charitate, reverà autem de condemnatione exterarum Ecclesiarum.

Quum enim nihil profecissent Theologi suis invectivis , & tribunitiis concionibus, Pappus *aliâ viâ rem aggrediens , Theses conscripsit ,* De Christiana charitate:*in quibus occultè quidem, vehementer urget condemnationem exterarum Ecclesiarum à Libro Concordiæ dissidentium. Inscriptio igitur pacem ostendit : probatio verò aliam vestem indutam habuit, & condemnationes seu gladium occultavit.*

Antequam verò has Theses in lucem ederet, ostendit eas D. Iunio *artium pro tempore Decano , qui respondit , hoc tempus non esse idoneum de re tali Theses adferre in publicum: ostendit eas quoque* D. Marbachio, *qui ipsum similiter monuit , caveret periculum. Rectori* Sturmio *non exhibuit eas, quod tamen leges Academiæ postulabant. Nihilominus* Pappus *Theses edidit & disputavit; sperans, si eas publicè defenderet, tunc se ad Senatum recurrere posse , Theses ostendere, clamare, has publicatas, disputatas junctas, & à tota Academia comprobatas fuisse , ideoque condemnationi isti à Senatu subscribendum esse.*

Primæ disputationis de thesibus Pappi actus.

In prima disputatione quædam argumenta contra theses has allata facilè solvit Pappus. *Interroganti verò* D. Sturmium *finitâ disputatione , ecquam thesin falsam ipsa putaret esse? respondit multas , & argumenta omnia sibi plumbea videri , quæ ab adolescentibus allata essent: alios fore, qui contra & scripturi essent & disputaturi. Sensit hoc* Pappus *in secunda disputatione , in qua* D. Beutheri *pædagogus illum graviter vulnerantibus argumentis ursit. Opponendi verò partes ad alium translatæ , qui* Beutheri *domesticus erat , honestæ familiæ adolescens, capitis quidem primùm lenius agere , paulatim tamen magis insistens , tandem ad εἰρωνείας etiam ascendit. Intercessit igitur Rector* Sturmius , *ut post ferias Paschales disputatio differretur, ostendens rei magnæ theses esse; disquirendum de illis accuratiùs; non unâ Scholâ expediri posse; se etiam habere, quod contra adferret; seque inscio publicatas esse.*

Adolescens refutans in disputatione Pappi theses in carcerem abducitur. & Pappo silentium imponitur, sed non paruit.

Adolescens verò iste , jussu Scholarcharum, in custodiam abductus , & Pappo , *eorundem authoritate , interdictum est , ne ampliùs de his thesibus disputaret. Ille contra contendit, honorem suum agi : neque solùm ipse à Scholarchis hoc petiit , sed etiam obtinuit à Theologico Conventu , ut duos mitteret ad Scholarchas pro disputationis restitutione : duos ad* Sturmium, *ut disputationem non recusaret , & adesset , ne qui adolescentes petulanter in disputando insisterent. Adfuit igitur* Sturmius, *& cum* Pappo *congressus est. Fuerunt itaque theses istæ* Pappi *fundamentum totius controversiæ , quæ inter* Sturmium & Pappum *secuta est.*

Sturmius quid reprehenderit in thesibus Pappi.

Reprehendit Sturmius *in thesibus* Pappi, primò; *quòd iis videretur peti authoritas non solùm Academiæ , sed etiam Scholarcharum , qui Academiæ Argentinensis sint Patroni , atque etiam Magistratus Argentinensis, si exteris Ecclesiis reformatis videatur tales theses disceptandas & publicandas* Pappo *concessisse , quales inde ab exordio renovatæ lucis Evangelicæ usque in hunc diem in nulla Academia Evangelica à viris bonis & prudentibus , pacisque amantibus essent aut fuissent propositæ.* Secundò , *quòd etiam authoritas ageretur Principum aliquorum, atque etiam Ecclesiarum aliquot Saxonicarum, quæ Saxonicæ & Augustanæ Confessionis essent, qui Libro Concordiæ , seu novo Corpori doctrinæ subscribere recusarent , & qui* CONDEMNATIONIS *durum verbum molliendum putarent , quod* Pappus *in suis thesibus retinere voluerit.* Tertiò , *quòd veteris etiam Augustanæ Confessionis honor , nomen atque existimatio ageretur.* Quartò , *quòd ista publicatio thesium* Pappi *facta esset contra legem Academicam, quæ lata sit de thesibus & declamationibus exhibendis. Quòd inscriptio thesium Charitatis quidem haberet dulcissimum nomen , sed tota oratio conficeretur & desineret in condemnando. Quòd Patroni errorum non essent , quos ille hisce thesibus suspectos reddere conatus fuisset.* Quintò, *quòd theses aut ad rem non facerent , aut plenæ non essent, aut essent ambiguæ.* Sextò, *quòd eventuræ essent ex his thesibus discordiæ multæ & magnæ, multæ cædes & supplicia, & lanienæ apud exteras Ecclesias : fore enim , ut apud eas non lupi solùm petantur , sed etiam oves mactentur, & unà cum zizaniis triticum conculcetur.* Septimò , *quòd condemnationem spirent Helveticarum , Gallicarum , Anglicarum , Belgicarum,*

Scoticarum, & aliarum Ecclesiarum: quæ annos jam propè LX. à primo principio renovatæ doctrinæ suo sanguine, multis Martyriis suam Confessionem & doctrinam comprobarint. Octavò, *quòd longè suis thesibus, & suo instituto & exemplo à* Buceri *instituto & exemplo declinet* Pappus, *qui dixerit, nunquam se condemnaturum esse aliquem, in quo aliquid Christi esse videret. Facta hæc sunt 8. 15. & 22. diebus Martii Anno* 1578.

Pappus respondet Sturmio. *Respondit autem* Pappus Sturmio, *& defendit* primò, *Thesium suarum publicationem:* Secundò, *Inscriptionem & Præfationem:* Tertiò, *ipsas Theses:* Quartò, *Modum suæ defensionis.*

Antipappus secundus Sturmii, & Pappi ad eum responsio. Sturmius *verò mox ei opposuit Responsionem aliam, quam* Antipappum secundum *nominavit; in qua ad singula argumenta* Ioannis Pappi *solidè respondet: atque totius sequentis controversiæ initia eruditè & verè demonstrat. Subjunxit huic* Pappus *brevem responsionem, quæ tantùm est Epitome superioris* Pappi *Orationis seu Responsionis.*

Sturmii Antipappus tertius. *Hanc verò Responsionem confutavit* Sturmius Antipappo tertio, *quem Epitomicum vocavit. Atque hi* Antipappi *tres, in lucem editi sunt nesciente* Sturmio, *Anno* 1579. *Neostadii Palatinorum. Mox etiam edidit* Antipappum Majorem, *qui secundus liber est, quo Pappi refutationem sui primi Sermonis diluit Sturmius.*

Hosiander Antisturmium edit. Lucas Hosiander Pappo *auxilium laturus,* Antisturmium *edidit. In eo Primò agit de damnatione Ecclesiarum ab Augustana Confessione & Libro Concordiæ dissidentium, quam in novo illo Corpore Doctrinæ fieri negat, quantumvis doctrina ipsarum damnetur.* Secundò, *de doctrina disputat illarum Ecclesiarum, quæ Vbiquitati Corporis Christi opponitur.* Tertiò, *Sturmius Sturmio qualis sit ostendit. Atque hæc hucusque de scriptis polemicis Sturmii & Pappi: cætera quæ secuta sunt, à nobis suo loco referentur.*

Conventus Iuterbocensis in quo de subscriptione Formulæ Concordiæ actũ, sed nihil impetratum est. *Anno* 1579. *sub finem Ianuarii mensis Patres Bergenses omnes* Iuterboci *convenerunt, adjunctis sibi Saxonis, Brandeburgici & Administratoris politicis nonnullis. Ad hunc Conventum severis Administratoris mandatis* Interbocum *ad examen vocati sunt reliqui duodecim Protestantes, de quibus supra diximus, nempe* D. Saccus *cum collega suo, tres Concionatores ex veteri urbe Magdeburga,* M. Nicander *Hallensis Pastor,* M. Maii *Collega,* M. Dionysius Calebiensis *Pastor,* M. Augustus Menius *Pastor in Dama, Pastor in nova urbe Magdeburga, Pastor in Mœlleren, Pastor Alveslebianus, & Pastor in Loberck. Capitulares autem Magdeburgensis interdixerant suis Concionatoribus* D. Sacco *& Collega ejus, ne pedem inde moverent, nec sisterent se coram iis, qui in hac controversia seu causa partis vicem gerant, non Iudicis. Siquidem Bergenses isti Theologi habeant, de quo ipsos accusare velint, faciant id coram toto venerando Capitulo, tanquam Iudice competente & ordinario. In hanc etiam sententiam graviter responderunt Administratori, ipsius etiam hac in parte jurisdictionem recusantes, suosque Concionatores, quòd non possint nec debeant comparere, excusarunt, & in hoc suo proposito etiam ter iterato mandato Administratoris perseverarunt. Magdeburgensis verò Senatus horum exemplo permotus, similiter recusavit suos Concionatores examinandos, exagitandos atque ludibrio habendos, istis hominibus, quos pro hostibus haberent, sistere, in loco præcipuè alieno, tanquam judicibus, pro quibus eos nullo modo agnoscerent. Administrator, licet mandatum initio iterarit, nihil tamen obtinuit. Idem factum est de Pastore in nova urbe Magdeburga. Reliqui sese sistere coacti sunt, cùm quibus Bergenses Patres, præsentibus politicis, Consiliariis Administratoris, multùm laborarunt, ut eos in suam sententiam pertraherent, quò & ipsi, omni exempto scrupulo, & absque omni recusatione Librum istum Sphingis pro orthodoxo haberent. Tantundem autem obtinuerant, cùm omnes palàm professi fuerint, sibi in priore actione à Theologis impositum esse, unus præsertim* M. Dionysius Calebiensis *acriter sese eis opposuit. Ita dimissi tandem, jussi sunt domum redire, nihil eorum quæ gesta essent enuntiare, sed expectare Administratoris sententiam quæ qualis fuerit non est difficile conjectare.*

CAPVT XXV.

Inquisitio Saxonica à Iacobo Schmidlino instituta.

ANno eodem Februarii 2. die indictus est Conventus Provincialis, non quidem omnium, sed delectorum quorundam ex nobilitate, urbibus præcipuis, tribus Episcopatibus, Academiis & Consistoriis. Conventus Torgensis. *Capita deliberationis fuerunt, de reformandis & rectè constituendis Academiis, Consistoriis, Ecclesiis & Scholis juxta hujus Concordiæ Libri regulam. De his omnibus* Schmidlinus *cum paucis aliis dicebantur concepisse jam antea certa quædam capita & formata, quæ in deliberationem ventura essent. Cùm omnes in unum locum convenissent,* Schmidlinus papaliter in hoc Conventu se gerit. *Propositio publicè exposita fuit, præsente Electore, 3. Februarii manè, commemoratis causis institutæ deliberationis, cujus non unum caput fuit. Nam, ut dictum est, deformator ille Ecclesiarum generalissimus, & ubique præsens Apostolus, jam antea coacervaverat plaustra novarum ordina-*

ordinationum & reformationum, non solùm in Ecclesiis, Academiis, aliisque particularibus Scholis, Consistoriis, Nosocomiis, & Stipendiariis, sed etiam de semestrium Visitationum ac Synodorum tyrannica, ad modum Hispanicæ Inquisitionis, constitutione, nec non omnium adeò reliquorum Ecclesiasticorum ac Politicorum, summorum & minimorum officiorum ac munerum universali reformatione. Hæ ergo novæ ordinationes, seu reformationes à Schmidlino *conscriptæ, ac ferè tercentum capitibus comprehensæ, mox post factam propositionem, per ipsum* Schmidlinum *statim in Cœnaculo amplo ordine prælectæ sunt: qui quidem totum illum diem in illa prælectione consumpsit, insertis insuper plurimis obiter, quæ in genere ad delectorum animos demulcendos & confirmandos sibi addictos & obnoxios; è contrà verò ad absterrendos & cohibendos sibi adversantes maximè pertinerent, prout vafrum fabri illius ingenium ad ejusmodi technas & fraudes fabricatum erat. Absolutâ tandem sub multam vesperam lectione, fœtum illum suum singulari suaviloquentiâ de meliore notâ commendatum, delectis Provincialibus amplius deliberandum tradidit, eumque ad instar vituli aurei Israelitici adorarent sancteque colerent, pluribus hortatus est: Adjiciens, se, quo liberiores dicerentur sententiæ, deliberationi in posterum non interfuturum, nisi discrepantibus fortè sententiis ipso conciliatore & diremptore opus haberent. Atque hic fuit primi diei Actus.*

Acta secundi diei. *Postridiè eodem in loco de singulis capitibus ordine denuò relectis deliberationes haberi cœperunt, remoto* Schmidlino. *Cumque jussi essent universi ac singuli sub fide Religionis sententias liberè dicere ordine, adjectis rationibus quibus moverentur, plerique animosiores redditi seque mutuò cohortantes, satis in officio fuerunt. Mareschallus D.* Johannes Löser *ordine rogavit, ac diligenter collegit sententias. Quod si una & consentiens omnium, vel saltem maximæ partis sententia esset, scripto illa statim comprehensa, publiceque prælecta, ac nisi quis monere aliquid, quod vel omissum, vel non rectè intellectum, aut incommodius scriptum esset, voluisset, approbata atque ad Acta reposita est, ut Electori exhiberetur. Factum tamen non semel est, ut discrepantibus sententiis iterum rogarentur, & secundum votorum pluralitatem decerneretur.* *Acta sequentium dierum.* *Sic sequentibus diebus progressione facta, ordine ad reliqua reformationis capita, is in tota deliberatione servatus est processus: In hoc tamen factâ mutatione, quum videretur deliberatio in menses etiam plures protrahenda, si, ut primis diebus cœptum & observatum erat, singuli ordine rogarentur sententias, compendio rem acturi decernunt Præsides, ut ex Nobilitate, Civitatibus & Academiis, certæ designarentur personæ quæ communi reliquorum nomine sententias dicerent.* Bernstenius & Berliptzius *cum pleraque nobilitate, delectis ex Episcopatibus, Academiis, Consistoriis & Civitatibus uno ore & animo apertè intrepideque præcipuis deliberationis, & Reformationis* Schmidlini *capitibus contradixerunt, tanquam impiis, tyrannicis & perniciosis Ecclesiis & Scholis, Electori denique ipsi, totique Provinciæ ignominiæ labem aspersuris. Factum non semel est, ut sententiis discrepantibus, cum* Schmidlini *partibus adhærentibus,* Bernstenius & Berliptzius, *cæterique præcipui delecti, acriter committerentur. Sed plerunque vicit melior pars in Articulis præcipuis, maximique momenti, ex quibus paucos, eosque præcipuos consignabo.*

Decretum est unanimiter, 1. *ut in Academiis & Scholis usitata doctrina ex Libris Methodicis* D. Philippi, *ut hactenus consuevit, proponatur, rejectis in universum Libris quos* Iacobus Schmidlinus *proposuerat. Libri* D. Philippi *in posterum omnes, sicut & Biblia Germanica, sine impedimento excudantur & vendantur.* *Decreta Conventus hujus Torgensis.*

2. *Corpus doctrinæ maneat.*

3. *Consensus inter* Lutherum & Philippum *salvus esto.*

4. *Visitationes legitimè instituantur, adhibitis politicis, & contra, nec introducatur Inquisitio Hispanica.*

5. *Ad Synodos non quatuor viri, quos* Schmidlinus *Generales vocat, sed doctissimi & peritissimi quique ex Academiis, Consistoriis & aliis locis convocentur, libereque singulorum sententiæ audiantur.*

6. *Ad Academiarum constitutionem ac reformationem deligantur ex intimis Consiliariis, aliisque doctrinâ, pietate & rerum usu excellentibus nobilibus certi, non adhibitis extraneis aut peregrinis.*

7. *Cancellarius Academiarum nullus (more Tubingensis Academiæ) sit aut constituatur, sed vivatur secundùm vetera statuta. In iis si quid mutandum videtur, communi decreto id fiat. Pro hoc Articulo Cancellarius Electoris acerrimè, instinctu* Schmidlini, *pugnavit, adeò ut universos gravissimè offenderit.*

De Cancellario autem ita se res habet: Consilium Schmidlini *erat, singulis Academiis peculiarem præterea Cancellarium, qui & Theologus sit, & Electori peculiariter, non verò Academiæ juratus, præficere. Illius summa sit potestas in Rectorem & omnes; Is habeat Sigillum Academiæ; Solus scribat nomine Academiæ ad Electorem: Solus lectiones, disputationes, promotiones, & omnia scripta publica disponat & ordinet; Solus præsit Officinæ typographicæ; Sit animadversor in Professores, In Consistorio publico sit* *Schmidlinus novum Papam in Saxonia suo nomine Cancellarii creare voluit.*

director sententiarum, seu votorum. Taceo alia innumera. Talem Cancellarium omnes, quos dixi, unanimiter exploserunt, ostendentes, Academiarum & studiorum interitum præsentem inde pendere. Invito igitur & contradicente Cancellario contra eum decretum est.

8. *Stipendiariorum fundatio prior maneat, nihilque in ea mutetur, nisi numerum Elector augere velit. Cætera, quæ non magni momenti sunt omitto.*

Decreta hujus Conventus Electori traduntur fremente Schmidlino.

Hæc decreta delectorum scripto diligenter comprehensa, additis rationibus & obtestationibus Electori Augusto *oblata sunt* 12. *Februarii per Comitem* Burckardum Barbiensem, Bernstenium, Berliptzium & Ioannem Lœserum, *fremente* Schmidlino, *ac furente, minasque spirante contra omnes, quòd res non ex animi sententia successisset. Elector, initio cum suis consilio, decrevit, dimittendos convocatos, neque diutiùs detinendos.*

Solvitur Conventus.

Gratiæ igitur sunt actæ universis ac singulis, non solum quòd vocati comparuerint, sed in proposita deliberatione fidem, diligentiam, dexteritatem & industriam suam probarint, additâ pollicitatione benignitatis & gratiæ singularis. Promisit Elector se diligenter omnia perlecturum, & in consilium abditurum fideles Consiliarios, neque à judicio & consensu fidelium suorum subditorum discessurum: Ad eam rem cùm justo temporis spatio opus sit, interea singuli domum redire jussi sunt; circa festum Paschæ de sua voluntate & sententia Celsitudinem suam certiores reddituram singulos. Atque his Conventus iste 13. *Febr. dimissus est.*

Schmidlinus Electori Sax. suspectos facit Consiliarios.

Schmidlinus *animadvertens consentientibus omnium sententiis seque suaque, suosque acriter refutari atque explodi, statim universos & singulos artibus ac dolis suis Electori suspectos reddidit, persuasitque, Celsitudinem ejus in tota ditione sua, etiam inter omnes Consiliarios, ne unicum quidem habere fidum: Nec se, sed Celsitudinem ejus peti, ac nunc omninò opus esse severâ animadversione: In posterum non audiendos ullos ampliùs, sed ad Executionem quàm primùm procedendum. His verbis adeò irritatus & inflammatus dicebatur Optimus alioquin & Clementissimus Princeps, ut qui ejus Celsitudinem observarunt, palàm dixerint, non visam esse unquam antehac ita supra modum commotam. Rem itaque totam in Suevum istum rejecit, cui etiam omnia legenda & judicanda commisit; tres etiam ei petenti adjunxit Notarios seu Scribas, quibus dies noctesque dictavit Theologus scilicet mandata sanguine scripta. Vuitebergenses inclementissimè scriptas literas acceperunt, quibus adjunctæ erant sex quæstiones insidiosissimæ, ad quas tamen responderunt non minus cautè, quàm animosè & promptè.*

Elector Sax. Schmidlino Inquisitionem soli tradit. Schmidlini literæ sanguine scriptæ.

Wier begehren her mitt ernstlich befehlende. Jhr wollet euwre pflicht alsbald der Universität auf sagen / wo ferne Jhr in unser Raths bestallung und diensten bleiben und unsere gnade erhalten wollet: Uns auch schrifftlichen zu Schicken / ob und mitt was worten ihr solches gethan: Damitt wier neben andern solchen der Universität zu Schicken: Es auch dar für halten das wier dissen hochwichtige ursachen haben. Sind auch sonsten mitt gnaden gnädigst gewogen.

Literæ de Schmidlini tyrannide.

Hinc ex Saxonia ad amicum quendam scriptum fuit, Schmidlinum, *in ea, quam instituerat Visitatione ad quinquaginta ferè Pastores, etiam qui Concordiæ formulæ subscripsissent, paræciis & sedibus suis ejecisse, propter solam suspicionem, quòd non satis honorificè de ista formula sentirent & loquerentur. Consistoriis etiam in Provincia ista ademptam esse omnem cognoscendæ causæ facultatem, sive de dogmatibus, sive de moribus & disciplina alicui controversia moveatur. Totam autem cognitionem revocatam esse ad aulam præcipuè, & qui in ea præsideant Theologos, quorum sint quinque, & inter eos coryphæus* Schmidlinus.

In eandem sententiam alius quidam sic scripsit: Iacobus Schmidlinus in Electoratu Saxoniæ & vicinis regionibus summam rerum Ecclesiasticarum potestatem exercet. Visitationem habuit, in qua Hispanicæ Inquisitionis artificium imitatus est, & ultra 40. Pastores parœciis suis exegit ac in exilium misit. Minatur omnibus Academiis & Consistoriis atrocia quæque. Causatur omnia plena esse secretis fraudibus. Dubitat de constantia eorum, qui libro Concordiæ subscripserunt. Professores artium, qui Vuitebergæ in priori consensu manserunt, quoniam sibi quoque jam periculum certum imminere intelligunt, de dimittenda vocatione & discessu cogitant, & jam aliqui discesserunt. Dixit Schmidlinus publicè pro suggestu Vuitebergæ, jam 30. annis ex eo loco non fuisse veram & puram doctrinam de Filio Dei auditam, nec meliùs quicquam de eo docuisse Pastores, quàm Turcicus Alcoranus faciat. Hâc calumniâ tota Academia & omnis populus gravissimè offensus est: nemo tamen audet querelam de tantis injuriis movere, *&c. Alius hæc scripsit:* Schmidlino & Selneccero authoribus cautum est, ne Corpus doctrinæ Philippi sub pœna 3000. florenorum quis prelo subjiciat: ac eò res rediit, ut multi boni viri à suis officiis removeantur, quòd Philippi Corpus doctrinæ vel saltem improbare nolunt.

Paulò post in finibus ditionis Mechelburgensis Conventus præcipuorum quorundam Prin-

Conventus Mechelburgensis in quo Regem Daniæ, Duces Holsatiæ & Pomeraniæ ad subscriptionem pellicere conati sunt.

Principum, qui authoritate sui nominis causam Iacob Andreanam hactenus promoverunt, celebratus fuit, in quo Elector Saxoniæ & Brandeburgensis Regem Daniæ & Duces Holsatiæ ac Pomeraniæ, qui hactenus cum alis multis Principibus Pandoram-Bergensem repudiarunt, ad societatem subscriptionis invitare & pellicere conati sunt. Scripsit autem ad Regem Daniæ Paulus ab Eizen *gravem epistolam, in qua plures causas exponit*, ob quas Concordiæ formulam approbare se posse negat, & ad liberam disputationem provocat, in qua, nisi errorum non tolerandorum in Ecclesia, factionem Ubiquisticam non convincat, nullum supplicium se recusaturum ostendit.

Vuandalicarum civitatū fœdus de non ferēdis iis in suis Rebusp. qui libro Cōcordiæ nō subscripserint.

Eodem quoque tempore septem illæ Civitates, quas vulgò, Vuandalicas (die Wendischen Stätt) *nominant, & quarum capita sunt* Lubeca, Hamburgum *&* Rostochium, *fœdus inter se inisse dicebantur, ne quenquam cujuscunque tandem sit ordinis, in Rebuspublicis suis ferant, aut ejectum recipiant, qui non conformem se per omnia novæ isti Concordiæ formulæ gerat. Hoc non sine peculiari exultatione & plausu pro concione proclamantem* Pouchenium *audivisse se multi boni & fide digni viri confirmarunt, cùm ad gratiarum actionem pro tam egregiâ conventione auditores suos publicè exhortarentur: dixisseque eum insuper testari sunt*, se quantumvis pauperem, tamen, si daretur optio, decretum illud magnâ vi pecuniæ non commutaturum.

Nicolai Rhodingi judicia de Formula Concordiæ ejusque subscriptione.

Quum etiam Bipontino Principi Formulæ Concordiæ subscriptio multum negotii facesseret, & hoc ipso tempore ex Landgravii Theologo insigni D. Nicolao Rhodingo, *Pastore Marpurgensi Ecclesiæ ejusdemque Scholæ Professore.* Panthaleon Candidus, *Superintendens & Pastor Bipontinus quæreret, quid ipse de Libro Concordiæ, & de toto isto negotio ac controversia, sentiret & judicaret, inter alia hæc ei scripsit:* Plerique Verbi Ministri apud nos, sine omni tergiversatione, sua subscriptione librum illum approbârunt: reliqui cum conditione: nam dogma illud de Corporis Christi Ubiquitate probare noluerunt. In horum numero me quoque esse non dissimulo. Cur verò ab illis dissentiam, qui Ubiquitatem Corporis Christi statuunt, paucis exponam, quia id à me requiris. Principio de Christi Corpore (quoad eius essentiam & substantiam) nihil aliud sentire possum, quàm quòd de hominis corpore sentiri debet: nisi veritatem corporis ipsius in dubium vocare velimus. Christus ante & post glorificationem, non verbis modò Corporis sui veritatem asseruit, sed sensibus quoque videndam palpandamque proposuit. Christi ergo Corpus visibile, & per consequens finitum est. Christus, quoad Humanam Naturam non est amplius in mundo, quia ad Patrem ivit & mundum reliquit. Quum de Lazaro dixisset Christus Ioan. 11. *Lazarus mortuus est*; adjunxit dicens; *& gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi.* Augustinus epist. 57. ad Dardanum clarè asserit, *Christum suâ Humanitate nunc esse in Cœlis, & hanc Confessionem Christianam vocat*, &c. *Vide plura parte altera nostræ historiæ Sacramentariæ in principio Anni* 1580.

Rodingus cur Ubiquitatem corporis Christi probare noluerit.

Eo ipso etiam mense quo mortuus est Rhodingus *ad* D. Rod. Gualtherum *Ecclesiæ Tigurinæ Pastorem, sic inter alia scripsit:* Placuit mihi inprimis solida tua confutatio argumentorum, quibus adversarii ad stabiliendum suum dogma hodie uti solent. Illi verò omnia argumenta firma suo more eludunt, & ad hypostaticam unionem se convertunt, quam omnibus argumentis, quamvis firmissimis opponere solent. Novus Concordiæ liber, quem tu rectè *Pandoram* vocas excusus est in Misnia, & superiore Mense Maio venalis aliquandiu fuit: Venditio verò mox inhibita, quia Præfatio Principum desiderabatur. Vidi nuper Cassellis exemplar, ad Principem *Guilhelmum* missum. In fine adjectus est infinitus numerus eorum qui subscripserunt. Displicet sanè multis piis & doctis viris, quòd tanta res à tam paucis hominibus suscepta & acta sit, quæ in communi aliqua & frequenti piorum & eruditorum Synodo deliberari & tractari debuit: sicut in veteri Ecclesia factum est. Non parùm etiam fabricatores istos perturbat, quòd multi doctorum virorum libri contra illum eduntur & passim circumferuntur. Metuunt siquidem ne doctorum & gravium Theologorum judicia non spernenda, authoritatem atque omnem fidem novo libro detrahant. Rumor huc perlatus est, *D. Bezam, Lambertum, Danæum*, te atque alios alios adornare & conscribere librum, qui novo isti fœtui opponatur, & maculas atque errores demonstret & ob oculos ponat, &c. *Marpurg. 6. Septem. Anno* 80.

CAPUT XXVI.

De Præfatione Libri Concordiæ.

Bergenses Præfatione Formulæ Concordiæ Principibus & Theologis fucum facere, eosque ad subscriptionem pellicere conantur.

Quum itaque, ut ex superioribus patet, Elector Palatinus, Landgravius, *aliique multi Principes, Comites, Barones, & Respublicæ, Libro Concordiæ subscribere recusarent, priusquam vel in libera Synodo examinatus*

natus, & ii, qui in hoc Libro condemnarentur, in ea quoque auditi essent, vel saltem ea mutarentur in isto Libro, quæ in transmissis Censuris suis annotassent, quæque ipsos à subscriptione dehortarentur, aliâ viâ Bergenses Patres eos aggressi sunt. Mens quidem eorum, ut antehac, ita nunc quoque immota & obfirmata mansit, de non corrigendo libro vel in minutissimo verbulo: hoc dolo autem & hac fraude præstringere oculos & mentes optimorum Principum conantur, si Præfationem libri conscribant, & Principibus persuadeant, ea quæ in transmissis Censuris ac judiciis in Libro Concordiæ desiderata sint, & plurimos à subscriptione hactenus avocarint, præsertim quæ ad Vbiquitatem & phrases seu modos loquẽdi inusitatos pertineant, sic esse in Præfatione declarata & explicata, ut citra omnem ampliorem deliberationem & moram bona cum conscientia ei subscribi possit.

Concinnatores præfationis non Principes sed Bergenses Patres.

Placet hoc Consilium idque etiam in Schmalcaldensi Conventu proponitur & approbatur, fraus tamen sub eo latens non animadvertitur. Die itaque 25. Februarii Bergam denuò Schmidlinus cum suo Kemnitio venit, ibique Præfationem hanc conscripserunt, in qua suas καινοφωνίας, seu novas & hactenus in Ecclesia Christi inusitatas phrases ac modos loquendi de Persona Christi, &, ut ipsi loquuntur, Divina Majestate Humanæ eius Naturæ, primò testimoniis Verbi Dei & sacræ Scripturæ deinde etiam Patrum primitivæ Ecclesiæ probare conantur.

Nota prodigium Bergæ.

Eâ nocte quâ Bergam venerunt Duum viri isti, inusitatus quidam tremor magnum Templum concussit tanto prodigio, ut æditius, qui in Templo vigiles egerunt, totum ædificium corruiturum visum fuerit. Sequenti die cum essent Cantores ad usitatas preculas demurmurandas convocandi, Campana ad primum attractum rupta est, & pro tinnitu insolitum barritum edidit.

Præfatio à Schmidlino scripta sub nomine Principũ Formulæ Concordiæ præfigitur.

Etsi verò à duobus istis Bergensibus Patribus Præfatio hæc concinnata & conscripta fuerit, Principum tamen nomine, qui subscripserunt, Formulæ Concordiæ, tanquam Medusæ caput, præfixa, & fraudulenter Illustrissimis Principibus supposita fuit: quorum bonitate ac zelo, ut alias sæpe, sic jam etiam impudenter abusi sunt eosque magnificis quidem, sed tamen falsis & vanis pollicitationibus deceperunt. Non enim conceptam eam esse, ab Electoribus, aut eorum Consiliariis & Secretariis in Cancellariis eorum, sed in Vulcani officina fabricatam, Stylus, inprimis verò hæc inusitata & peregrina Præfationis verba, Substantialiter, Habitualiter, Essentialiter, Formaliter, Subjectivè, &c. satis produnt & declarant, quæ in Cancellariis ignotissima hactenus & à Bergensibus ex impurissimis Scholasticorum libris ad fallendos & decipiendos non solùm simpliciores sed ipsos etiam Principes decerpta fuerunt.

CAPVT XXVII.

Quæ Præfationem scriptam secuta sint proximè.

Præfatio mittitur à Saxone Principibus.

PRæfationem sic adornatam & scriptam cùm à Bergensibus accepisset Saxoniæ Elector, eam cum Formula Concordiæ suo & Brandenburgensis nomine rursus hinc inde ad recusantes Principis misit, & subscriptionem acrius quàm antehac nunquam flagitavit.

Conventus Cassellanus subscriptionem recusantium.

Martio igitur Mense Anno 1579. ab Illustrissimo Principe Vuilhelmo Landgravio Cassellas indicitur Conventus eorum, qui nec libro Concordiæ subscribere, nec Præfationem, & editionem seu publicationem Libri approbare voluerunt. Anhaltini Principis nomine adfuerunt tres Superintendentes, quorum præcipuus fuit M. Wolfangus Amlingus: Landgravii autem Superintendens Cassellanus Bartholomæus Major, Georgius Shonius, Ferinarius & Pædagogiarcha: Noribergensium unus Durnhoferus: deinde multi politici Consiliarii. In eo quæsitum est præcipuè, quibus rationibus schismatis scandalum ab Augustanæ Confessionis Ordinibus declinari posset: Si Concordiæ iste Liber, qui jam sub prælo esse dicebatur, in publicum emitteretur? Quid denique Subscriptionem recusantibus consilii capiendum, cùm pro veritatis assertione, tum ut testarentur, quàm graviter ferrent intempestivam crudi istius fœtus editionem.

Capita in hoc Conventu ad deliberandum proposita.

Decreta huius conventus.

Rebus itaque probè ponderatis, communi omnium, qui adfuerunt consensu decretum est, ne quispiam nunc quidem scriptis cum authoribus Libri decertaret, quia metuere oporteret, ne ex defensionibus graviores & pertinaciores utrinque contentiones ortæ, novæ liti materiam, & horribilibus in Ecclesia distractionibus causam præberent, quibus offensi irritatique tam Principes quàm populus mutuis in seipsos odiis, haud dubiè in crudelissima tandem dissidia, vel hostiles conflictus erupturis, exasperari possent. Verùm ut his periculis maturè obviam iretur, visum est, omnes vias ac rationes tentari debere, quibus publicatio Libri aut impediretur, aut saltem aliquò usque protraheretur: Id quod facilè ab Electoribus Patronis Libri impetrari posset, si ad hos omnium recusantium seu Protestantium nomine grave aliquod & nervosum scriptum mitteretur, in quo ab iisdem seriò peteretur, ut Dei inprimis, deinde & Sacro-Sanctæ veritatis

Religionis

Religionis item nostræ, pacis, quietis & Reipublicæ, denique etiam Reputationis Ordinum Augustanæ Confessionis rationem habere vellent, & hoc potius agerent, ut periculosum schisma & infinita mala ex hoc manatura, ab Ecclesiis & familiis suis averterentur. Itaque consultissimum fore, ut priusquam edatur Liber, in libera Synodo, ad veteris Ecclesiæ, & à multis Annis usitatum morem examinandus & dijudicandus liberis omnium animadversionibus, censuris ac sententiis proponatur. Et hoc quidem eò magis faciendum esse, quia nostræ Ecclesiæ idem semper à Pontificiis postulaverint. Si autem omninò necessariam hanc & justam cognitionem repudiare velint, cogitent, quàm sinistræ in singulorum animis suspiciones, quantæ etiam turbæ atque rixæ secuturæ sint, si (quod primum atque proximum futurum sit) Theologi, Principum suorum nomine ac patrocinio abusi, homines innocentes & non auditos, sine præcedente legitima, & veteri Ecclesiæ usitata causæ cognitione, non nisi ex præjudicio multitudinis, & affectata dominandi in Ecclesia potestate, turpissimâ crudelitate pro more suo condemnare perrexerint: quid porrò eventurum sit, si recusantes Principum violentiam, & Theologorum furores à cervicibus suis vel inviti depellere cogantur, &c. Hoc igitur argumentum prolixè tractatum & scripto comprehensum est, additis suis locis ad rem pertinentibus & causis, quæ alicujus momenti visa sunt, plurimis: videlicet.

Mala ex publicatione cōdemnationum secutura.

I. Hoc certè primum fuisse Electorum consilium, ut Concordiæ Liber in publico & libero Conventu propositus atque examinatus approbaretur: Sed nunc authores pessimæ causæ suæ diffidentes, repudiato salutari hoc consilio, aliam viam quærere, quâ violento impetu, nullo jure injuriis maximis perrumpere valeant.

II. Cùm Libro præfixus Titulus sit, UNIVERSALIS, Perspicuæ, planæ & absolutæ Repetitionis & Declarationis aliquot Articulorum Confessionis Augustanæ, *necessitatem postulare, ne edatur ille, nisi prius vel saltem Ordinum Augustanæ Confessionis consensu judicioque requisito: quod si secus, Titulum esse vanum atque adulterinum, neque hac in parte valiturum argumentum à multitudine, quod nec Pontificiis hactenus concessum fuerit.*

III. Processum in colligendis & extorquendis suffragiis & subscriptionibus esse insuitatum, imò inauditum: eundem à nobis reprehensum in Pontificiis: Considerari debere exempla Cyrilli contra Nestorium, & quid Eutycheti acciderit.

IV. Doctrinam Libri (quod testarentur multa multorum Theologorum Iudicia & Censuræ) in plerisque Articulis esse falsam, impiam, novam, periculosam, nec Verbo Dei nec Augustanæ Confessioni conformem, in quibusdam etiam dissentientem ab iis Articulis, de quibus inter nos & Pontificios nulla unquam fuerit controversia.

V. Si Liber iste sub nomine & authoritate Electorum publicari debeat, atque ita hi controversias, à quibusdam contentiosis Theologis motas, suas facere velint, diligenter considerandum esse quibus rationibus defendere velint insertas Libro condemnationes hæreticas eorum qui gravissimis de causis bonâ conscientiâ subscribere non potuerunt: sicut nuper Selneccerus *in quadam pagella contra* Bezam *scripsit* Eos, qui Libri huius fidem amplecti nollent diabolicæ pertinaciæ suæ permittendos esse. *Hoc inter Ordines Augustanæ Confessionis hactenus non fuisse usitatum, neque ex his quenquam potestatem habere tale aliquid tentandi. Metuendum denique horribile schisma inter Ordines.*

VI. His denique accedere, quod multi ex iis, qui subscripserunt, vel ex inscitiâ, vel metu, vel quovis modo coacti, jam pœnitentia ducantur, & conscientiæ doloribus non parum vexentur. Quidam etiam non nisi certis conditionibus subscripserunt, persuasi, Synodi judicio Librum subjectum iri. Vbi si non communibus omnium suffragiis reciperetur, subscriptionem suam pro nihilo habendam. Iam verò cum multi etiam post publicationem demùm intellecturi sint, quantum subscribendo peccaverint, præsertim cùm se turpiter deceptos viderint haud dubiè subscriptionem suam retractaturos: Vnde facilè æstimari possit, quæ probra, & quam enormia scandala secutura sint. Addendum his, quod finem Liber à Principibus quæsitum & optatum, Concordiam nimirum reformatarum Ecclesiarum, & silentium Pontificiorum, nunquam assecuturus sit.

Ex his omnibus in unum Syntagma collectis ac redactis, Scriptum concinnatum est argumento pio & prudenti, orationeque diserta, & gravi & erudita, quod Landgravius Vuilhelmus & Princeps Anhaldinus Ioachimus Ernestus, *suo & reliquorum Protestantium nomine ad* Saxonem *&* Brandeburgicum *miserunt Mens tamen Saxonis immota mansit de edendo & publicando Libro,*

Electorē Palatinum monet Landgravius ut subscriptionē paulisper suspendat.

Quia etiam constabat, Præfationem Bergensi libro præfigendam, Ludovico *Electori Palatino jam transmissam esse, & subscriptionem Bergensis Sphyngis denuò ab eo peti, ac metuendum erat, ne Elector se flecti pateretur,* Landgravius *literas ad eum mittit, quibus eum de Conventu Castellano certiorem facit, petitque, ut subscriptionem paulisper suspendat, pollicitus, se, quod in Conventu illo deliberatum fuerit, cum ipso postea communicaturum esse, quod etiam factum est.*

Elector,

Ludovicus Elector Palatinus tandem subscribit Formulæ non tamen absolutè.

Elector *verò* Palatinus, *licet primùm difficilem sese in subscriptione Libri, nisi in quibusdam mutaretur & corrigeretur, exhibuerit, quoniam tamen sibi persuaderi passus est à* Schmidlino *& aliis, suis prioribus objectis, censuris & admonitionibus, quæ Celsitudinem eius à subscriptione hactenus avocarant, in* Præfatione *satisfactum esse, subscripsit etiam ipse tandem, non tamen absolutè & simpliciter, ut cæteri Electores & Principes, sed ita, ut nomen suum in Catalogo Electorum & Principum, qui subscripserunt, saltem esse pateretur. De quo* Lucas Hosiander, *postea in scripto quodam circa Annum Domini* 1583. *publicato, ut Heydelbergenses referunt in Epistola sua consolatoria ad* Schmidlinum *&* Hosiandrum *Anno* 84. *edita, indicat,* Ludovico Electori Palatino diu multumque dissuasum fuisse Libri Concordiæ receptionem ac subscriptionem, multosque scrupulos illi diu obtinuisse, donec illi VIS fieret, & NECESSARIO ac sine INTERMISSIONE Liber iste publicandus esset: tunc hoc ab eius Celsitudine postulatum fuisse, ut saltem NOMEN SVVM IN ILLO LIBRO esse pateretur. *Egregia certè ratio istorum Theologorum: Si quis ita sentiat, sive non sentiat; sive scrupulos habeat, sive non habeat saltem suum* Nomen *alicui scripto adscribi patiatur. O irrefragabile argumentum Consensus Optimi Electoris, quod multis, & frequentibus, & importunis legationibus, & fallacibus orationibus ab eo Theologi sub nomine Principum extorserunt, ut Nomen suum in Bergensi Formula saltem esse pateretur. Est & hoc luculentissimum argumentum, nullius, per quàm exigui consensus Electoris, quòd in Catalogo obscurorum virorum, Formulæ Concordiæ annexo, ne unius quidem Professoris, Pastoris aut Ludimagistri in toto Palatinatu nomen continetur.*

Hosiander de subscriptione Electoris Palatini Pag. 32. Pag. 15.

Interea Dominicâ primâ post Trinitatis, quæ tunc incidit in diem 21. *Iunii* Iacobus Schmidlinus *ut Academiæ studiosis & plebi Civitatis Concordiæ Librum commendaret, &* Philippi *scripta Theologica in contemptum ac odium adduceret, tribunitiam concionem Vuitebergæ habuit, contra* Philippum Melanthonem; *de quo dicere non erubuit, quòd Augustanam Confessionem eiusque Apologiam corruperit & adulterarit, & in eius Corpore Doctrinæ insignes nequitiæ, doli ac fraudes contineantur.*

Verba eius formula hæc fuerunt: Erstlich hat man sich vnderstandē die Augspurgische Confession zuverfelschē/ wie sie dañ auch verfelscht ist. Mercktes wol/ dañ das ist waar daß wort sind rauß gethan/ darauf der gantze handel beruhet/ vñ ander dargegen wider ein gesetzt. Vñ hat man das thůn dörfen ein dē Bůch/ daß nicht eines Mãnes/ nicht zweier nicht dreier sonder/ es sind mehr leutte darbey gewesen/ da man sie gemacht:/ vñ ist ein Bekantnuß der Fürsten vñ Herren/ die solt man zuvor darum̃ gefragt haben/ ob es inen gelegen/ daß man wort herauß/ vñ ander dagegen hinein thue: Dañ es gebürt einē Mañ nicht/ es ist eine gemeine Confeßion. Damit man aber nicht sagen vñ gedencken möcht/ es seye erdichtet vñ ohn geferd geschehen/ so wil ich hie zum exempel sagen von dē Artickel deß Nachtmals Christi. Da zuvor gestandē/ daß der leyb vnd das blutt Christi warhaftig gegenwertig im H. Nachtmal sey/ da hat man daß wörtlin/ Gegengenwertig/ rauß gethan/ daß hat rauß gemůßt: Mercks wol/ rauß hats gemůßt. Das heißt ia verfelschen/ nich erklerē:/ Dañ Gegenwertig/ ist ein gůtt Teutsch wort. Hie kan E. L. wol abnemmen/ wohin es gemeinet sey. Item/ eben in dem selben Artickel ist zuvor darbey gestanden/ vnd wirt die gegelehr verworffen/ daß hat man auch herauß gethan/ hats außgelöschet. Dz ist ia eine grobe verfelschung/ ein groß Bubenstuck/ es solts ia ein paur verstehen/ der nicht läsen oder schreiben kan.

Darnach wer der schreiber gewesen der Apologia/ alda in der Apologia im Artickel von dē Freienwillē ist gestandē/ daß allein der H. Geist in vns wircke:/ Da hat man das wörtlin/ Allein/ außgetilget vnd weg gestrichē. Darnach/ da zuvor gestandē/ Das wircket nicht deß menschē wille/ da hat man das wörtlin/ Allein/ wider hinein gesetzt/ vnd so gelesen/ Das wirckt nicht allein deß menschen wille. Zuvor hats geheissen/ Der Freyewille wircket nichts:/ Jetzund heißt es Der Freye wille wirckt nit Allein. Wenn daß ein Jurist thete in weltlichē sachē/ sagte man/ es were ein Bubenstuck: In geistlichen sachen/ obs nicht ein Schelmenstuck heissen soll/ oder wz anders/ gebe ich iederman zuerkennen. Zu drittē/ D. Luther hat ein kurtzen Catechismũ gemachet/ den haben sie verfelschet/ vnd seine frage rauß gethan und andere fragen rein gethan/ vnd den titel gleich wol gemachet/ D. Luthers Catechismus. Ist das nit mit bubenstucken vmbgangen? Sind das nicht buben? Sind das nicht bubenstuck? Ist aber darbey nicht bliben/ sonder man ist damit vmgangen/ das man den leutten den Catechismũ Lutheri gar wöllen auß den händen nemen/ vñ haben einen newen Catechismũ gemacht/ den selben gantz genommen auß den buch Corpus Doctrinæ/ darinnen diese bubenstuck alle stehen. Mercks wol/ auß den Corpus Doctrinæ ists genommen darinnen alle ihre bubenstuck stehen.

Ad hæc tamen verba furiosi istius hominis strepitus ingens in ipso templo à studiosis excitatus fuit.

In eandem sententiam scripsit etiam Schmidlinus de Philippo *in Admonitione sua virulentissima ad* Iohan. Sturmii *Apologeticam epistolam. Verba eius hæc sunt:* Philippus hab ein

es leider wahr vnd am tag/ daß er einẽ gottlosen raht gebẽ. Es sey auch offenbar/ dz er nicht standhaft geblibẽ/ sondern so bald Luther dẽ kopf nider gelegt/ habe er mit seiner Philosoph. Theologia vnd falscher vnreiner lehr/ angefangẽ nit allein die iugend in irthum zuführen/ sondern auch die Kirchẽ/ ia gantze Chur- vnd Fürstenthum in abfall zubringen/ mit seinem gottlosẽ werbarẽ rahtschlag. An Weylandt Churfürsten Friderichen/ Pfaltzgravẽ/ hab er in der Churfürstliche Pfaltz/ wie auch in der Chur Sachsẽ/ vnd andern orthẽ mehr/ einẽ grewlichẽ iammer vnd vnruhe gestifftet/ dz getrewe Kirchen vnd Schuldiener außgetriben/ vnd an ihr statt Zwinglische Schwermer an genommen. Zu Wormbs auff eim Colloquio sey Phippus so hirnschellig vnd trotzig gewesen/ daß kein mensch mit im hernach kommen können: Er habe es alles nach seinem Schedel gemachet vndanßgeführet: vnd dergleichen mordio geschrey mehr führet Schmidlin daselbst vber Philippum.

Quid nove censor agis, confidentissime fabrûm?
Qui solà fortis futilitate vir es.
Inque Melanthonis festucam quæris ocellis.
Nec propriam tollis tu miser ipse trabem.
Qui non agnoscis præstantia dona Philippi.
Eius & in nævis lumina fixa tenes.
Tolle prius, quæ multa tuo est in corpore mendam,
Dum potes errores carpere, carpe tuos.

CAPUT XXVIII.

Illustrissimi Principis Iohannis Casimiri Palatini Scriptum ad Fratrem Electorem Palatinum Ludovicum, in quo graves causas indicat, ob quas ipse Concordiæ Libro, eiusque Præfationi nec velit nec debeat subscribere.

E*lector quoque Palatinus Ludovicus post subscriptionem suam ad Fratrem* Iohannem Casimirum *Principem scribit* 20. *die Augusti Mensis, eumque, ut idem faceret quod ipse fecisset, hortatur, quum omnia sic in Præfatione declarata & explicata sint, ut bona cum conscientia hoc facere posit. Princeps* Iohannes Casimirus *ei respondit* 22. *die Septembris & graves, maximique ponderis ac momenti rationes adduxit, propter quas eius Celsitudo aliique Principes, ne nunc quidem vel Præfationi, vel Libro Concordiæ subscribere, eumque suo calculo approbare queant. Et quia Responsum hoc gravissimum judicium piissimi Principis non tantum de Concordiæ libro, eiusque Præfatione, sed etiam de tota Vbiquistarum doctrina continet, nec etiam publicè, quod quidem ego sciam, exstet, non gravabor & in perpetuam Principis memoriam, & in Lectoris gratiam integrum, è Germanico fideliter translatum adjicere. Sic igitur de verbo ad verbum habet.*

Illustrissime Princeps ac Frater dilectissime, literas Celsitud. T. Concordiæ opus concernentes, præteritis diebus accepimus, easque, unà cum adjuncta *Præfatione*, legimus: At non lubenter intelleximus Celsitudinem T. abjecto priori judicio gravissimo, aliorumque Principum seriis & Christianis admonitionibus, illud acceptasse & approbasse. Quoniam autem Celsitudinem T. existimat *Præfatione* illa, eiusque declaratione ita sibi satisfactum, ut ampliore deliberatione opus non habeat: adhæc, dictum Librum Verbo Dei satis superque munitum, eique per omnia consentaneum: præterea, divinæ gloriæ, & Verbi Dei propagationi: Ecclesiarum item paci & tranquillitati, posteritatisque saluti accommodatissimum: concordiæ denique conservandæ vinculo aptissimum, nec in cujusquam detrimentum injuriam ac ignominiam conscriptum: Ideoque Nos etiam fraternè adhortatur, ne à se aliisque Principibus, qui subscripserunt, secessionem faciamus, & dictum Opus Pontificiorum ludibriis calumniisque exponamus, sed id subscriptione quoque nostrâ approbemus: Primùm quidem non dubitamus Celsitudinem V. ut & reliquos Electores ac Principes, qui hoc Opus procurarunt hactenus, bonum & laudabilem scopum præfixum habere: & revera nihil melius, nihilque laude foret dignius, quàm pium firmumque consensum in causa Religionis instituere ac conservare: Nos etiam, dum hujus lucis usurâ frui conceditur, nihil magis in votis habebimus, quàm ut eiusmodi consensus institui possit: Num verò Theologi illi, qui sunt Operis hujus architecti, & quorum artibus Celsitudo T. cæterique Principes adducti, subscriptionibus suis id approbarunt, eundem vobiscum scopum, seu finem propositum habeant? an verò ambitione suâ impellantur, & suas semel conceptas opiniones & errores, sub Electorum ac Principum nominè & authoritate, hominibus obtrudere, & palliare conentur? an etiam hic

modus

modus & via sit ad partem, citra omnem præcedentem communem & legitimam deliberationem, ac consensum eorum, ad quos hoc pertinet negotium, suffragia colligendi, & in Christi Ecclesia concordiam plantandi? ipse eventus satis superque docebit: Et Celsitudio T. sicut etiam *Elector Saxoniæ*, &c. ex *Reginæ Angliæ*, *Vuilhelmi Landgravii* Hassiæ nostris aliorumque multis & amantissimis admonitionibus, causas ob quas hoc Opus; non tam propter insonsuetum Processum & agendi modum quàm propter monstrosa & horrenda dogmata, quæ *Iacobus Andreæ* hoc Concordiæ libro Electoribus cæterisque Principipus instillare & obtrudere conatur, dissuasissimus, jam antea cognovit. Cùm etiam ex Præfatione intelligere non possimus, quòd vel Celsitud. T. vel aliorum Principum judiciorum ulla sit habita ratio, facile ex his intelligit C. V. causam nullam esse, propter quam à sententia nostra discedere debeamus, ideoque excusatos nos fraternè habebit, si bonâ conscientiâ, salvoque nostro honore, hæc nostra subscriptione approbare non possumus: Idque sequentibus de causis.

Primò, quod nemine hactenus ad deliberationem hujus operis legitimè requisiti & vocati sumus.

1. Causæ ob quas Ioh. Casimirus Palatinus Libro concordiæ & eius præfatione subscribere noluit.

Secundò, quod grave nobis videtur, nostra approbatione vel subscriptione insolitum processum in Christi Ecclesia, & Religionis causa, per suffragia vel practicis emendicata, vel vi extorta, aliis in præjudicium confirmare. Si enim hoc valere deberet, concederetur, ut pauci quidam Theologi sub nomine & authoritate Electorum ac Principum, possent aliis Religionis Statibus à se ipsis confictas opiniones obtrudere, vel etiam novum & peculiarem sensum Augustanæ Confessionis ab omnibus Ordinibus communiter receptæ, affingere: Quis, oro, tam obesæ naris est, ut non subodoretur, ex hoc præjudiciali opere, si non majorem, at certè simillimum Papatui Primatum & peculiarem dominatum brevi tempore introduci posse? Illud quoque C. T. diligenter considerare & expendere debet, si alii quoque, qui ab horum Principum & Theologorum partibus non stant, idem suo tempore tentarent, & fortasse plures suæ sententiæ subscriptores approbatoresque non tantùm in Germania, sed etiam in toto Christiano orbe, haberent quæ schismata, simultates, dissidia, dilacerationes & alia mala inde exoriri possent, & quid de iis posteritas judicatura esset. In primitivæ Ecclesiæ historia legimus, in subscriptionibus eiusmodi longè aliu m modum usurpatum observatumque fuisse: nec enim, nisi extremâ necessitate efflagitante, de rebus controversis jam satis superque ventilatis atque decisis, ab iis qui publicis interfuerant deliberationibus non invitis aut coactis, sed volentibus suffragantibusque subscriptiones petitæ sunt. Arrianarum quoque controversiarum exempla satis declarant, quàm magna detrimenta ex imprudenter & temerè extortis subscriptionibus sint consequuta. Historiæ pariter testes sunt locupletissimæ, quemadmodum publica Ecclesiæ certamina per talem processum & agendi modum magis magisque aucta sint, tantasque vires progressu temporis acquisiverint, ut ignobilis multitudo istorum rixarum pertæsa, Mahometico Alcorano fores & fenestras aperuerit. In historiis denique exempla invenire licet eorum, qui subscriptiones suas non solùm astu, sed minis etiam à sese extortas, aut revocarunt postea, aut non sine vehementissimo animi dolore & acerbitate vitam finierunt: sicut etiam non ita pridem accidisse cognovimus, ut nonnulli, qui libro Concordiæ subscripserunt, aut metu impulsi, aut fraude circumventi, cognito dolo, reque diligentius secum perpensa, furore & rabie quadam correpti, aliisve periculosissimis animi motibus miserè divexati fuerint.

2. Modus inusitatus in cõscribenda & suffragiis muniendia Formula concordiæ.

Tertiò, in lectione libri Concordiæ reperimus, complurium articulorum, de quibus hucusque, sicut etiam nunc, in Saxonicis tantum Ecclesiis certamen fuit, mentionem fieri, à quibus & nostræ vicinæ Ecclesiæ Scholæque hactenus tutæ liberæque fuerunt, deque iis, non auditis partibus, judicium ferri, nimirum, de Libero arbitrio, de Peccato originali, de Fidei justitia, de bonis Operibus de Lege, de Adiaphoris seu ritibus Ecclesiasticis & æterna Dei providentia. Cùm verò subscriptiones post se trahant consensum & approbationem præscriptorum articulorum præjudicium quoque, cum adversæ partis reprehensione: Celsitudo T. facilè æstimare potest, quam nobis, aliisque grave ac molestum sit huic Concordiæ libro subscribere, & nostras Ecclesias alta pace, singulari Dei beneficio, fruentes, & ab offendiculi plenissimis ac perniciosissimis concertationibus liberas, jam demùm novis certaminibus & turbis implicare. Et si res penitius introspiciatur, non alia occurret causa, cur auctores libri hujus & à se aliisque motas controversias Libro huic inseruerint, quàm ut ipsorum opiniones, qua-

3. Ecclesias pace fruentes non esse certaminibus implicandas.

propter

propter auctores apud plerosque Christiani nominis homines locum nullum, aut patrocinium invenerunt, ab Electoribus & Principibus approbentur, vt ab adversarijs, non ipsi solùm, sed magni quoque nominis & potentiæ Principes simul oppugnentur.

4. *Formulam Concordiæ eò spectare vt orthodoxa sententia de Cœna exstirpetur.*

Quartò, tam ex *Præfatione*, quàm ipso Libro Concordiæ manifestum est, eò Concordiam hanc Theologorum istorum cùm primis spectare, vt sincera ac pura doctrina de Cœna, eiusque doctores & asseclæ, qui invidioso Calvinistarum nomine appellantur, funditùs excindantur & deleantur: quòd etiam illorum Articulorum de quibus ante hac pugnatum est, tantum ad fucum faciendum mentio fiat: cùm interim Osiandristis, Flaccianis, Antinomis & Vbiquistis non parcatur solùm, sed etiam phrases eorum perversæ & dogmata falsa ac impia excusentur & defendantur in hoc Libro. Hinc in memoriam revocamus, quod antiquissimus doctor *Hilarius* rectè beneque scripsit. *Pacis nomen speciosum esse, & pulchram Concordiæ opinionem, nullam autem veram pacem & stabilem concordiam nisi in Christo esse posse.* Herodi & Pilato conveniebat etiam de Christo, tamen execranda erat concordia. Non secus etiam in Papatu omnes contra Evangelicos consentiunt. Eundem planè processum Theologi isti quoque tenuerunt: licet enim hactenus in mutua viscera sævierint, & inter seipsos hostiliter admodum dimicârint, tamen iam tandem sepositis istis contentionibus cuncti vnanimiter adversus miseros Calvinistas coniurârunt, omnesque suas vires in ipsorum perniciem coniunxerunt. Novit autem Celsit. T. quæ nostra, & aliarum multarum in orbe Christiano Ecclesiarum doctrina & Confessio sit, quodque ea non tantum in Augustana Confessione eiusque Apologia, si in sano sensu intelligantur, fundata, & in Testamento Parentis nostri, sanctissimæ memoriæ, ratificata, sed etiam aliquoties summo cum periculo vitæ nostræ in exteris regnis ac nationibus facto & reipsâ propugnata, atque vnà cum Parente nostro in Comitiis aliisque Conventibus pro virili à nobis defensa sit. Si verò iam approbatione istius Libri agnitam & professam veritatem damnaremus, Celsit. T. facilè iudicare potest, quòd de eo neque Deo neque mundo rationem reddere possemus: dicente Apostolo Hebr. 6. c. *Fieri non potest, vt qui semel fuerint illuminati, gustaverintque donum Cœleste, & participes facti fuerint Spiritûs Sancti, gustaverintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri Seculi: Si prolabantur, vt denuò renoventur per resipiscentiam, vt qui rursum crucifigant sibimetipsis Filium Dei, & ad ignominiam exponant.*

Quintò, etsi à Theologis istis Celsitudini T. persuasum sit, satisfactum esse in *Præfatione* de Condemnationibus, iis qui propter eas subscribere hactenus recusârint, eo quòd non personæ condemnentur, sed falsa tantum & impura doctrina, vt sibi quisque ab ea facilius cavere queat: hæc tamen protestatio contraria est facto: Nam in dicta *Præfatione* apertis verbis dicitur, *non tantum falsam & erroneam, vt loquuntur isti, doctrinam, sed etiam illius præfractos & pertinaces doctores & defensores damnari*: quibus verbis non alios procul dubio intelligunt Theologi illi, quàm eos ipsos, qui illorum portentosa somnia & febriles phantasias approbare nolunt, sed contra eas ex verbo Dei scribunt ac docent, & constanter in agnita veritate perseverant: hos inquam, neque in Scholis, neque in Ecclesiis, imò ne in ditionibus quidem suis pati & ferre volunt prorsùs. Hinc omnibus cordatis & intelligentibus mirum videtur, quòd prætendunt, nolle se Ecclesias extra Imperium Rom. Germanicæ nationis condemnationibus falsorum huiusmodi dogmatum prægravare, quum tamen ipso facto, contra Protestationem hanc, doctrina ipsorum tanquam falsa & impia damnatur, & qui eam recipiunt, in exilium pelluntur. Et quæ potest Ecclesiæ maior ignominia fieri? cur & Papa, aliique tyranni persequuntur fideles, quàm quòd hæreticæ & falsæ doctrinæ insimulantur, Papa cum suis sententiam ferunt, & deinde politico magistratui, tanquam carnificibus suis, exsequutionem imperant, qui se rem gratam Deo facere putant, si tales fune, ferro ac flammâ inclementissimè persequantur. Nec aliter se hæc istorum Protestatio habet, quàm si cui ad crucem vel ignem damnato diceretur, non personam, sed personæ maleficium condemnari. Verùm quid opus est pluribus? Vbiquistarum libri legantur, & mox apparebit, ab illis omnes, suam doctrinam de Cœna non amplectentes, Turcis & Ethnicis deteriores proclamari. Neque etiam minus, sed multò atrocius peccatum est, veritatem, vel incognitam doctrinam, quàm ipsam personam damnare. Quare qui tales Condemnationes & persequutiones, libri Concordiæ approbatione, confirmant ac ratas habent, dictâ *Præfatione* seducuntur, & frustrà ablutione manuum suarum, culpam effusionis Sanguinis, exiliorum & carcerum à sese in alios transferre conantur.

5. *In formula Concordiæ non tantum doctrina, sed ei quoque adhærentes damnantur.*

6. *Formula Concordiæ priora acta omnia in dubium vocantur.*

Sextò, in *Præfatione* illa reperimus, quòd Religionis tractatio, ab Electoribus & Principibus bis Francofurti, & postea Numburgi instituta, cui etiam Illustrissimus Parens

X

rens noster, ſanctæ memoriæ, interfuit, vbi Articulus etiam de Cœna Domini, cum alijs nonnullis declaratus, & Auguſtanæ Confeſſioni vnanimi conſenſu ab omnibus ſubſcriptum eſt: in ſuſpicionem vocetur, tanquam ſi ſub Auguſtanæ Confeſſ. prætextu & nomine, erroneas de Sacramento corporis & ſanguinis Chriſti opiniones, aliosque prodigioſos errores, in Scholas & Eccleſias introduci tentatum fuiſſet. Hoc autem de noſtro Parente, laudatiſſimæ memoriæ Principe, eiuſque Scholis & Eccleſijs dici, prudentes facilè intelligunt. Itaque C.T. ſecum reputet, quanto nobis, Filijs eius, honori foret, & quid alij de nobis iudicaturi eſſent, ſi Dn. Parentis noſtri, aliorumque Electorum ac Principum tam exactè ponderatam, & vnanimi conſenſu confirmatam tractationem, libri Concordiæ approbatione, hac ſuſpicione prægravaremus. Ac vehementer miramur, huiuſmodi tractationes & ſubſcriptiones eò nunc demum aliquos detorquere & in hanc partem interpretari velle, quum omnibus, qui Numburgico Conventui interfuerunt, notiſſimum ſit, Electores & Principes eò venire recuſâſſe, niſi prius in hoc ab omnibus conſenſum ſit, vt omnes Condemnationes devitentur. Nec quenquam fugit, quid dilecto noſtro affini, captivo Duci Saxoniæ *Ioh. Friderico*, tum reſponſum fuerit, quum Condemnationes, præter voluntatem Principum, nominatim contra Dn. Parentem noſtrum vrgeret, & vt communi præſentium Electorum & Principum conſenſu ab hoc ſuo intempeſtiuo inſtituto avocatus fuerit. Adhæc Celſit. Tuam non præterit, cùm Anno 1566. Parens noſter in Auguſtanis Comitijs à Cæſarea Ma. & præſentibus Electorib. ac Principibus, turbulentorum quorundam Theologorum inſtinctu, interrogatus eſſet, quòd aliam, & quidem Auguſtanæ Confeſſioni contrariam doctrinam in ſuis Eccleſijs ac Scholis radices agere patiatur: quid reſponderit, ſe nimirum paratum eſſe, ex Dei verbo, Auguſtana Confeſſ. eiuſque Apologia, quam Nos, iuſſu Parentis noſtri illis exhibuimus ſuam doctrinam tueri ac defendere. Nullus autem inter omnes tunc fuit, qui ipſum falſæ & erroneæ doctrinæ arguere, multò minus convincere voluerit. Propterea C.T. alijque ſine ratione perſuaſi ſunt ab irrequietis Theologis, quòd Auguſtanæ Confeſſ. eiuſque Apologiæ, alius ſenſus, quàm ferat verbum Dei, à nobis noſtriſq; affingatur.

7. *Formula Concordiæ non ſolum verbum Dei ſed etiam Lutheri ſcripta omnia normam doctrinæ facit.*

Septimò, tam ex *Præfatione* quàm ex ipſo Libro liquidò patet, Theologos iſtos non tantum ſcripta Prophetica & Apoſtolica, ac tria Symbola pro norma & regula dijudicandi controverſias ponere, ſed etiam Auguſtanam Confeſſionem, & quidem primam ac immutatam, vt loquitur liber, duos quoque Catechiſmos Lutheri & Smalcaldicos articulos. Sæpè etiam mentionem facit Liber iſte polemicorum Lutheri ſcriptorum, & ex ijs nova ac orthodoxis omnium ætatum Eccleſijs incognita dogmata defendere conatur, & contrariam ſententiam condemnare. Meminimus autem Electores & Principes in omnib. Comitijs, Conventibus & Colloquijs ſemper contra Pontificios proteſtatos eſſe, quòd ipſi in Religione tantum Prophetica & Apoſtolica ſcripta pro infallibili norma agnoſcant, & ad Auguſtanam Confeſſ. vt primùm Carolo 5. Anno 30. exhibita, poſteaque communi conſenſu & approbatione dictorum Electorum ac Principum, atque etiam ipſiuſmet Lutheri declarata & locupletata eſt, provocâſſe. Adhæc neque in Confeſſione Auguſtana, neque Apologia eius, Ordines vnquam vel ad Lutheri vel aliorum hominum ſcripta, ſed ſolùm ad verbum Dei provocârunt. Grave autem nobis videtur, Catechiſmos Lutheri & Smalcaldices Articulos (quos, ſi Verbo Dei conſentiunt, non repudiamus) præſertim verò polemica eius ſcripta, in quibus affectibus ſuis plurimum indulſit, eoſque interdum retractavit, canonizare. Hoc enim pacto non Concordia initur & firmatur, ſed perpetua materia litis poſteritati relinquitur. Adhæc Papiſtæ in ſuo propoſito confirmantur, qui in omnib. ſuis diſputationib. & Colloquijs ad Patres, Decreta Conciliorum, Canones & ſcripta doctorum virorum provocant: qua in re longè ſpecioſiorem prætextum, quàm libri Berg. authores habent.

Octavò, in Libro Concordiæ Status controverſiarum plerunq; non bonâ fide indicatur: nam vnde controverſiæ exortæ ſint: in quo cardo illarum vertatur, in quibus conſenſio vel diſſenſio ſit, vel ſilentio præteritur, vel res tanquam controverſæ citantur, quæ in controverſia nunquam fuerunt: quod plurib. demonſtrari poſſet. Quantum autem referat controverſiæ Statum in quavis re, quæ in dubium vocatur, rectè formare, Æſchinis exemplo probari poteſt, qui iudices Athenienſes ſummâ cõtentione rogavit, efficiant, vt ad ipſum ſcopum, ſeu factam accuſationem reſpondeat Demoſthenes. Ait inſuper, quemadmodum athletæ ſuum locum occupare contendant, ita in rebus controverſis in illam eſſe cum primis curâ incumbendũ, ne controverſiæ Status ſuo moveatur loco. Quoniam igitur Status controverſiarũ nõ vbiq; & bonâ fide, abſq; additione, aut mutatione ſcopi, ad quẽ in omni cõtroverſijs præcipuè reſpiciendũ, refertur vel indicatur: quâ ra-

8. *Formula Concordiæ Status controverſiarum non bonâ fide indicatur.*

ratione ferri de controversijs illis sententia potest sub Electorum & Principum nomine? & quid illi responsuri sunt ad hæc, quorum scripta & doctrina aliter, ac vel omissione vel additione citantur & condemnantur?

9. *In Formulâ Concordiæ Ecclesijs & Scholis orthodoxis multa falsa affingi.*

Nonò, in dicto Bergensi libro, multis Ecclesijs & Scholis, illarumque doctoribus multa falsò affinguntur & tribuuntur: inprimis, quod inter alia scribunt, ac Electoribus & Principibus persuadere conantur, *Calvinistas*, quos ita vocant, *ab initio docuisse, Cœnam Domini externum tantum signum esse, & tesseram, quâ Christiani agnoscantur, in eaque nihil aliud dari vel exhiberi quàm nudum panem ac vinum, quæ absentis Corporis Christi nuda signa sint.* Cùm verò hæc sententia tanquam erronea exploderetur, docuisse eos postea, *Christum verè in Cœna sua præsentem esse*, nempe, *per communicationem Idiomatum*, hoc est, *secundum suam Divinitatem tantum, non secundum Corpus & Sanguinem.* Imò pleniorem progressu temporis declarationem factam, *Corpus* nimirum *in Cœna adesse, non nisi spiritualiter*, hoc est, *suâ virtute, efficaciâ & donis.* Item, *eos Omnipotentiam Dei negare*, & his similia multa. Hæ verò cùm sint putæ puræ calumniæ, quibus innocentissimi homines sine omni ratione & causæ prægravantur, tantum vt in odium adducantur & invisi reddantur, Celsitudini V. iudicandum relinquimus, quàm non deceat nos, & quid totus mundus, posteritas quoque iudicatura esset, si subscriptione nostra ea approbaremus nunc, quæ mox vana, falsa & ficta deprehenderentur.

10. *Formulam Concordiæ falsas, contrarias aut ambiguè positas sententias continere.*

Decimò, ab huiusce Concordiæ libri approbatione & subscriptione meritò abhorremus Nos & alij multi, quòd continet de pluribus valdè arduis articulis, aut ambiguè positas aut inter sese pugnantes, falsasque hinc inde sub involucris & integumentis fucatarum glossarum abditas sententias. Certè libri huius auctores multa diversissimo sensu explicant, & inter se ipsos dissentiunt. Ac licet monstrosa quædam paradoxa, erroneasque opiniones multas, quas antehac in scriptis suis longè lateque propagârunt, in hoc Libro callidè & astutè occultârint Aristarchi isti: non tamen portenta ista, falsasque doctrinas & sententias, præsertim verò Vbiquitatem prodigiosam non expressè in dicto libro reiecerunt, & contrariam doctrinam approbârunt. Experientia quoque satis superque docebit, quòd deliramenta ista Vbiquitatis, & quæ monstra ex illa sequuntur, quibus omnes articuli Christianæ fidei in alienum & planæ contrarium sensum torquentur, imò prorsus evertuntur, canonizaturi sint. Exempli gratiâ. In articulis fidei Christianæ vnum Deum, eundemque solum infinitum, & omnipotentem, Patrem videlicet, Filium & Spiritum Sanctum, credimus & confitemur: *Brentius* contra, *Schmidlinus* eorumque gregales scribunt apertè ac docent in editis à se libris, *proprietates Dei verè ac realiter in Humanam Christi Naturam effusas, ita vt, quod Deus est naturâ, id Humanitas Christi sit ex gratia & per accidens: ideoque Humanitatem Christi non minus esse infinitam & omnipotentem, quàm Deum.* Item, *Deitatem esse aliam communicantem, & aliam communicatam.* Hac autem ratione doctrina ista duos Deos fabricat, alterum æternum, alterum verò Creatum. Quo ipso primus & secundus Articulus Fidei nostræ negantur apertissimè. Præterea Vbiquitas & Concordiæ liber docent, *humanitatem Christi ab ipso statim Conceptionis momento vbique locorum fuisse: ad talem enim maiestatem in ipsa Conceptione esse evectam, vt nullo loco circumscripta fuerit, sed Cælum & Terram arcano quodam & imperscrutabili modo complevisse.* Hinc autem sequatur necesse est, Christum non verè genitum esse, quia iam antè, à prima Conceptione sua extra vterum matris fuit, nec minus post nativitatem in eo fuit: Quo ipso certè tertius Fidei Articulus de Nativitate Christi funditùs evertitur.

Vbiquistarum doctrina Christianæ fidei articulos evertit.

Porrò docent etiam Vbiquistæ, *Humanitatem Christi eodem temporis puncto, simul & vivam & mortuam fuisse: mortuam* in cruce: vivam autem Romæ, Athenis, ac omnibus alijs locis quos divinitas complevit. Ex quo necessariò sequitur, ipsum non verè passum, multoque minus mortuum esse. Neque etiam verè sepultus est, & tamen in hunc vsque diem in sepulchro permansit. Quibus fidei articulus quartus evertitur.

Docent adhæc Vbiquistæ, *corpus Christi*, vt modò dictum est, *à conceptionis momento vbique fuisse, atque adeò in cœlum verè non ascendisse, quod iam ante ibi fuerit: & quòd non tantum in Cœlo, sed etiam in terra, in inferno, & vbique locorum humanitate suâ ad Dexteram Patris sedeat.* Ex quo sequitur, eum extremo die non rediturum esse, quum iam sit etiam in terra, ibique perpetuò maneat. Ascendere item nihil aliud esse, quàm invisibilem fieri, & ad magnos honores evehi. Item, cœlum non certum esse locum: eiusque hanc esse conditionem, vt non solum Sancti, sed etiam Satan cum suis angelis in eo reperiantur: Satanam enim, eiusque angelos, & infernum ad hoc quoque cœlum & Christi regnum pertinere. Item, quòd visibilis & comprehensibilis forma Humanitatis Christi dispẽsatio tãtũ sit, & quòd eam ad tẽpus tantũ assumpserit Ch. quã in gloria reposuerit, rursus tamen

eam quandocunque voluerit assumere & vsurpare possit. Vnde rursus necessariò consequitur, Christi passionem, mortem, resurrectionem, & ascensionem, nihil aliud quàm assumptam dispensationem fuisse.

Vbiquitas in Formula Concordiæ continetur & docetur.

Etsi verò prætendatur; Vbiquitatem in Bergensi Libro non comprehendi & doceri: negari tamen non potest, quin Vbiquitas pro fundamento corporalis præsentiæ Christi in sacra Cœna in eò constituatur, Ecclesijsque commendetur & obtrudatur. Quid enim sibi vult aliud tertius essendi modus Repletivus, quàm Christum suâ verâ Carne & Sanguine, secundum quem nobis similis, nosterque frater factus est, omnia loca, omnesque Creaturas substantialiter implere? Item, an non hoc carnis & sanguinis Christi Vbiquitatem redolet, quod in Bergensi libro legitur. *Omnes creaturas extra & intra plenas Humanitatis Christi esse, & nisi suâ carne substantiali & sanguine essentialiter vbique præsens esset, personam Christi divisam fore.* Dicunt etiam, docent & scribunt Auctores dicti libri, *nisi Christus carne & sanguine suo corporaliter & substantialiter prius in pane & vino, sicut in reliquis omnibus creaturis, præsens sit, quàm verba Cœnæ super ea pronuntiantur, nil nisi nudum panem & vinum adesse, nullumque solatium veræ Corporis & Sanguinis Christi præsentiæ haberi posse.* Item, *ex nudis verbis Cœnæ, veram præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in Cœna contra Calvinistas defendi nequaquam posse: & qui Vbiquitatem non probet, in intimo suo corde vel Calvinistam, vel Papistam esse.*

Quamvis etiam in *Præfatione* dicitur, Theologos in negotio Cœnæ ita se declarâsse; *Christianos* nempe *ad vnicum fundamentum, verba videlicet institutionis Testamenti Christi, ablegandos esse, & Lutherum invitum in disputationem de vnione duarum naturarum in Christo pertractum fuisse:* mox tamen in sequentibus subdolè & versutè sub nomine phrasium & modorum loquendi de Maiestate humanæ naturæ, Vbiquitatis monstrum ita tectis verbis insinuatur, confirmaturque, vt à doctis viris, nedum à rudi plebecula, vix intelligi possint. Et vt C.T. alijque Principes manibus palpare queant istas imposturas, & quid sibi velint istæ Phrases & modi loquendi de Maiestate Humanæ Naturæ Christi, declarationem eorum vobis vnà mittimus, pro fraternitate nostra orantes Celsitud. T. ne gravetur eam diligenter, & summo cum studio legere ac ponderare: inde enim haud difficulter intelliges, quibus artibus ac imposturis Sophistæ illi Celsit. T. ad approbationem sui tam prodigiosi commenti inducere conentur.

Vndecimò, quum ex his manifestum sit, totum hoc Opus à Theologis in hunc tantùm finem fabricatum esse, vt Vbiquitatis figmentum sub nomine & authoritate Electorum ac Principum canonizetur, diligenter considerandum est, quid Pontificij ad hoc dicturi sint. Cum enim omnes illi, qui hoc monstrum non approbant, & de persona Christi iuxta Christianæ fidei articulos & vetera Symbola sentiunt ac docent, in publ. scriptis pro Nestor. Mahomet. & Arrianis proclamentur & damnentur, hanc autem sententiam & doctrinam Pontificij pro sua, & quidem Catholica ac Orthodoxa agnoscant, non volent certè illi pro Nestor. & Mahomot. haberi & condemnari. Occasio quoque illis dabitur, propter introductam in hoc libro & approbatam Ubiquitatem, eique adhærentes errores, omnes libri huius approbatores ac patronos accusandi, quòd ab Augustana Confessione defecerint, & veteres damnatos errores execrabilis Nestorij, Eutychis & Mahometi sub Augustanæ Confessionis nomine ab inferis revocârint: cùm in Ecclesijs nostris hucusque semper protestati simus, quòd inter nos & Pontificios nulla prorsus controversia sit, de Articulo Incarnationis, passionis & mortis, Resurrectionis, Ascensionis & Sessionis Domini ac Servatoris nostri Iesu Christi ad dexteram Patris: quo ipso pax religionis in futuro in dubium vocari, & prorsus tolli posset: Et quidem ad manus sunt publica scripta, in quibus Iesuitæ scripserunt, solideque contra Vbiquistas probârunt, quòd à Confessionis socijs nova, peregrina & toti Christianitati ignota doctrina de supra memoratis Articulis introducta sit.

Denique cùm liber hic eò directus sit, vt ab Auctoribus commendatur, quò calumniæ Papistarum declinentur, Consensus doctorum Augustanæ Confessionis declaretur, & à Calvinistis eo ipso secessio ac separatio fiat, contrarium autem eveniat in eo, quòd ij qui subscripserunt non in omnibus consentiunt, multi etiam indocti & imperiti Pastores Ecclesiarum subscripserunt, non pauci quoque de libro conferre non potuerunt, plurimi denique ex subscribentibus sese deceptos esse conqueruntur: Inde sequetur certè, vt non Concordiæ, sed discordiæ liber, & materia perpetua litis, inter Augustanæ Confessionis doctores, futurus sit: Et sunt iam quidam ex approbatoribus huius Libri, qui ingenuè fatentur, se non dubitare, quin is causa perpetuæ contentionis futurus, nec alium exitum quàm Caroli 5. Imp. *Interim* habiturus sit.

Quàm verò ne hic quidem fixurus sit

Liber,

Liber, ſed inſuper quoque periculoſiſſima ſchiſmata & factiones inter Electorales familias, alioſque Imperij Status ac Ordines ſine dubio inde exoritura ſint, Celſitud. T. facilè æſtimare poteſt, nos plus quàm graves & arduas cauſas habere, non ſolùm hunc librum ſubſcriptione noſtrâ non approbandi, ſed etiam C. T. alioſque Principes à publicatione eius dehortandi, niſi contra nos ipſos, conſcientiam noſtram & agnitam veritatem agere velimus. Neque etiam dubitamus, quin Theologi iſti, ſi C. T. alijque Principes, qui iam approbant hunc librum, tandem aliquando, intellexeritis, quàm vafrè ab illis decepti fueritis, id non impune laturi ſint. Nos certè in hoc negotio magis Deum, quàm homines reſpicimus: Amicus Plato, amicus Socrates, ſed magis amica veritas *&c. Anno* 1579. *Sep.* 22.

Ioannes Caſimirus
Comes Palatinus.

Cum hoc Reſponſo graviſſimo Illuſtriſſimus Princeps Iohannes Caſimirus Comes Palatinus, iudicium etiam ſuum miſit Electori fratri Ludovico, vt promiſerat de Libri Præfatione; *in quo luculenter detegit & oſtendit fraudes ac imposturas in Paragraphis aliquòt* Præfationis *de phraſibus & modis loquendi, latentes; Cumque id etiam, quòd ego quidem ſciam, adhuc publicè non ſit editum, non tam in Lectoris gratiam, quàm pijſſimi & laudatiſſimi Principis æternam memoriam, ex Germanico in Latinum translatum de verbo ad verbum adſcribam.*

Detectio fraudum & Impoſturarum in Præfatione Libri Concordiæ de phraſibus ac modis loquendi latentium, ab Illuſtriſſimo Principe Iohanne Caſimiro Palatino ſcripta & ad Fratrem Ludovicum Electorem miſſa.

Fraudes in Formula Concordiæ latentes.

QVod Libro Concordiæ, eiuſque Præfationi non ſit ſubſcribendum, cauſæ ſunt complures & graves, maximè vero caput illud, quod phraſes & modos loquendi de Reali communicatione Idiomatum & Maieſtate hominis Chriſti concernit. Id enim ita eſt comparatum, vt in quamuis partem torqueri & flecti poſſit, ad perſtringendos hominum oculos. Unde Sophiſtica & multifariæ illius rimulæ, literarum rudibus haud facile aperiri & paucis verbis demonſtrari queunt.

Verba de Vbiquitate phraſes ac modos loquendi vocant.

1. *Primùm* appellant verba ſua de Vbiquitate, Phraſes & modos loquendi, vt homines eâ opinione imbuant, ac ſi de verbis tantùm, de doctrina verò & reipſa, nulla inter nos contentio eſſet, ac proinde parvi referret, ſi ipſis cederetur, & Libro ſubſcriberetur. At verò non hîc de verbis tantùm, ſed de Articulis fidei Chriſtianæ, & vera cognitione Chriſti, noſtræque ſalutis agitur fundamentis: Nempe, vtrum Humanitas Chriſti, naturalis ac vera Humanitas ſit, necne? Non igitur Theologorum iſtorum Phraſes & modi loquendi, quibus hîc & alibi vtuntur, vllo modo ſunt admittendi, vtpote palam falſi & impij: Quidam tamen adhibita diſtinctione concedi poſſunt, eo nimirum ſenſu, in quo illis tum Scriptura Sacra, tum priſci Eccleſiæ Doctores vtuntur, eo verò nequaquam, quo illis Theologi iſti abutuntur.

Maieſtatem humanitatis Chriſti in novum ſenſum detorquent.

2. In novum planè ſenſum iſti Sophiſtæ detorſerunt Maieſtatem Humanitatis Chriſti: prius enim verbis iſtis nemo fidem habuit: Quamvis Maieſtatis vox diverſimodè vſurpetur. In genere ſignificat excellentiam dignitatis alicuius rei præ cæteris, quæ ei admirationem affert & obſervantiam parit, juxta tamen vniuſcuiuſque rei Naturam & proprietatem. Nec tantum Principes & Magnates, ſed etiam homines privati ſuam habent Maieſtatem, qui reliquis auctoritate, virtute, animi magnitudine, dictis & factis antecellunt, & tali quidem Maieſtate reliquis præſtant. Reges & Imperatores licet maiori Maieſtate, potentiâ, auctoritate & dignitate polleant, mundanam tamen & terreſtrem etiam Maieſtatem obtinent, quæ adhuc procul diſtat à cœleſti Maieſtate Sanctorum Angelorum & hominum. Quamuis autem hæc officio & donis omnibus humanis Maieſtatibus longè antecedit, non tamen Maieſtati humanæ naturæ Chriſti æqualis eſt, hæc enim cunctas Creaturas, tanquam caput & domina, ſupereminet. Eodem modo Maieſtas humanitatis Chriſti non æqualis eſt æternæ Divinitatis Maieſtati, quippe quæ Maieſtatem omnium creaturarum, etiam ipſius Humanitatis Chriſti longiſſimè ſuperat. Vt autem abſurdum eſt, terreſtrem Maieſtatem cum Cœleſti miſcere: ſic longè abſurdius eſt & à ratione alienius, Maieſtatem Divinam & Humanam in Chriſto confundere. Nam inter Creatorem & Creaturas longè maius ac evidentius diſcrimen intercedit, quàm inter Creaturas ipſas: Inter finitum & infinitum, infinita quoque differentia eſt.

Quocirca in Chriſto eſt infinita Maieſtas Divinitatis ſuæ, quæ ipſa eſt Divinitas infinita, eiuſque propria opera: finita contra Humanitatis Maieſtas, quæ in officij

præſtantia & donorum magnitudine conſiſtit, in quibus Hypoſtatica cum Divinitate vnio ſupremum, cæterorumque donorum omnium fons & origo eſt. Quoniam enim vnica perſona Chriſti duplicem iſtam, & quidem diſtinctam diverſamque in ſe continet excellentiam, gloriam ac Maieſtatem, quarum vtraque gradus ſeu partes ſunt Maieſtatis Chriſti, ſicut Naturæ ambæ partes ſunt Perſonæ Chriſti. Quando igitur Chriſti Maieſtas hoc modo intelligitur, quo dictum eſt, rectius nos illam, Dei beneficio, quàm adverſarij, propugnamus: quando verò infinitas vel aliæ divinæ proprietates ex ea efficiuntur, conficta Maieſtas efficitur, quam Chriſtus neque aſſumit, neque agnoſcit. Quapropter ſine vlla iuſta ratione & cauſa vociferantur, nos humanitatis Chriſti, ſive hominis Chriſti Maieſtatem negare, quod ipſorum Vbiquitatem corporis Chriſti non approbamus, quam hanc tantum ob cauſam finxerunt, vt Corpus Chriſti in pane Cœnæ eſſe probare poſſent. Et hoc quidem clamore fucum mundo faciunt, ac ſi hoc modo Chriſtus ſuâ Maieſtate defraudetur.

Humanitatem Chriſti in perſona vbique eſſe fraudulenter dicunt.

3. In verbis iſtis (*In Perſona Chriſti*) dolus etiam ad decipiendos homines latet, ne comparationem Creaturarum cum Creatore perſentiſcant, quam illi Theologi inſtituunt, rem benè curatam eſſe opinantes, ſi modò aſſerant, Humanitatem Chriſti vbique non eſſe. Nos autem ex ſacrarum literarum & purioris Antiquitatis vnanimi conſenſu affirmamus. Humanitatem Chriſti neque in Perſona, neque extra Perſonam vbique eſſe. Nam vnire Naturam finitam cum infinita in vnam perſonam, non eſt illam quoque infinitam reddere. Vnio enim fit proprietatibus vtriuſque Naturæ permanentibus. Quocirca Chriſtus ipſe in Evangelio ſe Patri æqualem facit, & tamen rurſus Patre minorem. Adverſariorum autem error inde promanat, quòd pro vno eodemque habent, *cùm Divinitate perſonaliter vniri, & Divinitatis proprietatibus ſimilem fieri:* Quod nihil aliud eſt quàm Naturas confundere, & Perſonam Chriſti diſſolvere. Nemo igitur ſibi appendice illâ (*In Perſona Chriſti*) imponi patiatur. Nam Humanitas Chriſti non Vbiquitatem & immenſas proprietates illas Divinitatis, ſed longè alias prærogatiuas in Perſona Chriſti ſibi vindicat.

Sſſionem & exaltationem ad dexteram Dei cum Incarnatione Chriſti confundunt.

4. Similiter in hoc quoque errant, quòd Seſſionem & exaltationem ad Dexteram Dei cum Incarnatione Chriſti confundunt. Nihil enim aliud innuit quàm Maieſtatem & officium Chriſti, quod nunc in cœlis clarificatâ Humanitate obit: nempe, quòd per hunc Hominem Deus, qui cuncta gubernat & moderatur, etiam Spiritum Sanctum & vitam æternam largitur, iſque Homo hoc facit in ſua Gloria operâ Humanitatis ſuæ: ita tamen, vt diſtinctæ & inconfuſæ permaneant Naturarum proprietates, & quælibet Natura, iuxta ſuam proprietatem, alteri cooperetur, & perſona divinas actiones vnà cum Humanitate ſua perficiat.

Hæ phraſes, Humanitas Chriſti eſt omnipotens, omnipræſens &c. ſunt falſæ.

5. Iſtæ autem phraſes (*Humana Natura Chriſti eſt omnipotens, omniſcia & omnipræſens*) neutiquam in Eccleſiam Chriſtianam introducendæ ſunt, vtpote falſæ & Verbo Dei multis modis contrariæ, atque adeò ſine omni gloſſa repudiandæ, vt etiam à primitiva Eccleſia, tanquam erroneæ & hæreticæ reiectæ ſunt. Diſtinctio enim illa & differentia neque per Vnionem perſonalem, neque per Seſſionem ad dexteram Dei tollitur ſed immotum permanet in æternum, *Naturam creatam finitam eſſe etiam in ſuprema ſua Maieſtate.*

Ratio 1.

Primùm enim, in vtero matris, & in morte, duæ iſtæ Naturæ vna eademque Perſona erant & permanebant, neque tamen cum Divinitate Humanitas vbique erat, vt & in Aſcenſione in Cœlum, & inviſibili ac æterna in Cœlis apud electos Chriſti præſentia. Ac nil niſi meræ ſophiſticæ nugæ ſunt, aſſerere, Chriſtum in vtero matris quoque ac in ſepulchro Vbiquitatem Corporis ſui habuiſſe quidem, ſed eâ non vſum eſſe. Nam ſeipſos refellunt, eo quòd dicunt, niſi totum corpus ſubſtantialiter adeſſet, Naturæ diſcerperentur. Nos autem hoc effugio opus non habemus, ſed liberè & clarè dicimus, Chriſtum hominem illo ipſo tempore, æquè ac nunc, vnà cum Patre ſuo, ſecundum Divinitatem, non Humanitatem ſuam, eſſentialiter omnipræſentem fuiſſe. Adhæc ne vnicum quidem teſtimonium vel exemplum ex tota Scriptura adducere poſſunt, quo demonſtrârit Chriſtus, ſuam carnem vel in omnibus, vel in multis locis ſimul fuiſſe, vel eſſe, vel futuram.

Et hæc quidem contumax ipſorum Sophiſtica probè obſervanda eſt, quando oſtendere coguntur, vbi & quando vnquam corporis ſui Vbiquitate vſus ſit Chriſtus, vel eam oſtenderit? ipſi Cœnam adducunt, in qua Chriſtus ad menſam diſcipulis ſuis viſibiliter aſſederit, & (quemadmodum ipſi docent) inviſibiliter in pane ſimul fuerit. Quòd ſi vlterius vrgeantur, quonam teſtimonio aut locò Scripturæ probare velint, Chriſtum in pane fuiſſe, Verba Chriſti allegare ſolent, *Hoc eſt corpus meum.* Quoniam verò hæc verba hoc ſibi nolunt, inviſibile corpus Chriſti in pane eſſe, vel carnem inviſibilem

ſibilem in pane viſibile corpus eſſe Chriſti. & proinde amplius quæritur ex illis, & poſtulatur iſtius gloſſæ & interpretationis verborum Chriſti probatio, ad principium ſuum de Vbiquitate recurrunt: & hoc quidem modo per gloſſam verborum Chriſti de orali manducatione, Vbiquitatem ſuam ſtabilire; contrà verò verborum gloſſam per Vbiquitatem defendere conantur.

2. *Secundò*, Omnipotentem & infinitum eſſe, nihil eſt aliud quàm Deum ipſum eſſe, Nihil enim omnipotens eſt, neque per ſe, neque per aliud, præter id quod Deus eſt, ſeu, Omnipotentia & Deitas ipſa: quoniam nullam creatam Omnipotentiam, ſed increatam tantum invenire licet, quæ nihil eſt aliud quàm ipſa divina eſſentia. Deus enim ipſe ſua ipſius eſt omnipotentia, ſapientia, iuſtitia, bonitas, veritas ac vita. Humanitas verò proculdubio Deus non eſt, vel Deitas. Similiter etiam omnipotens, ſeu omnipotentia ipſa eſſe nequit. Contrà verò rectè veréque dicitur, Homo Chriſtus Deus eſt, omnipotens & omnipræſens eſt: eſt enim ille Deitas & omnipotentia ipſa, quia Deitas ſeu omnipotentia ipſius eſſentiæ vel ſubſtantiæ pars eſt. Sicut & hoc verum eſt, Hic homo eſt æternus, ſuiipſius, cæterarumque creaturarum omnium Creator, verus Deus cum Patre & Spiritu ſancto. Illud autem verum nòn eſt, Humanitas huiuſce hominis eſt æterna, ſuijpſius creatrix, omniumque rerum, vnius eſſentiæ, Deitatis & omnipotentiæ cum Patre & Spiritu Sancto.

3. *Tertiò*, hoc quoque apertiſſimè falſum ſemper fuit, & nunc quoque eſt, inque æternum falſum manebit, quòd Humana Natura Chriſti circumſcripta, finita, & ſemper in vno loco manens viſibilis & comprehenſibilis; ſimul etiam infinita, incircumſcripta, omnipræſens & inviſibilis ſit. Deus enim contradictoria & inter ſe pugnantia neque vult, neque efficit. Hoc enim eſſet falſum facere, vt Sophiſtæ faciunt, qui *Non* in *Ita*, & *Ita* in *Non* tranſmutare conantur: Id verò non Omnipotentia & gloria, ſed potius impotentia & ignominia eſt. Nam in Chriſto non, vt in Sophiſtis, nequaquam *Ita Non*, & *Non Ita*: ſed *Ita*, *Ita*, & *Non*, *Non* eſt: 2. Corint. 1. Sophiſtica, quâ hanc ſuam turpitudinem palliare conantur, nullam reſponſionis vim habet, ſed eſt, immutatis tantum verbis, vetus eorum coccyſmus: Nimirum, Corpus Chriſti vbique eſſe, iuxta modum humanitatis diuinæ maieſtatis: verùm ſecundum modum humanitatis ante & poſt exaltationem non maieſtaticè vel vbique, ſed eo tempore in vno tantum loco. Item, ſecundum naturalem ſuam eſſentiam, ipſum in vno tantum loco eſſe: ſed iuxta perſonalem eſſentiam, in omnibus eſſe locis. Tunc autem quæritur, An Corpus Chriſti talem modum & eſſentiam habeat, quâ ſit vbique? Hoc nos pernegamus, donec id ipſi probaverint. Eodem enim modo dicere poſſemus, Dies lux eſt, ad modum lucis vel diei: Tenebræ ſunt, ad tenebrarum vel noctis modum, & ſic deinceps: Nullaque contradictio tanta, tamque ſibi contraria foret, quæ non facillimè conciliari poſſet. Hac autem ratione inter verum & falſum nihil intereſſet.

Quartò, quicquid vbique eſt, vbique etiam operatur omne bonum in omnibus, (quod etiam adverſarij fatentur,) nuſpiam enim otioſum & fruſtra eſt, ideoque dat etiam Spiritum Sanctum, hoc eſt, per hunc operatur in Angelis & hominibus. Certiſſimum autem eſt, Chriſtum nequaquam ſuâ carne, & oſſibus, vel humanitate ſuâ: ſed ſua Divinitate cuncta conſervare & moderari, ac Spiritum Sanctum largiri, ante & poſt Incarnationem. Ideoque Humanitas eius neque vbique, neque omnipotens eſt: Nihilominus tamen firmum & verum manet, Hunc hominem vbique omnia ſuſtentare & regere, Angelos & Homines, quin etiam ſuam ipſius humanitatem Spiritu ſancto donare. Quamobrem controverſia & offendiculum nondum eſt ſublatum. 4.

Quintò, quòd aiunt, Abſtracti vocabulum non vno eodemque ſenſu à Scholarum & Eccleſiarum Doctoribus vſurpari, inſidioſum eſt. Quinam enim ſunt Eccleſiarum Doctores iſti, præter *Schmidlinum* & ſocios eius? Concretum & Abſtractum nova Scholarum vocabula ſunt, nec ab vllo vnquam doctrinâ claro Theologo, novo hoc ſenſu iſtorum Matæologorum vel in Scholis vel in Eccleſia vſurpata. Omnes ſani tum Scholarum tum Eccleſiarum Doctores *Concretum* appellant perſonam vel rem, quæ naturam aliquam, formam vel proprietatem in ſe habet. *Abſtractum* autem, illam naturam, formam, vel proprietatem, quæ perſonæ aut rei alicui ineſt. Exempli gratiâ: Sapiens, iuſtus, potens, omnipotens, infinitus, finitus, omnipræſens, æternus, Deus, homo, & id genus alia, Concreta nuncupant: At ſapientia, iuſtitia, potentia, omnipotentia, infinitas, finitas, omnipræſentia, Æternitas, Divinitas, vel Divina Natura, Humanitas vel humana natura, & his ſimilia Abſtracta dicuntur. *Concretum & Abſtractum quid.*

Hinc verò ſequitur, vocabulum Devs, talem perſonam ſignificare, quæ Divinitatem

tem vel Divinam Naturam in se vel secum habeat, etiamsi aliam simul naturam quoque, veluti humanam, sibi adiunctam habeat, sive non; hoc est, quæ simul quoque homo esse potest: Sicut etiam vocabulum HOMO, talem personam denotat, cui humana Natura vel inest, vel adest: licet habeat vel non, simul etiam aliam Naturam, veluti Divinam; & sic quoque simul Deus esse possit. Sic igitur vocabula Deus & Homo, vel vnam vel duas naturas comprehendunt: Hæ verò voces, Divinitas, Humanitas, nihil plus significant quàm vnam tantum Naturam.

His de causis locutiones istæ veræ sunt, Deus est homo: Deus conceptus & natus est ex Maria: est visibilis, comprehensibilis, circumscriptus, finitus, in vno tantum loco: est creatura, infirmus, mortalis factus: comedit, bibit, dormivit: est passus, crucifixus, mortuus, sepultus, resurrexit, ascendit, atque iterum descendet & evehetur in altum. Hæc enim omnia de Persona Christi intelliguntur, non secundum eius Divinitatem, sed Humanitatem. Similiter & hæ loquendi formæ veræ sunt, Hic homo Deus est, æternus Dei filius est, invisibilis, incomprehensibilis, incircumscriptus, infinitus, omnipotens, immortalis, sui reliquarumque omnium Creaturarum Creator, qui neque cibo, neque potu, neque somno opus habuit: neque pati, neque crucifigi, neque sepeliri potuit: neque vel descensu vel ascensu opus habet, vtpote prius loca omnia occupans. Hæc & similia rectè de Christo homine dicuntur: Nam secundum Divinitatem eius, non Humanitatem dicuntur.

Vice versâ autem locutiones hæ falsæ sunt: Divinitas est Homo, concepta & genita est ex Maria: est visibilis, tangibilis, circumscripto, debilis, martua, sepulta: resurrexit, ascendit, descendit. Nec minus falsæ sunt hæ locutiones: Humanitas Christi Deus est, æterna est, invisibilis est, incomprehensibilis, omnipotens, creatrix omnium, & si quid est his simile. In huius modi enim locutionibus non de persona, quæ vtranque in se habet naturam, dicitur, & propterea vtrunque est, quod & Deitas & Humanitas proprium sibi vendicat, quodlibet tamen secundum distinctam suam Naturam: Sed dicitur de altera tantum Natura, de qua proprietates alterius Naturæ verè prædicari non possunt. Quare vanissimum est, quum dicunt, Imò Deitas & Humanitas Christi potens & sapiens est; Ergo Natura Humana Divinas proprietates habet. Quemadmodum enim Christus duas distinctas in se naturas habet, quarum altera finita, altera infinita est: sic etiam duplicem habet intellectum & voluntatem (alioquin Monothelitæ fierent adversarij) atque adeò duplicem potentiam, sapientiam, & quicquid his affine est. Alterum quidem divinum, increatum, infinitum, atque ipsam Deitatis essentiam, alterum verò humanum, creatum ac propterea finitum. Nihil enim quod creatum est, infinitum est, sed solus Creator Æternus: Et tales proprietates neque Deitatis neque Humanitatis essentia sunt, sed à Deo creata dona sunt, quibus Christi Humanitas præ cunctis Creaturis exornata est. Humanitas igitur Christi potens est: Divinitas autem Christi, & Homo Christus omnipotens est. Humanitas non omnia novit, quæ & quando vult. At Deitas, & Homo Christus cuncta novit, quæ fuerunt, sunt & erunt à Seculis in Secula, singulis momentis, idque immutabiliter. Nam quicquid non ipsa est omnipotentia, infinita sapientia, bonitas & iustitia, non potest etiam omnipotens, infinitæ sapientiæ, bonitatis & iustitiæ esse. Nuspiam enim locorum creata omnipotentia est, quæ ipse Deus æternus est: id quod adversarij contra se ipsos fassi sunt, & adhuc fateri coguntur. Quare Humanitas Christi non magis omnipotens, quàm ipsa Omnipotentia, hoc est; ipsa Deitas esse potest. Sic etiam de alijs rebus, quæ distinctis partibus & proprietatibus constant, loqui solemus, vt toti quod partis est proprium tribuamus. Homo est immortalis & rationis compos, respectu animæ: rursus est mortalis, rationis expers, respectu corporis. Homo audit, videt, odoratur; auribus, oculis, naribus, manibus verò vel pedibus nequaquam. Ignis luce suâ splendet, & calore suo calefacit.

Hisce commentitia quoque istorum distinctio tam inter Divinas quàm Humanas proprietates refellitur: quum dicunt, alias proprietates esse Incommunicabiles, quæ humanitati realiter communicari nequeant, vt, Esse ab æterno, Esse creatorem omnium rerum, Spiritum sanctum à se emittere: alias verò, vt infinitum, omnipræsentem, omnipotentem esse, vitam æternam largiri, &c. Communicabiles esse, hoc est, Humanitati Christi realiter communicari. Eodem modo Humanitatem etiam habere aliquas proprietates, quas illi Essentiales & Inseparabiles vocant, sine quibus Humanitatis essentia nequit esse: cæteras autem non essentiales, sed accidentales tantum & separabiles esse, hoc est, eiusmodi accidentales res, sine quibus Humanitatis essentia facilè consiste-

re

re queat: & tamen proprietates, id est, ferreum lignum, esse debere, vt est, circumscriptum & finitum esse. Atqui infinitam essentiam, & omnipotentiam habere, non minùs est essentialis proprietas Dei, & propterea incommunicabilis, quàm principio carere. Omnes enim essentiales proprietates ipsa & vnica Dei essentia sunt. Necessariò igitur vel omnes ad vnam, quod adversarij pernegant, vel nullæ Humanæ Naturæ Christi realiter communicantur. Similiter finitam essentiam habere, tam est essentialis proprietas Humanitatis imò verò cuiuslibet Creaturæ, ac proinde inseparabilis, quàm principium habere. Quicunque igitur omnipræsentiam, omniscientiam, omnipotentiam ei adscribit ac tribuit, is naturam & essentiam eius destruit, nec minus ex illa Deitatem facit, quàm qui eam ab æterno fuisse.

Hinc perspicere licet, iniquè agere adversarios, quum loquacitate suâ persuadere hominibus volunt, nihil referre, quando dicitur. Humanitatem Christi omnipotentem esse: Nam vel pueri in Scholis intelligunt, in Concreto loqui, nihil aliud esse, quam de persona loqui, quæ Deus & Homo est, quandoquidem & Deitatem & Humanitatem in se habet. In Abstracto autem loqui, est de altera tantum natura loqui, sive alteri Naturæ personaliter sit vnita, sive non. Vnio enim Naturas seu partes, quas vnit, non similes & easdem facit, neque essentiâ, neque proprietatibus, neque operationibus. Ex adverso verò, novi isti Theologi, sive ignorantiâ, sive dolo ac fraude, ad fucandos suos errores, finxerunt, *Abstractum* æquipollere *Separato:* hoc est, significare Divinam Naturam, quæ non cum Humana; vel Humanam, quæ non cum Divina vnita sit, vel eatenus, quatenus extra vnionem & sine illa intelligatur & respiciatur. *Concretum* autem significare debere Naturas vnitas, Dei & Hominis. Verùm ne hoc quidem responsum vllum est, sed speciosa larva quædam, & Principij petitio, seu illius, de quo quæritur, repetitio: Nempe, An Humanitas Christi, quatenus vnita est cum Divinitate, omnipotens & vbique sit? Hoc nos cum Scriptura Sancta, omnibusque orthodoxis Patribus & Scholasticis constanter negamus: Nam quòd Humana Natura non omnipotens esset, & omnipræsens, si cum Deitate non vnita esset, de eo nulla est controversia. Quare Neotheologi isti hoc ipso nihil aliud agunt, quàm quòd Vbiquitatem per Vbiquitatem probare conantur: quâ quidem ratione omnia probari possent.

Vbiquistæ quid per Abstractum intelligant. Concretum quid Vbiquistis.

Sexto, hæc locutio, DIVINA *Maiestas Humanæ Naturæ Christi*, per se non falsa est, si iuxta Scripturam intelligatur: nempe de excellenti illo Christi officio, & Sessione ad dexteram Patris, qui per hunc Filium cuncta operatur, Ioh.5. Nam quoniam Humanitas Christi cum Deitate vna persona facta est, Maiestatis & gloriæ huius Filij Dei sic particeps facta est, vt officium illud non vni tantum naturæ in Christo, sed toti Personæ demandatum sit à Patre, & ab illo iuxta vtraque naturam administratur, ita tamen vt vtriusque Naturæ proprietates & actiones inconfusæ permaneant. Nam officium Christi vtriusque naturæ proprietates & actiones requirit. Qua de causa & Filium Dei hominem oportuit fieri: Illius autem Humanitas, post resurrectionem & ascensionem in cœlum, tali maiestate, gloriâ, splendore & alijs donis, captum nostrum superantibus, condecorata & exaltata est, qualia neque vlli Angelo, neque homini, qui quidem mera sit Creatura, obringere possunt, sed testimonium perhibent, Hominem illum esse Filium Dei naturalem & æternum. Adversarij autem, sub Divinæ Maiestatis nomine, Vbiquitatem suam occultare ac venditare conantur, vt & divinas infinitasque proprietates quas humanitati Christi affingunt, cùm tamen ad Humanitatis exaltationem neutiquam pertineant.

Septimo, In & per se, essentialiter, formaliter, habitualiter, subiectivè, &c. Theologi isti iactitant quidem clara & aperta esse verba: verba autem eorum contrarium attestantur. Norunt enim Scholastica hæc vocabula, essentialiter, formaliter, &c. non solùm plebi obscura esse, sed ijs ipsis etiam, quos Liber Concordiæ præcipuè concernit, imò verò maiori Ecclesiæ Pastorum parti, quorum oculos huiusmodi vocabulis perstringunt, & glossam ipso contextu obscuriorem reddunt. Quin imò locutiones istæ partim doctrinæ ipsorum palàm refragantur, partim verò inutilia ac vana sunt effugia. Nam si Humanitas In se & per se non est omnipotens, omniscia, omnipræsens, quomodo ergo est omnipotens, & realiter, seu per realem communicationem Idiomatum? sicut novo suo quodam more loqui solent: & nihil aliud significat, quam in se & per se, vel reapse aliquid esse, seu habere. Quando enim dicitur, Humanitas realiter est omnipotens, nullam autem in se & per se habet omnipotentiam: omniscia, nullam autem in se & per se omniscientiam habet: Vel quum dicitur, Humanitas Christi realiter est potens, & cunctis creaturis sapientior (vt est revera) nullam autem poten-

De vocabulis In & per se, essentialiter, formaliter, habitualiter, subiectiuè &c.

tentiam & ſapientiam in ſe & per ſe habet, luce & fulgore ſuo Solem multis modis antecellit, ſed nullam in ſe vel per ſe lucem & fulgorem habet: Vel ſi de alijs creaturis dicitur; Homines & Angeli ſunt realiter iuſti & ſapientes, ſed nullam iuſtitiam aut ſapientiam in ſe & per ſe habent: Quis non dicat, eiuſmodi phraſes ſeu locutiones contradictorias & obſcuras eſſe? Quod ſi Humanitas non eſt in ſe & per ſe omnipotens & omnipræſens, certè neque realiter eſt. Quorſum igitur perpetuæ illorum concertationes & calumniæ? Humanitatem divinarum proprietatum eſſentialiter non eſſe participem. De hoc quidem nulla eſt controuerſia: vtrinque enim confitemur, Divinas proprietates non eſſe Humanitatis eſſentiam, alioquin eſſentia divina, Humanitatis eſſentia, hoc eſt, Humanitas ipſa Deitas eſſet. Sed tamen ne hoc quidem modo extra culpam ſunt: Nam omnipotentia, omnipræſentia, non modò non ſunt eſſentia Humanitatis, ſed ne proprietates quidem, proprietates enim illæ, nihil aliud quàm ipſa eſſentia divina ſunt.

Illa verò verba, *formaliter*, *habitualiter*, *ſubiectiuè* aliquid habere, tantundem ſignificant, quantum in ſe & per ſe aliquid habere. Verbi gratia: Quum dicitur, Homo formaliter rationem habet, perinde eſt ac ſi diceretur, Ratio eſt forma hominis, hoc eſt, naturalis eius qualitas & proprietas, quam in ſe habet, & ſine qua Homo non eſſet. Item, Homo eſt habitualiter ſapiens, iuſtus; idem eſt ac ſi dicerem, Sapientia, ars, iuſtitia eſt hominis habitus, id eſt, proprietas ſeu donum, quod doctrinâ, diſciplinâ & exercitatione acquiſivit, vel quo Deus ipſum ornavit. Item, Homo ſapientiam ac iuſtitiam habet ſubiectiuè, æquipollet huic; Homo ſubiectum eſt ſapientiæ & iuſtitiæ, hoc eſt, illud ipſum quod ſapientiam & iuſtitiam in ſe habet: paries ſubiectivè album colorem habet, hoc eſt, illud ipſum eſt, quod colorem in ſe habet. Hinc igitur rurſus apparet, quàm hæc egregia & convenientia ſint, Humanitas eſt omnipotens & omnipræſens realiter, ſed non eſſentialiter: idem enim eſt ac ſi dicerem, realiter, hoc eſt, eſſentiâ ſuâ vbique eſt, ſed tamen non eſſentialiter. Item, Humanitas realiter eſt omnipotens & omnipræſens: nec tamen omnipotentiam & omnipræſentiam habet formaliter, habitualiter, aut ſubiectiuè in ſe & per ſe. Item, paries hic albus eſt, albedo autem non eſt forma parietis: hoc eſt, non adhæret parieti, vel ei non ineſt, nec paries coloris ſubiectum eſt, id eſt, nec gerit, nec in ſe habet colorem. Huiuſmodi ergo Theologorum iſtorum modi loquendi, nil niſi colores ſunt ad decipiendos homines inducti, ne doctrina ipſorum pro tam falſa habeatur, vt revera eſt.

Octavò, quum dicitur, hac ipſorum doctrinâ, Divinam & Humanam Naturam vnà cum proprietatibus ſuis confundi, & Humanam Naturam ſecundum ſuam eſſentiam & proprietates Divinæ exæquari, atque adeò negari etiam, verbis quidem conantur execrandos & damnandos hos errores à ſe depellere, reipſa autem ab illis defenduntur, & neceſſariò ex ipſorum doctrina conſequuntur. Naturas enim & proprietates confundere, nihil eſt aliud quàm eaſdem exæquare, ita vt natura vtraque pariter omnipotens, omnipræſens, omniſcia ſit eſſentiâ ſuâ. Rectè autem Auguſtinus inquit, *Qui proprietates confundit, etiam naturas confundit.* Nec minus hæc ipſorum doctrina, quàm reliquæ, ſecum ipſa pugnat. Naturæ & proprietates earum non exæquantur; vtraque tamen natura eſt infinita, incircumſcripta, incomprehenſibilis, & ex æquo omnipræſens eſſentiâ ſuâ. In ſumma, ſi humanitas eſt omnipotens, aut erit per creatam omnipotentiam, (quod nunc adverſarij negant, licet antehac affirmârint) aut increatam, vt nunc docere ſolent. Quod ſi per hanc omnipotentiam omnipotens eſt, per Divinitatem Deus ſit neceſſe eſt: Omnipotentia enim & Deitas vnum idemque ſunt. Itaque proprietatum diſcrimen tollere, nihil aliud eſt, quàm veram Chriſti humanitatem negare, & Chriſtum verbotenus, non re & verè hominem verum agnoſcere. In quo tamen noſtra ſalus non minus quàm in eius vera Divinitate conſiſtit.

Nono, quòd afferunt, Humanitatem habere veras proprietates, eſſe omnipotentem, omnipræſentem, per *Diſpenſationem*, hoc eſt, propter vnionem hypoſtaticam, ſimiliter vocabuli *Diſpenſationis* abuſus & depravatio eſt. Per id enim Patres intellexerunt Incarnationem Chriſti, atque exinanitionem & humiliationem æterni Filij Dei, quòd non recuſauit carnem noſtram aſſumere, & Mediatoris officium inter Deum & homines obire. Quod enim Latini Patres ſic vocârunt, id Græci Oeconomiam appellârunt, hoc eſt, adminiſtrationem rei familiaris, officium Mediatoris & domus Dei in aſſumpta carne. Adverſarij autem hoc vocabulo ſuam Vbiquitatem introducere conantur, perinde ac ſi Deus aliquid diſpenſâſſet, & de diſtinctione duarum naturarum & earum proprietatum aliquid conceſſiſſet, vniendo eas in Perſona Chriſti:

9. *Vbiquiſtæ abutuntur vocabulo Diſpenſationis. Patres quid intellexerint per Diſpenſationis vocabulum.*

Christi: quemadmodum Papa acceptâ pecuniâ dispensat, hoc est, aliquid de Dei præceptis remittit. Qui sanè intellectus veteribus ne per somnium quidem in mentem venit. Iesus infans in vtero matris, & in cunis, & defunctum Christi Corpus in cruce ac in Sepulchro, quodque nunc visibile & circumscriptum est in Cœlis in omnem Æternitatem, testatur, probat & clamat, huiusmodi Vbiquitariorum modos loquendi falsissimos & inconvenientissimos esse; Nempe, Humanitas Christi per vnionem personalem omnipotens & omnipræsens est. Nam personalis vnio non vnas easdemque proprietates in vnitis naturis facit. Quemadmodum corpus humanum non ideò fit rationale, invisibile, incomprehensibile, immortale, quòd personaliter vnitum est cum anima rationali, invisibili, incomprehensibili ac immortali. Quòd autem humana & finita natura cum omnipotentia & immensitate, hoc est, omnipotenti & immensæ Deitati personaliter vnita, vel vna Persona fit, hoc fatemur corde & ore. Sed longè alia phrasis ac sententia est, quàm quod Humanitas more & Natura Divinæ Maiestatis, hoc est, Divinæ Naturæ, omnipotens & omnipræsens sit, & tam exiliter in pane corpus absconditum essentialiter, corporaliter & oraliter manducetur.

Postremò, quòd prætendunt, *Personalem vnionem mysterium imperscrutabile esse*, id & nos cum omnibus S. Patribus scimus & fatemur. Nemo enim satis declarare potest, quomodo Corpus nostrum & anima personaliter vnita sint: qui igitur scire aut effari possemus, quomodo Humanitas & Deitas vnus sint Christus, vel tres Personæ vna Divina essentia? Vbiquitas autem Corporis Christi nullum est mysterium neque perscrutabile, neque imperscrutabile: Est enim humani cerebri inventum. Et si hoc valere deberet, haud grave foret omnes hæreses & monstrosissimos errores excusare ac defendere. Est mysterium sanè: sed non quæritur, an opinio illorum perscrutabilis, aut imperscrutabilis sit? sed, an in sacris literis fundata sit?

Ex hac detectione insidiarum, quæ latent in *Præfatione* ista, quivis intelligit, Concordiæ Libro, eiusque *Præfationi* non posse subscribi, absque falsarum & inter se pugnantium doctrinarum approbatione, Qui enim sanæ mentis haberi cupit, cum etiam cum ratione loqui oportet. Qui vult vt credatur, se diem pro luce habere, dicere non debet, mediâ luce obscurissimas & densissimas tenebras esse.

Sunt & aliæ causæ in illa *Præfatione*, ob quas illi, qui veritatis testimonio convicti sunt, bonâ conscientiâ subscribere non possunt. Vt cum dicunt, *voluisse aliquos sub recognita editione Augustanæ Confessionis, falsas doctrinas & errores introducere*: Cùm tamen vtraque editio communi Protestantium consensu, & à Luthero ipso, tanquam vnius eiusdemque sententiæ, approbata sit. Verba autem in posteriori editione paulò aliter collocata sunt, ne Papistæ suas idolomanias sub ea occultare possent. Item quòd dicunt, *se Christianos ad verba tantum Christi deducere*, cùm tamen contrarium manifestissimum sit. Christus enim dixit, *Panem hunc Corpus suum esse*: ipsi contrà *negant, panem esse Corpus Christi*. Et quando hoc eis obijcitur, persuadere conantur hominibus, vnum idemque esse, si dicamus, *Panem ipsum esse Corpus Christi*, & *In pane esse Corpus Christi*, ac vtranque locutionem iuxta literam esse intelligendam: quod tamen hactenus non probârunt. Item, quòd dicunt, *Condemnationes nostræ doctrinæ & confessionis intermitti non posse, illiusque consortes nusquam esse ferendos*. His etiam bonâ conscientiâ subscribere non possumus, nisi agnitam veritatem, atque adeò nos ipsos propter eam condemnare velimus, Denique, *quòd Schmalcaldicos Articulos & Lutheri Catechismos non tantum cum approbatis Symbolis & Augustana Confessione, sed etiam cum sacris literis adæquant; quin etiam regulam & normam faciunt, iuxta quam Sacra Scriptura, Symbola, omnesque Patres cum Augustana Confessione explicari, intelligi, & examinari debeant, eique totius Ecclesiæ doctrinam adstrictam esse debere, & quicquid ab ea dissentit pro hæretico & erroneo haberi*. Cum istis autem articulis & Catechismis neque Sacra Scriptura, neque Symbola, neque Patres, neque Augustana Confessio, neque eiusdem Apologia consentit. Ergo subscribere his nemo potest, nisi qui à Confessione, Symbolis & totâ Christiana antiquitate, imò etiam à Scriptura S. deficere & secum ipse pugnare velit, &c.

Scribit etiam Iohannes Casimirus *Palatinus ad* Iohannem Bipontinum 21. *Octob. Concordiæ librum nullo modo facere ad Christianam Concordiam, sed potius ad perniciosa schismata excitanda in Ecclesijs, Scholis & Rebuspublicis. Rogat quoque eum, vt sibi communicet quæ Electores hac de re ad eum scripserint, & quid eis responderit.*

CAPVT

CAPVT XXIX.

Acta inter Illustrissimum Principem Wilhelmum Landgravium Hassiæ, & Electorales Theologos, Zimmermannum, Schmidlinum & Kemnitium de Formulæ Concordiæ subscriptione.

Landgravius denuò à Schmidlino de subscriptione sollicitatur.

ANno quoque 79. die 8. Sept. Illustriss. Princeps Vuilhelmus Landgrav. *Cassellis ad Ludovicum Palatinum Electorem ob gravia negotia Heidelbergam profectus est. Expeditis verò ijs, cùm domum redire constituisset, & iam ad iter accinctus esset*, Schmidlinus, *qui tum fortè in aula quoque Electoris erat, Celsitudinem eius de Subscriptione libri Concordiæ sollicitare denuò cœpit.* Landgravius *autem multas causas exposuit ei, ob quas non possit nec velit subscribere. Cùm verò* Schmidlinus *earum non nullas amovere ac diluere conaretur, nec illi ad omnia ac singula responderet* Landgravius, *vt qui iam iam iter ingredi vellet:* Schmidlinus *continuò de parta victoria & amotis rationibus omnibus Saxoniæ Electorem certiorem facit, eique scribit, si* Landgravius *rursus de Subscriptione dicti Libri à Celsit. eius sollicitaretur, sese non dubitare, quin id absque vlla mora & cunctatione facturus esset. Re deliberatâ, missi sunt* 8. *Sept. die ad Landgravium duorum Electorum Legati, Saxonis & Brandeburgici,* Hamboldus ab Einsidel & Lampertus Distelmeier *Iuris D. cum duobus Theologis* Kemnitio & Schmidlino, *quibus etiam Palatini accesserunt: qui hæc in mandatis habebant:* Scire eius Celsitudinem, quanto studio ac zelo iam annis aliquot in eo laborârint nominati Principes, vt in suis ditionibus & Ecclesijs, Augustanæ Confessioni addictis, sed iam inde à morte Lutheri falsis doctrinis & corruptelis miserè turbatis, pia Concordia rursus instituatur: eamque ob causam iussu suo, à nonnullis doctis & pacis amantibus Theologis Formulam Concordiæ conscriptam esse, eiusque Celsitudini alijsque Ordinibus transmissam; & ex factis admonitionibus ac censuris sic recognitam & emendatam, vt maior pars Ordinum Augustanæ Confessionis, eorumque Theologi, Pastores & Ludimagistri eam subscriptione suâ approbârint. Etsi verò Censuræ *Landgravij* diligenter quoque examinatæ, nonnullæ etiam Libro insertæ sint, de reliquis autem Saxoniæ Elector Celsitudini eius in *Langensalzensi* Conventu, amanter declararit, quam ob causam absque læsione veritatis & conscientiæ, hoc quidem tempore, recipi & probari non possint, & prorsùs sperârit his Celsit. eius abundè satisfactum esse: Tamen cognovisse dictos Electores, Celsitudinem eius in suo proposito adhuc perstare, vehementissimeque flagitare, vt Liber iste, ante publicationem: in generali ac libera omnium Ordinum Augustanæ Confessionis Synodo examinetur, & liberæ de eo sententiæ dicantur.

Et hæc quidem sese ipsius causâ velle quidem: Scire autem Celsitudinem eius, quæ hoc præsenti seculo Theologorum, eorum in primis, qui falsa & erronea dogmata sparserint, atque etiamnum ijsdem infecti sint, ferè sit conditio. Eos enim non amplius in hunc finem convenire, vt placidè, Christianè & amicè conferant, aut conciliationem veritati congruam admittant, sed potius vt eruditionis & doctrinæ palmam auferant, atque errores suos non minus quàm verbum Dei defendant, & ab ijs ne latum quidem vnguem discedant: Ideoque verendum, ne ex eiusmodi Synodo graviora dissidia, & animorum distractiones maiores, perturbationesque exoriantur: Experientiam enim vel nostrâ memoriâ satis superque docuisse, Colloquia & Conventus Theologorum ferè omnes eiusmodi eventus habuisse.

Electores Saxoniæ & Brandeburgen Landgravium instinctu Schmidlini de subscriptione sollicitant.

Cùm autem Electores Saxoniæ & Brandeburgensis, ex transmissis literis intellexissent, Theologos suos, & libri huius authores, ab ijs qui huic Concordiæ negotio adversentur, præsertim in articulo de Maiestate Personæ Christi multorum novorum dogmatum accusari, ipsisque attribui, quòd in Articulo de Cœna Domini Christi, veræ præsentiæ Corporis & Sanguinis eius, aliud fundamentum, quàm verba Institutionis statuant; atque hoc etiam Palatino Electori persuasum esse cognovissent; Celsitudines eorum, Theologos suos vnà cum Politicis ad Electorem Palatinum amandâsse, tali responso & declaratione (quam etiam Præfationi inseruerint, quæ Concordiæ Libro, Ordinum eorum omnium nomine, qui ei subscripserint, præfigi debeat) vt Palatino Electori abundè satisfactum sit, adeoque concesserit, vt, omnipotente Deo auspice, Concordiæ liber iste ad proximum Michaëlis diem sub suo quoque nomine in lucem prodire & publicari possit.

Quandoquidem igitur dicti Electores nequaquam dubitent, Landgravio huius tam sancti Operis promotionem non minus quàm ipsis curæ esse: cùm primis autem per quam molestum & grave ipsis foret,

foret, si laudatissimus Christianusque Princeps, ac inter Augustanæ Confessionis Ordines non postremus, à tam laudabili Concordiæ negotio excluderetur: omninoque in ea sint sententia, Celsitudinem ejus si rectè de veritate edoceatur, aures non præbituram amplius pacis hostibus & turbatoribus, qui ipsum aliosque Ordines ab hac Christiana Concordia ejusque subscriptione meris calumniis, hanc solùm ob causam dehortati sint, quo ejus authoritate ita conscribatur, ut Calvinistæ cum suis erroneis dogmatibus sub ea latere quoque possint: idcirco noluisse eos committere, quin, unà cum dicta *Præfatione*, Conciliarios & Theologos suos ad Celsitudinem ejus mitterent.

Rogare igitur Electores nominatos amicissimè Celsitudinem ejus: ut non modò *Præfationem* hanc legat & perpendat, in ea enim postulatis ejus abundè satisfacturum esse: sed si quid adhuc desideret in uno vel altero Articulo, uberiorem de eo Theologorum declarationem audiat ex sacra Scriptura, & primitivæ Ecclesiæ Patribus: Sperare enim se, futurum, ut nullam prorsus dissentiendi posthac ab ipsis, causam habeat.

Orare insuper Celsitudinem ejus, diligenter secum reputet, quantum commodi ex hac Christiana Concordia, & quantum è contra detrimenti ex animorum illa distractione Ecclesia Dei perceptura sit: Cogitet denique, quanta errantium hominum multitudo, Christianæ hujus Concordiæ Opus, multis gemitibus ac suspiriis expetat, ideoque publicationem ejus ulterius suspendi non posse, &c.

Landgravii colloquiũ cum S.h.midlino.

Cùm hæc mandata Principum suorum ad hunc ferè modum coram Illustrissimo Principe Landgravio exposuissent Legati, Iacobus Schmidlinus *sub finem, cùm multa ultrò citroque dicerentur*, Quicunque, *ait Landgravio*, huic Concordiæ libro subscribere detrectant, ex pace Imperii excludentur. *Cui Landgravius respondit*, Se igitur iniustè exclusum iri, quum sit Augustanæ Confessionis membrum. *Tunc Schmidlinus dixit*, Neminem, qui Augustanæ Confessionis subscripserit, hunc librum repudiare posse, quia sit Confessionis Augustanæ declaratio. *Quæ verba cum aliqua indignatione excipiens Landgravius, respondit*; Vbinam (malùm) scriptum in Augustana Confessione legitur, quòd iste Liber sit ejus declaratio? *Deinde conversus ad Theologos suos, quib. hunc librum legendum dedera*, *interrogavit illos*, Ecquid ipsi de eo judicent. *Responderunt simul omnes*, Se librum istum nec velle, nec posse approbare: Vbiquitatem enim, quæ in eo stabiliatur, novum figmentum esse, & Verbo Dei ac priori antiquitati contrarium. *Quibus Schmidlinus*, Si corpus, *inquit*, Christi non est ubique, Naturarum fit distractio. *Tunc Landgravius, advocato satellite quodam Melsingense, quæsivit ex eo*, Quum Christus in præsepi jacuisset, num aliis quoque in locis, in Cœlo, in Terra & ubique vero suo Corpore fuerit præsens? *Ad quæ satelles*, Clementissime Domine, *ait*, in præsepi tantum Corpus ejus fuit, nec aliis in locis: Ergo, *inquit Landgravius*, laceras Christum & distrahis naturas ejus. *Respondit satelles*, Mala hæc est consequentia, Clementissime Domine. *Tunc Landgravius Schmidilino dicit*, Viden' qualis sis tu Doctor, & quantus Theologus? Sed age, *inquit*, si D. Rodingum, meum quondam præceptorem, convincere potes, quòd me non rectè de hoc articulo erudierit, subscribam tuo Libro. *Schmidlinus igitur cum* Rodingo *de hoc Articulo paulisper conferens, objecit ei inter alia* Rodingus *Articulos fidei*, Ascendit in cœlum: Sedet ad dexteram Patris: Inde venturus est judicare vivos & mortuos. *Ad quæ Schmidlinus*, Oh, *ait* mi Rodinge, Christus in ascensione sua ne pilo quidem à terra recessit: Ratio est, Pater in me, & ego in illo. Sed visibile tantum Corpus deposuit ad extremum usque judicium, & spirituale assumpsit. *Quæ verba plerisque ex sanioribus nova, inaudita, imò prodigiosa ac horrenda visa sunt.*

Quâ cõditione Landgravius subscribere debuerit.

Tandem petierunt Legati, ut Celsitudo eius saltem subscriberet, & ad marginem, quæ non probaret, annotaret. *Quibus Landgravius respondit*: Sed tunc necessariò aut textus aut glossa falsa esset, *&c.*

Landgravii literæ ac judicium de Formula Cõcordiæ ad Cœlestinum.

Hoc ipso quoque tempore Landgravius *exemplar Hispanicum (ut vocatur) Bibliorum impudenti flagitatione Celsit. ejus extortum*, Cœlestino *aulæ Marchiacæ concionatori misit cum literis, in quibus eum hortatur ac monet*, diligenter hæc Biblia inspiciat, num in iis contineantur tres modi essendi, in uno eodemque corpore Christi, circumscriptivus, secundùm quem corpus Christi spatium occupet: Definitivus, seu incomprehensibilis & spiritualis qui Corpori Christi cum spiritibus communis sit, nec ullum spatium desideret: ac Repletivus, vel supernaturalis & planè divinus modus, quem vi personalis unionis cum Divinitate, & Sessionis ad dexteram Patris ita habeat, ut pro ratione Divinæ Naturæ omnia plena sint corporis Christi, & nusquam circumscribatur corpus ejus: Quos modos Lutherus ex Scholastica Theologia in suam transtulerit, & nunc etiam Concordiæ libri authores in eo confirment ac approbent. Se enim, licet tota Biblia Latinâ, Gallicâ & Germanicâ linguâ sæpiùs le-

gendo absolverit, nusquam tamen in iis id reperire potuisse, sed potiùs contrarium: nempe, quòd Christus conceptus sit in utero matris à Spiritu Sancto, certo ac definito tempore verus homo ex Maria virgine natus, postea in Cœlos ascenderit & ad dexteram Dei consederit, unde venturus sit judicare vivos & mortuos. Item, quòd Cœlum supra, Infernus autem infra nos sit, duoque distincta, non invicem permixta loca sint: & quòd huic doctrinæ nihil vel addendum vel adimendum sit. Vehementer igitur, *inquit*, etiam atque etiam miramur, quis te tuosque Collegas, qui librum Concordiæ conscripsistis, adeò fascinarit, occæcarit, imò tam audaces reddiderit, ut hæc similia ex Lutheri polemicis scriptis, quæ ei fervore disputationis interdum exciderunt, & cum eo hactenus sepulta fuerunt, eruatis & hoc pacto sopitas Eutychis & Nestorii hæreses ab orco revocetis, Christi Ecclesiam scindatis, vestri in Christo Patris ac Præceptoris pudenda, impii Chami exemplo, detegaris atque ita clarissimum ejus nomen, unà cum Christiana nostra Confessione Papistis, Anabaptistis, imò Turcis & Iudæis deridendas propinetis. Faxit igitur, *inquit*, Deus Optimus Maximus ut ex hoc præclaro opere; quod tibi simul mitto, tu tuique Collegæ discatis, hæc scandala, ad unitatem & concordiam Ecclesiarum conservandam, tollere. Hoc ipso enim, non solùm præsenti tempore ingens schisma ex Ecclesia Dei, sed etiam in futuro horrendi errores, qui ex his propositionibus, tanquam receptis & confirmatis haurientur, tollentur. Et jam jam quidem nonnulli docere occipiant, Christum ne transversum quidem digitum à terra recessisse: Item, ascensionem in cœlum, nil aliud significare, quàm disparitionem. Si hæc jam fiunt, quid amabo, *inquit*, futurum putas, si liber iste, authoritate Principum confirmatus & munitus, in lucem edetur? Hæc igitur, *ait*, tu, cum Musculo, aliisque Collegis diligenter ut perpendatis oro rogoque propter gloriam Dei & conservationem Christianæ religionis.

De Calestini horribili vita exitu.

Paulò post hic Cœlestinus *misero mortis genere perit, effuso per os Sanguine & excrementis quum motâ mente nihil ferè nisi de pensionum & usurarum suarum ratiociniis toto morbi tempore loquutus fuisset. Constanter ferebatur, ipsius conscientiæ scrupulum injecisse gravem & aculeatam illam Landgravii Epistolam, quam paulò antè ei miserat.* Pauli Crellii *horribilem mortem infra in continuatione Peucerianæ historiæ narrabo.*

Responsum Illustrissimi Principis Wilhelmi Landgravii Hassiæ, quum à Legatis trium Electorum Palatini, Saxonis & Brandenburgi nomine, post semel negatam subscriptionem (nisi corrigeretur Concordiæ Liber) iterum de ea sollicitaretur.

Landgravius laudat Principum intentionem bonam, sese que offert ad constituendã firmam concordiam.

CVm superiora mandata trium Electorum Legati coram Landgravio exposuissent, Celsitudo eius sex Theologos Marpurgo & Cassellis ad se in aulam accersivit, ac 26. Octobris ad hunc ferè modum scripto Legatis respondit: Quod ad Concordiæ negotium attinet, non possumus sanè non ante omnia probare indefessum studium, laborem ac zelum, quem Illustrissimi Principes & Electores in constituenda pace & concordia in negotio Religionis hactenus adhibuerunt, & adhuc adhibent. Servator enim noster Iesus Christus ipse discipulis suis nihil diligentius, quàm dilectionem & concordiam commendavit, atque patrem suum cœlestem rogavit ut suos in pace & dilectione conservet, eoque satis testatum fecit, quantum fidelium omnium intersit, sese mutuo diligere, & contra quantum damni ex dissensionibus oriri queat. Idcircò Illustrissimis Principibus persuasissimum sit, nos hactenus non minori desiderio firmæ, & Sacris literis cõsentaneæ pacis, concordięque constituendæ, propagandæq; pro virili nostra, flagrasse. Hujus rei locuples inprimis est testis Elector Saxonię: quàm primùm enim Celsitudo eius suum consilium ac cogitationes de constituenda Concordia significavit nobis, à vestigio propositum illud & institutum non solùm mirificè probavimus sed etiam Theologos, huic Concordię negotio perficiendo idoneos, propter doctrinę: pietatis & moderati ingenii existimationem plerosque nominavimus: postea quoque, pręter dilectissimorum nostrorum fratrum, nostrum, nostrorumq; Theologorum requisitum judicium, de prima Torgensi formula Concordię, candidè & syncerè indicavimus. In quam verò partem Theologorum nonnulli id sint interpretati, & quàm acerba, aculeata & mordax censura, præter omnem omninò expectationem, sit consecuta, scriptum illorum abundè testatur, quod etiam reliquis Theologis vehementer displicuisse constat. Nihilominus admonitionibus & cohortationibus institimus, & quid in hoc opere desideraremus, nulla sanè curiositate, sed conscientiæ ductu, amicè & candidè interdum significavimus, quod Celsitudinibus ipsorum non ignotum esse arbitramur. Admonitiones etiam illæ omnes eò tantùm spectabant, non

non ut in Concordiæ hoc opere novi quicquam quæremus, ſed potius ut periculoſæ novitates caverentur, quæ laudatiſſimis noſtris majoribus, & in Religione ab ipſis nſtitutis ac ſuſceptis actionibus ſummo dedecori & opprobrio aliquando eſſe poſſent. Nam hanc ipſam ob cauſam ab initio ſtatim de verbis illis, Concordiæ Libro inſertis, quibus ad Primam & Immutatam Confeſſionem provocatur: de ſupervacanea cumulatione plurimorum, & jam pridem magna ex parte exſtinctorum errorum de Condemnationibus in Articulo Cœnæ, & litis illius approbatione: Item de diſputabili & periculoſiſſimo dogmate Omnipræſentiæ carnis Christi, ejuſque adjunctis, & his ſimilibus, ſemel iterumque monuimus quòd hæc omnia novitatem præ ſe ferant. Dicta, enim verba, *Prima immutata Confeſſio*, & accumulationes tot antitheſium & errorum, ſecum eiuſmodi ſenſum afferre, ut adverſarii anſam inde arripiant, cùm laudatiſſimos noſtros majores, tum pios etiam doctores mutationis, incertitudinis, inconſtantiæ arguendi: ſuperiores eorum actiones omnes illudendi: repurgatæ religionis inſtauratores noſtros erroneæ ac falſæ doctrinæ accuſandi, & divellendi: religionem noſtram contemptiſſimè diffamandi: & teſtimonium calumniæ ipſorum, de incertitudine & dilaceratione Religionis noſtræ in tot ſectas, ex Confeſſione noſtra eruendi: quibus omnibus ne minimam quidem Electores occaſionem daturos, quantum in illis ſitum eſt, confidimus.

De prima Immutata Auguſt. Confeſſionem.

Similiter, cùm majores noſtri, laudatiſſimi Principes, in articulo de Sacra Cœna, de præſentia, diſpenſatione & perceptione veri Sanguinis & Corporis Ieſu Chriſti, brevem & ſimplicem Confeſſionem fidei ſuæ Auguſtæ exhibuiſſent, & contrariam doctrinam improbaſſent: nunquam verò ad approbationem, in hoc ipſo negotio, præſertim poſt initam Anno 36. à Theologos ſuperioris Germaniæ cum Luthero concordiæ, polemicorum ſcriptorum, multoque minus Condemnationum ullarum, quod in Numburgici Conventus, Anno 61. celebrati, indictione & decreto videre licet, vel etiam excluſionis ullius ex pace religionis, graviſſimis de cauſis, ſeſe adduci paſſi fuiſſent, ſed in ditionis ſuæ Eccleſiis & Scholis Auguſtanæ Confeſſionis tanquam ſui Symboli, veſtigiis ſimpliciter inſtitiſſent: jam tamen hac viâ non amplius proceditur: Nam omnes Electores & Principes his polemicis, iiſque paſſim aſperſis accuſationibus, ſicut etiam condemnationibus & inde manantibus incommodis, ab hujus libri Concordiæ authoribus implicantur, & in ipſos harum rerum omnium patrocinium reijcitur. Superioribus verò annis longè aliter res ſeſe habebat: nec dubitamus, quin Electoribus, cæteriſque Ordinibus futurum ſit longè graviſſimum harum omnium tam prolixarum & periculoſarum diſputationum in ſe recipere patrocinium, & litem, quod ajunt, ſuam facere.

De Lutheri polemicis ſcriptis & Condemnationibus.

Eodem modo monuimus, & ad hunc monemus amiciſſimè fideliſſimeque, ut in articulo de ſacra Cœna, ipſa tantùm Inſtitutionis verba, pro vero veræ corporis & ſanguinis Chriſti præſentiæ fundamento ſimpliciter retineantur: neque huic negotio diſputabile illud dogma de omnipræſentia corporis Chriſti immiſceatur, ſed prorſus abijciatur: novæ & periculoſæ formæ ac modi loquendi in Articulo de Perſona Chriſti, contentionum & rixarum ſemina, vitentur: & de ſublimi illo Perſonalis unionis myſterio, in quo facillimus eſt Neſtorianiſmi, Eutichianiſmi, Schvenkfeldianiſmi, aliorumque jam pridem damnatorum errorum præcipitia lapſus, non niſi juxta Symbola, & decreta ab univerſa Eccleſia approbatorum Conciliorum, doceatur: & hac ratione non ſolum triſtes illæ confuſiones & incommoda, quæ ex periculoſa illa diſputatione in Eccleſias & Scholas noſtras inundarunt, præcidantur: ſed ſimul etiam Pontificiis, quandoquidem, quo tempore Confeſſio Auguſtæ fuit exhibita, & poſtea in Smalcaldicis articulis, aliiſque Colloquiis, ad hunc Articulum quod attinet, noſtrum cum Eccleſia Romana conſenſum profeſſi ſumus, nunc vero defendendo hoc dogmate aliter ſentimus, periculoſa & latè patens diſputatio de pace Religionis, Annè eam nobiſcum ſervare teneantur, abrumpatur & ex eorum manibus eripiatur: ſperantes hanc noſtram & neceſſariam, & ab animo ſyncero profectam admonitionem, Principes non ſupervacaneam aut intempeſtivam judicaturos.

De retinendis Inſtitutionis verbis pro fundamento præſentiæ corporis Chriſti in Cœna.

His autem aliiſque à nobis Admonitionibus ſæpè repetitis, in Smalcaldiæ Conventu decretum tandem fuit, noſtris, aliorumque judiciis, cenſuris ac poſtulatis Præfatione ſatis fieri poſſet. Et ea quidem conſcripta, nobiſque tranſmiſſa eſt. Utinam verò, utinam inquam, hujuſmodi mediis perfectum eſſet, ut conſcientiæ noſtræ ſatisfieri potuiſſet, reipſa certè Celſitudines eorum experirentur, nos nodum in ſcirpo non quærere, nec de lana caprina conten-

De Præfatione Formulæ Concordiæ.

contendere velle, sed potius pacis & Christianæ Concordiæ studio paratos esse, omnia ea facere & concedere, quæ salvâ nostrâ conscientiâ ullo modo fieri possunt.

Gratum quidem nobis fuit, quòd in dicta Præfatione Francofurtensis Recessus anni 58. itemque Numburgici Conventus Anni 61. mentio aliqua facta est: intelleximus etiam etiam verba illa Concordiæ Libro inserta, quibus ad primam immutatam Augustanam Confessionem provocatur, nonnihil declarata esse: atque optandum esset, hanc declarationem ab initio statim Concordiæ Libro insertam, & verbum hoc (*Immutata*) ut quod nihil utilitatis adfert, planè omissum fuisse.

Ad hæc, quod ad Articulum de Cœna Dn. attinet, piè & Christianè in Præfatione dicitur, verba institutionis sola, quandoquidem fundator omnipotens & verax sit, fundamentum veræ præsentiæ esse, deque aliis coram plebe, ut quæ ad ædificationem nihil faciant, disputari non debere.

Placet nobis etiam Præfationis hæc Protestatiò & declaratio, quòd nimirum in toto hoc Concordiæ negotio nihil novi quæratur, nec vel à Majorum nostrorum agnita veritate discedere, vel Propheticis & Apostolicis scriptis, Symbolis, Augustana Confessione eiusque Apologia, Smalcaldicis articulis & Lutheri Catechismis contrarium in rebus & phrasibus aliquid docere tentetur. Quæ omnia à nobis probantur, inprimis verò, nequid novi invehatur in Ecclesiam (quò admonitiones nostræ potissimùm respiciunt) atque hac in parte cum Celsitudinibus ipsorum consentimus.

Protestatio Bergensium in præfatione libri Concordiæ facto contraria est.

Ut autem Celsitudines eorum intelligant, quid tam in sæpè citata Præfatione quàm in toto isto negotio desideremus, rogamus ut diligentur legant atque expendant non solùm admonitiones nostras & cohortationes, quarum supra paucis mentionem fecimus, sed etiam scriptum illud, quod Nos atque Anhaldinus Princeps sub Dato Cassellis 11. Martii hujus Anni Electoribus Saxoniæ & Brandeburgi misimus: præsertim verò quod ad disputabile dogma de persona & omnipotentia carnis Christi, & quæcunque ei adhærent, pertinet: id enim in Præfatione ista depravatum potius quàm emendatum & correctum est.

Phrases & modi loquendi novi in præfatione continentur.

Nulla enim omninò Protestationis istius habita ratione, nempe, quòd nihil in Concordiæ libro novi, nec quicquam contra Majorum nostrorum Confessionem vel in verbis vel in rebus doceatur: in Præfatione ista contra Protestationem hanc periculosæ phrases & loquendi modi quàm plurimi qui in sacris literis, Symbolis, Augustana Confessione & Apologia non reperiuntur, sed his ipsis ferè annis excogitati sunt, nec à primitivæ Ecclesiæ Doctoribus, ipso quoque Brentio teste, unquam usurpati, videlicet Humanam Naturam Christi esse omnipotentem, omniscium & ubique præsentem: expressè approbantur, iisque glossa ejusmodi annectitur, quæ partim obscura & confusa est, partim verò eò spectat, quasi aliqui sint, qui sentiant, Humanam Christi Naturam extra personalem unionem esse posse, quod nec fuit unquam, nec in æternum verum erit.

In præfatione Vbiquitati fenestra aperitur.

Porrò, quanquam in *Præfatione* ad asserendam veram præsentiam Christi in Cœnę Articulo, verba institutionis pro unica basi & fundamento ponantur, & meritò quidem ad confirmandam illam veritas & omnipotentia fundatoria sufficiunt: Mox tamen in *Præfatione* adjicitur, hanc præsentiam verâ declaratione articulorum fidei probari & explicari debere, eoque ipso rursus disputabili Vbiquitati fenestræ aperiuntur. In summa, totus Liber, cui fundamenta & semina universalis Omnipræsentiæ carnis Christi in omnibus Creaturis inserta sunt, in *Præfatione* in omnibus Articulis approbatur & confirmatur, & pro genuino Augustanæ Confessionis sensu habetur.

Vbiquitas corporis Christi novum est dogma.

Etsi verò Libri Concordiæ authores probare contendunt, supra dictas phrases de Omnipræsentia & omnipotentia humanitatis Christi, & quæ porrò in fine *Præfationis* & Libri Concordiæ continentur, nullum dogma novum esse: quæque privati Theologi de universali Omnipræsentia carnis Christi in omnibus lignis, lapidibus &c. de Cœli & Inferni permixtione, de disparitione Christi in ascensione, & ejusmodi absurda paradoxa complura docuerunt, in Libro Concordiæ non reperiuntur: Certùm tamen est de dictis istis phrasibus & quæcunque dogmati isti adhærent, & ad confirmationem approbationemque Libro Concordiæ inserta sunt, neque in Symbolis, Smalcaldicis Articulis & Lutheri Catechismis ne unum quidem apicem reperiri & in nulla usquam Academia, vivente adhuc Luthero, diuque post, nihil prorsus de hoc dogmate, & quæ ad confirmandum illud faciunt, traditum esse: imò & tempore exhibitæ Confessioni Augustanæ, & postea in Smalcaldicis Articulis, atque aliàs sæpè, Principes & Theologos protestatos esse, nullam in articulo de Persona Christi cum Romana Ecclesia dissensio-

ſenſionem eſſe: eam quoque ob cauſam de hoc Articulo, utpote de quo nulla planè eſſet controuerſia nullum unquam habitum fuiſſe colloquium.

Quia verò hoc tempore, quo iſta diſputatio de Ubiquitate humanitatis Chriſti ab aliquot noſtrorum Theologorum mota eſt, Pontificii editis ſcriptis ſeſe huic doctrinæ opponunt, indeque intelligitur, in hoc Articulo nullum amplius conſenſum, ſed ſed potius diſſenſionem maximam eſſe: ideoque haud injuriâ quæri poſſet (ut procul dubio fiet) ut ea pars conſenſum iſtum vel ſervarit vel violarit? verendum ſanè eſt, Pontificios nullo modo conceſſuros, nec etiam à noſtris convinci poſſe, ipſos ſuam ſententiam de hoc articulo, quam tempore exhibitæ Auguſtanæ Confeſſionis tenuerunt & docuerunt, immutaſſe, ſed à noſtris potius mutationem factam eſſe, ſicut ex præcipuorum Theologorum editis his proximè 20. elapſis annis ſcriptis, nempe *Philippi, Heſshuſii, Vuigandi, Morlini, Selneeceri & Kemnitii* probari & demonſtrari poſſet, ut teſtimoniis præſentis Extractus, quem ſimul vobis exhibemus, videre licet: in quibus dogma hoc Ubiquitatis, ſeu perſonalis omnipræſentiæ carnis Chriſti novum, inauditum incertum ac dubium, quin imò ejuſmodi eſſe docetur, ſicut Lutherus ipſemet quoque ſcribit, ut in negotio Cœnæ eo utendum non ſit.

In Formula Concordiæ erroneæ doctrinæ ſepultæ rurſus gruuntur

Similiter, etſi libro Concordiæ nonnullorum Theologorum Paradoxà, quæ in libris eorum reperiuntur, non in ſpecie omnia inſerta ſint, hæc ipſa tamen querela manet, quod in Concordiæ libro multæ erroneæ propoſitiones aliæ, quæ cum auctoribus ſuis jam pridem extinctæ & ſepultæ ſunt, ideoque nihil amplius periculi ab iis timendum eſt, ſolicitè citentur & improbentur. Id verò in hoc tam gravi Articulo, de quo jam lis & Controverſia in fervore eſt, ac ſi merè ſint perſonalia, prætermittitur, & Chriſtianus Lector hac in parte ſuſpenſus his verbis, *Abundat unuſquiſque ſuo ſenſu*, cum ſumma incertitudine dimittitur. Hinc autem, quum hæc ſpecialia in libro neque improbentur, neque probentur, & tamen multa dicta, quæ univerſalem Omnipræſentiam humanitatis Chriſti haud obſcurè innuunt: ut quòd dicitur, *Omnia plena eſſe Chriſti, etiam ſecundum humanitatem*, & ſimilia libro inſerta: privata quoque ſcripta in quibus ſemina univerſalis omnipræſentiæ ſparguntur, expreſsè ratificata & confirmata ſint: ex aſcenſione etiam nonnulli diſparitionem & evaneſcentiam fecerint præterea quoque doceatur, Chriſtum eo ipſo momento, quo in utero materno conceptus ſit, aſcendiſſe in cœlum, & quæ Ubiquitati cœli & inferni adhærent, ex iiſque inferuntur ac colliguntur: etiam atque etiam verendum eſt, ſi Concordiæ hic Liber in lucem edatur, antequam hæ omnia juxta regulam Verbi Dei examinentur & probè decidantur, inter ipſos Theologos dum quiſque hunc librum, & in eo approbata ſcripta, ad confirmandas & ſtabiliendas ſuas opiniones citare volet, multò graviores & perículoſiores contentiones ac rixas quàm nunc ſunt, exorituras eſſe: nec minus illud quoque verendum eſt, ne populus hoc dogmate de univerſali carnis Chriſti omnipræſentia, ad omnis generis curioſas, inutiles & periculoſas, quin etiam ad labefactandos & infirmandos, ne dicam ſubvertendos præcipuos articulos Chriſtianæ fidei noſtræ, abutatur.

Formulâ Concordiæ materiam fore, novarum contentionum.

An verba inſtitutionis Cœnæ Ubiquitate ſuffulcienda.

Iudicamus etiam, eam quæ in *Præfatione* ponitur, motivam, nimirum, ſi adverſarii in Articulo Cœnæ noſtrum ſenſum verborum Inſtitutionis oppugnare vellent, hunc ad declarationem articulorum fidei Chriſtianæ confugiendum, & ſub hoc prætextu (ut nos quidem intelligimus) dogma de omnipræſentia arripiendum, nullius omninò ponderis ſeu valoris, ſed longè omnium periculoſiſſimam eſſe: ſi videlicet verba Inſtitutionis ſeu Teſtamenti, quæ propter fundatoris veritatem & omnipotentiam firma ſatis ſunt, nec deleri poſſunt, & quibuſvis objectionibus refutandis ſufficiunt, diſputabili Ubiquitate ſuffulcirentur, eoque ipſo verum fundamentum labefactaretur, & in dubium vocaretur.

Ubiquitatis doctrina & quæ ei adhærēt non conſentanea ſunt Auguſtanæ Confeſſioni.

Quamvis autem Nos & quivis alii, charitatis & conſtituendæ in Eccleſia pacis ergò, multa & facere & concedere teneamur, ac ſibi Electores quoque hoc perſuaſiſſimum habere debeant, ſi qui in terris ſint quibus nos gratificari ac morem gerere cupiamus, hoc ipſorum Celſitudines inprimis eſſe, tanquam Noſtros Dominos, propinquos, confœderatos hæreditariâ neceſſitudine nobis devinctos ac fratres: Tamen quum in hoc Religionis & conſcientiarum arduo negotio, noſtram conſcientiam (ſicuti par eſt) examinamus & conſulimus, ſalvâ conſcientiâ & cum veritate affirmare non poſſumus, ſupra dictas & in Præfatione approbatas novas phraſes de Omnipotentia & Omniſcientia humanitatis Chriſti, & quæ ad confirmationem hujus dogmatis Concordiæ libro inſerta ſunt, nempe, quòd Chriſtus comprehenſibili & corporali modo, ſicut in terris ambulavit, non in Deo, neque apud Patrem, neque in Cœlo ſit.

Item, quòd corpus Christi, sicut visus, sonus vel lux penetrat, eodem modo à matre sua genitus, quodque omnia plena Christi, etiam secundum humanitatem sint,& quæ hujus generis alia in horum Theologorum libris reperiuntur, qui huic certamini implicitì sunt: Confessioni Augustanæ, eiusque Apologiæ & genuino sensui, quocunque exornentur colore, consentanea esse. Neque etiam persuaderi possumus, dictam Confessionem, vel anno 30 vel in sequentibus Colloquiis, ab Electoribus, Principibus aliisque Ordinibus hoc sensu unquam acceptam & intellectam fuisse. Hinc Celsitudines eorum facilè intelligent, si *Præfationem* & Concordiæ librum approbaremus, eique subscribemus simpliciter, & sic testaremur, quod hoc modo nostram Confessionem Augustanam in his Articulis hactenus intellexerimus, & adhuc intelligamus, Nos contra conscientiam nostram facturos, & eiusmodi Actum arrepturos, quem Nos ipsi in conscientia conscientiam Protestationi judicaremus: quod procul dubio Celsit. eorum à nobis non petent.

Quandoquidem igitur Celsitud. ipsorum constituerunt in Confessione Anno 30. Augustæ exhibita, eiusdemque Apologia, tanquam in Propheticis & Apostolorum scriptis, & Symbolis fundata, perseverare, nihilque contra eam novi vel in rebus vel in phrasibus introducere, in qua nos etiam sententia sumus: amicissimè eos per omnia sacra & charitatem Christianam rogamus, tanquam Christianos & pacis amantes Electores, quibus absque omni dubio Ecclesiæ Dei Concordia & salus ex animo curæ est: Theologis suis & Concordiæ libri authoribus severè ac diligenter injungant atq; mandent, vetus doctrina, ad quàm laudatissimi Majores nostri Anno 30. atque inde sæpius publicè coram Imperatoribus & Regibus, provocarunt: inprimis autem, quod ad disputabile dogma attinet de omnipræsentia humanitatis Christi, Symbola & decreta approbatorum Conciliorum & Epistola Leonis ad Flavianum, ipsis sufficiat, eamque firmiter retineant, & reliquis, in Augustana Confessione, inprimis autem in Sacra Scriptura & Symbolis non extantibus disputabilibus phrasibus & formulis loquendi, quæ juxta Apostoli fidelem admonitionem, auditores subvertunt, & lites pugnasque gignunt, aliisque novitatibus Ecclesiæ Christi parcant. Aut si omninò animum induxerunt Theologi à proposito semelque suscepto consilio nullo modo recedere, saltem dent operam efficiantque, ut dictus Liber cum Præfatione juxta Majorum nostrorum, veterisque Ecclesiæ laudabilem consuetudinem, antequam publicetur & in lucem edatur, in generali Synodo omnium Augustanæ Confessionis Ordinum, in qua sola Scriptura Iudicis partes sibi vendicet, remotis omnibus præjudiciis, in timore Domini, ac juxta regulam Verbi Divini examinetur, & in qua quid veritati Divinæ consentaneum, quid non, liberis votis atque sententiis, judicetur definiaturque: Cui Nos ipsos quoque promptissimè submittemus.

Sin autem negotium hoc Synodi Celsitudinibus eorum adhuc tempore displicuerit, Nos, ut supra testati sumus, atque etiam num simpliciter testamur, nihilominus, donec Deus commodiorem viam monstraverit,unà cum Celsit. eorum in Anno 30. exhita Confessione & Apologia (citra tamen approbationem Transsubstantiationis Papisticæ) ut quæ in Verbo fundata est, & quantum ad articulum de Persona Christi attinet, in Symbolis Apostolico, Niceno & Athanasii, similiterque in decretis Universalium Conciliorum, & à tota Ecclesia approbata Leonis ad Flavianum epistola, simpliciter acquiescere decrevimus, & nihil quod his contrarium vel novum sit in nostras Ecclesias & Scholas introducere patiemur: in tuenda quoque & defendenda nostra Augustana Confessione, unà cum Celsitud. ipsorum, at reliquis omnibus eiusdem Confessionis Sociis porrò, ut hactenus, viriliter perseverabimus, ac aliàs Celsitud. ipsorum omnem benevolentiam, studium atque officia, prò jure agnationis & hæreditariæ necessitudinis, promptissimo animo præstabimus, ac similia ab ipsorum Celsitud. expectabimus: hac spe freti Celsitud. eorum hoc nostrum Responsum ad quod Nos conscientia nostra & rei gravitas, impulit, optimam in partem accepturas &c. 26. *Octob. Anno* 79.

Vuilhelmus Landgravius.

Landgravius *hanc Saxonis & Brandeburgici Electorum sollicitationem, suaque Celsit. responsionem* Ioh. Palatino *mittit* 28. *Oct. petitque ut de utroque liberè suum judicium exponat. Scribit etiam,* Schmidlinum *&* Kemnitium *in Vbiquitatis dogmate dissentire: hunc enim Christi præsentiam ad ea solùm loca restringere, in quibus se præsentem futurum promiserit: illum verò generalem præsentiam docere, suisque clamosis disputationibus & sophismatis* Kemnitium *opprimere: Cùm autem multis imponant, ipsos, juxta Paulum, à fide aberrare, cumque magistri Scripturæ haberi velint, se tamen ipsos non intelligere. In fine Colloquii à se cum* Schmidlino *habiti mentionem facit.*

Replica

Replica trium Legatorum Electoralium Politicorum & Theologorum ad Illustrissimi Principis Vuilhelmi Landgravii Hassiæ responsum.

HVic gravissimo sapientissimoque Responso Illustrissimi Principis Landgravii, *Electorales Theologi hujusmodi* REPLICAM 28. *Octob. Anni* 1579. *opposuerunt,*

Quantum ad causarum enumerationem attinet, ob quas Celsitudo T. cum suis Theologis hucusque Concordiæ Libro subscribere recusavit, meminit Celsitud. T. ad eas scriptis & ore satis ac solidè antehac responsum esse, ideoque eam nunc intacta relinquemus.

Inprimis verò Celsitud. T. reminisci & recordari clementer potest, quid Anno præterito 78. Langensalzæ ea de re actum sit, ubi in præsentia Electoralium Saxonicorum ac Celsitudinis T. Cancellariorum ac Consiliariorum politicorum, Electorales Saxonici Theologi, cum C. T. Theologis Christianum, amicum, fraternumque de Concordiæ libro Colloquium habuerunt: finitoque Colloquio C. T. Theologi claris disertisque verbis testati sunt, quòd in dicto libro nulla impia doctrina contineatur, quæ Verbo Dei adversetur: sicut hoc etiam in Actis dicti Conventus videre licet. Sperabamus igitur fore, ut Celsitud. T. Theologi subscriptionem Libri hujus diutius non differrent, præsertim cum promiserint, se acceptam declarationem & institutionem ad fratres & symmistas suos fideliter relaturos. Et sanè nos in dicto Colloquio apertissimis testimoniis Patrum & purioris antiquitatis Ecclesiæ doctorum, qui quatuor Oecumenicis Conciliis interfuerunt, comprobavimus, & adhuc comprobare possemus si necesse foret. quod nullam novam doctrinam per Concordiæ librum introduxerimus, nec ullas phrases ei inseruerimus, quæ non etiam antea à dictis Patribus usurpatæ sint.

Statim etiam ut huc advenimus, promisimus Celsit. T. Superintendenti *D. Maiori* si vel ipse vel Collegæ eius adhuc hodiè demonstrare possint, quòd in Concordiæ libro impium dogma, vel impia doctrina contineatur, aut phrases usurpentur quæ Verbo Dei contrariæ sint, vel quibus in primitiva Ecclesia orthodoxi Doctores non usi sint, nos id promptissimo ac fraterno animo audire: aut si quædam adhuc Libro insint quæ remoram alicui facere aut dubitationem aliquam afferre possent, sese id libenter declarare & explicare velle. Nam Liber iste non inconsideratè à paucis quibusdam Theologis conscriptus est, sed singula penè eius verba aurificis staterâ examinata, & à plurimarum Ecclesiarum Pastoribus diligentissimè ponderata sunt, priusquam ad subscribendum cuiquam fuerit oblatus. Ac speravimus omninò fore, ut amicum, placidum, fraternum & Christianum inter Celsit. T. Theologos & nos institueretur Colloquium, in quo singula ad oculum demonstrari, & Celsit. T. veritatem cognoscere posset. Nos enim sicut alii quoque synceri Ecclesiarum ministri, qui diligenti præeunte consideratione & religiosa examinatione, huic Libro subscripserunt, prorsus pro talibus haberi noluimus, qui impia dogmata, vel eiusmodi phrases defendamus, quæ Verbo Dei contrariæ, nec in primitiva Ecclesia ab orthodoxis doctoribus usurpatæ sint. Omnium verò gravissimum hoc nobis foret, si, ut denobis affirmatur, piissimos Electores Principes, ac Status, cum tot Ecclesiis, earumque posteris in damnatos errores, & falsas ac impuras doctrinas præcipites ageremus. Quod à nobis omnibus Deus clementer avertere dignetur. Similiter instituti nostri neque unquam fuit neque adhuc est, ut cuiquam conemur eiusmodi dogmata obtrudere, quæ contraria sint Verbo Dei: sicut à nonnullis immeritò nobis imputatur. Certi enim sumus de Confessione & doctrina nostra: de qua etiam omnibus ac singulis, imò justo judici Dom. nostro Iesu Christo in novissimo die rationem reddere haud gravabimur: nec cum veritate quisquam unquam probare poterit, quod in Concordiæ Libro Dei Ecclesiæ impium dogma obtruserimus, quod Verbo Dei contrarium sit.

Sed non corrigere

Cæterùm quòd Celsit. T. in Responsione sua asserit, quod de tribus his Articulis nempe de Persona Christi, de Sacra Cœna & de Cœlo, in Concordiæ Libro, contra nostram Protestationem, nova doctrina tam in rebus quàm phrasibus introducta sit: C. T. ad oculum demonstrabimus, ipsam à suis Theologis aut aliis male de his edoctam esse contrariumque planè ostendi posse.

Bergenses probare conantur se nullã novam doctrinã in Formula Concordiæ tradere.

Quod enim ad Personam Christi attinet, manifestum est, doctrinam illam in Libro Concordiæ non novam nec paulò ante, vel post demum Lutheri mortem Ecclesiis nostris tradi cœpisse, sed similiter in rebus & phrasibus à Patribus, qui Conciliis quatuor Generalibus interfuerunt, traditam esse. Nam de Personali unione utriusque Naturæ in Christo, earumque distinctis essentialibus proprietatibus, aliter non docemus, quam in dictis Conciliis, præsertim autem in Ephesino & Chalcedonensi definitum est. ☞ De

De Persona Christi.

Communicatione quoque Majestatis ex dictorum etiam Patrum scriptis aliqua saltem testimonia adducemus, ut quivis intelligat, nos illud ipsum docere, quod in primitiva Ecclesia de hoc mysterio traditum fuit.

Quòd autem in Augustana Confessione, Apologia, Smalcaldicis Articulis & Catechismis Lutheri hæc ipsa verba non leguntur, id nondum evincit, hanc doctrinam propterea novam, & antehac in Ecclesia Dei nunquam auditam, multò minus verbo Dei contrariam esse. Nam neque vox ὁμοούσιος in Dei verbo reperitur, sed progressu temporis à Patribus necessitate urgente contra Arrii hæresin demùm in Ecclesiam introducta est, tantaque diligentiâ defensa ab orthodoxis Patribus fuit, ut ne iota quidem de ea concedere pacis causâ voluerint, quum intelligerent, Arrianos dare quidem, Christum ὁμοιούσιον (similis essentiæ) non autem ὁμοούσιον (unius ejusdemque essentiæ) appellari posse: quarum vocum tamen neutra in verbo Dei reperitur.

Præterea notum est, Augustanam Confessionem sese ad Concilia dicta referre, in quibus Patres hujusmodi phrases usurparunt, atque adeò implicitè Augustanæ Confessioni insertæ sunt.

Bergenses probare conantur S. Scripturam & Patres Vbiquitatem Corporis Christi docere. Locus Mar. 16.

Adhæc negari non potest, Sacram Scripturam, vocem VBIQVE de ipso Christo usurpasse Mar. 16. *Et prædicaverunt,* VBIQVE *Domino cooperante, & confirmante sermonem illorum per sequentia signa.* Quum autem Christus non tantùm secundum Divinitatem, sed etiam secundum Humanitatem, non dimidiâ, sed integrâ & totâ personâ, ad quam non solùm Divinitas, sed etiam Humana Natura personaliter unita pertinet: & sic totus Christus cuilibet Apostolo seorsim, Thomæ in India, Petro in Asia, Paulo in Europa præsens adfuit, nec minus visibiliter se quandoque illis exhibuit, eisque astitit Act. 22. ideò discipuli & successores Apostolorum, S. Patres, voce VBIQVE de Humana quoque Natura & de Corpore Christi usurparunt: ut ex sequentibus testimoniis intelligi potest.

Ambrosius. Ambrosius enim in 10. cap. ad Hebræos sic scribit, *Vnus ubique est Christus, & hic plenus, & illic plenus: unum Corpus. Sicut enim qui ubique offertur unum Corpus est, & non multa: ita etiam est unum sacrificium.*

Cyrillus. Cyrillus lib. 12. in Ioan. c. 32. *Nam quatuor orbis partes ad salutem reducta, indumentum verbi & carnem ejus impartibiliter inter se partitæ sunt: In singulis enim impartibiliter transiens unigenitus & Animam & Corpus per carnem suam sanctificans impartibiliter atque integrè in omnibus est: Cùm unus ubique sit nullo modo divisus.* Idem Chrysost. & Theophylactus.

Bergenses probare conantur se Nestorianos non esse.

Insuper in Præfatione nulla intricata vel obscura glossa, sed necessaria admonitio est, quod Humanæ Naturæ Divinæ Majestas, quæ Deitatis propria est, non extra personalem unionem adscribatur, sicut hoc à tectis & apertis Calvinianis nostris Ecclesiarum doctoribus falsò imputatur, ob eamque causam nos non solùm tanquam Eutychianos, sed etiam tanquam Nestorianos publicis suis scriptis infamarunt. A quibus gravissimis calumniis hac declaratione nostri suas Ecclesias in Præfatione liberare voluerunt: Nempe, quòd non duos Christos faciant, quum unicam Divinam Majestatem confiteantur, non duas, quasi Humana Natura propriam Creatam majestatem habeat, quæ Æternæ Majestati Filii Dei exæquata sit: sed Humanam Naturam in Divinam Majestatem, propter personalem unionem realiter ac verè collocatam esse: quod tota Scriptura clarè attestatur, & sancti Patres non tantùm per vocabula *Concreta*, sed etiam per vocabula *Abstracta* enuntiarunt: Ideoque non solùm vocabulum Homo Christus, sed etiam vocabula Humanitas, Humana Natura, Caro Christi, Sanguis Christi, quemadmodum etiam ipsa Scriptura, usurparunt. Hoc non obscurum & intricatum, sed clarum & perspicuum est, ut ab omnibus intelligi queat licet Scholasticorum verba per parenthesin Præfationi inserta, doctis tantum nota sint.

De paradoxis Vbiquistarum in Formula Concordiæ non refutatis.

Quòd autem Paradoxorum quorundam, in nonnullorum Theologorum Libris occurrentium, fit mentio, asseriturque, quòd circuitionibus fallacibus leviter attingantur tantum, & sic Lector suspensus teneatur, inque dubio relinquatur, in ipso libro contrarium prorsùs reperitur.

Non enim nos latet, quid per vocabulum, *Paradoxa*, intelligatur, nempe, quòd sanis Ecclesiarum nostrarum doctoribus tribuitur, ac si duas distinctas Divinitates & Omnipotentiás doceant, unam essentiálem, quę Æternæ Deitatis propria sit: alteram communicatam, quæ non Dei propria, sed creata sit, quęque essentiali Deitati & Omnipræsentiæ exęquata, & propterea quoque Humana Natura Divinæ Naturæ exæquata sit: cujusmodi calumniis tam occultorum, quàm manifestorum Calvinistarum Libri referti sunt.

Ne igitur Christianus Lector suspensus teneatur, aut scrupulus aliquis in animo ejus relinquatur, apertis, claris & perspicuis verbis error hic in Concordiæ Libro expressè rejectus est, quicunque eum docuerit: Vnde liquidò constat, nihil prorsùs in cujusquam gratiam vel silentio prætcritum, vel dictum aut factum esse. Nam disertè & expressè dicitur,

Sunt Protestationes contrariæ facto.

citur, non duas, sed unicam tantum Divinitatem & Omnipotentiam esse, ut in Articulo de Persona Christi Libri Concordiæ videre licet.

Nostrarum autem Ecclesiarum Pastores hunc errorem docuisse, non solùm pernegant & inficias eunt, sed etiam graviter sæpè conquesti sunt, verba ipsorum ab adversariorum Theologis perverti, & alienum sensum ipsis affingi. Et dato maximè, non tamen concesso, hoc ab ipsis factum esse, manifestum tamen est, quòd portentosa doctrina hæc in Concordiæ Libro rejiciatur.

Hæc tecti & aperti Calvinistæ probè intelligunt: sed quoniam Concordiæ Libro nihil derogare, vel eum alicujus falsæ doctrinæ verè insimulare possunt, doctores arrodunt & gravant, qui huic Libro subscripserunt, ut hoc pacto Librum ipsum odio & invidiâ onerent, ac si hujusmodi falsæ doctrinæ in eo absconditæ lateant.

In eodem similiter Libro alia quoque paradoxa expresse rejiciuntur: videlicet, quòd aliquibus tribuitur, ac si doceant, quòd Filius Dei cum omnibus Sanctis, imò cum omnibus Creaturis personaliter unitus sit. Item, quòd Vnio personalis, & Communicatio Idiomatum unum idemque sit. Item, quòd Realis communicatio sit essentialis, seu physica effusio essentialium proprietatum naturæ Divinæ, in assumptam Humanam Naturam: exæquatio item, seu confusio naturarum & essentialium proprietatum: sicut hoc in Libro ipso ad oculum demonstrari potest.

Bergenses probare conantur se doctrinam Augustanæ Confessionis de persona Christi retinere.

Quòd autem porrò in Articulo de Persona Christi dicitur, in eo consensum fuisse inter nostros & Pontificios tempore exhibitæ Augustanæ Confessionis, sicut postea quoque semper: nunc verò dissensionem esse maximam, ideoque in dubium vocari non injuriâ posse, utra pars consensum illum ruperit & ab eo prior discesserit: Ad id verè ac solidè respondemus, nostras Ecclesias, earumque Pastores in Articulo de Persona Christi post exhibitam Augustanam Confessionem, nullam novam doctrinam tradidisse, sed illam ipsam continuasse, quæ toto ante Confessionem quadriennio non solùm à Papistis intentata permansit, qui de reliquis omnibus Articulis omnia Lutheri & Collegarum ejus doctrinam & scripta arroserunt, sed etiam post editionem Lutheri scriptorum contra Sacramentarios, ut ipsemet gloriatur, laudata, & post communi consensu Sacramentariorum doctrina de Cœna damnata est. Adhæc consensus in eo fuit de hoc articulo constitutus, ut de eo utrinque doceretur juxta Symbola, Concilia & veterem Ecclesiam. Ideoque Papistæ nostris Ecclesiis earumque doctoribus in hoc Articulo nulla veritatis specie innovationem doctrinæ objicere possunt.

Bergenses probare volunt Sacramentariorum doctrinam de persona Christi contrariam esse Augustanæ Confessionis.

E contra verò clarum & manifestum est, illas Ecclesias & doctores, qui verbis tantùm Augustanam Confessionem approbant, ab ea autem ad Sacramentarios defecerunt, apertè confiteri, quòd in Articulo de Persona Christi cum Calvinistis consentiant: idque tam perspicuè probare volumus, ut etiam manibus attrectari possit.

Nam in Articulo de Persona Christi docent Sacramentarii, quum in personali unione utriusque Naturæ in Christo, unaquæque natura essentiales proprietates suas retineat, essentialis autem proprietas Humanæ in Christo Naturæ sit, ut finita & circumscripta sit, & uno eodemque tempore in pluribus locis esse non possit, hanc enim Divinæ Naturæ proprietatem esse, quæ Humanæ Christi Naturæ communicari nequeat: Propterea Corpus Christi etiam verè & substantialiter non posse præsens esse in omnibus iis locis, in quibus Cœna Domini in terris celebratur. Imò scribunt & confitentur in articulo de Persona Christi apertissimè, Si probari possit, quòd Christi corpus uno tempore in duobus tantum locis esse possit, sibi nullam amplius contentionem cum nostris fore, de illius præsentia vel in pluribus, vel in omnibus locis. Hoc enim doctrinam de Persona Christi, deque proprietate Corporis Christi, nequaquam ferre: non enim verum Corpus esse posse, si simul & semel duobus vel pluribus locis præsens sit.

Quoniam igitur doctrina de Persona Christi fundamentum est Sacramentariorum doctrinæ, eoque labefactato & everso ipsimet fateantur, se in nostram sententiam de Cœna ituros: quis non intelligat, eos omnes de Cœna Dom. à Calvinistarum stare partibus, qui illorum doctrinam de Persona Christi recipiunt & tanquam orthodoxam defendunt? Imò nonnulli Calviniani, qui ab Augustana Confessione defecisse videri nolunt, sequentia verba scribunt: *Non est controversia inter nos de modo, sed de substantia & essentia Corporis Christi: Non quo modo ubique sit, sed, an substantia & essentia carnis Christi ubique sit, quod nos prorsus negamus.* Quod autem in hac disputatione ad Cœnæ negotium maximè respiciant, sequentibus verbis testantur: *Non quærimus, An Corpus Christi terreno aut Cœlesti modo ubique sit: sed rotunde & apertè dicimus, quòd Corpus Christi neque parvum neque magnum, neque coarctatum neque expansum, neque multipliciter, neque cœlesti, neque terreno, neque humano modo, neque visibiliter simul in multis aut pluribus locis sit.*

Ex

Ex his verbis facilè intelligitur, quòd occulti Sacramentarii disputationem de Persona Christi & omnipręsentia carnis ejus, errori suo de Sacramento hoc prętendant tantùm: neque enim ad Vbiquitatem multùm, sed ad Cœnam potissimùm spectant, quum utrique & aperti Calviniani, & tecti Confessionis Augustanę Theologi, qui Calvinianam doctrinam de Persona Christi approbant, disertè fateantur, sibi unum idemque esse, si doceatur, quòd Christus simul in multis, vel omnibus locis sit: nam utrunque pugnare cum Fidei articulis de Persona Christi.

Quum itaque Theologi isti in Articulo de Cœna non sentiant cum Papistis, præsertim Iesuitis, alioquin Transsubstantiationem eos probare, ac docere oporteret, quòd panis in Corpus Christi mutetur, & sic Corpus Christi ex substantia panis formetur in omnibus locis totius mundi, quandoquidem Corpus, quod ex substantia Corporis Marię assumpsit, in Cœlo sit, & propter proprietatem Humanæ Naturę, non simul in terris esse possit: quam novam doctrinam Iesuitarum veteres Papistę atque etiam Scholastici non probant: nam Albertus M. de Sacramentis, *Quòd*, inquit, *Corpus Christi potest esse in pluribus locis, hoc habet ex unione personali:* Idem Hugo de S. Victore in 1. Cor. 10. Quum item non sentiant cum nostris Ecclesiis, quæ ante & post exhibitam Augustanam Confessionem semper docuerunt & testatæ sunt, doctrinam Sacramentariorum de Persona Christi falsam & erroneam esse, quâ docent de proprietatibus Humanæ Naturæ, quòd Corpus Christi simul in pluribus locis esse non possit: Inde manifestum & luce clarius est, eos non esse Confessionis Augustanæ, sed ab ea ad Sacramentarios defecisse. Confessionis enim Augustanę Socii medium tenentes, neque Pontificiam Transsubstantiationem approbant, neque Calvinistarum fundamentum de proprietatibus Humanæ Naturę, nempe, quòd Christus ejusmodi circumscriptum Corpus habeat, ut simul non possit esse substantialiter in omnibus illis locis in quibus Cœna celebratur: Sed credunt ac docent, quòd Corpus Christi, etiamsi retinuerit proprietates veri humani corporis, in omnibus tamen iis locis simul esse possit ubi Cœna celebratur, eo modo qui soli Deo cognitus, nobis autem inperscrutabilis est, quoniam ad omnipotentem virtutem & Majestatem Dei exaltatus est, cui neque modum neque metam Humana Natura præscribere potest. Ob eamque causam Confessionis Augustanę Ecclesiis, quę Libro Concordię subscripserunt, nullum periculum imminet ab hac de Persona Christi doctrina, quandiu antecessorum suorum vestigiis insistunt, nec aliud docent quàm hi docuerunt, eoque Sacramentariorum erroneam doctrinam everterunt.

Quòd porrò dicitur, nostras Ecclesias novitatum in doctrina, præsertim verò in hoc Articulo, non solùm à Papistis, sed Philippi, Heshusii, Vuigandi, Morlini, Selnecceri atque ipsius etiam Kemnitii Libris, intra proximè 20. elapsos Annos editis, convinci posse, ut ex Extractu nobis exhibito intelligi queat: Nos certè dictum Extractum summo inspeximus ac perlegimus studio, non autem invenimus, doctrinam de Persona Christi, quam Lutherus contra Sacramentarios tradidit, tanquam falsam & erroneam improbatam vel damnatam, aut ei contrarium aliquid à nominatis Doctoribus, excepto Philippo, scriptum esse. Sed quum Sacramentarii verba Christi *Hoc est Corpus meum*, huc & illuc torqueant, & obvia quæque arripiant, ne de his verbis disputare cogantur, & propterea contra Vbiquitatem solùm clamitent: idcirco dicti Doctores suaserunt, in Articulo de Cœna Domini doctrinam de Vbiquitate non urgendam esse, quòd Sacramentarii eam solùm nostris objiciant, ut à verbis Christi abductis, ad rem ipsam respondere non oporteat. Ad hæc distinctos Articulos esse de Persona Christi, & de S. Cœna, ideoque etiam de iis seorsim agendum esse.

Bergenses probare conantur Lutheranos non dissentire in doctrina de Vbiquitate.

In quo quidem prudenter, Christianè & benè fecerunt, Luthero ipso consitente, & Brentio attestante, quòd statuerunt, se à Sacramentariis petere nolle, ut in S. Cœnæ controversia de Majestate divina hominis Christi in omnibus locis respondeant, nimis enim hoc illis arduum esse, ac difficile: sed ad elementa tantùm alphabetica disertè & perspicuè respondeant, an nimirum Christi Corpus simul & semel in duobus aut pluribus locis esse possit: cætera successivè addisci posse. Verba Brentii in Recognit. fol. 102. sic habent: *Quia Zuingliani abhorrent adhuc ab hoc mysterio* (Vbiquitate) *ideoque videntur nonnullis in Ecclesia non altius ascendisse, quàm usque ad gradum catechumenorum & neophytorum, si modo hunc attigerint, non exigemus ab ipsis severiter, ut discant, hominem Christum omnia, Majestate suâ, quam habet à Deo communicatam, coràm implere & gubernare: Sed ut illud tantùm elementum seu rudimentum cognoscant, Corpus Christi posse, si non in omnibus simpliciter, certè in pluribus simus locis, in iis videlicet, in quibus Cœna Dom. celebratur, adesse. Hoc rudimento, ac velut incunabilis erimus interim contenti. Quod si*

rectè didicerint, benè sperabimus de profectu ipsorum, ut postea facilè cognoscant, Christum Humanitate suâ etiam simpliciter in omnibus locis esse.

De Cœna Dn.

Hæc quum sic habeant, non potest etiam ex citatis testimoniis Extractus probari, nominatos Doctores vel à Lutheri vel collegarum ejus doctrina & confessione defecisse, aut eam damnasse, quam iidem ante & post exhibitam Augustanam Confessionem unanimiter & constanter de Persona Christi defenderunt, vel nova dogmata introduxisse in Ecclesias nostras. Quantum autem ad fidei nostræ fundamentum de præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Cœna attinet, quòd id solis verbis Testamenti Christi innitatur, in Libro Concordiæ ejusque Præfatione expresè indicatum est. Nisi enim verba illa haberemus, certè auditores nostros non magis cum pane & vino Corpus & Sanguinem Christi percipere, edere & bibere, quàm cum quovis alio cibo & potu, docere possemus.

Bergenses probare volunt, se retinere verba institutionis pro fundamento præsentiæ Corporis Christi in Cœna.

Quòd verò in Præfatione dicitur, si adversarii simplicem nostrum sensum & intellectum verborum Testamenti Christi impugnent ac rejiciant, ut qui pugnet cum articulis fidei nostræ, adeoque falsus etiam sit; ut verâ declaratione seu explicatione Articulorum fidei nostræ demonstretur ac probetur, simplicem nostrum sensum verborum Testamenti Christi illis Articulis non esse contrarium: In Celsit. T. verò responsione contra objicitur, hac explicatione verum fundamentum non fulciri, sed potius labefactari & in dubium ac periculum vocari: Celsitudini T. judicandum relinquimus, quonam modo coram Deo & Ecclesia ejus rationem reddere potuissemus, si Sacramentariorum clamores vel prorsus silentio præteriissemus, vel eos simplici negatione à nobis dimisissemus? Nam si sensus noster verborum Testamenti Christi cum Articulis fidei pugnat, erroneus est, adeoque etiam doctrina nostra de Cœna erronea ac falsa erit. Sin autem cum nullo fidei Articulo pugnat, Articuli etiam declarandi & explicandi sunt, ut intelligatur, quomodo non pugnet, si docetur, Christus Corpore suo in Cœlis est, &, Christus quoque est Corpore suo in Cœna hic in terris: id quod Lutherus, etiam in suis polemicis Scriptis contra Sacramentarios luculenter declaravit, ut ne portæ quidem inferorum quicquam contra possint.

Verba itaque Testamenti Christi firmiter manent fundamentum præsentiæ ac dispensationis Corporis & Sanguinis Christi in Cœna, quorum simplicem sensum articuli fidei, eorumque propria ac genuina declaratio non solùm non labefactant, sed potius confirmant, fideique nostræ simplicitate tuentur. Injustè ergo hâc culpâ gravamur, quod in Præfatione scribamus, unicum fundamentum præsentiæ Corporis in Cœna nos statuere verba Testamenti Christi: mox tamen subjiciamus in eadem præfatione, hanc præsentiam declaratione seu explicatione fidei Christianæ comprobari & evinci debere. Quod enim interpositum est, hoc tum demùm fieri debere, si adversarii objiciant, simplicem intellectum verborum Testamenti pugnare cum Articulis fidei, insidiosè omittitur.

De aliis multis Paradoxis Ubiquistarum in Formula Concordiæ approbatis.

Quæ porrò de aliis quoque Paradoxis dicuntur, nempe; quòd omnia undique Christi plena sint, etiam secundum humanitatem: quæ verba Concordiæ Libro inserta sint. Item, quòd ex Ascensione Christi disparitio & evanescentia facta sit: ac insuper doceatur, quod Christus in ipso conceptionis momento in cœlum ascenderit: Item, de omnipræsentia cœli & inferni, & quæ his adjuncta sunt: ad quorum confirmationem Liber iste faciat & produci possit, unde majores contentiones oriri queant, quàm nunc sint: Inprimis verò, quòd plebs dogmate de universali præsentia carnis Christi ad omnis generis curiosas, inhonestas & horrendas quæstiones, ad labefactandos, si non evertendos præcipuos Christianæ fidei articulos pertinentes, abuti posset: Ad præcavenda hæc omnia in ipso Libro Concordiæ tam solida declaratio facta est, ut tale quid pertimescendum non sit: aut si quid tale fieret, id Libro ipso facilè depelli posset. Hoc enim in omnem æternitatem verum manet, quòd ubicunque Christus filius Dei est: postquam homo factus, ibi etiam Deus & homo sit, ita ut non in uno loco Deus tantum & Homo, in aliis locis autem sine assumpta humanitate existat, & extra illam unionem tantùm Deus sit. Quando autem quæreretur, ubi nam Christum Deum & Hominem quærere debeamus? non docemus, quod etiam Lutherus, Brentius aliique orthodoxi doctores fecerunt, eum quærere in ligno, lapide vel aliis impuris locis, sed ibi tantùm quo nos verbo suo ablegavit, seseque alligavit. Hæc enim verba in Concordiæ Libro expresè leguntur, *Christum diviná suâ omnipotentiâ Corpore suo, quod collocavit ad Dexteram Majestatis & potentiæ Dei præsentem esse posse ubicunque voluerit, præsertim verò ibi, ubi præsentiam suam, ut in Cœna, in verbo suo promisit: Hoc facilè potest ejus omnipotentia & sapientia efficere sine mutatione aut destructione Humanæ Naturæ.* Adhæc restatur Evangelica historia de Ascensione Christi, Christum non evanuis-

evanuiſſe, ſicut Emaunte Luc. 24. cap. ſed à diſcipulis diſceſſiſſe, & in cœlum aſcendiſſe, ac videntibus ipſis ſublatum eſſe, & nubem ab oculis eorum ſuſtuliſſe eum, Act. 1. c. Non quidem hoc modo, ac ſi omninò, etiam ſecundum Humanitatem, uſque ad noviſſimum diem nobiſcum in terris non ſit, ſed quòd non amplius viſibiliter, & modo hujus ſeculi nobiſcum eſſe velit. Certum eſt etiam, Chriſtum in utero materno ſecùndum Humanitatem propter unionem perſonalem ſupra cœlos omnes collocatum eſſe, niſi fortè Deus ſupra cœlos non ſit exaltatus: neque tamen viſibilis aſcenſio in utero materno, ſed quadrageſimo demùm à reſurrectione die facta eſt.

Dicti quoque doctores diſcrimen inter cœlum & infernum conſtituunt, nec Diabolos in Cœlum Electorum, & beatos homines in Infernum ad Diabolos collocant, Cœlum & Infernum in unum chaos commiſcentes, ſicut ipſis Sacramentarii aliiq; manifeſtiſſimâ verborũ depravatione ſine ratione tribuunt.

Adhæc Lutherus ipſe in majore ſua Confeſſione de Cœna, verba illa, quòd Chriſtus comprehenſibili & corporali modo, ut in terra corporaliter verſatus eſt, non in Deo, neque apud Patrem, neque in Cœlo ſit, ſic declaravit, ut nullus ei contradicere poſſit. Mox enim ſubjungit cauſam, ob quam hoc modo in Deo vel apud Patrem non ſit, ut in terris fuerit: *Nam*, inquit, *Deus non eſt circumſcriptus locus.* Quid clariùs & ſignificantiùs dici poteſt? Neque ullus unquam Chriſtianus, aut doctor vel credidit, vel docuit, Deum corporeum locum eſſe.

Quantum verò ad hoc, quòd Chriſtus in Cœlo apud Deum Patrem non ſit, ut verò Nicodemo adſtiterit, de eo apud nullum Chriſtianum dubitatio aliqua eſt. Pater enim non eſt: ut Nicodemus, ens corporeum, ſed Spiritus quemadmodum etiam longè alia ratio Cœli eſt, quàm aliorum circumſcriptorum locorum in terris, ſicut omnes ſaniores doctores teſtantur: ut taceamus, quòd inter aſcenſionem Chriſti & Heliæ ingens diſcrimen eſt. Chriſtus enim non tantùm in cœlo, ſed etiam in terra cum hominibus eſt, atque etiam juxta Humanitatem in Cœlo & terra gubernat, quod neque Heliæ, nec cuiquam Angelorum datum eſt, qui tamen etiam in Cœlo apud Deum ſunt, verùm non Corporeo ac terreno, ſed Cœleſti modo: ſicut ſcriptum eſt, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, paravit Deus iis qui ipſum diligunt.* Modo igitur Corporeo hoc eſſe ac fieri non poteſt, alioquin oculi noſtri hunc modum vidiſſent: Imò ſequeretur, ipſummet Deum Patrem tali Corporeo modo cœlo contineri, cui Chriſtus in ſella aſſideat, haud ſecus quàm ſi Regis alicujus filius juxta Patrem ſuum collocatus eſſet: quod non tantùm carnalis cogitatio de Chriſto, ſed etiam, ut Lutherus ſcribit, aliud nihil eſt, quàm de Deo ejuſque eſſentia nihil prorſus credere, ſed loco ejus fabellas hominibus tradere ac inſtillare, quemadmodum puellis pueriliter cœleſtium rerum ac futuræ vitæ ſtatus ob oculos poni ſolet. Eadem eſt ratio ſimilitudinum de oculo & ſono. Si enim campanæ ſonus, aut hominis vox in uno loco ſæpè in quatuor, aut quinque, aut decem mille auribus uno momento eſt, cur non etiam Deum rationem ac modum noverit, quo Chriſti Corpus ſimul in mille locis præſens eſſe poſſit, ubi Cœna celebratur?

Adhæc omnes Patres & Eccleſiaſtici Doctores in hoc conſentiunt, Chriſtum tali modo à matre ſua genitum eſſe, ut ipſa non ſolùm ab ullo viro conceperit, ſed etiam, ut Auguſtinus Epiſtola 3. ſcribit, Virtus divina per inviolata matris virginea viſcera membra infantis eduxerit. Quocirca qui hoc negat, ut etiam illud, quod Chriſtus clauſas januas penetrarit, is contradicit Catholicæ Eccleſiæ Chriſti, & ejuſdem Doctorum conſenſui: iſque caveat ſibi, ne Articulum Chriſtianę noſtrę fidei de Incarnatione Chriſti prorſus amittat.

De Amlingi concionibus in quibus multa Ubiquiſtarum paradoxa enumerantur.

Poſtremò C. T. ſubmiſsè rogamus, ne ſequentem narrationem inclementer à nobis accipiat. Accepimus enim tres M. Amlingi conciónes typis evulgatas, quaſque hîc in præſentia C. T. habuit, & eidem dedicavit, in quibus ejuſmodi calumnias evomuit, quæ in Æternum probari nequeunt, contrarium autem facilè demonſtrari poteſt. Noſtros enim falsò accuſat, quòd doceant, *Filium Dei cum omnibus creaturis perſonaliter unitum eſſe: quòd caro & Sanguis ejus ante nativitatem extra matris uterum fuerit: quòd divinitas & humanitas una ſint eſſentia: quòd Chriſtus poſt reſurrectionem Humanitatem prorſus depoſuerit, contra Regulam: Quicquid Filius Dei ſemel aſſumpſit, id nunquam deponit rurſus: & carnem ejus cum omnibus proprietatibus ſuis deificatam & Deo ſimilem factam eſſe: quodque Chriſtus ne latum quidem unguem à terra in aſcenſione receſſerit*; & quæ ſunt hujus generis plura. Hæc omnia Clementiſſime Princeps nil niſi puræ puræ calumniæ ſunt, quæ in Concordiæ Libro non reperiuntur, neque in eo fuco aliquo picta, aut inſinuata ſunt, multò verò minus ex eo probari poſſunt: à calumniatoribus autem iſtis in hunc finem conficta ſunt, ut Orthodoxos, qui Libro Concordiæ ſubſcripſerunt, apud omnes in odium & invidiam addu-

adducant, & si fieri posset hoc pacto librum ipsum vel suspectum facere, vel prorsus ad nihilum redigere queant. Et Diabolus his similibusque calumniis nihil aliud quærit. Quæ omnia, cùm sint, quod cum venia C. T. dicimus, impudentissima mendacia, huc usque silentio præterivimus, non quòd negari & cum veritate refutari nequeant, sed ut Operi huic publico parceretur, cujus publicatione dictæ calumniæ sic removentur ad diluuntur, vt pii omnes inde facilè judicaturi sint, tam Libro, quàm auctoribus insignem injuriam fieri.

Cùm autem reipsâ experiamur huiusjusmodi calumnias sine intermissione occultis & publicis scriptis hinc inde spargi, quod ad nostras personas attinet, protestamur coram C. T. nos ad eas, ratione habita officii & conscientiæ nostræ, diutius connivere nolle, sed iis publicis scriptis ita contradicere velle, vt omnes intelligant, hunc non Spiritum Sanctum, neque hos illius ministros esse qui ad confirmandam damnatam Calvinistarum doctrinam tam manifesta mendacia spargere audent.

Hæc omnia C. T. significare volumus, non quod disputationem aliquam cum C. T. instituere cupiamus, hoc enim dedeceret nos maximè, quum hanc tantum ob causam nos vnà cum legatis Politicis amandati simus, vt C. T. ejusque Theologos doceamus, in Concordiæ libro nullum dogma impium contineri, neque eidem vel in phrasibus vel in rebus aliquid insertum, quod novum, & in verbo Dei, scriptisque veterum Patrum non fundatum sit: Sed tantum coram C. T. de his articulis declarationem facere volumus, ne Illustrissimi nostri Principes ex silentio nostro coniiciant nos istorum criminum reos esse, nec Concordiæ librum à tam atrocibus calumniis vindicare potuisse.

Cumque T. Celsitudo Illustrissimos nostros Principes amice roget & obsecret, suis Theologis mandent atque iniungant, ut doctrinam Augustanæ Confessionis, generalium Conciliorum & epistolæ Leonis ad Flavianum firmiter retineant: jam denuò coram C. T. testamur pro nostris personis, nos in hac sententia semper fuisse & adhuc esse, & ut idem nobiscum Collegæ nostri sentiant, semper eos à nobis admonitos fuisse. Interim C. T. celare nolumus, Theologos illos, qui Calvinistarum doctrinam de Persona Christi probant, & nostræ Confessioni contradicunt, generalium istorum Conciliorum doctrinæ non insistere, sed quicquid illa in rebus & phrasibus orthodoxè decreverunt, ab his Theologis reiicitur ac damnatur: eoque non solum Calvinistarum errorem de Cœna quod in illis est, confirmant, sed etiam Christum secundum humanitatem divinâ maiestate contra verbum Dei & dictorum Conciliorum decreta privant. Hæc vnica res tantum ponderis apud C. T. absque dubio habitura est, ut sese à Christianis Electoribus, Principibus aliisque ordinibus in hoc tam salutari & necessario Concordiæ negotio neutiquam segregatura sit, &c.

T. C.

Subjectissimi ac studiosissimi Martinus Kemnitius D. Iacobus Andreæ D. Vuilhelmus Zimmermannus D.

Illustrissimi Principis Wilhelmi Landgravii Hassiæ Theologorum Duplica, ad trium Electoralium Theologorum Replicam, 3. Calend. Novemb. Anno 1579. exhibita.

ILlustrissimus & Clementissimus Princeps noster Vuilhelmus Landgravius Hassiæ Electoralium Theologorum scriptum legit, in quo negant, vllum novum dogma & contrarium Augustanæ Confessioni in rebus & phrasibus in Concordiæ Librò ejusque Præfatione contineri.

Quòd autem ad confirmationem huius sententiæ suæ *D. Meieri Superintendentis* verba adducunt, qui dixerit, *in Concordiæ libro nullam impiam doctrinam contineri*, Celsitudo ejus satis hoc mirari nequit, quum Legati Electorales ad Celsit. ejus, non ad Superintendentem Meierum missi sint, cujus Confessioni & verbis nec ipse Princeps, nec ejus Theologi astricti sint: adhæc Theologis ipsis, aliisque qui tum præsentes fuerint notum esse, quâ occasione, quove modo hoc à Meiero dictum, & in continenti tam scripto quàm ore declaratum sit, ut nihil prorsus subsidii inde peti possit. Haud quoque meminisse Principem ab eo tempore collationem vel colloquium vllum petitum fuisse: sed quum proximâ die Veneris Princeps legatorum postulata primò audiverit, sequenti Martis die statim responsum suum dedisse, vt maturè legatis exhiberi potuerit, nisi Celsit. ejus visum fuisset exhibitionem ad legatorum Palatini Electoris adventum vsque differre. Et si maximè interea temporis Colloquium aliquod à Theologis quæsitum aut postulatum fuisset, tamen cùm Celsit. ejus Salzæ, atque etiam nunc aliquo modo intellexerit ex illis, ipsos quidem paratos esse audire, sed ne in *Respondetur de Meiero* mini-

minimo quidem à sua sententia discedere, & per captiosas interrogationes jam ex hoc, modò ex illo aliquid elicere, eoque ad suum institutum abuti: Celsit. ejus nescire, quid & quantum vtilitatis & commodi ejusmodi captiosæ collationes afferre queant.

Bergenses fateri se novis phrasibus in Formula Concordiæ uti.

Quòd porrò dicitur, etsi phrases illæ, quibus Theologi Electorales & in Præfatione, & in Concordiæ libro, atque aliis multis in locis vtantur, non iisdem præcisè verbis in Augustana Confessione, Apologia, Schmalcaldicis Articulis & Catechismis Lutheri inveniantur, non tamen inde sequi, quòd propterea novæ sint: Celsitudo ejus hanc ipsorum Confessionem accipit ante omnia, quòd nimirum fatentur, hujusmodi phrases in Augustana Confessione aliisque jam nominatis scriptis non contineri: recordentur autem Theologi protestationis suæ Præfationi insertæ & ter reiteratæ, quòd non solùm in rebus, sed nec in phrasibus etiam quicquam novi introducere velint. Cogitent etiam, quum phrases ab ipsis in articulo de Persona Christi vsurpatæ, juxta ipsorummet Confessionem in Augustana Confessione & Apologia non reperiantur, an non talium disputabilium phrasium vsurpatione, suæ ipsorum toties repetitæ Protestationi adversentur?

Respondetur ad nomen ὁμοουσίου

Ad vocabulum autem ὁμοούσιος quod attinet, etsi quidem ut dicunt, id non verbòtenus, sed reipsâ in Sacra Scriptura inveniatur, norunt tamen Theologi, temporibus Arrii litem seu controversiam illam quæ tum fuit, in libero Concilio ropositam, & liberis votis ac sententiis disceptatam diiudicatamque, atque hoc modo nomen ὁμοούσιος, in verbo Dei fundatum, diligenter probatum fuisse. Idem hodie quoque in hoc Omnipræsentiæ carnis Christi dogmate fiat. Nam si probari potest, quòd in verbo Dei, Symbolis & quatuor generalibus Conciliis fundatum sit, res expedita erit. Constat autem hoc dogma plurimos contradicentes habere, non solùm Zuinglianos, sed etiam Papistas, qui, licet Zuingliani non sint, tamen apertè de ipsis testantur, quòd in hac parte egregiam operam Ecclesiæ Dei pro tuenda veritate Catholica navârint, id quod Georgius Cassander aliquoties Ferdinando & Maximiliano Impp. scripsit: vt de hoc nihil dicatur, quòd Lutherani, minimeque Zuingliani Theologi, hoc ipsum quoque asserunt.

Respondetur ad testimonia multorum Lutheranorum quibus Vbiquitatem oppugnant.

Licet autem testimonio Theologorum Lutheranorum à Legatis sic declarentur, ac si iis dogma personalis omnipræsentiæ minimè oppugnetur: verba tamen eorum formalia nimiùm sunt aperta, clara & perspicua. Kemnitius enim vocat *peregrinam disputationem, quâ animi simplicium perturbentur, ac rei caput obscuretur.* Morlinus dicit, *novam esse disputationem, quæ nullam vtilitatem afferat, homines perturbet, tandemque Catechismum nostrum, fideique Articulos eversura sit.* Heshusius expressis verbis fatetur, *se hoc dogma de personali Omnipræsentia non intelligere, neque etiam affirmare posse, firmis Scripturæ testimoniis hoc dogma niti.* Selneccerus *figmentum* vocat. Lutherus ipse in magna Postilla Concione in Natali habita, reprehendit eos, qui ex Christo omnipotentem & omniscium hominem faciunt: quod absque dubio non de persona, sed de Humana Natura intelligit. Similiter Lutherus in cap. 14. Ioan. Tom. Ienen. 7. fol. 90. contendit, *Humanæ ac Divinæ Naturæ proprietates, toti personæ tribui, ac dici posse & debere, Homo Christus ex Maria virgine natus est omnipotens & omnia quæcunque petimus facit; id verò non secundum Humanam sed Divinam Naturam: Et è contra, Christus Filius Dei rogat Patrem, non quidem secundum Divinam Naturam vel essentiam, quâ ejusdem cum patre omnipotentia est: sed propterea, quòd verus Deus & Mariæ filius est.*

Licet etiam in scripto jam exhibito ac tradito, quædam loca ex Athanasio, Cyrillo, Chrysostomo & Theophylacto allata sint, in quibus ejusmodi phrases reperiuntur, & fieri possit, nonnullos ex Patribus ante mota certamina, non vsquequaque hac in parte cautè & circumspectè, ut sequentibus temporibus, interdum loquutos esse: Non ignorant tamen Theologi, quòd innumerabiles auctoritates, & loci magis perspicui ex iisdem aliisque Patribus, videlicet Augustino, Ambrosio, Ignatio, Fulgentio, Nazianzeno, Theodoreto, Tertulliano, Vigilio & aliis, opponi ac in contrariam partem adduci possunt. Et inprimis Vigilius, non suam tantùm, sed Apostolicam Confessionem, quam Apostoli tradiderunt, Martyres roboraverunt, & fideles nunc vsque custodiunt; atque omnium superioris seculi scriptorum sententias his verbis refert: AVT VERBVM *cum carne suo loco continetur, aut caro cum verbo vbique est. Sed quia verbum vbique, caro autem vbique non est, apparet vnum eundemque Christum vtriusque esse naturæ: Et esse quidem vbique secundum Naturam Divinitatis suæ; & loco contineri secundum Naturam Humanitatis suæ: circumscribitur loco secundum naturam carnis suæ, & non capitur loco secundum Naturam Divinitatis suæ.*

Respondetur ad 4. testimonia Patrum quæ Bergenses pro Vbiquitate in sua Replica citarunt.

Vigilii memorabilis sententia.

Landgravius recusat subscriptionem.

Quòd igitur Celsitudo ejus disputabile hoc

Opus,

Opus, & phrases Præfationi insertas, & quæcunque in calce libri adiecta sunt, atque etiamnum addi possent, tanquam Augustanæ Confessioni consentanea, absque præeunte legitimæ Synodi dijudicatione, suâ subscriptione approbare debeat, id quidem bona cum conscientia se facere nequaquam posse testatur ac liberè profitetur. Cumque nolit Celsitudo eius, hoc quidem tempore, cum Theologis hac de re plura conferre, nec etiam propter temporis angustiam nunc fieri possit; audituque sibi perjucundum fuerit, Theologos non minus quàm Celsit. eius, quod ad Articulum de Persona Christi, à Symbolis & quatuor generalibus Conciliis, præsertim verò Ephesino & Chalcedonensi, nec non ab Epistola Leonis ad Flavianum nequaquam recedere velle: optimum atque tutissimum videtur Celsit eius, vt phrases & verba, sicut etiam in fine Responsionis suæ seipsi declarârunt Theologi, quæ in dictis Symbolis & decretis expresse non repeeriuntur, aut penitùs ex Præfatione & libro Concordiæ, vt peiora dissidia & controversiæ vitentur, expungantur, aut de iis in Christiana ac libera Synodo, præsentibus cùm Politicis, tùm Theologis, aliisque piis & veritatis amantibus viris, conferatur ac liberis votis disceptetur, Cùm enim Symbola illa, & quatuor vniversalium Conciliorum decreta, quæ Theologi approbant quoque, succincta, clara & perspicua sint, citra vllum negotium, ea, quæ Præfationi & Concordiæ libro inserta sunt, cum Symbolis & decretis illis conferri possent. Itaque sperare Celsit. ejus, Theologos hanc liberam Synodum non repudiaturos. In ea si dogma suum de hoc articulo, & simul Maximam hanc suam probare possint, *Quicunque dogma eorum de Omnipræsentia carnis Christi non recipiat & approbet, necessariò Zuinglianum esse*, quod tamen Papistæ ipsi, & Augustanæ Confessionis Theologi complures haudquaquam concedant, ut ex adductis à Celsit. eius testimoniis manifestum sit, tùm ne Celsit. quidem ejus id improbaturam amplius esse.

Alioquin Celsitud. ejus in dato & exhibito antea responso permanere velle, neque scriptum Theologorum tam grave & solidum esse, ut à sua sententia eo abduci possit. Ac licet Celsit. ejus non ad singula, quæ Theologi in Responsione sua prolixè adduxerint, in specie respondeat, quòd propter temporis angustiam id fieri nequeat, & Celsit. ejus Disputationem cum illis instituere nolit, in absentia aliorum Ordinum, eorumque Theologorum: eo ipso tamen veritati nihil prorsus detractum aut præjudicatum se velle.

Quòd sub finem Legati, Electorum summam benevolentiam erga Celsitudinem ejus prædicent, & dicant, nihil habere eos tam in votis, quàm ut easdem Celsit. ejus ad conficiendum Concordiæ negotium, quas Clementia ipsorum, cogitationes, studia & voluntates conferat: fateri quidem Celsit. ejus libenter, quod de Electorum benevolentia & amore singulari erga se nihil vnquam dubitârit, sed eos semper fideles ac veros amicos cognoverit, ideoque se etiam optare ex animo, sic Deus totum hoc negotium moderetur, gubernet ac regat, ut illæsâ suâ conscientiâ ipsis gratificari possit: cogniturus enim & reipsâ deprehensuros, Celsit. ejus non minus in hoc ipso negotio, quàm omnibus aliis, quæ ab humana industria præstari possint, expeditissimam promptissimamque futuram. Quoniam vero Illustrissimi Electores jam ante ex Celsit. ejus responso intellexerint, quid ipsi in hac causa grave molestumque sit, sperare eam omnino, sufficienter illis satisfactum esse. Quamuis autem Celsit. ejus, Electoribus, quod ad Concordiæ libri publicationem attinet, neque tempus, neque modum præscribere velit, nec etiam debeat: sperare tamen fore vt Illustriss. Electores, Celsit. ejus, aliorumque censuras ac commonitiones, ex optimo animo profectas, diligenter secum expendant, & non tam quid liceat, quàm quid Christianæ fidei & Reipub. expediat, probè ponderent, & Libri publicationem vel in commodius tempus reiiciant, vel, si id fieri non possit (quod Deo committat) sic temperent, vt si non emendetur, saltem incommoda ac mala quàm minima inde sequantur.

Celsitudinem denique ejus cum suis Ecclesiis, constituisse, juxta declarationem ab initio factam, constanter retinere Augustanam Confessionem anno 30. exhibitam, ejusque Apologiam, quemadmodum etiam in Articulo de Persona Christi Symbola & Decreta, ad quæ Theologi ipsi quoque provocent, nec quicquam quod cum his pugnet, in Ecclesiis & Scholis suis recipere velle, &c.

Signatum Cassellis 3. Cal. Novemb. Anno 1579.

Legati Electorales quum se ad iter accingerent, Landgravius 1. *Novemb. die rursus cum* Schmidlino *in arenam descendens, quæsivit ex eo*, quum Christus juxta Formulam Concordiæ neque in Deo, neque in cœlo *Landgravii colloquium cum Schmidlino.*

Z 2 sit,

sit, vbinam igitur sit? *Respondit hic*, Ad dexteram Dei. *Institit Landgravius*, Quum dextera Dei, iuxta Concordiæ formulam, non sit locus, sed maiestas, in quo igitur loco sit? *Respondit*, quum in Cœlo non sit locus, Christum non esse in Cœlo. *Intulit Landgravius*, Quia Christus habet carnem, an non cum illa carne in qua resurrexit, ad cœlum ascendit? *Respondit Schmidlinus*, Christum post resurrectionem spirituale corpus habuisse. *Tum Landgravius institit*, Atqui Christus se palpandum exhibuit etiam post resurrectionem. *Respondit ille per silentium: & addidit*, hoc per dispensationem factum esse: & Christum assumpsisse Corpus propter infirmitatem discipulorum. *Landgravius*, Non dixit Christus se assumpsisse, sed habere: *item*, Dispensationem terminum philosophicum esse, & in Sacra Scriptura nusquam extare. *Schmidlinus verò suis figmentis pertinaciter adhæsit: nam potius omnibus fidei Articulis sensum allegoricum affinxisset, quàm à suis figmentis sese avocare passus fuisset. Landgravius loca de resurrectione mortuorum obiecit: item verba Iobi*, Hisce meis oculis videbo Servatorem meum, *&c. Schmidlinus autem in suis commentis sibi triumphare videbatur. Landgravius ex epistola 2. Petri 3. c. dixit*, Aliquos indoctos parumque firmos adhuc hodiè non modo dicta Pauli, sed etiam alia nonnulla Sacræ Scripturæ difficilia intellectu detorquere ad suam ipsorum perniciem: *Respondit Schmidlinus*, posteriorem hanc Petri epistolam non esse authenticam: *Nam quæcunque contra illum faciunt, sunt illi apocrypha & malè citata. Quum denique Landgrauius eum convinceret, quòd in publica concione dixerit*, Christum ne latum quidem vnguem ascendisse, *&c. Respondit*, Ascensionem Christi in Cœlum nihil aliud esse quàm abitum ad Patrem: cùm enim dicat ad Philippum, An nescis, quòd ego in Patre, & Pater in me, non opus fuisse, vt vel pilum latum in altum extollatur, cùm Pater & Filius iam ante vnà fuerint, *&c.*

Electores à Landgravio recusante subscriptionē quid petierint.

Hæc autem Responsa Landgravij Electoralibus legatis Einsidelio *&* Distelmeyero *data, in quibus subscriptionem & approbationem Formulæ Concordiæ gravissimis rationibus recusârat, quum Electores accepissent, vltimâ Decembris Anni huius rescribunt Landgravio, eumque hortantur*, ne in suis Ecclesiis aliquid Augustanæ Confessioni contrarium docere patiatur: vtque Ministris Verbi, & Scholarum Professoribus interdicat, ne quid adversus librum Concordiæ scribant ac in lucem edant.

CAPVT XXX.

Illustrissimi Principis Iohannis Bipontini Ejusque Consiliariorum Iudicia de Formula Concordiæ ejusque subscriptione,

Bipontinus in conventu suorum Theologorum & Consiliariorum petit iudicia de literis & scriptis Landgravii & subscriptione Formulæ Concordiæ.

C*Vm hæc & alia scripta ac responsa Illustrissimus Princeps* Iohannes Bipontinus à Landgravio Vuilhelmo *accepisset, eiusque iudicium de iis expetivisset, convocavit præcipuos suos Consiliarios politicos & Theologos, nempe* Vuolffgangum Vuamboldum *aulæ Magistrum*, Adamum à Gall, D. Gallum Tuschlinum, D. Iacobum Heilbrunnerum *Concionatorem aulicum*, Pantaleonem Candidum. *&* D. Henricum Fabritii, *&c. primâ die, quæ fuit 20. Novemb. causas huius Conventûs Princeps exposuit, & nominatorum Consiliariorum iudicia petiit, vt commodius Landgravii literis ac scriptis respondere possit. Heilbrannerus suasit Principi*, ne se in hoc negotio Landgravio conjungat, præsertim cùm subscriptione suâ Concordiæ formulam approbârit, licet eam Electoribus nondum miserit. *Pantaleon respondit*, Principem, ab eo tempore, quo subscripserit, rem totam diligentiùs & accuratius perpendisse: priorem namque diem posterioris esse discipulum, & oculos plus videre quàm oculum. Multas & graves turbas hunc librum excitaturum, quum Protestantes antehac semper ingenuè testati & confessi sint, inter se & Pontificios nullam prorsus in Articulo de Persona Christi, & aliis huic adjunctis, controversiam esse. Religionis quoque pacem hoc libro violari ac rumpi. Suo igitur judicio Illustrissimum Principem rectè ac prudenter facere, quòd in tanti momenti causa, absque Doctorum & prudentum virorum consilio nihil agere velit. *Respondit Princeps*, Solum Verbum Dei in hac causa se judicem agnoscere. Se quidem subscripsisse, sed non simpliciter: nec se subscribere voluisse, nisi quatenus omnes Ordines in hoc consentiant, & sic concordia communis constituatur.

Pantal. Candidus quæ in Formula Concordiæ desideret.

Sequenti die Pantaleon Candidus coram Principe & Consiliariis reprehendit Formulæ Concordiæ authores, quòd à Landgravio fidelissimè moniti, non tamen verba, Incorrupta & Immutata Augustana Confessio, *item*, Condemnationes *correxerint. Formulam etiam Concordiæ Vbiquitatis dogma non improbare, sed defendere, quod tamen adversetur Verbo Dei, decretis Conciliorum & Augustanæ Confessioni, quæ in articulo de Persona Christi à Papistis non dissentiat. Suo igitur judicio Illustrissimum Principem prudenter*

agere,

agere, si Landgravij scripta & animadversiones in Formulam Concordiæ approbet. Necesse quoque esse, ut Synodus omnium Augustanæ Confessionis Ordinum convocetur, nec probare, ut se à Landgravio in hac causa seiungat. Heilbrunnerus contendit, Vbiquitatis in Formula Concordiæ mentionem nullam fieri : & discrimen inter orthodoxos ac reliquos faciendum : Sibi quoque mirum videri, nonnullos pro Zuinglianis haberi nolle, qui tamen præcipua illorum fundamenta defendere conentur.

Galli Tuschlinii iudicium.

D. Gallus Tuschlinus *fatetur, negotium hoc captum suum excedere, ideoque se parum de scriptis Landgravij respondere posse. Suo tamen iudicio, Landgravij propositum nequaquam esse, ut Concordiæ negotium impediat, sed Celsitudinem eius tantum quærere de modo & forma? inprimisque an liber Concordiæ tam accuratè conscriptus sit, ut nihil in eo mutari vel corrigi possit, sed simpliciter sine omni contradictione recipi debeat? an non consultum foret, si Ordines Augustanæ Confessionis ante publicationem eius convenirent. Fateri se oportere, Landgravij rationes firmiores esse iis, quæ à Bergensibus afferantur. Horum enim argumentum esse*, Nullum conventum vtilem esse, eò quòd plerique Theologi pacis & tranquillitatis amantes non sint. *Contra autem ex Ecclesiastica historia notum esse, magnam sæpè vtilitatem Ecclesiæ Synodos attulisse, & earum beneficio periculosa schismata sopita esse, ut etiam Symbola & Canones Conciliorum testantur. Puerile igitur & infirmum hoc esse argumentum.* Ex aliquibus Synodis nihil boni secutum est, Ergo nullæ prorsus Synodi sunt habendæ. *Sed in contrariam partem rectius hoc argumentum procedere*, Multa vtilissima Concilia celebrata sunt: Si ergo adhuc hodie in Religione controversia, & falsa doctrina exoriatur, necesse est, ut Synodus celebretur; hâc nullam salubriorem medicinam esse.

Conventus ac Synodi an vtiles sint.

Quòd porrò Theologi Conventum hoc argumento dissuadeant, quòd Theologi pacis studiosi amplius non sint, esse allegationem propriæ turpitudinis, ideoque non audiendos, cùm hoc ipso non obscurè significent, sese in horum numero esse. Hanc ob causam etiam Landgravij intentum esse, ut non solùm Theologi sed vnà cum iis etiam pij & prudentes Consiliarij politici conveniant. Neque hoc Theologos improbare posse, quum illi ipsi quoque patrocinium apud Principes quærant, & artibus suis effecerint, ut Celsitudines eorum hoc opus Concordiæ in se recipiant, omnibusque modis promoveant: sic ut amplius dici non possit; hic vel iste Theologus condemnat hos, sed, Electores & Principes condemnant eos. Et hunc esse illum ipsum modum, quem olim quoq; Romani Pontifices vsurpârint.

Quòd autem Kemnitius, Schmidlinus & Zimmermannus *Conventum impediant, meram esse ambitionem, philautiam & pertinaciam. Quum enim liber hic Theologorum istorum fœtus seu partus sit, idcirco correctionem nullam eos admittere velle, ne authoritati illorum aliquid decedat, eo ipso verò magnam eos ignominiæ notam sibi inurere: cùm potiùs humiles esse deberent, & sua scripta aliorum quoque iudiciis subiicere. Nec posse eos hanc suam pertinaciam vel coram Deo vel coram hominibus excusare. Insulsum enim & prorsus iniquum esse, in libro nondum typis excuso, nec ab omnibus approbato, nullas correctiones admittere velle, & Præfatione saltem omnes errores emendare, vel prorsus tollere velle: Vnde colligere liceat, Theologos istos potiorem sui honoris & existimationis rationem habere, quàm pacis & tranquillitatis Ecclesiæ. Principem igitur Palatinum se à Landgravio nequaquam seiungere debere, sed potiùs eum hortari, vt in hoc suo laudabili proposito constanter perseveret.*

Si vocabula hæc, Incorrupta Augustana Confessio, *retineri omninò debeant, dari Pontificiis ansam Augustanæ Confessionis doctrinam cavillandi: omittenda igitur esse.*

Satius etiam esse veterum nonnullorum errorum nullam prorsus mentionem facere, quàm sopitos ab inferis revocare.

Cùm etiam Theologi fateantur, in verbis Institutionis fundamentum præsentiæ carnis Christi quærendum, nec tamen velint ea corrigere & tollere, quæ de Vbiquitate libro inseruerint, non immeritò hanc ipsorum pertinaciam vehementer Landgravio displicere.

Articulum de Omnipræsentia Christi totum hoc negotium turbare & impedire, nec tamen in eo etiam Theologos quicquam corrigere vel mutare velle, licet nec Prophetarum, nec Christi, nec Apostolorum, sed novis prorsus & inusitatis phrasibus & modis loquendi vtantur. Id verò nisi fiat, Concordiam firmam iniri & constitui non posse. Hanc vnicam causam sufficientem esse, quæ Principem à subscriptione avocare deberet, si maximè nullæ aliæ essent.

Accedere autem huic intempestivas & audaces Condemnationes quoque, quibus Theologi non Papistis solùm, sed etiam aliis, quos Zuinglianos & Calvinistas vocant, occasionem daturi sint hunc librum oppugnandi & refutandi, Necessarium itaque omninò esse ut Conventus hac de causa habeatur.

Horrendum esse, res inter Augustanæ Confessionis Ordines eò redactas esse, ut pauci Theologi novis & inusitatis in Ecclesia Christi phrasibus homines docere conentur, quis sit Christus, & quid de eo credendum sit, perinde ac si huc vsque ignorârint homines, quid de Divinitate & huma-

humanitate eius tenendum sit: & sic Pontificiis ansam dari Evangelium calumniandi, & Papisticas superstitiones stabiliendi.

Quod si his Theologis tam faciles aures præbeantur, inde mox non solùm in Ecclesiis & Scholis, sed etiam in Rebuspub. ingentes turbas exorituras: præsertim cùm tam aliqui ex eis dicant, Hic Liber non est noster, sed Electorum, *&c. cui malo Synodus facilè mederi posset.*

Si etiam liber iste, vt nunc sit conscriptus, in lucem edatur, nihil inde quàm infinitam & immortalem discordiam exspectandam. Futurum etiam, vt intra paucorum annorum spatium aliquot plaustra librorum pro & contra hunc librum in lucem exeant. His de causis Palatinum Principem monere & hortari debere Landgravium, vt in proposito suo constanter perseveret, nec subscriptione Formulam Concordiæ approbet.

Bipontini literæ & querela ad Lādgravium de Formula Concordiæ.

Ex hoc Conventu Princeps Bipontinus *Landgravio scribit*, Theologis paucis ab Electoribus & Principibus ab initio mandatum, vt iudicia saltem sua conferant & scripto exhibeant, de componendis controversiis in religione, vt deinceps in communi Conventu plenius ac melius, quid mutandum, corrigendum, detrahendum vel addendum sit, ab Ordinum Augustanæ Confessionis, tam Theologicis quam politicis ad hoc delectis consiliariis, deliberari possit, quemadmodum & antehac sæpè factum sit. Etsi verò hoc negotium Torgensi Libro inchoatum sit, mox tamen ab hoc scopo procul discessum esse, quandoquidem Liber iste multis Ordinibus, Augustanam Confessionem amplectentibus, nondum sit exhibitus, nedum ab iis lectus: de quo multi graviter conquerantur, nec immeritò, quemadmodum etiam de eo, quòd consilia censuræ, animadversiones & iudicia multorum de hoc Libro non audiantur, vel in deteriorem partem accipiantur (propterea quòd authorum sententiam decisivam ante legitimam cognitionem reprehenderint) quòd item Libro, absque Ordinum consensu, eiusmodi titulum præfixerint, ac si debeat esse generalis, pura, simplex & decisiva declaratio, &c. eumque hoc modo tanquam planè authenticum canonizârint. Generalem autem declarationem non esse, quum & Præfatio & Liber adhuc privatùm scriptum sit, & declaratio declarationis. Hos ipsos quoque Theologos ex pace Religionis omnes excludere, & pro Ordinibus Augustanæ Confessionis agnoscere nolle, qui Librum hunc subscriptione suâ approbare nolint: eosdem pro pace & concordia bellum & discordiam, omnisque generis simultates etiam inter Principes excitare & serere, nec dubium, quin graviora mala sequutura sint: & quidem nulla alia de causa, quàm ut nonnullorum privata scripta canonizentur. Seram autem futuram pœnitentiam, occasione rei benè gerendæ amissâ: nec sapientis esse dicere, Non putâram. Quàm grave hoc sibi futurum sit, si tale quid accideret; tam illibenter se hoc opus promoturum, ex quo hæc & similia oriri possent.

Duo in primis huic Operi obstare, quo minùs ad optatum finem deduci queat: *Primum*, Theologorum pertinaciam, quâ Conventum haberi nolint, quòd rarò aliquid boni inde sequutum sit. *Alterum*, quòd sibi planè persuasum habeant, librum Bergensem tam accuratè & circumspectè conscriptum esse, vt nullâ prorsus emendatione opus habeat, sed saltem, vt subscriptione comprobetur. Miram autem esse consequentiam, propter Petri pertinaciam conventum Hierosolymæ non fuisse indicendum. Imò propter hanc ipsam causam necessarium esse vt conveniatur. Synodum igitur liberam convocandam, in qua res hæc liberis votis, absque præiudicio & allegatione privatorum, scriptorum, ex verbo Dei tantum & Symbolis receptis decidatur.

Omnia autem verba Formulæ huius tanquam ad aurificis stateram examinata, nec vllum impium dogma in ea contentum, Bergenses quidem dicere, & censuras transmissas accipere, ne minimum autem verbum corrigere.

Consultum etiam non videri sibi, vt privatum scriptum, sub titulo *Generalis declarationis* editum, subscriptionibus & suffragiis approbetur: & talem immaturam publicationem occasionem daturam reliquis Ordinibus suas quoque privatas declarationes in lucem emittendi.

Quibusdam librum hunc nondum esse exhibitum: reliquorum iudicia non ponderata, nec refutata esse.

A verbi Dei norma ad scripta Humana discedere, quod in Formula Concordiæ apertissimè fiat, absurdum sibi videri & verbo Dei non consonum. Verum enim esse, quòd omnium hæreseon, idololatriarum & errorum fons & origo sit, non acquiescere Verbo Dei.

Formulæ Concordiæ authoribus suam ipsorum gloriam, honorem, authoritatem & privata scripta magis, quàm Dei & verbo eiusdem curæ esse. Si iidem tam certi sint, ut videri velint, de Libri sui perfectione, non debere eos Conventum vel Synodum fugere & reformidare.

CAPVT

CAPUT XXXI.

Anhaldinorum Iudicium de Præfatione & Formula Concordiæ: eorundemque Apologia ad Bergensium Theologorum refutationem.

ILlustrißimus quoque Princeps Anhaldinus Ioachimus Ernestus *quum primùm accepisset à Saxone* Præfationem *dictam, eam suis Theologis exhibuit, eorumque iudicium de ea requisiuit: An videlicet res ita sese habeat, in Libro Concordiæ, vt* Præfatio *polliceatur? venerunt etiam Dessaviam ad Principem Anhaldinum 6. Novem.* Kemnitius, Schmidlinus *&* Zimmermannus *vt Celsitudini eius Præfationem commendarent, eiusque subscriptionem extorquerent. Responsionem igitur adornârunt Anhaldini Theologi, exhibitam suo Principi 21. Octob. Anno 1579. in lucem verò editam Neostadij Anno 82. in qua constanter negârunt rem sic comparatam esse. Nam, contra quàm in Præfatione affirmetur, & in Rebus & in Phrasibus Theologos Bergenses in hoc Libro ab Augustana Confeßione recedere: Deinde hunc Concordiæ librum pro declaratione Augustanæ Confeßionis nec recipi nec approbari posse, quum hæc illum Annis minimùm 50. antecesserit, & in multis Conventibus ac Colloquiis sine illo rectè intelligi potuerit. Adhæc, se Recognitam non minùs quàm primam editionem probare, quum vtraque ab Anhaldinis Principibus Anno 30. & 61. confirmata & approbata sit. Neque valere argumentum, adversarios etiam ad Recognitam provocare: nisi eâdem ratione Biblia quoque quæ nunc extant, abiicere velimus, quòd amici pariter & inimici iis vtantur. Illud etiam diligenter expendendum, quòd in Præfatione legatur, Scripta* Philippi, Brentij *& aliorum, quatenus cum Norma Concordiæ consentiant, nec reiici nec damnari debere. Nam his verbis apertißimè damnari omnia orthodoxa scripta* Philippi, *imò ipsam quoque Confeßionem Saxonicarum Ecclesiarum, Anno 51. editam, ut Tridentino Concilio exhiberetur, quæ non obscurè Concordiæ libro adversentur: quin etiam multa* Brentij *scripta, veluti* Syngramma *de Cœna Domini,* Exegesis *in Ioannem etiam in Epistolam Pauli ad Philippenses. Præterea novas Phrases & modos loquendi de reali Communicatione Idiomatum, in ista Præfatione non solùm non omitti, sed novis insuper coloribus exornari atque defendi: Quòd enim Humana Natura sit omnipotens, omnisciа, omnipræsens, &c. sic declarari in Præfatione à Theologis, ut (quum vox Abstractum, ambiguè vsurpetur) omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, &c. Humanæ Naturæ Christi adscribenda sit, non extra personalem vnionem, vel in aut per se essentialiter, formaliter, habitualiter, subiectivè, sed ratione & dispensatione hypostaticæ vnionis. Hoc modo autem sinistrum intellectum & offendicula non tolli, sed augeri potius & confirmari,*

De prima & recognita Aug Confeßione Phi. lippi. scripta orthodoxa in Præfatione damnari

Novæ phrases in Præfatione & novis coloribus exornantur.

Nam primò, has phrases & modos loquendi: Caro Christi est omnipotens, omnisciа, omnipræsens, &c. *nullo modo ex Augustana Confeßione, eius Apologia, Schmalcaldicis articulis & Catechismis Lutheri, multò minus ex approbatis Symbolis & sacra Scriptura probari posse: Quapropter protestationem contrariam esse, facto, quum dicitur in Præfatione, quòd ab his Scriptis neque in Rebus; neque in Phrasibus in Concordiæ libro recedant. Periculosum autem esse novas phrases in Ecclesiam introducere: quum qui novas phrases fingat, novas simul res fingat, iuxta Lutherum.*

Absurda quæ sequuntur ex reali Idiomatum communicatione.

2. *Si sint phrases & modi loquendi, ut Præfatio testetur, quomodo poßit esse realis Idiomatum Communicatio? Nam per phrasin seu modum loquendi tribuere carni omnipræsentiam, non esse realiter ipsam efficere omnipræsentem: Et sic committi oppositum in adiecto.*

3. *Quemadmodum autem phrases illæ neque ex dictis Scriptis, neque ex vllo alio probato authore, vnquam probari poßint, quatenus veritati non contradicatur: sic etiam declarationem non solùm ineptam, sed sibi ipsi quoque contrariam esse. Crassum enim Dialecticum illum fore, qui Abstractum iuxta Etymon tantùm pro distracto intelligere vellet: ex eo enim non Naturarum exæquationem & confusionem præcipuè, sed potiùs Nestorianam personæ divulsionem sequnturam. Ex eadem crassa Dialectica oriri, quòd quidam hodiè cum veteribus hæreticis Theopaschitis, locum Petri;* Passus carne, *vel secundum carnem: Et Theodoreti,* Christus in quantum Deus, impatibilis est, & Deitas in Christo non fuit obnoxia passioni, &c, *tanquam erroneum reiiciant: Nam ex particulis distinctivis facere illos disiunctivas, & pro iisdem phrasibus habere,* Sola Humanitas in Christo passa est, *quod verum sit: &* Separata Humanitas à Christo passa est, *quod blasphemia sit.*

4. *Neque declarationem hanc consistere posse, videlicet,* Divinam Maiestatem Humanæ Naturæ Christi extra personalem vnionem tribui seu adscribi non debere. *Nam extra vnionem hypostaticam, non esse carnem Christi, quam Deus Verbum in vtero virginis Deiparæ assumendo creavit, & creando assumpsit: iuxta regulam Athanasij:* Simul caro, simul Dei Verbi caro.

5. *Sub hac Declaratione multos horrendos errores latere. Nam si Humanæ Naturæ Christi*

quædam proprietates extra unionem personalem, quædam in unione adscribendæ sint, necessariò in Christo duplicem carnem vel humanitatem considerandam esse, juxta quarum alteram nobis similis, circumscriptus, finitus, non omniscius, omnipotens & omnipræsens foret, nempe extra personalem unionem: iuxta alteram verò omnipotens, omniscius, omnipræsens, infinitus & incircumscriptus, videlicet in personali unione.

6 *Similiter duplicem Deitatem omnipotentem ei affingendam esse, nem æternam, increatam, consubstantialem cum Patre & Spiritu sancto; & temporariam, communicatam, Creatam, quæ æternæ per omnia similis sit, nisi quod hæc tempore posterior sit.*

7 *Hinc pro duabus naturis quatuor in Christo agnoscendas esse.*

8 *Ex tribus quoque modis essendi, si directè carni Christi applicentur, consequuturum; ut caro Christi simul esset massa Corporea, circumscripta per primum essendi modum: & natura spiritualis, definitiva, non caro, per secundum: & denique ipsa Deitas infinita, nec amplius Creatura, per tertium: Fieri enim non posse, quin tres essendi modi triplicem essentiam inferant.*

9 *Si divina Majestas Humanitati Christi realiter sit communicata, propter unionem personalem, ita ut humanitas sit exæquata Deitati, non quidem essentiâ, sed potentiâ: non naturâ, sed gloriâ: non substantiâ, sed Maiestate: Tunc probandum ex Scriptura, quòd aliquid aliud in Deitate sit, Æterna ac Diuina essentia, natura & substantia, ut quod nulli creaturæ realiter vel possit vel debeat communicari; & aliud divina omnipotentia, omniscientiâ, infinitas, majestas & gloria, veluti proprietates carni à Verbo assumptæ communicabiles: quâ ratione Deus non simplicissima ac individua essentia maneret, sed quiddam ex essentia & proprietatibus compositum fieret.*

10 *Vel si hoc probari non possit, quia in Deum non cadat accidens, nec aliud & aliud; porro sequuturum, ut Humana Christi natura prorsus deificata, nihil amplius in se habeat nobis simile, nisi nudum nomen.*

11 *Et sic, quum prius duarum naturarum loco ex fictitia, ac nova illa Maiestate quatuor Naturæ in Christo sequuta sint, iam illas ipsas per dictam Exæquationem rursus in unam restringi & confundi, juxta ipsius Præfationis confessionem, quòd Exæquatio nihil aliud sit, quàm Naturarum & Proprietatum confusio.*

12 *Cumque Symbolum nullam aliam quàm unam infinitam, æternam, omnipotentem, &c. essentiam admittat, quæ Dei essentia & natura ipsa est: Realem Idiomatum communicationem reverâ nihil aliud esse, quàm negationem humanæ naturæ, & destructionem totius Mysterii Incarnationis, juxta regulam Lutheri*, Negans proprietates, negat naturas: *vel juxta Theodoretum:* Proprietatum deletio, est vtriusque naturæ negatio: *Nam confusio unitatum naturarum non finit cogitare, nec de carne, ut carne, nec de Deo, ut Deo.*

13 *Sequeretur etiam, Christum solatium nullum mortalibus allaturum, quandoquidem nobis extra saltem unionem personalem (quod est nihil in rerum natura) consubstantialis, intra verò eam, caro eius diversæ à nobis speciei esset. Et sic de salute nostra actum foret penitus, iuxta Athanasii dictum:* Quod non assumpsit, non sanavit: *Et Amphilochii Iconiensis,* Si aliud assumpsit corpus, quid prodesse poterit meo Corpori, quod salute indiget?

14 *Cùm etiam divina essentia impartibilis sit, necessariò per realem Idiomatum communicationem, vnà cum omnipotentia, omniscientia & omnipræsentia, etiam æternitatem carni Christi tributum iri: quâ ratione historia de Nativitate Christi tolleretur, liberatio humani generis negaretur, & Apollinaristarum error confirmaretur,* quòd Christi caro de Cœlo descenderit. *De quo Theodoretus Dial. 2. hoc dictum ex Amphilochio citat:* Si è Cœlo transtulit carnem, quid commercii habet cum mea carne, quæ ex terra sumpta est?

15 *Illud quoque Christianos Principes diligenter considerare debere, quid porrò ex hac doctrina sequuturum sit, cùm non ita pridem novi Antitrinitarij & Ariani, qui æternam Deitatem Christi Iesu negant, ad realem Communicationem provocent, & ex Christo faciant Deum per accidens, æterno Patri non homousion: qui error ex Vbiquitate confirmetur, & Turcicæ impietati viam sternat.*

16 *Quòd porrò in Præfatione legatur, Divinam Maiestatem de Humana Christi Natura intelligi debere, ratione & dispensatione Hypostaticæ unionis, & non quòd eam, essentialiter, formaliter, habitualiter & subiectivè, in & secundum se ipsam habeat, &c. otiosam esse sophisticam, & insulsam contradictionis implicationem, quâ ille, qui Præfationem fabricavit, Illustrissimos Principes à veritate abducat, simplici Lectori oculos perstringat, & Mysterium incarnationis sic obscuret, ut omnia quæ in Scriptura de eo revelata sint, incerta ac tenebricosa reddantur. Hoc autem in singulis verbis evidenter apparere.*

17 *Nam Phrasin hanc,* In & secundum se ipsam habere, *eos intelligere extra vnionem de separata carne Christi, quæ in & secundum se ipsam in sua propria hypostasi subsistat: Id verò nihil esse in tota rerum natura. Ideò in rem suam eos addere vocabulum* IPSAM. *Alioquin vulgo dici, In & secundum sese, nec intelligi separationem*

tionem Naturarum, sed quod cuiusque naturæ proprietas sit, in ipsa unione, juxta Regulam: Consubstantialis Patri secundum Deitatem, & consubstantialis nobis secundum Humanitatem, &c. Latere igitur in hac phrasi, quâ sese in Præfatione declarent Theologi, hanc falsam opinionem, videlicet, etiamsi caro Christi extra personalem unionem, non sit omnipotens, omniscia, omnipræsens, eam tamen habere talem divinam Maiestatem, etiam In & secundum se, etiam intra personalem unionem: Nam si hoc negarent, omnem controversiam finitam fore. Non autem esse consequens, juxtà Augustinum, quod in Deo est, pariter ubique sit ut Deus.

18 *Similiter voce Essentialiter (quæ nihil tamen aliud sit, quàm substantialiter, naturaliter & formaliter: quum natura, substantia, essentia & forma in hoc Articulo Synonyma sint) multùm eos ludere, multaque in ipso Libro Contradictoria protestari: veluti quòd Idiomata naturarum maneant distincta, nulliusque naturæ proprietas possit alterius Naturæ essentialem proprietatem fieri. Interim verò constanter eos urgere, quòd nihilominus Divina Maiestas, hoc est omnipotentia, omniscientia, &c. Humanæ Naturæ Christi realiter, seu, ut alibi loquuntur, realissimè realiter communicetur; tanquam reale donum per accidens, licet non fiat essentiale carnis Idioma. Quæ autem hoc loco Theologis Bergensibus prius probanda essent, quàm sic concluderent, multis Anhaldini demonstrant.*

19 *Similiter In voce,* Subiectivè, *priorem ambiguitatem latere, pluribus ac evidentibus rationibus probant.*

20 *Magnam igitur obscurationem esse, quòd Theologi isti dicant in Præfatione hac;* Carnem Christi habere omnipotentiam, omnipræsentiam, &c. sed non essentialiter, nec formaliter, nec subiectivè, nec habitualiter: *Inde enim irrefragabiliter sic colligi posse:* Si nec essentialiter, nec formaliter, nec subiectivè, nec habitualiter Caro Christi est omnipotens, omniscia & ubique præsens: Ergo hanc, *ut loquuntur* Maiestatem omnipotentiç, omniscientiæ & omnipræsentię non habet, nisi κατ' ἄλλο, *id est,* secundum aliud: respectu *videlicet* personę, quæ cùm sit Deus & homo, revera est omnipotens, omniscia, & ubique præsens, non in quantum caro, sed in quantum Deus est: *Hoc autem modo orthodoxorum sententiam probant, quam tamen impugnare videri volunt quàm maximè,*

21 *Nam quòd addant,* fieri hoc dispensatione, *nil nisi fucum esse. Quod enim Latinis sit* Dispensatio, *id Græcis* Oeconomiam *esse, nec propriè de Carne, sed de ipso Verbo incarnato usurpari: Simul enim complecti & Mysterium incarnationis: & eiusdem Mysterii finem, hoc est, Officium Mediatoris iuxta Nazianzeni Regulam:* Alia est consideratio Verbi respectu essentię absolutè consideratæ: Alia respectu Oeconomiæ, *id est,* dispensationis, vel potius administrationis salutis nostræ; ad quod officium seu Ministerium Filius Dei mirandâ iustitię divinę dispensatione missus est. *Erroneum igitur esse, si per Dispensationem peculiaris Maiestas vel Mysterium de Ubiquitate carnis Christi intelligatur, ut Bergenses facient. Se verò loco fictitiæ huius Dispensationis, Symbolo firmiter inniti, & credere, quòd unigenitus Dei Filius propter nos homines, nostramque salutem de Cœlo descenderit & Humanam Naturam assumpserit, quam in Æternum nec derelicturus, nec depositurus sit unquam.*

22 *Suam de Cœna Domini sententiam rotundè, candidè & eruditè exponunt,*

23 *Condemnationes inauditarum Ecclesiarum, Concordiæ libro factas, improbant his potissimùm rationibus: quòd has Condemnationes neque Prophetarum, neque Christi, neque Apostolorum, neq. Orthodoxa primitiva Ecclesia exemplo tueri ac defendere possint: quòd Protestantes iniustis Papistarum condemnationibus privatis provocationem ad legitimam Synodum semper opposuerint: quodque in Francofurtensi Electorum ac Principum Recessu expressè cautum sit,* ne quisquam inauditus condemnetur.

Responsi autem, quod Princeps Anhaldinus Electoralibus legatis scripto exhibuit, cum adjuncto suorum Theologorum judicio de Præfatione Libri Concordiæ, hæc ferè summa est: Omnibus notum esse, Celsitudinis suæ maiores in vero sensu Augustanæ Confessionis simpliciter perstitisse, seque in illa doctrina quoque, in qua natus & educatus sit, constanter perseverare in animo habere, nec pati velle, ut in sua ditione falsæ doctrinæ & corruptelæ spargantur, aut locum aliquem habeant: Optâsse etiam sæpè, ut dissensiones & certamina in Academiis, Augustanam Confessionem profitentibus exorta, componerentur & tollerentur, & Concordia firma inter Ordines ac Principes Augustanæ Confessionis constitueretur. Cùm itaque Augustus Saxoniæ Elector *ipsius Celsitudinem de suscepto Concordiæ negotio certiorem fecisset, & de concepta Formula iudicium requisivisset, disertè ac liberè, priusquam suos Theologos in consilium adhibuisset, quod etiam illi sedulò deprecati sint, se id Electori aperuisse: postea quoque Theologorum suorum censuram, quam petierit Elector, transmisisse, & literis interea ultro citroque missis, id unum spectâsse, ut talis Concordia constitueretur, quæ nulli Confessionis Augustanæ Ordini, præsertim illis, qui primi illam approbârint, secessionem faciendi daret occasionem. Quin etiam, ne quicquam in se desiderari posset, Theologos suos ad Colloquium Herzberga institutum misisse,* Summa Responsionis quam Anhaldinus Electoralibus Theologis dedit.

misisse, nec quicquam, quod ad Christianam Concordiam faciat, neglexisse. Atque hæc omnia ex animo sincero, aperto, candido ac verè Germano à se facta esse. Dolere igitur se vehementer, suas, suorumque animadversiones, censuras & iudicia non eum eventum habuisse, quem omninò sperârit, omnemque in posterum mutationem, seu correctionem Formulæ hujus negari. Nolle autem se, quod pace Electorum ac Principum dictum esse velit, subscriptione vel suam, vel suorum Theologorum conscientiam gravare.

Quod autem ad Præfationem attineat, quæ Formulæ Concordiæ sit præfigenda Electorum ac Principum nomine, negare etiam, ac pernegare suos Theologos, illa, quæ in transmissis censuris & judiciis in hoc Libro desiderata sint, & plurimos à subscriptione hactenus avocârint, sic in ea explicata & declarata esse, ut citra omnem ampliorem deliberationem & moram omnes bona cum conscientia ei subscribere possint, quemadmodum ex illorum judicio, suis literis adjuncto, id facilè intelligi possit. Rogare itaque vehementer Electores, se excusatum habeant, neque sibi persuaderi patiantur, quod vel in unico articulo Augustanæ Confessionis ab eis dissentire velit. Me, *inquit*, profiteor Socium esse Augustanæ Confessionis, quam Dominus parens noster Vvolfgangus Anhaldinus laudatissimę memorię Princeps, unà cum aliis Principibus Carolo Imp. exhibuit, manuque propriâ subscripsit. Approbo etiam Symbola Apostolicum, Nicenum & Athanasianum, cum quatuor Oecumenicis Conciliis, quę sunt ab Ecclesia Christiana recepta, & à Iustiniano Imp. de Summa Trinitate & fide Catholica, cum orthodoxa declaratione articuli de persona Christi confirmata: A quibus vtilia scripta Lutheri & Philippi nequaquam separamus, &c. *Dessavii* 1. *Novemb. Anno* 1579.

Bergenses refutant Anhaldinorum Censuram præfationis Anhaldinorum Theologorum Apologia ad Bergensium Refutationem

Huic doctissimo & gravissimo Anhaldinorum Theologorum judicio de Præfatione Libri Concordiæ, tres Electorales Theologi Vvilhelmus Zimmerman, Iacobus Schmidlinus & Martinus Kemnitius, *Anno* 1579. *mense Decembri opposuerunt* Refutationem.

Sequenti verò Anno 1580. *Anhaldini Theologi* Apologiam *ediderunt ad hoc Theologorum Electoralium Scriptum, idque graviter, doctè ac eruditè confutârunt, hoc ordine* Primò, *respondent ad sex calumnias Electoralium Theologorum* Refutationis: *quarum* prima *fuit, quòd Anhaldini Theologi Electores, Principes aliosque Ordines Augustanæ Confessionis multarum hæresion & errorum accusent, & quasi reos faciant, eo quòd non approbent librum Concordiæ, sed ejus errores indicent.* 2. *quòd Anhaldinorum Censura & iudicium de Libro Concordiæ ejusque erroribus Sacramentarium, (* Sacrament= schwermeren) *imò magna blasphemia sit.* 3. *quòd Lutheri scripta ex tota Saxonia eiicere & omnibus è manibus eripere conentur.* 4. *quòd reiiciant scripta Principis* Georgii Anhaldini. 5. *Anhaldinos Theologos plurimos errores in ditionem Anhaldinam introducturos, nisi Princeps eos cohiberet.* 6. *in Herzbergensi Colloquio ursisse, ut Synodus cum Calvinistis celebretur.* Secundò, *doctrinam purioris antiquitatis de Persona Christi repetunt, eamque Orthodoxorum Patrum testimoniis confirmant.* Tertiò *demonstrant, suâ argumenta adhuc immota stare, & obiectiones Bergensium diluunt.*

Anhaldini Apologiæ subiiciunt commemorationem horribilium phrasium Formulæ Concordiæ.

Huic Apologiæ *subiiciunt in fine brevem commemorationem novarum, inusitatarum & horribilium phrasium seu modorum loquendi in Concordiæ Libro contentorum, de Persona & Maiestate Christi, in veritatis amantium gratiam, sed qui sibi persuadere patiuntur, nullos prorsus errores in isto libro contineri.*

Primò, *inquiunt, pag.* 245. *Dresdensis. & pag.* 284. *Magdeburgensis, item pag.* 244. *Tubingensis editionis dicitur*, Filium hominis ad Dexteram Omnipotentis Maiestatis & potentiæ Dei, realiter juxta Humanam Naturam, exaltatum esse, quoniam in Deum assumtus sit, quum primum à Spiritu sancto in utero matris conceptus, & Humana ejus Natura cum Filio altissimi personaliter unitus fuerit. *His verbis, inquiunt Anhaldini, Articulus de Incarnatione Christi, cum ejusdem exaltatione ad Dexteram Dei, quæ post ascensionem demùm facta est, confunditur, & ordo Symboli Apostolici turbatur & destruitur, & humiliatio Christi in Martioniticum phantasma convertitur.*

Paginâ 245. *Dresd. pag.* 284. *Magdeb. & pag.* 244. *Tub. editionis legitur.*, quòd Christus: quum in gloriam suam intrârit, non tantùm ut Deus, sed etiam vt Homo, omnia sciat, possit, & omnibus creaturis præsens sit. *His verbis, inquiunt, generalis Vbiquitas Humanæ Naturæ in Christo asseritur, quod tamen plurimi ex subscriptoribus hactenus credere noluerunt.*

Paginâ 295. *Dresd. & pag.* 342. *Magd. pag.* 294. *Tub. editionis de Cœna Domini ex Catechismo maiore Lutheri rectè docetur*, Verba institutionis unicum fundamentum esse contra omnes errores & deceptiones. *Contra autem pag.* 241. *Dresd. & pag.* 280. *ac* 350. *Magd. item* 240. 300. *Tub.* quatuor fundamenta collocant, *inter quæ verba Institutionis tertium locum obtinent: quæ manifesta antilogia est.*

Pag. 296. *Dresd. & pag.* 343. *Magd. item pag.* 294. *Tub. dicunt*, verba, *Verbum caro factum est*, per æquipollentia, Verbum habitat in nobis, & similia declarari. *Hæc autem manifesta est confusio graduum præsentiæ Dei, & inde*

de irrefragabiliter Arianismus & Nestorianismus sequitur. Hac enim propositio, Verbum caro factum est, *ad quartum gradum præsentiæ Dei pertinet. Cùm autem dicitur, Deus, vel Verbum habitat in nobis, ad tertium gradum præsentiæ pertinet. Si igitur hæ phrases æquipollentes essent, Christus non amplius, Deus homo, sed divinissimus homo esset. In Germanico etiam exemplari Concordiæ Formulæ crimen falsi Bergenses in versione loci,* Verbum habitavit in nobis, *commiserunt. Nam in Germanicis Bibliis Lutherus non vertit, ut in Concordia citatur,* Verbum habitat in nobis, *sed sic,* Verbum caro factum est. & habitavit in nobis (*seu inter nos.*) *Quod si Bergenses verba hæc sic citâssent, quivis facile fraudem animadvertere potuisset.*

5 *Pag.* 302. *Dresd. & pag.* 350. *Magd. item* 300. & 301. *Tubingensis editionis*, Corpori Christi tres essendi modi alicubi tribuuntur, *nempe*, circumscriptivus, definitivus & repletivus. *Hoc verò neque cum verbo Dei congruit, nec secum ipso conciliari potest, sed cum citatis scriptis Normæ, tam in rebus quàm in phrasibus, & contrà tam in phrasibus quàm in ribus pugnat: simul etiam veritatem assumptæ Humanæ Naturæ in Christo, unà cum mysterio non solùm veræ incarnationis Filii Dei, sed etiam veræ præsentiæ, dispensationis & participationis Corporis & Sanguinis in Sacra Cœna destruit & evertit, & Svenckfeldii sententiam confirmat, quòd Corpus Christi in Cœna sit, ut visus, sonus, lumen aërem, aquam & vitrum penetrat.*

6 *Pag.* 307. *Dresd. &* 357. *Magd. item* 306. *Tub. editionis, virtus edendi Miracula, & quòd Christus ex virgine, illæsâ virginitate ejus, natus est, Humanæ Naturæ tribuitur: quorum postremum tamen cum Articulo de Creatione, ut & cum Psal.* 22. *nequaquam convenit, ut neque primum cum orthodoxa fide & regula Athanasii,* Tetigit ut homo, sanavit ut Deus. *Quin etiam Christus ipse miracula non opera Carnis, sed opera Patris vocat.*

7 *Pag.* 245. *Dresd. & pag.* 284. & 357. *Magdeb. item* 244. & 306. *Tub. editionis, docetur,* Christum formam servi in exaltatione omnino deposuisse: *Cùm tamen primitiva Ecclesia & cum ea* Brentius *quoque in prima expositione epistolæ ad Philip. testentur, formam servi ipsam Humanam Naturam esse. Damascenus quoque apertè dicit:* Quod semel assumsit, nunquam deposuit. *Evertitur etiam hac doctrinâ omnis consolatio de salute nostra.*

8 *Pag.* 307. *Dresd. &* 357. *Magd. item* 306. *Tub. ad probandam fictitiam Ubiquitatem, citatur locus Mar.* 16. Illi verò egressi prędicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequentia. *His verbis Musculus Anno* 78. *in Herzbergensi Colloquio probare voluit, Ubiquitatem in Scripturæ apertissimis verbis fundatam esse. Quivis autem intelligit, Evangelistam hoc loco de divina Christi efficacia seu cooperatione, nequaquam autem de fictitia illa Naturæ assumtæ omnipræsentia loqui.*

Pag. 310. *Dresd. &* 361. *Magdeb. item* 309. *Tub. crimen falsi manifestè committitur. Locus enim* 1. *Ioh.* 1. *detruncatur*; Sanguis Christi (*Evangelista addit, Filii Dei, hoc autem in Concordiæ Formula omittitur*) mundat nos ab omni peccato. *Hoc ipso verò in rei effectu Monothelitarum error confirmatur, ac si in emundatione à peccatis, Humana Natura idem quod Divina operetur. Cui tamen* Leonis *regula de actionibus Theandricis ex diametro repugnat:* Agit, *inquit*, utraque Natura in Christo cum alterius communione, (*id est, sine separatione & confusione*) quod proprium est. Non Deitate operante, quę carnis sunt: nec carne exequente, quæ Deitatis sunt: sed Verbo operante, quæ Verbi sunt, & carne exequente, quæ carnis sunt. Unum horum coruscat miraculis, alterum succumbit iniuriis. *Orthodoxi quoque Patres contra Arianos, Monophysitas & Monothelitas unanimi ac perpetuo consensu hac regula usi sunt: Quorum operatio eadem est, eadem est natura. Et quorum diversa Natura est, eorundem diversa est operatio.* 9

Pag. 310. *Dresd. &* 361. *Magd. &* 309. *Tub. rursus insigne crimen falsi, & quidem bifariam committitur in corrumpenda versione Lutheri. Nam Ioh.* 5. *sic legitur:* Et potestatem ei dedit judicandi quoque, quia filius hominis est. *Hæc verba sic Lutherus vertit:* und hat ihm macht gegeben auch das Gericht zuhalten / darumb daß er deß Menschen Sohn ist. *In Concordia autem Libro pro verbo* Potestatem, Macht / *quod Græcè ἐξουσίαν significat, ponitur* Krafft / Potentia, *Græcè δύναμις. Hæc autem nomina in præsentia loco non sunt confundenda. Item, his verbis Scripturæ,* Quia filius hominis est; *Concordistæ hanc glossam addunt,* Sicuti carnem & sanguinem habet: *Et tamen multi ex ipsis negant rectè dici, Quod Filius Dei habeat, acceperit Humanam Naturam. Nihilominus piaculum committit, si quis dicat, ipsos contradictoria scribere, aut glossis suis Scripturam & Lutheri versionem corrumpere.* 10

Pag. 312. *Dresd. &* 303. *Magd. item* 311. *Tub. editionis,* discrimen inter Christum, secundum Humanam suam Naturam, & alios Sanctos homines, in communicata Maiestate monstratur, videlicet, quòd Humanæ Naturæ Maiestas Divinarum proprietatum realiter communicata sit. *Sub hac autem doctrina Nestorianismus & Eutychianismus latet.*

Pag. 313. *Dresd. &* 364. & 365. *Magd. item* 312. *Tub. apertè dicitur,* Omnia plena Christi esse etiam

etiam secundum humanitatem. *Et mox*: Ubicunque Deum collocas (*quasi de Deo loqui sic liceat*) ibidem etiam humanitas collocanda est. *Hoc nihil aliud est, quàm generalem Vbiquitatem asserere.*

Hæc Anhaldini *breviter hoc loco annotant de novis & inusitatis phrasibus Formulæ Concordiæ. Regula autem* Philippi *est*: Novæ phrases semper aut errores, aut dissidia pariunt.

Anhaldini attexunt suæ Apologiæ catalogum orthodoxorum testimoniorum de persona Christi & aliis Controversis articulis.

Attexunt etiam his cathalogum orthodoxorum testimonium Lutheri & Principis Georgii Anhaltini *contra Bergensem Concordiam de* Persona Christi, *de* Unione personali duarum Naturarum in Christo, *de* Ascensione & Sessione ad Dexteram Patris, *de* Conversione, *de* Libero arbitrio, Iustificatione, & Cœna Domini: *quibus* Lutherus & Georgius Anhaltinus *docent*, quòd Christus verus homo sit, nobis per omnia, excepto peccato, similis: Quòd unio duarum Naturarum facta sit absque earum essentialium proprietatum abolitione & commixtione: Quòd Ascensio Christi nullis Humanis glossis subjecta, sed secundum literam intelligenda sit: Quòd Christi Sessio ad Dexteram Patris non aboleat veritatem humanæ naturæ, sed certissimum signum sit æternæ eius Divinitatis: Quòd Sessione ad Dexteram Patris exaltatio Christi secundum utranque naturam ad regium & sacerdotale munus sic declaretur, ut nihilominus discrimen naturarum non tollatur: Quòd Sacramenta sint externa, visibilia signa, sigilla & testimonia voluntatis Dei erga nos, verbo ejus affixa: Quòd corpus Christi in Sacra Cœna per verbum non ori, sed cordi & fidei exhibeatur: Quòd manducatio Corporis Christi non fiat sine fide.

Quos errores horrendos Schmidlinus cum sociis in Saxoniam introduxerint.

Ostendunt etiam Theologis Electoralibus in tabella ad oculum, quàm tetros errores & horrendas blasphemias ipsi in Ecclesias Saxonicas introducant, eo, quòd Confundant gradus præsentiæ Dei: quòd confundant unionem hypostaticam & Communicationem Idiomatum: quod confundant abstractum & concretum, seu Personam & Naturam: quòd naturas ipsas exæquent & confundant: quòd discernant inter clarificationem & glorificationem, quæ Scripturæ unum & idem sint: quòd Christum secundum utranque Naturam patibilem faciant: quòd confundant Articulum Ascensionis cum Incarnatione: quod Corpus Christi in phantasma convertant, quòd duplicem Divinitatem comminiscantur: quòd Ascensionem in disparentiam convertant, quòd Cœlum Inferno misceant: quòd Corporum glorificatorum circumscriptionem negent, *citatis ex ipsorum libris, testimoniis, & notatis paginis.*

Richardi Pal. judicium de modo agendi Bergensium Patrum.

Richardus Palatinus Comes *quoque tribus Electoribus politicis respondet 21. Decemb. Se, lectâ Præfatione, propositum ipsorum vehementer laudare: modum autem, quo utantur Bergenses, & qui eis addicti sint Principes, Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ consuetudini non respondere. Apostolos enim & eorum successores semper Synodo convocatâ exortas controversias diiudicâsse & composuisse. Librum igitur Bergensem, Synodico consensu non approbatum, nullius authoritatis futurum: non solùm enim Papistas & Sacramentarios, sed etiam alios cordatos Christianos eum oppugnaturos, foreque ut hoc pacto Augustana Confessio suspecta reddatur Papistis, Sacramentariis autem ansa detur pro se quoque Concordiæ formulam conscribendi, & multò plura suffragia ac vota per Galliam, Angliam, Scotiam, Poloniam, Hungariam, Bohemiam, Belgium, Germaniam & Helvetiam colligendi, & Protestantes condemnandi Omnium judicia & Censuras, de hac Formula exhibitas, contemptui habitas atque neglectas esse. Dictu periculosum esse, hunc librum veram declarationem Augustanæ Confessionis esse: inde enim sequuturum, Protestantes ante hanc Formulam vero sensu Augustanæ Confessionis caruisse. Doctrinam de Libero arbitrio in hoc Libro defendi, quæ Illyrico reprobetur. Authores etiam hujus Formulæ, quum homines sint, errare, labi ac decipi posse, ideoque pro norma doctrinæ non recipiendam. Præfationem* *De Præfatione.* *quoque errores libri nequaquam emendare: In ea enim fundamentum præsentiæ verba Christi statui, & tamen Vbiquitatem simul quoque approbari. Doceri quoque*, Voluntatem hominis in conversione otiosam esse; *quod falsum sit, Deum enim volentes trahere. Multas etiam novas ei phrases inesse, & receptas reiici. Denique, Concordiæ formulam pugnare cum vetere Vuirtenbergensi Confessione. Quod si negotium hoc in libera Synodo liberis votis dijudicetur, sese communi, & à maiore parte approbatæ receptaque sententiæ nequaquam repugnaturum.*

Francofurtensis, Spirensis & Vvormatiensis subscriptionem detrectant.

Hoc ipso tempore quoque ab Electore Palatino missus est Liber Concordiæ ad Senatum Francofurtensem, Spirensem & Vvormatiensem, *ac postulata est ab ipsis subscriptio, si non totius libri, saltem* Præfationis, *novo ac prorsus inusitato exemplo, illi verò allegatis iustis causis & rationibus tam libri quàm* Præfationis, *subscriptionem simpliciter detractarunt.*

Landgravius laudat Bipontini constantiam in recusanda subscriptione.

Bipontinus 15. *Novembr. ad* Landgravium *scribit, tres Electores politicos diligentissimè secum egisse de subscriptione, sed eam se simpliciter recusâsse. Respondere. Landgravius,* 28. *Decem. ac laudat zelum ejus, quòd fortiter sese opponat, exemplo patris Vuolfgangi, qui in propugnanda veritate contra* INTERIM, *non tantum Electoribus & Principibus, sed etiam*

Carolo

Carolo Imperatori, cujus nomen in toto orbe fuerit celebre, atque ipsis etiam Electoribus & Principibus formidabile, fortiter & intrepidè sese opposuerit: Multa enim in Formula Concordiæ contineri, quæ veritati consentanea non sint, & licet typis excudatur, suo tamen judicio durabilem non fore, quòd ex veritate non sit. Magnam quoque eos omnes & immortalem gratiam à posteris inituros, qui horrendum Vbiquitatis monstrum viriliter oppugnent. Mittit etiam illi Anhaldinorum de Libro Concordiæ judicium, in quo plurima absurda & erronea Vbiquitariorum dogmata, in ista Formula contenta enumerent, ex quibus lupus ovinâ pelle vestitus facilè agnosci possit: Consultum sibi videri, ut Philippo Ludovico *Palatino, Vbiquitatis dogma approbanti id legendum exhibeat.* Kemnitium & Schmidlinum *ad Vbiquitatem probandam in fine Libri Patrum quorundam testimonia adjecisse: reipsâ autem se comperisse ac deprehendisse, loca sua testimonia illa pleraque ab ipsis esse corrupta, quibus, pro libitu, aut de suo quadam addiderint, aut nonnulla detraxerint, vel etiam in alienum prorsus sensum detorserint.*

Landgravius scribit Palatino Electori de statu Coloniensium.

Eodem etiam tempore Landgravius *Electori Palatino mittit formulam juramenti, quo Commissarii Imperatoris Colonienses Cæsareæ Majestati obligare & obstringere voluerint contra conscientiam eorum. Simul etiam certiorem facit Celsitudinem ejus, de insidiis Coloniensibus structis, ob quas tota civitas die nocteque aliquandiu armata excubarit. Deplorat hæc in Imperio contra Religionis pacem, aliaque pacta & conventa magno cum veræ Religionis & doctrinæ damno ac detrimento fieri. Protestatur autem hæc mala in Imperio non parùm promoveri à nonnullis Augustanæ Confessionis Ordinibus, qui in paucorum quorundam Theologorum gratiam, non solùm Augustanam Confessionem, à Majoribus suis laudatissimæ memoriæ, in multis Colloquiis approbatam, præterea etiam pios aliquos & fideles doctores, Augustanæ Confessioni addictos, unà cum scriptis suis utilissimis, suspectos reddi: adhæc magnum acervum errorum, inter Augustanæ Confessionis Theologos exortorum, accumulari eoque ipso religionem veram in summum contemptum adduci patiantur: sed etiam approbatione disputabilis dogmatis de Vbiquitate, & eorum quæ ei adhærent, unà cum intempestivis condemnationibus in articulo Cœnæ, Papæ, ejusque asseclis periculosam disputationem, quis propriè in Religionis pace comprehensus vel non sit, in manus porrigant. Reipsâ quoque hic intelligere posse Celsitudinem ejus, in Articuli octavi postulatione ad Colonienses Cæsareanorum Commissariorum, quàm nullius ponderis sic in nova Præfatione Bergensis Concordiæ facta declaratio, quòd condemnationes in Articulo Cœnæ tantum contra doctrinam Zuinglianorum, non personas ipsorum factæ sint in Libro isto:* Quod enim, *inquit*, à nostris in doctrina eorum condemnatur, id Pontificii in personis ipsis, earumque liberis, uxoribus & facultatibus exequuntur. *Orandum itaque Deum esse, Augustanæ Confessionis Principibus ac Ordinibus oculos & corda aperiat, ut præsentem rerum tristissimum statum aspiciant, & quæ inde exoriri possent gravia pericula advertant, iisq; maturè, eâ quâ par est viâ, obviam eant, &c.*

Litera de magno studio, quo alii subscriptionem urserunt, alii recusarunt.

De hoc ingenti ac indefesso studio Principum quorundam, ac Theologorum Bergensium, in primis Schmidlini & Selnecceri, quo alterius partis Principes ac Ordines ad subscriptionem quacunque ratione pellicere conati sunt, & summa constantia quâ hi subscriptionem recusarunt, vir quidam doctus & in aulis Principum notus sic ad D. Rodolphum Gualterum *scripsit Anno* 80. *Martii mensis:* Etsi legati Electorales cum Theologis re infectâ Cassellis discesserunt, tamen non desierunt Bergenses in aulis per consiliarios Principum ex eo tempore novis cuniculis subinde actis conari, tum ut fratres Landgravii arte distraherentur, tum ut Vuilhelmo Landgravio persuaderetur saltem, non velle se Libro Concordiæ adversari, neque suis permittere, ut contrà aliquid scribere audeant. Sed quanquam non alieni à subscriptione Libri fuerunt duo ex fratribus Landgraviis, *Ludovicus*, qui in Bacchanalibus nuper apud affinem Ducem Vuirtenbergensem fuit, & *Philippus*, qui sororem Electoris Palatini uxorem habet: tamen *Vuilhelmi* authoritate & Consiliariorum prudentum ac moderatorum studio & diligentiâ receptio & approbatio Libri apud fratres cæteros Landgravios impedita fuit. Et *Vuilhelmus*, si omninò Liber edendus sit, cujus publicationem ante Synodum legitimam, toties gravissimis causis allatis dissuasit, ostendit, se & Ecclesiarum suarum, & conscientiæ, & famæ suæ rationem habiturum esse. Post hæc *Volateranus*, & qui cum eo fuerunt Electorum Legati, omnibus machinis admotis *Anhaldinum* Principem in suas partes attrahere conatus est. Qui cum suorum Theologorum de nova Libri Præfatione censuram, legatis exhibuisset, illi Refutationem quandam larvatam opposuerunt, plenam virulentis adversus *Amlingium* conviciis, sed fucatam tamen callidis χρηστολογίαις, quibus Principi adulabantur, ut faciliùs ei approbationem Libri persuaderent, & Theologos suspectos atque invisos ipsi redderent. Verùm Princeps respondendi suis potestatem fecit: qui Apologiam luculentam scripserunt: a cujus lectione ut averteret *Volateranus* Electorem Saxoniæ, nimis illam prolixam causatus, author Saxoni fuit, ut is

 propriâ

propriâ manu literis ad Anhaldinum scriptis, postularet suis ut Theologis, illi interrogaturo, quæ pagella literis Saxonis addita continebat, proponeret, atque ad ea vel affirmando, vel negando simpliciter respondere juberet. Sic enim futurum esse putavit, ut Zuingliani nominis invidiâ Theologis Anhaldinis conciliatâ, aut ejiciantur rectè sentientes, aut deinceps ab omnibus deliberationibus Theologicis removeantur. Istis ergo inquisitoriis Articulis dictus fuit Martii mensis dies octavus, sed gravi sub pœna interdictum est singulis, ne quid cuipiam ab ipsis patefieret. Quis verò eventus secutus sit, nondum hoc tempore scire potuimus. Sub initium verò Aprilis in Dania convenient rursus multi Principes, atque inter eos etiam Elector Saxoniæ. Nec dubium est, ibi quoque de Libri subscriptione actum iri. Daniæ Rex, qui veteri jure regni Holsatiæ Ducibus eo tempore feudalia jura confirmabit, eo animo esse scribitur, ut in suo regno nihil imprudenter in relegione innovare velit. Ad componenda verò dissidia Ecclesiastica alibi mota, generalem Synodum convocari cupiat, neque obscurè præ se ferat, velle se consilia ista de Synodo generali rata esse, eamque convocationem, quantum in ipso sit, promovere atque juvare. Ecclesiæ Danicæ alioquin prorsus quietæ esse feruntur, neque ab eo tempore quicquam mutatum aut innovatum est, quo impulsu Saxonis dimissus est ex Academia Hafniensi Hemmingius, qui nunc in vicinia Roschildiæ privatus degit, &c. *Hæc ille.*

CAPVT XXXII.

Ioannis Palmerii Nullitatis Protestatio adversus Bergensium injustas Condemnationes in Libro Concordiæ factas: ejusque Replica Andreæ Pouchenii, cum Duplica Ioannis Francisci Aspastis pro Palmerio.

E*Dita quoque est Anno* 1579. à Iohanne Palmerio Nullitatis Protestatio, *adversus Concordiæ librum: quæ varias causas ostendit, propter quas nullo modo legitimum esse possit authorum & compilatorum Libri Concordiæ contra Orthodoxas & rectè sentientes Ecclesias judicium & condemnatio.* Primò, *incompetentiam ipsorum, sic enim vocat* Palmerius, *primùm ex variis Iudicum generibus, sive ex ratione & notis, quibus veri ac legitimi judices constituuntur, ac definiuntur, in prima Nullitatis exceptione probare* (Prima Nullitas.) *voluit. Atque per partium remotionem ostendit, nullas ejusmodi notas in illis Sex Condemnatoribus reperiri, qui tantum sibi in omnes Ecclesias authoritatem arrogarunt. Neque enim vel ipso jure illos jurisdictioni eorum præesse, quos damnant: neque illis ad hanc causam, ab iis, qui in hac potestate sunt præditi, datos esse judices: neque etiam à partibus ipsis fuisse hujus causæ arbitros constitutos & electos: utpote qui non nisi per famam & rumorem illis sint cogniti. Inde ergo concludit, illos condemnatores exterarum Ecclesiarum, incompetentes esse judices, ideoque eorum condemnationes nullas esse. Ne autem è medio profani fori hanc, vel legitimorum judicum dijudicationem, vel illegitimorum & incompetentum recusationem hausisse videretur* Palmerius: *aliquot exemplis è Scriptura tum veteris tum novi Testamenti petitis, ostendit etiam in Dei Ecclesia hujus ordinis judiciarii usum fuisse.*

Ac primmum Christi exemplo probat, non licere cuiquam quantavis alioqui authoritate, aut prudentiâ prædito, munus judicis sibi in quenquam, etiam alterâ parte consentiente & requirente, sine legitima vocatione usurpare. Tum in Israelitica Repub. ita jurisdictionis fines, & judicium inferiorum potestatem fuisse olim à Deo ipso distinctam, ut etsi omnes Israelitæ sub iisdem legibus, subque eodem Monarcha Deo, & supremis judicibus ab ipso constitutis viverent; non liceret tamen ulli unius civitatis inferiori Iudici, in alterius cives quicquam decernere. Postremò ostendit etiam Pauli exemplo, licere piis ac fidelibus incompetentium Iudicum temerarias sententias & condemnationes securè contemnere, & ab illis ad Deum justum Iudicem provocare. Ex quibus hoc effectum vult Palmerius, *justissimam causam subesse, à sex illorum Bergensium judicum incompetentium condemnationibus, quæ ipso jure nullæ sint provocandi.*

Secundò, *indignitates illas, quas prius* Palmerius *Sex istis judicibus ex judiciorum Ordine objecerat, nunc ex ipso personarum statu seu qualitate desumit, quo eorum sententias & damnationes iniquas & illegitimas esse comprobet. Hujus generis* prima *indignitas est, quòd Vbiquitatis doctrinam novam, erroneam & impiam à Concordiæ Libri authoribus jampridem in Ecclesias Germaniæ invectam fuisse, atque hoc ipso Libro Condemnationum omnibus ab ipsis obtrudi subscribendam dicit, Hinc infert, meritò eorum judicium & sententiam repudiatum & rescissum iri, tanquam ab iis profectam, qui quum ipsi in fide errare accusentur, non sint idonei judices, neque ex verbo Dei, neque ex veterum Patrum* (Secunda Nullitas.)

Eccle-

Ecclesiastica disciplina, neque adeò ex legibus ipsis civilibus: Omni itaque jure eorum judicia & suspecta & damnanda esse, nisi hoc tanto crimine liberentur. Secundam *indignitatis istorum Condemnatorum rationem in eo ponit* Palmerius, *quòd sint ἀλλοτριοεπίσκοποι seu πολυπράγμονες, id est, alienarum rerum curiosi inquisitores & inspectores, magis quàm propriarum: qua de causa meritò sint rejiciendi.* Tertiò, *desertionem suarum Ecclesiarum, ambitionem & avaritiam nonnullis ex istis Patribus Bergensibus objicit Palmerius.* Quartò, *dissensiones, pugnas, odia, rixas, quibus isti violenti condemnatores inter seipsos conflictantur: ut inde quoque probaret, quam minimè idonei sint ad compescendas aliarum, imò omnium Ecclesiarum controversias, qui inter se conciliari non possunt, quique dum suas rationes, in Concordiæ Libro comprehensas, Principibus maximè idoneas esse persuadere conantur, ad omnes contentiones & disputationes sedandas, nihil aliud agunt, quàm ut dissidia hoc suo ἔλαιον ἐπὶ πυρὶ (?) magis magisque augeant & exasperent: & dum sese simulant totos esse in pace Ecclesiarum cudenda, nihil aliud quàm classicum discordiæ & belli canant.* Quintò, *taxat eos infamiæ & immanitatis propter fœdissimum ingratitudinis crimen adversus summum illum & præstantissimum virum* Philippum Melanchtonem *non tam ipsorum, quàm omnium, quicunque hodie in orbe Christiano literatorum nomen obtinent, magistrum & præceptorem: Cui quum nuper vivo ac florenti, tantaque authoritate apud summos quosque Principes prædito, blandissimè assentirentur, ejus nunc mortui memoriæ insultare non desinant, & ejus scripta è piorum manibus excutere, atque adeò pro hæreticis obliterare & extinguere. Eos autem qui infamiâ notati sunt, neque testes jure esse, neque publica munera obire leges permittunt, quanto minus in Ecclesia dominari, & jus sententiamque adversus legitimos conservos dicere?*

Tertia Nullitas. *In* tertia *Nullitate conqueritur* Palmerius, *de non observato ab istis Condemnatoribus legitimo judiciorum ordine: & sententiam istorum seu Condemnationem ideò nullam esse, aut certè illegitimam & iniquam asserit, quòd indictâ causâ, & partibus non modò non auditis, verùm ne citatis quidem, aut evocatis, prolata sit: adversus verum, ac sacrum apud omnes gentes judiciorum morem & ordinem.*

Quarta Nullitas. *In* quarta *asserit, Patres Bergenses in Concordiæ Libro solius* Lutheri *scripta, etiam Polemica, pro authentica, & SacroSancta purioris doctrinæ & syncera fidei regula, certissimoque fundamento omnibus Ecclesiis conari obtrudere: & eos qui id facere recusarint ab ipsis damnari & proscribi tanquam hæreticos. Hinc infert, Patres istos meritò ab omni Ecclesiastica dignitate secludendos esse, tanquam sacrilegos, nedum ut pro judicibus legitimis Ecclesiasticarum controversiarum agnosci aut possint aut debeant. Non enim licet cuiquam in Ecclesia sine crimine, humana ulla scripta, Canonicis Scripturis exæquare, paremve illis authoritatem atque prærogativam tribuere, ut inde homines vel certum sibi fidei fundamentum sumere cogantur, vel in ea inquirere, eave repudiare vetentur.*

Quinta Nullitas. *In* quinta *& ultima Nullitate rejicit Condemnatorum istorum judicium & Censuram propter modum valdè importunum & illegitimum, quo usi sunt in colligendis subscriptionibus & suffragiis.*

His omnibus Patres & Condemnatores istos justissimis rationibus convincere & ad saniorem mentem, ac verè Ecclesiasticum Ordinem, & Christianum institutum revocare voluit Palmerius: *Ideoque suas illas Protestationes Illustrissimis Principibus Germaniæ examinandas humillimè ac reverenter proposuit, ut illi ipsi gravioribus malis atque periculis (quæ ex immoderatis Theologorum ejusmodi concertationibus jamdudum Germaniæ imminent) justum pro sua pietate remedium quærere, tantorumque dissidiorum flammas prudenti consilio exstinguere dignentur: nec patiantur diutiùs suâ authoritate & nomine Illustrissimo, turbulentos ejusmodi & ambitiosos homines, specioso Religionis prætextu abuti.*

Andreæ Pouchenii Responsio ad Palmerii Nullitatis Protestationem. *Huic verò tam moderato, tam necessario, tamque justo Protestationum scripto mox* Andreas Pouchenius, *nuper ex Ludimagistro Brunsvicensi Lubecensis Superintendens factus, virulentam opposuit Responsionem. Is enim repentè Theologus factus, arbitratus est, se in* Palmerii *brevissimo scripto justum argumentum nactum esse, in quo tyrocinium suæ Theologiæ ageret, & nomen atque famam aliquam apud exteros quæreret, quâ ad altiores honores posset tãdem evehi,* Vuestphali, Hesshusii, Vuigandi *& aliorum exemplo, qui etsi obscuri, & alioquin non admodum inter eruditos probati essent, tamen quòd in Sacramentarios (genus hominum apud gentes illas Septentrionales, magis ex famosis quorundam libellis, quàm ex illorum vel doctrina, vel moribus notum, ideoque odiosissimum) stylum suum acuissent, statim omnibus in ore, & apud vulgus summo in pretio atque existimatione esse cœperunt, & ita paulatim ad Præfecturas & Episcopatus optimos evecti sunt. Hac etiam spe fretus* Pouchenius, *responsionem instituit adversus* Palmerii *justissimas Protestationes, in qua profudit quicquid calumniarum, convitiorum & execrationum excogitare pro sua virulenta facundia, & facunda virulentiâ, nocte dieq. potuit: easq; non solùm in* Palmerium *ipsum, sed simul in omnes, tum Ecclesias, tum viros pios evomuit, quorum ille causam modestissimè defendit, nullâ usquam vel in Principes, vel in Ecclesias, vel in ullos pios atque pacificos Pastores, Scholarchas,*

aut alios bonos viros, etsi à nostris in quibusdam dissentientes, objectâ injuria notâ. Quippe qui hunc, sicut paulò antè quoque diximus, duntaxat scopum propositum habuerit, ut solos hos condemnatores justissimis rationibus convincere, & ad saniorem mentem, ac verè Ecclesiasticum Ordinem & Christianum institutum revocare satageret.

Refutatio primæ Nullitatis quinque rationibus seu capitibus constans. Prima ratio.

Quod autem ad refutationem ipsam Pouchenianam primæ *Nullitatis Palmerianæ attinet,* ait primùm, *Vanum & elumbe esse sophisma, quòd has condemnationes nullius esse ponderis & authoritatis ideò duntaxat* Palmerius *pronuntiet, quia in Germania ab illis editæ sint, qui nihil juris & potestatis in procul dissitas, & longè lateque per varias Regiones, regna, gentes diffusas Ecclesias, sibi vindicare possint.*

Sophisma autem post aliquot paginas in eo esse contendit, quòd politica axiomata ad res fidei, Palmerius *perperam accommodet: & ita per fallaciam secundum plures propositiones, delabatur ad materias dissentaneas & abhorrentes. Hæc est præcipua ratio, quâ* Pouchenius *hanc primam* Palmerii *Protestationem longis ambagibus & verborum ampullis eludit magis, quam refellit.*

Ratio 2. Secundò, *Calvinistarum, quos vocant, exemplo atque propriâ Confessione confirmare & evincere nititur Pouchenius, liberum esse in alienæ Iurisdictionis homines etiam invitos, & minimè consentientes judicium hæreseos proferre.*

Ratio 3. Tertiò *loco exempla Scripturæ, quæ à* Palmerio *in Nullitatis illius suæ Confirmationem allata sunt, quantum potest elevat ac diluit.*

Ratio 4. Quartò, *exemplis è scriptis Apostolicis, & ex historia Ecclesiastica, confirmare illam suam primam responsionem conatur.*

Ratio 5. Postremò, *importunam esse omnem hanc* Palmerii *de istis condemnationibus querimoniam, quandoquidem illæ non nunc primùm, sed jam pridem in nos nostrosque præceptores latæ sint.*

Capita 4. responsionis Pouchenii ad secundæ Palmerii Nullitatis rationem primam.

Vt verò Indignitates illas sigillatim refellat Pouchenius, *quas Palmerius sex illis Iudicibus objecerat in secunda Nullitate, quò eorum sententias, & damnationes iniquas & illegitimas esse rursus ex ipso personarum statu, seu qualitate, ut prius ex judiciorum Ordine fecerat, comprobet.*

Cap. 1. Primò *ait,* Palmerium *fingere, & contra conscientiam comminisci, eos esse Divinæ cujusdam Vbiquitatis Antistites: falsò enim hoc dogma, vel Libro illi Concordiæ, vel ipsius auctoribus & approbatoribus ab ipso tribui. Imò confidentissimè affirmat, ne verbulo quidem Vbiquitatis in hoc Libro mentionem fieri, nedum ut* Palmerius *probare unquam possit, illud Vbiquitatis dogma eo Libro tradi, defendi & inculcari.*

2. Secundò *ait, Palmerium itidem fingere, quòd doceant Lutherani Vbiquistæ, Corpus Christi in quavis glande, nuce, pyro, &c. æquè adesse, quàm in pane & vino Cœna.*

Tertiò *exprobrat* Palmerio, *quòd in Sanctissimum virum* Lutherum *rabiosè invehatur, & ejus authoritatem arrodat, elevet & piis suspectam faciat. Item, quòd, ut de illo triumphum agat, illi impingere crimen studeat, quòd fuerit Vbiquitatis & inauditæ omnipræsentiæ Corporis Christi in omnibus rebus auctor.*

Quartò *addit,* Palmerium *hoc quoque Lutheranis-Vbiquistis falsò affingere, quòd ex Vbiquitatis generalis fundamento, sententiam suam de reali Corporis & Sanguinis Christi præsentia in Cœna asserant: ita ut eversâ Vbiquitate, nihil amplius sit ipsis reliquum, quo suam illam doctrinam tueantur: falsum verò istud esse* Pouchenius *affirmat, quandoquidem Lutherani nusquam ita senserint.* 4.

Secundæ rationis indignitatis 2. refutatio.

Secundam *indignitatis istorum condemnatorum rationem, quam in eo posuit* Palmerius *quòd essent alienarum & ad se nihil pertinentium rerum curiosi inquisitores & inspectores, magis quàm propriarum, ita refutat* Pouchenius, *ut dicat,* Palmerium *primò in ea objicienda infantem, vecordem, & futilem atque pueriliter ineptientem sese omnibus ostentare, neque quicquam præclaro viro dignum proferre.*

Tertiam *porrò indignitatis secundæ rationem, quam nonnullis ex istis condemnatoribus objecit* Palmerius, *quâ desertionis suarum Ecclesiarum, ambitionis & avaritiæ eos accusat, obiter tantum & perfunctoriè refellit* Pouchenius. *De sua enim, & aliorum quorundam, non enim omnium dicere ausus est, inopia primùm conqueritur, ad istorum, quos notavit* Palmerius, *avaritiam excusandam.*

Ad quartam *indignitatis rationem, in qua dissensiones, pugnas, odia, rixas (quibus isti violenti condemnatores inter se conflictentur) objecit* Palmerius, *ut inde quoque probaret, quàm minimè idonei sint, ad compescendas aliorum, imò omnium Ecclesiarum controversias, qui inter se conciliari non possunt: ita respondet* Pouchenius, *ut accusationem hanc veram esse inficiari quidem non ausit: sed eam à privatis istis condemnatoribus, ad totas Ecclesias transferat, & causam dissensionum, quas à Lutheri morte Germanicas Ecclesias expertas esse fatetur, in alios authores derivet: ut ita innocentes accusando, reos ipsos absolvere nitatur.*

In quintæ indignitatis refutatione, in qua Palmerius *taxat infamiæ & immanitatis Condemnatores istos, ob fœdissimum ingratitudinis crimen adversus* Melanthonem, Pouchenius *longis excusationibus utitur, quibus se invitum trahi præfatur ad hanc indignitatem eluendam, atque suorum in* Philippum *ingratitudinem excusandam. Postea ad refutationem ipsam accedens, de contumeliis in* Melanthonem *præce-*

præceptorem nihil dicit, sed causas duntaxat recenset, cur discesserint discipuli à Præceptoris sententia: & ita præcipuam accusationis partem artificiosè eludit: secundam autem partem sub finem tandem attingit, & audaci inficiatione se suosque ab hujus accusationis crimine egregiè exemptos atque purgatos putat.

Refutatio Nullitatis tertiæ Palmerii quinque rationibus constans.

In refutatione tertiæ Nullitatis Palmerianæ, *qua de non observato ab istis Condemnatoribus legitimo judiciorum Ordine conqueritur, & sententiam istorum ideò nullam esse, aut certè illegitimam & iniquam asserit,* Pouchenius *primò negat ejus hypothesin, & secundò etiam thesin ipsam generalem. Ac quod ad Hypothesin quidem attinet, quinque præcipuè rationes profert, quibus contra probare contendit, injustè, imò & falsò* Palmerium *conqueri, de non observato à suis istis Damnatoribus, legitimo judiciorum Ordine.*

1. Primùm, *quòd Calvinistarum dogma, ab illis damnatum, neque novum sit, aut ignotum Ecclesiæ: neque dubium aut ambiguum.*

2. Deinde, *quòd Calvinistarum dogma, communibus omnium synceriorum Doctorum suffragiis, jam inde ab exhibitione publica Augustanæ Confessionis, pro prava & pernitiosa hæresi, ex invictis & immotis Scripturæ fundamentis, & pia antiquitatis testimoniis, explosum, & pro abominatione habitum, falsitatisque convictum & damnatum fuerit.*

3. *In* tertia *ratione affirmat, frustra à Lutheranis tentatam fuisse aliquoties viam ineundæ cum Calvinistis Concordiæ. Eventu enim ipso atque experientiâ comprobatum fuisse, rem non seriò à Calvinistis agi, sed præ prætextu simulatæ consensionis eos nihil aliud quæsivisse, quàm ut sic commodius suum venenum clam & per cuniculos, etiam in alias Ecclesias instillarent, Vnde conficere conatur* Pouchenius, *omnem Lutheranorum Concordiæ ineundæ laborem, non tantum irritum, sed & pernitiosum tum olim fuisse, tum fore etiam in posterum. Ideoque omninò necessarium Lutheranis fuisse, si sartam tectam doctrinæ synceritatem velint, remedio potius damnationum adversus Calvinistas uti, quandoquidem omnem operam & oleum perdere oporteat eum, qui Calvinistas induratos in viam revocare electo novo judice, ipsisque è toto mundo citatis, & ad causæ dictionem vocatis studeat.*

4. *His addit* quartam *rationem, cur superfluum atque inutile fuerit, ob hanc* Palmerii *& aliorum importunam requisitionem, Calvinistas de novo ad causam dicendam evocari, atque novum judicium institui, ad Calvinistas induratos jam iterum convincendos, aut in viam revocandos. Ratio ejus hæc est, Quod si hoc facerent Lutherani, parata Calvinistis esset itidem exceptio de incompetente judice: ut qui coram eo tantum judicari velint, cujus jurisdictio tam latè pateat, quàm omnes illæ regiones, in quibus Calvinistæ dispersi sunt. Quum verò talis nullus usquam Monarcha reperiri possit, & passuri minimè sint sese extra territorii sui fines evocari, ut qui nullius cujusdam dijudicationi suas abominationes, ut* Pouchenius *impudenter vocat, reverâ & seriò subjicere velint: Ex his inquam tam bellè congestis & cumulatis falsis rationibus concludit tandem* Pouchenius, *falsò, & insidiosè, dolosèque* Palmerium *quiritari, quòd non auditi & causâ in dictâ à Bergensibus damnentur.*

In quinta *ratione rursus* Palmerium *miris modis, & parcissimis quidem locutionibus ampullisque exagitat atque increpat: Quasi præter omne jus & fas ejusmodi judiciorum ordinem in Calvinistis damnandis à Lutheranis exigat, quem nec ipse, nec sui in damnandis Lutheranis Ecclesiis observat: quippe qui passim nullo judiciorum Ordine Vbiquitatis & Consubstantiationis dogma flagitiosissimis epithetis conspurcent & conspuant: qualia sunt illa ἀρτολατρείας, θεοβρωσείας, σαρκοφαγίας, αἱματοποσίας,* Impanationis, Companationis, Subpanationis, Deipisti *& similia: quibus ait Christum ipsum in ipsis condemnari, cujus verbis Lutheranorum de Cœna Domini opinio, quam Calvinistas excrementum Satanæ vocare non pudeat, non minus consona sit, quàm lac lacti est simile.* 5.

Nullitatis tertiæ refutatio tribus capitibus constans.

Tertiæ *Nullitatis Palmerianæ refutationem ad tria potissimùm capita retulisse videtur* Pouchenius. *Nam primùm in genere illa exagitat, quæ* Palmerius *ad demonstrandam Lutheri de suiipsius scriptis, tum etiam aliorum de Confessione Augustana modestam sententiam protulit. Ait enim, Calvinistas ideò conari extenuare* Lutheri *scripta, quòd tam perspicuis* Lutheri *testimoniis ipsorum de Cœna Domini doctrinam protriverit: ut non modò insipida omnia, & futilitatis plena, vana denique & absurda somnia, & commenta apparuerint olim, quæcunque à Calvinistis adversus tam firmas Lutheri rationes fuerint opposita: sed & eos ipsâ experientiâ adhuc hodiè convictos teneat, non posse deinceps ullo eruditionis robore, Lutheri fundamenta everti: Ideo quærere eos alia sui dogmatis remedia, nempe, ut omnem fidem atque authoritatem scriptis illius apud rudes & imperitos detrahere conantur.* 1.

In secundo Capite ait Pouchenius, *fingere* Palmerium, *quòd Lutherani scripta* Lutheri *Sacræ Scripturæ & primis Ecclesiæ Conciliis exæquent: & sic firmiter illis inhæreant, ut æquè in scripta* Lutheri; *atque in ipsum Dei verbum homines jurare compellant. Hoc* Pouchenius *conatur excusare, & ostendere à* Palmerio *confictum esse. Fatetur imprimis, Lutheranos tantum scriptis* Lutheri, *tam polemicis quàm didacticis tribuere, ut illa longè anteferant omnibus* 2.

Scriptoribus Sacramentariis. Deinde dicit, sic illa immotâ certitudine, & evidenti veritate doctrinæ Cœlestis constare; & eâ fide, præmeditatione, diligentiâ & judicii dexteritate per Spiritum Sanctum à Luthero *condita fuisse, ut in iis nihil quicquam reperiri possit, quod non illustribus indubitatisque fundamentis superstructum sit. Tertiò addit, Illius scripta talia fuisse, quæ hominum animos percelluerint, & non tantum in sui admirationem, sed etiam in stuporem Lectores rapuerint, adeò ut multi qui regno Pontificio strenuè militarant, & veræ doctrinæ odio toti ardebant, lectione librorum ejus sic fracti sint, ut Papatui nuncium remiserint & Evangelici effecti sint. Negat postmodum, Lutheranos, quocunque tandem in pretio aut honore Lutheri scripta habeant, eodem tamen illa loco quo Sacram Scripturam habere: aut ita amentes esse, ut non discernant inter verba seu scripta Spiritus Sancti & hominum. Denique negat, ipsos quenquam cogere, ut in verba juret* Lutheri. *Vt verò hoc hominibus persuadeat, recitat quo ordine & loco illa à Lutheranis constituantur, quoties de fidei & doctrinæ Ecclesiarum suarum fundamentis agatur. Principem nempe eos locum dare Libris Canonicis Sacræ Scripturæ: Secundum ab illis tribus receptis in Ecclesia veteri Symbolis: Tertium Augustanæ Confessioni & ejus Apologiæ: Quartum deinceps Articulis Schmalcaldicis, utrique Lutheri Catechismo & aliis ejus scriptis. Quæ* Pouchenius *quidem affirmat ideò, Ecclesiarum Lutheranarum approbatione per multos jam annos eam authoritatem esse adepta, ut in rebus fidei eis nitantur, quòd doctrinam fidei complectantur Sacræ Scripturæ consentaneam: non autem propter scribentis personam & authoritatem:*

Refutatio quintæ Nullitatis Palmarii. *In quinta & ultimæ Nullitatis refutatione* Pouchenius *ait* Palmerium *suo more sine fronte fingere, quicquid in forma colligendarum subscriptionum ab istis sex Theologis factitatum fuisse declamitet. Vana enim omnia & meras nugas esse quæcunque hic proferat, pollicetur se ex vera rei commemoratione commonstraturum. Ac primùm quidem probare conatur, minimè arcanam & clandestinam fuisse eam procurandæ veræ religionis, quam isti inierint rationem, sed ex necessitate ab aliquot tantùm Saxonicis & Vuirtenbergicis Ecclesiis susceptam: tum quòd Sacramentarii illis insidias facerent, eorumque fidem suspectam & odiosam apud omnes redderent, eamque insectarentur & traducerent: tum quòd Pontificii ex dissidiis Lutheranarum Ecclesiarum triumphum captarent, jactantes, non superesse jam inter Lutheranos Theologos duos vel tres, qui de doctrina per omnia sententiis convenirent. Has ergo rationes effecisse, ut initio de controversis doctrinæ capitibus pauci articuli in Vuirtenbergicis Ecclesiis conscriberentur, complectentes, thesin veræ sententiæ, & simul antithesin repugnantium opinionum: quos Articulos judicio Ecclesiarum Saxonicarum, quæ in veritate perstiterunt, subjecerint: ut sine omni metu candidè & liberè singuli Theologi suam sententiam de illis exponerent, vel addendo, vel mutando & demendo, vel transponendo, commodius denique ac rectius, uti res postulare videretur, eos explicando, habitâ diligenti, non modo rerum & doctrinæ, sed & phrasium in Ecclesiis receptarum ratione.*

Pouchenius nimium credulus. *Ferunt hunc* Pouchenium *Brunsvigæ in vicinarum ædium cacumen, per aptatas scalas ascendisse, ut filiolum suum, quem sursum fuisse à grue in nidum sublatum, & asportatum firmissimè credidit, è faucibus & ungulis ejus maturè eriperet & periculo liberaret. Quo minus mirum Lectori videri debet, si eadem credulitatis fatuitate, multa de Zuinglianis & Calvinistis imaginatur* Pouchenius *cum sociis, quæ nusquam vel acciderunt, vel ab illis aut facta, aut dicta, aut etiam cogitata sunt, sed quia duntaxat ab ipsorum Antagonistis hæc illis objici acceperit.*

Ioan. Francisci Aspastis pro Palmerio adversus Pouchenii criminationem Defensio. *In hanc virulentam planeque sophisticam* Andreæ Pouchenii *criminationem, quam adversus* Palmerium, *ejusque justas & necessarias Protestationes conscripsit; pro eodem* Palmerio *sequenti mox Anno* Ioannes Franciscus Aspastes *Salassus justam & necessariam edidit Defensionem. Et quoniam* Pouchenius *in suo scripto injustas Bergensium Patrum condemnationes ita defendendas ac confirmandas susceperat, ut simul totum Ecclesiasticum in dijudicandis doctrinis, & convincendis damnandisque hæresibus, ordinem, non modò pervertere, sed funditus etiam abolere: & insuper doctrinam Calvinistarum, quos ita vocant, de Cœna Domini, tanquam impiam & blasphemam convellere & infamare apud omnes gentes studuit; eum* Aspastes *tum ex Prophetarum & Apostolorum firmissimis fundamentis; tum ex totius veteris Ecclesiæ perpetuo usu; tum ex ipsis Canonibus seu Ecclesiasticis legibus, atque piorum Christianorumque Principum constitutionibus; tum denique ex puriorum Patrum testimoniis confutandum suscepit.* *Aspastis Defensionis ordo.* Deinde, *quod ad condemnationes Bergensium attinet, quas* Pouchenius *ex iis quæ antehac cum Calvinistis in Germania gesta sunt, authoritatem & confirmationem habere jactavit in suo scripto, eas* Aspastes *contrà iniquas prorsus esse, novas & insolentes, repetitâ Sacramentariæ nostrorum temporum controversiæ, perpetuâ certissimaque historiâ, manifestè demonstravit.* Postremò *præcipua doctrinæ de Cœna Domini capita, quæ à Lutheranis hodie in Calvinistis damnantur, ex puriorum Patrum claris & perspicuis locis ita confirmavit, ut omnibus, qui totam hanc causam, depositis præjudiciis, syncerè expenderint, facilè constare*

constare possit, nullas in Calvinistas condemnationes ferri posse, quin unà cum ipsis tota pia Antiquitas injustissimè damnetur. Et quia hac eruditissima Aspastis Defensio *multa continet, quæ ad historiam non solum Libri Concordiæ, sed totius etiam Sacramentariæ causæ pertinent, deque ea scitu valdè necessaria sunt, utile erit, fortè ingratum veritatis studioso Lectori, præsertim cui Defensio illa ad manum non est, breviter inde hîc adscribere.*

Primæ rationis Pouchenianæ contra Palmerii primam Nullitatem refutatio. Pastores sui gregis curam gerere debere, & si necessitas postulet alios etiam cōsulere posse.

Quod igitur ad primam rationem Pouchenianam attinet contra primam Palmerii *Nullitatem, in qua quærit, an isti Bergenses Patres judices sint, & quo jure, quóve titulo judicandi potestatem alias Ecclesias acceperint? contendit* Pouchenius, Non esse necesse ut in rebus fidei idem ordo observetur, qui in Politicis judiciis, ubi de rebus terrenis agitur. Nec enim requiri, ut cui quempiam de hæresi aut aliâ impietate condemnare volet, illum suæ potestati & ditioni subditum habeat, nec adeò ut illum pro legitimo judice suo agnoscant, qui damnantur. *Aspastes contra dicit, hunc semper fuisse in Ecclesia ordinem, in rebus Ecclesiasticis dijudicandis usitatum, ut singuli Pastores in suum gregem, simul cum senioribus illis adjunctis inquirant: & ab eo omnes hæreses & errores avertant, atque in suæ fidei commissos duntaxat censuram Ecclesiasticam, cum causæ cognitione, exerceant. Probat hoc ex Tertulliani Apologetico cap. 39. Synesii epistola 5. Cypriani epistola, 46. 47. 48. Quod si Presbyterum alicujus privatæ Ecclesiæ, ad terminandas controversias in ea ortas non sufficeret, tum recursum fuisse ad quasdam primarias Ecclesias, aut denique ad Synodos: Probat hoc ex Cypiani epistola 47. Ostendit etiam pagina 64. hunc Ordinem à Deo ipso in Ecclesia fuisse institutum inde ab initio ingressus populi Israelitici in terram sanctam. Eundem ordinem quoque demonstrat pagina 69. & sequentibus, tam in Apostolica, quàm in primitiva Ecclesia usitatum fuisse. Ex quibus omnibus infert pagina 77. & sequent. eos demùm justos ac legitimos, tum doctrinæ, tum morum cognitores, censores atque judices habitos fuisse apud veteres, qui de controversiis quidem ad privatum aliquem gregem pertinentibus, in proprio presbyterio, de illis verò quæ ad totam provinciam referenda erant, vel ad universas Ecclesias spectabant, in Synodo illius Provinciæ legitimè coacta, aut in generali, utraque parte præsente, & causâ diligenter ex puro Dei Verbo examinatâ judicarent. Qui verò hunc ordinem pervertebant, & de rebus nullo modo ad se pertinentibus, vel cognoscere, vel judicare præsumerent, illorum audacia in iisdem illis legitimis Synodis publicâ authoritate omnium arguebatur & retundebatur. Hinc etiam originem habent distinctiones Episcopatuum, Provinciarum Metropoleωn & Patriarchatuum: de quibus agit, pagina 78. & 79. Cùm itaque infausta illa de modo præsentiæ, & manducatione Corporis Christi controversia, non ad unam aliquam Germaniæ, aut Ecclesiam aut Provinciam pertineat, sed ad quam plurimas diversarum Provinciarum, ac nationum Ecclesias: neque adhuc illam examinandam & componendam, ulla unquam Synodus coacta fuerit, concludit* Aspastes, *non magis unam vel alteram Germaniæ Ecclesiam, de omnibus aliarum nationum Ecclesiis statuere posse, quàm olim vel Africanæ de Asiaticis, vel Orientales de Occidentalibus Ecclesiis jure statuissent.*

Refutatio secundæ rationis.

Secunda *ratio* Pouchenii *contra* Palmerii *primam Nullitatem hæc est*: Calvinistæ damnant Anabaptistas, Papistas, Antitrinitarios Vbiquistas, *&c.* ergo hoc axioma de non damnandis iis qui non sunt nostræ potestatis, sophisticum est, nec in Ecclesia locum habet. *Respondet* Aspastes, *Afferre inconveniens, non esse solvere argumentum. Etsi enim vel* Palmerius *vel alius quispiam ex nostris temerè usurpatâ potestate & per similem ἀταξίαν contra Ecclesiasticum Ordinem aliquot condemnasset, nullo modo tamen id sex illorum Theologorum factum excusaret, cum mala exempla sequi nulli Christiano permissum sit.* Secundò, *negat verum esse, quod à* Pouchenio *nostris objicitur.* Tertiò, *disquirit, quid simile sit inter illas, quas nostris objicit, condemnationes, & has de quibus nostri conqueruntur. De similibus enim, non de dissimilibus idem fit judicium.*

De quo condemnandi genere agatur.

Priusquam verò de singulis sectis respondeat, ante omnia monet, non de quovis condemnationum genere hîc agi, sed de eo demum quo personæ ipsæ, imò integræ etiam Ecclesiæ, ob unum aut alterum controversum dogma, à privatis aliquot Theologis damnantur. & ita quidem, ut non solum nomen veræ Ecclesiæ, & omnis salutis spes illis adimatur, sed & à pace publica Religionis Christianæ fiant extorres, & Magistratibus tandem puniendi, abigendique in exilium, alióve supplicii genere coercendi, neque auditi, neque convicti, exponantur. Ejusmodi dicit esse condemnationes illas ab istis sex Theologis in omnes, qui vocant Sacramentarios, immeritò & illegitimè decretas. Vt ut enim istud verbis dissimulent, atque etiam negent, & errores quidam eorum dicant tantùm illo scripto damnari, non personas Ecclesias: res ipsa tamen loquitur, eo tendere ipsorum consilia, primùm ut totâ Germaniâ pellantur, atque tum proscriptionibus, tum etiam carceribus aut exiliis mulctentur, quotquot post hujus formulæ Concordiæ publicam approbationem, Sacramentarii esse ab istis judicati fuerint. Deinde, ut cum exteris Ecclesiis, quæ Calvinismum, seu Zuinglianismum profitentur, nulla unquam amicitia, nulla Christiana

fraternitas intercedat, sed omnis in perpetuum aut mutuæ de hoc dogmate communicationis, aut transactionis & conciliationis via intercludatur: Vt denique pro hostibus Christi non secus ac idololatræ, imò ut Turcæ ipsi, & judicentur, & publicè proclamentur. Testantur hoc infinita istorum Theologorum scripta, & inprimis Testamentum Brentii*: vide pagina 90. Concordiæ etiam Liber nihil aliud spirat, quàm hujus Testamenti sedulam executionem. Ipse quoque* Pouchenius *passim in suo scripto omni persequutionum genere dignas esse nostras Ecclesias pronuntiat. Hujus generis Condemnationes si* Pouchenius Palmerio *quoque, aliisque nostrarum Ecclesiarum Doctoribus adscribit, ea in re summam illis injuriam facit. Vbi enim vel verbulum de similibus condemnationibus vel in hoc* Palmerii *scripto, vel in aliis invenitur? Intelligit igitur Lector, de qua condemnandi forma & ratione conqueratur* Palmerius*: quàm certe nec in Ecclesia aliquando fuisse usitatam unquam probari, nec à nostris in quenquam aliquando usurpatam, ideoque injustam illam esse & illegitimam negare amplius nemo potest.*

Differũt condemnationes recentis dogmatis & eius quod verbo Dei & Catholicæ Ecclesiæ consensui repugnat.

Præterea, ut melius de utrorumque condemnationibus judicari possit, docet Aspastes*, aliud esse damnare recens natum dogma, & nuper in controversiam à quibusdam vocatum, aliud verò reprobare dogma palam Verbo Dei, & perpetuo veræ & Catholicæ Ecclesiæ consensui repugnans, aut ab hæreticis vetustioribus manifestè repetitum ac interpolatum, & à priscis generalibus Synodis, damnatum. Nam prioris generis dogmata, non nisi novâ ac diligenti prius eorum habitâ examinatione & inquisitione, atque apertâ ex Verbo Dei refutatione, auditis & convictis iis legitimè qui illa defendunt, à quoquam damnari posse, exempla Patrum Orthodorum & veteris Ecclesiæ satis ostendunt, qui nullis laboribus, studiis & sumptibus pepercerunt, ut Synodi ad convincendos novos hæreticos convincerentur & damnarentur. Habuerunt etiam prisci hæreseωn & hæreticorum aliquem delectum, nec omnes peræque ex Ecclesia, etiam sæpius convictos, detruserunt, sed multa patientia quosdam tolerarunt, damnato dogmate, retentis tamen in fidelium numero iis, qui illud defendebant, quod de Cypriano præsertim legimus. Quàm humaniter etiam cum reliquis Donatistis actum sit, videre licet tum ex Carthaginensi Concilio, tum ex Augustini epistola 163. Alia est autem ratio si dogma tale in Ecclesia aliqua exoriatur, quòd manifestè pugnet cum Verbo Dei, & fundamentis fidei, aut cum Symbolo Apostolico, quodque jam olim legitimè fuerit & confutatum & damnatum.*

Ex his facilè judicari potest de veris ac legitimis hæreseωn aut hæreticorum condemnationibus nostri seculi. Et quod ad dogma Calvinistarum attinet, quod illud cum Verbo Dei & veterum puriore doctrina pugnet, clamant quidem Vbiquistæ, nostri autem id constantissimè semper negarunt, atque insuper firmissimis testimoniis & exemplis Scripturæ & Patrum ostenderunt, illud cum Verbo Dei & fundamentis fidei convenire: nec unquam in legitima Synodo de eo disceptatum & cognitum fuit, nedum ut publica aliqua totius Ecclesiæ authoritate sit unquam legitimè damnatum. Longè est autem alia ratio Anabaptistarum & Antitrinitariorum, quos à nobis itidem damnari Pouchenius *objicit: vide pagina 98. & sequent.*

Quod verò idem Pouchenius *asserit, Lutheranorum Ecclesias à* Palmerio *etiam damnari, id ex eo duntaxat probat, quòd* Palmerius *earum doctores modò nugatores, modò Pontifices, modò Vbiquitatis antistites appellet, ac condemnet, à particulari ad generale argumentatur affirmativè. Et perinde arguit, ac si diceret, Paulus quosdam ex Ecclesia Galatarum & Philippensium vocat amentes, fascinatores, perturbatores, canes, ergo totas illas Ecclesias tanquam hæreticas damnat.*

Refutatio tertia rationis.

In tertia *ratione contra primam Nullitatem conatur* Pouchenius *eludere tum testimonium illud quod attulerat* Palmerius *de exemplo Christi, recusantis sese arbitrium constituere inter fratres de hæreditate dividunda certantes: tum etiam illud, quod de judicibus in singulis Iudeæ civitatibus constitutis, secundo loco adduxerat.* *Pag. 110. & seq.* *Probat autem* Aspastes *ex prioribus* Palmerii *fundamentum adhuc immotum stare, & perpetuâ Ecclesiæ tum Propheticæ, tum Apostolicæ, tum etiam primitivæ authoritate & consuetudine confirmatum & inexpugnabile redditum: atque etiam id, quod de constitutis per singulas Israeliticas civitates judicibus* Palmerius *citaverat, non solùm de Politicis, ut* Pouchenius *temere affirmavit, sed etiam de Ecclesiasticis judicibus intelligendum esse, quandoquidem in civitatibus singularum tribuum extra Hierusalem, atque earum præcipuè, quæ ad Levitas pertinebant, vel in quibus erant Prophetarum cœtus, præerant judices non modò Politici, sed simul etiam Ecclesiastici, Sacerdotes nempe, Levitæ & Prophetæ, qui de rebus Ecclesiasticis pro sua quisque ditione & tribu non minus quàm illi de Politicis cognoscerent & judicarent. Ad alterum exemplum Christi quod attinet, concedit* Aspastes*, id de Politico rerum terrenanarum judicio propriè loqui: illud verò quod inde colligit* Palmerius*, verissimum esse contendit in quibuscunque judiciis & judicibus. Nam ideò præcipuè recusavit Christus sese arbitrum fore inter fratres, quòd peculiaris illius vocationis suæ fines transilire nollet. Quum igitur ait,* Quis me constituit judicem inter vos? *negat se ad hoc judican-*

judicandi de rebus terrenis munus, vocatum esse, ideoque nolle illud usurpare. Atque hoc exemplo apertè ostendit, non licere cuiquam sine legitima vocatione etiam in rebus minimis judicandi munus sibi arrogare. Vnde rectè infertur, multò minus in rebus fidei id cuiquam licere,

Refutatio quartæ rationis. *In* quarta *ratione aliquot tum ex novo Testamento, tum ex historia Ecclesiastica prolatis probare contendit* Pouchenius, Scripturam nullibi eam fori & judicum competentiam in damnandis falsis doctrinis requirere, quam *Palmerius* in prima sua Protestatione urgeat. (Pag. 127.) Primum *exemplum Christi est*, quem *ait* Pharisæos, etiam absentes coram discipulis damnasse. *Norunt autem omnes, quæ fuerit Christi in omnes & singulos homines, tam Iudæos quam Gentes potestas, & quod proinde, ceu legitimus totius Orbis Rex de illis statuere pro arbitrio, sine cujusquam injuria, potuerit.* (Pag. 130.) *Quæ* deinde *fuerit Apostolorum in regendis Ecclesiis prærogativa, à Christo illis extra ordinem concessa, tum Evangelia, tum Acta Apostolica, tum Pauli etiam epistolæ testantur, in quibus Apostolatum ita commendat, ut longè supra omnes Ecclesiasticas functiones tum extollat.* (Pag. 138.) *Ad* Polycarpi *exemplum quod attinet, quo* Pouchenius *probare vult, licere privatis saltem Episcopis etiam in alieno solo hæreticos damnare, sicut* Polycarpus *Martionem damnarit: nescit* Pouchenius, *aut se nescire simulat, Martionem jam tum pro hæretico ab omnibus habitum cognitumque fuisse, atque etiam publica excommunicatione notatum.*

Refutatio quintæ rationis. Quinta *&* ultima *ratio* Pouchenii *est*, Nostrum dogma de corporali & locali Corporis & Sanguinis Christi in Sacra Cœna absentia, statim ab initio renascentis Evangelii in vera Augustana Confessione & Apologia pro impio damnatum esse, ideoque novam injuriam nunc primum à Bergensibus nos non pati. (Pag. 142. An in Confessione Augustana Zuinglianorum sententia damnetur.) *Negat autem* primo *Consequentiam* Aspastes: *Nam quò sæpius eâdem injuriâ quis affectus fuerit, eò justior quocunque tempore censenda est ejus persecutio.* Secundò, *negat Antecedens quoque. Nam quod ad Augustanam Confessionem attinet, quam* Pouchenius, *duplicem facit, sicut illa de corporali præsentia, ne verbo quidem usquam meminit, ita nec corporalem absentiam damnat. Aliud enim est affirmare, Corpus & Sanguinem Christi in Cœna verè adesse, & distribui, seu exhiberi (quod nos de Sacramentali præsentia, & datione rectè intellectum, nunquam negavimus.) Aliud verò dicere, Corpus & Sanguinem Christi corporaliter in ipso pane & vino existere & inesse, illique inseparabiliter conjungi: quam crassam opinionem hodie Lutherani defendunt, nusquam autem in vera Augustana Confessione deprehenditur. Itaque falsò asseritur, in Augustana Confessione damnari eos, qui talem præsentiam repudiant, & spiritualem tantum, seu sacramentalem, eamque veram, agnoscunt, ut nos semper fecimus. Confessioni Augustanæ addit* Pouchenius *Apologiam eius, in qua præter adverbium* VERE, *additur etiam adverbium* SUBSTANTIALITER. *Multi tum Principes, tum Theologi jam pridem in hac Theologia multa desiderarunt, inprimis autem suos istos Theologos nimis in ea sese cum Papistis accommodasse, ut idem penitus in hoc Articulo cum illis sentire viderentur. Sed ut ut illud sit, ne ex hac quidem vocula, rectè intellectâ, corporalem præsentiam inferri posse, aut absentiam damnari: neque nostros unquam, quantumvis ab istis ambiguis locutionibus abhorrentes, simpliciter repudiasse eam locutionem, quâ* verè & substantialiter adesse, & exhiberi corpus Christi in Cœna, *dicitur, modò id non ad modum præsentiæ & exhibitionis, sed ad veritatem rei exhibitæ significandam referatur. Fatemur enim, & fassi sumus semper, nos non phantasticum Corpus Christi in Sacra Cœna, sed verum ac substantiale (spiritualiter quidem, sed tamen verè ac certò) amplecti & percipere, fide videlicet, ac per virtutem operantis in nobis Spiritus Sancti.*

Gloriatur deinde Pouchenius *de* Zuinglii *&* Oecolampadii *cōdemnationibus à suarum partium Theologis jam pridem factis, indeque concludit*, etiam nos in illis jamdudum damnatos esse. (Zuinglius & Oecolampadii an unquam legitimè damnati sint.) *Proferat autem adversus illos sententiam legitimè ab Ecclesia aliquando prolatam, ut illos legitimo judicio damnatos intelligatur. Scimus quidem quæ fuerit* Lutheri *& nonnullorum aliorum de illa opinio, & quantâ vehementiâ in Polemicis suis scriptis* Lutherus, *in eos eorumque doctrinam aliquando invectus fuerit. Cur autem unius hominis fervore contentionis extra metas interdum abrepti, quod ipsi quoque Lutherani fateri coguntur, opinionem, pro legitima totius Ecclesiæ condemnatione haberi vult? Addit* Aspastes *tertiò*, Lutherum *ipsum, ubi disputationis fervor paulò deferbuisset, longè aliter postea de illis, eorumque doctrina sensisse & scripsisse.* (Pag. 147 &c.) *Nam, ut omittatur, quæ de animorum inter hos viros conciliatione, in Colloquio Marpurgensi Anno 29. transacta fuerunt, etiamsi de doctrina non prorsus inter ipsos convenisset, ut videlicet deinceps ab omnibus contentionibus utrique abstinerent: certum est paucis post mortem ipsorum Annis*, Lutherum *de doctrina, quam antè in illis damnaverat, longè rectiùs & judicasse & sensisse. Versatur enim in omnium manibus* Lutheri *Præfatio*, Vualdensium *Confessioni præfixa Annô 32. quâ non modo Confessionem illorum suo testimonio ornare voluit, sed etiam illos ab omni hæreseos suspicione in posterum liberare, & mutuum cum illis consensum testari. Quæ autem fuerit* Vualdensium, *tum de præsentia Corporis Christi, tum de ejus manducatione*

sententia

sententia, ex illis potissimùm apparet, quæ habentur tum in prædicta Confessione, tum in eius Apologia: ubi manifestè testantur, se non aliam quàm spiritualem præsentiam Corporis Christi in terris, atque adeò in ipsis Sacramentis agnoscere: corporalem verò seu naturalem, &, ut ipsi vocant, personalem, prorsus negare. Eadem ergo est Vualdensium *&* Helvetiorum *doctrina: cumque* Vualdensium *approbarit doctrinam, approbavit simul etiam* Helvetiorum. *Præterea apparet, Anno* 1536. *&* 37. *sancitam fuisse publicam inter Saxonicas & Helveticas Ecclesias doctrinæ concordiam, ipso* Luthero *non modò consentiente, sed vehementer etiam ipsorum Confessionem, pietatem & studium in promovenda Concordia approbãte: ut eius literæ ad Helveticas civitates manifestè testantur. Ab eo autem tempore quo* Lutherus *à concordia illa rursus, malevolorum quorundam impulsu, descivit, sæpè in Conventibus quibusdam Germanorum aliquot Theologorum, de nostris cõdemnandis actum fuit instigantibus subinde irrequietis quibusdam ingeniis: sed vicit semper moderatorum sententia qui ab ejusmodi importunis condemnationibus ideò abhorrebant, quod neque sine magno Ecclesiarum scandalo, & manifesto schismate, eas ab se ferri, nostris præsertim neque auditis, neque convictis, posse, prudenter judicarent. Nam qui Naumburgi Anno* 61. *convenerant Theologi, jussi apertè sentẽtiam sua de Cœna Domini exponere ubi illam multò simplicius & tolerabilius, quam crassi quidam alii impanatores solerent, exposuissent, non solùm ab ejusmodi condemnationibus aliorum secus sentientium, abstinuerunt; sed & suam illam sententiam universalis Ecclesiæ judicio, modestissimè subjecerunt: longè scilicet alio spiritu tunc ducti, quàm Bergenses condemnatores, qui sua placita ab omnibus probari & subscribi violenter & tyrannicè postulant & decernunt. Cùm etiam sub Annum* 57. *quidam Galli Theologi in Conventu Vuormatiensi aliquot Germani Theologis Confessionem suam exhiberent, non modò non tunc damnati ab illis, aut tanquam rejectitii ab Ecclesia judicati, sed apertè pro fratribus, piisque & doctis viris, multa cum humanitate fuerant suscepti, atque etiam ad Principes Germaniæ non sine honestissima commẽdatione remissi. Longè etiam humanius, religiosius atque prudentius Principes & alii Augustanæ Confessionis Ordines in Conventu imperii Anno* 66. *habito, de ejusmodi condemnationibus, vel Germanicarum, vel exterarum Ecclesiarum, quæ in hoc articulo de Cœna Domini, ab ipsorum Confessione apertè dissidebant, statuerunt, dum publicè coram Imperatore & reliquis Imperii Ordinibus protestati sunt,* non esse sibi in animo quenquam propter ejusmodi levem dissensionem à publicâ religionis pace depellere, ulliusve præjudicatis sententiis, majorem apud alias gentes, vel indigenis, vel exteris fidelibus invidiam conflare. *Agnoscunt, non licere sibi vel nunc, vel in posterum eos damnare, qui secum per omnia non sentiant. Eiusmodi condemnationibus fatentur injuriam & vim inferri infirmis, quos tamen Christus suo sanguine redemerit. Proferunt exemplum, Pontificiorum qui etsi in multis dissideant, non sese tamen invicem condemnare. Et tamen* Pouchenius *asserere audet, nos Ecclesiasque nostras, quæ & Articulum de Iustificatione per unicum mediatorem Iesum Christum, & pleraque omnia fundamentalia Christianæ religionis capita, purissimè ex Apostolorum scriptis, & sententia Augustanæ Confessionis, docent, publicâ Ordinum Augustanæ Confessionis authoritate, jam pridem damnatas fuisse: atque insuper etiam legitimas pronunciare & defendere sex istorum Theologorum condemnationes.*

Vide Historiæ Sacramentariæ nostræ partem alteram, anno 1561.

Vide Ibidem anno 1557.

Ibidem anno 1566.

In secunda *Nullitate inter horum condemnatorum indignitates hanc primam* Palmerius *posuit, quò illi sint novæ Vbiquitatis Antistites, quæ præcipuum Articulum fidei Christianæ non modò obscuret, sed etiam exstinguat: inde colligit, mutuò illorum condemnationes repudiari, tanquã ab illis profectas, qui cum ipsi in fide errare accusentur, non sint idonei judices. Quæstionem præcipuam de Vbiquitate* Luthero *discutiendam relinquit: Bergenses verò Patres, eorumque clientes negat eius esse assertores & defensores* Pouchenius: *Deinde affirmat cõfidentissimè,* ne verbulo quidem Vbiquitatis in Concordiæ libro mentionem fieri, nedum ut probari unquam possit, illud dogma eo libro tradi & doceri.

Refutatio rationum Pouchenianarum contra secũdam Nullitatem Palmerii.

Iacobum Schmidlinum *autem generalis Vbiquitatis Antistitem, hoc est, accerrimum defensorem & propugnatorem fuisse, nemo est qui ignoret.* Selneccerus *quoque, alter ex Compilatorum Concordiæ Libri numero, quum articulum Sessionis Christi ad dexteram Patris, cùm Articulo Ascensionis eius in Cœlos, confundat, & cœlos definiendos asserat, non locorum intercapedinibus, sed beatitudine, majestate ac virtute divinâ, manifestum est, ipsum fateri & defendere, substantialem Christi carnem posse ubique esse præsẽtiâ corporali: licet olim aliter docuerit* Kemnitius, *dum realem naturarum* ἀντίδοσιν, *id est, commeationem, in abstractis, seu in naturis ipsis statuit, unionem habitualem cum ipsarum Naturarum unione hoc modo confundens, sic quoque Christi Corpus ubique esse asserit præsens. Eadem docuerunt etiam* Musculus *&* Cornerus.

Refutatio rationis primæ.

Authores libri Concordiæ Vbiquitatis patronos esse.

In libro porrò Concordiæ Vbiquitatẽ generalem asseri & cõfirmari, ex eius cap. 7 *facilè probari potest. Quorsũ enim in hoc cap.* 1 *Lutheri quatuor fũdamenta præsentiæ corporis Ch. recitantur, nisi ad Vbiquitatis dogma confirmandũ? Postea cùm recitassent in eo libro duos priores essendi in aliquo loco modos ex Luthero, tertiũ essẽdi modũ ex eodẽ*

Vbiquitatem in Concordiæ libro doceri & confirmari. Pag. 22.

Lutheri

Lutheri loco his verbis recitant: Tertiò, habet Divinam & Cœlestem modum (quo una cum Deo persona est) secundum quem certè omnes creaturas ipsi multò magis perspicuas & præsentes esse oportet, quam secundum alterum modum. Quoniam si juxta illum (*secundum modum*) esse potest in creaturis, & apud creaturas, ut ipsum non sentiant, mensurent, & comprehendant: quantò magis secundum hunc sublimem & tertium modum, mirabiliter in omnibus creaturis erit: *Et paulò post*: Nam hoc esse, seu hunc essendi modum corporis Christi, una cum Deo Persona est, omninò tam longè atque procul extra omnes creaturas, & rursus in omnes tam profundè & propè, quàm ipse Deus extra eas, aut in ipsis est. Est enim indivisa persona cum Deo, & ubi Deus est, ibi ipsum quoque esse oportet, aut nostra fides falsa est. *Item:* Non debemus verba ipsius, Hoc est corpus meum, prius negare, quàm certo probare possimus, quod Christi corpus nullo modo esse possit, ubicunque Deus est, & quod iste modus essendi falsus sit. *Hæc ex Luthero non modò citant Bergenses, sed etiam tandem ex his fundamentis suam sententiam confirmant.*

Capite octavo Formulæ, quod de Persona Christi inscribitur, post alia multa, quibus ex hypostatica duarum naturarum Vnione, proprietatum permixtionem, aut transfusio non probare contendunt, hæc etiam addunt. Iam verò postquam non simpliciter sicut alius quispiam Sanctus in cœlum, sed (*sed Apostolus testatur*) super omnes cœlos conscendit, etiam verè omnia implet, & ubique non tantum ut Deus, sed etiam ut homo præsens, regit à mari ad mare, & usque ad finem mundi, ut Prophetæ sunt vaticinati, & Apostoli testati quod ubique cum ipsis operatus sit, & ipsorum verba confirmarit, per sequentia signa. *Hæc certè generalem Vbiquitatem Corporis Christi manifestè asserunt, etiam extra Cœnæ præsentiam. In sequentibus hoc emollire tentant ex Lutheri interpretatione, & dextera Dei significatione, dum hæc addunt:* Neque tamen hoc terreno aliquo modo factum est, sed ut Lutherus exponit, ratione Dexteræ Divinæ: quæ nullus certus locus in cœlo est, sed nihil aliud quàm omnipotens virtus Dei, quæ cœlum & terram implet, in qua Christus secundum suam Humanitatem, realiter, sine confusione & exæquatione Naturarum in sua substantia & essentialibus proprietatibus, collocatus est: ex qua communicata virtute, sicut verba Testamenti sonant, ipse suo corpore & Sanguine in Sacra Cœna realiter præsens esse potest, & est, quod aliàs nulli homini possibile esset, quoniam nullus homo hoc modo cum Divina Natura unitus est, &c. *His verbis rursus Bergenses in sua Concordia præsentiam Corporis Christi in Cœna, ex Vbiquitatis dogmate, quod ex Sessionis ad dexteram Articulo, & ex sua hypostiticæ unionis interpretatione concludunt, probant & confirmant.*

Post aliquot paginas hæc etiam adijciunt: Propter hanc personalem unionem, & quæ inde consequitur communicationem, quam Divina & Humana Natura in Persona Christi realiter invicem habent, &c. Hic solus homo, & nullus alius dicere potest, ubi duo vel tres in nomine meo congregati fuerint, in medio eorum sum. Item, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. *Quæ testimonia nos etiam non sic accipimus, quasi apud nos in fidelium congregatione tantùm Deitas Christi præsens sit, & talis præsentia ad Christum, secundum suam humanitatem nihil attineat. Et mox.* Verùm nos credimus his verbis, Majestatem Christi declarari, quam ipse secundum suam humanitatem in dextera Majestatis, & virtutis Dei accepit: quod ipse scilicet etiam secundum, & cum illa sua assumpta natura, præsens esse potest, & est etiam ubi vult: imprimis verò in sua Ecclesia in terris, non ex dimidio tantùm, sed tota persona adsit, non tantum secundum divinitatem, sed etiam secundum, & cum humanitate, secundum quam frater noster est: sicut ad confirmationem, & consignationem hujus rei, suam Sacram Cœnam instituit, ut secundum eam ipsa Naturam, secundum quam Carnem & sanguinem habet, nobiscum seu apud nos esset, in nobis habitaret, operaret, operaretur, & esset efficax. *His verbis ultimis manifestè innuunt Concordistæ Cœnam Dominicam institutam à Christo fuisse, in testimonium, & confirmationem generalis illius ubique præsentiæ, quam negat* Pouchenius *usquam in hoc libro asseri.*

Rursus Lutheri testimonio, quod in eius magna Confessione exstat, ex unione illa Personali hominis Christi cum Deo, cum ipso Luthero colligunt, Christum hominem ubique esse, ubi Deus est: & in summa, omnia per totum plena esse Christi etiam secundum humanitatem, neque dari posse locum, ubi dicatur Deus esse, in quo etiam non sit necessariò homo Christus, quia una persona inseparabilis sit Deus & homo. Hoc nihil aliud est, quàm Vbiquitatem inter fidei articulos constituere. Nunquam ergo Pouchenius *Lectori persuaserit, Vbiquitatis dogma in Formula Concordia non defendi & confirmari.*

In secunda *ratione* Pouchenii *contra indignitatem secundam* Palmerii, *ait*, fingere rursus Palmerium, Vbiquistas Corpus Christi in quavis glande, pyro, trunco, lapide, stipite & nescio ubi non, æquè adesse docere atque *Refutatio secundæ, canina Pouchenianæ*

in

in pane & vino Cœnæ. *At verò* Schmidlinus *Thesi 38. de Majestate hominis Christi manifestè dicit*: Ratione Majestatis, seu hypostaticæ unionis, sessionis ad dexteram, humanitas à verbo ita perficitur, ut eadem Majestate res præsentes habeat, rebusque præsens sit, quâ divinitas. Hinc autem, *inquit*, non sequitur, eodem modo corpus Christi adesse in hordeo & fœno, sicut in Sacramento. Etsi enim, quod ad se attinet, æqualiter omnibus rebus adsit, non tamen æqualiter in omnibus agit, & æqualiter sese communicat: & quia ad sanctificationem & consolationem adest in Sacramentis, ideo alio modo eum in Sacramentis esse dicimus, respectu nostri: & eum modum Sacramentalem esse dicimus, propter differentem quam ibi exercet operationem. Sed non opus fuisset tantâ præfatione pudoris, si dixissem maximè in fœno, aut hordeo, eodem modo esse. Corpus Christi: quum nondum dixerim, in stercore humano (salvo honore) colligendum esse, sicut habet Ioannes à Lapide, &c. *Non ergo falsò affingit* Palmerius *hoc Concordiæ libri fabricatoribus, quòd æquè adesse velint Corpus Christi in glande, nuce, &c. atq; in pane Cœnæ: cùm manifestè id fateatur* Schmidlinus, *etsi hanc exceptionem addat*, quòd non eodem modo utrobique operetur ipsius præsentia, nec ad eundem finem utrobique adsit.

Refutatio tertiæ calumniæ Poucheniane

Tertiam *calumniam non* Palmerius Luthero *aut Lutheranis*, *sed* Pouchenius Palmerio *impingit. Exprobrat enim tertio loco Palmerio*, quod in Lutherum rabiosè invehatur & eius authoritatem arrodat, elevet, & suspectam faciat. *Item*, quod illi impingere studeat, quod fuerit Vbiquitatis & inauditæ omnipræsentiæ corporis Christi in omnibus rebus auctor. *Qua in re Pouchenius ea affingit Palmerio, de quibus ne syllabâ quidem in toto ipsius scripto meminit. Sin autem Pouchenius arbitratur crimen ab illis Luthero impingi, eiusque authoritatem arrodere, qui eum ubique præsentiæ corporis Christi in terris autorem asserunt, nemo eum magis hujus criminis rerum facit, quàm vel* Brentius, *vel* Schmidlinus, *vel denique ipsemet* Pouchenius. *Hoc ea ipsa quæ paulò ante ex Concordiæ Formula citavimus, apertè testantur: & exstant etiam, tum* Brentii *tum* Schmidlini *scripta, in quibus apertè fatentur, suas Eclesias hanc de Majestate carnis Christi omnipræsente doctrinam à* Luthero *habere, seque illius discipulos in illa asserenda & defendenda esse.*

Refutatio quartæ calumniæ Poucheniane. Non falsò sed vere

In quarta *calumnia ad primam indignitatem secunda Nullitatis* Palmerii *dicit* Pouchenius, falsò à Calvinistis affingi Lutheranis, quod ex Vbiquitatis generalis fundamento, sententiâ suam de reali Corporis Christi præsentia in Cœna asserant: adeò ut eversâ Vbiquitate, nihil ipsis sit reliquû, quo suam doctrinam tueantur. *Quod autem* Palmerius *sex Bergensibus patribus duntaxat tribuerat, id* Pouchenius *ad totas Ecclesias calumniosè transfert. Quamvis multæ Ecclesiæ in Germania nominari possent, quæ hoc dogma profitentur, & ex eo veram Corporis Christi præsentiam constituunt. Quod autem* Brentium, *Vbiquitatis parentem, &* Schmidlinum *ejusdem Apostolum attinet, quos* Palmerius *inprimis in suo scripto respexit, apertè illi docuerunt, sublatâ Vbiquitate generali Corporis, concidere & evanescere simul præsentiam illam realem eiusdem corporis in Cœna. Sic enim Brětius scribit contra tractatum Bullingeri de Verbi Christi*, In domo Patris mei, *&c. pag. 32.* Quod si quis *inquit*, tergiversatus fuerit, id est, nolit palàm fateri, Corpus Christi esse ubique, haud scio num manifestam det significationem, quòd (etiamsi multa præclara jactet verbis de vera præsentia Christi, & de usu Cœnæ Dominicæ, ac de beneficiis quæ nobis in Cœna accipienda proponuntur) animo tamen sit Zuingliano. *Item ibidem.* Qui dicunt verè quidem Christum in Cœna Domini præsentem esse, at humanitatem tamen certo loco in Cœlo contineri: veram Corporis & Sanguinis præsentiam è Cœna Domini prorsus auferunt. *Item in Recognitione.* Qui non crediderint Christum unà cum Corpore & Sanguine suo verè in Cœna præsentem esse, priusquam verba Cœnæ recitaverint, non video quomodo effugere possint Magicam Papistarum consecrationem. *Item ibidem* Credendum est Corpus & Sanguinem Christi jam antea præsentia esse per eius Majestatem, & talis præsentia verbis institutionis annunciarur tantùm & distribuitur.

[Refutatio quartæ calumniæ Poucheniane. Non falsò sed vere] ri Vbiquistis tribuitur quòd ex Vbiquitate corporis Christi præsentiam eius in Cœna asserant.

Iacobus Schmidlinus præcipuus formulæ Concordiæ fabricator apertè asseruit, ab Vbiquitatis dogmate potius, quam à verbis Cœnæ, pendere præsentiam Corporis Christi in Cœna. Nam in Apologia ad Ingolstadienses pag. 22. affirmat primùm. Hanc disputationem de reali effusione & communicatione proprietatû divinarum in hominem, seu Humanam Naturam Christi, neque otiosam esse, neque ab instituto negotio, disputationis videlicet de hypostatica duarum naturarû unione, alienâ. Et si quis eam rectè expendat, non minùs in ea nobis situm esse, quàm in Cœnæ Dominicæ legitimo usu. *Deinde pag. 52. ita scribit:* Nec erubesco affirmare constanter, qui hanc doctrinam hominis Christi à Luthero traditam & explicatam oppugnent, eos vel Papistas esse crassissimos, qui nescio quem ascensum, & descensum Corporis Christi è Cœlo in panem fingunt, aut ex substantia panis Magicâ virtute verborum suorum, novum corpus fabri-

fabricare: aut cum Zuinglianis facere in corde, quicquid ore profiteantur. *Et ejusdem Apol. pag. 67. Ingolstadiensium thesium authori (neganti Humanam Christi Naturam semper fuisse, aut nunc quoque ubique præsentem sese sistere posse) exprobrat, quòd Zuinglianorum argumentis utatur: quæ si illis largiatur, nunquam veram præsentiam Corporis Christi in Cœna sit asserturus. Quid igitur hic verba Cœnæ proderunt? Item in declaratione colloquii Maulbrunnensis idem ille nomine Vuirtembergensium Theologorum sic loquitur, fol.* 26. Ne autem *inquit*, (quò res meliùs explicetur) vos aliquid lateat: Quicunque inter eos qui se perhibent Augustanæ Confessionis adiunctos, profitetur se veram Corporis & Sanguinis Christi in Cœna Domini præsentiam credere: interim tamen Vbiquitati (quo modo ea à nobis nostrisque de Maiestate hominis Christi docetur) repugnat, necesse est eum esse Magicum Papistam ex eorum numero, qui verborum Cœnæ incantationibus, corpus Christi prius absens, de cœlo subitò detrahi, itaque præsens esse, magicè statuunt: aut eum toto pectore cum Zuinglianis consentire: Christum divinitate suâ tantum esse præsentem, Corpus verò suum non substantialialiter, sed fide solùm præsens: nimirum, si credamus Corpus ipsius pro nobis traditum, ac Sanguinem ipsius pro nobis effusum.

Idem Schmidlinus adhuc clarius hoc testatur contra Theologos Heydelbergenses: Quicunque, *inquit*, hanc maiestatem Vbiquitatis, nobiscum fateri nolunt, verum fundamentum præsentiæ Corporis Christi in Cœna negant. *Item in responsione ad Sperlingum*: Non erubesco, *inquit*, palàm fateri, si ea est Humanæ Naturæ proprietas, ut non nisi in uno loco esse possit, neque à divina natura ipsi communicari ullo modo possit, quo & ipsa cum λόγῳ in pluribus, aut omnibus locis esse queat: me pro asserenda Corporis Christi præsentia in Cœna, ne ad momentum quidem pugnaturum? Si enim simpliciter id esse impossibile fatear, quâ ratione id fieri posse ex verbis Cœnæ demonstrari conarer? *Huius autem sui dicti rationem valde firmam ut putat, affert, tum in thesibus* 55. 56. & 57. *tum etiam in tractatu illo contra Heydelbergenses. nimirum*, Quòd verba Cœnæ Dominicæ, non tam præsentiam, quàm dispensationem Corporis Christi ostendant, & confirment: quandoquidem ante verba illi institutionis Corpus Christi, & sanguis sunt iam in pane & vino, ex alia causa præsentia sicut in aliis creaturis, videlicet propter communicatas per unionem hypostaticam humanitati ipsius, divinas proprietates quum dispensatio Corporis & Sanguinis, neque ubique, neque semper fiat, sed suis tantùm temporibus & locis, *nempe*, quibus Cœna Domini celebrari consuevit, idque propter verba institutionis.

His assentitur etiam Lucas Hosiander in suis concionibus. Intelligunt, *inquit*, Zuingliani, si fundamentum Vbiquitatis evertere possint, quòd ex reliquis argumentis nihil posset contra ipsos obtineri.

Ex his omnibus conficitur & legitimè probatur, Compilatores libri Concordiæ, ideò indignos esse, & illegitimos hujus causæ sacramentariæ, & aliarum in doctrina Christiana controversiarum, judices, quòd ipsimet circa doctrinam Christianam aberrent, novorumque dogmatum, ac maximè monstrosæ Vbiquitatis in hoc ipso Libro quoque Patroni & defensores sint.

Secundam *indignitatis istorum condemnatorum rationem in eo posuit Palmerius, quòd essent alienarum rerum curiosi inquisitores & inspectores, magis quam propriarum: eaque de causa meritò eos reiiciendos esse. Antecedens negat* Pouchenius. *Sed primò, res ipsa hoc loquitur, & liber etiam Concordiæ testatur. Deinde ipsorum conciones & scripta testantur, eos de suarum ovium censuris circa mores parùm esse solicitos. Plurimi autem declamationes, imò debacchationes in Sacramentarios Calvinistas, eorumque doctrinam, tum in concionibus illorum audiuntur, tum in scriptis etiam eorum passim exstant: in hunc unicum finem directæ, ut peregrinas Ecclesias, aliam doctrinam profitentes, plebi & magistratui magis exosas & intolerabiles redderent.* *Refutatio rationum Pouchenii ad secundam indignitatem Palmerii.*

Negat deinde Pouchenius consequentiam Palmeriani argumenti. Si autem alienarum rerum curiosi inspectores ab Apostolo Petro animadversione publicâ digni censentur, & tales esse etiam privati Christiani vetantur: certè qui ejusmodi esse convincuntur, indigni sunt & illigitimi Ecclesiæ Christianæ vel pastores vel judices.

In tertia *indignitate obiecit* Palmerius *nonnullis ex Bergensibus Patribus, desertionem suarum Ecclesiarum, ambitionem & avaritiam. Quod verò* Palmerius *de legationibus & cursitationibus quæstuosis*, Schmidlini *præsertim scripsit, in quibus ille multos iam annos, proprio grege deserto consumpsit, id* Pouchenius *ad suum & quorundam aliorum minus quæstuoso ministerio trahit. Deinde, legationes* Schmidlini *& similium, piæ Principum quorundam solicitudini imputat, qui eos ad Ecclesias alias in suam sententiam pertrahendas, & melius pleniusque informandas ablegârint. Agnoscimus Principum illorum pium & laudabile studium. Quid si verò illi ipsi Theologi legationes non rogati, extra Principis sui ditionem, ambierunt: atque adeò spretis omnibus legitimis rationibus* *Tertiæ indignitatis confirmatio.*

nibus, id unum egerunt, ut pax inter Ecclesias ulla possit unquam conciliari? Quid si pios illos Principes apertè deceperunt, ut qui ea se exequuturos impudentissimè polliciti sunt, quæ in nullius hominis potestate sunt: nempe, facturos sese, ut omnes Ecclesiæ ad hanc suam Pandoram suscipiendam, & adorandam, seu blandis persuasionibus, seu minis inductæ, concurrant: non aliam ob causam, quàm ut hoc specioso prætextu suam illam & ambitionem & avaritiam expleant. Certe Apostoli tales mercenarios, avaros & ambitiosos procul ab Ecclesiæ gubernaculis arcendos censuerunt: tantum abest, ut idoneos illos doctrinæ judices esse velint.

Quartæ indignitatis causæ assertio. De dissensionibus Patrum Bergensium.

Quartam indignitatis rationem, in qua Palmerius dissensiones Condemnatoribus istis obiecerat, quibus ipsimet inter se confligentur, ut inde probaret, quàm minimè idonei sint, ad componendas aliorum controversias; ita respondet Pouchenius, ut primò Bergenses ab hoc crimine liberare conetur. Notæ sunt autem hostiles dissensiones inter Schmidlinum, Andræam Musculum, Kemnitium & Selneccerum, præcipuos Formulæ Concordiæ authores, ortas: & qui eas ignorat, inspiciat secundæ nostræ partis historiæ Sacramentariæ an. 1590. Quis non videt etiam, facem civilium bellorum inter Principes Germaniæ sensim propter hujus Libri subscriptionem accendi? Quomodo tacitis istis inter Principes gliscentibus simultatibus, pax inter ipsos conciliari vel conservari poterit? quomodo denique bellorum scintillæ, quæ ab istis flabellis quotidiè excitantur, exstingui unquam poterunt?

Pouchenius Melanchthonem omnium turbarum in Germania authorem facit.

Deinde verò, dum altius causas istarum discordiarum repetit Pouchenius, ita earum authores describit, ut vel ipsis cæcis appareat, ipsum in unum Philippum Melanchthonem culpam eorum omnem coniicere conetur, quem non modò meticulosæ cujusdam pusillanimitatis & nimiæ φιλανθρωπίας accusat, sed etiam inconstantiæ & defectionis à fidei recto tramite, ac denique collusionis cujusdam cum Pontificiis, unde omnes contentiones, rixæ ac dissensiones ortæ sint. Atque ita Philippum causam fuisse omnium turbarum, dissidiorum & discordiarum quæ in Lutheranorum Ecclesiis pullulârunt, falsò criminatur: & interim parcit Hosiandro, Illyrico, Bergensibus & similibus pestibus, quæ Iliada malorum & manifestam perniciem in Ecclesias suas importunis suis assiduisque disputationibus, & odiosissimis altercationibus invexerunt.

Defenditur Melanchthon.

Removet autem Aspastes accuratè & diligenter à Melanchthone illa crimina, quæ illi impegerat Pouchenius, nempe, pusillanimitatis, defectionis à vera fide & collusionis cum Pontificiis: unde non modò illius innocentia, sed & Pouchenii perversum iudicium hisce de contentionibus, & futilis suorum excusatio (de quorum mutuis dissensionibus & certaminibus, ne verbum quidem respondit) luce meridianâ clarius conspici potest. Nam quid ad mutuas ipsorum pugnas & concertationes excusandas faciunt ea, quæ Pouchenius de præcedentibus inter alios dissensionibus, hîc nullâ occasione commemoravit, etiamsi ea omnia vera essent, quæ falsò illis impingit? Neque enim, etiamsi pusillanimis fuerit & meticulosus Melanchthon, neque si sententiam mutârit, & à vera fide defecerit, ac cum Pontificiis colluserit, neque etiam si qui ipsius Collegæ atque discipuli Vbiquitariis in Vvitebergensi schola aliquandiu restiterunt, ne hoc novo dogmate Ecclesias Saxonicas infamarent, ideò nullæ sunt Bergensium inter se pugnæ & rixæ, quibus indigni redduntur, ut de pace inter Ecclesias Germanicas sancienda soli deliberent, vel de aliorum dissensionibus soli judicium sibi & damnationem arrogent. Quomodo enim, qui suas contentiones compescere nequeunt, aliorum dissidiis mederi queant? quomodo, qui tantâ asperitate convitiorum inter se confligantur, alias ad concordiam adducendos, nedum damnandos fuerint idonei. Manet igitur adhuc firma hujus indignitatis causa, nullo modo à Pouchenio confutata.

Quintæ Indignitatis confirmatio. Vbiquitarum ingratitudo erga Melanchthonem.

In quinta Indignitate Palmerius condemnatores istos Bergenses taxat infamiæ & immanitatis, propter summum ingratitudinis crimen contra optimè meritum Philippum Melanchthonem, & omnium in Germania literatorum Magistrum ac Præceptorem. Respondet Pouchenius, magnas & graves causas esse, propter quas Ecclesiæ Lutheranæ à præceptore illo suo in quibusdam capitibus dissentiant, nec omnia probare bonâ conscientiâ possint, quæ ille unà cum aliis in præcipuis quibusdam fidei articulis, contra unanimem Lutheranarum Ecclesiarum consensum & confessionem, imò & contra Scripturam novârit. At non obiecerat simpliciter Palmerius, quòd quædam illi tantùm præceptoris doctrinæ capita non probent, sed quod ei iam mortuo ignominiosè insultent, quem vivum summo honore coluerint, & à quo vivo unicè pendere videri voluerint. Item, quòd illius scripta (quibus omnem suam isti tum in Theologicis, tum in Philosophicis eruditionem acceptam ferre debebant) non modò elevent & contemnant, sed & ex manibus discentium excutere, atque penitus obliterare & exstinguere conentur. Hæ sunt turpis istorum ingratitudinis notæ, ob quas eos indignos censet Palmerius, qui soli omnes Ecclesias judicent. Pouchenius verò de contumeliis illis in præceptorem mortuum nihil dicere ausus, causas duntaxat recenset, cur discesserint ab illius sententia: & ita præcipuam accusationis partem artificiosè eludit: secundam autem partem

sub

sub finem tantum attingi, & audaci inficiatione se suosque ab hujus accusationis crimine exemptos atque purgatos putat. Vtriusque igitur capitis ingratitudinis Aspastes *eos convincit & omnibus infames esse comprobat. Omittit autem contumelias, calumnias, & omnis generis falsas criminationes, quas in illum vivum evomuerunt Flacciani, cum quibus in gratiam Bergenses isti Patres redierunt, quòd socios eos habuerunt in Vbiquitatis defensione: unde etiam factum est, ut Flaccianorum nomen in condemnationibus suis Libri Concordiæ omiserunt. Illa, inquam, omnia praterit, quòd per totam Germaniam nota sunt, & profert in testimonium tum privata* Selnecceri, Kemnitii, Vvigandi, Heshusii *& similium, tum communia* Ienensium, Brunsvicensium *&* Mansfeldensium *Theologorum scripta, tam Latina quàm Germanica, contra Vvittebergensium Theologorum Catechismum, Stereoma, & alios libros. Ex illis enim scriptis apparet, quàm mortifero odio omnes illi, qui Formulam hanc condemnatoriam vel conscripserunt, vel suis subscriptionibus approbârunt, exarserint, non modo in ipsum* Philippum *ejusque scripta, sed etiam in genuinos ejus Collegas & discipulos: quos ab illo tempore omnibus crucibus, tormentis, carceribus, probris, ac tandem etiam exiliis mulctandos curârunt, quòd à præceptoris piissimi antiqua & orthodoxa, tum de Persona Christi, eiusque duplicis Naturæ proprietatibus integris, & incomunicabilibus, tum de Cœna Domini doctrina deflectere nollent, ejusque scripta damnare recusarent. Quibus adiungi debent scripta, quæ aliquot post annos in Quindecim viros Torgenses edita sunt à Ienensibus & aliis, in quibus, & si illis summopere gratulantur, quod in Sacramentariis damnandis tam studiosè incubuerint, tamen in eo acriter eos reprehendunt, quòd* Philippo *primario in Germania Sacramentario pepercerint, & illius authoritati ac scriptis nimium tribuerint. In summa hoc maximè in suis scriptis omnibus vrgent Vbiquitarii, ut siquidem Lutheranam doctrinam se retinere ac defendere videri vellent, non modo Sacramentarios in genere damnent, sed nominatim etiam ipsum* Melanchthonem, *ejusque scripta explodant. Et planè incredibile est, quibus clamoribus, quibus convitiis, calumniis, atque adeò violentiis, hanc causam adversus Vvittenbergensem & Lipsensem Academiam, atque adeò in ipsius* Melanchthonis *defuncti perpetuam ignominiam atque infamiam egerint.*

Aliud est à Philippi sententia modestè discedere, & aliud Philippum calumniis insectari.

Quòd autem causatur, suos justissimas habere causas discessionis à præceptoris sententia, nihil ad rem facit: quandoquidem aliud est à sententia præceptoris modestè, veritatis tuendæ gratiâ, discedere, aliud verò præceptorem maledictis & convitiis, falsisque accusationibus, & calumniis insectari: idque non eo vivo, ut in viam rectam reducatur, sed post mortem demum, ut obtrectatoribus & suæ causæ diffidentibus moris est. Etenim si statim post Lutheri *mortem à veritate doctrinæ descivit, quæ fuit istorum pietas, vel in Deum, vel in præceptorem, quòd tandiu illum errare, & in ipso etiam errore cum manifesto periculo emori passi sunt?*

Nec Pouchenium *iuvat illud Aristotelis, Amicus Plato, sed magis amica veritas, Cur enim* Lutheri *nævos, retractationes, errores & repugnantias non eadem ratione reprehendunt? cur ejus polemica scripta omnia, in quibus tot extant omnibus nota humanæ infirmitatis testimonia, tantis tamen laudibus extollunt? Cur illa, inquam, quæ ne vivus quidem* Lutherus *per omnia probavit, & in quibus etiam sese errâsse liberè confessus est, isti nunc pro veritatis regula proponunt, atq; suscipi ab omnibus volunt? an hoc est, nullius hominis, vel gratiâ, vel odio veritatem solam tueri, dum unius quidem scripta omnia promiscuè tam vera quàm falsa & erronea amplectuntur tanquam canonica: alterius verò tam benè quàm malè scripta reiiciunt, obliterant & exstinguunt, omni illis ademptâ authoritate.*

Videmus quantâ modestiâ tum Prophetæ, tum Apostoli illos reprehenderint, qui in aliqua authoritate constituti, & Ecclesiæ alioqui non inutiles in quibusdam impingerent. Videmus qua moderatione orthodoxi Patres nævos quorundam collegarum suorum tulerint, quàm honorificè etiam de illis post mortem senserint, & loquuti sint, atque scripserint, etiamsi in quibusdam illos erraße constaret. Legatur Augustini liber 3. contra Gaudentium capit. 3. ejusque iudicium de mortuo Cypriano. Item liber tertius de Baptismo contra Donatistas capite tertio. Legantur etiam integri libri Augustini adversus Donatistas, qui sibi favere, & à partibus suis stare Cyprianum, ac proinde schismatis sui approbatorem esse, iactitabant, ac præter iam citatos locos, ille præcipuè qui habetur lib. 5. cap. 17. de Baptis. contra Donatistas.

Secundam ingratitudinis notam, supra diximus Pouchenium *nudâ & audaci inficiatione conari diluere, sub finem huius accusationis, sed res ipsa eum & arguit & convincit, ut nobis probare non fuerit difficile. Quamvis enim astutè caverint ingrati isti condemnatores, ne in Concordiæ libro scriptorum* Philippi *condemnationem manifestè exprimerent, tamen, ut nunc præteream, quæ palam in illum evomere in ipsa Vvittebergensi Ecclesia, frementibus & indignantibus omnibus ausus est* Schmidlinus, *quæ paulo infra referemus, cum à solis* Lutheri *scriptis petendum esse verum tum Confessionis Augustanæ sensum, tum etiam totius*

doctrinæ Christianæ fundamentum & Formulam doceant, de Corpore autem doctrinæ Philippi, *ab omnibus ferè Ecclesiis approbato, altum ibi sit silentium: ex eo satis apparet, eos hoc unum moliri, ut Corpus hoc suum seu Formulam Concordiæ in illius locum substituant, illique priori omnem authoritatem deinceps abrogent, quòd sine summa* Philippi *injuria fieri non potest. Nec enim hanc injuriam & ingratitudinem excusant, ea quæ in libro Concordiæ scribunt, ubi quidem protestantur, se minimè reiicere alios libros utiles & sinceros, quibus explicatio sacræ Scripturæ & refutatio errorum continetur, & tales utique retineri posse concedunt: at statim exceptionem addunt, quâ suæ huic Formulæ authoritatem omnibus illis scriptis anteponunt, ut quam certam, communem, unanimemque formam doctrinæ complecti asserant, ad cujus amussim omnia reliqua scripta sint probanda, examinanda, judicanda & recipienda. Hoc nihil est aliud, quàm reliqua scripta omnia ac præsertim* Corpus doctrinæ Philippi, *non modò suspecta omnibus reddere, sed etiam planè damnare & reiicere, quasi erronea & à communi Ecclesiarum doctrina aliena. Quo jure autem à sex istis viris tanta authoritas usurpatur, ut soli de omnium scriptis iudicent, & novam suam doctrinam pro vetere, erroneam, pro vera & indubitata in omnes Ecclesias, etiam invitas, invehant? At, inquiunt illi, nos hanc Formulam Concordiæ ex illis libris descripsimus, qui communem & unaniniem nostrarum Ecclesiarum sententiam complecti semper judicati sunt: quique à primariis viris atque summis Theologis eius ætatis subscripti & probati sunt tanquam authentici. Eadem verò ratione illi Corpus illud doctrinæ* Philippi *retinere & reliquis illis abs se nominatis scriptis, ex quibus suum hoc Corpus se compilâsse gloriantur, & annumerare & exæquare debuerunt: quòd & communi Ecclesiarum nomine conscriptum, & ab iis pro summa pura & Evangelicæ doctrinæ, quam inde ab initio sunt professæ, susceptum & approbatum, tam ante, quàm post exortas controversias constantissimè fuerit.*

Et mirum est sanè quo consilio Bergenses hanc conditionem seu exceptionem ad alia omnia scripta in Formula sua Concordiæ apponant, ne videlicet illa recipiantur, nisi hac conditione, si Augustanam Confessionem nullibi corrumpant, *cùm ad hanc ipsi conditionem, neque hoc suum scriptum, neque omnia illa, ex quibus illud se conflâsse glorientur, exigi patiantur, illamve observent, sed manifestè violent. Primum enim polemica* Lutheri *scripta, quæ pro norma & regula veræ doctrinæ non minus quàm reliqua haberi volunt, multa continent, quæ cùm Augustana Confessione non consentiunt, quæque nunquam ab omnibus Ecclesiis sine exceptione probata fuerunt: quale est inprimis illud Vbiquiquitatis dogma pro fundamento præsentiæ Corporis Christi à Luthero primùm leviter propositum, & meritò postea repudiatum: hoc enim dogma repugnat & manifestè corrumpit multa Augustanæ Confessionis dogmata. Sunt & alia huic Formulæ inserta, quæ & Confessioni illi & Apologiæ ipsius adversantur, verumque eius sensum pervertunt. Vnde conficitur, illam non modò suspectam meritò esse debere, sed etiam hujus ipsorum exceptionis vi atque authoritate penitùs reiiciendam. Iniquissimum ergo est, quòd censent* Philippi *scripta ideo abroganda & repudianda esse, quòd quædam in illis mutata sint, aut quòd per omnia cum Augustana Confessione non conveniant.*

Quòd autem Pouchenius *adiicit ad emolliendam eiusmodi scriptorum* Philippi *exauctorationem, de adhibendo in lectione eorum judicio, rectè quidem facit: cur autem ipsi hoc etiam in Lutheri scriptis, neque præstant, neque ab aliis præstari sustinent? Fuit enim homo* Lutherus *perinde atque* Philippus, *adeoque humani nihil ab eo etiam alienum fuit. Si audent illi per adulationem tribuere, quòd nusquam errârit, ille ipse, eos mendacii & assentationis putidæ convincet. Quid est igitur quòd tantopere Bergenses in* Philippo *offendit, ut illum jam mortuum ita exagitent, quod non per omnia cum* Luthero *vivo vel mortuo senserit? Præceptor hic eorum fuit, fuit & ille. Eximiis Spiritus Sancti donis hic fuit præditus, in restituenda Evangelij puritate: sed fuit etiam* Philippus *suis dotibus amplissimis ad illustrandam Dei Ecclesiam exornatus: & quamvis in multis hic excelluerit, tamen in aliis sese illo inferiorem modestè & verè agnovit.* *Lutheri quoque scripta cum iudicio legenda.*

His addenda sunt etiam quædam ad specialia illa, quibus mortuo Philippo *invidiam conflare conatus est* Pouchenius. *Ait in tribus præcipuè doctrinæ capitibus illum à Lutheri morte sententiam atque fidem mutâsse: & cum suos Locos communes, tum ipsam Augustanam Confessionem corrupisse ac depravâsse: nempe in doctrina de Cœna Domini, in articulo de Iustificatione, & de Libero arbitrio.* *De iis quibus in specie Philippo invidiam conflare conatur Pouchenius.*

Ad primum *articulum quod attinet, probat illum* Pouchenius *à fide & confessione* Philippi *priore de Sacra Cœna, quam & in colloquio Marpurgensi, & in comitiis Augustanis, cùm Confessionem Augustanam & ejus Apologiam ederet, erat professus, defecisse, & Calvinismum amplexum esse: probat id inquam, tum ex* Melanchthonis *iudicio ad Electorem Palatinum misso, tum ex Calvini testimonio, qui de eo in scriptis adversus Vuestphalum glorietur. Hoc totum concedimus, negamus autem mutationem hanc esse apostasiam à vera* *Philippo obiicit Pouchenius defectionem à Lutheranismo ad Calvinismum in negotio Cœnæ post mortem Lutheri.*

à vera fide, cùm potius fuerit ab errore manifesto ad veritatem agnitam conversio. Qua in re summam meritò laudem meretur, quod Deo gloriam de patefacta sibi veritate dedit, in eoque sinceræ suæ conscientiæ testimonium edidit, & tandem (etsi fortasse seriùs quàm oportebat) id quod sentiebat non reticuit, sed liberè tandem protulit, idque pacificè, & absque ulla collegarum suorum ab ipso dissentientium aut Ecclesiarum perturbatione. Petit igitur hic Pouchenius, ut aliàs sæpè principium, quum vel suam sententiam, à qua Philippus descivit, veram & verbis Christi congruentem esse affirmat, vel nostram, quam melius edoctus amplexus est tandem, erroneam esse ac falsam præsumit. Deinde facilè probari potest ex eius ipsius scriptis, illum non post Lutheri tantùm mortem hanc sententiam ut veriorem agnovisse, ipsique adeò Luthero indicâsse, atque expensis plenius Veterum de hoc Sacramento sententiis, illum amanter & liberè monuisse, ut diligenter expendere, ne dum ipse Zuinglianis errorem imputaret, ipsemet potius errare, & à veteris puriorisque primitivæ Ecclesiæ sententia dissentire compereretur.

Ex multis etiam testimoniis apparet Melanchthonem post initam Anno 36. inter Lutherum & Helveticas Ecclesias Concordiam, ad extremum usque vitæ spiritum Concordiam illam & fraternam amicitiam Helvetiis coluisse. Ex quibus apparet, tum falsò à Pouchenio illi imputari, quòd à morte demum Lutheri à Consubstantiatione, ad veram de Cœna Domini sententiam desciverit: tum etiam iniquissimè cum illo agi, quòd ideo tantis calumniis & probris ab ingratis discipulis affectus sit, & adhuc mortuus afficiatur, quia in semel sancita Lutheri, & Principum, atque Evangelicarum Civitatum approbatione & consensu Ecclesiarum concordia constans ad extremum usque perstiterit.

De testimoniis Patrum à Philippo collectis.

Collegerat quidem ad Lutheri opinionis confirmationem Anno 30. testimonia ex Patribus; in epistola verò, quam Anno 42. ante Lutheri mortem scripsit & edidit, manifestè apparet, iustam & necessariam fuisse ipsius à priore sententia defectionem, quum supposititias esse comperisset plurasque illas veterum Patrum sententias, quibus illam confirmari putabat, ipsique adeò scriptorum veræ sententiæ contrarias. Quæ fuisset tanti viri conscientia, si in iis, quæ manifestè falsa esse compererat, ad se & alios fallendos obstinatè perstitisset? Laudandus ergo est illius candor & prædicanda ipsius verè Christiana sinceritas.

De Iustificationis & Liberi arbitrii articulis in Locis.

Ad doctrinam autem de Iustificatione & Libero arbitrio Philippi quod attinet, quæ in Locis eius communibus continetur, illam ex veterum quorundam dictis profert. Vixit autem tum Lutherus, cùm hæc scriberet, & Locos suos communes ampliaret, neque illam reprehendit usquam: imò verò constat, Præfationem Lutheri, in qua magnificè de Locis Communibus Philippi loquitur: biennio post illam recognitionem Locorum communium fuisse conscriptam. Ut vana prorsus & erronea sit Pouchenii excusatio, quâ laudem & existimationem scriptis Melanthonis à Luthero tributam extinguere, ex temporis aut editionum variarum collatione nititur: quandoquidem suam illam de Libero arbitrio sententiam, quam Pouchenius post mortem demum Lutheri ab ipso expressam resumit, ante illam Præfationem, quâ tantoperè laudatur publicè professus fuit.

commu-nibus Philippi.

Philippus quoque suos nævos habuit, ut Lutherus & alii.

Et ut liberè dicatur de hac ipsius sententia quod res est, fuit hoc Philippo cum omnibus quantumvis orthodoxis Patribus, atque etiam cum ipso Luthero commune, ut non in omnibus doctrinæ partibus puritatem perfectam sit consecutus. Habuit suos nævos Cyprianus Augustinus, Hieronymus & reliqui ferè omnes veteris Ecclesiæ Doctores, qui in scriptis illorum meritò reprehenduntur, idque ipsimet & agnoverunt & confessi sunt, ut & Lutherus ipse fecit. Quid mirum ergo si & hac in parte aliquid humani passus est Philippus? cuius error, & si minimè probari potest, excusatione certè saltem in eo videtur dignus, quòd non ita fuerit unquam suæ sententiæ addictus, quin & cum aliter sentientibus in hoc dogmate & aliis, amicitiam & fraternam charitatem retineret, libera cum piis & doctis viris de iis colloquia expeteret, seque semper & sua scripta Ecclesiæ iudicio subiiceret. Quod si summo iure cum Philippo agere, & ejus scripta omnia ob hunc nævum abiicere libet, cur non eodem iure polemica præsertim scripta Lutheri quoque abiiciuntur, in quibus non pauci errores deprehenduntur? Quid etiam fiet Confessioni Augustanæ, quæ asserit, voluntatem Humanam habere libertatem ad civilem iustitiam exequendam? Quid fiet etiam Bergensibus Patribus, qui in Formula sua Concordiæ, apertè à doctrina Lutheri de Prædestinatione & æterna Electione desciverunt? Anne illi eorumque scripta magis sunt ferenda quàm Melanthonis.

De mutata à Philippo Augustana confessione.

De corrupta autem à Philippo Augustana Confessione, præsertim in Articulo 10. & 18. Respondetur primùm, mutationem illam decimi Articuli de Cœna Domini, de qua Ubiquistæ magnis clamoribus conqueruntur, falsò ab ipsis soli Philippi tribui: cùm constet, hanc mutationem non privatâ Melanthonis authoritate, sed communi eorum omnium consensu, qui tum in Vuormaciensi Conventu Anno 40. tum etiam antea in aliis publicis actionibus interfuerunt: in quibus & quatuor Civitates cum ipsarum Confessione in societatem Augusta-

næ Confessionis recepta fuerant, & concordia cum Helvetiis sancita. Deinde & si maximè ab ipso Melanthone *solo mutatio illa facta fuisset, tamen ille articulus, ita ut ab initio conceptus fuerat, tam parùm à posteriore mutatò differt, ut non magis ille nostræ sententiæ adversetur, quàm posterior. Ad decimum octavum autem Articulum, qui est de Libero arbitrio, quod attinet, videmus quidem nonnulla addita fuisse, sed quæ de priore sententia nihil mutant, imò magis magisque eam confirment & explicent.*

Tertiæ Nullitatis Palmerii confirmatio, & Pouchenianæ ad illam responsionis refutatio.

In tertia *Nullitate* Palmerius *de non observato ab istis condemnatoribus legitimo iudiciorum ordine conqueritur, & sententiam istorum ideò nullam esse, aut certè illegitimam & iniquam asserit, quòd indictâ causâ, & partibus non modo non auditis, sed ne citatis quidem aut evocatis, prolata sit, adversus verum iudiciorum ordinem. Hanc Nullitatem ut* Pouchenius *refellat, negat primùm hypothesin, deinde etiam ipsam thesin generalem.*

Quod ad hypothesin attinet, quinque præcipuè rationes profert, quibus probare contendit contrarium. Nempe primùm, quòd nostrum Dogma ab illis damnatum, neque novum sit aut ignotum Ecclesiæ neque dubium aut ambiguum.

Refutatio primæ rationis, quâ Pouchenius hypothesin Palmerii evertere conatur.

His verbis nostras Ecclesias ideò meritò damnatas à sex Bergensibus patribus contendit Pouchenius, *quòd nec nos, nec nostrum dogma novum sit, aut incognitum Ecclesiæ. Cum igitur ipso* Pouchenio *teste nostra de Cœna Domini sententia vetus sit, & non modo toti Ecclesiæ cognita, sed & ab orthodoxis omnibus, primis sexcentis post mortem Christi annis credita & approbata, ex eo consequitur, eam & veram esse, & damnari à Bergensibus non potuisse, quin nobiscum simul totam veterem Apostolicam & primitivam Ecclesiam condemnent. Deinde quæcunque Ecclesiæ innotuerunt dogmata, certis Ecclesiis, ea à quibusvis, nullo Ecclesiastico ordine servato, ex hac* Pouchenii *consecutione damnari potuerunt. Damnetur ergo tota antiquitas & tota Christiana Religio; quia illa nec nova est, nec ipsi Ecclesiæ incognita, & quia ejus authores non dubiis rumoribus, sed certissimis scriptis jam pridem innotuerunt. Quod si de falsis tantùm & erroneis, iisque inveteratis doctrinis, qualem* Pouchenius *nostram refutat, ista ab illo dicuntur, primùm respondetur, petere eum principium, quia sine vlla probatione nos pravorum dogmatum patrocinium suscipere, nostrumque adeò dogma de Cœna Domini falsum esse & erroneum præsupponat. Deinde, etiamsi id tale esset, negamus tamen propterea à quibusvis privatis nullo servato judiciorum ordine, quantumvis inveteratum & cognitum errorem, ita damnari posse, ut à damnatoribus nulla sit iusta provocatio.*

Refutatio secundæ rationis Poucheni.

Huic primæ rationi secundam subiicit, in qua repetit, nostrum illud dogma ab Ecclesiis Lutheranis iaminde ab exhibitione publicæ Confessionis Augustanæ, pro prava & perniciosa hæresi, communibus omnium sincerorum doctorum suffragiis, ex Scripturæ & antiquitatis testimoniis falsiratis convictum & damnatum fuisse. *Hæc quidem ab eo dicuntur, at nullis testimoniis probantur. Nos igitur invictis & immotis testimoniis, ex praxi superiorum temporum probare volumus. Vt vi enim vsque quaque nostra sententia omnibus Lutheranis semper placuerit: tamen primùm illa non vsque adeò vel à Theologis, vel à Principibus Lutheranis, vel denique ab ipsis Augustanæ Confessionis Ordinibus, improbatam fuisse, vt propterea sibi fas ac jus esse existimârint, nos absentes tanquam hæreticos & à pace religionis exclusos damnare. Hanc æquitatem jam inde ab initio reformationis ostendisse Principes atque Ordines ipsos, in sequentibus probabimus.*

1. Testimonia quibus probatur Zuinglii doctrinam ante hæc tempora non fuisse ab Ordinibus Augustanæ Confessionis aut Theologis damnatam.

Cùm enim Pontificii hoc inprimis vrgerent, in omnibus propè Conventibus, ut Zuinglii doctrina disertis verbis damnaretur, vtque Zuinglianis publica imperii pax negaretur, ne Transsubstantiationis dogma corrueret, & Illustrissimi Principes Ordinesque intelligerent, quò illa Pontificiorum postulatio spectaret, eam modò dissimulabant, modò apertè denegabant. Atque inprimis, cùm decretum esset in Spirensi conventu, Anno 1528. Ne doctrina eorum, qui de Cœna Domini secus docent quàm Ecclesia, recipiatur, nevè Missa aboleatur, &c. *Elector Saxoniæ aliique Principes non modò illud recipere simpliciter recusârunt, sed scripto etiam apertè his verbis responderunt:* Constare satis omnibus, quid de corporis atque Sanguinis Christi præsentia in suis Ecclesiis doceatur, neque longiore opus esse explicatione: attamen quod ante sæpè dixerint, nunc iterum repetere: Nondum videlicet, in illos qui secus doceant, eiusmodi faciendum Decretum, eò quòd ejus Doctrinæ defensores, neque vocati sint, neque auditi. Quam autem non sit decorum, nec æquum in rebus tam arduis aliquid vllo tempore statui, non auditis iis, quorum interest etiam atque etiam esse considerandum. *Ex his verbis apparet, non modò à Principibus & Ordinibus Augustanæ Confessionis, aut nostrum dogma, aut nos ipsos, pro hæreticis tum damnatos non fuisse, sed ne æquum quidem illis visum esse, ut non auditi & non convicti ex Pontificiorum sententia damnaremur.*

Anno 1529. *in Colloquio Marpurgensi non* 2.

qui-

quidem plena concordia, sed tamen amicitia quædam, & fraterna charitas promissa fuit inter Lutherum *collegasque eius, &* Zuinglium *atque* Oecolampadium.

Anno 1530. *cùm rursus interpellati essent iidem Principes, vt vnà cum Imperatore & aliis Ordinibus Imperij deliberarent, quomodo coercendi essent ii, qui de Cœna Domini secus docerent, quàm Ecclesia: hoc etiam decretum recipere noluerunt, quod rursum intelligerent, quorsum conatus iste adversariorum tenderet.*

4. *Cùm Suinfurtum Ordines Anno* 1532. *convenissent, & hunc denuò lapidem Cæsariani intercessores volverent, vt Principes atque Civitates, Augustanam Confess. approbantes, pollicerentur, se nihil in suis Ecclesiis innovaturos, nec sese cum illis conjuncturos, qui diversam doctrinam de Cœna Dom. sequerentur, ne tum quidem vlla fieri potuit distractio, nedum condemnatio. Quinetiam Argentinensis Senatus cum se ita Augustanam Confess. amplecti in eo conventu testaretur; ut interea non recederet à Confessione, quam cum reliquis trib. Civitatibus Augustæ anno* 30. *obtulerat: id facilè à Principibus Protestantibus obtinuit, ut qui liberè tunc faterentur, eam Confessionem quatuor Civitatum quam Bergenses isti in Formula Concordiæ, titulo de Cœna Dom. tanquam Zuinglianam apertè damnant, ab Augustana, quod ad doctrinam attinet, reipsa non dissentire, ideoque nec se gravari, & huic cum sua subscribere.*

5. *Eodem anno cum Neroberga quoque Conventus indictus fuisset, & iterum à Pontificiis nostrorum damnatio quæreretur, ita transactum est, ut rursus irriti conatus fierent eorum, qui Zuinglianam doctrinam proscriptam volebant.*

6. *Anno* 32. *&* 35. *Vualdensium Confessio, Helveticæ conformis à Luthero non modo non damnata, sed publicâ potius Præfatione approbata & commendata fuit.*

7. *Secuta est annis* 36. 37. *&* 38. *solennis illa inter inferioris & superioris Germaniæ Ecclesias concordia, qua Confessio Helvetiorum cum ejus declaratione Vuittenbergæ primùm, deinde Schmalcaldiæ, & postremò Isenaci, in publicis Conventibus Ordinum proposita, lecta, approbata atque rata habita est, non solùm à* Luthero *aliisque Theologis, sed etiam à Principibus & Ordinibus Augustanæ Confessionis.*

8 *Etsi verò Lutherus, sic instigatus à quibusdam, ab ea Concordia aliquot post annis recessit, ut rursus in Zuinglianos scriptis suis inveheretur, & nonnullos etiam Principes atque Theologos ad illos damnandos incitare videretur: tamen id nullo publico Ecclesiarum vllarum consensu ac ne collegarum quidem ipsius approbatione factum fuit.*

In Vuormaciensi Colloquio Anno 57. *habito, cùm ab aliquibus, tum Augustanæ Confessionis, tum Papisticis Ordinibus proposita Zuinglianorum fuisset condemnatio, tam abest ut illa approbata fuerit, ut potius Gallicarum Ecclesiarum Confessio à præcipuis Theologis commendaretur.* 9.

Ne quis autem hæc Philippi *favore erga Zuinglianos facta esse putet, audiamus quæ eius obitum sint consecuta. Ergo anno* 1560. *cùm Ienenses Theologi publicam supplicationem edidissent, quâ Synodum ex suis tantùm cogi à Ducibus Saxoniæ, atque etiam aliis postulâssent, in qua soli ipsi de condemnandis Zuinglianis absentibus deliberarent, ne tum quidem auditi sunt.* 10.

Neque id etiam in Naumburgensi conventu anno 61. *obtinere potuerunt, quamvis id accerrimè agerent & procurarent adversarii.* 11.

Et tandem anno 66. *satis apertè Principes ipsi ostenderunt, in sua responsione ad Cæsarem, quàm iniquum & sibi illicitum esse existimarent, à se dissentientes in hoc dogmate, suis præiudiciis damnare, præsertim absentes & inauditos.* 12.

Tertiæ rationis Poucheniana refutatio.

In tertia ratione Poucheniana adversus Palmerii tertiam Nullitatem audet affirmare, frustra tentatam à Lutheranis fuisse aliquoties, viam ineundæ cum Zuinglianis concordiæ. Eventu enim ipso atque experientiâ comprobatum fuisse, rem non seriò à nostris agi, sed prætextu simulatæ concordiæ, nostros nihil aliud quæsiisse, quàm ut sic commodius in Lutheranas Ecclesias suum venenum clam & per cuniculos instillarent. Vnde colligit, omnem illum laborem concordiæ ineundæ, non tantùm irritum, sed & perniciosum tum olim fuisse, tum etiam in posterum fore: ideoque necessarium omnino fuisse remedio damnationum adversus nostros vti. *Proferre autem debuit* Pouchenius *aliquot Lutheranorum tam solliciti conatus, tamque operosi laboris ad ineundam cum Zuinglianis concordiam, eosque ab errore ad viam veritatis revocandos, testimonia: atque ex illis demonstrare, per nos solos stetisse, quo minus vel syncera concordia, tum sanciretur: vel si sancita aliquando fuit, nostrorum culpâ illam diremptam fuisse. Ter ad summum vivente adhuc* Luthero *Zuingliani cum Lutheranis de Cœna Domini contulerunt, & de ineunda concordia egerunt: Marpurgi semel Anno* 29. *deinde Vuittenbergæ anno* 36. *Postremo Schmalcaldiæ anno* 37. *Quisquis verò diligenter & syncerè acta horum Conventuum evolverit & examinârit, facilè intelliget, à quibus pacta concordia sincerius fuerit expetita & observata, & per quos violata & interrupta. Ac*

de Marpurgensi quidem supra diximus, quòd etsi plena illic concordia sanciri nequiverit (tùm quòd de hac sola quæstione non planè conveniret inter utriusque partis Theologos, num verum corpus & verus sanguis Christi, pani & vino Cœnæ corporaliter insint: tum quòd longiorem moram non patiebatur contagiosus ille morbus, quem Sudorem Anglicum vocabant, qui totum oppidum invaserat, & mirè ibidem grassabatur) tamen & ea capita doctrinæ, in quibus utrique, tum in hoc Articulo de Cœna, tum in reliquis consentirent, diligenter & perspicuè, non à nostris, sed à vestratibus, ibi conscripta fuerant. Et sanctè utrinque iuratum ac promissum, fore ut deinceps alii in alios Christianam charitatem colerent, & exercerent: mutuisque precibus utraque pars assiduè à Deo peteret, ut verum intellectum ipsis largiri, & constabilire in eo de quo adhuc utrinque non constabat, dignaretur. Quæ hîc ergo captiones, quæ insidiæ, quæ verborum aut phrasium obscuræ ambiguitates, ut Pouchenius cavillatur, nostris obiici possunt? Imò quæ condemnatio ibi sancita, quum utrique pariter sibi veritatem sui dogmatis à Deo revelari precarentur? Scimus quidem multa falsa paulò post, de hoc Colloquio in odium Zuinglii, tum per Germaniam, tum per alias regiones, sparsa fuisse, quasi ille aut pleraque retractâsset, aut propter metum plebis cui præerat, suam de doctrina Cœnæ sententiam non ausus esset revocare. Sed eiusmodi criminationes & manifestas calumnias Bucerus ipse, utriusque partis intercessor, solidè ac verè mox refutavit, tum in Præfatione quam suis Commentariis in Evangelia præfixit, tum in Epistola quam præmisit libello de non habendis simulachris in templis: In quibus fusè & verè explicat quid, quomodo, quibusque de causis Marpurgi Luthero concessum fuisset, ut nunc nihil opus sit ea refricare. Qui porrò priores eas pactiones Marpurgi subscriptas, sint transgressi, tum ex Epistola Lutheri ad Iacobum præpositum Bremensem concionatorem, tum ex Epistola Melanthonis ad Gerolitium Pastorem Brunsvicensem, omnibus jam diu apparuit: Multò verò clarius ex literis eiusdem Lutheri ad Illustrissimum Principem Albertum Marchionem Brandenburgensem anno 1532. scriptis: ac postremò ex aliis eiusdem literis ad Senatum populumque Francofordiensem, anno 33. evulgatis, quibus & Principem illum, & Francofordienses contra pacta conventa Marpurgi subscripta, hortatur: non modo ut sibi à Zuinglianorum doctrina caveant, sed etiam eos finibus suis pellant: nec quicquam cum illis communicent. Et postremò ex libro eiusdem de privata Missa, quem eodem anno 1533. edidit: nullâ certè re à nostris offensus, ut qui semper diligenter caverunt per totum septennium, ne quicquam, quod paci Ecclesiarum officeret, aut pacta illa Marpurgensia violare videretur, committerent: suam duntaxat innocentiam, & eorum qui cum ipsis sentirent defendere adversus eiusmodi accusatores privatis literis contenti: uti ex literis Tigurinorum Theologorum ad præfatum Principem scriptis, & postea editis, patet. Nisi quod Tigurini eo ultimo Lutheri scripto graviter offensi, tandem impulsi sunt, communi Ecclesiarum suarum consilio Apologiam conscribere, quâ doctrinæ suæ & rationem redderent, & calumnias Lutheri ac sequacium ipsius depellerent: Eam tamen Apologiam typis non evulgârunt, ne consilia eorum interrumperent, qui jam tum in hac sopienda contentione toti erant. Quid ergo hic habet Pouchenius quod cavilletur, frustra tentatam toties cum nostris conciliationem? De formula autem Concordiæ Vuittenbergæ concepta, & Smalcaldiæ demùm confirmata, multò magis etiam idem dici potest. Quomodo enim impiis, aut subdolis phrasibus sese isti ab Helvetiis ibi deceptos conqueri possunt: quum neque ipsi præsentes adessent: neque capita concordiæ illius conscripsissent: sed Melanthon ipse, Bucerus & alii, consensu tum Lutheri, tum totius illius conventus, ad id selecti & deputati? Quinimò quum ea Helveticis Theologis essent per Bucerum ipsum communicata, non nisi cùm magis dilucida explanatione ea probare voluerunt: quòd multa in eis tum obscura, tum ambigua comperirent. Tandem verò ut omnibus pateret, quàm candidè illi in componenda hac controversia, & firma solidaque concordia ineunda incumberent: & ut Luthero ac reliquis satisfacerent, qui paulò ampliorem quorundam Articulorum suæ confessionis explanationem, de Ministerio præsertim & Sacramentis, desiderabant: valdè dilucidam eorum Articulorum declarationem Confessioni addiderunt: quàm Lutherus ipse ad singulos Articulos illos respondens, & approbavit, & præclaro testimonio, in sua ad Helveticas Civitates responsoria epistola, ornavit: omnem deinceps eorum quæ hinc inde non satis dilucidè de Sacramento Cœnæ aut dicta, aut intellecta essent, compositionem, Bucero & Capitoni committens. Laudavit etiam inprimis Helvetiorum studium ad hanc concordiam ex animo promovendam. Si quid ergo fraudis, si quid simulationis, in hac concordia & conciliatione fuit, id certè Helvetiis nullo pacto imputari, cum veritate potest, qui clarè semper protestati sunt, se eatenus capita Vuitterbergensis concordiæ, aliasque conciliationis conditiones recipere, quatenus cum Articulis Confessionis suæ per omnia convenirent, neque planè eorum sensui in ullo repugnarent, aut quicquam in iis vel immu-

immutarent vel infirmarent. *Has perspicuas conditiones sine vlla exceptione* Lutherus *&* *reliqui omnes intellexerunt & approbârunt. Quomodo ergo se deceptos isti conqueri possunt falsâ & ementitâ phrasium suarum imitatione, ut* Pouchenius *impudenter scribit? Apertè enim & sincerè hoc semper præ se tulerunt Helvetii, se neque sententiam neque mentem suæ Confessionis vllo modo mutare constituisse: tantum abest, ut suos loquendi modos sacramentales & Scripturæ proprios vsquam abjecerint. Neque is fuit* Lutherus *qui vel facilè peregrinis aut novis locutionibus decipi potuerit, vel de pietate & sinceritate* Buceri & Capitonis, *quibus totum negotium concordiæ commisit, dubitârit, aut contra charitatem quicquam sinistri de iis suspicari debuerit. Quod si vllis ille* Buceri *actiones rationesque pacis & concordiæ, in hac Sacramentaria controversia sanciendæ, meritò suspectæ esse potuerunt, habebant certè Zuingliani, potius quàm alii vlli, quod in eis desiderarent, ut ex literis illorum mutuò hinc inde scriptis demonstrari potest. Verùm quòd hæc concordia tantis laboribus per totum triennium conciliata, vix integrum biennium duravit, Dei fuit iustum judicium, qui ostendere tamen voluit, vtri sincerius ad hanc controversiam sopiendam accessissent. Cùm enim Zuingliani perpetuam & priorum omnium offensionum oblivionem sancitam esse sperarent: quemadmodum ipsi constituerant nihil posthac acerbè & contumeliosè in quenquam aut scribere, aut publicè declamare: ita confidebant omnino* Lutherum *in Sanctis suis promissis & Protestationibus constanter perseveraturum. Sic enim inter alia ad eos scripsit:* Itaque amanter rogo P. V. ut dent seriò operam, quo tam apud vos, quàm apud vestros, vociferatores illi, qui adversus hanc nostram concordiam debacchabuntur, suos clamores cohibeant, populumque simpliciter doceant: & hoc totum concordiæ negotium illis curandum relinquant, qui ad hoc vocati & idonei sunt (*Bucerum & Capitonem intelligit*) ut & nos vicissim tam in scriptis, quàm in concionibus penitus quiescemus: & ab ejusmodi clamoribus adversus vestros abstinebimus, ne vllam impediendæ concordiæ occasionem præbeamus, quam & nos ex animo videre cupimus, ut Deus novit. Et quidem hactenus clamorum & digladiationum abundè satis fuit, si iis aliquid promoveri debuisset. Hoc verò inprimis vos oratos velim, ut de me vobis ea omnia polliceamini & statuatis, quæ de eo, qui & ex animo vobis sit affectus, & in quo nihil eorum desideraturi sitis, quantum in mea fuerit potestate, quæ ad promovendam concordiam iuvare & inservire valeant. Hoc Deus ipse novit, quem in animam meam testem appello. Nam dissidium hoc neque me, neque alium quemquam iuvit, sed damni multum multis attulit: ut inde nihil vnquam vtilitatis & boni sperari, vel olim potuerit, vel deinceps possit. *Hactenus Lutherus. Quid ergo inde sperari potuit à Zuinglianis, quàm ut perpetua foret hæc concordia, nec temerè ab ipso Luhero interruptam iri? at magno suo dolore non multò post contrarium experti sunt. Nam anno 39. in Libro de Patribus & Conciliis* Zuinglium *Nestorianum fuisse asserit, quòd videlicet Divinam in Christo Naturam dolores passam fuisse negaret. Et conquerentibus per literas de hac injuria atque concordiæ violatione* Tigurinis, *ille nihil quidem respondit, sed anno rursus 42. libellum edit de Precibus contra Turcas: in quo præter alia, causam cur Turcæ ita grassarentur, in Zuinglianos confert. Hæc tamen Helvetii ita patienter ferebant, & suo silentio emollire hujus viri iracundiam tam studiosè conabantur, ut eorum socordiam multi boni viri & pii accusarent: quasi toties provocati, neque suæ existimationis, neque publicæ veritatis vllam rationem haberent, adeò ut tandem silentium abrumpere coacti,* Apologiam *conscriberent, in qua & doctrina tota* Zuinglii *breviter cum veterum Patrum doctrina conferebatur, & adversariorum criminationibus modestè respondebatur. Cumque anno 44.* Lutherus* *repugnantibus ejus Collegis ederet Annotationes suas in Genesin, & postremam suam Confessionem de Cœna: in quibus libris non modò frequenter in Zuinglianos invehitur, sed eos etiam palàm hæreticos, Sacramentorum hostes, & perditos, æternumque damnatos appellabat,* Tigurini *iustis & magnis de causis adversus illam Confessionem aliam conscribere impulsi sunt. Hæc cum ex historia fusius cognosci possint, quis* Pouchenio *credet, asserenti, in concordia nobiscum sancienda & stabilienda laborem, toties per nostros irritum factum fuisse? aut ipsorum Ecclesiis perniciem aliquam, vel tum intulisse vel jam adhuc inferre? quasi non ab ipso* Luthero, *nullâ ipsi præbitâ à nostris occasione, à promissis atque juratis concordiæ conditionibus, discessum prius fuerit, quàm à nostris? Quæ ergo* Pouchenius *hic nobis subterfugia, quas insidias, quos dolos vel impingere, vel firmis testimoniis probata ostendere poterit, quæ non potius in suos contorqueantur, qui omnes pacis vias & conditiones, non modò violare & aspernari, sed & obstruere totis viribus ab eo tempore conati sunt.*

Refutatio quartæ rationis Poucheniі.

His addit Pouchenius quartam *rationem, cur superfluum atque inutile fuerit, nos de novo*

novo ad causam dicendam vocari, atque novum iudicium institui, ad nos induratos iterum convincendos, aut in viam revocandos: Quòd *nimirum* omnes judices, omneque judiciorum genus defugiamus. *Hoc autem sophisticum est. Ostendit* Palmerius *in prima Nullitate, Bergenses Patres incompetentes esse judices hujus causæ nostræ: tum quod neque nos illorum Ecclesiasticæ censuræ aut jurisdictioni subiiciamur: tum etiam, quòd in illos judices, vel arbitros non censenserimus. Ex his verò male colligit* Pouchenius, *Nostros omne genus judiciorum defugere, & nulli judici sese, suamque doctrinam subiicere velle, qui in nostras Ecclesias summum jus non obtineat. Si autem non omnem judicem repudiant, qui privatos duntaxat, & sese extra muneris sui metas efferentes judices recusant. Imò nos ab Illustrissimis Principibus petimus, ut juxta veteris Ecclesiæ morem laudatissimum, liberam Synodum indicere & convocare dignentur, in qua nostri adesse & audiri possint. Hoc autem Bergensium culpâ impetrare non possumus.*

Refutatio quintæ rationis Pouchenii.

Quinta *ratio* Pouchenii *est*, quòd nec ipsi tali judicii ordine in Lutheranis Ecclesiis damnandis vtamur, qualem ab ipsis postulemus: quippe qui passim dogma ipsorum de Consubstantiatione & Vbiquitate horrendis epithetis conspuamus. *Quum autem fateatur* Pouchenius *illas suorum postremas condemnationes, & consilia subscriptionum, eò tendere, non ut dogmatis nostri falsitas simpliciter commonstretur; quod privatis scriptis fieri potest, sed ut exteræ Ecclesiæ publicâ excommunicationis sententiâ, tanquam hæreticæ damnentur & à pace Ecclesiæ seiungantur, nihil commune habent illorum condemnationes, cùm iis quæ nostris à* Pouchenio *obiiciuntur. Aliud enim est disputare, & verbis dogma improbare aut tanquam falsum confutare, illudque propriis coloribus depingere, ne fallat quenquam: aliud autem omnes Ecclesias secum non sentientes, à privatis aliquot hominibus inauditas, ita hæreseos condemnari, ut post hac propter vnum vel alterum controversum dogma, ab Ecclesiarum consortio & pace excludantur. Hoc sine legitima causæ dictione & cognitione in Ecclesia fieri nec potest nec debet. Neque etiam probari potest nostros quicquam simile in Lutheranos, aut olim egisse, aut hodie conari. Hæc de rationibus Pouchenii adversus hypothesin tertiæ Nullitatis Palmerii.*

Theseos Palmerii confirmatio.

Thesis verò Palmerii *hæc erat:* Legitimum judiciorum ordinem pervertere eos, qui indictâ & incognitâ causâ, & partibus non modò non auditis, sed etiam ne citatis quidem aliquos condemnant. *Hanc thesin tanquam certissimum axioma, ab omnibus gentibus probatum, & in rectis omnium judiciis vsurpatum, pluribus exemplis confirmârat* Palmerius. Pouchenius *verò hæc testimonia & exempla ut eludat, ad ea nihil aliud respondet, quàm paralogismum esse à particularibus factis, ad vniversalem legem: cùm tamen non particularia facta duntaxat protulerit ex Scriptura* Palmerius, *sed etiam legem ipsam publicam & vniversalem à Deo ipso de ordine judiciorum sancitam Exod. 24. & Deut. 17. Et quia* Pouchenius *hanc legem à* Palmerio *recens excogitatem, & prius toti Ecclesiæ incognitam, huncque morem judiciorum inauditum esse, persuadere conatus est*, Alpastes *contrà Thesin Palmerianam confirmat porrò etiam*, primo, *ex fine Synodorum in primitiva Ecclesia celebratarum*: secundò, *ex earundem Canonibus & legibus Imperatoriis*: tertiò, *ex Orthodoxorum quoque Patrum & Doctorum, tam Græcorum, quam Latinorum testimoniis*: quartò, *ex ipsa quoque Augustana Confessione.* *Pag 387 &c. Pag 376. &c. Pag. 413.*

Ad quartæ Nullitatis confutationem responsio.

Quarta *Nullitatis causa, ob quam* Palmerius *Condemnationes Bergensium nullius authoritatis esse debere putat, est*, quòd omnibus Lutheri libris, eandem quam Scripturæ sacræ, & primis quatuor Ecclesiæ Conciliis auctoritatem tribuant: *eo consilio*, ut omnes post hac in eos libros, æquè ac in ipsum Dei verbum jurare compellant. *Pouchenius in prima sua ad hæc responsionis parte ait*, Nos ideò extenuare Lutheri scripta, quòd in iis perspicuis Scripturæ testimoniis nostram de Cœna Domini doctrinam protriverit, *&c. Quod autem ad disceptationes cum* Luthero *ipso à nostris olim habitas attinet, cur tandem* Valdensium *Confessionem, quæ eadem cum nostra est, ita probavit ille, ut nihil diversum, aut contrarium illos à veritate sentire fateretur? Oportuit certè* Lutherum *tum propriæ conscientiæ testimonio, tum* Valdensium *scriptis & rationibus superatum fuisse. Vbi est igitur illa firmitudo argumentorum* Lutheri, *quibus adversarios suos protrivit? Quid præterea movit* Lutherum, *ut apertè cùm Helveticis Ecclesiis biennio post, concordiam sanciverit, approbatâ eorum tum Confessione, tum declaratione, in qua eandem prorsus doctrinam se profiteri non dissimulârunt, quam & prius & hodiè etiam num tenent. Annon quòd eam sensisset esse vim veritatis, ut ei amplius obsistere nec vellet, nec posset? hoc enim apertè fatetur ipse in Epistola sua ad Helveticas Civitates.*

Secundi capitis responsionis Pouchenii ad 4. Nullitatem refutatio.

In secunda *responsionis suæ parte ad hanc* quartam *Nullitatem negat* Pouchenius, quòd ipsi scripta Lutheri Sacræ Scripturæ &

& primis Ecclesiæ Conciliis exæquent: & sic firmiter illis inhæreant, ut æquè in scripta Lutheri, atque in ipsum Dei Verbum homines jurare compellant. *Hanc autem Protestationem facto contrariam esse supra ostendimus, quum ageremus de altero Torgensi Conventu suprà vbi inter alia indicavimus, in ipsa Formula Concordiæ Torgenses & Bergenses apertis verbis fateri*, se nullam aliam fidei Confessionem recipere posse aut velle, quæ non conveniat cum scriptis polemicis & interpretatione Lutheri, ad quæ omnes fidei Articuli referendi sint. *Fatetur etiam* Pouchenius, *ipsos Lutheri scriptis tantum ponderis tribuere, ut in rebus fidei illis* NITANTVR. *Hoc nihil est aliud, quàm* Lutheri *scripta pro regula fundamentali fidei, non minus quam libros Canonicos constituere, ex quibus solis liceat de veritate aliarum doctrinarum judicium facere, ut habet etiam* Præfatio *libri Concordiæ. Adhæc si solâ sacrâ Scripturâ contenti sint, ad stabiliendam Ecclesiarum suarum doctrinam: quid tot gradibus librorum, atque humanorum scriptorum opus fuit, ad hoc novum corpus efformandum, & fundandum, quod postea omnes Ecclesiæ cogerentur subscribere? Deinde, si non ob personæ authoritatem, sola* Lutheri *scripta in tanto habent pretio, cur aliorum scripta, quæ inde ab initio à Lutheranis Ecclesiis non minus approbata, & communi ac publico consensu recepta & subscripta fuerunt, quàm* Lutheri *scripta, non eodem habent loco, pretio & authoritate? Cur illis abrogatis novum Corpus hoc in illorum locum substituunt? Præterea nolunt scripta* Lutheri, *æquè ut aliorum, ad examen Scripturæ Sacræ exigi: & Ecclesiæ in illis examinandis & diiudicandis eam libertatem præcîdunt, quàm ipse* Lutherus *ei vltrò concessit. Res ipsa igitur loquitur, Bergenses cum suis,* Lutheri *scripta pari omninò dignitate & authoritate habere, quam veteres non tantum Symbolis illis tribus, quibus isti apertè scripta* Lutheri *comparant, sed etiam ipsi sacræ Scripturæ tribuerunt, ex qua sola de veritate doctrinæ judicandum, & condendos fidei Articulos* Lutherus *ipse fassus est.*

Quintæ nullitatis confirmatio, & Pouchenii ad eam responsionis confutatio. De modo agendi in conscriptione & subscriptione Concordiæ Libri.

In refutatione quintæ & vltimæ *Nullitatis Palmerianæ, ait Pouchenius, Palmerium* fingere, quicquid in forma colligendarum subscriptionum ab istis sex Theologis factitatum esse dicat. *Ipse autem pollicetur*, se ex vera rei commemoratione commonstraturum vana esse hæc omnia: *ut supra in refutatione eius indicavimus, quo benevolum Lectorem remittimus, ut sequentia rectius ac melius intelligat, præterquam autem, quòd Pouchenius vera horum initia minimè attingit, sed callidè subticet; sic præterea suam hanc narrationem contexit, ut quibus de articulis loquatur, nemini facilè constare possit. Est enim tota hæc eius narratio non modò confusa, sed etiam valdè incerta & ambigua.*

Initia turbarum in Saxonia longè alia fuerunt quàm Pouchenius narrat.

Quod igitur ad illa initia attinet, quibus Flacciani & Vbiquistæ, Sacramentariis, Saxoniam vexantibus, ut inquit Pouchenius, sese opposuerunt, longè alia fuerunt, quàm ipse narrat: nisi per Articulos illos paucos à Vuirtenbergicis Ecclesiis, seu potius ab ipso Shmidlino, *primùm conscriptos, illos intelligat, qui Torgæ anno* 1571. *à Quindecimviris conscripti fuerunt. Hinc enim factum est initium harum condemnationum adversus, quos ita vocant, Sacramentarios. Sic autem se res habet, ut ab initio etiam operis hujus indicavimus. Quum vtraque Saxoniæ Academia, Lipsensis & Vuitebergensis anno* 71. *ex scriptis* Lutheri & Melanthonis, *atque eo potissimùm Corpore doctrinæ, quod tam in omnibus Saxonicis, quàm in aliis etiam ac vicinis, remotisque Ecclesiis, indubitatam authoritatem obtinebat, sinceriorem doctrinam repetiissent, De Ascensione Christi in cœlos & Sessione eiusdem ad dexteram Patris: de hypostatica duarum naturarum in ipso vnione: ac denique de vera præsentia ac communicatione Corporis Christi in Cœna: editâ Cathechesi Latinâ & Repetitione Dresdensi Germanicâ: Hac, inquam, occasione cœperunt novi isti reformatores, non modò scriptis suis virulentissimis, Academias istas calumniari, & quasi Sacramentarias passim traducere & damnare: sed aliis etiam artibus præcipuas illarum Academiarum doctores & professores persequi. Nec prius à sua illa insectatione, calumniis ac odiis plus quàm Vatinianis destiterunt quàm aliquos eorum ad Palinodiam, aliquos etiam in exilium pepulerunt. Hæc sunt vera initia, ut ex initio quoque huius libri intelligi potest, quibus reformationem doctrinæ & Religionis procurârunt Vbiquitatis Patroni; quæ non modò dissimulat* Pouchenius, *sed malitiosè etiam pervertit: & impiorum illorum ac doctorum virorum odium & invidiam traducit, illis falsò adscribens, quòd Lutheranas Ecclesias, propter falsarum opinionum refutationes, virulentissimè & acerbissimè insectarentur & calumniosè proscinderent. Scilicet pravæ & Sacramentariæ opiniones istis hominibus sunt, quæcunque monstrosam illorum Vbiquitatem refellunt ac detestantur. At si hic quoque periculum aliquod suberat, non tamen vnius aut alterius Ecclesiæ judicio standũ erat, quæ vetere doctrinâ relictâ aut Vbiquitariorũ, aut Flaccianorũ dogma amplexæ erant: ut de Ienensibus, Brunsvicensibus & aliis constat; sed priusquam in illos de Academiis & Ecclesiis Sax. benè meritos viros sæviretur, cogenda fuit libera Synodus,*

non

non quindecim tantum virorum, sed omnium Ecclesiarum, ut tum vtrunque illud scriptum liberè ac solidè ex verbo Dei examinaretur, & cum receptis iam in eorum Ecclesiis scriptis, diligentissimè communi omnium consensu conferretur, sicut illorum authores postulabant: tum eorum authores liberè in sua defensione audirentur, sicuti antiquitus fieri consuevit. Ac contrà isti scriptis quidem suis privatis, insolenter pro cuiusvis libidine, scripta illa suggillârunt, magis quàm refutârunt: adeò, ut appareret illos privatis suis affectibus indulgere, potius quàm publicam Ecclesiarum pacem & vtilitatem quærere. Adhibitæ sunt etiam gravissimæ adversus illarum Academiarum rectores & Professores, comminationes: donec tandem in carcerem coniectos, aliquos eorum ad palinodiam minis & terroribus adigerent. Tam strenuè ergo debellatis & depulsis suis Antagonistis, cœperunt strenui isti bellatores tandem Conventus agere, in quibus sine defensione legitima, & libri illi alioquin eruditissimi ac vtiles, & eorum authores damnati sunt. Hinc Torgense illud conciliabulum à quindecim viris celebratum, in quo Articuli per Thesin & antithesin conscripti sunt, vt ab initio indicavimus: quos studiosi, ac præsertim stipendiarii Electoris omnes subscribere coacti fuerunt, nisi suis stipendiis privari mallent: & catalogus prolixus subscriptionum publicè ad alios terrendos editus est, ut magis numero quàm ratione vincere velle viderentur. Iudicent jam pij Lectores, an nihil sit in hac procedendi ratione reprehensione dignum, nihil iniquum, nihil violentum, ut volunt isti.

Quum autem Torgenses illi Quindecim viri in suis illis Articulis Vbiquitatis dogma refellerent ac repudiarent, non potuere etiam tum Vbiquitarii & Flacciani dissimulare, quàm non per omnia illis probarentur Quindecim virorum Torgensium scripta & sententiæ: quæ etsi in Sacramentarios, ut vocant, rectà ferrentur & sævirent, parcebant tamen Melanthonis *tum famæ & authoritati, tum etiam eius scriptis, quæ isti simul damnata volebant. Hinc magnæ contentiones & concertationes inter Flaccianos Vbiquitarios & Torgenses illos ortæ sunt. Et ita apparet, utranque illam rationem, quam prætexit* Pouchenius, *ut probet, suos iustam causam habuisse ad novas istas condemnationes in nos instituendas, culpâ potius Vbiquitariorum niti, quàm legitimo vllo fundamento: quum non jam Sacramentarii, quos ita vocant, in illos committerentur, aut illos jam infestarent: sed illi ipsi inter se decertarent, An ex Vbiquitatis principiis, an verò ex verbis Cœnæ præsentia Corporis Christi in pane constituenda esset? Item, an retinenda essent* Philippi *scripta, an verò tanquam sacramentaria damnanda? Hæ fuerunt harum contentionum & turbarum vera causa: ad quas componendas opus fuit ad legitima remedia recurrere, hoc est, quærenda communi omnium Ecclesiarum, invicem dissidentium, consensu reconciliationis & veræ concordiæ via: non autem ab ullis particularibus sive Ecclesiis, sive Theologis, aliquid tentandum aut præsumendum propria sua authoritate, sicut* Pouchenius *ait Vuirtenbergenses fecisse, neque rogatos ab aliis, neque legitimè ad tantum opus vocatos. Quis enim Vuirtenbergensib. aut potius Tubingensibus hanc authoritatem dedit, ut soli Articulos tam affirmativos, quàm negativos conderent, quos postea reliquis omnibus Ecclesiis obtruderent?*

At inquiunt, in eum finem sunt propositi, non ut simpliciter & sine disquisitione approbarentur: sed ut singuli dispicerent, atque annotarent liberè quid approbatione, mutatione aut explicatione dignum censerent: ut postea expensis singulorum iudiciis, communis inde Concordiæ Formula constitueretur. Sit ita sanè. Sed quid Vbiquitarios movit, ut alios anteverterent? nisi fortè aut suspecta fuit illis aliarum Ecclesiarum diligentia: aut ipsi suam authoritatem aliis præferre voluerunt, ut ita suo dogmati promovendo quo iure, quavè iniuria diligentius studerent: & legem potius ipsi aliis darent, quàm ab aliis acciperent.

Sin verò Pouchenius *per illos Vuirtenbergensium Articulos intelliget illos, quibus Bergensis Pandora condi atque efformari, ornarique cœpit: errat primùm in historica narratione: neque enim Torgensium primus ille conatus ad opprimendos Sacramentarios omitti ab eo debuit, in prolixa sua de illorum in Saxonicas Ecclesias conatibus narratione: illis enim primùm sese isti Quindecim viri suis condemnationibus opposuerunt. Deinde ad submissionem illam quod attinet, qua priores illos suos Articulos dijudicandos omnibus proposuisse dicit, ea fuit ejusmodi, ut non omnium censuras aut animadversiones, vel admiserint, vel approbârint: sed eorum duntaxat quos secum sentire in doctrina Vbiquitaria deprehenderunt. Vnde in præclaro illo suo ad Electorem Saxoniæ Consilio volunt ad illos primùm ac potissimùm suam Pandoram mitti, quos certò scirent eius subscriptionem non detrectaturos. Quæ hic ergo libertas in dijudicandis, emendandis, explicandisque illis prioribus articulis, singulis relicta fuisse dicetur? cum nulla eorum ratio sit habita, qui expungendum prorsus dogma Vbiquitarium, & moderandam condemnationum formulam censuerunt? Deinde quis istos sex Patres, cum ad finem res esset deducta, & singulorum audita seu visa censuræ, judices constituit, ut de illis soli discernerent ac seligerent quæ admittendæ, quævè omittendæ animadversiones & in*

novum

novum suum corpus inserenda essent? Non fuit is certè animus aut intentio optimi Electoris: qui illorum quidem ea de re consilium audire cupivit, sed ita ut omnia ad liberam Synodum postea referrentur, quæ examinatis singulorum animadversionibus tandem communi omnium consensu, statueret, quid de illis esset retinendum, quidve expungendum. Hoc si Bergenses essent secuti, nec mandati fines Bergæ excessissent rectè fecissent. At cùm constet illos sibi solis totum hujus negotii judicium sine Ecclesiarum, aut jussu, aut consensu usurpasse, & Synodum clanculario suo consilio impedivisse: quis non animadvertat eos adversus omnem judiciorum ordinem manifestè peccasse:

Quod autem quærit Pouchenius, *Annon liceat extra Synodum in puram aliquam & sinceram doctrinæ formulam consentire, eamque tanquam doctrinæ & confessionis suæ symbolum, cum subscriptionum collectarum testimoniis, in publicum edere? Respondetur, primùm non licere privatis, Articulos fidei condere, etiamsi id consensu aliquot millium hominum fiat. Neque enim hic multitudo spectanda, aut sequenda est, sed veritas, & Ecclesiarum omnium consensus Verbo Dei congruens. Deinde multum interest, quomodo subscriptiones illæ sint collectæ: ut nihil per fraudem, nihil coactè, nihil violenter geratur in ejusmodi rebus, quæ conscientiam obligant. Postremò, sicut liberum est assentiri ejusmodi privatis scriptis, ita etiam liberum esse debet repudiare ea & recusare:* Omnia enim probate, *inquit Apostolus*, quod bonum est tenete. *Si ergo quibusdam Ecclesiis illa probentur, quibusdam verò improbentur: non debet nec potest quorundam approbatio & subscriptio, aliis improbantibus præjudicare: neque propterea damnandi aut excommunicandi sunt, qui illis suum assensum denegarint, donec controversi articuli publicâ Ecclesiarum authoritate fuerint ex Verbo Dei examinati & approbati. In eiusmodi enim publicis singularum aliquot Ecclesiarum dissensionibus necessariam esse Synodi generalis convocationem non solùm in tertiæ Nullitatis confirmatione judicatum est, sed probat etiam porrò Aspastes.*

Pag. 495 De hæresibus in & extra Synodos damnatis.

Quòd verò postea cupit Pouchenius subduci à nobis rationem, & conferri numerum hæresium, quæ in celebribus Synodis, publicisve Episcoporum suffragiis, cum iis quæ extra Synodum privatim refutatæ & damnatæ fuerunt: *frustrà id à nobis requirit. Neque enim dicimus*, nullas hæreses damnatas fuisse, nisi in communibus & generalibus Conciliis. *Sed hoc dicimus, nunquam publicas de doctrina controversias sopitas, nec passim grassantes hæreses, sine legitimo judiciorum Ecclesiasticorum ordine, sive in particularibus id fuerit Ecclesiis sive in provinciis, & diœcesibus damnatas fuisse, ut nunc à Bergensibus factum est.*

De extorti suffragiis.

Præterea Palmerium mentiri dicit *Pouchenius*, quod hujus libri architectos asserit consilium inter se cœpisse, de suffragiis & subscriptionibus, partim blanditiis & precibus efflagitandis, partim Principum quorundam authoritate & gratia exprimendis. *Id verò non solùm ex consultatoria illa epistola à Bergensibus Bergæ ad Electorem Saxoniæ scripta, sed etiam ex aliis rerum inde subsecutarum testimoniis & effectis probari potest, quæ suprà indicavimus. Ex quibus apparet huc omninò spectasse semper Bergensium studia, ut quoquo modo subscriptiones juxta præscriptum consilii illius sui extorqueant.*

Bergenses noluerunt ab initio Formulam suam subscriptis cōmunicari.

Quòd verò Pouchenius arguit, non fuisse hæc clam & occultè ab istis gesta, quia quædam exemplaria Concordiæ ad nos pervenisse ipsi fateamur: & legationibus aulas Principum Germanorum fatigare non desierimus, ut hoc opus non modo remorari, sed etiam impedire & evertere conatemur: *in eo suam ipse vanitatem prodit* Pouchenius, *qui quod de istorum consilio & mente & voluntate dicitur ab eventu, quem isti contra spem & expectationem postea experti sunt, falsum esse vult evincere. Atqui apparet ex illa ipsa Bergensium epistola ad Electorem* Augustum *huc omninò spectasse istos, ne liber ullis communicaretur, quorum suspecta sibi fides & doctrina esset, nisi post impetratas prius subscriptiones ab iis, quos certò confidebant secum per omnia sentire, & quorum nomina etiam ibidem exprimere non erubuerunt. Sic enim sperabant fore, ut impetratâ ab istis subscriptione facilius horum exemplo, eadem ab aliis quoque obtineretur: neque hujus consilii sui rationem præcipuam potuerunt prorsus dissimulare. Verebantur enim, si vel Sacramentariis, ut vocant, vel Pontificiis ipsorum dissensiones atque recusationes innotescerent, priusquam aliquorum saltem consensus fuisset impetratus, ne justam id exultandi occasionem utrisque daret. Sed fefellit eos sua ipsorum prudentia & quantumvis speciosus prætextus. Nam cùm plerique ex illis ipsis ad quos Liber ille transmissus fuit subscribendus, accuratius rem ipsam considerassent, factum est, ut nonnulli nihil sibi, sine consilio in re tanti momenti agendũ existimantes cum vicinis, & alii longo usu & rerũ Ecclesiasticarum peritiâ præditis consultarint, Librumque ipsum illis simul communicarint. Hinc factũ est, ut istorum de Orthodoxis, tacitis & emendicatis suffragiis ac subscriptionib., damnandis consilia, passim innotescere & divulgari cœperint: ac ad eos etiam tandem liber ipse pervenerit, authoribus illius planè vel invitis, vel inscii. Non ergo propter hunc insperatũ, & voluntati ipsorum contrarium successum, ulla ipsis gratia habenda est: cũ per eos non steterit, quin omnia rectè & subdolè acta & gesta, ex animi ipsorũ voto successerint.*

De Schmalcaldicis articulis in celebri conventu conscriptis.

Quæ porrò de Smalcaldicis &, Luneburgicis Articulis, deque repetitione Confessionis Saxonicarum Ecclesiarum conscriptis extra Synodum, nec nobis, nec Pontificiis, accersitis, *subijcit, eo ipso prodit ignorantiam rerum in Germania magnâ celebritate gestarum. Smalcaldici enim Articuli in celeberrimo Principum & Ordinum Imperii, qui Evangelium profitebantur, conventu, Anno 37. conscripti sunt præsentibus quàm plurimis præcipui nominis Theologis, inter quos etiam nostrarum erant partium* Bucerus *&* Capito. *Et eodem conventu adhuc durante, missa est declaratio Confessionis Helvetiarum Ecclesiarum, quæ à Luthero ipso postea probata est. Illum ipsum igitur ordinem in conscribendis Smalcaldicis illis articulis ad Conventum illum publicum observatum fuisse apparet, qui à nostris maximè expetitur. Atque optandum esset eundem hunc ordinem in Formula Concordiæ construenda aut approbanda Bergenses isti Patres diligenter ex sententia Illustrißimi Electoris Saxoniæ observassent.* Melanthon *etiam, nondum Calvinianus in Præfatione ad illa acta Smalcaldica docet, quæ sit tum necessitas, tum utilitas legitimarum Synodorum: eo præsertim tempore,* quo res multæ & magnæ, *ut Philippi verbis utar,* controvertuntur, quarum explicatio Ecclesiæ est necessaria.

De Luneburgêsibus articulis.

Ad Luneburg. Articulos quod attinet, fuerunt illi quidem in Conventu paulo celebriore, quàm fuit Bergensis conditi, sed à Saxonicis quibusdam tantum, & quidem non sine Bremensium & aliorum, cum quibus erat controversia, convocatione & præsentia: Et quamvis damnatio ibi facta de Alberto Hardenbergio *Bremensi Pastore magnis tumultibus causam dederit in urbe illa, tamen id aliquo Ecclesiastico & judiciario ordine factum est, quem Bergenses prorsus neglexerunt.*

De conscriptione Saxonicæ Confessionis.

Ad conscriptionem Saxonicæ Confessionis quod pertinet, non fuit necesse, nostros eò vocari & audiri, ubi nihil adversum nos, nostramque doctrinam tentare aut statuere Vuittenbergensibus in animo erat. Et quia ad solas Saxonicas res illa spectabat, satis fuit, si illarum consensu & approbatione Confeßio illa conscriberetur, quamvis aliæ quoque remotiores Ecclesiæ Vuittenbergæ ad illius & approbationem & subscriptionem convenerint. Longè autem aliud est, Confeßiones singularum vel Ecclesiarum, vel provinciarum conscribere, in quibus quid de singulis Christianæ doctrinæ capitibus illæ sentiant, quidque aut improbent, palam profiteantur: quasque postea aliis quoque Ecclesiis ad earum judicium explorandum communicent, quod nostros fecisse concedimus: sed non absque illarum saltem Ecclesiarum, in quarum usum conscribentur, convocatione & publicâ approbatione, vt Pouchenius *falsò prædicat. Aliud verò est novam fidei formulam, à recepta jam Confeßione alienam, & damnatos tum à vetere, tum à præsenti universali Ecclesia, Articulos continentem, à privatis aliquibus Theologis pro arbitrio conscribi, quæ toti Christianitati, postea clancularijs tantum coitionibus approbanda & subscribenda obtruduntur: eâ conditione, ut qui secus senserint, aut eam subscribere recusarint, à publica pace Ecclesiarum, tanquam hæretici, censeantur alieni. Hoc ipsum verò est quod Bergenses hoc suo libro moliuntur.*

A privatas nostrorum actiones Lutherani non acciti etiam.

Quod verò Vbiquitarii ad privata nostrorum consilia & actiones acciti non fuerunt, quum præsertim inter Helvetias & Sabaudicas Ecclesias Anno 49 concordia etiam sit inita reprehendi non potest. Non enim requirimus ab illis, ut adhibeamur ad privatas ipsorum consultationes, aut confœderationes: esset enim hoc iniquißimum & prorsus insolens, Sed petimus ne clancularijs aliquot Vbiquitariorum conciliis inauditi damnemur, & proscribamur. Petimus ut utriusque partis controversiæ publicè communi consensu examinentur in Catholica Ecclesia, ut manifeste appareat utra ex parte stet veritas, neque quisquam cogatur iis subscribere, quæ aut non probat, aut minus intelligit, donec accesserit publica & legitima omnium Ecclesiarum approbatio & consensus. Hoc a nostris in suis illis conventibus diligenter cautum & observatum est.

Vt damnetur Vbiquistarū doctrina ab orthodoxis.

At inquiunt, Nostros fidem atque doctrinam ipsorum quoque damnare. *Respondetur, distinguendas esse condemnationes quæ fiunt inter disputandum, ab illis quæ fiunt in præjudicium personarum, & integrarum Ecclesiarum: hoc est, distinguendas verbales dogmatum improbationes, ab excommunicationibus & proscriptionibus singularium aliquot, vel hominum, vel Ecclesiarum. Illæ liberè omnibus etiam privatis conceduntur, ista nequaquam. Illis si quando in Vbiquitarios nostri utuntur, non ideo vinculum pacis cum quoquam abrumpunt: agnoscunt enim eos nihilominus pro fratribus, nec eos excommunicant aut proscribunt: Vbiquitarii verò ne Ecclesiæ quidem Christianæ titulum relinquunt: nostrosque non modò Papistis, sed ipsi etiam Turcis exæquant. Neque tamen idcirco dicimus,* reorum assensum ad justam condemnationem requiri: aut neminem ullâ pœnâ, quam volens non approbet, coercendum. *Causæ dictionem, cognitionem, examinationem, convictionem, per legitimas probationes postulamus & quæcunque legitima judicia ipsis etiam facinorosis concedere solent, quæ leges jubent, quæ & æquitas ipsa barbaris etiam hominibus suadet.*

CAPVT

CAPUT XXXIII.

Subſcriptione & Approbatione Formulæ Concordiæ à quibuſdam Principibus & Civitatibus magno ſtudio flagitata, ab ijſdem verò conſtanter recuſata.

Ioan Caſimirus Palatinus ſuadet exteros etiam ad Synodum vocandos.

VLtimâ *Decembris Anni* 79. Ioannes Caſimirus *Palatinus* Ioanni Bipontino *Principi ſcribit, ſe vehementer probare Conſilium eius, de Conventu indicendo omnibus Ordinibus Auguſtanæ Confeſſionis. Sibi autem videri, quum exteri quoque pro membris Eccleſiæ habeantur, eos etiam ad hunc Conventum vocandos: quod à Pontificibus Romanis obtineri non poſſit, ut generale & liberum Conſilium conſcribant. Quare Gallos, Anglos, Scotos, Polonos, Hungaros, Helvetios, & Belgas non negligendos: alias non firmam & conſtantem futuram Concordiam. Conari nonnullos Imperatori perſuadere, aſſertoribus Auguſtanæ Confeſſionis imperet, ut Formulam hanc Concordiæ approbent & recipiant: hoc ipſo verò excitatum iri ſchiſmata, perſequutiones, præjudicia, &c.*

Reſpondet Bipontinus 8. *Ianvarii Anno* 1580. *fieri non poſſe, ut Imperator approbatores Auguſtanæ Confeſſionis adigat, librum Concordiæ recipiant, quum multi ex illis, nec Principes nec Ordines, nec Theologi in Imperio ſint: Nec etiam qui Formulæ Concordiæ ſubſcripſerint, exteros in Synodo facilè admiſſuros.*

Scribit etiam ad Landgravium 7. *Ianvarii Anhaldinorum Theologorum judicium de* Præfatione *libri Concordiæ ſe magna cum voluptate legiſſe. Rogat, editionem libri Concordiæ omnibus viribus impediat, quòd certò ſciat, magnas inde turbas exorituras. Petit ſibi mitti exemplar locorum ex Patribus, quos Bergenſes in ſua Formula corruperint.*

Idem Iohannes Caſimirus *Palatinus in literis ad Bipontinum* 15. *Ianvarii datis, contendit, exteras nationes propter vinculum Religionis à Synodo non excludendas eſſe. Scribit etiam nonnullas Imperii Civitates ſuæ jam pœnitere ſubſcriptionis, & conqueri, ſe, aliorum ſeductas authoritate, imprudenter ſubſcripſiſſe.*

Georgius Landgravius etiam Præfationi & Formulæ ſubſcribere recuſat.

Georgius *quoque* Landgravius *ad tres Electores literas mittit* 28. *Ianvarii in quibus recuſat & libro & Præfationi ſubſcribere. Addit, Papiſtis Condemnationibus hujus Formulæ ad majores perſecutiones occaſionem præbari. Cùm debeat eſſe commune Opus omnium Auguſtanæ Confeſſionis Ordinum, æquum eſſe ut in generali Synodo emendetur, & communi omnium conſenſu, propter majorem authoritatem approbetur. Propter conſequentias hoc Opus diligenter examinandum. Se nulli ſectæ addictum eſſe proteſtatur, ſed fundamento Verbi Dei & Symbolorum inniti. Synodus generalis & libera ut convocetur petit ante libri publicationem, & promittit, quòd ſe ejus judicio libenter ſubijcere velit, atque ita res ſuas moderari, ut Deo, ſummo judici, rationem reddere poſſit. Se illorum petitioni locum dare non poſſe, nec cuiquam præjudicare velle. Hanc reſponſionem miſit Landgravius ad Ioannem Palatinum* 25. *Febr. eumque diligenter à ſubſcriptione dehortatur, ne parenti ſuo laudatiſſimæ memoriæ Principi, ignominiæ notam inurere videatur.*

Vuormatienſes ſubſcriptionem recuſant.

Vuormatienſes *etiam à* Ludovico Palatino *Electore ſollicitati, ſubſcriptionem ſimpliciter recuſant* 15. *Februarii. Si enim in politicis rebus illa certa ac deliberata eſſe debeant, quæ publico privatóve ſigillo muniri & approbari debeant, multo magis in ſacris & divinis hoc requiri. In libro autem Concordiæ contineri multos Articulos, quos abſque diligenti examine, & accuratiore explicatione approbare & recipere nequeant: neque ſe etiam vel Electoralium Theologorum ſcripto dubiis ſuis extricatos eſſe, vel intelligere, ut hac Formulâ Concordiæ communi Eccleſiarum paci & tranquillitati conſuli poſſit. De libera Synodo conſilium ineundum, in qua omnes audiantur, & ſcrupuli ſingulis eximantur. Interea ſe in ſua antiqua ſimplicitate permanere velle.*

Vuilhelmus Landgravius ab Electore Saxoniæ ſollicitatus ſubſcriptionem recuſat.

Vuilhelmus *Landgravius quoque tribus Electoribus reſpondet* 25. *Februarii ac teſtatur apertè, ſi in ullius hominis gratiam aliquid facere vellet, ſe promptè id facturum in Electoris Saxoniæ gratiam. Verùm in hoc negotio id ſe facere non poſſe, quòd conſcientiam tangat. Omnes homines mendaces eſſe, ſolum Deum veracem: ideoque homines non ad Patrum ſcripta, ſed ad Dei Verbum ablegandos, ipſo etiam* Luthero, Zuinglio, Auguſtino, Chryſoſtomo, Philippo, *&c. teſtibus. Nec ambitioni alicui tribuendum, quòd phraſes quaſdam in Concordiæ Formula approbare nolit, illas enim nec in Verbo Dei nec in receptis Symbolis, nec denique in ipſa Auguſtana Confeſſione reperiri: atque ut in politicis nihil falſi ſciens aſſeverare velit, multò minus id ſe facturum in iis quæ ad Religionem pertinent. Dolere ſibi, quòd animadverſiones ſuæ negligantur. Sed tempus, quæ veritatis mater ſit, hæc omnia manifeſtaturum. Principes debere Theologis novarum rerum ſtudioſis frenum inijcere: Theologos autem decere, ſtultas & ineruditas quæſtiones vitare, ac ſibi à profanis clamori-*

bus temperare. Oportere etiam Theologis omnem calumniandi ansam præcidere, cùm jam Ecclesia satis superque dissipata sit. Debere demque Electores, Theologos suos intra metas & cancellos Sacræ Scripturæ continere, &c.

Philippus Ludovicus Palatinus fratrem Bipontinū ad subscriptionem hortatur.

Dum hæc sic initiò hujus Anni 1580.*gererentur*, Philippus Ludovicus *Palatinus fratrem Iohannem Bipontinum ter quaterve ad subscriptionem urget vehementissimè, hortaturque eum ne se ab aliis Principibus, qui Formulæ Concordiæ subscripserint, separet, sed tam suâ, quam Theologorum suorum subscriptione Opus hoc Christianum promoveat & approbet. Bipontinus Conventum Principum quoque aliorum & correctionem Libri urget; judicium etiam Theologorum Anhaldinorum de* Præfatione *libri Concordiæ cum Recessibus Anni 57. & 58. & Naumburgensi illi mittit, eorumque sententiam se velle sequi protestatur, &c.*

CAPVT XXXIV.

De Fundamentis quatuor Lutheranæ doctrinæ de Vbiquitate & corporali præsentia Corporis Christi in Eucharistia Ambrosij Vuolffij contra Patres Bergenses & Formulam Concordiæ.

E*Didit quoque hoc tempore* Ambrosius Vuolffius Fundamenta Lutheranæ doctrinæ, de Vbiquitate, atque adeo de corporali præsentia Corporis Christi in Eucharistia contra Patres Bergenses, & Librum Concordiæ.

Primum fundamentum Lutheranæ doctrinæ de Vbiquitate.

Horum fundamentorum primum *est, Articulus fidei de indivisa Persona Dei & Hominis Christi veritate.* Secundum, *quòd Dextera Dei sit ubique.* Tertium, *Verbum Dei verum, non mendacium esse.* Quartum, *Deum plures modos scire & habere alicubi essendi, non tantùm localem. Ad hæc, inquam, fundamenta quatuor* Lutheri *pro Vbiquitate, & præsentia Corporis Christi in pane Cœnæ,* Ambrosius Vuolffius *in hujus libri* prima *parte eruditè ac solidè respondet, eaque convellit funditùs. Cùm enim Patres Bergenses hæc fundamenta in suo Concordiæ libro canonizarint, iisque sub* Lutheri *nomine & authoritate in eo quasi quodam Gorgonis capite pugnent, formidabilesque se faciant, & adversarios suos in muta saxa convertere studeant, quæ res, in causa etiam justa & bona periculosissimi & pernitiosissimi in Ecclesia exempli semper fuit:* Vuolffius *de his Lutheranæ doctrinæ fundamentis quatuor perspicuam explicationem & censuram instituit: ut non solùm intelligant, quibus veritas, pax & salus Ecclesiarum curæ est, quam grave per se pondus habitura essent hæc fundamenta, inter verè doctos ac pios homines, nisi authoritate nominis* Lutheri *munita essent; sed etiam, quòd nisi quis à verè Catholica & orthodoxa fide, à perpetuo universalis Ecclesiæ consensu, atque etiam ab Augustanæ Confessionis vera & nunquam cum Pontificiis controversa sententia, de Persona Christi in duabus naturis, turpissima defectione in graves & pernitiosos errores desciscere velit, hunc necessariò ab hisce fundamentis in Bergensi libro, seu Formula Concordiæ canonizatis abhorrere oportere.*

Fraus Bergensiumque in Formula Concordiæ multa ex Luthero sibi contraria astutè omiserunt.

Obiter etiam Vuolffius *in hac* prima *parte insignem fraudem monstrat, quâ Bergenses in Formula Concordia astutè quædam omiserunt in enumeratione verborum* Lutheri, *de tribus modis essendi, quæ partim non valdè sunt Theologica, ideoque ipsosmet Bergenses eorum puduit, partim verò contra* Schmidlinum *faciunt. Nam post verba illa in quarto modo*, Non tantum illum, de quo Suermeri nugantur, quem Philosophi localem vocant; *Lutherus addit*, Scholastici enim Sophistæ rectè de his rebus locuti sunt, qui triplicem modum in aliquo loco essendi esse dicunt, Localem, Definitivum & Repletivum.

Hoc negat & impugnat Schmidlinus. Localis inclusio vel affixio.

Post hæc Lutherus singulos istos tres modos explicat, & secundum Definitivum modum Corpus Christi in pane Eucharistiæ esse dicit. Quemadmodum enim, *ait*, consignatus sepulchri lapis, & clausa janua immutata manserunt, & tamen simul Corpus Christi ibi fuit, ubi lapis & lignum fuerunt, ita quoque in Sacramento Corpus & Sanguis Christi sunt, ubi panis & vinum sunt, quæ immutata manent. *Non multò post ad primum fundamentum revertens* Lutherus; *Quoniam, ex nostræ fidei Articulo Christus Deus & Homo est, & duæ naturæ una sunt Persona, quæ distrahi nulla ratione potest, hinc colligit*, quod Christus secundum corporalem & comprehensibilem modum se possit ostendere ubicunque velit: verùm quòd istum modum possit etiam uti alio incomprehensibili modo. *Vnde tandem infert*, quod ex ista unitate Personæ Dei & Hominis, humanitas Christi supernaturaliter sit & esse possit, ubicunque est Deus, id est, ubique in omnibus creaturis, & extra omnes creaturas, ut Deus, *cujus hanc affert:* Non enim potes, *ait*, Divinitatem ab Humanitate secludere, eamque in aliquem locum seponere, ubi non simul etiam adsit humanitas. Nam per hoc esses personam distracturus, & humanitatem instar tunicæ cujusdam facturus, quam Deitas & inducere & exuere posset.

Vbiquitas Lutheri, & absurda de Divinitate cogitatio.

posset. *Hæc omnia insidiosè omiserunt Bergenses in sua Formula Concordiæ.*

Ambro. Vuolffius in altera parte hujus tractationis ostendit, unde verus sensus Aug. Confessionis peti debeat. Duplex fallacia Bergensium 1.

In altera *parte tractationis hujus perbrevem ac veram narrationem subiicit, ex qua justa Concordiæ Vuitebergensis explicatio, pro declarando Augustanæ Confessionis recepto apud socios eius sensu, sumenda sit. Unde non modo Lectori constet, quàm insidiosè sint hæc omnia, ad fucum imperitis faciendum, à Patribus Bergensibus in sua Formula Concordiæ omissa & suppressa: sed etiam ut duplex eorundem inde calumnia & deceptionis fallacia detegatur.* Prima *est, quòd dicunt, istos, qui veram quidem & substantialem præsentiam & exhibitionem Corporis Christi in instituta actione Cœnæ fateri se dicunt non autem corporalem ipsius in pane existentiam & manducationem concedunt, dolosâ astutiâ se in Augustanæ Confessionis societatem insinuare hactenus voluisse. Hanc impudentem calumniam Vuitebergensis Concordiæ vera narratio & historia, Argentinensis item & Augustanæ Ecclesiæ Ministrorum ad Lutherum scriptæ literæ & facta contestatio:* Martini *etiam* Buceri *publicæ, à nullo unquam, & ne ab ipso quidem* Luthero *reprehensæ* Retractationes, *ac denique Francofurtensis & Naumburgensis Recessus, quæ in hac* Vuolffii *tractatione continentur, clarissimè refutant.*

2. An ex Lutheri scriptis verus Aug. Cõfessionis sensus peti debeat.

Altera calumnia est, quòd rerum ignaris pro certo axiomate persuadere conantur Bergenses in sua Formula cap. 7. Augustanam Confessionem velut Epitomen quandam esse doctrinæ & scriptorum Lutheri, ideoque verum ipsius sensum non aliunde, quàm ex solis ipsius, etiam polemicis scripsis sumi & explicari debere. Quod isti quidem astuto & fraudulento hoc consilio faciunt, ut hoc prætextu Augustanæ Confessionis consensus inter Socios, turpissimâ retractatione è medio sublatus & eversus, execrandum illud Ubiquitatis portentum in Augustanam Confessionem, pro corporalis præsentiæ præcipuo fundamento insinuare possint. Quod obtinere si debet quâ fide & Religione cum Bucero, *aliisque Suevicis Ecclesiis, in constituenda Vuitebergensis Concordiæ Formula, actum videri potest? qui certè non polemica scripta* Lutheri, *in amplectenda rursum ab iis jam pridem repudiatâ Ubiquitate sed acceptam à* Bucero *Concordiæ Articulorum declarationem, quam* Lutherus *binis suis ad Helvetios literis, etiam post Schmaldicos Articulos, approbavit, secuti, Augustanam Confessionem amplexi sunt & receperunt. Quod si etiam Concordiæ Vuitebergensis Articulos quis rectè intuetur, facilè ex his deprehendet,* Lutherum *non solùm ab Ubiquitatis dogmate, quo tamen unico fundamento verè omnia ipsius polemica scripta nituntur: sed & ab eo, quo Pontificios extra usum institutum, verum Corpus & Sanguinem Christi, in Processionibus suis circumgestare, contra Suermeros scripsit, & in aliis multis à polemicis suis scriptis defecisse. Non solum itaque apertè impostoriâ fraude agunt, sed & jam semel in Ecclesia sancitæ pacis & concordiæ publicorumque, quæ inde in Recessibus Principum secuta sunt, præjudiciorum, manifestos hostes & depravatores se faciunt, sed etiam juxta* Lutheri *vaticinium, Augustanæ Confessionis sensum, & quæ super eo cum* Bucero *facta est, Consensionem denique etiam Principum declarationes ex polemicis* Lutheri *scriptis, per ubiquitatem & realem Idiomatum communicationem in naturis, damnatos jam olim errores, explicari oportere, & sic rem omnem rursus ad tempora primum infeliciter mota & agitata contentionis redigendam esse volunt.*

Vuolffii adhortatio ad Principes Imperii.

Hortatur itaque Vuolffius *Augustanæ Confessionis Principes, diligenter expendant, quàm sit hoc apud omnes recti judicij Confessioni suæ inprimis ignominiosum, ejusque professioni extremo dedecori futurum, quòd isti, quibus pax & concordia oblata & promissa fuit, quique etiam in Augustanæ Confessionis communionem fuerunt recepti, nunc rursus ab omni societate ipsius exclusi & rejecti esse, adeoque pro anathematis haberi debeant. E contra verò Ubiquitatem Corporis Christi docentes, à quibus tamen totum Christianæ fidei fundamẽtum evertitur, & falsus Christus introducitur, omnisq; fides & authoritas Orthodoxi sensus Augustanæ Confessioni abrogatur & in ludibrium adversariis prostituitur, inter præcipuos etiam Doctores in societatem ipsius recipiantur: atq; monet eos, si ab hac ignominia Augustanam suam Confessionẽ liberare & tueri velint Principes, studiosè caveant, ne ad polemica* Lutheri *scripta, ac per hæc tandem ad infausta jam antè sopitarum controversiarum initia rursus redeatur, ne ut ex iis de Augustanæ Confessionis consensu judicium fiat.*

A Vuolffiis prioribus adiicitur tractatus de Concordia Lutheri cum Helvetiis.

Pro magis autem adhuc confirmanda narrationis suæ, de vero & genuino Augustanæ Confessionis sensu, quo post declaratiõnẽ ipsius in Vuitebergensis Cõcordiæ articulis factam à Sociis ejus recepta & approbata fuit, veritate, in fine adijcit ipsum Tractatum, inter Lutherum, Bucerum *&* Helveticos, *ex mutuis illorum scriptis, quibus ad prorsus tollendam, quæ antea fuerat, controversiã, & materiem, quâ ab invicem separantur, penitùs diruendam, de Vuitebergensis illius Concordiæ Articulorum intellectu, quo iis ab Helvetiis subscribi desiderabat* Bucerus, *ac tandem eousque consensum ab omni parte fuit, ut ex hac facta Concordia Augustana Confessio, ejusque professio tunc amplius ad improbandam quatuor imperialium Civitatum, iisque consentientem Helveticorum Confessionem & declarationem, pertinere, salvâ Concordiæ fide, nullâ ratione posset.*

Hunc librum Vuolffii Iohannes Casimirus Palatinus Iohannis Bipontinus *misit 5.*

 April.

Aprilis ut inde intelligat, quàm insidiosè cum Electoribus & Principibus Bergenses agant. Landgravius *quoque ob eandem causam Vuirtenbergensium Duci pro Defensionibus* Pappi *contra Sturmium sibi ab eo transmissis, eandem* Vuolffii *Augustanæ Confessionis historiam, unà cum* Bezæ *libro de Vnione hypostastica duarum naturarum in Christo contra* Pappum,*& orthodoxum Consensum sacræ Scripturæ & Veteris Ecclesiæ, de sententia verborum Cœnæ & tota controversia Sacramentaria, misit, 21. Aprilis.*

CAPVT XXXV.

De his qui Formulæ Concordiæ subscribere, eamque approbare. recusarunt.

Motiva Principũ multorum recusatæ subscriptionis.

ETsi verò *subscriptio Libri Concordiæ ad hunc modũ enixè postularetur, multi tamen licet Augustanæ Confessionis Principes Ordines essent, constanter eam recusarunt:* Primò, *propter agendi modum valdè importunum ac præsumptuosum, quo omnibus per Germaniam Ecclesiis pro canonico & authentico obtruderetur, quòd à sex septem tantùm ad summum Theologis consarcinatum & approbatum esset.* Deinde, *quòd in hoc Libro scripta humana; & quidem polemica* Lutheri, *multis erroribus ac nævis referta, pro norma ac regula doctrinæ constituerentur, adeoque Verbo Dei æquarentur.* Tertiò, *quòd Vbiquitarium illud Omnipræsentiæ Corporis seu carnis Christi monstrum, quo nihil absurdius, & à Fidei Christianæ simplicitate alienius, unquam excogitatũ est, stabiliri, & doctrinam de Persona Christi novo ac periculoso sensu involvi, eumdemque felle Lycambæo redundare, atque diris hominum innocentum & Ecclesiarũm florentissimarum condemnationibus scatere viderent, quibus plurimorum Martyrum, quorum animæ cum Christo vivunt cineres violantur, conscientiæ multorum turbantur, exterarum item nationum Ecclesiæ à Germanicis divelluntur, non absque jucundo quod communibus Evangelii hostibus exhibetur, spectaculo.* Quartò, *quòd omnes multorum Augustanæ Confessionis Principum atque Ordinum, & Theologorum animadversiones, judicia & censuræ de Formula Concordiæ negligerentur, nec Liber ipse liberæ Synodi judicio subjiceretur, & ne verbum quidem in eo mutaretur, quum totus errorum & falsarum doctrinarum plenus sit.*

Ludovicus Elector Palatinus subscripsit conditionaliter.

Illustrissimus Princeps Elector Palatinus Ludovicus, *qui ob enumeratas causas subscriptionem diu recusavit, tandem subscripsit quidem, sed conditionaliter, quum promissio illi facta esset de Synodo, & mutatione seu correctione multorum errorum, qui in Libro continentur. Vanam aut fuisse promissionem eventus docuit. Sed tamen ne nihil præstare viderentur Bergenses, aliâ fraude usi sunt, quâ optimi Principis ac Electoris oculos præstrinxerunt. Nam persuaserunt Celsitudini eius, ut etiam aliis Principibus, in* Præfatione, *Formulæ Concordiæ præfigendâ, ea omnia quæ in Censuris & judiciis Electoris Palatini, aliorumque desiderata sint, sic esse declarata & explicata, ut absque omni ampliore deliberatione ac mora bona conscientia Libro subscribi possit. Et tamen post subscriptionem etiam nunquam probavit Elector Palatinus, fictitium discrimen Mutatæ & Immutatæ Augustanæ Confessionis: schismatica nomina Lutheranorum, Zuinglianorum, Calvinistarum, &c. ruinosa fundamenta Libri Concordiæ de corporali præsentia carnis Christi in pane: commentum de Omnipræsentia corporis Christi: horrendas, novas & inusitatas de Persona Christi: & condemnationes temerarias exterarum Ecclesiarum omnium, nunquam auditarum. In præsentia quoque Illustrissimorum Principum* Ernesti Friderici *&* Georgii Friderici *Marc. Badensium, haud obscurè testatus est Elector, quòd se parũ subscriptionis hujus pœnituerit. Sic enim alter Principum illorum,* Ernestus Fridericus *in Præfatione libri de quatuor Motivis, cur Libro Concordiæ non subscripserit, atque etiam posterum subscribere nolit, ad fratrem* Georgium Fridericum, *scribit:* Es hat der Hochgeborne Fürst / Herr Ludwig / deß Heyligen Römischen Reichs Ertztruck saß vnd Churfürst / Paltzgraff bey Reyn / 2c. vnser freundlicher lieber Herr Vetter vnnd Vatter / Christseligen andenckens / kurtz vor ihrer L. ableiben / in dero Zimmer zu Heydelberg / wie der Ercker gegen dem Hoff hinauß gehet / selbsten vernemmen lassen / Es were vmb etwas zu sehr geeylet worden mit dem Concordibuch / vnd da sie ein solches nicht vnderschrieben zu vnderschreiben ietzmals bedenckens trügen / 2c.

Subscriptionem qui simpliciter detrectarint.

Simpliciter autem subscriptionem detrectarunt Illustrissimi sequentes Principes, cum omnibus suis Theologis, Pastoribus & Eccleclesiarum Ministris: Landgravii fratres quatuor, Vuilhelmus, Ludovicus, Philippus *&* Georgius.

Palatini item quatuor: Iohannes Casimirus, Richardus, Iohannes Bipontinus *&* Georgius Iohannes.

Quatuor etiam Pomeraniæ Duces: Iohannes Fridericus, Bugislaus, Ernestus Ludovicus *&* Barnimus, *fratres.*

Albertus Fridericus *Dux Prussiæ.* Ioachimus Ernestus *Princeps Anhaldiæ:* Chrystophorus *Dux Mechelburgensis, & Duces Saxoniæ* Lauvenburgenses.

Illustris

De Comite Hanoviæ.

Illustris Comes Hanoviæ, Philippi Ludovici *parens, quamvis anno 77. à propinquissimis etiam urgeretur, adduci tamen non potuit, ut huic Libro subscriberet. At licet reliquo vitæ suæ curriculo cum altera Evangelicorum parte, qui* Lutheri *sectatores videri volunt, idem semper senserit: paucis tamen ante obitum, & felicem, beatamque, ex hac vita emigrationem, septimanis, in castro quodam extra suam ditionem imò quatriduo adhuc, antequam moreretur, illi sellæ, in qua etiam, præter omnium, qui præsentes erant, expectationem, placidissimè expiravit, insidens, ultrò & nemine ad tales sermones materiam illi subministrante, disertè testatus est, Gravem esse, quo imbutus hactenus fuerit, errorem: quòd si longiorem vitæ hujus usuram ipsi largiretur Deus, latius de hoc negotio se cogitaturum, eidemque manus admoturum. In Ceremoniarum tamen correctione subsistendum adhuc esse, donec de doctrina rectè instruatur populus, aliter fore, ut plus destruat, quàm ædificet. Quod autem Pater in animo habuit Filius ejus, Generosus Comes* Philippus Ludovicus *feliciter perfecit, suæque ditionis amplissimæ Ecclesias à fermento Papistico & Vbiquistico, quo erant adhuc infectæ, piè & fideliter repurgavit, in Articulo præsertim & doctrina de Cœna Domini.*

Subscriptionem etiam recusarunt Comites Nassovii Iohannes, & Ludovicus Vuitgestenius, *unà cum multis aliis, Baronibus quoque in pratis Vueteranis, in Frisia Orientali & tota Vuestphalia.*

Quæ urbes Imperii subscribere recusarint.

Ex Vrbibus verò Imperii subscribere & approbare hunc librum noluerunt, Magdeburgum, Neroberga, Spira, Vuormatia, Francofurtum, Argentina, Brema, *& aliæ.* Dantiscani *etiam suppresserunt eum.*

Regis Daniæ memorabile factum.

Memorabile autem cumprimis est, quòd Fridericus *Danorum Rex Serenissimus, potentissimus ac prudentissimus sub pœna exilii prohibuit, ne quis huic Libro subscriberet, vel saltem exemplar ejus unicum in Regnum suum importaret: promoventibus causam hanc* D. Hemmingio *& aulico Concionatore, cum nobilibus aulicis multis in orthodoxa doctrina optimè institutis. Imò de Rege hoc constanter affirmatur, quòd Librum hunc, cùm dono eum accepisset à sorore sua, Electoris Saxoniæ conjuge, non modò non legere dignatus sit, sed ne Theologis quidem suis legendum & examinandum dare voluerit: atque insuper illum, licet holoserico obductum, auro item & gemmis pretiosis ornatum, in ignem abjecerit. Hinc* David Chytræus, *Rostochiensis Professor, in literis suis ad* Petrum Agricolam *Idibus Aprilis anno* 80. *inter alia sic scripsit:* Concordiæ Liber utinam sit quod dicitur, & non discordiæ tristioris seminarium. Sed nostrum est credere & confiteri, non divinare bella aut distractiones secuturas. *Item:* Formula Concordiæ virulentius jam ferè in aula Danica, quàm Neapoli aut Genevæ exagitatur: *&c.*

Prohibuerunt similiter subscriptionem & approbationem Libri hujus sub gravi pœna Iohannes & Adolphus *Holsatiæ Duces.*

Vt de florentissimis, per Dei gratiam, Ecclesiis Galliæ, Angliæ, Scotiæ, Poloniæ, Hungariæ, Helvetiæ, Belgii *& aliarum Provinciarum nihil dicam, quæ omnes prudenter judicarunt, infelicem hunc fœtum atque abortum ad Garamantas potiùs ablegandum, aut in alieno orbe exponendum, quàm à piis & orthodoxis hominibus recipiendum esse.*

Ex iis etiam Principibus, quos subscriptionis pœnituit, ob dolos ac fraudes, quibus circumventi à Theologis fuerant; Dux Brunsvicensis Iulius *præcipuus fuit, qui etiam Formulæ Concordiæ, à se subscripta, omninò renunciasse, post editionem tamen, constanter affirmatur, & in eo hac occasione confirmatus dicitur. Cùm apud Pomeraniæ Ducem generum suum fuisset, ac Magdeburgi per biduum hæsisset, audivit ibi* D. Saccum *perspicuè exponentem doctrinam de una persona & duabus Naturis in Christo, & Communicatione Idiomatum. Delectatus eâ doctrinâ Dux,* Saccum *ad se accersit, & an Scripturis sententiam suam certò demonstrare possit, rogat?* Saccus *constanter affirmat, nec verius esse quicquam asseverat seque paratum ubique hoc probare: Simul demonstrat, quàm injustè ob hanc doctrinam Vuitebergenses Theologi pulsi fuerint. Post crebram & longam collationem, reversus domum Dux, vocat Hamburgo* Mollerum, & Crucigerum *Helmstadium, promittit eis stipendium, & petit, ut Confessioni Augustanæ emendatæ subscribant.* De Kemnitio *quoque,* Kirchnero *& aliis graviter questus est, qui sibi imposuissent.* Iulium Brunsvicensem subscriptionis pœnituit.

Quin etiam de quibusdam Libri authoribus Petrus Vuarenburgus *in suo* Ariete Theologizante *contra* Hamelmannum *sic inter alia scribit:* Vel ipsi Sexemviri Concordiæ quomodo fixerint refixerintque opiniones suas, non est obscurum: Adeò ut quidam à mari Balthico bis consultò quædam in ea omninò expungenda, quædam moderanda suaserit: Alius ad Oderam apertè, cum moriturus esset, quasi testamento subscriptionem suam revocarit: Tota denique cohors nunc ferè incipiat de ea ambigere, & aliam farciendæ concordiæ viam quærere. Pag 17.

Is quem Vuatenburgius ad Oderam vocat Andreas Musculus fuit: de quo Iacobus Capito Tuitiensis Ecclesiæ Pastor in editis à se Thesibus de Persona Christi, & aliis, qui huic confines sunt articulis, sub litera H. pag. 7. b. hæc scribit: Musculus ante suum obitum testamento curaverat, ut D. Vrbanus Pierius,

à quo Concionem in funere suo haberi voluit publicè de se testaretur, Libri illius (formulæ Concordiæ) subscriptionem nunquam sibi ex animo placuisse, hæc insuper addens. Ex quo quid ista sex Theologorum, Conspiratio & Syncretissimus sibi velit, intelligentes concludere possunt, quove animo aut studio fideque & exitiosa illa, & sui ipsius authoribus vel parentibus invisa concordia sit progenita. Et paulò ante: Musculum, inquit, constat audientibus viris authoritate præstantibus, de ista Concordia sic verba facere, ut discordiæ ipsi nomen tertio quoque verbo tribueret.

Quæ quum ita se habeant, nihilominus Schmidlinum *in Præfatione ad Theses suas, anno* 80. *Vuitebergæ disputatas, scribere non puduit, Librum Concordiæ consensu omnium piorum, in Ecclesiis Augustanam Confessionem amplectentibus, docentium approbatum fuisse: Item, Augustum Electorem Saxoniæ, omnium Ordinum Imperii, qui* Augustanam *Confessionem profitentur, piorum Doctorum sententias rogasse, quorum unanimi ac pio consensu, in lucem prodierit iste Liber.*

CAPVT XXXVI.

De Editione Libri Concordiæ.

Landgravius & Anhaltinus petunt à Saxone & Brandenb. ne Formula Concordiæ antequam in Synodo examinata & emendata sit edatur, sed frustra.

CVm itaque Principes aliique Ordines subscriptionem Formulæ Concordiæ recusantes, nihil proficerent, nec impetrare possent, ut Liber Concordiæ judicio & censuræ subjiceretur, & corrigeretur, rursus petierunt, ne saltem in lucem ante publicum Conventum ederetur. In hanc sententiam Landgravius & Anhaldinus *Princeps ad* Saxonem & Brandenburgensem *Electores scribunt, eosque à publicatione Libri istius ante Conventum dehortantur* 11. *Martii anno* 79. *Opus enim esse magni momenti & difficultatibus plenum. Intentum quidem non malum esse: sed unumquemque talentum à Deo sibi concreditum excolere debere. Authoribus Formulæ hujus nequaquam concedendum, ut instauratores veræ Religionis prorsus rejiciant & contemnant, ut qui in hac vita in hac doctrina dissenserint: nam eos unâ eademque manu in ea vinea Christi fideliter laborasse, & mutuas operas conjunxisse. Electores & Principes hactenus polemicorum scriptorum, certaminum & condemnationum suorum Theologorum participes se noluisse facere: ideò ne nunc quidem litem eorum suam facere debere. In Libro Concordiæ monstrosum dogma Vbiquitatis, seu de Omnipræsentia carnis Christi latere tanquam anguem in herba: minari hoc suis Ecclesiis extremum paroxismum, sicut olim quoque Ecclesiis Græciæ. Non debere eos per directum suorum Theologorum errores approbare, nisi velint accusari, quòd à Confessione Augustana secessionem fecerint, & aliis occasionem dare dubitandi, an in pace Religionis comprehensi sint, necne. Si Liber hic debeat esse communis declaratio omnium Ordinum Augustanæ Confessionis, nullum utique prorsus Ordinem ab eo excludendum, sed ab omnibus in generali Synodo examinandum: Neque etiam Papistarum more pluralitate votorum in hoc negotio procedendum esse. Collectas quoque subscriptiones particulares aliis præjudicare non posse. Exempli gratia:* Cyrillus *etsi contra Nestorium bonam causam defendebat, tamen quia ille solus eum in particulari Synodo Alexandriæ condemnare conabatur, non tantum utrunque Imperatorem,* Theodosium & Valentinianum *offendebat graviter, sed etiam valdè Orientis Ecclesiæ turbabantur.* Cyrillus *in Vniversali Synodo Ephesina, auditâ etiam alterâ parte, ordine agebat & defendebat suam sententiam. Et licet* Eutyches *favore brachii secularis, & subordinatorum adhærentium authoritate errorem suum in secundo Ephesino Concilio contra* Flavianum *Episcopum obtineret: tamen quia non legitimè bono judiciorum ordine procedebatur, postea sub* Martiano Imperatore *Concilium illud retractatum, &* Eutyches *erroris convictus & damnatus est: & magnus eorum numerus, qui antea errori* Eutychis *subscripserant, cum magno dedecore subscriptionem suam revocarunt. Multos errores in hoc Libro contineri:* Monstrosam Vbiquitatem: propositiones in abstracto: Ascensionem allegoricam: Exæquationem naturarum: phrases loquendi novas: paradoxa: *&c. unde exstinctionem præcipuorum articulorum fidei sequi necesse sit. Ac licet Authores Libri verbis negent, errores hos in Libro suo latere, reipsâ tamen defendere eos erroneas propositiones, quæ in fundamento Vbiquitatis oriantur. Ordinibus periculosum pariter & indignum esse, novum genus doctrinæ amplecti, cujus in Augustana Confessione nulla mentio fiat, sed potius in ea rejiciatur. Quendam ex Vbiquisticis Theologis scripsisse,* qui Libro Concordiæ subscribere recusent, in diabolica sua pertinacia relinquendos. *Editionem Libri præcedere debere placidam colloquutionem, sine præjudicio, liberis votis.*

Errores in Concordiæ Libro contenti.

In eandem ferè sententiam scribit etiam 7. *Maii anno* 79. *ad* Electorem Palatinum Landgravius. *Petit enim, ut Synodus ante Libri publicationem celebretur. Se non posse huic Formulæ absque nota inconstantiæ subscribere, in qua hucusque tam multa desiderarit. Celsitudinem ejus in memoriam revocare debere fidelem Apostoli admonitionem,* Nihil quicquam in ullius hominis gratiam committendum. Non alienis peccatis communicandum. Christo nihil rei cum Belial. *Christi Ecclesiam hoc modo summo cum scandalo lacerari: ad plausum*

Landgravius ante Formulæ Concordiæ editionem urget Synodum.

1. Tim 5. 2. Cor. 6.

sum, & triumphum Papistarum. Neminem in ullius hominis gratiam quicquam facere debere, quod cum fundamentis fidei pugnet. Quomodo igitur excusari possit, quòd fervore disputationis eò deventum sit, ut multi ea defendant, imò pro articulis fidei mordicùs Ecclesiæ obtrudere conentur, quæ ex diametro cum approbatis Symbolis pugnant? His omnibus Electorem jam antea quoque contraxisse, mirum igitur si ea nunc subscriptione suâ approbare rursus velit. Electorem minimè latere, Majores suos, statim ab initio reformatæ Religionis, juxta Christi & Apostolorum doctrinam, ad unicum veræ salutis fundamentum, videlicet, Verbum Dei, nequaquam verò ad fermentum humanarum traditionum provocasse, eoque ipso secessionem fecisse à Pontificiis, qui traditiones humanas, si non majoris, attamen ejusdem cum Verbo Dei authoritatis faciant. Quam ob causam igitur posteri ipsorum, in gratiam saltem paucorum quorundam ambitiosissimorum Mathæologorum ab agnita approbataque vera verbi Dei doctrina se abduci paterentur? horrenda paradoxa reciperent? & quæ in Pontificiis non injuriâ reprehenderunt, quòd nimirum Patribus nimiùm tribuant, ea nunc ipsi cum applausu Papæ, & reformatarum Ecclesiarum ruina & confusione approbarent?

Formula Concordiæ publicatur. *Etsi verò sic multi adhuc Principes, aliique Ordines Augustanæ Confessionis Editionem Libri hujus omnibus modis dissuaderent, eamque impedire conarentur, ad legitimam ejus in Synodo cognitionem & emendationem usque: tamen illis Principibus & Ordinibus, qui subscripserunt, ab Harmostis Bergensibus persuasum est, ut anno 1580. Librum publicarent.*

Prodigia. *Quando horribilis Cometa visus est, in Aquario ardens, & contra signorum ordinem motum habens, ac subinde versus Septentrionem declinans. Bis etiam cœlum arsit hoc anno: visæ sunt faces in aere: bis terræmotu Berga, ubi Liber hic fabricatus est, concussa fuit: passim quoque in Saxonia horrenda prodigia conspecta sunt.*

Scilicet hæc clades, funestaque bella notârunt,
Quæ novus hic toto nuntiat orbe Liber.
Sed pariter Christus Libro sua fata minatur,
Et vix nascenti nuntiat exequias.

Fraus in editione Libri commissa. *In editione Libri, conditiones omnes eorum omissæ sunt, qui certis conditionibus subscripserant, nominibus solis ministrorum Ecclesiarum & Scholarum in fine affixis: Principum autem toti Libro præfixis; ut vel ad primum Libri conspectum solùm omnes obmutescerent, & tantum non in saxa converterentur. Neque etiam fuit omissa, vel saltem mitigata formula obligationis conscientiarum, ad finem Libri annexa, quam sine illis conditionibus multi non fuerant acceptaturi.*

De his injuriis ac imposturis Bergensium Theologorum cum multis lachrymis & suspiriis multis in locis multi honesti viri, Ministri Ecclesiarum, graviter conquesti sunt, & propterea suas etiam subscriptiones, tanquam per fraudem extortas, revocarunt, palàm profitentes, se non secundùm novum, sed secundùm vetus Corpus doctrinæ, & jam docere, & deinceps docere velle, sicut antehac, suas Ecclesias, neque aliud etiam se promisisse.

CAPUT XXXVII.

Scripta, Censuræ, Animadversiones, Iudicia & Colloquia editionem Libri Concordiæ proximè secuta.

E*Dito publicatoque Libro Concordiæ Carmina varia pro & contra illum à multis ad amicos scripta, quædam etiam in Lucem edita sunt.* Reinoldus *quidam* Marcanus *totum negotium Libri hujus rhythmis his sequentibus elegantissimis expressit, ac, ceu in tabella quadam eruditè vereque depinxit.*

Quid agunt Patres Bergenses?
Acuunt Principum enses.
Contra quos adversarios?
Contra Sacramentarios.
Quod hoc est genus hominum?
Et quorum reum criminum?
Sunt nomine Christiani,
Et reipsa non profani,
Britanni, Scoti, Germani,
Itali, Galli, Hispani,
Bohemi, Poloni, Dani,
Cum Vngaris Transsylvani,
Hos Patres censent pessimos,
Nec ferendos hæreticos,
Extremo dignos odio,
Et exstirpandos gladio,
Ceu pestem & zizania,
Ecclesiam perdentia,
Nec deberi vitæ horum
Magis parci, quàm luporum:
Vt qui dogma per subtile
Vastent Domini ovile:
Quia nolint profiteri,
In pane clausum teneri,
Et cum hoc in os ingeri,
Simulque dentibus teri
Corpus Christi, quam mysticas
Participamus epulas.
Sed dicant, ut panem ventre,
Sic Christum accipi mente:
Animam, tanquam Spiritum,
Non pasci, nisi spiritu
Nos sociante capiti
Membra Deo & homini.

Tum

Tum quòd audeant negare,
Christum corpus suum dare,
Hoc est, se communicare,
Et se his insinuare,
Qui sine pœnitentia,
Perstantes in malitia
Destituti fiduciâ
Cum prava conscientia
Sacram Synaxin adeunt
Et cibum hunc percipiunt,
Sed dicant, lucem tenebris
Adversam, Christum impiis,
Nunquam cum Belial unum
Huic esse contubernium.
Præter hæc illis tertium
Imputatur flagitium,
Quòd recusent obstinatè
Ponere in veritate,
Quòd sit Christi humanitas,
Vbique ut divinitas,
In cœlo quodam æterno,
In mari, terra, inferno,
In pomis, herbis, gramine,
Avena, fœno, stramine,
In omni, ut senex Doctor
Pretiosus reformator
Scripsit, pane & cantharo
Omni cervisiario;
Sicut quondam malè sani
Docebant Eutychiani:
Et hoc istis est Majestas,
At illis est Vbiquitas:
Sed dicant, istud commentum
Esse immane portentum
Quo summi nostræ Fidei
Evertantur Articuli
De Christo vero homine
Non monstro, vel phantasmate,
Nobis secundum omnia.
Germano, præter vitia.
Hi scilicet sunt errores,
Quos damnant Patres prætores,
Et eorum sectatores,
Passim rerum turbatores,
Non habentes pro sincero,
Qui dissentit à Luthero,
Quasi non aliquibus
Hallucinato partibus,
Quum tractaret negotium
Religionis maximum,
Ad quod, nondum monasticas
Eluctatus per tenebras,
Accessit ut non sit mirum,
Vnum initiò virum
Non pervidisse omnia
Ad rem tantam spectantia;
Quasi non plures oculi
Plus videant, quàm singuli;
Quasi virum non acuat
Vir, ut Salomon prædicat;
Quasi dies posterior
Non sit priore doctior.
Agens multum, peccat multum,
Est vetus dictum non stultum
Quod ipse non ignoravit,
Nec de se dissimulavit
Quum subinde poscat palàm
Erratis sui veniam,
Quod nec Propheta, nec quisquam
Apostolus facit usquam.
Et tamen hoc Argumento,
Ceu solido fundamento,
IPSE DIXIT, isti suam
Stare volunt sententiam,
Iubentes pro norma veri,
Irati rixas haberi,
Iocos quoque convivales,
Forsan & cubiculares,
Quod nec olim sibi vivo,
Nec nunc arrogat mortuo.
Cur non coit concilium
Authoritate Principum,
In quo tanta dissensio
Tam multorum offensio
Tollatur collatione
Scripturæ, qua ratione
Vti solet Ecclesia,
In tali controversia?
Pars præmaturè damnata
Huc invitans est parata
Vel ad sua defendendum,
Vel rectiora discendum.
At factio contraria
Quærit prætexta varia,
Ne res eò deducatur,
Vt Synodo componatur.
Quo sanè ipsorum causa
Fit suspecta, ceu non ausa
Prodire, quòd se tueri
Non queat, ut vult videri.
Enimverò est bonorum
In Christi grege Doctorum,
Omnem ansam expetere,
Nedum datam arripere,
Qua veritas propagetur,
Concordia conservetur,
Nullo fastu vel odio,
Nullo vindictæ studio,
Non rixandi libidine,
Nec tuendi cupidine
Quicquid chartis illeverint,
Aut aliquando dixerint,
Veritatem aversari,
Pacem nolle amplexari.
Turpe verò, Theologos
Vagos esse spermologos,
Volare per regiones,
Veluti ardeliones,

Agere veteratores,
Potentium deceptores,
Hos ficta sanctimonia
Emungentes pecunia,
Per gynecæia repere,
Heros per heras fallere,
Sua illis instillare,
Animos exacerbare,
Vt ita doctos & bonos,
Ipsorum dissimilimos,
Quum argumentis nequeant,
Vi aliena superent,
Cum liberis & uxore
Conficiendos mœrore
Extrudant in exilium,
Propellant in exitium,
Sic Scholas præceptoribus,
Ecclesias Doctoribus
Spoliando fidelibus
Et opera utilibus,
Parantes doctrinæ labem,
Tetram vitæ barbariem:
Imò hanc ut accelerent
A Scholis Libros prohibent
Philippi,quem & mortuum
Cercopum premit odium
Ne evadant juniores
Ipsis doctiores,
Sed labris lactucæ quadrent,
Lusci cæcos inter regnent.
Ac dum curant extraria,
Ad se pertinentia,
Intereà oviculæ
Ipsis domi concreditæ
Suorum pastorum justo
Non saturatæ pabulo,
Tamen tondentur,& præbent
Lac & lanam,quæ non debent.
Nec ad populum in templo
Decet pessimo exemplo
Declamitare maligna,
Et illo loco indigna.
Ibi audias non mystas,
Verùm scurras & sophistas,
Quasi è plaustro loquentes,
Non Ecclesiam docentes,
Ac si nihil sit,quod dicant,
Ni aliis maledicant,
Insultent piis manibus,
Sanctis Christi martyribus
In Belgio,in Gallia,
In Scotia, in Anglia,
Dicentes jure crematos,
Sua culpa trucidatos,
Hæresium servitia,
Sathanæ sacrificia.
At quænam,quæso,tristia
Ipsi ferunt supplicia?
Digitorum ustiones,
Dum assos tractant capones;
Acrem linguæ cruciatum,
Quem jus gignit piperatum,
Haustu torquentur humoris,
Vsque ad fluxum sudoris,
Dum scyphos amplos vacuant,
Vt ventres suos impleant;
Totos dies pensilibus
Ah jactantur in curribus,
Pilis horrentes martrinis,
Non,ut ille,camelinis.
Annon,quæ ducitur ita,
Par est martyrio vita?
Quis hoc modo exercitos,
Neget bonos Episcopos?
Quibus est concionari,
Suermeris conviciari,
Ad quam thesin evagari
Quum libet,& debacchari,
Flectitur huc materia,
Quæcunque sit proposita.
Vt pictor ille omnibus
Cupressum imaginibus
Appinxit,quòd non crederet
Perfectas,ni accederet
Hoc parergon:sic concio
Non ornata convicio
His non placet. O pictores,
Novæ doctrinæ fictores,
Inepti disputatores,
Citra prælium victores
Apud vulgus imperitum,
Vbi nefas eruditum,
Si quis adsit, reclamare
Vobis, & cœtum turbare.
Sed valeant nebulones,
Religionis caupones;
Sed valeant histriones,
Impudentes blaterones,
Tantùm feroces in suo
Et fortes sterquilinio,
Nimirum loco muniti,
Defensoribusque tuti,
In alieno timentes
Plus se valentium dentes,
Qui tam audacter garriunt
De re,quam non intelligunt,
Qui hujus caussæ nomine
Vtentes præ velamine
Impunè sibi insitam
Exercent petulantiam;
Qui non zelo inscitiæ,
Sed affectu malitiæ,
Infesti doctioribus
Sunt, & se melioribus
Doegi factum probantes,
Abdiæ non imitantes,
Quorum hic benignus pavit,
Ille crudelis necavit

Porrò

Porrò nos Deum supplices
Rogemus, ut, quum Principes,
Et qui sunt cum potestate,
Regant nostra tempestate,
Præter suas politias,
Imperio Ecclesias,
Donet eis scientiam,
Largiatur prudentiam,
Aspiret Sacro Flamine,
Vt sic utroque munere
Per homines idoneos,
Doctos, cordatos, & pios,
Non asinos imperitos
Non profanos parasitos,
Nec per Monachos fucatos,
Quos fovent non cucullatos,
Fungantur, quò parœmia
De pietate aulica,
Iam multis trita seculis
Coarguatur futilis;
Deprehendaturque vanus
Scriptor ille Africanus,
Quem aiunt rectè monere,
Nunquam posse nec debere
Sacerdotium & regnum
In unum convolvi glomum,
Quòd hujus copulatio,
Illius sit corruptio,
Nec pectus capiat duas
Tam magnas unicum curas.
Quod & noster Magistratus
Pridem sensit, quum Papatus
Hæc duo commiscuerat,
Ensemque pedo junxerat,
Ac ut tegant innocentes,
Sycophantis non credentes,
Horum frænantes nimiam
In pulpitis licentiam,
Qui nihil non, dum ibi stant,
Pro Verbo Dei vendicant;
Condemnatores reprimant,
Vtramque partem audiant,
Alexandrum æmulantes,
Aurem reo unam dantes,
Nicodemo id monente,
Et Solone sanciente;
Sciantque mentes hominum
Verè Deum timentium,
Rationibus moveri,
Argumentisque doceri,
Non pœnis, jussis & minis,
Cogi posse in divinis,
Vt priore sententiâ
Omissâ, credant alia;
Alioqui martyria
Non extarent innumera,
Antiqua & recentia
Per sedecim jam secula.
Quæ si lecta vel audita
Eos afficiunt ita,
Vt authores devoveant
Ipsi sanè præcaveant,
Ne imprudenter committant,
Quod in illis vituperant.
Hoc sic futurum speremus;
Si fallimur toleremus
Pœnam hanc sicut alias
Peccatis nostris debitas,
Donec prece & moribus
Sanctis placatus Dominus
Diu jactatis aliqua
Det tandem halcyonia.

Selneccerus *etiam, unus ex Libri hujus fabricatoribus, hæc in laudem & commendationem ejus scripsit Dresdæ in Dominica* Iubilate 24. *Aprilis anno* 1580.

Iubila te jam læta decent Ecclesia Christi
Qui referas grates, nunc venit hora tibi.
En pietas accepta bonis, en gratia Christi
Gratia in æternos non moritura dies.
Quis putet? & quæ sunt ea jubila? gratia quænam
Lætitia est, quæ nos hæc memorare jubet?
Nubila nunc abiere, madens nunc transiit imber,
Splendida sperati lux Orientis adest.
Quatuor intenti totos speravimus annos:
Spes non confundit: spes pia robur habet.
Iubila cùm caneret lætis Ecclesia votis,
Hunc toti mundo porrigit ecce Librum.
Vade liber: Christo servi, confunde scelestos,
Nomina qui Christi turpiter extenuant.
En robur dextræ nos Omnipotentis habemus,
Astringit parvo quam fera turba loco.
Vade Liber; te siste Deo, te trade legendum,
Intrepidaque hostes aspice fronte tuos.
Ne metuas; quia Christus adest, victoria nostra est.
Qui verbo Christi nititur, ille sapit.
Nil ratio est hominis sine Christo in dogmate Cœli,
In quo dextrà Dei possidet una locum.
Qui pius es Christo pro Verbi Lumine grates
Augustoque Duci pro pietate refer.
Vivat jo, vivat nostri omnipotentia Christi,
Concordesque animos copulet una Fides.
Cætera turba vale: nos Christo innitimur uni,
Et sic servantur: cætera turba peri.

Ad Selneccerum in mendacio & Sophistica deprehensum.

Improbe mendaci cur spargis jubila voce?
Dicere te falsum non decet: ergo tace.
Est pietas accepta bonis, qui jubila cantant,
Sed tu es cum Sociis impius: ergo tace.
Non potes à tenebris claram discernere Lucem,
Nubila sed carnis, cæcus es: ergo tace.
Multos intenti semper speravimus annos,
Sed melior nondum factus es: ergo tace.
Iubila cur repetis mendax? Est Suevica proles,

Hic

Hic nothus ex claustro prodiit: ergo tace.
Iubila cur repetis mendax? Liber iste profanus,
In mundo nusquam cernitur: ergo tace.
Qui docet assumptam Christum deponere carnem,
Dispereat: Vester iam perit ergo Liber.
Innocuos si quis fratres sine jure flagellat,
Non verbis Christi nititur: ergo tace.
Vivat Io, vivat nostri omnipotentia Christi,
Qui te cum Sociis puniet: ergo vale.
Flaccica turba vale, nos Christo innitimur vni
Nil nisi falsa loquens Flaccica turba peri:

Aliud Georgii Maioris.

Aut mens Vulcanum, aut forceps indocta fefellit.
Esphrlum voluit cudere, fecit ꝗꝛ.

Aliud T. B.

Anglus, Belga, Scotus, rapidi pius accola Rheni,
Sarmata cum Gallo, fortis & Helvetius:
Has tanquam hæreticas gentes damnare tot audent
Vix sex aut septem Misnica mancipia.
Quæ causa? Ore negant Christi nos sumere Corpus,
Percipit arcana quod ratione fides.
O sanctum errorem: quo si quis forte tenetur,
Vt pereat mundo, non tamen illi Deo.

Landgravius de Formula Concordiæ publica. Landgravius 10. *Maii anno* 80. *ad* Ioannem Bipontinum *scripsit, in Lipsensibus nundinis librum Concordiæ ad tabernam typographi suspensum & vanalem prostitutum, sed mox suppressum fuisse. Titulum etiam mutatum esse, qui sic jam legatur,* Christiana, repetita & vnanimis Confessio sequentium Electorum ac Ordinum, *&c. Mirari se quoque Electoris Palatini Theologorum nomina in catalogo eorum qui subscripserunt non exstare. Sed concionatorem eius aulicum* Shechsium *confessum esse, Electorem in hac semper sententia fuisse, Librum hunc ante generalem Conventum vel Synodum non esse publicandum,*

De eodem ad Christophorum Pezelium D. 10. *Iunii sic scripsit*: Ad librum Concordiæ quod attinet, latere te nolumus, licet ejus exemplaria Lipsiæ per sesquidiem apud impressorem venalia fuerint, in momento tamen hanc ipsi potestatem Electoris Saxoniæ iussu non modo ademptam, sed insuper etiam iniunctum ei fuisse, ut confestim exemplaria distracta omnia apud suos, quoscunque posset emptores quàm accuratissimè repeteret. Cuius instituti ratio licet nobis incognita sit, arbitramur tamē, vnā hanc esse potissimam, quod videlicet Concordiæ illius Formulæ promulgatio, in cujus gratiam *Selneccerus* præclarum illud IVBILATE in lucem edidit, absque vlla mentione Electoris Palatini, eam improbantis, licet tamen Librum subscripserit; suscepta fuerit, Cuius etiam authoritate, judicio nostro, Patres Bergenses 8250. Clericorum suffragiis non contenti, promulgationem illam in posterum fulcitum iri, sperant. Ad nos autem quod attinet, novit supremus rerum Artifex, quantis hactenus sudoribus à nobis tentatum sit, & singulis adhuc tentetur diebus, ne miseris & exteris Ecclesiæ Christi membris silentio nostro afflictiones afflictionibus addi possent. Siquidem hanc pietatem non modò hæreditario jure à piissimo Parente nostro, felicis memoriæ, relictam, sed etiam à Deo Opt. Max. quasi peculiare quoddam talentum nobis concreditum esse arbitramur. Quis finis verò susceptorum nostrorum laborum sit expectandus, adhuc dum in dubio versatur. Speramus tamen benignum omnium parentem, ovile suum nunquam deserturum: sed, provt ardentibus expetimus votis, ejus potius reliquias ad consummationem vsque seculi paternâ suâ bonitate adversus omnes Satanæ insultus clementer conservaturum esse. Cassellis, &c.

Alius quidem magnus vir narravit Iulii *Ducis Brunsvicensis difficultates subscriptionum, & quòd fateatur, se multos ad subscriptionem spe futuræ Synodi induxisse, & ab eo tempore, quo* Schmidlinus *cum ipso fuerit ad extorquendam subscriptionem, intellexisse demum, hoc Libro nil nisi Pfafforum ambitionem & avaritiam promoveri, nec quæri Ecclesiarum Concordiam, sed Theologorum gloriam & privatas authoritates. Significâsse etiam, quòd cum conditione subscripserit, ideoque sese facilè rursus inde extricare possit.*

Diversitas Formulæ Concordiæ. *Alii testati sunt, Se ex collatione vtriusque tam scripti, quàm typis excusi exemplaris deprehendisse, non tantùm diversitatem in ipso libro, sed etiam in Augustana Confessione & Symbolis plurimos defectus & additiones non paucas. In numero eorum, qui subscripserunt, tam claros viros exstare, ut non modo ab aliis non cognoscantur, sed etiam ipsimet nomen familiæ suæ ignorent: unde pateat, quo delectu personarum subscriptiones collectæ sint.*

Alius Princeps ad quendam scripsit, Si celebretur Synodus, quæ etiam nunc promittatur, se non putare authores suâ authoritate effecturos, ut Liber iste pro Norma religionis & fidei approbetur & recipiatur, Se in N. N. coram N. N. protestatum, quod Formulæ Concordiæ nolit subscribere. Cùm enim collectione subscriptionum nihil aliud quæratur, quàm humana authoritas, Opus hoc diuturnum esse non posse. Clandestinam quoque & furtivam istam Libri mutationem sibi valdè displicere. In rebus

enim ad religionem pertinentibus occultè, & cum aliorum præjudicio, propriâ authoritate, absque consensu eorum quorum interest, nihil agendum. Se authoritatem subscribentium nihil curare, Quòd, iuxta Augustinum, multitudo errantium non pariat errori patrocinium.

Alius Princeps ad N. N. scripsit, se quidem omnia paradoxa ex scriptis Brentij, Schmidlini, Musculi, *&c. collecta, non negare, quoad verba, sed quoad sensum. His subiungit immodicam Libri Concordiæ commendationem, & vnà mittit ei tractatum contra* Lambertum Danæum.

Respondet illi N. N. Primò, *mirum sibi videri, quòd verbis alium quàm sonent, sensum affingere conetur. Hoc autem evidentissimum argumentum esse vel quòd non satis præmeditatè scripserint: quòd in Theologo periculosissimum sit: vel, quòd aliud ore promant, aliud sub pectore condant, quod viris bonis omnibus, nedum Theologis indignissimum sit. Christi enim mandatum esse,* Sit sermo vester, Est, est, &c. *Nullis hic opus esse glossematis: quum nihil tam malè dicatur, quod non colore aliquo obduci queat: id verò in Religione periculosum esse.* Secundò *respondet ad immodicam Libri commendationem, & demonstrat, eum nec cum Verbo Dei, nec cum Augustana Confessione consentire. Ad* Antidanæum *quod pertineat, se in eo verborum & maledicentiæ multùm, nervorum autem & sapientiæ parùm reperisse* tertiò *indicat. Rogat, ut & ipse sine præiudicio, diligenti adhibitâ censurâ, Librum de Formula Concordiæ legat, quem ei mittat. Ingolstadienses Iesuitas iisdem, quibus Tubingenses, argumentis uti & fundamentis niti. Quemadmodum enim Ingolstadienses hoc inprimis vrgeant quòd diiudicatio & condemnatio doctrinæ, inter partes litigantes & contraria docentes, ad Romanum Pontificem, tanquam supremum in Ecclesia Magistratum ac judicem pertineat: Ita librum Tubingensem hanc potestatem Principibus & magistratui politico vendicare. Ita verò ipsos cum Pontificiis eodem errore teneri.*

Quartò, *se* Antidanæum *percurrisse, verùm nullum spiritum mansuetudinis, sed potius contentionis, ambitionis & maledicentiæ in eo deprehendisse: ac suo judicio lectu indignum esse. Deinde Theologos istos, contra Scripturam & propriam conscientiam cum adversariis suis pugnare, & festucas adversariorum odiosissimè exasperantes, suas ipsorum, qui lumina Ecclesiæ videri velint, trabes non agnoscere atque eiicere; sed sub anathemate aliis obtrudere conari, cùm tamen omnes sint homines. Hortatur postea eum, ut Theologos istos officij sui admoneat, quò intra metas Sacræ Scripturæ se contineant, ne Icari similes nimis altum petant. Contentiones Theologorum reprimendas, exemplo* Constantini Imp. *qui in Concilio Nicæno libros polemicos combusserit, his additis verbis;* Sacerdotum vitia non esse aperienda populo, ne inde causâ offendiculi arreptâ licenter peccare aggrediatur. *Dogma Vbiquisticum ex nugis Eutychianis fluere.* Brentium *ad testimonia Patrum, à* Bullingero *citata, nihil respondere potuisse, &c.*

Respondet alius 18. *Decembris ad literas N. N.* 24. *Septemb. scriptas, de paradoxis Vbiquitatis, de Augustana Confessione & Consensu Pontificiorum in articulo tertio eiusdem Confessionis. Se quoque non dubitare, quin multi, qui huic Libro, authoritate, persuasione, pollicitationibus atque etiam minis tantorum doctorum adducti, improvidè ac festinanter subscripserunt: auditis subscriptionem recusantium, causis & rationibus, in eorum sint manibus & pedibus ituri sententiam. Duodecim diei horas esse, & priorem diem posterioris esse discipulum. Se persuadere sibi non posse, Electores & Principes, jam piè in Domino quiescentes, tali Libro, si viverent, subscripturos, & suas priores actiones omnes retractaturos. In Augustana Confessione eiusque Apologia, ne syllabam quidem de Vbiquitate reperiri, ipsis quoque Pontificiis hoc attestantibus, qui tertium Articulum semper, Vbiquitatem verò nunquam approbârint. Nam, juxta Chalcedonense Symbolum,* inseparabilitatem vnionis differentias seu proprietates essentiales Naturarum, nec tollere, nec confundere, *sicut è contrario, naturarum & idiomatum distinctio nullam personæ divisionem afferat: Nullam etiam vel confusionem, vel exæquationem naturarum inde sequi. Veram Nativitatem, passionem, visibilem ascensionem & reditum è Cælis sic cum Vbiquitate pugnare, ut nunquam cum illa conciliari possint. Theologos Vuirtenbergicos sacræ Scripturæ testimoniis satis superque convictos esse.* D. Lutherum *primarium Vbiquitatis authorem esse, qui nullo sacræ Scripturæ testimono hanc disputationem excitârit, & quidem in polemicis suis scriptis tantùm: in reliquis enim vtilibus scriptis, Postillis & Concionibus ne verbo quidem ejus mentionem facere. Et adhuc in vivis multos esse, qui testentur, se dogma Vbiquitatis ex ore ejus nunquam audivisse. Nunc verò eos qui dogma hoc non approbent & recipiant, anathematizari, & impudentissimè pro Mahometanis proclamari. Sin verò catholicum dogma sit, cur* Lutherus *& collegæ ejus in lectionibus & concionibus id silentio præterierint? cur Principes id Augustanæ Confessioni Anno* 30. *exhibitæ non inseruerint, & ita sese à suspicione Mahometismi liberârint?* Lutheri *scripta hominis privati scripta esse. Ridiculum etiam esse, quòd*

Lutherus primarius author Vbiquitatis.

quòd Theologi Vuirtenbergici negent, verba hæc, De Vbiquitate, vel in omnibus locis præsentia non debet disputari, &c. Lutheri non esse, sed Philippi, qui id in Tomos Operum Lutheri infarserit. Kemnitium autem ipsum hoc dictum Luthero adscribere. Calumniare etiam adversarios, Philippum Doctori Maiori hæc verba in librum quendam scripsisse, sed tam Maiorem, quam generum ejus Crellium, in aulam vocatos, testatos esse sanctè, se neque hunc librum, neque manum Philippi, quâ hæc scripserit, vnquam vidisse. Fateri Lutherum, Vbiquitatem ad Cœnam non pertinere: id ipsum fateri etiam Kemnitium, Morlinum, Heshusium, Selneccerm, Illyricum, Vuigandum: Selneccerum nominare Vbiquitatem Figmentum, Heshusium & Illyricum, peregrinam prorsus & alienam materiam, seu obscuram disputationem. Hemingium, Horribilem errorem. Ex Pontificiis etiam Georgium Cassandrum ad Ferdinandum & Maximilianum Impp. scribere, Vbiquitatem corporis Christi & consequentias, novam esse opinionem, omnibus tam veteribus Ecclesiasticis, quàm recentioribus Scholasticis, vno ore profitentibus, Christum vbique esse, secundum quod Deus est, in certo tamen loco & modo, secundum quod homo est. Nulli hominum licere nova fidei principia confingere. Quicquid in negotio Religionis præter & extra verbum doceatur, id omne pertinere ad Palæstram rationis: Neque verò quod rationi adversetur, sacræ Scripturæ consentaneum esse, cuius generis Vbiquitas sit: quia neque sacram Scripturam, neque orthodoxam antiquitatem, neque Evangelicam historiam, nec angelorum testimonium vllum de ea proferri posse. Apostolum Iohannem in mysterio incarnationis provocare ad quinque sensus rationis, Quòd verbum vitæ audiverit, oculis viderit, manibus palpaverit: Et Christum post resurrectionem exhibuisse se videndum, palpandum oculari demonstratione ex veritate Corporis humani. Contrariam verò doctrinam annihilare Christum, & januam omnibus hæresibus patefacere, &c.

Tomo. 3. fo pag. 456.

Ioh. Pappi defensiones duæ contra Sturmium.

Evulgatæ sunt quoque hoc ipso anno Ioannis Pappi defensiones duæ, quibus Ioannis Sturmii Antipappis duobus respondetur, Maiori & Epitomico. De charitate & condemnatione Christiana, secunda: in qua easdem partes, quas in prima Defensione sua proposuerat, secutus est: De libro Concordiæ, & de Confessione Ecclesiæ Argentinensis.

Idem Pappus hoc ipso anno in Ascensionis festo publicè pro concione hæc verba inter alia loquutus est: Christi Corpus per ascensionem & sessionem ad dexteram deificatum esse.

Lamberti Danæi Anthosiander.

Lamberti Danæi Anthosiander quoque in lucem prodit, sive Apologia Christiana simul & necessaria, in qua tum Helveticæ Ecclesiæ, & quæ cum iis in fidei confessione consentiunt, tum etiam eorum vera de Sacra Cœna Domini sententia defenditur, adversus iniustam Lucæ Hosiandri condemnationem. Docet autem Primò, quum doctrina Helveticarum &c. Ecclesiarum damnetur ab ipsis simul etiam Ecclesias ipsas damnari: hoc verò eos nec posse, nec debere facere: nec legitimè hucusque fecisse. Secundò probat, illarum Ecclesiarum doctrinam veram, nec damnandam esse. Tertiam partem libelli Hosiandrici D. Sturmio confutandam relinquit.

Sturmii quarti Antipappi tres partes priores eduntur.

Prodierunt etiam Ioannis Sturmii Rectoris Academiæ Argentinensis, Quarti Antipappi tres partes priores: 1. Commonitio. 2. Antiprocemium. 3. Anthosiander. In Commonitione ostendit Originem & progressum Reformationis Germanicarum Ecclesiarum: deinde à quo & quibus authoribus Augustana Confessio, & quatuor Civitatum superioris Germaniæ fuerit conscripta: hortaturque Argentinenses ut hanc retineant, defendant, ac tueantur, nec novæ alicui subscribant. In Antiprocemio respondet ad Præfationem Pappi, quam suis Defensionibus duabus præfixit. In Anthosiandro solùm convitiis Hosiandri respondet, & de Synodo quadam addit, in qua controversia ista de Cœna Dominica, aliisque fidei Articulis, quæ Ecclesias jam longo tempore lacerarunt, cognoscantur & diiudicentur.

Hosiandri Antisturmius alter editur.

Paradoxa Antisturnii.

Prodiit quoque in lucem Lucæ Hosiandri Antisturmius alter, in quo ad Sturmij Anthosiandrum respondet. In eo de Vbiquitate pag. 9. sic scribit: Lutherus probavit, quòd Christus non solùm juxta divinitatem, sed etiam juxta humanitatem in toto orbe terrarum sit. pag. 12. Christus sic est in omnibus creaturis, ut ipsum in igne, aqua, & in quovis laqueo invenire possem. pag. 13. dicit; Licet Christus in omni poculo, cantharo, &c. sit, non tamen Corpus ejus & Sanguinem in iis edi & bibi, sic enim se inde extricare & expedire posse, ut hamo testam saltem, non autem nucleum percipiat. pag. 32. Christus non tum primùm ascendit in Cœlum, quum spectantibus discipulis in altum sublatus est, sed etiam cùm in vtero virginis conceptus fuit. Item: Christus ascendit in Cœlos, quando post traditum Spiritum, cum latrone in paradiso fuit.

Spongia Laonici Antisturmii.

Spongia etiam Laonici Antisturmii, à Sturmeneck, Equitis Germani, adversus Lamberti Danæi Anthosiandrum in qua agit de damnatione exterarum Ecclesiarum: de

dogmate Vbiquitario: de D. Sturmio. Beza *autem in Responsione ad Holderi convitia indicat,* Nicodemum Frischlinum, *hujus* Laonici *equitis aurati personam ementitum, in scenam prodiisse.*

Gerlachii Antidanæus. Steph. Gerlachii *professoris Tubingensis* Antidanæus, *sive Responsio, quâ* Lamberti Danæi *Anthosiander confutatur.*

CAPVT XXXVIII.

De Disputatione à Schmidlino pro Defensione errorum Libri Concordiæ Vuitebergæ habita, ejusque examine.

EDidit etiam Iacobus Schmidlinus *Theses Vuitebergæ hoc Anno* 1580. *mense Novemb. disputatas, hac inscriptione:* Repetitio sanæ doctrinæ D. Martini Lutheri de Persona Christi & Cœna Domini.

Schmidlini gloriatio vana de hac sua disputatione. *De hac disputatione, in qua Theses istæ examinatæ sunt, gloriatur* Schmidlinus *in* Admonitione *sua de* Synopsi Grynæi *anno* 84. *edita, pag.* 4. *quòd ea in quartum diem fuerit extracta, & omnium Professionum Doctores, Magistri, Pastores, Studiosi, & illi inprimis provocati sint, qui* Calvini *doctrinam de Cœna Domini amplexi essent. Multos autem doctos viros, quum vidissent, opinionem Calvinistarum, nullo solido veritatis fundamento niti, in amplissimo consessu, & studiosorum frequentia maxima, quam Auditorium capere non potuerit, hactenus in errore sese versatos publicè confessos esse: tribuisse etiam laudem veritati manifestatæ, & pro ea Deo & Præsidi gratias egisse. Hæc quidem* Schmidlinus *pro more suo: quæ si maximè vera sunt, ab iis tamen dicta crediderim, qui ab eo ad hoc subornati fuerunt. Multi certè pii & docti viri, qui disputationi isti interfuerunt contrarium narrârunt hinc inde per Germaniam: ex quibus etiam vnus ad* D.

Vera narratio de disputatione Schmidlini. Rodolphum Gualtherum *Ecclesiæ Tigurinæ Pastorem sic scripsit inter alia:* Mitto tibi Theses Vulcanias, Vuitebergæ publicè propositas & disputatas, confusissimum nimirum absurdissimarum opinionum, & horrendarum blasphemiarum chaos, quæque fallacissimè venditant Theologiam verè Anaxagoricam, in qua sequitur quidlibet ex quolibet. Sed de his portentis & impietate paucis referre non libet. Deplorandum est seculi nostri fatum, adeò dementati, ut manifestis absurditatibus, & blasphemiis, καὶ ἀπηλογίαις assentiri, posthabitâ Veritatis luce aliquo etiam cum applausu videatur. Nec tamen magna cum sua laude & dignitate disputationem hanc habuit *Fabellus*, quantumùis in hac tota ita sese gesserit humanum ad omnes, tractabilem, humilem, submissum & placidum, ut non crediderís eundem esse, & id quidem metu cœtûs Ecclesiastici, à quibus tamen ter risu exceptus effusissimo, & ronchis, pedumque strepitu explosus est, cùm in solutionibus hæreret, seque explicare non posset. A quodam Iureconsulto & altero Philosophiæ Professore, tertiâ & quintâ disputatione eò redactus fuit, ut in responsionibus planè succumberet, ac ea concedere ipsis cogeretur, quæ prorsus contraria erant thesibus suis. Nam non solùm titulum, seu inscriptionem cum ipsis thesibus pugnare, multis ex Luthero hinc inde testimoniis collectis Iureconsultus evidenter convicit, sed probavit etiam, in illis thesibus proponi novam, inusitatam, & vniversæ antiquitati orthodoxæ incognitam, imò in orthodoxis Synodis damnatam doctrinam. Idem deinde theses omnes de reali communicatione oppugnavit firmissimis argumentis & rationibus: ad quas cùm non posset respondere *Fabellus*, tandem eò confugit, se omnes illas theses & locutiones de tota persona seu Concreto intelligere, & intelligi velle. Fateri etiam coactus est, realem communicationem se intelligere non nisi veram, nec dici posse realem per se, vel per accidens. *Philippi* definitionem admisit tanquam veram, sed in sano & vero intellectu, hoc est, ne per vocabulum prædicationis intelligatur ficta seu phantastica communicatio. Ita in omnibus propositionibus sibiipsi fuit contrarius, ut auditorum nemo certam aliquam ejus sententiam assequi potuerit. Philippum ipsum jam mirificè laudavit, communis Præceptoris & Sanctæ memoriæ nomine eum dignatus. Mox verò alter ex Professoribus jureconsultum insecutus, inter alia vehementer vrsit, ut de Theologis illis profligatis probaret *Fabellus*, quòd negâssent vnquam, cujus ab ipso insimularentur, Divinitatem Christi. Hîc bonus iste vir latibula quæritans, declarationibus tædiosissimis tempus trahere cœpit, multasque fabulosas miscere narrationes: quibus cùm non acquiesceret antagonista, sed vel probari illam calumniam, vel Scholam Vuitembergensem & innocentes viros hoc nomine purgari & excusari contenderet, promisit *Fabellus*, se postridie id ex scriptis eorum probaturum, quæ tunc nominavit *Dresdensem Consensum*, Σπρίωμα, *Quæstiones Germanicas, & Propositiones* disputatas Anno 1570. Altero die cum proferri illa loca ac legi publicè deberent,

Fabellus

Fabellus autem probatione destitueretur, ad Ingolstadiensium propositiones decurrit: quas cùm non admitteret antagonista, sed proferret vnius de quatuor Doctorum exulum numero epistolam, quâ calumnia ista Vulcania prolixè & graviter refutabatur, ibi vanissimus homo publicè fateri non erubuit his verbis: *Si ita sentiunt, ego cum ipsis per omnia facio, & gaudeo inter nos esse consensum*, &c. Alia omitto, ne modum epistolæ excedam. Sed ex Scholasticis quoque multi firma opposuerunt argumenta: verùm non sunt auditi, interponente semper *Fabello* suas declamationes nugatorias. Illud vnum addere oportet, quàm blandum, facilem, & benevolum sese in publico simulavit, tam maledicum, superbum, minacem & trucem sese posteà privatim apud suos declaravit, suis antagonistis atrocia quæquæ minitatus, *&c. Hucusque ille de verbo ad verbum.*

Alia narratio de hac Schmidlini disputatione.

Author etiam Collationis Catholicæ & Orthodoxæ fidei de Persona Christi & Sacra ejus Cœna, *cum hac Disputatione Iacobi Schmidlini, in Præfatione sic inter alia scribit*: Etsi non dubitamus, multos alioquin simplices ac bonos adolescentes, quibus propter ætatem momenta præsentium certaminum non satis sunt cognita & perspecta, futili garrulitate tuæ linguæ miserè deceptos & hactenus ceu tricis quibusdam implicatos fuisse: tamen confidimus, eosdem saltem aliquo modo in rectam viam reductos & expeditos esse, postquam audiverunt, te ita ridiculè & absurdè nuper in Vuitebergensi Schola disputantem, ut planè nullum argumentum dialecticè & appositè solveres: Sed confisus monstrosâ loquacitate tuâ, planè à proposito auditorium tuum abduceres, & de alliis interrogatus, de cœpis responderes, &c. *Et paulò post*: Neque verò, ut tu Schmidline falsò iactas, libera, quam hîc habuisti, disputatio fuit, neque tibi sine magno periculo contradictum à nonnullis viris bonis & doctis fuisse, experientia ipsa testatur. Quos enim tu mox à disputatione per calumniam detulisti apud optimum Principem Electorem, & nescio cujus erroris sycophanticè insimulasti, eorum plerique, non sine gravissimo incommodo, & malo suo, jam sentiunt & experiuntur, ingenium tuum non mite & beneficum, sicut verbis præ te fers, sed crudele, & ad nocendum cupidissimum esse.

Examen Disputationis Schmidlinianæ de Persona Christi & Cœna Domini.

PRimo autem Titulo statim fucum simplicioribus facere conatur, dum speciosam nominis Lutheri appellationem Thesibus istis præfigit, ac si in ipsis contineatur Repetitio doctrinæ Lutheri de Persona Christi, &c. quum tamen istius Repetitionis theses non ex Martino Luth. sed ex Mart. Kemnitii libro, De duab. Naturis in Christo, &c. decerptæ & ad verbum discriptæ sint, quemadmodum ex vtriusque scripti collatione facile cuivis apparebit. *In Titulo fucum facit.*

Secundo in Thesibus de Persona Christi, continentur prodigiosa dogmata, quæ cum Verbo Dei, & Orthodoxa vetustate apertissimè pugnant: *Prodigiosa dogmata cum Verbo Dei & Patribus pugnantia in his thesibus continentur.*

1. Thesi 50. *dicit*, veram & realem in Christo fieri Naturarum & earum proprietatum communicationem: *deinde thesi* 52. Mixtionem *vocat.*

2. *In tota hac disputatione* pro Synonimis vtitur Vnionis & Communicationis Naturarum vocabulis, *eamque non nisi ex communicatione illa Idiomatum, seu proprietatum naturalium definivit, ita ut aliunde differentiam hujus Vnionis specificam, adeoque ipsam formam constituentem stupendum hoc Vnionis hypostaticæ mysterium omninò peti nollet, Thesi verò* 71. *istorum quasi oblitus*, ex Vnione illa hypostatica, suam istam realem Idiomatum Communicationem consecutam esse *contendit: Deinde ex hac ipsa, quam fingit, reali Idiomatum communicatione summam illam Maiestatis gloriam, quæ ex gratia Vnionis in Humanam Naturam profluxerit, derivat. Multiplicem ergo tam brevibus vnius propositiunculæ verbis imposturam complexus est.*

3. *Thesi* 74. *suam Idiomatum Communicationem ita describit*, quòd sit quiddam in assumpta Humana Natura conspicuum, & quidem magis conspicuum, quàm Vnio ipsa, *tanquam ipsâ Vnione, seu Communicatione naturarum, quiddam ratione Ordinis posterius, etsi cum ipsa Vnione sit tempore simul: quodque nequaquam sit prædicatio tantum, aut phrasis, seu modus loquendi, sed* res verè existens, *quæ hac phrasi seu prædicatione, seu modo loquendi exprimatur: Videlicet*, non ipsa Naturarum Vnio, vel Communicatio, sed proprietatum communicatio, quæ ipsam Vnionem personalem sequatur. *Hæc verò prodigiosa descriptio, quæ nihil cum antiquitate, nec etiam cum ipso* Luthero *commune habet, nihil est aliud nisi perpetua contradictionis implicatio, & planè quiddam ἀσύςατον.*

Hinc etiam irrefragabiliter ſequitur, hoc commentum, quod realem communicationem Idiomatum vocant, non ſolùm in genere ſubſtantiam, ſed juxta hanc declarationem, ſubſtantiam primam, hoc eſt, quiddam in Chriſto individuum & ſingulare eſſe: juxta regulam, quæ nullâ ſophiſticâ eludi aut everti poteſt: Omne quod eſt, ſeu reverâ exiſtit, eo ipſo quod eſt, ſeu reverâ exiſtit, ſingulare eſt. *Quum itaque communicatio realis aliquid eſt, quod ex perſonali vnione duarum naturarum ſequitur, & tamen res verè exiſtens, id eſt, ſingularis vel individua eſt, oportet ſubſtantiam primam eſſe, quæ in homine hypoſtaſis eſt. Iuxta hoc igitur commentum ex perſonali vnione duarum naturarum in Chriſto neceſſariò adhuc alia perſona ſequitur, vel præter duas illas naturas, aliquid tertium tanquam res verè exiſtens, & realiter omnipotẽs, omnipræſens atq; omniſciens, quod majus monſtrum eſt, quàm Neſt. hæreſis.*

Theſi 88. *Rurſus communicationem Idiomatum cum vnione hypoſtatica malè confundit. Tum ex eo quò talis dicitur eſſe communicatio Idiomatum, qualis eſt vnio: malè infert, Communicationem Idiomatum, quam aliàs realem vocat, eſſe perſonalem. Cùm hæc potius ſit ſententia: Sicut vnio duarum naturarum in Chriſto nequaquam fit in aliqua eſſentiali proprietate, toti Trinitati communi, ſed potius in vnitate ſubſiſtentiæ τοῦ λόγου: ita etiam naturarum proprietates nequaquam aliter de Chriſto, quàm in Concreto, hoc eſt, ut ſubiectum propoſitionis ſit vocabulum, non alterutram tamen naturam, ſed integram complectens perſonam, prædicari poſſe. Nam alioquin, ſi ipſius perſonæ realem aliquam communicationem fingeremus, ut inde communicatio perſonalis dicenda ſit, tolleretur ex definitione perſonæ, quod ſit ὂν [illegible] ἀκοινώνητον, atque ita veritas perſonæ in Chriſto deſtrueretur: eſſetque conſequentia planè præpoſtera.* Leonis *quoque regulam in eadem theſi ad ſuum delirium malè detorquet: nihil enim illud omninò reali Idiomatum communicationi patrocinatur, ſed potius eam evertit.*

Schmidlinus multa Scripturæ loca depravat.

Theſi 94. *depravat locum Pauli Coloſ.* 2. In ipſo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. *Hinc enim colligit*, Humanæ Naturæ Chriſti realiter communicata eſſe omnia quæ de Deo dici poſſunt. *Non rectè autem detorquetur ad naturam humanam Chriſti in ſe conſideratam, quod de tota perſona dicitur. Non enim in abſtracto loquitur Paulus, ſed in concreto, Eodem modo corrumpit ibidem Ioh.* 3. Pater diligit filium, & omnia dedit in manus ejus. *Matt.* 28. Mihi data eſt omnis poteſtas, *&c. Pſal.* 110. Dixit Dominus Dom. meo, Sede à dexteris meis. *Philip.* 2. Dedit ei nomen ſupra omne nomen. *Hæc enim dicta Scripturæ omnia de Chriſti Perſona, & nequaquam, quod* Schmidlinus *facit, de Natura duntaxat aſſumpta loquuntur, tantum abeſt, ut portentoſum illud dogma de reali Idiomatum Deitatis Communicatione, quam carni factam eſſe contendunt, ſtabiliant.*

Theſi 96. *corrumpit regulam, vnanimi Conſenſu Doctorum purioris primitivæ Eccleſiæ approbatam.* Quæcunque Chriſto data ſint in tempore, ſecundum humanitatem data eſſe. *Vnde colligit Schmidlinus*, Humanam Chriſti Naturam realiter factam eſſe omnipotentem, omniſciam, omnipræſentem, *&c. Sed craſſa eſt ignoratio phraſeos, ut fallacia amphibologiæ. Dupliciter enim conſideratur illud*, ſecundum humanitatem, *nimirum, vel ſolius aſſumptæ Naturæ, vel ſtatûs officii reſpectu,*

Theſi 101. *& ſeq. impudenter, illuſtrem illam ſimilitudinem* Athanaſii, *ſumptam à fabrica hominis, ex Corpore & anima rationali conflata, omninò præter Symboli nativam ſententiam, depravat.*

A Theſi 112. *vſque ad theſin* 154. *probare conatur, carni aſſumptæ realiter in Chriſto communicata eſſe à λόγῳ per vnionem perſonalem iſta quatuor: Deitatem ipſam, Verbi hypoſtaſin, maieſtatem τοῦ λόγου, & actiones Dei proprias.*

Theſi 135. *Alcorano æquiparare audet totius Eccleſiæ Catholicæ fidem Orthodoxam & immotam, quòd nimirum Chriſtus, ſecundum æternam naturam, ſit Patri & Spiritui Sancto homouſios, ejuſdem inquam Deitatis, æqualis gloriæ, & coæternæ maieſtatis, ſecundum autem humanam naturam, licèt & Patre, & Spiritu S. adeoque ſeipſo minor ſit, tamen maieſtate, poteſtate, gratiâ, & gloriâ, cæteriſque donis gratuitis, creaturas omnes, ineffabilem in modum excellat: ſed ita tamen, ut ſecundum eandem humanitatem creaturæ limitibus, circumſcriptus, & minor (quemadmodum in Symbolo habetur) Patre, eidemque ſubjectus, qui omnia ei dedit atque ſubjecit, manere nunquam deſiſtat.*

Theſi 155. *contra clariſſimum Articulum Symboli Apoſtolici, & Scripturæ Sacræ apertiſſima teſtimonia, in paſſione Dietatem cum humanitate confundit, & per impiam ſuam Idiomatum κοινωνίαν, ſimul cum aſſumpta carne, cujus eſt proprium eſt pati, Verbi Deitatem facit patibilem.*

Theſi 171. *Majeſtatem, quam theſi* 123. *ſoli ſuo propriam eſſe dixit, fatetur non eſſe τοῦ λόγου, ſed totius divinitatis propriam, hoc eſt, æterno Verbo, cum Patre & Spiritui ſancto, perinde atque ipſam Deitatis eſſentiam, communem: eamque nihilominus, ut ſæpius ſibi contradicat, carni aſſumptæ per vnionem realiter communicare pergit,*

Theſi 191. *ad repreſſam tantum fictitiam illam majeſtatem, reali ſcilicet Idiomatum Dei κοινωνία, in carnem Chriſti per vnionem effuſam reſtringit Mediatoris Chriſti exinanitionem:*

nem : quasi realiter acceptam omnipotentiam, omniscientiam, & omnipræsentiam suam, ad tempus quasi majestate sese abdicans, non apertè usurpárit assumptâ caro, sed in forma Dei, cùm esset scilicet, ut pati & mori posset, servilem habitum induendo, sese ita exinaniverit, ut majestatem per unionem acceptam ad tempus dissimularet, hoc est, publicè non ostenderet. *Quæ nova & insulsa tanti momenti rei est implicatio. In quo cùm omnia sint falsa & impia, tum vel maximè intolerabile est, quòd haud obscurè carni assumptæ formam Dei adscribit, per quam tamen non vult intelligi ipsam Deitatis essentiam, sed divinitùs acceptam, nescio quam omnipotentiæ majestatem.*

Vnde etiam in sequentibus thesibus formam servi tantùm de servili quadam conditione, seu larva, quam postea deposuerit Christus, interpretatur. Cùmque hic Christum passum & mortuum esse contendat, non apertè maiestatem illam seu formam Dei acceptam, usurpando, seu ostendendo, sed sese ad tempus quasi abdicando: quid hoc aliud est, quàm passionem Christi in Martioniticum phantasma transformare? Præsertim cùm thesi 198. formam illam Dei, hoc est, majestatem realiter acceptæ omnipotentiæ, omniscientiæ & omnipræsentiæ, &c. nunquam à carne verè depositam, sed tantùm retractam fuisse contendat, ne humanitas Christi, ut thesi 193. loquitur, potenter mortem repelleret. Idem ergo Christus ejusdem assumptæ carnis respectu, eodem temporis momento realiter fuit potentissimus, & omnium nihilominus infirmissimus habitus est: replevit secundum carnem realiter Cœlum & terram, fuitq; ubiq; locorum, quando in Golgotha, manibus ac pedibus transfixus, de ligno crucis pendulus videbatur. Atq; ita sese QVASI *abdicando, & vim repellendi mortem, quasi retrahendo, hoc est, non* APERTE *usurpando, mansit tamen eadem caro intus revera* IN FORMA *Dei, quam transfigi, occidi, sepeliri, loco denique circumscribi, impossibile est. Qui ergo coram oculis hominum pati, crucifigi, mori, sepeliri credebatur, revera simul omnis passionis expers fuit,* QVASI *sese ad tempus abdicans, & non aperiens majestatem, quâ intus fruebatur, & revera præditus erat, etiam carnis assumptæ respectu. Quid hinc aliud colligimus, quàm Christum in carne non verè, sed* QVASI *crucifixum, quasi passum, quasi mortuum, quasi sepultum esse?*

Thesi 199. Pauli locum Philip. 2. quo vix alius extat ad refellendas omnes adversus Christi personam hæreses, illustrior, depravat, aut saltem pro virili obscurat, & totum argumenti scopum pervertit. Nequaquam enim Apostolus ab humana tantum Ch. natura, sed ab ipsa Ch. Iesu persona, nos ad restinguendas contentionis & ambitionis flammas, salutare exemplum capere voluit.

Thesi 211. ex imperio Christi invisibili, Naturæ assumptæ Vbiquitatem insulsè colligit.

Sicut thesi 230. ineptè ab actionibus corporis organici animati sic argumentatur, ut actiones animæ in corpore *cum ipsis organis confundat, & aliam fingat Corporis definitionem in re animata, quàm in re inanimata: Sic impiè thesi 231. & blasphemè negat, eandem esse Christi, & nostrorum corporum definitionem, hoc est, naturam & proprietates; cùm certissimum sit, non minus Christi, quàm Petri & Pauli Corpus non simul in diversis locis coexistere.*

Thesi 234. scribit, humanitatem seu carnem Christi, tam verè & realiter ubique locorum præsentem esse, quàm verè & realiter à λόγῳ in unitatem suæ personæ homo assumptus sit. *Si autem caro ubique cum Deitate, quæ sola immensa & infinita est, coexistit, non est amplius caro, aut natura creata, quin & ipsa unio hypostatica simul evertitur.*

Thesi 244. verissimam Ecclesiæ orthodoxæ sententiam, quâ Christus ubique totus esse dicitur, sed non totum; hoc est, secundum utranque naturam, eludit & sophisma esse dicit eo ipso autem distinctionem inter Personam & Naturas penitùs abolet, & Naturarum proprietates cum Monothelicis confundit, personam autem cum Nestorio dividit.

Thesi 251. injustè sibi, suisque imputari conqueritur, portentosam Vbiquitatem, quâ Humanitas Christi Divinitati coextensa fingatur. *De Christi verò Corpore scribit* Augustinus *ad Dardanum & contra Faust.* quòd neque extra spatia locorum, quib. continetur existere, neque per corporalem præsentiam totum simul & unum in pluribus locis esse possit. *Hinc sic colligitur: Si Corpus Christi per unionem personalem, cum divinitate est ubique aut hoc est per modum extensionis per omnia loca. & omnes creaturas, sicut* Thomas Aquinas *de infinito illo, quod omnia loca repleret, corpore sentit lib. 1. Sent. dist. 37. art. 2. aut si totum ubique, vel in pluribus locis totum esse dicatur, plura per hoc necessariò corpora, pluresque Christi introducuntur.*

Thesi 255. idem Corpus Christi realiter, ac personaliter ubique esse contendit, quod tamen naturaliter, & essentialiter ubique esse pernegat. *Quasi verò idem corpus sit alicubi realiter, ubi non sit ejusdem natura & essentia: aut si corpus ipsum sit ubique non simul corporis naturam & essentiam ubique esse necesse sit. Quid autem est Corpus Christi, sive corporea natura & essentia? Sequeretur etiam Corpus Christi non esse essentialiter in Cœna, si non est essentialiter in pluribus locis. Et quorsum denique ipsum naturale & essentiale Christi corpus etiam impiorum dentibus teri, & ore comedi contendunt, quod tamen non nisi personaliter, nō au-*

tem secundum essentiam & naturam ubique esse ipsimet fatentur?

Thesi 259.*dicit contra sacram Scripturam, & unanimem totius orthodoxæ Ecclesiæ consensum*, Massam illam Corporis humani, ex utero matris virginis in hypostasin verbi assumptam, omnib. rebus creatis, simul & semel ab initio potuisse, & nunc verè esse præsentem, conscia mente, conformi voluntate, adeoque inenarrabili virtutis Divinæ κοινωνίᾳ. *Miscetur autem hic articulus incarnationis, cum Articulo sessionis, ad dexteram Dei, unde necessariò status humiliationis, cum statu exaltationis confunditur, atque ita uterque aboletur, vel in phantasma convertitur. Rectius igitur Augustinus dicit*: Filium Dei, & redemptorem nostrum, secundum divinitatem invisibilem, incorporeum & incircumscriptum non credere, impium est: ita eundem Dei filium, in homine assumpto, visibilem, corporeum atque localem post resurrectionem non credere & profiteri, profanum est.

Thesi 260. triplicem Corporis Christi Vbiquitatem statuit.

Thesi 261. *Sessionem Christi ad dexteram Dei sic interpretatur, ut inde concludat*, carnem à filio Dei assumptam in gubernatione universi omnibus creaturis realiter præsentem adesse.

Thesi 262. humanitatem Christi, & Filium hominis pro eodem termino sumit, *& sic Nestorianismum manifestè prodit.*

Thesi 265. *propter præsentiam Christi in Cœna*, singularem Corpori ipsius modum Vbiquitatis adscribit: *Id verò cum verbis institutionis non congruit, ut olim Patres orthodoxi ex hoc ipso Sacramento Corporis Christi pro nobis traditi, veritatem naturæ assumptæ in perpetuum, salvis ipsius proprietatibus, contra Eutychianos & Marcionitas defenderint, quos approbato Vbiquitatis somnio, refutare hinc minimè potuissent.*

Thesi 288. *ex eo, quòd Christus in die Ascensionis abiit ad Patrem, in quo se iam ante, cùm adhuc in terris versaretur, esse, priusquam visibiler in cælos ascenderet testatus fuerat; colligit*, Christo in die Ascensionis suæ, ne latum quidem unguem, aut pilum à terra recedendum fuisse, ut ad Patrem veniret: *Hic verò Schmidlino idem est*, esse in Patre, *&* ire ad Patrem, *quæ tamen toto genere differunt, illudque Christo tantùm secundum Deitatem, hoc verò secundum humanitatem competat: Insunt igitur argumento quatuor termini; & à non distributo ad distributum nihil sequitur.*

Thesis de Cœna Dogmata habens TERTIO, *in Thesibus de Cœna Dom. dogmata habet conficta? perque calumniam & invidiam Orthodoxis obiecta, quorum convinci nunquam poterunt. Huius generis sunt:* conficta & per calumniam orthodoxis obiecta.

1 *Quòd sentire, aut docere finguntur: Corpus Christi, propterea quòd in Cælum assumptum sit,* NVLLO MODO *in Cœna Dom. verè, & realiter præsens esse, aut adesse posse.* Thes. 33. Thes. 38.

2 *Quòd aliam doctrinam de Eucharistia Christi suis auditoribus proponant, quàm quæ in verbis Testamenti Christi comprehensa est.*

3 *Quòd Christo dicente*: Hoc est Corpus meum: Hic est sanguis meus: *illi dicant contrarium: Non est Corpus Christi, non est Sanguis Christi.*

4 *Quòd credant, & doceant: corpus & sanguinem Dom. in S. Cœna* MINIME *adesse.* Thes. 57.

5 *Quòd corpus Christi in Cœna Dom.* TANTVM *figurari, aut significari dicant: ac Corpore Christi, quo ad se* OMNI MODO *absente tantùm virtutem corporis Christi, hoc est,* TANTVM *merita ejus cum externis Symbolis nobis communicari affirment.*

6 *Quòd per vocabulum* (spiritualiter) *intelligant, Spiritum Sanctum* TANTVM *adesse,* Thes. 66. & 67.

7 *Quòd Christus suo Corpore in Eucharistia* PLANE *non adsit.* Thes. 70.

8 *Quòd cùm Christus apertè dixerit*: Hoc est Corpus meum: *hæc verba invertant, & dicant: Hoc non est Corpus Christi. Quæ blasphemia in ipsos potius adversarios retorquenda. Illi enim Christi verba invertunt, cùm non simpliciter legunt. Hoc est corpus Christi, sed Hoc, quod invisibiter pani subest, aut inest, aut cum visibili elemento realiter coexistit, quodque Cælum & terram replet, est Corpus Christi pro nobis traditum*: scilicet. Thes. 72.

9 *Quòd omni nominis divini reverentiâ depositâ, nullaque salutis æternæ ratione habitâ, cùm Christus dixerit*: Hoc est Corpus meum, *illi vicissim Christo ausint in faciem dicere: Hoc non est Corpus* TVVM. Thes. 73.

10 *Quod in explicatione verborum Testamenti Christi dicant: Hoc non est corpus Christi, sed* TANTVM *signum & figura absentis Corporis Christi, quod Corpus Christi absens* TANTVM *significat.* Thes. 80.

11 *Quòd* TANTVM *virtutem Corporis Christi in Cœna esse doceant: quasi verò Corpus Christi à sua virtute divelli, aut separari queat, ut Vbiquitarii somniant.* Thes. 103

12 *Quòd in interpretatione verborum Pauli*: panis, quem frangimus, nonne communicatio Corporis Christi est? *nudam panis substantiam retineant, Corporis verò Christi substantiam excludant.* Thes. 119

13 *Quòd subinde in deterius proficiant, & in ea quoque sint sententia quòd Deus non sit in terris suâ essentiâ, ut ita Spiritui sancto etiam secundum naturam propriam descensus realiter ab ipsis tribuatur.* Thes. 117.

14 *Quòd inhabitationem Dei in Sanctis negent* Thes. 118.

15 *Quòd*

Thes.130 15 *Quòd de Deo nihil credant.*

Thes.134. 16 *Quòd non modo Capernaiticam, sed* OMNEM, OMNEM, OMNEM *realem carnis Christi præsentiam, & manducationem*, QVOCVNQVE *tandem* MODO, *sive Cœlesti sive supernaturali, sive quocunque alio cogitari, aut appellari possit, damnent.*

Thes.136 17 *Quòd ne quidem dignis, hoc est, verè credentibus, ullo modo realiter Corpus Christi adesse credant.*

Thes.169. 18 *Quòd vocabulum* EST *per (significat) interpretantes, simpliciter Corporis Christi absentiam doceant.*

Thes.170 19 *Quòd in verbis Testamenti per vocabulum* CORPVS *nil aliud, quàm figuram Corporis Christi intelligant, verâ corporis Christi præsentiâ negatâ.*

Thes.172 20 *Quòd ut maximè antecessorum, & sociorum non omnia probent, in communi tamen cum ipsis errore versentur, & doceant: Corpus Christi simpliciter abesse à Cœna, quantum summum Cœlum à terra distat, cujus loco tantum virtutem Corporis Christi pro ipso Corpore Ecclesiæ obtrudant.*

Has viginti obiectiones simpliciter Orthodoxi negant, & Schmidlinum *Sycophantam agere dicunt, qui calumniis pro demonstratis utatur.*

In Thesibus his multæ sunt antilogiæ. Secundò, *in Thesibus istis de Cœna multas habet* ἀντιλογίας *seu contradictiones. A Deo enim sic ordinatum est, ut impii semper seipsos confundant: Et quòd mendacia non consonent, sed semper contra semetipsa testentur. Ac notum est illud Iacobi Apostoli 5. cap.* Vir duplex animo, inconstans est, in omnib. viis suis. *Conciliet ergo Schmidlinus has* ἀντιλογίας.

Thes.1. 24.30. 1 *Quòd &* πανταχουσίαν, *&* πολλαχουσίαν, *seu* τὴν πολυτοπίαν *paciscitur: adeò ut qui Corpus Christi in duobus minimùm, aut pluribus locis, simul, & semel verè, atque realiter adesse neget, cum eo de reali præsentia Corporis Christi in Cœna Domini frustrà contendi asseveret. Cùm tamen è contrario de Corporis Christi vel Vbiquitate, cujus dogma portentum, &* παράδοξον *appellat, vel præsentia in Cœna locali verbum nullum cum quoquam se facturum post hac palàm protestetur.* Thes.31. Thes.3.5.29.

Thes.3. Thes.85. 86. 2 *Quòd Vbiquitas sit portentosa, & monstrosa, & nihilominus Corpus Christi in hordeo & fœno, & omnibus rebus creatis realiter præsens adsit.*

Thes.87. 92.81. 3 *Quòd aliter in pane & vino Cœnæ, aliter in hordeo, aut fœno sit Corpus Christi, & quòd nihilominus non uni creaturæ adsit, alteri absit, sed quòd* SIMVL *omnibus rebus creatis* EX AEQVO *adsit: quodque huic dogmati non obstet Corporis Christi proprietas, quod sua Natura non infinitum quiddam sit.*

Thes.92. 106. 4 *Quòd Christus per Ascensum suum in cœlum, formam servi* PENITVS *deposuerit, & quòd nihilominus integritatem corporis non amiserit.*

5 *Quòd præsentiam in Cœna non statuat localem, aut corporalem, aut physicam: cum nihilominus disputet de præsentia Corporis Christi simul, & semel, in diversis* LOCIS, *videlicet, in cœlo* LOCALI, IN TEMPLO *Vuitebergensi, Dresdensi, & Lipsensi, substantialiter & realiter coexistentis.* Thes.184 6.& 7.

6 *Quòd Patribus, ut idoneis veritatis testibus, credendum sit, quos passim alibi ut patres, & matres suggillat, atque explodit.* Thes.1.

7 *Quòd Sophistarum lacunas à saniorum Scholasticorum lucubrationib. non distinguit: cum ipsemet ad nugacissimum sophisma confugiat, idque* Hugoni de S. Victore *falsò adscribat, nimirum:* Quòd Corpus Christi in plurib. LOCIS esse possit, hoc habere ex unione Personali. *Admonendus enim hic obiter Lector est,* Hugoni de S. Victore, *nunquam Vbiquitatis illud commentum in mentem venisse. Fuit is natione quidem Saxo, sed Abbas sancti Victoris Parisiensis, floruitque circa annum Dom. 1130. Hoc authore libellum de essentia Divinitatis, qui inter Augustini exstat opera, scriptum Erasmus censet: ubi inter cætera credere, nos, & confiteri oportere docet Hugo ille Victorinus, Christum & secundum substantiam Divinitatis suæ esse incircumscriptum: & secundum humanitatem, circumscriptum, ac localem esse, & hoc non credere impium esse, atque profanum. Antecessit hic centum annis Hugonem Glossatorem, Cardinalem, qui floruit circiter Annum Christi 1230. Cujus ut maximè laudanda sit in evoluendis sacris literis diligentia, seculi tamen, in quod incidit, tenebræ deplorandæ sunt, quibus dementatus totam ferè Scripturam in prodigiosam illam quadruplicis sensus Metamorphosin convertit, & miserum Transsubstantiationis mancipium est, quam fictitiis miraculis palliare, & defendere studet. Cùm enim ad illud Augustini respondendum esset,* quo cibus iste in mentem, non in ventrem transire dicitur, cùm nihilominus elementa visibilia in humores, ut *loquitur,* resolvantur: *inter cætera paradoxa quæ ibidem cumulat, in hanc tandem glossam erumpit.* Hoc Sacramentum plenum est miraculis. Est enim Miraculum quòd transsubstantiatur panis in Corpus Christi. Et miraculum verum, quòd factâ divisione hostiæ, sub unaquaque parte totus est Christus. Denique miraculum est, quòd formæ remanent, & faciunt illud, quod faceret substantia panis, & vini. *Quando ergo dicit Augustinus:* quod cibus iste non transit in ventrem, &c. respondendum est, quòd loquatur de eo, quod est sub formis. *Hæc ille. Posset hac ipsâ responsione, quâ id, quod sub formis est, in ventrem transire negat, everti commentum de orali manducatione nescio cuius, sive* Tom.41 Tom.7. in postill. 1 Cor. 11. q 8.2.

sub

sub forma sive substantia panis, latenter absconditi corpusculi.

Sed hoc portento tam omisso, hoc scire sufficiat, hunc illum esse praclarum Vbiquitatis patronum, quem si admittendum censeat, simul in iisdem opinionum monstris, quæ hanc ei de Corporis Christi Vbiquitate blasphemam vocem extorserunt, audiendum esse. Exstat autem locus, ad quem tanquam ad Sacram anchoram miser disputator, totius alioquin orthodoxæ antiquitatis testimoniis penitus destitutus, quasi in casu desperato, confugit, hisce apud glossatorem illum verbis descriptus: Corpus Christi hanc habet dignitatem ex natura unionis cum Divinitate, ut simul sit in multis locis: *Libuit enim assignare ipsa glossatoris verba, cùm facilè appareat disputatorem locum non inspexisse. Quis autem non videt, eadem opinionum portenta defendere, iisdem qui dogmatum, licet in speciem à se mutuo dissidentium, fundamentis nituntur? Ecquis amplius dubitet, pro verbis Christi putidam glossam substitui ab iis, qui sententiæ suæ fulcrum ab ineptissimo glossatore mutuantur? Hem Sacramentarios, fanaticos & blasphemos.*

Tomo eodem 1. Cor. 10 7. 4. à Contrarium sentiunt Thomas & Albertus M. in lib. 1. sent. dist. 37.

Thes. 40. Iesuitarum Moguntinensium axioma de tropo in verbis Cœnæ. Thes. 82. 90. 106.

8 *Sunt etiam hæc inter se contradictoriè opposita, quod tropos simpliciter reiicit, & nihilominus synecdochen admittit. Respondeat ergo Iesuitis, qui iam pridem in solenni disputatione pro axiomate certo, & indubitato posuerunt hanc propositionem:* Si in verbis Cœnæ corpus de pane prædicetur, & panis substantia manere dicatur, non posse verba Christi propriè, & absque tropo intelligi.

Thes. 67. 101. 154

9 *Quòd corporis & panis: item vini & Sanguinis Christi unio sit mysterium simul & miraculum (Excogitata est hæc opinio ab ociosis, & indoctis Monachis, cùm imaginarentur modum præsentiæ, non Sacramentalem, sed physicum, vel magicum.)*

Thes. 61.

10 *Quòd modum præsentiæ simpliciter dicit esse ἄρρητον, cælestem, supernaturalem, illocalem, & humano captui impervestigabilem, quem neque incredulitas impediat, aut fides hominis efficiat, quique nullo pacto definiri possit: & nihilominus, præter τὴν πολυτοπίαν, quam urget, etiam ore manducari, cùm à piis, tum ab impiis Corpus Christi substantialiter clamitat: quasi verò multipræsentia & oralitas modum non definiant, aut os hominis, pars illa corporis bruta, quicquam comedat Cælesti, supernaturali, non locali, naturali, aut physico modo.*

Thes. 63.

11 *Quòd tria ista adverbia:* verè, substantialiter, realiter, *synonima esse docet, quæ in commento realis, hoc est, physicæ Idiomatum communicationis, quæ est confusio naturarum, Synonima esse pernegat.*

Thes. 60.

12 *Quòd respuentes fanaticum hoc dogma Ecclesias, minimè se damnare simulat, quarum tamen ministros furiarū æstro percitus anathematizat.*

13 *Quòd Corpus Christi spiritualiter in Sacramento adesse concedit, cum idipsum corporaliter & substantialiter, etiam impiorum ore percipi & devorari blasphemè vociferetur.* Thes. 66. 62.

14 *Quòd solum τὸ ῥητὸν urgere præ se fert, cùm interim ex commento Realis Idiomatum communicationis, diversis essendi modis, Allegoricâ denique Ascensionis Christi in cœlum interpretatione, perversæ suæ glossæ fulcra petat.* Thes. 95. 104. 86. 97. 184.

15 *Quòd cælum cum inferno se permiscere inficiari non erubescit, cùm aperta* Brentii *testimonia exstent. Vide* Brentium *in libro Recognitionis, pag.* 149. 150. 182. 223. *Item de Maiestate, pag.* 159. 160. 162. Thes. 101.

16 *Quòd ab omnibus similitudinibus abstinendum monet: cum ipse perpetuò in ore habeat similitudinem ferri igniti, item castri, denique Solis: quarum applicationem facit ineptissimam. Et quis sanâ mente præditus (ne dicam, sanæ fidei guttulâ imbutus) non ridet, vel potius execratur impias* Marbachii *similitudines adversus* Tossanum, *quando præsentiam Corporis in Cœna comparat infanti cubanti in cunis, thesauro in cista reposito, cerevisiæ in cantharo, pani in canistro comprehenso, pecuniæ in marsupio reconditæ. Item, imagini Principis in cera expressæ, &c. Sed huic spermologo satis graviter à* Tossano *responsum est. Nos bellam illam disputatoris similitudinem, à radiis solaribus deductam, obiter examinemus.* Sicut, *inquit*, iidem numero radii Solis ceram liquefaciunt, & lutum indurant, quod fit propter diversitatem materiæ luti, & ceræ, in quam Solis radii agunt: Sic idem Corpus Christi in Cœna, à dignis & indignis sumptum, propter hominum diversitatem diversa quoque operatur, ut in piis quò ad se, judex permanens, eosdem tamen non iudicet, sed vivificet, & in impiis, quò ad se, vita existens, eos tamen propter incredulitatem non vivificat, sed iudicet. *Nil proculdubio ineptius, & à mysterio Sacræ Cœnæ alienius in medium proferri poterat. Si enim ut Sol in ceram & lutum: ita Corpus Christi in indignos, & in dignos agit, necesse erit, ut digni vivificentur non ratione applicationis, quæ fit fide (cujus disputator nullam in hac propositione mentionem facit) sed nudæ qualitatis respectu. Quæ sententia ut partim est Pelagiana, partim Enthusiastica: ita totam doctrinam de Iustificatione evertit.*

Thes. 107. 139.

Similitudines Marbachii.

Thes. 160

Vide orthodox. conf. cap. 9. in fine.

Ne iam dicam, absurdissimam, imò blasphemam esse vocem, quâ Corpus Christi in Cœna à dignis, & indignis sumtum, tam in his, quàm in illis realiter existendo, & permanendo, impiorum quidem iudex, piorum autem vivificator esse dicitur. Pater enim omne judicium dedit filio: non assumto filii Corpori. Et sicut Pater vitam habet in seipso: sic dedit & filio habere vitam

in

in seipso. Nec Paulus dicit, Indignos sumere corpus Domini, quòd in impiis, quò ad se, vita existens (ut disputatoris verba habent) eos tamen propter incredulitatem non vivificet, sed judicet. Quin potius indignè edentem, & bibentem sibi ipsi judicium edere, & bibere, non discernendo Corpus Domini, testatur Apostolus. Et quis hoc unquam audivit? quis legit? quis hoc fanatico disputatore excepto, somniare, nedum proferre ausus fuit unquam? quòd corpus Domini in IMPIIS *(in impiis inquam)* EXISTAT, *quòd Corpus Domini sit* IUDEX, *quòd Corpus Domini reali sua in* IMPIIS *(in istis cloacis Satanæ) existentia, exerceat judicium. Hæc in transitu, bellæ similitudinis occasione motus, breviter annotanda duximus.*

O verè portentosam Theologiam.

Thes. 17. 131. 17 *Quòd* Berengarium *erroris accusat, cujus revocationem Syngramma Suevicum, à quo Suevicus hic disputator turpiter defecit, disertè improbat, hisce verbis, quibus nemo sanus contradicet.* Nam edimus Corpus, & bibimus sanguinem carne, non ut Christi corpus atteramus & frangamus, ut est in revocatione Berengarii, sed panem ipsum, quâ panis est, tractamus, frangimus, edimus, & dentibus atterimus. Corpus autem accipimus, quâ verbum accipimus, HOC EST CORPUS MEUM, ut pulcherrimè quidam dixit, Quod edimus, intrat ventrem, quod credimus, intra mentem.

18 *Quid? quòd ad glossam decretalium disputator ipse provocat: quam si admittit, non potest non in damnando* Berengario *sibi ipsi contradicere. Legat enim glossam, quæ adjuncta est capitulo: Ego Berengarius. Ubi clarè dicitur.* Nisi particula ea, quâ perhibetur Corpus Christi dentibus fidelium atteri, sanè intelligatur, in maiorem hæresin, quàm quæ Berengario impingitur, incurri. *Item:* Berengarium hyperbolicè locutum fuisse, & modum indicendo excessisse. *Adde Glossam in cap. Utrum, & in cap. Hoc est, de cons. dist. 2.*

Thes. 116. Schmidlini theses dogmata impia & blasphema continent. Thes. 7. & 30. Tertiò, *continentur in his Thesibus dogmata, manifestè impia blasphema. Hujus generis sunt ista:*

1 *Quòd* Schmidlinus *statum causæ detorquet ad Corporis Christi in pane, & Sanguinis in calice, seu vino præsentiam, vel potius affixionem, seu coexistentiam, & ἐνουσίαν localem: quâ in Filium Dei atrocior contumelia dici non potest. Quæstio enim hic non est,* Ubi sit corpus Christi, *sed,* quid Eucharistiæ panis sit? *Atque ita jam olim* Brentius *statum causæ formavit, in Exegesi in Ioannem cap. 6. Quam explicationem planè orthodoxam, & ab ipso* Luthero, *in Sermonibus mensalibus, quibus istorum Theologastrorum grex plurimum tribuit, approbatum, hodiè, ut Calvinianam, Sacramentariam & hæreticam* Schmidlinus *cum suis respuit.*

2 *Quòd disertè dicit, verba Christi hoc velle,* ut IBI, in pane & vino Cœnæ, Corpus & Sanguinem Christi quæramus, *contra prohibitionem Domini;* Si dixerint; Ecce hîc, ecce illic, nolite credere. *Quærunt enim Christum in pane Ubiquitarii, quem non credunt esse in cœlo.* Thes. 81

3 *Quòd* præsentiam Corporis Christi in Cœna comparat visibili apparitioni Spiritus Sancti in specie columbæ. *Quasi verò Sacra Cœna sit visio quædam, aut peculiaris revelatio, & quasi spectaculum Corporis Christi.* Thes. 76.

4 Quòd formam servi, *quæ, universâ orthodoxâ antiquitate teste, est ipsa natura assumpta,* penitùs à Christo per ascensum suum in Cœlum depositam esse nugatur: *quâ ratione ne quidem Corpus, quo Ecclesiam in Cœna pasceret, habiturus erat amplius.* Thes. 92.

5 Quòd per Ascensionem in Cœlum, Christus visibilem tantùm & corporalem, pro ratione hujus seculi conversationem subduxerit: Nequaquam verò, quò ad Humanam Naturam, ratione distantiæ à nobis recesserit, sed quòd simul omnibus rebus creatis humanitate suâ ex æquo adsit. Thes. 14 & 91.

6 *Quòd ex Deitatis in Christo immensitate colligere audet,* Corpus, seu humanitatem Christi, tam in hordeo & fœno, & in aliis creaturis omnibus præsto adesse, quàm in Eucharistia: sed hoc tantum intercedere discriminis, quòd non habemus verbum Christi, ut corpus ipsius in hordeo, aut fœno quæramus, ubi etiam non inveniatur: *sicut in pane & vino Cœnæ Christum fingit quæri, & inveniri velle. Proferat ergo testimonia Scripturæ, ubi dixerit Christus: In pane quæratis: aut ibi in pane invenietis corpus meum. Proferat, inquam, Scripturæ non depravatæ, aut in alienum sensum contorta testimonia, nec erit, qui contradicat. Enimverò In, Sub, & Cum pane Sacramentotenus non negamus exhiberi nobis verum Christi Corpus: quod tamen respectu sitûs & loci, non in pane, sed sursum in regno Patris esse credimus.* Thes. 86. 87.

7 Quòd Christum suo Corpore à nobis recessisse, nusquam in universa Scriptura legi, nusquam hoc dixisse Christum, nusquam Evangelistam, nusquam Apostolum, *dirâ voce eructat. Quid autem Deum Spiritum Sanctum, Scripturæ Sacræ authorem, quid testes beatos Angelos, semper in cœlis intuentes faciem Patris, quid fidem, & spem Catholicæ Ecclesiæ, quid denique sanguinem Martyrum è terris in cœlos clamantem, mendacii est arguere, quàm impudenti ore negare, Christum in Cœlum ascendisse, inde venturum esse, & ibi iam suo corpore versari?* Thes. 96.

8 Quòd Christi Corpus non afficiatur contumeliâ, sed summâ potius gloriâ extollatur, Thes. 145 & 146.

tollatur, propter communicatam sibi Maiestatem Vbiquitatis, non minus, quàm Deus ipse divinâ suâ essentiâ, in omnibus cantharis Cerevisiariis, brassica, communi pane, & nullibi denique non adesse fingatur. *Sed hac neque sanctè dicuntur, neque Christiana vel pietati, vel gravitati congruunt, neque in explicatione secum consentiunt.*

Thes. 109.160. 9 *Quòd* stultè pariter, atque impiè *fingit*, posse quenquam percipere in Sacra Eucharistia Corpus Christi, ut non simul fiat particeps virtutis ejudem vivificæ: vel virtutem Corporis Dominici sine ipso corpore communicari cuiquam posse. *Contra ipsius Filii Dei asseverationem: Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Ioan.* 6.10. *Quòd humanam Christi Naturam in se omniscíam, adeoque καρδιογνώστην esse iactitat.*

Thes. 50. & 51. 11 Quòd veteris, & novi fœderis Sacramenta non tantùm signis & ceremoniis, seu ritibus Sacramentalibus, verùm etiam usu, fine, & ipsâ re Sacramenti, quæ perpetuò Christum exhibet, adeoque toto genere differre *contendit, nec ipsi Apostolo contradicere dubitat, testificanti, quòd Patres eandem nobiscum escam comederint. Hoc enim iste audacter & impudenter negat. Sed hìc opponamus Augustini authoritatem, testis omni exceptione maioris. Sic enim contra Faustum scribit*: Magno Lib. 19. cap 16. errore delirant, qui putant, signis, Sacramentisque mutatis, etiam res ipsas esse diversas, quas ritus propheticus pronunciavit promissas, & quas ritus Evangelicus annunciat impletas: *Et Psalm.* 77. Idem in mysterio cibus, & potus illorum, qui noster, sed significatione idem, non specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. Omnes quidem eundem cibum spiritualem manducaverunt, & eundem potum spiritualem biberunt, id est, spirituale aliquid significantem. *Item, Tractat.* 26. *in Iohannem*, Hunc panem significavit altare Dei, Sacramenta illa fuerunt, in signis diversa sunt, sed in re, quæ significatur, paria sunt: Audi Apostolum: omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, spiritualem quidem eandem, nam corporalem alteram, quia illi Manna, aliud nos, Spiritualem verò quam nos. Et omnes eundem potum spiritualem biberunt, aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spirituali. *Item Tractat.* 45. *in Ioannem*: In signis diversis eadem fides, sic autem in signis diversis, quomodo in rebus diversis? Quem enim venturum esse credebant, nos venisse credimus. Videte ergo fratres, quòd, fide manente, signa mutata sunt. Ibi petra Christus, nobis Christus, quod in altari Dei ponitur. Et illi pro magno eiusdem Christi sacramento biberunt aquam de petra fluentem: nos, quid bibamus, norunt fideles: si speciem visibilem intendas, aliud est: si intelligibilem significationem, eundem potum spiritualem biberunt. *Item*, Eundem cibum, & potum manducaverunt & biberunt, erant enim ibi, quod manducabant, intelligebant, quibus plus Christus in corde, quàm Manna in ore sapiebat. Breviter ergo dixerim: Quicunque in Manna Christum intellexerunt, eundem, quem nos, cibum spiritualem manducaverunt, sic etiam eundem potum. Petra enim Christus. Eundem ergo potum, quem nos, sed spiritualem, id est, qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur. *Et mox*: Eundem ergo cibum, & potum sed intelligentibus, & credentibus, non intelligentibus autem, illud solum Manna, illa sola aqua, ille cibus corporalis esurienti, iste potus sitienti: nec ille, nec iste, credenti: Credenti autem idem quod nunc. Tunc enim Christus venturus, modò Christus venit: Venturus, & venit, diversa verba sunt, sed idem Christus.

12 *Quod Lutherum Apostolo antefert, qui se immediatè à Domino accepisse profitetur sententiam, bonâ fide descriptam, & quasi de manu in manum nobis à se traditam.* Thes. 112.

13 *Quòd Cœnam Domini adulterari calumniatur ab iis, qui loco definitionis Catholicæ de Sacramento Altaris à Luthero traditæ, verbis Apostoli utantur, & quòd per verba Apostoli Sacramentarium errorem instillari incautis blasphemo ore vociferatur. Quorum cum Lutheri alterum, alterum cum Pauli summa ignominia conjunctum est, adeoque neutrum sine atroci in Spiritum sanctum blasphemia cogitari, dicive potest. Quàm enim hoc à Lutheri mente alienum sit, vel inde pius Lector æstimet, quòd Catechumenos ad Evangelistarum, horumque interpretis Pauli explicationem ipsemet deducit, & ablegat, atque secundum illos suam definitionem piè accipi vult: tantum abest, ut sua quasi censuræ Sacro Sanctam Apostoli interpretationem subiiciendam nedum postponendam duxerit: cùm id sine læsæ divinæ Maiestatis crimine tentare nemo unquam mortalium, imò, ne quidem Angelus in Cœlis possit, ausitve.*

14 *Quòd Corpus Christi ore etiam ab hypocritis impiis, non quidem Sacramentòtenus (id enim ultrò fatemur) sed realiter, & substantialiter manducari disputat, ita ut Corpus Christi in impiis existere, eosque suâ in ipsorum visceribus existentiâ judicare contendat.* Thes. 154. 157. 140. 160.

15 *Quòd totius Catholicæ Ecclesiæ fidem orthodoxam perpetuã, quã sincero corde credimus, & unanimi*

& unanimi consensu profitemur, Corpus Christi Salvatoris nostri nonnisi in Cælo nunc, unde denuò venturum est, esse, & salvâ veritate Naturæ Humanæ simul in Cælo, & terra esse non posse, ut hæreticam, & Nestorianam damnat.

Schmidlinus sui ipsius oblitus est.

Vltimo *tamen in hisce Thesibus suis de Corporis Christi in Cœna Sacra præsentia, & contra oralem manducationem ejus, suiipsius penitùs oblitus, ita loquitur non tantum commodè, sed orthodoxè etiam, ut nemo possit melius. Cum enim aliquot præcedentibus thesibus dixisset,* Corpus Christi manducari: *Thesi* 126. *ita disertè scribit:* Neque verò vel phrasis dura aut res absurda videatur, Corpori Christi, pro ratione & modo hujus SacroSancti mysterii, tribui, quod panis proprium est. *Et Thesi* 153. *adhuc clarius.* Neque verò Capernaiticam lanienam carnis Christi in Cœna instituimus, quum de Corpore Christi nihil pro ratione hujus seculi in hoc mysterio afferamus: sed actio tota, quoad Corpus Christi, quum sit cœlestis, spiritualis & mystica, quæ pani accidunt, propter unionem Sacramentalem, Corpori Christi tribuuntur, quum tamen in Corpore Christi nihil horum fiat. Sic videri oculis corporeis, frangi manibus, tangi, dentibus atteri, & similia, Corpori Christi in Cœna tribuuntur, propter panem, cui accidunt, quum in substantia Corporis Christi nihil horum fiat. *Hæc ille. Quis orthodoxus non sic sentit? Sicut enim de verbali communicatione Idiomatum, & phrasi seu loquendi formulis Ecclesiæ usitatis docent: ita ille quæ de pane & vino in Sacra Cœna, id est: elementis Sacramenti, & corpore & sanguine, ut rebus significatis hujus communicata verba utrisque quæ alterutri tantum competunt, explicati ita disertè planeque, ut nemo orthodoxus ei non assentiri possit. Hæc igitur veritatis est vis, quòd sæpè nolentes, invitos & inscientes etiam cogit verum enunciare, & sæpè loco & tempore alienissimo.*

Sic etiam Lutherus in Confess. majore.

CAPVT XXXIX.

Continuatio Historiæ Peucerianæ: in Qua Confessio & judicium ejus de monstrosis confusionibus Libri CONCORDIÆ, & alia, quæ in carcere ob veritatis professionem cum eo acta & tentata sunt, narrantur.

A Peucero judicium de Formula Concordiæ in carcere severè exigitur.

E*Xemplar sex fabrorum Chimeræ, ex discordibus phantasiis dissentientium authorum consartæ primùm Torgæ, rursusque, ut diximus, arbitrio paucorum in Cœnobio Bergensi mutatæ, fucatæ, depravatæ, ac confusæ sub titulo Libri* Concordiæ, *quum primùm in lucem prodiisset, mittebatur ad* D. Peucerum *in carcerem, & unà* Pouchenii *adversus* Palmerium *scriptum, cum mandato gravi ac severo, ut utrunque accuratè perlegeret, suamque Confessionem & judicium de iis exhiberet. Mox inter legendum non tam miratus Sophisticas præstigias & elusiones, quàm detestatus blasphemas, tetras & sceleratas corruptelas evidentis atque invictæ veritatis ab iis qui se lumina, & capita Augustanam Confessionem profitentium jactitabant, & agmen tot millium subscriptionis & suffragii confœderatione, ex professo bellum apertum Filio Dei denunciantium & inferentium, cœpit cogitare de iis, quæ ex immota & immutabili veritate Scripturæ; si foret sibi reddenda ratio recusatæ approbationis, opponeret. Destituebatur autem subsidiis ad opus tale necessariis omnibus: Nihil enim papyri, calamorum, atramenti suppetebat, quodque maximum erat librorum nihil: nec enim ullis supplicibus precibus vel tantùm Novum Testamentum Græcum elicere poterat. Sed huic tamen indigentiæ ipse Deus medebatur, ita, ut chartas suppeditarent margines Libri Concordiæ, ac vacua folia: atramentum verò crustæ panis crematæ, in pulverem hyberno tempore, quo semel in die foculus incendebatur in fornace ferrea, & maceratæ ac dilutæ cervisiâ: calamos anserum ala, quam ad detergendos pulveres, & araneárum telas impetraverat: cultellum scriptorium, culter sine cuspide & acie ipsi ad usum secandorum ciborum relictus: cætera Spiritus Sanctus doctor, formatorque judicii per lucem vivam, & vivificatum memoriæ torpescentis vigorem. His mediis usus, Confessionem & Iudicium breve texuit, duodecim articulis distinctis, juxta Formulam Concordiæ, complexum, quæ in Chimara repererat corrupta prorsus in præcipuis fidei articulis, & manifestè repugnantia cum Scripturæ, tum sibimet ipsis. Sic autem de verbo ad verbum habet.*

PRIMO credo & confiteor toto & syncero pectore juxta expressa, & perspicua testimonia Scripturæ Sacræ cum orthodoxa Ecclesia omnium temporum, doctore, duce ac teste Spiritu Sancto in corde meo de Filio Dei, Domino nostro & Salvatore Iesu Christo, quâ ille est in una hypostasi, seu hyphistameno, seu Persona verus & Æternus Deus, naturâ genitus ab æterno de essentia Patris ὁμοούσιος Patri, & verus homo naturâ natus ex Maria virgine, ὁμοούσιον nobis, sed sine omni labe & peccato. Quod ergo unio hæc hypostatica non est per se & realis communicatio Idiomatum seu proprietatum Divinæ Naturæ

Confessio Peuceri de unione hypostatica duarum naturarum in Christo.

cum Humana aut omnium, aut aliquarum, demenſo tanto quanto libuerit, & nota ſit ipſi Chriſto: Sed quod eſt aſſumptio Naturæ Humanæ ἀπὸ τῦ λόγυ, ſeu à Filio Dei λόγῳ, qui eſt hyphiſtamenum, per ſe exiſtens ab origine æterna, in unitatem perſonæ; ſive,ut Græci locuti ſunt εἰς μίαν συνθετον ὑπόστασιν,inconfuſa, inconverſa, indivulſa, inſeparabilis, conſervante in ea unione utraq; Natura Divina & Humana, eſſentiam ſuam & proprietates eſſentiales immutabiliter & diſtinctim in omnem æternitatem; Talis tamen,ut Humana Natura aſſumpta in divina aſſumente exiſtat, geſtetur, ſuſtentetur ac conſervetur indiſſolubiliter,hac lege,ut niſi ita in ea conſiſteret, aut non eſſet, ſed redigeretur in nihilum, aut eſſet hyphiſtamenum ſeu Perſona per ſe; & ſic ex uno Chriſto fierent gemini & diſtincti, contra liquidiſſima Scripturæ teſtimonia.

Quod ſecundum hunc unum modum unionis hypoſtaticæ Chriſtus eſt una hypoſtaſis, hyphiſtamenum, Perſona compoſita ex duabus Naturis, Divinâ aſſumente, Humanâ aſſumpta in unitatem perſonæ, & non ex duabus perſonis, ſicut ex duobus conglutinatis aſſeribus. Et quòd aſſumptam hoc modo & ſibi inſitam, maſſam noſtram inde uſque ab utero matris Mariç Spiritu Sancto Sanctificat & implet ὀυ κατὰ μέτρον, non ſecundum menſuram, ut Ioannes ait, id eſt, in prærogativa & excellentia virtutis & donorum Spiritus Sancti tantâ, quantâ nullius eſt Creaturæ, neque in Cœlo neque in terra, etſi in ſtatu humili minus ſe exeruit.

Communicatio Idiomatum facta in Christo sine exæquatione aut confusione naturarum. Errores Formulæ Concordiæ de communicatione Idiomatum.

Affirmo itaque coram Deo Patre, Filio & Spiritu Sancto, & Eccleſia Angelica, & Humana,verè & Sanctè, quòd communicatio realis ac per ſe idiomatum ſeu proprietatum Divinæ Naturę cum Humana, Chimeræ, (quam illa credi poſtulat impudenter,audacter, furenter, & impiè) facta ſit,citra omnem mutationem, converſionem, & exęquationem naturarum inter ſe, aut humanę abolitionem. Hanc ergo affirmo eſſe Phyſicam, realem, per ſe confuſionem naturarum in Chriſto,commentum mendax Antichriſti, quo humana abſorbetur ac perimitur. Communicationem autem aliquarum, cum eſſentialia omnia in divinitate ſint ἀμέριστα καὶ ἀδιάσπαστα, id eſt, impartibilia & indivulſa, affirmo eſſe unionis hypoſtaticę divulſionem, quâ Chriſtus in duas perſonas, ſeu duos Chriſtos dirimitur, & non eſt θεάνθρωπος amplius, id eſt, Deus & Homo; ſed nudus homo θεοφόρος, θεόπνευστος, ἔνθεος, ſeu ἀποθεωθεὶς, id eſt, Deificatus, ſicut Schuenckfeldius loquitur. Non Naturâ Divinâ, ſed ſolâ virtutis divinæ prærogativâ ab hominibus Sanctis differens. Affirmo etiam quòd Chimęra veras cauſas in Scriptura traditas, quare Mediatorem inter Deum & hominem oportuerit in duabus naturis diſtinctis, Divinâ, Æternâ aſſumente, & Humanâ aſſumptâ unum eſſe hypoſtaſi, hyphiſtameno, ſeu perſona inconfusè, immutabiliter, indivulsè, inſeparabiliter, nunquam conſiderarit; Quòd Perſonam Chriſti totam in utraque natura deſtruat, divinam excludens ab unione hypoſtatica,cum Samoſateno, Sabellio, Ario,Neſtorio & ſimilibus, humanam penitùs abolens cum Eutyche. Quòd Chimera ordinem naturarum & rationem unionis hypoſtaticæ perſpicuo & ubique ſibi conſono verbo demonſtratam penitus invertit, ac pervertit, dum fingit Humanam Naturam tanquam hyphiſtamenum per ſe exiſtens & aſſumens,Naturam Divinam aſſumpſiſſe & induiſſe per communicationem idiomatum eſſentialium realem ac per ſe aut omnium aut aliquorum; Et in eadem illam habitare atque exercere ſeſe ſicut ignis in fornace. In Chriſti maſſa verò tantò efficacius & fortius, quàm in aliis Sanctis, quantò in eo virtute & potentiâ majora efficiat. Et quòd in hoc Articulo Scripturæ & ſibiipſi contradicat in omnibus deſtruens fundamenta, quæ ſe fingit ex puriore antiquitate retinere, & confundens teterrimâ confuſione ac pernicioſiſſimâ proprietates eſſentiales cum virtute ac donis Spiritus Sancti, & cum iis, quæ ſunt miſſionis & officii. Quòd orthodoxę Eccleſię omnium temporum Gręcę & Latinę in ipſa etiam Romana Eccleſia tot modis corrupta cum articulo de unione hypoſtatica inconfuſa & inſeparabili,& Doctoribus Scholaſticis communicatio idiomatum eſt phraſis ſeu modus loquendi & prędicatio Dialectica, qua unius naturę propria, diverſa ac diſtincta à proprietatibus alterius tribuuntur toti perſonæ περιχώρως, & in concreto propter unionem naturarum in perſona una, cuique utrique naturę ſunt propria competunt & rectè tribuuntur hoc modo, quia uni perſonę inſunt. In abſtracto & abſolutè non rectè tribuuntur, ſed falsò; quia naturę confuſę non ſunt, ſed retinent ſuas proprietates.Sunt autem omnes prędicationes verę, ſicut res veræ ſunt. Hanc quoque loquendi rationem prorſus evertit Chimęra.

Peuceri Confessio de natura humana in Christo, & Formulæ Concordiæ de hoc articulo errores.

SECVNDO: De Natura Humana aſſumpta in Chriſto, & de proprietatibus veri & naturalis Corporis Chriſti, in quo natus,educatus, verſatus in terris, crucifixus, mortuus,ſepultus,reſuſcitatus,evectus in cœlum, glori-

glorificatus, exaltatus ad sacerdotium & regnum æternum, regnat ad dextram Patris, inde venturus judicare vivos & mortuos: De hoc ergo articulo credo & confiteor, ut in primo articulo dictum est, ne semper eadem verba repetam, quòd de proprietatibus veri & naturalis Corporis Christi non sit constituendum aut definiendum judicio & arbitrio rationis humanæ ex fundamento solius omnipotentiæ divinæ contra patefactum & expressum verbum;quia ad verbum mandato severissimo omnes nos alligamur, quòd non sint ei tribuendi plures modi existendi in loco præter eum, quem unum ei Scriptura tribuit;Aut, quòd uno eodemque momento simul sit in diversissimis ac disjunctissimis locis,ut Chimera affirmat Vbiquitatem Brentianam declinans, qui cuivis lapidi & trunco Corpus Christi adesse palàm & audacter asserit, sed in solo pane dispensativè. Quòd glorificatio & exaltatio Naturæ Humanæ ad dextram Patris neutiquam mutari in ea proprietates essentiales,neque exæquarit eam divinæ per sese ullâ re;Sed quòd unicum tantum modum existendi in loco ei Scriptura tribuit, omnibus corporibus naturalibus communem uno ac perpetuo consensu, mox à nativitate, ante & post passionem,mortem & resurrectionem:ante & post ascensionem in Cœlos, quæ non facta est κατὰ ἀφανισμὸν, sed vero motu locali Physico; Item ante & post glorificationem & exaltationem,ante & post judicium extremum;nimirum, quòd in vero & naturali Corpore conformato ad effigiem & formam Corporis humani,sed nunc glorificato occupet certum ac σύμμετρον,suæ magnitudini spacium, quo vult cœli loco, physicâ locatione partium,sicut antea in terris in statu humili; nec propterea aut carcere clausus aut vinctus est ergastulis,ut ludit Chymæra, quòd glorificatio non abolet naturam corporis, sed induit ei, quæ sunt glorificatorum corporum propria. Sed in eo gradu, qui omnia corpora glorificata antecellit. Exaltatio evexit,& extulit eam ex unionis inseparabilis vinculo supra omnes creaturas ad fastigium summæ dignitatis, non ad æqualitatem essentiæ & potentiæ,sed ad societatem Sacerdotii & regni æterni, nec ad æqualitatem, sed societatem cultus, honoris, adorationis, invocationis, & ut colatur in unitate personæ unâ λατρείᾳ,uno cultu ab Angelis & hominibus.

Manet autem intra metas suæ substantiæ & suarum proprietatum, utraque natura semper agente & ad commune opus Sacerdotii ac regni conferente,quod suum ac proprium est,distinctim, non seorsim tamen, aut separatim, & citra omnem confusionem, commixtionem aut conversionem, ut naturarum sic actionum, quæ in opere ipso ad effectum concurrunt, ac coeunt,& desinunt in unum ἀποτέλεσμα, quæ actio est, & vocatur θεανδρικὴ & composita est semper.

Affirmo itaque verè & sanctè coram Deo Patre, Filio & Spiritu Sancto & Ecclesia angelica & humana, quòd Chymera, dum Christum, refragante & reclamante totâ Scripturâ,Corpore uno momento in loca innumera distrahit,& pani consecrato includit aut consociat sine omnibus corpori propriis, quæ sibi post resurrectionem inesse Christus Apostolis demonstret. Quòd ergo Christum proprietatibus Humanæ Naturæ spoliatum & corpore penitùs exutum in phantasma & spectrum convertit,cum Eutyche,& corpore quærit in pane, quo eum in cœlo esse negat: Et quòd adimat hanc summam consolationem ac spem, quòd efficiamur fide membra Corporis ipsius, caro de carne, & os ex ossibus ejus, & quòd glorificato ejus corpori erimus conformes in omni æternitate.

Tertio, de vera præsentia, actione & efficacia Dei in verbo patefacto, & in ministerio verbi ac Sacramentorum instituto,expresso verbi mandato, credo ac confiteor; ut supra:Quod hæc præsentia,actio,& efficacia non est generalis in creatione ordinata, physica, aut qualis est in naturis brutis, aut hominibus non renatis. Nec est extraordinaria, inusitata, rara, qualis est in miraculis operum naturæ; Nec est Enthusiastica, afflatus & raptus, cum sensu, sed sine motu; Nec est Stoica, ex lege necessitatis immutabili; Nec est magica, hyperphysica aut paraphysica, qualem ex his omnibus monstrosè confusam Chimæra comminiscitur; Nec est præsentia unius personæ divinitatis tantum, nec confusa omnium, nec est in Sacramentis Baptismi & Cœnæ sacræ alia, quam in verbo & verbi ministerio; nec alia in his communicatio & distributio donorum Dei; sed quòd est præsentia, actio & efficacia specialis, mystica & pactionalis, diversa à toto ordine Naturę conditę,patefacta, ordinata, & ex pacto promissa certo & expresso Dei verbo,& ad Verbum ac Sacramenta tantum alligata, liberrima tamen, & directa ad unum & solum hominem,propter quem solum instituta est; exerens etiam & expromens se liberrimè per ordinata hæc media, in quem vult, arcano decreto divinitatis, & quâ ac quanta vult mensura virtutis divinæ ac bonorum ęternorum, non in usum hujus vitæ animalis, sed ad vitam novam, Cœlestem, Sanctam, spiritualem, æternam, conformem Dei voluntati & manda-

Peuceri Confessio de præsentia & efficacia Dei in suo verbo & ministerio, & Formulæ Concordiæ de hoc errores.

mandatis, & Deo placentem in motibus internis & actionibus externis Sanctis. Quod tota divinitas præsens & efficax est eo discrimine & ordine personarum, quem Scriptura tradit, Pater adest, ut principium, causa, fons, & gubernator totius operis & beneficii gratuiti, per & propter Filium, propitiatorem ac Mediatorem, recipiens in gratiam pœnitentiam agentes & credentes in Filium, donans eos remissione peccatorum, justitiâ & Spiritu Sancto, ad vitam, lucem, & justitiam novam & lætitiam æternam. Filius Dei præsens & efficax est merito & efficaciâ. Merito placans ac reconcilians patrem & umbraculo justitiæ, atque intercessionis suæ tegens & applicans sua merita. Efficacia, ut lux mundi, lucens: per verbum in mentibus nostris, & virtute S. S. accendens lucem novæ & verę agnitionis Dei & fidem quâ quisque totum beneficium misericordiæ Patris & meriti Filii apprehendit, ac per fidem consolationem & vitam amplectitur & sibi accommodat. Quod illo ipso Spiritu Sancto, quo massam nostram, in se assumptam ex Maria Virgine Vivificat & Sanctificat, electos & insertos sibi tanquam palmites viti, tanquam surculos arbori, tanquam membra corpori ex sese vivificat, ut fiant & sint caro de carne ejus, & omnes in unum Corpus redigit, consociat ac conglutinat tanquam membra hujus corporis mystici, cujus ipse caput est. Spiritus Sanctus præsens est & efficax, ut proximus & immediatus opifex totius operis, virtute divinâ novâ, vivâ & efficaci applicans beneficia Patris & merita Filii, fide accensâ vivificante, quâ acceptus ipse & efficax in cordibus reliquum opus internæ novitatis in moribus & actionibus sanctis urget ad normam præscripti mandati. Quod nulla alia est præter hanc præsentia Dei in ministerio Verbi & Sacramentorum tradita Dei Verbo. Quod talis præsentia est actio & efficacia tantum in actione reciproca hominis, id est, in ipso usu vero, legitimo instituto & mandato: In iis qui audiunt, attendunt, cognoscunt, meditantur & fide apprehendunt. Extra hanc ordinatam actionem & usum nulla est efficacia. Affirmo itaque iterum sanctè & verè coram Deo P. F. & S.S. & Ecclesia Angelica & humana, quòd Chimæra teterrimis & blasphemis confusionibus hanc evidentiss. Scripturæ testimoniis uno consensu traditam doctrinam & salutis nostræ causâ institutum ministerii ordinem penitus obruat ac deleat.

Peuceri Confessio de efficaciâ verbi & Sacramentorum in ministerio Ecclesiæ, & Formulæ Concordiæ de eo errores.

QVARTO. De virtute & efficacia Verbi & Sacramentorum in ministerio Sacræ Ecclesiæ, credo & confiteor, ut supra, quòd vox Ministri sonantis verbum, & media externa Sacramentorum non mutant naturas suas nec conversione ullâ physicâ aut miraculosa, nec ascitu novæ alterius naturæ per inclusionem vel alligationem physicam, miraculosam, aut magicam. Nec acquirunt aut induunt vires novas ab insitis natura diversas, seu divinas, seu physicas, seu magicas, miraculosas, hyperphysicas, aut paraphysicas, ex ea de qua dictum est prçsentia, actione & efficacia divinitatis aut verbo ipso, quod vox ministri sonat, & quo media Sacramentorum consecrantur ac transferantur adversus destinatos sacros.

Quòd etiam inanis sonitus non est, Verbum feriens aures & pectora blando titillatu eloquentiæ. Sacramenta non sunt otiosa & inania spectacula, qualia sunt theatrica.

Quòd Corpus Christi consecrato pani nulla inest aut copulatur præsentia hypostaticæ & inseparabilis unionis. Nullâ generali, communi, physicâ, ordinatâ in natura rerum, sive localis sive definitiva censeatur, quæ spirituum tantum est, nullâ extraordinariâ & miraculosâ, nullâ magicâ, sive hyperphysico sive paraphysico fuco coloretur, quòd caro Christi efficax est & vivifica non virtute & efficaciâ physicâ, carnali, brutâ aut magicâ, hyperphysicâ vel paraphysicâ. Nec contactu, mansu, pastu, effectu, mutatione corporum nostrorum physicâ aut magicâ. Quòd Spiritus Sanctus non Stoicâ necessitate & coactione, nec impulsu & raptu enthusiastico, nec virtute & efficaciâ, aut physicâ, aut magicâ quocunque colore pictâ, se per vocem ministri & usum mediorum in Sacramentis exerat, qualia monstrosâ confusione Chymera confingit ad novam, Sanctam, Spiritualem & æternam vitam. Quòd etiam non est afflatus levis auræ prætervolantis, perstringens aures & pectora sono evanido: Sed quòd vox Ministri docentis & symbola sacramentorum conservant naturas suas integras & vires à natura insitas: virtutes autem & efficacia verbi divini (quod vox Ministri sonat, & quo media seu symbola Sacramentorum, ut aqua Baptismi & panis ac vinum Sacrę Cœnæ Sacro usui consecrantur, ac destinantur) per virtutem Spiritus Sancti accendentis in vero usu & meditatione verbi ac mediorum externorum novam lucem & fidem, qua fit applicatio beneficiorum Christi & inchoatio novitatis, sed virtute Spiritus Sancti & præsentia, actione atque effectione liberrima. Quòd fide fit applicatio, qua verbum apprehenditur vocale, Ministro docente, visibile in Sacramentis. Sine fide verbum vocale audienti est inanis sonitus, sicut & Sacramenta nuda & inania symbola sunt utenti sine fide.

Quòd Sacraméta docent verbis suę institu-

tionis

tionis & præceptis de uſu legitimo, tanquam obvia ſigna per oculos: ſicut auditu aut lectione verbum docet.

Quòd eædem res & eadem beneficia offeruntur, diſtribuuntur, exhibentur, applicantur, & quaſi ſigillo obſignantur in Sacramentis virtute Spiritus Sancti per fidem, quæ in verbo. In actione interna diſcrimen non eſt, ſed externa tantum.

Quòd Chriſtus verè præſens & efficax in cordibus credentium paſcit eos Corpore & Sanguine ſuo interius, & efficit eos viva inſitione membra ſui Corporis veri & myſtici, tam per Verbum & Baptiſmum, quàm in uſu Sacræ Cœnæ, ſed non phyſica ablutione aquæ Baptiſmi, nec phyſica manducatione corporis, ſed interna myſtica virtute ſui Spiritus, de qua externum ſymbolum oculos commonefacit, qua transformamur ad eandem imaginem cum ipſo, & efficimur cum ipſo Chriſto unum Spiritu, ut Paulus ait: Quod nullam aliam rationem præſentiæ Chriſti in Miniſterio verbum patefactum doceat, niſi unam hanc.

Affirmo itaque iterum verè & Sanctè coram Deo Patre, F. & S. S. & Eccleſia Sancta, Angelica & Humana, quòd Chimæra, tetra, monſtroſa & blaſphema confuſione præſentiæ, actionis atque effectionis Dei generalis phyſicæ & ordinatæ, cum extraordinaria phyſica, miraculoſa, Enthuſiaſtica, Stoica, magica, veram, ordinatam, myſticam, pactionalem præſentiam in miniſterio verbi ac Sacramentorum verbo Dei patefactam tollat: Rationem veram totius miniſterii aboleat, uſum legitimum inſtitutum ad reparationem & inſtaurationem ſalutis æternæ in genere humano penitus deſtruat.

Peuceri Confeßio de Cœna, & Formula Concordiæ de ea errores.

QVINTO. De Sacramento Corporis & Sanguinis Chriſti, & de præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in pane & vino conſecrato, & in ſumente panem & vinum, credo & confiteor juxta verba inſtitutionis, & declarationem perſpicuam & immotam duorum interpretum, authoris Chriſti, & Pauli Apoſtoli, cum tota prima & puriore Eccleſia per annos amplius quingentos, cui commentum multò poſterius Eccleſiæ Romanæ fuit ignotiſſimum: Quòd panis & vinum non ſunt naturâ & ſubſtantiâ, nec naturale & eſſentiale Corpus Chriſti, neque ex converſione ulla aut tranſſubſtantiatione, neque ex incluſione aut alligatione ulla qualiſcunque fingatur phyſica, miraculoſa ſeu prodigioſa, ſeparabili vel inſeparabili, magica, hyperphyſica, paraphyſica. Quòd Chriſtus nullo contactu, manſu, aut paſtu phyſico ſeu carnali, bruto aut commentitio, miraculoſo aut magico, hyperphyſico vel paraphyſico, præſentis Corporis ſui carnem ſumentis ori veſcendam præbeat. Quòd ſimiliter nullo contactu aut paſtu phyſico ſeu carnali Corpus Chriſti carne ſuâ, noſtræ carni coaleſcat, nullo etiam actu & effectu phyſico afficiat, immutet, vivificet corpora noſtra. Quòd Sacra Cœna non eſt paſtus profanus & phyſicus ſeu carnalis corporum ad hanc vitam animalem, quę morte temporali deſtruuntur.

Quòd verba inſtitutionis non Identicâ prædicatione, de hoc viſibili pane ex mutatione ex quacunque ſubſtantię panis, aut novâ commentitiâ unione hypoſtaticâ corporis cum pane, nec ſynecdochicâ prædicatione accipi debent, ex quocunque connexu alio, ſed quòd conſecratus panis & calix ſunt corpus & ſanguis Chriſti relativè, ut σύμβολα & ἀντίτυπα, ſicut Græca: ut figuræ & ſigna, ſicut Latina Eccleſia locuta eſt, veri & verè exiſtentis corporis in cœlo, juxta teſtimonia Scripturæ ubique inter ſe conſona, & quòd inſtituta ſunt hoc fine, ut in mandato & legitimo uſu nomine Corporis & Sanguinis commonefaciant & doceant credentes de toto beneficio, paſſione & morte Filii parto, & de præſentia ipſius in cordibus credentium, applicantis merita ſua virtute vivâ Spiritus Sancti, per fidem inſitione vivâ in ſuum verum & vivum Corpus, & myſticum Eccleſiæ, ut dictum eſt, quòd non carnis ſuæ profana, carnali, phyſicâ, bruta, præſentiâ & effectione, ſed virtute & ſocietate unius & ejuſdem Spiritus cum ſua maſſa afficit, vivificat, ſanctificat, paſcit animam, Naturam rationalem & ſpiritualem fide tantum, quâ fit applicatio. Quòd virtute S. S. inſerti Chriſto, ex ipſo vitam & alimoniam ſpiritualis vitæ haurimus, ſicut membra Corporis noſtri vitam animalem ex corde noſtro per ſpiritum vitalem trahunt: Et coaleſcimus ipſi, ut palmites viti, ſurculi arbori, membra corpori, non phyſico contactu & coalitu cum carne, manſu oris ſumpta, quæ prophaniſſima eſt, & falſiſſima, & pernicioſiſſima imaginatio; ſed virtute vivâ Spiritus in novis, vivis, Sanctis, legi Dei congruis, Deo placentibus motibus internis & actionibus externis; quibus novitas inchoata Naturæ & obedientia nova conſtat. Quod Cœna Sacra hoc propter cibus eſt animæ virtute Verbi, quo eſt inſtituta, & Spiritus Sancti per fidem ad alimoniam, incrementum & profectus vitæ Sanctæ Spiritualis. Quod verba Inſtitutionis non accipi aut intelligi aliter debeant aut poſſint, quàm Metonymicâ prędicatione, quæ eſt ſigni de re ſignificata. Affirmo itaque iterum verè & Sanctè corā Deo, Filio Dei &

 Spiritu

Spiritu Sancto & Ecclesia Sancta Angelica & Humana: Quod totum hoc commentum Ecclesię Romanę de pręsentia Corporis & Sanguinis Christi in pane & vino, & per hæc infumiente ignotum primæ & sinceræ Ecclesię ante tyrannidem Romani Pontificis, mendacium sit apertissimum, cum tota Scriptura & secum per omnia pugnans: Et quod hoc mendacium Chymera tetrioribus blasphemiis & furoribus cumulet. Affirmo disertè, *primò* quod fundamentum ipsum, quo unico nititur, totâ alia Scriptura adversante, nempe verba Institutionis intelligenda ac retinenda esse, sicut sonant, interpretatione hypothesi suæ contraria, penitus evertat, atque deleat. *Secundò*, quòd Christum authorem, qui sibi nusquam diffidet, nulla in re contradicit, quod hunc ergo mendacii arguet. *Tertiò*, quòd perspicuis & invictis Pauli testimoniis, & Christi doctrinæ per omnia consentientibus decernit ac statuit contrarium. *Quartò*, quòd contra promissam, & traditam, & in utroque Testamento illustribus & consentientibus testimoniis & visibili missione, atque effusione Spiritus Sancti confirmatam præsentiam & efficaciam Dei in Ministerio Verbi & Sacramentorum, novam aliam Christi per carnem ex sese comminiscatur, blasphemiâ in Spiritum Sanctum. *Quintò*, Quòd Antichristi extremè inter se disiuncta & in æternum infesta inter se castra Nestorii & Eutychis, & universim, ut Ioannes Evangelista & Apostolus loquitur, dissolventium Christum aut negantium in carne venisse, concilians & consocians inter se, Christum Mediatorem in una Persona, Natura utraque penitus destruit, Divinam Naturam, ut supra dictum excludens, Humanam demoliens, & Christum nudans atque exspolians omnibus naturæ Humanæ & Corporis Humani proprietatibus. Et tamen furenter postulat credi hunc in Corpore & carne sua pani adesse, à vescente comedi, *Sextò*, Quòd horribilem idololatriam in Missa Pontificia, quâ solâ stat regnum Pontificium in cultu, adoratione, circumgestatione panis consecrati, & multiplici ejus abusu ac totius Sacræ Cœnæ cum in aliis, tum in perniciosissimo errore operis operati confirmet ac stabiliat: Nec ullum usum habet alium, quàm quòd Idololatriæ huic patrocinatur, quâ non fuit in Ecclesia à Christi seculo execrabilior, cum non iota unum tota Scriptura habeat de hac carnali præsentia, multo minus de modo præsentiæ hujus, de tempore, ac duratione, de fine, usu & fructu, quæ Chimæra non inquirenda esse contendit in verbo, sibi autem fingere illa sine verbo impunè permittit. *Septimò*, quòd totum hoc commentum revera & in fundamento magicum est, dissentiens in præcipuis articulis fidei à manifesta Scriptura, imò abolens Articulos fidei, & simul pugnans cum rerum Natura, & affingens verbis Institutionis vim magicam, ac si pronunciationem verborum, à Sacerdote vel raso & uncto ritibus Curiæ Romanæ vel nostro more consecrato efficiatur.

SEXTO. De regeneratione hominis & vera ejus conversione ad Deum credo & confiteor, juxta Scripturæ totius perpetuum inter se consensum cum Sanctis & electis omnium temporum, qui unquam veræ ac seriæ pœnitentiæ motus experti, & verâ conversione Deo sunt reconciliati: Quòd nec regeneratio, nec conversio in pœnitentia vera ad Deum (quæ duo actione internâ & effectu non differunt, sed mediis externis & horum ordinato ac distincto usu, ideoque unum pro altero sæpè usurpato) quod neutra igitur fit physicâ ac brutâ actione & vivificatione hominis, sicut ranæ, hyberno frigore enectæ calore verno Solis fotæ reviviscunt: Neutra afflatu aut raptu Enthusiastico fit aut coactione Stoicâ. Quòd innata carni lues & labes vitiosa peccati non his eluitur aut expurgatur, pravitas & ἀταξία corruptarum virium non emendatur aut restituitur, vulnera reliqua non sanantur aut redintegrantur, sicut medicamenta vitiosos humores educunt, aut affectiones morbidas corrigunt aut solidant saucia corporum effectu & mutatione physicâ & brutâ, qualem ex his monstrosè confusis Chymæra comminiscitur cum sensu quidem fieri; qualis in brutis est, sed sine motu sive actione omni: ut homini, vel creaturæ rationali propria, tantum in subjecto patiente. Quòd insita carni radix peccati, his non exstirpatur evulsu aut eradicatu physico, sed quod regeneratione, quæ fit per lavacrum Baptismi infantes, dum merguntur in aquam aut perfunduntur virtute Spiritus Sancti suo modo corda tenella cientis Filii Dei Domini nostri Iesu Christi intercessione, abluuntur à peccatis, absolvuntur à culpa & reatu, recipiuntur in gratiam, donantur remissione peccatorum, justitiâ imputatâ Filii, & Spiritu Sancto ad novam vitam, lucem, justitiam æternam, inseruntur Christo & efficiuntur viva & socia membra corporis Ecclesiæ, & templa atque organa Spiritus Sancti applicantis omnia hæc beneficia, & novam vitam inchoantis, ac tollitur peccatum non ut non sit, sed ut non imputetur, ut non condemnet. Quòd cum renatis infantibus cum adolescunt, sed & adultis renatis, deinceps per omnem vitam radix peccati repullulans ac regerminans commoveat & exerat se per pravos motus atque affectus internos

De verâ regeneratione hominis, & Formulæ Concordiæ de ea errores.

internos, & vitiosas actiones externas, offendentes Deum & promerentes iram Dei & damnationem æternam. Quòd traditâ lapsis verbo Dei unâ medicinâ conversione verâ ad Deum, in vera & tradita seria, & salutari pœnitentia, quâ Spiritu Sancto arguente peccata conscientiæ perterrefactæ agnitione peccatorum & sensu iræ Dei in terroribus & pavoribus mortis, & inferni anguntur, metu judicii Dei & pœnarum æternarum, unde exordium pœnitentiæ est & Contritio vocatur; sed voce & promissione Evangelii ereptæ rursus doloribus ac terroribus æternis eriguntur, ac vivificantur per accensam promissionem Evangelii, & virtute Spiritus Sãcti fidẽ, quâ conscietiæ apprehensâ misericordiâ Dei in Christo Mediatore eluctantur, hac certâ fiduciâ acquiescẽtes in Dei misericordia, quod per & propter Mediatorẽ certò consequantur remissionem peccatorum, reputentur justæ, reconcilientur Deo Patri, acceptentur in gratiam, Christum induant, comprehensum & inclusum fide cordibus, donentur Spiritu Sancto ad vitam, lucem, & justitiam veram, & hæreditatem æternam. Quòd hæc est altera pars Pœnitentiæ, quæ vivificatio vocatur, vel ex correlativo fides, quâ apprehenditur & applicatur justificatio. Non est enim qualitas seu habitus aut virtus infusa nobis, ut vacuis urceolis, nec Enthusiasticus afflatus, aut raptus, cum sensu sine motu, nec opus & meritum nostrum, sed imputatio gratuita justitiæ, meriti seu totius obedientiæ Filii Dei, quam sibi fide quisque accommodat & propriam facit. Quòd Fides simul est medium, quo justificamur, quia in promissione Christum amplectitur cum omnibus meritis, & principium est, cùm vivificationis in pœnitentia afferens & excitans consolationem, vitam, & lætitiam acquiescentem in misericordia Dei, fiduciâ Mediatoris, tum renovationis seu totius sequentis novitatis, accipiens Spiritum Sanctum, quo clamamus Abba pater; cujus virtute, ductu & gubernatione vivâ atque efficaci, ad normam præscripti Verbi per fidem verbo Deum intuentem, novitas interior reliqua efficitur, tanquam fons & causa, per quam obedientia exterior efficitur ac dirigitur.

Quòd renovatio vivifica fit cum destructione non substantiæ, nec virium in homine, sed peccati, quod non est substantia ipsa & vires ejus, ut fanaticus spiritus Flacci Illyrici docuit, sed labes & pravitas per lapsum à Diabolo inflicta. Quod fit ergo cum hujus destructione, sed in conatu arduo, inter gravissima certamina, per virtutem Spiritus cum labes insita ac pravitas retunditur atque emendatur, non momentaneâ physicâ mutatione, sed assiduo ac perpetuo certamine, quo intermisso aut interrupto quacunque de causa, fiunt recidivæ peiores radice, ut Christus docet.

Quòd hæc est tertia pars veræ pœnitentiæ, & conversionis ad Deum, imbecillis quidem, & à perfectione legis procul distans, placens Deo tamen, quia persona placet fide, per & propter Mediatorem.

Quòd in omnibus his tribus partibus Pœnitentia seu conversio ad Deum, si vera est, & non simulata, & si fit in seriis & atrocibus doloribus vulneratæ ac consternatæ conscientiæ, & in fide non ficta, aut hypocritica, neutiquam fit in homine otioso & nihil agente, sed fit conatu serio & gravissimo, qui seriò in omnibus partibus pœnitentiæ præcipitur, & inter luctas & certamina, quæ sunt homini summa ac perpetua cum carne sua, Diabolo, morte, inferno, & mundo, non suâ tamen, sed Spiritus Sancti virtute. Quòd si pœnitentia statuatur genus, Conversio, species, commodè etiam illa in duas partes dividitur, in Contritionem & Conversionem: hæc rursus in Iustificationem, quâ fit reconciliatio, & in renovationem, quâ præstatur nova obedientia interior & exterior à reconciliatis. Sed res eodem redit: Quòd sicut regeneratione, sic pœnitentiâ & conversione, non afflatu Enthusiastico, fit inchoatio vivificationis, nec actu Physico & bruto aut utroque, neque exteritur aut deletur insita labes & pravitas, physico eradicatu aut immutatione & conversione carnis vitiosę Physica vel Enthusiasticâ vel utraque, ac multò minus magicâ carnis & Sanguinis Christi præsentis effectione aut virtute Spiritus Sancti, sed fide purgantur corda, inquit Scriptura, & Sanguine Christi mundantur conscientiæ: Nam Christi merito mundi efficimur per fidem ab iniquitatibus, id est, liberamur à culpa, quâ sumus rei iræ Dei, & damnationis æternæ: virtutem autem Spiritus Sancti inde usque à primo momento regenerationis & conversionis spiritus mentis nostræ & novus atque interior homo dimicat adversus carnem bello perpetuo, quod ἄσπονδον est, reprimens, retundens, coërcens, destruens, mortificans, ut Scriptura loquitur, in nova luce & virtute & novis ac vivis motibus & actionibus veterem & exteriorem hominem inter luctas perpetuas. Hoc modo mortificatur corrupta caro, ne per peccatum regnet, & non introducitur actu, effectu & immutatione physicâ & brutâ, nova carni nostræ crasis seu temperies physica, ut Chimæra delirans, somniat. Quòd tota Scriptura clamat uno ore, Fide justificante expurgari corda & conscientias à culpa & reatu, per reconciliatio-

nem cum Deo, fiduciam Mediatoris, & remissionem peccatorum. Renovationem verò fieri secundum imaginem Dei, ad quam homo conditus est spiritu mentis præcipuè. Radicem verò peccati in carne semper repullulantem enecari, reprimi, coerceri spiritu & fide, in lucta perpetua, ne exerat se, ne crescat, ne confirmetur, ne vincat, ne regnet, ne dominetur.

Rursus itaque affirmo verè & Sanctè coram Deo Patre, Filio & Spiritus Sancto & corá Ecclesia Angelica & Humana, quod Chimæra regeneratione & conversione sua commentitia, phanatica, & in Spiritum Sanctum blasphema, quæ ex Enthusiastica & physica conflata est, addo verò etiam magica, quia re propius considerata, reipsa affingit Verbo & Sacramentis vim magicam: & talis est tota imaginatio de opere operato maximæ multitudini infixa: Quod ergo veram & salutarem regenerationem & conversionem (qua Deo reconciliantur & vivificantur renati ad vitam novam, Sanctam, Spiritualem, conformem voluntati divinæ secundum legis normam in motibus & actionibus vivis & sanctis, & serviunt in spe certissima hæreditatis æternæ & Cœlestis) penitus obruat ac deleat cum omni consolatione, qua salus conscientiæ anxiæ & desperabundæ consistit.

De viribus humanis in renatis dum fit conversio & Formulæ Concordiæ de eo errores.

Septimò. De viribus humanis in renascentibus & renatis dum fit conversio & deinceps, uno eodemque modo inde usque à principio conversionis per totum cursum in carne vitæ novæ, Sanctæ & spiritualis, Credo & confiteor, cùm doctrina totius Scripturæ luce meridiana clariore, quod gratuiti beneficii ac meriti Christi Salvatoris applicatio, & Naturæ mortuæ vivificatio in regeneratione & conversione veræ ad Deum, non fit actione physica & bruta, aut raptu Enthusiastico aut Stoica coactione, aut magico afflatu Verbi, Sacramentorum & Spiritus Sancti, nec mutatione Physica aut magica, hyperphysica substantiæ, temperamenti & vitium seu facultatum hominis, sentientis quidem, sed nec moventis se, nec quicquam agentis, sed sustinentis tantùm impressionem, ut subjectum patiens: sicut ranæ reviviscunt à tepôre solis, aut corpora nostra afficiuntur ab assumptis medicamentis. Neque fit cum distructione substantiæ & virium, quæ à Deo conditæ, & homini in creatione inditæ sunt, opificium Dei, & peccatum per se non sunt, sed peccato sunt infectæ, corruptæ, & sauciæ. Nec habet seho mo purè passivè, nec ut subjectum patiens, otiosum, nihil agens, quod afficitur tantum & immutatur: Quòd homo non convertitur ut brutum, mentis, rationis & voluntatis expers, cum sensu, sine motu: Quòd propter hoc actio voluntatis humanæ ut tertia causa à conversione hominis excludi non debet: Sed quòd uno & perpetuo consensu Scripturæ, totum opus regenerationis & conversionis ad Deum per veram pœnitentiam donum est gratuitum misericordiæ & gratiæ Dei Patris & meritum Filii intercessoris & redemptioris qui factus victima in carne nostra solvit λύτρον pro nobis, & opus Spiritus Sancti, & proximi & immediati opificis applicantis virtute atque effectione conscientiæ oppressæ terroribus atrocibus, & ingentibus doloribus mortis & inferni, & aspectu suorum peccatorum, & sensu horrendæ iræ Dei, merita & beneficia Filii per fidem verbo & promissione accensam, quâ convertuntur corda ad Deum primum, ac fiduciâ misericordiæ promissæ per & propter Filium Mediatorem & meritorum ipsius fit reconciliatio cum Deo & justificatio coram Deo remissione peccatorum, & imputatione justitiæ Christi: Deinde per novam obedientiam, ut fructum fidei, & Spiritus Sancti in tota novitate interioris hominis, qui renovatur ad imaginem creatoris, in agnitione Dei vera, in justitia & sanctitate vera in motibus internis, vivis, Sanctis, & in actionibus externis vitæ novæ, spiritualis, Deo placentis, propter quam effunditur in corda nostra Spiritus Sanctus.

Quod longè aliud est totum beneficium & opus regenerationis & conversionis esse donum gratuitum misericordiæ Dei, & hominem habere se purè passivè ut subjectum convertibile, sed otiosum, patiens, nihil agens: Quòd Deus offert & exhibet beneficio suo cum facultate applicandi. Quod neutiquam fit applicatio homini ut subjecto purè passivo, aut bruto, sentienti, sed nihil agenti in nulla parte pœnitentiæ nullo tempore aut momento, ut Chimæra somniat. Quòd applicatio fit voluntariâ & liberrimâ actione & effectione Spiritus Sancti, cum mensurâ lucis novæ & fidei, quantam Christus distribuit in auditu verbi & usu Sacramentorum instituto ac mandato cum seria meditatione, & quòd fiunt hæc cum renovatione virium hoc ordine, quo conditæ sunt, ut in natura rationali in mente & voluntate, à luce & agnitione Dei novâ & fide. Quòd lux nova & fides sunt principium justificationis & renovationis simul. Iustificationis, quia luce novà fides accenditur, quâ misericordia in Mediatore Christo apprehenditur. Renovationis, quia fide simul

fit

fit vivificatio in consolatione viva, & inchoatio novitatis internæ. Quod rerum ipsarum discrimen retineri exactum oportet, nimirum quòd etsi totum opus est beneficium & donum gratuitum: aliud tamen est quo Deo reconciliamur, placemus, acceptamur, pronunciamur justi coram Deo, nempe meritum Filii: aliud est opus, quod virtute & efficaciâ Spiritus sancti credimus. Antecedit fides quæ justificat, ut medium, quo fit apprehensio meritorum Christi, & in hac ipsa apprehensione & fiducia misericordiæ Dei fit vivificatio efficaci consolatione ad novam vitam & lætitiam in novis motibus. Quòd perpetua est inimicitia & antipathia inter spiritum & carnem in hoc corrupto statu massæ nostræ, & ea neutiquam otiosa est: Sed mox à principio regenerationis & conversionis caro insurgit & luctatur adversus spiritum. Quòd in omnibus partibus pœnitentiæ uno & perpetuo consensu in tota Scriptura clarissimis testimoniis percipitur, & flagitatur assensus & conatus hominis: cumque præcipua inter facultates humanas sit voluntas, ad hanc perpetuò concio pœnitentiæ dirigitur, ne recuset audire, erudiri, cognoscere, intelligere, agere pœnitentiam, credere Evangelio, emendare vitam, ac nec refragetur aut resistat Spiritui sancto, ne aversetur verbum: non quòd hæc nostrarum sint virium, aut in potestate nostra, sed docet & vocat nos Deus per verbum, & offert, exhibet, applicat sua bona, virtute, & efficaciâ vivâ Spiritus penetrante & rimante ima cordis & spiritus viscera, qua audit, discit, cognoscit, amplectitur, credit, proficiscit fide & vita spirituali, qui non repellit, non negligit, non excutit, vel ab initio vel deinceps peccatis aut lapsibus negligentiæ aut contumaciæ & contra conscientiam. Qui adversatur & repugnat, sua & sibi insita pravitate ac Diaboli impulsu aut aliarum causarum, ut malorum hominum, repugnat, & sua se sua culpa in exitium præcitat. Deus enim ut dictum est, beneficia sua exhibet, communicat & applicat cum virtute & auxilio vivo Spiritus Sancto ut hoc quisque & agnoscat, & agnitum fide amplectatur & accommodare sibi possit, si non ambigat, excludat, negligat, furenter excutiat. Utrumque enim est à Deo, beneficium & facultas accipiendi, quod mox ab initio conversionis cum ipsa nova luce & agnitione verbi atque intellectu cientur ingentia certamina, inter Spiritum Sanctum & omnes vires pravas, quæ in omnibus partibus pœnitentię vehementissima sunt, & per omnem vitam durant, etsi in aliis magis, in aliis minus, quòd vires humanæ neutiquam sunt otiosæ, & nihil agentes, & ut subjectum patiens: sed quòd simile, suo loco atque ordine, præcipuè autem rationales, mens & voluntas occupatæ certamine serio, & gravissimo, & inter dimidicandum, aut vincentes virtute Spiritus sancti & Verbi insitam pravitatem, ac Diabolum: quæ victoria affert vitam æternam: Aut pertinaci enixu suæ malitiæ & Diaboli impulsu, Verbo repulso, Spiritum Sanctum ejicientes aut desperatione auxilium & initia fidei abjicientes, aut securitate, hypocrisi & curis alienis aut lapsibus voluntariis effundentes: unde sequitur ruina & interitus. Quòd ergo viribus humanis hoc discrimine in modo agendi à duobus diversis principiis inter luctas & certamina tota Scriptura uno consensu suum locum inter causas conversionis clarissimis testimoniis tribuit: Quòd concurrunt hæ tres causæ semper qualibet agente suo loco atque ordine quod suum est, distincto principio gemino. Affirmo igitur verè & sanctè coram Deo Patre, Filio & Spiritu Sancto & Ecclesia angelica & humana, quòd Chimæra, dum hominem converti somniat, ut subjectum patiens otiosum, nil agens in ipsa conversione, sed & deinceps eâ peracta, expers non sensus quidem, sed motus & actionis: ut enectâ frigore ranâ vel brutum, effectione verò Spiritus & verbi ex physica, Enthusiastica, & magica confusa, immutatione carnis nostris physica, bruta & magica, & dum postulat tamen audiri verbum: quòd ergo illudat Deo, rideat Spiritum Sanctum seipsam verò ad eum modum implicet, pugnans ubique secum & cum Scriptura perspicua, ut non modò doctrinam evidentissimam, de pœnitentia vera, primum ex Scriptura repurgatam, & in his Ecclesiis penitus evertat ac destruat, sed ut dubitem, utrum ullus ex fabris & architectis, motus verè pœnitentiæ unquam sit expertus.

Octavò. De prævisione & prædestinatione æterna credo & confiteor, insistens evidentibus documentis & perspicuis atq; immotis interque sese ubiq; consentientibus testimoniis Scripturæ, quòd Chimæra statum controversię in hoc Articulo aut non consideravit, aut nunquam intellexerit. Omisso enim prorsus discrimine quatuor graduum præsentię Dei in creaturis, & duobus inprimis, primo & tertio, quorum cōsideratio in hac controversia summè necessaria est planè non distinguit inter πρόνοιαν seu providentiam, inter προορισμὸν, seu prædestinationem: & inter πρόγνωσιν καὶ πρόθεσιν, seu præscientiam ac propositum. Hæc enim ut genus reliquas duas complectitur in se ut species distinctas. *De prædestinatione & erroribus ut ea Formulæ Concordiæ.*

Deus

Omnem autem prævisam fidem, omnia opera prævisa excludit Scriptura perpetuò ab electionis causa. Roman. 11. τὸ λεῖμμα, Reliquum, seu reservatio secundum electionem gratuitam facta est. Quod si per gratiam, jam non ex operibus, &c.

Electio itaque facta non est propter prævisas aut ingressas causas, sed ex libera voluntate Dei, sine ulla conditione prævisę fidei operum, aut meritorum, κατὰ τὴν πρόγνωσιν καὶ πρόθεσιν, καὶ τὴν ὡρισμένην βουλὴν, ἢ κατὰ βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, id est, secundum prescientiam & propositum & consilium voluntatis suę, κατ' εὐδοκίαν, secundum beneplacitum ἐξ ἀγάπης, καὶ ἐκ χάριτος, καὶ ἐξ ἐλέους, ex charitate, ex gratia, & ex misericordia.

Electio autem causa prima est & fons omnis quæ deinceps sequitur benedictionis, quę & Patris ut principio & fonti origine tribuitur, Gal. 1. 15. Estque decretum arcanę deliberationis, quod factum est ante iacta fundamenta mundi.

Fundamentum & finis electionis ultimus est, quòd Pater Filio per quem & propter quem omnia condidit ex genere humano voluit comparare regnum & hæreditatem æternam. Disertè autem ostendit Scripturam causa separationis, id est, Electionis & Reprobationis in Deo ipso esse liberrimam voluntatem, quę ex paribus scilicet, utrisque reis irę Dei æternę damnationis ac mortis æternę post lapsum alios elegerit gratis ex misericordia, & prępararit ad gloriam ut vasa misericordię & honoris fierent ad notas faciendas divitias gloriæ suæ erga hos: alios justissimo judicio reprobarit, ut ex carnali nativitate maneant vasa irę aptata ac prędestinata ad interitum, ut ostendat in eis justissimam iram suam & potentiam.

Electionem sequitur vocatio, κλῆσις, efficax, quę est in verbo patefacto per Filium Dei, declaratio, exsecutio, & applicatio Electionis deducens per ordinata media ministerii Verbi & sacramentorum virtute & efficacia Spiritus sancti conversione ad Deum: justificatione coram Deo gratuita, quę fit fide seu fiducia misericordię Dei promissæ, ac meritorum filii Dei: & sanctificatione, seu inchoatione in fide, vita & novitate spirituali: & glorificatione, ad finem ultimum prædestinationis, nimirum ad colendum & celebrandum Deum præsentem gloria sempiterna.

Totum hunc ordinem conversionis ad Deum exponit Paulus cap. 8. ad Roman. exorsus à Deo Patre, qui filium pro nobis omnibus tradidit, & à Christo filio, ut capite Ecclesię inhabitante per Spiritum suum in credentibus, quem qui non habet, hunc ostendit non esse Christi: Et commemoratis operationibus Spiritus Sancti repetit ordinem totum his verbis: *Qui scrutatur corda novit quis sit sensus Spiritus, quia secundum Deum interpellat pro sanctis. Novimus autem iis, qui diligunt Deum, omnia simul conferre ad bonum: iis videlicet, qui κατὰ πρόθεσιν ex proposito vocati sunt. Nam quos præscivit, eosdem & prædestinavit, ut conformes fiant,* σύμμορφοι, *imaginis filii sui, ut sit primogenitus inter multos fratres. Quos verò prædestinavit, eos etiam vocavit: Et quos vocavit, eos etiam justificavit. Quos autem justificavit, eos etiam glorificavit.* &c. Declarat autem singula pluribus *in locis, suarum Epistolarum Paulus disertè & copiosè.*

His comprehenditur vera ac perspicua sententia ac fides Ecclesiæ orthodoxę de utraque quęstione, de electione, & de vocatione. Ex qua non rectè intellecta, nata sunt certamina, quę penè certè certitudinem omnem fidei de salute ęterna si non everterunt, labefactarunt tamen apud imperitos doctrinę, & expertes certaminum.

In prima de Electione, quęsitum est: si certus est Electorum numerus ex arcano beneplaciti, & decreto Dei ante jacta fundamenta mundi: Quæ sit in Deo causa istius inęqualitatis in electione: Deinde, unde nobis constet, electi ex omni numero qui sint? Et, quibus testimoniis quisque in conscientia sua certus sit de semetipso quòd sit inter Electos de salute æterna?

In altera de vocatione, quęsitum ac disputatum est pariter: Cùm & vocationis ipsius diversitas atque inęqualitas sit tanta, & in cœtu vocatorum sit dissimilitudo tanta, & prædicatio pœnitentię voce Evangelii arguat peccata totius mundi, & denunciet atque offerat remissionem peccatorum gratuitam propter Christum omnibus agentibus pœniteniam & credentibus in Christum filium Dei? Qui sint ergo ex omnibus in prędestinatorum & efficaciter vocatorum numero, & quibus ipsi testimoniis in semetipsis ea de re certi sint, & esse in eo numero cognoscantur, quæritur ac semper est quęsitum.

De universis & singulis aliud imaginari aut somniare nihil nos Deus vult, quàm quod Verbo patefactum est. Et si quid tale tentatur, non tantùm conatu ipso fit irritum, sed & inextricabilibus dubiis animos humanos implicat, & adigit tandem ad desperationem.

Quæ universim περὶ προσωποληψίας, & de inæqualitate in Electione separante repro-

reprobos ab electis, ac postea in distributione mensurę fidei, & aliorum donorum spiritualium disputantur, ex speculationibus rationis Humanę magis, quàm ex Verbo Dei nascuntur & legalia sunt.

Lex enim merita & dignitatem postulat. Evangelica gratuita sunt, quę docent, & Dei arcana nobisque à priori nec patefacto nec cognito decreto cùm condidisse omnia, tum in genere Humano sibi destinato ad suos usus & cultus voluisse ostendere insigni discrimine misericordiam & justitiam suam in discrimine Electorum, ac reproborum. Nec propterea Deum injustum, inæqualem, aut προσωπολήπτην esse tribuerit post lapsum omnibus peccato infectis, ut inæqualibus inęqualia, & quosdam acceptarit, alios repudiarit.

Iustitiam enim quando solvitur debitum æqualia dare ęqualibus: Sed in donatione & gratuita misericordia non esse injustum qui dat alicui beneficium non debitum, alteri non dat. Eodemque modo prędestinatos ad vitam ęternam, & ad media etiam, quibus eam consequimur electos esse. Reprobos è converso ad damnationem æternam, quàm peccatis sibi quisque suis accersit suâ culpâ.

Quibus autem argumentis certò cognoscantur ac discernantur utrique, & de sua electione quibus in semetipso certus quisque sit & esse debeat testimoniis quæritur? De hoc constat cuiq; ex vocatione efficaci. Sed de hac rursus quęritur, quibus effectis experimentis, & argumentis, illam quisque in semetipso & in aliis cognoscere certò debeat ac possit.

Vocationem fieri ministerio, id est, voce & prædicatione Evangelii, quæ est prædicatio pœnitentię & remissionis peccatorum propter Iesum Christum constat indubitatò. Vult enim Deus argui peccata in omnibus universim & indefinitè per totum terrarum orbem. Sed præcipuè peccatum incredulitatis, in Filium maximè post declaratam & obsignatam gratiam per & propter Filium ante promissam, morte ipsius & gloriosâ resurrectione: Sicut inquit Christus. *Spiritus Sanctus arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in me.* Vult iram Dei & pœnas æternas denunciari omnibus tanquam peccatoribus, & rursus annunciari promissionem gratiæ & remissionem peccatorum omnibus agentibus pœnitentiam & credentibus in filium. Est verò & mandatum de audiendo Evangelio universale atque indefinitum & pariter ad omnes pertinet. Vult enim Deus de ira sua adversus peccatum, & de misericordia ac gratia erga credentes in Filium constare omnibus, sicut dicitur Matth. 24. 14. *Prædicabitur istud Evangelium regni in universa terra, ut sit testimonium omnibus gentibus:* scilicet judicii & sententiæ condemnationis ultimę; quà non agentes pœnitentiam redarguantur, si ignorantiam non annunciati Evangelii prætendant, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους

Agentibus autem pœnitentiam, conversionis suę ad Deum per fidem in Christum ac perseverantiæ, juxta dicta Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* ad Romanos 3. *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum* 1. Timoth. 3. *Deus vult homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis pervenire* Iohan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium unigenitum daret, ut omnis qui credit*, &c. 2. Pet. 3. *Patiens est erga nos, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.* Ezech. 33. *Vivo ego, Nolo mortem peccatoris sed ut convertatur & vivat.*

Nec auditus tantum præcipitur: sed & attentio & studium. Audite & intelligite quid audiatis.

Etsi autem nec ad Ethnicos ante natum Christum, nec ad Iudæos pertinaces hostes post natum Christum misit singulares ministros: sonuit tamen vox doctrinę de Deo patefactę utroque tempore: hoc modo & adhuc sonat, ut exaudiatur nunc etiam à Turcis & Iudęis. Nec fuerũt unquam exclusi prorsus à gratia & misericordia Dei ante Christum Ethnici: è quibus innumeris ex omnibus gentibus fuerunt ad Deum conversi. Post Christum natum Iudæi, pauciores ex his tamen propter τυφλώσεως καὶ πωρώσεως, sicut Paulus inquit ἡ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν.

Item πώρωσιν, seu obdurationem istam, quæ est, ex parte evenisse Israeli tantisper, donec plenitudo gentium introierit.

Ad hanc communem & generalem vocationem, directam ad omnes quæ consequantur, Scriptura docet. Aliqui enim audiunt: plurimi non audiunt. Et horum aliqui non audiunt ab initio, sed adversantur, & repugnant, aut oderunt etiam ac persequuntur hostiliter. Tandem tamen audiunt, cognoscunt, convertuntur, & salvantur. Aliqui in contumacia sua perdurant.

Audientium verò aliqui assentiuntur, credunt & perseverant: aliqui etsi credunt, non tamen perseverant. Horum rursus aliqui redeunt ad pœnitentiam, aut si redeant, non tamen perseverant. Aliqui cum perpetua luctantur & conflictantur dubitatione, qua tandem ad desperationem adiguntur.

In

In tanta dissimilitudine quid & quomodo de efficaci vocatione statui possit, aut debeat, tutissimum est rursus, omissis aliis omnibus quæstionibus ac disputationibus de causis à priore, in revelatis quæ Scriptura definit à posteriori, & ex effectis quærere, & in iisdem resistere, & acquiescere.

Argumenta seu ἐλέγχοι καὶ δοκιμασίαι pœnitentiæ fideique, & impœnitentiæ atque incredulitatis sunt credentibus quidem, unicuique in semetipso testimonium fidei ipsius, quod est donum Dei per Verbum & Spiritum S. & bonæ conscientiæ, quam quisque credentium habet ex fide non dubia, vincente terrores ab ira Dei, & peccato, morte, inferno, & Diabolo. Tranquillitas item ac lætitia post luctam & victoriam acquiescens in misericordia Dei, item in cruce & afflictionibus, & in omni invocatione, &c. Secundum dicta: *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Item Ioh. 3. *Qui credit in filium, habet testimonium in semetipso.* Item Rom. 8. *Spiritus S. dat testimonium spiritui nostro, quòd simus filii Dei.* Item: *Iustificati fide pacem habemus ad Deum per D. N. I. C.* Et secundum Augustinum: *Credens scit se credere.*

Ad aliòs autem testimonia sunt fructus fidei lucentes in bona militia: id est, dilectio Dei, quæ est obedientia erga Deum, secundum omnia mandata, ardens invocatio Dei, gratiarum actio, glorificatio, confessio veritatis, & in confessione constantia, patientia in cruce & afflictionibus, humilitas, mansuetudo, tolerantia injuriarum, benignitas, castitas, veritas, &c.

Deinde dilectio proximi juxta mandata secundæ tabulæ, non fucata, sed sincera. Et complexus est summa duo capita, quæ repetit Paulus 2. Tim. 2. Christus ipse Ioh. 13. *Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis. Non de omnibus dico vobis. Scio quos elegerim.* Electionem ponit, quam ipse scit. Beatos pronunciat, qui faciunt, id est, credentes & obedientes.

Paulus inquit: *Solidum Dei fundamentum stat, habens sigillum hoc: Novit Dominus qui sint sui.* Et, *discedat ab impietate omnis, qui invocat nomen Domini.* Ergo solus Deus novit qui sint sui: Retinens autem fidem & bonam conscientiam, & perseverans usque ad finem, se inter illos indubitatò statuat,

Reprobis, incredulis, hypocritis, documenta sunt ipsis & ad alios: Incredulitas ipsa, de qua Christus: *Qui non credit, iam judicatus est.* Item, Contumacia pertinaciter resistens aut repugnans verbo, Blasphemia, seu peccatum in Spiritum S. Impœnitentia finalis, pœnitentia simulata, quæ est sine vera agnitione peccatorum, & sine sensu iræ Dei ac dolorum aut terrorum propter peccatum. De qua Christus ad Pharisæos: *Quia videtis, peccatum vestrum manet, sineque emendatione & mutatione vitæ in melius.* Item fides ficta, quæ etsi ab hypocritis externâ aliquâ specie recti, justi, honesti tegitur, est tamen sine pœnitentia, sine timore Dei, nec intuetur Deum, nec refert quæ facit in hunc finem, ut Deus honore afficiatur, nec quærit Gloriam apud Deum, sed apud homines, ut de hypocritis testatur Christus: *Quomodo vos potestis credere, cùm Gloriam alii ab aliis captetis, & gloriam quæ à solo Deo proficiscitur, non quæratis?* Quæ denique tandem in veris terroribus conscientiæ, in tentationibus, in procellis tempestuosæ persequutionis, in cruce & afflictionibus proditur, quia non perseverat.

Restat adhuc una quæstio, quâ explicatâ facilè dissolvuntur dubia quæ ex dissimilitudine vocatorum urgeri possent. Nimirum, Cùm totum opus conversionis hominis ad Deum & fides ipsa sint donum misericordiæ & gratiæ Dei per media ordinata ad finem ultimum, quomodo in vocatione efficaci fiat applicatio? quà actione & efficaciâ Spiritûs & quomodo habente se ad illam fides accendatur, & quomodo apprehendat, & apprehensa sibi applicet beneficia. Vtrum quoad Spiritum S. actione & efficaciâ mutationis physicæ, brutę, sicut Sol illuminat & calefacit: aut coactione ex lege necessitatis Stoicæ aut afflatu, impulsu, vel raptu violento, Enthusiastico, Anabaptistico?

Quod ad hominem autem, An in homine ocioso, nihil agente, habenteque se purè passivè: aut sicut truncus ad coactionem necessitatis Stoicæ, afflatúsve, aut raptûs Anabaptistici, sicut Flacciani ante editam Chimæram somniarunt: aut velut brutum mutatione & conversione hominis physicâ aut hyperphysicâ, qualem fieri fingit Chimæra, non sine sensu quidem, sed sine omni tamen motu, tantum ut subiectum patiens & convertibile eo usque, donec tantum acceperit facultatis ac virium, quibus agere possit, sicut rana à tempore verno quantum satis, fota ac vivificata se movet tandem & coaxat: aut sicut vacuus vrceolus ad infusam gratiam seu qualitatem novam, secundum Scholasticos & Flaccianos, Vvigandum & alios. An verò viribus in homine Spiritui Sancto suâ naturâ & ex sese cooperantibus & applicantibus sese ad gratiam & ad virtutem Spiritûs S. ac motus Spirituales? An denique concurrentibus in conversione his tribus causis verbo, Spiritu S. & voluntate hominis, agentibus nimirum suo loco atque ordine viribus in homine, quanquam ex sese & naturâ suâ prorsus invalidis ad

ſpiritualia, rationalibus tamen & inter ſe differentibus, eoque ordine, quo conditæ ſunt à Spiritu Sancto per media verbi & ſacramentorum in ordinato ac legitimo ſingulorum uſu, ut in auditu verbi cum attentione & meditatione, virtute ſuâ efficaci ſingulis excitis liberrimè ſine coactionis impulſu aut raptu, & novâ luce accenſa in mente: Nova verò virtute ac facultate communicatâ voluntati, ac cæteris viribus, ea qua placuit menſura Deo, ſed in certamine & lucta carnis cum ſpiritu, id iſt, novę virtutis ſpiritualis cum pravitate inſita, in qua lucta alterutra, facultatem aut nova ſpiritualis, aut innata vitioſa ac prava vincit aut ſuccumbit.

De his tribus, quæ raptum aut mutationem phyſicam aut hyperphyſicam Stoicam, Enthuſiaſticam, Scholaſticam, Flaccianam, Chimæriſticam, itemque συνέργειαν Pelagianam aſſerunt: illa omnia absque omni dubio redarguit ac refutat Scriptura tota uno conſenſu evidentiſſimè.

Tertium & vltimum, cum eadem evidentiſſimè congruit, in qua hæc perſpicuè traduntur de Spiritu Sancto, quòd trahat, illuminet, doceat, arguat, perterrefaciat, conſoletur, vivificet, ſit doctor, & paracletus, ſed præſentia & actione liberrima per verbum & Sacramenta ac preces, quę verbo per fidem nituntur, & trahente non afflatu aliquo auræ prætervolantis, aut impulſu levi aut forti, ſed viva quidem & efficaci virtute, absq; tamen violentia & coactione, liberrima fidei, virtutis ſeu facultatis ſpiritualis, & donorum diſtributione per omnes vires eo ordine, quo conditę ſunt, incipiendo à mente & à parte intelligente, & à voluntate, ut potentia liberè agente, & omnibus reliquis imperante in ordinato & legitimo uſu mediorum, non in abuſu magico & Diabolico, in auditu, lectione & meditatione verbi & uſu ac conſideratione ſymbolorum in Sacramentis ſecundum verbi præſcriptum.

Nec converſio hominis eſt mutatio merè paſſiva & momentanea, ſed acerrimum & perpetuum certamen per omnem vitam in virtute Spiritûs per verbum & fidem ſecundum omnes vires cum carne noſtra, Diabolo, morte, inferno, & mundo, in quo qui eluctantur & vincunt ii ſalvantur. Vincunt autem tantum in Chriſto virtute ſpirituali. Qui reſiſtunt ſpiritui, aut negligunt donum doctrinæ & virtutis ſpiritualis, hi pereunt.

Offert & exhibet Deus promiſſa beneficia æterna per verbum cum facultate viva & efficaci Spiritûs: ſed iſta non confertur homini otioſo, impreſſione aut mutatione phyſica & bruta, nec repugnanti aut averſante pertinaciter.

Qui aſſentiuntur & obſequuntur Spiritui Sancto, virtute ejuſdem id faciunt, non tamen ſine coactione, conatu, & annixu. Qui repugnant, ſua malitia aut contumacia id faciunt, ſive à carne, ſive à Diabolo, ſive à mundo ſit, ſive ab omnibus.

Non vult nos Deus ocioſos, ignavos, ſecuros eſſe, nec deditos cupiditatibus carnis, aut deliliis mundi. Sed vigilantiam, ſtudium, conatum, & luctum præcipit. Qui verò dat velle, dat etiam perficere, ſicut docet Sacra Scriptura innumeris teſtimoniis uno perpetuoque conſenſu.

Nec debet etiam quiſquam diſputare, aut expoſtulare cum Deo de imparitate gratiæ aut fidei in ſe ipſo, aut in aliis, quæ non dantur ut debitum, ſed ex mera miſericordia gratis. Multo minus negligentia, centemptu, aut diffidentia abiici & defodi, ſed negociando acui atque augeri.

Hæc omnia quia ſunt homini ex ſeſe & per ſe impoſſibilia, ideo promittitur, & in actione confertur ſimul facultas ad conatum & actionem in viua & efficaci virtute Spiritûs, qua vult nos Deus in ſeria lucta cum carne, Diabolo, & mundo ad ſe converti: & tali conatu & lucta hanc vitam tranſigere proficiendo in ſpirititualibus. In carnalibus autem repreſſit, atque enecatis deficiendo, cum radix peccati non exſtirpetur in hac vita eradicatu phyſico, aut commentitio hyperphyſico, momentaneâ mutatione: ſed retundatur virtute novâ Spiritûs in certamine & lucta contraria, perpetua, quæ pii omnęs & ſancti experiuntur in ſemeripſis, & quæ in illa diſſimilitudine vocatorum & in ipſo cœtu vocatorum ante oculos eſt.

Paulus cauſam ſingularis prærogativæ in vocatione Iſraelitarum ad hoc, ut ex ea & in ea gente naſceretur Meſſias, tribuit miſericordiæ Dei, & juramento Abrahæ præſtito, quia credidit Deo, quæ fides ei imputata eſt ad iuſtitiam. Cauſam prætęritionis gentium ad tempus, quod ad externam vocationem attinet, tribuit impietati & iniuſtitiæ gentium, quia veritatem injuſtè detinuerunt, non glorificantes eum, ſicut in creaturis patefactum conſiderârunt & cognoverunt.

Rurſus vocationem gentium antè prætéritarum novam & ſingularem tribuit miſericordiæ & bonitati Dei. Populi Judaici excidium & repulſionem, ejuſdem cœcitati, contumaciæ & incredulitati, & de Iudæorum hypocriſi, cœcitate, contumaciâ & incredulitate, quæ ſint in Prophetis, concionibus Chriſti & Apoſtolorum manifeſtum eſt.

Sed & de his dicit Paulus: *Quòd possit eos Deus, quanquam evulsos, rursus tamen inserere.* Hæc de vocatione efficaci monuisse saltem satis sit.

Formula Concordiæ confundit præscientiam, propositum & prædestinationem.

Ab hac doctrina Evangelii perspicua & plana, Chimęra discedens confundit, ut dixi, magno errore Pręscientiam, Propositum, & Prędestinationem. Nec distinguit inter Electionem, quam facit universalem & inter vocationem. Nec inter vocationem seu generalem, seu universalem, communem omnibus, & vocationem efficacem. Nec inter Electionem ipsam & exsecutionem per media ordinata, deducentem ad finem vltimum, ad vitam & gloriam ęternam.

Formulæ doctrina erronea de reprobatione.

De reproborum reiectione asserit, non quòd à Deo decreta sit, sed quòd ab ipsis reprobis initium sit, cur gratiâ suâ illos Deus non dignetur, perinde ut electos. Denique in ipsa exsecutione electionis per vocationem applicat homini effectum vocationis, ut subiecto habenti se purè passivè, & nihil agenti prius quam sit sufficienter immutatum à Spiritu Sancto.

Hęc & similia plura alia, ut cum expressa Scriptura pugnantia, repudio.

Confessio Peuceri de Evangelii definitione, & Formulæ Concordiæ de eo errores.

NONO. De quęstione, utrum Evangelium sit simul prędicatio pœnitentię & remissionis peccatorum, An verò solius Remissionis peccatorum? De hac ergo credo & confiteor ex doctrina Evangelii evidentissima & testimoniis immotis: *Primò*, quòd Chimæra statum controversiæ non rectè definit, qui non in hoc consistit, utrum Evangelium sit pœnitentię prædicatio, quia arguit incredulitatem, sed quia suâ quâdam ratione & quodam proprio munere distincto à lege de pœnitentia prædicet. Quòd etsi pręcipuum munus Evangelii est annunciare promissionem remissionis peccatorum, per & propter Mediatorem: tamen cum hæc nemini detur, nemini contingat, nisi in vera pœnitentia: quòd simul arguat peccata, non generali significato vocabuli de tota doctrina Ecclesiæ, nec ab usu muneris alieni, ut somniat Chimæra, sed suo quodam proprio munere hac in parte à lege differente, quam differentiam retineri & illustrari necesse est, si hæc duo doctrinarum genera verè, rectè & exactè discernere volumus. Consistit autem illa differentia in his præcipuè. Primò, quòd Evangelium est interpres legis, sic ut declaret, sanciat, ac stabiliat legem, approbans ac ratum faciens immutabile decretum iustitiæ Dei in lege expressum, arguens, damnans ac destruens irremissibiliter omnes non perfectè conformes, non minus quam lex ipsa: Sed hoc discrimine, quòd lex arguit tantum ac destruit immutabiliter & irremissibiliter, quia nemo legi satisfacit, nemo conformis est: Evangelium hoc approbans & evidentius voce Christi declarans, peccata arguit, & ostendit omnibus pereundum in æternum, nisi Filius Dei patefactus Mediator intercessisset & obtulisset se ad satisfaciendum Iustitiæ Dei in assumta carne nostra: Quare asperitatem & rigorem legis mitigat ac determinat promissione misericordiæ gratuitæ, & meritis atque obedientiâ Filii Mediatoris, omnibus agentibus pœnitentiam, & ad gratiam fiduciâ Mediatoris confugientibus, docens legi satisfactum esse obedientiâ Mediatoris & iustitiam ejus credentibus fide in vera conversione imputans & applicans. Vnde pœnitentia legalis, quæ duceret ad mortem æternam, fit salutaris & vivifica propria Evangelii, eripiens ex morte, sicut ostendunt pœnitentiæ vtriusque inter se differentis exempla in Davide, Saule, in Petro & Iuda. *Secundò*: Quia Lex flagitat conditionem perfectæ obedientię, quæ sit huic normę exactissimè congrua, ut meritum & caussam iustificationis coram Deo. Evangelium, cum hęc à nobis præstari minimè possit, vocat ad pœnitentiam in Filio Dei Mediatore non legis, sed suo munere proprio, nec ad legalem pœnitentiam: quia Lex ut reos omnes quos accusat, sine vllo auxilio tantum damnat ac perimit, sed ad sibi propriam pœnitentiam cum promisso auxilii & salutis: Ac requirit conditionem pœnitentiæ, non ut meritum & causam, sed ut medium quo pervenitur ad salutem, & quo fit applicatio meritorum Christi ad iustitiam in remissione peccatorum gratuita, quæ fit solâ fide cum dono Spiritûs Sancti, ad vitam novam in obedientia nova spirituali, quę ut sępè dictum est, inchoatur cum novitate interna, in motib. internis, & actionibus externis novis & sanctis per donum misericordię Patris in Filio virtute Spiritûs S. Pręterea arguit peccatum incredulitatis in Filium, ut suâ voce tantum patefactum, damnans irremissibiliter omnes non agentes pœnitentiam, & non credentes in Filium, juxta doctrinam Evangelij. *Tertiò*: Quòd Lex semper & immutabiliter quavis conditione, & quovis statu hominis conformitatem perfectæ obedientiæ cùm Deo exigit, & implacabiliter damnat omnes nō conformes. Evangelium hoc ἀκριβοδίκαιον moderatur, & adhibens ἐπιείκειαν, inchoatam in renatis obedientiam, quanquā sit plena infirmitatum, & procul absit à legis perfectione, placere Deo tamen, & iustitiam esse pronūciat, eò quòd Persona recepta prius in gratiam, &

 iusta

justa placet propter Filium Mediatorem. Et hæc initia non habentes, nec præstantes curam & studium obediendi Deo in nova spirituali vita, arguit & condemnat in æternum, nisi fiat remissio, nec facit id voce & ministerio legis, sed suo proprio. Alioquin enim Lex sibi contradiceret. Αἰμνλογίαν verò inter Legem & Evangelium solvit ac dirimit meritum ac justitia Filii Dei, qui legem implevit, ac justitiam suam nobis condonat & imputat. Propter has causas ergo credo & confiteor, quòd Evangelium cum prædicatione remissionis peccatorum, sit etiam prædicatio pœnitentiæ in Filio Dei, suo quodam proprio munere à lege hac in parte discrepante, quod ad verum discrimen vtriusque inter se doctrinæ pertinet & considerari necesse est, ne confusiones tetræ invehantur ac perniciosæ,

Quòd Chimæra, cum hoc discrimen neque animadverterit, neque explicârit, affirmo verè & Sanctè coram D.P.F. & S.S. quòd ineptâ & fucosâ, sed falsâ conciliatione controversiæ in hoc articulo & iniustâ ac impiâ reiectione hujus particulæ ex definitione, quòd si etiam prædicatio pænitentiæ, penitus obruat & involvat magnam partem doctrinæ necessariæ de vero discrimine legis & Evangelii & de vera ac salutari pœnitentia: & pœnitentiam quod clarissimè intelligit non de tota conversione hominis ad Deum, sed de unica sola contritione parte prima, quæ ex lege ducit ad desperationem sine Evangelio.

Vtrum nova obedientia necessaria sit in renatis, & vtrum Lex sit in renatis norma obedientiæ novæ.

Decimo & Vndecimo, de duabus quæstionibus, utrum nova obedientia sit necessaria in Renatis? Et, vtrum Lex Renatis sit norma obedientiæ novæ, quæ ab eis Deo præstanda est? credo & confiteor cum Scriptura Sole clariore hac in parte, Quòd hæ controversiæ motæ & tantis certaminibus agitatæ sint ab ingeniis ambitiosis & Scripturæ imperitis, ex erroribus his perversissimis, imaginationibus vanissimis, persuasionibus perniciosissimis, de præsentia & actione Dei in ministerio Verbi & Sacramentorum, de Conversione hominis ad Deum & de viribus humanis, quas paulò antè indicavimus, nimirum, quòd præsentia & efficacia divinitatis in ministerio Verbi & Sacramentorum sit ex physica, Enthusiastica & magica monstrosè conflata, & lege Stoicæ necessitatis per externa media sit efficax. Quòd Christus carne Corporis sui præsens in pane & in homine efficax sit, actu & effectu Physico, bruto, aut magico, hyperphysico, aut vtroque. Quòd eodem modo virtute Spiritûs S. fiat conversio hominis ad Deum immutatione massæ nostræ, & virium nostrarum, physica, bruta, per impressiones Physicas, raptus Enthusiasticos, afflatus magicos, Stoicam coactionem, ad vitam hanc animalem cum sensu Physico, bruto, in carne, absque omni tamen motu. Quòd non considerant præsentiam, actionem & effectionem totius divinitatis liberrimam esse, & opus totum conversioni, esse donum misericordiæ Patris, & meritum Filii distribuentis, & applicantis merita sua voluntate & virtute liberrima, sed viva & efficaci Spiritûs S. per Verbum & Sacramenta, quibus & quanta vult, & fieri ad vitam sanctam Spiritualem: Et quòd applicatio fit non ocioso, ut subiecto patienti & nihil agenti, sed fit in omnibus partibus pœnitentiæ inter luctas & certamina gravissima virtutis novæ Spiritûs S. cum insita nobis & adversante privitate, quæ, sicut dictum est, cum ipso momento conversionis incuntia per omnem vitam durant, in quibus vires à contrariis duobus principiis incitatæ, aut virtute Spiritûs vincunt in serio & acri conatu, non in ocio aut quiete, & vivunt, aut victæ sua malitia excusso spiritu succumbunt ac moriuntur oppressæ æterna morte. Quòd in omnibus partibus pœnitentiæ præcipitur & requiritur studium, assensus, conatus noster, ne adversemur ac reluctemus verbo & Spiritui viva virtute cienti. Quòd imaginantur conversionem esse infusionem vel impressionem novæ virtutis aut qualitatis, quæ fit, ut in vacuos vrceolos: Nec discernunt inter Iustificationem, quæ non est opus, virtus, qualitas in nobis, sed remissio peccatorum, ut dictum est, & reconciliatio cum Deo, & imputatio gratuita justitiæ Mediatoris, & inter vivificam renovationem ad novam obedientiam, quæ itidem non est impressio physica, bruta, Enthusiastica aut magica alterius virtutis novæ cum veteris vitiosæ privitatis immutatione facta, sed in vivis motibus & actionibus Sanctis Spiritualibus consistit, & in certamine perpetuo cum carne, Diabolo, morte, inferno & mundo. Quòd imaginantur, sic in conversione & vivificatione spirituali contactu Physico assumi atque indui à carne nostra & viribus virtutem novam & facultatem, sicut ex igne admoto lignum flammam concipit, qua flagrat, calefacit, urit. Inde inferunt obedientiam non esse necessariam, nec opus esse coactione legis, quia sit spontanea, & impetu motuque naturali, bruto ac spontaneo impressæ novæ virtutis edatur & peragatur, sicut Sol sua natura sponte lucet Quòd ergo utrunque hoc certamen non aliunde exstiterit; quam ex his fallis imaginationib. contra perspicuum & expressum

verbum.

verbum. Quòd fontibus veritatis ex doctrina sacra, quos ostendimus, prolatis, istæ vanissimæ persuasiones sponte sua concidant & evanescant, quia magno perpetuoque conatu opus sit, & quod talis præcipiatur, & per verbum à nobis exigitur, etsi ex nobis non est, sed à viva virtute Spiritûs ne nostrâ sponte arceamus, aut quoquo modo excludamus. Id enim in nobis est & in nostra potestate, ut docet Scriptura, doctrina, præceptis & exemplis. Virtute enim Spiritûs sancti solâ agit, qui benè & rectè agit, qui malè agit, sua malitia resistit Spiritui Sancto. Affirmo iterum verè & Sanctè coram Deo Patre & Filio & Spiritu Sancto & Ecclesia A. & H. quod Chymæra fucosè dissidia in his duabus controversiis ad eum modum conciliet, ut nervos partis negantis obedientiam novam necessariam, & legem normam huius esse renatis, in fundamento magis confirmet, quam ipsi authores per hoc, quòd hominem fingit esse subiectum patiens, ociosum, nihil agens, sensus particeps, in divinis nullius motus, idque cum velit de principio vel motibus primis conversionis intelligi, qua fit illa passiva, bruta, physica carnis immutatio & vivificatio, distinguens justificationis & renovationis vivificæ momenta ac tempora, vita autem pii hominis fit in hac infirmitate revera perpetua pœnitentia & conversio ad Deum, gradibus tantum secundum gradus & discrimina lapsuum & peccatorum differens, sicut quotidie oramus: *Remitte nobis debita nostra:* Quid erit igitur homo nisi subiectum brutum & patiens perpetuò? Quid sunt præcepta, promissiones, comminationes? sic implicatione contradictionis infestæ sese iterum penitus & decreta sua demolitur? Imò qualem definiat Divinitatis præsentiam & actionem per S.S. in Ministerio verbi & Sacramentorum, qualem horum vim & efficaciam, quomodo judicet fieri conversionem & vivificationem, satis ostendit, dum occupatur tam laboriosè in excusanda as mitiganda coactione legis & Spiritus Sancti.

De initio turbarum & tumultuum Haccianorum & Adiaphoristicorum.

DUODECIMO: De turbis & tumultibus Flaccianis seu Adiaphoristicis, quibus mendax impostor Flaccius Illyricus prima fax dissidiorum à Rev. D. D. Lutheri morte, commovit, & distraxit quietas & concordes Ecclesias Germaniæ ad ciendas à bello Germanico seditiones, confiteor, & ut conscius harum rerum, qui multis interfui, affirmo: Quod artifices Chimæræ secuti authorem ipsum mendaciorum & calumniarum, quibus hæ turbæ excitatæ sunt, falsum committunt; & iniuriâ notoriâ ac contumeliâ atroci afficiunt Ecclesias harum terrarum, & innocentes earum Doctores ac Pastores, in hoc, quòd accusant eos in statu controversiæ de rebus Adiaphoris, tanquam has in gratiam hostium Christi & veritatis restituerint & approbârint tempore persecutionis, quo fuerit edenda Confessio. Quòd falsò cùm Flaccio architecto collocat statum controversię in hac quæstione: *Vtrum tempore Confessionis*, & persecutionis liceat ritus externos Humanâ authoritate institutos, per se, non impios, sed adiaphoros, ante tamen aut desuetudine collapsos, aut privato consilio cujusque intermissos, in gratiam hostium Evangelicæ veritatis, id imperantium & flagitantium sarciendæ concordiæ causâ, restituere? Nemo enim unquam in his terris hoc quæsivit, nemo fecit, nemo disputavit; nemo hunc statum controversiæ agnovit, de quo ut manifesto per se, quæri nihil opus est, sed quæsti sunt omnes uno ore, calumniâ iniustâ ac commentitiâ & iniuriâ atroci has Ecclesias prægravari, quòd demonstratum est publicis scriptis, quorum fuerunt fabri aut conscii Apostatæ à veritate inter Chymæristas aliquos præcipui. Quòd Imperator Carolus V. victor Sphyngen Augustanam celebratam Titulo & Nomine *Interim* proposuerit Ordinibus Imperii, tanquam formulam profuturam conciliandæ ac retinendæ concordiæ publicæ usque ad Synodum, non ex se multo minus suasu aut consilio Pontificis Romani aut Pontificiorum, qui seriò adversati sunt, sed persuasus qui Confessioni Augustanæ voluerunt videri addicti. Quòd idem Imperator expresso promisso obligârit se Principibus & Ordinibus harum regionum, se in religione & Ecclesiis nihil mutaturum, nisi per legitimam & liberrimam Synodum. Quòd cùm urgenti Imperatori Sphyngen Augustanam obligationem hanc opponerent, responderit, Exstitisse eam ab addictis Confessioni Augustanæ, tanquam ab illa non discrepantem. Quòd non acquiescente Imperatore, Principes & Ordines harum Regionum re deliberatâ inter se, decreverunt experiri, utrum aliquâ Confessione placare illum & divertere à se Sphyngen possint, ac quæsiverint à Theologis, *Vtrum cedere in rebus mediis pertinentibus ad ordinem externorũ rituum Imperatori possint, ut retineant puritatem Doctrinæ & Sacramentorum, à qua constitutum sit in ipsis non discedere.* Quòd Theologi respõderint; non satisfacturũ hoc Imperatori quod Ordines adiecerint, sive satisfaciant sive nõ, oportere se tamen ostendere Imperatori discrimẽ in rebus

necessariis inter Confessionem & Sphyngen Augustanam in doctrina vera & sacramentis, & consulere conscientiis suis, si pericula sint adeunda, ut se sciant illa subire ac pati, propter res necessarias, quas abiicere sine impietate & iactura salutis æternæ nequeant. Quòd admiserint Theologi, sed eâ lege & conditione, ut cum ediderint jam multa ante suum de Sphynge Augustana judicium, libera ipsis facultas contradicendi semper impiis dogmatibus & res necessarias explicandi suo ipsorum periculo concedatur. Hæc summa fuerunt capita deliberationum, quæ cum Theologis habitæ sunt. Status ergo controversiæ in hoc consistit: *Vtrum licuerit Ecclesiis harum regionum, Imperatori, qui hujus prosapiæ Principibus nec ante nec post bellum hostis fuerat, ac diserto promisso caverat Ecclesiis, se nihil in eis mutaturum, nisi legitimâ & liberrimâ Synodo, cui ipse sit affuturus, quærenti tamen pacem & concordiam publicam bello pacato, ac proponenti formulam concordiæ in concordiæ vinculum non ex se, nec suasu hostium veritatis, qui dissenserunt, sed volentium videri addicti veritati & Confessioni Augustanæ, ac rem semel cœptam vrgenti, vtrum ergo licuerit repudiatis impiis, offerre se ad cedendum in non impiis & mediis rebus concordiæ causâ, ut integritatem & puritatem in doctrina & ritibus divino institutis mandato conservent: Aut, sive obtineant hoc sive non, ut consulant conscientiis suis coram Deo, ac liberent se culpâ ac suspicione seditiosæ adversationis aut recusationis contumacis & non necessariæ apud Imperatorem, si de veritate doctrinæ ac Sacramentorum puritate, quam amplexi sint, periclitari cogantur?* Hic est status controversiæ, de quo judicet Ecclesia.

De his itaque articulis omnibus, quæ me credere ac confiteri professus sum; ea Deo Patre cum Filio & Spiritu S. in testem vocato, sanctè, verè & constanter affirmo, non esse mea, nec ex me orta, nec à me excogitata, sed mihi à Spiritu sancto, Doctore in verbo patefacto evidentibus & invictis testimoniis demonstrata esse, cum severissimo mandato, ut ea proferam in lucem, & annunciem Ecclesiæ, nec reformidem vlla interdicta, adversationes, minas, pericula, eo tempore, quo mihi ex hac solitudine in publicum producto, Deus os aperuerit, & loqui me jusserit, additâ comminatione atrocissimâ, vt nisi id faciam, sit mihi pereundum in æternum. Si paream & Dei mandata exequar, futurum ut liberer ego omni culpa sive audiar, sive non. Affero igitur vobis mandata & dogmata Dei perspicuis verbi patefacti testimoniis declarata, & tetris blasphemiis ac monstrosis confusionibus Chymeræ opposita.

Subscriptio & approbatio Concordiæ cum à Peucero obtineri non posset ad tresquæstiones respondere iubetur.

HVIC *Confessioni & Iudicio de Libro Concordiæ*, Peucerus *attexuit, vberiorem singulorum Articulorum declarationem*, Apologiæ *loco, ut ipse in historia Carcerum suorum pag. 738. testatur. Sed præter suffragium & approbationem ab eo nihil postulabatur. Id verò cùm non obtineretur, aliquantò post mittuntur rursus ad eum quæstiones tres, præcipiturque ei minaciter, ut de iis sic se explicet, ne offensum Electorem, & plus satis irritatum antea, denuò & gravius exacerbet cum periculo suo extremo. Respondit* Peucerus, *se facturum cum invocatione Dei, quod rectum fuerit coram Deo, & conscientiæ suæ necessarium ac salutare. Hæ autem erant quæstiones.*

Responsio ad primam quæstionem.

Prima, An credat, quòd Christo secundum Humanitatem, aut ipsi Humanæ Naturæ in Christo in personali vnione, omnipotentia Dei, quæ Dei propria est, ipso facto, & in rei veritate, seu realiter sit communicata? *Ad hanc quæstionem respondit, Se hoc non credere, nec debere credere, his duabus de causis.* Prima, *quòd homines Verbo Dei adstricti sint, hoc gravi mandato, ut nihil de Deo vel fingant, vel credant, quàm ut se in verbo suo manifestavit, eique nihil addant vel demant. Certissimum autem esse, in tota Scriptura nullum exstare testimonium, ut & nullum in Formula Concordiæ citetur, quo probari possit, omnipotentiam, vel similes essentiales proprietates Deitatis, humanitati Christi per se, vel, ut quæstio habet, ipso facto & in rei veritate communicari: Sed omnia in Formula Concordiæ citata testimonia loqui de vna, inconfusa & indivisa Persona Christi, eiusque officio, de naturis autem per se & separatim nequaquam.* Alteram *causam esse, quòd vniversale Concilium Chalcedonense irrefragabiliter contra Eutychis errorem probârit*, Si essentiales proprietates Deitatis etiam humanitati per se communicentur, extra Personam, quocunque prætextu vel colore id fiat, hoc ipso Humanitatem Christi in Deitatem converti, & Christum hominem verè aboleri, *Personalem autem vnionem vtriusque Naturæ in Christo, in eodem Concilio longè aliter, quàm in Formula Concordiæ, declarari, à qua declaratione cùm Formula recedat, errare eam necesse sit: & eum qui hanc sequatur, vel in Eutychianismum incidere, & verum hominem Christum amittere, vel in Nestorianismum prolabi, & duos Christos facere, & sic Christum in vna Persona, ut verum Deum amittere: Hujus verò declarationis Formulam Concordiæ ne verbo quidem mentionem facere: neque etiam meminisse causarum gravissimarum, ob quas Mediatorem inter Deum & homines, oportuerit*

in una persona inconfusè verum Deum & hominem esse: quum tamen in his duobus Articulis fundamentum salutis nostræ consistat. Quum autem Iohannes de utroque errore disertè dicat, Qui Christum dividat, vel eum in carne neget, Antichristum esse, *Celsitudinem Electoris Augusti hinc intelligere posse, cur Formulam Concordiæ approbare nequeat. Adhæc, Concordiam fateri, neminem melius scire posse ipso Christo, quid humanitas Christi à Divinitate acceperit. Si verò hic articulus non satis manifestatus & declaratus, adeoque dubius & mysterium sit, quod Christus sibi soli reservârit, cur igitur articulum fidei ex eo faciant, & eum non approbantes persequantur?*

Responsio ad secundam quæstionem. *Altera quæstio Peucero proposita hæc fuit:* An credat, quòd Corpus Christi & Sanguis simul & semel in Cœlo & in Terrâ, sive in uno tantum loco, verè & substantialiter esse possit, & sit ibi, ubicunque Sacra Cœna celebratur? *Ad hanc quæstionem respondit* primò *cum distinctione. Quæritur, An possit? At verò, inquit, non quæstio est, quid Christus possit: Nam absque omni dubio, secundum suam omnipotentiam, cum vero suo corpore potest efficere & agere, quicquid vult. Sed hoc quæritur, quid & quomodo Christus in suo verbo,* de sua humana *assumpta natura doceat, & quid nos de ea, juxta Verbum Dei scriptum, credere & sentire debeamus. Verbum autem Dei tale Corpus Christo attribuit, quòd verè omnes essentiales proprietates, quæ separari non possunt à natura & substantia veri corporis, retineat, & in æternum habiturum sit. Secundum igitur naturam veri corporis simul & semel in uno tantum loco est, ubicunque vult. Formula autem Concordiæ contra hanc doctrinam ne unum quidem testimonium ex tota Scriptura habet, sed tantum Omnipotentiam Dei obiicit. Sin verò absque aperto & manifesto Verbo Dei, fides simpliciter omnipotentiæ Dei inniti deberet, eo prætextu defendi & excusari possent omnia de Deo & religione figmenta.* Secundò, *hæc doctrina de omnipræsentia humanæ naturæ, Christum omnibus proprietatibus veri & humani corporis spoliat, in quo ipsi similes & conformes erimus, juxta Ioannem & Paulum: Deinde ex humana natura phantasma facit, contra manifestum verbum Dei.* Tertiò, *ex tota sacra Scriptura, ne uno quidem verbo probari potest, quòd Christus velit corpore suo carnaliter & corporaliter fidelibus suis adesse, eosque cibare: sed Christus ipse huic sententiæ Capernaiticæ Ioan. 6. c. contradicit.*

Responsio ad tertiam quæstionem. *Tertia quæstio fuit:* An credat *Peucerus,* quòd Christi Corpus ore in Cœna sacra accipiatur ab omnibus qui accedunt, sive fidem veram habeant, sive non? *Respondet* Peucerus *ad hoc ex Paulo, qui absque omni discrimine, de fidelibus & infidelibus ait, panem ab ipsis edi, & poculum bibi, & ex tota Scriptura sacra nihil contra hoc proferri potest. De indignis clarè dicit Apostolus,* eos Corporis & Sanguinis Christi reos fieri, quòd Corpus Christi non diiudicent. *Discrimen, juxta Paulum, non facit ratio humana, sed fides tantum. Ex quo sequitur, indignos ideò non participes fieri Corporis Christi, quòd non credunt, nec discernunt fide inter hunc cibum, qui nos corpore & sanguine Christi cibat, & alios communes cibos, &c. Hæc respondit* Peucerus *ad tres quæstiones* 11. *Ian. anno* 1580. *in carcere.*

Iudicium de Responsionibus Peuceri. *Hoc Responsum cùm legisset Elector Saxoniæ, ad Secretarium, nobilem virum* Iohannem Zichammerum *conversus,* Quid dicam tibi? *inquit,* D. Peucerus credere non potest, Christum naturâ suâ humanâ, ut divinâ, pariter immensum, & omnipotentem esse. *Respondit ille:* Hujus rei habet magnas causas. *In Symbolo enim Athanasii confitemur, quòd sit* æqualis Patri secundum Divinitatem: minor Patre secundum humanitatem. Non sunt, *inquit Elector,* hæc verba Athanasii. *Et mox postulato libro, cum legisset, turbatus animo, expalluit.*

De sepultura Peuceri si moreretur in carcere. Pag. 154. *Evenit nihilominus post hæc, quod comminatio præmiserat. Nam quum carceribus perennibus addictus esset, & accessisset offensa irritatrix nova, ex judicio de libro Concordiæ, & Responso ad tres articulos propositos, de Sepultura, si moreretur in carcere, perseverans in hac declaratione; quæsita est sententia Consistorii supremi Dresdensis, quod tunc recens constitutum erat pro libri Concordiæ exsecutione. Accedebat autem, ut febri satis difficili corriperetur: Quod cùm custodes carceris significâssent Præfecto, venit ille ad fores carceris cœnæ tempore, quærens quomodo valeat? Respondit:* Id ignotum tibi esse non potest, cùm à satellitibus, bis cibum afferentibus docearis quotidiè, quæ sit mea conditio. *Ille continuo,* Moriaris quandocunque voles, *inquit,* sed hoc certò scias, quòd non admissurus sim ad te quenquam, nec consolationis, nec medicationis causâ. Nec sepultura te sollicitet, de qua mandata habeo, ut sepeliam te sepultura asini, inter cadavera excoriatorum pecorum. *Cui respondit Peucerus:* Facilis jactura sepulchri, cuique piè sanctèque & in veritatis divinæ confessione constanter morienti. Sed hoc dico tibi vicissim, quòd nec Elector necaturus me sit, nec tu sepulturus sis: Idque ex me Electori ipsi significes. *Hoc de Sepultura terriculamentum tunc esse tantum putabat* Peucerus: *sed post liberationem certò comperit, rem seriam actam fuisse ex sententia ipsa Consistorii Dresdensis, cujus decretum hac*

de re ad verbum, ut Germanicè conceptum fuit, sic habet.

Decretum Consistorii Dresdensis de sepultura cadaverum Peuceri, si in carcere moreretur, anno 81. Maij. Pag. 755 756.

Gnedigster Churfürst / vnd Herr / auff ewer Churfürstlichen Gnaden Befelch / haben wir D. Peucers schreiben in Vnderthenigkeit gelesen / und in Gottesforcht mit fleiß erwogen. Vnd so viel erstlich die erklärung seines Glaubens anlanget / befinden wir / daß er im Artickel vom H. Abentmahl / nicht mehr dann wie alle Caluinischen thuen / nur ein Geistliche Niessung deß Leibs vnd Bluts Christi glaubet / wiewol er seine Meynung gantz arglistig und verschlagener weise verstecket.

Von den andern streittigen Artickeln aber beruhet er auff dem alten Corpore Doctrinæ, und wil keines wegs mit dem itzigen Concordien Werck / da die Irrthumben außgesetzt und verworffen werden / zufriden seyn.

Daß hierauff ewer C. G. vnser vnterthenigst bedencken / begeren / ob ihme / D. Peucern / das Hochwürdige Sacrament zureichen / und / da er sterben würde / ob er auch auff den Kirchhoff neben andern Christen solle begraben werden / können wir erst nit rathen / daß ihm das H. Sacrament gereicht werden solte: Es sey dann / daß er diesen seinen Caluinischen Irrthumb verwerffe / und sich mit vns zur rechten Lehr / so im Concordien Buch verfasset / bekenne: Darneben auch das gegebene Ergernuß / und den grossen Schaden / so er in diesen Landen gestifftet / erkenne / und von Hertzen berewe / widerruffe / und Gott und der Kirchen abbitte: Wo ferne das von ihme nicht geschicht / können wir vns der grossen Sünden nicht theilhafftig machen / daß der heylige Leib Christi von ihme / als einem Vnbußfertigen solte vnwürdiglich mißbraucht / und er in seinem Irrthumb gestärcket werden. Zu deme daß er das H. Sacrament ihme selbst nur zum Gerichte und Verdamnuß empfangen werde: Doch könte er nachmals zuvor durch H. Doctor Selneckern / und iemandt anders Christlichen vermahnet / und seines Irrthumbs erinnert werden: Ob er sich vielleicht eines bessern besinnen / und gewinnen lassen wolte.

Die Begräbnuß belangende / were wol nicht vnrecht / daß Ewer Churfürstliche Gnaden andern zur Abschew / ein sonderlich Exempel an ihme / als dem fürnembsten Capitanen und Redelsführern / der so grossen vnwiderbringlichen Schaden in der Kirchen Christi gethan / statuirten: Aber weil solches etwa bey vnseren Widersachern den Papisten / gegen rechtglaubigen Christen gerahten möchte / ist vnser vnterthenigst Bedencken / Ewer Churfürstliche Gnaden liessen ihn allein damit bedrauwen / und also in den Gedancken bleiben / als solte er nicht neben andern Christen begraben werden. Aber im Fall da er stürbe / laß man ihn sine Ceremoniis auff den Kirchhoff hintragen / 21. *Datum* 5. *Maij, anno* 81.

In hoc decreto mentio sepulturæ asini præteritur, quam Capitaneus Lipsensis in carcere expresserat, & Peucero *minatus fuerat: & pronuntiatur, dissimulatâ illâ, quòd tali dignus sit, sed non fore consultum, hoc ut fiat, quòd Pontificii exemplum hoc imitaturi essent adversus alios rectè credentes.*

Conversio rerum inter authores Formulæ Concordiæ & Schmidlini tyrannide erga eos Pag 758

Interea autem dum ista cum Peucero *captivo tractantur, subita, improvisa prorsus & inexpectata omnium rerum conversio accidit: quæ absque omni dubio illustre testimonium & exemplum est judicii divini de hac tota Peuceriana Tragœdia. Qui enim ex conspiratione fratres Cadmæi, iustè, recteque Formulæ Concordiæ & iniustissimo agendi modo, refragati fuerant, eos Schmidlinus ad carceres adactos tandem in exilium pepulit, iniustissimo obligatos promisso, ne cœptis & conatibus ipsorum adversentur.*

Pauli Crellii horribilis mors.

Vastationis autem & eversionis Academiæ Vuitebergensis Crellius *initium fecit, quòd prodromus Dæmon per spectri terriculamenta fugatis è domo ipsius inquilinis ante adventum, tandem & specie canis in ipsum ante mortem mordicus insiliens portendit: impleto simul præsagio Electoris, qui ad operas sibi addictas abeuntem, hac imprecatione prosecutus est, sub signo manu effictæ crucis:* Vade ergo, & quod cœpisti, perfice. Sed dico tibi, si me deceperis, abripiat te diabolus.

De hoc mortis genere Crellii D. H. M. sic ad D. Iohannem Iacobum Grynæum scripsit: Als Paulus Crellius D. Schmidels fürnembster Patronus, der auch Corpus Doctrinæ nouum getrieben / auß Neyd und Haß gegen D. Peucern und Rachgierigkeit so weit kommen ist / daß er mit Rath und That den Feinden der Warheit beystandt thete / und Tag und Nacht damit vmbgieng / wie er fromme Leut in groß Jammer und Leyden bringen möchte / Da ist ein Hundt zu gebürender Raach seiner verruchte und Boßheit an ihn kommen / der ihm für seine Schmach und Lasterwort / auch Lügen die er fräffner weiß vber fromme Leut auß gegossen / den wolverdienten Lohn geben hat. Dann dieser Hundt hat ihn bey der Gurgell erwitschet / und ihm nicht allein die Redt genommen / sonder ihn mit seinem Wühten dermassen vergifftet / daß er der Sinnen beraubet / und mit schrecklichem Heulen / wie ein wühtender Hondt / verscheiden ist. *Dicant jam etiam, ut de Stæselio, hoc ipsi ob defectionem ab orthodoxa sententia ad Vbiquistarum doctrinam de Persona Filii Dei & Cœna Domini accidisse.*

Schmidlinus mala cum gratia dimissus è Saxonia.

Hunc ergo vltionis divinæ exemplo illustri prius exturbârat Schmidlinus, *ut ipse solus regnaret. Sed nec ipse tyrannide suâ impiâ diu ga-*

gavisus est. Malâ enim cum gratia ab Electore Augusto *è Saxonia dimissus est, ubi fraudes, imposturas, ac dolos ejus cognovisset. Gloriatus ille quidem est multa in quodam scripto de sua vocatione in Saxoniam, & benigna dimissione:* Superioribus, *inquit*, annis varia certamina in Ecclesiis Saxonicis excitata sunt: ad quæ componenda inter alios Theologos ego quoque ex Suevia per Augustum Ducem Saxoniæ evocatus sum, postquam verò negotium in regno Electoris feliciter successit, Celsitudo ejus latius propagandum judicavit. Re igitur ad alios Augustanæ Confessionis Imperij Germanici addictos, Electores, Principes & præcipuos Ordines relatâ, maxima pars assensit. Cùm autem quidam Ordines in quibusdam articulis hærerent, per aliquot tempus testificatio consensûs publici extracta fuit. Interea dum reliqui Principes Imperii & liberæ Civitates de hoc negotio cogitant, Saxoniæ Elector in Scholarum & Ecclesiarum instauratione laborat: cujus rei causâ ad quintum annum me secum retinuit. Quia verò cùm extra Electoris regnum, tum etiam intra eiusdem fines, hoc negotium multis suspectum redderetur Calvinianæ sectæ clam addictis, ne post meum discessum ex Saxonia vociferari possent, vi magis quàm veritate & causæ bonitate omnia geri, paulò ante discessum meum ex Saxonia, Vuitebergæ in Academia disputationem de Cœna Domini & Persona Christi publicè proposui, eamque diebus quatuor integris & continuis, vno saltem interposito, perpetuavi, provocatis omnibus omnium professionum Doctoribus & discipulis, extraneos quoque, qui advenerant ex vicinis provinciis Theologis: & demonstravi, doctrinam de his duobus articulis in Libro Concordiæ comprehensam, & per Lutherum in illa Schola propositam verbi Dei sententiam esse. Cuius rei ad minus homines mille, Professores, Studiosos & Ecclesiarum ministros testes habeo, qui auditores & spectatores fuerunt. Inter quos & Calviniano prius errore involuti, opponebant argumenta & vrgebant strenuè: tandem convicti palmam ei testificatione publicâ tribuerunt. His omnibus peractis, rursus per literas à Duce Vuirtenbergense revocatus, dimissionem per literas, ab Electore peto, quæ mihi non ante concessa est, quàm Academia Ienensis quoque visitaretur, quæ & ipsa infecta fuit. Inde reversus dimissionem impetravi, gratam fuisse operam testatus, Duci Vuirtenbergensi gratias egit scriptis literis pro opera concessa. Deinceps munere liberali, curru & equis donatis, comitatum suis aliquot equitibus ad meum Principem suis quoque sumptibus remitti.

Sed vanitatis hanc gloriationem convincit scriptum Electoris, quod Secretario Ienisio *dedit, & juxta ejus formulam* Schmidlinum *dimittere jussit. Id de verbo ad verbum, ut Electoris manu exaratum est, sic habet.* Erstlich / wuste ich mich meiner / und seiner Schreiben wol zuerinnern / wuste auch daß ich meine Brieff in keiner andern Spraach als Deütsch geschrieben. Daß er sie nun vngütlich und vbel verstunde und auffnehme / das stelte ich an seinen Orth / wie ihme mit der Zeit wol soll angezeiget werden / was mich darzu bewogen. So hette ich auch seine Entschuldigung / seiner Bitte nach verlesen / und liesse dieselbe auff seinem werth und vnwerth beruhen. Hette auch keinen Zweiffel / wann die Leute / so in seiner Verantwortung angegriffen / der Dinge berichtet würden / wie dann geschehen soll / sie werden sich / ein ieder insonderheit / oder sämptlich ihrer Gelegenheit nach / zuverantworten wissen. Was meine Person anlanget / wüste ich mich nicht zuerinnern / daß ich ihme Vrsach gegeben / meine Gnade und Vngnade geringe zuachten / da ich doch / sondern ruhm / ihme den Rücken gehalten / daß er nicht den Propheten lohn empfangen. Wie er abgescheiden / wüste er am besten: Ein mal wüste ich mich zuerinneren / daß ich ihme mein lebenlang nichts böses gethan / was mir aber von vielen glaubwürdigen leuten warnungs weyse von ihme gesagt / und zügeschrieben / das were ietzo zülang züerzehlen. Das müste ich aber bekennen / daß die selben auff den zweck geschossen / Dann ein mal gibt man ihm diese schuld / daß er nichts gestehet / was er im giffttigen gemüth / von andern leuten hohes und nidriges standes personen redet. Vnd solches ist ein Bübenstuck / und redet solches nicht der heilige Geist / sonder ein verlogner Teuffelspfaffe / darbey müste ich es auch bleyben lassen. Was die reden / so meine person anlangen / so in Doctor Selneckers buch angezogen / betrifft / gunnete ich ihme seine vermeinte verantwortung gerne: Ich wölle ihme auch gerne züsehen / ob er die selbe wird also außführen / wie er ihme / als der oberste Hohepriester / vorbildet / und sol sich hierüber aller gnade und vngnade / nach seinem verwircken zü mir züversehen haben. *Actum anno* 80.

Idem Elector Augustus *etiam sanctè coram aliquot Principibus testatus esse dicitur à Kemnitio*, Se quatuor tonnas auri daturum, si Polypragmona & garrulum istum Suevum in suam ditionem nunquam vocâsset, aut vocato non adeò se præbuisset credulum.

Dimisso & pulso ad hunc modum Schmidlino *è Saxonia, successerunt alii nihilo meliores illo, qui vestiebant Idolum panis, fucatum pallio, nomine quidem in speciem alio, reipsâ verò eodem.*

Schmidlini. abfertigung vom Churfürsten zu Sachsen *è Peuceri historia Carcerum pag. 759. &c.*

Schmidlino successerunt nihilo meliores. In historia Peuceri carcerum Pag. 161

eodem. *Quod illi enim* Maiestaticum Corpus *erat ex reali communicatione Idiomatum, seu Eutychianâ confusione divinæ naturæ cum humana, hoc istis* hyperphysicum *esse prædicatur & miraculosum: reverâ autem cum Pontificiis* Magicum. *Inter hos antecellebat alios* Selneccerus *Protheus in Religione & Vertumnus. Quem suimetipsius inscitiæ conscium, inexplebilis tamen ambitio perpulit, ut non puderet eum,* Examen D. Philippi Melanthonis, *orthodoxorum omnium suffragiis, & usu publico comprobatum, revocare sub incudem suam, & cæno censuræ suæ ad compilatas sine judicio rhapsodias examinatum, contradictionibus perpetuis commaculare ac deformare: quibus unus ex Cadmæis fratribus* Kemnitius *interrogatus quid tribueret, respondit:* Talia esse, qualia sint, quæ sine judicio corradantur ab eo & congerantur. *Tulit hoc de eo judicium* Kemnitius *eo tempore, quo pro* Schmidlino *profligato à* Kemnitio *factionis Ubiquitariæ antesignano, ipso &* Kirchnero *suffragatore, Apologia libri Concordiæ ad Cadum vinarium Erphordiæ anno 83. fabrefacta est.*

Kemnitii judicium de Selneccero. Pag. 761.

Interea quum Peucerus spem omnem liberationis abjecisset, & sibi omninò in carcere moriendum esse persuasum haberet, Testamentum conscripsit in carcere, distinctis quidem, sed tamen per literas combinatis chartulis, in defectu plenioris chartæ: in quo & veras causas captivitatis suæ exponit, & gratiam Dei singularem, quâ sustentetur & conservetur, celebrat: Tum etiam generos & liberos ad timorem Dei, constantiam in agnita veritate & veram Concordiam hortatur. Dilectissimi generi, *inquit,* & liberi mei, scitote omnes, quòd nullâ re, vel minimâ læserim aut Illustrissimos Principes, aut quenquam alium: sed mearum persecutionum, quas sustinui, & carcerum, una hæc & sola est causa, quod Confessionem agnitæ veritatis in duobus Articulis de Christo, vero Deo & homine, in una inconfusa & inseparabili Persona, & de vera ejus præsentia in Cœna sacra, abiicere & abjurare, & juratus hostis Filii Dei fieri, & supplex deprecari non volui: hoc ipsum tanquam singulare & atrox scelus, quòd hanc doctrinam amplexus, & meo loco, ubi debui, professus sum; quanquam languidiùs & timidiùs id fecerim, quàm debui, quod deploro & deprecor in conspectu Dei toto corde meo assiduè. Nolite ergo dubitare, Deum judicem, testem & vindicem fore, & veritatis, & gloriæ Filii unigeniti Iesu Christi, & meæ innocentiæ. Exposui causas maximas ac gravissimas Illustrissimo Principi, propter quas discedere ab hac æterna & immota veritate cœlesti non possim, & fundamenta demonstravi in utroque Articulo talia, quæ contra nec ipsæ inferorum portæ prævalebunt. Sed quia contradicere his ullo Scripturę testimonio nequiverunt, ne verbo quidem uno mihi responderunt, sed pertexerunt me affligere carceribus inclementius quàm antea, iis etiam mutatis, quę in medicamentorum usu antea mihi concessa & libera fuerant: parcius enim illa mihi permittenda esse, mandatum fuit, & secuta est mutatio victûs, quæ multo quam prior deterior fuit in omnibus: Præfectus enim me pavit penè non ut hominem, aut certè ut abjectissimum hominem. Sed ignosco omnibus ex animo. Hæc de mea innocentia vobis nota esse cupio, & ut nota fiant, Deo procurante, toto precor pectore. Vos omnes ardentissimis votis & in hac & in illa æterna & beata vita Deo commendare non desinam: Timete Deum: obtemperate Deo, & meis, quæ dedi vobis, mandatis. Diligite vos invicem ex animo & mutuis officiis juvate. Habete vobis commendatas sorores duas, miseras orphanas, cum filio Philippo, & date operam, ut honestè elocentur. Hæreditatem, quantulacunque est, dividite inter vos amanter, servatis illis, quæ antea ordinavi. Ego me totum & animam meam assiduis gemitibus commendo Deo per & propter Filium Iesum Christum, Dominum & Salvatorem meum, in cuius confessione, adjuvante Spiritu Sancto, perseverare constanter & piè mori constitui, quandocunque Domino Deo nostro placuerit, cui servio in confessione Filii unigeniti per Spiritum sanctum, exspectans spem gloriæ & adventum magni Dei & Salvatoris Iesu Christi. Veni Iesu Christe Fili Dei, & fac finem vel vitæ meæ, vel carcerum, ut te celebrem vel cum electis tuis coràm, vel cum Ecclesia Sancta tua in hac vita, testis & præco veritatis & mirabilium tuorum omnibus diebus vitæ meæ, Amen.

Peucerus testamentum suum in carcere scribit. Testamenti Peuceri summa. Carcerum Peuceri vera causa. Vide initium historiæ carcerum Peuceri.

Hortor etiam & obtestor vos omnes, ut gratias agatis Deo Patri, per Filium Iesum Christum, quòd & conservavit me, in veritatis confessione, & illustribus testimoniis præsentiæ suæ ostendit, & declaravit mihi misericordiam suam toto hoc tempore carcerum meorum, quos mihi sustinere ac perferre fuisset impossibile, nisi me Deus manifesto miraculo servâsset ac sustentâsset. Utinam vita mihi prorogaretur ad hæc tanta beneficia vobis commemoranda, & commendandam ac præcipiendam vobis perpetuam gratitudinem erga Deum. Inprimis autem agetis Deo gratias pro hoc singulari beneficio, quod quasi dexterâ suâ me deduxit & collocavit in hanc viam & vocatio-

tionem confitendæ & illustrandæ suæ veritatis, patefactis occasionibus, & in ea me docuit, adjuvit, confirmavit & direxit. Certus sum, quòd, vel si rumpantur inimici mei, refutaturi non sunt confessionem meam. De hoc ergo, & de admiranda mei liberatione, & conservatione, quòd non passus est me opprimi primo impetu & consumi, & in istis carceribus per Angelos suos me ita fovit, curavit, sanavit, penitus desertum ab omnibus, & omni solatio; consilio & auxilio humano destitutum, ut nec vermiculus, nec pustula mihi molesta fuerit: Deo gratias agetis sempiternas, & in his terris omnibus diebus vitæ vestræ: Nihil moveamini hoc fato meo, quòd in carcere morior. Quid mihi salutare magis? quid honorificentius? quid gloriosius accidere potest? quam si Domino meo Iesu Christo obsignem veritatem & gloriam suam morte meâ? nec dubitate, Deum vobis omnibus benedicturum & benefacturum esse propter me. Hac consolatione leniatis vobis mutuò luctum, quem afferet vobis interitus meus. Ego ad beatam migrationem paratus exspecto Dominum & liberatorem meum Iesum Christum ad omnia momenta, ut educat me ex hoc carcere vel ad vos, si volet me esse superstitem, vel in Ecclesiam cœlestem ut in ipsius complexu, cum mea dulcissima coniuge, socero dilectissimo, avo vestro, lætus Patrem æternum aspiciam & celebrem, Amen.

Exemplum omnium scriptorum, quæ misi ad Illustrissimum Principem, testamenti & hæreditatis loco, vobis reliqui. Id, si inter reculas meas non inveneritis, petere tanquam jure vobis debitum potestis, ut sciatis, in qua confessione mortuus sum. Paulatim consumtus sum toto pectore, absque dolore & molestia, singulari Dei misericordiâ. Ex carcere inde vsque à die 23. Martij, Anni 1577. nunquam sum eductus. Tentaverunt me multis modis, denuntiatâ mihi morte, & tetris carceribus, sed Deus clementer me conservavit in veritatis suæ confessione: cui sit laus, honor, & gloria in secula seculorum, Amen.

Dixit Chytræus *de* Philippo; *Tollendum eum esse, ne impediat hoc, quòd ipsi moliantur in hac ipsa caussa.* Quod in socero non potuerunt, hoc perficiunt in genero: Sed benedictus sit in secula Dominus & Salvator meus Iesus Christus, qui potens est in mea infirmitate. Deus vltionum appare. Exalta te tandem, qui judicas terram. Iudica caussam, vindica gloriam; affere veritatem Filij tui vnigeniti, & tu Iesu Christe, Fili Dei, qui dominaris in medio inimicorum tuorum, reprime & confunde hostes tuos, pertinaciter adversantes veritati & gloriæ tuæ: Sanabilibus ignosce, hos converte ad te in veritate tua, & sana eos, Tibi commendo & trado in manus tuas omni momento, animam meam, impendens hanc vitam meam in testimonium veritatis tuæ, tu me redemisti precioso sanguine tuo; propter te mortificor totâ die, & æstimor sicut ovis destinata mactationi, fac finem, fac finem, fac finem, & libera me secundum beneplacitum tuum, Amen.

Quanto mihi dolori fuerit, quòd complecti mihi dilectissimam conjugem meam; matrem vestram morientem non licuit, cum qua in castissimo conjugio vixi vsque ad Annum 27. & quòd nunc mihi non conceditur mori in vestris amplexibus, & frui ante mortem aspectu & colloquio vestro, & dulcissimorum meorum nepotum, ac neptum; æstimare vobis facilè est; quibus mea philostorgia nota est: Sed tales sunt nuptiæ Sanctorum. Scribitur Petrus Apostolus coniugi suæ dixisse, cum duceretur ad mortem: Christus inquit: Si quis parentes, coniugem & liberos plus diligit, quàm me, non est me dignus: Oportet itaque confessionem Christi anteferri rebus omnibus humanis. Hac atroci voce Christi & auxilio Spiritûs sancti, vici paternos affectus, & relictis vobis, adhæsi Christo, cui vos & Deo Patri ex meis ardentissimis precibus, curæ fore non dubiteris. Bene & feliciter valete in æternum, Amen. Anno 1584.

Selneccerus, *fastu tumens Anno* 1585. *Augusto mense ad Peucerum*, Schiltero *collegâ missus est, cum mandatis, affectatâ & vsurpatâ potestate, & authoritate Pontificiâ*, Schiltero *disputante, ipso interpellante quoties libebat, tam insolenter* Peucerum *tractabat, ut priores omnes, quotquot eum convenerant, ferociâ superbiæ, atrocitate minarum & fulminis aulici terriculamentis superaret.* Non dubites, *inquit*, hoc beneficium fore gratiæ veteris vltimum, quod tibi præstatur, nisi fueris assensus nobis. *Cui respondit:* Quis tu es, qui te consiliorum Dei arcanorum conscium esse putas? An verò in manu tua est cor Principis? & quâ impudentiâ & arrogantiâ arrogas tibi, quod solius Dei est? Ego verò idem sentio quod tu, Fore nimirum hoc vltimum, sed minimè eo eventu, quem tu præsagis, idque tibi certò persuadeas. *Ex disputatore verò* Schiltero *cum intelligeret* Peucerus *Vbiquitatem, quæ sola producebatur præstigiis, velo verborum quidem novis ac diversis;*

Colloquium minacissimum Selnecceri & Schilteri cum Peucero in carcere.

In historia Peuceri carcerum, Pag. 765

versis, *reipsâ tamen iisdem palliari*, *conversus ad* Selneccerum, Ista, *inquit*, an congruunt Schmidelianis, quæ tu in hoc ipso conclavi ex eo audivisti? *Ad hæc ille:* Quid nobis cum Schmidelino, à quo nos dissentire ostendimus palàm. *Peucerus rursus*: Egregia ergo hæc concordia est, cui suffragari me cogitis. Constituite vos discordes architecti prius inter vos, quæ sit vestra fides, postea de ea disceptabimus.

Ex hoc colloquio vterque, Selneccerus *&* Schilterus, *chartis varia sparserunt, quæ* Peucerus *Sanctè testatus est & affirmavit, calumniosè depravata esse.* Dixi tunc, *inquit*, quod dicturus sum ac celebraturus quoad vixero, & in omni æternitate coràm Deo, ac tota Ecclesia cœlesti Angelica & humana professurus, dixi, inquam, & in eo gloriatus sum, glorior ac gloriabor, quòd præter spes & exspectationes omnium hominum à Deo solo mirabiliter & miraculosè protegar, conserver, docear, regar, lætificer, & confirmer non tantùm Corpore, sed & animo, spiritu ac fide, evidenti sensu virtutis, efficaciæ & consolationis vivificæ in corde meo, inter preces & meditationes pias ac perpetuas adversus tela ignita diaboli, & carnis meæ colaphos, & inimicorum immania odia, ac Sycophantica ac funesta molimina, ac tali quidem sensu, ut non dubitem, me vocatum esse, atque in hac velut statione collocatum divinitus, ad veritatis confessionem & assertionem, & Deum, qui per annos totos novem, in mediis faucibus, inque ipsis dentibus orci, diaboli & inimicorum meorum destitutum ab omni solatio, ac præsidio humano, munierit, texerit, ac salvaverit, gloriosè tandem etiam me liberaturum esse. Nec terriculamenta ista me ad abnegationem veritatis adactura esse. *Hæc sunt quæ dixit* Peucerus. *Inimici autem* Pag. 764. *ejus, quod semel, ut ipsemet testatur, ex commotione animi & vocis, contentione paulò vehementiore irritatus toties blasphemiis, impudentiâ, audaciâ & rabie tam manifestâ, levi Syncope interloquendum corriperetur, protinus ipsum ut abjectum à Deo ac desertum argumento deliquii huius, tandemque ut mente captum lymphaticum, delirumque prorsus, imò ut Dei manu tactum, prostratum, etiam ex cathedra Lipsica proclamàrunt. Quod exemplo debet esse orthodoxis & piis omnibus, ne cum hypocritis, sophistis, sycophantis, & demonstratæ atque evictæ veritati furenter adversantibus, in occulto, & in carceribus abditis inprimis, committi se patiantur. Sæpius provocavit ad Electorem* Pag. 765. *ipsum* Peucerus, *ac petivit supplex ut audiat ipsum coràm: id verò impetrare non potuit, non tamen Electoris culpâ, sed hypocritarum, & Gnathonum istorum in aula & templis. Hoc erratum suum, quod Elector tandem agnoverit ac deplorarit, sitque execratus illos, à quibus deceptus fuit ac seductus, demonstravit sententâ suâ in* Schmidelinum, *& sermonibus aliis ad summos Principes, & consiliarios suos de opere ipso Concordiæ.*

Post hunc actum Harmostæ isti mittebant ad Pag. 766. Peucerum *in carcerem per Capitaneum libros, quos pro stabilienda Formula Concordiæ emiserant.* Selneccerus *mittebat compilatam farraginem & adornatam ad Examen* Philippi *discentium manibus excutiendum: & Apologiam Concordiæ contra assertores veritatis ad Cadum vinarium Erphordiæ comparatam:* Schilterus *suam brevem & perspicuam: ut nominavit, declarationem, nusquam veritatis, nusquam sibiipsi congruam, aut cohærentem, cum testificatione de sua erga eum voluntate & affectione bona, ac flagitatione, ut de lectis illis libris quid sentiat, proferat, se non gravatim colloquii de iisdem caussâ ad eum redituros, quoties velit, aut opus sit futurum. Respondit eis per eundem Capitaneum, magno eum quòd beneficio affecerint communicatione suarum editionum: ignota enim penitus fuisse sibi hactenus, quæ publicatam & nunc in Ecclesiis Augustanis Confessionis grassantem Chimæram consecutæ sint, & quo sint in loco & statu certamina Ecclesiastica. Multum itaque se debere ipsis, quòd sua ad se scripta miserint, de ignotis atque incompertis sibi in hac tristi solitudine & ad veritatis agnitæ assertionem adversus blasphemias, & præstigias ipsorum, quòd eum instruxerint & armàrint. Ad Colloquia autem & collationes de iisdem alias, nisi publicas, quod eum pertracturi in posterum nō sint, rogareq; eos ut hoc certò credant. Si non diffidant causæ suæ, cur sua sola ei obtrudant, & non adiiciant adversa, ut sit ei judicium de vtrisq; liberum? Non sufficere, quæ allegata ex veteribus & recentibus detorta sint arbitrio & libitu suo pro, & contra, ad suas blasphemias in personam Filii Dei, & idolum magicè consecrati panis stabiliendum: & ad cæcitatem imperitæ atque ab ipsis fascinatæ multitudinis augendam. Hoc fine colloquia omnia inter ipsos deinceps consiluerunt.*

Antagonistæ *autem* Peuceri, *ut diximus,* Pag. 767. *pervulgàrunt chartis suos triumphos de ipso penè enecto, & ad insaniam adacto. Non fuerunt* Responsio Peuceri ad duas quæstiones. *tamen diuturni triumphi isti. Mox enim altero mense Septembri mittebat ad* Peucerum *Elector pagellam iterum, quæ omissâ prorsus communicatæ omnipotentiæ & Vbiquitatis mentione, impudentiam stolidi Thrasonis Theologici redarguebat, & duas tantùm quæstiones proponebat, simulque si liberari vellet, exigebat consensum cum Theologastris suis. Ad ea respondit Peucerus ut sequitur.*

Auff

Declaratio Peuceri de duobus articulis postremò sibi in carcere propositis
Pag. 768

Auff den ersten Punct / von dem heiligen Abentmal / gläube und bekenne ich von grund meines hertzens / daß ich im heiligen Abentmal empfange den wahren leib und blut Christi / wie mein Herr / und Heyland Jesus Christus selbst warhafftig / und wesentlich gegenwertig in meinem hertzen / mich mit dem selben / durch seinen H. Geist speyset / und warhafftig mich mit seinen wahren lebendigen leibe / als ein wahres lebendiges gliedmaß vereiniget / wenn mir der Diener die eusserliche sichtbarliche mittel / deß brots und weins darreicht / die darum geordnet / und eingesetzt sind / daß sie mich / als eusserliche / sichtbarliche Zeichen / von der inneren / unsichtbaren wahren speyse / die mir der Herr Christus mittheilet / erinnern sollen / und meinen glauben erwecken und stercken / nach der klaren hellen lehr / Ordnung und einsatzung deß Herren Christi selbst / nach der erklerung deß Apostels Pauli / und nach dem rechten brauch deß Sacraments in der ersten reinen Kirchen. Die Papisten haber haben auß dem gesegneten brot / einen Gott gemach / darauß grosse Abgötterey / Irrthumb / und Mißbreuche erwachsen sindt / zu den selben bekenne ich mich nicht.

Pag. 769

Auff den andern Punct / was die andere streitige Artickel in der Christichen lehre anlanget / bekenne ich / und habe mich ieder zeyt bekannt / wil mich auch in alle ewig keit bekennen zu der lehre dieser Lande und Kirchen / wie die selbe vom anfang an ist erkleret / und durch vi und grosse kempffe / disputationes / Schrifften und gefahr / auff Reychßtägen / und sonsten / erhalten / erstritten / und bestetiget worden / durch die außerwehlte werck zeuge / die Gott darzu erweckt hat / und mit seinem H. Geist erleuchtet / und regieret nach laut und vermögen des Corporis Doctrinæ / dieser Kirchen / in welcher lehre alle die ersten / und alten Lehrer und Seelsorger / dieser Landt / und Kirchen / sampt unzehlich vielen frommen leuten sehligklich im Herrn Christo entschlafen sind / und nu ruhen mit den selben wil ich / Ob Gott will / mein ende / in vestem / bestendigem glauben / und einhelligem bekentnis der lehre / so von ihnen geführet / auch schliessen und in künfftiger aufferstehung / Gottes angesicht frölich sehen / zu der neuwerung aber der ietzigen Lehrer und Theologen / bekenne ich mich nit / sondern befehle mich Gott.

Pag. 770

Und veil es umb meine schwachheit also gewandt / daß ich alle stunde / und augenblick warte / wenn mich mein Herr Jesus Christus abfordert / nach seinem wolgefallen / so bitte ich abermals zum underthenigsten / flehelichsten / und umb Gottes willen / mein Gnedigster Herr und Churfürst / wolle mir das hochwirdige Sacrament nicht wegern / auch nicht lenger abschlagen / und entziehen / Notürft / sonderlich von Artzneyen / / Sterckungen und labungen / so lange es mit mir wehret / da es auch zuerhalten ist / daß mich ihre Churfürstliche Durchleuchtigkeit / meinen Kindern wieder geben / und bey ihnen mein ende wolle schliessen lassen / darfür wil ich Gott von hertzen widerumb bitten / daß er solchs ihren Churfürstlichen Gnaden reichlich vergelten wolle / an ewiger und zeitlicher wolfahrt / Amen.

Cur Peucerus in carcere Eucharistiam postierit.

Quòd autem in Appendice hujus responsionis usum Cœnæ Sacræ sibi permitti postulavit, id à se hoc consilio factum est, ut apud imperitos, sed bonos viros ex satellitio militari, qui ipsi optimè cupiebant ex vera commiseratione, sed perpetuò occinebant, atque inculcabant profanitatem & contemptum Sacræ Cœnæ, suspicione istius contemptus se liberaret. Disertè autem ad hos testabatur, quòd duo sibi obstiterint hactenus, & adhuc obstent, quòd ad usum & sumptionem se admissuri illi non sint: imò nisi approbet commentitia, blasphema & idololatrica ipsorum deliria. Deinde, nisi veritatem, pro qua tulerit omnia hucusque abjuret. Neutrum verò se facere posse, nec velle, idcirco irritum fore quicquid conentur hac in parte. Sed & ita se edoctum atque confirmatum esse animo, ut sciat, quomodo se, si potiri ea nequeat, consolari meditatione & fructu illius debeat, verá, vivâ & efficaci fide, secundum verbum patefactum virtute Spiritus Sancti.

Pag. 771

Hanc declarationem cùm Elector legisset, à nobili viro, Iohanne Zschammero, Secretario intimo exhibitam, & conversus ad illum, Laudo *inquit,* D. Peucerum: facit, quod viro bono dignum est, perseverat in sua confessione firmiter & constanter. Ego quid credam, & in quo acquiescam, incertus sum prorsus, quod Deus novit. De die enim in diem aliquid novi sacrificuli mei cudunt & proferunt, ex uno me errore in alium pelliciunt, atque implicant dubitationibus perpetuis. *Hæc præsentibus multis optimis ac præcipuis viris recitavit Peucero aliquot annis post suam liberationem* Zschammerus *ipse, & repetivi eadem ad alios, quæ post liberationem suam testimonia plurium aliorum ex Consiliariis repetita confirmarunt: Retulit eadem ex ore Electoris audita, ad multos Illustriss. Princeps Landgravius Vuilhelmus.*

CAPVT XL.

Admonitiones, censuræ & judicia Christiana de Libro Concordiæ, in lucem jam edito

Iudicium Neustadianorū Theologorum de Formula Concordiæ.
Scopus Bergensium in Formula Concordiæ.

ANNO 1581. *edita est* Neustadianorum *Theologorum & Ministrorum Ecclesiarum in ditione Illustrißimi Principis* Iohannis Casimiri *Palatini ad Rhenum, &c.* Admonitio *de Libro Concordiæ in lucem jam edito In ea* PRIMO *omnium indicant, quem scopum compilatores & fabricatores hujus Libri sibi in eo propositum habuerint.* In hoc Libro, *inquiunt,*

repetiverunt opinionum quarundam falsarum & obsoletarum refutationes, & condemnationes, quarum pleręque partim solidis aliorum refutationibus, partim suâ absurditate conciderunt, & ferè hac ætate, quâ sunt exortæ, etiam mortuę cum suis authoribus sunt, atque sepultæ: Consilium autem & scopum eorum hunc fuisse, res ipsa loquitur, & ipsi non diffitentur, ut in illarum opinionum cumulum conjectam veram de Christi Domini nostri Persona & mystica Cœna doctrinam, quam aliæ Ecclesię profitentur, simul cum illis condemnarent, & ex Ecclesia ejicerent. Et quia omni idoneorum argumentorum robore destituti, atque iis etiam, quibus causam suam populo venditabunt, coloribus exuti, ad confictam nuper Corporis Christi *Vbiquitatem* seu *Omnipotentiam* confugerunt, ut quia ubique sit, etiam in pane Eucharistico illud esse obtinerent, veterem errorem novo atque antehac in Ecclesia Christiana, tam ante, quàm post natum Papatum, inaudito cumularunt: cumque in hoc libro, oppressa irrefutabili veritate per magistratuum authoritatem, & potestatem politicam, ac suffragatorum multitudinem, Ecclesię obtrudere conati sunt. Quod ut perficiant, hunc librum volunt haberi ab omnibus pro Regula & Norma discernendi veram Doctrinam Religionis à falsa, Orthodoxos ab hæreticis, & pro ultima Augustanæ Confessionis declaratione, cui nihil deinceps addi possit aut debeat à quoquam, & à qua nemini liceat discedere: si quis autem dissentiat, vel Confessionem Augustanam aliter intelligat, his tanquam hæreticus jam declaratus, & ad carceres vel exilia condemnatus, ex Ecclesia & pace Religionis excludatur atque proscribatur.

Neustadiani repetunt orthodoxam sententiam de persona Christi & eiusdem Cœna contra Bergenses.

SECVNDÒ, *repetunt Orthodoxam Doctrinam nostrarum Ecclesiarum de duobus Articulis ob quam nostras Ecclesias potissimùm condemnant in libro, videlicet de Persona Christi, & Sacra eius Cœna; ut omnes intelligant, nostros, quos Sacramentarios vocant, nihil Verbo Dei, Symbolis & veteri Ecclesiæ non consentaneum credere & profiteri: Nempe, quod ad Personam attinet, Christum de matris suæ substantia, Naturam verè humanam; animâ rationali & Corpore constantem, in unitatem suæ Personæ assumpsisse: eam sibi non tantum ipse inseparabiliter: sed etiam arcano & inscrutabili, arctissimo & ineffabili modo ac vinculo adjungentem & copulantem, ut æternus Dei Filius, & massa Naturæ assumptæ simul sine substantia unius Personæ Christi, qui unus & idem sit verus Dei & hominis Filius, verus Deus & verus homo, ab æterno ex patre, & in tempore ex virgine genitus. Neque enim sic tantum esse in Christo Divinitatem, sicut omnibus creaturis adsit ad earum conservationem & gubernationem: neque tantum sicut in Sanctis habitet, per gratiam & Spiritum suum, eos sibi conformes facientem: sed sic inhabitare & gestare, movere & vivificare λόγον hanc carnem sibi propriam, ut cum ea in unitatem Personæ semel sibi assumpta, semper unius ejusdemque personæ Christi maneat substantia. Non tamen mutatas, aut permixtas, aut confusas esse duas Naturas in Persona Christi; neutram in substantiam, aut partem, aut Naturam alterius mutatam esse, vel proprietatibus essentialibus assimilatam, aut exæquatam alteri; sed unitas pariter & distinctas essentias, & essentiales proprietates & operationes in æternū retinere. Et sicut in una Christi Persona duæ sint Naturæ, sic etiam geminam esse mentem, voluntatem, operationem, sapientiam, robur, virtutē, &c.*

Propter hunc autem utriusq; naturæ in una Persona complexum, quicquid in Scriptura prædicetur, de tota & indivisa eius Persona verè & realiter dici, alia tamen utriusq;, alia duntaxat Naturæ ratione & respectu. Officiū enim Mediatoris quia utriusq: Naturæ proprietates & actiones postulet, secundum utranq; Naturam Christo competere & tribui: servato tamen Naturarū & proprietatum & operationum discrimine. Proprietates verò & passiones vel operationes alterius naturæ proprias, de tota persona prædicari, secundū eam naturam cuius propria sint, & non secundum alteram. Idcirco de persona quidem ab altera natura denominata, sed non de altera natura verè prædicari. Et tamen verè & realiter de persona dici, non tantùm quæ secundum totum, hoc est, utranq; naturam, sed etiam quæ secundum partem, hoc est, naturam alteram, ei competant.

Differre etiam in Christo proprietates essētiales humanas ab accidētalib. Essentiales esse, sine quib. humana Natura desinat esse humana: Negatis enim proprietatib. negari naturas: ut finitū & circūscriptum esse, habere corpus verè Humanū, visibile, palpabile, &c. Has retinere Christum à Conptionis momento in æternū, ut sit verus homo in omni æternitate. Accidentarias esse, quæ naturam non constituant, nec eius constitutionē necessariò consequantur, nec ipsā destruant, licet ab ea removeantur. Harum rursus alias esse infirmitatis, ut, esurire, sitire, fatigari, dolere, contristari, pati & mori posse, &c. Has Christū omnes unà cum Natura Humana assūpsisse, excepto peccato, prout postularit officiū eius: sed in glorificatione sui omnes deposuisse, ut iam sit morti, &c. non amplius obnoxius. Alias esse gloriæ & Majestatis, ut robur sit, incorruptibilitas, fulgor, sapientia, &c. Has etiam Christum in humilitate sua habuisse: quatenus ad puritatem & sanctitatem perfectam, & administrationem officii sui requisitum sit: In exaltatione verò, tale earum incrementum accepisse, quod numero & gradibus donorum, non

tantùm omnem Angelorum & hominum excellentiam & Gloriam Cœlestem, sed etiam dona Humanæ Christi Naturæ in humilitate constitutæ, longissimè excedat.

Quantum ergo ad proprietates Divinas attineat, eas habuisse Christum in humilitate sua, non minus quàm nunc habeat in gloria. Has enim esse ipsam æternam & immutabilē Divinitatem. Quantum verò ad proprietates humanas, ex iis quoque essentiales eum habere & retinere in utroq; statu easdem in perpetuum. Accidentarias autem humiles quidem omninò deposuisse at gloriosas & perfectas sibi auxisse usque ad summam, quæ increatam Naturam cadere possint, perfectionem. Et quia ipsius caro Dei sit, non illas tantùm virtutes in ea lucere, quæ extra hanc unionem cum Deitate possent in creaturam cadere, sed plures etiam & majores, quàm omnes aliæ creaturæ possent capere, quæ tamen licet supra naturam sint, non tamen contra naturam esse, & proprias & essentiales Naturæ Humanæ & creatæ non tollere nec destruere.

Hanc doctrinam de Persona Christi, ut orthodoxam, probant Neustadiani Theologi ex Scriptura Sacra, ex Symbolis Christianorum Catholicis, è Scriptura desumtis, & ex consensu omnium veterum & orthodoxorum Ecclesiæ Scriptorum, qui inde ab Apostoli usque ab stabilitam in Ecclesia tyrannidem Antichristianam vixerunt: quales fuerunt Ignatius, Iustinus Martyr, Irenęus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus Cyprianus, Athanasius, Eustathius Antiochenus, Gregorius Nyssenus, Basilius, Didymus Alexandrinus, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theodoretus, Leo, Fulgentius, Vigilius, &c.

De Cœna verò Domini iidem de Admonitione sua docent, Sacramentum esse novi Testamenti, quo Christus per distributionem & sumtionem panis ac vini, cum sui suorumque beneficiorum commemoratione, in cœtu Ecclesiæ, in memoriam revocet ac testetur, singulis fidelibus, Corpus suum ab ipso traditum in mortem, & Sanguinem suum effusum esse pro ipsis, in remissionem peccatorum & unicam ipsis escam & potum esse, quibus ad vitam æternam ab ipso pascantur & nutriantur ut hujus beneficii fiducia in ipsis excitata & confirmata, magis magisque in ipsius communiore proficiant. Profiteri ergo & testari Christum in actione hac solenniter, se nobiscum, & nos profiteri testari, nos cum ipso, omnibusque fidelibus habere communionem, Cœlestem illam ac spiritualem, in Evangelio promissam omnibus credentibus, sine qua nemo hominum vitam æternum consequatur. Eam verò communionem esse, quò mortis Christi merito, tanquam unico, & omnibus communi sacrificio, omnibus illud verâ fide sibi applicantibus justitia & vita æterna parta sit, & omnes Christo, tanquam membra, unico suo, & omnibus communi capiti, per Spiritum suum in illis habitanti, & eos sibi unienti, inserantur, & inter se invicem ad mutuam dilectionem & ædificationem devinciantur, ut ille in ipsis, & ipsi in illo maneant & vivant in æternum. Hanc autem communionem, cùm non ipsi fidem in Christum cuiquam contingat, per prædicationem Evangelii inchoari, ut per quam fides in cordibus accendatur, per usum verò Sacramentorum conservari & augeri, ut per quem, sicut per meditationem promissionum Christi, fides foveatur & corroboretur. Hinc autem consentaneum esse, panem & vinum ex manibus, verba promissionis gratiæ, huic ritui adjuncta, ex ore ministrorum accipi, res autem his significatas, ipsum Corpus & Sanguinem Christi, non nisi ex manu ipsius Christi, per fidem & Spiritus Sancti in cordibus efficaciam percipi. Manifestum etiam hinc fieri, nullum esse legitimam hujus Cœnæ usum, nisi panis & vini inter fideles distributio, & mortis ac beneficiorum Christi commemoratio fiat, ad mutuam voluntatis Christi erga nos, & nostræ erga ipsum testificationem: Et in hoc usu certissimè & verissimè Christum suis fidelibus unà cùm visibilibus symbolis, invisibilem, Cœlestem & spiritualem æternæ vitæ alimoniam, Corpus & Sanguinem suum edendum & bibendum præbere, suique, & omnium suorum beneficiorum participes facere: adeò, ut etiam his rebus visibilibus, utatur Spiritus Sanctus, tanquam organis, ad fidem & communionem Corporis & Sanguinis Christi, in cordibus obsignandam & augendam: & propter hanc rerum cœlestium per terrenas significationem & communicationem, hunc panem & hoc vinum, ipsum Christi Corpus & sanguinem à Domini appellata esse, ut sciant fideles, se non tantùm pane & vino, sed vero etiam Domini Corpore & Sanguine ab ipso Dom. pasci: Extra hunc verò usum à Christo institutū, rerum quidē significatarum nihil accipi, etiamsi omnib. eas in Sacramentis & Verbo suo Christus offerat, & acci vera fide ab omnib. præcipiat: sed horribili ingratitudine & contumeliâ spreti & cōculcati Sanguinis Christi, & signorum divini fœderis abusu & profanatione, iram Dei irritari, & pœnas temporales atque æternas attrahi & exasperari.

Hanc doctrinā, docēt Neustadiani Theol. in Admonitione sua, non aliunde, quàm ex purissimis Scripturæ fontib. haustā esse, atq; etiā ex Symbolis approbatis, & scriptis Patrū purioris antiquitatis.

Neustadiani in sua Admonitione multas falsissimas calumnias & mendacia Ubiquistarum de orthodoxis Ecclesiis diluunt.

TERTIÒ, Neustadiani Theologi in hac sua Admonitione diluūt accusationes falsas Orthodoxarū Ecclesiarū de quibusdā falsis dogmatib. Nam in hoc novo Corpore Doctrinæ de Orthodoxis Ecclesiis multa falsissimæ criminationes & calumniæ continentur, quas Patres Bergenses partim temerè & sine colore de ipsis asseverant, partim iis, quæ confitentur callidè & fraudulenter admiscēt, partim verò aut imperitè aut sophisticè, ex doctrina

earum consequi fingunt. Ajunt enim, eas docere, quòd Deus nihil cum Humanitate Christi realiter commune habeat. 2. Eas unionem hypostaticam Naturarum in Christo talem facere, quâ neutra Natura alteri aliquid conferat & communicet, & sic copulare duas naturas in Christo, sicut conglutinantur duo asseres. 3. *Docere*, quod unio Personalis tantùm faciat communia nomina proprietatum & Naturarum Deo & homini: tantùm esse verbalem communicationem idiomatum: tantùm esse titulos inanes & nomina. 4. Doctrinam illarum Arianismo & Samosatenismo favere & viam aperire. 5. Eas instar Nestorii Personam Christi dissolvere, pro duabus Naturis duas Personas & duos Christos substituere: alterum Deum, alterum Hominem: nudamque humanitatem pro nobis passam esse & nos redemisse. 6. *Docere*, passionem Christi ad Filium Dei nihil attinuisse. 7. Præsentiam Deitatis Christi in terra, ad humanitatem ipsius in Cœlo degentem, nihil pertinere: & humanitatem nihil nobiscum habere negotii, 8. Christum non facere opera sua Divina omnia & ubique in & cum Natura sua Humana. 9. *Eas negare*, Homini Christo datam esse omnipotentem, & Christo homini nullam esse cum omnipotentia communionem. 10. *Illas* tribuere Christo certam mensuram Scientiæ, ut tantùm sciat, quantum scire debeat, 11. Christo non relinquere plus cognitionis quàm requiratur ad officium judicis. 12. Homini Christo non tribuere perfectam agnitionem Dei 13. *Docere*, quòd Christo secundum Humanam Naturam sit impossibile, scire omnia, quæ sunt, quæ fuerunt, & quæ erunt. 14. Quòd Christo restituta sit omnis potestas post resurrectionem, quasi ante resurrectionem eam non habuerit. 15. Eas Christum in Cœlum concludere, certo Cœli loco alligare; *& similia* 16, *Clamant perpetuò*, eas verba Testamenti Christi corrumpere, & in sensum novum & alienum trahere. 17. *Dicunt*, eas exponere hæc verba Christi secundum rationis Humanæ judicium, 18. Quasdam omittere verba hæc in administratione Cœnæ Dominicæ. 19. *Docere*, Sacramenta nihil esse amplius, nisi notas, quibus agnoscantur & discernantur Christiani ab aliis hominibus. 20. Panem & vinum Cœnæ Domini tantùm esse signa significantia Corpus Christi. 21. Sacramentalem unionem esse analogiam seu similitudinem signi & signati. 22. Præsentiam Corporis Christi tantùm de Deitate intelligendam. 23. In Cœna solùm virtutem, efficaciam & meritum carnis Christi nobis communicari. 24. Fidem efficere præsentiam Corporis Christi in Cœna. 25. Etiam de procul absente Christi Corpore fraudulenter dissimulant, quomodo absens, quomodo præsens sit Corpus Christi. 26. Secundum nostram Doctrinam nihil esse præsens in Cœna Domini, & ore comedi, præter panem.

QVARTO, *Neustadiani Theologi agunt de Augustana Confessione. Ac* primò, *de eius authoritate. Nam qui Lutheri partes & Doctrinam sequuntur, inprimis Vbiquistæ, hoc unum perpetuò urgent, Hanc Confessionem Anno* 30. *Carolo* 5. *nomine Principum & Ordinum Evangelicam doctrinam amplectentium, exhibitam, summam & normam continere omnis veræ Doctrinæ, in Scriptura Sacra, Symbolis & Orthodoxis veterum scriptis traditæ. Ab hac igitur Confessionis forma, quicunque ulla in parte discedant, eos à veritate & Verbo Dei aberrare, & tanquam alienos à vera Dei Ecclesia justissimè condemnari. Inde inferunt, nos nostrasque Ecclesias, quia Augustanæ Confessioni non assentiantur, crimen hæreseos effugere non posse. Theologi igitur Neustadiani diligenter ostendunt, scriptorum Ecclesiasticorum gradus, authoritatem usum, & obligationis ad subscribendum illis, limites & modum. Hinc colligunt irrefragabiliter, propter dissensionem ab Augustana, vel alia particularium Ecclesiarum Confessione, quenquam hæreseos damnandum esse, qui dissensionis à Sacra Scriptura & Symbolis non convictus sit.* *Neustadianorũ, sententia de Augustana Confessione.*

Deinde ostendunt in ipsa Augustana Confessione rationes gravissimas, quare illa non debeat in hunc usque gradum extolli, ut vel pro Symbolo & norma doctrinæ recipienda sit, vel omnes aliarum Ecclesiarum Confessiones authoritate suâ, abolere vel obscurare possit. 1. *Iniquissimum enim esse unam aliquam Ecclesiam particularem præscribere formulam omnibus in mundo Ecclesiis, hac authoritate, ut qui non sine exceptione in eam jurare velint, pro hæreticis habeantur* 2. *Augustanam Confessionem scriptam esse non ita multis annis post reformationis initium, in quo post tenebras Papatus densissimas, non subitò omnia rectissimè & absque omni hallucinatione perspici & explicari potuerunt.* 3. *Augustanam Confessionem scriptam esse duorum vel trium Theologorum consilio tantum.* 4. *Scriptam eam esse in festinatione & summa temporis angustia Augustæ, in diversorio, in comitiis, urgente Imperatoris postulatione.* 5. *Scriptam & exhibitam esse in maximo motu præsentium periculorum. Idcirco studuisse Confessionis authores omnia Papatus ulcera & idolomaniam, in iis Articulis, de quibus tum scribendum putarint, quàm parcissimè & levissimè attingere.* 6. *Illos ipsos, qui Confessionem Augustanam scripserint, approbarint ac ediderint, multa subinde in*

ea correxisse, addidisse, declarasse, denique totam repetivisse & retexisse pleniori ac meliori formâ. 7. Ostendũt multa ordine in Augustana Confessione & Apologia, quæ ne ipsi quidem acerrimi ejus propugnatores probent aut recipiant. Ex his omnibus conficiunt Neustadiani, etiamsi verum esset, quod dicant Ubiquitarij, nostras Ecclesias adversarii Augustanæ Confessioni, non tamen propterea eas posse condemnari hæresos, dum modò sacræ Scripturæ & Symbolis eas adversari non ostendatur.

Neustadiani de vero sensu Augustanæ Cõfessionis in Admonitione sua agunt.

QUINTÒ, *tractant de verò intellectu & sensu Augustanæ Confessionis, & probant luculenter, nostras, earumque Confessiones cum Augustana Confessione nequaquam pugnare, cùm in aliis Articulis, tum etiam inprimis de Persona Christi & ejusdem Sacra Cœna: sed pugnare nostros cum quibusdam Ubiquisticis Theologis, Augustanam Confessionem malè interpretantibus, Ubiquitatem ei affingentibus, cùm tamen ne apex quidem de ea in illa reperiatur, sed eam potius refellat. Hoc verò non eo consilio faciunt, ut nostrarum Ecclesiarum Doctrinæ confirmationem, in consensu seu patrocinio Augustanæ Confessionis ponant, aut illius prætextu hominibus eam venditare vel obtrudere conentur: melioribus enim fundamentis nititur fides & doctrina nostrarum Ecclesiarum, quàm ut hominum testimoniis aut prædiis, nedum assimulatâ cum illis consensione indigeant: sed ut Anathematistarum Bergensium iniquitas hinc intelligatur, qui illos condemnant, qui Augustanæ Confessionis doctrinam multò verius & rectius profitentur, quàm Liber Concordiæ Bergensis eam interpretatur.*

De Lutheri authoritate eiusque scriptorum agitur etiã.

SEXTÒ, *de authorite* Lutheri *agunt. Et quia discipuli eius nostris objiciunt, ut ut alii Confessionem Augustanam intellexerint & interpretati sint,* Lutherum *tamen eam intellexisse qui sit habendus præcipuus author Confessionis, & omni exceptione major interpres: & cujus libri debeant esse norma & commentarius, & intelligendæ Confessionis & doctrinæ in omnibus Ecclesiis, & decisionis controversiarum. Ab hujus ergo sententia de Corpore Christi & Cœna eius cùm discedant nostræ Ecclesiæ; etiam à Scriptura & Confessione Augustana, & Ecclesia Catholica eas dissentire, ac proinde hæreseos justè condemnari concludunt. Respondent autem huic Bergensium argumento Neustadiani, sententiam & scripta* Lutheri, *præsertim de Humana Natura Christi & Eucharistia, nequaquam oportere normam esse exponendæ vel Scripturæ, vel Augustanæ Confessionis, vel judicandi de Doctrina veritate, & discernendi orthodoxos ab hæreticis. Concedunt,* Lutherum *à Deo multis excellentibus donis & virtutibus ornatum fuisse. Non autem inde colligi debere,* Lutherum *& scripta ipsius pro norma doctrinæ Ecclesiasticæ habenda esse, cum qua quicquid congruat, orthodoxum, à qua quicquid discrepet, hæreticum pronuntietur. Hoc ut probent, ingens discrimen ostendunt, quo differant à Prophetis & Apostolis, omnes alii ministri & doctores Ecclesiæ: ac docent prolixè, nulli prorsus alteri doctori, præter Apostolos & Prophetas, authoritatem illam judiciariam competere, ut ipsius Doctrina sit regula fidei & Religionis: Cumque* Lutherus *non fuerit Propheta aut Apostolus, non esse ad Dogmata & verba illius alligandas Ecclesias & conscientias omnium, quasi ab illis discedi non possit, sine discessione à Deo, à veritate & ab Ecclesia. Ostendunt, non esse æquum, anteponi & opponi* Lutherum *solum omnibus Patribus antiquis, quorum tamen nullus hanc sibi suisque scriptis authoritatem arrogarit. Proferunt ex* Lutheri *libris multa, in quibus hallucinatio tam est manifesta, ut & ipse* Lutheri *ea postea retractaverit, & isti immodici ipsius laudatores ea non possint defendere, & tamen ad hac scripta* Lutheri, *tanquam ad regulam Doctrinæ, omnes Ecclesias astringi volunt. Ostendunt denique multis rationibus, authoritatem hanc judiciariam scriptis* Lutheri, *polemicis inprimis nequaquam competere.*

De condemnationibus antè legitimã causæ cognitionem factis.

SEPTIMÒ, *docent, cùm absq; ulla dijudicatione legitima & causæ cognitione seu examine scriptæ sint condemnationes à Bergensibus in isto libro suo, non posse esse regulam Concordiæ Ecclesiarũ, & discretionis orthodoxorum aut piorũ ab hæreticis.*

Neustadiani probant nova & falsa dogmata in Formula Concordiæ contineri.

OCTAVÒ, *probant luculenter Neustadiani, Bergenses in suo Concordiæ Libro nova & falsa, ne dicam prodigiosa dogmata, Scripturæ, Symbolis & ipsi etiam Augustanæ Confessioni repugnantia, obtrudere conari Ecclesiæ, & quidem pro norma doctrinæ, & discretionis Orthodoxorum ab hæreticis.*

Nam primò, *in Articulo de Persona Christi docere eos, proprietates duarum Naturarum in Persona Christi essentiales realiter utrique Naturæ esse communes: atque uti similibus ferri candentis, &c. quæ ipsos partim non juvent, partim etiam lædant. Docere, si proprietates Divinæ non realiter communicentur humanitati, hominem Christum non verè Deum fore, sed duntaxat nomine tenus: In humanitate Christi, & in aliis Sanctis si sic adsit Deitas, ut non faciat eos omnipotentes: Christum non magis esse Deum quàm Paulum & alios Sanctos.*

Secundò, *Filium Dei passum esse secundum proprietatem Naturæ Humanæ. Hoc est, passam quidem esse Humanitatem secundum suam & sibi naturalem proprietatem, Deitatem autem non secundum suam, quam ex se & sua natura habeat, sed secundum alienam, videlicet, humanam proprietatem, realiter sibi communicatam.*

Tertiò, *Naturã Humanam Christi inde à puncto Conceptionis, habuisse Majestatem & omnipotentiam illã Divinam sibi realiter cõmunicatam.*

Quartò, *Corpus Christi suâ substantiâ ubique præsens esse idque secundum modum dextræ Dei, hoc est, Deitatis, Hæc enim illis est dextra Dei.*

Quinto, *Ascensionis articulum corrumpit Liber iste, quæ in tota Scriptura & antiquitate, nulla nisi visibilis, localis & sursum facta describitur ut Ecclesia sciat, ubi versetur Dominus secundum carnem usque ad mundi finem. Libro autem huic, ut Vbiquistis omnibus, Ascendere in Cœlum idem est, quod incipere in omnibus locis esse: atque ita duplicem ascensionem faciunt; unam visibilem, in conspectu discipulorum, alteram invisibilem, quâ inde ab utero matris in Cœlo fuerit Christus suo Corpore. Hanc ob causam docet etiam Liber, quòd Cœlum, in quod ascendit Christus, sit ubique patens per cœlum visibile, terram & infernum; atque adeò ipse Deus.*

Sextò, *Corrumpit Articulum fidei, de Sessione Christi ad dextram Patris. Collocationem enim hanc ad dexteram, exponit unionem humanitatis cum λόγῳ, & realem communicationem Divinarum proprietatum, præsertim Omnipotentiæ & Vbiquitatis.*

Septimò, *Perpetuò sumit pro iisdem & æquipollentibus, Hominem, & Humanitatem: & has duas loquendi formas. Homo Christus est omnipotens, ubique &c. &, Humanitas eius est omnipotens, ubique, sed falsò.*

Octavò, *docet, Filium Dei λόγον omnia opera sua omnipotentiæ per humanam suam Naturam exequi.*

Nonò, *de Cœna Domini contendit Liber Concordiæ, Corpus Christi esse substantialiter in pane, & Sanguinem in vino, & ore Corporis edi ac bibi.*

Decimò, *asseverat Liber, Corpus Christi, manducari etiam ab impiis & infidelibus.*

Vndecimò, *contendit, Elementa consecrari per recitationem verborum Christi: hoc est, verbis recitatis super panem & vinum fieri, ut adsit in pane Corpus, & in vino Sanguis Christi corporaliter, & sumatur ore piorum & impiorum. A Christo enim jussionem & operationem suam recitationi nostræ alligatam esse.*

Duodecimò, *ut hanc præsentiam corporalem, post verba super panem pronunciata, & Corporis Christi in ministris manibus gestationem obtineat Liber, malignè corrumpit regulam:* Nihil habet rationem Sacramenti, extra usum legitimum & institutum à Deo. *Et usum hunc institutum à Deo, acriter contendit esse Ceremoniæ observationem & suam consecrationem, etjam sine fide sumentium.*

Decimotertiò, *tollit discrimen malignè utentium Sacramento, & contendit nullum fidelium posse Cœnam Domini ad judicium edere.*

Decimoquartò, *panem & vinum Cœnæ Domini docet ad hunc usum consecrari & sumi, ut in illis caro & Sanguis Christi sumantur ore Corporis.*

Decimoquintò, *addit aliam corruptelam usus Cœnæ Domini, eam ideò institutam esse docens, ut confirmet, Christum etiam secundum Naturam habentem carnem & Sanguinem, nobiscum, & in nobis esse, & habitare, & operari velle: hoc est, ut sit testimonium Vbiquitatis & omnipotentiæ Naturæ humanæ Christi.*

Decimosextò, *confirmari fidem per oralem manducationem Corporis Christi*

Decimoseptimò, *gloriantur, docuisse hæc nova dogmata veteres Ecclesiæ Patres, quod est, falsissimum.*

NONO, *juxta Admonitionē Neustadianam, Liber iste multis in locis non tantùm sibiipsi, sed etiam suismet consarcinatoribus, fabricatoribus & authoribus contradicit, ut asseverationes & negationes eorum nunquam inter se conciliari queant.* *Neustadiani docens Formulam Concordiæ contradictoria multa continere.*

Nam primò, *dicunt sex eius fabricatores, in isto Libro repeti Doctrinam Confessionis Augustanæ, & protestantur se ab illa & libris cæteris quos inseruerunt novo Corporis seu Normæ, nec in rebus, nec in phrasibus discessuros. Nullus autem apex est in tota Augustana Confessione de Vbiquitate Corporis Christi, reali communicatione Idiomatum per dispensationem Vnionis hypostaticæ, & similibus.*

Secundò, *scribunt, se per gratiam Spiritus Sancti singularem, omnia ad Concordiam & declarationem pertinentia & necessaria, in Libro Torgæ approbato complexos esse: atque hanc ultimam seu finalem & decisivam Augustanæ Confessionis declarationem nominant: & tamen fatentur, sicut & res ipsa loquitur, multorum Censuras & Admonitiones necessarias & utiles postea demum accessisse. Ex illis etiam Censuris ipsi delegerunt, quas voluere, & abjecerunt, quæ ipsis non placuerunt.*

Tertiò, *à se culpam persecutionis removent & Sanguinis Martyrum. Simul autem eos condemnant impietatis, & hæreseos, hostibusque communibus gladium porrigunt, quo in illis sæviunt. Iudæi etiam dicebant:* Si fuissemus temporibus Patrum nostrorum, non fuissemus eorum socii in cæde Prophetarum: *Et tamen Dominus eis dicebat;* Veniet super vos omnis Sanguis justus, effusus super terram à Sanguine Abel justi.

Quartò, *se non damnare ajunt Personas, & Ecclesias: interea verò Doctrinam eorum, tanquam hæreticam, anathematizant: Et authores sunt Principibus, ut eos omnes proscribant, qui Concordiæ Bergensi subscribere recusant.*

Quintò, *normam Orthodoxæ doctrinæ volunt esse Scripturam Sanctam & Symbola: Confessionem Augustanam: Articulos Schmalcaldicos, & Lutheri Cathechismos, unà cum libris eius polemicis, adeoque totum Concordiæ librum:*

simul

simul tamen volunt Scripturam solam doctrinæ normam esse debere.

Sextò, *negant se damnare Philippi Libros: & tamen eos impuræ doctrinæ adeò suspectos faciunt, ut dignos esse censeant, quorum editio sub trium millium florenorum mulctâ prohibeatur.*

Septimò, *Unionem hypostaticam duarum naturarum in Christo dicunt esse mysterium imperscrutabile: & tamen eam explicant, definiendo reali communicatione Idiomatum, & omnium operationum divinarum per Naturam Humanam effectione. Si in his consisteret λογῦ ἐνσάρκωσις, non esset imperscrutabilis.*

Octavò *aiunt, se unitatem Personæ Christi præclarè tueri. Dicunt autem, Unionem consistere vel in reali communione proprietatum Divinarum & Humanarum, vel in effectione omnium divinorum operum per Naturam Humanam. Hac enim sublatâ, negant relinqui ullum discrimen inter Christum & alios Sanctos, inter præsentiam Deitatis in Christo & in omnibus aliis Creaturis: Dicunt etiam, Christum non magis nobiscum fore, quàm cæteros Sanctos: adeoque nullam prorsus fore communionem duarum Naturarum in Christo. Realis autem Idiomatum communio, & actio unius per alterum non est Unio hypostatica; alioqui duo Angeli aut homines, aut tres Divinitatis Personæ. Nihil minus ergo hâc suâ definitione, quàm veram Naturarum Unionem conservant.*

Nonò, *subinde repetunt, se Naturas in Christo, earumque proprietates non confundere, neque permutare. Distinctioni autem naturarum realis Idiomatum communio repugnat. Nam, ipso Luthero teste, ne quid de veteribus dicam, tollens proprietates, tollit Naturas; sic etiam confundens proprietates confundit Naturas. Confundere autem nihil est aliud, nisi unius Naturæ proprietates realiter alteri communes facere.*

Decimò, *fatentur, utranque Naturam suas proprietates retinere sine destructione: & tamen contendunt Humanitatem Christi simul realiter ubique esse, & alias Deitatis proprietates realiter sibi communicatas habere, non obstantibus & simul manentibus proprietatibus Naturæ Humanæ: atque adeò sententia eorum est, idem substantiâ, seu subjecto seu numero Corpus, simul visibile & invisibile, finitum & infinitum esse posse.*

Undecimò *fatentur, Deitatis proprietatem esse essentialem & immutabilem, suâ essentia semper esse ubique, & quidem tantum ubique esse, nunquam autem simul ubique esse, & in uno loco circumscribi. Volunt autem hanc proprietatem sic humanitatis realiter communicari, ut quando collibitum ei sit, ubique & non ubique sit.*

Duodecimò *dicunt, summam hanc Dei communionem cum homine, ipsam Personalem Naturarum unionem esse: Et nihilominus communionem hanc realem proprietatum ex unione promanare: quæ simul consistere non possunt: Non enim idem sunt Unio & Unionis effectus, cùm nihil suiipsius causa sit.*

Tertiodecimò, *omnia Humana, quæ de Deo, & omnia Divina, quæ de homine prædicantur, propter realem communicationem Idiomatum dici volunt: & has prædicationes conferunt, tanquam eandem causam & rationem habentes: Deus est natus ex muliere, passus, mortuus, sepultus, suscitatus, assumptus in cœlum. Et, Homo est ubique, omnipotens, &c. Ac rectè quidem, & si errent de causa: Et tamen, cùm declarare eos hæc oportet, Deum quidem esse natum ex muliere, passum, mortuum & circumscriptum loco fatentur: Sed Deitatem non esse natam ex virgine, passam, mortuam, circumscriptam loco: hoc, Deum esse passum secundum suam humanitatem, sed non secundùm Deitatem. Hominem autem & humanitatem ejus volunt pariter esse omnipotentem, omnipræsentem, omniscIam, &c. Id est, hominem non tantum secundum Deitatem, verum etiam secundùm humanitatem suam esse omnipotentem, omnipræsentem, &c.*

Decimoquartò *proferunt similitudinem ferri candentis: Ea verò ipsis maximè adversatur. Nam in ferro sunt qualitates effectæ ab igne, calor & splendor: ferrum enim ignitum, non est ignis, sed qualitates igneas habeat. Talem autem omnipotentiam, omniscientiam & omnipræsentiam effectam & creatam esse à Deitate in carne Christi rectè etiam ipsi Ubiquistæ negant: Id verò rursus istâ similitudine in hoc libro affirmant: dum carnem omnipotentem faciunt, sicut ferrum urens.*

Decimoquinto, *urgent etiam similitudinem Corporis & animæ, quæ ipsis etiam adversatur. Unita quidem sunt personaliter Corpus & anima; & tamen proprietates eorum essentiales non realiter communicantur.*

Decimosexto *aiunt, nisi Divina realiter dicantur de Humanitate, non posse ea realiter dici de homine. Ipsimet verò non audent dicere, humanitatem realiter esse Deum, & tamen rectè cum orthodoxis docent, hominem realiter Deum esse. Quid igitur obstat, quo minus etiam homo sit omnipotens, ubique & omniscius realiter, etiamsi humanitas non sit omnipotens, ubique, & omniscia, sicut realiter homo iste est Deus æternus, licet Humanitas ejus non sit Deus æternus?*

Decimoseptimò, *non solum in hoc Libro, sed alibi etiam scribunt, Humanitatem Christi à conceptione sua semper habuisse, etiam in morte, suam Majestatem; hoc est, omnipotentiam, omniscientiam, & omnipræsentiam, & exaltatam fuisse reipsâ & verè ad dexteram Majestatis; eam saltem Majestatem dissimulasse, & occultasse. Et tamen fatentur, Christum secundum humani-*

humanitatem verè profecisse & crevisse sapientiâ, gratiâ, & staturâ, cum ætate. Fatentur similiter, verè mortuum & infirmum fuisse: non ergo revera simul secundum carnem infirmam & mortuam, fuit omnipotens & ubique regnans in Majestate Divina.

Decimooctavò *dicunt, Divinam Naturam nec mori nec pati posse: simul autem affirmant Deitatem non tantum nomen, sed etiam rem ipsam passionis, & mortis cum carne communem habere, & realem esse communicationem Idiomatum inter duas Naturas. Si verò propter hanc realem communicationem dicendum est, Humanitas est omnipotens & omnipræsens, necessariò dicendum quoque est, Deitas est mortua.*

Decimonono *scribunt, Humanam Naturam eodem modo ubique esse, quo Deitas ubique est. Et tamen fatentur, eam ubique esse secundum modum dexteræ Dei, id est, Deitatis; & carnis Christi omnia esse plena, modo Divino.*

Vigesimo, *rectè docent, Humanam Naturam non esse æqualem Deitati, nec substantiâ, nec proprietatibus. Contra verò dicunt, carnem substantia sua ibi existere, ubicunque est Deitas, & realiter omnipotentem esse, & proprietates Divinas essentiales realiter communicatas habere.*

Vigesimoprimò *dicunt, Humanam Naturam non esse ubique localiter extensam. Inde verò sequitur, substantiam ejus illocaliter ubique esse: & ubique totam, non habentem partem extra partem, sed omnes partes in omnibus, hoc est, ubique esse sicut Deitas. Quomodo igitur negant, eam ubique esse eo modo, quo Deitas ubique est? Item, cùm non sit extensivè ubique non habendo partem extra partem, quomodo docent, se retinere proprietates essentiales carnis sine abolitione?*

Vigesimosecundo *docent, post formam servi demùm planè depositam, hoc est post resurrectionem, ascensionem & sessionem ad dexteram Dei, omnia divina opera κοινῶν operari cœpisse per carnem ubique præsentem, qua Majestate prius abstinuerit: & tamen contendunt, si non agat omnia, In, cum, per ubique præsentem carnem, Personam Christi divelli. Quomodo ergo in humilitate Christus secundum illos verus Deus fuit?*

Vigesimotertiò *dicunt, naturarum essentias non misceri aut confundi, neque proprietates æquari: & tamen naturas habere communionem realem in essentia & in proprietatibus. Hoc autem nihil aliud est, quàm communem & similem, sive ejusdem Naturæ essentiam, & pares atque easdem proprietates habere communes.*

Vigesimoquartò *fatentur, propria naturarum non egredi sua subjecta, id est, non in alia, quàm in ea Natura reperiri, cujus propria sunt. Item, omnipotentiam, omnipræsentiam, omniscientiam, etiam in unione Personali cum Deitate, non competere Humanæ Naturæ in se & per se, essentialiter, formaliter, habitualiter & subjectivè. Et tamen contendunt, has proprietates divinas carni realiter competere. Nihil autem realiter alteri competit, quod non sit vel de ipsius essentia, vel proprietas essentiam necessariò comitans, vel accidens.*

Vigesimoquintò *affirmant, Personæ Christi attribui debere utriusque Naturæ propria, cum distincta declaratione, cui naturæ unumquodque sit proprium. Et tamen, cum Persona realiter, Naturæ Humanæ verbaliter Divina tribui nostri dicunt, mox clamant, eos Christum dividere.*

Vigesimosextò *concedunt, Humanam Naturam suas proprietates essentiales in æternum retinere, & tamen docent, eam in omnibus locis incircumscriptam existere.*

Vigesimoseptimò *aiunt, naturales & essentiales proprietates humanitatis, non omnino à Christo depositas esse: alibi verò contra docent, formam servi omninò & prorsus depositam esse in glorificatione.*

Vigesimooctavò *repetunt, nisi substantia carnis ubique sit unà cum Deitate; Naturas in Christo divelli: & fatentur interim, carnem Christi humilitatis tempore non ubique substantialiter fuisse, salva nihilominus unitate personæ.*

Vigesimonono *concedunt, Christum suo Corpore verè in cœlum ascendisse, eundo de loco in locum: quin etiam nunc & in æternum manere uno in loco uno tempore circumscriptum & visibilem: & tamen docent, ascendendo eum declarasse Majestatem Ubiquitariam.*

Trigesimò, *fatentur, idem esse omnipotentiam, & Deitatem æternam, ac proinde, esse omnipotentem, & esse Deum æternum: & tamen humanitatem omnipotentem esse contendunt: Deum æternum esse negant. Ita cùm libet, sunt illis idem Deitas & omnipotentia, cùm non libet, non sunt idem.*

Trigesimoprimo, *in Articulo de Cœna Domini dicunt, fundamentum unicum suæ de Cœna doctrinæ se constituere verba Institutionis. Non igitur fundamentum ejus est Ubiquitas. Verbis igitur unum, reipsâ duo fundamenta ponunt. Lutherus quatuor in fervore certaminis posuit, vincendi studio.*

Trigesimosecundò *asserunt, panem & vinum verè, hoc est, secundum literam: & ut sonant verba, sine tropo & figura sermonis, propriè loquendo, esse corpus & sanguinem Christi: Et tamen verba illa sic esse intelligenda, quòd in, vel sub, vel cum pane vino, vel apud panem & vinum corporaliter & substantialiter adsit verum Corpus & verus Sanguis Christi,*

Trigesimotertiò *fatentur, Cœnam Domini esse Sigillum Novi Testamenti: & simul perpetuò inculcant, eam esse ipsum Testamentum novum, & nos,*

& nos, tanquam violatores Testamenti Christi, traducunt. Sigillum autem Testamenti non est ipsum Testamentum, & contrà. Secundum illos ergo, Cœna erit Sigillum, & non erit, Testamentum erit, & non erit.

Trigesimoquartò *fatentur Concordistæ, unionem panis & Corporis, vini & Sanguinis Christi Sacramentale esse. Repugnat autem huic unioni, peculiaris illa & Corporalis unio rei & signi, quam in Cœna Domini fingunt, sine ulla discriminis ratione.*

Trigesimoquintò *docent de consecratione, Corpus Christi præsens esse non per recitationem verborum, sed per omnipotentiam Dei: Et tamen ibidem dicunt, Verba pronuntiari debere super panem: & benedictionem, de qua loquitur Paulus 1. Cor. 10. fieri per recitationem verborum, & ex Luthero, Christum alligasse suam jussionem & operationem nostræ recitationi. Iussionem autem & operationem Christi eam intelligunt, quâ Christus jubeat & efficiat, ut Corpus suum substantialiter sit & comedatur in pane. Si hæc operatio, seu hic effectus omnipotentiæ Dei alligatus est, pronunciationi verborum super panem, certè fit per recitationem, ut omnipotentia Dei hoc operetur.*

Trigesimosextò *fatentur, illum esse legitimum usum Cœnæ, qui est à Christo institutus: fatentur etiam, hunc usum non esse nisi cum vera fide, & ad fidem confirmandam: Et tamen contrà dicunt etiam, usum institutum esse ceremoniam etiam absque fide.*

Trigesimoseptimò *fatentur, nihil habere rationem Sacramenti extra usum à Christo institutum, qui non est sine fide: Et tamen etiam sine fide volunt accipi rem & signum, hoc est, manducari verum Corpus Christi etiam ab infidelibus.*

Trigesimooctavò *dicunt, in verbis; Hoc est Corpus meum, esse prædicationem Sacramentalem, quâ rerum & signorum nomina permutantur: & tamen asserunt etiam, esse prædicationem inusitatam.*

Trigesimonono *contendunt, Corpus Christi ore manducari, non tamen Capernaitico modo.*

Quadragesimò *dicunt, se sentire cum Luthero, qui ponit Corpus Christi in pane definitivè: hoc est, sicut spiritus, lux, calor & sonus est in aliquo Corpore: & tamen contra Lutherum dicunt, Corpus in pane esse secundum modum dexteræ Dei, id est, Repletivè, sicut Deus est ubique. Manifestè igitur pugnant & secum, & cum Luthero.*

Quadragesimoprimo, *damnant Transsubstantiationem, & tamen probant primum exemplar Augustanæ Confessionis, in quo illa non damnatur. Illiipsi quoque in hoc suo Libro dicunt, panem esse verè & propriè Corpus Christi.*

Quadragesimosecundo, *damnant opiniones, quòd extra ceremoniam Cœnæ, Corpus sit præsens in pane: At si tum non est in pane, quomodo dicunt esse ubique.*

Quadragesimotertiò, *dicunt, privatione poculi, spoliari populum Sanguine Christi. Et tamen ipsi docent, Corpus Christi vivum & integrum esse, & edi, tam in pane, quàm in poculo.*

Quadragesimoquartò, *dicunt, verum, substantiale, naturale & humanum Corpus Christi esse in pane, & ore manducari: & tamen fatentur, verum & naturale Corpus esse circumscriptum, sensile, habens suam magnitudinem & figuram, &c. In pane autem his omnibus proprietatibus exutum Corpus constituunt. Quomodo ergo verum & naturale Corpus in Cœna ore manducari dicunt?*

Has & alias multas Antilogias in Libro Concordiæ Neustadiani Theologi monstrant, ad ejus inconstantiam & perplexitatem arguendam; & probandum, illum pro norma seu regula doctrinæ non posse nec debere agnosci. Quòd si illa etiam colligenda essent, in quibus Libri Theologorum de Ubiquitate scripti, & ab hoc Concordiæ Libro, & à se invicem, & à seipsis discrepant, longior Catalogus texendus esset: sed pluribus Lectorem in re deploranda nolumus detinere.

DECIMO, *quum omnia Lutheri non solum didactica, sed etiam polemica scripta canonizarint in hac Bergensi Concordia, quòd in Propheticis & Apostolicis Libris, in tribus Symbolis, in Augustana Confessione & ejus Apologia, in Articulis Schmalcaldicis, & utroque Lutheri Catechismo, nullum prorsus de Ubiquitate vestigium exstet; sed tantùm in polemicis Lutheri scriptis an. 27. & 28. editis: canonizarunt igitur etiam, atque adeò pro norma fidei & judicandi controversias hæc sequentia statuerunt, quæ in polemicis Lutheri scriptis reperiuntur.*

Nova, falsa & prodigiosa dogmata in Formula Concordiæ approbata polemicorum librorum Lutheri canonizatione.

1. *Verba Christi*, Hoc est Corpus meum, *hunc sensum habere: In hoc pane realiter adest, & corporali præsentiâ continetur Corpus meum: atque hoc modo verba Dominicæ Cœnæ, extra omnem tropum, juxta τὸ ῥητὸν intelligenda, quibus se Christus Corporali præsentia ad panem alligarit, & edixerit, quòd corporaliter in pane adesse, & in eo etiam quæri, inveniri & comprehendi velit.*

n Confess. magna, & lib. Quòd verba Christi adhuc firma sint.

2. *Per Verba*, Hoc est Corpus meum: *Corpus Christi penetrare in panem, occultare se in pane, nec se permittere inde segregari.*

In Serm. contra Suerm. & Confess. magna.

3. *Verba*, Accipite & manducate, Hoc est Corpus meum, *hoc naturali sensu accipienda esse, ac si quis convivis suis ostendens cantharum cum vino, vel saccum cum pecunia, diceret, Hoc est vinum Rhenense: hoc est pecunia.*

Contra Carolstad & de Capt. Babyl. Lib. quòd verba, &c.

4. *Pronomen Hoc, non simpliciter de pane, sed de pane carneo intelligi debere.*

5. *Species & accidentia panis, longum, latum, densum,*

densum, rotundum & color, per verba, Hoc est Corpus meum: *non amplius ipsius panis, sed Corporis Christi species & accidentia facta esse.*

6. *Hanc esse corporalis manducationis utilitatem, ut os, gula & Corpus, quæ Christi Corpus manducant, inde vitam æternam consequantur.*

Ibid. 7. *Verba Christi Ioan.* 3. Nemo ascendit in Cœlum, nisi qui de Cœlo descendit, Filius *&c. hunc sensum habere: quòd Corpus Christi jam tum cùm Nicodemo sic loqueretur, simul in cœlo & in terra, adeoque etiam ubique & in omnibus locis fuerit.*

Ibid & in Resp. ad Italos. 8. *Non esse quæstionem magni momenti, An substantia panis in Eucharistia maneat, necne.*

In Confess. Majore. 9. *Corpus Christi tres inter se varios & diversos simul essendi modos, Circumscriptivum, Definitivum & Repletivum habere: & quatenus per unitatem Personæ in Deo sit, non esse Humanæ Naturæ proprietatibus obnoxium, sed esse in omnibus creaturis, & extra creaturas omnes, ut ipse Deus.*

Et alibi. 10. *Corpus Christi glorificatum, esse rem longè subtiliorem quàm sit sonus Humanæ vocis: ideoque multò faciliùs ipsi esse invadere & penetrare in panem, quàm Humana facies in speculum, aut sonus Humanæ vocis ad multorum aures pervenire possit.*

11. *Quoniam Christus una Persona sit; ideò sicut divinitas ejus ubique sit, ita etiam humanitatem ejus simul ubique esse: aut Christianam fidem falsam esse.*

12. *Valere consequentiam argumenti, Verbum est ubique: Caro unitate Personæ est unita Verbo: ergo & caro Verbi est ubique. Item, Dextera Dei, ad quam humanitas Christi est exaltata, ubique est, etiam in pane Eucharistiæ: ergo etiam humanitas ipsa per modum sessionis ad dexteram, est ubique.*

In Serm. contra Suerm. 13 *Papistas verum Christi Corpus in processionibus suis circumgestare, licet hoc faciant sine Dei mandato.*

Tom 12. Vuiteb. fol.165. 14. *Papistas in sua Missa communionem populi facientes, & celebrantes sub una specie, verùm Corpus realiter distribuere.*

In Confess. parva. 15. *Elevationem Corporis Christi in Sacramento ad hoc esse utilem, ut intelligant Christiani, Hoc esse verum & reale Corpus Christi, quod pro iis est traditum.*

Contra Vualden. fratres & contra Carolst. 16. *Corpus Christi in hac elevatione adorandum esse, aut suo debito honore spoliari.*

17. *Nicolaum Pontificem rectè Berengarium damnasse, & ad hanc confessionem adegisse, ut diceret, Corpus Christi non tantum in Sacramento, sed & in veritate manibus tractari, frangi & dentibus atteri.*

In Confess. parva. 18. *Pontificiam Ecclesiam hactenus de corporali præsentia rectè sensisse, cum qua etiam se sentire velle profitetur.*

19. *Papam non reddere passionem Christi inutilem eo, quòd doceat, Christum in specie panis remittere peccata, & nos redimere. Si venis in locum, in quo tantùm una species datur, sume tantum unam speciem, sicut & ipsi faciunt. Item, Non quòd peccent in Christum, qui unâ specie utuntur, quum Christus non præceperit ullâ uti, sed arbitrio cujuslibet reliquit, dicens: Quotiescunque hæc feceritis in mei memoriam facietis.* *Tom. Ien. 2. fol. 100. De Capt. Babyl.*

20. *Non esse necesse dare locis utranque speciem.* *In lib. de Euchar. Contra cælestes Prophetas.*

Similia multa etiam de aliis articulis ex Lutheri scriptis adduci possunt. Veluti quòd de Imaginibus sic scribit: Dico, secundum legem Mosis, nullam aliam imaginem prohibitam esse præter imaginem Dei. Crucifixi autem, vel alterius Sancti imaginem habere, non prohibitum est. Ne ingeratur nobis Moses. Nos in Novo Testamento Mosem nec videre nec audire volumus. *Item:* Mandatum de Statutis & Sabbatho, sunt ceremoniæ quæ suo modo sunt sublatæ. *De Oratione pro mortuis,* Cùm nesciamus, *inquit*, an de animabus defunctorum lata sit sententia, non peccas pro illis orans. *Dominica 1. post Trin.*

Hæc & similia multa Lutherus in polemicis suis scriptis habet, quæ Patres Bergenses Canonem seu normam & regulam doctrinarum omnium faciunt & constituunt. Longè aliter de iis judicavit ipse Lutherus, sic ad Capitonem scribens: De Tomis meorum librorum disponendis, ego frigidior sum & segnior, eò quòd Saturninâ fame percitus, magis cuperem eos omnes devoratos. Nullum enim agnosco meum justum librum: nisi fortè de Servo arbitrio & Catechismum.

VNDECIMO, *ostendunt modum agendi iniquissimum quem in conscribenda, suffragiis munienda, & promulganda Concordiæ Formula, sequuti sint Bergenses Theologi. Quia enim propositum ipsis fuit, dogma suum novum & hactenus in Ecclesia inauditum de* VBIQVITATE *Corporis Christi editione hujus Libri stabilire & confirmare: scirent autem* Philippum Melanchthonem *hoc dogma in suis scriptis acriter oppugnare & refutare, huc omnes suos conatus & artes direxerunt, ut omnem nomini & scriptis* Philippi *authoritatem derogarent, eamque ad se, prætextu nominis* Lutheri, *transferrent. Illum igitur Solomoni compararunt, salutem ejus in dubium vocarunt; ipsum falsarium, Augustanæ Confessionis corruptorem, Apostatam à veritate, proditorem ac pestem, Ecclesiarum seductorem ac omnium in iis malorum authorem, atrocissimisque suppliciis dignum proclamarunt; Libros illius tanquam hæreticos & impuros damnarunt, & quicquid potuerunt in iis reprehenderunt, discipulos quoque ejus exiliis & carceribus mulctarunt: Qui aliquantò antea Melanchthoni,* *Neostadiana Admonitio de Bergensium modo agendi iniquo & injusto in Formula Concordiæ conscribenda, &c.*

secun-

secundum Deum, quicquid haberent boni, se debere fassi sunt, magistrum & amicum ipsum agnoverunt & venerati sunt, libros ejus in Scholis juventuti commendarunt & prælegerunt: quique in sua de consensu Ecclesiarum Augustanæ Confessionis narratione anno 70. edita, clarissimum Dominum, Patrem & Præceptorem, heroëm præstantissimum, & cum Luthero *concordem, Theologum excellentem & præ multis illuminatum, eum nominarunt; in cujus Libris, præsertim Corpori doctrinæ insertis, omnes articuli Confessionis Augustanæ, piè & rectè declarati sint.*

Sed quum spes hæc eos fefellisset, quòd nomen & authoritas Philippi *in bonorum animis nondum exstincta & deleta esset, & prodirent passim scripta ex reformatis Ecclesiis, & à Pontificiis, quibus falsa eorum & absurda dogmata, præsertim de Vbiquitate, solidè refutabantur, & contra disputando & scribendo viderent se non posse consistere; de veritate per suffragiorum authoritatem & multitudinem opprimenda cogitare cœperunt. Blandè & molliter igitur tentati sunt animi ab initio docentium in Academiis & Ecclesiis præcipuis, & exploratum, an colligi suffragiorum tantus numerus posset, qui cum spe victoriæ Calvinistis & Papistis opponeretur. Susceptus est itaque ad hanc rem primus Vbiquitatis Apostolatus per totam Germaniam. Exaggeratæ sunt passim querelæ de calumniis Papistarum & aliorum, dictitantium, non reperiri duos Augustanæ Confessionis concionatores, qui inter se consentiant; de Ecclesiarum deformatione, de infirmorum offensione, quæ ex illis calumniis existerent: Amplificata est necessitas & pium studium, illis occurrendi per consensus publici testificationem: Sanctè promissum fuit, nihil cogitari, nihil institui, nisi quod ad* Philippi *honorem, Ecclesiarum & Scholarum salutem spectet: Dictum denique, normam illius Consensus fore Corpus doctrinæ Saxonicum, in ejus Confessione & approbatione se morituros. Propositi sunt primùm articuli pauci, quorum facilior sperabatur impetratio: Et quidem alibi secundum Corpus doctrinæ, alibi aliter formati prout unicuique loco apti fore videbantur. Horum concessione obtentâ, gratulationes, & fraternitatis testificationes fuerunt magnificæ, etiam concionibus, & sumptione Cœnæ Dominicæ confirmatæ. Illos consequuta est Appendix de Cœna Domini, aspersâ leniter Vbiquitate. Hanc repudiantibus responsum est, ea de parte cum nemine pugnatum iri: modò τὸ ῥητὸν verborum Cœnæ retineatur. Sed* curiositas *absque vocatione advolans, inquirens in sibi non commissa, & dogmatis novitas, sermonum & actionum inconstantia offendit multos etiam inter se alioqui disjunctos, & à plerisque utriusque partis primùm satis austerè est repulsa, sicut edita adversus ipsos scripta testantur.*

Cùm igitur nondum possent, quos volebant, in nassam suam pellicere, ad alteram partem, oralem esum sine Vbiquitate defendentem, facta est inclinatio, & cogitatum de occupandis Principum animis, ut cùm disputando non possent, vi perrumperent, & magnatum authoritate muniti, approbatores sui dogmatis invenirent, & hac in re aliquot annos consumpserunt: Paulatim insusurratum illis, discedi à Luthero *& ab Augustana Confessione; Corpus doctrinæ esse corruptum; aboleri per illud libros* Lutheri*: doctrina autem illorum, qui petebantur, partim dissimulata, partim calumniosè depravata: Concordia* Lutheri *cum Helvetiis, & Germaniæ superioris Ecclesiis inita, & fundamenta totius causæ Sacramentariæ alto silentio sepulta; Authoritas* Lutheri*, & fictitia* Melanchthonis *& aliorum ab Augustana Confessione defectio, amplificata: Scripta* Lutheri *polemica publicè & privatim laudata, & inculcata, & horum prætextu dogma Vbiquitatis animis instillatum. Initium hujus persuasionis factum est à Principibus, authoritate & potentiâ antecellentibus, quorum exemplum & ductum cæteri facilè sequuturi videbantur. Habito Conventu, scripta est Formula consensus, in qua vicit veritas, frementibus adversariis, & frustra* Lutherum *sine Scriptura allegantibus. Acrius ergo urgeri cœptum. Qui caput mali fuerunt, diu per cuniculos & alios egerunt, tundendo & obtundendo, & aliis Sinoniis artibus, tandem persuasa Principibus pericula, quæ imminerent, nisi maturè occurreretur: perfectum, ut ipsi aditu invento audirentur.*

His machinationibus ubi septimo demùm anno Principum patrocinia parta fuerunt, non jam vetus illa modestia & mansuetudo, sed nova confidentia, & diu occultatum virus haud obscurè se exeruit. A quindecim Theologis, exclusis iis, qui erant suspecti, conscripti articuli de corporali præsentia Christi. Etiam hi non placuerunt; quia in illis conjungebatur adhuc Philippus *cum* Luthero*, non damnabatur Corpus doctrinæ, non satis expressa erat Vbiquitas Corporis Christi. Itaque his repudiatis, alii Conventus habiti, novum Corpus doctrinæ conditum, nova consensionis formula scripta, paucorum arbitrio, in qua dogma Vbiquitarium ex professo positum, & in Canonem doctrinæ Ecclesiasticæ relatum est. His cæteri subscribere jussi sunt, sine ulla disputatione aut exceptione. Adversantes aut recusantes subscribere, tanquam res novas molientes non tantum in Ecclesia, sed etiam in Repub. calumniis oppressi, non auditi, non refutati, non collatis sententiis, indictâ causâ, à suis accusatoribus condemnati ad proscriptiones & carceres: Ibi cum illis actum de subscriptione, non rationibus, sed promissionibus & minis.*

minis. Dictum palàm fuit ab istorum sociis, omni ratione cavendum esse, ne res ad disputationem veniret, si enim accusatis potestas disputandi & se defendendi fieret, actum esse de causa sua. Proposita sunt quæstiones inquisitoriæ, ad quas respondere jubebantur simpliciter affirmatione aut negatione: qui non responderet secundùm Vbiquitatem, dictum & factum Sacramentarius proclamatur: Anathema qui disputaret, quia Lutherus *disputaret satis.*

Missa est deinceps nova formula Concordiæ ad alios Confessionis Augustanæ Ordines ac petita fuit speciosis rationibus Libri censura & approbatio. Cùm plerique subscriptionem multis & justis de causis recusarent, & gravissimas Ecclesiarum controversias alio modo tractandas & dijudicandas censerent, nec non alii alia in Libro desiderata indicarent, delecti Vbiquitariæ sectæ Coryphæi *arbitrio, sex Theologi, qui ex Formula Torgensi confecerunt Bergensem, addentes, mutantes, dementes, ex censuris assumentes, & prætereuntes ad causam suam ornandam, quæ ipsis placuere.*

Iudicarunt Illustrissimi atque optimi Principes, Librum à Theologis hoc modo confectum, non esse publicandum, nisi prius examinatum & approbatum in libera Synodo, in qua etiam dissentientes à Libro audirentur. Hic verò Bergenses Theologi, vires & artes suas omnes adhibuerunt, ut Principes ab isto consilio averterent, quòd viderent, Librum tam multis non tantùm doctoribus Ecclesiarum, sed etiam Principibus & aliis Ordinibus improbari, ut si ad Synodum liberam veniretur, de ejus subscriptione & publicatione parum sperandum esset. Aliud autem huic consilio opposuerunt, ut supra cap. 19. de subscriptione Electorum ac Principum indicavimus.

Consilium Theologorum Bergensium de Synodo.

Hoc consilium urgentibus Theologis, nihilominus aliqui Principum perstiterunt in sententia de Synodo generali convocanda: Theologi responderunt: Sin omninò postularetur Synodus, *eam exsequutionis causâ hoc modò instituendam esse, ut supra quoque indicatum est.*

Sed, cùm hæc Synodi forma non probaretur, persuaserunt Theologi Principibus, ut secundum Decretum Bergense, res perageretur. Petitum ergo est, ut saltem aliqua corrigerentur & mutarentur in Libro, quibus subscribere grave esset. Protestati sunt sex Theologi, se ne minimam quidem Libri partem mutaturos, ac ne de verbo quidem uno cessuros: nec tantùm Theologis & Ministris, sed etiam Principibus omnem ulterioris censuræ aut mutationis potestatem negarunt, utcunque illi nec pauca nec levia in Libro desiderarent: Imò rationes afferentibus, quare dogmata Libri probare non possent, responderunt, se non discendi causâ venisse. Aliqui Principes hac de causa Librum respuerunt, aliqui suas censuras in Libri correctione præteritas & omissas, quæsiti sunt, & non satis æquo animo tulerunt.

Quin etiam dum ista sic geruntur, ex ipsis Libri concinnatoribus alii in universum editionem Libri dissuaserunt, alii de ea penè desperârunt, alii sive conscientiâ stimulante, sive metu de rerum successu, cæteros monuerunt, à plurimis non probari, quòd res tanta, & ad omnes Ecclesias attinens, tam paucis hominibus committeretur sine communi Synodo: Subscriptio simplex ab iis postularetur, qui deliberationi & decreto faciendo non interfuissent: In ipso etiam Libro esse plurima, quæ emendationem vel additionem requirerent: dogmata quædam & anathematismos pugnare cum cæteris Libris Normæ: imò & in illis ipsis confirmari Transsubstantiationem, & alia, quæ in declaratione damnentur: Condemnationes omittendas, & Philippi *mentionem honestam faciendam esse.*

Hic modus agendi, & hoc aucupium fuit, quo Theologi Bergenses collegerunt & Librum suum, & ejus subscriptiones, & in lucem hunc montium partum ediderunt. Ac testantur sanctè Neustadiani Theologi, in tota hac narratione nihil exstare, quod non in tota Germania notorium sit, & multorum testimoniis luculenter confirmari possit, atque etiam brevissimè tantùm se capita attigisse, ex multorum annorum historia.

Neustadiana Admonitionis fructus Formulæ Concordiæ indicat.

DVODECIMO, *ostendunt, quid ex hoc Libro nasciturum, & qui fructus ad Ecclesias & Respublicas redituri essent, si secundum ipsum de Christianismo statuendum & judicandum esset. Nam primò multipliciter in eo depravari & perverti doctrinam Religionis Christianæ. 2. Multa nova commenta & Confessioni Augustanæ etiam repugnantia in hac Formula contineri. 3. Ministerii & Religionis omnis authoritatem hujus Libri exsequutione non posse non funditùs convelli. 4. Dissidia quæ hactenus in Ecclesiis fuerint, Librum istum receptum augere, vetera & jam olim sepulta resuscitare, & nova his non leviora excitare. Nova enim dogmata, & novas phrases non posse non nova certamina parere. 5. Ex his autem gravissima scandala infirmorum, & conscientiarum vulnera in Ecclesiis necessariò consequi, tam apud Ministros, quàm apud populum, atque etiam ipsos adversarios Papistas. 6. Præcipuè verò istis molitionibus Theologorum deformari Illustrissimos Principes, quorum honor ut salvus sit Ecclesiæ & Reipub. plurimùm intersit. Authoritatem laudatissimorum majorum, omnium de religione prius actorum & decretorum, atque adeo totius Ecclesiarum reformationis, manifestè labefactari, dum prius rectè & piè constitutis & approbatis contraria in hoc Libro statuantur: Corpus doctrinæ, publicis edictis sancitum & commendatum Ecclesiis & ministris, in ipsorum vocatione & ordinatione, priva-*

privatim & publicè receptum à plerisque Augustanæ Confeßionis sociis Ordinibus, & à cæteris Ecclesiis probatum, nunc aboleri & damnari, nullâ Ecclesiis causâ expositâ, & nullius erroris convictum, tantùm ideò, quia non Vbiquitati patrocinetur. 7. Deformari quoque hoc Libro Lutherum, *cujus errata & lapsus, quos tegere & oblivione sepelire deberent, mundi totius oculis spectandos ingerant.* 8. Philippum Melanthonem, *de Ecclesiis & Scholis optimè meritum conculcari, proclamari hæreticum, proditorem Ecclesiarum falsarium Augustanæ Confeßionis, depravatorem Doctrinæ clancularium. 9. Turbatâ autem Ecclesiarum pace & tranquillitate publicâ, etiam politiarum incolumitatem in periculum non obscurum adduci.* 10. *Præter Ecclesiæ & Reipub. etiam Scholarum ruinas librum hunc Bergensem minari. Viros enim hunc librum non probantes eiici è Scholis, alios non admitti; alios nolle ad functiones docendi periculosas & lubricas accedere, metu tyrannidis quam videant in bonos exerceri.*

Decimotertio, *Epilogum huic Admonitioni annectunt Neustadiani, in quo de vera Christianæ Concordiæ in Ecclesiis constituendæ ratione agunt.*

Cujusdam docti viri de Neustadiana Admonitione.

De hac Admonitione vir quidam doctus ad amicum sic scripsit. Asseruit hic Liber gloriam Filii Dei, saluti prospexit multarum Ecclesiarum, frænos injecit tyrannidi novæ, Pontificiam vel æquanti, vel superanti. Ex huius libri lectione factum, ut multorum animi, qui vel non potuerant, vel etiam noluerant controversias illas cognoscere, ad diligentiorem veritatis indagationem incitarentur, & ad moderatiora judicia converterentur. Multi, qui in ignoratione rerum omnium, præoccupati institutione puerili, & sermonibus malevolorum, minus commodè de doctrina Ecclesiarum orthodoxarum sentirent, æquiores eis redditi, simul atque eis indicatum est & demonstratum chaos absurditatum, sub speciosis quibusdam nominibus delitescens. Vt non sine gravi causa in præcipuo quodam Germaniæ oppido, Consul vir gravis, cano capite & albâ barbâ, post multiplices de turbis, odiis, condemnationibus & proscriptionibus quærelas, hæc subjunxerit: *Profectò ex animo lætor in toto orbe terrarum vnum angulum aliquem reliquum esse* (Neustadium innuens) *ex quo Harmostæ illi, Spartanis longè asperiores, de erroribus horribilibus, quos per vim obtrudunt Ecclesiis, liberè commonefiant. Absque hoc,* addens, *oppidulo, jam pridem monstrum illud πανταχοῦσίας, Maiestatis pallio vestitum, secundum ab idolo Maozim in templis locum obtineret.*

De Appendice Formulæ Concordiæ viri docti iudicium.

De Appendice Formulæ Concordiæ vir doctus ad R. G. hæc scripsit inter alia quoque: Quàm vellem ut N. Appendicem libri Bergensis, de Maiestate hominis Christi, refutandum susciperet. Tota ex *Kemnitii* libro desumpta est. Conatus est Sophista testimoniis istis Maiestatem hominis Christi in genere probare, cùm hîc adversarium habeat neminem. Occultat verò insidiosè quatuor istius Majestatis species, quas humanitati Christi competere, & tribuendas esse vult: nempe, Omnipotentiam, Omnipræsentiam, Vivificationem & Adorationem. Iam si omnino Patrum sententiæ, ex quibus Majestatem in genere probare contendit *Kemnitius*, diligenter excutiantur, facillimùm est ex omnibus ferè probare, quòd quatuor istas Majestatis species Humanitati Christi secundùm se competere negent. Nemo enim est, qui humanitatem Christi omnipotentem, omnipræsentem, vivificatricem & adorabilem per se dicat. Sed sicut carnem Deum esse dicunt, non in sese, sed in Verbo, cujus est propria & vnica caro: ita quoque omnipotentem, omnipræsentem, vivificatricem & adorabilem esse fatentur.

Christoph. Irenæus refutat Formulæ Concordiæ articulum de peccato Originali.

Prodiit quoque in lucem Examen *Primi Articuli & spiritûs vertiginis in novo Concordiæ libro; vnà cum solidâ probatione, quòd in eo Articulus de Originali peccato secum ipse pugnet, & seipsum evertat,* M. Christophoro Irenæo *auctore: Germanicè. In Præfatione indicat, Fabrum, hoc est,* Schmidlinum, *duodecim annis integris hunc Librum Concordiæ nunc hac, nunc aliâ formâ fabricasse.*

Bellarmini Iesuitæ judicium de libro Concordia.

Eodem ferè tempore prodiit in lucem quoque Iudicium Roberti Bellarmini *Iesuitæ de libro Concordiæ, idque tria potißimùm continere mox ab initio testatur.* Primò, *insignem vanitatem:* Secundò, *gravißimas hæreses contra Symbolum Apostolicum:* Tertiò, *mendacia innumerabilia, apertißima, atque inter se pugnantia.*

Formulæ Concordiæ vanitas ex Bellarmino.

Primo, *Quòd ad Vanitatem attinet: eam in Subscriptionibus perspici ait.* Quorsum enim, *inquit*, attinebat, vt omnes Ministri, Concionatores, Ludimagistri & hypodidascali subscriberent? Certè non potest exemplum vllum, ejusmodi subscriptionum, in negotio fidei, ab antiquitate peti. Siquidem ab Apostolicis temporibus per annos mille quingentos, in omnibus Conciliis, tam generalibus, quàm nationalibus, aut Provincialibus, soli Prælati, qui jurisdictionem aliquam habent, subscribere consueverunt. Sunt etiam interdum addita nomina Imperatorum, aut

 Regum,

Regum, aut Principum aliquorum: Sed Ludimagistrorum & Hypodidascalorum nulla usquam invenitur mentio. Deinde, *ait*, ista subscriptio ad Librum Concordiæ, ingentis Discordiæ signum est. Qualem enim vnionem inter Lutheranos esse existimandum est, quando non solùm Principes ad Concordiam redigi, sed etiam privati homines ad subscribendum cogi debuerunt? Et quamvis numerosa subscriptio esse videatur, est tamen ipsa quoque paucitatis argumentum. Nam si Rom. Ecclesia ejusmodi subscriptionem inquireret, in puncto temporis haberet non octo millia, sed plus quàm octingenta millia subscribentium: neque ex sola Italia subscriberent innumerabiles Presbyt. & Diaconi, atque Scholarum & gymnasiorum præfecti, sed etiam ex Hispania, Germania, Gallia, America, Brasilia, India, Iaponia. Denique tam numerosa subscriptio, inexcusabilia reddit tam multa, & tam crassa mendacia, quæ in hoc libro continentur. Si enim vnus tantum aut alter librum istum, antequam ederetur, vidisset, ignosci posset fortasse Humanæ imbecillitati, si aliquid erroris obrepsisset: at quod sedecim millia oculorum crassissima mendacia deprehendere non potuerint, quis ferat? Alterum profectò necessarium est, aut cæcos omnes fuisse, aut etiam cum mendaciis Concordiam facere voluisse.

Formulæ Concordiæ errores ex Bellarmino.

SECVNDO *inter errores Concordiæ, discordantes à Symbolis, in ipsa autem Concordia receptos, hunc* primò *loco numerat, quòd scribant, Christum non solùm ut hominem, sed etiam ut Deum Patri fuisse obedientem.* Hic error, *inquit Bellarminus*, destruit penitus veram dignitatem Christi, quam Symbolum Nicenum contra Arianos asseruit. Nam si Christus, ut Deus, Patri obedivit, certè ut Deus à Patre distinguitur: alius igitur Deus est Pater, alius Deus est Filius: Sed vnus tantùm est verus Deus, & constat, Patrem esse verum Deum, non igitur Filius est verus Deus. Rursum, qui obedit, minor est illo cui obedit: Ergo si Christus, ut Deus, Patri obedit, Deus minor est Patre, contra Symbolum Athanasii, &c.

Alter error est, quòd Humana Natura Christi sit vbique verè & realiter. Hic error, *inquit Iesuita*, repugnat *Primò* Scripturis, quæ passim asserunt, Christum ratione humanitatis alicubi non fuisse. *Secundò*, repugnat Articulis Symboli, de Christi conceptione, nativitate, &c. Nam Articulus de conceptione docet, in solius Mariæ vtero Corpus Christi fuisse: At si vbique fuit statim ab incarnatione, ut adversarii docent, fuit in vteris omnium fœminarum, imò etiam omnium virorum. Articulus de Nativitate, docet, Christi corpus post nonum mensem, ex vtero prodiisse, & sic verè natum esse. At, secundum Vbiquistas, primò die conceptionis fuit extra vterum, & post Nativitatem adhuc erat in vtero, &c. Pari ratione destruuntur cæteri Articuli.

Tertius *error est, quòd Christi humanitati sint collata verè & realiter, multa attributa Divina, ut omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, atque adeò ipsa Divina Majestas.* Hic error *inquit*, destruit veritatem Humanitatis Christi; renovat hæresin Eutychetis & pugnat cum Symbolo fidei. Nam si Christi Humanitas verè & realiter non solùm est vbique, quia est in toto mundo, sed quia habet omnipræsentiam & immensitatem, quam habet Verbum, & proinde est in infinitis spaciis imaginariis extra mundum, vel certè esse potest: profectò est formaliter infinita & immensa: & cùm non sit infinita magnitudine molis, ut adversarii concedunt, infinita erit magnitudine virtutis. Infinita autem virtus infinitam essentiam requirit, est igitur Christi Humanitas, essentia infinita: & proinde vel est conversa in Deitatem, vel duo sunt entia infinita. Idem argumentum de omnipotentia & aliis Dei attributis fieri potest.

Quartus *error est, quòd Vnio hypostatica consistat in communicatione divinorum attributorum.* Hæc sententia, *inquit Bellarminus*, destruit mysterium incarnationis: Nam cùm divina attributa sint communia toti Trinitati: si in illorum communicatione *consistit Vnio hypostatica, sequitur, omnes tres Personas incarnatas esse, cùm Vnio facta sit in eo quod est commune toti Trinitati. Deinde, sequitur hinc, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum vnitos esse hypostaticè, atque vnam tantùm esse Personam. Præterea, aut volunt, hypostaticam Vnionem consistere in communicatione omnium attributorum, vel aliquorum tantùm. Si omnium, impossibilis erit Vnio hypostatica. Nam inter attributa Dei, numeratur vera æternitas, principio & fine carens: at impossibile est, rem creatam carere principio, & saltem certum est, Christi humanitatem non fuisse ab æterno. Si verò aliquorum tantùm, quis dicere poterit, quæ sint illa, cùm eadem sit ratio omnium? Vt enim esse potest Vnio hypostatica, sine communicatione æternitatis, cur non poterit esse sine communicatione omnipræsentiæ vel omnipotentiæ? Denique, ista attributa non possunt esse Naturæ Humanæ essentialia, erunt igitur accidentalia: quod Liber Concordiæ asserere videtur. At hæc ipsa est Nestorii hæresis,*

resis, qui Verbum cum homine per operationem conjungebat.

Vuitteberg. contra Bellarmini judicium.

TERTIO, *longum catalogum Mendaciorum quæ in Libro Concordiæ contineantur, Iesuita enumerat.*

Hoc judicium Bellarmini de Libro Concordiæ, mox ab universa Academia Vuirtenbergensium Theologorum conjunctis viribus oppugnatum est. In Refutatione autem primi erroris non solùm admittunt, Christum, ut Deum, obedisse Patri, sed etiam virginem Mariam non tantùm esse matrem Dei, quæ vera est sententia, sed etiam esse Matrem Christi ut Dei, quod est hactenus apud Christianos inauditum, cùm reduplicatio, VT, *non suppositum, sed formam reduplicet.* Quemadmodum, *inquiunt,* Maria Christi non solùm ut hominis, sed etiam, ut Dei mater est, ita quoque Christus, non solùm ut homo, sed etiam ut Deus Patri obediens fuit. *Quid est autem, si propriè loqui velimus, Mariam esse matrem Christi, non solùm ut hominis, sed etiam ut Dei, nisi Christum à Maria Divinitatem habere, sicut ab illa humanitatem habet? Quòd si Christus à matre divinitatem & humanitatem habet, certè antequam ex virgine nasceretur, Deus non erat, imò neque aliquid erat, qui* Ebionis *&* Photini *error fuit. Ex eodem ignorantiæ fundamento paulò pòst adducit,* non posse negari, quin Christus, ut Deus, fuerit Patri obediens, nisi duæ cum Nestorio affirmentur in Christo esse Personæ, vna, quæ obediverit Patri, altera, quæ Patri non obedierit, *Quasi verò non possit vna & eadem Persona Divina in forma servi obedire Patri, in forma Dei cum Patre jubere. Sic enim Apostolus ad Philip. 2. de una eademque Persona Christi loquitur. Sed & ulterius progrediuntur, & obedientiam Filio Dei tribuunt etiam antequàm formam servi acciperet, id est, non solùm secundùm Deitatem, sed etiam secundùm solam Deitatem, quòd ab hæresi Ariana nihil differt.*

Postremò, arguendo Librum Concord. mendaciorum plurimorum, scribunt Vuirteb. Bellarminum Illustriss. Principes Germaniæ mendaciorum arguere. Idem etiam Calvinianis, Concor. librum oppugnantibus, obiiciunt. Ita enim derivatâ mendaciorum infamia à se in Principes, id futurum sperant, ut quod ipsi rationibus non possunt, notam videlicet mendaciorum & falsarum assertionum eluere, id Principes authoritate sua præstarent. At *inquiunt,* verba illa Præfationis Concordiæ, in quibus mendacia notantur, Principum verba sunt. *Respondet rectè ac verè Bellarminus,* Verba quidem illa ita scripta sunt, ac si à Principibus dicerentur, sed reverâ à Theologis composita & conscripta sunt. Principes enim nomine suo Præfationem illam edi voluerunt, quò Liber Concordiæ plus authoritatis haberet. Sed quemadmodum decepti sunt, non autem mentiti, cùm Concordiæ subscripserunt, quia vera esse crediderunt, quæ in ea continebantur: ita quoque cùm Præfationem à Theologis confectam suo nomine typis mandari voluerunt, non ipsi mentiti esse dicendi sunt, quamvis in ea Præfatione multa sint falsa: sed ii, qui scientes falsa esse, non veriti sunt ea conscribere. Non igitur Principes querentur de aliis, sed de Theologis suis, qui ipsis ita imposuerunt, ut errores gravissimos mendaciaque clarissima pro veritate eis obtruserunt.

Extat etiam de hac Concordia Ioannis Pauli Windeck in Prognostico futuri status Ecclesiæ hoc judicium. Vt Schmidlinus, *inquit,* Calvinismum, Adiaphorismum, Majorismum, Osiandrismum, & Antinomiam majori auctoritate ac vi obrueret, expugnaretque, à multis statibus Imperii approbationem suæ Concordiæ efflagitavit. Quam magno, ut fatetur, labore fabricatam, ceu idolum quoddam Delphicum in universum omnibus adorandum proposuit, ac veluti ex Tripode Sententiam Sanguine Scriptam, adversus istas Sectas superciliosè postulavit & obtinuit. Quid effecit? Paucis multa complectar. Animos utrinque exacerbavit, partes inter se de novo commisit, magistratus à sociis, socios à se invicem, alios suspicionibus, alios simultatibus, alios seditionum usurpatione distraxit, Sectas confudit, miscuit, pervertit. Et mox: Hæc condemnandi libido hominum hæreticorum propria est, ac in tantum quidem propria, ut si signa alia desint, hoc unica certè, à legitimo ac uno, nec uno saltem, sed verè ac radicitus etiam, in pietate fideque unito Dei grege separari ac dignosci queant. Pax quidem inter Lutheranos ac Zuinglianos, seu Calvinistas, non semel & tentata, & facta est, at per istam Concordiam dissensionis malum eò usque invalvit, ut vix ullam medicinam admittat. Nam occasione Concordiæ istius, prælia concertationum ac condemnationum ex levissima unius aut alterius Saxonis umbra, vel dedolati fabri (Schmidlini) acerbè recruduerunt, ut pax ipsa illa magis ad renovandum bellum, quàm Concordiam conservandam videretur instituta.

Anhaldinorum *quoque Theologorum edita est adversus Formulam Concordiæ* Repetitio brevis, simplex & perspicua Orthodoxæ Confessionis de aliquot articulis controversis. *Item,* de mysterio Incarnationis Verbi & vnionis hypostaticæ contra Vbiquitatem & realem Communicationem Idiomatum, Assertio catholica: exstructa

Anhaldinorum Repetitio brevis de quibusdam controversis articulis

ſuper fundamentum ſacrarum literarum, juxta conſenſum totius orthodoxæ antiquitatis & Scholaſticorum ſynceriorum: Cumque iis & Lutherum conſentire docent, vbi hunc locum ex profeſſo & ſolidè tractat. *Exhibita fuit hæc Confeſſio primùm, antequam ederetur, à Theologis Anhaldinis Anno 79. menſe Martio, in Caſſellano Conventu Theologis Haßis, & legatis reliquis. Ad finem Libri adjectæ ſunt Theſes de vivifica carne Chriſti, auctore* Hermanno Pacifico.

Anno etiam Dom. 1589. *Germanica lingua editus eſt Liber, hoc titulo:* Compendium & Delineatio Formulæ Concordiæ. *In eo ad oculum demonſtratur, quæ Doctrina de Perſona Chriſti, & ſacroſancta ejuſdem Cœna in Libro Concordiæ contineatur. Addita ſunt Cenſuræ & Iudicia nonnullorum Principum & aliorum de Theologis iſtis, quib. conſcriptio Libri Concordiæ demandata fuit.*

Quòd autem ad Doctrinam Formulæ Concordiæ de Perſona Chriſti attinet: oſtenditur in hoc libello primò, *quòd in ea confundant Bergenſes Patres Concretum & abſtractum, nec diſtinguant nomen Perſonæ & Naturæ, ſed vocabula Dei & Deitatis, Hominis & Humanitatis, pro iiſdem uſurpent: ſimiliterque abſtractum pro diſtracto; & particulas diſtinctivas pro disjunctivis ponant, unde novæ phraſes in Theologia naſcantur, quæ nec cum ſacris literis, nec cum Auguſtana Confeſſione & ejus Apologia congruant: Hæc autem propterea à Patribus iſtis fieri, ut ſub hac larva Vbiquitas occultari poßit. Hæc videre licet in Concordiæ libro fol. 7. Præfationis: & deinde fol. 245. 310. 311. 313. 314.*

II. Quòd nova doctrina in Formula Concordiæ, de Communicatione reali, jam pridem in Corpore doctrinæ Philippi, *& ab ipſo quoque* Selneccero *in Geneſin fol. 839. & 8 5. anno 69. rejecta, in Eccleſiam introducatur. Qua de re vide Formulam Concordiæ fol. 306. a. 244. a. b. 245. a b. 246. Neg. 5. 6. 7. fol. 247. a. Neg. 16. fol. 305. 306. 313. b.*

III. Quòd Incarnatio ſit perfectio Filii Dei: vide Formulam Concord. fol. 305. b. 302. a. hoc eſt, quòd Divina Natura Filii Dei per ſe non ſubſiſtat, ſed unio Humanæ Naturæ Perſonam perfectam reddat: Item, quòd Perſona Filii Dei non perfecta Perſona ſit.

IV. Quòd deificetur Humana Natura per realem communicationem eſſentialium proprietatum Deitatis. Vide fol. 244. a. 245. a. b 313. b.

V. Quòd doceatur Confuſio & exæquatio duarum naturarum, & extenuatio Divinæ. Vide fol. 245. b. Affirm. 10. 11. 12. 242. a. Si enim Humanitas Chriſti eſt omnipotens, omniſcia, &c, non ſequitur, Chriſtus eſt omnipotens, Ergo eſt verus Deus.

VI. Quòd aſſeratur in Formula Concordiæ duplex omnipotentia, omnipræſentia & Deitas: una æterna communicans, altera in tempore realiter communicata. Vide fol. 312. b. 313. b. 314. Iuxta hanc verò Doctrinam non rectè diceretur in Athanaſii Symbolo; Minor Patre ſecundum humanitatem: *ſed dicendum eſſet, Æqualis Patri ſecundum Humanam Naturam, cui realiter Omnipotentia & Vbiquitas communicata eſt.*

VII. Quòd doceatur annihilatio Humanæ Naturæ, cui nunc competat alia definitio, quia ſit alterius veritatis, & ſic alterius ſpeciei, atque noſtra corpora, Fol. 245. b. affirm. 12. & 302. 315. b. Ibi enim aſſeritur, quòd Humana Natura integra carne & oßibus vbique etiam in pane Cœnæ ſit, ſed tamen inviſibiliter, incomprehenſibiliter & inſenſibiliter, & quidem non ſecundum proprietatem Humanæ Naturæ. Neceſſariò igitur vel cum Eutyche & Suenkfeldio fateantur, Humanam Naturam Corporis Chriſti, non amplius, ut antea, viſibilem, comprehenſibilem, & nobis fratribus ſuis ſimilem eſſe: vel ſtatuant aliud Corpus in cruce pependiſſe, & aliud inviſibile ubique occultatum fuiſſe.

VIII. Quòd extenuetur opus Redemptionis humanæ.

IX. Quòd confirmetur mixtio duarum naturarum in vnum tertium.

X. Quòd Quaternitas affingatur Trinitati.

XI. Quòd tollantur principia fidei in myſterio Trinitatis, de ſimpliciſſima & individua eſſentia.

XII. Quòd ſubſternatur fundamentum errori de ſubſtantia peccati.

XIII. Quòd reali ſuâ communicatione evertant Bergenſes in Concordiæ Libro Realem diſtinctionem.

XIV. Quòd Antitrinitariis & Arrianis in eo libro fundamentum ſternatur.

XV. Quòd Concordiſtæ in eo diſſentiant, Num omnes, an verò aliquæ proprietates realiter communicentur: Et quando hæc communicatio inceperit.

XVI. Quòd tollatur diſcrimen inter unionem, communicationem, & ipſam exaltationem & humiliationem: fol. 246. b. affirm. 10. 11. 12. *306. a. 307. b. Vbi dicitur, Humanam Naturam bis ad dexteram Dei exaltatam, videlicet in utero materno, deinde poſt reſurrectionem.*

XVII. Quòd doceatur fol. 245. b. 307. b. 309. b. 311. b. penitus à Chriſto depoſitam eſſe formam ſervilem, hoc eſt, comprehenſibilem, viſibilem & Corporeum modum Corporis, ut expreſsè declaratur fol. 302.

XVIII. Quòd quatuor diverſiſſimæ Naturæ in Chriſto ex errore de tribus Eſſendi modis in hoc libro ſtatuantur.

XIX. Quòd fol. 302. Aſcenſio Corporis Chriſti in Cœlum tranſformetur in diſparitionem: quòd

*quòd tanquam Calvinisticus error damnetur fol.*243.293.246.*negat* 10.11.*si quis credat, quòd Christi Corpus in Cælo tantum, & non vbique sit: Quòd locus Act.*3. Oportet Christum cœlum accipere, *expliceturfol.* 304. *quasi Christus non in Cælum, sed Cælum in Christum transierit: Quòd doceaturfol.* 245. *b. Ascendere in Cælum nil aliud significare, quàm ubique esse, omnia implere, ad omnem omnipotentem Majestatem & in omnibus creaturis præsens collocari, invisibilis & incomprehensibilis fieri, & formam servi penitus deponere.*

XX. *Quòd asseratur fol.*207.*b.*245.*b.*302.*b. Cælum non certum locum esse.*

XXI. *Quòd doceatur fol.* 245. *b. affir.* 10.11. 307.*b.humanitatem ab ipso momento conceptionis ad dexteram Dei sedisse, & proinde Ascensionem quoque in ipsa conceptione in utero Mariæ factam esse.*

XXII. *Quòd Sessio ad dexteram confundatur cum Incarnatione & Ascensione, & ex tribus Articulis Fidei unus tantum constituatur.*

XXIII. *Quòd reditus ad Iudicium fol.* 302. *a.in apparitionem convertatur.*

XXIV. *Quòd generalis Vbiquitas Corporis Christi in omnibus Creaturis in Concordiæ Libro doceatur & stabiliatur: Eo ipso, quòd testimonia Lutheri pro Vbiquitate allegentur: quòd fol.*243.*Neg.*11.*legatur, Corpus Christi posse vno & eodem tempore in plurib. imò omnib.locis præsens esse in Cælo & in terra; & damnentur contrarium docentes & sentientes: quòd fol.* 245.*b.affir.*11.*doceatur, Christum non tantum ut Deum, sed etiam secundùm humanitatem suam, omnibus creaturis præsentem esse, & verba Apostoli*, Vt omnia impleret, *ad carnem, ossa & Sanguinem Christi referantur: quòd affir.*12.*asseratur, Corpus Christi in pane præsens esse juxta proprietatem dexteræ Dei, id est, secundum ipsam Deitatem, quæ Humanitati realiter communicata sit: quòd affirmetur fol.* 302. *Corpus Christi corporali modo non esse in Cælo, sed in omnibus creaturis cælesti modo, juxta quem omnibus creaturis æquè præsens sit ac Deitati: quòd fol.*307.*legatur, Christum etiam juxta Humanitatem suam omnia implere, & vbique præsentem esse: quòd fol.* 313. *doceatur, Christum juxta suam carnem & Sanguinem omnibus, in nomine suo congregatis, præsentem esse, & omnia Christi plena esse: Item, vbicunque Deitas collocetur, ibidem etiam humanitatem collocandam esse: quòd Chytræus pag.*24.25. 26.*sua Censura, & Megapolitani in sua similiter rotundè fateantur, negari non posse, quin generalis Vbiquitas in Formula Concordiæ fundata sit.*

Compendium errorum in Formula de Cœna Dom.

Quòd verò Doctrinam Libri Concordiæ de Cœna Domini attinet, ostenditur in hoc compendio Formulæ, quòd in Præfatione ejus promittant Principibus, unicum fundamentum præsentiæ Christi in Cœna, fol. autem 241. *b.*301. *b.* 313.*b.quatuor diversissima fundamenta ponant; primo fol.*248.*affir.*5.*b.*245.*affir.*10.301.*b. Vnionem personalem:* deinde *fol.*245.*b.affir.*12.307. *b.*313.*b.Vbiquitatem, Maiestatem, Ascensionem & dexteram Dei:* tertiò, *tria hæc tantummodò verba*, Hoc est Corpus, *cæteris neglectis, quæ ab Vbiquistis depraventur, & in alienum sensum detorqueantur:* vltimò, *accommodationem uni eidemque corpori tres modos diversissimos Essendi; ideoque Protestationem Concordistarum in Præfatione, contrariam esse facto in toto libro.*

II. *Quòd tollant veram communicationem substantialis Corporis Christi in Cœna, quantumvis multùm glorientur de corporali præsentia in pane.*

III. *Quòd duplex error de Consecratione in lib.Concordiæ contineatur: Nam fol.* 241. *b.art.* 3. *& fol.* 300. *a.dicitur, præsentiam Corporis Christi in pane, absque vlla pronuntiatione verborum Christi, solâ omnipotentiâ Christi confici. Et rursus fol.*300.*a.b.scribitur, hoc non tantum omnipotentiâ Dei fieri, sed etiam pronuntiatione verborum, quib. hæc præsentia Corporis & Sanguinis Christi alligata sit. Et ita nullum discrimen inter Consecrationem Papistarum & Concordistarum, præter verbale monstrari potest.*

IV. *Quòd fol.* 293. *dicatur, verum Corpus Christi sub specie panis præsens esse; & his verbis Papisticæ Transsubstantionis fundamenta ponantur.*

V. *Quòd Capernaiticam manducationem verbaliter in Concordiæ libro negent, realiter verò asserant; quum verba Christi de naturali, corporali & orali manducatione intelligant.*

VI. *Quòd evertatur regula de vero usu Sacramentorum:* Nihil habet rationem Sacramenti extra vsum à Christo institutum; *quum dicant, Non fidem, sed externam actionem verum usum Sacramenti esse*

VII. *Quòd fol.*296.*a.quadruplex error de Sacramentali unione reperiatur. Nam* Primò *verba Christi*, Hoc est corpus meum, *similia esse dicunt, propositionibus de Incarnatione Christi: & hoc pacto ex Sacramento faciunt incarnationem panis.* Secundò, *Sacramentalem vnionem appellant, phrasin loquendi, sed tantum pro forma, & nullam ipsi Sacramentalem locutionem adponunt.* Tertiò *dicunt, verba Christi*, Hoc est corpus meum, *proprium, non Sacramentalem sermonem esse, & simpliciter juxta literam accipienda: Mox tamen fatentur, ea explicanda per particulas In, Cum, Sub,* Quartò, *in verbis Christi inusitatam prædicationem statuunt.*

VIII. *Quòd pervertatur principalis finis & verus usus Cœnæ, qui est memoria & annuntia-*

tiatio mortis Domini, donec revertatur è Cœlo. Concordistæ autem dicunt fol. 299. a. Corporalem præsentiam in Cœna institutam esse, ut certi reddamur, quòd Christus carne & sanguine suo substantialiter in nobis sit & habitet: hoc est, quòd Cœna sit approbatio seu confirmatio omni præsentiæ & omnipotentiæ Humanæ Christi Naturæ.

IX. Quòd fol. 294. a. 302. a. figmentum de illocalitate, invisibilitate & infinitate corporis Christi stabiliant, eo ipso autem tollant Articulum de creatione & necessitatem definitionis.

X. Quòd modum negent, & tamen multiplices modos determinent. Primus *enim modus, secundum quem Christi Corpus in pane sit, dicunt esse Corporaliter, sed sine modo Corporis. 2. Occultatio corpusculi in rotunda crustula panis. Ad hunc modum Melanthon in Colloquio Vuormatiensi respondit adversariis:* Vos quæritis Corpus Christi in pane, & in ore impij, quod non creditis esse in Cœlo, & in corde fideli. 3. *Sub specie panis, fol. 293. more Papistico: qui modus in prima Augustana Confessione positus, sed postea communi consensu expunctus fuit. 4. In pane, cum pane, sub pane, fol. 296. a. 5. Secundum humanitatem: quod tamen rursus negant fol. 245 artic. 12. dicentes: Non secundum modum & proprietatem Humanæ Naturæ 6. Corpus Christi sine modo carnali editur, sed tamen corporaliter. 7. Iuxta modum Dexteræ Dei, fol. 245. a. affir. 12. juxta quem modum corpus Christi adest, etiam ante pronuntiationem verborum. 8. Secundum modum Omnipotentis Majestatis, fol. 245. b. qui modus propriè Vbiquitatis est. 9. Spiritualis usûs Corporis Christi triplices modos fingunt: primus est, qui fit ore, etiam ab impiis, & tamen spiritualiter, fol. 302. b. Alter, In fide, sed tamen ore: Tertius, In fide tantum, etiam extra Cœnam. 10. Verè. 11. Supernaturaliter. 12. Cœlesti modo 13. Oraliter, sed tamen subtili modo, non ut reliqui cibi. 14. Insensibiliter. 15. Non Capernaiticè, sed tamen ut in ventrem descendat, juxta Papæ Nicolai doctrinam. 15. Inperscrutabiliter. 16. Invisibiliter. 16. Incomprehensibiliter. 18. Sicut sonus, vel spectra parietem transeunt. 19. Sacramentaliter, sed tamen quadrupliciter rursus.*

XI. Quòd figuratas locutiones verbis reiiciant, & facto illas approbent: Hoc etiam Chytræus *in suo judicio, & Mechelburgenses fol. 36. illis exprobrarunt.*

XII. Quòd non maneant in verbis Christi, neque retineant τὸ ῥητὸν, & pervertant totum ordinem Institutionis Christi in formam Antichristi.

XIII. Quòd dissentiant à Confess. Augustana, ejusdem Apologia, & ab ipso quoq; Luthero,

XIV. Quòd occultent Orthodoxam *Sacramenti definitionem, & signum in rem signatam commutent.*

CAPVT XLI.

De Continuatione Certaminis inter Ioannem Sturmium & Pappum Argentinæ ob formulæ Concordiæ subscriptionem orti.

Lamb. Danæi triplex responsio ad Tubing. contra Formulam Concordiæ.

E*Dita est anno* 1581. Lamberti Danæi *Responsio triplex ad Tubing. fratres, & triplex eorum scriptum, de trib. graviss. quæstionib. de Cœna Dom. de Majestate hominis Christi, & de non damnandis Ecclesiis Dei nec auditis nec vocatis, cum brevi epistola ad Selnec. Respondet autem potissimùm ad Collegii Theologici Tubingensi Præfationem, quam* Antidanæo Gerlachii, *anno* 80. *edito, præfixit.*

Danæi Encaustice.

Eiusdem Danæi Encaustice, *&* Collustratio *colorum, quibus injusta omnium orthodoxorum Ecclesiæ Dei Pastorum condemnatio à* Luca Hosiandro *& aliis quibusdam facta, priùs delineata tantùm fuerat in* L. Danæi Anthosiandro, *Adversus* Leonici, *seu Nicodemi Equitis inanem, & vt ab ipsomet Nicodemo vocatur, quatriduanam* Spongiam. *Sunt autem hujus responsionis partes duæ: Vna, quæ omnia illa breviter commemorat, quæ in Laonicino scripto, vel propter ipsam rerum falsitatem, vel* Laonici *intemperiem, nullâ refutatione egent: altera eorum quæ in* Anthosiandro *verè scripta à* Danæo, *à* Laonico *verò reprehensa sunt, confirmationem continet.*

Danæus contra Gerlachium.

Item, Responsio ad Stephanum Gerlachium *& illius* Antidanæum *necessaria.*

Danæus contra Kemnitii librum de duabus naturis &c.

Eiusdem Danæi *in lucem prodiit* Examen Libri de duabus in Christo Naturis, de Vnione hypostatica, & Idiomatum, quæ ex illa sequitur communicatione, à Martino Kemnitio conscripti. *Huius autem Examinis hic est vsus, quòd præcipuis doctrinæ Bergensis, de Majestate hominis Christi, in Formula Concordiæ editæ argumentis respondetur, & Patrum authoritates in eadem Formula prolatæ explicantur. Confutat etiam solidissimè in eodem* Examine Kemnitii *sententiam, de reali communicatione essentialium Deitatis ἰδιωμάτων proprietatum in Humanam Naturam assumptam, à Brentiana quidem & Schmidlina Effusione verbo quidem discrepantem, reipsa verò nequaquam.*

Schmidlini responsio ad Sturmii Antipappum quartum.

Edita est etiam Iacobi Schmidlini *Responsio contra librum* Ioan. Sturmii, *quem* Antipappum *quartum inscripsit. In quo Cl. V.* Ioan. Sturmium *ob summam doctrinam & eruditionem in tota Europa celeberrimum, indoctissimum omnium nominat: stolidum, imperitum & rudem literarum & rerum sacrarum, delirum, non considerantem quid dicat,*

aut

aut scribat, qui commeruerit ut in prima classe à pueris suis flagelletur: dicit, neque ad eum, neque ad officium eius pertinere, de verborum & sententiarum monstris, quæ ab Vbiquistis in lucem, maximo cum scandalo, eduntur, conqueri. De Vbiquitate doctrinam non attingit, quum tamen Sturmius *eam in Antipappis suis, & maximè in quarto oppugnet graviter: quæstionem saltem de Cœna Dom. insidiosè ad concitandum populum adversus* Sturmium *in arenam adducit: & antiquas calumnias de ea revocat: cætera, quæ multa sunt & gravia in* Antipappo quarto, *omittit.*

Apologetica epistola Sturmii contra Schmidlinum.

Mox verò Sturmius ei Apologeticam epistolam opposuit, in qua ad singula doctè, prudenter & graviter respondit.

Fugeri Admonitio.

In lucem quoque emissa est Caspari Fugeri *Admonitio de libro Concordiæ, per quæstiones & responsiones pro rudioribus explicata. Dresdæ Germanicè.*

Hyperaspistes Antidanai.

Item, Hyperaspistes Antidanai, de Condemnatione errorum, de S. Cœna, de Maiestate Christi hominis, adversus Lambertum Danæum, *Stephani Gerlachii.*

Pappi defensiones tres contra Sturmium.

Editæ sunt & Ioan. Pappi *Defensionis contra* Sturmium *Partes tres priores, pro Ecclesiis Augustanæ Confess. & pro lib. Concor. cum Præfatione ministrorum Ecclesiæ Argentinensis.*

Sturmii Confessio Augustana Argentinensis.

Quia verò inter alia mentionem fecit Pappus *Augustanæ Confessionis Argentinensis, eique omnem authoritatem & veritatem auferre conatus est, magno cum dedecore Argentinensium: idcirco* Sturmius *peculiari Epistola ad id respondit, eiusque argumenta, quibus hoc probare voluit, refutavit, & in lucem dedit, sub hoc titulo:* Ioan. Sturmii Rectoris Argentinensis Confessio Augustana Argentinensis.

Sturmii Palinodia ad Hosiandrum.

Ioannis Sturmii *Palinodia ad* L. Hosiandrum: *in qua ad Hosiandri Antisturmium alterum respondet.*

Palinodiæ huic additæ sunt Theses & sententiæ Hermanni Pacifici, *quibus veri Corporis Christi vera & realis communicatio in Dominica Cœna breviter explicatur. Has* Sturmius *refutandas cum Palinodia* Hosiandro *misit.*

Sturmii Antipappi quarti pars quarta.

Edidit idem Sturmius *Antipappi quarti partem quartam, quam* Pappum Elenchomenon primum *nominavit, pro exteris Ecclesiis & pro Synodo. Ac primò ostendit, quæ sit controversio inter* ipsum & Pappum, Hosiandrum, Schmidlinum, Laonicum & Gerlachium *in tot Antipappis & Antisturmiis? 1. An quos Pappus velit, errores sibi & Hosiandro, & paucis aliis his similibus condemnare liceat? 2. An exteræ Ecclesiæ Helvetiorum, Anglorum, Gallorum etiam Germanicæ, Frisiorum, Belgarum, Palatinorum, Polonorum, Scotorum, cæteræque sint ab his paucis condemnandæ? 3. An doctrina exterarum istarum Ecclesiarum, de Cœna Domini, verè repugnet veræ fidei, & vero fundamento? 4. An subscribendum sit isti dissidiosæ Formulæ Concordiæ, in qua abominanda lateat hæresis de Corporis Iesu Christi Vbiquitate? 5. An æquum sit & rectum, sex tantùm viros inimicos exterarum Ecclesiarum, simul & reos esse, & accusatores & judices? 6. An pulchrum sit Argentinensium maiores, Senatum & Theologos, summam amicitiam cum Helvetiis & exteris Ecclesiis coluisse, utrasque partes conciliasse; jam verò istorum aliquos diversam viam ingressos esse, & ad* Ioachimum Vuestphalum *illiusque sectatores inimicos* Philippi Melanthonis *& exterarum Ecclesiarum transiliisse, ad eos qui Vbiquitatem parturiant, nova dissidia quærant, & qui ex amicis inimicos faciant? 7. An iniquum & iniustum sit hanc controversiam de Cœna in legitima Synodo cognosci & decidi? ac dicit, se harum negantem, istos verò affirmantem partem tueri. Deinde, quæ Pappus in Defensione sua secunda & tertia, contra Antipappum Sturmii Majorem & Epitomicum attulerat, Sturmius acutè & solidè confutat ac diluit.*

Publicavit etiam paulò post hanc Confutationem Sturmius, Epistolam Eucharisticam Ambrosiam *ad Ioannem Pappum: in qua ostendit, quàm parùm Pappum iuvet* D. Ambrosii *authoritas, quam ipse omnibus Formulæ authoritatibus, quas Schmidlinus in acie collocarit, anteponat.*

Argentinensium Pastorum conciones contra Sturmium tribunitiæ.

Dum hæc in Schola gererentur, Pastores Ecclesiæ Argentinensis plus quàm tribunitias & Manlianas conciones habent: & quia unum Ioan. Sturmium *putabant publicè & privatim subscriptionem Lib. Concordiæ impedire, & conatibus eorum resistere, ideò caput optimi viri unicè etiam in concionib. suis petebant.* Faber *pro suggestu, ad nomen* Sturmii *alludens, & in ipsum eiusque domum intentans faces, publicè populum alloquens, dixit;* Privati hominis domus flagrare si incipiat, omnes ad sonitum concurritis: hîc tota Schola, tota Ecclesia inflammata est: nullus sonitus auditur, nullus fit concursus cur non concurritis? cur non classicum auditur? *Quid hisce voluerit, quid urserit, quid mandarit, prudentes facilè intelligunt. Ille ipse Theologus, si Diis placet, Consuli & Prætori lachrymans conquestus est, ex ædibus* Sturmii *exire, qui gladiis cincti & gladiis districtis sibi insidientur, & eorum quinque esse dixit: quorum nullum tamen nominare aut ostendere potuit.*

Pasquilli privatis ædibus & curiæ affixi.

Multi quoque famosi libelli inter cives sparsi, & Pasquilli non tantùm privatorum ædibus, sed ipsi etiam curiæ affixi. Vnus in Curiam conjectus fuit, quem præterire non possum quin

adſcribam, ut inde intelligatur, quo furore rapiantur, quove ſpiritu iſti homines ducantur. Sic igitur habet Paſquillus ille ad Senatum populumque Argentoratenſem.

O gladii, ô reſtes, fluviique, crucesque, rogique,
Et quodcunque genus ſupplicii ſupereſt,
Quis vos tam torpens, hebetat cohibetve veternus?
An vis Cinguicolas tollere nulla poteſt?
Ergóne perpetuas peſtes, & monſtra feremus?
An non iuſta piis ſuggerat arma furor?
Suggerat arma furor, contortos nectite funes,
Cos acuat ferrum, Rhenus inundet aquis.
Omnibus in triviis infames ſurgite furcæ,
Tu ſceleris vindex corripe flamma pyras:
Iratus Chriſti miſerandis mortibus hoſtes.
Fortiter ad ſtygios præcipitato lacus,
Molli ſane frangat miſeratio pectora, Chriſti,
Gloria vos ſtimulet, zelus, amorque Dei.
Sin horum miſeret quos non ſuus abſtulit error,
Authorem teneat pœna cruenta mali,
Vnum pro multis pereat caput, inde quieſcet,
Deſpoliata ſuo cætera turba duce.
Proſpera ſi pares eris Argentina monenti.
(Horreo quæ dicam) perdita ſi renues,

Senatus diligenter in authorem inquiſivit, ſed deprehendere non potuit. Lutherani omnem culpam in Zuinglianos ſtudioſos conferre conati ſunt, quaſi eorum aliquis hunc Paſquillum conſcripſerit: quo adverſæ parti odium conciliarent.

Fructus tribunitiorum concionum.

His tribunitiis concionibus & libellis famoſis plebem concitârunt, ut paſſim ædes Sturmii *ad necem eſſent à quibusdam propoſitæ, vnus vel alter ſicas geſtarent quibus virum optimum necarent: quin in ædes eius impetum faciendum iam ſtatuebat barbarus quidam negotiator, homo ingratiſſimus, quem* Sturmius *aliquando ex præſenti periculo eripuerat.*

Imò eò uſque res devenit, ut multi ex plebe in necem omnium eorum conjurârint, qui ipſis de Calviniſmo ſuſpecti eſſent: iamque in ſingulas horas tumultus ac ſeditio expectabatur, niſi authoritate ſuâ prudentiſſimus Senatus malitioſorum conatus repreſſiſſet. Quæ omnia non aliam ob cauſam fiebant, quàm quòd Theologi Pandoræ Saxonicæ ſubſcriptionem vi à Senatu extorquere volebant.

Ioh. Caſimiri Palatini literæ ad Tigurinos de turbulento ſtatu Argentinenſi.

Scripſit de hoc turbulento Argentinenſi vrbis ſtatu ad Senatum Tigurinum copioſè Illuſtriſſimus Princeps Ioan. Caſimirus Palatinus Rheni; *conqueſtus eſt graviter de ſeditioſis Miniſtrorum concionibus & importunis clamoribus, quibus non ſolùm puram & veram doctrinam de Sacra Dom. Cœna invisſam reddant & condemnent, & portentoſum Dogma Vbiquitatis commendent, ſed etiam Senatum populumque ad ſubſcriptionem adigere conentur. Valdè igitur, metuendum, ne Senatus ad ſubſcriptionem compellatur, florentiſſima Schola diſſipetur, multique pii & boni viri cum uxoribus & liberis in exilium pellantur. Id ne fiat, monuit Tigurinos, ad ampliſſimum Senatum Argentinenſem ſcribant, pro veteris amicitiæ iure, unà cum reliquis urbibus Evangelicis per Helvetiam, eumque hortentur ad conſtantiam in conſervanda ac tuenda veteri Confeſſione & Concordia inita inter ipſos, Lutherum & Helvetios. Se quidem unà cum Illuſtriſſimo* Vvilhelmo Landgravio *Haſſiæ his de rebus accuratè ad eos ſcripſiſſe: ac licet hucuſque reſponſum nullum acceperint, intelligere tamen ſeſe Eccleſiarum Miniſtris omnibus mandatum, ut deinceps pro ſuggeſtu à convitiis & condemnationibus exterarum Eccleſiarum abſtineant; miniſtros autem contemptâ Magiſtratûs authoritate, in veteri ſuo inſtituto perſeverare & pergere, adeò ut ſi res Argentinenſium unquam fuerint malo & periculoſo in loco, nunc ſint omnium peſſimo & periculoſſimo.*

Sturmio & Pappo ſilentium imponitur.

Tigurini admonitionem hanc Chriſtianam non contemnendam eſſe iudicantes, re cum aliis Helvetiis communicatâ, amicè ac diligenter nec infructuoſè de hac re ad Argent. ſcripſerunt. Vtrique enim parti, tam Pappo *quàm* Sturmio *ſilentium à Senatu Argentinenſi, propoſitâ pœnâ, impoſitum, & mandatum eſt, ad avertenda pericula, quæ ex eorum diſſidio & ſcriptis oriri poſſent. Paruit* Sturmius, *ea tamen conditione, ne contra peregrinos ſeu exteros, ſi ab iis oppugnetur ſcriptis, manus ligata ſit. Hæc verò de cauſa factum eſt, ut Sturmii* Epiſtola Anaſcevaſtica *ad Pappi* Commonitionem, *non excuſa, ſed ſuppreſſa ſit, quamvis ad Typographum jam miſſa eſſet. Conſtituerat etiam edere ſuam συνδρομὴν, quæ libros quinque continet.* Primus *eſt,* ἀποτρεπτικὸς *de Formula Concordiæ contra Præfationem:* Alter κατηχητικὸς *de Cœna Domini:* Tertius ἀποφαντικὸς *prior, de Perſona Chriſti.* Quartus ἀποφαντικὸς *poſterior, refutans authoritates Vbiquiſtarum, quæ continentur in Formula Concordiæ.*

Pappus *etiam etſi nihil ſcripſerit, pro concione tamen complices eius ad ravim uſque contra* Sturmium *clamarunt, & peregrinos, ut contra* Sturmium *ſcriberent, inſtigarunt, qui illum hæreticum, ſeductorem, corruptorem juventutis, mendacem hominem, ſceleſtum, furciferum, &c. publicis ſuis ſcriptis nominarunt.*

Schmidlini virulentum ſcriptum contra Sturmium.

Imprimis edidit Germanica lingua Iacobus Schmidlinus *adeò virulentum & maledicum ſcriptum, Senatui populoque Argentinenſi dedicatum, contra Ioh. Sturmii* Apologeticam

eam Epistolam, *ut prudentes viri simile à Christiano homine, nedum Theologo nunquam editum fuisse judicarint. Titulus Libri est,* Solida admonitio ad Ioan. Sturmium, *&c.* Grundtlicher beri ht/ ꝛc. *Conatus est autem hoc libro summam invidiam optimo viro conciliare apud Senatum populumque Argentinensem: vel id saltem efficere, ut os ei obturetur à Senatu. Ac* Primò, *indignissimè fert, Vbiquitatem à* Sturmio Dianam Ephesinam Listricam *nominari: calumniatur*, Sturmium *hostem esse divinæ Majestatis & gloriæ Domini ac Servatoris nostri Iesu Christi, eamque ab ipso oppugnari.* Secundò *gloriatur*, Sturmium *à* Pappo *&* Hosiandro *victum, nunc se adoriri velle.* Tertiò *scribit*, Sturmium *provocasse* Pappum *invitum ad hoc certamen & bellum.* Quartò, *obiicit ei summam ignorantiam in Theologicis rebus, nec ejus officij esse dicit, de his disputare. Theologicum Conventum Argentinæ à Scholastico separandum esse monet, ut Theologi à nemine impediti facilius perrumpant. Multa de Concordia inter Argentinensem & Vuirtenbergicas Ecclesias gloriatur. Tùm mirum in Modum, in* Lambertum Danæum *debacchatur, quòd adorationem carnis Christi per se improbarit, &c.* Denique *de Cœna Domini, de servando τῷ ῥητῷ: de Authoritate Patrum, & Melanthone quædam adducit. Hoc scriptum* Schmidlini *à* Michaele Liechtensteigero, *tum Consule, Senatui oblatum atque prælectum fuit.*

Sturmii vortrab contra Schmidlinum. *Sed ut* Sturmius *etiam audiatur, ipse* Den vortrab seiner verandtwortung/ ꝛc. *hoc est, Prodromum, & veram, solidamque Commonitionem opposuit* Iacobi Schmidlini *vanissimæ Admonitioni, eamque dedicavit quoque Senatui & Civibus Argentinensibus. Consul autem hoc scriptum in Senatu recitari noluit, cùm tamen* Schmidlini *singulis senatoribus exemplaria dedisset, tot enim miserat ei, & ut legerent hortatus est.*

Sturmius Rectoratum deponere iubetur. nec ut audiatur impetrare potuit. *Concionatores hanc occasionem minimè negligendam rati, bis supplicibus libellis apud Senatum accusarunt* Sturmium *& 29. Iulii decretum fit contra eum. Audientiam* Sturmius *petiit, utque causa legitimè cognoscatur obnixè rogavit: nihil autem impetrare potuit. A Quindecimviris igitur petiit, ut audiatur saltem absens. Rescriptum ab illis est 13. Sep. redeat domum, nisi audiatur à Senatu, sese manum illi porrecturos. Rediit igitur in suam domum. Petiit copiam scripti Ministrorum Senatui in duabus supplicationibus exhibiti: Hoc non modò recusavit Senatus, sed etiam firmum esse iussit edictum prius. Rectorarum quoque Sturmio ad finem usque vitæ, gratitudinis ergò, decretum, prætextu ætatis, ad petitionem adversariorum deponere iussus est, & 9. Decemb. vi & metu extortis suffragiis, novus Rector declaratus est.*

Denuò igitur supplicat Senatui Sturmius, *& quinque potissimùm ab eo postulat: quæ autem & cujusmodi illa fuerint, ex sequenti Scripto* Sturmii, *ad Senatûs Argentinensis* Responsum, *de quinque eius postulatis, facilè intelligi potest. Id autem de verbo ad verbum sic habet.*

Responsio Ioannis Sturmii ad illud Senatus Argentinensis Responsum quod de quinque suis postulatis acceperat.

Legi quid mihi senatus respondeat ad mea quinque postulata: verbo quidem clementer, sed re ipsa non absque periculo famæ & existimationis meæ. Molestum etiam mihi est, quòd hæc responsio quasi ex ore adversariorũ meorũ defluxisse videatur.

Prima petitio. Quantum enim ad primam petitionem attinet, non satis est, adversarios non accusandi causa de me, quæcunque illa fuerit, ex scripto retulisse, nec formam aliquam iudicialem instituisse ad Senatum: sed ut suæ Doctrinæ & fidei rationem redderent, iccirco venisse in Senatum. Istud verum esse credo, quoniam Senatum verum esse non dubito. Sed nullo ingenio præditus essem, si non ex isto responso animadverterem, Theologos conquestos esse, quòd falsò eos accusarim, quòd defendant doctrinam *Iacobi Andreæ, carnem Christi in omnium arborum foliis esse, infernum in cœlo esse, Diabolum etiam in Cælo, & Christum cum Corpore suo in inferno esse*: & si quid horum est simile: ut multa sunt similia. Si istud positum est in eo scripto, & si dicant se non defendere hanc *Iacobi Andreæ* Doctrinam, falsum dicunt. Atque hoc nomine adhuc peto, mihi illius scripti dari exemplar: Vt ad istud respõdere possim, Et ob hoc ipsum doleo: quòd videam, Senatum vel non legisse, vel non intellexisse quæ scripsi. Notati enim à me sunt libri & folia & paginæ, in quibus hæc absurda Dogmata ab ipsis affirmantur. Quoniam igitur hic ab ipsis mendacii arguor: postulo, ut mihi liceat me contra mendacium defendere, famam scilicet & existimationem meam. Nihil scripsi de his rebus in quo sit mendacium: neque dubito, quin alia sint in illo scripto exposita, quàm ea, quæ & Senatum à me alienarint, & nomen atque famam meam lædant. Itaque adhuc peto à Senatu, ut mihi hujus scripti fiat copia, non propter disceptationem religionis, cuius cognitio ad Senatûs iudicium non pertinet, & de qua ego non institui hic agere: sed contra injuriam & calumnias oportet, ut

ut defendam caput meum. Nullum enim discrimen pono inter vitæ & famæ periculum. Spero etiam si mihi exemplum scripti Theologici concedatur, posse me ostendere, quòd in eo scripto me authorem esse dicant contentionis, quæ inter me & Pappum primùm exorta fuit: & post communicata cum Parochis & Diaconis, contra me tanquam Ministerii hostem. Quòd si verum esset, maximum crimen esse, & propterea maxima infamia, quam non ferre possum, cogitoque eam omni ratione depellere. Hic ego doleo & conqueror, Senatum alteram aurem aperuisse & præbuisse accusatoribus meis, vel, ut ipsi videri volunt, conquestoribus, alteram autem mihi clausisse, ut ne me possim defendere. Accedit ad hoc, quòd cùm istud in meis scriptis non semel, sed sæpius negârim, & cùm nominârim Scholarchas testes hujus rei, quod Senatus non solùm me ad se non vocârit de hoc crimine, sed ne Scholarchas quidem in hujus Consulis creatione an verum sit, quod in aliquibus locis meorum scriptorum affirmârim. Molestum etiam mihi illud est, & plus quam molestum, quòd Senatus me suspicatur dissidia vel in urbe, vel extra urbem excitare: & tamen non cogitet de concionibus à Pastoribus & Diaconis habitis plusquam seditiosis, plenis falsorum criminum: in quibus ego etsi non nominatus, tamen digito quasi notatus fui, primò Abrahami Heldii consulatu, deinde hoc Liechtenstegeri, qui debuerint importunitati pastorum resistere: tamen istud facere dissimulârunt. Et quia horum criminum fortassis renovata memoria est in hoc scripto: non desino petere, potestatem mihi dari hujus scripti legendi, ut me in manifesta infamia defendere possim. Quòd verò positum est in responso, Mea scripta Latinè & Germanicè edita dissidia peperisse aliquorum hominum, non scio quinam illi homines sunt. Simile etiam mihi aliquod Iacobus Moltzhemius obiecit, præsentibus duobus alteris Deputatis. Etiam hic conqueror, hanc culpam mihi potius, quam adversariis meis ascribi. Quod si Theologi vel Heidelbergenses, vel nostræ Reip. scripserunt aut dixerunt, Electorem Palatinum & Ducem Casimirum propter mea scripta inter se diffidere, istud ego pernego, & testes ipsos Principes facio, quod meo nomine & propter meos libros inter ipsos minus conveniat. Quò magis ego peto, si hujus mali aliquid positum est in scripto Theologico, potestatem mihi huius scripti legendi fieri. Ego etiam sic statuo, si scriptum illud recitatum ab ipsis fuit, nempe à Fabro: ut audio: aut traditum fuisse Senatui, aut secum domum reportâsse ipsos. Si Senatui tradiderunt, peto, ut Senatus, qui in suâ potestate habet hoc scriptum mihi tradi non recuset: Si domum reportaverunt, magis conqueror, quòd periculosum mihi sit illud iam ab ipsis repeti: corrigi enim potuit & molliri & multa potuerunt auferri Itaque peto, ut ex Protocollo magistratûs mihi communicentur eorum querelæ, ut me possim defendere contra injurias etiam apud posteritatem: quoniam huius scripti sententia in perpetua servetur custodia, & propterea etiam memoria, quæ mihi infamiam post mortem queat parere. Atque illud responsum esse volo ad primam partem scripti senatorii.

In parte altera senatorii scripti lucem desidero, & plenam rei intelligentiam: nam istà responsio pertinet ad secundum Senatûs decretum, omisso primo decreto. Primo autem decreto mandatum fuit & mihi & Pappo, ut desisteremus inter nos publicis scriptis contendere, & imperatum silentium fuit, etiam corporis multâ positâ. Si mihi scriptum Theologorum exhiberetur, recitatum in Senatu adversus me, de quo conqueror: facilè ostendi posset, ut confido, in eo scripto me accusatum fuisse, quòd istud decretum Senatûs violârim: ut non obscurè apparuit ex Davidis Iohami, Abrahami Heldii, & Iacobi Moltzhemii primâ responsione, qui mihi indicârunt, Senatum pœnam violati decreti sibi reservare. Quam pœnam, & quam deprecationem ego sum deprecatus, quoniam non violavi; id quod constabit ex meo scripto Prodromico, cuius translatio sola fuit divulgata, cum Latina ne hoc quidem tempore sint edita. Neque Decreti huius Senatûs mentionem facit in hoc responso secundi articuli, neque pœnæ, neque petitionis meæ. Quamobrem ut ante, sic rursus hic peto copiam & exemplum scripti Theologici, ut me defendam contra calumniam. Ich suche kein Weitläuffigkeit / wil auch kein Weitläufftigkeit suchen: nec ego religionis causam in hac cognitione Senatûs, sed injuriarum: & de nullitate (quod mihi mandatum est) me non audito, neque adhibito, ne quidem contra cæteros mihi liceat me defendere, contra tam famosum scriptum Iacobi Andreæ: neque responsum est est remittenda reservata pœna, quam ego non commerui. Nihil enim contra Pappum post edictum aliud primum scripsi. Videatur meum Prodromicum. Addo, quòd Senatûs à Davide Iohamo, Abrahamo Heldio, &

Secunda petitio Sturmii à Senatu.

dio, & Iacobo Moltzhemio recitatum fuit, & antequam ego Argentinâ propter metum carceris Spiram & Neostadium profectus essem, eam materiam non solum tractavi, sed propè absolvi: quæ est quatuor librorum: qui antequam discederem Argentinâ, fuerunt ab interprete conversi in Linguam Germanicam: id quod possem idoneis testibus probare. Scripsi istos libros tùm, cùm mihi licitum esse putarem scribere, cùm non vetitum esset, ut ne Iacobo Andreæ & exteris responderem, quemadmodum intellexi ex ore Davidis Iohami. Itaque non clam esse volui me ista scribere, & legenda amicis dedi: & audio aliquos descripsisse: ac metuo, esse fortassis qui divulgare velint, nisi ego emendatos & expolitos emittam. Quare hæc res in mea manu non amplius est: & iniquum est, me hoc Senatusconsulto iuberi præstare id quod mihi est impossibile. Quòd verò Senatus iam tandem innuit cum Duce Wirtebergensi agere, ut eius authoritate interpositâ Theologi ejus desinant contra me scribere, id nunc intempestivè fit, & ut in proverbio est, Post festum venit. Antequam mihi imperatum silentium est, illud factum oportuit, aut statim faciundum fuit, postquam mihi silentium fuit imperatum. Quemadmodum tum dicebatur & fama erat in urbe, hanc causam D. Grempium vel per se suscepisse, vel à Senatu mandatum habuisse, ut istud apud principem ageret. Quò magis doleo, Iacobo Andreæ spacium & tempus datum esse ad conficiendum suum calumniatorium libellum, plenum maledictis, cui omnino mihi respondendum fuit: ut etiam respondi, antequam Neostadium profectus essem. Sed an istud impetrari à Duce posset, incertum est: certum autem esset & certius fuisset, Senatum facere, quod in potestate sua fuit & est: providere & facere, ne concionatores pergerent aut perrexissent in suis concionibus me gravissimè perstringere, calumniari exteras Ecclesias, & per calumniam exterarum Ecclesiarum & Doctorum caput meum vulnerare: id quod multis concionibus factum fuit, nec non ita pridem cœptum est fieri. Propter has & hujusmodi causas postulavi causam meam recognosci, & quasi à Senatu malè informato ad Senatum melius informandum provocavi. Hanc enim actionem instituere mihi gratius fuit & adhuc est, quàm auxilium à superiore magistratu, hoc est, à Cæsare & iudicio Cameræ petere: & adhuc opto & peto, ut hanc mihi benevolentiam ostenderet.

Tertia Sturmii petitio. Quantum attinet ad tertiam partem senatorij Responsi, non ego postulavi nec postulo, Senatum à sua laudabili consuetudine recedere, & cuique suam relinquere conscientiam: sed ut mihi liceat iure Romano uti illo antiquo & usitato in reiiciendis Iudicibus. Hic enim populus cum videret, sæpè actionem injuriarum non competere, etiam in probabilibus injuriis, loco actionis injuriarum jus reiectionis concesserunt, non solùm adversus testes, sed adversus etiam Iudices in decernendo iudicio. Injuriarum enim actio testes requirit idoneos, ut qui duos non habet, non queat, consistere in actione iniuriarum. Reiicere autem licebat, & excipere in suspicionibus, quemadmodum ego feci in Iacobo Moltzhemio reiiciendo, qui me iniuriâ lacessivit, præsente Davide Iohamo & Abrahamo Heldio: contra quem gratias ago Senatui, quòd mihi potestatem & protestandi & accusandi dederit. Et hoc ipso scripto protestor, si ea quæ dixit, per iniuriam mihi dixit, si dicat me seditiosum civem, si hæreticum, si perturbatorem Senatûs aut civium, tamdiu habiturus sum eo loco, quo me esse insimulat, quamdiu non demonstrabit verum esse, quod de me temerè & iracundè & cum iniuria dixit. Et contra Liechtenstegerum exceptionem habeo & justam reiectionem, qui dicitur præhensasse senatorios viros, ut sibi datâ manu promitterent, ad futuros se illi in decernenda subscriptione operis Concordiæ à quo ipse scit me alios dehortatum maximè autem Senatum nostrum. Si enim istud postulare à senatoribus iniquum est, contra consuetudinem senatoriam est, cur mihi non ius esset excipiendi contra eum ipsumque reiiciendi? Aliter agerem cum illo, si duobus testibus instructus essem: unum producere possum, quòd me infami injuriâ affecerit, und mich hat genandt einen losen Man: & cui istud dixit, eundem iussit suo nomine renunciare. Est aliquis, qui dicit, idem vel simile palàm dixisse in Senatu de me, atque istud ex senatorio viro auditum esse. An istud verum sit, ego quidem destituor secundo teste, sed an verum sit, quòd in Senatu istud dixerit, qui in Senatu fuerant, sine dubio illis constabit. Contra huiusmodi suspiciones & huiusmodi iure Romano antiquo in constituendis judiciis semper licuit excipere, & tales reiicere. Quod si hæc consuetudo æqua est, postulo, ut quemadmodum mei affines exiverunt, sic etiam isti exeant: & si istis potestas manendi data est, concedatur etiam affinibus & amicis meis, ut liberè dici possit, quod cuique præscribet & dictabit conscientia.

De quarta parte iam etiam respondi & prote-

Quarta Sturmii petitio. protestatus sum in hoc scripto contra Moltzhemium, mihi liberum reservans antequam annus prætereat severius persequendi ius meum. De procuratore etiam Dominis gratias habeo, eoque utar libenter, viro bono, docto, & fideli.

Quinta petitio Sturmii in qua remittit Rectoratus ius, inde usu à multis annis. Restat sexta pars, quæ est de *Rectoratu*. Ego Rectoratum nunquam petii: mihi, authoribus Scholarchis, *Iacobo Sturmio*, *Nicolao Kniepsio*, *Iacobo Metero*, consentiente Senatu, non petenti oblatus fuit, anno M.D.XXXVIII. Scholâ tunc meo consilio descriptâ, atque constitutâ. Idem Rectoratus mihi confirmatus fuit in Academia constituenda, cùm jus Academicum ab Imperatore Maximiliano esset impetratum, me non postulante, neque me interrogato, an mihi placeret: & magis obtemperarem in Rectoratu retinendo, quam & ego honorem & laudem inde quærerem. Sunt aliquot millia iam hominum, qui aut me audiverunt docentem, aut in Classibus nostris eruditi fuerunt. Hos omnes testes facio, nihil me fecisse in Rectoratu administrando violenter, nihil ambitiosè, nihil superbè. Potestatem etiam facio Professoribus, ut contra me testimonium dicant: si probare possunt, me horum aliquid, quę proposui, commisisse. Sed si Senatus me ab hoc officio removere velit, contra vim non possum: conqueri possum de ignorãtia. Senatus enim ipse, qui hoc decretum fecit, de hac spoliatione in suo scripto, quod tradidit Procuratori meo, indicat, ignominiosum mihi esse, si me removeat, & ad novum Rectorem creandum progrediatur. Hanc autem ignominiam putat me avertere posse, si petam propter ætatem affectam, propter infirmas vires, propter occupationes, me hoc onere Rectoratûs levari. Sentio Magistratum suspicari, me ab *Hugone Dauro* monitum fuisse de Senatûs hac voluntate, & tamen dissimulare. Sive monitus fuerim, sive aliquid de eo audierim nihil ad rem facit. Nam ne nunc quidem me ipsum hoc officio volo abdicare, propter infamiam atq; ignomiam. Nam Senatus ipse fatetur, absque ignominia fieri non posse, & mea & affinium meorum, & amicorum meorum, nisi ultrò discedam. Atque etiam in hoc tempore si dimissionem petam, non possum vitare infamiam. Nam quod mihi iam respondetur, id ab adversariis iamdudum meis auditum fuit, me ampliùs Rectorem non esse, me depositum nunc esse. Et ignominiosè loquuti sunt, idq; etiam palàm. Atq; etiam istud *Laurentius Englerus* in convivio palàm dixit in Alsatia: ego eodem loco pono iniuriarum & contumelię, vel Senatũ privare me hoc tot annorũ perpetuo officio, idq; cum laude, ut spero, & multorum adhuc virorũ discipulorũ testimoniis (si opus foret) pręclaris in omnibus Ordinib. Imperij: in ipso etiam Iudicio Camerę in multorũ Regũ & Princip. aulis. Crudelis in me essem, si hanc mihi notam infamię inurerem: etsi in hac infamia, ut ipse Senatus fatetur, nõ auxilium petam à superiore Magistratu. Non possum igitur, in hac parte Senatûs sive petitioni, sivè consilio obtemperare. Itaq; respondeo, quod olim Episcopus Vvirzeburgensis, *Iacobus*, ut opinor: qui Episcopatum illum suâ prudentiâ, gravitate, diligentiâ atq; industriâ, perditum ab antecessoribus, in integrum recuperatis facultatibus restituit. Huic Canonico Collegę ipsius consilium dederunt, ut ipse sui rationem haberet, otio tandem honestissimo & glorioso frueretur: & Administratorẽ sibi Vicarium cooptaret, qui authoritate & mitrâ Episcopali, authore se Episcopo, in negotiis administrandis uti possit. Hic vir præ se ferens, idem velle quod Collegę peterent, & si rectè memini, Collegis cõvocatis, & aliunde accersitis propinquis, affinibus, cognatis, in Conventum indutus suâ mitrâ & baculo Episcopali venit: & habitâ oratione, & indicato cõsilio suo, acceptâ mitrâ de suo capite, à Pręposito & Decano initium faciens, & vsq; ad extremum persequens, singulorum capitibus mitram imposuit: & cùm nullũ caput inveniret tã magnum, quod coronę conveniret, aut in quo corona apte consisteret, reversus in cathedrâ Episcopalem, suo capiti rursus imposuit, & dixit, Nullius capiti mitrâ magis convenire, quàm suo: se illam velle retinere, dum memoria adhuc firma sit, & dum authoritas valeat: authoritatẽ enim in sene, qui adhuc ingenii viribus valeat, magis crescere, magisq; confirmari. Idẽ ego de me respondeo, tametsi id re non tam gloriosa, quam laboriosa, & hanc Rectoralem mitrâ, potius, quàm ipse deponam, deponi à Magistratu per ignominiam patiar, minimè, ut spero, meo cũ decore. Anno M.DXXV. die Mercurii post factũ Pentecostes, bello Rustico tũ propè cõfecto, mihi Lovanii deposita fuerũt in Collegio Lilii, quod *Erasmi Roterodami* scriptis celebre erat, cornua Beanitatis: und bin auff das mahl ziemlich gesechelt worden. Et hoc nomine accepi jus Academicũ: & nomen mihi datum est, vt tum loquebãtur studentes, & liberaliũ, artiũ, disciplinarum, & Linguarũ, quib. ita incubui, ut post 26. anno docuerim in ea Vniversitate Latinos & Græcos scriptores, Socratem, Demosthenẽ & Platonem id quod meis monimentis tũ scriptis possũ comprobare. Ex illo tẽpore vsq; ad hoc tẽpus, & hunc Senatũ, & ad istos Scholarchas, hãc Spartã nactus exornavi, neq; exornare desinã, dũ vires & memoria suppeditabit. Quantũ ad Rectoratûs honorẽ pertinet,

pertinet, non multum laboro: Postulavi enim vt Senatus ipse respondeat per Doctorem *Ludovicum Grempium*, & D. *Bernhardum Botzhemium*, & D. Nervium, annis ab hinc non paucis, hoc me posse pace bonâ liberari, & donari vacatione & immunitate Academicâ, iam vetere iure multorum Imperatorum. Et concessa mihi tum fuit vacatio à Lectionibus quotidianis, & quotidiana disciplina, vt legerem quum velim, & cum nolim non legerem: Rectoratum verò vt pergerem administrare: id quod feci vsque hanc ad horam, quâ hora ista denunciata est mihi ignominia. Sed hoc modo de isto gradu deponi, & sic per ignominiam deiici non patiar, & quamobrem non patiar, nec pati debeam, spero me posse omnibus prudentibus & literatis hominibus rationes probabiles reddere.

Affines etiam & amici D. Sturmij Senatui pro eo supplicárunt, & vt depositio eius à Rectoratu suspendatur vehementer rogârunt.

Rodolphus Imp Sturmii depositionē à Rectoratu Nullitatem decrevit. Pag. 383.

Quin ipse Imperator quoque Rodolphus *pro* Sturmio *intercessit, eiusq́ depositionem, Nullitatem decrevit, & Novi Rectoris electionem infirmam esse voluit. Sed frustra fiebant hæc omnia. Qua de re* D. Beutherus *contra Agendam novam Argentinensem hæc scripsit:* Als die Straßburgische Damnatisten mit ihrer gantzen Vbiquitistischen Schar inden nechstfolgenden dreyen Jahren / mit ihrer fürgenommener weise / Sturmio nochnichts abbrechen könten / haben sie einen andern weg gefunden / und ihn bey dem Rahthart angeben / als ob er (wie das Schaff dem Wolff daß Wasser betrübt) den Streit seines theils angefangen / und noch die Kirch / Schul / Regiment und gantze gemeine Statt Straßburg vnruhwig mache: Dem doch wider alle Recht / und der Statt Straßburg eigene burgerliche Ordnung / und so wol von dem Rath / als gemeiner Burgerschafft mit Eydt bekräfftigte Statuten (wie seine Freundt und Verwandte dessen sich beklagt) seines Gegentheils heimliche und falsche Anklag umb seine gebührende Verantwortung nicht mehr / wie vor 10. Jahren geschehen / zugestellet worden: und also Sturmius sich (nicht anders dann wie die Baalspfaffen den Heliam / als ob er Israel verwirre / welches doch sie gethan hatten / bey dem K. Achab) angeben müssen lassen: Darauff er dann Anno 1580. Decemb. 22. nicht allein auß führlich sich entschuldiget / sonder auch gute Mittel / wie man wider zu einem beständigen Friden in allen Ständen kommen möchte (als daß der Raht seine eygene decreta halten: den Kirchendienern keine priuat Conuent zugelassen: Sonder sie die alte Straßburgische Anno 1548. auffgerichte Kirchen Conuents statuta zuhalten / angewisen; und durch den Conuent die Authoritet dem Rectori und Visitatoribus, in observatione legum gegen den Studiosis Academiæ restituiret werden solte / fürgeschlagen: welche Schrifft anfangt) Senatus noster ante annos complures decretum fecit, &c. Auff welche Schrifft aber seine Feindt viel erbitterter worden / daß also auch andere hohe Personen / solchen Streit zuvergleichen und gäntzlich auffzuheben / sich nicht wenig bemühet.

Aber weder Sturmius für seine selbst eygene Person / noch alle seine Freundt / so von den fürnemsten Geschlechten in der Statt Straßburg / und anschnliche Regiments Personen gewesen / etwas fruchtbarliches außrichten / oder erhalten können: Dieweil sein Gegentheil endtlich gantz vnuerschämt auff die Condemnation Sturmii zu ewiger Gefängnuß: oder wo sie die nicht erhalten möchten / auff die offentliche Entsetzung seines mit ehren von Anno 1537. bißher beständig getragenen und perpetuirten Rectorats getrungen / aber doch solches auch nicht also balde ins Werck richten können / biß daß Michel Liechtensteiger alter Ammeyster / in abwesen etlicher fürnehmen Regiments Herzen / D. Michaelem Beutherum, damals gewesenen Decanum Academiæ, mit fürgewentem Befelch eines gantzen Ehrsamen Rahts / bey seinem Burger Eyd zu pariren / und innerhalb einen kurtzen Zeit / ja / wie seine eygene Wort gelautet / heut diesen Tag / und in dieser jetzigen Stundt müsse es seyn / und kan anders / dann es sey seiner Herren Befelch / einen newen Rectorem zu denominiren genötiget. Darauff auch die gezwungene Electiones, und vota, cum comminatione exorta allgemach endtlich ergangen / und gleichwol non sine certa præmissa conditione (wann D. Sturmius nicht mehr im Leben were / und ein anderer Rector an seine statt erwehlet solte werden / sine D. Sturmii tamen honoris imminutione (M. Melchior Iunius, von D. Beuthero zum ersten fürgeschlagen worden / welcher auch also aldt zum newen Rectore elegirt / darwider gleichwol noch denselbigen Tag von D. Sturmio per Notarium & Testes protestirt / aber solches vngeachtet / folgends von ermeltem D. Beuthero den 13. Decemb. Anno 1581. vermög seines publici Programmatis, in dem Chor deß Prediger Klosters / der new elegirte Rector im Namen und auß Befelch deß Rahts / presentirt vnd solenniter renuncirt hat müssen werden. Dergleichen Proceß der Senat zu Venedig gewißlich nicht fürnemmen / noch gebrauchen würde. Vnd ist darneben kein Zweiffel / wenn man ihn so wol als seinen vnbefugter weise klagenden Gegentheil / auch nach der gebühr gehöret: und gemeltes sein Gegentheil nicht zugleich hette agiren / testi-

ren und iudiciren / das ist / Kläger / Zeugen und Richter seyn lassen / es würde viel ein ander Vrtheil ergangen seyn. Derwegen seine vorermeldte Freunde und Verwandte / als Johan Carl Lorcher / Johan von Hohenburg / beyde alte Ammeyster / Herr Henrich Johan von Mundolzheim / Stättmeyster / und Herr Paulus Hochfelder Stattschreiber / in einer an den Rath gestellten sehr beweglichen Schrifft Anno 1581. den 12. Nou. eben hierwider / und daß solche gleiche Audienes dem Sturmio nicht wider fahren sey / hefftig geklagt: darneben auch mit Einführung allerley hochbedencklichen Vrsachen das vnzeitige Decret / von vorhabender Entsetzung D. Sturmii von seinem Rectorat / noch länger zu suspendiren / gantz flehlich und demütig gebetten / und für ihn zum höchsten intercedirt. Vnd so er zu nohtwendiger Verantwortung seiner Person / und billicher Verthädigung seiner Sachen zugelassen worden were / wie gleichwol nicht geschehen / würde er sich nicht weniger auch ietzt von dem jungen Pappus herauß gerissen haben / als er sich zuuor / da man ihn / wie an ihm selbst recht gewesen / nach Notturfft verhöret hatte / auch deß alten Marbachii erwehren können.

Daher man sich auch / auff ergangene Keyserliche arctiores compulsoriales, so 15. Maii Anno 1582. decretirt / und den 26. Maii solenniter insinuirt worden / die Acta (gleichwol / wie darfür gehalten wirdt / durch Gegentheils Verhinderung) zuediren geschewet / und dem Keyserlichen Mandat nicht pariren wöllen. Vnder dessen aber / hochgedachter Keyserlicher inhibition vnangesehen / sindt sie mit der vermeinden Entsetzung fortgefahren / haben in derselben einigen Sach widerwertigen Bescheidt gegeben / und wie das Keyserliche Mandat redet / notoriam. Nullitatem begangen: welches auch / dieselbige Designation novi Rectoris, eine vermeinte / vnordenliche / und wegen verweigerter Audients und verworffner vngehörter Protestation / eine nichtige Wahl nennet / &c.

CAPVT XLII.

De Recitationibus Selnecceri Formulam Concordiæ attinentibus.

Selneccerus suis Recitationibus confirmat Neustadianam Admonitionem.

R*Efutato Libro Concordiæ, à Neustadianis, Anhaldinis, Bremensibus, aliisque Theologis graviter & solide*, Nicolaus Selneccerus *Anno* 1581. Recitationes *aliquot, sic ipse vocat, in lucem edidit*: Primò *de Consilio scripti Libri Concordiæ, & Modo agendi, qui in subscriptionibus servatus sit*: Secundò *De Persona Christi & Cœna Domini*: Tertiò, *de Authoritate & sententia Augustanæ Confessionis*: Quartò, *de Authoritate Lutheri & Philippi*: Quintò, *de controversis nonnullis Articulis; Lipsiæ primò publicè pronunciatis: quibus inprimis refutare voluit* Admonitionem Neustadianam *de hoc ipso libro. Sed qui utrunque scriptum sine præjudicio contulerit, facilè intelliget, Selneccerum, quæ refutare voluit, illa confirmasse, quasi ad hoc ipsum conductus esset.*

Nam PRIMO *in genere* Admonitio *queritur, nostros injustè condemnari in Libro Concordiæ Bergensis, duabus potißimùm de causis: tum quòd Doctrina nostra vera, adversariorum falsa sit; tum quòd modus agendi, decernendi & condemnandi à Bergensibus introductus, planè cum Divinis & Humanis legibus pugnet. Vtrunque querelæ firmamentum tam apertè, tam solide stabilitur & confirmatur in his* Recitationibus *à Selneccero, ut qui dogmatum Bergensium vanitatem & actionum injustitiam denuò probare, vel demonstrare aliis velit, is lucem Soli fænerari videatur. Præcipuas objectiones Admonitionis præterit. Ea quæ contra affert, partim inter se pugnant, in his ipsis* Recitationibus; *partim cum scriptis ipsius prioribus; partim cum Sociorum,* Brentij, Schmidlini, Kemnitii *& similium libris, partim cum ipsa veritate & rerum gestarum certitudine. Negat enim Vbiquitatem absolutam in omnibus locis Corporis Christi, eamque nihil ad se & Lutheranas Ecclesias spectare dicit, ut quæ verbo Dei expresso destituta sit. Probavit autem illam* Schmidlinus *cum* Brentio, *ut verbo Dei congruam: cumque in Libro Concordiæ disertis verbis doceatur, eam* Selneccerus *quoque subscriptione sua canonizavit. Negat* Philippum *Sacramentariorum doctrinam fovisse: affirmat id* Schmidlinus *cum aliis multis. Negat etiam alia, quorum contraria* Schmidlinus *& socii ἀποφθεγματικῶς vera esse contendunt. Dicit enim Bergæ in Libro Torgensi, quoad sententiam, nihil mutatum esse: Hanc verò impudentiam* Selnecceri *vel ipsi Bergenses improbabunt: Multum enim in rebus & phrasibus dißimiles sunt libri Bergensis & Torgensis: Mutarunt, expunxerunt, addiderunt, omiserunt pro arbitrio, ut exemplar Torgense satis declarat, quod adhuc in nonnullorum est manibus. Negat* Selneccerus *Præfationem Libri à Bergensibus conscriptam fuisse, sed à Consiliariis Principum: cùm ex stylo, ex rebus & verbis* Faber *agnoscatur dictator: Neque unius ex Archivo profecta sunt illa; Non essentialiter, formaliter, habitualiter, subiectivè, & similia. Negat quenquam coactum huic Concordiæ subscripsisse, sed concessam fuisse omnibus libertatem quærendi, & contra disputandi; Rectè; sed tamen hac conditione, ut qui responsionibus Bergensiû contenti non essent, nec*

Selneccerus multi docet in suis Recitationibus quæ pugnasit cum suis Sociis.

nec subscribere vellent, ii functionibus suis abire, & aliis cedere juberentur. Quam etiam bonâ omnium pace, & voluntariâ subscriptione sit actum, ut prædicat in hoc Libro Selneccerus, *testantur evidenter multorum objectiones à Patribus istis non ex Verbo Dei solutæ, sed authoritate partim absentium, partim præsentium, & exemplis exulum & captivorum, repressæ. Negat idem, quosdam Libro non perlecto subscripsisse. Atqui, secundum* Selnecceri *Recitationes, plerique omnes, Libro semel tantum prælecto subscripseruut. Prælectio autem non est Perlectio, præsertim in his sophismatum λογολογίαις, ex quibus etiam cautus & diligens perlector se vix expediat. Quin sunt, qui ne prælecto quidem sibi Libro subscripserunt, quia sive lecto sive non lecto subscribendum fore scirent. Quod etiam ait, putidum esse mendacium, quosdam annexâ privatim conditione subscripsisse, in eo sui similis est. Factum enim hoc in Franconia: nota sunt & loca & personæ. Causam Libri collecti & publicati sanctè adjurat fuisse respectum puritatis Doctrinæ. Sed multa testantur, & res ipsa clâmat, ideò hoc factum, ut eos, quos Sacramentarios vocant, multitudine suffragiorum opprimerent, cùm disputando veram causam se tueri non posse intelligerent. Negat* Selnecceus, *in Concordiæ Libro quicquam esse positum, quod cum prioribus Libris Corporis Doctrinæ pugnet, & illis vel in minimo adversetur: Realem autem communionem Idiomatum, & Vbiquitatem carnis Christi asserens, pugnat cum Confessione & Apologia Augustana. Liber Bergensis illam asserit: Ergo pugnat cum Confessione & Apologia, quin etiam cum articulis Schmalcaldicis & Catechismo Lutheri.* Sturmium *queritur scribere, latere in Formula Concordiæ, abominandam illam hæresin de Vbiquitate Corporis Christi. Hoc dicit esse calumniam diabolicam. Negat latere in Formula Vbiquitatem absolutam: eam autem demonstravit in Formula* Heshusius, *itemque* Neustadiani *in Admonitione Germanica, in Assertione quarta falsa Libri Concordiæ, à pag. 449. usque ad pag. 453. Vocat etiam* Selneccerus *Vbiquitatem absolutam Corporis Christi, portentum diabolicum.*

Modum agendi iniquum quo usi e esse Bergenses Admonitio Neustad. asserit Selneccerus confirmat.

SECVNDO, *Actionum injustitiam Bergensium in circumcursitando, & emendicandis, seu potius extorquendis votis & suffragiis, à Neustadianis adumbratam, vivis quasi coloribus depingit in secunda, tertia, quarta & quinta Recitatione, ut etiam supra exposuimus.*

Selnecceri Recitationes multas antilogias, falsa &c. continent.

TERTIO *in sexta, septima & octava Recitatione de Persona Christi multas habet antilogias, plurima falsa veris miscet, novas phrases fingit, & prodigiosa* Schmidlini *dogmata modò negat & improbat, modo versipellis defendit & probat.*

Selneccerus in articulo Cœnæ rejicit nomen signi, figuræ, &c.

QVARTO, *in nova Recitatione conatur ante omnia relegare ex Cœna Domini nomen & rationem* Signi, Symboli, Typi, Figuræ, Significationis, *hoc est, Rem Sacramenti in locum Sacramenti substituere. Sed repugnat ei tota Scripturæ de Sacramentis Doctrina: Christus dicens, Cœnam esse sui μνημόσυνον: tota antiquitas purioris Ecclesiæ: Confessio Augustana ejusdemque Apologia, quæ docet, Sacramenta omnia, & in his etiam Cœnam, esse signa visibilia invisibilis gratiæ Dei in Evangelio promissæ credentibus. Mox tamen sui oblitus* Selneccerus *dicit, Corporis externum symbolum & antitypum panis elementum esse. Dicit etiam, veteres usurpasse vocabula ἀντιτύπων, συμβόλων, &c. contra Transsubstantiationem: Quasi verò ex Patrib. somniarit aliquis de hoc portento, vix ante annos sexcentos edito.*

Selneccerus recenset orthodoxorum varias interpretationes verborum institutionis Cœnæ.

Recenset deinde & suggilat varias Sacramentariorum interpretationes verborum Christi, Hoc est Corpus meum. Quidam, *inquit,* hæc verba, figuram & repræsentationem Corporis exponunt. *Hoc autem non faciunt Sacramentarii solum, sed* Tertullianus, Augustinus *& tota purior antiquitas.* Aliqui, *ait,* Metaphoram comminiscuntur. *Sin autem propriè dicitur, edi Corpus Christi, bellum indicat Capernaitis: Sin figuratè tropum nominet.* Aliqui, *inquit,* Metonymiam, *&c. Sin autem Sacramenta sunt signa juxta* Augustinum, *& panis est Sacramentum Corporis, etiam hunc tropum nominet.* Quidam Allegoriam afferunt: sicut panis est cibus Corporis, ita Corpus meum est cibus animæ. *Hoc Scholion aliunde affertur ex cap. 6. Ioan. Verbis autem Christi non tenebras offundit, sed potius lucem affert. Cùm enim audimus, panem appellari Corpus Christi, id est Sacramentali phrasi, symbolum vel signum Corporis, occasio datur quærendi, qua de causa de pane prædicetur, quòd sit Corpus Christi; nempe, ad docendum & testificandum, nos Corpore & Sanguine Christi ali ad vitam æternam, idque tam certò, quàm panis & vini symbola nobis porriguntur.* Quidam, *ait,* δεικτικῶς hæc verba explicant: Hoc, quod vobiscum ad mensam videtis sedere, est Corpus meum. *Sed hæc* Carolstadii *sententia jam pridem obsoleta est.* Quidam Corpus Christi præsens esse aiunt, virtute Spiritus Sancti. *Opinatur* Selneccerus, *nihil præsens esse, nisi quod manib. teneat, & ore percipiat.* Quidam Corpus absens à Cœna, accipi fide perhibent. *Atqui fatemur, nobis esse absens loco, sed præsentissimum unione nostri cum illo, per habitantem in eo & in nobis Christi Spiritum. Præsentiam enim spiritualem non impedit Corporalis absentia, quarum utranque Christus nos docuit. Hinc intelligimus, istarum interpretationum omnium eandem esse sententiam, exceptâ* Carolstadii.

Vbiquistarum glossæ de verbis institutionis.

Iam vobis vicissim Selneccerus *conciliet Vbiquistarum glossas & sententias: Panis est*

propriè Corpus Christi. Panis est Sacramentaliter Corpus Christi. Non panis, sed in pane, cum pane, sub pane est Corpus. Quod Christus & minister in manu habet, & porrigit, est Corpus Christi. Ante & post sumptionem non est præsens Christi Corpus, sed pronunciatis verbis super panem, existit in eo Corpus. In hoc & omnibus panibus, jam antea præsens est Corpus Christi: Sed prolatis verbis super panem, corpus cum hoc pane recipitur ore, quod non fit cum aliis panibus. Corpus Christi immobile secundū locū, & jam antea existens in sumente, sumpto hoc pane incipit operari in homine vitam aut mortē. In pane Corpus est definitivè. In pane Corpus est secundum modum dextera Dei. Horum concordiam, inquam, monstret Selneccerus, post hac suum dogma, quòd in, sub, cum pane existat, & corporaliter, oràliter edatur Corpus Christi, conciliet cum verbis Christi, nominantis panem suum Corpus. Fatetur, propositionem hanc, panis est Corpus Christi, esse Sacramentalem: cùm qualis est res, talis de ea sit prædicatio. Si verò locutio hac est Sacramentalis, sanè locutionibus similibus de aliis Sacramentis in Scriptura, non erit dissimilis, & eodem, quo illæ, modo intelligenda: hoc est, panis erit Corpus Christi, sicut alia signa Sacramentalia sunt & dicuntur res illis significata & repræsentata. Ait Lutherum Synecdochen posuisse, quâ intelligatur verè sumi Corpus Christi, idque tantum in usu instituto. Cùm Lutherus concesserit Synecdochen, non potuit retinere τὸ ῥητὸν, sicut videri voluit, sed coactus fuit concedere, propositionem esse figuratam, & proinde quærendam in Scriptura ipsius διάνοιαν. Huic vulneri tale emplastrum adhibet. Hanc, inquit, Synecdochen non esse figuram de Corpore absente à Cœna. Neque nos dicimus, Corpus abesse à Cœna, etsi non sit in pane. Et si figura est, non est τὸ ῥητὸν, ac proinde Vbiquistas etiam probationem corporalis præsentiæ quærere necesse est, & vanitas apparet eorum clamoris, quo homines obtundunt, se tenere rotunda verba Christi. Negat autem Selneccerus Synecdochen esse locutionem impropriam & figuratam. Atqui in omnibus Scholis Synecdoche inter figuras numeratur. Fatetur etiam, sese uti particulis In, Cum, Sub pane, non autem illis inclusionem, non consubstantiationem, non latentem occultationem significari. Negavit antea Vbiquitatem absolutam corporis; præsentiam ibi tantum statuit, quò Christus suum Corpus alligavit verbo, id est, in pane tantùm. Quomodo igitur differunt inclusio in pane: ab existentia tali corporis in pane, ut in aliis corporibus circa aut juxta panem positis non existat Corpus, & cum pane ex manu ministri moveatur in os sumentis? Quomodo differt unio duarum substantiarum in eodem loco à consubstantiatione? Quomodo denique differt præsentia, In, Cum, Sub pane insensilis & invisibilis, à latitatione & occultatione?

Fol.191. ait, Se & suos manipulares abhorrere ab usu vocis spiritualiter, inter se, qui videlicet intelligant, Corpus Christi spiritualiter ore corporeo accipi. Ergo quod inter se fateri ipsos cogit conscientia, ab ejus confessione coram aliis abhorrent: videlicet, rectè & secundum Scripturam dici spiritualiter præsens esse in Cœna, & spiritualiter manducari Corpus Christi, cibum spiritualem, ore spirituali, ad vitam spiritualem, Cœlestem, æternam, omnibus electis æquè necessarium & communem. Neque mirum, nam etiam idiotæ, si faterentur, ipsorum fraudes & contradictiones intelligerent. Profert ex Libri Præfatione, Verbis Institutionis insistere, esse rationem tutissimam, & erudiendis simplicioribus accommodatissimam, cùm Laici disputationes cæteras non assequantur. Negant autem hoc Schmidlinus & Brentius, qui scripserunt sæpè, sine Vbiquitate præsentiam corporalem neque consistere, neque credi posse. Item, præsens esse Christi Corpus jam antea ex vi unionis hypostaticæ: Recitationem autem verborum super panem duntaxat efficere, ut Corpus in hoc & in omni pane existens in hoc pane manducetur oraliter, id quod in alio pane non fiat.

QVINTO, In Decima Recitatione probare conatur, etiam impios Corpus Christi & sanguinem ore percipere: cùm ne potuerit quidem probare pios ore Christum edere. Probat autem absurdam suam hypothesin argumentis vel pueris refutatu facilimis, qui phrases Sacramentales intelligunt, & Sacramenta duabus rebus constare sciunt, terrenâ nimirum & Cœlesti. Atque hanc fide tantum à piis accipi norunt, illam verò ore sumi à piis simul & impiis. *Selneccerus vult impios etiam Corpus Christi edere.*

SEXTO, in Decima tertia Recitatione suum judicium, grave scilicet, de authoritate Lutheri & Melanchthonis adponit. Primò dicit, Deum in hac mundi senecta, in Germania nostra, præsertim in Misnia & Saxonia delegisse sibi Lutherum, eumque excitasse, docuisse, duxisse, rexisse & defendisse ad repurgationem Evangelii. Rectè: sed excitavit, docuit, rexit, defendit etiam alibi alios extra & intra Germaniam, pios & præstantes Doctores, per quos à Luthero inchoatam Ecclesiæ instaurationem continuavit & amplificavit. Non autem sequitur, ut vult Selneccerus, Quia per Lutherum factum est principium reformationis in Saxonia; quia ornatus fuit à Deo excellentibus donis: Ergo in nulla re errare potuit, & nihil aliis repurgandum & illustrandum reliquit. Non enim semper sic à Deo reguntur etiam Sancti Doctores, quin alicubi impingant & hallucinentur, ut his ipsis eorum erratis, discrimen inter ipsos, ac Prophetas & Apostolos conspiciatur. Secundò dicit, Quicunque non sequantur Lutheri dogma *Selnecceri judicium de Luthero & Philippo.*

dogma de Cœna Domini, ipsi infensos esse: Imo dicit, Omnes in hac parte doctrinæ Lutherum non sequentes fures & latrones esse. Et Christianos nullos vult esse nisi Lutheranos. Folio 268. inquit, Omnes Lutheromastiges sunt aut idololatræ, aut hæretici, aut Epicurei, aut hypocritæ, aut flagitiosi, & Christum & verbum ejus non amant. Tertiò, Lutherum Theologum facit, quod ad res, sive dogmata, & quod ad verba & explicationis formam attinet: Philippum verò in rebus & verbis Philosophum, Theologum autem non in dogmatibus, sed in verbis tantum, phrasibus & expositionis methodo. Lutherus autem contra fatetur, in Theologia Philippum sibi socium adjunctum fuisse à Deo: In Theologia, non tantum in literis, tantum operatum esse Deum per hoc organum, ut omnes debeant eum agnoscere præceptorem, ut frustrà irascantur Satan, & omnes ejus squamæ. Quartò, pusillanimum ait fuisse interdum Philippum, animo & corpore ad ἦθη natum. Sed non semper timidi nocent rebus publicis, verùm etiam, & quidem sæpius, animo excelso homines. Quintò, Tria crimina Philippo objicit: quò lenius egerit contra Sacramentarios: quòd scripserit quædam contra Lutherum: quòd mutaverit quædam post Lutheri mortem. Sed hoc postremum calumnia est. Nam mutationes in verbis Confessionis factæ sunt adhuc vivente Luthero, & ab omnibus Ordinibus approbatæ, & Pontificiis communi nomine oppositæ. In doctrina autem nihil mutavit. Eadem enim vivo Luthero & approbante scripsit in Apologia & Locis communibus, quæ post ejus mortem: etsi aliqua tum aliquantò expressius. Hæ sunt illæ graves causæ, propter quas Selneccerus in Philippo agnoscit Humanam imbecillitatem. Sextò, De libris Philippi ex Libro Concordiæ vult judicium fieri; item, scripta Philippi ornari pallio Lutheri.

Selneccerus recenset ex Libris Philippi quædam errata.

Cæterum ne videatur injurius fuisse in Philippum, relegando eum ex Theologis ad Philosophos: recenset ejus loca obelisco digna, Selnecceri judicio. 1. Regulâ Theodoreti, Vnio facit communia nomina; fatetur etiam Lutherum usum esse, sed tamen intellexisse communia non titulo, sed reverá. Is verò intellexit re ipsa communia personæ: titulòtenus naturæ propter unionem. Eodem enim sensu hominem Deum, atque æternum facit, quo omnipotentem: & eodem sensu Deum passum, quo hominem vivificatorem. Sic & Theodoretus, & omnes veteres: sic & Philippus, & omnes nostri. 2. Filio Dei restituta est gloria, &c. Cyrilli fatetur esse vocem, sed piè accipiendam, de manifestatione gloriæ ad tempus occultatæ. At quis aliter eam accepit? Ac non tantum Cyrilli vox est, sed ipsius Christi dicentis, Glorifica me, Pater, eâ gloria, quam habui apud te ante mundum conditum. Quis ergo non videt, has notationes ex zoili scriniis depromptas esse, ad Philippi veram doctrinam premendam & Lutheri errata canonizanda? 3. Spiritus Sanctus est aliquid Dei, vel essentiæ Divinæ, &c. Phrasis hæc, inquit, est ignota Ecclesiæ, cùm de Spiritu Sancto ut Deo sermo habetur. Cur ergo Angelus nominat eum virtutem altissimi, & Christus, Digitum Dei? Non est aliquid Dei, sed Deus. Quasi verò id, quod est essentiæ Dei, sive in essentia Dei, possit aliud esse quàm Deus ipse, cum Deus sit ἀμέριστος. Et Filius & Spiritus Sanctus dicuntur in Scriptura esse in Deo & ex Deo: quorum illud unitatem essentiæ, hoc Personarum discrimen indicat: Vtrunque voluit significare Philippus, cùm dixit, Spiritum esse aliquid essentiæ Dei, hoc est, ipsam essentiam Dei, sive ipsum Deum, sic tamen ut sit distinctum à Deo, cujus est. Et fatetur ipse cùm in explicatione dicti, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, dicitur mitti aliquid Ori, vel essentiæ Dei, distingui Personam Divinæ essentiæ mittentem à missa. Philippus ergo nihil aliud voluit, nisi quod significatur, cùm Spiritus Sanctus dicitur Spiritus, Virtus & Digitus Dei, sumendo nomen Dei pro Persona Patris. Neque hinc sequitur, Spiritum sic esse aliquid Dei, sicut pars est totius, aut accidens subjecti, aut creatura creatoris. Ideò se explicat, aliquid essentiæ Dei, id est, essentia Dei. 4. De prima causa rejectionis pereuntium, & electionis servandorum, scripsit sanè Philippus quædam imperfectius, obscurius, & non ubique sibi constans. Sed illa Patres Bergenses cum Sociis in Concordia & aliis Libris non tam explicant, quàm implicant, dum electionem confitentur; reprobationem negant, quorum tamen alterum sine altero consistere nequit. Et aliquot verè conversos ad Christum perire asserunt, quam in sententiam, etsi Melanchthon quoque alicubi inclinet, contrarium tamen prolixè docet in Comment. super dictum Matth: 7. Ædificatos super petram non perituros. 5. Definitionem Liberi arbitrii dicit esse scholasticam. At Philippus eam recitat, non ut suam, sed ut Scholasticorum: quorum sententiam non defendit, cùm docet, non renatos non posse inchoare novam obedientiam. Cur igitur hæc reprehenditur tanquam ipsius? Et cum ipse testatus sit se de renatis hoc accipere, quid quæso opus fuit hic notatione. 6. In tribus causis conversionis dicit, voluntatem esse subjectum. Sed si de actionibus voluntatis intelligantur, nihil est incommodi. In novis inclinationibus accipiendis, habet sanè se voluntas purè passivè, tanquam subjectum: In actionibus verò habet se activè & passivè, tanquam subjectum & tanquam instrumentum Spiritus Sancti simul agens. 7. Disciplina externa est pædagogus ad Christum. Hanc phrasin, inquit, Paulus non usurpat de disciplina externa, sed de lege quæ cum accusat peccatum

 impel-

impellit ad quærendum medicum Christum. Atque hoc Philippus *non excludit, sed vult respondere, quot modis lex Pædagogus ad Christum sit.* 8. Præsentia bonorum operum non excluditur ex justificatione, sed meritum. *Hic Selneccerus vult etiam præsentiam excludi, quia justificamur solâ fide, etsi fides non sit sola. Iustificationis Doctrinam* Philippus *melius explicavit, quàm* Selneccerus, *qui fortaßis eam ignoraret, nisi à* Philippo *didicisset. De salvandis quæstio mota fuit. In his præsentiam operum esse necessariam constat: Quin etiam in justificandis, si intelligantur, qui jam justificantur. Etsi enim naturâ & causarum ordine, priore est justificatio operibus, simul tamen tempore sunt, teste* Selneccero. *Si enim nunquam, Ergo nec in principio fides est sola, imò & ipsa bonum opus est.* 9. Metonymia est, calix est novum Testamentum, sicut Fasces sunt Romanum Imperium. *Hoc exemplum, inquit* Selneccerus, *ad figuram congruit, non ad rem, id est, ad Sacramentum. Duo itaque largitur. Vnum est, quòd in verbis Christi figura sit: Calix est novum fœdus in meo Sanguine. Non igitur secundum* τὸ ῥητὸν *intelligenda sunt. Alterum, quòd hæc figura cum illa congruit: Fasces sunt Imperium. Est ergo Metonymia, id est, prædicatio rei signatæ de signo. Sed ad rem, inquit, non congruit. Rem autem exponit Sacramentum: Cur ergo fasces non congruerent ad Sacramentum, tanquam signum ad signum? Et Imperium ad fœdus cum Deo, tanquam signatum ad signatum? Non easdem, sed similes res requirit similitudo figuræ, & quidem in eo similes, quod est causa & ratio similis de utraque re locutionis. Sine hac similitudine rerum similitudo figuræ non consistit. Vt hic utrobique prædicatur signatum de signo, eodem figuræ genere, scilicet Metonymia: quia sicut fasces significabant & testabantur illi Imperium à populo Romano commissum esse, cui præferebantur fasces: neque propterea fuisset Consul Romanus, si quis præferendos sibi curasset fasces, non traditos à populo, sed potius tanquam reus majestatis, insaniæ & petulantiæ pœnas dedisset: Ita Spiritus Cœnæ significat & testatur, illum cum Deo confœderatum esse, & Sanguinis Christi, cui Deus hoc Symbolum tradit: neque propterea est Christi* κοινωνὸς, *si quis infidelis, cui Deus non dedit jus usurpandi hoc Symbolum, illud ad se rapiat, sed potius tanquam reus Corporis & Sanguinis Christi, prophanationis hujus pœnas sibi attrahit. Secùm ergo* Selneccerus *suo more pugnat, concedens figuræ similitudinem, & negans rerum, de quibus usurpatur, similitudinem. Sed vellet scilicet Sacramentum esse ejusmodi signum, in quo existeret res signata corporaliter, etiam extra usum, nempe sanguis in poculo, & esset propriè loquendo sumptio istius poculi novum Testamentum, hoc est secundum* Selneccerum, *oralis haustus Sanguinis Christi communis fidelibus & infidelibus, quod perinde est, ac si Imperium arripi à quovis potuisse dicatur cum fascibus. Congruit igitur exemplum ad rem & signum: quia sicut fasces sunt signum & testimonium Imperii, & propterea nominantur ipsum Imperium: sic Sacramentum est signum & testimonium Corporis Christi. Sed aliud est, inquit, Calix est sanguis Christi: Hic metonymia nulla est. Respondet* Philippus *in eodem loco ad Corinth. dicens:* Syntaxis apud Matthæum & Marcum alia est: Hic est Sanguis meus novi Testamenti: Nec subtiliter quærenda differentia. Hic est calix novi Testamenti, id est, ritus & pignus seu sigillum novi Testamenti. *Hæc ille. Et cur quæso hic non Metonymia esset? An non eodem prorsus modo sumptio hujus poculi est novum Testamentum, id est, communio Sanguinis Christi, quo vinum est sanguis? Certè calix pro vino sumitur per Synecdochin continentis pro contento. Vinum autem nomine calicis intellectum, nominatur sanguis Christi, vel sanguis novi Testamenti, vel novum Testamentum seu fœdus, id est, reconciliatio cum Deo, in sanguine, seu per Sanguinem Christi initum per Metonymiam.* 10. Sumptio propriè habet rationem Sacramenti in his qui sumunt fide. *Hic etiam erravit* Selnecceri *opinione* Philippus. *Erravit ergo & Paulus, qui dicit, Circumcisionem esse præputium in transgressoribus legis: Item, à prophanantibus Cœnam, non manducari Cœnam Domini. Erravit Isaias, qui dicit, Sacrificia impiorum fuisse quasi homicidia vel canum jugulationes. Errat etiam Confessio vel Apologia Augustana, quæ dicit, Sacramenta sine fide esse inanes Ceremonias, sicut verbum non acceptum fide est inanis sonitus: Et tamen verbum Dei non desinit esse verbum Dei, etiamsi ab infidelibus audiatur, qui nihil accipiunt, quod in eo promittitur credentibus, & offertur etiam non credentibus. Si ergo Sacramentum est verbum visibile, idem significans, quod promißio Evangelica; quomodo accipient res eo significatas non credentes id quod significatur? Ecce autem artificiosam* Selnecceri *glossam: sumptio scilicet salutaris, habet propriè rationem Sacramenti in sumentibus fide. Ergóne sumptio salutaris aliqua potest esse in sumentibus sine fide? Et sumptio salutaris alicubi impropriè Sacramentum dicitur. Aufer istas strophas. Sumptionem cum fide ait* Philippus *esse propriè Sacramentum: sumptionem sine fide non habere rationem Sacramenti, id est, non esse Sacramentum sine fide sumenti, quia est extra usum a Deo institutum: etiamsi impropriè dicantur impii Sacramentum accipere propter ordinationem divinam horum rituum: ad significandum id, quod in illis fideles sumunt. Sine fide, inquit, habet rationem Sacramenti ad judiciū & mortem.*

mortem. Quid audio? Hactenus didicimus Sacramenta esse signa & Sacramēta gratiæ: in fidelibus autem occasiones judicii & mortis: Iam Selneccerus *nos docet esse etiam signa & Sacramenta judicii & mortis. Atqui quod judicium & mortem affert, eo ipso non habet rationem Sacramenti. Addit & rationem: Nemo metiri debet integritatem Sacramenti ex nostra fide vel incredulitate. At Scriptura docet, integrum esse omnibus Sacramentum significatione & oblatione rerum invisibilium, non autem acceptione, nisi solis fidelibus. Quia promissio gratiæ, sive verbis, sive signis repræsentata, in qua etiam ipsius Christi communio comprehenditur, semper habet adjunctam fidei conditionem:* 11. Evangelium est prædicatio pœnitentiæ. *Castigat hoc dictum geminâ interpretatione: pœnitentiæ scilicet salutaris: quasi* Philippus *voluerit Evangelium docere pœnitentiam Iudæ. Addit, si Evangelium pro tota doctrina accipiatur, id est Evangelico Ministerio legis & Evangelii. Imo si propriè sumatur: Nam lex peccatori non facit spem veniæ: Evangelium autem peccatorem revocat ad Deum & docet conversionem. Arguit, inquit, Evangelii concio peccatum Ministerio legis per accidens. Imò arguit peccatum etiam per se in genere, dum omnes jubet in Christo justitiam quærere. Legis autem ministerio, singulæ peccatorum species arguuntur. Quin etiam in specie & per se accusat & damnat non credentes in Christum. Vtrumque enim est propria Evangelii vox:* Qui credit servatur, & qui non credit damnatur. *Etiam* Philippus *ait sic se declarasse. Quid igitur opus fuit hac censura?*

Hi sunt errores illi graves, propter quos Philippum Melanthonem *ex albo Theologorum expungit* Selneccerus: *Candidus autem Lector facilè intelligit, exceptis quibusdam de Libero arbitrio, & Prædestinatione languidius dictis, quæ tamen illi magis obscurant, in cæteris quæsitam potius, quàm inventam esse reprehensionis materiam. Et verè de illis dici potest, quòd in libris* Philippi *festucam, in suis ipsorum autem trabem non videant.*

Selneccerus denotatione falsarum assertionum in libro Concordiæ contentis

In notatione falsarum Assertionum, quas Neostadiani in Libro Concordiæ demonstrarunt, negat Selneccerus in Libro reperiri: quòd proprietate duarum Naturarum in Christi Persona essentiales, realiter utrique sint communes. Liber autem iste & Recitationes Selnecceri *nihil aliud continent, quàm confirmationem hujus Communicationis realis. Negat à Bergensibus Patribus deficiari Humanam Christi Naturam. Hoc autem apertissimè fit in Doctrina de reali communicatione Idiomatum. Nec cui omnipotentia tribuitur, eidem etiam tribuitur Deitas: cùm idem sit omnipotentia, quod Deitas. Negat in Concordia asseri, quòd Christus absque reali communione Idiomatum non sit Deus: Legatur autem eius affirmativa sexta de Persona Christi, & eius declaratio. Negat à Bergensibus in hoc libro dici, Nasci & mori realiter Deitati communicari. Damnat autem Liber docentes, in his propositionibus, Deus est passus, Deus est mortuus, tantum esse prædicationem verbalem, & non reipsa sic esse: hocque contendit realiter accipiendum esse de natura. Negat localitatem in hoc Libro Naturæ Humanæ adimi, cùm id per exaltationem manifestè faciat.*

Elector Saxoniæ removet Bibliorū versionē Tigurinā

Hoc ipso denique anno accidit, ut Elector Augustus *sacrorum Bibliorum Codicem Tiguri excusum in templo arcis Dresdensis reperiret. Id verò indignissimè ferens, eum inde afferri mandavit, & ipse manibus suis Lutheri versionem in locum eius reposuit, hac Protestatione in frontispicio Codicis Biblici manu suâ scriptâ:* Ich habe mich von jugendt auff zu der H. Biblia und der Augspurgischen Confeßion bekennet/ dabey gedencke ich auch mit Gottes hilff und genaden zusterben. Weil ich dann gesehen/ daß in meiner Hoffkirchen eine Calvinische Bibel vorhanden/ so M. Christianus Schütz vor sich/ und ohn mein vorwussen darein gebracht hat/ so hab ich solche herauß genommen/ und D. Martin Luthers version an die stelle selbst gelegt/ deßgleichen auch die Formulam Concordiæ, und habe das gnedige vertrawen zu meinem Sehlsorgern und Predigern/ sie werden sich/ als trewe Pastores, in lieb und einigkeit undersich jetz nun künftig erzeigen/ und die lehre/ dazu sie sich bißhero bekennet/ ihres höchsten vermögens/ und fleisses fortsetzen/ und sich nicht davon schrecken oder abhalten lassen/ so lieb ihnen ihrer Sehlen heyl und säligkeit ist: Actum Dresden den 12. Maii Anno 1581.

CAPUT XLIII.

Acta & scripta quædam anno 1582. de Formula Concordiæ edita.

Collatio Catholicæ doctrinæ de persona Christi eiusque Cœna cum disputatione Schmidlini editur.

ANno 1582. *in causa Eucharistica Bergensis Concordiam spectante ab orthodoxorum parte sequentes libri in lucem sunt, editi* Collatio Catholicæ & Orthodoxæ Christianorum fidei de Persona Christi & Sacra eius Cœna: cum disputatione Iacobi Andreæ habita Vuitebergæ Anno 80. *Neapoli Nemetum. Cùm enim maxima pars Ecclesiarum Germanicarum, & in iis docentium, ab Vbiquitatis novitate & multiplici absurditate abhorreret: variis verborum ambagibus, coloribus & involucris tectam & ornatam carnis Christi omnipræsentiam seu Vbiquitatem, sic in Concordiæ Librum Bergenses Patres intruserunt, ut minus exercitati in disputationibus & controversiis Ecclesiasticis, non omnes primo*

intuitu eam deprehendunt, imò quibusdam etiam persuadeatur, eam neque palam neque latenter in Concordia contineri. Sperarunt enim non sine ratione, si hæc sui dogmatis fundamenta, quæ in Libro Concordiæ jecerunt, obtinerent, nullo negotio se deinceps quæ vellent superstructuros. Hujus rei specimen & testimonium illustre sunt istæ Iacobi Schmidlini Theses: eas enim illo fine disputandos proposuit, ut eius doctrinæ, quæ in libro Concordiæ breviùs & involutius comprehensa est, plenior explicatio & declaratio essent, atque ita quicquid est novarum & absurdarum loquutionum in Concordiæ formula & aliis libris pro Vbiquitate scriptis, authoritatem obtineret. Hoc itaque periculum & obscurationis doctrinæ Christianæ, & majoris Ecclesiarum, distractionis, videntes viri quidam pii & docti in Ecclesiis Germanicis, qui veram Augustanæ Confessionis doctrinam sincere amplectuntur & constanter retinent, tamque opinionibus novis, & cum fundamentis Christianæ religionis pugnantibus, depravari ac deformari doluerunt ac deplorarũt, collatis operis hanc Antithesin & defensionem veteris & orthodoxæ Christianorum fidei, ad muniendos piorum animos adversus doctrinæ corruptelas, & concordiæ Bergensis illecebras & fucos Thesibus illis Schmidlini opponere voluerunt. Hunc enim laborem profuturum judicarunt primum iis, qui dogmatis Vbiquitarii persuasione occupati sunt ut re diligentius expensâ, & sententiis atque argumentis collatis, perspectâ illius doctrinæ falsitate, absurditate, & cum legitimè damnatis olim & repressis hæresibus cognatione ab ea sibi caveant. Secundò, illis, qui dogma quidem ipsum aversantur, sed librum tamen Bergensem ideò recipiunt, quia persuaderi sibi patiuntur ab hominibus aut versutis aut rerum imperitis, illud in libro non contineri, ut videant se consiliis artibus & dolis fabrorum Vbiquitatis deceptos, & inscios à vera & germana S. Scripturæ, veteris Ecclesiæ, & Confessionis Augustanæ doctrina, ad nova, & cum illis pugnantia commenta adductos esse. Tertiò, etiam illis, qui Concordiæ Bergensi, non subscripserunt, ut intelligant, se sibi & suis Ecclesiis eâ detrectatione rectè consuluisse. Ac denique ipsi quoque posteritati, quæ vagantium hac ætate errorum allegatione minus commovebitur, cum ex hoc & similibus scriptis cognoscet, quicquid peccatorum nostrorum culpâ evenerit, plurimos tamen fuisse in Ecclesiis, tam qui subscripserunt, quàm qui non subscripserunt Libro Bergensi, veritatis divinæ & salutaris Ecclesiarum Concordiæ amantes, qui animadversas has novas doctrinæ corruptelas nequaquam approbarint, sed solidè ac perspicuè refutarint, quantumvis aliquantis per adversariorum calumniis, & vociferatione ac dominatione tribunitia, pressa, sed non oppressa veritas fuerit.

Non adscripserunt autem sua nomina Authores hujus Refutationis, partim quia non tantùm asperrima odia & crudeles insectationes, sed etiam exiliorum & carcerum pericula intentant Vbiquistæ contra ipsos mutientibus; partim vero nec unius opera collecta est, nec illi sua tantùm, sed multorum piorum, honestorum & cordatorum hominum ex omnibus ordinibus, & omnibus Germaniæ regionibus, Confessionem Augustanam incorruptam amplectentium & assentium, unanimem sententiam, hoc scripto testatam facere voluerunt.

In lucem etiam prodiit Ioannis Balæi Theologiæ studiosi Examen Recitationum Nicolai Selnecceri de libro Concordiæ Admonitionem Neustadianam luculenter confirmantium, collectum in Academia Lipsica. Neapoli Nemetum. *Ioh. Balæi Examen Recitationũ Selnecceri.*

Edita est quoque Lamberti Danæi Demonstratio antithesis seu repugnantiæ thesium & doctrinæ Iacobi Schmidlini de Persona Christi, ex ipsis[illegible] illius thesibus collecta. Et quia hunc titulum Libro praefixerat Schmidlinus, Repetitio sanæ doctrinæ Martini Lutheri De Persona Christi in Præfatione ad Lectorem docet Danæus, istius repetitionis theses non ex Martini Lutheri, sed ex Martini Kemnitii libro De duabus naturis in Christo decerptas & ad verbum ferè descriptas esse, voluisseque specioso Lutheri nomine simplicioribus fucum facere. Deinde trecentas eius theses seu repetitiones dividit in has quinque Classes, nimirum, in Theses obscuras, falsas, ἀσυστάτους, ἀντιθέσεις, & ineptas. *Danæi refutatio thesium Schmidlini.*

Item, NOVA Vbiquistica de Bergensium Patrum monstro Concordiæ: in quibus tum Auctores, Confessio & Doctrina istius Libri; tum verò Symbola, Precationes, Epistolæ, adeoque varia Epigrammata Secreta, & Acta breviter & perspicuè continentur. Post paucos annos recusa sunt & multum aucta; hoc titulo: NOVA super nova novorum. Liber est facetissimus, qui multa in recessu secreta & abscondita habet. *Nova Vbiquistica.*

CVM Bremenses de refutatione suarum Ecclesiarum, abolitione reliquiarum Papatus, falsæque Doctrinæ de Persona Christi & Sacra Cœna Domini proximè elapsis annis sedulò ac diligenter in timore Domini deliberassent, Archiepiscopus eius dioeceseos toto ferè anno superiore non modo suis, sed etiam potentissimorum Principum Electorum, Saxonis & Brandeburgici, Iulii Brunsvicensis, Archipræsulis Magdeburgensis, Statum Circuli inferioris Saxoniæ, denique & Regis Daniæ minacissimis literis eos ab hoc proposito deterrere conatus est. Sub initium quoque veris hujus anni, legatos ex præcipuis istius diœceseos Ordinibus, adjunctis quibusdam consiliariis suis, Bremam misit, qui flagitarent categoricum responsum, Vtrum controversiam religionis *Refutatio Bremensis Ecclesiæ quam Episcopus impedire conatur.*

ligionis Bremenses judicandam sibi permittere vellent. Respondit autem Senatus graviter, editam jam, totius Ecclesiæ Christianæ judiciis subjectam esse Apologiam *Ministerii Bremensis, rem ipsam quoque, de qua controvertatur, pertinere non ad unum & alterum, sed ad omnes Status Confessioni Augustanæ addictos, quibus præjudicium fieri minimè debeat. Præterea inter majores Archiepiscopi & Bremensem Rempublicam, statim sub initium repurgatæ Doctrinæ Evangelii, ita convenisse, ut Religionis nomine neutra pars alteri litem moveat. Senatum quoque longi tēporis præscriptione usurpasse constituendi Ministerii pro ratione atque necessitate suarum Ecclesiarū. Ac tempore belli Germanici obsidionē tolerare maluisse, quā Imperatori Carolo V. potestatē Religionis in Urbe mutandæ. Hunc ipsum Archiepiscopum, quem homagium ei præstaretur ante biennium, confirmasse literis publicis omnia jura & immunitates Reipublicæ Bremensis, quum quidem jam diu ab aliquot annis durasset controversia, cujus cognitionem hoc tempore præter jus & æquum ad se transferre vellet: de qua ne quidem Verbo ulla tum postulasset, neque si postulare ausus fuisset, quicquam impetrare potuisset: Nunc etiam incitatum ab adversariis, simul & actorem judicem esse velle, & præjudiciis malis, atque adeò ante cognitionem causam ipsam curare, quæ nullo jure ad ipsum pertineat: Doctores & Ministros Ecclesiæ Bremensis habere ipsum pro anathematis & hæreticis, qui prorsus non sint ferendi, ut facilè intelligi queat, quo res evasura sit, si potestas judicandi de ipsis permittitur ei. Hac de re sic quidam ad amicum etiam scripsit:* Soli Bremenses vicini nostri aperire oculos ad veritatem cœperunt. Sed Deus bone quanti fremitus & quàm graves minæ in vicinis aulis audiuntur. Incitat vicinos omnes Archiepiscopus, eosque ad comprimendum in prima flamma incendium hortatur. Itaque nuper missis ad Senatum Bremensem literis, abducere eum à suscepta veritatis cognitione conati sunt: Archiepiscopus quoque causæ cognitionem sibi permitti postulavit: sed respondit Senatus constanter & animosè, & causam, quæ communis sit omnium Augustanæ Confessionis sociorum, non nisi in Synodo legitima dijudicari petiit.

Hoc responso accepto, quum & Ordines dioceseos illius disertè testarentur, non se adduci posse, ut adversus Bremensem Rempub. arma moveant quievit sanè Archiepiscopus, neque ex eo tempore adversus eos de causa Religionis quicquam scripsit amplius.

D. Pezelius hortatur Senatum Bremensem ad reformationem cultus externi divini, qui libenter ei assensit.

Interea verò, dum post editam Ministerii Bremensis Apologiam*, mediocris Ecclesiæ ille tranquillitas affulsit, non destitit* D. Christophorus Pezelius *hortari collegas & Magistratum suum, ut cum puritate Doctrinæ, quam hoc quidem tempore liberè sonabant de controversis articulis, conjungeretur etiam puritas externi cultus divini. Non resistebat Senatus. Itaque in suo templo inchoavit ritum Fractionis panis Eucharistici: quod exemplum postea, urgente & instante ipso, tandem collegæ quoque eius secuti sunt, primatibus plerisque in magistratu assentientibus. Mox etiam articulos certos, ἐυταξίαν Ecclesiasticam pertinentes, amplissimo Senatui exhibuit, quibus petitum inter alia fuit, ut pastores, in pagis jurisdictioni Senatus subjectis, ad Conventus Ministerii Urbis adesse juberentur, ordo eleemosynarum certus constitueretur, ratio legitima dijudicandarum controversiarum Matrimonialium conscriberetur, administratio Baptismi, nullis temporibus certis hactenus, & quidem extra cœtus Ecclesiasticos peracta, in dies illos transferretur, quibus propter conciones sacras frequentes cœtus in Ecclesia sint, & Exorcismus in eo aboleretur: denique idola & imagines, quæ passim adhuc in templis erant reliquæ semel amoverentur omnes magistratus authoritate & jussu, sine tumultu. De his atque aliis articulis bona ipsis à Senatu spes facta fuit, & brevi pòst reformatio inchoata & feliciter ad finem perducta est.*

Iodocus Glaneus Bremensium reformationē indignè fert.

Erat eo tempore Iodocus *Glaneus Minister in urbe Bremensi, qui hanc Reformationem, in primis verò abolitionem Exorcismi, fractionem panis, & similia, ægerrimè indignissiméque ferebat, ideoq; apertum & periculosum schisma in urbe Brema committens, infantē suam intra privatos parietes à peregrino Pastore baptizari voluit, in contemptum reformationis & Symmystarum suorum. Cumque ille promitteret, se in Colloquio comprobaturum reformationem illarum non ad regulam Verbi Dei institutam esse, Magistratus Bremensis Colloquium instituit. Nihil autem aliud magis tum à Magistratu, tum à designatis Collocutoribus petitum fuit, quàm ut, non dico disputare, sed amicè tantùm conferre vellet* Glaneus*, adductis quos & quot optaret amicis ac fautoribus suis civibus. Sed tergiversatus semper est metuens casses, quibus irretiri posset. Tandem etiam vocati sunt peregrini, viri docti & celebres qui ei assisterent, idque liberali & amicà Magistratus sumptu & invitatione. Sed neque hoc successit, non Bremensium culpâ, ut* Hamelmannus *calumniatus est, detrectatione eorum, qui vocati fuere.*

Pezelius scribit contra Hamelmannum

Inter hæcquoq; D. Pezelio confligendū fuit cum Hermanno Hamelmanno, *& responsio ad eius calumnias & mendacia ab eo edita est, hoc titulo:* Warhaffte und bestendige erzellung / was sich mit den vertriebenen Wittenbergischen Theologen anno 1574. von wegen der donahls von ihnen wiederwertigen newgestelten Torgischen Artickeln vom handel deß H. Abendmals / begeben und zugetragen / ꝛc. *Ex hoc scripto Lector intelligit*

intelligit novum genus sævitiæ, quo Pezelius *unà cùm Collegis suis in Conventu Torgensi anno* 74. *circumventi fuerunt, Historiam ferè integram illarum actionum, sed breviter complexus est: sic tamen, ut magistratui parcens quæ ad politicas insidias & injurias pertinent, deditâ operâ silentio præterierit.*

Bremenses propter reformationem accusantur in Halberstadiensi cõventu.

Reformatione autem Bremæ factâ, eo modo quo flagitata fuerat, anno 82. *circa veris principium graviter accusati sunt Bremenses in Conventu Halberstatensi apud Ordines Circuli inferioris Saxoniæ à legatis Archiepiscopi, quòd Calvinismus magis magisque in eorum urbe invalescere, Lutheri Catechismus in Scholis & templis removeri, & statua ejici dicerentur, quæ illi summi criminis instar protulerunt, quibus aperta etiam mendacia addita fuerunt, de multis millibus infantium non baptizatorum in urbe deque Communione privata abolita prorsus: & Archiepiscopum non consilio tantùm, sed etiam auxilio totius provinciæ petere juvari in comprimenda civium audacia indicarunt. Responsum est autem illis, rem tam arduam non esse tentandam bello, nec turbandam propterea Rempublicam, quòd in uno vel altero Doctrinæ Articulo se dissentire à vicinis dicerent Bremenses, sed id potius agendum, ut quod Bremenses toties petierint, causa cognitio, convocatâ Synodo, instituatur, audita utraque parte, quid ex usu sit Reipublicæ decernatur. Cumque non alieni esse ab hoc consilio superioris Saxoniæ Principes videantur, ad quos non minus quàm ad sese moti belli pericula pertineant, sibi videri, ad hos, atque inprimis ad Electorem* Augustum *scribendum hac de re, & ut Synodus aliqua per Germaniam indicatur, postulandum esse. Forma etiam epistolæ, ad Electorem mittendæ à* Iulii *Brunsvicensis Cancellario, de cæterorum consensu mox concepta est: de qua tamen inter Principes & Ordines provinciæ deliberatum fuit variantibus hinc inde sententiis, & plerisque Synodi nomen exhorrescentibus.*

Bremenses respõdent publico scripto ad accusationes & calumnias.

Supra dicta verò calumniæ & mendacia Bremensibus Theologis necessitatem attulerunt, brevi scripto, ut legi facilius ab omnibus posset, tum de aliis, quæ ipsis objiciebantur, sese purgandi, tum de statuis & imaginibus, quid in controversia positum sit & quo modo ac ordine ex templis sublatæ essent: nempe, absque omni tumultu, & magna Ecclesiæ suæ parte assentirent, nisi quòd ex civibus ii, qui alioquin in genere doctrinæ dissidebant ab ipsis, Flaccianis addicti, & cœtus orthodoxorum Ecclesiasticos in urbe vitare solebant, rem omnem exponendi integrè. Profuit eius, quanquam brevis lectio plurimum, non modo ad mitigandos Ordines præcipuos Saxoniæ, sed etiam ad redarguendos & pudefaciendos adversarios.

Paulo etiam ante hæc tempora Iacobus Schmidlinus *sub nomine Vuirtenbergicorum Theologorum Confutationem* Apologiæ *Bremensis Ecclesiæ Ministrorum edidit, in qua cantilenam antiquam canit: accusat enim eos potissimùm, quòd de Persona Christi, non juxta Verbum Dei, sed juxta Nestorii doctrinam sentiant quòd de Baptismo contra Sacras Scripturas & Augustanam Confessionem doceant: quòd in Cœna Domini veram Corporis Christi præsentiam negent: quòd non expresse suam sententiam de Electione & libero Arbitrio declarent.*

Schmidlinus oppugnat Bremensium Apologiam

Bremenses refutant Schmidlini calumniis.

Huic verò libro opposuerunt gravissimam responsionem anno 83. *Bremenses Theologi hoc titulo:* Refutatio vanissimæ Confutationis Iacobi Schmidlini, nomine Vuitenbergensium Theologorum evulgatæ, adversus veram & Christianam Apologiam Ministrorum Ecclesiæ Bremensis, ante sesquiannum editam, in qua summa audacia, doli, fraudes, imposturæ, temeritas ac impudentia Iacobi Schmidlini deteguntur.

Bremenses copiosiorem refutationem contra Schmidlinũ edunt.

Quia verò in hac sua Refutatione non ad omnia & singula, ut necessitas postularat, propter instantes nundinas Francofurtenses respondere poterant Bremenses Theologi, ideò sequentibus nundinis aliam copiosiorem ediderunt, cui hunc titulum præfixerunt: Responsio Ministrorum Verbi Dei in Ecclesia Bremensi, ad Iacobi Schmidlini, sub nomine Vuirtenbergicorum Theologorum, editam vanam ac falsam Confutationem Apologiæ Bremensium Anno 1581. Mense Iulio evulgatæ, de Persona, & duabus Naturis in Christo, itemque de Cœna Domini: ex qua pacis amans Lector intelliget, utrius partis scripta Prophetarum, Apostolorum ac Patrum Doctrinæ magis sit consentanea. *Ediderunt autem hoc scriptum, tum propter vicinos Saxones, tum domesticorum, quos intra urbem habeant, hostium causâ, quibus magno numero* Schmidlinus *exemplaria sui scripti obtruserat.*

Synopsis Bremensium refutationis

Addiderunt huic Refutationi idem Bremenses Theologi Σύνοψιν *seu Indicem, qui scripti prolixioris & ideam & usum prima statim fronte ostenderet: Nempe,* 1. *Quæ sit Doctrina Ministrorum Ecclesiæ Bremensis de Persona Christi & Sacra Domini Cœna.* 2. *Quibus calumniis à* Schmidlino *injustissimè onerentur.* 3. *Quæ paradoxa & absurda iste ipse defendat ac propugnet.* 4. *Vt ambiguè ac subdolè scribat & loquatur.* 5. *Quibus argumentis utatur in propugnanda Vbiquitate.* 6. *Vt corrumpat falsis suis glossis & interpretationibus multa Scripturæ loca & Patrum testimonia* 7. *Quibus contradictionibus sese involvat. Liber est utilissimus ex quo tota* Schmidlini *& Vbiquitariorum Theologia cognosci potest: & quod mireris, Hamburgæ publicè venditus fuit. Nam quia superiori anno Typographus Bremensis jussus fuerat ex ea urbe auferre exempla-*

exemplaria prima Apologiæ *Bremensis, magistratu incitato ab hierophantis Ecclesiæ illius qui toti Flacciani erant, cives Hamburgenses obmurmurantes ei decreto, palàm questi fuerant adimi sibi jus cognoscendi momenta controversiarum, de quibus ex suggestu nil nisi anathematum fulmina audirent quotidiè. Metuentes igitur Theologi majores turbas apud suos, & fremitum civium, non ausi sunt jam impedire exemplarium scripti Bremensis recentis distractionem. Quanquam convicta fuit ipsorum conscientia, ne tamen Deo & veritati gloriam dedisse viderentur, tali effugio usi sunt, non tam ad ipsos, quàm ad* Schmidlinum *Apologiam Bremensem pertinere, & se indignari, quod se ipsorum certaminibus immiscuerit ille, nec se gratias illi agere, quòd contra Bremenses hoc modo scripserit.*

Ex aula Archiepisc. Bremensis data fuit occasio Tubigensibus scribendi cōtra Bremenses

Porrò ex relatione fide dignorum hominum constabat Bremensibus, ex ipsa Archiepiscopi sui aula occasionem datam esse Tubingensibus contra se aliquid moliendi. Nam edito primo illorum scripto, censuram de eo Archiepiscopus petiit trium Academiarum, Helmstadiensis, Tubingensis & Marpurgensis. Helmstadienses inter quos primarius fuit Hesshusius, *in articulo de Cœna potissimum sententiam Bremensium oppugnavit, sed non permisit eis Princeps Iulius Brunsvicensis ut Rapsodiam illam ederent. Marpurgenses* Landgravii Vuilhelmi *operâ, prorsus ab insectatione scripti Bremensis abstinuerunt. Tubingenses manu scriptam invectivam suam potius quàm refutationem Archiepiscopo miserunt: postea verò, non expectato illius jussu, typis illam evulgarunt.*

Pasquillis lusis adversus Bremensē reformationē nem quibus rithmos etiā opposuerunt.

Pasquillis etiam adversus Bremensium reformationem in vicinia luserunt, quibus more Schroppii *Abbatis Doctrinam eorum cum Philosophia, Alcorano & Thalmudicis figmentis contulerunt, & odiosa* Berengarii, Zuinglii, Oecolampadii, Carolstadii *&* Calvini *insectatione invisos eos imperitis reddere conati sunt. His etiam Bremenses rithmos Germanicos opposuerunt, quibus Ecclesia sua introducitur sermonem conferens cum Ecclesia orthodoxa omnium locorum & temporum, & cum Apostolis ac Christo ipso, qui eandem cum ipsis doctrinam tradiderint.*

A multis civibus Bremensibus sinistri rumores de Theologis Bremensibus spárguntur. Vera causa odii erga orthodoxos Bremensis.

Quin etiam à quibusdam Civibus Bremensibus Flaccianæ factionis, & ad vicinos Ordines, & in ipsam aulam Archiepiscopi, multi sinistri rumores de eius urbis orthodoxis Theologis sparsi & propagati sunt: quos tamen non tam Religio, quam prætexuerunt suo zelo, quàm memoria rerum ante annos plures quàm viginti gestarum in causa Domini Alberti Hardenbergii, *ad odium contra eos exstimulavit. Impetraverant illi circiter annum 61. ab* Hesshusio, Musæo *& id genus Theologis, quos Pastores tum habebant, incitati, decretum Ordinum inferioris Saxoniæ, quo jubebatur* Hardenbergius *urbe Bremensi excedere, qui in templo Cathedrali concionatoris præcipui officio fungebatur, non aliam ob causam, quàm quòd Calvinianus esset: quòd nomen apud Saxones inprimis, inde usque à renovato certamine Sacramentario per* Vuestphalum *Hamburgensem, summi probri & criminis loco & habitum fuit hactenus, & adhuc hodiè apud imperitos habetur.* Hardenbergius *ergo, cùm tranquillitatis publicæ studio, & ut decreto illi pareret, in exilium abjisset singulari Dei judicio factum est, ut anno mox sequente,* Daniele Burenio, *qui favebat causæ* Hardenbergii, *eique in Comitatu Brunsvicensi Patrocinio suo affuerat, ad gubernationem consularem evecto, primarii illius adversarii sponte ex urbe aufugerent, hoc unum causati, non satis se tutos esse intra urbem propter fremitum vulgi, indignissimè ferentis ejectionem* Hardenbergii, *&* Danielis *Consulis authoritatem & potentiam, qui totus, ut ipsi loquebantur, Calvinianus esset. Etsi autem foris apud Civitates maritimas, apud Ordines Saxoniæ inferioris, denique & apud* Ferdinandum Imper. *& hujus successorem* Maximilianum 2. *Omnia in perniciem patriæ moliti fuerunt profugi isti, inter quos erant Consules 3. & Senatores 17. tamen controversia ista eum tandem finem sortita est, ut præcipuis Statibus Imperii intercedentibus, & authoritate Cæsaris, formula quadam compositionis, quæ vocatur* Recessus Verdensis, *sancita sit anno 68. quâ turbulenti quidem ex profugis, in perpetuum exclusi urbe fuerunt: cæteri certis conditionibus intra urbem recepti, ita quidem, ut novo juramēto urbi obstringerentur, & qui in munere publicò fuerunt antea privati deinceps viverent: Qui verò absentibus illis in Senatum allecti essent, eam dignitatem retinerent: In religione autem nihil introduceretur pugnans cum Augustana Confessione, Francofurtensi Recessu, Lutheri Cathechismo & Agenda Bremensi. Quæ duo postrema capita diutissimè ἀφορμὴν adversariis domesticis præbuerunt undique calumniis orthodoxos deformandi apud vicinos Ordines, quorum plerique etiam à mentione Calviniani nominis abhorrebant: ἄνοι verò latens in animis adversariorum hoc Vergiliano versu continetur;* Manet altâ mente repostum, *amissio nimirum dignitatis pristinæ, & odium adversus magistratum. Sed benedixit tamen Deus Ecclesiæ Bremensi, ut ab aliquot jam annis magis magisque lux veritatis in ea emicuerit, cujus liberam Confessionem hodie Dei beneficio Ministri eius habent tum in Concionibus publicis, tum in scriptis, quæ contra hostes defendendæ veritatis causâ subinde maximo cum fructu edunt.*

Edidit quoque hoc anno Iacobus Schmidlinus *Admonitionem brevem de* crimine Stellionatus *Schmidlinus.*

edit librum de crimine Stellionatus Calvinistarum.

lionatus Calvinianorum, *quo Iesuitas in suam societatem rapere, & Doctrinam Lutheri de Persona Christi, & Sacra Cœna, illorum authoritate opprimere conentur. Ediderant Iesuitæ Ingolstadienses anno* 1564. *Disputationem de Majestate hominis Christi, ad normam veræ piæque doctrinæ per Theses explicatam, adversus impias* Iacobi Schmidlini *Theses Tubingæ olim propositas. Ac duplicem ordinem Thesium posuerunt, ut primùm haberet Lector totius negotii hujus, quòd plerisque obscurum videtur, necessariam explicationem: deinde verò, ut de* Schmidlini *ineptiis, imò, ut ipsi loquuntur, aperta & horrenda impietate, boni omnes rectius judicarent. Quare Theses alias explicatorias, alias confutatorias fecerunt. Hæ Theses, ut orthodoxæ anno* 71. *Vuitebergæ, consilio orthodoxorum Theologorum, qui tum ibi docebant, & jussu Rectoris secundò excusæ sunt, & tertiò etiam Genevæ recusæ, ut omnes, nullo pravo præjudicio fascinati homines, hinc intelligerent, Deum, pro immensa sua misericordia, etiam in densissimis Papatus tenebris veram doctrinam de præcipuo Christianæ fidei Articulo, nempe, de Persona Christi sartam tectamque conservari voluisse. Hoc verò indignissimè tulit* Schmidlinus *intelligens videlicet, impiam suam de hoc articulo doctrinam, non solùm à Calvinianis, sed etiam à Papistis, imprimisque à Iesuitis, quos illi in hac causa in societatem traherent damnari & gravissimè confutari. Non animadvertit autem, vel saltem animadvertere dissimulat, se, magna cum contumelia Dei, cum ingenti dedecore incommodo & detrimento Ecclesiæ Christi, in societatem suam rapere veteres hæreticos; puta Marionitas, Manichæos, Nestorianos, Eutychianos, Apollinaristas, Arrianos, Monothelitas, Iacobitas & similes alios, suosque tetros errores & horribiles blasphemias istorum argumentis propugnare ac defendere, Ingens saltem noxa, & plusquam capitale crimen est* Schmidlino, *quòd orthodoxi, quos per calumniam Calvinianos vocat non simul cum paleis, triticum etiam abjiciunt, ac non exemplo istius Agyrtæ, & sociorum illius, cæco odio personarum, rectè & piè dicta superbè aspernantur; & temerè condemnant. Iudicent autem omnes sani & prudentes, an Calviniani quos sic vocant, cum Iesuitis; ideò meritò potuerint, aut debuerint ab isto accusari aut damnari, quod in suis disputationibus ac scriptis simul & conjunctè repetant & inculcent orthodoxam de Persona Christi Doctrinam cujus cùm omnes Ecclesiæ & Scholæ quæ hactenus Augustanam Confessionem sunt amplexæ, tum* Lutherus *ipse se approbatorem & sectorem esse, manifestè testatus est: quemadmodum liquidò ex Augustana Confessione, eiusdem Apologia & Smalcaldicis Articulis, ut complura alia illustria argumenta non atingam, apparet. Si istis in Ecclesia recens exortis Pontificibus, non parùm inclementioribus ipso Pontifice Romano, pro universali dominio, quòd sibi ambitiosè pariter ac impudenter in omnes Ecclesias & Scholas reformatas, imò in totam Ecclesiam orthodoxam vendicant & usurpant, non ex sese, sed ex ipsis personis æstimanda veritas videtur, ut verum esse perhibeatur quod docent, quos ipsi probant & amant, falsum verò quod ab illis traditur, quos peius cane & angue, ut dicitur, oderunt & aversantur: Quid tandem constanter verum aut falsum poterit prohiberi? in quo tutò poterunt quiescere piæ mentes? Verum in tali conatu & actione parum memor est* Schmidlinus *cum suis gregalibus eorum, quæ passim in Mose & Prophetis leguntur, qui suam doctrinam non ex suis, aut aliorum personis, sed à solo authore Deo commendant.*

Respondent etiam Ingolstadienses Iesuitæ pro se & Calvinianis Schmidlino *ad hunc modum:* Quid nobis, *inquiunt,* succenset adhuc Schmidlinus, quòd etiam alicubi cum Zuinglianis consentiamus? quasi verò nihil norint aut habeant ex doctrina Christiana. At habent sanè, cur Ubiquitatem & plura Schmidlini figmenta magnâ vi refutent, & arguant, habent quod in Brentiana Schola desiderent & detestentur. *Item,* Oppugnant Zuingliani, & verè quidem oppugnant Ubiquitatem Schmidelinam Corporis Christi: faciunt utique, quod Catholicos facere oportebat: nec gravatè illis consentimus, ubi rectè docent.

Iesuitæ Schmidlino respondent pro Zuinglianis.

Hoc ipso quoque tempore Archiepiscopus Coloniensis Gebhardus Truchsessius, *Archiepiscopatum suum ab idolomania aliisque erroribus Papisticis repurgare instituerat. Bonnam igitur statim Vbiquitarii, inter quos* Hosiander *antesignanus erat, confinxerunt, ut Archiepiscopo dogmata sua Vbiquitaria obtruderent, & ad Calvinianos damnandos, exstirpandos, exterminandosq; impellerent: Etsi verò Principum Protestantium, inprimisque Electorum studia benevolentiam retinere conaretur Archiepiscopus, tamen quòd verâ & orthodoxâ doctrinâ illuminatus esset, quidvis potius pati paratum se esse apertè profitebatur, quàm ut vel Vbiquitati, vel Ecclesiarum Orthodoxarum Condemnationi subscribat. Principum igitur Evangelicorum omnium, etsi initio toti essent in promovendo negotio reformationis hujus, tamen ad solam Calvinismi, cui addictus videbatur Archiepiscopus mentionem, studia deferbuerunt, excepto Palatino* Iohanne Casimiro. *Accedebant sacrificulorum & Vbiquitariorum persuasiones, satius esse Papatum sartum tectum conservari, quàm Calvinismum introduci: hoc enim Calvinismum prorsus everti, & in Mahometismum converti: quod crediderunt Principes. Interea* Bavarus *Leodiensis Episcopus rerum potitur: Truchsessius*

Vbiquistæ impediunt Coloniensem reformationem.

sedibus

sedibus suis eiicitur & fit extorris.

Providentiæ & Protectionis divinæ evidentissimum exemplum.

Hic temperare mihi non possum, quin abscribam historiam, licet huc non pertinentem, quæ hoc tempore, hocque bello accidit, tanquam providentiæ & protectionis divinæ evidentissimum exemplum. Bonnâ perfide à militibus traditâ, & per proditionem ab Hispanis captâ, inter alios comprehensus quoque est M. Ioannes Northusius, *Thuringus quidem, sed orthodoxus, qui tempore obsidionis Bonnæ Evangelium docuerat. Is* 27. *Ianvarij anno* 84: *vesperi ex carcere ad præfectum Hispanum adductus est: à quo cum crimen læsæ maiestatis in Cæsarem ipsum & Bavarum Episcopum Electorem, & hæreseos ac defectionis ab Ecclesia Romana ei obiecta essent, rogatus est tandem, Num abiectâ & eiuratâ hæresi ad Romanam Ecclesiam redire vellet? Cumque impunitate promissâ, ac magnâ spe honorum & dignitatum oblatâ, constanter ille in agnita veritate perseveraturum se affirmaret, tandem colligatis manibus pedibusque quàm arctissimè, è telonio, quod est ad præterfluentem Rhenum, in profundum Rheni gurgitem præcipitatus est. Ibi miser ille undis jactatus, desperatâ iam vitâ, sensit dissolvi funiculum, quo manus pedibus alligatæ erant. Postea cùm vi fluminis cuidam fractæ navi allideretur, ibidemque aliquandiu hæreret, vincula manuum admorsa dentibus, quantum potuit dissolvit, atq; tum, cum melius sperare inciperet, pedicas sibiipse manibus suis, quantumuis frigore rigerent, ademit. Ita in mediis undis Rheni servatus, & ex flumine egressus, præsidiarios milites, qui in statione passim collocati erant, latere non potuit. Sed dissimulato nomine & fortunâ istâ, sese in quodam pago superiore in flumen incidisse finxit, & à militibus vestem (nam præter caligas & interulam misero nihil reliquerant) ne frigore nocte illâ enectus periret, petiit. Milites ergo, qui quid actum esset in telonio ignorarunt, stragulum quoddam detritum ei donarunt, quo ille involutus, & aliquot excubias, quæ in agro & pagis vicinis dispositæ erant, præteriens, antelucano tempore Coloniam venit. Vbi, vix ægre in urbem intromissus, per tres septimanas latitavit in ædibus fidelium: quum quidem à Senatu urbis, jussu Bavari, solicitè ad novum, opinor, balneum, inquireretur. Tandem in equo unà cum ministro Præpositi Vvitgestenii ex urbe & insidiis evasit. Hanc historiam, quam prodest notam esse quàm plurimis viri fide dignissimi recitare Northusium audiverunt. Multi eam boni ominis loco acceperunt, quibus exemplum hoc providentiæ divinæ, editum in conservatione Ministri Ecclesiæ, spem non dubiam fecit, etiam Ecclesiam armis Pontificiis vexatam ad Rhenum, evasuram tandem. Nam, juxta illud,* Tingitur uter aquis, sed non fas mergier illum.

CAPVT XLIV.

De Apologia Erfurtensi pro Libro Concordiæ: ejusque Censuris, cùm aliorum, tum maximè QVEDELBVRGENSIS Conventûs: deque eiusdem editione & erroneis dogmatibus.

Electores Theologi Erdfordiæ ad Cadum vinarium, ob conscriptionem Apologiæ pro libro Concordiæ.

QVÆ *res fecit, ut superiore anno* Nicolaus Selneccerus *librum Recitationum suarum pro Libro Concordiæ in lucem ederet, eoque Neustadianam inprimis Admonitionem refutare conaretur; eadem etiam reliquos Concordiæ libri Patres ac genitores permovit, ut de scribenda publicandaque* APOLOGIA, *& adversariorũ: Neustadianorum maximè, Anhaltinorum & Bremensium refutandis (ut vocarunt) calumniis vehementer laborarent. Iussu itaque trium Electorum, tres Theologi* Kirchnerus, Selneccerus *&* Kemnitius *superiore hyeme anni* 81. *Erfordiæ in diversorio ad Cadum vinarium* (zum Weinfaß) *vocato, convenerunt, ubi multis septimanis unà fuerunt, deliberantes primò, de Apologia opponenda adversariorum scriptis, defendi libri Bergensi causâ. Deinde distributis inter se operis, & scriptis adversariorum examinatis, grande volumen confecerunt, in quo non solum nominatis jam adversariis respondere conati sunt, sed etiam in Danæo, Ambrosio Vvolfio, & aliis aliquot Theologis exagitandis multas paginas consumpserunt, confectumq; aliis Ordinibus Augustanæ Confessionis, ad revidendum liberéq; censendum, sicut ipsi in Præfatione Voluminis scribunt, miserunt.*

Lipsenses, Magdeburgenses, &c. quid desiderarint in Apologia.

In Censuris Lipsensium, Magdeburgensium & aliorum, querebantur alii, multas supervacaneas repetitiones in Apologia, & contra multa necessaria omitti: Alii monebant, multa malè poni, & malâ fide recitari, & syllogisticè singula adversariorum argumenta repetenda & examinanda esse. Item, ponderandum diligentius, an simpliciter verum sit illud axioma, Christum omnia omnipotentiæ suæ opera, per suam Humanam Naturam operari? &c.

Rostochiensium, Megapolitanorum, &c. censuræ & judicia de Apologia.

Rostochienses & Megapolitani Theologi prolixitatem etiam & ταυτολογίας Apologiæ reprehenderunt, ejusque fabricatores criminis falsi in citandis non modo adversariorum, sed etiam Patrum dictis arguerunt. Multa pro orthodoxis ad causæ eorum defensionem attulerunt. Non multùm ad Patres provocandum monuerunt, quòd pro adversariis plurimùm faciant. Bergensem librum non obscurè vellicarunt: Tropum etiã in Cœnæ verbis admittendum confirmarunt. Inprimis autem admonuerunt eos, quòd generalis

Vbiquitas in libro Concordiæ nusquam contineri, sed ei affingi in Apologia dicatur: adductisque ex libro Concordiæ quinque testimoniis generalem & absolutam Vbiquitatem in eo contineri expressè ostenderunt, ac proinde vt ista corrigerentur in Apologia suaserunt, nisi authores Apologiæ aperti mendacij conuinci vellent.

Verba eorum hæc sunt fol. 24. Die *Apologia* sagt *fol.* 11. *fac.* 2. das Christlich Concordibuch gehe eigentlich und allein und nicht weiter/ dann auff die *præsentiam totius Christi in Ecclesia & Sacramentis.* Item/ daß die *Generalis Vbiquitas* werde dem Concordibuch angedichtet. Nun ist ia im Concordibuch dieses augenscheinlich und derhalben vnlaugbar/ daß die *Generalis Vbiquitas Corporis Christi,* daß Christus auch nach seiner Menschheit/ und mit seinem leyb allenthalben sey/ wo Gott ist/ in etlichen vnderschiedenen örtern außtrucklich/ im Concordibuch auch gesetzt und bestetiget wirdt/ als nemblich *fol.* 313. *b.* So muß folgen/ daß Christus auch nach der dritten vber natürlicher weyß sey/ und seen müsse allenthalbene/ wo Gott ist/ und alles durch und durch voll/ wo du kanst sagen/ hie ist Gott/ da must auch sagen/ so ist Christus der Mensch auch da/ und wo du ein ort zeigen wurdest/ da Gott were und nicht der Mensch/ so were die Person schon getrennet.

Item/ Nein Gesell/ wo du mir die Gottheit hinsetzest/ da mustu mir auch die Menschheit hinsetzen/ sie lassen sich nicht sondern.

Fol. 3. *fac.* 2. Wirdt auß Lutheri grossen Bekanntnus ein langer *locus* abgeschrieben/ da für diesen worten (Meine gründe darauff ich stehe seind diese) außtrücklichen die Proposition gesetzt wirdt/ daß er geschrieben habe/ daß der leyb Christi allenthalben sey. Solches erweiset er bald mit folgenden vier gründen/ die im Concordibuch erzehlet/ die in D. Luthers Bekandtnus außtrücklich zur Bestetigung *Generalis Vbiquitatis* gesetzt werden.

Item fol. 302. Du must das wesen Christi/ so mit Gott ein Person ist/ eben so tieff und nahe in allen Creaturen setzen/ als Gott darinnen ist. Dann er ist ein vnzertrennte Person mit Gott/ wo Gott ist/ da muß er auch seyn/ oder unser Glaub ist falsch.

Dieweil nun das Concordibuch so offt und außführlich/ an etlichen vnderschiedlichen Orten/ die *Generalem Vbiquitatem* öffentlich bekennet und verthädiget/ so werden ia die wort in der *Apologia fol.* 117. daß das Concordibuch eigentlich und allein nicht weiter/ dann auff die *præsentiam Christi in Ecclesia & Sacramentis* gehe/ und das dem Concordibuch dia *Generalis Vbiquitas* angedichtet werde/ müssen geändert und außgelassen werden/ wo nicht die *Apologia* in einer öffentlichen vnwarheit sol ergriffen werden.

De Patribus ad quos non multùm prouocare debeant, quod pro se non faciant, sic scribunt pagina 14. So wirt also gewiß und ewig wahr gesetzet/ das *fol.* 36. gantz in zweifel gesetzet wirdt/ als daß man nicht gewiß ist und dargeben köndte/ Ob Christi leib im Himel vmbschrieben sey.

Daß sie auch 53. *fol.* setzen/ daß die *Aduersarij* mit keinem beständigen können oder sollen auß den *Patribus* erzwingen/ daß sie den leib Christi auß seinem heiligen Abendmal/ daß hie auff erden gehalten wirdt/ außschliessen/ das wissen die Apologien verfasser/ daß die Widersächer den Spruch *Augustini in Psalm.* 98. Non hanc carnem, quam videtis, manducaturi estis, neque hunc sanguinem, quem fundent, qui me crucifigent, bibetis, *&c.* Vnd andere viel/ so fast vnzehlichen/ anziehen/ da sie *Panem Cœnæ Domini* nennen *Signum, Figuram, Similitudinem, Symbolum, Imaginem Corporis Christi; quòd alibi expressè dicunt* Iam non est in terra, sed in cœlo, *&c.* Derhalben vielicht rahtsamer were/ nicht also sehr sich auff die *Patres* zuberuffen/ *etc.*

De TROPO *in verbis Christi admittendo, his verbis Apologetas monuerunt:* Vom heiligen Abendmal wirdt mit vielen blettern gehandelt/ daß der eigentliche natürliche verstand der hauptwort deß Sacraments (Das ist mein Leib/ das ist mein Blut) nach dem buchstaben zubehalten/ und kein FIGVRA in den selben worten zu zulassen sey/ wie hernacher auch *fol.* 408. *fac.* 2. *Apologiæ* gesagt wirdt: Die Widersächer nemmen für bekannt an/ und halten gewiß/ daß Christi wort figürlich sein/ das ihnen noch auff den heutigen tag zubeweisen obliegt: Dann wir sagen stracks Nein darzu/ und wöllen Nein sagen/ so lang als vnser athem währet.

Dargegen bekennet die *Apologia* selbst *fol.* 399. *item* 400. und anderschwo/ daß in den hauptworten deß Nachtmals ein *Synecdoche* sey/ welches nicht ein gemein figur oder sonderliche art zureden/ sondern auch ein *Tropus* darinnen/ *totum pro parte, pars pro toto, contentum pro contento, & è contra,* genommen und also der eigentliche und natürliche verstand der worten nicht vnverändert behalten wird.

So wissen die Herren verfasser der *Apologiæ*, daß im Bremischen buch/ dessen widerlegung sie *Cap.* 4. verheissen nicht auß den worten vom Kelch/ Dieser Kelch ist das Neuw Testament in meinem blut/ diese Sacramentliche und figürliche art zureden/ *N.* 2. *&* 3. *& deinceps,* durchs gantz *O. P. Q.* beweiset/ sonders auch *R.* 1. 2. nicht eine oder zwo/ sonder zehen oder eilff figuren ordenlich erzellt werden/ so in den worten deß Abendmals/ auch die ienige zulassen müssen/ so am meinsten vom buchstaben rühmen.

Derhalben

Der halben wir die Herren verfasser *Apologiæ* bitten/ dieweil sie selbst/ wie auch *Lutherus* und *Brentius*, in den hauptworten/ Das ist mein Leib/ das ist mein Blut/ nicht ein schlechte figur/ sondern ein *Tropum*, nemlich *Synecdochen* zulassen/ und in den worten vom Kelch/ Dieser Kelch ist/ ꝛc. ein doppel *Synecdochen* und andere figuren zulassen müssen/ daß sie sich etwas eigentlicher und gründtlicher erklären/wann man *Synecdochen* in den worten deß Abendmals zulast/wie mā das τὸ ῥητὸν *verborū Christi*, könne behalten/und ob nicht nohtwendig ein figur in *verbis Cœnæ* muß zugelassē werden/und deß halbē die ernste *asseveratio fol.* 408. (wir sagen stracks Nein darzu/und wöllen Nein sagen so lang unser athem were) etwas müsse gelindert und gemessiget werden/ und ob es genug sey/ wie *Brentius* etwa gelehrt/ *In verbis Cœnæ Tropo opus esse, sed non tali, qui auferat præsentiam Corporis, qualis sit Synecdoche.* Wie dann auch die verfasser der Apologien an etlichen orten andeuten/ daß es nicht ein solche *Metonymia* sein könde/ *in qua signo nomen rei signatæ præsentis & simul exhibitæ tribuatur:* wie die *Patres* das Brodt im Abendmal nennen/ *Signum, Symbolum, Sacramentum, Typum, Antitypum, Figuram Corporis Christi, scilicet præsentis & una exhibiti.*

Fol. 324. 325. *&c.* Werden die wort *Lucæ* und *Pauli* (Dieser Kelch ist das Newe Testament) zuhandlen vorgenommen/ und wirdt gesagt/ daß es nicht Figuren und Deutungen/ und das wort Newe Testament/ lasse sich nicht deuten für ein zeichen deß Newen Testaments/ ꝛc.

Helmstadiensium Theologorum admonitio de Apologia Erfortensi & Ubiquitate.

Cùm etiam Ducis Brunsvicensis Iulij *mandato ac iussu Helmstadienses Theologi Erdfurtensem Apologiam diligenter legissent, ac singula eius capita examinassent, deprehenderunt in ea latentem Ubiquitatem deque illa varias ac tantùm non contrarias sententias, quibus ea modo negatur, modo per aliquot paginas adseritur. Amicè ergo ac fraternè, propter adversarios, Authores Apologiæ monuerunt ac rogārunt, ut non necessario Disputatio de Ubiquitate, quæ in verbo Dei fundata non sit, in Apologia præcidatur. Hanc ob causam indictus est ab Illustrißimo Principe Brunsvicense Ulssæ Conventus Theologorum Circuli inferioris Saxoniæ: Sed, dissuadente hunc Conventum* Kemnitio, *in fumum abiit. Non cessavit tamen Brunsvicensis, & apud tres Electores obtinuit, ut Theologos Brunsvigam primò, deinde Helmstadium mittendos decreverint, qui cum Helmstadiensibus ex factis Censuris Apologiam corrigerent, & de vera eius forma instituenda deliberarent. Sed ne hoc quidem decretum Electorum Theologis superbißimis placuit: ipsiq́,* Hesshusium, *solum Ummendorfium callidè, vocārunt, ut ibi cum eo solo, absque collega & teste, agere & transigere possent: quod ipse quoque iustis de causis detrectavit.*

Superbißimus Theologorum Bergensium spiritus.

Ducis Brunsvicensis iusta querela de superbo Bergensium spiritu.

De hoc superbißimo Theologorum spiritu Dux Brunsvicensis in literis ad Ludovicum Electorem Palatinum gravißimè conqueritur, his verbis: Hochgeborner Fürst/ freundlicher lieber Oheim und Schwager/ was zwischen den Herzen Churf. Sachsen und Brandenburg/ und uns/ wegen der Concipirten *Apologiæ* uber die *Formulam Concordiæ* für wechselschrifft *hinc inde* ergangen/ auch wie einer Christlichen und brüderlichen zusamenkunfft/ etlicher ihrer E. L. und unserer Theologen halber gesucht/ beide ihre E. L. auch sich darauff erkläret und erbotten/ das alles wissen sie sich guter massen noch wol zuerinneren. Ob wir nun wol gern E. L. gleicher gestalt hierumb hetten ersuchen sollen/ So ist es doch wegen ferne deß wegs und kürtze der zeit verblieben. Wir aber hetten nicht destoweniger verhofft E. L. *Theologus D. Timotheus Kirchnerus*, der damals neben den anderen Theologen von E. L. allerseits abgeordnet gewesen/ solchem von beiden Churfürsten eingewilligten *Colloquio* hette bey wohnen mögen/ darauff wir dann unseren Theologen befolhen/ der selben Collation mit aller Christlichen bescheidenheit dermassen beyzuwohnen/ damit wir und iedermeniglich im werck selbsten zuspüren/ daß sie die ehr Gottes/ und fortpflantzung seines seligmachenden reinen worts und nicht eigene ehre/ ansehen und nutz/ trewlich suchten und befürderten. Und alldieweil uns wissend/ auch wir zum theil selbst im werck erfahren/ was es vor nutz und einigkeit in der Christlichen Kirchen schaffet/ wann die Theologen allein zu hauff im finsteren winckel Kirchen/ und winckel Colloquia oder Synodos für sich selbst halten/ und alles dirigiren wöllen/ Als haben wir nit undienstlich geachtet/ auch etliche Politicos darzu zuverordnen/ wie wir auch in unseren vorangemeltem schreiben/ beyden Churfürsten Sachsen und Brandenburg/ freundlich angedeutet. Und ihre L. L. sich nicht miß fallen lassen/ sondern sich dahin gegen uns erklärt/ daß die selbigen ihres theils deßgleichen auch zuthun/ nicht ungeneigt/ da die zeit nicht zu kurtz. Darauff wir dann in allem Christlichem wolmeinen vorermelten unseren Theologen unsere fürnemme geheimbte Politische Räthe zugeordnet/ iedoch anderer gestalt nicht/ sondern dahin zusehen (weil uns etlicher unruhige zänckische köpffe zimlicher massen wol bekandt/) daß beyde theille/ einer den anderen placidè hörten/ Christlich und brüderlich auch friedlich candidè conferirten/ und daß ebenmessig/ Als E. L. Theologen ihres also/ die unseren auch unsers gemessenen befelchs/ so wir ihnen in diesen sachen auffgegeben/ sich gleichförmig verhielten/ auch in diesen hochwichtigen

Christlichen gewissens sachen / nit zu weit sich verliessen / oder vnnöhtige Ehrgeitzige wortgezäncke (der doch leider an ietzo mehr dann zuviel mit höchster ergernuß und beschwernuß vieler frommer Christlicher hertzen im schwang gehen) stiffteten und erweckten. Inmassen dann solches in anderen gehaltenen Collationibus andere Chur und Fürsten / für vns nit allein also löblichen und wol herbracht / sondern auch die Historien bezeugen / daß in primitiua Ecclesia viel Christlicher Keyser und Potentaten / in vielen celebrirten Synodis solcher præeminentz sich geübt und gebraucht / auch viel guts darduch gestifftet / und vielen vnheil Rotten und Secten dardurch gesteuret / und gewehret haben.

Ob wir nun wol vns hetten versehen sollen / alldieweil sich gegen vns beide Churf. Sachsen und Brandenburg erkläret / daß sie derselben Theologen solches in befelch gethan / die selben würden sich aller schuldigen Christlichen bescheidenheit erinneret / und ihrer L. befelch zufolge / dem bestimbten handel beygewohnet haben / so befinden doch E. L. auß beygefügtem der Theologen gethanem schreiben / warumb und auß was / vnsers erachtens / vnerheblichen vrsachen / sie sich deßwegen verweigeret.

Alldieweil aber / wie vorgemelt / die winckel Colloquia Theologorum nichts guts stifften / ia nicht die geringste vrsach auch sein / darumb die publicierte Formula Concordiæ von vnserem Widersächeren zum hefftigsten impugnirt würden / und wir auch in diesem angesteltem Colloquio keiner preeminentz / mehr dann als für vns iüngstlich andere Chur und Fürsten / ia vorzeiten die Christliche Keyser und Potentaten gethan und geleistet / anzumassen und zugebrauchen / uns vnderfahen.

Darumb hetten wir vns / so viel weniger zu den zusammen vero : dneten Theologen versehen sollen / daß sie sich dessen verweigeret / wir können vns auch nicht erinneren / wie sich dieses bey vnpartheyischen bementeln / und beschönen lassen wölle. Vnd ob ihre vermeinte ingewandte entschuldigung / sie von ihrer L. Befelch liberirn und entfreyen könne / Sintemal sie von wegen ihres ampts schuldig sein / ihrer lehr halber / auch ohne befelch ieder meniglich bericht und vnderricht / auch rede und antwort außzugeben / und einzunemmen : und gebürt vns nicht allein nicht vnbillich / allerhand beschwerliche nachdencken / daß man nicht ans liecht und tag gewölt / der warheit beyzupflichten / und anderer Christlichen Theologen und Politischen Räthe Colloquia und iudicia, als einen hefftigen gifft geschewet / und geflogen / wie dann das auch / daß man allein mit D. Heshusio semotis aliis, als einer einzigen person sich zuverkriechen / zubereden / und zuvereinigen anerbeut / und dardurch vermeinet / wann sie D. Heßhusium vielleicht vberreden köndten / vns und anderen fürzugeben und fürzuschreiben / was ihres gefallens / wir und sie glauben und lehren sollen / und besorgen in höchster warheit daß solche vnvermutliche verweigerung (wie dann / Gott erbarms / nichts verholen bleibt / und die gegentheile an allen örteren ihre kundschaffter und aufferkcer haben) bey den Widersächern erschallen wird / die selben nicht allein ein groß gepler darauß machen / sondern auch / da nicht alle gehört / quorum intereſt, wie dann diese sache / so wol vns und vnsere Theologen mit betreffen thut / zumal wir und sie die Formulam Concordiæ, wie die in ihrem ersten begriff vns und ihnen fürgelegt / durch Subscriptiones approbiert / und die Apologia darüber also auch vnder vnserer Theologen namen nit außgehn soll / werden sie und wir all zuspat aller erst erfahren / was vnheil in diesem Apologiæ werck / sie mit solcher vnzeitigen verweigerung / und daß man andere / die gleichwol auch ihre gaben haben / nicht hören wöllen / angerichtet und eingeführet haben / vns aber vngelegen gewesen / mit den von E. L. und den anderen Herren Churf. verordneten Theologen allein sich solches wichtigen wercks zuvndernemmen / Sintemal die Widersächer zum höchsten auffmutzen / daß allein etliche wenige die Formulam Concordiæ gestellt / und die allein darzu gezogen / deren sie haben gewust / mechtig zusein. Solche cavillation zuverkommen / haben wir geachtet / daß ein zusammen kunfft mehrer Theologen zum höchsten von nöthen were / nicht darumb daß wir gemeinet / etwas newes einzuführen / sondern wöllen bey der reinen wahren gesunden lehre deß Göttlichen worts / ebener massen / die in vnserer publicirten Kirchenordnung / und dem Corpore Doctrinæ, dieses vnsers Fürstenthumbs erklärt / bestendiglich biß an vnser end / durch Gottes gnedige hülff bleiben und verharren.

Dieweil dann das vnser gentzlich gemüt / intent und meinung gewesen / wie es dann auch noch ist / vnseren Theologen zum höchsten beschwerlich / das vns und ihnen / wie vns fürkompt / schuld gegeben / und vnder die leute (wiewol Gott lob und danck / mit lauterem vngrund /) außgesprengt wird / als fliesse die zerrüttung der fürgewesenen zusammen kunfft von vns und vnseren Theologen her / wie wir dann erachten / es werden sich etliche leut vnderstehen / da es nicht allbereit zu werck gestellet / solchs E. L. auch einzubilden / und mit der vorklage zukommen / wir bitten aber freundliches fleisses E. L. wollen solchen und dergleichen vngegründten bericht / keinen glauben noch beyfall geben / besondern diesen vnsern warhafftigen Gegenbericht dargegen halten / und mit gerechten augen ansehen

und

und erwegen / auch ihrem blutsverwandten freund mehr glauben geben / als zweyen oder dreyen Theologen. Als dann werden E. L. klärlich und greifflich wol befinden / welcher oder welche das liecht und den tag geschewet / und underem hütlin zuspilen lust gehabt / und die angestellte zuzammenkunfft verhinderet / und gehemmet hat oder haben. Hetten etliche wenige Theologen solche und dergleichen heimliche privat tractätlin / und ihren eigenen nutz / im anfang deß gantzen Concordien wercks vermitten / und den vns insonderheit vertrösteten Synodum fortgengig / und andere leute bey sich auch etwas gelten / und sein lassen / so were vielem vbel / so nu ietzo sich leider erreget / fürgebawet worden / und wir sehen auch bey vns noch nicht / wie diesen sachen gründlichen / ausserhalb solches Synodi zurathen und zuhelfen sey / es schicke dann die Göttliche Allmacht ein ander sonderlich mittel darzu / von welchem wir doch noch zur zeit auch nichts vernommen haben.

Damit wir aber bey E. L. und sonsten iedermenniglichen von etlichen vnruhigen / Ehrgeitzigen leuten nicht außgeschreyet werden / als ob wir und vnsere Theologen / nicht allein zu keiner Christlichen einigkeit und Concordien / da wir doch ohne vngebürlichem ruhm zumelden / wie E. L. wissen / in vnser angehenden Regierung / auch ietzo noch die selbe mit hoher mühe / arbeit und kosten / gantz-emsich allezeit getrieben und gefürderet / lust nach begierde trugen / besonder viel mehr das gantze nützliche werck der Apologiæ Formulæ Concordiæ zuhindern / und zuhemmen gedechten / So haben wir auß Christlichem Fürstlichem gemüt vnserer Person selbst / auch nebent vnseren vertrawten Politischen Räthen / etlicher Prelaten und Theologen etliche tage frü und spat / für und nach mittage ohne vnderlaß diesem hochwichtigen werck / mühselig und ernstlich beygewohnet / die Apologiam durchlesen / und was vnsere Theologen für hochwichtige bedencken an vnderschiedlichen orthen dabey befunden / zum Papir bringen lassen / und thun demnach solche Censuras und notationes, wie sie damals verfasset / hiemit E. L. freundlich vberschicken / auß dem selben E. L. nun mehr wol ersehen / was uns und vnsere Theologen darzu höchlich gewogen / daß wir und sie / solche concipirte Apologiam, wie vns Abschrifft davon zugeschickt / und so fern die nicht geendert / und wir dessen bestendiglich berichtet werden / noch zur zeit in etlichen puncten und articuln / allerdings nicht billichen und approbiren können.

Vnd bitten gantz freundliches fleisses / E. L. wöllen diß alles hoch vernünfftiglich / und von Gott erleuchtem verstand nach erwegen / und weil diese sachen hochwichtig / und die ehre Gottes betrifft / und der Christlichen Kirchen / zum höchsten vieler leut verwirrete hertzen / mit embsigem seufftzen darnach verlangen thun / auch hertzlichen Durst darnach haben / und der lieben posteritet darmit gedienet / und also an der Apologia, auch vnserer Widersächer halben trefflich viel gelegen / (damit sie dergestalt möge gefast werden / daß sie im grund der warheit vnuberwindtlich bestehen möge) vns nicht verdencken / daß wir auch noch auff der meinung verharren / wie wir all mal gewesen / daß solch hochwichtig werck etlichen wenigen nicht allein zubefehlen / das mehrer bedencken Mündlich gehört müsse werden / dann in Mündlicher und Persönlicher vnderredung einer den anderen besser berichten kan / dann sonst in Schrifften / und heißt gleich wol / daß viel augen mehr als eins sihet / und ob wir wol niemand tadeln / so sein wir doch alle Menschen / und weise gelehrte leut fehlen auch / und leufft Ehrgeitz und Bruder Nidhard auch Eigennutz / gar meisterlich verdecket und verborgen hefftig mit under / und dann auch vnseren und der vnseren Mißgünstigen vngegründeten anbringen / vber vns und die vnsere keinen glauben beymessen / noch sich von den selbigen gegen vns und die vnserigen vnfreundlich vnd vngnedig verhetzen / oder an den Spitz setzen lassen / der Theologen Menschen gedancken / so sie mitt Gottes wort nicht bewehren können / zu approbirn / sondern vor allen dingen / als eine fürnemme hauptseule im heiligen Römischen Reich / nach ihrem hochbegabten Fürstlichen bey wohnenden verstand / es dahin richten / daß auß diesen Religion streiten der vnruhigen Theologen zwischen den Ständen / so sich an ietzo nach zu Augspurgischen Confession im heiligen Römischen Reich bekennen / keine trennung oder gefehrlicher Riß entspringe und entstehe / noch auß dem Christlichen wolmeinenden werck Formulæ Concordiæ der Theologen etlicher gestifften Geitzes und Neidhalben eine discordia werde. Dann solte das geschehen / so werden wir allererst vnseren Wiedersächeren vrsachen / ia das schewere selbst in die harreichen / damit sie hernach dermalen eins gewaltiglich und erbärmlich vns hinrichten werden / dann wie festiglich die selbe vbereinander halten / Ja wie sie nach ihrem eussersten vermögen / und höchsten verstand dahin trachten / daß sie ihr zerfallens Reich widerumb aufbawen / und vns und die vnseren dämpffen und außrotten mögen / gibt die tägliche erfahrung / ia auch der ietzwärende Reychstag an ihme selbst klärlich / und seind die Exempla præsentia verè odiosa.

Wir für vnser Person sein gantz willig und erbietig und betrachtet / da bereit E. L. und vnsere Theologen vber der gestalten Apologia

sich nicht vereinbaren würden oder köndten/ wie wir doch eines bessern hoffen wollen/ nit destominder mit E. L. unser vnder lang habende freundliche verträwliche Correspondentz getrewlich zu continuiren/ und der selben in allen müglichen dingen vnsers höchsten vermögens allen freundlichen beständigen willen zuerzeigen/ und vns daran nichts irren lassen/ inmassen wir dann vns deßgleichen zu E. L. hinwieder viel gewisser dan gewiß versehen wöllen.

Wann vns nun E. L. Christlicher Eyffer vber vnser warhafften Christlichen Religion mehr/ dann bekandt und wol wissend ist/ daß E. L. ohne unsere erinnerung für sich selbst dar zuwerden mehr als geneigt sein. Dennach wöllen wir auch nicht mehr an ietzo hievon schreiben/ damit es nicht das ansehen gewinne/ als ob wir E. L. gemelten Christlichen eyffer in zweiffel zögen/ sondern wir vertrawen E. L. gentzlich/ die selbe werde hierinn gewißlich nichts vnderlassen/ sondern alles das/ höchstes fleisses zubefürdern wissen/ was zu Gottes ehr/ zu außbreittung der einmal erkandten vnd bekandten warheit/ und zu Christlicher einigkeit hochnützlich und nöhtig ist. Das haben wir E. L. der sachen wichtigkeit und vnser erheischenden notturfft halben/ nicht können verbergen/ und sind E. L. nach vermögen zudienen stets willig. Datum den 29. Augusti, Anno &c. 82.

Brunsvicensis Dux ad Electorem Saxoniæ hac ipsa de causa scribit.

Ad Augustum *quoque Saxoniæ Electorem Dux Brunsvicensis hac ipsa de causa hæc scripsit.* Ewer L. schreiben am 24. Aprilis gegeben/ haben wir empfangen/ und der selbige Christliche sorgfeltigkeit/ vnsers wolmeiniglichen fürhabens/ der angeordneten zusammen kunfft halben/ vnser und etlicher benachbarten Theologen/ auch Politische Räthe/ wegen erwegung und berathschlagung der verfaßten Apologiæ Formulæ Concordiæ, daraus verlesen. Sehen wol woher solche ding rühren/ und das etliche leute/ die sich etwa zu weit vergangen haben mögen/ und gleich wol zu ihrer selbst Erkändtnuß nicht kommen wöllen/ das liecht schewen. Wir wissen auch gar wol/ daß in diesem werck viel andere practicken/ dieser örter/ so wol als sonsten/ getrieben worden/ und noch werden. Was aber solches für ein ansehen/ in so hochwichtigen Kirchen sachen beyn Theologen/ so die fürtrefflichsten und besten sein wöllen/ und ob den händlen dadurch geholffen/ was auch für grosser Gottes Segen darbey sein köune/ wann man nicht fein richtig/ recht und schlecht wandlet/ das geben wir den leuten/ so es treiben/ selbst zuerwegen anheim/ und stellen solches/ und viel anders/ dißmal an sein orth. Vnser zusammen kunfft aber zu Vltze/ ist gar nicht dahin gemeint/ daß vnsere/ oder andere Theologen/ sich einen anhang suchen und machen solten/ sonderen viel mehr wie den vnrühwigen/ neidischen köpffen/ mit bestand und auß gutem grund zubegegnen. Vnd werden sich E. Churfürst. L. freundlich erinnern deß/ vor dieser zeit/ und wie man mit vollziehung deß Christlichen Concordiwercks vmbgangen/ dieselben an vns gesucht/ daß wir die vornembste dieses orths gesessene Nidersächsische und Westphalische Graffen vnn Städte beschreiben/ vnd die zu Witbelibung und vnderschreibung/ der auß den Einkommenen Censuren verbesserten Formulæ Concordiæ bewegen helffen möchten/ wie auch von vns geschehen.

Diewenl nun die Apologia dem gemeinen werck der Formulæ Concordiæ anhenget/ so sehen wir nicht/ wie die Stände/ so sich zur Formula bekennen/ bey der Apologia füglich/ und ohn sorgliche zerrüttung/ vorbeygangen werden können/ oder auch sollen. Dann es heist hie: Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari: Derhalben wir dann auch in vnsern ersten beantwortung/ auff die vberschickte Apologiam an E. L. vnder anderen bericht und erklärung gebetten/ wie es die selben deß orths zuhalten gemeinet/ ob eine zusammen kunfft der Theologen darüber anzustellen/ und die benachbarte Graffen und Städte darzu auch zuforderen/ oder nicht/ darauff vns gar keine antwort zukommen/ und also wir in solchem zweiffel bleiben/ darunder gleichwol befunden/ daß zwar bey diesem werck viel zuerinnern/ haben wir nicht bedencken konnen/ wie diesen dingen besser/ dann durch eine Christliche und freunliche collationem sententiarum zuhelffen/ wie wir dann auch D. Kemnitium, so die Apologiam berathen und zusammen bringen helffen/ vmb mehr berichts willen/ und weitläufftigkeit zuverhüten/ gen Vltze mit beschreiben lassen. Wir spüren aber/ daß die Collectores für die leute/ auch an die örter/ nicht gern wöllen. Dann sie wissen/ daß sie nicht stracks zu ihren an und fürgeben Amen sagen werden/ und da sie E. L. Churf. hohen autoritet es ihres gefallens durch zutreiben/ keine hoffnung noch gelegenheit zuhaben vertrawen/ daß es E. L. gleichwol mit vns darfür halten/ daß ein Synodus oder zusammen kunfft der Theologen in fürfallenden Religion Streiten/ zu Christlicher und Freundlicher vergleichung der selben ein Christlich werck sey/ rc. Solches vernemmen wir gern/ wiewol wir auch wissen/ daß E. L. solcher Christlicher meinung allzeit gewesen/ wie dann auch die H. Aposteln selbs zu Jerusalem ein Concilium gehalten. Vnd die Schriffte bezeuget/ daß es dem H. Geist also gefallen habe. Vnd werden wir auß der Kirchen historia berichtet/ daß die Gottseligen Lehrerer allwege solchem Exempel der Apostel gefolget/ und auch bey der zeit/ als die Römischen Keyser/ vnsers Christlichen glaubens noch nicht gewesen/ in grosser anzahl Synodos

dos gehalten / und durch solche weg die fürfallenden Religionstreit communicato consilio auffgehoben haben / wie E. L. auch wissen / daß die hocherleuchte fürnemme Männer D. Luther, Philippus Melanthon, und Brentius sich zu ihren zeiten der hochwichtigen Religion sachen allein nicht vnderwunden / sondern die fürnembsten Theologen in Teutscher Nation erforderet / zu Schmalkaldischen Artickel mit gemeinem zuthun gestellt / und es nicht allein auff Schrifftliche Censuren gesetzt / sondern viel mehr zu gegenwirtiger und gründtlicher vnderredung / auch endtlicher vergleihung befördnet haben. So wissen sich auch E. L. zuerinnern / daß vnsere / auch alle Theologen in dieser Nachbarschaffte zu der Subscription der Formulæ dadurch fürnemlich bewogen worden / daß man die eigentliche vertröstung gethan / Es solten in einem anstellendem Synodo zu Magdeburg / allen in den Censuren erinnerten mängeln / und vnrichtigkeiten abgeholffen werden. Solte nun ein solches nicht erfolgen / hette es warlich ein seltzam ansehen / und müsten wir bekennen / daß viel Christliche Pastores in dem hindergangen sein / die sich dessen auch billich zubeschweren haben würden / daß wir auch dazu selbst rhat und that geben hetten / wie dann von vns so wol Schrifftlich und mündlich geschehen. Welche vnleidliche Nachsage wir zwar für vnser person in diesen hochwichtigen Kirchensachen auff vns nicht beruhen / noch vns eines anderen von etlichen liechtschewenden Theologen vberreden lassen / können noch wöllen.

Daß aber die Synodi deßhalb vnderlassen werden solten / daß die Theologi, wie E. L. schreyben meldet / dardurch in weitere Disputationes und verbitterung gerathen / ein ieder mehr als der ander sein / und keiner dem andern im geringsten weichen oder nachgeben wöllen: In dem können wir noch zur zeit mit E. L. (welches wir vns freundlich zu gut zuhalten bitten) aller dinge nicht einig sein. Das ist wol an den Theologen in dieser letzten zeiten zum theil / ia fast bey den meisten / leider all zu war / daß es also mit ihnen gethan / wie E. L. sie zuvor mit ihren rechten farben abmalen / welche andächtige tugenden auch bey den ietzigen sorgsamen wesen und beschwerlichen leufften / fürnemlich auß ihren / solcher Theologen Geitz und vnersettigem Eigennutz / gemeinlich herfliessen / dergleichen man doch an den thewren nutzlichen lehrern D. Luthero und Philippo Melanchtone seligen nicht erfahren. Darauß müssen und sollen aber die Synodi, vnsers erachtens / nicht nach bleiben / ia wann die vnruhige / eigensinnige / ehr und geltgeitzige köpff das mercken und sehen / daß sie auch hohe häupter eines solchen bereden können / so werden sie in ihrem eigenen sinn desto muhtiger / und sind sonderlich ietziger zeit darauff beflissen / wie sie durch heimliche / gesonderte Conventicula, oder auch privat Schrifften / darinn sie dann einen sonderlichen grossen mißbrauch treiben / sich allenthalben / und ie mehr und mehr einen heimlichen anhang machen / und also das ienige / so sie in einem offenen Synodo mit Gottes wort zuvertheidigen und zuerhalten / nit getrawen / durch aller hand gesuchte Scheinfarben / damit sie sich dann weidlich zuflicken wissen / durch zutreiben vermeinen / darauß spaltung und zerrüttung der Kirchen gemeinglich erfolgen / auch offemals Christlicher hertzen betrübet / und die gewissen irr gemacht werden müssen.

Darumb solchen und andern viel mehr vnrichtigkeiten / der halßstarrigen Theologen zubegegnen / halten wir einen Synodum, oder offentliche zusammen kunfft den richtigsten auch sichersten weg / darneben aber nöhtig sein / daß man solche hohe Gottes sachen / nicht allein schlecht auff die eigensinnigen / rach und zanckgirigen Theologen stelle / und sie ihrens willens allemal walten / auch wann es ihnen gefellig / und sie mit gutem grund nicht weiter fort können / sondern mercken daß sie geschlagen sein / auß andern gemachten Scheinvrsachen sie die Colloquia außrüffen / und davon ziehen lasse / sondern das man ihnen ieder zeit Christliche Gottsförchtige und friedliebende reine politicos zuordne / die gleichwol ihre Theologiam auch studirt haben / und sonsten darinn erfahren sein / auch auß Gottes wort sehen und vrtheilen helffen können / welch theil recht oder vnrecht / und grund in Gottes vnfelbaren wort oder nicht habe / welches zu weit gegangen / zu viel oder zu wenig gethan / in massen im Nicena, Chalcedonensi, und anderen Synodis geschehen / und die Politici die selben zum grössern theil dirigirn helffen / vnd trefflichen nutz geschaffet. Ja das E. L. wir und andern Christlichen / und zu vnser waren Religion / und der Formulæ Concordiæ sich bekennenden / Churf. und Ständt / wie man dessen an etlichen Christlichen Keyseren hohe Exempel haben / daß vnsere selbst darzu nicht thun / daß wir von Theologen auff vngleichen wegen befunden / eines andern und bessern mit gutem glimpff und bescheindenheit erinnert / zu recht gebracht / und wo sie ie so störrig / halßstarrig / und eigenköpffisch sein und bleiben wöllen / ein ernst dagegen gebraucht / ihnen in die würffel gegriffen / und biß zum end und beschluß vnd außgang auß zuwarten angehalten. Oder / und wan mann bey ihnen gar keine Christliche / billiche volg haben kan / sie also mit genommen werden / daß sie spüren / daß man ihres vnschlagtigen kopffs nicht eben leben / nach ihnen alles gut sein lassen / oder verhengen wölle. Das herrlich Ministerium halten wir billich hoch

hoch und in ehren / schreiben diß auch gar nicht zu verachtung oder verkleinerung desselben / ober rechtschaffener Prediger / sondern es werden billich die mißbrench der Personen von dem Ampt deß H. Geistes / ja recht Gottselige Lehrer und Seelhirten / von den Mietlingen und eigennützigen leuten vnderschieden / dabey dann auffsehen und gute discretion hoch nohtig ist.

Ewer L. haben vns in vnser erst angehenden Regierung / mit eigener hand freundlich und våtterlich vermahnet und gerathen / wir solten vnseren Theologen den zügel nicht zulang lassen / dem bißhero gefolget / und haben befunden / daß es zum besten gerathen / vnserer Landkirchen auch dardurch nechst Gottes Segen / ihm sey lob / in zimlicher ruh und frieden erhalten worden. Darumb wir Gott zu forderst / und dann E. L. höchlich danck sagen / und nit zweiffeln / E. L. wie auch andere Christliche Potentaten / werden also ferrner gesinnet sein und bleiben / wie es dann auch zwar gar gefehrlich stehet / wo ietziger zeit die Theologen den einen fuß auff der Cantzel / den andern in der Rahtstuben haben wollen. Vnsere Theologen zwar müssen und sollen nichts vndienstlichs regen / noch auff die bahn bringen / dessen sie in Gottes außtrücklichen wort keinen grund und beyfall / oder sonst erhebliche und vnumgengliche vrsachen / dessen auch nach vorgehender Christlicher und fleissiger erwegung / von vns selbs / oder / unser regierung nachlaß und befehl haben. Dann wir gestatten auch sonsten gar nicht / daß sie vns vnwissend das geringste / so zu weitterung vrsach geben möchte in Religions sachen movirn / noch was ohn vnseren vnderschriebenen befelch / und ehe wir es revidirn / und all wol erwegen / drucken lassen / noch auch auff die Cantzel solche ding (fürnemlich in Schulen gehören) bringen / und sonderlich ad hypothesin so leichtlich / und ohn vnsers Consistorij erkåndtniß / nit gehn / sondern deß lästerns und schmähens gentzlichen enthalten müssen.

Das E. L. dann zu verfassung der Apologia auß gutem bedenckem wenige / und allein drey Theologen zusammen geordnet / das lassen wir vns mitgefallen / wie auch das darnach anderer / und sonderlich der Theologen auff Vniuersiteten Bedencken darüber erholet werden. Das aber die vollziehung deß wercks vnder den wenigen allein bleiben / und die andern alle gar vorbeygangen werden solten / das ist bey vns auß vrsachen / wie oben gerürt / etwas ja gar hoch beweglich: und können wir zwar / das erstlich wenig Theologen sich sölcher authoritet anmassen solten / zu einem immerwårendem / vnleidlichem præiudicio, nicht einraumen / noch vnsern und andern Theologen / ihr / ja vnser selbst liberum votum in diesen gemeinen Gottes sachen nemmen lassen. So sehen auch viel augen allzeit mehr / dann wenige / und ist Gott der Allmåchtige bißweilen in den geringen vnn ohnan sehlichsten thetig und krefftig / die wirckung deß H. Geists auch wunderbarlich. Vnd blenden die Priuat affect auch offtmals hohen Theologen die augen dermassen / daß sie die Göttliche warheit / und was der ewigen Allmacht darinn offenbareter wille erfordert / entweder gar nicht sehen / oder auch wol vorsetziglich und wissentlich es vndertrucken / verdrehen / und bemånteln. Da wir aber bey den vnsern in gemein / oder ihrer einem in solches oder sonsten befinden wurden / daß es ihnen oder ihm so sehr nicht vmb rechte Christliche einigkeit / und der Göttlichen warheit / als etwan seinen ehrgeitz und andern eigengesuchten nutzzuthun / oder auch sich einen anhang zur aufflehnung vnn absonderung von dem Concordiwerck zumachen / die oder denselben wöllen wir dermassen ansehen / daß sie selbst und andere / sich daran spieglen söllen.

So viel das Concordiwerck berangет / haben wir zwar für vns / wie auch für die vnsern der Doctrinalien halben daran gar keinen mangel / sondern wissen mit E. L. das alles was darinnen begriffen / den H. Prophetischen und Apostolischen Schrifften gemeß ist. Was wir aber vor publicierung der Formulæ bey einen und anderen / sonderlich aber der Præfation / Naumburgischen und Franckfurtischen Abschied / anderen Editionen der Augspurgischen Confession / vnd anders halben wolmeinlich / und auß hoher sorgfeltigkeit erinnert / das wird E. L. vnsers erachtens / wo ferrn den selben / solches wie wir vns gleichwol versehen wöllen / recht fürbracht / vnabgefallen sein. Vnd hat zwar das / was wir vns darbey erfahret / die erfahrung bezeuget / und das widertheil sich solches all wol zu nutz gemacht / wie dann auch in den Lateinischen / und andern versionibus, deßgleichen in dem corrigiren / und bey den Buchdruckern / der fleiß und trew nicht befunden wirdt / das man damit zufrieden sein / oder es schier auch ohne verweiß beantworten lassen kan. So ist der Appendix auch der Formulæ der vnserer und andern Theologen / gantz vnwissend angehengt / und wie wir vernemmen / auch nach der beschehenen Subscription / in der Formula sonst etlich ding nicht ohn gefahr verendert. Vnd dann bey der verfaßten Apologia, zwar hin und wider noch viel zuermnere / Es gleich wol damit also gethan / daß vermittelst einer Christlichen und freundtlichen vnderredung / vnsers erachtens / dem allem wol zuhelffen / doch wiel dings also geschaffen / da dem selben vor publicirung der Apologia nicht recht / und auß dem grund geraht en werden solte /

daß

daß zwar eine grosse zerrüttung/ und unwiderbringlichen Kirchenriß dahär, zubesorgen/ welches uns dann fürnemlich die wolmeinliche züsamen kunfft zü Heßen anzüstellen bewogen.

Wir geben aber E. L. freundtlich züwissen/ daß wir vor dieser zeyt/ und so bald uns von E. L. die antwort und bericht ein kommen/ daß der defect in der Apologia mit widerlegung deß Bremischen buchs/ und verfertigung deß 4. und 9. Capitels noch nicht complirt/ wir auch dissen vor dem 9. dieses/ nich mechtig werden können/ den außgeschriebenen Religions tag zü Hessen biß zü anderer gelegenheit/ und wann uns die Completio zükommen/ wendig gemacht haben/ und möchten von hertzen wol gunnen und wünschen/ daß diesem Christlichem werck/ ohn solche/oder auch andere zusammen kunfft geholffen/ und alle mengel richtig gemacht werden köndten/ und man also der züsammen ordnung der Theologen uberhaben bleiben möchten. Achten auch daß dazü der von Hochgedachtes Churf: Pfaltz/ und E. L. den vorgenommenen weg/ mit abneordnung D. Kirchners/ unn D. Selneckers nicht ohndienstlich sein werde/ wie wir dann vernemmen/ daß D. David Chytræus gleich fahls erfordert sein solte/ darzü wir das unsere auch gern thün und beschaffen wollen/ daß aller besonderer mängel halben/ unsere Theologen sich mit ihnen bereden/ auch so viel immer müglich/ und ohn abbruch der göttlichen warheit geschehen kan/ veroffentlich vergleichen sollen/ darauff wir dann ein sonderlich wachendes auge mithaben/ den unsern auch etliche gelehrte Politicos zügeben wöllen.

Dieweil aber D. Heßhusius/ seines schweren Beinschadens/ und anderer täglich züfallenden leybs gebrechen halben/ nicht wol wanderen/ zu Helmstadt/ auch ohn daß dieser handel am besten fürgenommen und verrichtet werden kan/ so versehen wir uns freundtlich/ E. L. werden sich nicht zü wider sein lassen/ daß Doctor Kirchner/ D. Selneccer/ D. Chytræus/ D. Kemnitius/ sich gen Helmstadt begeben/ und allda die tractat und beratschlagung fürgenommen hetten/ warum wir auch und daneben freundtlich bitten E. L. möchten auch iemand von ihren Politischen Räthen/ und sonderlich die ienigen/ so E. L. hiebeuor in diesem Concordiwerck gebraucht und befunden haben/ Daß sie dem selben von hertzen zügethan/ und es gerne befordert sehen/ auch sonst friedliebend und ohn verdechtig sind/ zü sölcher beredung und Collation der Theologen mit verordnen.

Also haben wir umb so viel mehr hoffnung zu richtiger und recht Christlicher vergleichung/ darzü wir dann auch unsers theils alle mügliche beförderung thün/ und sonderlich darfür sein wöllen/ das an unsern zur billichkeit kein mangel erscheinen/ noch sie daß geringste ohn und außerhalb Gottes wort und tringender noht erregen/ viel weniger auff einen ungrund halßstarrig beharzen/ sonder viel mehr sich weisen lassen sollen/ züuersichtig die andern vie Doctores Theologiæ/ wo ihnen daß gemeine Gottes werck iemahls ein rechter ernst gewesen/ und noch ist/ werden dergleichen auch gesinnet sein/ und E. L. L. sie darzü/ daß ein ieder sich auch in dem er gestrauchlet/ und zü weit gangen/ erkennen/ und was verstossen/ zur besserung richten und kommen lassen möge/ gebürlich erinneren/ Inmassen die unsern/ in dem sie uberwiessen und mangelhafftig befunden werden/ nicht weniger thün/ auch von uns ernstlich und ohnnachleßig dahin getrieben werden sollen. Welches wir E. L. L. dann also gestalter sache nach was außfürlicher antworrten wöllen/ deß freundtlichen ungezweiffelten vertrawens/ die werden es anders nicht/ daß wie es von uns auß sonderlicher Christlicher sorgfeltigkeit/ und zu rechtbestendiger fortsetzung deß heylsamen Concordiwercks/ im besten gemeinet/ auffnemmen/ darumb wir auch freundtlich bitten/ und sind E. L. L. sampt und sonderlich/ viel freundtlicher dienst/ und allen angenemen gefelligen willen besten unsers vermögens der verwandtnuß nach züerzeigen willig. Datum den 1. Maij Anno 1582.

Ac certè officio suo non defuit Brunsvicensis Optimus Princeps, sed Schoningæ anno 82. *Conventum indixit, cui tam Politici Consiliarii Principis, quàm Theologi magno numero interfuerunt. In eo decretum est. Admonitionem Helmstadiensium de Apologia Erdfurtensi, tanquam Christianam, necessariam & in verbo Dei fundatam, tribus Electoribus mittendam est.*

De Quedelburgensi Conventu.

A*B Electoribus tandem indictus est* Quedelburgi *in Thuringia Conventus mense Ianvario anni* 83. *Venerunt eò Theologi Electorales* Timotheus Kirchnerus. Vuilhelmus Zimmerman, Nicolaus Selneccer & Martinus Kemnitius: *A parte autem* Iulii *Brunsvicensis Ducis & Helmstadiensium* Vglerus & Abbas Marienthalensis, Tilemannus Hesshusius, Daniel Hofmannus, Ioan. Mallzius *Concionator in aula* Iulii *Ducis*, Basilius Satler & Henricus Copius.

In hoc Conventu Helmstadienses cum Electorum trium Theologis de Sex potissimùm capitibus egerunt. Primò, *postularunt Synodum exclusis tamen adversariis.* Secundò, *de libero arbitrio aliam ab ea, quæ in Libro Concordiæ Bergensis continetur, explicationem flagitarunt.* Tertiò, *phrases inconcinnas & duras* Lutheri *vel*

Capita 6. de quibus in hoc Conventu collocuti sunt.

vel prorsus omittendas, vel saltem mitigandas & dextrè explicandas esse. Quartò, *hypothesin hujusmodi ponendam, quâ non in genere tantum, sed in specie quoque errores & horum authores taxentur & rejiciantur.* Quintò, *conquesti sunt, mutata quædam esse in Bergensi Concordia post factas subscriptiones.* Sextò, *die Ianuarii* 14. & 16. *de Vbiquitate tantum disputarunt, quam in Apologia apertissimè defenderunt & propugnarunt Electorales Theologi, eamque in verbo Dei fundatam esse, & ex eo probari posse in hoc Conventu quoque affirmarunt: Helmstadienses contrariam sententiam defenderunt, neve in Apologia propugnetur, contenderunt.*

Primum argumentum Electoraliū Theologorum pro Vbiquitate, & ad id responsio Explicatio loci Eph.1. Ergo corpus Christi ubique substantialiter præsens in Ecclesia & omnibus Christianorum corporibus. Ergo etiam præsentia Christi spiritualis est.

Primùm *argumentum Electoralium Theologorum, quo doctrinam suam tueri conabantur, fuit locus Ephes.1.cap. ubi Apostolus dicit:* Dedit illum caput super omnia Ecclesiæ, quæ est Corpus illius, plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimplet. *Respondit Heßhusius Helmstadiensium nomine, Paulum hoc loco non loqui de omnibus creaturis, utpote Sole & Luna, aere & aqua, sed de Ecclesia Dei, quæ sit regnum ejus: Dicere enim* Primò *Apostolum*, Deum dedisse Christum caput super omnia Ecclesiæ: Super omnia, *hoc est, super omnes fideles, ordines, officia, dona & omnia ex quibus opus habet Ecclesia, quæque ad eam pertinent: Christum, in summa, caput esse Ecclesiæ in omnibus rebus, nihil prorsus excepto.* Secundò *dicit Apostolus*, Quæ est Corpus illius. *Ecclesia, inquit Heßhusius, in toto mundo est tanquam Corpus, cujus Christus caput est: hoc est, spirituale est regnum, in quo Christus solus regnat. Qui igitur in Christum non credit, is non est membrum hujus Corporis, nec Christus in eo operatur per Spiritum S.* Tertiò, *quod ait Apostolus*, hoc Corpus esse plenitudinem, *id hunc sensum habere Heßhusius docet, Ecclesiam Dei, spirituale Corpus & regnum Dei perfectum esse: quod enim perfectum sit, id Paulum, Hebræorum more, plenitudinem appellare. Sensum igitur esse, Christi regno nihil deesse: Christum enim, verum Deum & hominem, omnia creare & regere.* Quartò, *quòd dicat Paulus*, Christum omnia in omnibus adimplere, *ad Ecclesiam quoque referri debere: Christum enim, Deum & hominem, cuncta in Ecclesia Dei gubernare, operari, perficere ac implere, idest, perfecta facere, ut eis nihil desit: Apostolum enim loqui de consummato regno & beneficio Christi. Hinc autem non posse colligi, Christi Corpus ubique præsens esse. Statum igitur Controversiæ de hoc Pauli loco hunc esse: Num verbum* Adimplendi, *si ad humanitatem referatur, sic intelligi debeat, quod caro substantia sua impleat omnia: an verò virtute, efficacia, fructu, operatione, donis Spiritus Sancti, auxilio, dominatu, &c. Id verò quum non expresserit Paulus, sequendam esse orthodoxam antiquitatem, quæ hic nullam Vbiquitatem Corporis Christi intellexerit.*

Non etiam sequitur quod corporaliter in suis membris hic in terra sit. Vide August. tract. 50. in Ioan. & Cyrillum lib. 9.

2. argumentum pro Vbiquitate Responsio. Explicatio loci Eph.4.

Alterum *argumentum Electoralium Theologorum fuit locus Pauli Ephes.* 4. Ascendit super omnes Cœlos, ut omnia impleret. *Hic rursus controvertitur, inquit Heßhusius, Num verbum* Implendi *sic sit intelligendum, Quòd Christus substantiâ carnis impleat omnia: an verò virtute, affectione, operatione, donis, dominatu, &c. Si prius defendant Collocutores, concedere eos oportere, quod Christi Corpus in omnibus arborum foliis, gramine, ligno, lapide, &c. sit. Vniversalem enim Clausulam* Omnia, *complecti cuncta quæ sub Cælo sint, Solem, Lunam, Stellas, Aerem, nubes, terram, vasa cervisiaria, arbores, montes, ligna &c. Sin verò posterius concedant, facilè intelligere eos, quòd ex hoc loco Vbiquitas probari non possit. Quæstionem enim esse*, An substantia Corporis Christi sit ubique.

3. argumentum & ad id responsio. Explicatio loci Psal.8.

Tertium *argumentum eorum fuit locus Psalmi* 8. Constitues eum super omnia opera manuum tuarum, omnia subjecisti sub pedibus ejus. *Sed neque ex hoc loco Vbiquitatem evinci posse Heßhusius indicat. Omnia enim sub pedibus habere, non significare Vbique esse, sed, Super omnia potestatem habere. Dicere itaque Prophetam velle, Trades illi dominatum seu imperium super omnes creaturas. Sic etiam Paulum scribere Ephes.* 1. Sedere fecit eum ad dexteram suam in cœlestibus super omnem principatum, ac potestatem, & virtutem, & dominium, & omnia subjecit sub pedibus ejus.

4. argumentum, & ad id responsio. Ergo hactenus deceptus est mundus Hoc argumento.

Quartum *argumentum sumpserunt ab Vnione Personali.* Quicquid cum Deo personaliter unitum est, id in omnibus quoque locis oportet esse, ubicunque Deitas est, alioquin personalis unio divelleretur. *Antecedens negat Heßhusius, nempe, ubi una natura sit, ibi alteram quoque esse debere: nam finiti ad infinitum nullam esse proportionem. Et tamen se credere, naturas semper unitas esse. Christum dicere Ioh.* 11. Gaudeo quòd hic non fuerim: *Ergo, quum Lazarus mortuus sit in Bethania, non ibi fuisse Christum corpore suo, sed in itinere. Sic Christum, quum penderet in cruce, corpore suo non fuisse Romæ, Athenis, &c. Divinitatem tum quidem ejus fuisse ubique, & salvam mansisse unionem personalem. Hinc ergo irrefragabiliter sequi, quòd naturæ non divellantur, etiamsi asseratur, quòd alicubi sit Divinitas λόγυ, ubi substantia sua non existat caro. Quomodo verò hoc fiat, nos non intelligere, sed esse mysterium absconditum.*

Cur ergo damnant refutationem hujus argumenti pro fundamento Lutheranæ doctrinæ? Instantia & ad eam responsio.

Quod autem objiciant, tunc fuisse tempus exinanitionis, ad rem non pertinere. Vnionem enim personalem manere firmiter tam in exinanitione, quàm in glorificatione & exaltatione. Hominem enim Christum fuisse Deum in una Persona, etiam cum penderet in cruce. Exinanitionem quidem passionem ejus indicâsse, unionem autem personalem non violasse, aut sustulisse.

Ex

Ex his igitur omnibus tale argumentum extruit.

Ergo non solvitur quoque vnio etsi corpus Christi non sit in pane

Quæ stante vnione hypostatica asseruntur à Spiritu sancto, hæc non solvunt unionem hypostaticam.

Sed Spiritus Sanctus affirmat Corpus Christi fuisse in uno loco, quum tamen Divinitas impleverit omnia,& Spiritus Sanctus non solvit vnionem.

Ergo ex vnione personali non potest probari Vbiquitas.

5 argumentum & ad id responsio Vide fundamenta Lutheranæ doctrinæ c. vltimo.

Quintum *argumentum Electoralium Theologorum pro Vbiquitate à Dextera Dei petitum fuit.*

Dextera Dei est ubique.

Corpus Christi est ad dexteram Dei.

Ergo Corpus Christi est ubique.

Respondit Heßhusius, consequentiam non valere, quia sint quatuor termini. Aliud esse, ad Dexteram Dei esse, aliud, ad Dexteram Dei sedere. Dexteram Dei esse ipsam omnipotentiam: sed ad Dexteram sedere, significare pari potentia regnare cum Patre & Spiritu sancto, & cum tota divinitate. Divinitatem τῦ λογυ *esse ipsam Dexteram Dei, sed corpus Christi non esse ipsam Dexteram Dei, altoquin esset divina natura, quod non sit. Ad Dexteram sedere, significare pari potentia cum Patre dominari & in omnes creaturas imperium habere. Ex articulo igitur de Sessione Christi ad Dexteram hoc tantum sequi, quòd corpore poßit esse ubique, quando velit, sed quòd sit: non sequi ex Sessione ad Dexteram. Disputationem autem inter ipsos esse, non de eo,* an possit esse, *quod concedat ipse, sed de eo* Num sit, *& velit esse, hoc perspicuo Dei verbo demonstrandum esse, quod hactenus factum non sit.*

Hæc non verum est, quia ista potentia pugnat cum Incarnationis veritate.

Heßhusius nec nomen nec doctrinam Vbiquitatis probat.

Sequenti die, qui fuit 16. Ian. rursus disputarunt de Vbiquitate. Ac primò, quòd Electorales Theologi protestati essent, se non agnoscere prodigiosum vocabulum Vbiquitatis, nec quicquam sibi cum eo negotii esse: ad id respondit Heßhusius, non tam agi de hoc prodigioso vocabulo, quàm de doctrina & reipsa. Sive enim vocetur Vbiquitas, sive Omnipræsentia carnis Christi, sive impletio quo ad substantiam, se tamen nec nomina, nec Doctrinam recipere & approbare posse, & rotunde dicere, neutrum ex verbo Dei probari posse.

1. Augustinus absolutè negat Vbiquitatem tanquam destructionem corporis.

Secundo, *Heßhusius ordine recensuit ea, in quibus Theologi Electorales & Helmstadienses consentiant. Primò in hoc, quòd Humana Christi Natura non sic vbique sit, ut Divina. 2. quòd Corpus Christi non localiter ubique sit, & sic extensum in omnibus locis in cælo & terra, sicut aer & similia. 3. quòd Christus, cùm penderet in cruce, non Corpore fuerit Romæ, Athenis & aliis in locis, sed tantum in uno loco: & quòd Corpus Christi non sit in omnibus creaturis, sicut Brentius docuerit, inquiens.* Vnum idemque corpus quod erat in Ierusalem visibiliter & localiter, cùm in templo concionaretur, aut in cruce penderet, fuit simul Romæ, Athenis, in Cœlis & extra omnia loca invisibiliter & illocaliter. 4. *Quòd Christi Corpus non sit in omni ligno, lapide, arborum folio, gramine, Sole, Luna & omnibus Creaturis in Cælo & terra substantia sua 5. quòd Vbiquitas Corporis Christi non sit fundamentum eiusdem præsentiæ in Cœna sacra. 6. quòd nulla inter ipsos sit controversia de præsentia Christi secundum vtramq; Naturam in Ecclesia.*

2. Ergo corpus Christi non est quantum sed simplicissima essentia, nullo loci spacio definita, sed tota vbique sicut Deitas

3. Hæreticum Brentii dogma

Tertiò, *repetiit Heßhusius statum causæ de Vbiquitate, ut ab Electoralibus Theologis formatus fuerat. Nempe, Christum Deum & hominem, etiam juxta humanam naturam, omnibus creaturis præsentem esse, in primis in statu exaltationis. Respondet autem Heßhusius, hæc verba aliquo modo ambigua esse. Quòd enim Christus totus omnibus Creaturis præsens sit, omnia videat, audiat, sciat, regat & conservet, pertinere ad ipsius majestatem & omnipotentiam. Sin verò sensus sit, naturam & substantiam Corporis Christi esse apud & in omnibus creaturis, negari non posse, quòd hoc ipso generalis Vbiquitas asseratur, secundum quam Christi corpus in omnibus creaturis, ligno, lapide, &c. quo ad substantiam sit. Adhæc in Apologia pro Synonymis haberi & poni,* Omnibus creaturis præsens esse, & Vbique esse *quod satis claro argumento sit, Electorales Theologos contraria docere. Modò enim asserere eos, quòd Persona, ac præsertim Humana Natura Christi, omnibus creaturis præsens sit: modò negare, quòd Humana Christi Natura in omnibus creaturis præsens sit, quo ad substantiam.*

4. Sic autem docuit Lutherus in Serm. anno 26. contra Suermeros, idque Kemnitius, Selneccerus & Zimmerman Destavit tanquam verbum Dei approbarunt.

Quartò, *respondet ad ea Heßhusius, quibus suam solutionem argumentorum pro Vbiquitate Electorales Theologi refutare conati sunt. Ad locum Eph. 1. quòd attinet, asseruerunt Electorales Collocutores, quod non tantum de Ecclesia intelligi debeat, sed etiam de omnibus aliis creaturis extra Ecclesiam. Id verò non inficiatur Heßhusius: simul tamen negat: ex hoc loco vel Vbiquitatem, vel Omnipræsentiam probari posse. Verbum enim* implet, *non sic intelligendum, vel ipsorum Collocutorum testimonio, quòd caro Christi substantia sua impleat omnes creaturas, sed operatione, dominatione, virtute, efficacia. Hinc sic collegit.*

5. Hæc pugnat cum doctrina Tubingensium Status controversiæ ambiguè formatur ab Electoralib. Heßhusius respondit ad solutiones suorum argumentorum.

Natura, quæ non existit sua substantia in singulis creaturis, in impiis hominibus, in Sole, Luna, stellis, arboribus, plantis, in singulis arenis & piscibus maris: non est sua substantia præsens omnibus & singulis creaturis, etiamsi imperium habet in omnes.

6. De loco Eph. 1. c.

Sed Electorales Theologi proprio testimonio concludunt, Naturam Humanam vnitam λόγῳ non existere substantiâ in omnibus creatu-

virtutem & dominium, *&c.* & omnia subjecit pedibus eius. *Hæc nihil ad Vbiquitatem pertinere. Adhæc ex interpretatione hac Electoralium Collocutorum multa absurdissima sequi. Spiritum namque Dei in specie nominare omnes creaturas quæ Christo subjectæ sint etiam extra Ecclesiam.* Oves & boves, insuper & pecora campi, volucres cœli & pisces mari, *&c. Quòd si igitur locus Psal. 8. accipiendus esset de Omnipræsentia vel Vbiquitate, necessariò sequi, humanam Christi naturam substantiâ suâ in omnibus pecoribus, avibus, piscibus, in sole, luna, stellis, &c. esse, quod tamen ipsi Collocutores pernegent.*

4. Ad locum Mat. 28. *Ad locum Matth.* 28. Data est mihi omnis potestas in Cœlo & in terra, *quo Electorales Theologi etiam probare conati sunt omnipræsentiam corporis Christi in omnibus creaturis; Respondit Heßhusius, probare hunc locum tantùm quòd Christus juxta humanitatem suam omnem potestatem, ac proinde omnipotentiam quoque in tempore acceperit, non autem quòd Humana Natura omnibus creaturis præsens sit. Diversa enim esse, æternam potestatem Dei & Vbiquitatem vel omnipræsentiam.*

Neque Inertiam docet locus hic.

5. A loco Psal. 77. & 93. *Adduxerunt etiam Theologi Electorales locum ex Psalm.* 77. Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum: *item ex Psalmo* 93. In manu eius sunt omnes fines terræ, *quibus itidem omnipræsentiam vel Vbiquitatem probare voluerunt. Respondit autem Heßhusius, utrunque locum de amplitudine regni Christi loqui, quod nullis limitibus circumscriptum sit, & distinguere inter regnum spirituale Christi, & reliqua mundi regna. Hoc verò nihil prorsus pro Vbiquitate facere: Non enim sequi,* Regnum Christi extenditur in universum mundum, ergo corpus Christi substantiâ suâ ubique, vel omnibus creaturis præsens est. *Item,* Christus per totum orbem terrarum regnat, ergo substantiâ carnis eius ubique est. *Ad id verò quod objiciebant, Christum in regno suo dominari non absentem, Respondit Heß. hoc verum esse. Christum autem præsentem ubique esse Deitate sua, omnibus creaturis, & implere omnia in omnibus, ideoque dominari ipsum in regno suo præsentem, non absentem.*

Ad instantiam responsio.

6. De loco Apoca. 5. *Verbis Apocalyp.* 5. Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem, & divitias, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, *&* gloriam, & benedictionem: *respondit Heßhusius, non addi, & Vbiquitatem vel omnipræsentiam carnis.*

Argumentum Kirchneri pro Vbiquitate ex unione personali. *Ex unione personali pro Vbiquitate seu omnipræsentia corporis Christi sic argumentatus est* Kirchnerus.

Vbicunque est λόγος, in cujus complexum indistanter & inseparabiliter Humana Natura assumpta est, ibi quoq; Humana Natura est eo respectu, quo à λόγῳ assumpta est.
Sed Humana Natura in complexum λόγου indistanter & inseparabiter assumta est.
Ergo ibi quoque est, ubi est λόγος, eo respectu, quo à λόγῳ assumpta est.

Responsio Heßhusii. *Respondit autem* Hesshusius: *Etiamsi tendiculæ sint in additamento,* Eo respectu, quo à λόγῳ assumta est, *tamen simpliciter negandam majorem. Non enim ex unione hypostatica hoc conficitur, quod ubicunque est λόγος, ibi etiam sit caro λόγῳ unita. Respectus, cujus fit mentio in majore, nullum hic habet locum, est sonus sine re, verbaque inania. Vos inquit, Electorales Collucutores concessistis, quòd corpus Christi, quando jacuit in præsepio, sedit in templo ac pependit in cruce, non fuerit Romæ, Athenis, &c. Et tum unio hypostatica non est divulsa neque dissoluta. Ergo manifestum est, ex unione hypostatica hoc non posse confici, quod D. Collocutores volunt. Vbicunque est Deitas λόγου, ibi quoque necesse est carnem existere λόγῳ hypostaticè unitam. Si enim hæc consequentia constaret & necessaria esset, oporteret statuere, quòd corpus Christi suâ substantiâ etiam Romæ, Athenis, & alibi fuisset, quando in cruce pependit, aut sedit in templo annos natus* 12. *Quam necessariam & inevitabilem consequentiam quia* Brentius *vidit, cùm de omnipræsentia ex unione hypostatica duarum naturarum in Christo argumentaretur, disertis & expressis verbis posuit:* Idem Corpus Christi etiam Romæ & Athenis fuisse invisibiliter eo tempore, quo Christus in cruce pependit. *Quia verò Domini Electorales hanc absurditatem constanter pernegant, reipsâ demonstrant, ex unione hyopostatica, non hoc posse confici, quòd ubicunque sit Deitas λόγου, ibi necesse sit etiam carnem, existere, qui ὑποστατικῶς λόγῳ unita est. Deitas enim Christi, etiam tempore Passionis, replevit cælum & terram, fuit Romæ, Athenis, Corinthi, Augustæ, &c. At corpus Christi non fuit Christi non fuit Romæ tempore Passionis, sed tantum in monte Calvariæ in cruce pendens. Et tamen illibata, inconcussa, immota, æterna mansit unio hypostlica duarum Naturarum in Christo. Omnes ergo sano judicio præditos fateri necesse est, ex Vnione hypostatica hanc propositionem (quæ sanè si vera esset, fundamentũ esset Vbiquitatis & omnipræsentiæ carnis Christi) non posse exstrui: Vbicunq; est Deitas λόγου, in cujus arctissimum complexum Humana Natura Christi indistanter & inseparabiliter assumta est, ibi quoq; humanã Christi carnem existere. Non jam quæritur, an hoc vel illo respectu hoc sequatur, vel esse possit. Aliena sunt hæc ab argumẽto, & fallaciã propositionũ inferunt. Resecãda illa sunt, quæ nihil ad rem faciũt, nisi quòd veritatis inquisitionẽ offusis nebulis involuãt. De eo nunc agitur, nũ ex Vnione hypostatica necessariò sequatur: Vbicunq; est Deitas λόγου*

Nota Brentii insaniam

ibi quoque Humana sit eius Natura, quæ à λόγῳ ὑποςατικῶς assumpta est. Hoc enim asserunt Electorales Theologi. Illam consecutionem & propositionem nos simpliciter, rotundè & constanter pernegamus, & contrarium tam ex Verbo Dei, quàm ex concessione Electoralium Theologorum demonstravimus. Iudicium verò de hac controversia committimus Synodo. Non enim dubitamus, quin adhuc multi pii & docti viri sint in Ecclesia, qui suo testimonio veritatem comprobaturi sint.

Instantiæ de tribus essendi modis respondetur

Quòd autem Electorales objecerunt, Deum tres modos essendi habere, Circumscriptivum, Definitivum & Repletivum, neque evertit, inquit Heßhusius, nostrum argumentum, neque vestrum probat. Vnio enim hypostatica arctißima inseparabilis & immota manet, etiamsi Deus decem, vel plures essendi modos haberet. Rursus enim dicimus & affirmamus, quum tempore exanitionis corpus Christi in omnibus locis non fuerit, ubi Deitas fuit, nec tamen per hoc unio hypostatica dissoluta est, ex unione hypostaca non sequi, ut ibi sit Deitas, ubi etiam humanitas sit.

Schmidlini effugium & sophisma

Nam quod excipiunt Domini Collocutores, Christum habuisse majestatem & potestatem ubique essendi, sed eam tempore exinanitionis usurpare, noluisse, inane κρησφύγετον *est. Non enim quæritur,* An Christus majestatem seu potentiam habeat essendi alicubi, *sed,* An ex unione duarum naturarum necessariò sequatur, ut ubi sit Deitas, ibi etiam sit humanitas. *Et quandiu in hac sententia permaneant Electorales Collucutores, non posse eos quicquam solidi respondere ad hoc Calvinistarum argumentum:*

Huius quoque ad hoc argumentum nihil respondis unquam.

> Quod stante Unione hypostaticâ Spiritus Sanctus asseverat, id non solvit Unionem
> Spiritus sanctus affirmat, Corpus Christi stante unione hypostaticâ, in uno fuisse loco, non ubique.
> Ergo quando affirmatur, Corpus Christi non esse ubicunque est Deitas, non dissolvitur Unio.

Argumentum de Sessione ad Dexteram Dei repetitur.

Repetierunt etiam Electorales Theologi argumentum de Sessione ad dexteram Dei, & fassi quidem sunt, Dexteram Dei locum non esse, approbarunt quoque Philippi *explicationem, Sedere ad dexteram Dei, significare pari potentiâ regnare cum Patre super omnes creaturas: simul tamen contenderunt, ex articulo de Sessione ad dexteram Dei Vbiquitatem vel omnipræsentiam necessariò sequi: affirmarunt insuper, hoc argumentum reperiri in Formula Concordiæ, quam subscriptione suâ approbarint, & à qua discedere nullo modo velint.*

Responsio

Respondit Hesshusius, *neque Vbiquitatem, neq; omnipræsentiam carnis Christi ex Articulo de Seßione ad dexteram Dei probari posse. Aliud enim esse, ubique esse, vel omnibus creaturis substantiâ præsens esse, & ad dexteram Dei sedere. Ad Dexterã Dei sedere significare, pari potentiâ regnare cum Patre & cũ Spiritu S. super omnes creaturas. Hanc gloriam Christum accepisse secundũ suam Humanam Naturam, quæ ad dexteram Dei collocata sit. Quòd autẽ substãtia corporis Christi, qui ad dexterãDei sedet, ubiq; vel omnib. creaturis præsens sit, in verbo Dei non doceri, neque etiam ex hoc Articulo sequi. Posse Christum humanitate suâ esse ubicunque velit, quia sit omnipotens, quumq; corpus Christi ad dexteram Dei sedeat, posse eum hoc efficere, quando & ubicunque velit. Non autem ex omnipotentia sed ex Verbo Dei argumentandum esse: Non enim Deum omnia facere quæ poßit. Quum itaq; in Verbo Dei expressum non sit, quòd Christi Humana Natura ubique, vel omnibus creaturis præsens sit, hoc ex Christi omnipotentia, vel Sessione ad dexteram colligi non debere.*

Verũ est de tota Persona Christi post humiliationem per Sessionem ad dexteram exaltata sed salvã cujusque naturæ veritate & proprietate. Neque etiam in verbo Dei expressũ est quod Christus corporaliter sit in pane.

Ad objectionem Kirchneri, *non solum ex hoc Articulo sequi, quòd poßit esse, sed etiam quod sit ubiq; quia scriptũ sit,* Sedet, *non,* quòd possit sedere: *Respondit* Heſshuſius, *hanc consequentiã falsam esse. Non enim in hoc Articulo fidei dici, Vbiq; est Christus corpore: sed,* Sedet ad dexterã Dei: *& verbum* Sedet, *intelligendum de Seßione non de Vbiquitate. Si verba præcisè urgeãtur, hoc ex iis elici posse Quòd Christus poßit præstare, ut corpus sit ubicunque velit; non, quòd sit: nam de voluntate nihil sine & contra verbum eius statui debere. Mirum quoque sibi videri ait, Electorales Theologos hanc responsionem ad hoc argumentum rejicere, quum tamen* Selneccerus *in suis Recitationibus eam approbarit.*

Nota Kirchneri Theologiam de dicto, Sedet ad dexteram Sed non vult contraria. veritatẽ.

Quòd Electorales provocent ad Formulã Concordiæ, in qua argumentũ hoc de dextera Dei extet, Respondere sese, Formulam Concordiæ non se ita intellexisse, quòd Vbiquitas vel Omnipræsentia in ea approbetur, & si hoc animadvertisset, non se adduci potuisse ut ei subscriberet. Hoc autẽ sensu se Formulã Concordiæ accepisse, quòd Christus præsens esse poßit ubicunq; velit & suam præsentiã promiserit. Sic enim habere verba Formulæ Cõcordiæ in articulo de Persona Christi: Quod autem Christus omnipotentiâ suâ divina corpore suo, quod collocavit ad dexteram majestatis & potentiæ Dei, præsens esse possit, ubicunq; vult, prȩsertim in sacra sua Cœna, quo se in verbo suo alligavit, id facilè omnipotẽtia ejus efficere potest, sine abolitione veræ suȩ Humanæ Naturȩ. *Hoc sensu se, inquit Heßhusius, Formulam Concordiæ intellexisse, recepisse, eique subscripsisse. Si igitur Electorales Theologi Formulam Concordiæ non sic intelligant, & constanter adseverare pergant, quòd Vbiquitas vel Omnipræsentia carnis Christi in ea posita & fundata sit, se rotundè & apertißimè dicere ac profiteri, Ordines Augustanæ Confeßio-*

Heßhusius Vbiquitatiũ Formulæ Concordiæ non subscripsit. Falsum principiũ Christus enim non promisit, quod corpus suum in pane invisibiliter præsens facere velit. Sed dicit ipsum panem esse suum visibile & pro nobis traditum corpus: Nota dolum Formulæ Concordiæ.

Confessionis, inprimisque inferioris Saxoniæ Ecclesias, quæ nunquam Vbiquitatis commentum approbarint, nefariè deceptas & circumventas, nec candidè & ingenuè, ut in tanti momenti causa oportuerit, cum ipsis actum esse. Sequuturum quoque inde necessariò, Apologiam Formulæ Concordiæ contrariam esse, nec cum hac unquam conciliari posse. Si enim Vbiquitas & omnipræsentia Christi approbetur, nempe, quòd Humana Natura Christi, quoad substantiam, omnibus creaturis in cœlo & in terra præsens sit, sequi necessariò, illam etiam in omni ligno, lapide, gramine, sole, luna, omnibus item granis tritici &c. esse. Apologiam autem cap. 9. hoc sæpissimè apertis verbis negare: ac inter alia quoque sic dicere: Quòd in tertio articulo Augustanę Confessionis doctrina de generali Ubiquitate Christi fundata sit, sic videlicet, ut corpus Christi in omni ligno, lapide, gramine, cantharis cervisiariis, omnibusque impuris locis sit, ut adversarii nostris Ecclesiis affingunt, constanter negamus. *Selneccerum etiam in versione Latina Formulæ Concordiæ pag. 406. sic scribere:* Ubiquitas carnis absoluta, verbo Dei destituta, & ad singulas species, & individua omnia localiter & inclusivè relata, reijcitur & damnatur. *Regulæ autem duæ retinentur:* Christum etiam corpore suo posse esse ubicunque, quomodo & quandocunque vult esse. Christum verè esse præsentem, non tantũ Spiritu & Deitate suâ, ubi ipse dixit & promisit, se præsentem esse, licet modus ille præsentiæ paradoxus & impossibilis rationi, & sapientię humanę, quę coram Deo stultitia est, videatur. His igitur observatis, cætera quę ad mysterium personalis & indistanter factę duarum Naturarum in Christo unionis & sessionis ad dexteram Dei omnipotentis pertinent, & in hac vita à nobis intelligi & explicari non possunt, reserventur in Academiam Cœlestem, *&c. Hoc modo ipsosmet Electorales Theologos Formulam Concordiæ declarasse, quòd Vbiquitas in ea non contineatur.*

Hoc autem docet Lutherus 2. Tom. Vuiteb. pag. 112.

Fucus ad decipiendos simplices.

Quod ad locum Lutheri pertineat, qui in Formula Concordiæ allegetur pag. 313. fateri eos illum Vbiquitatem probare, negari etiam non posse, quòd Lutherus vocabulo Vbiquitatis usus sit: ingenuè autem se dicere, satius fuisse, si locus ille in Formula omissus esset, vel adhuc expungeretur: eum etiam, qui hunc locum in Formulam scripserit, nam ab initio non fuisse in ea repertum, cum Saxonicis Ecclesiis, sub Lutheri nomine, dolosè ac fraudulenter egisse. Et hoc se nominatim de Iacobo Schmidlino *loquitur, qui Scholas & Ecclesias, tanquam falsarius, deceperit. Luthero autem se opponere Lutherum, qui hanc disputationem de Vbiquitate retractarit, Nam Tomo Ienensi 8. pag. 340. sic eum scribere:* Verum corpus Christi, & verus eius sanguis ad edendum & bibendum datur. Hic incidit quæstio, Quomodo Christus esse possit in Sacramento corporaliter, cum tamen unum corpus non possit esse simul & semel in pluribus locis? Ad hoc ego respondeo, Christus dixit, quòd ibi adesse velit, ideò verè est in Sacramento, & quidem corporaliter, &c. *Item:* Quod autem ad ipsum corpus attinet, potest Christus, quando vult, ubique & in omnibus locis esse, ac ideo alia est ratio ipsius, quàm nostri corporis. Et paulò post: De Ubiquitate, vel in omnibus rebus præsentia, non debet disputari. Longè enim alia res est in hac causa. Nam & Scholastici nihil de Ubiquitate loquuntur, sed retinent simplicem intellectum de corporali præsentia corporis Christi. *His se causis moveri, quòd Vbiquitatem probare non possit: sed perstare se in sententia sua, quòd Vbiquitas vel omnipræsentia Christi in Verbo Dei fundata non sit, ideoque eam temerè non asserendam esse. Nec sibi satisfacere Electoralium Theologorum argumenta, sicut ex suis responsionibus abundè intellexerint.*

Quod etiam Electorales petant, ut Helmstadienses caput 9. Apologiæ de omnipræsentia approbent, & liberè dicant, numquid in Formula Concordiæ desiderent, quod emendari oporteat; Dicere se ingenuè, quòd caput illud non approbent, quum omnipræsentia in eo defendatur, tanquam articulus fidei. Intellexisse quoque ipsos hactenus, quid in Formulâ Concordiæ requirant.

In fine Apologiæ suæ adjecerunt Erdfurtenses Appendicem, hujusmodi inscriptione: Vera Christiana & solida confutatio Responsionis Ministrorum Bremensis Ecclesię. *Intelligunt autem Responsionem Bremensium anno 81. editam, ad quædam capita, de quibus à vicinis Theologis inferioris Saxoniæ accusabantur: in qua libri Concordiæ mentionem nullam prorsus fecerunt. Hanc Appendicem quoque Heßhusius in hoc ipso Quedleburgensi Colloquio in multis improbavit.* Bremenses, *inquit inter alia*, si scriptum eorum diligenter inspiciatur, dicunt, nusquam reperiri in Sacra Scriptura, quod Christi Corpus & anima ubiq; sint, in aëre, in inferno, in foliis arborum, gramine & lapidibus. Fatetur etiam Apologia, in Verbo Dei non expresśâ esse Ubiquitatem per species: hoc verò quid aliud est quàm non reperiri in sacra Scriptura? Repręhẽdit igitur Apologia Bremenses in eo, quòd ipsa probat. Has Antilogias, *ait*, absque dubio nobis objicient.

De Appendice Apologiæ Erdfurtensis Heßhusii judicium

Rursus de eodem Heßhusius: Apologia dicit quum Bremenses negent, quòd Christus vero suo corpore simul in Cœlo & Cœna sacra,

adeoque eodem tempore plutibus in locis sit, Nestoriani sunt. At verò Bremenses hoc non dicunt: Præsentiæ Corporis Christi ne uno quidem verbo meminerunt: sed Ubiquitatem tantum improbant. Nec cum veritate dicere possumus, Augustini loca adducta Ubiquitatem stabilire. Bremenses tuentur se Scripturâ sacrâ & Augustini scriptis, quòd à nemine potest negari. Etsi vero Ubiquitatem non probent, non tamen sunt propterea Nestoriani appellandi. Testatur enim Scriptura, Christum, quum esset in utero matris, & jacuisset Bethlehemę in præsepi: non fuisse tum simul etiam aliis in locis. Hęc omninò Bremensibus sunt concedenda. Citant iidem clarissima loca Augustini & Vigilii contra Ubiquitatem, & sic verissimè probant se non esse Nestorianos. Ad hęc Apologia respondere debuit, sed ne uno quidem verbo id fecit. Dicit quidem, Patres hęc loca non opposuisse pręsentię corporis & sanguinis Christi in Cœna. At de hoc non est quęstio sed, an is, qui Ubiquitatem negat, propterea Nestorianus sit? Apostoli crediderunt, corpus Christi in uno loco tantum esse, non in omnibus simul: iidem crediderunt, Divinitatem Christi cœlum & terram simul implere, nec tamen fuerunt Nestoriani. Videat ergo Apologia, quomodo accusationem contra Bremenses institutam, probare possit. Bremenses non negant, locum Pauli Ephes. 1. c. & 4. quòd Christus, secundum exaltationem suam omnia impleat. Sed quærunt, quomodo illud *Implere* sit intelligendum? an de operatione, vel de substantia corporis? Si de operatione, ut Lutherus in margine interpretatur, nulla Ubiquitas inde sequitur: sin verò de substantia Corporis, quod facit Apologia quomodo id obsecro probari poterit?

Surdis narrata est in Colloquio. Quod: lb fabula, & propterea re infectâ inde discessitur.

Hac omnia Heßhusius in illo Colloquio: & vehementer petiit, ut errata corrigerentur, nec quicquam defenderetur quod probari nequeat: non enim hic agi de nostro honore, sed de conservatione divinæ veritatis. Sed surdis narravit fabulam, ac proinde re infectâ ex isto Colloquio discessum est. Facta quidem spes fuerat Helmstadiensibus, de indicenda & conscribenda Synodo, si consensu Principum impetrari hoc modo possit, decretumque, ne ante hanc Synodum Apologia Erdfurtensis publicetur, ac in lucem edatur.

Electorales Theologi Synodum Principibus dissuadent & Apologiam publicam faciunt.

Neutrum tamen præstiterunt Electorales Theologi, qui unà cum suis Collegis, Principibus Synodum omnibus modis dissuaserunt, & Apologiam fecerũt: Anno 83, ita tamen ut si titulus spectetur, trium Theologorum, quos paulò antè nominavi, nomine; sin autem Præfationum altera non tam Theologorum, quàm Electorum & Principum, atque Ordinum Augustana Confessionis edita esse videatur. Nam in Præfatione disertè dicitur; Cum adversus Concordiam, hoc est, Confessionem Christianam trium Electorum atque aliorum Principum & Ordinum Augustana Confessionis, & Theologorum anno 80. editam, scripta quædam publicata sint, Electores atque alios ad Apologiam edendam suæ Confessionis extremâ quasi necessitate coactos fuisse. Hac fraude ac dolo usi quoque sunt Bergenses, qui similiter Formulæ suæ Concordiæ Præfationem nomine Electorum & Principum, tanquam clypeum Aiacis, sub quo delitescere poßint, præposuerunt; sic à palatio & curia sibi potius, quàm ex Scriptura sacra authoritatem & præsidium quærentes, quod in negotio fidei ac religionis valdè est indecorum.

An Lutherani cum Zuingl. semper de persona Christi contenderint.

In eadem Præfatione Apologiæ suæ, quasi jam omnis recordatio Historiæ nostrorum temporum ex animis hominum deleta esset, persuadere hominibus conantur, perpetuò contendisse cum Sacramentariis Lutheranas Ecclesias de Persona Christi. Hoc autem falsum esse Conventus Marpurgensis abunde testatur, in cujus Actis legitur, inter Lutherum & nostros summum consensum deprehensum fuisse in omnibus capitibus Religionis Christianæ: Hoc solum controversum mansisse, An verum Christi corpus & verus eius sanguis corporaliter in pane & vino Cœnæ sint? *Georgius Cælestinus quoque in sua Historia Augustanorum Comitiorum disertè scribit* neque de Persona Christi, neque de aliis apicibus Christianæ Religionis, sed de præsentia corporis in pane, & manducatione impiorum non potuisse convenire Augustę Lutheranis cum Bucero & Helvetiis.

Apologia doctrina erronea de præsentia Christi in pane Cœnæ.

In ipsa vero Apologia vel ad argumenta adversariorum nihil respondent, vel aliena respondent, vel talia quæ cum Concordia Bergensi, quam tamen defendere conantur, pugnant. Paginâ 44. circulari prorsus demonstratione utuntur, quando præsentiam multis in locis, ex præsentia in pane & præsentiam in pane ex fictitia omnipræsentia probare conantur. Christus, *aiunt*, in Testamento suo promisit, se corpore suo in Cœna præsentem esse: Ergo habet modum quo corpus suum sit in multis locis, & maneat interim verum & naturale corpus. *Vbi antecedens ambiguum est, & consequentia cum antecedente non cohæret. Nusquam enim Christus promisit, se corpore suo præsentem esse velle, sed dixit*, Relinquo mundum, *item, se Cœnam instituere, in suam corpore discedentis memoriam. Non etiam sequitur, Christus est in Cœna, ut in Sacramento, sacramentaliter præsens: ergo corpore suo, & corporaliter est ubique.*

Deinde docent, Christum corpus quidem visibile & palpabile assumpsisse, & visibilitatem ac

2. *De Corpore Christi.* *ac palpabilitatem naturali modò ad Corpus Christi pertinere: sed tamen Corpus Christi, quando & quoties ipse vult, invisibile & impalpabile fieri posse in se, &c. Idque sic demonstrare conantur:* Christus in Cœna dat nobis suum Corpus: Sed illud non videtur & palpatur. Ergo Corpus eius est invisibile & impalpabile. *Hic sunt duæ falsissimæ hypotheses: Altera, Invisibilia esse omnia, quæ verè dantur, nisi statim oculis aspiciantur: Altera, dari Corpus in Cœna substantialiter in pane occultatum & ore comedendum: quum articuli fidei & tota Scriptura testentur, Corpus Christi esse in Cœlo; & omnes saniores Theologi affirment, nullum fieri, ne in Cœna quidem, corporis Christi ascensum aut descensum, nullam etiam physicam immeationem in panem, aut alligationem ad panem.*

3. *De Ubiquitate.* *In dogmate de Ubiquitate in Apologia retractant ea, quæ in Concordia Bergensi asseruerunt & subscripserunt: sed ita retractant, ut subinde & secum, & cum sociis suis pugnent, vera falsis admisceant, & omnia miscere malint, quàm veritatem agnoscere & fateri. Negant enim in Apologia pag. 68. & 71. Ubiquitatem vel omnipræsentiam Corporis Christi in Lapide, lignis, &c. Quâ igitur conscientiâ subscripserunt Apologetæ isti Bergensi Concordiæ, in qua hoc subinde inculcatur:* Nisi quis credat, ubicunque sit λόγος Dei Filius, ibi etiam esse Humanam Naturam; *imò* si locus aliquis ostendi possit, in quo sit Dei Filius, non autem Humana quoque Natura, dividi Personam Christi. *Item,* Omnia in universum plena Christi esse etiam iuxta humanam naturam. *Quid denique sibi volunt tres illi modi essendi, quos corpori Christi ex polemicis Lutheri scriptis tribuunt authores Concordiæ Bergensis, disertis verbis affirmantes,* Christi corpus etiam talem essendi modum habere, quo repletivè absolutè, & ut Deus in omnibus creaturis sit, nec tamen ab illis sentiatur aut contineatur. *Canonizarunt etiam Bergenses in sua Concordiæ Formula locum Lutheri Tom. 2. Uuiteberg. 112. qui sic habet:* Christus non solum secundum Deitatem, sed etiam iuxta Humanam Naturam ubique præsens est. *Et mox:* est quidem Christus omninò in omnibus creaturis, adeò, ut eum in lapidibus, igne, aqua, vel etiam in laqueo invenire possem: sicut etiam reverâ ac certò ibi est: tamen non vult ut eum absque verbo suo ibi quæram, &c.

In Apologia sibi ipsis contradicunt authores eius. *Sibiipsis quoque Apolegetæ apertissimè contradicunt in Apologia sua. Pag. 63. asseverant,* posse rationem inveniri, quâ Corpus Christi licet finitum, simul sit in Cœlo & in terra. *Item,* Quamvis omnia implere æterna & essentialis Dei sit proprietas: In cœlum tamen ascendisse Christum, ut omnia Corpore impleret. *Et tamen concedere nolunt, quòd in omni lapide, ligno, &c. sit Pag. 20. dum Danæo litem capitalem movent, quòd scripserit;* eos, qui ad carnem Christi adorationem suam dirigant, idololatras esse, carnem enim propriè non esse objectum adorationis: *ipsimet tamen postea pag. 21. disertis verbis fatentur,* carnem Christi, sive assumptam humanam naturam, cum per se, ut creatura, etiam in unione personali consideratur, non esse adorandam: quòd honor adorationis soli omnium conditori Deo competat. *Hoc ipsum autem docuit quoque Danæus. Pag. 62. asserunt,* tempore humiliationis, Christi majestatem occultam fuisse, usque ad tempus resurrectionis. *Hoc verò alibi in Apologia evertunt, affirmantes,* tum in Cana Galilææ, tum aliàs sæpè gloriam Christi patefactam. *Nec illa conciliari possunt, quòd fatentur,* Scripturam & orthodoxam Ecclesiã reclamare generali Corpus Christi Ubiquitati: *& tamen expressis verbis etiam in Apologia scribunt,* Corpus Christi, quatenus Filio Dei personaliter unitum, & ad Dexteram Dei exaltatum sit, habere sibi omnes creaturas præsentes: *quod sanè fieri non potest, nisi illud ipsum Corpus Christi omnibus creaturis generaliter sit præsens. Item quod affirmant,* Modum Corporis Christi alicubi existendi ad solam veram in Cœna præsentiam pertinere: *& tamen scribunt,* secundum illum modum Corpus Christi omnes creaturas sibi præsentes habere, ac per consequens, omnibus creaturis præsens, hoc est generaliter ubique esse.

Adversantur etiam in hac Apologia sua tres isti Theologi primariis suis sociis, & magnis illis Concordiæ fabricatorib. Contra Brentium *enim negant,* duplicem ascensionẽ in Cœlum: Christũ ascendisse in Cœlum Ubiquitarium: confusionẽ cœli cum inferno. *Asserunt contra eundem,* Ascensionem secundum literam & historicè intelligendam, visibiliter Christum per nubes ascendisse in cœlum quadragesimo die post resurrectionem. *Negant se* confundere incarnationem, ascensionem, & sessionem ad dexteram Dei. Sedere ad dexteram Dei, *inquiunt,* esse Divinâ potentiâ & virtute supra omnes creaturas dominari. *Negant* disparitionem & evanescentiam Corporis Christi in ascensione in cœlum: Christum secundum utranque naturam passum esse: duplicem divinitatem. *Probant* circumscriptionem corporum glorificatorum, *ab aliis improbatam. Negant* æqualitatem potentiæ, *&c.* *Electorales Theologi adversantur in Apologia primariis suis Sociis.* Pag.108 Pag.106 Pag.107 Pag 114 Pag.116.

Negant rursus generalem Ubiquitatem in pomis pyris, lapidibus, lignis, *&c. non solùm contra librum Concordiæ, sed primarios quoque suos socios. Brentius enim scribit contra libellum Bullingeri pag.10. & 12.* Humanam Christi substantiâ omniâ implere. *In Recognit. pag.* 244

 Corpus

Corpus Christi est unà cum Filio Dei supra, infra, extra & intra omnia loca. *Iohannes Parsimonius concionator aulicus Stutgardiæ in Latina Concione anno* 1561. *Tubingæ in* 4. *edita pag.* 7. *rotundè ac multis verbis fatetur*, quòd Corpus Christi ubique & in omnibus locis ac creaturis, non solùm in pane & vino Cœnæ, sed etiam in omnibus lignis, lapidibus aëre, igne, aqua, pomis, pyris, caseo, & cervisia, imò in Cœlo & terra, ac in omnibus & singulis partibus rerum terrestrium sit. *Idem etiam fatetur Lucas Hosiander in AntiSturmio altero pag.* 9. 12. *&* 13. *Iohannes Marbachius contra Danielem Tossanum anno* 1579. *pag.* 104. 105. *sic scribit*: Wir Lutherische glauben / daß Christus nach dem er in seiner angenommenen Menschlichen Natur in den Himmel auffgefahren / vnd zur rechten seines Himlischen Vatters sitzet / eben solcher seiner erlangten Göttlichen Ehr und Allmacht halben / nicht allein bey Brot und Wein / sonder auch in der Helle / und einer jeden Vierkanten persönlich gegenwertig sey / ꝛc. *Hæc omnia probant Vuirtebergenses Theologi, qui in copiosa illa sua contra Bremenses declaratione pag.* 318. *hæ scribunt*: Quantum ad ea attinet, quæ D. Marbachius & M. Parsimonius de præsentia Christi juxta humanitatem scripserunt, in pomis, pyris & omnibus creaturis: Legant quæ Lutherus in Serm. de Sacramento contra Svuermeros anno 26. edidit: ubi hanc Ubiquitatem luculenter depinxit, & expresse statuit, atque pronunciat, qui eam non credat illum abnegare Christum. Nos igitur credimus, Christum secundum Humanam Naturam omnia implere, & ubique esse præsentem, *&c. Hæc illi. Ista vero omnia in Erdfurtensi Apologia, rejiciuntur & damnantur.*

Apologia falsa doctrina de Communicatione Majestatis. *Porrò de Communicatione Majestatis pag.* 5. *Apologiæ affirmant*, Humanæ Naturæ Christi supranaturales & essentiales proprietates, datas & communicatas esse divinas proprietates. *Pag.* 5. *&* 10. Humanam Naturam, propter unionem Personalem & Sectionem ad dexteram Dei, exaltatam esse ad communionem & unionem & usum divinarum proprietatum, & secundum has in officii exæquatione agere & operari. *Item*, Humanæ naturæ per unionem personalem & Sessionem ad dexteram Dei divinas & infinitas proprietates; *item*, divinam majestatem, & attributa divinitatis propria, communicata & data esse, ut omniscientiam, virtutem vivificandi, omnipotentiam, adorationem, *&c. Pag.* 6. *&* 9. communicationem illam non per phrasin aut modum loquendi, sed secundum Humanam Naturam intelligendam esse realiter, non autem essentialiter aut physicè, non per confusionem, conversionem, exæquationem proprietatum essentialium, non subjectivè, ut Humana Natura sit subjectum illarum proprietatum. *Pag.* 32. Non unam tantum Naturam in Christo adorabilem esse, sed duas. *Item*, Objectum adorationis esse non tantum divinam, sed etiam Humanam Naturam, *&c.*

Apologiæ Erdfurtensis Appendix eiusque doctrina. *In Appendice contra Bremenses cap.* I. *primo loco agunt de Persona Christi. Et pag.* I. *dicunt*; Se de generali Ubiquitate Corporis Christi in omnibus creaturis, in foliis arborum gramine, lapidibus, lignis, ac omnibus fœtidis locis cum quoquam contendere nolle, esse enim mysterium ineffabile. *Et tamen eadem mox paginâ ut* 3. *&* 6. *asserunt*, Christum humanitatem suam supra omnes creaturas exaltasse, ut eâ impleret omnia, sive omnibus creaturis præsens esset: *Item*, Christum implere omnia etiam secundum assumtam Humanam Naturam *Deinde per novem ferè paginas specialem seu restrictam Vbiquitatem iisdem argumentis defendunt, quibus Iacobus Schmidlinus generalem propugnat. Cap.* 2. *tractant de divina omnipotentia Christi: Ibi dicunt*, se non docere, quòd substantialiter divinæ naturæ proprietates, humanæ communicentur: neque etiam naturaliter, vel per effusionem id fieri. *Docet autem hoc* Schmidlinus *in Colloquio Mulbrun. Tubingæ edito pag.* 126. Vuigandus *in lib. de Communicatione Idiomatum pag.* 139. Selneccerus *in libello contra Bezam anno* 72. *edito. Negant etiam se docere*, Humanam Christi Naturam in & per se omnipotentem esse; *quum* Selneccerus *eodem loco, & alii id manifestè doceant. Cap.* 3. *agunt de Communicatione Idiomatum: Ibi negant*, se docere, essentiales proprietates Divinæ Naturæ, proprias fieri Humanæ Naturæ assumtæ: *& tamen simul docent*, Realem communicationem Idiomatum in Humana Natura Christi. *Pag.* 21. *dicunt*, Brentianam transfusionem Metaphoricè intelligendam: Christum secundum Humanam Naturam tantum fuisse in utero Mariæ, non alibi: *Et negant etiam*, Christum secundum Humanam Naturam in passione ubique fuisse, *contra Brentium.*

CAPVT XLV.

Scripta & acta Erdfurtensis Apologiæ editionem sequuta.

Anhaltini respondent Refutationi suæ Apologiæ OPpugnatâ *in Erdfurtensis Apologiæ capite quartò Anhaltinorum Theologorum Apologiâ, oppositâ trium Electoralium Theologorum Refutationi, Confutationis Præfationis Libri Concordiæ*

Concordiæ Anhaltini mox adornarunt gravissimam Responsionem, in qua perspicuè Lectori ostendunt; sua argumenta XLII. contra Vbiquistarum doctrinam de Persona Christi, adhuc immota & firma stare. Titulus libri hic est: Vera declaratio Articulorum de Persona, Officio & Majestate D. N. Iesu Christi, ex solidis fundamentis sacræ Scripturæ certis argumentis seu thesibus comprehensa, ad refutandam falsam Doctrinam de communicata à Divina Natura Humanæ Naturæ Christi, omnipotentia, omniscentia & omnipræsentia.

Responsio ad Appendicem Apologiæ Erdfur.

Edita quoque est Bremensis Ecclesiæ Theologorum Vera, Christiana & solida Responsio ad Appendicem Erdfurtensis Apologiæ.

Demonstratio contra Selneccerum.

Item: Solida demonstratio, quòd Nicolaus Selneccerus decem argumenta, ad quæ ut responderet provocatus fuit manifestè aliò detorserit, in testimonium convictæ conscientiæ.

De vera adoratione humanitatis Christi in unione personali

Item: De vera adoratione humanitatis Christi in Unione personali, orthodoxa veteris Ecclesiæ sententia, contra Selnecceri & cæterorum Apologetarum Erdfurtensium manifestas ac repetitas fraudes & imposturas. *Neostadii Germanicè.*

Vuilhelmus Damasus contra librum Concordiæ.

A Pontificiorum autem partibus editus quoque est à Vuilhelmo Damaso *Lindano liber contra Formulam Concordiæ, hoc titulo*, Concordia discors: *sive* Querimonia Catholicæ Christi Iesu Ecclesiæ, ad Illustrissimos S. Romani Imperii Principes, & alios ad unum omnes nomine semi-Christianæ, Confessionis suæ Augustanæ temerè gloriantes: *quâ illis demonstrat, simulatam ac verè personatam ipsorum Concordiam, anno* 1580. *initam, non solùm viros facere semi Christianos, sed & minimè solidis, imò assystatis, adeoque pugnantibus niti fundamentis Coloniæ.*

Heshusius pergit generalem Vbiquitatem improbare.

Heshusius *etiam post scriptam Apologiam Erdfurtensem perrexit generalem Vbiquitatem Corporis Christi publicè & privatim improbare. Sic enim in Thesib. anno* 83. *mensis Oct. Helmstadii disputatis suo suorumque collegarum nomine thesi* 28. *scripsit* Παντα χουσίαν Corporis Christi, ut passim fit in ligno, herba, lapide, pariete, animantibus & omnibus creaturis, non adserimus: Religio est enim nobis quidquam adserere in doctrina pietatis, de quo non exstat expressum & perspicuum Verbum Dei. Recitationes in causa fidei, nisi probè & accuratè munitæ sint, & testimoniis Scripturæ nitantur, plerunque fallunt. *Alii contrarium scripserunt; ut videat Lector, inter ipsosmet Lutheranos & Vbiquistas de quibusdam dogmatibus Libri Concordiæ, eiusque Apologiæ, nunquam satis constare potuisse, sed dissensionem non levem exstitisse.*

Schmidlini Confutatio disputationis Heydelbergæ à Grynæo habitæ.

Anno Domini 1584. *in lucem prodiit* Iacobi Schmidlini Confutatio Disputationis Iohannis Grynæi de Cœna Domini Heydelbergæ habitæ. *In hac Confutatione generalem Vbiquitatem & quædam dogmata, quæ in Apologia Erdfurtensi rejiciuntur ac damnantur, ipse defendit & retinet. Nam paginâ* 14. *dicit:* Humanitatem Christi divinitati eius exæquari, non οὐσίᾳ, sed ἐξουσίᾳ, non essentiâ, sed potentiâ, non naturâ, sed gloriâ, non substantiâ, sed majestate. *Pag.* 15. propter unionem personalem, ipsam humanitatem Christi ubique præsentem esse. *Pag.* 16. Humanitatem Christi eadem majestate res præsentes, rebusque præsentem esse, quâ divinitas. *Pag.* 17. Christum hominem majestate suâ rebus omnibus præsentem esse, seque piis, tum in verbo, tum in Sacramentis fruendum exhibere. *Pag.* 18. Corpus Christi juxta modum perfectionis per unionem hypostaticam acquisitum, præsens esse & distribui in Cœna. *Item*, Christum creaturis omnibus, cœlestibus & terrenis, secundum humanitatem præesse ac adesse. *Pag.* 20. Corpus Christi in Cœna esse generali illâ majestatis præsentiâ. *Item*, Corpus & Sanguinem præsentia esse in Cœna juxta modum à divinitate communicatum. *Item*, Cœlum esse, quod nullo loco physico, sed solius gratiæ Dei communicatione definitur. *Pag.* 291. Ubicunque filius Dei est, ibi quoque assumptum hominem esse. *Pag.* 292. Omnipræsentiam propter Divinitatem & respectu divinitatis tribui Christo. *In quibus omnibus ab Apologia Erdfurdiensi recedit.*

Schmidlini Admonitio de Synopsi D. Grynæi.

Edidit simul Schmidlinus Admonitionem *de Synopsi Orationis* Ioannis Iacobi Grynæi, *quâ Disputationi de Cœna Domini Heydelbergæ hoc anno,* 15. *April. finem imposuit.*

In utroque Scripto non solùm innocentes Ecclesiæ Ministros hostiliter cædit, & deformat injuriis ac mendaciis: sed etiam viros politicos virtute, auctoritate & meritis gravissimos, inhumanissimè traducit: quin etiam mortuos refodit, eisque maledicit: nec Ecclesiarum reformatarum ex præscripto Verbi Dei, nec piorum Magistratu, qui atrocissimâ contumeliâ, per latera piè docentium afficiuntur, ullâ ratione habitâ.

Schmidlinus contra Academiæ Basiliensis & Tubing. monita scribit contra Grynæum.

Cùm fama Senatui Academico Basiliensi innotuisset, parari Tubingæ à Schmidlino *istiusmodi Scripta contra* Grynæum, *metuens, ne si in publicum emitterentur, paroxismus inde Ecclesiæ periculosus magis, quàm utilis, orïretur, exulcerato præsertim hocce temporum statu, scripsit Rectori & Professoribus Tubingensis Academiæ, ab iisque amanter petiit, ut si quid tale paratum esse comperirent, quod ad infringendum* φιλαδελφίας *vinculum facere posset, suâ*

virtute & auctoritate sopirent. Scribendi libertatem viris doctis eripi se non postulare, sed ut Schmidlinus *scripta sua, si qua habeat, ita moderetur, ne in causa communi multis, unum sibi* Grynæum, *quem nominatim impetat, desumpsisse videatur: hacque ratione ea, qua inter utranque Academiam Concordia fuit, labefactetur. Quin imò percupere sese, ut si fortè ad* Schmidlinum, δύσφημα *quædam de* Grynæo *perlata essent, privato literarum commercio, cum eo componeret, nihil addubitantes fore, ut motus inde orti pacatè & amicè sedentur. Licet autem Tubingensis Academiæ Professorum plerique Christianum Basiliensium consilium approbarent,* Schmidlinus *tamen maledicentissimis suis Scriptis perrupit, eaque in lucem edidit.*

D. Grynæus opponit scriptis Schmidlini Apologiam.

Opposuit autem Grynæus *duobus his* Schmidlini *Scriptis Apologiam brevem, in qua primum respondet ad criminationes ejus. Deinde graves causas exponit, propter quas nec sibi, nec aliis honestis & bonis viris ad* Schmidlini *monstrosas calumnias posthac respondendum; sed legitimæ Synodi judicio rem permittendam censet: Vt quòd* Schmidlinus *convitiis tantum, mendaciisq; cum adversariis agat, & personas præcipuè insectetur: 2. quòd consensus orthodoxi publicus notoriusque perduellis, nec mortuis nec viventibus adhuc Dei servis, nulli etiam ordini hominum, ætati nulli, quum irasci & maledicta spargere cœperit, parcere consueverit: 3. quòd ne quidem consentientes in dogmatibus* καὶ ὁμονοοῦντας *collegas aliter tractet, primatum scilicet appetens, quàm ut plerisque magis notus sit, quàm charus: 4. quòd sibi in Doctrina non constet: 5. quòd eminus eos aggrediatur, qui cum præsente cominus parati essent æquo jure de doctrina conferre: 6. quòd Cramben repetat, sexcenties ab eo coctam, recoctam, & maledictorum sputo cœnoque conspurcatam: 7. quòd in controversia Eucharistica sese actorem pariter & judicem constituat.*

Postremò Grynæus *in hac sua Apologia, præcipua tantùm sophismata & calumnias in gratiam piæ juventutis refutat; quæ in duobus istis Scriptis continentur, 1. de Basi doctrinæ Eucharisticæ: 2. de Christi omnipotentia, veritate, omni præsentia & adoratione: 3. de Statu controversiæ: 4. de Scripto verborum Cœnæ: 5. de Consubstantiatione negata: de Via regia in controversia Eucharistica: 6. de multis locis adversariorum à* Schmidlino *calumniosè expositis: 7. de Anabaptistarum sententia de Cœna, quam orthodoxis affingit: 8. de Metonymia in verbis Cœnæ: 9. de rei signatæ participatione: 10. de Infidelium manducatione.*

CAPVT XLVI.

Adversus Tubingensis Scripta Helmstadiensium Theologorum, negantium Vbiquitatem absolutam in Formula Concordiæ contineri: & Tubingensium ad ea Responsio.

Helmstadienses à Tubingensibus accusantur apud suum Principem.

Post Quedleburgense *Colloquium* Ludovico Duci Vuirtebergensi *persuaserunt Tubingenses Theologi, Helmstadienses negantes Vbiquitatem absolutam Corporis Christi, negare Majestatem Humanæ Naturæ Christi, & rejicere peculiarem Articulum Symboli Apostolici: item, negantes Vbiquitatem absolutam in Formula Concordiæ doceri, & sese huic Vbiquitati in Libro Concordiæ non subscripsisse; nec subscribere velle, hoc ipso subscriptionem suam Formulæ Concordiæ revocasse. De his igitur & similibus à Duce Vuitebergensi apud* Iulium *Brunsvicensem Principem graviter accusantur. Helmstadienses autem per Principem suum à Vuirtebergensi petunt Colloquium, in quo cum Tubingensibus de Vbiquitate amicè colloqui, & sese de his criminibus excusare possint. Vuirtebergensis verò, instinctu Theologorum suorum, Colloquium detractavit, & utrinque scriptis potius disputare jussit.*

Helmstadienses in Colloquio de imentatis criminibus purgare se volunt, sed scriptis agere jubentur.

Helmstadiensium Apologia ad Tubingensium calumnias, in qua probant neque absolutam, neque restrictam Vbiquitatem in F. C. doceri.

Helmstadienses igitur Theologi Anno 85. *ad Tubingensium calumnias scriptum adornârunt hoc titulo:* Bescheidliche gründtliche Ableinung der gantz unerfindtlichen aufflagen / damit die Theologen der Julius Universitet zu Helmstadt bey hohes und nieders Stands Personen hin und wider verunglimpffet und beschweret werden / als solten sie von der approbierten Formula Concordiæ abgefallen seyn / darumb daß sie die ungegründte Vbiquitatem carnis Christi nicht billichen / sonder bey zu setzen rathen und bitten.

In hoc scripto docent, se rectè negare, Vbiquitatem absolutam in Formula Concordiæ contineri ac doceri, Atque ad hunc ferè modum. PRIMO *argumentantur.*

Si Vbiquitas absoluta in Formula Concordiæ docetur, plerique authores Formulæ non ingenuè, sincerè & candidè, sed fraudulenter, subdolè & callidè cum Electoribus, Principibus, aliisque Ordinibus egerunt.

Sed hoc falsum est, ergo & illud.

Connexum Majoris probant longâ Inductione Theologorum Augustanæ Confessionis, & authorum Formulæ: quorum aliqui in genere Vbiquitatem rejecerunt & damnarunt: aliqui verò in specie coram Principibus & aliis Sanctè affirmarunt & testati sunt; Vbiquitatem in Libro Concordiæ non doceri.

Kemni-

1. *Kemnitius improbavit Vbiquitatem.*

Kemnitius *enim, unus ex Concordiæ Libri authoribus, ante editionem ejus, in Libro quodam, quem* Iulio *Brunsvicensium Duci dedicavit, inter alia hac de Vbiquitate scripsit:* De iis, *inquit*, quæ ad officia Messiæ in Ecclesia pertinent, præcipuè solliciti sumus in hac disputatione de utraque Natura in Christo, in reliquis contenti sumus generali Doctrina, quòd Christus secundum utramque Naturam, servatâ tamen cujusque differentiâ, omnia sibi subjecta habeat, & omnibus dominetur: Ac contineamus nos in simplici illa regula, Christum quidem assumptâ suâ Naturâ adesse posse ubicunque voluerit, nos verò ibi certò & tutò de præsentia Humanæ Naturæ in Christo asseverare posse & debere, ubi se cum illa adfuturum verbo manifesto nobis testificatus est. Quæ verò ulteriùs quæruntur & disputantur, de quibus non habemus peculiare & expressum Dei verbum ea rejiciamus ad æternam illam Scholam, ubi Christum Deum & hominem videbimus, sicuti est, 1. Ioan. 3. Quia Humana Natura in Christo exaltata est super omne nomen, quod nominatur, non tantùm in hoc, verùm etiam in futuro seculo. Non igitur pudeat nos simplicis, humilis & puerilis hujus Confessionis, quòd Majestatem assumptæ Naturæ in Christo non possimus in hac vita totam vel cognoscere vel explicare. Illi verò meritò damnantur, qui quicquid ingenii sui capacitate assequi non possunt, statim exclamant, Filium Dei cum assumpta Humana Natura, salvâ ejus veritate facere non posse: Reliquas igitur disputationes de generali Vbiquitate Corporis Christi, cùm de ea quoque antiquitatis testimonia non satis consentire videam, in medio relinquamus. *Quapropter Kemnitius Vbiquitatem in Formulæ Concordiæ dispositivis verbis, quæ nunc à Vuirtebergicis ad generalem Vbiquitatem referuntur, affirmare noluit.*

2. *Communis Confessio Saxonicarum Ecclesiarum contra Stereoma Vuitebergensium edita est, & à Brunsvicensibus, Luneburgensibus, Mechelburgensibus, multarum quoque Civitatum Theologis approbata: in qua Vbiquitas rejecta est. Hinc inferunt Helmstadienses, Si Vbiquitas in Formulam Concordiæ recepta est, & sine illa præsentia Corporis Christi in Cœna obtineri non potest, Formula Concordiæ Confessionem Saxonicam abrogavit, & Vuirtebergensium periculosam de Vbiquitate disputationem approbavit.*

3. *In articulis Torgensibus, & correctione eorum, Vbiquitatis nullo verbo fit mentio.*

4. *Cùm Formula Torgensis locupletaretur & emendaretur Bergæ, tum quidem in Formulam Bergensem quædam dicta Lutheri recepta sunt, quæ, si absque omni limitatione expendantur, & non eo sensu accipiantur, quo à Luthero usurpata sunt, nonnihil pro Vbiquitate faciunt. Cùm autem in verbis dispositivis ne tum quidem aliquid mutatum sit, allegata illa dicta, juxta verba dispositiva Formulæ accipienda sunt: præsertim quum Bergenses Theologi potestatem nullam habuerint quicquam in substantia Libri mutandi, vel ipso* Kemnitio *teste, &* Selneccero, *qui in suis Recitationibus pag. 55. sic scribit:* Munus Theologorum Bergæ congregatorum erat, tantummodo legendo cognoscere censuras, & nihil in sententia, cùm in ea conveniretur ut plurimùm, mutare. *Chytræus etiam, qui unus etiam ex sex Bergensibus Patribus fuit: Rostochiensis Scholæ nomine ad Helmstadienses Theologos 27. Novembr. anno 82. sic scripsit,* Vtinam hic campus adeò speciosè contra Vbiquitatem declamandi adversariis insertione locorum quorundam Lutheri in Libro Concordiæ non patefactus esset, quæ in Torgensi Archetypo non exstare, ipsi meministis. *Ex hoc testimonio intelligitur,* Chytræum, *insertionem Locorum* Lutheri *non approbasse, nec campum Vbiquitatis Torgensi Archetypo patefactum esse. Aiunt etiam Helmstadienses, Lutherum ipsum se explicare tom. 3. Ienen. pag. 494. & testari anno 28. se, ponendo quòd Corpus Christi, ubique sit, posse tantum probare voluisse: hoc est, non probare se voluisse, quòd Corpus Christi ubique sit, sed quòd ubique esse possit.*

In Corpore Doctrinæ Brunsvicensi, Anno 77. hortante Kemnitio & Kirchnero, *in lucem edito, doctrina de Vbiquitate prorsus adjecta, & disputatio de illa in cœlestem Scholam tota reservata est.* 5.

In Præfatione Theologorum Bergensium ad Librum Concordiæ Vbiquitas his verbis rejecta est: Vmb der Lästerung willen völlen wir von der Gegenwertigkeit deß Leibs Christi an allen Orten (doch hiermit der Göttlichen Warheit und unser Kirchen Christliche Bekandtnuß nichts begeben / sondern dieselbige uns in allwege jederzeit vorbehalten) kein Wort mehr in der Disputation vom H. Abendtmahl mit ihnen verlieren. *Hoc est: propter calumnias, de præsentia Corporis Christi in omnibus locis (sic tamen ut à veritate & Confessione nostrarum Ecclesiarum recedere nolimus) nullum verbum post hac in disputatione de Cœna Domini cum illis (Sacramentariis) perdere amplius volumus.* 6.

Anno 81. Kirchnerus, Selneccerus & Kemnitius, *post scriptam Erdfurtensem Apologiam, jussi ab Electoribus non falsum testimonium dicere, testati sunt, Vbiquitatem absolutam Libro Concordiæ non insertam esse. Verba eorum hæc sunt:* Dabey lassen wir es in diesem Leben bewenden / daß wir ex verbo Dei wissen / daß Christus mit seinem Leib sey / 7.

und

und seyn könne wo / wie / und an welchem Orth er wölle/und zugleich mehr/ dann an einem Orth. Dann er hat es in seinem Wort und Testament zugesagt / wie dann auch das Christlich Concordien Buch eygentlich und alleine/ und nicht weiter / dann auff die præsentiam totius Christi in Ecclesia und S. Cœna gehet. Lassen vns derwegen des Gegentheils Zettergeschrey von der generali Vbiquitate, die sie dem Concordien Buch andichten/ nichts irren. *Hæc Electorales tùm coram Deo cordium cognitore, tùm coram Magistratu non ludente in negotio Religionis, & coram Ecclesia, quæ in his iocum non patitur, sub data fide deposuerunt.*

8. *Anno* 82. Selneccerus *Formulam Concordiæ Germanicè & Latinè in lucem edidit,& inter alias quoque Academiæ Helmstadiensi dedicavit, in qua Vbiquitatem verbo Dei destitutam damnat. Absoluta autem Vbiquitas* Kemnitio *contra Theses* Amelingi *pag.* 135. *nihil est aliud, quàm præsentia carnis Christi in lignis, lapidibus, &c.*

9. *Rostochienses etiam ad Helmstadienses hæc scripserunt:* Intelligimus de Vbiquitate, cujus patrocinium suscipiendum non suadetis, in emendatæ Apologiæ cap. 9. ita differi, ut generalis illa πανταχουσία Corporis à disputatione de Cœna exemplo Lutheri (*tom.* 2. *Vuiteberg. Germ. pap.* 187.) præcidatur, nec tamen prorsus damnetur: sed cùm non satis explicatè in Scriptura traditum sit, quid sit, super omnes Cœlos ascendere, ut omnia impleat, in æternæ vitæ Academiam illud reiici.

10. *Helmstadienses ex ipsa Formula Concordiæ clarum & manifestum testimonium citant, quo probant, generalem Vbiquitatem in ea reiici. Nam pag.* 294. *Dresdensis exemplaris ex Vuitebergensi Concordia anno* 36. *inter* Lutherum *& superioris Germaniæ Ecclesias inita, hæc verba allegantur*: Non sentiunt fieri localem inclusionem in pane, aut durabilem, aliquam conjunctionem extra vsum Sacramenti. Nam extra usum, cum asservatur in pixide, aut ostenditur in Processionibus, ut fit à Papistis, sentiunt non adesse Corpus Christi. *Hic (inquiunt) clarè extat negatio præsentiæ, & affirmatio absentiæ Corporis Christi. Quapropter Formula Concordiæ cum illa Vuitebergensi expresse negat, quòd corpus Christi extra usum legitimum cum pane alicubi præsens sit. Negando ergo, ajunt, Vbiquitatem generalem corporis, nihil contra Formulam Concordiæ docemus.*

Helmstadienses perseverare volunt in Subscriptione Formulæ Concordiæ, & condemnatione Vbiquitatis.

Ex his omnibus sic inferunt Helmstadienses Theologi: Sagen derowegen mit vberauß gutem Gewissen/ Fug und Grunde / daß wir bey der Formula Concordiæ, die wir vnderschrieben / in ihrem Original gesunden Verstandt nachmals vnuerwandtes Hertzen bestehen / und durch Gottes Gnade dabey verharren wollen: mit deutlicher Erklärung/ daß wir Krafft desselben bleibens / der Würtenberger vngegründte Vbiquitet / als gewiß und nohtwendig zuglauben / nicht annemmen/ sondern wol vermüge der Formulæ Concordiæ gar leugnen köndten. Will sie iemands auff sein Abenthewer affirmiren und defendiren / daß müssen wir geschehen lassen / man laß vns nun das herrliche Concordi Buch / daß vnser mit ist/ damit vnverworren/ mache keinen Artickul des Glaubens darauß/ tringe es keinen Kirchen / und sonderlich den hieruon stets gesonderten Sächsischen löblichen Kirchen nicht auff/ verstosse derselben eygene Confessiones nicht / und lasse dissentientes vnuerläumbdet/ als solten sie die verwiersene Vbiquitet nicht affirmiren wollen / von der Formula Concordiæ abfallen. Dann wann diß geschicht / so hat ia ein Gott vnd Ehrliebender zuermessen/ daß die/ so es angehet / hochgetrungen werden / solchen Leuten gebürlich zubegegnen. Zusetzen aber/ daß die Zunötigung so special nicht were/ können wir auch sonst nicht gar hieruon stillschweigen. Dann daß mann meynet / man solle affirmantes Vbiquitatem gantz und gar gewehren/ und sich im geringsten nicht mercken lassen / daß iemandt der Formula Concordiæ zugethaner mit der Vbiquitet nicht friedlich sey / diß ist *ingenuis servitus intolerabilis*, und wirt ia mit solchem vor Gott und menschen ein vnbilliches von vns erfordert. Dann die Vbiquitet ist das gröste geschrey in den jetzigen streyten/ hat kein außtrucklich wort Gottes/ machet vnsern nöttigen streitt wider die Sacramentirer/ als vom H. Abendmal/ und der offenbarten Mäyestät der Menschlichen natur verdechtig/ als sey eins so gewiß als das ander/ entzeuget vnser Confeßion viel Gliedmassen/ weret daß viel nit zu vns tretten/ gibt den Sacramentirern stets ein frolocken/ weiset ihnen aufenthalt/ daß sie auff die gewisse gründe nicht antworten dörfen / vermag nicht ein einiges pünctlein vnsers Glaubens und trosts / den Gottes wort stets auff etwas gewisses setzet / zusterecken: Ist sonderlich im streit vom H. Abendmal gar vnnötig/ gibt vrsach zu groben gedancken und reden/ betrübt dei einfeltigen / und ist deß immers kein ende. Dahat vnser G. F. und Herr sie nicht vnbillich ein leidige Vbiquitet genennet.

Vbiquitatis egregia descriptio ex fructu.

Ex prædictis quoque inferunt Helmstadienses, quum Vbiquitas generalis in libro Concordiæ non contineatur & doceatur; se nullo modo probare posse, quòd Vuiteb in Refutatione Orthodoxi consensus p. 119. Vniversalem præsentiam Pag. 21.

pecu-

Pag.23. peculiarem Symboli Apostolici articulum
Pa.16. nominent. *Item quòd Hosiander scribat*, fatuum seu stolidum illum esse (habe das Hirn zu weschen gegeben) qui Formulam Concordiæ legerit, non autem Vbiquitatem (*quam ille vocat doctrinam de Persona & Majestate Christi*) in ea invenerit. *Item, quòd Schmidlinus doceat in Thesibus de Majestate Christi Anno 64. editis, thesi* 53. Præsentiam Corporis Christi in Cœna, à generali Vbiquitate respectivè sui non separandam esse. *Et quòd*
Ibid. *Gerlachius scribat in Assertione pag.* 477. *agere volens de præsentia speciali & Sacramentali:* Quid aliud evidentius quàm Christum hominem in dextera majestatis æquali cum Deo gloriâ ubique regnantem ex vi communicatæ Deitatis priùs adesse, quàm nobis suum Corpus in cibum dispenset, *Item, quòd in In-*
Pag.17. *dice Refutat. Orthodoxi Consensus, suam sententiam pag.* 507. *prolixè expositam, paucis comprehendentes, dicunt*, Omnipræsentia Humanæ Naturæ, est fundamentum Sacramentalis præsentiæ in S. Cœna. *Subscripserunt Heshusius, Hoffmannus, Sattlerus & Boetius* 15. *Augusti anno* 85.

Helmstadiensium aliud scriptum ad Principem suum de calumniis Tubingensium. *Eodem anno die* 20. *Aug. scriptum exararunt aliud Helmstadienses, & ad Principem suum miserunt. In eo* Primò *gravem querelam in sinum ejus effundunt, de calumniis, quibus in aulis Principum, & alibi passim onerentur à Vuirteberg. Theologis, ac si subscriptionem & approbationem Formulæ Concordiæ revocarint, & calumniam hanc à se depellere conantur.* Secundò, *causas adducunt, ob quas subscriptionem suam revocasse à Vuirtebergensibus dicantur: nempe, quòd non cum ipsis doctrinam de Majestate hominis Christi, & Vbiquitatem confundant, & utranque pro una eademque habeant, sed distinguant. Helmstadienses igitur negantes Vbiquitatem, à Vuirteberg. traduci, quòd etiam Majestatem hominis Christi negent.* Tertiò, *exponunt suam doctrinam & sententiam de Majestate hominis Christi, & docent, eandem esse cum ea, quæ in Formula Concordiæ contineatur. E contrà verò indicant, Vuirtebergenses Vbiquitatem seu Omnipræsentiam carnis Christi in omnibus creaturis, pro Majestate hominis Christi contrà Librum Concordiæ habere. Hinc animorum distractiones, calumnias, odia, & dissidia adversus sese orta esse.* Quartò, *ut Princeps vanitatem Vbiquitatis intelligat, refutant argumenta Vuirtebergensium pro defensione Vbiquitatis, sumpta ab Vnione personali, pag.* 4. *A Sessione ad Dexteram Dei, pag.* 5. *Ex verbis Pauli Ephes.* 4. *pag.* 6. *& aliis locis Scripturæ. Hinc inferunt, Cùm in verbo Dei & tota Scriptura veteris ac novi Testamenti ne verbum quidem unum ostendi possit, quo probetur, Christum etiam secundum Humanitatem suam ubique præsentem esse, non rectè eos facere, qui hanc novam, prodigiosam & veteri Ecclesiæ incognitam doctrinam Ecclesiis obtrudere conentur.*

Post hæc respondent ad argumentum Vuirtebergensium sumptum ab authoritate Lutheri, qui etiam ipse Vbiquitatem docuerit. Et se defendunt verbis Lutheri, qui docuit, Solum verbum Dei unicam regulam doctrinarum esse & manere debere. Rogavit etiam pium Lectorem Lutherus, ut sua scripta legat cum judicio & multâ miseratione. His addūt, ipsummet Lutherum tom. 8. *Ien. Vbiquitatem abjecisse, & consilium dedisse, ne de ea in Cœnæ negotio disputetur pag.* 7. *&* 8.

Respondent etiam ad hoc argumentum Vuirtenbergensium: In Formula Concordiæ, quam subscriptione sua probarint Helmstadienses, Vbiquitatem doceri, non rectè igitur facere eos, qui Vbiquitatem condemnent. Hac *occasione probant etiam, in repetita contra Stereoma Vuirtebergensium Confessione inferioris Saxoniæ Ecclesiarum, anno* 71. *edita, Vbiquitatem damnari & rejici. Abjecisse eandem quoque ante hæc tempora* Kemnitium, Kirchnerum *& ipsum quoque* Schmidlinum. *Cùm enim* Kemnitius à Landgravio *domum reversus esset, & Duci Brunsvicensi acta legationis obitæ exposuisset, inter alia dixit,* Landgravium *Libro Concordiæ subscribere recusare, quòd Vbiquitas in ea adseratur. Tum Princeps interrogavit* Kemnitium, *An igitur Vbiquitas in Formula doceatur? Cui respondit ille, Nequaquam, Illustrissime Princeps: non docetur in illa.* Kirchnerus *Anno* 75. *Helmstadii de duabus naturis in Christo, & Communicatione Idiomatum disputans, Thesi* 125. *inquit:* Quod ergo ad generalem illam Vbiquitatem Corporis Christi in omnibus creaturis attinet, consilium D. Lutheri sequimur, qui suadet abstinendum esse, quantū fieri possit à scrupulosa ejus inquisitione, ne interminabilibus quæstionibus nos implicemus, *&c. Schmidlinus Anno* 80. *in thesibus Vuiteberga disputatis, thesi* 29. *inquit:* Publicè coram universa Ecclesia testatum volumus, nos in doctrina de Cœna Domini, posthàc nullum verbum cum Sacramentariis de præsentia Christi in omnibus locis, sive de Vbiquitate facturos. Pag.13. / Pag.12.

Vuirtenberg à vera Formula Concordiæ defecisse. Pag.16. *Docent præterea Helmstadienses, non sese, sed Vuirtebergenses à vera Formula Concordiæ defecisse. Illos enim Vbiquitatem carnis Christi fundamentum præsentiæ ejus in S. Cœna statuere. In Colloquio Mulbrunnensi* Schmidlinus, *rejecta sententia, qua verbis Institutionis præsentiam Corporis Christi quidam Lutherani, quin ipse quoque Lutherus probant,* Nolo, *inquit*, vos celare, quicunque inter nos, qui Augustanam Confessionem profitentur, dicunt se credere veram Corporis & Sanguinis Christi præsentiam in Cœna, & tamen Vbiquitatem negant, eique contradicunt, hos certè oportet

aut

aut Magicos Papistas esse, qui putant, quòd per recitationem verborum Cœnæ Corpus Christi antea absens, statim præsens è Cœlo faciant & adducant : aut in intimo corde cum Zuinglianis sentire, Corpus Christi non esse realiter in pane. *Et in Refutatione Orthodoxi Consensus dicunt:* Omnipræsentia humanæ naturæ, est fundamentum præsentiæ Corporis & Sanguinis Christi in Cœna. *In scripto etiam sub nomine quidem* Ludovici *Vuirtenbergensis Principis, revera autem à Theologis Vuirtenberg. dictato & ad Ducem Brunsuicensem misso, id ipsum quoque asseritur, Verba hæc sunt:* Dann da den Caluinisten so viel von E. L. Theologen eingeraumpt / daß Christus mit seiner H. Menschheit zuvorn / und auch ausser der handlung deß H. Abendmals seiner H. Christenheit allenthalben / und alle zeyt biß ans ende der Welt gegen wirtig / und dahero in haltung deß H. Abendmals / wie zwischen vns bekandtlich / nicht vom Himmel auff und abe / hin und widerfehret : So mögen E. L. züsehen / ob der selben Theologi auch einige warhafte gegenwertigkeit deß leybs Christi im H. Abendmal wider die Caluinisten erhalten und behalten / und von diesem anfang nach und nach / nicht auch in gleiche meinung mit den lesteren der Maiestet Christi eingeführt werden.

Contrarium verò in Præfatione Electorum & Principum ad librum Concordiæ, docetur. Verba eius sic habent: Ob wol etliche Theologi / wie auch Lutherus selbst vom H. Abendmal / ie die Disputation von der Persönlichen vereinigung beyder naturen in Christo / doch wider ihren willen / von den widersechern gezogen : So erklären sich vnsere Theologen Innhalts deß Concordienbuchs / und der darinn begriffenen *norma* weiter / daß vnser / und deß buchs beständiger meinung nach / die Christen von deß Herren Abendmal / auff keinen andern / sonder auff diesen einigen grund und fundament / namlich auff die wort der Stifftung des Testaments Christi gewiesen werden sollen / &c. *Vuirtenbergenses ergo docent, Vbiquitatem fundamentum esse præsentiæ Christi in Cœna: Formula autē Concordiæ, Verba Institutionis. Concludunt igitur Helmstadienses, non se, reiectione Vbiquitatis, sed Vuirtenbergenses adsertione ejus à Formula Concordiæ defecisse. Subscripserunt iidem qui supra.*

Ducis Brunsvicensis admonitio ad Schmidlinū.

Mittuntur hæc scripta ad Principem Vuirtebergensem à Duce Brunsvicense, qui etiam privatas ad Iacob. Schmidlinum *dat literas, in quibus significat ei, vehementer sibi dolere, quòd* Schmidlinus *inveteratum suum odium erga* Heshusium *non deponat, & calumniarum, contentionum, rixarum & ambitionis inter Theologos nec modus, nec finis ullus sit. Rectè etiam Helmstadienses in Erdfurtensi Apologia quadam de Vbiquitate monuisse, hortaturque* Schmidlinum *& alios Vuirtebergenses ut ea corrigant, &c.*

Responderunt Vuirtebergenses ad Helmstad scripta: & probant, in F. C. Vbiquitatem doceri. Nota Concordiam.

Ad utrunque verò scriptum Helmstadiensium responderunt Vuirteberg. nempe, Schmidlinus, Magirus, Hosiander, Holder *&* Varenbuler, 27. *Maii anno* 86. *Ac* Primò *docere conantur, In Libro Concordiæ Doctrinam de Vbiquitate generali Christi secundum Humanam Naturam in omnibus creaturis, contineri.* Secundò, *negant in Confessione Saxonicarum Ecclesiarum contra* Stercoma *Vuitebergensium edita, & Corpore Doctrinæ Brunsvicensi, sic Vbiquitatem reiici & damnari, quòd sit falsa & verbo Dei contraria.* Tertiò, *negant, Lutherum unquam abiecisse Vbiquitatem.* Quartò, *probare volunt, Vbiquitatem in verbo Dei fundatam esse, &c.*

Schmidlinus se apud Ducem Brunsvicensem excusat.

Responsum hoc mittitur ad Ducem Brunsvicensem, & simul etiam Schmidinus *anno* 16. *Maii* 18. *die se apud eundem excusat, vehementerque sibi dolere ait, Principem persuasum, admonitiones suas, non ex pio zelo, sed inveterato odio* Heshusij *persona, libidine calumniandi & mera ambitione profectas esse. Accusat etiam* Heshusium *& Collegas ejus, quòd loca Scripturæ, quæ Zuingliani & Calviniani hactenus pro se allegarint, etiam ipsi jam proferant, & Calvinisticè interpretentur, fundamenta* Lutheri *evertant, & toti mundo persuadere conentur,* Lutherum *Articulos Fidei non rectè intellexisse, & falsam eorum interpretationem pertinaciter defendisse, modò ipse simplicem sensum verborum Test. Christi contra adversarios obtinere posit. Affirmat quoq; in* Agenda *Brunsvicensi, & Repetita Confessione Ecclesiarum inferioris Saxoniæ Vbiquitatem generalem doceri, sicut etiam in Torgensi libro, & Bergensi Formula. Offert se denique ad Colloquium: multaque gloriatur Thrasonicè de victoria in Mompelgardensi, aliisque Colloquiis maxima cum laude parta, modò* Hess. *à sua sententia discedat, se enim à sua ne latum quidem vnguem discedere velle. De hoc etiam in literis ad* Ducissam *Brunsvicens. inter alia eodem tempore sic scripsit:* Wann aber Heßhus. nach mals gesinnet / wie er auff dem Quedlinburgischen Colloquio sich gegen den Churf. Sächsischen Theologen erzeiget / und er / sampt den Helmstadtischen Theologen / nicht gedencken von ihrem vnbefügten fürnemmen züweichen / so ist weder E. F. G. Herzen und Gemahl / noch dem Hertzogen zü Würtenberg zü rathen ein einigen Heller / auf solch Colloquium züverwenden : Dann weder von dem lautern Büchstaben deß Büchs der Concordien / darinn die gegenwart Christi / nach seiner H. Menschheit mit außgetruckten worten gesetz / noch von D. Luthers erklärung / ich alle die tag meines läbens

wie

wie auch meine Mitbrüder / die Würtenbergische Theologen nit weichen / sonder durch Gottes genad bey der selben ich gedenck beständig biß an mein ende zu bleiben. *In eodem scripto ad* Ducissam *vocat* Heshusium einen Wätterhanen / *hoc est, levissimum & inconstantem hominem*, der vor dieser zeyt auch bey Luthern gehalten / ietzt aber fürgeben dörf / was dergleichen in seinen Schrifften geschrieben / seye zweifelhaftig gestellt / das man herüber und hinüber ziehen könn / und außtrucklich auff den Zwinglischen und Calvinischen verstand gerichtet sey.

In eandem sententiam Schmidlinus scribit ad Cancellarium Brunsvicensem.

Ad Cancellarium quoque Brunsvicens. D. Franciscum Mutzeltin *de hac ipsa causa scribit* Schmidlinus *in hanc sententiam.* Quæ nuper nomine Illustriss. Principis ac Domini, Domini Iulij, Ducis Brunsvicensis & Luneburgensis ad me sunt scripta, ea omnia tibi non ignota, sed probè cognita & accuratè meditata esse nihil dubito. Quæ causa est, ut has breves literas etiam ad T. D. hominem amicissimum & integerrimum scribere visum fuerit, Video enim optimum Principem persuasum, admonitiones meas nuper factas, non ex pio zelo, sed inveterato odio Personæ *D. Heßhusii* & libidine contradicendi & mera ambitione profectas esse. Quod quidem Ecclesiarum Brunsvicensium causâ mihi vehementer doluit. Idem enim mihi vobiscum accidit, quod D. Paulo cum Galatis: *Sicut Angelum Dei*, inquit, *excepistis me, & testimonium vobis perhibeo, si fieri potuisset oculos vestros eruissetis & dedissetis mihi.* Ideò etiam cum ipso addere possum. *Ergone inimicus factus sum, verum dicens vobis.* Monui de summo periculo, quod imminet Ecclesiis vestris, & cum diminutione nominis & authoritatis vestræ etiam latius serpere potest. Quod ut averterem, agnovi, me vobis omnibus debere, cùm ratione vocationis, tum etiam acceptorum beneficiorum. Duo enim vobis persuadere conatur *D. Heßhusius.* I. Doctrinam de generali præsentia Christi secundum humanitatem in libro Concordiæ *verbis Dispositivis* contineri. *Id verò quisquis sibi persuaderi patitur, aut librum non legit, aut oscitanter legit. Contrarium enim expreßis verbis ad oculum demonstrari potest.* II. Deinde eandem in scriptura non fundatam & Lutherum errasse, qui hoc falso fundamento jacto, simplicem sententiam verborum Testamenti Christi confirmare conatus sit. Ad quod tertium accedit: Idem videlicet sentire Ecclesias Saxonicas, & ordinationem Ecclesiasticam Brunsvicensem à me quoque approbatam, quæ hoc Lutheri dogma tanquam falsum & in sacra Scriptura non fundatum damnent, ideoque ex Ecclesia Dei exterminandum. Quæ omnia, quòd sic se non habeant, ex scripto intelliget T.D. quod nomine Theologorum Vuirtenbergensium Duci *Ludovico* oblatum, ad Illustriss Principem Ducem *Iulium* mittitur. Id ut pro vestra pietate sapientia & singulari judicio diligenter expendatis pro meo erga Ecclesias vestras amore diligenter moneo. Nec quicquam suscipiatis cujus deinceps vos pœnitere, non autem mutari amplius possit. Agitur non solum de Majestate Christi, sed etiam de honore vestræ Scholæ & Ecclesiarum. Et facilius provocatur hostis, quàm repellitur. Nos amici sumus, & fuimus hactenus eo loco habiti & cogniti, donec hoc turbulentum ingenium ad vos accessit, vbique turbas & distractiones animorum post se relinquens quocunque pervenit. Christum Iesum in testimonium voco super animam meam, me nihil odio Personæ *Heßhusii*, sed omnia amore Ecclesiarum vestrarum scribere & monere. Novit *Heßhusius D. Vulgandum* nobiscum sentire, dolens igitur Episcopatu se excidisse, vel hac ratione se vlcisci conatur. Quum igitur offendiculum nondum sanatum sit quod in Borussia dedit, hîc novum molitur. Id quantum exitium Ecclesiis nostris allaturum sit, nollem vos experiri. Nullo enim veritatis testimonio nituntur, quæ nobis pursuadere conatur. Et insanire illum Beza hostis noster intelligit, cùm omnipotentiæ communicationem concedat, & omnipræsentiam neget, quæ vllo modo à participatione omnipotentiæ separari potest, cum vna & eadem numero sit Maiestas, in seipsa indivisibilis.

Testimonium Schmidlini de Heßhusio.

Hæc ad te hominem amicissimum scribo, vt de hoc negotio accuratè & diligenter cogitetis. Neque enim existimare debes, me Doctorem *Heßhusium* aut ejus congressum metuere, quin vnicè expeterem vestrarum Ecclesiarum causâ, si tam veritatis & pacis studiosus, quàm amans litium & contentionum esset. Sed cum Quedelburgensis actio nihil apud ipsum profecerit, non video quis vsus novæ collationis esse possit, quæ, nisi *Heßhusius* mutatus sit aut mutatur, non nisi majores distractiones efficiet. Neque enim in animum suum inducat cum quidquam apud nos effecturum, ut nos mutemus sententiam nostram, quæ vera & irrefutabilis est, sicut ex scripto nostro intelligitis. Sin verò se corrigi patiatur cum suis complicibus, aliquid tentari possit. Non autem dubio eventu, sed certissimâ spe veritatis demonstratæ, ut maximè *Heßhusius* non emendaretur, vos tamen eum turpiter errare intelligeritis. Et deinceps quoque facilè deliberari posset, quæ via ineunda, ne Ecclesiæ

vestræ hoc malo involvantur. Majus enim periculum est, quàm vos nunc divinare aut prospicere possitis. Ego ad vtrumque Principem Ducem Iulium & Conjugem ejus scripsi,& animam meam liberavi. Amorem vestrum omnium & Ecclesiarum perpetuum retineo, & negotium ipsum Deo Opt. Max.commendo. De offendiculo quod opinione omnium majus exorietur authores respondeant Deo & Ecclesiæ. Nos veritatem perpetuo contra Sacramentarios defensam neque possumus neque volumus deserere. Neque maximum, sed ferè minimum errorem Sacramentariorum esse scias de Sacramento altaris, quod T.D. plenè cognovisset, si Colloquio Mompelgardensi interfuisset. Benè & feliciter valeat T. D. Et admonitiones meas ex pio corde & Ecclesiarum vestrarum amantissimo profectas scias. *Raptim Tubingæ* 17. *Maii anno* 86.

Hæc omnia cùm sic se habeant, ego Heßhusii argumentum sic inverto.

Si Vbiquitas absoluta & generalis in Formula Concordiæ docetur, authores eius non ingenuè, sincerè & candidè, sed fraudulenter, subdolè & callidè cum Electoribus, Principibus aliisque Ordinibus egerunt, negantes ab initio eam in Formula contineri.

Sed Vbiquitas generalis in Formula Concordiæ docetur & confirmatur, Schmidlini & omnium Vuittebergensium testimonio.

Ergo authores Formulę non ingenuè, sincerè & candidè cum Electoribus & Principibus, sed fraudulenter & callidè egerunt.

CAPVT XLVII.

De Liberatione D. Caspari Peuceri ex decennali carcere.

Augusti Electoris Sax. coniunx moritur.

ANno 1585. *Calend. Octob. mortua est* Augusti *Electoris Saxoniæ coniunx* Anna, *ex Danorum Regum stirpe, quæ D.* Peucerum *ante hac à fide & studio erga Electorem semper mirificè commendarat: tandem verò nullo suo merito, incitata à Secretario Ienisio, & aliis, qui faces fuerunt omnium priorum turbarum & vastationum, ad necem vsque eum prosecuta est. Et cùm Illustrißimus* Landgravius Vuilhelmus *apud Electorem ab acidulis Schvualbacensibus reversum ad ipsum, pro* Peuceri *liberatione instaret iterum, obtineretque ex promisso stipulatæ manûs dimißionem, eâ tamen lege & conditione, ut conjugem prius suam de eadem seriò & graviter compellaret, odii acerbitatem recusatione tali declaravit,* Me vivâ Peucerus non liberabitur. *Quod pii & sapientes plerique cum Landgravio ipso in eam partem tunc interpretati fuerunt,* Brevi morituram illam, ut libertati pristinę Peucerus restitueretur. *Complevit hoc præsagium eventus. Mortua est enim eo die & anno, quo diximus, eoque ipso momento, quo* Peucero *secundum quietem per somnium funus illustre spectanti, & campanam pulsanti, fune rupto, occurrebat Psalmi versus:* Anima nostra sicut avis erepta est de laqueo aucupis. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Cùm autem ad acidulas Schvualbacenses proficiscens Lipsiæ pernoctaret Elector cum conjuge, venit ad Peucerum *manè Præses arcis præsidii Lipsici, & quæsivit ex eo, an putet ex vsu & commodo Electoris & conjugis illas fore?* Peucerus, *qui minimè dubitabat, id fieri mandato Illustriß. nihil dißimulans, è vestigio respondebat,* Eos qui iter ad thermas, & vsum illarum eis suadeant, ad mortem eos deducere. *Præsagium hoc eventu complevit Deus in Electore & conjuge. Nam ad acidulas ipse Elector penè inter manus Illustrißimi Principis Palatini Ioh. Casimiri animam exhalasset, nisi refectionibus perpetuis, aliquot horarum spacio, vix esset revocatus & servatus. Coniunx verò ad obitum vsque amißas vires nunquam recuperavit.*

Post sublatum è medio hoc obstaculum, tranquillitas oboriebatur aliqua, vsque ad novas nuptias, quas Elector cum Agneta Heldvuige *contraxit, filia Illustrißimi Principis Anhaltini,* Ioachimi Ernesti, *&c. à quo, propter recusatam libri Concordiæ approbationem alieniore ante hac animo fuerat. His confectis, ac sponsæ deductione ad arcem Dresdensem completis Anhaldinus, pro affectione erga* Peucerum *singulari, ut qui maioribus ipsius, & toti familiæ, medica opera multos annos servierat, & aliorum Principum impulsu, inprimis, captata occasione tandem liberationem eius impetravit.* *Novæ nuptiæ Electoris Sax. liberationem Peuceri impetrant intercessione Anhaldini Principis.*

De hac liberatione quomodo posset fieri, & quibus conditionibus, sic ut in Peucerum *culpa carceris ab Electore derivaretur, & ut obstringeretur ipsi tamen hac dimißione, tanquam singulari beneficio, & ut præcideretur ei omnis vltio & vindicta, citra tamen mentionem religionis, quam superatos post annos carceris minimè abjecturus esset, multùm disputatum est ab iis, qui delecti ac destinati ad istam deliberationem ab utraque parte fuerunt, ut ex ipsorum relatu postea cognitum est. Sed vicit tandem sententia* Ienisii *Secretarii, ut formula obligationis hoc modo, & his verbis comprehenderetur, quæ sequuntur.* *Quibus conditionibus dimitten dus Peucerus deliberatur.*

Jch Caspar Peucerus der Elter / schwere / Nach dem der Hochgeborne Fürst / und Herr / Herr Joachim Ernst / Fürst zu Anhalt / mein Gnediger Herr / auf seiner Fürstlichen Gnaden fleissige vorbitte / bey dem Durchleuchtigsten *Forma obligationis Peuceri.*

sten und Hochgebornen Fürsten und Hern/ Hern Augusto/ Hertzogen und Churfürsten zu Sachsen/ vnd Burggraven zu Magdeburg/ rc. meinen genedigsten Churf. vnd Herzen so viel erhalten/ daß irer Churf. G. endlich genedigst verwilligt/ mich auff etliche gewisse *conditiones* auß ihrer Churfürstlichen G. verwahrung folgen zulassen/ daß ich solche vbergebung/ vnd loßlassung/ für eine sondere gnade erkenne/ und annemme/ will auch die verursachte/ und biß anhero erduldete gefengliche verwarung in keinerlei weise oder wege/ ihn/ noch außerhalb Rechtens wieder den Churfürsten zu Sachsen/ihrer Churfürstliche Gnaden Lande/ Leute/ Räthe/ und Diener/ niemandts nicht außgeschlossen : und wen ich auch solcher meiner verhafftung in argkwohn/ oder verdacht ziehen möchte/ weder mundtlich/nach schriftlich/ heimlich oder offentlich in vngüten zugedecken/oder zu eifern/ nach solches iemandts von meinet wegen zugestatten : Sondern wil mich die zeit meines lebens der verpflichtung/so meine bürgen/und mein Gnedigster Fürst/und Herr/ Herr Joachim Ernst zu Anhalt gethan/ in allen artickeln/ vnverbrüchlichen/ und vestiglichen verhalten/als mir Gott helffe/ und sein heiliges Göttliches wort.

Iudicium Peuceri de sua obligatione.

Hanc Peucero *formulam hora octava matutina Capitaneus Satellitii Lipsici exhibuit, cum mandato, ut deliberet secum utrum quid in ea desideret. Legit statim, & quid Sophisticæ subsit, non tantum ex non ignota sibi Aulæ consuetudine, sed ex intentione singulari architecti* Ienisii *animadverit, id spectantis, ne ipsorum artes patefierent. Respondit igitur, eodem die ad horam duodecimam eductus ex carcere ad legatos, in peculiari conclavi congregatos, inesse obligationi, quæ disputare, & propter quæ illam rectè, justèque recusare posset, quæ etiam pii ac sapientes omnes, tanquam retia Sophistica & sycophantica, servata ipsis ad se, quocunque fuco & prætextu etiam post carceres persequendum texuissent, agnituri & execraturi essent. An horum autem numero inesse primùm, ut dimissionem hanc, & in manus Principis Anhaltini traditionem, singularis gratiæ & beneficii loco habeat. Deinde, ne hanc custodiam, origine, & causa à se profectam, & à se tamen huc usque toleratam, ullo modo, aut ratione, nec per jus, neque extra jus vindicare velit, neque in ipso Electore, neque in subjectis regionibus, aut quoquam ex subditis, cõsiliariis & ministris, nemine exempto: ac ne iis quidem, quos in suspicionem aliquam trahere posset, neque ore, neque scriptis apertè vel occultè, mentione in quâ, aut ultionis cupiditate: nec permittere, ut pro se id faciant alij. Sed quòd toto vitæ tempore obligationem fidejussorum suorum, & Illustrißimi Principis,* Ioachimi Ernesti *inviolabiliter & constanter servare velit, Deo ipsum adjuvante, & sancto verbo suo.*

Sub his ergo quantum doli lateat, & insidiarum, si se quanquam carceribus tam diuturnis & toties exasperatis atque aggravatis, totque comminationibus terroribusque, usque ad sævitiam in corpus debilitatum, quam non tentarint tamen, si non putent, se intelligere & considerare, quòd multum errent. Beneficii loco se ducere & ponere debere, quòd dimittatur, id se accipere in eam partem, quâ à bonis, innocentibus, & benemeritis aulicæ dimißiones tales acceptæ sint omni tempore, nimirum, ut colaphos accipiat, & insuper agat gratias. Deinde, quòd custodiam, cui præbuerit causam, & quam toleraverit ulcisci, nec jure, neque injuriâ velit: quantum ad causam fateri se culpam, quam communem sibi cum Christo Salvatore, Apostolis & Martyribus omnibus sustineat, quia noluerit facere, quæ à se flagitata fuerunt, nec confeßionem, ac defensionem veritatis abiicere, & abnegare, ac Libri Concordiæ mendaces, impias, blasphemas & idololatricas præstigias probare queat. Aliam nullam se agnoscere, neque expressam esse ullam, ac ne hanc ipsam quidem. Nec se assertionem veritatis Spiritûs Sancti auxilio unquam donec vixerit, deserturum esse. De vindicta verò, cur intexuerint, ne quid vel jure, vel injuria ultionis causa tentet in quenquam (qua in parte architecti consiliorum ex utroque ordine sacro & politico cavere sibi voluerunt, lucem veritatis & Peuceri *innocentiam veriti) id mirari se satis non posse. Si causa & actioni suæ confidant, tanquam rectæ & justæ, cur jus sibi adimant? quod ipsum (videlicet ius suum cuiquam adimere) civilibus legibus improbetur, tanquam injustum. Sed de hac parte eos scire debere, quòd dudum omnem vindictam Deo commendarit, secundum mandatum:* Mihi vindictam & ego retribuam. *Nec se non tantum de ultione ulla cogitasse unquam, sed precari se Deum ut condonet omnibus, quæ in ipsum perpetrarint. Se ipsis & posteris ipsorum, benefacturum quibus modis poterit.*

Sed propter subtus latentem fraudem, si post liberationem suam ad ultionem trahere velint, si fidei suæ cum veritatis assertione rationem reddat Ecclesiæ præsenti, & ad posteritatem, sive provocatus à Theologastris Ubiquitariis, sive non; Et si historiam carceris sui recitet quærentibus: hac ergo si generali ista sophistica comprehendi & prohiberi velint, se contra hanc sophisticam protestari. Non velle, nec posse, nec debere se Contra Dei expressa mandata de neceßitate confeßionis, & de non dicendo falso testimonio propter conscientiam suam & scandalum inde exoriturum in Ecclesia dißimulare tacendo causas, propter quas pertulerit, quæ pertulisse ipsi confiteantur.

Peucerus traditur in manus Anhaldini.

Responderunt qui promissum à Peucero exigebant: nihil horum in formula obligationis contineri, ideo ad hæc eum non obligari. Sic igitur ad vocem prælegentis formulam cum eadem verba clara voce, digitis erectis repetivisset, è vestigio dimissus, & in manus legatorum Illustrissimi Anhaldini Principis traditus fuit: quos metuentes concursum, qui futurus esset, si educeretur cum frequenter aliquo comitatu, ut periculo & metu periculi, certissima fiducia præsidii divini liberaret præcedere voluit.

Exit Peucerus ex arce Lipsica.

Exiit ergo Peucerus ex arce Lipsica solus, uno filio suo Philippo *comite, intra tertiam & quartam pomeridianam die octava Febr. Iuliani anni* 1586. *Sed paucis ab arce passibus digressum mox cingebant effusa ex ædibus privatorum, & circumfusa ei agmina spectatorum, qui ipsum ad hospitii domum usque prosequebantur, sed nulla prorsus contumelia; nulla injuria affectum: inter quos fuerunt examinatores ejus præclari*, Selneccerus & Schilterus, *sed ab ipso non visi. Pernoctavit in hospitio cum legatis ad eum missis*, M. Ioan. à Berga *consiliario, &* Ioanne Bertholdo *Secretario, usque ad horam diei sequentis decimam, qua discessit, durante adhuc concursu spectatorum, qui mox cum prima luce repetebatur, & gratulantibus ipsi liberationem uno atque altero ex bonis viris in conspectu reliquorum, & non reformidantibus odia & pericula, in quæ essent incursuri.*

Peucerus venit Dessaviam. Augustus Elector Sax. moritur.

Hoc altero die à liberatione venit Peucerus Dessaviam, ubi die sequenti quievit.

Quarto die à liberatione, qui fuit undecima Febr. decessit ipse Augustus Elector Saxoniæ: *quo ipso die Illustriss. Principi Anhaldino primùm* Peucerum *audienti post reditum, prædixit inter alia, non gavisurum ipsum esse de hac affinitate, nec quicquam commodi inde percepturum. Præsagium hoc ad diem Solis secuta literis significatio mortis Electoris complevit: exactis à die nuptiarum septimanis quinque & diebus quatuor, currente ætatis ejus anno sexagesimo.*

Morte Electoris Sax. liberatur Peucerus ejus obligationis vinculo.

Mortuo Electore boni aliquot & prudentes viri, rerumque periti, ac deliberationem conscii monebant Peucerum, formulâ obligationis & aresti vinculo nemini hominum ipsum obstrictum fuisse præterquam duobus Principibus Electori Saxoniæ & Principi Anhaldino: neque ulli ex ipsorum posteris, idq; sic etiam benè ac sapienter deliberatum ac conclusum in hanc sententiam fuisse. Vinculum obligationis ex parte Electoris ruptum expirasse, & Anhaldino soli eum adhuc devinciri.

Christianus Elector Sax. liberat Peucerum ab omni vinculo obligationis.

De hoc, cùm Illustrissimus Princeps Ioachimus Ernestus, *ac post hujus mortem iterum filius successor* Ioannes Georgius Anhaldinus *scripsisset, ad successorem Illustrissimum* Electorem Christianum Saxoniæ Ducem, *Augusti Filium, cujus literis & suas adjunxit* Peucerus, *& Electorse disertè declarasse per Illustrissimum fratrem Anhaldinum Christianum*, se à Peucero nunquam ullâ re offensum esse, nec se ad hoc usque tempus explorare, certoque à quoquam doceri potuisse, quâ re Illustrissimum patrem Augustum læserit; nec reperire se, quòd ullo verbulo in formula dimissionis ipsi devinciatur, se & liberare eum hoc nexu penitus, & abolere memoriam eorum, quæcunque ab Illustrissimo parente facta sint.

Eadem repetivit idem Elector ad Christianum *Anhaldinum domum proficiscentem cum mandatis, ut* Peucero *ea referret, tanquam testis vivus & fide dignissimus. Quod factum est Anno* 1587. *mense Aprili, Hanaviæ ad Albim, cùm iter facienti* Peucero *in patriam Princeps obviam factus, prolixè gratularetur de clementi erga ipsum affectione* Illustrissimi Electoris Christiani.

Sed & idem repetivit iterum Elector ad Illustrissimos fratres ambos Anhaldinos, Ioannem Georgium & Christianum *in arce venatoria Vueidenhan, propè Torgam, cùm reversi ex Silesia, & invitati ad ipsum, & vocati, ex itinere eò deflexissent. In quorum comitatu cum* Peucerus *quoque tum fuisset, doluit illi, quòd ipsum compellare non potuerit cum Illustrissima conjuge Principis* Ioannis Georgii *domum summo mane valetudinis causâ properante.*

Tandem cùm Dessaviam anno 1591. *die* 18. *Martii venisset, Elector ad Peucerum ipsum coram omnia ista expressè repetivit, manu stipulata cum testificatione perpetuæ erga ipsum & singularis constantisque benevolentiæ, & voluntatis suæ clementissimæ, addita etiam obtestatione*, ne sibi imputet, quæ in ipsum admisisset uterque parens: quorum causam nec explorare à quoquam potuerit, ac ne nunc quidem norit. *Factum hoc est adstantibus, & audientibus Illustrissimis fratribus Anhaldinis*, Ioan. Georgio & Christiano, *qui & piorum omnium & horum conscii sunt, ac meminerunt, quàm evidens testimonium innocentiæ* Peucero *præbuerit* Elector Christianus, *& quoties testatus sit, quòd non sit ei obligatus ulla ex parte aresti, quo in formula dimissionis solis duobus, patri ipsius & Anhaldino obstringatur.*

Princeps verò Anhaldinus Ioachimus Ernestus, *mox post Electoris* Augusti *obitum, à debito obligationis, quantum ad ipsum etiam, penitus* Peucerum *absolverat, sed cum petitione, & non cum postulato, ne ab ipso discedat, cùm & sibi ante casum illum, & majoribus, suis ac fratribus tot annis opera Medica servierit, & multis aliis melius, ipsorum ac ditionis totius statum norit. Non defuturum* Peucero *suo loco, & condi-*

Princeps Anhaldinus quoque Peucerum nexu obligationis solvit.

conditione honestissimum stipendium. Non difficulter assensit, & clementissimæ erga se affectionis omnium ex hac stirpe Principum piorum, & pro beneficio liberationis debitæ gratitudinis memoria. Sic mansit apud Patrem, & hoc, anno eodem 1586. *die 6. Decembris Iuliani, piè defuncto, apud Illustrissimos Principes Anhaldinos filios septem.*

Peucerus itaque in aresto Torgæ, Rochlitii & Zizæ per biennium: in carcere autem squalido & tetro Lipsiæ per annos decem integros detentus fuit.

Electori Sax. ante mortem oculi: aperiuntur. *Illustriss. autem Principi Electori* Augusto *ante mortem oculos mentis aperuit & illuminavit Deus, ut quantum deceptus ac seductus errarit, agnosceret ac confiteretur, & palàm declararet ad posteritatem, judicium suum & de opere & de impostore architecto* Schmidelino *ante finem, opere ipso ad ignem condemnato: Architecto verò, ut mendaci & diabolico (hæc enim ei tribuit epitheta) cum infamia per ministrum, ut custodem, seu verius lictorem ad suos, intra metas perpetui quasi carceris in toto itinere domum remisso: & de* Peuceri, *perseverantiæ pronunciaret, quadrante anni ante mortem:* ipsum præstare, quòd sit homine pro & integro dignum, se de die in diem à suis sacrificulis novis opinionibus ad eum modum irretiri, ut nesciat quid credat aut quomodo extricare sese inde debeat & possit, aut in quibus sibi sit acquiescendum.

Elector ipse Peucero *semper satis excusatus fuit, quia scivit ex ipso nata non fuisse, sed ex aulis quibusdam occupatis à* Schmidelino, *quæ incitatum eum urgere & impellere non destiterunt, donec expugnatum, & ad se pertractum, factionis Ubiquisticæ caput, ducemque constituerunt: idque ne quidem Elector ipse initio ad* Peucerum *dissimulavit. De vocibus etiam, scriptis & accusationibus contra* Peucerum *editis, nunquam Electorem ipsum suspectum habuit: sed minister scriptorum fuit Secretarius* Ienisius, *cuius fuerunt αὐτόγραφα, quæ originalia vocantur, etiam illa, quorum ἀντίγραφα, Electoris chirographo, fidei, & authoritatis majoris causa emissa fuerunt. Ab hoc ipso, & paucis aliis exstiterunt consilia illa, de opprimendo* Peucero *& Theologis Vuittebergensibus, schemate politico seditionum & dissidiorum, cujus cum nullos repperissent prætextus, neque in literis amicorum ereptis ipsis, neque uspiam alibi, decurrerunt tandem ad Religionem ipsam, hoc est, ad Doctrinam orthodoxam de Persona Christi, Cœna Domini, & his adhærentibus.*

Elector Saxoniæ Peucero satis excusatur. *De Electore ipso affirmavit* Peucero *constanter unus ex consiliariis præcipuis,* D. Andreas Pauli, *certò sibi constare, quòd, si vita suppeditasset, ipsum ad se intra tempus breve post liberationem evocaturus fuisset, & de his omnibus eum coràm auditurus.*

Causæ autem præcipuæ fuerunt hæ duæ decreti de perpetuo carcere: quòd metuerent, sicut apertè apud Peucerum *professus est* Rauscherus, *eum ut arcanorum multorum conscium, illorum patefactione ulturum, & nisi ipsis se Religione conjungeret, quæ cœperant, impediturum esse.* **Causæ decreti de perpetuo carcere Peuceri.**

CAPUT XLVIII.

Acta & Scripta Erdfurtensis Apologiæ editionem & Augusti Electoris Saxoniæ mortem proximè secuta.

Illustrissimo Electori Saxoniæ Augusto *mortuo succedit ejus filius* CHRISTIANUS, *Dici non potest, quàm inter varias occupationes solicitus de Repub. & Ecclesia fuerit, & inprimis de Scholis illustribus & Academiis, quas mirificè exoptabat regi posse à viris omni liberali doctrina politissimis. Luculentis igitur stipendiis undique doctos invitare, celeberrimorum Theologorum & Iurisconsultorum operam conducere, nullam non curam suscipere, quâ fieret, ut eruditorum hominum copia ditio eius amplissima floreret, & ut ipse dicere solitus est,* ab indoctis & opinione scientiæ inflatis Clamatoribus tandem liberaretur. *Non rarò conquestus est de fraudulentis Theologorum artibus, quibus in fabricanda Concordiæ formula, & venditanda* Augusto *Patri suo optimo usi essent: nec dissimulavit, se ex animo odisse illos, quos sciret accepta pecuniæ summa certa ad subscriptionem inductos fuisse, à qua antea se alienissimos in publicis etiam concionibus ostenderant. Excusarunt tidem factum quòd dicerent,* obtestationibus & lachrymis etiam Electoris Augusti fractos se tandem manus dedisse, vel potius commodasse falsitatis comprobationi. **Christiani Electoris Saxoniæ studium in propaganda vera religionis.**

Memor etiam eorum quæ Patri accidissent, apertè profitebatur, seipsum controversias cogniturum, nec in rebus gravissimis & ad animæ salutem pertinentibus aliorum decretis acquieturum, multò minus passurum, ut quovis doctrinæ vento huc illuc raperetur. Quare cùm quotidiè à suis Calvinianos atrociter exagitari audiret, & insimulari eosdem horribilium errorum: non accusatorum sententiis sibi standum, sed utramque partem audiendam esse putavit. Auditis igitur in Colloquio quodam privato utriusque partis Theologis, perlectis etiam scriptis & Apologiis Calvinianorum, mox animadvertit, criminationum, quibus Ecclesiæ Calviniana infamarentur, malitiosam futilitatem

& importunam vanitatem. Aliis etiam copiam fieri voluit cognoscendæ veritatis, ideoque ut publicè Calvinianorum libri in ditione sua venales essent curavit.

Christiani Electoris Saxoniæ decretum ut Pastores abstineant à convitiis, &c.

Gravissimo etiam edicto per universam Electoralem Saxoniam, aliasque hæreditarias provincias mandavit, ut Ecclesiarum Ministri Verbum Dei purè annuntient populo, abstineant autem à convitiis, maledictis, calumniis, condemnationibus & invectivis, quibus hactenus intemperantissimè usi fuerant, & secus facientes loco movit. Patefecit etiam rursus Saxoniam omnibus iis, qui paulò antè ob orthodoxam sententiam de Cœna inde ejecti & pulsi fuerant. Concordiæ librum abrogavit, & Corpus Doctrinæ, aliaque Philippi Orthodoxa scripta Ecclesiis & Scholis restituit. Exorcismum quoque abrogavit, & Baptismum abjectis omnibus humanis additamentis, juxta institutionem Christi simpliciter, ad morem Apostolicum, administrare jussit. Ut autem Theologorum Ubiquisticorum convitiis & maledictis publicè & privatim ob hanc causam impetitus, ac tantùm non laceratus fuerit, in altera parte Historiæ nostræ Sacramentariæ prolixè exposuimus.

De persequutione orthodoxorum in Saxonia mortem Electoris Christiani secuta.

Moritur autem verè Christianus Princeps anno 1591. Septemb. die 25. Eius mortem persequutio gravissima per universam Electoralem Saxoniam secuta est, quod Theologi Ubiquistici unicè optabant. Inquisitores enim Theologici, quibus Administrator Fridericus Vuilhelmus frena nimiùm laxaverat, non solùm Theologos quam plurimos, sed etiam Iurisconsultos aliosque politicos, viros honestos, graves, prudentes & pios, vel parùm de Calvinismo suspectos, ex Academiis & Consistoriis ejecerunt, aliisque officiis & dignitatibus privarunt, ne suis conatibus resisterent.

Nicolaus Crellius in vincula conjicitur & paulò post supplicio afficitur.

*Pridiè quàm Electoris Exequiæ Dresdæ celebrarentur, cum D.*Nicolaus Crellius *Saxoniæ Cancellarius ex aula domum concederet, aliquot satellites è curia missi sunt, qui eum in ædibus suis custodirent, donec quid de eo faciendum esset statueretur. Mox subsequuti sunt alij, qui scripta illius omnia in Catalogum redegerunt, scriniis incluserunt & consignârunt. Paulò post currum ascendere jussus, in arcem* Hohenstein *deductus, ibique in carcerem detrusus fuit. Tandem anno 1601. Octob. 9. die Dresdæ in Saxonia capitis supplicium de eo sumptum est. Historiam supplicij, & processum seu modum agendi in lucem ejus propinqui & amici anno 1605. ediderunt.*

Crimina obiecta Crellio.

Obiiciebatur illi, quòd cruentis & seditiosis consiliis suis Patriæ suæ ad perpetuam ignominiam, damnumque irreparabile contra conscientiam suam præfuerit: quòd Electorem ad mutationem religionis & politicæ administrationis, ad subsidia quoque in Gallias mittenda impulerit: quòd eundem contra Cæsaream Majestatem, cæterosque Electores & Principes imperii instigarit: provincias & populum variis periculis exposuerit: schismata & discordias in Consilium Principis disseminarit: multos Consiliarios suspectos & exosos falsò reddiderit: cum cæteris, qui suæ Religionis & opinionis erant clandestina consilia communicarit: Pastores Lutheranos persequutus sit & Saxonia eiecerit: Biblia & Catechismum Lutheri prohibuisse: Calvinianorum scripta eorum loco introduxisse: Augustanam Confessionem non mutatam in dubium vocarit, & similium multorum criminum eum reum faciunt, quæ tamen in dicta historica narratione solidè diluuntur omnia.

Post sepultum Electorem, Theologi nonnulli orthodoxi diversis in locis comprehensi, & in vincula conjecti sunt etiam.

Theologorum Ubiquisticorum quoque instinctu pacta & fœdera ante hoc tempus cum exteris Regibus ac Principibus inita, irrita decernuntur. Edictum etiam technis ipsorum promulgatum est, quo Calvinistarum librorum omnium non solùm lectio, sed etiam venditio prohibita fuit.

Defensio Neustadianæ Admonitionis contra Erdfurtensem Apologiam.

Anno Domini 1586. edita est Defensio Neustadianæ Admonitionis, contra Apologiæ Erdfurtensis sophismata & cavillationes: *Scripta, ut habet quidem titulus, ab aliquot Theologiæ studiosis in Schola Neustadiana: sed verus ejus auctor fuit* Marcus Beumlerus *Tigurinus: qui initiò statim Defensionis huius indicat, Triumviros Erdfurtenses hæc duo in Apologia sua sedulò agenda judicasse:* Primùm, *ut Sophisticâ suâ argumentorum pondera Neustadianæ Admonitionis eluderent & obtenebrarent:* Deinde *Ordinèm, quo disposita erant, perturbarent & confunderent, ut simplicem Lectorem magis magisque sic involverent, & à scopo disputationis abducerent, ne partiûs sui fœditas omnibus conspicua fieret.*

Summa Capitum Defensionis.

Primò *autem respondetur ad Caput primum Apologiæ, cujus duæ sunt partes præcipuæ: prior est Proœmium quoddam, in quo Apologetæ partim calumniantur, partim de injuria sibi ab Admonitione facta conqueruntur, partim quædam Admonitioni concedunt, partim sua quædam absurda tegere & velare conantur: Posterior pars, est ipsa de Persona Christi deque communicatione humanitati Maiestatis divinæ.*

In capite secundo diluitur crimen nostris Ecclesiis in Apologia illatum, quòd doceant, Deum nihil cum humanitate Christi commune habere. Hinc sequentes calumniæ diluuntur. 1. de similitudine duorum asserum. 2. de verbali communicatione Idiomatum. 3. de Arianismo. 4. de Nestorianismo. 5. de Passione Filii Dei, quasi doceamus, passionem Christi ad Filium Dei nihil attinuisse. 6. De præsentia Christi in his terris: ac si docerent nostræ Ecclesiæ, præsentiam Deita-

tis

tis Christi in his terris, ad Humanitatem eius in Cœlo degentem, nihil attinere, & Humanitati illius nihil nobiscum rei esse. 7. de Operationibus Christi divinis, in & cum humanitate sua. 8. de Omnipotentia & omniscientia Christi. 9. de cognitione Christi, quod ad officium iudicis attinet. 10. quòd Christo homini non tribuamus perfectam Dei cognitionem. 11. nos docere, impoßibile esse Christo, secundum humanam naturam scire omnia, quæ sint, fuerunt & futura erunt. 12. de hæresi Agnoetarum. 13. nos Christo, qua homo est, nihil tribuere supra Naturam Humanam. 14. de restitutione omnis potestatis post resurrectionem Ch. 15. de inclusione sive alligatione Christi in certo Cœli loco. 16. de depravatione loci Act. 3. v. 21.

In capite tertio probatur & asseritur Admonitionis demonstratio falsarum assertionum & in libro Concordiæ, & in Apologia Erdfurtensi: contendunt enim in utroque scripto: 1. proprietates duarum Naturarum in Persona Christi essentiales realiter utrique Naturæ communes esse. 2. Filium Dei passum esse secundum proprietatem humanæ naturæ. 3. Humanam Christi Naturam habuisse Maiestatem & omnipotentiam Divinam à puncto conceptionis sibi realiter communicatam 4. Corpus Christi substantiâ suâ ubique esse.

Capitis quarti Apologiæ Erdfurtensis refutatio in hac Defensione omissa est; quòd ea quæ in illo Capite tractantur, à Theologis Anhaltinis gravißimo in publicum edito scripto Germanico, ita omnia solidè, eruditè, & secundum orthodoxum antiquißimæ Ecclesiæ consensum refutata sunt, ut nihil contra vel à Sexemviris Bergensibus, vel à Triumviris Erdfurtensibus lectu dignum hactenus prodierit.

In Capite quinto refutantur, quæ in Apologia asseruntur contra Admonitionem Neustadianam, de doctrina Sacramentorum in genere, & de Cœna Domini in specie.

In Capite sexto diluuntur accusationes, 1. quòd nostræ Ecclesiæ verba Cœnæ obscurent. 2. quòd nostri verba Christi corrumpant, & in alienum sensum detorqueant. 3. quòd verba Christi secundum rationis Humanæ iudicium exponant. 4. quòd nostrorum aliqui verba Institutionis non recitent in Administratione Cœnæ. 5. quòd nostri verba Christi variè interpretentur. 6. quòd doceamus, Sacramenta nihil aliud esse nisi nuda signa, & notas, quibus agnoscantur & discernantur Christiani ab aliis hominibus. 7. quòd doceamus, panem & vinum Cœnæ tantum esse signa significantia Corpus Christi. 8. Refutantur calumniæ Apologiæ de procul absente Corpore Christi. 9. de analogia signi & signati. 10. de solius panis & vini in Cœna præsentia in nostris Ecclesiis. 11. de præsentia Christi in Cœna secundum Divinitatem tantum. 21. de Christi tantum spirituali præsentia. 13. de solius virtutis, efficaciæ, & meriti carnis Christi communione. 14. de præsentia Christi in Cœna quam fides faciat. 15. quòd doceamus, dignitatem accedentium Cœnam Domini, non in sola fide consistere, sed etiam interna præparatione hominis. 16. quòd ipsis tribuamus esum Corporis Christi Carpernaiticum.

In Capite septimo refutatur defensio Erdfurtensis Apologiæ falsarũ assertionum Libri Concordiæ de Cœna Dom. inter quas hæ ferè præcipuæ sunt. 1. Corpus Ch. esse substantialiter in pane, & sanguinem in vino, & ore corporis edi ac bibi. 2. Corpus Ch. in Cœna manducari etiam ab impiis ac infidelibus. 3. Elementa consecrari per recitationem verborum Christi: hoc est, verbis recitatis super panem & vinum, fieri, ut adsit in pane corpus, & in vino Sanguis Ch. corporaliter; & sumatur ore piorum & impiorum. A Ch. enim iußionem & operationem suam recitationi nostræ alligatam esse. 4. Confirmari fidem per oralem manducationem Corp. Ch. 5. Panem & vinum Cœnæ Dom. ad hunc usum consecrari & sumi; ut illis caro & Sanguis Ch. sumantur ore Corporis 6. Cœnam ideò institutam esse, ut confirmet, Christum etiam secundum naturam habentem carnem & Sanguinem, nobiscũ esse, & in nobis habitare, & operari velle.

In octavo Capite disputatur de authoritate Augustanæ Confeßionis.

In nono Cap. agitur de vera sententia eiusdem Confeßionis: & quod Erdfurtensis Apologia asserit, Vbiquitatem in Augustana Confess. doceri, id Defensio rationibus firmis negat. Deinde probat contra Apologiam, in Confeßione Augustana, non quidem expreßè & disertè nostram sententiam asseri, sed in ea tantum nihil contineri quod nostram doctrinam evertat.

In decimo Cap. Defensio contra Apologiam probat, polemica Lutheri *scripta non posse esse normam doctrinæ publicæ, ad quam omnes Ecclesiæ alligatæ sint. Item*, Lutherum, *quia lubrico & ruinoso fundamento niteretur, quatuor ad minimùm opiniones fovisse de Cœna Dom. Item*, Lutherum *paulò ante obitum suum, antequam Vviterbergâ in patriam proficisceretur*, Philippo Melanthoni *fassum esse, in negotio de Sacramento nimium à se factum esse.*

In Cap. undecimo probat, nostros injustè tanquam hæreticos, & non auditos in Libro Concordiæ condemnari.

In Cap. duodecimo, quia Apologia Erdfurtensis præteriit 59. antilogias, quas Admonitio Neustadiana in Concordiæ libro monstravit, & unicam tantum attigit de Vbiquitate, Defensio probat, Vbiquitatem cum orali manducatione pugnare.

In Cap. decimo tertio probatur, talem modum agendi à Bergensibus in adornando & subscribendo Libro Concordiæ, usurpatum esse, qualis demonstretur in Admonitione Neustadiana.

Anhaldini respondent Kirchnero.

In Cap. decimo quarto contra Erdfurtenses probat Defensio, illa incommoda omnia ex Concordiæ Libro ad Ecclesiam dimanatura, quæ ostendit Neustadiana Admonitio.

Responderunt etiam hoc anno Anhaltini Theologi ad Timothei Kirchneri *refutationem* 42. *argumentorum ab Anhaltinis contra Librum Concordiæ, ejusque Apologiam editorum: & inter alia multa probant etiam, Erdfurtensem Apologiam,* Opus imperfectum esse, *quia plus sit in eo propositum, quàm absolutum.*

Errores [illegible]

Kirchnerus *autem in sua Refutatione inter alia affirmat, has duas propositiones æquipollentes esse:* Humana Christi Natura est omnipotens, *&* Homo Christus est omnipotens *pagina* 60. *Contrà autem pagina* 130. *scribit,* vocabulum Christi nomen esse totius Personæ. *Contendit etiam pagina* 169. Quicquid Humanæ Naturæ proprium sit, id Deitati realiter communicari & tribui: *Item*, proprietates Deitatis assumptæ Humanæ Naturæ Christi realiter communicari: *pag.* 170. *Vigilius autem Martyr scribit:* Impium & sacrilegum est, ea, quæ sunt propria Verbi, Naturæ carnis adscribere. *Pag.* 101. *scribit,* Carnem vel assumptam Humanam Naturam Christi, in & per se non omnipræsentem esse, ubi Persona sit. *Contra autem scribit pagina* 150. Christi quidem Corpus esse verum, finitum, & circumscriptum Corpus: & tamen incircumscriptivo, incomprehensibili & supernaturali modo præsens esse, ubicunque Persona sit. *Pag.*117. *asserit*, Vbicunque λόγος sit, ibidem etiam carnem Christi oportere esse. *Pag.* 101. 102. Nisi corpus Christi vbique, sicut Deitas, sit, fidem nostram falsam esse. *Pag.*135 *scribit,* Christi glorificatum Corpus illocale esse, & omnes creaturas penetrare, sicut aërem visus, sonus, &c. *quo ipso Origenianorum hæresis revocatur. Pag.* 534. 551. 568. 587. 589. 594. 595. *scribit,* hanc doctrinam fundatam esse in sacra Scriptura, quòd Christi Corpus non solùm in multis, sed etiam in omnibus locis simul sit, & non sine horrenda blasphemia hoc posse negari. *Et tamen Kirchnerus primarius fuit inter fabricatores Erdfurtensis Apologiæ, in qua pag.* 68. *&* 171. *apertissimè negant,* Vbiquitatem corporis Christi generalem in lignis, lapidibus, *&c. Pag.* 383. Vbiquitatem communicationem omnipræsentiæ vocat. *Pag.* 248. falsum & blasphemum esse, si quis doceat, in Scriptura non reperiri, quòd caro Christi, vel Humana eius Natura, omnipotens, omnisciens ac omnipræsens sit: *quum tamen pag.* 7. *fateri eum oportuerit,* has phrases ne in Augustana quidem Confessione inveniri, *&c.*

Kirchneri Enchiridij errores.

In Enchiridio *etiam suo, ante triennium edito, pag.* 29. *simpliciter negat,* Substantiam Corporis Christi omnibus creaturis esse, ut in lapidibus, lignis, foliis arborum, *&c. Affirmat autem*, in iis locis esse, ad quæ expresso verbo suo se alligârit, *nempe Psal.* 8. *Ephs.* 1. *&* 4. *& tamen utitur testimoniis & argumentis, ex quibus generalis Vbiquitas necessariò sequitur. Nam eadem pag.* 29. *&* 35. *illa verba Psalmi* 8. Omnia subiecisti pedibus ejus, oves & boves, bestias agri, volucres Cœli, pisces maris: *& verba illa Ephes.* 4. Ascendit supra omnes Cœlos, ut impleret omnia; *ad Corpus Christi adcommodat: Erit igitur iam* Kirchnero *Corpus Christi præsens in his omnibus. Deinde, quia ex Sessione ad Dexteram Dei Vbique præsentiam, & ex Vnione personali de præsentia corporis Christi concludit. Præterea pag.* 22. Ascensionem Christi in Cœlos propriam intelligit, & visibiter factam esse dicit, *Pag.*238. Corpus Christi iam in cœlo circumscriptum esse fatetur, pro ratione corporum glorificatorum. *Denique pag.* 201. fundamentum præsentiæ Corporis Christi in Cœna sumendum esse dicit, non ex generali Vbiquitate, sed ex verbis institutionis. *Ex quibus omnibus intelligit Lector, Concordistas istos non solum cum sociis suis, sed etiam secum ipsis pugnare, & unum idemque modò affirmare, modò negare, prout libet.*

Supra indicavimus, ut Iacobus Schmidlinus *Electoris* Augusti *literis munitus Norobergam venerit, & subscriptionem Formulæ Concordiæ à Senatu flagitarit. Etsi verò re infecta in Saxoniam redierit, non cessavit tamen irrequietus homo, sed iterum, iterumque institit. Semper autem à prudentissimo Senatu repulsam ferens, id indignissimè tulit. Anno igitur* 1588. *librum edidit, & Senatui Norobergensium dedicavit, in quo eorum Ministros orthodoxos horrendis conviiiis, calumniis, mendaciis & maledictis lacerat & proscindit, in primisque D. Hertesianum Iurisconsultum, quem unum conatibus suis obstare putavit, ideoque eum Diaboli organum nominavit, & authorem fuisse eius decreti criminatus est, quo Senatus Anno* 85. *aliquot concionatorũ in urbe sua linguarũ libertatem & petulantiam coercuit, & ut sub pœna privationis à calumniis, convitiis & maledictis abstineant deinceps mandavit; Opposuit igitur Senatus prudentissimus huic maledicentissimo Schmidlini libro alium Anno* 1589. *in quo decretum hoc non jam primum promulgatum, sed anno* 59. *factum, jam verò necessitate id postulante, repetitum & renovatum esse indicat: deinde Theologos suos, maxime verò Hertesianum adversus Schmidlini convitia, maledicta & calumnias defendit: tertiò, Schmidlinũ vivis colorib. depingit.*

Delineatio Formulæ Concordiæ.

Anno 1589. *sequentes libri sunt in lucem editi.* Kurtzer Außzug/ und einfeltige/ aber eng[illegible]ge/ Entwerffung der FORMVLAE CONCORDIAE

CORDIÆ: Das ist/ was im selbem Buch/ so viel beyde hoch wigtige Artickul von der Person Christi/ vnd dem H. Nachtmahl anlangt/ für ein Lehr und Glauben begriffen und geführet werde. Beneben angehengten etlichen vnderschiedlichen Censuren/ Judicien und Bedencken vber die ienigen Personen und Theologen/ so zu verfassung obberürten Concordi Buchs und desselben Apologiæ verordnet und gebraucht worden: Darauß ein ieder einfeltiger Christ/ der nicht mutwilliger weiß betrogen seyn will/ angewiesen wirdt/ die Lehr deß Concordi Buchs/ nach Anleitung der Artickulen deß allgemeinen Christlichen Glaubens/ und auß Gottes Wort zuvrtheilen/ und die Geyster zuprüfen.

Inter Censuras vero & Iudicia duo inprimis in hoc libro continentur, huiusmodi titulis: Extract auß einem Fürstlichen Schreiben/ darinnen der Pfaff Schmidlein/ so der Meister vnder denen/ so das Concordi Buch geschmidet/ gewest/ eygentlich obgemahlet wirdt/ &c. 2. Extract und kurtzer Außzug eines Gesprächs/ so ein hohe Fürstliche Person welche ihr das Concordi Werck sehr angelegen seyn lassen in ihrer Schlaffkammer/ in bey sein etlicher irer vornemen Räth und Secretarien/ mit D. Kirchnern/ so die Erdfürtische Apologiam zum Weinfaß schmiden/ und hernach in der Statt Braunschweig zum vollen Faß volfendt außflicken helffen/ gehalten/ laut Prothocolls den 6. Julii Anno 82. auffgefast. Darinnen die Collectores deß Concordi Buchs/ mit ihren lebendigen Farben herauß gebutzt werden/ darumben sich nicht zu verwundern/ daß das gantze Werck nicht besser gerahten/ &c.

Acta & scripta ad Formulam Concordiæ pertinentia. ACTA und Schrifften zum Concordi Buch gehörig und nöhtig. Darinnen zwischen den Fürstlichen Braunschweigischen/ und Würtenbergischen Theologen gestritten wirdt. 1. Ob die Vbiquitet und Lehr von der Allenthalbenheit deß Leibs oder Menschheit Christi im Concordi Buch statuirt und begriffen. 2. Ob solche Lehr der Vbiquitet in Gottes Wort grundt habe oder nicht. In welchen beyden Fragen die Braunschweigischen die negativam, die Würtenbergischen aber die affirmativam vertheidigen thun. Sampt etlichen zu ende angehefften/ und hierunder beyderseits gewechselten Missiven.

Eodem etiam tempore Flaccio-Brentiani quidam Concordiæ librum liberis in superiori Hungaria civitatibus obtrudere conati sunt, eoque maximarum turbarum & discordiarum auctores fuerunt. Indixerat Synodum Pastoribus civitatum illarũ D. Thomas Frœlichius Cassoniensis Pastor, & reliquarum Ecclesiarum conjunctarum tunc temporis senior, Anno 1574. Cassoniæ 18. Ianvarii celebratum. In ea communi, tam Pastorum quàm Politicorum consensu, approbata prius vetere confessione, octo articuli conditi sunt Flaccianorum furoribus oppositi, tum maximè in multis locis Germaniæ grassantibus, hoc consilio, ne (ut sunt hominum mentes novarum rerum cupidæ, & natura ad errores arripiendos & approbandos, quàm ad veritatem investigandam & propagandam semper procliviores) Ecclesiæ illæ satis alioquin afflictæ, istarum & in religione novarum confusionum accessione perturbarentur.* Ut autem illarum Pastores evidentiori testificatione se ab omnib. novis & erroneis opinionibus sejungerent, publicè protestati sunt, se à corpore Doctrinæ Philippi Melancthonis, quandoquidẽ sacris literis consentanea doceat, & à Scriptis D. Lutheri, & horum sinceris discipulis tum Vuitebergæ & Lipsiæ S. Teologiam profitentibus in nullo articulo discedere velle.* In eadem Sydodo quoq; Thomas Faber Ludirector Barthensis à corpore Doctrinæ aliena de persona Christi discipulis suis proposuisset: qui quidem tum promiserat, se à discipulis chartas illus repetiturum & Vulcano traditurum esse, ne se authore nova & scandalosa dogmata in illas Ecclesias inveherentur. Hos articulos una, cum concessione liberarum Civitatum Caspar Pilcius Vuaralien. Ecclesiæ Marcivillanæ in Scepusia Pastor Cassonia ex officio scholastico Vuitebergam proficiscens, Senioris & Consenniorum jussu & commissione ad Professores Academiæ illius pertulit, ut constatet, quod & prolixa Epistola testabatur Ecclesias istas unanimem cum illis in religione consensum fovere, & opinionibus Flaccio-Brentianis nullum locum date velle. Hanc illorum in Orthodoxa religione tuenda constantiam, & ad evitanda periculosa certamina vigilantiam, Theologi Vuitebergenses magna cum gratulatione approbarunt & exosculati sunt. Verùm pace Ecclesiarum Saxonicarum turbata, & formula Concordiæ in lucem edita, ut in locum corporis Doctrinæ Philippi Melanchtonis succederet, etiam Ecclesias illas Hungaricas hæc publica & fatalis calamitas invasit.* Quidam enim Mentor & Crazerus videntes eos certa confessione colligatos, & formulam Concordiæ non facilè admissuros esse, ut eos suspectos apud omnes facerent, corpus Doctrinæ cui subscripserant erroris sacramentarii publicè accusare ceperunt & cunctos, qui id approbarent ac defenderent condemnare. Hoc cùm & in Marcinillana Ecclesia publicè & privatim facerent; Pilcius brevi scripto Corporis Doctrinæ complexus est. Contra utrumq; defensionem, illudq; Benedicto Belsio Pastori Eppetiensi & Seniori exhibuit. Ille approbavit Scriptum. Mentoremq; & Crazerum Ecclesiarum illarum hostes nominavit di-

aut Magicos Papistas esse, qui putant, quòd per recitationem verborum Cœnæ Corpus Christi antea absens, statim præsens è Cœlo faciant & adducant: aut in intimo corde cum Zuinglianis sentire, Corpus Christi non esse realiter in pane. *Et in Refutatione Orthodoxi Consensus dicunt:* Omnipræsentia humanæ naturæ, est fundamentum præsentiæ Corporis & Sanguinis Christi in Cœna. *In scripto etiam sub nomine quidem* Ludovici *Vuirtenbergensis Principis, revera autem à Theologis Vuirtenberg. dictato & ad Ducem Brunsuicensem misso, id ipsum quoque asseritur, Verba hæc sunt:* Dann da den Caluinisten so viel von E. L. Theologen eingeraumpt/ daß Christus mit seiner H. Menschheit zuvorn/ und auch ausser der handlung deß H. Abendmals seiner H. Christenheit allenthalben/ und alle zeyt biß ans ende der Welt gegen wirtig/ und dahero in haltung deß H. Abendmals/ wie zwischen vns bekandtlich/ nicht vom Himmel auff und abe/ hin und widerfehret: So mögen E. L. züsehen/ ob der selben Theologi auch einige warhafte gegenwertigkeit deß leybs Christi im H. Abendmal wider die Caluinisten erhalten und behalten/ und von diesem anfang nach und nach/ nicht auch in gleiche meinung mit den lesteren der Maiestet Christi eingeführt werden.

Contrarium verò in Præfatione Electorum & Principum ad librum Concordiæ, docetur. Verba eius sic habent: Ob wol etliche Theologi/ wie auch Lutherus selbst vom H. Abendmal/ ie die Disputation von der Persönlichen vereinigung beyder naturen in Christo/ doch wider ihren willen/ von den widersechern gezogen: So erklären sich vnsere Theologen Innhalts deß Concordienbuchs/ und der darinn begriffenen *norma* weiter/ daß vnser/ und deß buchs beständiger meinung nach/ die Christen von deß Herren Abendmal/ auff keinen andern/ sonder auff diesen einigen grund und fundament/ namlich auff die wort der Stifftung des Testaments Christi gewiesen werden sollen/ rc. *Vuirtenbergenses ergo docent, Vbiquitatem fundamentum esse præsentiæ Christi in Cœna: Formula autē Concordiæ, Verba Institutionis. Concludunt igitur Helmstadienses, non se, reiectione Vbiquitatis, sed Vuirtenbergenses adsertione ejus à Formula Concordiæ defecisse. Subscripserunt iidem qui supra.*

Ducis Brunsvicensis admonitio ad Schmidlinū.

Mittuntur hæc scripta ad Principem Vuirtebergensem à Duce Brunsvicense, qui etiam privatas ad Iacob. Schmidlinum *dat literas, in quibus significat ei, vehementer sibi dolere, quòd* Schmidlinus *inveteratum suum odium erga* Heshusium *non deponat, & calumniarum, contentionum, rixarum & ambitionis inter Theologos nec modus, nec finis vllus sit. Rectè etiam Helmstadienses in Erdfurtensi Apologia quædam de Vbiquitate monuisse, hortaturque* Schmidlinum *& alios Vuirtebergenses ut ea corrigant, &c.*

Responsio Vuirtebergenses ad Helmstad scripta, & probant, in F. C. Vbiquitatem doceri. Nota Concordiam.

Ad utrunque verò scriptum Helmstadiensium responderunt Vuirteberg. nempe, Schmidlinus, Magirus, Hosiander, Holder *&* Varenbuler, 27. *Maii anno* 86. *Ac* Primò *docere conantur, In Libro Concordiæ Doctrinam de Vbiquitate generali Christi secundum Humanam Naturam in omnibus creaturis, contineri.* Secundò, *negant in Confessione Saxonicarum Ecclesiarum contra* Stercoma *Vuitebergensium edita, & Corpore Doctrinæ Brunsvicensi, sic Vbiquitatem reiici & damnari, quòd sit falsa & verbo Dei contraria.* Tertiò, *negant, Lutherum unquam abiecisse Vbiquitatem.* Quartò, *probare volunt, Vbiquitatem in verbo Dei fundatam esse, &c.*

Schmidlinus se apud Ducem Brunsvicensem excusat.

Responsum hoc mittitur ad Ducem Brunsvicensem, & simul etiam Schmidinus *anno* 16. *Maii* 18. *die se apud eundem excusat, vehementerque sibi dolere ait, Principem persuasum, admonitiones suas, non ex pio zelo, sed inveterato odio* Heshusij *personæ, libidine calumniandi & mera ambitione profectas esse. Accusat etiam* Heshusium *& Collegas ejus, quòd loca Scripturæ, quæ Zuingliani & Calviniani hactenus pro se allegarint, etiam ipsi jam proferant, & Calvinisticè interpretentur, fundamenta* Lutheri *evertant, & toti mundo persuadere conentur,* Lutherum *Articulos Fidei non rectè intellexisse, & falsam eorum interpretationem pertinaciter defendisse, modò ipse simplicem sensum verborum Test. Christi contra adversarios obtinere possit. Affirmat quoq; in* Agenda *Brunsvicensi, & Repetita Confessione Ecclesiarum inferioris Saxoniæ Vbiquitatem generalem doceri, sicut etiam in Torgensi libro, & Bergensi Formula. Offert se denique ad Colloquium: multaque gloriatur Thrasonicè de victoria in Mompelgardensi, aliisque Colloquiis maxima cum laude parta, modò* Hess. *à sua sententia discedat, se enim à sua ne latum quidem vnguem discedere velle. De hoc etiam in literis ad* Ducissam *Brunsvicens. inter alia eodem tempore sic scripsit:* Wann aber Heßhus. nach mals gesinnet/ wie er auff dem Quedlinburgischen Colloquio sich gegen den Churf. Sächsischen Theologen erzeiget/ und er/ sampt den Helmstadtischen Theologen/ nicht gedencken von ihrem vnbefügten fürnemmen zäweichen/ so ist weder E. F. G. Herzen und Gemahl/ noch dem Hertzogen zü Würtenberg zü rathen ein einigen Heller/ auf solch Colloquium züverwenden: Dann weder von dem lautern Büchstaben deß Büchs der Concordien/ darinn die gegenwart Christi/ nach seiner H. Menschheit mit außgetruckten worten gesetz/ noch von D. Luthers erklärung/ ich alle die tag meines läbens

wie

wie auch meine Mitbrüder / die Würtenbergische Theologen nit weichen / sonder durch Gottes genad bey der selben ich gedenck beständig biß an mein ende zu bleiben. *In eodem scripto ad* Ducissam *vocat* Heshusium einen Wätterhanen / *hoc est, levißimum & inconstantem hominem,* der vor dieser zeyt auch bey Luthern gehalten / ietzt aber fürgeben dörf / was dergleichen in seinen Schrifften geschrieben / seye zweifelhaftig gestellt / das man herüber und hinüber ziehen könn / und außtrucklich auff den Zwinglischen und Calvinischen verstand gerichtet sey.

In eandem sententiam Schmidlinus scribit ad Cancellarium Brunsvicensem.

Ad Cancellarium quoque Brunsvicens. D. Franciscum Mutzeltin *de hac ipsa causa scribit* Schmidlinus *in hanc sententiam.* Quæ nuper nomine Illustriss. Principis ac Domini, Domini Iulij, Ducis Brunsvicensis & Luneburgensis ad me sunt scripta, ea omnia tibi non ignota, sed probè cognita & accuratè meditata esse nihil dubito. Quæ causa est, ut has breves literas etiam ad T. D. hominem amicissimum & integerrimum scribere visum fuerit, Video enim optimum Principem persuasum, admonitiones meas nuper factas, non ex pio zelo, sed inveterato odio Personæ *D.Heßhusii* & libidine contradicendi & mera ambitione profectas esse. Quod quidem Ecclesiarum Brunsvicensium causâ mihi vehementer doluit. Idem enim mihi vobiscum accidit, quod D. Paulo cum Galatis: *Sicut Angelum Dei*, inquit, *excepistis me, & testimonium vobis perhibeo, si fieri potuisset oculos vestros eruissetis & dedissetis mihi.* Ideò etiam cum ipso addere possum. *Ergone inimicus factus sum, verum dicens vobis.* Monui de summo periculo, quod imminet Ecclesiis vestris, & cum diminutione nominis & authoritatis vestræ etiam latius serpere potest. Quod ut averterem, agnovi, me vobis omnibus debere, cùm ratione vocationis, tum etiam acceptorum beneficiorum. Duo enim vobis persuadere conatur *D.Heßhusius.* I. Doctrinam de generali præsentia Christi secundum humanitatem in libro Concordiæ *verbis Dispositivis* contineri. *Id verò quisquis sibi persuaderi patitur, aut librum non legit, aut oscitanter legit. Contrarium enim expreßis verbis ad oculum demonstrari potest.* II. Deinde eandem in scriptura non fundatam & Lutherum errasse, qui hoc falso fundamento jacto, simplicem sententiam verborum Testamenti Christi confirmare conatus sit. Ad quod tertium accedit: Idem videlicet sentire Ecclesias Saxonicas, & ordinationem Ecclesiasticam Brunsvicensem à me quoque approbaram, quæ hoc Lutheri dogma tanquam falsum & in sacra Scriptura non fundatum damnent, ideoque ex Ecclesia Dei exterminandum. Quæ omnia, quòd sic se non habeant, ex scripto intelliget T.D. quod nomine Theologorum Vuirtenbergensium Duci *Ludovico* oblatum, ad Illustriss. Principem Ducem *Iulium* mittitur. Id ut pro vestra pietate sapientia & singulari judicio diligenter expendatis pro meo erga Ecclesias vestras amore diligenter moneo. Nec quicquam suscipiatis cujus deinceps vos pœnitere, non autem mutari amplius possit. Agitur non solum de Majestate Christi, sed etiam de honore vestræ Scholæ & Ecclesiarum. Et facilius provocatur hostis, quàm repellitur. Nos amici sumus, & fuimus hactenus eo loco habiti & cogniti, donec hoc turbulentum ingenium ad vos accessit, vbique turbas & distractiones animorum post se relinquens quocunque pervenit. Christum Iesum in testimonium voco super animam meam, me nihil odio Personæ *Heßhusii*, sed omnia amore Ecclesiarum vestrarum scribere & monere. Novit *Heßhusius D.Vulgandum* nobiscum sentire, dolens igitur Episcopatu se excidisse, vel hac ratione se vlcisci conatur. Quum igitur offendiculum nondum sanatum sit quod in Borussia dedit, hîc novum molitur. Id quantum exitium Ecclesiis nostris allaturum sit, nollem vos experiri. Nullo enim veritatis testimonio nituntur, quæ nobis pursuadere conatur. Et insanire illum Beza hostis noster intelligit, cùm omnipotentiæ communicationem concedat, & omnipræsentiam neget, quæ vllo modo à participatione omnipotentiæ separari potest, cum vna & eadem numero sit Maiestas, in seipsa indivisibilis.

Testimonium Schmidlini de Heßhusio.

Hæc ad te hominem amicissimum scribo, vt de hoc negotio accuratè & diligenter cogitetis. Neque enim existimare debes, me Doctorem *Heßhusium* aut ejus congressum metuere, quin vnicè expeterem vestrarum Ecclesiarum causâ, si tam veritatis & pacis studiosus, quàm amans litium & contentionum esset. Sed cum Quedelburgensis actio nihil apud ipsum profecerit, non video quis vsus novæ collationis esse possit, quæ, nisi *Heßhusius* mutatus sit aut mutatur, non nisi majores distractiones efficiet. Neque enim in animum suum inducat cum quidquam apud nos effecturum, ut nos mutemus sententiam nostram, quæ vera & irrefutabilis est, sicut ex scripto nostro intelligitis. Sin verò se corrigi patiatur cum suis complicibus, aliquid tentari possit. Non autem dubio eventu, sed certissimâ spe veritatis demonstratæ, ut maximè *Heßhusius* non emendaretur, vos tamen eum turpiter errare intelligeritis. Et deinceps quoque facilè deliberari posset, quæ via ineunda, ne Ecclesiæ

vestræ hoc malo involvantur. Majus enim periculum est, quàm vos nunc divinare aut prospicere possitis. Ego ad vtrumque Principem Ducem Iulium & Conjugem ejus scripsi,& animam meam liberavi. Amorem vestrum omnium & Ecclesiarum perpetuum retineo, & negotium ipsum Deo Opt. Max.commendo.De offendiculo quod opinione omnium majus exorietur authores respondeant Deo & Ecclesiæ. Nos veritatem perpetuo contra Sacramentarios defensam neque possumus neque volumus deserere. Neque maximum, sed ferè minimum errorem Sacramentariorum esse scias de Sacramento altaris, quod T.D.plenè cognovisset, si Colloquio Mompelgardensi interfuisset. Benè *&* feliciter valeat T. D. Et admonitiones meas ex pio corde & Ecclesiarum vestrarum amantissimo profectas scias. *Raptim Tubingæ* 17. *Maii anno* 86.

Hæc omnia cùm sic se habeant,ego Heßhusii argumentum sic inverto.

Si Vbiquitas absoluta & generalis in Formula Concordiæ docetur,authores eius non ingenuè, sincerè & candidè, sed fraudulenter, subdolè & callidè cum Electoribus, Principibus aliisque Ordinibus egerunt, negantes ab initio eam in Formula contineri.

Sed Vbiquitas generalis in Formula Concordiæ docetur & confirmatur, Schmidlini & omnium Vuittebergensium testimonio.

Ergo authores Formulę non ingenuè, sincerè & candidè cum Electoribus & Principibus, sed fraudulenter & callidè egerunt.

CAPVT XLVII.

De Liberatione D. Caspari Peuceri ex decennali carcere.

Augusti Electoris Sax.conjunx moritur.

ANno 1585. *Calend. Octob.mortua est* Augusti *Electoris Saxoniæ coniunx* Anna, *ex Danorum Regum stirpe,quæ D.* Peucerum *ante hac à fide & studio erga Electorem semper mirificè commendarat: tandem verò nullo suo merito, incitata à Secretario Ienisio, & aliis, qui faces fuerunt omnium priorum turbarum & vastationum, ad necem vsque eum prosecuta est. Et cùm Illustrißimus* Landgravius Vuilhelmus *apud Electorem ab acidulis Schvualbacensibus reversum ad ipsum, pro* Peuceri *liberatione instaret iterum, obtineretque ex promisso stipulatæ manûs dimißionem, eâ tamen lege & conditione, ut conjugem prius suam de eadem seriò & graviter compellaret, odii acerbitatem recusatione tali declaravit,* Me vivâ Peucerus non liberabitur. *Quod pii & sapientes plerique cum Landgravio ipso in eam partem tunc interpretati fuerunt,*Brevi morituram illam, ut libertati pristinę Peucerus restitueretur. *Complevit hoc præsagium eventus. Mortua est enim eo die & anno, quo diximus, eoque ipso momento, quo* Peucero *secundum quietem per somnium funus illustre spectanti, & campanam pulsanti, fune rupto, occurrebat Psalmi versus:*Anima nostra sicut avis erepta est de laqueo aucupis. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Cùm autem ad acidulas Schvualbacenses proficiscens Lipsiæ pernoctaret Elector cum conjuge, venit ad Peucerum *manè Præses arcis præsidii Lipsici,& quæsivit ex eo,an putet ex vsu & commodo Electoris & conjugis illas fore?* Peucerus, *qui minimè dubitabat, id fieri mandato Illustriß. nihil dißimulans, è vestigio respondebat,*Eos qui iter ad thermas, & vsum illarum eis suadeant, ad mortem eos deducere. *Præsagium hoc eventu complevit Deus in Electore & conjuge. Nam ad acidulas ipse Elector penè inter manus Illustrißimi Principis Palatini Ioh. Casimiri animam exhalasset, nisi refectionibus perpetuis, aliquot horarum spacio, vix esset revocatus & servatus. Coniunx verò ad obitum vsque amissas vires nunquam recuperavit.*

Noveæ nuptiæ Electoris Sax. liberationem Peuceri impetrant intercessione Anhaldini Principis.

Post sublatum è medio hoc obstaculum, tranquillitas oboriebatur aliqua, vsque ad novas nuptias, quas Elector cum Agneta Heldvuige *contraxit, filia Illustrißimi Principis Anhaltini,* Ioachimi Ernesti, *&c. à quo, propter recusatam libri Concordiæ approbationem alieniore ante hac animo fuerat. His confectis, ac sponsæ deductione ad arcem Dresdensem completis Anhaldinus, pro affectione erga* Peucerum *singulari, ut qui maioribus ipsius, & toti familiæ, medica opera multos annos servierat, & aliorum Principum impulsu, inprimis, captata occasione tandem liberationem eius impetravit.*

Quibus conditionibus dimittendus Peucerus deliberatur.

De hac liberatione quomodo posset fieri, & quibus conditionibus, sic ut in Peucerum *culpa carceris ab Electore derivaretur, & ut obstringeretur ipsi tamen hac dimißione, tanquam singulari beneficio, & ut præcideretur ei omnis vltio & vindicta, citra tamen mentionem religionis, quam superatos post annos carceris minimè abjecturus esset, multùm disputatum est ab iis, qui delecti ac destinati ad istam deliberationem ab utraque parte fuerunt, ut ex ipsorum relatu postea cognitum est. Sed vicit tandem sententia* Ienisii *Secretarii,ut formula obligationis hoc modo,& his verbis comprehenderetur, quæ sequuntur.*

Forma obligationis Peuceri.

Ich Caspar Peucerus der Elter / schwere / Nach dem der Hochgeborne Fürst / und Herr / Herr Joachim Ernst / Fürst zu Anhalt / mein Gnediger Herr / auf seiner Fürstlichen Gnaden fleissige vorbitte / bey dem Durchleuchtigsten

sten und Hochgebornen Fürsten und Hern/ Hern Augusto/ Hertzogen und Churfürsten zu Sachsen/ vnd Burggraven zu Magdeburg/ rc. meinen genedigsten Churf. vnd Herren so viel erhalten/ daß irer Churf. G. endtlich genedigst verwilligt/ mich auff etliche gewisse *conditiones* auß ihrer Churfürstlichen G. verwahrung folgen zulassen/ daß ich solche vbergebung/ vnd loßlassung/ für eine sondere gnade erkenne/ und annemme/ will auch die verursachte/ und biß anhero erduldete gefengliche verwarung in keinerlei weise oder wege/ ihn/ noch außerhalb Rechtens wieder den Churfürsten zu Sachsen/ihrer Churfürstliche Gnaden Lande/ Leute/ Räthe/ und Diener/ niemandts nicht außgeschlossen: und wen ich auch solcher meiner verhafftung in argkwohn/ oder verdacht ziehen möchte/ weder mundtlich/nach schriftlich/ heimlich oder offentlich in vngüten zugedecken/oder zu eifern/ nach solches iemandts von meinet wegen zugestatten: Sondern wil mich die zeit meines lebens der verpflichtung/so meine bürgen/und mein Gnedigster Fürst/und Herr/ Herr Joachim Ernst zu Anhalt gethan/ in allen artickeln/ vnverbrüchlichen/ und vestiglichen verhalten/als mir Gott helffe/ und sein heiliges Göttliches wort.

Iudicium Peuceri de sua obligatione.

Hanc Peucero *formulam hora octava matutina Capitaneus Satellitii Lipsici exhibuit, cum mandato, ut deliberet secum utrum quid in ea desideret. Legit statim, & quid Sophisticæ subsit, non tantum ex non ignota sibi Aulæ consuetudine, sed ex intentione singulari architecti* Ienisii *animadvertit, id spectantis, ne ipsorum artes patefierent. Respondit igitur, eodem die ad horam duodecimam eductus ex carcere ad legatos, in peculiari conclavi congregatos, inesse obligationi, quæ disputare, & propter quæ illam rectè, justèque recusare posset, quæ etiam pii ac sapientes omnes, tanquam retia Sophistica & sycophantica, servata ipsis ad se, quocunque fuco & prætextu etiam post carceres persequendum texuissent, agnituri & execraturi essent. An horum autem numero inesse primùm, ut dimißionem hanc, & in manus Principis Anhaltini traditionem, singularis gratiæ & beneficii loco habeat. Deinde, ne hanc custodiam, origine, & causa à se profectam, & à se tamen hucusque toleratam, vllo modo, aut ratione, nec per jus, neque extra jus vindicare velit, neque in ipso Electore, neque in subjectis regionibus, aut quoquam ex subditis, consiliariis & ministris, nemine exempto: ac ne iis quidem, quos in suspicionem aliquam trahere posset, neque ore, neque scriptis apertè vel occultè, mentione in quâ, aut vltionis cupiditate: nec permittere, ut pro se id faciant alij. Sed quòd toto vitæ tempore obligationem fidejussorum suorum, & Illustrißimi Principis,* Ioachimi Ernesti *inviolabiliter & constanter servare velit, Deo ipsum adjuvante, & sancto verbo suo.*

Sub his ergo quantum doli lateat, & insidiarum, si se quanquam carceribus tam diuturnis & toties exasperatis atque aggravatis, totque comminationibus terroribusque, vsque ad sævitiam in corpus debilitatum, quam non tentarint tamen, si non putent, se intelligere & considerare, quòd multum errent. Beneficii loco se ducere & ponere debere, quòd dimittatur, id se accipere in eam partem, quâ à bonis, innocentibus, & benemeritis aulicæ dimißiones tales acceptæ sint omni tempore, nimirum, ut colaphos accipiat, & insuper agat gratias. Deinde, quòd custodiam, cui præbuerit causam, & quam toleraverit vlcisci, nec jure, neque injuriâ velit: quantum ad causam fateri se culpam, quam communem sibi cum Christo Salvatore, Apostolis & Martyribus omnibus sustineat, quia noluerit facere, quæ à se flagitata fuerunt, nec confeßionem, ac defensionem veritatis abiicere, & abnegare, ac Libri Concordiæ mendaces, impias, blasphemas & idololatricas præstigias probare queat. Aliam nullam se agnoscere, neque expressam esse vllam, ac ne hanc ipsam quidem. Nec se assertionem veritatis Spiritûs Sancti auxilio vnquam donec vixerit, deserturum esse. De vindicta verò, cur intexuerint, ne quid vel jure, vel injuria vltionis causa tentet in quenquam (qua in parte architecti consiliorum ex utroque ordine sacro & politico cavere sibi voluerunt, lucem veritatis & Peuceri *innocentiam veriti) id mirari se satis non posse. Si causæ & actioni suæ confidant, tanquam rectæ & justæ, cur jus sibi adimant? quod ipsum (videlicet ius suum cuiquam adimere) civilibus legibus improbetur, tanquam injustum. Sed de hac parte eos scire debere, quòd dudum omnem vindictam Deo commendarit, secundum mandatum:* Mihi vindictam & ego retribuam. *Nec se non tantum de ultione ulla cogitasse unquam, sed precari se Deum ut condonet omnibus, quæ in ipsum perpetrarint. Se ipsis & posteris ipsorum, benefacturum quibus modis poterit.*

Sed propter subtus latentem fraudem, si post liberationem suam ad ultionem trahere velint, si fidei suæ cum veritatis assertione rationem reddat Ecclesiæ præsenti, & ad posteritatem, sive provocatus à Theologastris Vbiquitariis, sive non; Et si historiam carceris sui recitet quærentibus: hac ergo si generali ista sophistica comprehendi & prohiberi velint, se contra hanc sophisticam protestari. Non velle, nec posse, nec debere se Contra Dei expressa mandata de neceßitate confeßionis, & de non dicendo falso testimonio propter conscientiam suam & scandalum inde exoriturum in Ecclesia dißimulare tacendo causas, propter quas pertulerit, quæ pertulisse ipsi confiteantur.

Peucerus traditur in manus Anhaldini.

Responderunt qui promissum à Peucero exigebant: nihil horum in formula obligationis contineri, ideo ad hæc eum non obligari. Sic igitur ad vocem prælegentis formulam cum eadem verba clara voce, digitis erectis repetivisset, è vestigio dimissus, & in manus legatorum Illustrissimi Anhaldini Principis traditus fuit.: quos metuentes concursum, qui futurus esset, si educeretur cum frequenter aliquo comitatu, ut periculo & metu periculi, certissima fiducia præsidii divini liberaret præcedere voluit.

Exit Peucerus ex arce Lipsica.

Exiit ergo Peucerus ex arce Lipsica solus, uno filio suo Philippo *comite, intra tertiam & quartam pomeridianam die octava Febr. Iuliani anni* 1586. *Sed paucis ab arce passibus digressum mox cingebant effusa ex ædibus privatorum, & circumfusa ei agmina spectatorum, qui ipsum ad hospitii domum usque prosequebantur, sed nulla prorsus contumelia; nulla injuria affectum: inter quos fuerunt examinatores ejus præclari*, Selneccerus & Schilterus, *sed ab ipso non visi. Pernoctavit in hospitio cum legatis ad eum missis*, M. Ioan. à Berga *consiliario, &* Ioanne Bertholdo *Secretario, usque ad horam diei sequentis decimam, qua discessit, durante adhuc concursu spectatorum, qui mox cum prima luce repetebatur, & gratulantibus ipsi liberationem uno atque altero ex bonis viris in conspectu reliquorum, & non reformidantibus odia & pericula, in quæ essent incursuri.*

Peucerus venit Dessaviam. Augustus Elector Sax. moritur.

Hoc altero die à liberatione venit Peucerus Dessaviam, ubi die sequenti quievit.

Quarto die à liberatione, qui fuit undecima Febr. decessit ipse Augustus Elector Saxoniæ: *quo ipso die Illustriss. Principi Anhaldino primùm* Peucerum *audienti post reditum, prædixit inter alia, non gavisurum ipsum esse de hac affinitate, nec quicquam commodi inde percepturum. Præsagium hoc ad diem Solis secuta literis significatio mortis Electoris complevit: exactis à die nuptiarum septimanis quinque & diebus quatuor, currente ætatis ejus anno sexagesimo.*

Morte Electoris Sax. liberatur Peucerus ejus obligationis vinculo.

Mortuo Electore boni aliquot & prudentes viri, rerumque periti, ac deliberationem conscii monebant Peucerum, formulâ obligationis & aresti vinculo nemini hominum ipsum obstrictum fuisse præterquam duobus Principibus Electori Saxoniæ & Principi Anhaldino: neque ulli ex ipsorum posteris, idq; sic etiam benè ac sapienter deliberatum ac conclusum in hanc sententiam fuisse. Vinculum obligationis ex parte Electoris ruptum expirasse, & Anhaldino soli eum adhuc devinciri.

Christianus Elector Sax. liberat Peucerum ab omni vinculo obligationis.

De hoc, cùm Illustrissimus Princeps Ioachimus Ernestus, *ac post hujus mortem iterum filius successor* Ioannes Georgius Anhaldinus *scripsisset, ad successorem Illustrissimum* Electorem Christianum Saxoniæ Ducem, *Augusti Filium, cujus literis & suas adjunxit* Peucerus, *& Electorse disertè declarasse per Illustrissimum fratrem Anhaldinum Christianum*, se à Peucero nunquam ullâ re offensum esse, nec se ad hoc usque tempus explorare, certoque à quoquam doceri potuisse, quâ re Illustrissimum patrem Augustum læserit; nec reperire se, quòd ullo verbulo in formula dimissionis ipsi devinciatur, se & liberare eum hoc nexu penitus, & abolere memoriam eorum, quæcunque ab Illustrissimo parente facta sint.

Eadem repetivit idem Elector ad Christianum *Anhaldinum domum proficiscentem cum mandatis, ut* Peucero *ea referret, tanquam testis vivus & fide dignissimus. Quod factum est Anno* 1587. *mense Aprili, Hanaviæ ad Albim, cùm iter facienti* Peucero *in patriam Princeps obviam factus, prolixè gratularetur de clementi erga ipsum affectione* Illustrissimi Electoris Christiani.

Sed & idem repetivit iterum Elector ad Illustrissimos fratres ambos Anhaldinos, Ioannem Georgium & Christianum *in arce venatoria Vueidenhan, propè Torgam, cùm reversi ex Silesia, & invitati ad ipsum, & vocati, ex itinere eò deflexissent. In quorum comitatu cum* Peucerus *quoque tum fuisset, doluit illi, quòd ipsum compellare non potuerit cum Illustrissima conjuge Principis* Ioannis Georgii *domum summo mane valetudinis causâ properante.*

Tandem cùm Dessaviam anno 1591. *die* 18. *Martii venisset, Elector ad Peucerum ipsum coram omnia ista expressè repetivit, manu stipulata cum testificatione perpetuæ erga ipsum & singularis constantisque benevolentiæ, & voluntatis suæ clementissimæ, addita etiam obtestatione*, ne sibi imputet, quæ in ipsum admisisset uterque parens: quorum causam nec explorare à quoquam potuerit, ac ne nunc quidem norit. *Factum hoc est adstantibus, & audientibus Illustrissimis fratribus Anhaldinis*, Ioan. Georgio & Christiano, *qui & piorum omnium & horum conscii sunt, ac meminerunt, quàm evidens testimonium innocentiæ* Peucero *prabuerit* Elector Christianus, *& quoties testatus sit, quòd non sit ei obligatus ulla ex parte aresti, quo in formula dimissionis solis duobus, patri ipsius & Anhaldino obstringatur.*

Princeps Anhaldinus quoque Peucerum nexu obligationis solvit.

Princeps verò Anhaldinus Ioachimus Ernestus, *mox post Electoris* Augusti *obitum, à debito obligationis, quantum ad ipsum etiam, penitus* Peucerum *absolverat, sed cum petitione, & non cum postulato, ne ab ipso discedat, cùm & sibi ante casum illum, & majoribus, suis ac fratribus tot annis opera Medica servierit, & multis aliis melius, ipsorum ac ditionis totius statum norit. Non defuturum* Peucero *suo loco, & condi-*

conditione honestissimum stipendium. Non difficulter assensit, & clementissimæ erga se affectionis omnium ex hac stirpe Principum piorum, & pro beneficio liberationis debitæ gratitudinis memoria. Sic mansit apud Patrem, & hoc, anno eodem 1586. *die* 6. *Decembris Iuliani, piè defuncto, apud Illustrissimos Principes Anhaldinos filios septem.*

Peucerus itaque in aresto Torgæ, Rochlitii & Zizæ per biennium: in carcere autem squalido & tetro Lipsiæ per annos decem integros detentus fuit.

Electori Sax. ante mortem oculi aperiuntur.

Illustriss. autem Principi Electori Augusto *ante mortem oculos mentis aperuit & illuminavit Deus, ut quantum deceptus ac seductus errarit, agnosceret ac confiteretur, & palàm declararet ad posteritatem, judicium suum & de opere & de impostore architecto* Schmidelino *ante finem, opere ipso ad ignem condemnato: Architecto verò, ut mendaci & diabolico (hac enim ei tribuit epitheta) cum infamia per ministrum, ut custodem, seu verius lictorem ad suos, intra metas perpetui quasi carceris in toto itinere domum remisso: & de* Peuceri, *perseverantiæ pronunciaret; quadrante anni ante mortem:* ipsum præstare, quòd sit homine pro & integro dignum, se de die in diem à suis sacrificulis novis opinionibus ad eum modum irretiri, ut nesciat quid credat aut quomodo extricare sese inde debeat & possit, aut in quibus sibi sit acquiescendum.

Elector ipse Peucero *semper satis excusatus fuit, quia scivit ex ipso nata non fuisse, sed ex aulis quibusdam occupatis à* Schmidelino, *quæ incitatum eum urgere & impellere non destiterunt, donec expugnatum, & ad se pertractum, factionis Ubiquisticæ caput, ducemque constituerunt: idque ne quidem Elector ipse initio ad* Peucerum *dissimulavit. De vocibus etiam, scriptis & accusationibus contra* Peucerum *editis, nunquam Electorem ipsum suspectum habuit: sed minister scriptorum fuit Secretarius* Ienisius, *cuius fuerunt αὐτόγραφα, quæ originalia vocantur, etiam illa, quorum ἀντίγραφα, Electoris chirographo, fidei, & authoritatis majoris causa emissa fuerunt. Ab hoc ipso, & paucis aliis exstiterunt consilia illa, de opprimendo* Peucero *& Theologis Vuittebergensibus, schemate politico seditionum & dissidiorum, cujus cum nullos reperissent prætextus, neque in literis amicorum ereptis ipsis, neque uspiam alibi, decurrerunt tandem ad Religionem ipsam, hoc est, ad Doctrinam orthodoxam de Persona Christi, Cœna Domini, & his adhærentibus.*

Elector Saxoniæ Peucero satis excusatus.

De Electore ipso affirmavit Peucero *constanter unus ex consiliariis præcipuis,* D. Andreas Pauli, *certò sibi constare, quòd, si vita suppeditasset, ipsum ad se intra tempus breve post liberationem evocaturus fuisset, & de his omnibus eum coràm auditurus.*

Causæ decreti de perpetuo carcere Peuceri.

Causæ autem præcipuæ fuerunt hæ duæ decreti de perpetuo carcere: quòd metuerent, sicut apertè apud Peucerum *professus est* Rauscherus, *eum ut arcanorum multorum conscium, illorum patefactione ulturum, & nisi ipsis se Religione conjungeret, quæ cœperant, impediturum esse.*

CAPUT XLVIII.

Acta & Scripta Erdfurtensis Apologiæ editionem & Augusti Electoris Saxoniæ mortem proximè secuta.

Christiani Electoris Saxoniæ studium in propaganda vera religionis.

I*llustrissimo Electori Saxoniæ* Augusto *mortuo succedit ejus filius* CHRISTIANUS, *Dici non potest, quàm inter varias occupationes solicitus de Repub. & Ecclesia fuerit, & inprimis de Scholis illustribus & Academiis, quas mirificè exoptabat regi posse à viris omni liberali doctrina politissimis. Luculentis igitur stipendiis undique doctos invitare, celeberrimorum Theologorum & Iurisconsultorum operam conducere, nullam non curam suscipere, qua fieret, ut eruditorum hominum copia ditio eius amplissima floreret, & ut ipse dicere solitus est,* ab indoctis & opinione scientiæ inflatis Clamatoribus tandem liberaretur. *Non rarò conquestus est de fraudulentis Theologorum artibus, quibus in fabricanda Concordiæ formula, & venditanda* Augusto *Patri suo optimo usi essent: nec dissimulavit, se ex animo odisse illos, quos sciret accepta pecunia summa certa ad subscriptionem inductos fuisse, à qua antea se alienissimos in publicis etiam concionibus ostenderant. Excusarunt iidem factum quòd dicerent,* obtestationibus & lachrymis etiam Electoris Augusti fractos se tandem manus dedisse, vel potius commodasse falsitatis comprobationi.

Memor etiam eorum quæ Patri accidissent, apertè profitebatur, seipsum controversias cogniturum, nec in rebus gravissimis & ad animæ salutem pertinentibus aliorum decretis acquieturum, multò minus passurum, ut quovis doctrinæ vento huc illuc raperetur. Quare cùm quotidiè à suis Calvinianos atrociter exagitari audiret, & insimulari eosdem horribilium errorum: non accusatorum sententiis sibi standum, sed utramque partem audiendam esse putavit. Auditis igitur in Colloquio quodam privato utriusque partis Theologis, perlectis etiam scriptis & Apologiis Calvinianorum, mox animadvertit, criminationum, quibus Ecclesiæ Calvinianæ infamarentur, malitiosam futilitatem

& importunam vanitatem. Aliis etiam copiam fieri voluit cognoscendæ veritatis, ideoque ut publicè Calvinianorum libri in ditione sua venales essent curavit.

Christiani Electoris Saxoniæ decretum ut Pastores abstineant à conviciis, &c.

Gravissimo etiam edicto per universam Electoralem Saxoniam, aliasque hæreditarias provincias mandavit, ut Ecclesiarum Ministri Verbum Dei purè annuntient populo, abstineant autem à conviciis, maledictis, calumniis, condemnationibus & invectivis, quibus hactenus intemperantissimè usi fuerant, & secus facientes loco movit. Patefecit etiam rursus Saxoniam omnibus iis, qui paulò antè ob orthodoxam sententiam de Cœna inde ejecti & pulsi fuerant. Concordiæ librum abrogavit, & Corpus Doctrinæ, aliaque Philippi Orthodoxa scripta Ecclesiis & Scholis restituit. Exorcismum quoque abrogavit, & Baptismum abjectis omnibus humanis additamentis, juxta institutionem Christi simpliciter, ad morem Apostolicum, administrare jussit. Ut autem Theologorum Ubiquisticorum conviciis & maledictis publicè & privatim ob hanc causam impetitus, ac tantùm non laceratus fuerit, in altera parte Historiæ nostræ Sacramentariæ prolixè exposuimus.

De persequutione orthodoxorum in Saxonia mortem Electoris Christiani secuta.

Moritur autem verè Christianus Princeps anno 1591. *Septemb. die* 25. *Eius mortem persequutio gravissima per universam Electoralem Saxoniam secuta est, quod Theologi Ubiquistici unicè optabant. Inquisitores enim Theologici, quibus Administrator Fridericus Vuilhelmus frena nimiùm laxaverat, non solùm Theologos quamplurimos, sed etiam Iurisconsultos aliosque politicos, viros honestos, graves, prudentes & pios, vel parùm de Calvinismo suspectos, ex Academiis & Consistoriis ejecerunt, aliisque officiis & dignitatibus privarunt, ne suis conatibus resisterent.*

Nicolaus Crellius in vincula conjicitur & paulò post supplicio afficitur.

*Pridiè quàm Electoris Exequiæ Dresdæ celebrarentur, cum D.*Nicolaus Crellius *Saxoniæ Cancellarius ex aula domum concederet, aliquot satellites è curia missi sunt, qui eum in ædibus suis custodirent, donec quid de eo faciendum esset statueretur. Mox subsequuti sunt alij, qui scripta illius omnia in Catalogum redegerunt, scriniis incluserunt & consignârunt. Paulò post currum ascendere jussus, in arcem* Hohenstein *deductus, ibique in carcerem detrusus fuit. Tandem anno* 1601. *Octob.* 9. *die Dresdæ in Saxonia capitis supplicium de eo sumptum est. Historiam supplicij, & processum seu modum agendi in lucem ejus propinqui & amici anno* 1605. *ediderunt.*

Crimina objecta Crellio.

Obiiciebatur illi, quòd cruentis & seditiosis consiliis suis Patriæ suæ ad perpetuam ignominiam, damnumque irreparabile contra conscientiam suam præfuerit: quòd Electorem ad mutationem religionis & politicæ administrationis, ad subsidia quoque in Gallias mittenda impulerit: quòd eundem contra Cæsaream Majestatem, cæterosque Electores & Principes imperii instigarit: provincias & populum variis periculis exposuerit: schismata & discordias in Consilium Principis disseminarit: multos Consiliarios suspectos & exosos falsò reddiderit: cum cæteris, qui suæ Religionis & opinionis erant clandestina consilia communicarit: Pastores Lutheranos persequutus sit & Saxonia eiecerit: Biblia & Catechismum Lutheri prohibuisse: Calvinianorum scripta eorum loco introduxisse: Augustanam Confessionem non mutatam in dubium vocarit, & similium multorum criminum eum reum faciunt, quæ tamen in dicta historica narratione solidè diluuntur omnia.

Post sepultum Electorem, Theologi nonnulli orthodoxi diversis in locis comprehensi, & in vincula conjecti sunt etiam.

Theologorum Ubiquisticorum quoque instinctu pacta & fœdera ante hoc tempus cum exteris Regibus ac Principibus inita, irrita decernuntur. Edictum etiam technis ipsorum promulgatum est, quo Calvinistarum librorum omnium non solùm lectio, sed etiam venditio prohibita fuit.

Defensio Neustadianæ Admonitionis contra Erdfurtensium Apologiam.

Anno Domini 1586. *edita est* Defensio Neustadianæ Admonitionis, contra Apologiæ Erdfurtensis sophismata & cavillationes: *Scripta, ut habet quidem titulus, ab aliquot Theologiæ studiosis in Schola Neustadiana: sed verus ejus auctor fuit* Marcus Beumlerus *Tigurinus: qui initiò statim Defensionis huius indicat, Triumviros Erdfurtenses hæc duo in Apologia sua sedulò agenda judicasse:* Primùm, *ut Sophisticâ suâ argumentorum pondera Neustadianæ Admonitionis eluderent & obtenebrarent:* Deinde *Ordinem, quo disposita erant, perturbarent & confunderent, ut simplicem Lectorem magis magisque sic involverent, & à scopo disputationis abducerent, ne partûs sui fœditas omnibus conspicua fieret.*

Summa capitum Defensionis.

Primò *autem respondetur ad Caput primum Apologiæ, cujus duæ sunt partes præcipuæ: prior est Proœmium quoddam, in quo Apologetæ partim calumniantur, partim de injuria sibi ab Admonitione facta conqueruntur, partim quædam Admonitioni concedunt, partim sua quædam absurda tegere & velare conantur: Posterior pars, est ipsa de Persona Christi deque communicatione humanitati Maiestatis divinæ.*

In capite secundo diluitur crimen nostris Ecclesiis in Apologia illatum, quòd doceant, Deum nihil cum humanitate Christi commune habere. Hinc sequentes calumniæ diluuntur. 1. *de similitudine duorum asserum.* 2. *de verbali communicatione Idiomatum.* 3. *de Arianismo.* 4. *de Nestorianismo.* 5. *de Passione Filii Dei, quasi doceamus, passionem Christi ad Filium Dei nihil attinuisse.* 6. *De præsentia Christi in his terris: ac si docerent nostræ Ecclesiæ, præsentiam Deitatis*

tis

tis Christi in his terris, ad Humanitatem eius in Cœlo degentem, nihil attinere, & Humanitati illius nihil nobiscum rei esse. 7. de Operationibus Christi divinis, in & cum humanitate sua. 8. de Omnipotentia & omniscientia Christi. 9. de cognitione Christi, quod ad officium iudicis attinet. 10. quòd Christo homini non tribuamus perfectam Dei cognitionem. 11. nos docere, impossibile esse Christo, secundum humanam naturam scire omnia, quæ sint, fuerunt & futura erunt. 12. de hæresi Agnoetarum. 13. nos Christo, qua homo est, nihil tribuere supra Naturam Humanam. 14. de restitutione omnis potestatis post resurrectionem Ch. 15. de inclusione sive alligatione Christi in certo Cœli loco. 16. de depravatione loci Act. 3. v. 21.

In capite tertio probatur & asseritur Admonitionis demonstratio falsarum assertionum & in libro Concordiæ, & in Apologia Erdfurtensi: contendunt enim in utroque scripto: 1. proprietates duarum Naturarum in Persona Christi essentiales realiter utrique Naturæ communes esse. 2. Filium Dei passum esse secundum proprietatem humanæ naturæ. 3. Humanam Christi Naturam habuisse Maiestatem & omnipotentiam Divinam à puncto conceptionis sibi realiter communicatam 4. Corpus Christi substantiâ suâ ubique esse.

Capitis quarti Apologiæ Erdfurtensis refutatio in hac Defensione omissa est, quòd ea quæ in illo Capite tractantur, à Theologis Anhaltinis gravissimo in publicum edito scripto Germanico, ita omnia solidè, eruditè, & secundum orthodoxum antiquissimæ Ecclesiæ consensum refutata sunt, ut nihil contra vel à Sexemviris Bergensibus, vel à Triumviris Erdfurtensibus lectu dignum hactenus prodierit.

In Capite quinto refutantur, quæ in Apologia asseruntur contra Admonitionem Neustadianam, de doctrina Sacramentorum in genere, & de Cœna Domini in specie.

In Capite sexto diluuntur accusationes, 1. quòd nostræ Ecclesiæ verba Cœnæ obscurent. 2. quòd nostri verba Christi corrumpant, & in alienum sensum detorqueant. 3. quòd verba Christi secundum rationis Humanæ iudicium exponant. 4. quòd nostrorum aliqui verba Institutionis non recitent in Administratione Cœnæ. 5. quòd nostri verba Christi variè interpretentur. 6. quòd doceamus, Sacramenta nihil aliud esse nisi nuda signa, & notas, quibus agnoscantur & discernantur Christiani ab aliis hominibus. 7. quòd doceamus, panem & vinum Cœnæ tantum esse signa significantia Corpus Christi. 8. Refutantur calumniæ Apologiæ de procul absente Corpore Christi. 9. de analogia signi & signati. 10. de solius panis & vini in Cœna præsentia in nostris Ecclesiis. 11. de præsentia Christi in Cœna secundum Divinitatem tantum. 21. de Christi tantum spirituali præsentia. 13. de solius virtutis, efficaciæ, & meriti carnis Christi communione. 14. de præsentia Christi in Cœna quam fides faciat. 15. quòd doceamus, dignitatem accedentium Cœnam Domini, non in sola fide consistere, sed etiam interna præparatione hominis. 16. quòd ipsis tribuamus esum Corporis Christi Carpernaiticum.

In Capite septimo refutatur defensio Erdfurtensis Apologiæ falsarũ assertionum Libri Concordiæ de Cœna Dom. inter quas hæ ferè præcipuæ sunt. 1. Corpus Ch. esse substantialiter in pane, & sanguinem in vino, & ore corporis edi ac bibi. 2. Corpus Ch. in Cœna manducari etiam ab impiis ac infidelibus. 3. Elementa consecrari per recitationem verborum Christi: hoc est, verbis recitatis super panem & vinum, fieri, ut adsit in pane corpus, & in vino Sanguis Ch. corporaliter; & sumatur ore piorum & impiorum. A Ch. enim iussionem & operationem suam recitationi nostræ alligatam esse. 4. Confirmari fidem per oralem manducationem Corp. Ch. 5. Panem & vinum Cœnæ Dom. ad hunc usum consecrari & sumi, ut illis caro & Sanguis Ch. sumantur ore Corporis 6. Cœnam ideò institutam esse, ut confirmet, Christum etiam secundum naturam habentem carnem & Sanguinem, nobiscũ esse, & in nobis habitare, & operari velle.

In octavo Capite disputatur de authoritate Augustanæ Confessionis.

In nono Cap. agitur de vera sententia eiusdem Confessionis: & quod Erdfurtensis Apologia asserit, Vbiquitatem in Augustana Confess. doceri, id Defensio rationibus firmis negat. Deinde probat contra Apologiam, in Confessione Augustana, non quidem expressè & disertè nostram sententiam asseri, sed in ea tantum nihil contineri quod nostram doctrinam evertat.

In decimo Cap. Defensio contra Apologiam probat, polemica Lutheri scripta non posse esse normam doctrinæ publicæ, ad quam omnes Ecclesiæ alligatæ sint. Item, Lutherum, quia lubrico & ruinoso fundamento niteretur, quatuor ad minimùm opiniones fovisse de Cœna Dom. Item, Lutherum paulò ante obitum suum, antequam Vuitebergâ in patriam proficisceretur, Philippo Melanthoni fassum esse, in negotio de Sacramento nimium à se factum esse.

In Cap. undecimo probat, nostros injustè tanquam hæreticos, & non auditos in Libro Concordiæ condemnari.

In Cap. duodecimo, quia Apologia Erdfurtensis præteriit 59. antilogias, quas Admonitio Neustadiana in Concordiæ libro monstravit, & unicam tantum attigit de Vbiquitate, Defensio probat, Vbiquitatem cum orali manducatione pugnare.

In Cap. decimo tertio probatur, talem modum agendi à Bergensibus in adornando & subscribendo Libro Concordiæ, usurpatum esse, qualis demonstretur in Admonitione Neustadiana.

CORDIÆ: Das ist/ was im selbem Buch/ so wiel beyde hochwigtige Artickul von der Person Christi/ vnd dem. H. Nachtmahl anlangt/ für ein Lehr und Glauben begriffen und geführet werde. Beneben angehengten etlichen vnderschiedlichen Censuren/ Judicien und Bedencken vber die ienigen Personen und Theologen/ so zu verfassung obberürten Concordi Buchs und desselben Apologiæ verordnet und gebraucht worden: Darauß ein ieder einfeltiger Christ/ der nicht mutwilliger weiß betrogen seyn will/ angewiesen wirdt/ die Lehr deß Concordi Buchs/ nach Anleitung der Artickulen deß allgemeinen Christlichen Glaubens/ und auß Gottes Wort zuvrtheilen/ und die Geyster zuprüfen.

Inter Censuras vero & Iudicia duo inprimis in hoc libro continentur, huiusmodi titulis: Extract auß einem Fürstlichen Schreiben/ darinnen der Pfaff Schmidlein/ so der Meister vnder denen/ so das Concordi Buch geschmidet/ gewest/ eygentlich obgemahlet wirdt/ etc. 2. Extract und kurtzer Außzug eines Gesprächs/ so ein hohe Fürstliche Person welche ihr das Concordi Werck sehr angelegen seyn lassen in ihrer Schlaffkammer/ in bey sein etlicher irer vornemen Räth und Secretarien/ mit D. Kirchnern/ so die Erdfürtische Apologiam zum Weinfaß schmiden/ und hernach in der Statt Braunschweig zum vollen Faß vollendt außflicken helffen/ gehalten/ laut Prothocolls den 6. Julii Anno 82. auffgefast. Darinnen die Collectores deß Concordi Buchs/ mit ihren lebendigen Farben herauß gebutzt werden/ darumben sich nicht zu verwundern/ daß das gantze Werck nicht besser gerahten/ etc.

Acta & scripta ad Formulam Concordiæ pertinentia.

ACTA und Schrifften zum Concordi Buch gehörig und nöhtig. Darinnen zwischen den Fürstlichen Braunschweigischen/ und Würtenbergischen Theologen gestritten wirdt. 1. Ob die Vbiquitet und Lehr von der Allenthalbenheit deß Leibs oder Menschheit Christi, im Concordi Buch statuirt und begriffen. 2. Ob solche Lehr der Vbiquitet in Gottes Wort grundt habe oder nicht. In welchen beyden Fragen die Braunschweigischen die negativam, die Würtenbergischen aber die affirmativam vertheidigen thun. Sampt etlichen zu ende angehefften/ und hierunder beyderseits gewechselten Missiuen.

Eodem etiam tempore Flaccio-Brentiani quidam Concordiæ librum liberis in superiori Hungaria civitatibus obtrudere conati sunt, eoque maximarum turbarum & discordiarum auctores fuerunt. Indixerat Synodum Pastoribus civitatum illarũ D. Thomas Frœlichius Cassoniensis Pastor, & reliquarum Ecclesiarum conjunctarum tunc temporis senior, Anno 1574. Cassoniæ 18. Ianvarii celebratum. In ea communi, tam Pastorum quàm Politicorum consensu, approbata prius vetere confessione, octo articuli conditi sunt Flaccianorum furoribus oppositi, tum maximè in multis locis Germaniæ grassantibus, hoc consilio, ne (ut sunt hominum mentes novarum rerum cupidæ, & natura ad errores arripiendos & approbandos, quàm ad veritatem investigandam & propagandam semper procliviores) Ecclesiæ illæ satis alioquin afflictæ, istarum & in religione novarum confusionum accessione perturbarentur.* Ut autem illarum Pastores evidentiori testificatione se ab omnib. novis & erroneis opinionibus sejungerent, publicè protestati sunt, se à corpore Doctrinæ Philippi Melancthonis, quandoquidē sacris literis consentanea doceat, & à Scriptis D. Lutheri, & horum sinceris discipulis tum Vuitebergæ & Lipsiæ S. Teologiam profitentibus in nullo articulo discedere velle.* In eadem Sydodo quoq; Thomas Faber Ludirector Barthensis à corpore Doctrinæ aliena de persona Christi discipulis suis proposuisset: qui quidem tum promiserat, se à discipulis charras illus repetiturum & Vulcano traditurum esse, ne se authore nova & scandalosa dogmata in illas Ecclesias inveherentur. Hos articulos una, cum concessione liberarum Civitatum Caspar Pilcius Vuaralien. Ecclesiæ Marcivillanæ in Scepusia Pastor Cassonia ex officio scholastico Vuitebergam proficiscens, Senioris & Conseniorum jussu & commissione ad Professores Academiæ illius pertulir, ut constaret, quod & prolixa Epistola testabatur Ecclesias istas unanimem cum illis in religione consensum fovere, & opinionibus Flaccio-Brentianis nullum locum dare velle. Hanc illorum in Orthodoxa religione tuenda constantiam, & ad evitanda periculosa certamina vigilantiam, Theologi Vuitebergenses magna cum gratulatione approbarunt & exosculati sunt. Verùm pace Ecclesiarum Saxonicarum turbara, & formula Concordiæ in lucem edita, ut in locum corporis Doctrinæ Philippi Melanchtonis succederet, etiam Ecclesias illas Hungaricas hæc publica & fatalis calamitas invasit.* Quidam enim Mentor & Crazerus videntes eos certa confessione colligatos, & formulam Concordiæ non facilè admissuros esse, ut eos suspectos apud omnes facerent, corpus Doctrinæ cui subscripserant erroris sacramentarii publicè accusare ceperunt & cunctos, qui id approbarenr ac defenderent condemnare. Hoc cùm & in Marcinillana Ecclesia publicè & privatim facerent, Pilcius brevi scripto Corporis Doctrinæ complexus est. Contra utrumq; defensionem, illudq; Benedicto Belsio Pastori Epperiensi & Seniori exhibuit. Ille approbavit Scriptum. Mentoremq; & Crazerum Ecclesiarum illarum hostes nominavit di-

dixitque se maximo eius periculo moveri, quo minus communem causam defendendam susciperet, commodiorem occasionem expectandam esse, quo conjunctis viribus his calumniatoribus & Ecclesiarum Turbatoribus occurri possit. Interea ne sibi Pilcius formulam Concordiæ à suo Magistratu obtrudi pateretur, sedulò ipsum monuit Belsius instruxitque rationibus quibus niteretur, si quid tale tentaretur.

Quòd si Belsius in hoc sano proposito perseveràsset, à quo postea fatali quodam malo deturbatus est, minus hodie confusionum & turbarum in istis Ecclesiis Hungaricis esset. Nunc verò Corporis doctrinæ Philippi nudo saltem titulo fit mentio: Brentius contrà, Kemnitius, & Schmidlinus, qui in veram doctrinam de Filio Dei novos errores in veteri corpore doctrinæ reiectos induxerunt cum Formula Concordiæ canonisantur à plerisque quibus docendi munus in Ecclesiis & scholis istis Bartphę in primis demandatum est.

Vtque liberè Magistratûs authoritate abutantur, & aures vulgi orthodoxis prorsus intercludant, onerant eos calumniis indignissimis & maledictis acerbissimis.

Theses Hunnii de unione hypostatica duarumque examen.

Anno 1592. Hunnius *Vvitebergæ theses ad disputandum proposuit* de Vnione hypostatica duarum Naturarum in Christo. *Cumque in iis omnia vela ingenij & Sophisticæ suæ quod ad hanc controversiam attinet, de unione hypostatica, seu Vbiquitate & illocalitate corpori Christi, expanderit, in Lectoris gratiam paucis eas cum* Beroaldo *percurram.*

In thesi 3. *dicit*, humanitatem personę Verbi vi Vnionis plenè capacem esse. *Quo pacto autem Natura finita, id est, Corpus solidum ac verum, Naturam infinitam, id est, Deitatem* PLENE *capere possit, non liquet, nisi fortasse putet* Hunnius, *Deitatem carne Christi, quasi vasculo aliquo, plenè capi, quod* Eustathius *Antiochenus vehementer improbat apud* Theodoretum *Dial.* 3.

In thesi 6. *dicit*, Corpus Christi conforme manere beatorum glorificatis corporibus substantiæ & quantitatis ratione. *Primò autem Apostolus disertè dicit. Christum conforme redditurum Corpus nostrum humile corpori suo glorioso: quæ verba Apostoli maiestate Ch. digniora sunt, quàm* Hunnii, *qui servos Domino honoratiores facit. Deinde, nostra corpora etiam glorificata non ubique erunt aut illocalia, quale* Hunnius *vult esse Corpus Christi glorificatum. Locum Apostoli aliter explicat* Theodoretus *Dial.* 2. *ubi verbis commemoratis hæc addit:* Non igitur Corpus Christi in aliam Naturam mutatum est, sed Corpus mansit, divinâ tamen gloriâ plenum, & radios lucis emittens: illi corpori conformia existent Sanctorum corpora. Quod si illud in aliam naturam mutatum esset, etiam horum corpora similiter mutarentur. Nam, ut dictum, illi conformia existent. Si vero Sanctorum corpora suæ Naturæ formam & lineamenta retinent, etiam Domini corpus suam essentiam similiter sine ulla mutatione retinebit.

Longissimè differunt animæ corporisque coniunctio, & Vnio duarum naturarum in Christo.

In Thesi 9. *dicit*, Personam post Incarnationem σύνθετον esse, atque ita loquutos esse Scriptores Ecclesiasticos, *ait. Sed compositionis modum explanare debuit* Hunnius, *ne simile ab ipso paulò post adductum rudiores in errorem adduceret. Nam longissimo intervallo distant animæ corporisque conjunctio & Vnio duarum naturarum. Animus enim & corpus nequaquam integræ & perfectæ essentiæ sunt sed unius essentiæ partes: Divina verò & Humana Natura in Christo essentiæ sunt sic integræ atque perfectæ, ut nullâ ratione unam tertiam essentiam absolvere possint. Potest hoc declarari ex* Iustino *Martyre, In Expositione fidei:* Homo, *inquit*, etsi constat ex anima & corpore, non tamen idem est cum eis, sed diversum: ut iam homo ex conjunctione animæ & Corporis aliud sit absolutum tertium, Nam corpus μένει τὸν οἰκεῖον σῶζον λόγον, cùm etiam mortuum tres dimensiones retineat. Similiter etiam anima separata rationis particeps manet. Cæterum homo periit, qui constabat ex coniunctione utriusque. At Christus, non ex Deitate & Humanitate Christus factus est, cum non sit diversus ab his duabus, sed utrunque homo & Deus. *Hæc Iustinus.*

In Thesi 15. *dici*, unum esse Christum non conversione Deitatis in carnem, sed assumptione Humanitatis in Deum. *Hic explicatiuncula necessaria fuisset, ita scilicet humanitatem vel carnem assumptam in Deum, ut caro sit pars Personæ illius, quæ Deus est, non autem Deitatem æquet proprietatibus.*

In Thesi 19. *notat similia, quibus nonnulli demonstrare voluerunt non necesse esse, ut id, quod in Deo est, quemadmodum* Augustinus *loquitur, sic sit ubique ut Deus. Neque enim, ut ipsis videtur, Vnio Naturarum exæquatione constat. Convenientior est*, Hunnii *indicio similitudo animæ & corporis, quàm gemmæ & annuli. In quo tamen discedit ab opinione sui præceptoris, qui in Colloquio Mulbrunnensi*, Similitudo, *inquit*, de anima & corpore sumpta mysterium hoc declarare nequit, quia loquitur de re naturali, *&c. Sed sit illa convenientior, ad demonstrandum unum ὑφιςάμενον ex duabus naturis constans, ut supra ex* Iustino *ostensum: Verùm quod addit Thesi* 21. sic totum incarnatum λόγον extra suam carnem necesse, nec quæri aut inveniri posset, sicut animâ substantiâ sua non sit extra corpus,

tota

tota quippe ſuo corpori unita: *Id verò indiget luculentiore explicatione: Nam quæ ponitur in Theſi 25. à nemine intelligi poteſt. Si Divinitas ita eſt in carne ut anima in corpore, quid ſequatur, vel pueri vident. Scio non quærendum λόγον uſquam non unitum carni, ſed λόγον extra carnem nuſquam exiſtere; nemo mihi perſuaſerit. Vbicunque caro, ibi λόγος: ſed non ubicunque λόγος, ibi quoque caro exiſtit. Non enim continetur λόγος intra anguſtias corporis, ſed ſimul & intra corpus & extra omnia eſt. Simile igitur illud vel reiiciendum eo ſenſu, quo* Hunnius *vult, vel admittendum eo modo, quo Veteres uſurparunt. Nam quod dicit Theſi 25.* ex ipſorum doctrina non ſequi ejuſmodi aliquam incluſionem τοῦ λόγου in aſſumptam Naturam, quæ Perſonam Verbi ab infinitate ſua deiectam finitam efficiat, *Sibyllæ folia ſunt. Theſi 6. dixit Chriſtum non phantaſma corporis, ſed corpus ſolidum ac verum aſſumpſiſſe, quod carne conſtaret & oſſibus: extra hoc Corpus ſi λόγος nec eſt, nec quæri aut inveniri poteſt, ut* Hunnius *ait, non immeritò inde ab aliquo colligi poteſt, perſonam Verbi finitam eſſe: præſertim cùm Theſi 22. non obſcurè eos reprehendat, qui λόγον extra carnem in innumeris reliquis locis exiſtere, vel, ut ipſe loquitur, ſubſiſtere contendunt. Atqui orthodoxè* Iuſtinus *in Expoſit. fidei,* Credo, *inquit,* λόγον ubique adeſſe ſecundum eſſentiam, & eximio modo exiſtere in templo proprio. *Orthodoxè etiam* Athanaſius *de Incarnatione Verbi λόγος, inquit*, non eſt colligatus corpori, ſed ipſe corpus continet, ut & in eo ſit, & extra omnia, & in ſinu Patris, neque cùm ſit in omnibus ſit pars aliorum, ſed omnia vitam ſuſtentationemque ab ipſo accipiunt.

In Theſi 23. ex perſonali Vnione, quam in corporali inhabitatione & immanentia plenitudinis Deitatis in carne conſiſtere dicit, per immotam conſequentiam infert, quòd ubi λόγος in carne non habitet, ſed extra illam eſſe fingitur, ibi nec unitus cum ea dici poſſit. *Reſpondeo, Divina Natura in Chriſto quia immenſa & infinita, eadem ſimul tota & in ſuo Corpore & extra Corpus exiſtit. Manet igitur Divinitas unita carni ubicunque exiſtit, ſive in Corpore, ſive extra Corpus: & hoc ubicunque eſt, unitum manet Deitati, nec propterea tamen eſt, ubicunque eſt Deitas. Cùm enim Divinitas comprehendi non queat, & omni loco præſens ſit, neceſſariò conſequitur eſſe eam quidem extra Humanam Naturam, quam aſſumpſit, ſed nihilominus tamen eſſe in eadem eique Perſonaliter unitam manere. Nam quod metuit* Hunnius, *ne intima illa planeque indiſtans Vnio locorum ſpaciis diſtrahatur, puerile eſt. Neque enim caro à Verbo ſeparatur, & ſi non eſt ubique, cùm λόγος ſemper in ea maneat & quidem ἀδιαςάτως. Vt lux eſt in corpore ſolari, ſi λόγος in carne, quo ſimili* Iuſtinus *utitur, ita videlicet, ut neque lux in ſolis, neque Deitas in Chriſti corpore includatur, verùm & extra illud ſit, & tamen ab eo non divellatur. Neque enim λόγος dividi poteſt loco à Natura Humana cùm ubique ſit, ac proinde ubicunque eſt, ſimul totus & idem in ſua carne ſit. Chriſtus ubique eſt totus ac indiviſus, ſed non totum Chriſti, idque ſine ulla diviſione.*

Theſes 26. 27. obſcuriſſimæ ſunt. Theſi 6. dixit, à Chriſto fuiſſe aſſumptum Corpus ſolidum ac verum, quod conſtaret carne & oſſibus: quòd corpus etiam in gloria verum maneat. *Hæc ſi vera ſunt, ut ſunt certè, qui fit, ut huic vero corpori locum adimat* Hunnius*? Etſi enim alia ratio eſt humanitatis vel corporis ipſius, alia loci: nunquam tamen evincet vi unionis factum fuiſſe, ut caro ſupra localitatem in ipſa Filij Perſona ſubſiſteret, ut ipſe loquitur. Quorum verborum ſenſum hunc eſſe puto, ut intelligat corpori localitatem poſſe adimi, quo tempore nobis lubuerit. Huic opinioni tota Evangelica hiſtoria & Antiquitas orthodoxa acerrimè refragatur, infinitis propemodum in locis teſtificans, Humanam Naturam etiam in gloria & majeſtate viſibilem & circumſcriptam eſſe, de loco in loco mobilem, & uno tempore uno tantùm loco exiſtere.* Spacia locorum tolle corporibus, *inquit Auguſtinus*, & nuſquam erunt, & quia nuſquam erunt, nec erunt. *Vnde valdè frivolum eſt, quòd theſi 29. dicit*, carnem in loco cùm vult exiſtere. *Quandiu enim λόγος volet carnem eſſe, tamdiu etiam volet eam loco circumſcribi. Iam verò quod ſemel aſſumpſit, nunquam vult deponere, nunquam igitur etiam volet localitatem illi adimere.*

In Theſi 28. dicit, locum ambientem carnem extra ὑπόςασιν Verbi manere perpetuò. *Nemo autem unquam dixit loco includi ὑπόςασιν Verbi: ſed carnem aſſumptam ideò loco non circumſcribi, quòd in ὑπόςασιν Verbi aſſumpta ſit, non conceditur.* Auguſtinus *certè non concedit, qui diſertè dicit*, Non conſequens eſſe ut id, quod in Deo eſt, ſic ſit ubique, *id eſt illocale, ut Hunnius loquitur,* quemadmodum Deus. *Etſi enim cum Deo λόγῳ unum eſſe ὑφιςάμενον non eſt ſitu ac loco phyſico circumſcribi, idem tamen non eſt etiam non circumſcribi. Eſt enim idem Filius Dei & ἀπερίγραπτος & περίγραπτος. Putidum igitur commentum eſt quod additur Theſi 29.* Vi Vnionis vel reſpectu ejus carnem locum, in quo aliàs commoratur, ineffabiliter tranſcendere. *Rectè dicit* ineffabiliter. *De hujuſmodi enim tranſcenſione ne fando quidem quicquam ad nos pervenit.*

Porrò illuſtrare conatur Hunnius *πανταχουσίαν ſuam terminis Scholaſticis theſi 30. & dicto* Atha-

Athanasii *thesi* 35. *quod* Hunnius *ita explicat, ut dicat*, carnem personalis Vnionis respectu omnem localitatem transcendere, & in λόγῳ illocalem existendi modum verè sortiri. *Thesi autem* 6. *dixit*, verum Corpus etiam manere in gloria: *hìc asserit illocale esse, vel posse, quorum neutrum in verum corpus, quandiu corpus est, cadit.*

In symbolo Chalcedonensi, cujus Hunnius *dicis causâ mentionem facit, confitetur Ecclesia*, Christum coessentialem Patri secundum Divinitatem, & coessentialem nobis secundum Humanitatem per omnia nobis similem, dempto peccato: *non addidi, ut* Hunnius, *remota localitate: Miror, quid cogitarit* Hunnius, *cùm legit hoc* Augustini *in Iohan. Tract.* 71. A quibus homo abscedebat, Deus non recedebat, & idem ipse Christus Deus & homo est. Ergo & ibat per id, quod homo erat, manebat per id, quod Deus erat. Ibat per id, quod uno loco erat, manebat per id, quod ubique erat. *Item hoc* Vigilii *lib.* 4. *contra Eutychen*: secundum vos aut verbum cum carne sua loco continetur, aut caro cum Verbo ubique est: quando una Natura contrarium quid & diversum non recipit in seipsa. *Diversum autem est, & longè dissimile circumscribi loco & ubique esse. Et quia Verbum ubique, caro autem eius ubique non est, apparet unum eundemque Christum utriusque esse Naturæ, & esse quidem ubique secundum Naturam divinitatis suæ & loco contineri secundum Naturam Humanitatis suæ.*

Ex dictis, *inquit Hunius thesi* 39. apparet etiam, Vnionem λόγου cum carne ipsarummet Naturarum ad se invicem κοινωνίᾳ verâ solidaque esse describendam. *Hic divinare vix quisquam potest, quid sit* Hunio *Naturarum κοινωνία. Si, ut veteribus nonnullis, idem est quod ἕνωσις ὑποστατική, fuerit iam describenda ἕνωσις per ἕνωσιν: quo quid ineptius? At περὶ ἑνώσεως* Hunium *loqui sequens Thesis indicat, in qua* Cyrilli *&* Damasceni *verbis utitur, quibus humanitati τοῦ λόγου personam communicatam & collatam esse idem est, quod unitam esse. Inde autem sequitur, quod* Hunius *ponit thesi* 41. ut Persona Deitatis sit utrique Naturæ communis, *hoc est*, Hunio *interprete*, ut Deitas Naturæ Humanæ suam Naturam, *id est*, Deitatem communicet, *hoc est*, ut λόγος sit Naturâ Deus, Humanitas autem Deus vi Vnionis. *Atque hanc mentem* Hunii *esse sequentia evidentissimè probant, ubi dicitur*, carnem ὑποστάσεως τοῦ λόγου participem evasisse non nudo titulo, sed reverâ. *Quemadmodum autem λόγος, particeps factus est carnis & Sanguinis ita, ut Deitas non sit Humanitas: sic etiam caro particeps facta τοῦ λόγου ut Humanitas non sit Deitas. Ac errorem* Hunii *similia quæ in fine addit pulcherrimè refutant. Etsi enim anima Corpori unita est, vel ut* Hunius *loqui solet, communicata aut collata, non tamen vi Vnionis illius anima fit Corpus, vel corpus anima: eadem est ratio ignis & ferri candentis, ut ex admonitione Neustadiana discere potuisset.* Apollinarius *ipse apud* Theodoretum *Dial.* 2. *commodius quàm* Hunius *sentiens, negat ex similitudine ignis & ferri candentis, Dei cum corpore unionem mutationem esse corporis: Et addit*, Si homo habet animam & corpus, eaque manent in Vnione: multò magis Christus habens Deitatem cum corpore utraque habet permanentia & non confusa.

CAPVT XLIX.

Colloquium Theologorum visitatorum in Electorali Saxonia, Miri, Mulleri, Hunii, N. N. & Præfecti Vigilum, cum D. Vrbano Pierio in carcere habitum.

Captivitas Vrbani Pierii.

P*Ost mortem Christiani Electoris Saxoniæ, inter Theologos aliquot, diversis in locis comprehensos, & in vincula coniectos,* D. Vrbanus Pierius *quoque fuit, Professor & Concionator Vuitenbergensis, quem Elector paulò antè Custrino ex Marchia Brandenburgensi evocarat. Cùm enim Vuitenbergam Consiliarii Principis Administratoris venissent,* Pierium *ad se vocarunt, mandatum suum illi exhibuerunt, & tandem sententiā pronunciarunt, ut captivus scilicet à Magistratu in arcem abduceretur. Qui cùm hanc sententiam iniquam esse diceret, & causam suam multis argumentis defendere conaretur in apertam penè disputationem provecti fuissent. Cæterum rata permansit sententia, &* Pierius *captus in arcem, quàm occultè fieri potuit, à Consule abductus fuit Anno* 1592. *Anno sequente die* 21. *Iulii mensis* D. Pierium, *iam septimanas* 36. *in carcere detentum Præfectus vigiliæ horâ* 5. *vespertinâ, & de suo ad illum in carcerem adventu cùm vix præmonuisset, subsequuti sunt continuò dicti Theologi, & ubi ex ordine consedissent, cum eo colloqui cœperunt:* primò, *de subscriptione Libri Concordiæ:* Secundò, *de omnipræsentia corporis Christi in terris. Cumque utile sit nosse Vbiquisticorum Theologorum morē disputandi, artes, dolos, fraudes, & sophisticas elusiones argumentorum, Acta Colloquij hujus, bona fide ab uno qui interfuit, excepta, in Lectoris gratiam integrā adscribam.*

De quibus articulis colloquium habitum sit.

MIRVS. *Cùm ex mandato Illustriss. Ducis Saxoniæ, & c. ad nos devoluta sit visitatio. voluimus etiam te D. Vrbane, ex quadam commiseratione (nullum enim de te mandatum habemus)*

habemus) in carcere tuo visitare, & audire, num in viam te reducere possimus; ac proinde apud Illustr. Principem pro te, si veritati manus dederis, libenter intercedemus, ut ex hoc carcere dimittaris. Constat autem tibi quòd à Formula Concordiæ, cui subscripsisti, & à Lutheri *doctrina, quam in Marchia professus es, recesseris, & in his terris damnatos errores Calvinianos sparseris. Vt igitur tibi, coniugi, & liberis consulas, agnosce errorem, & ad mentem meliorem redi.* Pierius. *Habeo gratiam reverendis & clarissimis Dominis Doctoribus pro visitatione; & precor Deum, ut institutum vestrum in ipsius cedat gloriam, & Ecclesiæ ædificationem: spero quidem vos mihi bene cupere, & de te præsertim D.* Mire; *ut, cuius fidem antehac expertus sum, sicut tu vicissim meam, omninò hoc mihi persuadeo. Si verò est animus vobis meum disputandi & colloquendi, alio loco & tempore hoc fieri oporteret: aut, si omnino hic conferre mecum volueritis, opus mihi fuerit arbitris & notario.* Mullervs. *Non erit disputatio, sed tantum amica collatio.* Pier. *Si ea in nullius debet fieri præiudicium, esto: verum postulationi vestræ de agnoscendo & revocando errore, ut, cuius mihi non sum conscius, locum dare bonâ conscientiâ non possum. Libro enim Concordiæ neque simpliciter subscripsi; cui meæ assertionis testem habeo vivum adhuc* D. Cornerum, *neque ab universa* Lutheri *Doctrina, quam vocant, prorsus recessi, neque aliam Custrini in Marchia, quàm in his terris, doctrinam sum professus; id quod multis argumentis, si ea audire vobis habet, manifestum faciam.* Mir. *Lutheranos nos vocamus non respectu personæ* Lutheri, (*neque enim in* Lutherum, Calvinum, Paulum *vel* Cepham *baptizati sumus) sed respectu doctrinæ, quam ex verbo Dei illustravit, & contra adversarios Calvinistas defendit. Hanc utrum pro vera agnoscas, nobis indica. In Concordiæ verò Libro nomen tuum simpliciter subscriptum reperimus. Debuisses ad Electorem Brandeburgensem scribere, & apud illum de recusata subscriptione te excusare.* Pier. *Ad utrumque respondeo.* 1. *Quatenus* Lutherus, *ex & cum verbo Dei loquitur, & veritatem defendit, assentior illi: sicut similiter* Calvino, *non propterea quòd* Lutherus *vel* Calvinus *illud dixerit aut scripserit, sed Christi verbo est consentaneum; atque ideò neque Lutheranus sum, nec Calvinianus, sed Christianus. Fateor nomen simpliciter subscriptum esse: quia nolebat Elector Brandeburgensis addi conditionem; sed illa fuit referenda ad Commissarios Theologos: quod & ego feci. At respondit mihi* Musculus, *præsente* Cornero, *se quoque habere quod in libro isto reprehendat:* Imò (*inquit*) suffurati mihi sunt subscriptionem meam homines scelesti: sed quid faciam? quidquid facio, hoc facio propter bonum pacis; idem tu facias: docebit nihilominus unusquisque quod hactenus docuit. Mvl. *Fuit isthæc tua tergiversatio & deceptio, ac proinde non fecisti, quod te honestatis ratione facere decuit.* Pier. *Bona, quæso, verba D. D. si enim dixeris quæ nolueris, iterum audies quæ nolueris: & te precor* D.D. Mire, *ut continues colloquium: non enim possum ferre hominis istius importunitatem.* Mir. *Omninò non debuisses subscribere, nisi doctrinam in libro contentam approbasses. Scis enim subscriptores se in fine obstrinxisse, quòd cum illa doctrina velint comparere in judicio Dei.* Pier. *Rectè: Et hæc ipsa causa me movit, ut licet simpliciter subscripsissem.* Hvnnivs. *Audite, jam fatetur se simpliciter subscripsisse.* Pier. *Audite me prius: etsi, inquam, simpliciter subscripsissem, tamen publico scripto subscriptionem meam revocavi, & remissionem peccati, subscriptione illâ commissi, apud Christum & Ecclesiam deprecatus sum: quia cum illa doctrina in conspectum Christi venire non audeo.* Mir. *Quid igitur reprehendis in Concordia?* Pier. *Rogavi ante hac* D. Mulserum, *ut communicaret mihi exemplar, me ordine errores notaturum; sed obtinere illud non potui. Si verò nunc eos enumerare debeam, non patietur hoc temporis angustia, & vos erga me reddidero acerbiores.* Mir. *Quidquid sit, subscripsisti semel, & iterum recessisti.* Pier. *Promittebat nobis* D. Cornerus *Lubusij subscriptionem non fore ratam ante Synodum, quæ Magdeburgi propediem cogenda esset.* Mvl. *Et quid opus foret Synodo, factâ jam subscriptione?* Pier. *Vt si liber à Synodo, in qua liberæ essent futuræ voces, approbaretur, postea demùm ederetur, quod nunquam fore ego mihi pollicebar.* Mir. *Non poteris omninò negare, te non fuisse Concordiæ approbatorem. Meministi enim te aliquando, cum Custrini essem, me convenisse, & de iniuria peristeri cuiusdam, qui te errorum insimulasset, conquestum fuisse, & ubi res ad Theologos & Consistorium delata esset, te ex Concordia defensionis arma deprompsisse.* Pier. *Optime memini, quid Custrini actum: verum alii erant, & quidem gravissimi, qui mihi ab illo homine affingebantur errores: quòd videlicet docuissem;* Dum Christi Divina Natura cibasset quinque millia hominum in deserto, Humanam ejus naturam interim navigio super mare vectam fuisse; *quæ certè hæresis est, cujus vel ipsum puderet Nestorium. Item,* me omnipotentiam & veritatem Christi negasse; *& alia huiusmodi.* Mir. *Erat tibi tamen etiam controversia aliqua de ascensione Christi, & de communicatione Idiomatum; & scis me tibi sententiam meam breviter coniecisse in chartam.* Pier. *Sic est. Dixeram Ascensionem*

Pierius in libro Concordiæ subscripserit.

Musculus de libro Concordiæ, & suâ subscriptione.

Christi factam esse localiter, & circumscriptive quod ille negabat; & volebat corporis Christi Vbiquitatem probare ex dicto, Data est mihi omnis potestas. De hoc ubi apud te fuissem conquestus, inter alia mihi concessisti, omnem potestatem, in illo dicto non significare omnipotentiam Dei absolutam. MIR.& MVL. Quid igitur si non illam? PIER. Significat iuris & dominij Christi manifestam usurpationem. Sed tibi dicam tria formalia: Volebas per omnem potestatem intelligi oportere exercitium omnipotentis gubernationis. Verùm illud minùs rectè. Omnipotens enim gubernatio præsupponit omnipotentem naturam. HVN. Rectè ἐνέργεια οὐσίαν.

Explicatio loci Matth. 28.

MIR. Sed ad propositum. Quatuor sunt præcipua capita, de quibus inter nos & Calvinistas controvertitur: 1. de Cœna. 2. de Persona Christi. 3. de Baptismo. 4. de Prædestinatione. De his tuam audiemus sententiam. Sentisne igitur de Cœna cum Luthero? PIER. Sentio, ubicunque cum Scriptura loquitur: vt primò, quando Sacramenta nominat, Signa & Sigilla gratiæ: secundò, quando discernit in Cœna inter sacramentum & corpus. MVL. Quid? discernit ne inter illa? PIER. Imò tantum inter se differre illa dicit, quantum Oriens ab Occidente. HVN. De ferro ignito loquitur: Licèt ferrum & ignis distent, ut Oriens & Occidens, tamen ignem de ferro ignito prædicari. PIER. Et inter sacramentum & corpus sic discernit: credite mihi: MVL. Vbi? PIER. Puto tibi de loco constare. Nam addit, Turpissimum esse unum inveniri Episcopum, qui inter hæc duo discernere nequeat. MIR. Sed dicit hoc contra Pontificiorum Transsubstantiationem. MVL. Aut loquitur de sacramento, sic dicto specialissimè. PIER. Imò propriissimè: quia aliud est sacramentum seu signum; aliud res signata, seu res sacramenti: inter quæ duo etiam tota antiquitas diligentissimè distinguit. Sed pergo de doctrina Lutheri, in hoc capite; & 3. sentire me cum illo dico, quando omissa orali manducatione, urget spiritualem, affirmatque Corpus & Sanguinem Christi non nisi spiritualiter, fide nimirum & corde tantum percipi. 4. quando asserit, securos quidem cibum illum quærere, sed non invenire, licèt sacramento utantur. N. N. Ergo putas fidem in Cœlum ascendere, & ibi corpore & sanguine Christi frui? PIER. Respondeo ex Luthero, qui dicit: cùm ratio præsentibus soleat niti, fides absentia complectitur, & contra rationem illa præsentia esse iudicat. MIR. Non oportet te excerpere paucula quædam, sed totam Lutheri doctrinam profiteri. MVL. Ipse Lutherus dicit: qui non fatentur Iudam tantum accepisse, quantum cæteri Apostoli, &c. illos pro iisdem habeo. PIER. Scio ipsum hoc dicere in parva Confessione, quam ut & alia ipsius in hoc doctrinæ capite scripta, Confessionem scilicet magnam; & , Quod verba adhuc firma stent, fortè diligentius, quàm alius quisquam legi & evolui. MIR. Sed, probásne Catechesin illius? PIER. Quomodo improbarem, at qui meis liberis ad illam ediscendam semper author fuerim: eandemque ita distribuerim, ut singulis diebus partem unam cum explicatione ex illa recitent; & sic singulis septimanis totam Catechesin semel absolvant? VVURZENS. SVP. Benè, maneant in hoc exercitio. MVL. At in Catechesi illa dicitur, nos sub pane & vino manducare & bibere Corpus & Sanguinem Christi. PIER. Phrasis illa intelligenda est non localiter, sed sacramentaliter. HVN. Sed hic quæritur, quid significet, sacramentaliter. PIER. Significat analogiam signi ad rem signatam. MIR. In eadem Catechesi de Baptismo dicitur. quòd liberet à peccato, morte, & Satana: probásne illa verba? PIER. Cur improbem? Tamen sic in nostra consideratione de Exorcismo collegimus: Baptismus liberat à Satana; Ergo non Exorcismus. MIR. Sed non tantum instrumentaliter, verum etiam effectivè. PIER. Imò, effectivè; quia Spiritus Sanctus verè in illo est efficax. Sed Sacramentaliter, vt dixi, istæ phrases sunt intelligendæ: quod si fiat, omnes etiam alias sacramentales locutiones, quæcunque in Luthero occurrunt, admittere possum. Et certè id fieri debere ipse Lutherus innuit. Rectè, inquit, dicitur: qui videt, tangit, premit, terit panem; eum videre, tangere, premere, terere Corpus Christi, cum tamen nihil horum Corpori Christi accidat, sed pani. MVL. Idem adhuc docemus in nostris Ecclesiis. PIER Sed addit Lutherus; de corpore tamen ista omnia prædicari ratione Sacramentalis unionis. MIR. MVL. HVN. & alij; Non potes pro te allegare Lutherum, ut qui contra Calvinistarum errores semper, dum halitum trahere potuit, acerrimè disputavit. PIER Rogo vos Domini, si omninò mecum conferre constituistis, ut unus aliquis vestrum colloquutoris partes sustineat: id verò antequam fiat, rogo vestra nomina. Tu ne es Hunius? HVN. Sum. PIER. Bene est; Scias me tui in publico auditorio honorificam fecisse mentionem: te nimirum doctissimum esse omnium illorum, qui nunc contra dictos Calvinistas ex vestris scribunt HVN. Ego verò istam laudem mihi non arrogo.

Sacramentaliter quid.

MIR. Concedamus ergo Dn. D. Hunio conferendi partes: sed disputetur placidè. PIER. Quo placidiores vos præstiteritis, eò plus apud me effeceritis. Meum enim ingenium tale est, quod vim minantibus non cedit. HVN. Placidè ergo tecum conferam. MIR. Constituatur certa thesis. HVN. Dicebas antea, Christi ascensionem factam esse localiter & circumscriptivè: quomodo hoc probabis? putásne, Christum localiter in

De Ascensione Christi.

Cœlo contineri, ita ut sit in certo Cœli loco, non quidem alligatus, sed liberè, ut soletis vos explicare? Quod si ita esset, non in his terris præsens esset. Pier. *Ascendit verè, secundum humanæ naturæ proprietatem relinquendo terram, & sursum ascendendo in Cœlum Et symbolum nostrum dicit:* Ascendit in Cœlum. *Vos monstrate contrarium, quod iterum è cœlo descenderit. N.N. Ipse dicit;* Ego vobiscum sum. Pier. *Loquitur de persona sua, & verè nobiscum est, sed, secundum divinitatem. N.N. Ergo dimidius Christus nobiscum est? Persona certè constat ex duabus naturis: Ergo, secundum vtramque Naturam præsens est.* Pier. *Persona Christi pro nobis mortua est: Ergo secundum utramque Naturam. Vide qualis consequutio.* Hvn. *At discrimen est inter has prædicationes. Nam, Christum mortuum esse, pertinet ad primum genus Communicationis Idiomatum: præsentem esse pertinet ad tertium* Pier. *Vtraque propositio, Deus est mortuus: &, homo Christus est omnipræsens, est explicanda per Communicationem Idiomatum: hoc est, quod de Persona dicitur, secundum alteram & alteram Naturam intelligendum est.* Hvn. *Non ita; sed hæc propositio, Deus est passus intelligitur de persona secundum alteram naturam tantum. Hæc verò, Christus præsens est, de persona secundum utramque naturam.* Pier. *Quæ est igitur ratio diversitatis?* Hvn. *Hæc est: verè filius Dei mortuus est, sed in proprietate Humanæ Naturæ, seu carne, ut Petrus loquitur, non secundum Divinam Naturam.* Pier. *Ergo non consentitis cum* Andrea Musculo. *N.N. Illéne diversum sentiebat?* Pier. *Et alij ex vestris.* Hvn. *Dilabimur à proposito.* Pier. *Pergat ergo reverenda dignitas tua.* Hvn. *Omnipræsentia prædicatur non tantum de Divina, sed etiam de Humana Christi Natura. Ratio est: quia in λόγῳ est, non extra λόγον, ita ut nulla duarum naturarum fieri possit separatio.* Pier. *Scio hanc tuam esse phrasin: Humana Natura assumpta est in λόγον. Sed novo est, ego malo dicere à λόγῳ.* Hvn: *Hoc tu publicè docuisti, sed malè, quia;* Athanasius *dicit:* Vnus est Christus, non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Pier. *Sed* Athanasius *in Symbolo suo hoc intelligit de vnione duarum Naturarum in unam Personam. Si igitur Reverenda tuo dignitas per assumptionem humanitatis in λόγον etiam intelligit unionem personalem facilè tibi illam phrasin concesserim: verùm aliud vis; nempe Humanam Naturam omnipræsentem esse, quia in λόγον, qui non est locus, assumpta est.* Hvn. *Hoc ipsum sequitur. Nam cùm humana natura in λόγον, qui localis non est, assumpta sit & λόγος non sit extra Humanam Naturam; sequitur, λόγον non extra carnem, sed cum carne sua, hoc est, Christum secundum utramque naturam præsentem esse.* Pier. *Si intelligis λόγον non esse extra carnem, scilicet Personaliter, concessero: sin essentialiter, minimè. Ratione enim Personalis subsistentiæ, hoc est, quatenus vna illa persona in duabus subsistit naturis, λόγος nusquam & nunquam est extra carnem: hoc est nusquam & nunquam λόγος est, & subsistit absque carne sua, seu non incarnatus: Ratione verò essentiæ, λόγος est totus & intra, & totus extra carnem suam.* Hvn. *At essentiam Deitatis in Persona Christi negantis, dogma fuit.* Mvl. *Ita.* Pier. *Non separo, sed distinguo. Etsi enim persona non est, nec esse potest sine essentia; aliud tamen est persona, aliud essentia. Nam essentia est substantia sine certo subsistendi modo considerata: Persona verò est peculiaris ille subsistendi modus. Iam verò cum unio facta sit non in essentia seu natura, sed in Persona; dico etiam ratione non essentiæ seu naturæ, sed ratione Personæ λόγον nunquam & nusquam esse extra carnem assumptam: quia persona est medium unionis.* Mvl. *Quid, medium?* Pier. *Sic est: quia mediante Personâ τῦ λόγυ facta est duarum Naturarum unio, ita ut una sit λόγυ & carnis assumptæ personalis substentia. λόγος enim immediatè sibi uniens Humanam Naturam, eamdem etiam Divinæ suæ naturæ mediatè, hoc est, Personâ suâ mediante univit. Cum ergo una sit utriusque naturæ ὑπόστασις, & humana natura extra personam λόγυ non subsistat; rectè dicitur, λόγος cum carne sua, seu, non extra carnem suam ubique præsens esse. Aliud verò est, cùm de utriusque naturæ essentia quæritur. Tum enim λόγος ratione essentiæ seu naturæ suæ Divinæ non est in Corpore circumclusus & finitus, sed est totus in corpore, totus extra illud: Humana verò natura ratione suæ essentiæ & manet finita & circumscripta.* Hvn. *Sed cùm λόγος non sit localis, Ergo neque Humana Natura, quæ in λόγον, assumpta est, localis fuerit.* Pier. *Eodem modo sequeretur: Humana natura est æterna, est Deus: quia in λόγον, qui æternus est, assumpta est. Non autem valent huiusmodi consequutiones, quia quocunque modo Syllogismum formaveris, semper erunt quatuor termini.* Hvn. *Imò eadem vis est argumenti, quæ etiam huius:* Elias in cœlo: in Elia est anima: Ergo eius anima est in cœlo. Pier. *Et in hoc Syllogismo sunt quatuor termini. Aliud enim est esse Eliam, aliud aliquid in Elia. Quòd autem ex præmissis conclusio vera sequitur, id fit ex accidente, non ratione Syllogismi legitimè contexti. Quæ autem per accidens fiunt, illa non sunt curæ arti.* Hvn. *Tamen tu ipse es ita argumentatus:* Christus secundùm corpus ascendit in cœlum: Ergo non est in terra. *Omisisti verò maiorem propositionem; quæ si addatur, mox deprehendetur vitium.*

PIER. *Formo inde Syllogismum, qui tres tantum habet terminos:* Qui secundum Corpus est in Cœlo, is secundum idem Corpus non est in terra: Christus secundum Corpus est in Cœlo. *Ergo &c.* HVN. & N. N. *Probetur maior.* PIER. *Probate vos, quod secundum corpus sit & in cœlo & in terra.* HVN. *Affirmanti incumbit probatio: tu affirmas, Ergo, &c.* PIER. *Imò ego nego; vos affirmatis Christum secundum Corpus non tantum in Cœlo, sed in terra, & ubique esse; Ergo vobis hæc probandum est. Sed quia diverso respectu intelligi potest, affirmantis esse probare, & quia ita vobis placet, probo maiorem: Verum Humanum Corpus non est in pluribus locis simul & semel.* HVN. & N. N. *Probetur & hoc.* PIER. *Certè, corpus constans certâ quantitate, membrorum symmetriâ figurâ & lineamentis, quale etiam est Corpus Christi, non esse potest ubique* N. N. *& hoc probetur.* MIR. *De corpore humano, sive nostro, hoc quidem verum est.* PIER. *Etiam de Christi, quod probat historia incarnationis & nativitatis ejus, quia conceptus est in utero Mariæ, non alibi & ex eadem natus est.* HVN. *Distinguendum hic inter terminum in quo, & terminum ad quem. Terminus in quo, conceptionis, est uterus Mariæ virginis, in quo verè conceptio facta est: sed terminus ad quem, est exaltatio ipsius Humanæ Naturæ, per unionem personalem in λόγον, quo respectu in loco esse dici nequit.* PIER. *Vtcunque distinguatis, certè in ipsa quoque unione, quæ non tollit distinctionem naturarum & proprietatum, humana Natura est finita; divina, infinita. Quare ad definitionem unionis hypostaticæ, tanquam ad Cynosuram, in hac controversia nobis est respiciendum.* HVN. *Non diffitemur Christum secundum Humanam Naturam in se consideratam, esse certæ quantitatis: Et sicut Enoch & Elias habent certam staturam & quantitatem Corporis, sic etiam ipse: sed quid eadem Humana Natura evecta est ad dextram patris, localis & circumscripta esse non potest.* PIER. *Accipio quod datis; Christi corpus habere certam quantitatem: quod verò ratione exaltationis ad dextram Dei idem Corpus factum sit illocale, id probandum vobis est.* HVN. *Negari non potest, Christum secundum humanam naturam tantum evectum esse ad dextram Dei.* PIER. *Non Humana Natura tantum, sed Christus θεάνθρωπος evectus est, & sedet ad dextram Dei.* N. N. *Ergo secundum utranque Naturam.* PIER. *Maximè.* HVN. *Exaltatio intelligenda est de humana natura; quia divina exaltari non potest.* PIER. *Scilicet absolutè: interim tamen idem Christus, qui se exinanivit, etiam est exaltatus.* Cùm enim esset in forma Dei, exinanivit se, & exaltatus est, *&c. Phil. 2.* *Hoc non ita intelligendum est, quasi de maiestate Humana Naturæ, quâ maiestate, ratione unionis ipsa donata & exornata fuit, aliquid decesserit; sed intelligendum est respectu nostri: quia tempore exinanitionis illa maiestas tecta fuit, dum Christus illam non usurpavit.* PIER. *Libenter concedo, Christum suam maiestatem tempore exinanitionis non exercuisse, sed gloriâ & potentiâ suâ se ad tempus quasi abdicasse: verùm non loquitur Apostolus de Humanæ Naturæ, sed de Personæ exinanitione: neque etiam per formam servi, intelligit propriè Naturam Humanam, sed statum & conditionem servilem: licèt nonnulli ex dictis Calvinistis, de ipsis naturis earumque unione hunc locum intelligant, cum quibus tamen hac non sentio.* MVL. *Si hæc in parte ab illis recedis, cur etiam non in reliquis?* PIER. *Non omnes explicant ita; sed idem dicunt quod ego; Christum nempe, licèt verus Deus fuerit, ejusdemque cum Deo patre gloriæ, & potentiæ, tempore tamen humiliationis se non ut Deum gessisse, neque gloriam suam Divinam manifestasse, sed ipsum exinanivisse, & ut servum humilem ostendisse.* HVN. *At Christus secundum Divinam Naturam non exinanitus est, nisi dicere velis, eum secundum eandem quoque mortuum esse; quia addit Apostolus,* quod sit patri obediens factus usque ad mortem. *Exinanitus ergo est secundum Humanam Naturam, dum eâ suam maiestatem non exercuit: & secundum eandem quoque est exaltatus.* PIER. *Mori verè est proprietas Humanæ Naturæ; sed obedientia ad mortem usque, est officium personæ, quod exsequitur secundum utramque Naturam. Secundum Humanam Naturam mortuus est Christus; secundum Divinam voluit hanc mortem, dum potentiam suam non exercuit, neque à Natura Humana mortem repulit, ut in ea pati posset. Vnde illud Irenæi:* Requiescente Verbo, ut posset tentari & inhonorari, crucifigi & mori. HVN. *Tu conditionem servilem restringis tantum ad passionis & mortis tempus.* PIER. *Imò ad totum statum exinanitionis, seu humiliationis Christi refero.* N. N. *Sed differunt humiliatio & exinanitio.* PIER. *Largè utor his vocabulis, dũ utrumq; pro eodem accipio.* HVN. *Humiliatus est Christus in Humana Natura & in eadem exaltatus, excelsus enim non exaltatur, sed caro exaltatur excelsi.* PIER. *Excelsus seu Deus, non exaltatur, scilicet absolutè consideratus, aut non incarnatus, sed respectu incarnationis: hoc est, Christus θεάνθρωπος exaltatus est.* HVN. *At humana suâ naturâ ascendit in Cœlum ad dextram Dei.* PIER. *Cyprianus inquit:* Ascendit in cœlum, non ubi verbum Deus antea non fuerat, sed ubi verbum caro factum antea non sedebat. *Audistis hic, Christum θεάνθρωπον ascendisse, & ad dextram Dei sedere. Et ipse* Lutherus *Sessionem ita explicat, ut dicat,* quòd nudo homini tanta dignitas conferri; nudus verò homo eam non accipere

Explicatio loci Philip. 2.

accipere potuerit: ideoque inde evinci, Christum ad dextram patris sedentem, & Deum & hominem esse. HVN. *Verum hoc est, personam illam, quæ Deus & homo est, sedere ad dextram Dei, sed quæritur hic, secundum quam Naturam Christus maiestate illa, quam ab æterno habuit, in tempore donatus sit, dum ad dextram Dei est evectus? Et respondetur, quòd secundum Humanam. Secundum illam enim est excitatus ex mortuis, & collocatus ad dextram patris in cælestibus, Eph. 1.* PIER. *Loquitur Apostolus de Persona.* HVN. *Sed ascendit ut sedeat ad dextram patris, ut impleret omnia. &c. Quæro igitur, cùm secundum Humanam Naturam Christus ascenderit, quò ascenderit?* PIER. *In illum locum de quo promisit:* Vado paraturus vobis locum, *Ioh. 14.* HVN. *Sed ascensione sua evectus est ad cælestem dignitatem, & collocatus est ad dextram Dei.* PIER. *Scio; sed distinguo inter ascensionem & sessionem: Ascensio, quæ semel tantum facta est, & proprietas est Humanæ Naturæ. Sessio verò, quæ durat perpetuò, est personæ.* HVN. *Vbi igitur sedet ad dextram Dei?* PIER. *In cælo, in cælestibus*, ut Scriptura & symbolum habet. Et* Stephanus *stans in terris, vidit Christum in Cælo stantem de dextram Dei.* HVN. *Sed est ne dextra Dei in Cælo tantum?* PIER. *Vbique est.* HVN. *Cur igitur Christum Corpore suo in Cælo tantùm asseris?* PIER. *Sicut Deus ubique est, & tamen in Cælo esse dicitur; quia ibi gloriam, potentiam, maiestatem suam immediatè patefacit: sic etiam dextra Dei.* HVN. *At si dextra Dei non tantum in cælo, sed ubique est: Ergo etiam Humana Natura ad dextram Dei sedens, infinita maiestate ornata est.* PIER. *Non ex una voce (dextra Dei) sed ex tota phrasi, Sedere ad dextram Dei, est argumentandum. Alias enim & valebit hæc consecutio: Dextra Dei est incorporea, æterna: Ergo etiam Humana talis est.* HVN. *At quid per phrasin illam intelligis? nonne quod regnet æquali cum patre gloria & potentia? ubi verò regnat? nònne in Ecclesia?* PIER. *Maximè.* HVN. *At si in Ecclesia, solummodò.* PIER. *Non dixi, solummodò.* HVN. *Quomodo debellabit hostes Ecclesiæ? Sessio enim hæc ita describitur Psal. 110. quòd dominetur in medio inimicorum: Hostes ergo cum sint etiam extra Ecclesiam, ibi quoque dominatur.* PIER. *Concedo hæc; quia ipse Apostolus 1. Cor. 15. Sessionem interpretatur pro, regnare. Et Act. 2. Petrus sedere ad dextram patris interpretatur, Dominum & Christum constitutum esse.* N. N. *Ergo hoc vis, quòd alij dicunt, Christum sedere ad dextram patris, id est, esse regem & sacerdotem Ecclesiæ.* PIER. *Eo ipso quòd res appellatur, etiam regnum quod in hostes habet, exprimatur. Non enim tantum per ministerium verbi & sacramentorum in virtute Spiritûs sui Ecclesiam colligit, sanctificat, & ad vitam æternam regenerat: sed etiam impios punit, hostes debellat, & conatus eorum infringit imò; æternum illos iudicabit.* MVL. *In hac vita illos iudicat; in altera verò vita ipsius regnum, & iudicium desinet; quia tradet regnum patri.* PIER. *Et in futuro seculo impios iudicabit, & pœnis æternis eos afficiet, Matth. 25. Regnum verò traditurus est patri, non quòd omninò regno & imperio sit se abdicaturus, sed quòd mediis, quibus in hac vita utitur, non sit usurus aut Ecclesiam collecturus? Non enim necesse erit, ut tunc per verbum & sacramenta Ecclesiam colligat; fidem & spem in nobis excitet & foveat; hostes à nobis depellat; patrem suum pro nobis deprecetur: sed tamen manebit caput nostrum, Dominus noster, suaque luce, justitia, lætitia & vita æterna nos perfundet, eritque Deus omnia in omnibus.*

* HVN. *Sed revertamur ad propositum: Regnum Christi etiam extendit se ad hostes extra Ecclesiam, & requirit infinitam potentiam: Cùm ergo etiam Christus regnet in medio inimicorum secundum Humanam Naturam, sequitur, eum infinita maiestate, quam ubique exerit, ornatum esse.* PIER. *Concedo Humanam Naturam ad regni consortium evectam esse, sed non sola regnat. Sedere enim, & regnare, est officii, quod competit Christo secundum utramque naturam.* N. N. *Sedere est regnare & maiestas donata Humanæ Naturæ, & non pertinet ad secundum, sed ad tertium genus Communicationis Idiomatum.* PIER. *est officii. Neque enim Christus tantum secundum Humanam, sed etiam secundum Divinam regnat Naturam.* HVN. *Sed una est, & quidem divina & infinita Majestas, ad quam exaltata est humana natura, & quam in administratione rerum omnium gloriosè exerit.* PIER. *Quid verò intelligitis per Maiestatem? Erit illa vel divinitatis, vel humanitatis, vel tertia quædam. At quæritur inter nos, non de Maiestatis, sed de substantiæ carnis præsentia: Hæc probanda est. Aliud est caro, aliud maiestas.* HVN. *Sed cùm Humana Natura ad dextram Dei elevata, particeps facta sit divinæ maiestatis, etiam ratione maiestatis huius gloriosè regnat, & potenter omnibus creaturis imperat, non absens, sed præsens.* PIER. *Nunquam mihi persuadebitis, regnare esse Humanæ Naturæ tantum. Regnat Christus secundum utranque Naturam, sed servato ipsarum naturarum & proprietatum discrimine. Sicut enim in Christo sunt duæ Naturæ, ita duæ sunt naturales voluntates; duæ naturales actiones, quemadmodum in Synodo Oecumenica Constantinopolitana sexta contra Monotholetas decretum fuit.* HVN. *Quomodo verò Christus ad Maiestatem illam evehi & exaltari secundum Divinam Naturam potuit, cùm ab æterno illam*

 habuerit?

habuerit? PIER. *Non absolutè,& ratione essentia Divina Natura est exaltata, sed relatè, & ratione manifestationis, quatenus videlicet se in Humana Natura exerit, & radiis suis in illa quasi lucet. Erat enim Christus tempore humiliationis sua in oculis Iudaorum non ut Deus, sed ut homo, judicabant illum* φιλὸν ἄνθρωπον; *ut Apostolus ad Corinth. testatur.* Si cognovissent, Dominum gloriæ non crucifixissent. *Verùm per resurrectionem ex mortuis, & per Sessionem ad dextram patris, apparet ipsum esse Dei filium, non nudum hominem: quia divinam suam potentiam sub velo carnis antea tectam & occultatam, nunc plenè & gloriosè in eadem carne exerit & manifestat, ita ut non tantum homo, sed etiam Deus esse agnoscatur.*

PRÆFECTVS VIGIL. *Dn. D. cibus est paratus, & sexta jam dudum audita.* MIR. *Et vix de uno articulo aliquid dictum: Agnosce, quaso errorem, & tuiipsius habeas rationem.* PIER. *Erroris nullius per Dei gratiam sum conscius.* MVL. *Et ego totos viginti in hac charta notatos habeo.* MIR. *Si doctrina vestra recta est, quare ergo clam illam propagare studuistis? Habemus literas* Salmuthi *in Museo tuo repertas: quibus monet (legebat partem literarum) ut quam publicè rem agas, antè præcipuorum Senatorum & civium animos occupes, & cautè omnia agas. Et ipse quidem* Salmuthus *primò aiebat, quemadmodum & tu, quòd eandem doctrinam semper esset professus: verùm cùm Dominus noster Clementissimus has illi literas exhiberi mandasset, certè confundebatur.* PIER. *Literarum* Salmuthi *scopus est de adhibenda moderatione, ne caussam magno impetu agentes, animos auditorum prorsus à nobis abalienemus, &c. Verùm ut ut sit, quãdo ego literis illis clandestinè, ut vos interpretamini, doctrinam propagando obtemperavi? imò obtemperare nolui: sed publicè in templo & collegio hanc doctrinam professus sum. Nunquam probari poterit, me in ades senatorum aut civium, ad doctrinam hanc privatim illis instillandam, nunquam venisse: nullus civium hoc de me affirmare poterit. Et licèt fecissem, non peccassem: verùm occupationes meæ graviores hoc non tulerunt: ideò publicè hanc doctrinam quamprimùm huc veni, proponere cœpi.* MVL. *Imò cives contenti sunt primâ istâ tuâ, quam de Cœna habuisti; concione: fuit enim Lutherana, ipse eam vidi.* PIER. *Quare ergo à Diaconis traductus sum ut Calvinista?* N. N. *Factum illud propter concionem de Ascensione.* PIER. *Imò propter utramque eodem anno primo adventus mei habitam, exosus fui toti ferè civitati.* MVL. *Caussa fuit, quia à Formula Concordiæ recesseras.* PIER. *Quando Principi Electori meam addixi operam, non fui obligatus ad Concordiam illam, sed ad scripta duntaxat Prophetica & Apostolica, ad tria symbola, & ad Augustanam Confessionem. His etiam contrarium nihil quicquam docui.* MVL. *Sic ne ergo in obligatione tua cautum fuit?* MIR. *Post mortem* Augusti *nemo ad Formulam Concordiæ adstrictus fuit.* PIER. *Præterea ex ipso etiam* Luthero, *doctrinam quam de persona Christi confiteor, demonstrare possum.* MIR. *Id verò oportet ut non ex uno atque altero dicto hinc inde collecto, sed ex illis locis facias, ubi hanc doctrinam expressè tractavit.* PIER. *Ita. Provoco ergo ad explicationem, ipsius Ioh. 14. super verba;* Et ego rogabo patrem, *&c, Vbi prolixè, & evidenter hanc materiam explicat. Sic eandem egregiè tractavit de Vlt. verbis Davidis, item Esa. 53. & Dan. 7.* MVL. *Audite, eadem citat loca quæ etiam quæstor, non aliter ac si inter se contulissent.* PIER. *Hoc tamen addo, si alicubi habet* ἀκυρολογίας, *eas potius dextrè explicandas, quàm temerè arripiendas esse: ut cùm mixtionis vocabulo Patribus usitatum, utitur pro unione, & si quæ sunt alia. Quæ verò in Polemicis habet, non possum probare omnia. Vt cum inquit:* Cœlum & terram unum esse saccum, quem Christus etiam secundum carnem impleat. MVL. *Non credo exstare in Luthero.* PIER. *Imò exstat in Polemicis, & alia hujus generis multa.* MVL. *Quidquid feceris, fac nobis missum* Lutherum. PIER. *Non is sum, qui tantum utrum contemnam: imò etiam vos sinam, si me Deus iterum Ecclesiæ alicui præfecerit, quæ me ita occupatum reddet, ut vestri facilè oblivisci possim. Sed rogo vos, Domini, legite* Lutherum *in dicto loco super Ioannem.* HVN. *Legimus.* MIR. *In Vlt. verbis Davidis explicat se quòd Iesu Nazareno secundum Humanam Naturam, omnis potestas data sit, quia secundum divinam habuerit illam ab æterno.* PIER. *Notus est mihi locus, & concedo Christo incarnato datam esse omnem potestatem.* MIR. *Omnia illi subjecta sunt; quia scriptum est:* Omnia subjecisti pedibus ipsius. 1. *Corint.* 15. PIER. *Sed addit Apostolus;* Excepto illo qui subjecit ei omnia. *Manet ergo humanitas sub Deo: neque tamen nego, illam ornatam esse multis excellentibus donis & prærogativis, cùm ratione unionis, tum officii, &c. de quibus Dn. D. Mire constat, ad cujus concionem alludam,* MIR. *Ita.* MVL. *Benè certe fieret, si D. Mirus tecum consentiret, & nos reliqui excluderemur.* PIER. Dn. Mirus *rectius me intelligit, quia cum ipso ante hac multum contuli.* MIR. *Sed in doctrina de Cœna planè recedis à* Luthero. PIER. *Non planè, ut antea à me est expositum. At cum dictis Lutheranis me de Cœna consentire non posse, ingenuè fateor. Cum quibus enim sentirem, quando ipsi inter se maximè dissentiunt? Septem ex ipsorum Libris possum vobis monstrare opiniones dissentientes.* MIR. *Illas ego libenter audirem.* PIER. *Primò dissentiunt* Dissensio Lutheranorum.

de-

de ipsa carnis & Sanguinis Christi in pane & vino, præsentia. Alii enim ad recitationem verborum, Hoc est corpus meum, *præsentiam restringunt: alii etiam ante, & post recitationem illam, corpus in pane esse affirmant.* MVL. *In tota actione Christus præsens est.* PIE. *De hoc non est quæstio. Et vos nunc hoc quidem ita explicatis: sed ego ex libris vestrorum monstrabo vobis & de tempore præsentiæ controversiam, & alias inter se pugnantes opiniones.* MVL. *Imò Calvinistæ habent opiniones inter se pugnantes.* PIER. *Minimè; quia excusat Sacramentarios, quos vocant, ipse* Lutherus; *affirmatque de re ipsa unum & idem illos sentire, licet non iisdem utantur verbis.* Signum esse, idem est (*dicit*) quod significat; & significat idem, quod signum esse. MIR. *At ego libenter audirem septem illas discrepantes sententias.* PIER. *Tamen audire nolunt.* MVL. *Defendis Calvinistas* PIER. *Si quis me Calvinistam fecit.* HVN. *Audite, jam fatetur se Calvinistam.* PIER. *Non fateor, dico, si quis me.* MVL. *Agnosce errorem,* PIE. *Non auditis me.* MVL. *Et sicut Gundermannus fecit, & revocavit, sic tu quoque facias.* PIER. *Si revocavit, Deus illum gravissimè puniet, nisi pœnitentiam egerit.* MIR. *Et M. David fatetur errorem suum, & conqueritur se gravissimos sentire dolores.* PIER. *Errorem agnoscere non possum, quia nullius convictus sum.* HVN. *Tamen nos te iam convicimus.* PIER. *Id verò pernego. Scitis* Constantinum M. *Imp. in Synodo Nicena proposuisse Episcopis sacra Biblia, & mandasse, ut ex illis sumerent controversarum quæstionum explicationes: illud vos quoque facite: sed hactenus nihil ferè ex verbo Dei audivi, nisi meras consequentias vestras.* HVN. *Tales tuæ fuerunt.* PIER. *At ego ad omnia à vobis proposita, respondi.* N. N. *Respondisti quidem, sed non solvisti.* PIER. *Iudicent hoc alii.* MIR. *Expendas illud Christi, Ioh.* 17. Glorifica me pater ea gloria quam habui, antequam, *&c. sed secundum Divinam habuit: Ergo secundum Humanam accepit.* PIER. *Loquitur de persona; & petit ut gloria ipsius in statu humiliationis hactenus occultata, post passionem & mortem per resurrectionem ex mortuis plenè iterum emergat & reveletur.* HVN. *Loquitur quidem de Persona, sed secundum humanam Naturam se gloria illa ornari petit.* PIER. *Si secundum Humanam Naturam se glorificari petit, ergo secundum eandem quoque gloriam illam ab æterno habuit; quia dicit,* quam habui. *Videte qualia inde sequantur absurda. Ex verbo igitur, ex verbo probate vestra. Ego sanè in conscientia mea magis confirmatum me sentio, tantum abest ut in vestram me pertraxeritis sententiam: imò certissimum sentio in corde meo Spiritûs sancti de veritate, quam profiteor, testimonium. Quo enim magis premor, eo etiam magis in veritate confirmor.* MVL. *Diabolus etiam habet suos martyres.* PIER. *Non sum martyr Diaboli. Is enim est pater mendacii, neque potest me de agnita veritate, perseverantia & salute mea confirmare: sed S. S. perhibet testimonium spiritui meo, quòd sim filius Dei: ac proinde nolite gloriari quasi à vobis sim convictus.* HVN. *Si negaveris tibi errores tuos à nobis monstratos esse, verum esse dixero quod de te audivi.* PIER. *Quid verò illud est?* HVN. *Te nullius conscientiæ hominem esse.* PIER. *Imò ut bonam mihi retinere liceat conscientiam, hanc duram captivitatem perfero; uxorique, liberis, bonis omnibus, & mihi ipsi renuncio.* MVL. *Ita caussam tuam non reddes meliorem, si perseverare, ut cœpisti, volueris.* PIER. *Spero Clementiss. meum Principem non gravaturum esse meam conscientiam.* MVL. *Neque faciet.* PIER. *Hoc tu Dn. D. mihi etiam antehac de illius Celsit. promisisti: imò addidisti, ipsius Celsit, propter religionem, carcere punire neminem* MVL. *Sic est.* PIER. *Quid verò hoc rei est? promittitis mihi liberationem, si revocavero: sin, graviores pœnas denunciatis. Itane permittitur mihi libera conscientia?* MVL. *At si te nobis dares, essemus pro te intercessuri, & hoc Dei in te miraculum deprædicaturi: si verò nolueris nobis obtemperare, aliæ contra te proferentur carceris caussæ.* PIER. *Quæ verò sunt illæ? Sedi jam in hoc carcere septimanas* XXVI. *essent mihi certè tandem caussæ carceris indicandæ.* MVL. *Nuper tibi illas Dn. Cancellarius exposuit.* PIER. *At nulla producta fuit, quin illam à me removerim, & vobis innocentiam meam probaverim. Imputabatur mihi inter alia, me plagium commisisse in Catechesi* Lutheri *Lipsiæ recusa. Ac respondi, neque me conscio, neque suasore, multo minus authore Catechesin illam excusam esse. Sic etiam res se habet de aliis mihi objectis.* MVL. *Imò constat te depravasse Catechismum* Lutheri. PIER. *Nunquam hoc probabitur.* MVL. *Tu videris.* HVN. *Precor tibi mentem meliorem.* PIER. *Eam ego tibi precor.* MIR. *Benè vale.* PIER. *Et tu. Mi Dn. D. crede mihi, si convincerer in conscientia mea de ullo errore, certè non tantùm agnoscerem illum, sed darem Deo & verbo ipsius gloriam, & revocarem: sed quam sum certus, I. C. D. & Sal. meum vivere, tam etiam sum certus me habere doctrinæ veritatem, & paratus sum illam vel in publica disputatione, vel libero colloquio defendere.* HVN. *Tamen jam auditus es.* PIER. *At hoc audire nihil est. Si legitimè me audire volueritis, non unus atq; alter dies, sed vix spacium quatuor septimanarum (urgebo enim mea ex verbo Dei) nobis sufficiet.* MIR. *Stans in foribus, tam diu hic non manebimus.* PIER. *Provoco ergo ad disputationem vel colloquium legitimum, sistite me liberum (Sic discessum.)*

Explicatio loci Ioh. 17.

Caussa carceris Pierii.

CAPVT L.

De Bipontino Catechismo, & Colloquio à Palatinis Fratribus ob eum Neoburgi habito.

Reformatio Bipontina.

ILlustrissimus Princeps Iohannes Palatinus Bipontinus Anno 1588. *suæ ditioni subjectas Ecclesias à reliquiis Papatus, quæ in Lutheranis Ecclesiis adhuc retinentur & pertinaciter defenduntur, repurgavit, easque non solùm in ritibus & Ceremoniis, sed etiam in Doctrina ad Verbi Dei regulam reformavit, ringentibus & frementibus Vbiquitariis.* *Catechismus Bipontinus.* *Catechismum etiam pro adultioribus conscribi ac diligenter exerceri mandavit per universam ditionem suam.*

Colloquium de Catechesi Bipontina. *Hac res autem occasionem dedit, ut celebre Colloquium Anno* 1539. *Mense Decemb. Neoburgi ad Danubium restitueretur inter quinque fratres Palatinos per aliquot dies de omnibus capitibus & singulis quæstionibus Bipontinæ Catecheseos: ea lege, ut ipsi Principes in præsentia Theologorum suorum inter se controversia ista Religionis colloquerentur. In hunc finem* Iohannes *Bipontinus Princeps* M. Michaëlem Philippum Beutherum *elegerat, qui huic Colloquio interesset, eique* Bartholomeum Hexamerum *Professorem & Pastorem Hornbacensem adiunxit. Cùm igitur* 2. *die Decembris in arce Principes*, Iohannes, Philippus Ludovicus, Fridericus, Carolus *& legatus* Othonis Henrici, *qui propter adversam valetudinem adesse non potuit, omnes consedissent in vna mensa, eminentiori vno gradu, loco, alia jam parata mensa in singulari quodam podio pro Consiliariis singularum partium parata erat: tandem ad tabulam oblongam duobus subselliis Neoburgenses & Bipontini Theologi, cum vtriusque partis Notariis assidere jubebantur. Exordio præfationis per Consiliarium Neoburgensem atque Oratione præmissa, Princeps Bipontinus Theologum suum* Beutherum *ad propositionem respondere iussit: quod etiam humili, & nervoso sermone fecit. Inde* Iacobus Heilbrunnerus, *provt antea stylum suum vehementem venenatis verbis diu multumque strinxerat, & Principem suum, alias optimum,* Philippum Ludovicum *in Bipontinos exacerbaverat, ita jam etiam virulentam suam linguam exporrexerat, & nunquam Dominus Totus Bipontinos ad Examen revocaturus, rationem institutæ & Conscriptæ Catecheseos ab ipsis exegit, maximorum & perniciosorum errorum eos insimulaturus: Principem etiam Bipontinum, quasi contra Testamentum paternum egisset, accusavit: seductionis quoque reos Theologos ejus, & nescio cujus corruptionis & depravationis conscios agere voluit. Quæ omnia cùm generalia tantùm essent, generalem tantummodo etiam responsionem à Bipontinis Theologis exegerunt.*

Post unam verò atque alteram vocem, & interlocutoria Principis Bipontini, initium fecit Heilbrunnerus *à distributione præceptorum Decalogi, ac si non legitimo ordine, in prima Tabula quatuor, in altera verò sex precepta collocarent: in eaque quæstiones duas integras Sessiones consumpserunt. Tertia Decembris à meridie, de Providentia Dei* Beuthero *negotium cum* Heilbrunnero *fuit. Quarta Decembris, de Persona Christi agere cœperunt, & tractata est doctrina de Vnione hypostatica, & communicatione Idiomatum, habitis novem Sessionibus, usque ad locum de Ascensione Christi, & iis quæ Humanæ naturæ communicata sint, tantùm pervenerunt. Tum rumor Noriberga de adventu Archiducis Austriæ Ernesti afferebatur, cujus salutandi gratia colloquium ex parte Neoburgensium abruptum est: Bipontini enim colloquii gratia eo venerant. Et quanquam conventum erat inter partes, ut Principes Fratres ipsi inter se colloquerentur; tamen cùm cæteri viderent, Principem Bipontinum & doctrina & eloquentia omnes suos Fratres longè superare, ut ipsi omninò tacere sibi honestius esse judicarent, quàm nihil ad rem in medium proferre; omnes dicendi partes suo* Heilbrunnero *Suevo commiserunt: qui ita inani verborum strepitu, ipsum conclave & aures assidentium opplevit: prolixisque suis concionibus ad tædium usque & fastidium defatigavit, ut potissimam temporis partem Bipontinis studio præripere voluisse visus fuerit. Cùm autem in tota illa actione multorum dierum spatio durante, Princeps* Philippus Ludovicus *vix semel atque iterum vocem emitteret*, Carolus *verò Dux his tantum ex* Beuthero *quæreret aliqua, &* Fridericus *semel saltem interpellaret, Bipontinus Princeps astum Suevi loquentiæ* Heilbrunneri *animadvertens, syllogisticè eum aggressus est, & ad sesqui integram horam solus verba fecit, tanta gravitate, ut cum stupore & admiratione ab omnibus auditoribus observaretur. Adjuncti erant* Heilbrunnero *duo alii Doctores*, Philippus *eius frater, &* Tobias *aulicus, sed illorum neuter ne verbum quidem. Egregiè igitur Bipontinus Princeps & personam, & Ecclesiam, & Theologos suos tutatus est, oratione, autoritate & argumentis gravissimis. Etsi verò* Beuthero *vna cum* Hexamero *contra* Heilbrunnerum *agendum esset, tamen postquam de una vel altera quæstione contulissent, plerunque Princeps Bipontinus quoque suam orationem interposuit, ut non à nutu Theologorum se regi, sed propria scientia niti ex verbo Dei testaretur.*

CAPVT

CAPUT LI.

Admonitio Hunii ad Danielem Hofmannum, ut Librum Concordiæ & omnia dogmata Vuitebergensium, Ienensium & Tubingensium Theologorum adprobet, & Hofmanni Responsio.

I*Nter Lutherani nominis Doctores, qui nec Vuirtenbergicorum, & similium Vbiquistarum, præsertim verò* Iacobi Schmidlini *dicta, facta & scripta, nec omnia excusa exemplaria Libri Concordiæ approbarunt, non infimus fuit* Daniel Hoffmannus *in Schola Helmstadiensi, vel Iulia Professor primarius. Id verò altera pars de eo gravissimè molestissimeque tulit. Hoc igitur anno cùm* Samuel Huberus *secundas Vuitenbergæ Augusto mense celebrasset nuptias, Theologi aliquot Lipsenses, Ienenses, Vuitenbergenses & alii, qui nuptiis interfuerant, in ædes* Polycarpi Leyseri convenerunt, *& censuerunt in hoc conventiculo nonnulli eorum*, D. Hoffmannum *communi & publico scripto non tantùm pro Calvinista, sed etiam pro Hæretico, qui vitari debeat, decernendum & proclamandum esse. Vicit tamen aliorum sententia; ut Theologorum istorum nomine ad* Hoffmannum *scriberetur Epistola, in qua eum, ut in eandem cum ipsis etiam Vuirtenbergicis, in Fidei negotio, descendat sententiam, interposita Excommunicationis comminatione, hortarentur. Scripsit igitur ad eum* Hunius,*cui hoc munus demandatum erat Mense Septembri hujus anni: cujus verba paulò post epistolæ initium sic habent.*

Epistola Hunii ad Hofmannum imperiosa. Nonne putas, Clarissime D. Doctor, in Germania passim esse viros bonos minimè pueros, & Theologos minimè stultos, qui & dudum affirmarunt, & nunc asserere non dubitant, Te, in ista monomachia, in quam cum R. & Cl. viro *D.Iacobo Andreæ*, beatæ memoriæ, & cum Theologis Vuirtenbergicis descendisti, vel *Ioannis Antiocheni* animum induisse, vel *Theodoreti* partes tibi sumsisse: sunt profectò & multi, & de Ecclesia præclarè meriti, qui ita judicant. Quibus nos quidem nondum assentimur, eò quòd vel illos ita arbitrari videmus, ut statuant, TE semper reluctando, nunquam consentiendo *Ioannem* & *Theodoretum* nostratibus fore: vel quòd de te eam spem concepimus, te consideratâ nostrorum ingenuâ declaratione & animadversâ Ecclesiæ calamitate, vltrò ad fratres nostros in Christo, atque adeo ad nos ipsos, & ad divinam veritatem tandem rediturum, atque illorum, quos commemoravimus, exemplum hac in parte laudabiliter expressurum. Quemadmodum enim, cùm *Paulus Emissenus*, se medium interponeret, tantum vir ille eximius effecit,vt & diaboli, quâ adversus *Cyrillum* Orientales ardebant, superaret invidiam, & distracta Ecclesiæ membra amore copularet, ac denique Ecclesiam Antiochenam pariter & Alexandrinam ad mutuam Concordiam & pacem reduceret: ita nos quoque fore confidimus, ut Tu præclaro Ioannis & Theodoreti exemplo, ad nostros redeas, & non minus quàm illi contra communes Ecclesiæ hostes uno nobiscum animo certes. Eiusmodi spem cùm apud animum nostrum de te concepimus, facere non potuimus, quin has ad te literas ea de re mitteremus. Neque enim pium nostrum institutum ita à te acceptum iri metuimus, quasi nos in alienam messem falces nostras immittere, & allotrio-episcopi esse vellemus: Sed id quod res est, & quod æquum te animadversurum planè confidimus, quòd videlicet nos in communi Ecclesiæ dolore non etiam dolere, deque publica calamitate lachrymis & gemitibus omnium nostras non etiam querelas adjungere nec possimus, nec debeamus. Per viscera proinde Divinæ misericordiæ, & S.S. divinæ veritatis nomen te obtestamur & oramus, R. & Cl.D. Doctor, ne spe nostra nos excidere sinas, sed gloriam des Spiritui Sancto, & deposita ex animo adversus nostros in Christo fratres indignatione, vnam nobiscum & cum Theologis Vuirtenbergicis in Articulis controversis. 1. De Persona Salvatoris nostri Iesu Christi: 2. De carnis Dominicæ maiestate & omnipræsentia: 3. De Lytro Salvatoris nostri Iesu Christi pro omnium hominum peccatis præstito: 4. De infantum in Baptismo regeneratione: 5. De fidelium in Christo ad æternam beatitudinem prædestinatione: 6. Deque ipso unico, & minimè Duplici aut Multiplici Libro Concordiæ, ejusque genuino sensu, quem Ecclesiæ & Scholæ nostræ publicè sonant; & in summa de vniversa Christiana fide, unam & eandem nobiscum sententiam tuearis docendo & scribendo fideliter defendas, & in Ecclesia Christi propages. Nolumus ipsius Dei severissimum tibi inculcare mandatum, qui vult, in Christo, una simus anima, unumque cor: Et ut omnia scandala sedulò vitemus, qui dissensiones & schismata, altercationes & disceptationes gravissimè prohibet: qui in fratrum & omnium omninò Christianorum consensu sese oblectat, ut nemo ex odoratissima balsami fragrantia voluptatem majorem percipere queat,

queat, quàm Clementissimus Pater cœlestis è fidelium concordia & sanctissima animorum conspiratione hauriat. Nolumus etiam Prophetarum & Apostolorum, Orthodoxæ antiquitatis vel sententias, vel exempla repetere tibi alioquin notissima. Illud saltem apud animum tuum ut probè consideres per tuam salutem vehementer rogamus, quòd Calviniani aperti & clancularii (ut ignorare minimè potes) in tua dissensione spem victoriæ certissimam sibi jam olim sunt polliciti, & indies magis magisque pro Diabolicâ sua epichærecaciâ cristas attollunt, & animos erigunt, quandiu Concordiæ formulam ejusmodi civilibus digladiationibus punctim cæsimque sauciari & discerpi animadvertunt. Qui enim non fore sperarent, ut quam illi qui extra Ecclesiarum nostrarum pomeria Confessionis nostræ arcem arietibus & balistis imposturarum frustra pulsando & eminus oppugnando defatigati reportare nequiverunt, eam tandem nostrarum manuum audaciâ, animorumque nostrorum conflictibus & intestinis cædibus victoriam obtineant, nostrisque viribus omne nostræ robur enervent atque evertant, & id quod non potuerunt acerrimè pugnando, jam nunc ultro quiescendo assequantur. Etsi verò æternum Deum precibus nostris quotidiè invocamus, ut tantæ hostium nostrorum spes in fumum abeant: non possumus tamen non graviter dolere quoties consideramus, quàm miserè interim corpus dilaceretur, & quàm periculosè infirmorum conscientiæ vulnerentur. An non Reveren. & Clariss. D. Doctor voces istæ aliquando ad tuas quoque pervenerunt aures, quæ nobis in privatis Colloquiis, & in publicis congressibus arrogantissimâ cum insultatione toties in aures, inque animum impressæ sunt? *Quid solidi*, inquiunt, *habet vestra Confessio, quæ in formula Concordiæ comprehensa est? Cùm ipsi formulæ Concordiæ Antistites & Professores in plerisque capitibus dissentiant?* Si rogemus, quinam illi sint, qui dissentiunt, *D. Danielis Hoffmanni* exemplum producunt, qui Calvinianos tot scriptis invaserit, & nihilominus cum Concordiæ Patronis concordiam minimè colat: Hæc cùm Principes & Principum Consiliarii audiunt, quid fieri putas? Res ipsa loquitur. Nam plerique omnem religionis curam abiiciunt, atque ita apud animum statuunt, nihil firmi & solidi quenquam de fide habere: Sed eam, quam cuilibet amplecti de Deo rebusque divinis opinionem animo collubitum fuerit, licitum esse. Alii repudiata nostrarum Ecclesiarum confessione, vel in Calvinianorum, vel in Pontificiorum castra turpissimè transiliunt. Reliqui, quibus cordi religio, & qui nondum ea jecerunt fidei fundamenta, ut de Religionis Articulis ipsi judicare possint, fluctuant, levique aliqua aura ad defectionem se impelli patiuntur, aut certè assensum suspendunt, & in id tempus reiiciunt, vsque dum inter nos pulchrè convenire viderint. Quot interim, bone Deus, animæ pereunt? quot interim Scholas & Ecclesias per vniversam Germaniam vel irreligiosa securitas occupat, vel falsarum opinionum procellæ obruunt. Quot interim portæ & quot viæ Calvinismo aperiuntur, quibus in gremium atque Sacrarium Ecclesiarum nostrarum invadat? Nobis si fidem non habes, eos interroga, qui in iis locis sunt nostræ confessionis, vbi Formulæ Concordiæ subscriptum non est. Testabuntur profectò Magistratum & plebem ibidem denegatæ hactenus subscriptionis, neque dum præstitæ aliud argumentum nullum habere efficacius, quàm quòd *D. Dan. Hoffmanus* Concordiæ Patronos scriptis publicis incessat, neque tamen idcircò Calvinianus haberi velit. Ita se quoq; aiunt, idcircò in Calvinianas partes non propendere, in quibus tamen toti sunt, etsi Formulam Concordię non amplectantur. Durum oportet esse animum, qui hæc tanta conscientiæ pondera non sentiat, vel à se in extremo judicio à Filio hominis coram uniuersa Ecclesia rationem hujus dati scandali postulatum iri non existimet. Erunt enim, erunt profectò in illo judicii die non pauci, qui quòd, in fide naufragium fecerunt, & Calvinianis syrtibus absorpti damnatoriam audient sententiam, culpam in istam, quę inter nos est, dissensionem conjecturi sunt. Nos quidem pura conscientia coram tribunali Filii Dei apparebimus, neque de fratribus nostris in Christo Theologis Vuirtenbergicis, quorum aliqui jam acceperunt immarcessibilem gloriæ Coronam, reliqui pro Christi gloria viriliter adhuc in nostris Ecclesiis & Scholis laborant & certant, idem affirmare quicquam dubitamus. Siquidem ex nostra parte omnes illæ controversię, quę in Ecclesiis nostris extiterunt, adeò luculenter, adeò perspicuè & cōpiosè tot editis voluminibus declaratæ sunt, ut nemo, qui recta potius sapere, quàm errorres sectari vult, vel probabilem saltem & in speciem plausibilem dubitandi causam habere possit. Quia illa ipsa, quæ tum in nostris Theologis desideras, jam dudum abundè in ipsorum scriptis, ea quam de illis concepisti, suspicione liberata sunt. Ac si quis adhuc animo tuo inhæret scrupulus, è publica nostra nostrarumque Ecclesiarum confessione, cum nobis, quæsumus, aperias.

aperias. Dabimus operam, ut Spiritûs Sancti auxilio, ita tibi res declaretur, ne causam à nobis dissentiendi ullam amplius invenias. Quapropter ne pluribus tecum agamus, petitionem nostram, ut arbitramur, piam repetimus, teque in Christo Salvatore nostro obtestamur, ut ab ista tibi hactenus usurpata dissentiendi, nostris contradicendi, nostrosque in Christo fratres & Collegas publicè privatimque insectandi, flagellandi, passim apud studiosam iuventutem lectionibus & scriptionibus traducendi consuetudine desinas, & cum nostris in Christo fratribus nobiscum in gratiam redeas, unanimique consensu orthodoxam veritatem libro Concordiæ comprehensam profitearis & defendas: telorum tuorum aciem non in fratrum conscientiis obtundas, sed in Calvinianorum cervicibus & Iesuitarum frontibus potius exerceas. Quod si feceris, ut planè confidimus, non modo nostros & multorum animos suavissimè afficies, & incredibili lętitia perfundes: Sed multa quoque Ecclesiæ vulnera sanabis, & apud omnes Lutheranæ veritatis Doctores id efficies, ut cum *Cyrillo* lęti exclament: *Latentur cæli & exultet terra: diruta est enim interposita maceria & μεσότοιχον & bilis, quæ animos vexabat compressa, & omnis dissensionis materia sublata.* Sin verò pio bonoque animo profecta petitio & admonitio ad te, quòd minimè speramus, spreta fuerit, feremus id quidem animo dolente: Deum tamen interim precibus nostris rogabimus, ut mentem tuam illuminet: & id quoque non negligemus, quòd nostri muneris esse putamus, & quòd publicam Ecclesiæ salutem à nobis flagitare arbitramur, ut post tot amicas privatas & publicas partim nostras, partim aliorum admonitiones, te, mandante Apostolo, in posterum vitemus: & pręcipiente Domino Ecclesię palam indicemus, ne diuturniore silentio malum istud longius serpat, & nos de nostra confessione parum certi esse, aut quid tuis objectis respondendum sit, non in promptu habere, videamur. Quod tamen ne facere cogamur I.C. perque æternam tuam salutem te amicè rogamus, & in conspectu Dei & S. Angelorum obtestamur. Benè vale. Dabantur, mense Septembr. Anno. &c. 93.

Subscripserunt.

D.Hervvart.
D.Schilter, Lipsenses.
D.Huber.
D.Gesner, Vuitebergenses.
D.Reudenius.
D.Fischer, Ienenses Theologi.

Hofmanni responsio. Hofmannus *ad has literas* Hunii *Apologeticam Epistolam scripsit Anno* 94. *ad* Ioannem Olearium, Paulum Nicandrum, Michaëlem Ieringium & Christianum Kitelmannum *Pastores Hallenses, in qua prolixè docet, sese in negotio fidei cum Vuirtenbergensibus & Ienensibus Theologis, præsertim verò* Schmidlino *in eandem sententiam descendere nequaquam posse. Ex hac Epistola præcipua tantum excerpam quæ ad institutum nostrum inprimis facere videntur.*

Causæ ob quas Hofmannus cum Vuirtebergicis in doctrina consentire nequeat.

Primò *docet, in doctrina de Persona Christi ne ipsos quidem Vuirtenbergenses Theologos consentire, & unam eandemque omnes cum* Brentio & Schmidlino *sententiam defendere negat. Mentionem facit Anhaltinorum Theologorum Tabellæ, inserta sua Censura de Præfatione Libri Concordiæ, in quam collegerunt Paradoxa multa ex libris* Brentii & Schmidlini, & *docent ipsorum verbis: 1. Eos confundere gradus præsentiæ Dei: 2. Confundere Unionem hypostaticam & Communicationem Idiomatum: 3. Confundere Abstractum & concretum, seu personam & Naturam: 4. Naturas ipsas exæquare & confundere: 5. Item, discernere eos inter clarificationem & glorificationem, quæ Scripturæ unum ac idem sint: 6. Christum secundum utranque Naturam facere patibilem: 7. Confundere Articulum Ascensionis cum Incarnatione: 8. Corpus Christi in phantasma convertere: 9. Duplicem comminisci divinitatem: 10. Ascensionem in disparentiam convertere: 11. Cælum Inferno miscere: 12. Corporum glorificatorum circumscriptionem negare.* Hæc portenta, *inquit Hofmannus*, neque omnes Vuirtebergenses, neque alii, qui Lutherani vocari volunt, probant omnes, & ego ea probare jubeor?

1. Vuirtenbergenses ipsi in doctrina dissentiunt.

Docet etiam, non se solùm, sed etiam Confessionem Ecclesiarum Circuli inferioris Saxoniæ, doctrinam Vuirtebergensium de Persona Christi in multis improbare: Cur ipse igitur solus, & non alii quoque in eandem cum Vuirtenbergensibus sententiam, descendere jubeantur? Rogat, quomodo defendi & approbari possit, quòd Schmidlinus *in Apologia contra Ingolstadienses pag. 25. scripsit:* Divinitas Christi non est Usiodes illa & æterna cum Patre & Spiritu Sancto essentia communis; sed communicata à secunda hypostasi, qua ad Dexteram Dei sedet, *&c.* Et, ut uno verbo dicam, cùm hominem Deum esse dicimus, nihil aliud per hoc intelligimus, quàm quòd homo ad dexteram Dei sedeat, quod sedere ad dexteram, est hominis Divinitas, quæ alias nulli creaturæ contingit. *Hæc non se solùm probare non posse, sed eadem improbare quoque dicit Confessionem Ecclesiarum inferioris Saxoniæ, his disertis verbis:* Nos non docemus, quòd Christus Deus sit, propter exaltationem humanitatis suæ. Ne-

Neque etiam comminiſcimur duplicem divinitatem & omnipotentiam in Chriſto, æternam nempe, & creatam. *Kemnitius etiam in Herzbergenſi Colloquio apertè teſtatus eſt, hæc portenta in Concordiæ Libro damnata eſſe.*

Rogat, denique, qua conſcientia probare poſſit, quòd in dicta Apologia Schmidlinus *ſcribat, pagina 23. veterum Patrum & Conciliorum definitionem, Verbum eſt ſubſtantialiter unitum carni, neque veram, neque ſufficientem eſſe: alioquin ſequeretur, Deum cum omnibus creaturis perſonaliter vnitum eſſe: Requirere autem ipſum ad hoc, Communicationem Idiomatum, & velle, hanc ſolam Perſonalis vnionis ſpecificam differentiam eſſe, ut in Theſibus eius videre ſit, pro quibus Apologiam ſcripſerit; in quibus etiam pagina 37. hæc legantur;* Hoc vnum eſſe inter Chriſtum & Sanctos ratione inhabitationis Dei diſcrimen, quòd Sanctis diſtribuat ſua dona dimenſa, Chriſto homini autem ſine menſura.

2. Hofmannus Vbiquitatem Vuirtenbergenſium probare non poteſt.

Secundò *docet, ſe etiam in articulo de Vbiquitate in eandem ſententiam cum Vuirtenbergenſibus deſcendere non poſſe. Scribere quidem* Hunium *in ſua Epiſtola,* Illa ipſa, quæ in Vuirtenbergenſibus Theologis deſideret, jam dudum abundè in ipſorum ſcriptis, ea quam de ipſis conceperit, ſuſpicione liberata eſſe, *facto autem contrarium ſe reperire probat. In Eſſlingenſibus enim concionibus, quas* Schmidlinus *Teſtamenti ſui nomine reliquerit & commendarit poſteritati, ſcribit,* ſe omninò ſentire ac proteſtari, controverſiam inter Lutherum & Schvenckfeldium de Majeſtate hominis Chriſti magis in verbis, quam in re ipſa eſſe. *In Schmalcaldicis autem articulis, inquit Hofmannus, Item, in Corpore doctrinæ Iulio, & Formula Concordiæ, hæc Schvenckfeldii doctrina non tantum in verbis, ſed etiam in ſenſu damnatur & ego eam probare jubeor?*

3. Schmidlinus cum ſuis multa docet quæ pro Calviniſmo faciant.

Tertiò *docet, ipſum quoque* Hunium, Mylium *& alios multa de Cœna docere, quibus ſtantibus, Calviniſmus non refutari poſſit, ſed ſtabiliatur fortiter. Veluti quòd* Mylius *in Vuitebergenſi diſputatione, de Signo & ſignaculo Theſi 3. ſic ſcribat:* Signi vocabulo Sacramentum ipſum ſignificatur, eiuſdemque conditio & Natura deſcribitur. *Item, Theſi* 8. Sacramentum cùm ſignum appellatur; totius Sacramenti conditio exprimitur. *Theſi* 5. Sacramentum eſt ſignum divinum, quo juſtitia fidei obſignatur. *Theſi* 43. Quicquid ſalutem & juſtitiam fidei non obſignat, in cenſu Sacramentorum non eſt habendum. *Hæc ſi vera ſunt, inquit Hofmannus, quid amplius cum Calviniſtis certamus? qui in ſignandi natura, Sacramentorum naturam atque conditionem exprimi dicunt. Pari ratione concedendum illis erit, Sacramentum, quod Impii percipiunt, Sacramentum non eſſe.*

Quòd etiam Theſi 37. ſcribat, In Cœna Domini ſignatum eſt ea ipſa, de qua Iohan. 6. c. agitur ſpiritualis manducatio: *Hac enim è diametro cum Luthero pugnant, qui ſpiritualem manducationem non ad ſubſtantiam Sacramenti, ſed inter fructus eius numerat: Et Calvino adſtipulantur, quòd fides, qua ſpiritualiter tantum manducamus, Sacramentum efficiat, & quòd fide deſtituti Sacramentum non percipiant.*

Quòd idem Mylius *in alia diſputatione Theſi 17. ſcribat:* Cùm Circumciſio fœdus appellatur, hoc figuratè fieri nemo ambigit. *Hoc ſi verum eſt, inquit, Hofmannus, Lutherus cum ſuis manifeſtè veritati contradixerunt.*

Quòd Hunius *cum* Schmidlino *contra* Lutherum *negant,* panem Cœnæ Dominicæ ab Evangeliſtis & Apoſtolis Corpus Ch. dici.

Quòd idem Hunius *doceat,* generalem Corporis Chriſti præſentiam & Vbiquitatem, fundamentum eſſe præſentiæ eius in Cœna: *cùm contra Formula Concordiæ dicat,* Tanquam falſum, erroneum & Sacramentarium, ore & corde damnandum eſt, ſi doceatur, quòd non tantum verba & omnipotentia Chriſti, Corpus ejus præſens in Cœna efficiant, *pag.* 303. 304.

Quòd rurſus Mylius *Theſi* 18. *de Signo & ſignaculo, dicat,* perſonalem vnionem utriuſque in Chriſto Naturæ, in eum planè modum conſtare, in quem viſibili elemento Cœnæ Dominicæ inviſibilis veritas Corporis Chriſti unita ſit.

Quòd ſcribat in Concione Iena habita, & Anno 92. Vuiteberga edita; Si Corporis & Sanguinis Chriſti extra Cœnam poſſumus participes fieri, planè non opus habemus Cœna. *Atqui antecedens verum eſt, inquit Hofmannus, Conſequens autem falſum: Et Sacramentarii hoc potiſſimùm argumento oralem manducationem negant, quòd ſpiritualem ſufficere putant.*

Quòd in eadem Concione dicat, In prædicatione Verbi Dei, fide non percipi verum Corpus & Sanguinem Chriſti, ſed tantum beneficia & meritum ejus: *Cùm contra Chriſtus Iohan. 6. de hac ſpirituali perceptione loquatur, & dicat;* Amen dico vobis, niſi ederitis carnem Filii hominis, & Sanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vobis.

Quòd parte 5. diſputationis Ienenſis Theſi 21. idem Mylius *dicat,* ſacram Cœnam inſtitutam eſſe, ut Chriſti Corpus in ea manducemus, non fide, ſed ore. *Cùm Lutherus contra docuerit, fide & ore Corpus Chriſti manducari, & qui ſine fide manducet, judicium ſibi manducare.*

Quòd hinc colligat Mylius, Licet in Cœna Chriſti

Christi Corpus fide non percipiatur, tamen per oralem perceptionem nos Christum per carnem in nobis manentem habere: *Item*, quòd Christus sese ingerat corporibus nostris Corpore & Sanguine suo, & quòd inde spem resurrectionis habeamus. *Ob has & alias multas causas dicit* Hofmannus, *se non posse vel cum Vuirtenbergicis, vel cum* Hunio, Mylio *& aliis in eandem sententiam descendere, ne à veritate aberret.*

4. *Formula Cōcordiæ non unica, sed multiplex. Dresdēse exēplar Formulæ Cōcordiæ primum pro authentico habendum, sed & ipsū variè corruptum & mutilatū est. Quidam scripsit Formulā Concordiæ maturo consilio & studio corruptā. Kemnitius autē dixit, id contra Electoris Sax. & suam voluntatem factum.*

Quartò *docet Hofmannus in hac sua Apologetica Epistola, se etiam non posse cum Vuirtenbergensibus,* Hunio *& aliis, unam eandemque sententiam tueri ac defendere, de unico, & non Duplici, aut Multiplici Libro Concordiæ. Verba eius formalia hæc sunt:* Wenn man ein getruckt Exemplar pro authentico halten solte/ so müste es/ das erste Dreßnische seyn. Nun aber ist es nicht eynerley/ sonder etliche haben D. Luthero Catechismum gantz/ etliche zerstümmelt/ und schreibt D. Kemnitius an unsere facultet/ solches sey der Formulæ Concordiæ pag. 229. und 257. zu wider/ und werde grossen Streit geben zu unser Zeit/ und bey den nach kommen. Soll ich nun zu solcher Gefahr helffen/ sonderlich weil sich einer vnderstanden hat in offentlichen Truck zuschreiben/ solches sey mit gutem Bedencken geschehen: da doch D. Kemnitius schreibt es sey wider seinen Rath/ und wider deß Churf. zu Sachsen außtrücklichen Befehl geschehen: berufft sich auch auff deß Hertzogen zu Lüneburg und S. F. G. Consistoriales, die dann vbel zufrieden gewesen.

2. *Elector Palat. & Dux Vuirtēb. editionē Dresd. improbarunt propter annexam Appendicem, & quisque suum exēplar excudi curavit.*

Zum andern/ so hat Pfaltz und Würtenberg wider solche Edition darumb protestirt (wie D. Kirchner zu Quedlinburg solenniter berichtet) daß ein Appendix ohn gemeine Berathschlagung darzu kommen/ auch derwegen ihr eygenes Exemplar angeordnet haben. Wie kan ich nun darob gestrafft werden/ daß Wirtenberg selbst gethan hat/ nemlich/ daß es nicht alle Exemplar hat annemmen wollen.

3. *Augustana Confessio eiusque Apologia Formulæ C. inserta, non quæ anno 31. Vuiteb. excusa & ab omnibus Ordinibus recepta, sed quæ ab anno 31. vivente Luthero nunquā in usu fuit.*

Zum dritten/ were/ wol zuerwegen/ wie man sich darinn verwahrete/ daß Kemnitius in Corpore Doctrinæ Iulio gesetzt hat/ daß beydes die Confessio Augustana, und derselben Apologia, wie sie Anno 31. zu Wittenberg gedruckt/ von den Ständen für das recht authenticum sey gehalten worden/ solches auch noch bey vnderschreibung der Formulæ Concordiæ die gemeine Meynung gewesen/ wie die allegata auß der Confession und Apologia pag. 269. und 285. außweissen. Hernach aber hat man ein solch Exemplar der Confession darzu drucken lassen/ welches von Anno 31. an bey Lebzeitten Lutheri und Philippi/ in der Kirchen gebrauch nicht gewesen. Es treffen auch die allegata Formulæ mit denselben Exemplar nicht vberein. Die Præfatio setzt auch/ man wölle sich zu keiner andern Edition bekennen/ der Gestalt die Editio unsers Corporis doctrinæ/ welches die Formula selbst approbirt hat/ abgeschafft wirdt. Ist also die Formula mit sich selbst/ und mit unserm Corpore doctrinæ vneinig welches noch schwere Streit geberen wird. Dann der Augspürgischen Confession receptum Exemplar abschaffen wirdt viel kosten/ und doch vergebens seyn. Das ich nun solche Veränderung der Formulæ soll auff mich nemmen/ darfür behüte mich Gott.

Arrigite aures qui Augustanā Confess. immutatā subinde vrgetis. Concordia discors.

4. *Dresdense exemplar non consentit cum Brunsvicensi. Mutationes non leves factæ in Formulā Cōcordiæ etiā post subscriptionem. Dresdensis editio non authentica. Quanā igitur? Respondete Bergenses.*

Zum vierdten/ ist das Dreßnische Exemplar in textu Formulæ mit vnserm Originali nicht einig. Daß auch die mutationes post subscriptionem communem factæ nicht geringe seyn/ beweist die Apologia/ die vor nöhtig geachtet hat/ etwas/ so außgelassen worden zu restituirn/ und was hinein gesetz/ eins theils zu erklärn und zuverwarn.

Dieweil aber an einem authentico exemplari viel gelegen war/ gaben vns die Churfürstliche Theologi zu Quedlinburg nach/ man müste das Dreßnisch Exemplar corrigiren/ schlugen für/ sie hetten vier gebundene Exemplar bey sich/ die solten emendiret/ und mit Vnderschreibung/ bey den Herrn Churfürsten Pfaltz/ Sachsen und Brandenburg/ auch zu Wolffenbüttel/ beygelegt werden/ damit die Nach kommen wüsten/ welches das authenticum seyn solte. Weil wir aber Bedencken trugen zu willigen/ daß die correcta Exemplaria hinder Fürstl. Clausuren ligen/ und in correcta in der Kirchen gebrauch seyn solten/ ist die verwarung nachblieben. Es ist aber der Churfürstl. Theologen vorschlagen ein köstlich Zeugnuß/ daß Editio Dresdensis nicht sey authentica.

Quid Principes ad hæc dicturi sunt.

Ich trage grosse Sorge/ wenn Chur und Fürsten innen werden/ daß es also geschaffen sey/ sie werden mit denen vbel zu frieden seyn/ die solche Händel gestifftet/ oder mit vndertruckung der trewen Warner fort gesetzt haben.

Exēplar Formulæ Cōcordiæ in Latinam linguam à Selneccero versum multis modis corruptum.

Wie stehets auch mit dem ersten Latheinischen Truck/ welchen D. Selnecker zu Leiptzig curirt hat? Ist nicht bey der versione viel vorgefallen/ daß D. Selnecker darnach vor sich geändert hat? hat man nicht in loco de Libero arbitrio etliche schöne paragraphos auß D. Lutheri Catechismo auß gelassen? Hat man nicht in loco de Persona Christi das außgethan/ das wider Andræam Hosiandrum und D. Jacoben hienein gesetzt war/ daß Christus mit den Heyligen nicht persönlich vereiniget were? Da auch D. Selnecker zu Quedlinburg von D. Kemnitio darauff besprochen war/ da leget er die schuld auff den abwesenden D. Lucam Hosiandrum/ weyset mir

auch eine Edition / die mit der Dreßdnischen Edition / oder mit dem rechten Originali gar eynig sey? Diß aber will sich nur dem nicht lassen bessern / daß man mir annutet ich solte mit den Wirtenbergern eins Concordien Buch haben / da sie doch keines gewiß nennen / und die Exemplaria, so getruckt seyn / noch unter sich nicht richtig haben.

5. Vuirtenbergensis multa docere quæ pugnant cum Formula Concordiæ. Quintò *docet Hofmannus, se non posse etiam cum Vuirtenbergicis unam & eandem sententiam tueri de genuino sensu Formulæ Concordiæ, quem ipsorum Ecclesiæ & Scholæ sonent. Nam non solùm ex iis, quæ jam antea recitata sunt, sed etiam ex sequentibus intelligi facile posse, Vuirtenbergenses cum Sociis multa in Ecclesiis & Scholis suis sonare, quæ cum genuino sensu Formulæ Concordiæ è diametro pugnent.* Mylium *enim in sua disputatione Anno* 93. *Ienæ habita, inter alia docere*, Divinitatem triduo mortis Christi fuisse separatam à Corpore ipsius: Contrarium autem docere Formulam. *In dictatis in epistolam ad Rom. multa disputare* Mylium *contra* Hunium *de Vniversali Electione: alterutrum igitur ex iis errare, & cum Formula pugnare. Qui ergo possit unam eandemque sententiam cum illis tueri? Adhac* Schmidlinum *in Mulbrunensi Colloquio, & anno adhuc* 85. *publicè contra Librum Concordiæ atque ipsum quoque* Lutherum *docuisse*, Christum non dixisse, Hic panis est Corpus meum: Verba hæc secundum τὸ ῥητὸν intellecta, Hoc est Corpus meum, inusitatam, falsam & absurdam orationem esse. *Contra verò Lutherus*, Subjectum, *inquit*, Hoc, esse demonstrativum panis, & Non Corporis. *Item*, Ego verbis Christi simpliciter inhærens, credo firmiter, panem esse Corpus Christi, *&c. Eundem* Schmidlinum *& Vuirtenbergenses docere etiam*, priusquam panis consecratus fuerit, & Christus hæc verba pronuntiarit, Hoc est Corpus meum, Christi Corpus in pane, sicut in omnibus creaturis fuisse. *Has glossas se pro genuino sensu Formulæ Concordiæ recipere non posse. Vuirtenbergensem quendam scriptum quoddam hinc inde misisse, & approbationem ejus postulasse, in quo hæc etiam inter alia legantur:* Vt Filius Dei Humanitati suæ omnes gradus scientiæ usque ad omniscientiam communicarit, sic eundem Humanitati præsentiam per omnes gradus præsentiæ communicasse. *Vbiquitatem etiam, quam ipse nominet Majestatem Christi*, substantialem parusiam, & præsentiam apud creaturas *appellare. Item*, phrasin hanc, Corpus Christi esse in omnibus lignis, lapidibus, &c. non improbandam esse. *Item*, Si dicatur, Corpus Christi secundum suam substantiam ubique esse, id propter Marcionitas & Manichæos fieri. *Item*, Christum angustos terminos Humanæ Naturæ ampliasse. *Item*, Humanam Naturam intra arctissimum Trinitatis complexum subsistere, quia & ipsa post exaltationem in simplicissimo & purissimo actu versetur. *Item*, Christi Humanitatem etiam post resurrectionem, & verba Angeli, Non est hîc, in sepulchro mansisse, diversis gradibus, 1. Vniversali præsentiâ: 2. Gloriosâ præsentiâ: 3. Gratiosâ præsentiâ, propter mulieres, *Item*, Nullum Christianum Vbiquitatem absque nota turpissimæ ingratitudinis in Christum abjicere & deserere posse. *Item*, Dicentem, Vbiquitatem non esse Articulum fidei, neque in verbo Dei fundatam, in æternum damnandum esse. *Hæc ille cum multis similibus. An verò hæc portenta sint genuinus sensus Formulæ Concordiæ, quem unà cum Vuirtenbergensibus sonare debeat* Hoffmannus, *juxta* Hunii *admonitionem, se aliis judicandum relinquere.*

Hoffm. Librum de 17. Schmidlini crassissimis erroribus. *Edidit idem* Daniel Hoffmannus *ante hoc tempus* Iacobi Schmidlini septendecim errores prodigiosos & crassos, ex ipsius scriptis excerptos, *de Persona Christi, & Sacra ejusdem Cœna, quos annotatos Lector inveniet in altera parte Historiæ nostræ Sacramentariæ pag.* 385. *b. &* 386. *Et testatur in Apologia ad* Hunii *Epistolam pag.* 73. se in Vuirtenbergensium scriptis ultra centum alios crassissimos errores, cum fidei Christianæ Articulis pugnantes, observasse.

CAPVT LII.

Acta Synodi Epperiensis Hungariæ quinto & sexto die Octobris Anni 1583. celebratæ.

Invectiva Ezechielis cujusdam in Calvinistas. A*D* 5. *Octobris horâ sextâ antemeridianâ in templo Epperiæ conventum est, ubi* Ezechiel *Ministri Ecclesiæ Epperiensis concione de dicto Christi, Matt.* 28. Ecce ego sum vobiscum omnibus diebus usque ad consummationem seculi, *habitâ, id unum præcipuè egit, ut condemnatione eorum, quos oppugnandos sibi pridem delegerat, reliqua actioni viam sterneret. Etenim tantâ acerbitate in Zuinglianos & Calvinistas, ut vocabat, cùm manifestos, tum clandestinos, quos ille* Philippistas & Semicalvinistas Scepusienses *appellabat, invectus est, ut ad exquisitam maledicentiam vix addi aliquid posse, eo quidem in loco videretur. Et tamen quod eis objiceret aliud non habebat, quàm quòd dictum illud de Persona Christi secundum Divinam Naturam cùm* Philippo *& aliis orthodoxis interpretantur, unde*

unde ille & Personæ divulsionem, & promissionis Christi eversionem sequi, magnis clamoribus, rationibus autem nullis contendebat, tanto audacius quidvis asseverans, quanto certior erat, neminem ibi responsurum. Protulit etiam Librum continentem ἀντίθεσιν Vbiquitatis & orthodoxæ doctrinæ, de Persona Christi, in quo non modo Authorem, sed cæteros quoque Calvinistas Scepusienses, qui consilio & opere authore juverint, manum etiam & calamum admoverint, suam de Persona Christi confessionem edere dicebat. Et quidem primùm eos largiri Humanam Christi Naturam, Divinitatis, cum qua personaliter unita sit, verè participem factam esse: postea verò idem rursus negare aiebat, quod tamen collatione illorum locorum contrariorum ut fieri debebat, non est demonstratum.

Ex templo in Parochiam est itum; ubi primum Senior Ecclesiarum in quinque conjunctis civitatibus electus Severinus Sculteri Bartphensis Ecclesiæ Pastor: nec aliud propterea ante prandium actum.

Initium Synodi.

A prandio horâ primâ eundem in locum reversus, tam Ecclesiasticis quàm politicis, initium actionis à Seniore factum est: Qui legatos civitatum allocutus, si quid haberent, de quo cognosci in Synodo ista vellent, ut proponerent, rogabat. Quibus tacentibus, denuo institit, ut si quas, quod audivisset, querelas de Ministris Ecclesiarum aut Scholarum haberent, in medium eas proferrent. Ibi Cassovienses nihil se habere de quo querantur, sibique cum suis benè convenire dicebant. Cumque Leutschovienses idem affirmarent, apertius urgere cœpit, constare sibi dicens, quòd nomine communitatis Leutschoviensis quædam sint exponenda. Tum duo ex plebe Senatoribus Leutschoviensibus adjuncti surgebant: Et quoniam de Schola ipsorum varia in vicinis locis spargantur, injunctum sibi esse dicebant, ut si quid ea de re in hac Synodo ageretur, de exitu ejus suos edocerent. Cùm autem neque hi speciale aliquod crimen Scholæ objectum proferre possent, neque Senatores quicquam adderent: ex ipso Ludirectore Iohanne Mylio, quænam igitur essent querelæ illa sciscitabatur. Is verò ex aliis se audire velle respondebat.

Mylius accusatur quod de Schmidlino minus honeste sentiret.

Cæterum aliis tacentibus, prodiit Magister Samuel Sauterus Pastor Ecclesiæ Epperiensis, qui primùm Epistolam ad Pastorem Ecclesiæ Leutschoviensis ante tertium annum scriptam recitabat, in qua conquestus erat de Ludirectore, quod de Iacobo Andreæ minus honorificè sentiret & loqueretur. Ad ea Mylius, non se honori Andreæ quicquam detraxisse aiebat: tantum duas ipsius theses definitioni Vnionis personalis oppositas occasione textus Examinis Philippi refutasse.

Produxit deinde idem Sauterus quædam ex prælectionibus Mylii in locum de Persona Christi, quæ etsi truncata Mylius recitari audiebat, tamen à doctrina Melanthoniana non alienа esse, quemlibet scriptorum Philippi studiosum facilè videre dicebat. Sed cùm ipsa verba sibi in Philippo monstrari vellet Sauterus, recepit se facturum Mylius, quam primum pagellarum suarum, in quibus loca assignata habeat, copia sibi data fuerit.

Mylius non vult examinari ab Vbiquistis.

Hic concertationem istam interpellans Senior, citius ad scopum propositum perveniri posse dicebat, si quæstiones certæ, quibus Calvinistæ clandestini explorari soleant, Mylio proponerentur. Mylius quorsum ista pertinerent videns, negabat se ideò adesse, ut examinetur, siquidem de Confessione sua Senatum & Ministerium edocuisset, antequam functionem Scholasticam legitimè oblatam acceptasset. Si quis verò ostendere posset, ipsum aliquid à Corpore Doctrinæ & Cæteris Lutheri ac Philippi scriptis alienum Iuventuti tradidisse, paratum se esse ad rationem reddendam. Pastor etiam Leutschoviensis Ecclesiæ, nomen Hunii quæstionibus illis præfixum esse videns, nihil ad has Ecclesias ista pertinere dicebat. Erant enim Quæstiones formatæ ab iis, qui nuper in visitatione Misnica Vbiquitatem in Ecclesias postliminio revocarunt. Senior contra ex Lutheri scriptis collectas esse contendebat, & ut ad eas responderet Mylius, vehementer urgebat. Tum Mylius, quod necessitas jam postularet, non æquum videri dicebat, ut ad insidiosas quæstiones respondeat illi, qui subscriptione Formulæ Concordiæ secessionem à Confessione harum Ecclesiarum fecisset. Ad quod verbum plerique clamorem tollentes fremebant: & Senior quidem, ut idem manu sua testaretur Mylius, postulabat. Quo sine tergiversatione facto, rationes insuper illius accusationis requirebat: Se enim nihil in Libro Concordiæ, invenire posse, quod improbandam videatur. Mylius manifestum esse aiebat, Formulam Concordiæ adversari Corpori doctrinæ, quod editis ea de re scriptis non modo Augustanæ Confessioni addictæ Ecclesiæ, sed ipsi quoque Pontificii publicè testentur. Ipsum quoque Seniorem in scripto suo de Communicatione Idiomatum nuper edito, palam recedere ab usitata & recepta Doctrinæ norma.

Formulam Concordiæ pugnare cum Corpore doctrinæ.

Severini Sculteri error de communicatione Idiomatum.

Primò, quòd pro definitione hactenus usurpata, quâ dicitur prædicatio proprietatem alterius Naturæ tribuens Personæ in concreto, ipse supponat aliam, quòd sit Doctrina unius Naturæ, proprietates tribuens alteri in concreto. Senior definitionem illam ex Dialectica Philippi deprompptam esse dicebat. Sed Mylius non tradere ibi Philippum doctrinam de communicatione Idiomatum respondebat. Tantum obiter in loco à

pugnantibus mentionem facere propositionum istarum, in quib. disparata jungantur. Et quidem satis perspicuè eo in loco Philippum *explicare, quid per Naturam in Concreto intelligat, nempe nomen Personæ ab alterutra Natura, sumptum, qualia sunt, Deus, Filius Dei, λόγος, Homo, filius hominis, semen mulieris: expressè etiam addere* Philippum, *non receptas esse ejusmodi locutiones in abstracto, sed in concreto tantum, ut significetur tota Persona, non altera natura. Nihil igitur præsidii peti posse ex illo* Philippi *loco, sed planam, non ambiguam definitionem scripto explicationi hujus Doctrinæ destinato ponendam fuisse.*

Secundò, *quòd communicationem ἀποτελέσματος seu officii definiens talem esse doctrinam, quâ actiones officii mediatoris tribuantur Personæ secundum utramque naturam; omittat particulam necessariam, servatis naturarum proprietatibus. Senior non omnia in definitionibus poni posse, & subintelligi particulam illam, sed* Mylius *in definitionibus nihil omitti debere, & ellipses hujusmodi, ut inusitatas, sic periculosas esse dicebat.*

Tertiò, *quòd carni Christi in abstracto omnipræsentiam, omnipotentiam & alia Divinitatis Idiomata tribuat, imò nos ipsos omnipotentes vocet in Christo: quod quomodo tueri possit, non se videre, nisi fortè duplicem cum* Brentio *divinitatem atque ita etiam omnipotentiam statuat. Senior absurdam suam propositionem de omnipotentia nostra, probare conabatur dicto Pauli:* Omnia possum in Christo confortante me, *puerili omninò, quòd Mylius objiciebat, argutatione. Sed quod de* Brentio *duplicem Divinitatem statuente dictum erat, id si probabis, dicebat* Sauterus *ad* Mylium *conversus, vicisti.* Mylius *conditionem accipiens, proferebat locum ex Libro de Majestate, ubi pag. 91. sic ait:* Voco in præsentia Divinitatem Christi, non eam quam filius Dei in se ab æterno habuit, sed quam tempore incarnationis filio hominis communicavit, seu participavit. Alia enim est divinitas communicans seu participans, sicut alius est donator, aliud donum. Christus igitur extra participatam carni suę Divinitatem implebat Cœlum & terram, qui tamen juxta œconomiam non erat amplius in sepulchro. *Nondum totum locum legerat* Mylius, *cum Senior &* Sauterus *interpellantes negabant* Brentium *statuere duplicem Divinitatem, sed unam & eandem Divinitatem dupliciter considerare aiebant: Quod cùm ipsius* Brentii *verbis facilè posset refelli, noluerunt audire.*

Brentius an duplicem divinitatem statuerit.

At Senior ad inquisitionem suam reversus acriter instabat, ut ad interrogata Mylius *responderet: Quæ cùm esset una omnium ferè vox,* Mylius, *ut tumultum sedaret, responsurum se promisit, sed non, ut postulabatur, una tantùm verbo. Verùm declaratione addita, ut quatenus Articulos proponendos approbet, vel improbet, omnes intelligant. Itaque in Articulis de Cœna cum simpliciter sine ullo troporum adminiculo verba institutionis intelligenda esse dicerentur: ita se id amplecti* Mylius *profitebatur, ut simplex intellectus opponatur peregrinæ & à mente institutionis alienæ sententiæ, non declarationi Sacramentali. Alioquin* Brentium *quoque peccaturum fuisse, qui Tropum statuat in verbis Cœnæ, nempe Synecdochen in Exegesi sua super Iohannem anno Christi 1527. edita: quod cùm sibi demonstrari ex ipso* Brentio *vellent, allatus est Liber, ubi in explicatione 6. Cap. non de spirituali, ut ipsi volebant, sed de capite præcipuo controversiæ Sacramentariæ inter Evangelicos sic Brentius scribit:* Principio, *inquit,* non importunum reor lectorem admonere, ut probè consideret, quæ sit summa nostræ controversiæ, de Sacramento Cœnæ quæstio. Non quærimus, an panis substantia mutetur in Corporis Christi substantiam: De his nugis disputent vani Papistæ. Nec quærimus, an in pane ita carnaliter Corpus Christi subsistat, quemadmodum ratio humana nugaci imaginatione in pane Corpusculum aliquod imaginari solet. His cogitationibus occupetur animus carnalis & Aristotelicus quispiam, Sed hoc quærimus, an pane & vino Cœnæ Domini distribuantur & donentur: fidei nostræ Corpus & Sanguis Christi, Hoc si comprobatum fuerit, manifestum deinde erit, quare panis dicatur verè esse Corpus Christi, non duntaxat, significare, *&c. Et postea addit:* Omnino itaque opus est explicatione horum verborum Tropo, sed non tali, qui tibi auferat à Cœna Corpus & sanguinem Domini, verùm tali, qui tibi dona Christi præsentia relinquat, ne cogaris à Cœna Domini magis esuriens in fide tua discedere, quàm accesseris. Nam ea Cœna potissimùm à Christo instituta est, ut ibi fidei negotium agatur, non ventris, &c.

An verba institutionis sine tropo intelligenda.

Brentius tropum admittit.

Sed hic Bartphenses simul & Epperienses Ministri excipiebant, Brentium *postea seipsum explicare distinctione hominis externi & interni: Vt igitur ex collatione sententiæ* Brentii *certius deprehendi posset, iste etiam locus est lectus, cujus hæc sunt verba:* Est enim homo duplex, internus & externus; spiritualis & carnalis. Itaque in Sacramento offertur per Verbum interno & spirituali homini suum donum, hoc est, spirituale: externo autem suum, hoc est, externum. Iam spiritualis non exsatiatur signis, sed rebus non impletur umbris,

umbris, ſed veritate. Proinde in Sacramento exhibetur non ſolum externo homini externum donum, ſed etiam interno homini res & veritas ipſa: & pulchra ſcilicet diſpenſatione, ut externus homo habeat externa cognata,& ſpiritualis interna ſibi convenientia. In Sacramento enim non quæritur cibus duntaxat corporalis, ſed etiam ſpiritualis, ac ideo ſicut per verbum, ita per Sacramentum fidei noſtræ offeruntur Corpus & Sanguis,ut habeat externus homo ſua externa, panem & vinum, internus verò ſua interna & ſpiritualia,Corpus & Sanguinem in myſterio donata,&c.

Mylius quatenus aſſentiat de Majeſtate carnis.

Senior, collaudato Brentii *loco, pergebat ad alias quæſtiones, cumque in loco de Perſona Chriſti mentio fieret Majeſtatis carnis Chriſti,* Mylius *aſſentiri ſe propoſitioni dicebat, ſi ſub Majeſtate non occultaretur omnipræſentia, omnipotentia carnis Chriſti in abſtracto, hoc eſt, confuſio Naturarum. Quæ declaratio, quia repudiabatur, opponebat* Mylius *ſe probaturum,quòd ante annos 25. Bartpha idem ſenſerint de hoc articulo,quod ipſe nunc ſentiat. Etenim* Thomam Fabri *Ludirectorem in loco de Aſcenſione Chriſti in Cœlum anno* 68 *declarato, diſertè hanc movere quæſtionem:* Cur Eccleſia non admittat phraſin Chriſti humanitas eſt ubique? *Sed reclamabant plerique, non eſſe nunc tempus diſputandi,ſed ad propoſitas quæſtiones reſpondendi. Vix impetrare potuit, ut* Lutheri *teſtimonium adducenti pauliſper aures præberent. Is in explicatione* 14. *Cap.Iohan.Tom.*7. *Ienenſi Germanico fol.*85. *diſertè ſcribit:* Vtriuſque Humanæ & Divinæ Naturæ proprietates toti Perſonæ adſcribi & dici:homo Chriſtus ex virgine Maria natus eſt omnipotens, & facit omnia quæ petimus, non tamen ſecundum Humanam Naturam. Item de Chriſto Deo & homine ita loquutum eſſe; ſicut utraque Natura requirat, ut quædam verba Humanam, quædam Divinam indicent Naturam: & diligenter animadvertendum,quid ſecundum Humanam Naturam loquatur, & quid ſecundum Divinam,&c. *ut pluribus habet integer locus.*

Cùm autem omnem declarationem ipſi repudiarent,& unico verbo reſponderi ad ſingula vellent, Mylius *id ſe facere non poſſe oſtendebat. Ipſo igitur ſecedere juſſo,res in deliberationem vocata eſt. Poſtea iterum intromiſſo,Senior indicavit omnes qui adeſſent agnoſcere,articulos antea propoſitos non pro Vbiquiſticis,ſed verè Lutheranis,ideoque cupere* Mylium *ad eos, qui de Cœna agerent,reſponſum ſimplex & categoricum,idque ſcripto comprehenſum exhibere die ſequenti debere. Ad ea* Mylius,*etſi non prorſus nulla de cauſa recuſare id poſſet,ſententiam tamen ſuam,de articulis illis, quandoquidem tantopere urgeretur, ſcripto ſe comprehenſurum pollicitus eſt. Altero deinde die hora* 7. Mylius *ſententiam ſuam in publico conſeſſu expoſuit hoc ſcripto.*

Mylii reſponſum de Cœna.

I. Quòd verba Chriſti, Accipite, comedite,*hoc eſt* Corpus meum:bibite,hic eſt ſanguis meus, ſimpliciter & ſecundum literam, ut ſonant intelligenda ſint,concedo:Si particulæ, ſecundum literam opponantur peregrinæ, & à mente Chriſti alienæ ſententiæ: non declarationi ſacramentali,ſcopo inſtitutionis convenienti. Oportet enim diſcernere propoſitiones illas: Panis eſt Corpus Domini:&, Corpus Domini eſt pro nobis traditum, niſi contradictione nos ipſi implicare velimus. Idcirco & Lutherus verba ipſa declarat,per particulas,in,ſub,cum,quæ non de occultatione aliqua Corporis & Sanguinis Chriſti ſub elementis,etiam in minore Confeſſione ab ſe rejecta, ſed cum Orthodoxa Eccleſia, de myſterio vult intelligi. Et Apoſtolus in 1. Cor. 10. ſic explicat,quòd panis & poculum ſint communicatio corporis & ſanguinis Domini.

II. Quòd in Sacramento duæ res ſint, dentur,& ſimul accipiantur,terrena, hoc eſt, panis & vinum:& cœleſtis:hoc eſt,Corpus & Sanguis Chriſti, credo. Cumque verba inſtitutionis ſine ſacramentali declaratione accepta,vix hoc admittant,ſed potius identitatem eſſentiarum alioquin diſtinctarum innuere videantur,etiam hinc patet,particulis illis in ſuperiori theſi, ſimpliciter ſecundum literam, ut ſonant, non poſſe excludi Sacramentalem explicationem.

III. Quòd id hic in terris fiat, non ſuperius in Cœlo, de Sacramentali manducatione, concedo. Nam de Spirituali ipſe Iacobus Andreæ in libello de abuſu Miſſæ fatetur, Corpus Chriſti propriè loquendo in Cœlis coram facie Dei concedi.

IV. Quòd verum naturale Corpus Chriſti ſit,quod in cruce pependit, & verus naturalis ſanguis, qui ex Chriſti latere fluxit, firmiſſimè credo, nec aliud,in hoc quidē negotio,quàm verū,naturale, ex ſubſtantia Mariæ virginis aſſumptum. Corpus Chriſti agnoſco.

V. Quòd Corpus & Sanguis Chriſti, non fide tantum ſpiritualiter, quòd etiam extra uſum Cœnæ fieri poteſt, ſed cum pane & vino etiam oraliter, imperſcrutabili tamen & ſupernaturali modo accipiatur, &c. Concedo,ſi oralis manducatio intelligatur de manducatione Sacramentali, ut veteres appellarunt:quæ Luthero interprete Tom.3. Ienenſi Germ. fol. 487. Corpori Chriſti tribuit, quod ſit in pane, cum quo Corpus Sacramentaliter eſt unitum. In quam ſententiam & Iacobus Andreæ, qui certè Calvinianus non fuit, oralem manducationem explicat

in thesibus Vuiteberg. sectione alterâ, propositione 133. *Neque verò*, inquit, *Capernaiticam lanienam carnis Christi in Cœna Dom. instituimus, cùm de Corpore Christi nihil pro ratione hujus seculi in hoc mysterio asseramus: sed actio tota quo ad Corpus Christi, cùm sit cœlestis, spiritualis, & mystica, quæ pani accidunt, propter unionem Sacramentalem Corpori Christi tribuuntur, cùm tamen in ipso Corpore Christi nihil horum fiat. Sic videri oculis Corporeis, frangi manibus, dentibus tangi, atteri, & similia, quæ in Sanctorum Patrum scriptis passim occurrunt, Corpori Christi in Cœnam Dom. tribuuntur, propter panem cui accidunt, cum in substantia carnis Christi nihil horum fiat. Hæc illa.*

VI. Secundum quam declarationem minimè suspectam concedo tandem & hoc, quod oralis manducatio à dignis pariter & indignis fiat.

Hoc scripto publicè lecto, Senior querebatur, non datum esse, ut postulatum sit, responsum simplex. Mylius *responsionem simplicem non excludere declarationem necessariam dicebat, & quid in scripto suo desiderarent, indicari sibi petebat. Senior autem plures restare articulos inferebat, cùm de Persona Christi, tum etiam negativos de Cœna.* Mylius *negativos affirmativis oppositos esse, ideoque responsione peculiari non habere opus aiebat. De Persona Christi quod dicat, se libenter sententiam suam explicaturum fuisse, si requiri scivisset. Verùm se tantum Articulos de Cœna nominari audivisse. Idem & Pastor Leutschoviensis, cùm Ministro Ecclesiæ, & Senatores quoque affirmabant. Placuit nihilominus, ut ad articulos de Persona Christi responderet* Mylius: *Qui quatuor priores simpliciter, quod extra controversiam positi viderentur, approbans, Quinto, propter ambiguum sermonis genus declarationem addere volebat, quod tamen ei non fuit promissum.*

Cur non disputandum Vbiquistæ arbitrentur.

Post multam disceptationem, Mylio *tandem iterum remoto, conclusum est, ut uno verbo responderet: Quod cum Senior indicaret, ipse responsurum se ita dicebat, ut quæ sit sua sententia intelligere omnes possint. Senior contra, responsum unico verbo reddendum urgens, aliquot recensebat causas ex Luthero, cur non esset disputandum. 1. Quia Lutherus scribat, se jam satis refutasse adversarios. 2. Quia idem testetur, miserè periisse plerosque adversarios suos; sic* Zuinglium *in acie occubuisse*, Caroloſtadium *à dæmone interemptum, quod tamen figmentum à magistratu Basiliensi ubi ille piè obiit, publico scripto refutari alius monebat, & quod ipse de suo addebat*, Calvinum *Phthiriasi absumptum, ubi cum ille idem subjiceret, phthisi extinctum, non sine supercilio Phthiriasi mortuum affirmabat. Has & alias plures causas recitanti* Mylius *nihil ea ad se, qui non sit* Lutheri *adversarius, sed ex* Luth. *sua probet, pertinere dicebat. Tandem cùm sæpius, an non uno verbo respondere vellet, Senior, & quidem impetuosius quæreret: non se, nisi declaratione additâ, id facere posse* Mylius *aiebat: Et Senior, habere jam se quod volebat, ratus, de loco consurgens, auditis dicebat, Dom. Leutschovienses, non vult subscribere. At* Myl. *contra violentum istum processum publicè protestatus, suum sibi jus legitimè disceptandum se reservare respondebat, cùm præcipuè Seniorem & cæteros plerosque à confessione harum Ecclesiarum defecisse probare possit.*

Mylii protestatio.

Lecta est deinde confessio Civitatum, sed ut quicquam opponeretur non permissum.

Postremo eidem Confess. & scriptis Luth. *ac Corpori doctrinæ subscriptum ab omnibus quod &* Myl. *faciens subscriptionem suam Bartphæ anno* 1590. *factam repetiit. Atque ita Synodo solutâ discessum est.*

Senioris falsum testimonium.

Senior autem clam dedit Leutschoviensibus scriptum sigillo suo munitum, quo testatur, Mylium *convictum esse, quòd in Articulo de Cœna Domini cum Ecclesiis quinque Civitatum non sentiat. Sic vi geritur res ab Vbiquistis, non ratione & argumentis.*

CAPVT LIII.

Acta Colloquii In Arce Keysmarcensi habiti in Hungaria Anno M.D.XCV. 6. die Decembris.

C*Vm multorum sermonibus & literis* Sebastiano Ambrosio *nunciatum esset, Generosum Dominum* Gregorium Horvvarth, *aliter* Stansith, & M. Albertum Gravverum *passim gloriari, quòd in disputatione, quam in arce Keysmarcensi cum eo habuerunt, eò ipsum adegerint, ut nullam rimam, per quam elaberetur (hæc enim verba in epistola quadam ad D. Ambrosium ea de re scripta habentur) invenire potuerit: necessitas hac occasione illi imposita fuit, acta disputationis ejus brevi scripto ad amicum quendam mittere: quorum summa hæc est.*

Cùm Magnificus Dom. Sebastianus Thecolius *Dominus in Keismark sextâ Decembris vetere stylo, Generosum D.* Gregorium Horvvarth *per famulum suum ad prandium in arcem Keysmarcensem invitasset, quòd eo ipso die* Gregorius Horvvarth *novum Magistrum* Albertum Gravverum *in Scholam pagi sui Keerensis introduxisset, cui introductioni præter* Petrum Turkium *Pastorem, &* M. Kuolaum Erhardum *Rectorem &* Heliam Lanii *collegam & alumnum Scholæ Keerensis, etiam* Abrahamus *Pastor*

Pastor Ecclesiæ in villa Crucis interfuit. Hoc omnes Gregorius Horvvarth, *cùm ad prandium venisset, secum adduxit. Hi cùm jam adessent, Dominus* Theokolius, Horvvartho *magnoperè id efflagitante, duos famulos ablegavit, alterum qui D.*Sebastianum Ambrosium, *alterum qui* M.Ioannem Mylium *Scholæ Keysmarcensis Rectorem ad prandium accerseret. Et is quidem qui* D. Ambrosium *vocabat, hoc nominatim addebat, velle D. Magnificum, ut sine mora adveniat, adesse enim* D. Gregorius Horvvarth *cum aliquot Pastoribus & Magistris, & tantum ipsum ac* M. Mylium *expectari. Quia verò alter, qui* M. Mylium *vocabat initiò de præsentia* Gregorii Horvvarth *& comitum ipsius, nullam mentionem fecerat, hinc factum est, ut* M. Mylius *peteret se apud Magnificum D. excusari, allegatâ valetudine quâ tunc parùm firma fruebatur. Et poterat sanè* D. Ambrosius *quoque se excusare, quod jam domi prandium sumpsisset: tamen ne illorum conspectum fugere videretur, sine ulla vel excusatione, vel dilatione famulum secutus est.*

Cùm arcem ingressus fuisset à Magnifico D. Theo κolio *id ut faceret admonitus*, D. Gregorium Horvvarth, *& omnes quos ille secum adduxerat, dextrâ porrectâ salutavit, atque ita juxta consedit. Paulò post* D. The κolius *nutu* D. Horvvarthi *comites ipsi demonstrans, ex eo quæsivit, an istos novisset: Ipse verò se nosse eos ex parte ajebat. Hanc eius responsionem Horvvarthus, ut parùm convenientem, censoria virgulâ notabat, ex eo quærens, Qui posset quempiam ex parte nosse. Cùm autem verba sua sic declarasset* Ambrosius, *quòd aliquos ex illis noverit, aliquos non item, post hanc declarationem eius aliquandiu silentium fuit. Hortabatur itaq; eum* D. Theo κolius, *ut aliquid cum hospitibus loqueretur, atque ita cum* Petro Tur κio, *qui ei proximus assedit, de rebus familiaribus submissa voce collocutus est. Interea* D. Theo κolius *ex* M. Gravvero, *quem recens ex Vuittenbergensi Academia advenisse intellexerat, quis eius Academiæ status esset, quæsivit.* Gravverus *autem, bonum esse respondit. Dum hæc fiunt, cibi afferuntur, lavantur manus, dicitur precatio, mensæ accumbitur.*

Non multo post Gregorius Horvvarth M. Gravvero *proponit argumentum in hanc ferè sententiam: Dixisti, bonum esse statum Academiæ Vuittenbergensis: inde sic argumentor.*

Quicquid bonum est, non est optimum: Bonum enim quod est, fieri potest melius, quod melius est, fieri potest optimum.

Status Vuittenbergensis, ut tu dicis, bonus est.

Ergo non est optimus.

Ad hanc Grammaticam objectionem cùm M. Gravverus *Grammaticè respondisset*, Gregorius Horvvarth *in hanc sententiam argumentari perrexit.*

Quicunque status evertit articulos Fidei, bonus non est.

Status Academiæ Vuittenbergensis, qualis nunc est, evertit Articulos Fidei.

Ergo non est bonus.

Hujus argumenti minorem cum M. Gravverus *probari postularet*, Gregorius Horvvart *μιμηλικῶς recensebat, quomodo per opinionem de Vbiquitate corporis Christi evertantur Articuli de Christi Incarnatione, Ascensione & reditu ad judicium. Ad eam verò probationem refellendam* Gravverus *longa oratione usus est: nonnunquam etiam sermonem eius interrumpebat* Gregorius Horvvarth, *quasi videlicet probationem à se adductam contra* Gravveri *responsionem urgere vellet.*

In ista autem, ut satis apparebat, ludicra velitatione, quæ mediocri tempore (inter alios, qui mensæ assideant Sebastiano Ambrosio *quoque cum silentio eam partim audiente, partim etiam vidente, non defuerunt enim gestus ad agendam hujusmodi fabulam pertinentes) duravit,* M.Gravverus *inter alia verba quibus usus est, faciebat etiam antithesin inter Vuittenbergenses & eorum adversarios, quòd illi statuant λόγον* Incarnatum, *hi verò* excarnatum.

Postremam hanc vocem cùm non absque horrore audivisset Ambrosius, *existimavit se salvâ conscientiâ amplius tacere non posse, sed paucis veniam precatus, dicit, videri sibi hanc vocem Orthodoxæ Ecclesiæ planè inauditam esse, quàm si veteres Orthodoxi Patres audivissent, haud dubiè dicturi fuissent, Quis infernalis talia eructavit unquam? Hæc ille vix protulerat,* M. Gravverus *relicto priori suo antagonistâ, quo cum, ut facilè animadverti potuit, Andabatarum more cæcis ictibus, ita ut alter alterum non valdè læderet, hactenus pugnaverat, ad* Ambrosium, *conversus, Probabo, inquit, vos statuere λόγον* excarnatum, *atque sic argumentabatur.* *An negantes Vbiquitatem carnis Christi λόγον incarnatum statuant.*

Quicunque statuit alicubi esse λόγον, ubi non sit simul etiam caro, ille statuit λόγον non incarnatum, sed excarnatum.

Quicunq; dicit λόγον esse ubique, carnem τῷ λόγῳ unitam non item, ille statuit λόγον alicubi esse, ubi non sit simul etiam caro.

Ergo quicunque dicit λόγον esse ubique, carnem unitam τῷ λόγῳ non item, ille statuit λόγον non incarnatum, sed excarnatum.

Ad hoc argumentum cùm diceret Ambrosius *facilè responderi posse, si modò locus tempusque paterentur, interloquebatur* Gregorius Horvvarth, *dicebatque, Colloquia esse condimenta*

menta convivii. Ambrosius *verò etsi id non omninò negabat, dicebat tamen, cogitandum esse quid cujus loco conveniat: addebat & hoc, si hospes activus inter secundum cibum convivas suos colloquiis, præsertim de rebus arduis, detinere vellet: de eo dici posse, quòd convivas verbis pascere velit, sed ne passivos hospites satis decere alieno loco & tempore hujusmodi disputationes. Cùm autem* Gravverus *allegaret dictum Petri quo jubet nos semper paratos esse ad respondendū cuilibet petenti; ne quid hoc nomine in se desiderari pateretur* Ambrosius, *pro responsione ad argumentum sibi objectum subjecit: considerandum esse quæ sit ratio τῦ λόγυ, qui cùm sit infinitus, neque partem habeat extra partem, ubicunque sit, totum esse, atque ita semper manere unitum suæ carni, etiamsi non statuatur, quòd caro non sit ubique ut λόγος.* Gravverus *verò contra hanc responsionem, quàm Bezanam vocabat, hoc potissimùm urgebat, quòd post incarnationem totus Christus non sit absque carne sua. Ad hæc* Ambrosius, *Si inquit, hæc argumentatio valere debet.*

Totus Christus est ubique.
Ad totum Christum pertinet etiam corpus Christi.
Ergo corpus Christi est ubique.
Admittendum etiam esset sequens argumentum.
Totus Christus mortuus & passus est;
Ad totum Christum pertinet eius Divinitas, seu Divina Natura;
Ergo divinitas seu divina natura est passa & mortua.

Gravverus *contra, Meum, inquit, argumentum agi de præsentia, tuum autem de passione: non potest itaque alterum ex altero consequi.* Ambrosius *vicissim, Sicut, inquiebat, ubique esse est proprietatis divinæ, sic pati & mori proprietatis est humanæ naturæ. Quando itaque hæ proprietates permutantur, hoc tantum fit in concreto, ut nimirum proprietas alteri naturæ conveniens tribuatur personæ in concreto, etiamsi concretum id ab altera natura denominationem habeat. E contrario autem, si humanæ naturæ in abstracto tribui possent essentiales proprietates divinæ naturæ, etiam humanæ proprietates divinæ naturæ tribuendæ essent.*

Gravverus, *Hæc inquit, valent in primo genere Communicationis Idiomatum, in tertio non item, in quo* Damascenus, *propter inhabitantem in carne τὸν λόγον statuit περιχώρησιν, & quidem hoc discrimine, quòd ὁ λόγος, ut persona assumēs humanæ naturæ tribuat divinas suas proprietates, non autem contra, humana suas infirmitates tribuat τῷ λόγῳ assumenti.* Ambrosius *verò Vtinam, inquit, rectè intelligeretur, quæ sit* Damasceni *sententia de περιχωρήσει, facilè hinc animadverteretur, quòd nihil faciat ad asserendam Vbiquitatem Corporis Christi. Priusquam verò* Damasceni *sententiam plenius explicare posset, interloquebatur* Gregorius Horvvarth, & Gravvere, *ac si prius suum argumentum urgere vellet, objiciebat, Nisi corpus Christi statuatur esse in loco, eius veritatem tolli, & sic ipsum λόγον excarnatum statuere, Quoniam omne corpus sit in loco.* Gravverus *responsionis loco allegabat, extremum cœlum esse corpus, quod tamen ex sententia Aristotelis non sit in loco. Cùm hoc audivisset* Ambrosius, *quærebat, quænam esset analogia inter cœlum & corpus Christi de quo loquatur articulus Symboli, in quo fatemur, nos credere in Christum, qui ascendit in cœlos.* Ad hoc Gravverus, *Quis inquiebat, sit verus sensus hujus articuli, declarat Apostolus, affirmans, quòd Christus ascenderit super omnes cœlos: item Angelos, qui post Christi ascensionem Apostolis apparuerunt, & ad eos dixerunt,* Hic Iesus veniet quēadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum. *Ergo quemadmodum visibiliter, ita, quod attinet ad existendi modum visibilem & localem, admittimus corpus Christi non esse in terris, sed in cœlis: item, manere circumscriptum propriis suis terminis, etiamsi ab ambiente loco non contineatur: alium verò esse respectum, quatenus humanitas est unita τῷ λόγῳ, seu quatenus, ut loquitur* Athanasius, *homo assumptus est in Deum.*

Priusquam ad hæc responderet Ambrosius, *magna cum vocis contentione* Gravverus *ab eo exigebat, ut simpliciter vel affirmativè, vel negativè responderet, An homo sit assumptus in Deum localiter, vel illocaliter? Cùm verò* Ambrosius *facilè animadverteret quorsum ille tenderet, ut nimirum hujusmodi captiosarum quæstionum tendiculis ipsum implicaret, noluit ad ipsius placitum respondere, sed ab eo postulavit, ut hoc probaret, hoc consequi, quod humana natura, quæ unita est τῷ λόγῳ, qui est illocalis & ubique, propterea ipsa quoque facta sit illocalis, & sit ubique. Hoc enim si valere deberet eodem modo dicendum esset, quòd humana natura unita τῷ λόγῳ, qui est infinitus, etiam facta sit infinita, quòd ipse* Gravverus *dicere non audeat, ut qui fassus sit, eam propriis suis terminis circumscribi, quandoquidem, quod tribus dimensionibus longitudine, latitudine & profunditate definitur & velut circumscribitur, infinitum dici non possit. Addebat & hoc, quòd ista duo, esse ubique, & esse infinitum, sint correlativa, vocabulo hoc in lata significatione accepto, propter mutuam affectionem quam ista duo inter se habent: Quod enim est infinitum, etiam est ubique: quod ubique etiam infinitum est.*

Gravverus *verba eius excipiens, Vnum, inquiebat, correlativum non est alterum: Quia Pater non est filius. Esse ubique seu omnipræsentem, & esse infinitum, ut tu dicis, sunt correlata:*

Ergo qui ubique est, non est infinitus. Ad hoc cum responderet Ambrosius, *non eadem esse relatorum rationem, ideoque etiam correlativorum appellationem non eodem modo semper usurpari,* Gravverus *cùm risu, Hoc nihil ad rhombum inquit.* Ambrosius *contra, non scommatis, sed rationibus agendum esse dicebat. Ipse etiam* Gregorius Horvarth Gravverum *monebat, à verborum asperitate ut abstineret.* Gravverus *itaque aliquanto molestius postea agens, quæsivit, Quo tamen fundamento niteretur* Ambrosii *illa assertio, quòd humana Christi natura, si statuatur esse ubique, simul etiam statuenda sit esse infinita.* Ambrosius *verò præter antea adducta, hoc allegavit, quòd propter simplicitatem essentiæ Divinæ attributorum Deitatis essentialium ea sit ratio, ut cuicunque unum attribuitur, etiam reliqua attribuantur. Ad hæc* Gravverus *respondit; Secundum* Augustini *in libris de Civit Dei sententiam, quam etiam* Philippus *in Examine sequatur ita distingui attributa Dei, ut vel ad intra, vel ad extra considerentur: & ad intra quidem esse indistincta, cùm sint ipsissima essentia Dei: ad extra autem respectu creaturarum ea distingui, cùm Deus pios non salvet suâ justitiâ, sed misericordiâ, & impios non damnet suâ misericordiâ, sed justitiâ.*

Cùm Augustinum *&* Philippum Gravverus *nominasset, voluit mox* Ambrosius *utriusque libros afferendos curare, ut in eis* Gravverus *sententiam, eo, quo citaverat eam modo, monstraret. Sed* Gregorius Horvvarth, *id permittere noluit,* Gravverum *monens, ut relicta hominum authoritate rationibus, ut prius fecisset, ageret. Quia igitur, quod voluit* Ambrosius *impetrare non potuit,* Gravverum *& reliquos qui sibi assistebant, monuit, ut diligenter considerarent geminam eiusdem regulæ* Augustini *corruptelam. Primum enim ostendit, id, quod* Augustinus *de operibus Trinitatis pronunciavit* Gravverum *ad attributa Deitatis accommodare. Deinde* Augustini *regulam esse, quòd opera Trinitatis ad intra, sint divisa, opera verò ad Extra sint indivisa.* Gravverus *contra, attributa ad intra facit indistincta, ad extra facit distincta. Ad hæc autem* Gravverus *ne unico verbo quidem probare potuit, vel saltem probare tentavit se* Augustini *sententiam bona & integra fide adduxisse, sed protinus omnia quæ de diversitate verborum ipsius & regulæ* Augustini *in medium attulerat, intacta reliquit, & tantum ex* Sebastiani Ambrosii *verbis hoc ratiocinando colligere voluit, Si opera sunt distincta, attributa sunt distincta, cùm ex attributis, tanquam causis, opera tanquam effectus proveniant. Ad hanc ratiocinationem non difficile fuisset respondere ostendendo, quænam opera Trinitatis sint distincta, nimirum quæ in regula* Augustini *vocantur ad Intra; verbi gratia, quòd solus Pater genuit Filium, solus Filius genitus sit à Patre, quòd solus Spiritus Sanctus procedat à Patre & Filio: & contra, quæ opera maneant indivisa, nimirum ad Extra, quæ communia sunt omnibus tribus Personis, servato ordine Personarum, quo pertinent omnia opera quæ Deus in creaturis efficit: nominatim etiam hoc urgendo, ab operibus quæ sunt characterica singularum Personarum, quibus nimirum Personæ inter se discernuntur, non valere consequentiam ad attributa, quæ propter unitatem & simplicitatem Divinæ essentiæ Personis conveniant. Sed tamen cùm videret magis esse contentionem (ut* Ambrosius *in libro de Incarnationis Domini Sacramento cap. 9. loquitur) de disputationis argutiis, quàm de examine veritatis, maluit postremam vocem, quàm homines contentiosos pertinacissimè affectare communis docet experientia,* Gravvero *relinquere, quàm sine ullo fructu longius disputando progredi.*

CAPVT LIV.

Acta Conventus Pastorum & aliquot Politicorum è quinque liberis Civitatibus superioris Hungariæ de Subscriptione Libri Concordiæ Leutschoviæ habiti 24. 25. & 26. diebus, Novemb. Anno 1597.

In hoc Conventu primùm lecta est Augustana Confessio Germanicè, atque adjuncta Confessio quinque liberarum Civitatum superioris Hungariæ. Cùm legeretur tertius Articulus Confessionis Augustanæ M. Ioannes Rhavv. *Rector Scholæ Leutschoviensis surrexit, accusans Pastorem eius loci* M. Antonium Platnerum *(qui* Philippum Melanthonem *vivâ voce docentem audivit) quasi publicè docuerit, quæ tertio articulo Confessionis contraria essent. Conquestus etiam est, in priori reconciliatione, quosdam iniquos Articulos sibi propositos fuisse, nominatim, ut taceret de Formula Concordiæ* Iacob-Andreanæ*, ut item Theologica modestius tractaret. Ad hæc* M. Antonius *mirum sibi videri dicebat, quòd is accuset, qui accusari debebat: Articulos autem, quos Ludimagister in medium attulerat tanquam è concionibus ipsius exceptos, partim falsò sibi tribui, partim per calumniosam interpretationem rectè dictorum in alienum sensum detortos esse.*

Cùm de recipienda Formula Concordiæ acriter laborarent, Severinus Sculteti *Pastor Bartphanus & Quinque Civitatum & Oppidi Saros Senior,* Ezechiel Hasacker *Pastor* (Rationes ob quas quinque liberæ Civitates superioris Hungariæ Formulam Concordiæ recipere non debeant.)

Epperien-

Epperiensis, *tres Magistri* Albertus Gravver, *Cassoviensis*; Nicolaus Erhartus, *Bartphensis*; Ioannes Rhav *Leutschoviensis Scholarum Rectores: reliquis tacentibus, solus* M. Antonius Platnerus *se conatibus illorum opposuit, allegatis aliquot rationibus, cur eam non recipiendam esse censeret: Inter alias fuerunt & ista, Quòd expresso mandato Episcopi hujus regionis prohibitum sit, ne recipiatur. Quòd* Benedictus Belsius *Ecclesiæ Epperiensis Pastor, hujus Senioris Antecessor eam recipere detrectavit: Quòd Montanæ Civitates eam amplecti noluerint: quòd in ipso etiam Imperio non omnes Augustanæ Confessioni addicti illam calculo suo approbarint, quòd confirmavit scripto quodam manu exarato, in quo habeatur judicium Noribergensium de Formula Concordiæ. De reliquis rationibus non multum laboratum est. Scriptum verò continens judicium Noribergensium à patronis Formulæ Concordiæ exagitatum, tanquam parum authenticum, utpote, quod typis non esset expressum; unde colligebatur id revera non esse Noribergensium, sed à quibusdam Calvinianis, ut vocari solent, confictum, & sub Noribergensium nomine disseminatum.*

Inciderat etiam mentio quarundam pagellarum, in quas M. Antonius Platnerus *annotaverat insigniora dicta Scripturæ & Orthodoxæ antiquitatis contra Vbiquitatem. Eas pagellas cùm* M. Antonius *secum accepisset in conventum Epperiensem, in quo Leutschoviensibus legatis per assertores Vbiquitatis persuasum est, ut* M. Ioan. Mylius *è functione scholastica, ad quam ipsum è Gymnasio Mezericieno revocaverant, excuterent, factum est, ut in adversariorum manus pervenirent, variasque ipsorum censuras subirent. Cùm illæ quoque ad faciendam Pastori Leutschoviensi invidiam allegatæ essent, non dissimulavit ille, se eas ex variorum libris collegisse, & quidem eo libentius, quòd quæ in illis continentur, fundamenta habeant in Verbo Dei, & Orthodoxa antiquitate: Scire etiam se eas in Neerensem scholam perlatas, in eaque variè agitatas fuisse. Auditâ mentione Scholæ Neerensis*, Ehartus *qui postremus illius Rector fuit (nam mortuo* Gregorio Horvvarth *mox & ipsa inter mortua est) cum quadam indignatione in hæc verba erupit. Audin tu, illa Schola talis fuit, ut etiam tu plurimum illis potueris discere, quòd nondum scis. Non potuit hoc tacitus ferre quidam è collegis docentibus in Schola Leutschoviensi, sed* Erhartum *monuit, ut modestius ageret cum Sene per multos annos primum de Schola, postea etiam de Ecclesia Leutschoviensi bene merito. Propter hoc tuendæ existimationis* M. Antonii Platneri *studium minatus quidem ipsi fuerat Ludimagister Leutschoviensis remotionem ab officio: sed politici bono ipsum animo esse jusserunt, addentes, facile fieri posse, ut ipsi Rectori, qui ob crebras ingurgitationes & neglectionem operarum Scholasticarum pessimè audit, quod aliis minatur, eveniat.*

Objecerunt præterea assertores Vbiquitatis M. Antonio Platnero, *quid & ipse aliquid sumptuum contulerit ad editionem scripti in lucem dati titulo* Antitheseos-Ubiquitatis & Orthodoxæ doctrinæ: *quodque cum illius auctore* Sebastiano Ambrosio *interdum conversari soleat, atque ita se suspectum reddat. Illud verò constanter & verè negavit: Nam ad editionem illius scripti nec contulit quidquam, neque ut id faceret, à quoquam rogatus est: Hoc autem fassus est, additâ ratione, se, nisi contra humanitatem peccare velit, facere non posse, ut veterem amicum si ab eo conveniatur, ædibus suis ejiciat.*

Hæc velitatio cùm satis diu durasset, Assertores Vbiquitatis summo conatu id agebant, ut scripta illorum, quos illi suspectos habebant, nominatim Sebastiani Ambrosii *&* Gasparis Pilcii *damnarentur, & omnibus modis abolerentur. Sed opposuerunt se aliquot politici, & adductis rationibus obtinuerunt, ut expunctis nominibus, tantummodo genus retineretur, quòd nimirum docentes in Ecclesiis quinque Civitatum à Sacramentariis dissentiant. Sed &* Valentinus Caroli *concionator Schlavonicus in Ecclesia Leutschoviensi dixit, conventum hunc minimè dignum esse appellatione Synodi, cùm nihil aliud sit, quàm conspiratio ad confundendum optimum Senem* M. Antonium Platnerum *directa.*

Proposuerat quoque Senior articulos quosdam, quibus titulum fecerat Friedensnottel, *in quibus hoc potissimùm agebat, ut jus patronatus in vocandis & dimittendis Ministris Ecclesiarum & Scholarum, item ius componendarum litium ad se pertraheret. Sed politici in articulos illos nullo modo consentire voluerunt, id quod & in prioribus aliquot conventibus actum est.*

Tandem voluisset quidem Senior ut omnes subscriberent Formulæ Concordiæ, quam dicebat in omnibus articulis congruere cum Corpore doctrinæ Philippi, *excepto unico Articulo de Libero arbitrio. Sed quia nec* M. Antonius Platnerus, *neque plerique è politicis, qui conventui interfuerunt, ut subscriberent, adduci potuerunt, Senior ita rem instituendam esse duxit, ut qui vellet, in subscriptione sua, Formulæ Concordiæ mentionem faceret: Qui autem putaret eo conscientiam suam gravatum iri, tantum scripta Lutheri se amplecti fateretur, Atque ita subscriptionibus pro cujusque arbitrio institutis discessum est.*

CAPVT

CAPUT LV.

De Agenda Ecclesiastica Argentinensium, & subscriptione eorundem Formulæ Concordiæ.

ANno 1598. *Argentinensis Ecclesiæ Ministri novam, & priori, Anno 1535. editæ prorsus contrariam* Agendam Ecclesiasticam *typis evulgarunt. Ex eius Præfatione apparet, Senatui eos persuasisse, Argentinenses, repudiatâ quatuor superioris Germaniæ Civitatum Confessione, Augustæ, Carolo anno 30. exhibita*, primam immutatam *Augustanam Confessionem eiusdemque* Apologiam *recepisse: ad eam semper provocasse in omnibus Colloquiis & Imperii Conventibus*, *illamque per suos Theologos defendisse: juxta eam Ecclesiæ suæ Ministros & Scholæ Professores elegisse, vocasse ac ordinasse, omnesque controversias decidisse & composuisse: eandem hoc etiam tempore immutatam & incorruptam, tanquam Civitatis suæ pretiosissimum thesaurum, retinere, & posteritati conservare. Declarationem quoque à Theologis de moderna Confessione factam sese approbare, eamque verbo Dei, & immutatæ Confessioni Augustanæ per omnia respondere testatur in dicta Præfatione Senatus,*

D. Philippus Mich. Beutherus veram declarationem Argent. Agendæ edit.

Anno verò 1603. *Illustrissimi Principis* Iohannis Palatini *Bipontini Concionator Aulicus* D. Michael Philippus Beutherus *civis Argentinensis, in lucem emisit* veram ac solidam hujus Argentinensis Ecclesiæ Agendę Declarationem*: In qua ex approbatis historiis & Actis publicis ad oculum ostendit*, Argentinensis Ecclesiæ Ministros modernos, quorum dux & antesignanus Ioannes Pappus est, ab orthodoxa Confessione & doctrina, quæ jam inde à reformationis tempore ad annum usque 1565. à piissimis viris Zellio, Capitone, Bucero, Hedione, Fagio, aliisque purè & incorruptè tradita fuerit in illa Ecclesia, defecisse, præsertim in Articulo de Persona Christi, & Cœna Domini.

1. De immutata Confessione Aug. res aliter se habet quam ab Argent. ministris narratur

Quod autem primum Articulum seu caput Præfationis Agendæ, de immutata Principum Augustana Confessione, attinet, docet D. Beutherus, *rem longè aliter se habere, quàm ibi narretur. Nam* primò, *ne ipsos quidem Electores ac Principes Protestantes immutata prima Confessione in Imperii Conventibus & Colloquiis uti voluisse: sed quum à superioris Germaniæ Civitatibus, inter quas* Argentina *præcipua fuit, intellexerint, impediri sese, quò minus Confessioni ipsorum subscribere possint, quòd in ea Transsubstantiatio Papistica apertissimè approbaretur; quum alia quædam, tum verò præcipuè decimum articulum de Cœna, de quo maximè controversia erat, mutatum esse, sciente ac volente Luthero, jubentibus etiam & approbantibus: tum demum etiam jussu Principum primò Latinè, paulò verò post etiam Germanicè in lucem editam fuisse, cum gravi querela de publicatione primæ ac immutatæ Confessionis, quæ ad verbum sic habet:* Hæc Confessio *(prima & immutata)* ignorantibus Principibus qui eam Cæsari exhibuerunt, ab avaro aliquo Typographo ante semestre publicata est; & ita excusa, ut multis in locis appareat de industria depravatam esse. Cùm autem Principes, nec si velint, queant eam nunc è manibus hominum extorquere & tamen periculum sit, ne mendæ illæ primæ editionis, pariant novas calumnias: necesse fuit recognitam & emendatam denuò edere, quia non solum ad existimationem Principum, sed etiam ad religionem pertinet, præstare, ne ipsorum titulis spargantur in vulgus hujus generis mendosa scripta. Quare nunc emittimus probè & diligenter descriptam Confessioni, *&c. Quibus verbis primæ & immutatæ Confessioni Augustanæ omnem authoritatem Principes abrogarunt.* Hanc *Chytræus quoque in sua Augustana Confessioni Historia pag. 333. scribit*, Se nolle anteferri Adumbrationem Confessionis & Apologiæ, festinanter à Philippo Melanchtone in comitiis Augustanis Anno 30. Confectæ, uberiori illi & diligentius accuratiusque postea elaboratæ editioni anni 31. quæ hactenus in omnium manibus fuerit, & quam pro vera & indubitata Confess. Augustanæ Apologia meritò haberi sentiat. *Huic igitur emendatæ Augustanæ Confessioni subscripserunt quidem Argentinenses Schvuinfurti, non tamen suam abrogarunt & annihilarunt.*

2. Argentinenses subscripserunt Principum Confessioni Swinfurti salvâ suâ Confessione.

Nam secundò *docet* Beutherus, *subscriptionem hanc ab Argentinensibus Swinfurti anno 32. hac addita cautione factam esse expressè, ut suæ Civitati sua Confessio, domi suæ & suis Pastoribus, & populo salva & integra relinqueretur. Id quod etiam à Principibus Protestantibus concessum est eis, hoc insuper promittentibus quoque, ex Augustana Confessione non jus fore contra Argentinenses in Conventibus Imperii ullis disceptare. Et nisi hæc exceptio recepta fuisset, nisi recusassent pati, ut adversus se ex Augustana Confessione argumenta sumerentur in Conventibus Imperii, ut hinc causæ novarum contentionum sumerentur, nunquam Argentinenses Confessioni Principum subscripsissent. Atque hæc quidem cùm ex aliis monumentis, tum verò inprimis ex Epistola Buceri ad Lycosthenem verè confirmari possunt.*

Deinde docet, hanc Argentinensium Confessionem

Argentinensium Confessio adhuc anno 35. retenta fuit. Vide alterâ partem nostræ Historiæ Sacramentariæ Anno 1530.

fessionem in Conventu Ecclesiastico recitatam; unanimis sententiis comprobatam: in Senatu quoque lectam, latam deinde ad omnes tribus, & ab his omnibus collaudatam & approbatam esse. Anno 1535. *renovatam, commendatam, & mandatum fuisse, ut quotannis recitetur tribulibus civibus.* Hoc edictum, *inquit D. Sturmius in epistola de Confessione Augustana Argentinensium*, usque ad annum 1581. atque etiam hoc ipso anno inde ab illo trigesimo quinto anno semper recitatum fuit in duabus tribubus Friburgensi & Fabrorum. De aliis tribubus non dico: nescio an in omnibus: De his duabus dico, quarum debet esse maxima authoritas in hac causa. In tribu enim Fabrorum præfectus erat Nicolaus Kniebsius, diligentissimus observator ac defensor antiquorum morum atque institutorum in Argentinensi Civitate: qui maximè scire potuit, quæ esset sententia, & qui sensus essent, & animi sapientum virorum de hac Confessione. Hæc inquam primùm à Nicolao Kniebsio, deinde ab illius filio in hodiernum usque diem quotannis recitata fuit. Alterius verò tribus, quę est Friburgensium, hoc est, liberorum civium, Dominus & Præfectus fuit Beatus Dunzenheinius: Is hanc consuedinem recitandi hujus edicti recipit. Hic successorem habuit Fridericum Gotteshemium: hic illud edictum quotannis usque ad hunc extremum annum, valetudini suæ adversum, recitari jussit.

Examen municipale Argentinensium.

Docet præterea, præter hoc Senatus-consultum etiam à Magistratu Argentinensi accepisse Theologos & Professores Examen Municipale, *factum ex sententia Argentinensis Ecclesiæ, anno* 39. *publicatum & mandatum in omnibus Collegiis omnium Canonicorum, ut secundum id Professores & Ministri examinarentur, eligerentur ac ordinarentur.*

Bucerus Argentinenses excusat Tiguri à defectionis suspicione.

Ad hæc Bucerum *Anno* 33. *Tigurum profectum in Ministrorum Ecclesiæ Conventu & sese, & Ecclesiam Argentinensem à defectionis suspicione liberasse ac purgasse; ostendisseque, se, suamque Ecclesiam eandem doctrinam & Confessionem firmiter retinere, quàm Augustæ Imperialis Carolo exhibuerint, & in Bernensi disputatione contra Papistas defenderint.*

Argent. suam Confess. retinuerunt anno 36. & 37.

In ipsa quoque Concordiæ Epistola, quam Argentinenses Anno 36. *Mense Augusto ad Lutherum & alios Vuitebergenses Theologos scripserunt, liquidissimè testari eos, quod hanc Concordiam, non quasi à priore sententia aut Confessione sua, Augustæ quatuor Imperalium Civitatum nomine Carolo exhibita, eiusque Apologia* DESCISCENTES, *sed tanquam cum ea in summa rei consentaneam intelligant & amplectantur.*

Anno etiam 37. *legatos Argentinensium, Smalcaldiam profecturos, promisisse, quòd emendatæ Augustanæ Confessioni subscribere nolint, nisi salvâ & integrâ Argentinensi Confessione.*

Anno 48 Argentinen. suā confessionem repeti iusserunt.

Cumque Anno 48. *Imperator Carolus Argentinensibus quoque suum* INTERIM *obtrudere conaretur, non Augustanam, sed suæ Ecclesiæ doctrinam & Confessionem revideri & repeti Argentinenses curasse, quæ* Quadragesimi octavi anni Confessio *dicitur, eique omnes Ecclesiæ suæ Ministros de novo subscribere oportuisse. In ea provocare quoque eos ad primam suam Confessionem, eiusque Apologiam, quàm anno* 30. *Imperatori Augustæ seorsim exhibuerint, & eam ad hoc usque tempus immutatam retinuerint: cavisseque, ut Ministri doctrinam ab anno* 38. *ibi traditam solam sequantur: eoque ipso satis superque testatum eos facere voluisse, se hanc suam Confessionem & Apologiam Vuitebergensi Concordiâ nequaquam revocasse, ut hodiè ipsis affingitur; sed dictam Concordiam hujus Confessioni suæ declarationem potius esse, & cum ea in omnibus consentire.*

Bucerus in Angliam discedens, Confess. Argentinensium diligenter Ministris commendavit.

Bucerum præterea Angliam Argentinâ anno 49. *discedentem, Confessionem Argentinensem, non Augustanam immutatam*, Hedioni, Lenglino, Nigro *&* Marbachio *cæterisque diligentissimè commendasse: eandem quoque Testamento suo comprobasse, cui etiam* Marbachius *scripserit: ac testificatum esse, se contra hanc nunquam docuisse, vel ab ea discessisse: hanc se quoque secuturum esse usque ad extremum vitæ spiritum: Atque hoc ipsum in Testamento suo in Anglia confirmando renovasse.*

Argentinenses suam Confessionem habuerunt ad hunc annum 62.

Cùm etiam circa annum Domini 1562. *tempus illud fatale adesset, quo Confessio Argentinensis eiusq; vera doctrina ex Ecclesia & Schola, urbeq; tota opera & studio* Marbachii Suevi *profligari debuit, occasione controversiæ inter* Marbachium & Zanchium *orta*, Marbachius *& socii eius Senatui exhibent non solum librum contra doctrinam & Theses quasdam* Zanchii, *sed etiam Apologiam quandam: & post eam, minorem ut ipsi vocarunt, Confessionem. In ea principio agunt de Cœna, & nominatim damnant tum* Bullingeri *librum de Mansionibus multis; tum* Martyris *Dialogum* Pantacum *&* Bezæ *explicationem de Cœna. Contendunt autem,* Corpus Christi verum & ore Corporis percipi, & ab ipsis etiam indignis, *hoc est, ut ibi explicant ipsi,* impiis & nulla fide verâ præditis, manducari: *Et hanc jactant* fuisse sententiam Buceri, Capitonis, & omnium in Ecclesia Argentinensi prædecessorum. *Rectori itaque, Visitatores, & alii Professores, ipsi quoque offerunt Senatui supplicationem mense Iulio. In illa postremo loco à Senatu petunt & orant, agant cum adversariis*

adversariis, quo contenti sint quatuor urbis Confessionibus: Vna Magistratûs, quam Augustæ anno 30. Cæsari obtulerunt; & quam Elector Saxoniæ, Landgravius, & Legati Principum, suæ Confessioni consentaneam esse dixerunt atque approbarunt: Altera, quam Pastores, Capito, Hedio, Bucerus, Zellius, *cæterique anno 33. contra* Hoffmannum *& hæreticos illius temporis proposuerunt: Tertia, quam ediderunt anno 32. in minori Synodo; quæ fuit concessa à Senatu; ut sexto quoque anno haberetur ad retinendam puritatem & disciplinam Ecclesiæ: Quarta, quam invulgarunt anno 48. cum adhuc* Bucerus *adesset, & viveret* Hedio. *In quibus nulla prorsus Augustanæ Confessionis immutatæ mentio fit.*

Collegium Thomannum crimen defectionis ab Argentinensi Confess. sione depellis à Senatu & Ecclesia.

Denique totum Collegium Thomannum, excepto Marbachio, *& quatuor aliis, crimen defectionis ab Argentinensium Confessione Augustæ Cæsari exhibita Anno 30. apertissimè & gravissimè ab Ecclesia & Senatu depellit 4. Ian. Anno 1563. in pleno Senatu in Responsione ad Protestationem adversariorum, cujus summa hæc fuit:* Protestantes facere injuriam toti Ecclesiæ, nedum Senatui Argentinensi, asserendo, illos à sua Confessione, quam obtulerunt Cæsari Augustæ, recessisse: quòd hoc nihil aliud sit, quàm dicere, illos à Religione, quam professi sunt in Comitiis Augustanis, & in qua tot præclari viri mortui sunt, turpiter defecisse, *Deinde luculenter multis rationibus demonstrant, Argentinenses etiam in Articulo de Cœna nunquam à Confessione sua recessisse: idque probant partim ex iis quæ transacta fuerant Augustæ inter Principum & Argentinensium Legatos: partim ex ipso Municipali Examine: partim ex decretis aliquot Senatûs, etiam post exhibitam Carolo Confessionem factam: partim denique, ex variis Synodis, Disputationibus & Actis Argentinen. in causa Religionis, & actionibus* Buceri *ejusque testimoniis confirmant. Falsum igitur esse crimen* Marbachii, *Examinatores & Reliquum Consilium mutasse aut infirmasse Examen Municipale. In eadem Responsione coram Senatu* D. Sturmius *ingenuè fatetur,* Marbachium *cum suis aliud & aliter docere de Cœna Com. Persona Christi, &c. quàm* Capito, Hedio, Bucerus, Zellius, *omnes Pastores & Diaconi docuerint, legerint, scripserint, disputarint. Imò amplius addit:* Si hęc credere nolint, subscribant Articulis doctrinæ Ecclesiæ Argent. quam, Capito, Hedio, Bucer, Zellius, Theobaldus Niger, Ioannes Lenglinus, cæterique anno XXXIX. tertio post Concordiam ediderunt: subscribant Summario doctrinæ Ecclesiæ Argentinensis, quod factum est Anno XLIX. subscribant Retractationibus Buceri quas Lutherus probavit. Subscribant his quæ Bucerus scripsit in octavum & nonum caput Epist. ad Roman. & contra Erasmum Roterdamum, & Augustinus & alij Patres antiqui contra hæresin Pelagianorum. Dicant, Dominos non recessisse à Confess. & doctrina, sua, neque Augustæ in Comitiis anno XXX. neq; Schuvinfurti anno XXXII. neque vllo post tempore. Si hęc dicant, vult culpam deprecari, & se errasse confiteri: dum autem sic agunt, ut agunt, non se posse aliud credere. *Senatum verò rogant in hunc modum:* Credimus, *inquiunt,* nos non ad omnia respondisse, clariss. Dom. & quanquam omnia diligenter cognosci & iudicari à vobis postulamus: tamen nihil peræque cupimus considerari, atque illam quæstionem quæ est de Confess. & doctrina Maiorum nostrorum. Si vos iudicabitis Senatum & Legatos Civitatis recessisse à sua Confess. hoc est, doctrina: quod factum est, irritum nos facere non possumus: sin verò in eadem mansisse: petimus, ut in hac nobis manere & hanc defendere liceat, De his duobus cognoscere atque iudicare, vestræ est authoritatis atque potestatis. Ad extremum verò, iis verbis compellant primarium adversarium *Marbachium*: postulamus ut respondeat, verane an falsa doctrina Maiorum nostrorum fuerit. Si vera, cur non subscribit? & cur vexat nos? si falsa, cur non colloquitur? cur non disputat? Item illud rogamus, si veram esse doctrinam Maiorum nostrorum putat: an nos intelligere Maiorum nostrorum doctrinam arbitretur, necne intelligere? Si intelligere, cur non idem loquitur quod nos? si non intelligere, cur nobis non explicat, ut intelligere possimus? Si ad hæc nobis respondere recusat, nos protestamur, id nos fecisse & facere, quod viros bonos & memores suorum præceptorum fecisse & facere decet, & id pati, quòd collegæ à collega pati non deberent, & id passuros retenta veritate, quod homines constantes & Christianos pati decet.

Marbachius cum suis deficit à Confess. Argentinensi.

3. Argentinenses suam semper Confessionem defenderunt.

Tertiò *docet* Beutherus *ex Actis publicis, tam scriptis, quàm in lucem editis, Argentinenses in omnibus Imperii Comitiis, Colloquiis, aliisque Conventibus religionis causa habitis, non immutatam Augustanam, sed suam semper confessionem propugnasse ac defendisse.*

4. Omnes Ministri Ecclesiæ & Scholæ Argentinen. secundùm suam nō Augustanam Confessionem elect.

Quartò *docet, ab Anno 31. usque ad annum 60. nullos vel Professores, vel Ministros secundum immutatam Augustanam, sed Argentinensem Confessionem electos, examinatos ac ordinatos fuisse. Hoc probat exemplis* Hedionis, Capitonis, Buceri, P. Martyris, Calvini, *& aliorum, qui omnes secundum Argentinensem Confessionem electi ac ordinati sunt, eiusque doctrinam in Schola & Ecclesia constanter tra-* di-

diderunt ac defenderunt.

Iohannes Sturmius *quoque Anno 37. Parisiis à Senatu Argentinensi vocatus, atque Rector & Professor in Schola Argentinensi ordinatus est; qui tamen Augustanam Confessionem immutatam nunquam, sed Argentinensem semper probavit & commendavit, ut abunde Epistola ejus ad* D. Bernhardum Bozhemium *de Augustana Confessione Argentinensi testatur,*

Argentinenses per NOSTRAM Confessionem non Augustanam, sed suam intelligunt.

Cùm etiam Christophorus Stipizius & Hieronymus Massarius *juxta leges Consilij essent cùm de rebus alis, tum de religione in primis examinandi, essetque scriptum in legibus, Examen faciendum esse juxta* NOSTRAM *Augustanam Confessionem: major pars per* NOSTRAM *Confessionem Argentinensem intelligebat, quam Cæsari exhibuerant Anno 30. Augustæ, quòd in Examine Canonico municipali, & in aliquot Senatûs consultis sic quoque vocaretur; Itemque in quodam Responso Senatus Ecclesiastici, negotium, Interimisticum spectante, in quo hæc verba inter alia leguntur:* Bey solcher Confeßion hat vns die Keys. Mayestät selbst Anno 1530. mit ihrem Gelehrten/ auff dem Reychstag zu Augspurg bleiben lassen/ die doch VNSERE Confession in so vielen Artickeln angegriffen. Marbachius *autem cum paucis aliquot interpretabantur Confessionem Principum, & juxta hanc Examen faciendum esse contendebant: minimè verò standum Argentinensium Confessioni, quòd ab hac (sic enim illi ajebant) recessérint, cùm illam alteram recepissent. Et in alio Conventu* Melchior Speccerus *palam dixit, Majores potius quadam Incuria & negligentia vocem, Nostram addidisse: quàm voluisse aliquid hic singularis Confessionis significari. Illi contra, cùm illa Principum minimè pugnet cum hac Argentinensium, id quod se demonstraturos pollicebantur, in dogmatibus fidei, non, dicebant, consequi, Argentinenses à sua defecisse, propterea quod alteri subscripserint, quare utranque retinendam esse, & sibi licere breviorem & obscuriorem, per eam quæ fusior est atque clarior interpretari. Quare si quis examinatus respondeat juxta explicationem quæ traditur in Confessione cum sua Apologia Argentinensium, præsertim si addat, se Augustanam quoque Principum orthodoxè intellectam, admittere, eum non esse reiiciendum.*

Examinandi cur Argentinensi Confessioni adstringendi.

Deinde addiderunt, Quòd Argentinensi Confessioni nominatim vellent examinandos adstringere, id se facere multis, iisque gravissimis de causis; inter quas hæc vna quoque fuit; quòd ex Actis liquidò constaret, Legatos Argentinenses, cùm Augustanæ Confessioni Principum Schuinfurti subscripserunt Anno 1532. protestatos fuisse nomine Civitatis, Se ita Confessioni Principum subscribere, ut à sua minimè recedant: atque hanc protestationem ab altera parte, nempe à Legatis Principum concessam fuisse. Cùm itaque Senatus hanc formam Examinis juxta SVAM *Confessionem, Thomanno Consilio & aliis Collegis omnibus, de principio præscripserit; se non posse, nisi cum injuria Senatus, ab illa recedere, quando neque Senatus sine dedecore infamiæ à sua Confessione recedere possit. Protestantur etiam, se sic examinaturos secundum Confessionem urbis, ut nihil contrarium statuere velint vtrique Confessioni, Principum & Vrbis: nihil etiam præscripturi Senatûs voluntati & potestati, &c.*

Deprecabantur verò hoc universi unum, ut ne cogerentur Augustanæ Confessionis interpretationem ab adversariis suis, partim discipulis, partim condiscipulis accipere. Hoc autem petebant, rogabant, orabant, obsecrabant, ut in ea Doctrina manere ipsis liceret, in qua Capito, Zellius, Hedio *mortui sint, & quam* Bucerus *quoque ad Annum 48. usque quo discessit in Angliam, docuerit, illustrarit, defenderit, nec mutarit per reliquum vitæ spatium: & contra, ne paterentur Domini eam Doctrinam, quam Majores ipsorum publico decreto ex ea Vrbe ejectam voluerint, & quæ ejecta fuerit, quando vixerunt* Capito, Zellius, Bucerus, Hedio, *nunc denuò revocari: & concederent, ut illam, quam eodem decreto mandarint in templis doceri, & incorruptam retineri, retinerent & docerent. Ex quibus omnibus intelligitur, quàm vanum, fictum & falsum sit, Argentinenses approbatione Augustanæ Confessionis: à* SVA *in Schuinfurtensi Conventu defecisse, & secundum illam, non hanc, Scholæ & Ecclesiæ Ministros electos, vocatos, examinatos & ordinatos esse.*

Quintò *docet, Argentinenses non ex Augustana immutata, sed ex sua Confessioue omnes religionis controversias decidisse & composuisse.*

5. Argentinenses ex SVA Confessione religionis controversias deciderunt.

Sextò, *multis exemplis & Actis publicis probat* D. Beutherus, *Senatum Argentinensem ab Anno 1531. usque ad Annum 1560. & vltra, hanc Confessionem & Doctrinam nequaquam approbasse, quæ hodie in Vrbe eorum locum habeat & mordicus propugnetur. Inter alia indicat, Politicos & Theologicos Argentinensium Legatos Schvinfurti Anno 32. ad hunc modum protestatos esse:* Die Statt Straßburg Costnitz/ Memmingen und Lindaw/ welche ihre eygene Confession dem Keyser auff dem Reychstag zu Augspurg Anno 1530. vbergeben haben/ wissen von derselben ihrer Confeßion nicht zu weichen. Bucerum *etiam ad* Lycosthenem *de eodem hæc scripsisse:* Schvinfurti nostri ingenuè testati sunt, à sua Confessione se haud quaquam recessuros. Cùm autem ea pars Saxonicæ Confessionis, quæ exponit dogmata, cum sua Confessione reipsa consentiat, se non gravari & hanc cum sua subscribere. *Senatum quoque*

6. Argentinensem Beatum hanc doctrinam nunquam probasse quam hodie probet.

Argenti-

Argentinensem Anno 33. hanc ipsam Confessionem, & à Conventu Theologico celebratam Synodum, ejusque statuta huiusmodi Decreto, approbasse & confirmasse : So viel die Lehr u:d Secten anlanget/ ist beschlossen und decretirt/ daß ein Ehrsamer Rath der Statt Straßburg/ in der Lehr und Confession/ welche er dem Keyser zu Augspurg vbergeben/ und bey den ienigen Artickeln/ die im jüngst-gehaltenen Synodo, vorbracht und verthädiget sindt worden/ beständiglich verharren/ und dieselbige/ als die warhaffte Christliche Lehr/ allhie zu Straßburg dem Volck fürtragen/ und mit allem Ernst verthädigen : und hergegen weder einige andere Lehr oder Sect/ die da erzehlter Lehr zuwider weren/ in ihrer Statt leyden oder dulden wolle. Vnd damit die gesunde Lehr allhie zu Straßburg/ bey iedermann desto besser erhalten/ und fortgepflantzet/ auch alle Irrthumb und verführische Lehr vndertruckt und verhütet werde/ So hat ein Ehrsamer Rath neben andern Vrsachen und hierzu dienlichen Mitteln/ auch dieses erwogen und für gut angesehen/ daß die Elteste der Kirchen/ ein fleissigs auffsehen haben sollen/ damit diese bekandte Lehr/ wie sie in obgedachter Confession/ und den Artickeln deß Synodi gefasset und begriffen ist/ getrewlich allhie gelehret und geprediget würde/ auch daß niemandt in dem geringsten etwas/ so dieser Lehr zuwieder were/ weder heimlich in Winckeln/ noch offentlich auß zustosen/ oder zulästern/ viel weniger andere von derselbigen abzuhalten/ oder abwendig zumachen/ erlaubt oder gestattet soll werden/ &c.

Recitat etiam Beutherus *pag. 274. de Argentinensi Confessione Augustæ anno 30. Cæsari exhibita, testimonium Senatus Argentinensis ex Actis Conventus Ecclesiastici, pag. 52. & 53. in quo inter alia hæc quoque verba leguntur:* So kan und mag darauß anders nicht folgen/ da man nicht offentlich von Gott abfallen/ und sich bey den obersten Ständen der gantzen Christenheit/ Keyser/ König/ Churfürsten/ Graffen und Stätten/ vor denen mit vielfältiger widerholung offtgemelte Straßburgische Confession ist bekandt worden/ der Vnbeständigkeit und Leichtfertigkeit will argwöhnig machen/ &c. *Ex quibus liquidò apparet, figmentum esse Theologorum istorum, Senatum Argentinensem, deserta Schmalchaldia anno 31. sua vetere Confessione, modernam semper approbasse.*

In ipso verò Libro, qui Corpus Doctrinæ modernæ Argentinensis Ecclesiæ complectitur, docet D. Beutherus *primò in genere, deinde in specie, Theologos modernos Argentinenses, sub specie ac titulo puræ & sanæ doctrinæ, jam inde ab initio reformationis usque ad Annum* 1561. *Argentinæ prædicatæ, aliam doctrinam, & Argentinæ ad dictum usque Annum inusitatam, occultare.*

Et Capite 16. *huius indicat, Argentinensis Ecclesiæ Pastores & Ministros Librum Concordiæ non solùm in hac Agenda sua, ceu catholicum & orthodoxum approbasse, sed eidem quoque, contra expressum mandatum ac voluntatem Magistratûs sui subscripsisse : eoque ipso à Confessione Argentinensi, anno* 20. *Augustæ Carolo Imperatori exhibita, palam defecisse, vel ipsius Magistratûs quoque testimonio, quod exstat pag. 52. & 53. Actorum Conventûs Ecclesiastici Argent. & à Beuchero etiam pag. 274. citatur.* **Tractatio Beutheri de Formulâ Concordiæ.**

Hac verò occasione dicto capite breviter, sed solidè de Libro Concordiæ agit. Ac primò *docet, eum continere manifestam depravationem trium approbatorum Symbolorum, quòd duplicem cum Ario fingat Deitatem; naturas in Christo cum Nestorio dividat; easdem cum Eutyche confundat; usitatam, & ab omnibus orthodoxis Ecclesiis de Communicatione Idiomatum doctrinam reprobet; Articulos Fidei corrumpat; docendo, omnia plena esse Christi etiam secundum Humanitatem, in momento Conceptionis Christum in cœlum ascendisse, ac in die Ascensionis post resurrectionem ne latum quidem unguem corpore suo à terra recessisse, sed tantum invisibilem factum esse, & similia multa.* **1. Formulâ Concordiæ depravat tria approbata Symbola.**

Secundò *docet, insertam esse huic Formulæ Concordiæ pro parte Normæ Doctrinæ, non veram Confessionem Augustæ Carolo Imp. exhibitam, neque etiam communi consensu emendatam & à Protestantium Ordinibus approbatam; sed aliam & quidem ab his longè diversam, ac in multis Articulis, ab ipsismet auctoribus Formulæ, studio & dedita opera non solùm depravatam, sed etiam in alienum sensum detortam Confessionem. De quo verba ejus sic habent.* **2. Formulâ Concordiæ continet non veram Augustanam Confessionem.**

Dann wie D. Kemnitius außtrücklich in Corpore Doctrinæ Iulio bezeuget/ so hatten sich die Authores mit einander verglichen/ man soll das Anno 1531. emendirte Exemplar der Augspurgischen Confession sampt der Apologia derselben/ für das rechte authenticum halten/ solches auch in die Formulam Concordiæ setzen und vnderschreiben lassen: und beweiset solches mit den allegatis des Concordi Buchs selbst/ welches sich/ per errorem auff die emendirte/ so dem Concordi Buch hette sollen einverleibet worden seyn/ an zweyen Orten referire: da doch hernach dolosè nicht das emendirte/ sondern ein solch Exemplar hinein gesetzt/ welches ab Anno 1531. bey Lebzeyten Lutheri und Philippi in der Kirchen gebrauch nicht gewesen sey. Wie eben solches auch die Holsteinische Theologi Anno 1582. 11. Martii in ihrer Schrifft/ so Paul von Eytzen gestelt/ mit anzeigung und erweisung/ in

wie vielen Artickeln die rechte Außpurgische Confession / im Concordi Buch verfälschet sey / auß führlich erwiesen haben.

Weil nun die *Authores* deß Conc. Buchs von den Braunschweigischen Theol. Anno 1583. 14. Jan. solcher ihren eygenen vielfältigen Corruptelen / der vngleichen Exemplaren deß Concordi Buchs uberwiesen worden: erboten sie sich / demnach sie auß vberzeugetem Gewissen nicht leugnen köndten / daß die Dreßnische Exemplar falsch weren / so hetten sie derselben viere bey der Handt / die wolten sie zu corrigiren sich nicht wägern / und hernach bey Pfaltz / Sachsen / Brandenburg und Braunschweig / an jedem Orth eines hinderlegen / damit man eygentlich wisse / welches das authenticum seyn solte: Oder viel mehr / auff daß ihre vnerbahre und betriegliche Stück nicht offentlich an Tag kämen: dessen aber die Braunschweigische Theologi / wol vernünfftig / Bedenckens getragen / und solches eynzuwilligen / auß Vrsachen / daß es gar nicht rathsam were / die corrigirte Exemplaria allein hinder Fürstliche Clausuren zulegen / und mitler weile die incorrecta in der Kirchen gebrauchen zulassen / gar nicht zufrieden gewesen.

3. *Concordia Vuiteberg anni 36. depravata est in Formula Concordiæ.*

Tertiò *docet, non de verbo ad verbum insertos esse huic Formulæ, Concordiæ Vuitebergensis articulos, sed mala fide & mutilatos: inprimis verò in Articulo de indignorum sumtione, verba hæc,* viva fide, *omissa esse.*

4. *Hæreses veteres in F. C. confirmantur.*

Quartò, *quòd falsò glorientur, declarationem controversorum articulorum ex tribus Symbolis & Augustana Confessione in hac Formula institutam esse. Nam non modo veteres errores & hæreses in ea non refutari, sed novas insuper defendi, & omissis nominib. authorum, tanquam Præceptorum suorum, tacitè confirmari.*

5. *Formula Concordiæ non potest esse norma controversiarum.*

Quintò *docet, hanc Formulam Concordiæ non posse esse, ut authores ejus persuadere hominibus conentur, Normam Doctrinæ, quum Normæ Fidei, non modò non analoga, sed prorsus contraria, & vel ipsis Protestantium Principibus atque Theologis testibus, solum verbum Dei Norma normarum, & Iudex controversiarum sit.*

6. *Diversitas exemplarium Formulæ Concordiæ.* Pag. 425

Sextò, *mentionem etiam facit diversitatis Exemplarium huius Formulæ: quaque hinc inde ad subscribendum missa sint, diversa fuisse ab his quæ excusa typis sint, & hæc ipsa quoque diversa exstitisse docet. Verba eius hæc sunt:* Es klagen nicht allein die Nürnberger darüber / was in der ersten Formula Concordiæ recht gewesen / in der andern widerumb verderbt worden sey: Sonder auch D. Daniel Hofmann in specie bezeuget / daß nicht einerley / sonder vielerley Concordi Bücher / deren ein jedes / anders / als das ander befunden worden: und beweist solches hiermit / daß sein Original / welches er Anno 1577. vnderschrieben habe / gar viel anders geschaffen gewesen / dann die zu Dreßden erstlich getruckte Exemplaria, welche aber auch nicht alle einander gleich seyn / ob sie wol an einem Orth getruckt worden. So concordirt auch das Dreßnisch nicht mit dem Leipzigischen. Auß welchen Vrsachen dann Pfaltz und Würtenberg wider solche vngleiche getruckte Exemplaria, und den ohn ihr vorwissen oder Bewilligung angehengten Appendicem protestirt: Derhalben zu Heydelberg und Tübingen abermal andere Exemplaria von newem trucken lassen / das schon mehr als viererley vngleiche getruckte Exemplaria vnder die Leut kommen waren.

7. *In F. C. depravatus est ac mutatus titulus Præfatio & totus Liber.*

Septimò, *meminit & mutationum variarum, & fraudulentarum depravationum Tituli, Præfationis, atque etiam Libri totius, nec non processûs illegitimi, in collectione, emendicatione & extorsione suffragiorum & subscriptionum ab authoribus Libri ad confirmanda nova sua paradoxa, brachio & authoritate seculari, vsurpati. Sic enim inquit:* Es ist auch wol zumercken / daß weder der Titel (als der allein von den Augspurgischen Confessions Verwandten zuhandlen verheist / und darnach Articulo 12. und sonst anderßwo von allerley Secten tractiren will) die Præfation (von dem Fundament der wahren Gegenwart deß Leibs Christi im Abentmal mit den andern widerwertigen Fundamenten deß Buchs) noch auch das Buch mit sich selbst vbereyn kompt.

Veritas odium parit.

Editione verò huius libri Theologi Argentinenses adeò ira accensi sunt, ut in optimos quosque cives suos in Cancellariæ Rectores & Ministros atrocissimè inquisiverint, & in innocentes qui suspicionem eorum effugere non potuerunt gravissimè sævierint. Pœna insuper capitali omnibus suis civibus, ne quisquam librum illum vel legat, vel apud se retineat, Senatus interdixit: Et quod amplius est, ipse Pappus, præcipuus Argentinensis Ecclesiæ Pastor, ostiatim domos sibi suspectas & invisas adiit, lustravit & perquisivit, si forte librum hunc apud aliquem reperire posset.

Odium Theologorũ Argentinensiũ erga Beutherum ob recusatã Formulæ Cõcordiæ subscriptionem.

Hunc Michaelem Philippum Beutherum *cùm ante paucos abhinc annos amplissimus Argentinensis Reipublicæ Senatus, tanquam sympatriotam suum, in Vrbem recepisset, eique locum honestissimum in Ecclesia & Academia patefecisset, Theologi inprimis verò* Iohannes Pappus, *ipsum neq; in conventum Theologicum neque Professorum numerum admittere voluerunt, priusquam Concordiæ Formulam subscriptione sua approbasset: obiectis ipsi duabus, à Vuirtenbergensibus conceptis, quæstionibus: quarum prima fuit,* An Thesis & Antithesis in libro Concordiæ comprehensa, Augustanæ Confessioni conformis? *Altera,* Num secundum normam illius doctrinæ hacte-

hactenus Ecclesiæ & Scholæ Argentinensis Theologi publicè docuissent?

Causæ ob quas Beutherus libro Concordiæ subscribere noluit.

Respondit ore & scripto prolixè, addiditque simul causas coram Scholarchis, Iohanne Philippo à Kertenhem *Prætore*, Abrahamo Heldia *Consule*, & Iosia Rihelio, *Tredecem viro, ob quas Libro Concordiæ nec velit, nec possit subscribere. Nimirum*, 1. *Quia multorum Magistratuum, Principum, Civitatum ac Ordinum Imperii Romani authoritatibus nondum receptus sit, nec approbatus liber iste, ad quos non minus quàm Vuirtenbergenses pertineat, qui tamen Augustanæ Confessioni etiam non minus quàm Vuirtenbergenses addicti sint.* 2. *Quia in illis ipsis regionibus, ubi illa Formula Concordiæ Bergensis primùm nata & publicata sit, à pluribus non amplius probetur, modò consensus Augustanæ Confessionis retineatur.* 3. *Quia multa ab Augustana Confessionis sociis contra eandem sint scripta: ut testetur Censura Theologorum Mechelburgensium typis excusa, & Neomarchianorum Brandenburgensium, scripta item Anhaltinorum, Heßhusii & aliorum.* 4. *Quia à Magistratu suo, cujus sit subditus, nondum subscriptus sit liber iste, etiamsi doctrinam conformem ei retineat.* 5. *Quòd Ecclesia & Academia Argentinensis, eidem nondum planè subscripserit, cùm tamen hoc vehementer ab eis postulatum esset, antequam publicè ederetur, ut pateret ex actis Conventûs Theologici.* 6. *Quòd ipse, & Theologi Argentinenses consentiant in omnibus Fidei Articulis: subscriptionem autem Libri Concordiæ non esse Articulum Fidei, se verò Articulis Fidei in Augustana Confessione explicatis subscribere paratum esse.* 7. *Quia, testibus multis primariis Theologis, multorum dissidiorum inter Augustanæ Confessionis socios, causa sit Concordiæ liber.* 8. *Quòd valde offenderetur ipse dissensionibus auctorum illius Libri.* 9. *Quòd judicia præcipuorum Theologorum & Ecclesiarum Saxonicarum ipsum deterreant, quæ de illo Libro ex ore ipsorum, in omnibus Saxoniæ Academiis pronunciari audiverit.* 10. *Quia Confessionem fidei ejus Theologi Argentinenses absolutè probaverint, in qua tamen nullam Libri Concordiæ mentionem fecerit.* 31. *Quia juramentum Rostochii præstiterit in Doctrinam in Augustana Confessione comprehensam, non in Formulam Concordiæ, ut gemino suo testimonio Academiæ publico pro consecuto Licentiæ Gradu ibidem ipsi dato, demonstrare possit.* 12. *Quia declaratio Augustanæ Confessionis, quæ à Senatu Argentinensi confirmata sit, & actis Ministerii Argentinensis inserta, hoc minimè pateretur, aliàs omnes superiores declarationes ejusdem hucusque falsas & imperfectas fore.* 13. *Quia à Consule sibi expressè injunctum & mandatum sit, ne sine præcognitione universi Magistratûs Libro Concordiæ subscriberet: quod etiam nobilis Prætor* Kettenhemius *confirmaverit, cum diceret*; Non immeritò Beutherum subscriptionem Libri recusâsse, ut qui à Magistratu urbis gravissimis de causis nondum receptus fuerit. 14. *Præsertim verò, cùm ab universo Senatu unanimi consensu, ipse electus & receptus, certumque officium sibi demandatum sit, sine cujus consensu & voluntate, Librum illum; quem aliis subscribendum superioribus annis vetuerit, sibi subscribere integrum non sit. Sed vicit invidia, malitia & furor Theologorum, qui paulò post etiam, novam tragœdiam contra* Beutherum *excitârunt, in qua quinque diversis Actibus septem personati pastores, quorum Coryphæus* Pappus *fuit, ipsum adorti sunt, in quibus multa & varia inter ipsos agitata fuerunt. Tandem in ipsum conclamatum, & unà cum matre vidua, ac duobus fratribus orphanis in exilium eiectus est, donec Pater cœlestis ipsis in Ducatu Bipontino locum & sedem commodam præparavit, in quâ honestè liberalitate & clementia Principis* Iohannis Bipontini *& F. hucusque sustentati sunt.*

Sævitia erga recusantes subscriptionem F. Concordiæ.

CAPVT LVI.

De Quatuor Motivis, ob quas Illustrissimus Princeps Ernestus Fridericus Marchio Badensis Formulæ Concordiæ subscribere recusavit.

ANno Christi 1599. *Illustrißimus Princeps* Ernestus Fridericus *Marchio Badensis in lucem edidit*, Declarationem causarum gravissimarum, quibus Celsitudo ejus mota sit, quòd Formulæ Concordiæ hactenus non subscripserit, nec etiam in posterum ei subscribere velit.

1. Non genuina Confessio Aug. inserta Formulæ Concordiæ.

PRIMA *causa est, quòd Augustana Confessio, Formulæ Concordiæ inserta, non solùm discrepet ab Originali, quòd Electores, Principes & Civitates suis manibus subscripserunt & obsignârunt, ac in Marchionis Cancellaria adhuc hodiè asservatur, sed etiam depravata sit non tantum in syllabis & dictionibus* (ut Hunius *& Vuirtenbergenses hominibus persuadere conantur) sed in multis lineis quoque paragraphis, quin etiam integris paginis, idque in* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 12. 13. 15. 16. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. *&* 28. *articulis: Sic, ut ex* 28. *articulis primæ Augustanæ Confessionis, sex tantum, nempe* 7. 9. 10. 11. 14. *&* 19. *ab Ubiquistis non depravati sint. Quod Princeps ex diligenti collatione exemplarium Lectori ad oculum monstrat, ut inde intelligat, Augustanam Confessionem, Libro Concordiæ insertam, non Originale esse, ut in Præfatione gloriantur*

& jactitant, quod Carolo V. anno 30. exhibitum sit, & à quo nec in phrasibus, nec in rebus deflectere velint.

2. Major Catechismus Lutheri in F.C. depravatus est. SECVNDA, *quòd major Catechismus Lutheri in Libro Concordiæ, non ut in tomis Operum ejus, sed truncatus & depravatus exstet.*

3. In F.C. de persona Christi multa erronea continentur. TERTIA, *quòd in hac Formula Concordiæ de Persona Christi & Cæna Domini multa falsa, absurda, erronea, & cum verbo Dei manifestè pugnantia doceantur. Nam quod ad Articulum de Persona Christi attinet, 1. Iuxta Formulam hanc, Filius Dei non subsistens Persona fuit, sed assumta Humanitas hanc Personam demùm integram seu perfectam, & verè subsistentem fecit: pag. 306.*

2. Docetur in ea, pag. 245. 246. 314. 315. Divinitatem humanitati omnipotentiam, omniscientiam & omnipræsentiam realiter communicâsse: quo ipso exæquatio duarum naturarum, & Schwenckfeldii deificatio Humanæ Naturæ approbatur & canonizatur.

3. Approbatur in Formula Concordiæ Lutheri doctrina de tribus essendi modis, quos omnes vni Corpori Christi simul ac semel attribuit, quum tamen Scholastici, quos Lutherus sequutus esse videri voluit, tribus diversissimis rebus eos accommodent. Secundum primum Circumscriptivum modum, *inquit Lutherus*, Corpus Christi non est in Deo, nec apud Patrem, neque etiam in Cœlo. *Contra verò Augustinus, quo, ut Lutherus ipse testatur Tomo 2. Vuiteb. pag. 129. Ecclesia Christi præstantiorem & magis orthodoxum Doctorem post Apostolos non habuit, sic inquit Epistola 57. ad Dardanum:* Noli itaque dubitare, ibi nunc esse hominem Christum Iesum, vnde venturus est: memoriterque recole, & fideliter tene Christianam confessionem: quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in Cœlum, sedet ad dextram Patris, nec aliunde quàm inde venturus est ad vivos mortuosque judicandos. Et sic venturus est angelica illa voce testante, quemadmodum ire visus est in Cœlum, id est, in eadem forma atque substantia, cui profectò immortalitatem dedit, Naturam non abstulit: secundum hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cavendum est enim, ne ita divinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens ut id, quod in Deo est, sit vbique ut Deus. *Item:* Una enim persona Deus & Homo est, & utrinque est vnus Christus Iesus, ubique per id, quod Deus est, in Cœlo autem per id, quod Homo. *Item:* Christum autem Dominum nostrum vnigenitum, Dei filium, æqualem Patri, eundemque hominis filium, quo maior est pater, & ubique totum præsentem esse non dubites, tanquam Deum, & in eodem templo Dei esse tanquam inhabitantem Deum & in loco aliquo Cœli, propter veri corporis modum. *Et in Epist. 146.* Ego domini corpus ita in cœlo esse credo, ut erat in terra, quando ascendit in cœlum.

Secundum definitivum seu incomprehensibilem & spiritualem modum, *inquit Lutherus*, & approbat Formula Concordiæ, locum non occupat Corpus Christi, sed per omnes creaturas penetrat, quocunque volet, sicut visus per aërem, lucem aut aquam penetrat, & locum non occupat: aut quemadmodum sonus per aërem, aquam vel parietem pervadit, nec etiam loci aliquod occupat spacium. *Item*, Sicut lumen & calor per aërem, aquam, vitrum, crystallum & similia penetrat, nec locum aliquem occupat, *&c.* Hoc modo vsus fuit, cùm per clausas januas ingrederetur. *Item*, In pane & vino Eucharistiæ, & quòd ex Maria virgine natus sit. *Hæc, inquit, Marchio Badensis, Lutherus quidem confidenter scribit, nullo autem sacræ Scripturæ loco probat, sed tantum crassis similitudinibus illustrare conatur. Imò Lutherus hoc loco, ad quem Formula Concordiæ provocat, ineptioribus & crassioribus similitudinibus utitur,* als wie die Engel / Polldergeyster / und Teuffel durch Mauwren fahren: Item / wie die Teuffel in einer Statt / Büchsen / Nußschalen: Item / wie die sechs tausent Teuffel in einem Menschen / Solcher gestalt sey Christus durch das Grab gefahren / und verschlossne Thür gangen / Item / im Brot und Wein im Abendtmahl / Item / von seiner Mutter geboren. *Hæc verò in tota Scriptura & puriore antiquitate non inveniuntur. Sed Hieronymus dicit contra Iohannem Hierosolimitanum.* Corpus Christi conferre cũ sono, splendore Solis, &c. Martioniticum esse. *De clausis januis quidam ex Patrib. dixit,* mirum non esse, si Creatura creatori cesserit. *Et Iustinus Martyr quæst. 117.* Quomodo, *inquit*, Corpus Christi solidum clausis januis ingressum? Sicut ambulavit in mari, hoc est, non conversione Corporis in Spiritum, ingressus est ad eos, sed corpore solido, divina ipsius virtute efficiente. *Multo minus hujusmodi crassis & ineptis similitudinibus præsentiam Corporis Ch. in Cæna Patres asseruerunt.*

Quantò magis, *ait Lutherus, & canonizatur in Formula Concordiæ*, secundum tertium, hoc est, divinum & cœlestem modum & sublimem, mirabiliter in omnibus creaturis erit Corpus Christi, ut ipsum non mensurent, neque comprehendant; Si juxta secundum modum esse potest in creaturis, & apud creaturas, ut ipsum tamen non sentiant, mensurent, neque compræhendant. *Hæc*

verò

vero argumentario, inquit Marchio, valeret utcunque, si secundus modus ex verbo Dei comprobatus esset. His addit Formula Concordiæ ex Luthero, Hunc essendi modum tertium Corporis Christi, quo una cum Deo persona est, omninò tam longè atque procul extra omnes creaturas ponere oportet, quàm ipse Deus extra eas est:& rursus tam altè & propè in omnes creaturas ponere, quàm Deus in ipsis est: Est enim indivisa Persona cum Deo, & ubi Deus est, ibi ipsum quoque esse oportet, aut nostra fides falsa est. *Ex his apparet, Vbique præsentiam corporis Christi secundum hunc tertium ejus modum essendi, ex Vnione personali à Luthero & Formula Concordiæ extortam esse.*

Vbiquitatem ex persona i unione probari non posse. 1. *Contra verò Marchio quinque immotis argumentis probat, Vbiquitatis portentum ex Vnione Personali nullo modo probari posse.* Primum *hoc est: Verbum aut caro localis, palpabilis & circumscripta: aut caro illocalis, impalpabilis, & incircumscripta factum est. Nam inter carnem localem & illocalem media caro non est. Dictum autem est ad Heb. 2. cap. Semen Abrahæ (quod scilicet locale, palpabile, & circumscriptum est) assumpsit, unde debuit per omnia, quoad essentiam localis & circumscriptæ animæ & carnis, fratribus similis esse (excepta propriâ Personâ & peccato, est enim Trinitas, non Quaternitas in verbo Dei patefacta) Ergo si Verbum carnem localem, palpabilem & circumscriptã assumpsit, propter Vnionem autem aliam carnem produxit, absque essentia, abominanda & horrenda implicatur contradictio, videlicet assumptam carnem uno & eodem respectu in Verbo (nam extra Verbum non subsistit) esse localem & illocalem, palpabilem & impalpabilem, circumscriptam & incircumscriptam: & per consequens carnem in Verbo localem, palpabilem & circumscriptam, esse nobis coessentialem, & carnem in Verbo absque essentia locali, palpabili & circumscripta, esse Martionticum inane spectrum & nequaquam essentiali Humanæ carni simile.*

2. Secundum *est: Humana Natura Verbo unita, aut propter unionem Personalem creator facta, aut creatura permansit. Inter creatorem enim & creaturam in æternum medium monstrare nequeunt. Atqui nemo asserere audet, Humanam Naturam esse mutatam in creatorem: Sic enim duo essent Dii, alter creatus, alter increatus, quòd expresse pugnat cum Sacra Scriptura. Deut. 6. cap.* Audi Israël, Dominus Deus noster Deus unus est. *Ergo coguntur fateri, Humanam Naturam in ipsa Personali unione creaturam permansisse, & per consequens localem & circumscriptam. Si dixerint, Humanam Naturam in Verbo consideratam, secundum respectum supernaturalem esse ubique, sequitur, Humanam Naturam secundum respectum supernaturalem esse mutatam in creatorem. Nam ubique esse, Deum seu creatorem esse, unum & idem est. Iehovæ enim simplicissima essentia in nullas disparatas partes secatur, licet in essentia sint tres realissimè distinctæ personæ.*

3. Tertium *est: Solum creatorem esse illocalem & incircumscriptum, & omnem creaturam esse localem & circumscriptam constat. Nam creator ubique præsens & infinitus. Ergo neque localis neque circumscriptus esse potest. At omnis creatura est finita, hoc est, finem seu terminum habet, & ubi finis seu terminus est, ibi locus seu spatium finitam creaturam ambit. Ergo omnis creatura est localis & circumscripta. Exempli gratia: Angelus substantiâ spiritualis, Cornelio Actor. 10. astans, habet finitam Naturam, quia Angeli substantia non simul erat apud Petrum in Ioppe, nec omnibus in locis simul. Vbi igitur Angelicæ substantiæ finis fuit, ibi locus seu spatium Angelum ambit, & per consequens Angelus fuit localis & circumscriptus.*

4. Quartum *est: Humana Natura in persona Verbi subsistens, aut habet localem, palpabilem & circumscriptam essentiam, aut non habet. Si Humana natura in persona Verbi, est absque essentia locali, palpabili & circumscripta: Sequitur unam duntaxat esse Naturam in Persona Verbi, & eam increatam: quod pugnat cum immoto fundamento Sacrarum literarum, ex quibus in Persona Verbi esse Naturam increatam & incircumscriptam, & naturam creatam & circumscriptam manifestissimum est. Sin Humana Natura in Persona Verbi, realiter retinet essentiam localem, palpabilem, circumscriptam, nullo reali modo in persona Verbi Vbiquitatem vel illocalitatem participat. Vbiquitas enim non est in essentia locali & circumscripta, sed in essentia illocali & incircumscripta.*

5. Quintum *est: Vbiquitas humanitatis ad personalem Vnionem est omninò necessaria, vel nullo modo. Si Vbiquitas Humanitatis ad Personalem unionem est omninò necessaria, sequitur, Humanam Naturam localem, palpabilem, & circumscriptam, secundum respectum* supernaturalem, *Filio Dei non esse realiter unitam, & ex unione Personali exclusam: quia publicè scribunt, juxta respectum naturalem humanam naturam finitam manere & finitam quantitatem retinere, juxta cujus conditionem naturalem uno tantum in loco, simul & semel, & non ubique est. Si autem Vbiquitas Humanitatis nullo modo est ad unionem necessaria, tunc etiam respectus supernaturalis Humanæ Naturæ nullo modo est necessarius.*

Objicitur quidem, quemadmodum geminus respectus Deitatis Filii, non efficiat, ut etiam ipsa Deitas gemina sit, sed manere unum idemque Verbum, licet interdum in se etiam, extra unionem personalem consideretur: Responderi

 tamen

tamen sic potest; uterque respectus in Verbo, est in una eademque Verbi natura, quæ consideratur priore respectu, quatenus ab æterno genita est à Patre, & posteriore, quatenus incarnata est. Illocalis autem respectus Humanitatis non est in una eademquè Natura, seu essentia Humanitatis. Quod igitur non est in essentia Humanæ Naturæ, id nullo modo in humanitate esse potest. Atqui illocalis respectus non est in essentia Humanæ Naturæ, aliâs mutata esset in creatorem. Ergo illocalis respectus nullo modo in humanitate esse potest. Si respectus illocalis & localis nullo modo simul esse potest in Verbo: sequitur etiam simili ratione, respectum illocalem & localem nullo modo posse esse simul in Humana Natura. Nam illocalis respectus arguit Naturam infinitam & increatam: localis Naturam & creatam.

Vbiquitas in F. C. contentæ Arianismum confirmat. Adhac docet Marchio Badensis, *hoc dogmate Formulæ Concordiæ Arianismum validè confirmari. Ariani enim blasphemè dicunt, Christum non esse verum & æternum Deum Iehovam. Si verò contra eos cum orthodoxa Ecclesia quis dicat. Christum ideò esse æternum & verum Deum Iehovam, quòd ei in sacra Scriptura Divinæ proprietates attribuantur: Ariani respondent, hoc non necessariò sequi, nam & humanam naturam in Christo habere quoque realiter sibi communicatas proprietates Deitatis, nec tamen esse æternum Deum Iehovam. Si ad hoc illis respondetur, Humanam Naturam in Christo has proprietates habere per realem communicationem in tempore; Verbum verò ab æterno per Naturam habere Divinas proprietates: Ariani dicunt, Verbum non naturâ Deum esse, sed tantum ex officio Divino Deum appellari, sicut etiam magistratui Psal. 82. hoc nomen ex suo officio tribuatur, nec tamen Deum esse. Quod si quis contrà ex divinis essentialibus Dei proprietatibus probare velit, Verbum Naturâ æternum Deum Iehovam esse, has enim proprietates nulli creaturæ, sed tantum Deo competere, Ariani hunc mox suo ipsius gladio jugularent, & dicerent, eum cum suis Vbiquistis tamen docere, Humanam Naturam realiter essentiales Dei proprietates accepisse, videlicet, omnipotentiam, omniscientiam, omnipræsentiam, &c. nec tamen fateri velle, Humanam Naturam verè Deum esse. Sin verò hoc non sequatur, nec illud sequi necesse esse.*

Realis Idiomatum Communicatio & Vbiquitas evertunt præcipuos fidei articulos. *Præterea docet: hanc Doctrinam Formulæ Concordiæ, de reali Communicatione, & quam ex illa exstruunt Vbiquitate, plerosque Articulos fidei Christianæ oppugnare, imò prorsus evertere. In tertio enim articulo confitemur,* Christū è Spiritu sancto conceptum, & ex Maria virgine natum esse. *Hoc est Spiritum sanctum Divina & æterna virtute sua effecisse, ut Maria, illæsa virginitate, fœcunda facta sit & habilis ad concipiendum sine virili semine, ex suo Sanguine: atque hoc modo Filium Dei ex substantia ejus purum quidem, sed tamen verum Corpus in unitatem personæ assumpsisse. In Formula Concordiæ autem docetur,* Christi humanitatem, tam longè, tamque procul extra omnes creaturas poni debere, quàm ipse Deus extra eas est, aut Personam dividi. *Item,* Omnia plena esse Christi, etiam secundum humanitatem ejus. *Et hæc omnia ex Personali unione colliguntur. Personalis autem unio non in statu demùm exaltationis, sed in primo momento conceptionis facta est. Quum itaq; Vnio Personalis fundamentum est, cui innititur portentosum hoc de reali Cõmunicatione & Vbiquitate dogma: sequitur inde necessariò, humanitem Christi non tantum in utero virginis Mariæ, sed etiam in omnium mulierum ac virginum utero fuisse, imò omnia plena Christi, etiam secundum humanitatem, fuisse, ab ipso statim Conceptionis momento.*

Insunt autem huic doctrinæ multa contradictoria, quæ uno & eodem tempore, in uno & eodem subiecto consistere non possunt. Nam locale & illocale esse, sunt contradictoria, quæ in humanitate Ch. tanquam suo subiecto, simul vera esse nequeunt. Hoc ipso etiam vera Ch. nativitas in dubium vocatur. Nam si caro Ch. verè illocalis & ubiq; ab ipsa conceptione fuit, tunc non potuit verè ex utero nasci, sed tantum ostendi, ubi antea non videbatur, & ita nativitas Ch. non fuit vera, ut Manichæi docuerunt. Hac etiam doctrinâ de illocali Humana Christi natura, Vnio personalis multò magis evertitur & enervatur, quàm confirmatur, ut ex hoc Syllogismo patet. *Contradictoria huius doctrinæ.*

Ea natura unita est cum Verbo, quæ, essentiali animæ & corporis proprietate servatâ, concurrit in Personam Verbi. Nam orthodoxi Patres in Synodo Chalced. confessi sunt. haudquaquam differentiam Naturarum propter Vnionem tolli, sed magis utranque naturam in unam personam concurrere, proprietate servatâ.

Atqui illocalis & ubique præsens Humanitas, essentiali animæ & Corporis proprietate servatâ, non concurrit in personam Verbi: quia illocalis & ubique præsens humanitas nullam essentiam localem & circumscriptam habet.

Ergo illocalis & vbique præsens Humanitas non unica est cum Verbo.

Imo hac Doctrina Humanas Christi prorsus tollitur & aboletur.

Nam, quicquid essentiam non habet, id non verè est in rerum Natura. Quicquid enim revera est, essentiam habeat necesse est.

Atqui Christi humanitas ubique præsens & illocalis essentiam non habet. Nam si habet essentiam infinitam, est mutata

in Deum.

in Deum:si habet essentiam finitam,est localis & circumscripta.

Ergo Christi Corpus ubique præsens & illocale,non est verè in rerum Natura.

Ob has causas etiam sequentes Articuli Fidei Christianæ,passus sub PontioPilato,crucifixus mortuus & sepultus est,*incerti sunt.*

Nam quicquid ubique & illocale est, id præhendi,cruci affigi & sepeliri non potest.

Corpus Christi statim in primo momento Conceptionis , secundum Vbiquistas, fuit ubique & illocale.

Ergo Corpus Christi præhendi,cruci affigi & sepeliri non potuit.

Tollit hæc eadem Doctrina de illocalitate & Vbiquitate Corporis Christi veritatem Resurrectionis ejusdem.Nam quomodo potest Ch. verè Corpore suo in supulcro iacere, & postea cum unita sibi anima tertio die verè ex sepulcro resurgere,& tam corpore & animâ ubiq; etiam extra sepulchrum esse,& post resurrectionem invisibiliter in sepulcro manere ? Certè Apostoli & Angeli falsum testimonium dixissent,aiendo, Surrexit, non est hîc:*Marci ultimo.Prorsus etiam evertitur Articulus Fidei*, Ascendit in cœlum. *Nam in Formula Concordiæ docetur,Corpus Ch. à primo momento Conceptionis in Cœlo fuisse ; & duplex hoc modo Ascensio traditur:Vna,quæ in utero materno;altera,quæ in conspectu discipulorum facta sit.Et quia de tempore incerti sunt , cœlum etiam ipsum ubiq; statuunt.Inprimis verò horrendum est,quòd in primo modo essendi negant Corpus Ch.apud Patrem & in Cœlo esse:quum Augustinus apertissimè testetur epistola 57.ad Dardanum*,Hominem Iesum Christum in loco aliquo Cœli esse,propter veri corporis modum.

Similiter etiam in dubium vocatur Articulus Fidei de Sessione ad Dexteram Patris.In Formula Concordiæ , omnia loca Scripturæ de Dextera & Manu Dei , ad confirmandam talem Sessionem ad Dexteram Patris N.N.Iesu Ch., qualem Vbiquistæ fingunt,indifferenter corraduntur. Ea verò ab Augustino Tomo 4.in lib.de Essentia Divinitatis , orthodoxè his verbis distinguuntur: Dextera,*inquit*, Dei Patris,id est, unigenitus

Augustinus de Dextera Dei.

1. Filius eius accipitur:de quo Psalm.118.ex Persona hominis assumti,Dextera,inquit,Domini fecit virtutem.Dextera Domini exaltavit.
2. Aliter autem Dextera Dei gloriam Patris significat,id est , æternam beatitudinem , de qua Psal.110.ex Persona Patris ad Filium: Sede à dextris meis,&c.Dicitur autem & Dex-
3. tera Dei,omnis electa creatura in cœlo & in terra,sicut per sinistram ejus intelligitur reproba creatura , id est, dæmones & omnes impii,qui ad lævam positi : æterna supplicia sustinebunt. Manus Dei Patris Filius accipitur pro eo, quod ipsum facta sunt omnia, sicut est illud in Isaia Propheta : Omnia hæc

Augustinus de Manu Dei.

1.

manus tua fecit, & sancta sunt omnia. Aliter 2.
verò Manus ejus potestas ejus intelligitur,de qua potestate in libro Ieremiæ 18. cap. scriptum est:Sicut lutum in manu figuli , ita vos in manu mea,domus Israel. Manus Domini 3.
flagellum ejus accipitur,de cujus percussione in Sophonia Propheta scriptum est:Et extendam manum. De qua percussione B.Iob ait de semetipso,Manus Domini tetigit me.*Hæc distinctio si conferatur cum Doctrina Formulæ Concordiæ , de Dextera Dei magna discrepantia reperitur.*

Adhæc in dicta Formula duplex Sessio ad dexteram Dei statuitur.Nam fol.217.affimativâ decimâ docetur , Hominis filium ad dexteram omnipotentis Majestatis & potentiæ Dei realiter exaltatum esse,quòd in Deum assumptus sit,quum è Spiritu sancto in utero matris conceptus, & Humana ejus Natura cum Filio altissimi personaliter unita est.*Cùm itaque humanitas Christi in utero materno in ipso conceptione & statu exinanitionis ad Dexteram omnipotentis virtutis Dei exaltata sit:nos autem in Symbolo nostro confiteamur , hanc exaltationem ad dexteram Dei in visibili demùm ejus Ascensione factam esse : Sequitur duplicem Ascensionem statui,ideoque articulum quoque hunc prorsus everti. Et quidem eò magis , quòd eodem fol.in Formula Concordiæ docetur* , Christum formam servi deposuisse. *Quemadmodum autem per formam Dei, Divinitas , ita per formam servi,humanitas intelligenda est,sicut etiam* Augustinus *in Evang.Iohan.tract.3 .cap.7. intellexit ; &* Vigilius *lib.* 1. *contra Eutychen. Hæc autem depositio pugnat cum dicto* Damasceni: Quod semel assumpsit , nunquam deposuit: *& cum Theodoreto Dial.2.* Priorem retinet formam , speciem , circumscriptionem,essentiam, etiamsi per resurrectionem immortale factum est , & ad Dexteram Dei collocatum.

Postremò, quod ad Articulum de reditu Christi ad novissimum iudicium attinet , si Christus & Christi Corpus secundum primum essendi modum, non est in Deo; neque apud Patrem , neque in Cœlo , ut in Formula Concordiæ docetur : secundum alterum & tertium verò modum ubique est;*unde ipsum expectabimus? aut unde venturus est ad iudicium? Cùm tamen* Augustinus *apertissimè dicat:* Nec aliunde quàm inde (*à Dextera Dei*) venturus est, Angelicâ illâ voce testante. *Atque hæc de doctrina Formulæ Concordiæ de Persona Christi, ob quam optimus Princeps ei subscribere noluit.*

Form. Concordia multa erronea habet ueCœna D.

Quod verò ad Articulum de Cœna Domini attinet , docet Marchio Badensis , 1. *apud Evangelistas & Apostolum Paulum , unicum tantum fundamentum exstare præsentiæ Christi in Cœ-*

in Cœna: in Formula verò Concordiæ quatuor diversa & sibi invicem contraria inveniri pag. 243.302.314.

Fundamenta 4. sibi contraria præsentiæ ponit Formula.

Primum *eorum fundamentum præsentiæ veri & realis Corporis Christi in pane & vino*, est Vnio personalis. *Quum enim Christus sit verus, naturalis & perfectus Deus & Homo, in inseparabili Personæ unitate: necessariò sequi, Corpus etiam Christi verum realiter & corporali præsentiâ in pane Cœnæ esse; sicut etiam in omnibus aliis creaturis. Hæc enim est illorum Maxima, & Ratio Consequentiæ huius*, Quòd nullibi sit, vel esse possit Divinitas, ubi non etiam simul realiter adsit, sive coexistat assumpta Humanitas. *Alioquin si ullus locus dari & ostendi posset, ubi esset Divinitas Christi, & non simul etiam coexistens adesset Humanitas, iam dissoluta foret Personæ veritas. Non posse autem verè ex unione personali ad Vbiquitatem argumentari, suprà demonstratum est.*

Secundum *fundamentum est* Dextera Dei. *Si enim hæc verba*, Hoc est corpus meum, *à Christo non pronuntiata essent, probant tamen, inquit Lutherus, hæc verba*, Christus sedet ad Dexteram Dei, *quòd corpus eius sit in pane, sicut in reliquis omnibus creaturis. Hoc autem fundamentum, præsentiam veri Corporis in Cœna, potius tollit, quàm statuit.*

Nam Dextera Dei est extra omnem loci & temporis conditionem.

Caro Christi est collocata ad Dexteram Dei.

Ergo, Caro Christi est extra omnem loci & temporis conditionem.

Et quamvis peccetur in hoc Syllogismo, quantum ad materiam & formam attinet, doctrina tamen est hujus secundi fundamenti.

Quicquid autem est extra omnem temporis & loci conditionem, ubique & æternum est.

Caro Christi est extra omnem temporis & loci conditionem.

Ergo, Caro Christi est ubique & æterna: Et per consequens non etiam verum Corpus.

Nam perfectus homo constat essentiali animâ rationali, & essentiali carne Humanâ in tempore creatâ.

Atqui Humana Natura ubique præsens ac æterna, non constat essentiali animâ rationali, neque essentiali Humanâ carne, in tempore creatâ.

Ergo Humana Natura ubique præsens & æterna non est perfectus homo.

Tertium *Concordistarum fundamentum est*, Quòd Verbum Dei verum sit. *Nemo verò ex nostris hoc unquam negavit: sed tantum de vero & genuino sensu verborum Christi controvertitur: & an hæc tantum verba*, Hoc est corpus meum, *vel cohærentia totius textûs, ad veritatis cognitionem expendenda sit.*

Quartum *fundamentum præsentiæ veri Corporis Christi in Cœna*, tres sunt modi essendi, *quos uni Corpori adscribunt, quibus tamẽ præsẽtia hæc magis evertitur, quàm stabilitur. Nam si secundum primum modum Corpus Christi, non est in Deo, nec apud patrem, neque in Cœlo: ergo non est etiam in pane Cœnæ.*

Multò minus secundo modo probari potest, in quo ejusmodi spirituales proprietates Corpori Christi attribuunt, quæ verum Corpus nequaquam admittunt. Verba Institutionis *autem non de tali spirituali, sed de vero sonant Corpore. Nam.*

Quod est pro nobis in mortem traditum, & pro nobis in cruce effusum, illud est in sacramento Cœnæ manducandum & bibendum.

Atqui visibile & tactile tantum Corpus & Sanguis sunt in mortem pro nobis tradita & effusa.

Ergo visibile & tactile tantum Corpus & Sanguis, sunt in Cœna edenda & bibenda.

Ad quid igitur invisibile & intactile Corpus fingitur? Assumptio probatur. Nam.

Si non visibile & tactile Corpus & Sanguis essent pro nobis in mortem tradita & effusa, tunc præhendi, cruci affigi, occidi & sepeliri non potuissent,

Atqui Corpus Christi est præhensum, cruci affixum, occisum & sepultum.

Ergo visibile & tactile tantum Corpus & Sanguis sunt pro nobis in mortem tradita & effusa,

Tertius modus essendi prorsus veritatem Corporis Christi tollit, ut supra ostensum est.

Non ergo Corpus Christi in Cœna corporaliter comedunt. Nam,

Qui tollunt & negant Corpus Christi, ii non possunt illud in pane manducare:

Atqui Formula Concordiæ planè tollit & negat Corpus Christi.

Ergo secundum hanc Formulam non potest Corpus Christi in pane manducari. *Assumtio probatur*

In quo tolluntur omnes proprietates, in eo essentia ipsa tollitur.

Atqui in carne Christi invisibiliter sub pane latente, tolluntur omnes proprietates.

Ergo in carne Christi invisibiliter sub pane latente, essentia ipsa tollitur.

Propositio negari non potest: Nam sublato proprio, tollitur subiectum proprio. Assumptio nulla probatione indiget. Nam ubiq; & invisibile esse, sunt absq; ulla contradictione non proprietates Corporis Christi, ut ex Tertulliani *libro de Trinit. & Ambrosii de Spiritu sancto patet.*

2. Mar-

Formulæ Concordiæ de Cœna D. contraria & secum pugnantia docet.

2. *Marchio Badensis in Articulo de Cœna Domini docet Formulam Concordiæ de Consecratione prorsus contraria & secum pugnantia docere. Folio 301. defendit prolixè ex Lutheri scriptis polemicis,* vi verborum Christi, quæ in prima Cœna loquutus sit, Corpus Christi in pane, & Sanguinem in vino præsentem esse, & distribui. *Contra verò docet etiam,* Corpus Christi etiam ante Consecrationem in pane esse, sicut in omnibus aliis creaturis. Omnia enim plena esse Christi secundum humanitatem quoque. *Item*, Etiamsi verba hæc non recitarentur in celebratione Cœnæ, corpus tamen Christi in Cœna fore, propter Sessionem ad Dexteram Dei.

Formula Concordiæ Transsubstantiationem docet.

3 *Docet Marchio Transsubstantiationem in Formula Concordiæ approbari. Nam primò, fol. 294. asseritur, in Augustana Confessione doceri,* Verum corpus & sanguinem Christi, verè sub speciebus panis & vini, in Cœna esse præsentia, & in ea distribui & sumi. *Quibus verbis Transsubstantiatio Papistica apertissimè asseritur. Eadem etiam approbatur in Lutheri scriptis, quæ in Concordiæ Formula partim citantur, partim canonizantur. Nam Tom. 2. Vuittenb. fol. 223. hæc exstant Lutheri verba.* Sic docent Papistæ, imò non Papistæ, sed tota Christi Ecclesia, & nos cum ipsis, quòd Christi corpus non sit localiter in Sacramento, ut fœnum in sacco, sed definitivè. *Quid autem per definitivum modum Lutherus intelligat, ipse explicat eodem Tomo fol. 159. Approbatur etiam Transsubstantiatio à Luthero 2. Tomo Vuiteb. fol. 185. Tom. 7. Vuiteb. fob. 18. & Tom. 12. fol. 265.*

Verba Institutionis modò retinet Formula modò non.

4 *Docet Marchio Badensis, Concordiæ Formulæ authores scribere fol. 243. Negat 2.* Credimus, docemus & fatemur, quòd verba Christi non aliter, quàm secundum literam, & ut sonant, intelligenda sint. *Contrarium autem eos docere fol. 294. ubi approbant verba Augustanæ Confessionis,* Sub speciebus panis & vini. *Fol. 295. verba Christi,* Hoc est Corpus meum, *interpretantur, per* In & Sub pane: *fol. 297. per* In, Cum & Sub pane.

Antilogiæ Formulæ Concordiæ.

5 *Recitat Marchio, Antilogias aliquas Formulæ Concor. de Persona Christi & Cœna Dom.*

In sequente quarta causa recusatæ subscriptionis respondet etiam Marchio Badensis ad testimonia Patrum, quæ Bergenses in Appendice Formulæ Concordiæ pro Vbiquitate carnis Christi citârunt.

Quarta causa recusatæ subscriptionis. Patrum testimonia ut in Appendice Formulæ citantur.

QVARTA *causa recusatæ subscriptionis, Testimonia Patrum sunt, quæ in* Appendice *Formulæ recitant, ad Vbiquitatem corporis Christi probandam: sed ita recitant, ut vel statum causæ pervertant, vel in alieno sensu citent, vel ex multis paginis unam sententiam consuant, vel dissolutas compilationes instituant, vel quæ distinguenda erant confundant, vel quæ Patres conjungunt, ipsi discerpant, vel præcipuum κρινόμενον, de quo vel controversia propriè est, vel controversiam omnium optimè declarat, omittant, vel suas phantasias intexant & intermisceant, vel denique suis falsis glossis, suppositiis additionibus & fraudulentis corruptionibus adulterent & corrumpant. Illustrissimus igitur Princeps Badensis in hac quarta causa recusatæ subscriptionis,* primò *ponit verba Appendicis Concordiæ:* secundò *ipsissima verba Patrum:* tertiò *ad oculum Lectori demonstrat, hæc, quæ modò diximus, verissima esse. Et quia utile est nosse, quâ fraude Vbiquitarij in citandis Patrum testimoniis etiam in hac controversia, utantur, non gravabor in gratiam Lectoris, Germanicæ præsertim linguæ imperiti, hoc Caput Marchionis breviter percurrere.*

CAPVT I. testimoniorum Patrum.

Distinguunt autem authores Formulæ Concordiæ Patrum testimonia in aliquot Articulos. In Primo citant ea, quibus probare conantur, Patres, quando loquantur de Maiestate (hoc est, Vbiquitate) Ch., quam Humana Natura Ch. per Vnionem Personalem acceperit, verbis Communicationis, Communionis, Participationis, Donationis, Traditionis, Subiectionis, Exaltationis, *&c. usos esse. In hoc genere primò citant Eusebium, qui lib. 4. Demonstrationis Evangelicæ Capit. 13. pagina 435. sic scribat:* Logos ex se ipso quidem communicabat assumpto homini: Divinam enim potentiam subministravit mortali: non autem vicissim ex mortali aliquid in se recipiens. *Verus autem Eusebius sic scribit lib. 4. cap. 13. pag. 103.* Sed illa quidem à se ipso communicans homini, hæc verò à mortali ipse non accipiens, *Item,* Mortali quidem vim divinam suppeditans, à mortali verò ipse non contra in partem, aut communitatem adductus. *Primò diversitatem Lector facilè intelligit. Deinde, hic locus Eusebij ad hoc primum caput non pertinet. Eusebius enim in hoc toto 13. Cap. nihil aliud agit, quàm quòd docet, Divinitatem, propter assumptam humanitatem, licèt in ea pro nobis passus sit, non tamen lædi potuisse, sic, ut Divinitas, sicut humanitas etiam passa sit; idque probat multis exemplis & similitudinibus. Contrà verò docet, Divinitatem potius Humanitati assumtæ divinam virtutem communicasse. Quæ autem illa virtus sit in fine Capitis indicat, nempe,* quum primùm Verbi mortuum Corpus vel parùm divinam virtutem senserit, continuò expergefactum & vivum factum esse, mortem vitæ cessisse, *&c. Ex quibus intelligitur, Eusebium contra infideles proba-*

Appendix Formulæ Concordiæ.

Eusebius verus.

Iudicium Marchionis.

probare voluisse, Filium Dei, illæsâ Divinitate, mortale nostrum Corpus assūpsisse, eiq́; hanc virtutem communicasse, ut potuerit à morte resurgere. Imò in hoc Capite Vbiquitatem Eusebius refutat. Dicit enim, Etsi Divinitas humanitatem assumserit, ab ea tamen non impeditam fuisse, quo minus ubique esse potuerit.

Appendix. Eusebius.

Ibidem cap. 14. λόγος assumtum illum hominem dignum reddidit communione in Deitate, vitâ æternâ & beatitudine. *Verus autem Eusebius sic scribit:* Hunc ipsum interim ad illius vitæ æternæ, quam penes se habet, atque ad dignitatis in Divinitate, ac beatitudine communitatem assumens. *Locus hic loquitur de Personali unione utriusque Naturæ in Christo, & dicit, Humanam Naturam æternam vitam & summam beatitudinem in unione Personali accepisse: & quòd humanitas digna facta sit Deitatis. Hæc verò communio Deitatis nihil aliud est, quàm quâ humanitas in unitatem Personæ à Deitate assumpta est. Alioquin, si hoc ita intelligendum esset, ut authores Formulæ volunt, necessariò sequeretur, Divinitatem suis proprietatibus spoliari, & humanitatem in Divinitatem converti. Hanc autem sententiam Eusebij non esse, verba ejus, quæ in fine huius cap. extant, satis declarant, ubi dicitur*, hanc gloriam, quam Christum secundum humanitatem acceperit, signum esse nostræ futuræ gloriæ & immortalitatis, quam in novissimo die adipiscemur. *Hoc utique non de divinis proprietatibus, sed de iis tantùm intelligi debet, quibus corpora nostra in novissimo die ornabuntur: aliquin & nos omnium Deitatis proprietatum participes & Deo similes fieremus.*

Iudicium Marchionis.

Appendix.

Athanasius *in Epistola ad Epictetum:* Non enim, *inquit*, Verbum caro factum est, ut Deitati aliqua accessio fieret, neque ut Verbum in meliorem statum reduceretur: Magis verò ipsi Humanæ Naturæ accessio magna facta est, ex communione & unione Verbi ad Humanam Naturam.

Athanasius verus.

Athanasius ad Epictetum, Cur igitur existimant, Corpus per Verbum liberatum & vivificatum, Verbo ad Deitatem incrementum aliquod addere? Cùm potius homini ingens auctarium ex Verbi cum ipso communione & coadunatione accesserit: siquidem ex mortali factum est immortale: & cùm animale esset spirituale redditum est: & cum è terra prosatum esset, cœlorum portas transcendit.

Iudicium Marchionis.

Humanæ Naturæ Christi propter unionem personalem cum Verbo, magnam accessionem factam, vel eam in meliorem statum reductam, nemo negaverit: Divinas autem proprietates in humanitatem infusas vel transfusas, ut Corcordistæ volunt, hoc nemo ipsis concesserit, neque etiam ex verbis Athanasii probari poterit. Nam se ipsum in his verbis disertè declarat, videlicet, quid per meliorem statum intelligi velit, in quem humanitas Christi adducta sit: nempe, quòd Humana Natura iam immortalis, spiritualis & in cœlo sit, quum antea, dum in terris adhuc ageret, mortalis fuerit.

Appendix.

Epiphanius contra Ariomanitas, Caro, *inquit*, quæ ex Maria & ex nostro genere erat, transformabatur in gloriam (*in transfiguratione*) insuper acquirens gloriam Deitatis, honorem, perfectionem, & gloriam cœlestem, quam caro ab initio non habebat, sed ibi eam in coanitione scilicet Dei Verbi accepit.

Epiphanius: Explicatio transfigurationis Christi Mat. 17.

Epiphanius contra Arium, pag. 362. Assumto enim Petro & Ioanne, & Iacobo eduxit eos ad montem, & transformatus est, & fulgebat facies eius instar Solis, facies in carne simul existens in Deitate, & vestimenta eius erant alba velut nix, Caro videlicet quæ ex Maria & nostro genere erat, & transformabatur in gloriam, honorem & perfectionem Deitatis acquirens, & gloriam cœlestem, quam non habebat Caro ab initio, verùm hic in cognitione Dei verbi accepit.

Marchionis censura.

Hoc loco Epiphanius contra Arianos divinitatem Christi asserere vult, & probare, quòd ejusdem essentiæ cum Patre sit, hoc quidem Syllogismo:

Qui potestatem habet vivificandi, verus & essentialis Deus est cum Deo Patre.

Christus hanc habet potestatem.

Ergo.

Assumptionem probat Epiphanius; Primò testimoniis sacræ Scripturæ: Secundò, exemplis, & inter alia etiam transfiguratione corporis Christi in monte Thabor. Et dicit, Christum seipsum, quoniam cum Deitate in unam Personam unitus sit, transfiguràsse, & vi personalis huius unionis ipsum hæc dona accepisse, quæ humana ejus natura à se ipsa non habuerit. *Ex quo liquidissimè apparet, hunc locum pseudo maiestati, quâ Humana Natura Divinas proprietates accepisse dicitur, potius adversari, quàm patrocinari. Disertè enim dicitur*, etiamsi facies Christi instar Solis fulserit, & totum corpus transformatum sit, veram tamen faciem & Corpus mansisse. *In novissimo quoque die omnes fideles similes fient clarificato Corpori Ch., nec tamen divinas proprietates accipient, vel ubique erunt. Et in hanc sententiam explicatur à D. Hieronymo in Matthæum hæc transfiguratio Ch., sic enim inquit:* Quod autem dicit: transfiguratus est ante eos; nemo putet, pristinam eum formam & faciem eum perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, vel assumsisse Corpus spirituale vel aereum:

Sed

Sed quomodo transformatus sit, Evangelista demonstrat, dicens: & resplenduit facies sicut Sol. Vbi splendor faciei ostenditur, & candor describitur vestium, non substantia tollitur, sed gloria commutatur. Resplenduit facies ejus sicut Sol. Certè transformatus est Dominus in eam gloriam, quâ venturus est postea in regno suo: Transformatio splendorem addit, faciem non subtraxit, *&c. Ex his apparet, transformationem hanc non fuisse deificationem humanitatis, vel Vbiquitatem: vel infusionem divinarum proprietatum, nam talis transformatio verè fuisset destructio humanitatis, sed commutationem humanitatis in visibilem gloriam corporis sui, in quo nunc vivit in cœlis, & venturus est ad judicium.*

5. Appendix. Explicatio loci Ioh. 6. Marchionis censura. *Cyrillus Libro 5. Dialog. inquit.* Quomodo ergo vivificat caro Christi? Et respondet, Secundùm unionem cum vivente Verbo, quod & suæ naturæ bona proprio corpori communia solet facere.

Locus hic, quem ex Cyrilli *libro 5. Dialog. citat Appendix, ibi non exstat. Sed ubicunque exstet,* Cyrilli *sententia de vivificante carne Christi reperitur Libro ejus 4. in 23. cap. Iohan. ubi sic inquit:* Caro Christi vivificat, ut est videre Ioha. 6. capite vivificat. Quare? Id Christus dicto loco docet, ubi ait, Quia pro mundi vita data sit. *Vnde autem habet caro hæc virtutem hanc, quòd mundo vitam dare potest? Ad hoc respondet* Cyrillus *dicto loco, inquiens:* Quoniam cum vivificante Verbo caro conjuncta est, tota est effecta vivifica: nempe, unione & merito. *Quòd autem divina virtus vel proprietas vivificandi in carnem sit transfusa, pugnat cum scopo* Cyrilli *Dialogo 5. In eo enim ex Deitatis proprietatibus probat, inprimis autem circa medium Dialogi, ex vivificante virtute, quòd Filius cum Patre essentialis sit Deus: Quod argumentum transfusionem divinarum proprietatum in carnem funditùs evertit. Ad hæc* Cyrillus *sequente 6. Dialogo dicit, etiamsi vivificatio, seu vivificandi potentia, de carne quoque intelligi possit, suprà dicto modo, propriè tamen nullam rem vel creaturam vivificare posse, nisi solam Divinitatis naturam.*

6. Appendix ex Theodoreto. Theodoretus *Ephes. 1. Tom. 2. pag. 114.* Quòd verò assumpta ex nobis Natura ejusdem honoris cum eo, qui assumpsit, sit particeps, ut nulla videatur adorationis differentia, sed per Naturam, quæ cernitur, adoretur quæ non cernitur Divinitas: Hoc verò miraculum omne superat.

Marchionis censura. *Totus Christus, Deus & homo, in unitate Personæ adorari debet. Causa verò adorationis hujus propriè est sola Divinitas. Tantùm abest autem, ut* Theodoretus *Vbiquistarum errorem de transfusione divinarum proprietatum in carnem approbet, ut nullus ferè ex choro veterum Patrum eum validius oppugnarit, ut ex tribus ejus Dialogis apparet.*

Appendix. Damascenus *lib. 3. Orthodoxæ fidei cap. 7. & 15. pag. 194.* Divina Natura proprias suas excellentias seu glorificationes carni communicat seu impertit: Ipsa verò in se passionum carnis manet expers.

Damascenus. Damascenus *lib. 3. cap. 7. in fine.* Divinitas quidem proprias glorificationes carni tradit: Ipsa verò manet impassibilis & immunis affectionum carnis. Nam si Sol nobis proprias actiones tradens nostrarum manet expers: quanto magis Solis conditor & Dominus.

Idem Cap. 15. pag. 117. Igitur proprias glorificationes Divinitas corpori transfundebat, ac ipsa permanebat passionum carnis immunis. Non enim quemadmodum per carnem Divinitas Verbi operabatur: hunc etiam in modum per Divinitatem ejus caro patiebatur. Nam caro Divinitatis organum erat.

Marchionis censura. *Primò* Damascenus *Cap. 7. nihil aliud tractat, quàm quòd probat, in Mediatore Christo Divinitatem & Humanitatem unam Personam efficere: & in fine ejusdem Capit. inquit, licet divinitas Christi suæ perfectionis participem fecerit humanitatem, in eo, quod templum & habitatio divinitatis, in personali unione, facta sit, miraculorum etiam quæ Divinitas in illa & per illam operata sit, coadjutrix, & coadunitum instrumentum fuerit, non tamen obnoxiam factam ejus passionibus humanitatis: quod Solis exemplo illustrat. Sol subjectis corporibus suam impertit claritatem, vivificamque virtutem: non tamen corporum à se illustratorum sordes, colluviem aut putredinem suscipit. Contra Vbiquisticam autem transfusionem divinarum proprietatum in carnem fortissimè facit, quod* Damascenus *paulò ante hæc verba dicit,* Christus totus est Deus perfectus, sed non totum Deus. *Si verò Humanitas realiter haberet divinas proprietates, etiam in unione, Deus certè esset, quod etiam nonnulli ex iis defenderunt, & execrantur hanc* Damasceni & Lombardi *distinctionem quidam illorum etiamnum hodiè.*

Similiter Damascenus *Capit. 15. ubi agit de duabus Christi distinctis & diversis actionibus, divinis videlicet & Humanis, inquit,* licèt unaquæque Natura suam peculiarem & propriam actionem habeat, unamquamque tamen cum altera communiter operari, quòd sint personaliter unitæ. *Exempli gratiâ: Christus (sub qua voce tota Persona intelligitur) vivificat Lazarum juxta Divinitatem, & lachrymatur secundum humanitatem.* Attamen, *ait Damascenus,* utrunque communiter utrique convenit naturæ, ob identitatem hypostaseos, *Paulò pòst verò addit hæc verba:* Etsi inde ab extrema conceptione nullum

omninò locum divisio invenit in utraque forma: sed utriusq;formæ actiones quovis tempore editæ, unius personæ fuerunt: nos tamen ea, quæ inseparabiliter fiebant, nullo modo confundimus, sed quid cujusque formæ fuerit, ex operum qualitate agnoscimus. *His verbis solidè probatur, hunc locum pro Vbiquistis nequaquam facere, neque causæ eorum inservire, nempe, quod Divinitas omnes suas proprietates humanitati sic communes fecerit, ut per hoc talem majestatem acceperit, ut etiam cum Divinitate ubique esse possit. Cùm tamen* Damascenus *apertissimè dicat, etiam utriusque Naturæ actiones quovis tempore editæ, unius Personæ fuerint: nullo tamen modo ea, quæ inseparabiliter fiebant confundenda, sed quid cuiusque Naturæ fuerit ex operum qualitate agnoscendum esse.*

Denique, Damascenum, *de nulla transfusione divinarum proprietatum in carnem, sed tantum de communione naturarum, proprietatum & operationum, propter unionem personalem, loqui, sequentia verba, quæ eodem cap. 15. exstant, satis declarant:* Ex divinitate igitur gloria naturaliter proficiscitur utriusque naturæ communis, propter Personæ factam identitatem. Ex carne verò procedunt humilia utrique Naturę communia. Unus enim idemque est, qui & hoc & illud est, nempe, Deus & homo.

8. *Appendix.* *Idem* Damascenus *cap. 19. pag. 256.* Caro operanti Deitati Verbi communicat, ideò quòd divinæ operationes per organum corporis perficiebantur: ita sancta eius mens etiam naturales suas operationes operatur. Communicat autem & Deitati Verbi operationes operatur. Communicat autem & Deitati Verbi operanti ac gubernanti, ipsa etiam intelligens, cognoscens, & disponens totum universum; non ut nuda hominis mens, sed ut Deo secundum hypostasin counita & Dei mens constituta.

Damascenus *Idem* Damascenus *lib. 3. cap. 19.* Communicat igitur Divina Natura carni agenti, ideò, quia beneplacito divinæ voluntatis permittebatur pati & agere quæ propria erant: Et quia actio carnis prorsus erat salutifera: quod non est Humanæ actionis sed divinæ. Caro autem Verbi Divinitati agenti (communicat) tum quia per corpus non secus ac per instrumentum quoddam divinas actiones efficiebat: tum quia unus idemque erat, qui simul & divino & humano modo operabatur. Neque enim illud ignorandum est, ipsius mentem naturales etiam suas actiones exsequi: quoniam intelligit & perspectum habet, se Dei mentem esse & ab omnibus creaturis adorari: & recordatur conversionum & passionum suarum in terris. Communicat autē Divinitati Verbi operanti, administranti & gubernanti universa cogitans & cognoscens & administrans, non ut nuda hominis mens, sed ut Deo personaliter unita, Deique mens constituta.

Hunc locum authores Formulæ Concordiæ non integrum, sed hinc inde ex toto 19. cap. corraserunt, mutilarunt & perverterunt, sibique ipsis persuaserunt, verbo Communicat, *Majestatem suam, cujus virtute Corpus Christi ubique sit, satis superque confirmatam jam esse. Omittunt autem quod præcedit, & quod verum ac genuinum sensum hujus loci indicat: nempe,* Divina natura communicat carni agenti. *Quemadmodum autem communicatio hæc non est transfusio humanarum proprietatum in Divinitatem, sic etiam sequenti membro hæc communicatio non est transfusio divinarum proprietatum in carnem. Hanc autem transfusionem* Damasceno *ne in mentem quidem unquam venisse, sed contrarium potius eum probare voluisse, quivis ex toto hoc 19. cap. præsertim verò ex his eius verbis facilè intelligere potest:* Quemadmodum naturarum unionem & naturalem differentiam scimus: ita & naturalem voluntatum & actionum. *Damascenus igitur hoc loco, sicut & in toto 19. cap. nihil aliud docere vult, quàm etsi vnaquaque Natura in Christo, Divina & Humana, suas peculiares & proprias actiones habeat, totum tamen Christum secundum utranque naturam operari, & utranque naturam operari in Christo, unam cum altera, idque propter unionem personalem.* *Marchionis censura.*

In SECUNDO *Cap. Appendicis, Concordistæ ea citant Patrum testimonia, quibus probare conantur,* Christum hanc Maiestatem, in tempore, non iuxta Divinitatem, vel Divinam naturam, sed juxta assumtam Humanam Naturam, seu, *ut ipsi loquuntur,* humanitùs, ratione corporis, seu humanitatis, propter carnem, quia homo aut filius hominis sit accepisse. *CAP. II. testimoniorum Patrum*

Notandum autem, in hoc toto cap. quæstionem esse, An Majestas, quæ Corpori Christi in tempore data est, sit Vbiquitas carnis, & realis transfusio omnium essentialium divinitatis proprietatum in carnem, *quod Vbiquistæ docent, non autem quæ proferunt Patrum testimonia. Observandum quoque ut verba* Dandi, Communicandi, *&c. Patres vsurpens. Sæpè his verbis intelligunt,* ipsam naturarum vnionem. *Nonnunquam* perfectam donationem & exaltationem assumtæ humanitatis, quam à Deitate habet. *Neutrum autem pro Vbiquistis facit.* *Marchionis de toto hoc cap. iudicium*

Athanasius *apud* Theodoretum *Dial. 2. pag. 330.* Quęcunq; Scriptura dicit Christum in tempore accepisse, propter humanitatem dicit, non propter divinitatem. *Appendix.*

Athana-

Athanasius *de suscepta Natura Humana contra Apollinarium apud* Theodoretum *Dialog.*2. *Cap.*29. Quando dicit (*Ioh.*7.) Nondum erat Spiritus Sanctus: quia Iesus nondum erat glorificatus: dicit carnem eius nondum fuisse glorificatam. Non enim Dominus gloriæ glorificatur, sed caro Domini gloriæ ipsa gloriam accipit, ascendens cum ipso in Cœlum. Unde dicit: Et Spiritus adoptionis nondum erat in hominibus: Quoties enim dicit Scriptura, filium accepisse, & esse glorificatum, dicit propter eius humanitatem, non propter divinitatem.

Marchionis censura. *Primò, verbum* In tempore, *neque apud* Athanasium, *neque* Theodoretum *exstat, sed Concordistæ id de suo addiderunt. Deinde nullus dubitat de hoc, quicquid Christo datum est in tempore, id ei juxta humanitatem natum esse. Sed quæstio est*, An Christi carni data sit Ubiquitas? *&* an Athanasius vel Theodoretus id hic docere velint? *Tertiò, Athanasii locus Vbiquitatem, & realem Communicationem Idiomatum, quam Vbiquistæ ab ipso conceptionis momento humanitati adscribunt, penitùs evertit ac destruit. Testatur enim ex ore Christi Ioh.*7. *Carnem Christi in Ascensione demùm gloriam accepisse, non prius. Hæc igitur gloria non potest intelligi de transfusione divinarum proprietatum, & Vbiquitatis in humanitatem, quam isti differentiam specificam unionis hypostaticæ esse fingunt, quamque homo Christus in utero matris habere cœperit. Denique* Theodoretus *contra Eutychianos hoc* Athanasij *loco probat*, Christum in personali quoque unione veram carnem habere, & verum hominem esse. *Nam accipere aliquid, clarificari, &c. quæ Scriptura de Christo loquitur, non debere vel posse de eo juxta divinitatem; sed tantum juxta humanitatem intelligi. Hoc ipso verò in contrarium Concordiæ authores probare volunt, carnem Christi divinas proprietates accepisse, quod veritatem carnis Christi prorsus tollit ac destruit. Concordistæ igitur hoc loco abutuntur, eumque malitiosè depravant.*

2. Appendix. Athanasius *Orat. contra Arianos* 2. *&* 4. Scriptura non intelligit substantium Verbi exaltatam, sed ad Humanitatem eius hoc spectat, & propter Carnem exaltari dicitur. Cùm enim ipsius sit corpus, meritò ipse ut homo, ratione corporis, humanitus exaltari & accipere memoratur, eò quòd corpus illa recipiat, quæ Verbum semper possidebat, secundum suam ex Patre Deitatem & perfectionem. Dicit igitur se potestatem accepisse ut hominem, quam semper habet ut Deus: Dicitque (glorifica me) qui alios glorificat, ut ostendat carnem se habere istarum rerum indigam. Ac proinde carne suæ humanitatis, hanc glorificationem accipiente, ita loquitur, quasi ipse eam accepisset. Illud enim ubique animadvertendum, nihil eorum quæ dicit se accepisse in tempore scilicet, ita se accepisse, quasi non habuisset: habebat enim illa, utpote semper ut Deus & Verbum. Nunc autem dicit, humanitus se accepisse, ut carne eius in ipso accipiente, in posterum ea ex carne illius in nos firmiter possidenda traderentur.

Athanasius contra Arrian. Oratione 2. fol. 149. Exaltavit eum, non substantiam Verbi exaltatam significat, fuit enim & semper est æqualis Deo, sed ad humanitatem eius hoc spectat. Athanasius.

Item in eadem Orat. fol. 152. Omnia quæ donat & facit Pater, per Filium donat & facit: ita è diverso, ipse cùm sit Filius hominis, humanitùs dicitur à seipso accipere, quia aliunde non accipit, eò quòd Corpus illa recipiat, quod accipiendæ gratiæ naturam idoneam capacemque sortitum est (ut dictum est,) Accepit enim, quatenus homo exaltabatur: illiusque exaltatio erat, eum hominem Deificari: sed tamen Verbum hoc ipsum semper possidebat secundum suam ex Patre Deitatem, & perfectitudinem.

Item Orat. 4. pag, 249. Ut autem gratia inademptibilis esset, firmaque hominibus custodiretur, ea de causa hanc donationem ut propriam sibi arrogat, dicitque, se potestatem accepisse, ut hominem, quam semper habet ut Deus: dicitque, glorifica me, qui alios glorificat, ut ostenderet carnem se habere istarum rerum indigam. Ac proinde carne suæ humanitatis hanc glorificationem accipiente, ita loquitur, quasi ipse eam accepisset.

Item in eadem Oratione pag. 250. In summa, id ubique animadvertendum est, nihil eorum quæ dicit se accepisse, ita se accepisse, quasi non habuisset: habebat enim illa, utpotè semper & Deus & Verbum. Nunc autem dicit humanitùs se accepisse, ut carne eius in ipso accipiente, in posterum ea ex carne illius in nos firmiter possidenda traderentur.

Marchionis censura. *Hic quoque locus* Athanasii *ex duabus Orationibus ejus à Concordistis consutus est: & nihilominus non probat, quod volunt. Nam* Athanasius *in his duabus Orationibus contra Arianos scribit, qui negabant, Filium cum Patre ab æterno eiusdem essentiæ esse. Hoc confutat* Athanasius, *& inter alia docet, quod Gloria, quam Christus Iohan.* 17. *a Patre suo petierit, Deitati suæ nihil prorsus deroget: sed Christum hæc omnia, ut sonant verba* Athanasii, *ob corpus suum loqui, ut hæc gloria in eius corpore, tum adhuc infirmo & humili, manifestetur. Per* Gloriam *autem non ipsam Deitatem intelligit, neque etiam æternitatem, vel* Explicatio loci. Ioh.

Vbiquitatem, vel denique essentiales ejus divinitatis proprietates, hæc enim omnia Corpus eius, per gratiã unionis, in utero materno accepit, quòd cum æterna, essentiali & incomprehensibili Deitate unitum erat, non autem per gratiam transfusionis, aut realis communicationis, ut Vbiquistæ volunt, alioquin corpus ejus factum esset Deus, nec corpus mansisset. Sed per gloriam *&* glorificationem *intelligit Christus, depositionem infirmitatum omnium Corporis sui, sub quibus gloria seu majestas Divinitatis ejus, in statu humilitatis, abscondita latebat; item statum cœlestis vitæ; exaltationem quoque humanitatis suæ ad Dexteram Patris, ut Divinitas in illa perfectè luceat, sese exerat, & ab Angelis simul atque hominibus agnoscatur & adoretur. Ad hanc exaltationem autem Vbiquitas Corporis Christi non magis pertinet, quàm ipsa æternitas.*

Exaltationem corporis Christi cur Patres Deificationem interdum vocent. *Hanc verò Exaltationem humanitatis, Patres, veluti* Cyril. Damascenus, *atque etiam hoc loco* Athanasius, Deificationem carnis *vocant. Quòd nomen rectè intelligi debet. Non enim Patribus significat transmutationem humanitatis in Diuinitatem, per transfusionem omnium Deitatis proprietatum in carnem, sicuti Eutychiani olim, & nostra ætate Suenkfeldiani falsò interpretati sunt; Sed per id intelligunt primò, ipsam unionem Personalem, qua homo Deus factus est; non autem humanitas Deus, vel Deitas facta est. Cumque per hanc unionem Deus etiam homo factus sit, eodem modo dicunt,* Deitatem humanatam esse, *quo dicunt,* humanitatem Deificatam, *ut videre est apud Damascenum lib. 3. cap. 17. Orthod. Fidei. Deinde, intelligunt etiam per Deificationem hanc, suprà explicatam Exaltationem humanitatis, qua humanitas magis quàm Angeli & homines ad similitudinem Dei exaltata est. Qui hanc explicationem, cum sacra Scriptura congruentem, non recipit, necessariò cum Eutyche & Svenkfeldio fateri cogitur, Christum his verbis,* Glorifica me ea gloria, quam apud te habui, antequam *&c. rogare Patrem, ut ex humanitate sua Deitatem faciat, quòd blasphemum est.*

3. Appendix. *Idem de suscepta humanitate contra Apollinarium, pag.* 540. Cùm Petrus dicit, Iesum factum Dominum & Christum à Deo, non de Divinitate eius loquitur, sed de Humanitate. Verbum eius semper erat Dominus, neque post crucem primùm factus est Dominus, sed humanitatem eius Divinitas fecit Dominum & Christum.

Athanasius. Explicatio loci Act. 2. *Idem de suscepta humanitate contra Appollin. fol.* 539. *&* 550. Et cùm inquit Petrus, pro certo habeat universa domus Israel, quòd Deus hunc Iesum, Dominum & Christum fecerit, quem crucifixistis, Non ibi de divinitate eius verba facit, cùm asserit eum Dominum & Christum à Deo factum esse, sed de humanitate eius, quæ est universa Ecclesia: Ea enim in eo & dominatur & regnat: Et ex quo ille crucifixus est, etiam illa inuncta ad regnũ cœlorum existimatur: ut regnaremus cum illo, qui ea de causa seipsũ evacuavit, & assumpsit servilem speciem. Verbum enim, qui & Filius Dei, semper erat Dominus & Deus, neque post crucem factus est Dominus & Christus, sed ut prædixi, humanitatem eius divinitas fecit Dominum & Christum.

Athanasium *hoc loco, qui ut etiam alii, à Concordistis hinc inde consutus, & valde mutilatus est, pseudo majestatem Vbiquisticam nequaquam probare velle, satis clarè inde intelligi potest; quòd inquit,* Humanitatem Christi vocat universalem Ecclesiam, quæ in Christo dominetur & regnet, *&c.* Marchionis. Censura

Item pag. 534. Quæcunque Scriptura dicit filium accepisse, ratione corporis accepta intelligit: Corpusque illud esse primitias Ecclesiæ. Primùm igitur Dominus suum corpus excitavit & exaltavit. Posthac autem membra Corporis sui. *Quibus verbis Athanasius explicavit, quod paulo post ad universam Ecclesiam etiam suo modo accommodavit.* 4. Appendix.

Item pag. 534. 535. Quæcunque igitur dicit Scriptura filium accepisse, ratione corporis accepta intelligit, corpusque illud esse primitias Ecclesię. Nam primitię, inquit Christus: Primitiis igitur assumentib. nomen, quod est supra omne nomen, eo excitata est simul & reliqua massa eiusdem generis, pariterque in eundem concessum venit; iuxta illud verbi coexcitavit & consedit. Eaque de causa ex gratia acceperunt homines, ut Dij vocentur, & Filij Dei. Primùm igitur Dominus suum corpus excitavit è mortuis, & in seipso exaltavit: Posthac autem excitavit & membra sui corporis, ut largiatur illis omnia ut Deus, quæcunque ipse ut homo accepit, &c. Athanasius.

Hoc loco Athanasius *rursus probat cõtra Apollinarium, humanitatem Christi, quam Apollinarius negabat hoc argumento,* Quod Christus acceperit. *Quid autem acceperit, his verbis indicat:* Primitiis assumentibus nomen, quod est supra omne nomen, eo excitata est simul & reliqua massa eiusdem generis, pariterq; in eundem consessum venit, *&c. Hinc intelligitur pro Concordistis nullo modo facere, nisi dicere velimus, communionem divinarũ proprietatum, quas Christus accepit propter unionẽ personalem, ad totam etiam Eccles. & singula ejus membra referendam esse. Quòd etiam* Athanasius *per accepta dona humanitatis, neq; Vbiquitatem, neq; alias divinitatis essentiales proprietates intelligat, docent manifestè postrema ejus verba, quæ Concordistæ callidè præciderunt.* Excitabit posthac membra sui corporis, ut largiatur illis omnia ut Deus, quæcunque ipse ut homo accepit. *Atqui Vbiquitatem, & alias Deitatis proprietates membris suis non largietur: Sequitur ergo, ipsum eas, ut hominem, non accepisse, nisi per unionem.* Marchionis. Censura

Basi-

5 Appendix. Basilius *M. contra Eunomium lib.* 4. Quod Dominus celebratur, & accepit nomen super omne nomen. *Item,* Data est mihi omnis potestas in Cœlo & in terra. Ego vivo propter Patrem. Glorifica me ea gloria, quam ante mundum habui apud te, *&c.* illa intelligere oportet de Incarnatione, nó de Deitate.

Marchionis Censura. *Hi loci apud* Basilium *aliter exstant, quàm à Concordistis allegantur. In* Basilio *unusquisque peculiariter explicatur. De primo & secundo dicitur, quòd non de Deitate, sed de Incarnatione, hoc est, quòd Christus Mediatoris officium in carne assumsit & exequutus est, intelligi debeant. De tertio dicit* Basilius *quòd Christo, qui vitá ipsa est, juxta humanitatem vita data sit, quod omnes fideles fatentur etiam. De quarto dicit* Basil. *Christum non rogasse Patrem, ut gloriam suam augeat, sed tantum ut illam, quæ ad tempus sub humanitate abscondita latuerit, manifestam faciat. Quæ autem hæc est consequentia? Christus gloriam accepit secundum humanitatem: Ergo humanitas ejus ubique est. Probandum enim Concordistis est, ad glorificationem humanitatis Ubiquitatem, & transfusionem divinarum proprietatum pertinere.*

6. Appendix. Ambrosius *lib.* 5. *de Fide cap.* 6. *tom.* 2. *pag.* 109 Didicisti quòd omnia sibiipsi subiicere possit secundum operationem, utique Dei: Disce nunc, quòd secundum carnem omnia subjecta accipiat, sic scriptum est. Eph. 1. Secundum carnem igitur omnia ipsi subiecta traduntur.

Marchionis Censura. Fraus Bergensium. *Rectè quidem hic locus à Concordistis citatus est: sed tamen in fine de suo hæc addiderunt:* Secundum carnem igitur omnia subjecta ipsi traduntur. *Docere autem vult his verbis* Ambrosius, *non solum Patrem, sed etiam Filium, tanquam Deum, cum Patre potestatem habere ut omnia sibi subiiciat: ideoque Filium etiam assumtæ suæ carni, quæ personaliter cum Deitate unita sit, omnia subiecisse, propter potestatem & virtutem, quam Filius cum Patre habeat. Non autem hinc sequitur, propterea carnem Christi Deitati æqualem vel ubique esse.*

7. Appendix. Ambrosius. *Idem lib.* 2. *cap.* 2. *pag.* 99. Non enim Deus suæ sedis Apostolis dat consortium: Christo verò secundum humanitatem datur consortium divinæ sedis.

Idem dicto loco: Non ergo sedis suæ dixit Apostolis dari posse consortium, sed alias illas sedes esse duodecim, quas tamen non pro corporali Consessu, sed pro successu spiritualis gratiæ, æstimare debemus.

Marchionis Censura. *Hi loci si conferantur, mox videre est, primum depravatum & corruptum esse, & à Concordistis quoad vel verba, vel sensum non rectè citari.*

8 Appendix. *Et cap.* 6. *pag.* 108. In Christo communis secundum carnem Natura prærogativam sedis cœlestis meruit.

Ambrosius. *Idem lib.* 5. *cap.* 6. *pag.* 10C. *Ipse est caput Ecclesiæ, in quo communis secundum carnem naturæ, prærogativam sedis cœlestis emeruit. In Christo enim Deo caro, in carnem autem Humani Natura generis omnium hominum particeps honoratur.*

Censura. *Christum secundum carnem magnam prærogativam adeptum esse, libenter fatemur: hæc autem prærogativa cœlestis sedis, carnem Christi eam Majestatem adeptam esse, ut ubique sit, à Concordistis in æternum probari non poterit.*

9. Appendix. Chrysostomus *Hebr.* 1. *Tom.* 4. *Homil.* 3. *pag.* 1493. Christum secundum carnem Pater iussit à cunctis Angelis adorari.

Chrysostomus. Chrysostomus *Tom.* 4. *Hom. fol.* 1676. Quomodo si quis in quandam introducat domum aliquem & confestim omnes eius domus Principes iubeat illum pronos simul adorare: Ita & Christum secundum carnem iussit à cunctis Angelis adorari, dicens: Adorent eum omnes Angeli Dei.

Censura. Chrysostomus *hoc loco docere vult, Apostolum Paulum in epistola ad Hebræos contra Iudæos & alios infideles, adoratione Christi, probare velle, ipsum præstantiorem esse Angelis, quod etiam nos asserimus. Hinc verò non sequitur, hominem Christum propterea adorari, quòd in humanitatem ejus divina majestas transfusa sit, sed, licèt totus Christus, verus Deus & Homo, in una Persona à nobis adoratur & colitur, hujus tamen adorationis vera causa ipsius Deitas est. Hoc etiam docet Apologia Formulæ Concor. pag.* 2. *his verbis:* Docemus quòd caro Christi, vel assumta humanitas ejus, ut per se, & absolutè, secundum se, quòd caro Christi, vel assumta humanitas eius, ut per se, & absolutè, secundum se, etiam in ipsa personali unione, tanquam creatura, consideratur, non debeat nec possit adorari. Hic enim cultus adorationis nulli creaturæ, sed uni Deo debetur, *&c.*

10. Appendix. Theophylactus *in* 3. *cap. Ioh. pag.* 235. Pater omnia dedit in manum Filij iuxta humanitatem.

Theophylactus. Theophylact. *in cap.* 3. *Ioh. fol.* 157. *in fine cap.* Et omnia dedit in manum Filij iuxta humanitatem: Si autem & secundum divinitatem, quid hoc? Dedit Pater omnia Filio ratione Naturæ, sed non gratiæ: quemadmodum & esse à Patre habet, meritò & omnia à Patre dicitur habere.

Censura. Explicatio loci Matt. 11. Theophylactus *hoc loco docet, Christo etiam secundum humanitatem omnia à Patre tradita esse. Quid autem per nomen* Omnia *intelligat, Ioh. Evangelist, cap.* 3. *docet, nempe dona Spiritus sancti, quæ à Deo proficiscuntur, quæque Christo absque mensura data sunt. Hæc verò dona non sunt Ubiquitas, vel aliæ divinitatis*

proprietates. Hoc etiam inde intelligitur, quòd Theophylactus,*inquit*,etiam secundum divinitatem Christo omnia tradita esse, non ratione gratiæ,sed Naturæ, *& sub hoc* Omnia *ipsam inprimis essentiam Dei intelligit. Essentia autem Dei humanitati non traditur, nisi per unionem. Sequitur ergo, etiam Vbiquitatem, & alias divinitatis proprietates, quæ ad Dei essentiam pertinent,humanitati realiter non datas esse neq. etiam sub dictione* Omnia *comprehendi debere.Imò,hanc dictionem* Omnia,*aliter de Divinitate,& aliter de Humanitate intelligi debere.*

Oecumenius *ex Chrysostomo Hebr.1.fol.175.* Quatenus Deus est, æternum habet thronum, sed quod ut Deus habebat, accepit ut homo. Vt Homo igitur audit, Sede à dexteris meis: Vt enim Deus,æternum habet imperium.

11. Appendix. Oecumenius *dicto loco:* Filius, ut Deus, sempiternum habet thronum: sed ut homo accepit, quod habebat ut Deus: & audit, Sede à dextris meis. Nam ut Deus sempiternum habet imperium.

Censura *Hic locus pro Concordistis nihil prorsus facit. Dicta enim hæc*, Christum omnia accepisse ut hominem, quæ ut Deus habeat, *limitatè sunt intelligenda. Alias sequeretur,Humanitatē ipsam esse Deitatem, vel Deum æternam factam. Observandum quoque est, quod supra ex* Athanasio *adductum est*, Christum membris suis omnia communicaturum ut Deum, quæcunque ut homo acceperit. *Hoc verò de Deitatis proprietatibus & Vbiquitate intelligi non potest. Deinde ex Sessione ad Dexteram Dei, & æterno Christi regno, ad quod tanquam homo exaltatus est, nulla etiam humanitatis Vbiquitas sequitur. Hæc enim non pertinet ad exaltationem hominis Christi. Et in gubernatione æterni regni Christi utraque enim Natura operatur, sed non eodem modo.*

12. Appendix. Cyrillus *lib. 9. Thesauri cap. 3. Tom. 2. pag.* 110. In potestatem dominandi, ut homo ascendit.

Cyrillus. Cyrillus *fol.* 40. Dicimus igitur (quòd Verbum & Filius Dei erat semper, ut est omnium Dominus. In servi autem forma factus, Vnctus dicitur: quoniam id homini convenit, in potestatem dominandi, ut homo, similiter ascendit.

Censura. *Quomodo Christus ut homo ad potestatem dominandi ascenderit,& quo pacto intelligi debeat, ex præcedenti loco, eiusdemque declaratione patet. Simul etiam hic animadvertendum, Mediatorem nostrum, Christum, hoc est, unctum vocari, propter regium suum officium, quod non tantum secundum unam, sed utramque naturam exequitur.*

13. Appendix. *Idem lib.* 11. *cap.* 17. Gloriam suam quam semper habuit, ut Deus, ut Homo petiit, nec quia gloriæ propriæ unquam expers fuit,hæc ab eo dicuntur, sed quia in gloriam, quæ sibi semper adest, ut Deo, proprium templum subducere volebat.

Idem in fol. 200. Gloriam igitur suam quam semper habet ut Deus,ut homo petiit. Nec quia gloriæ unquam propriæ expers fuit, hæc ab eo dicuntur (nunquam enim Dei Verbum ac Deusverus dignitate caruit, suâ) sed quia in gloriam, quæ sibi semper adest, ut Deo, proprium templum reducere volebat: imò verò ipse cum propria carne propter quàm nonnihil dedecoris in hac vita accidisse videbatur, in cœlos & in gloriam suam rediit. Cyrillus Explicatio locis Ioh.17.

Censura. *Quod* Cyrillus *dicit*, Christum proprium suum templum in gloriam subducere voluisse, *non contra nos facit. Interea etiam observandum est, licet Christus, ut* Cyrillus *inquit*, ut Deus gloriæ suæ nunquam expers fuerit,*eandem tamen ipsum in statu humilitatis suæ veluti absconditam habuisse, ideoque rogasse etiam, ut ea rursus manifestetur, atque ita eâ gloriâ, quam ab æterno habuerit, coram mundo etiam glorificetur. In hanc enim sententiam* Cyrillus *Thes.lib.10.cap.9.hæc verba*, Glorifica *me tu, &c. interpretatur.*

14. Appendix. *Idem lib.2.ad Reginas:* Accepisse gloriam,potestatem & regnum super omnia referendum est ad conditiones Humanitatis.

Cyrillus *Ibid.fol.*134.Proinde licét dicatur accepisse à Deo gloriam,& potestatem,ac regnum super omnia, referendum est hoc Accepisse ad conditiones humanitatis.

Censura. *Rursus hoc loco probat* Cyrillus, *quòd Christus, quum Dei filius sit, nullâ externâ & alienâ gloriâ eguerit: ac docet, Divinitati eius non dedecori esse, etiamsi dicatur, quòd gloriam, potestatem & imperium acceperit, hæc enim de humanitate ejusque conditionibus intelligenda esse. Hæ autem conditiones humanitatis nihil aliud sunt,quàm Mediatoris officium, quod ipse in carne nostra ad exequendum propter nos in se recepit,& quidem secundum utramque naturam.*

15. Appendix. Theodoretus *in Psal.2.Tom.1.pag.83.* Christus cùm Naturâ Dominus sit ut Deus, etiam ut Homo universum imperium accipit.

Hæc nihil faciunt pro Vbiquitate humanitatis. In his enim & similibus locis, semper opponenda sunt dicta Athanasii *&* Cyrilli *Concordistis* Quæcunque accepit ut homo, accepit ut in nos redundarent.

16. Appendix. Explicatio loci Psal.110. *Idem in Psal.*110. *Tom.1.pag.*242. Sede à dextris meis. Humanitùs hoc dictum est. Vt enim Deus sempiternum habet imperium, sic ut Homo accepit,quod ut Deus habebat,ut homo igitur audit: Sede à dextris meis: nam ut Deus sempiternum habet imperium.

Hic

Censura. *Hic locus de tota persona Mediatoris loquitur, & copiosè Matth.22.& Hebr.1.ca.exponitur. Citantur quoque hæc ipsa verba ab* Occumenio, *& supra sunt declarata.*

17. *Appendix* *Idem Hebr I.Tom.2. pag.*154. Christus semper accepit ab Angelis cultum & adorationem, erat enim semper Deus. Iam autem adorant ipsum etiam ut Hominem.

Censura. *Hic locus paulò antè expositus est.*

18 *Appendix.* Leo *Epist.*23.*fol.* 99. *tractans locum Eph.* I. *inquit:* Dicant adversarij veritatis, quando omnipotens Pater, vel secundum quam Naturam, Filium suum super omnia evexerit, vel cui substantiæ cuncta subiecerit? Deitati enim, ut creatori semper subiecta fuerunt: Huic si addita potestas, si exaltata sublimitas, minor erat provehente, nec habebat divitias eius Naturæ, cuius indiguit largitate: sed talia sentientem in societatem Arius rapit.

Leo Explicatio loci Eph.1. Leo *Epistola* 23. Dicant adversarij veritatis, quando Omnipotens Pater vel secundum quam Naturam Filium suum super universa provexerit? Deitas enim Verbi par in omnibus, & consubstantialis est Patri, & sempiternè atque intemporaliter una eademq; potentia est genitoris & geniti. Creator quippe omnium naturarum, quoniam per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil, super est omnibus quæ creavit, nec unquam creatori suo non fuerunt subiecta quæ condidit? Cui proprium & sempiternum est, nec aliunde quàm de Patre, nec aliud esse quàm Pater est. Huic si addita est potestas, si illustrata dignitas, si exaltata sublimitas, minor erat provehente qui crevit, nec habebat divitias eius naturæ, cuius indiguit largitate. Sed talia sentientem in societatem suam Arius rapit.

Censura. *In hoc loco nihil aliud agitur, quàm quod* Leo *Arium refutat, qui loca quædam, quæ de tota Persona Mediatoris loquuntur, ad divinitatem tantum Christi referebat, indeque colligebat,* Filium Dei cum Patre non ejusdem essentiæ ab æterno esse *: ac proinde Concordistis ad suum propositum nihil facit, quemadmodum ex proximè præcedentibus verbis eius Epistolæ clarius intelligitur. Ac mirum est, quod Concordistæ ad defendendam suam Vbiquitatem & realem communicationem,* Leonem *adducunt, qui tamen in iis, quæ contra Eutychen scripsit, eam fortissimè oppugnat. Vide quoque eiusdem Epistolam ad* Flavianum *Constantinop. Episcopum cap.3.4.& Epistolam 13.ad* Iulianum *Episcopum Constantinop.*

19 *Appendix.* *Idem Epistola* 83. Licet Deitatis & humanitatis in Christo una prorsus eademque Persona, exaltationem tamen & nomen super omne nomen, ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat tantæ glorificationis augmento. Non enim per incarnationem aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. Forma autem servi Humana est humilitas, quæ in gloriam Divinæ potestatis erecta est, ut nec sine homine Divina, nec sine Deo agerentur humana.

Ibid. fol. eod. Quicquid in tempore accepit Christus secundum hominem accepit, cui, quæ non habuit, conferuntur. Nam secundum potentiam Verbi, indifferenter omnia, quę habet Pater, etiam filius habet.

Leo *Epist.*83. Quamvis ergo unus sit Dom. Iesus Christus, & veræ Deitatis veræque humanitatis in ipso una prorsus eademque Persona sit, neque huius unitionis soliditas ulla possit divisione seiungi: exaltationem tamen, quâ illum exaltavit Deus, & donavit illi nomen, quod super omne nomen excellit; ad eam intelligimus pertinere formam, quæ ditanda erat tantę glorificationis augmento. In forma quippe Dei æqualis erat filius Patri, & inter genitorem atque unigenitum nulla erat in essentia discretio, nulla in Maiestate diversitas, nec per incarnationis mysterium aliquid decesserat Verbo, quod ei Patris munere redderetur. Forma autem servi, per quam impassibilis Deitas Sacramentum magnæ pietatis implevit, Humana humilitas est, quæ in gloriam Divinæ potestatis evecta est, in tantam unitatem, ab ipso conceptu Virginis, Deitate & humanitate connexa, ut nec sine homine Divina, nec sine Deo agerentur humana. Propter quod, sicut Dominus Majestatis dicitur crucifixus, ita qui ex sempiternitate æqualis est Deo, dicitur exaltatus: Nec interest ex qua Christus substantia nominetur, cùm inseparabiliter manente vnitate Personæ, idem sit & totus hominis filius propter carnem, & totus Dei filius, propter vnam cum Patre Deitatem. Quicquid ergo in tempore accepit Christus secundum hominem accepit, cui quæ non habuit, non conferuntur. Nam secundum potentiam Verbi indifferenter omnia, quæ habet Pater, etiam Filius habet: & quæ in forma servi à Patre accepit, eadem in forma Dei etiã ipse donavit. *Leo.*

Quæ Leonis *sententia sit in præcedentibus locis satis liquet ex eius* 10. *Epist. ad Flavianum, ubi cap.* 2. *sic scribit:* Qui verus est Deus, idem verus & homo, & nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt & humilitas hominis & altitudo Deitatis: Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Egit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi est, & carne exequente, quod carnis est. *Censura.*

His verbis docere vult Leo, *quòd gloria & dignitas, carni in unione cum Verbo, & in exaltatione data, Naturam eius nequaquam consumat: essentiales autem proprietates divinitatis in carnem transfusa & Vbiquitas, consumūt Naturam carnis. Quicquid enim omnes deitatis proprietates habet, non est caro, sed spiritus, & Deus ipse, quandoquidem, iuxta communem regulam,* propria constituunt & discernunt naturas. *Observandum etiam est, quòd* Leo *dicit*, Hominem Christum ad dignitatem Divinæ potentiæ exaltatum esse, sicut Dominus gloriæ crucifixus sit. *Quæ non nisi per communicationem Idiomatum in Persona intelligi possunt. Et in fine Epist.* 83. *adhuc clarius seipsum declarat.* Vnus, *inquit*, & idem in utraque forma est Christus inclinante se Deo usque ad infima hominis, & proficiente homine usque ad summa Deitatis.

20 *Appendix.* Vigilius *lib.* 5. *contra Eutychen.* Divina natura non indiget honoribus sublimari, dignitatis profectibus augeri, potestatem cœli & terræ obedientiæ merito accipere: secundum carnis Naturam igitur illa adeptus est, qui secundum Naturam Verbi horum nihil eguit aliquando, nunquid enim potestatem & dominium creaturæ suæ conditor non habebat, ut novissimis temporibus muneris gratia his potiretur?

Vigilius *adversus Eutychen li.* 5. *circa medium.* Sed concedamus eis (*Eutychianis*) contra totius Scripturæ fidem & catholicam veritatem, ut in natura sua (*filius Dei*) pro nobis mori dignatus sit, quod est omnino impossibile, & omnes Humanæ fragilitatis pertulerit passiones. Nunquid & honoribus sublimari & dignitatis profectibus augeri natura eius indigebat, ut humilitatis & obedientiæ ac mortis merito sublimium meritorum tenere fastigium, & potestatem cœli & terræ mereretur accipere, tanquam qui antea non habuit. *Et pag. seq.* Quis ergo non videat hæc in Dei filio Naturę carnis eius congruere secundum quam & exaltatus est & honoratus, & coronatus, & melioris nominis dignitatem adeptus est is, qui secundum Naturam Verbi horum non eguit aliquando? *Et pag.* 3. Numquid ergo potestatem & dominium Creaturæ suę utpote omnium conditor non habebat, ut temporibus novissimis hæc omnia muneris gratia potiretur?

Censura. Fraus Concordistarum. *Ex his intelligit Lector,* primò, *Concordistas hunc locum* Vigilij, *pro more suo, non bonâ fide allegasse, sed ad suum commodum hinc inde consuisse.* Deinde *nihil in toto hoc loco* Vigilij *est, quod Vbiquitati, vel reali transfusioni divinarum proprietatum in carnem aliquo saltem modo patrocinetur. Probat enim* Vigilius, *Christum verum esse hominem, quòd gloriam, honorem & dignitatem acceperit. Hoc, inquit, Eutychianos vel de Deitate, vel de Humanitate intelligere oportet. De Deitate intelligere non possunt, nisi in castra Nestorianorum transire velint: Ergo de Humanitate intelligere oportet hoc eos, adeoque fateri, Christum verum hominem esse. Neutiquam ergo Vbiquistæ ex verbis ejus probare poterunt Vbiquitatem carnis Christi.*

Mirum est etiam, eos conari Vigilium *in partes suas trahere, quum sciant eum nominatim Vbiquitatem reiicere, quam ob causam etiam à quibusdam illorum per contemptum* Dormilius *vocatur. Quòd autem Vbiquitatis Dogma damnet* Vigilius, *apertissimè intelligitur ex sequentibus ejus verbis, quæ exstant lib.* 4 *contra Eutychem circa mediū.* Deinde, *inquit*, si Verbi & carnis una est Natura, quomodo cum Verbum ubique sit, non ubique inveniatur & caro? Namque quando in terra fuit, non erat utique in Cœlo: Et nunc quia in Cœlo est, non est utique in terra: Et in tantum non est, ut secundum ipsam Christum exspectemus venturum de Cœlo, quem secundum Verbum nobiscum esse credimus in terra. Igitur secundum vos aut Verbum cum carne sua loco continetur, aut Caro cum Verbo ubique est: quando una natura contrariū quid & diversum non recipit in seipsa: Diversum est autem & longè dissimile circumscribi loco, & ubique esse: Et quia Verbum ubique est, Caro autem eius ubique non est: apparet unum eundemque Christum utriusque Naturæ: & esse quidem ubique secundum Naturam Divinitatis suæ: & loco contineri, secundum naturam humanitatis suæ; creatum esse & initium non habere: morti subiicere, & mori non posse: quod unum illi est ex natura Verbi, quâ Deus est: aliud ex natura carnis, quâ idem Deus homo est: Igitur unus Dei filius idemque hominis factus filius habet initium ex Natura Divinitatis suæ: creatus est per Naturam carnis suæ, & non est creatus per Naturam Divinitatis suæ: minor est etiam Angelis per Naturam carnis suæ: Et æqualis est Patri secundum Naturam Divinitatis suæ: mortuus est Naturâ carnis suæ, & non est mortuus naturâ Divinitatis suæ: Hæc est fides & Confessio Catholica, quam Apostoli tradiderunt: martyres roboraverunt, & fideles nunc usque custodiunt.

Vigilius Vbiquitatem carnis Christi disertis verbis damnat.

Hic observet Lector, quòd Vbiquitistæ nullum horum Articulorum approbant, quos Vigilius *fidei Catholicæ Articulos esse asserit.*

I. *Quòd Christi caro non ubique sit.*

II. *Quòd Christi caro, quando in terra fuit, non in Cœlo etiam fuerit.*

III. *Quòd Christi caro, quia nunc in cœlo est, non*

non sit utique in terra.

IV. Quòd Christum secundum carnem exspectemus venturum de Cœlo.

V. Quòd Christus ubique sit secundum divinitatem, non autem ubique secundum humanitatem.

Est & hoc argumentum Vigilii *contra Eutychianos observandum : Christi caro si ejusdem Naturæ est cum Verbo, ubique etiam est : non est autem ubique : Ergo non est ejusdem Naturæ cum Verbo.*

Hic etiam notandum, ut Vbiquitistæ hoc argumentum Vigilii *pro Eutychianis invertant: Si Christi caro ejusdem Naturæ est cum Verbo, ubiqua etiam est. Atqui ubique est. Ergo ejusdem etiam Naturæ cum Verbo est. Hinc apparet, Vbiquitatem hanc ipsam hæresin esse, quam olim Eutychiani docuerunt, & Patres damnarunt.*

21. Appendix. Nicephorus *lib.1.cap.36. fol.86.* Christus à discipulis in Galileæ monte conspicitur, & ibi à Patre summam potestatem Cœli & terrę sibi, iuxta humanitatem scilicet, traditam esse confirmat.

Censura Explicatio loci Matt. 28. *Hic locus his ipsis verbis in Nicephoro exstat. Est autem* Niceph. *historicus magis, quam diligens Scripturæ interpres. Vult autem Christus his verbis hoc dicere : Mihi, tanquam Mediatori inter Deum & homines, data est omnis* potestas. *Notet hoc diligenter Lector. Evangelista non dicit : Data est mihi omnis* potentia. *Differunt enim* potestas *&* potentia. *Et hæc potestas super omnia requirit etiam Omnipotentiam personæ, non autem humanitatis Christi. Sufficit homini Christo ad dominatum suum, quod secundum divinitatem suam omnipotens est: alioquin in Christo etiam duæ omnipotentes, duæ infinitæ, & duæ Divinæ Naturæ statuendæ & agnoscendæ essent.*

CAPVT. III. Testimoniorum Patrum. *In* TERTIO *Capite Appendicis ea Patrum testimonia citant Concordistæ, quibus probare volunt, Patres etiam de hoc mysterio per vocabula* abstracta *loquutos esse, ac si non solùm tota Persona Christi, seu Christus totus, sed ipsa Humanitas Christi hanc majestatem realiter acceperit.*

Censura de hoc toto capite. *In hoc verò toto Capite duæ quæstiones inter Vbiquistas & Nostros in controversia sunt. Prima est,* An hęc maiestas humanitatis, Vbiquitas sit, & omnes Deitatis proprietates? *Secunda,* An hæ in humanitatem realiter sint transfusæ? *Nos utrunque negamus, Vbiquistæ verò affirmant.*

1. Appendix. Eustathius *apud Theodoretum Dial.2.pag.339.* Humana natura Christi est Synthronos, sedens in eodem throno cum divinissimo Spiritu, propter inhabitantem Deum in ea inseparabiliter.

Eustathius. Eustathius *apud Theodor. Dial. 2. fol. 28.* Hinc ergo eum in throno sancto sedere prius scripsit, significans eum eodem throno sedere cum divinissimo Spiritu, propter Deum in ipso assiduè inhabitantem.

Censura Fraus Concordistarum. *Vt* Theodoretus *cum Vbiquistis sentiat supra cap. 1. indicatum est. Apparet etiam ex collatione, hunc locum mala fide citatum & corruptum esse à Concordistis, & tamen nihil pro illis facit. Nam in verò* Theodoreto *ne uno quidem verbo Humanitatis fit mentio. Neque etiam cum titulo capitis huius convenit locus hic. Sed loquatur maximè de Humanitate, quandoquidem etiam secundum hanc Christus ad dextram Dei collocatus est : nihilominus probandum erit Vbiquistis, hoc* Sedere *idem significare, quod* ubique esse, *vel,* divinas proprietates realiter accepisse. *Paulus Ephes.1, & Philip.2. exaltationem Christi ad dextram majestatis sic describit, quòd huius personæ sit perfecta exaltatio & exornatio, quod ad dona, potentiam, potestatem & gloriam, supra omnes Angelos & creaturas, etiam secundum humanitatem; item, quòd omnes creaturæ eam pro tali honorare, agnoscere ac adorare oporteat. Quòd autem Vbiquitas humanitatis ad hanc exornationem pertineat, vel omnes aliæ proprietates essentiales sub his donis comprehendat, Scriptura sacra nusquam docet. Denique, juxta Regulam* Athan. & Cyrilli, *Christus, tanquam caput, propterea suam gloriam accepit, ut eam membris suis communicet. Et* Eustathius *paulò post hæc verba apud* Theodoretum *veram humanitatem Christi inde probat, quòd corruptibila nostra corpora clarificato suo corpori consimilia facturus sit. Ergo efficiet etiam, ut nostra corpora ubique sint: vel si hoc falsum est, falsum etiam oportet esse, quòd corpus ejus ubique sit.*

2. Appendix. *Idem apud Gelasium :* Homo Christus, qui profecit sapientia & ætate, rerum universarum imperium accepit.

Censura. *Vt hic locus sit intelligendus, ex proximè præcedente apparet. Vide etiam supra de* Nicephori *loco cap. 2.*

3. Appendix. *Idem ibi* Christus ipso Corpore ad proprios venit Apostolos dicens: Data est mihi omnis potestas in Cœlo & in terra, quam potestatem accepit extrinsecus templum, & non Deus, qui templum illud præcipua pulchritudine ædificavit.

Censura. *Verba hæc Christi pro Vbiquitate non facere, satis est suprà declaratum.*

4. Appendix. Athanasius *de Arriana & Catholica Confessione :* Deus non est mutatus in Humanam carnem vel substantiam, sed in seipso, quam assumpsit, glorificabat Naturam, ut Humana, infirma & mortalis caro atque Natura divinam profecerit in gloriam, ita ut omnem potestatem in Cœlo & in terra habeat, quam

quam, antequam à verbo assumeretur, non habebat.

Athanasius. *Idem ibidem.* Nec in Humanam Deus mutatus est carnem vel substantiam, sed in se ipse quam assumsit, glorificabat Naturam: Humana verò mortalis & infirma, ut dictum est, caro atque Natura Divinam profecit in gloriam: ipso domino in Evangelio dicente, de assumto à se filio hominis: Nunc clarificatus est Filius hominis, & Deus clarificatus est in eo, &c. *Et pag. 3. præcedente*: Propterea credo Filio hominis ex Maria virgine assumpto omnem potestatem in Cœlo & in terra datam, quam, antequam à Deo Verbo assumeretur, non habuit.

Censura Fratr. Bergensium. *Hunc etiam locum mala fide citarunt Concordistæ, eumque ex duabus paginis consuerunt, & primum postremo, postremum verò primo loco posuerunt.* Athanasius *enim hoc loco id ipsum docet, quod etiam in prioribus docetur: nempe, Verbum assumtam suam humanitatem clarificasse, de quo nemo dubitat. Hanc autem clarificationem & gloriam Vbiquitatem, vel realiter transfusas divinitatis proprietates in humanitatem esse, probandum eis erat. Ibi etiam clarè dicit Athanasius paulò post citata verba*, quòd salvis duarum naturarum proprietatibus, Christus in una eademque persona perfectus Deus, & perfectus homo sit: *quod Vbiquitatem prorsus destruit.*

5. Appendix. Idem de suscepta humanitate contra Apollinarium: pag. 530. Paulus Philip. 2. de Templo loquitur, quod est Corpus suum: Non enim qui altissimus est, sed caro exaltatur, & carni suæ dedit nomen, quod est super omne nomen, ut scilicet in nomine Iesu flectatur omne genu, & omnis lingua confiteatur, quod Iesus Christus sit Dominus in gloria Dei Patris. Et addit regulam generalem. Quando Scriptura loquitur de glorificatione Christi, de carne loquitur, quæ percepit gloriam. Et quæcunque Scriptura dicit, accepisse filium, ratione humanitatis illius, nō divinitatis loquitur. Ut cùm dicit Apostolus quòd in Christo habitet omnis plenitudo Deitatis corporaliter, plenitudinem illam in carne Christi habitare intelligendum est.

Athanasius Explicatio loci Philip. 2. *Idem de suscepta humanitate contra Apollin. fol. 530. 531.* Et cùm dicit: Ideo superexaltavit eum Deus, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, de templo loquitur, quod est corpus suum. Non enim qui altissimus est, sed caro eius exaltatur, carnique suæ altissimi nomen donavit, quod est super omne nomen. Et paulo post: Non enim Dominus gloriæ glorificatur, sed caro domini gloriæ, illa est quæ percepit gloriam, quæ simul cum eo in cœlum ascendit. Ibidem. Quæcunque igitur dicit Scriptura accepisse filium, sive quod glorificatus sit filius, ratione illius humanitatis, non Deitatis loquitur: sive cùm dicit Apostolus, quòd in Christo habitet omnis plenitudo divinitatis corporaliter, plenitudinem illam habitare in carne, intelligendum est, &c.

Carnem Christi exaltatam esse, sic tamen ut vera caro maneat, libenter fatemur, ut & illud, quicquid Christus acceperit, secundum carnem accepisse. Vnione enim personali factum est, ut plenitudo Deitatis, id est æternus & omnipotens Filius Dei in illa habitaret. Ex hac verò inhabitatione nequaquam sequitur, quòd caro Deitatis proprietates, quæ Deus sunt, realiter acceperit: alioquin dicendum etiam esset, humanitatem ab æterno esse, quandoquidem æternitas non minima portio plenitudinis Deitatis est. Quæ præterea hoc loco sunt observanda, Lector suprà quærat ab initio c. 2. in explicatione locorum Athanasij *&* Theodoreti. Censura

Idem apud Theodoretum Dial. 2. lib. 2. cui titulus Inconfusus pag. 330. Corpus est, cui dicit Dominus, Sede à dextris meis. 6. Appendix.

Hic quoque locus nihil prorsus Vbiquitati patrocinatur, ut supra ab initio hujus 3. cap. in explicatione loci Eustathij *ex* Theod. *videre licet.* Censura

Athanasius de incarnatione, sicut citatur apud Cyrillum in defensione Anathematismi 8. *Tom. 3. pag. 386. Et in libro de recta fide ad Reginas*: Si quis dicat inadorabilem domini nostri carnem ut hominis, & non adorandam, ut Domini & Dei carnem, hunc anathematisat Sancta & Catholica Eclesia. 7. Appendix.

Idem de incarnatione, sicut citatur apud Cyrillum in defensione 8. *Anathematismi, & in lib. de recta fide ad Reginas fol.* 105. Confitemur enim, *inquit Athanasius*, etiam esse ipsum filium Dei & Deum secundum Spiritum, Filium hominis secundum carnem: non duas Naturas, unum filium, unam quæ adoratur, & unam quæ non adoratur: sed unam Naturam Dei Verbi incarnatam & adorabilem cum carne sua unâ adoratione: neque duos Filios, alium quidem Filium Dei verum, & qui adoratur, alium autem ex Maria, qui non adoratur, secundum gratiam Dei filium factum, sicut & homines. *Et postea*; Si autem quis præter hæc ex divinis Scripturis alium docet esse filium Dei, & alium qui ex Maria adoptatus est in filium sicut nos, ita ut sint duo Filij, &c. Vel inadorabilem domini nostri carnem, ut hominis: vel non adorandam ut domini & Dei carnem, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia. Athanasius: De adoratione Christi Dei & hominis.

Extra controversiam est apud orthodoxos, totum Christum, Deum & hominem, una invocatione adorari debere, & humanitatem nec posse debere in adoratione à Divinitate se- Censura.

separari, propterea quod Dei humanitas & cum Verbo unita sit, quæ propriè adoratur in humanitate, tanquam in templo suo. Vnde Cyrillus *eam vocat adorabilem naturam. Nam propter unionem totus Christus, adeoque cum Verbo etiam caro adoratur, sicuti totus Rex honoratur ab eo, qui manum duntaxat ejus osculatur. Nequaquam verò adorabilis fit propter Vbiquitatem, vel propter infusas Divinitatis proprietates, quod Vbiquistæ Majestatem vocant. Alioquin sciendum* Augustinum, Cyrillum, Ambrosium, Damascenum, *aliosque Patres. Divinam tãtum Naturam propriè* adorabilem, *humanam verò* adorantem *vocare. Sic enim* Athanasius *in lib. de Recta fide ad Theodosium,* Qui autem, *inquit,* mulierem alloquebatur, unus & solus erat Dominus noster Iesus Christus ex adorante humanitate, & adorabili Deitate, verè in se habens ut sit & nominetur Deus simul & homo. *Adhuc Hilarius adorationem soli Deitati tribuit lib. 2. Thess. cap. 1.* Nemo, *inquit,* ignorat, nulli prorsus naturæ præterquam Dei, adorationem à Scriptura contribui. Scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Quamvis ergo Filius verè adorabilis sit, tamen ut homo adorat. *Summa horum & aliorum locorum est, Christum Deum & Hominem indivisum adorari, unicam autem & propriam adorationis causam esse Deitatem: Humanitatem in adorationem includi, propter personalem unionem cum Deitate, non autem quòd Deus sit, vel divinas proprietates habeat. Quid igitur hi & similes loci pro Vbiquitate faciunt?*

8. Appendix. *Item*, Quæcunque scriptura dicit, Filium accepisse, ratione corporis accepta intelligit, corpusque illud esse primitias Ecclesiæ. Primùm igitur Dominus Corpus suum excitavit & exaltavit, posthac autem & membra sui Corporis.

Censura. *Hic locus supra quoque citatus & explicatus est. Adhæc, intelligi non potest quid pro Concordistis faciat. Imò contra figmentum eorum facit, quòd dicitur*, Christum etiam membra sua excitare. *Hæc enim verba docent, juxta supra citatam* Athanasij *&* Cyrilli *regulam, quòd membris suis participet omnia accepta sua dona, quòd de Vbiquitate, vel divinitatis proprietatibus nequaquam intelligendum est.*

9. Appendix. Hilarius *lib. 9. pag. 130.* Vt ita homo Iesus maneret in gloria Dei Patris, si in Verbi gloriam Caro esset unita, & gloriam Verbi caro assumpta teneret.

Hilarius. Hilarius *lib. 9. de Trinit. fol.* 178. Atque ita homo Iesus Christus maneret in gloria Patris, si in Verbi gloriam caro esset unita, rediretque tunc in Naturæ paternæ, etiam secundum hominem, unitatem Verbum caro factum, cùm gloriam Verbi caro assumpta tenuisset.

Censura. Hilarius *his verbis docere vult, sicut Christus ante incarnationem ejusdem essentiæ cum Patre fuerit, ita nunc post incarnationem, totam personam, nempe Deum & hominem, per indulgentiam paternæ voluntatis, unum, & ejusdem essentiæ cum Patre esse.* Hoc enim, *inquit Hilarius*, assequebatur Homo, ut Deus fieret (*in unitate Personæ*) his autem assumtus homo in Deitate manere non potuit, nisi per vnitatem Dei in vnitatem Dei naturalem evaderet, ut per hoc, quod in Natura Dei erat Deus Verbum, Verbum quoque factum rursum in Natura Dei inesset. *Ex quibus nihil aliud colligi potest, quàm indissolubilis vnitas Verbi cum assumta humana natura.*

10. Appendix. Eusebius Emisenus *in homilia feria 6. post Pascha pag. 297.* Qui secundum divinitatem semper, simul cum Patre & Spiritu sancto, omnium rerum potestatem habuit, nunc & secundum humanitatem omnium rerum potestatem accepit, ut homo ille, qui nuper passus est, Cœlo & terræ dominetur, quin hic & ibi facit, quicquid vult.

Censura. *Acceptam gloriam & dominationem hominis Christi, nullam Vbiquitatem, vel effusionem divinarum proprietatum in humanitatem, inferre, supra aliquoties indicatum est.*

11. Appendix. Explicatio loci Act. 3. Concretum pro abstracto. Gregorius Nyssenus *apud* Gelasiũ *&* Theodoretum *Dial. 2. Tom. 2. pag. 353. de dicto illo Petri Act. 3.* Dextera Dei exaltatus est, *&c.* Deus exaltari non indiget, cùm sit altissimus. Humanitatem igitur Christi Petrus exaltatã intelligit. Exaltatam autem in eo, quòd Dominum ipsum & Christum fecit. Quibus verbis non æternam essentiam designat Apostolus, sed provectionem humilis Naturæ ad Celsitudinem eam, quæ ad Dexteram Dei est, designat. Dextera enim Dei, quæ creatrix est omnium, & quæ dextera est ipse Dominus, ipsa dextera unitum sibi hominem in propriam suam evexit celsitudinem, seu sublimitatem, per unionem.

Censura. *Quamvis etiam hic locus in medio abbrevietur, allegatio tamen admitti potest. Pro Vbiquitate autem nihil facit, sicut etiam priores: in quibus dicitur, humanitatem ad gloriam Deitatis evectam esse. Disertè enim hic dicitur*, per vnionem, *quod reali infusioni divinarum proprietatum in humanitatem repugnat.*

12. Appendix. Basilius M. *contra Eunomium lib. 2. Petrus Actor. 2.* Cùm inquit, Hunc Iesum, quem vos cruxifixistis, fecit Dominum, voce demonstrativa, Humanitatem Christi, designat, atque ipsi principatum ac dominium à Patre commissum dicit.

Basilius. Explicatio loci Act. 2. *Basilius contra Eunomium libro secundo fol. 322.* Dominum, *inquit*, & Christum ipsum Deus fecit, hunc Iesum quem vos crucifixistis, voce demonstrativa in humanitatem ipsius, & quod omni-

omnibus videbatur, tantum non palam incumbens: hic verò vocem (fecit) ad generationem unigeniti à principio transfert, & neque illud ipsum compescit, quod dominus non essentiæ sed potestatis nomen. Quare qui dixit dominum ipsum & Christum Deus fecit, principatum & dominium à Patre ipsi commissum dicit, non accessum ipsius adesse exponit.

Censura. *Hunc locum Concordistæ mutilatè ex* Basilio *citarunt. Hæc autem est* Basilii *sententia illo in loco, Petri verba non intelligenda esse de Divina Christi Natura, ut Eunomius aliique hæretici, æternam Deitatem Filij negantes, fecerunt, sed de Humana Natura, quatenus illa cum verbo unita Dominus noster est. Hoc autem nihil prorsus pro Vbiquitistis facit, ut ex similibus locis, prius citatis, intelligi potest.*

13 Appendix. Epiphanius *contra Arriomanitas: lib. 2. Tom. 2. pag.* 343. Quia Petrus Act. 2. addit, Hunc Iesum, quem crucifixistis &c. significat Domini incarnationem, & manifestum est, quod de carne dicit, quapropter dominum & Christum Deus fecit id, quod ex Maria conceptum & Deitati unitum est,

Epiphanius. Epiphanius *contra Arrioman. lib. 2. Tom. 2. fol.* 343. Notum vobis sit tota domus Israel. quòd hunc Iesum, quem crucifixistis, & dominum & Christum ipsum Deus fecit. *Et rursus dicunt*, quòd hic fecit scriptum est: & non vident quod dictum est. (Ipse enim per seipsum dictum declarat.) Hunc enim Iesum, ut significet Domini incarnationem. Ex hoc enim quod dicit: Hunc Iesum quem crucifixistis, manifestum est, quòd de carne dicit, quam crucifixerunt, carnem enim crucifixerunt.

Et paulo post: Hunc igitur Iesum quem crucifixistis: Vt ne relinqueretur sancta in carne dispensatio à passionis exorte & increato Verbo, sed counirctur superne increato Verbo: Quapropter & dominum & Christum Deus fecit: Id quod ex Maria conceptum est, & Deitati counitum.

Censura. *Hic etiam locus hinc inde ex* Epiphanio *corrasus est. Agit autem hoc ipsum* Epiphanius, *quod* Basilius *etiam in præcedente loco. Arriani enim ex verbo* FECIT, *colligere volebant, Filium cum Patre non unius ejusdemque æternæ essentiæ esse: Intelligentes verbum* FECIT, *de eius Deitate, cùm tamen de incarnatione Filii Dei & ejus officio intelligi debeat. Crucifixionem autem* Epiphanius *ad carnem Christi refert, quod etiam Petrus fecit*, 1. *Pet.* 3. *Quid autem hoc pro Vbiquitate facit?*

14 Appendix. Ambrosius *lib. 3. cap. 12. de Spiritu Sancto: Tom. 2. pag.* 157. Angeli adorant non solum divinitatem Christi, sed & scabellum pedum ejus. Et postea, illam terram Propheta dicit adorandam, quam dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, ut supra diximus, adorarunt.

Ambrosius lib. 3. cap. 12. de Spiritu Sancto, Tom. 2. fol. 157. Adorarunt & Angeli, de quibus scriptum est: Et adorent eum omnes Angeli eius. Adorant autem non solum divinitatem ejus, sed & scabellum pedum ejus. Ambrosius.

Et paulo post: Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei: Videamus tamen, ne terram illam adorandam dicat Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intellitur. Per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in domino Iesu (ut supra diximus) adorarunt. Neque enim divisus Christus, sed unus. Neque enim cùm adoraretur tanquam Dei filius, natus ex virgine negabatur.

Quæ Ambrosii *sententia sit, ex verbis ejus facilè intelligi potest. Hæc enim verba*, Christus non est divisus, sed unus, *quæ Concordistæ pro more suo, quòd ipsis non inserviebant, silentio præterierunt & omiserunt, satis declarant, totum Christum adorandum esse, & quòd nequaquam humanitati talem maiestatem, ut Concordistæ volunt, affingant. De adoratione verò supra in* Athanasii *loco satis dictum est.* Censura.

Augustinus *de verbis Domini, Serm.* 58. *Tom.* 10. *pag.* 217. Si Christus non est Naturâ Deus sed creatura, nec colendus est, nec ut Deus adorandus. Sed illi ad hæc replicabunt ac dicent: Quid igitur est, quòd carnem eius, quam creaturam esse non negas, simul cum divinitate adoras, & ei non minus quam Deitati deservis? 15 Appendix.

Augustinus *De verbis Domini serm.* 58. *Tom.* 10. *pag.* 217. Quia si naturâ Deus non est Filius, sed creatura, nec colendus est omnino, nec ut Deus adorandus., dicente Apostolo, Et coluerunt & servierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula: Et ad Galatas, sed tunc ignorantes Deum, his, qui Naturâ non sunt Dii, serviebatis, Sed illi ad hæc replicabunt & dicent: Quid, quod carnem eius, quam creaturam esse nō negas, simul cum divinitate adoras, atque ei non minus quàm divinitati deservis? Ego dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quòd à divinitate suscepta atque Deitati unita est, ut non alium atque alium, sed unum eundemque Deum & hominem Dei filium confitear. Deniq; si hominé separaveris à Deo, ut Photinus vel Paulus Samosatenus, illi ego nunquam credo vel servio. Veluti si quis nostrum aut pur- Augustinus.

purpuram aut diadema regale jacens inveniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò Rex eâ fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea simul cum Rege quis adorare contempserit: Ita etiam in Christo Domino humanitatem non solam aut nudam, sed Divinitati suæ vitam, unum Dei filium, Deum verum, & hominem verum qui adorare contempserit, æternæ mortis pœnam patietur.

Censura. *Si locus hic à Concordistis integer citatus fuisset, suo seipsos gladio iugulassent. Quia verò postrema hæc verba*: Ego Domini cum carnem imò perfectam in Christo humilitatem propterea adoro, quod à divinitate suscepta est atque Deitati unita, non alium atque alium sed unum eundemque Deum & hominem Dei filium confitear. Denique si hominem separaveris à Deo, & quæ sequuntur reliqua, *Pro pseudomajestate illorùm nihil fecerunt, omiserunt illa, quemadmodùm ipse quoque Diabolus, cum Christum Matthæi quarto capite tentasset, nonagesimum primum Psalmum citavit. Alioquin quod ad rem ipsam pertinet, de adoratione nempe totius Christi, Dei & hominis, hoc tertio capite supra in loco Athanasii Patrum sententia satis declarata est. Vt autem res melius ac plenius intelligatur, unum adhuc locum ex Epiphanii Ancorato superioribus adjiciemus.* Corpus igitur ex Maria, *inquit*, quid dicis? Adoras Salvatorem incorporatum, aut non adoras? Quomodo verò non adorabo? Si enim non adoravero, non habeo vitam. Ecce igitur creaturam adoras ipsum Corpus. Ingens autem est væsania eorum qui talia dicunt. Nam rex purpuram indutus, ab omnibus adoratur: nunquid ergo purpura adoratur aut Rex? Manifestum est quòd Rex? Coadoratur autem cum ipso etiam purpura quam gestat: ubi verò Rex hanc exuit & in locum reposuit, non amplius vestis purpura adoratur. Sed & etiam in templo sæpè rex in proprio throno & adorantes adorant regem in templo ac throno proprio: ubi verò surrexit rex, nemo neque templum neque thronum adorat. Nemo autem adeo insanus est, ut adorare volens Regem in templo ipsius dicat ad Regem: Egredere ex templo tuo ut te adorem. Sic sanè nemo dixerit unigenito: Dimitte corpus ut te adorem: Sed adorat cum corpore unigenitum, increatum cum templo Sancto, quòd accepit ubi venit. Et nemo dicit ad regem: Surge ex throno ut te adorem citra thronum: Sed adorat regem cum throno. Itaque & Christus adoratur cum corpore sepulto & quod resurrexit. *Hactenus verba Epiphanii: Ex quibus luculenter intelligitur, ut Christus à nobis adorari debeat.*

Idem in Psalmum nonagesimum octavum Tomo octavo pagina 1103. Adorate scabellum pedum eius. Scabellum est terra, & Christus suscepit terram de terra, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulabit & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit. Nemo carnem illam manducat, nisi prius adoraverit. Inventum ergo est, quo modo adoretur tale scabellum pedum domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. 16. Appendix.

Idem in Psalmum nonagesimum octavum Tomo octavo paginâ 1104. Quia Psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius: Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi Scriptura, Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans converto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & invenio, quomodo sine impietate adoretur scabellum pedum eius: Suscepit enim de terra terram; quia caro est de terra, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne & hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit: inventum est quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Augustinus Explicatio loci Psal. 98

Hoc loco Augustinus *illud ipsum docere vult, quod in priore docuit, nempe, totum Christum, Deum & hominem, rectè adorari, quod nemo ex nostris unquam negavit. Quòd autem Concordistæ hæc verba ad carnem tantum Humanæ Naturæ referunt (quæ verba in Appendice sua majusculis subindè literis pingunt, ut imperito Lectori sic fucum faciant)* Augustino *injuriam faciunt, ut facilè intelliget Lector, si præcedentia & sequentia quoque legat, & cum citato loco diligenter conferat.* Censura.

Concordistæ etiam in hoc loco, verba hæc, Nemo autem carnem illam manducat, *majusculis literis ornarunt, quum* Augustinus *ibi non de Cœna ex proposito, sed tantum de adoratione Christi agat, ut persuadeant simplici Lectori, in Cœna carnem Christi oraliter manducandam, quia in* Augustino *sic scriptum sit: Lector verò* Augustini *verba integra aspiciat, & reperiet, iis additum esse*, Nisi prius adoraverit. *Fide autem adoratur, quum absque fide nulla vera adoratio possit esse. Sequitur ergo, carnem Christi à fidelibus tantum fide, non autem ab infidelibus ore Christi carnem manducari. Expendat etiam Lector*

verba Augustini, *quæ prioribus ibidem mox adjiciuntur, columna* 1105. *Explicans enim verba hæc Christi*, Verba quæ loquutus sum vobis Spiritus & vita sunt: Non, *inquit*, hoc Corpus, quod videtis. manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi, Spiritualiter intellectum vivificabit vos. *Ex quibus verbis perspicuè intelligit Lector, quid* Augustinus *de orali manducatione Christi Corporis senserit.*

17. Appendix. Chrysostomus *ad Heb. 2. cap. sic scribit.* Magnum, admirabile & stupore plenum est, carnem nostram sursum sedere, & adorari ab angelis & Archangelis. Hoc sæpè mente versans, ecstasin patior, 1. Cor. 10. Hoc corpus Christi in præsepe jacens, Magi venerati sunt, & à longè venientes in timore & tremore multo adoraverunt.

Idem apud Leonem *Epist.* 95. *inquit*, Cognoscamus quæ natura sit, cui Pater dixit: Esto meæ particeps sedis. Illa natura est, cui dictum est: Terra es & in terram ibis.

Censura. *Nemo negat, totum Christum, Deum & hominem adorari debere, & Humanam etiam Naturam hujus adorationis participem esse. Causa verò honoris, vel adorationis hujus est sola unio carnis cum verbo adorabilis, quæ propriè adoratur, sicuti ex* Athanasio, Cyrillo Augustino *hucusque satis clarè intellectum est.*

18. Appendix. Theophylactus *ex Chrysostomo in cap. Matth. 28. pagina* 78. Quia Humana Natura prima condemnata, nunc verò juncta Deo Verbo personaliter, sedet in Cœlo, & ab Angelis adoratur, meritò dicit: data est mihi omnis potestas in Cœlo & in terra. Etenim Humana Natura prius serviebat, nunc in Christo omnibus imperat.

Censura. Explicatio loci Mat. 28. *Etsi hæc verba per se ex* Theophylacto *rectè citata sint, sequentia tamen verba, satis clarè indicant, ea à Concordistis longè alio sensu intelligi, quàm à Theophylacto scripta sint. Paulò post enim in Theophylacto hæc sequuntur, quæ cum Græca versione concordant:* Ut breviter, *inquit*, dicam, si tanquam à Deo Verbo dictum, accipias, Data est mihi omnis potestas: sic intellige: Data est mihi omnis potestas, eò quòd voluntarii, & involuntarii me agnoscunt Deum, qui prius mihi inserviebant involuntario obedientiæ modo. Sin verò tanquam à natura humana dictum accipis, sic intellige: Ego prius condemnata Natura, existens autem, secundum unionem inconfusam cum Filio Dei, accepi potestatem super omnia, ita ut adorer ab Angelis in cœlo, & super terram glorificer ab omnibus finibus terræ.

In his verbis Theophylactus *causam hujus adorationis apertissimè indicat, unionem videlicet carnis cum Filio Dei: Et addit verbum* inconfusam, *ne qua Vbiquistica infusio divinarum proprietatum in carnem fingatur. Nam ex Vbiquistica confusione proprietatum, necessariò sequeretur naturarum confusio, ut in præcedentibus sæpè indicatum est.*

Idem in tertium caput Iohannis pag. 235. Pater omnia dedit in manum filii juxta humanitatem. 19. Appendix.

Theophylactus. *Idem in 3. caput Iohan.* 157. Pater omnia dedit in manum filii juxta humanitatem: Si autem & secundum divinitatem, quid hoc? Dedit pater omnia Filio ratione Naturæ, sed non gratiæ, quoniam esse à Patre habet, meritò & omnia à Patre habere dicitur.

Censura. *Quid hic locus Bergensibus pro sua Vbiquitate, adeoque toto suo proposito faciat, reperiet Lector supra capite 2. ubi etiam ab illis citatus est.*

20. Appendix. Cyrillus *de Incarnatione cap.* 11. *Tom.* 4. *pag.* 241. Verbum in id, quod non erat, se immisit, & ut hominis Natura id, quod non erat, fieret, Divinæ majestatis dignitatibus per adunationem fulgens, quæ sublevata magis est ultra Naturam, quam dejecit Naturam invertibilem Deum.

Censura. *Hic locus in allegato capite non invenitur. Sed sit* Cyrilli, *sive non sit, disertè tamen loquitur de indissolubili unione duarum naturarum in Christo Iesu Mediatore. Bergensibus igitur ad suum propositum nihil facit, eo probare volentibus, ut in titulo cap. 3. videre licet, Humanam Naturam in abstracto Pseudo-Vbiquisticam Majestatem adeptam esse.*

21. Appendix. *Ephesinum concilium Canon.* 11. *Cyrillus Tom.* 4. *pag.* 139. Si quis non confitetur carnem Domini esse vivificam, propterea, quòd propria facta est Verbi, quod omnia vivificat Anathema sit.

Ibid. pag. 140. Et Cyrillus in explicatione illius Anathematismi dicit. Nestorium noluisse vivificationem tribuere carni Christi, sed sententias Iohan. 6. exposuisse de sola divinitate.

Ephesinum Concilium. *Ephesini Concilii capitulum* 11. *ex Tomo conciliorum generalium fol.* 81. Si quis non confitetur carnem Domini vivificatricem esse, & propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius præter ipsam conjuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habentis habitationem, ac non potius vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi vivificare valentis: Anathema sit.

Et in defensione Anathematismi: Nestorius verò: Audite, inquit, attendentes verba: Qui manducat carnem meam, &c. Memores estote quòd de carne est sermo, &c.

&c. Sed fortè malè interpretor. Audiamus igitur ex sequentibus: sicut misit me vivens Pater. Dicit hæreticus: Hic divinitatem dicit: Misit me Deum Verbum vivens Pater, secundum illos: Et ego Deus Verbum vivo propter Patrem. Deinde post hoc: Et qui manducat me, & ille vivet. Quid manducamus? Divinitatem ne vel carnem?

Censura. *Caro Christi viuifica caro est, quia pro mundi vita data est Iohan. 6. Hic autem quæri posset: quomodo caro Christi viuificet? Ad hoc respondet Concilium Ephesinum, & quidem contra Nestorium: quia Verbi caro sit, cum quo unita sit in unitate Personæ. Animadverte hanc causam, quomodo & quare Christi, caro viuifica vocetur.* Quomodo igitur, dic oro, *inquit* Cyrillus *lib. de recta fide ad Theodosium*, dicitur vivifica caro? vel quomodo & ex cœlo esse, quod de terra est? Secundum unionem scilicet cum vivente & cœlesti Verbo. *Magna est igitur & notoria impudentia Concordistarum, qui hæc & similia* Cyrilli *aliorumque Patrum dicta citare audent, ad hanc suam falsam opinionem confirmandam, Christi videlicet carnem propterea viuificam esse, quod virtus viuificandi, ut & Vbiquitas, & omnes aliæ Deitatis proprietates, carni à Verbo realiter communicatæ & infusæ sint, de quo supra quoque cap. 1. dictum est.*

22. Appendix. Theodoretus *dialog. 2. Tom. 2. pag.* 330. Illud corpus Sessione ad dexteram Dei dignum habitum, & ab omni creatura adoratur, ut quod appellatur corpus Dei.

Censura. *Hoc loco, licet in allegato Dialogo non inveniatur, causa indicatur, ob quam caro Christi ad Dexteram Dei exaltata sit & adoretur: quia videlicet non caro vel Corpus sit vilis alicujus hominis, sed Dei quod nemo unquam sano sensu præditus negavit. Pro Concordistis igitur nihil facit, & opponimus illis alium* Theodoreti *locum in allegato Dialogo, ad quem fortasse respexerunt:* Igitur, *inquit*, dominicum Corpus surrexit quidem à corruptione ac interitu alienum, & impatibile, & divinâ gloriâ glorificatum & à cœlestibus adoratur potestatibus: Corpus tamen est & habet, quam prius habuit, circumscriptionem. *His verbis penitus evertit* Theodoretus, *quicquid Bergenses in suo Concordiæ Libro de Tertio supernaturali, divino & ubique essendi modo Corporis Christi fingunt, quem jam in gloria sua habeat, omnia penetret, repleat & extra omnes creaturas sit, quam procul ipse Deus sit: omnia enim plena esse Christi, etiam secundum humanitatem, &c.*

23. Appendix. *Item in Psal.* 8. Hujusmodi honorem à Deo universitatis, scilicet, imperium Humana Natura in Christo accepit.

Censura. *Hic locus agit de regio officio Christi, quod ille juxta utramq; Naturam exequitur, & juxta Humanam Naturam in tempore ad hoc exaltatus est. Vt autem hinc nulla Vbiquitas carnis sequatur, sæpius indicatum est.*

Leo *epist.* 11. *fol.* 94. Assumpti non assumentis provectio est, quod Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, & omnia lingua confiteatur, quòd Dominus sit Iesus Christus in gloria Dei Patris. 24. Appendix.

Leo. *Leo epist. 6. fol.* 138. Nec verbum igitur in carnem, nec in Verbum caro mutata est, sed utraque in uno manet, & unus in utroque est, non diversitate divisus, non permixtione confusus, nec alter ex Patre, alter ex matre, sed idem aliter ex Patre ante omne Principium, aliter de matre in fine seculorum, ut esset mediator Dei & hominum homo Iesus Christus, in quo habitaret plenitudo divinitatis corporaliter, quia assumpti non assumentis provectio est, quòd Deus illum exaltauit, & donavit illi nomen, quòd est super omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur; quoniam Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.

Censura. *Hic locus nobis non adversatur: & ut ex eo probari non possit humanam naturam in abstracto talem majestatem nactam esse per, quam ubique præsens, omnipotens & omniscia facta sit in similibus præcedentibus locis, qui etiam de gloria carnis Christi loquuntur, sæpius declaratum est.*

Damascenus *lib. 3. cap. 48. pag.* 251. Divina Christi voluntas erat æterna & omnipotens. Humana vero eius voluntas à tempore cœpit, & naturales ac innoxias affectiones sustinuit, & naturaliter, quidem non erat omnipotens. Ut autem verè, & secundum Naturam Dei verbi voluntas est facta, & omnipotens est. Hoc, sicut commentator explicat: Divina voluntas suapte natura habet potentiam omnia efficiendi, quæ velit: Humana verò Christi voluntas non suâ Naturâ habet omniefficacem virtutem, sed ut Deo Verbo unita. 25. Appendix.

Damascenus. Damascenus *lib. 3. cap.* 18. Nam divina eius voluntas principii expers & omnium efficiens erat, utpote comitem habens potentiam, & ab omni passione immunis. At humana ipsius voluntas cœpit in tempore, & ipsa naturales atque irrepræhensibiles passiones sustinuit. Et naturaliter quidem non omnipotens erat. Vt autem Dei Verbi secundum veritatem & naturam facta, omnipotens: id est, ut Commentator explicat: Divina voluntas suaptè Naturâ efficacissima est, & virtutem habens omnia

 efficien-

efficiendi, quæ velit. Quæcunque enim vult, eadem & potest. Humana verò Christi voluntas non hanc suâ naturâ habet omni efficacem virtutem, sed ut Deo Verbo juncta.

Censura Damascenus *hoc loco docere vult, Humanam voluntatem Naturâ non omnipotentem esse: simul tamen omnia, quæ velit, efficere posse. Vnde verò hoc?* Quia cum omnipotenti Verbo in unam Personam juncta seu unita sit. *Si hæc declaratio vera est, nulla est amplius controversia. Nam ut* Damascenus *dicit*, humanam naturam deificatam, seu Deum factam esse & Divininam Naturam hominem factam per unionem*: ita etiam dicit*, humanam voluntatem omnipotentem esse factam propter unionem: *Quicquid enim Christus vult, etiam secundum Humanam voluntatem, efficere quoque potest; divinam enim comitem habet potentiam, ut* Damascenus *loquitur, propter unionem. Sin verò explicatio hæc falsa est, & juxta Concordistas Bergenses verum, humanæ voluntati Christi Deitatis proprietatem Omnipotentiæ realiter communicatam, seu infusam esse, sequatur necesse est, ut vel in Christo duæ omnipotentes voluntates, & per consequens, duæ omnipotentes Naturæ, duæque omnipotentiæ sint, quòd manifestè falsum est: duæ enim omnipotentes Naturæ, duæ Deitates essent: vel Humanam illam Christi voluntatem non amplius Humanam sed Divinam voluntatem esse, adeoque Monothelitas hæreticos rectè docuisse, post unionem personalem essentiales proprietates cujusque naturæ non mansisse & nunc in Christo non duas scientias, duas voluntates & duas operationes, sed unam tantum scientiam, unam voluntatem, unamque operationem esse.*

Idem cap. 19. Caro operanti Deitati Verbi communicat, &c.

26. Appendix. *Hic locus supra quoque in fine primi capitis citatus & explicatus est.*

Censura *Idem cap.* 21. *pag.* 260. Humana Natura in

27. Appendix. Christo essentialiter non possidet seu obtinet futurorum cognitionem, sed ut Domini anima, propter unionem ad ipsum Deum Verbum, locupletata est cum reliquis divinis prædictionibus etiam futurorum cognitione. Nos ergo dicimus, unum Christum eundemque simul Deum & hominem omnia scire: in ipso enim omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi sunt.

Damascenus. *Idem cap.* 21. *fol.* 131. Quemadmodum enim hominum caro secundum propriam Naturam non est vivificans: & Domini caro, quæ unita est secundum hypostasin ipsi Deo Verbo, à mortalitate secundũ naturam non destitit: Vivificans autem facta est propter unionem ad Verbum secundum hypostasin: Et non possumus dicere, quod non fuit, sed est semper vivificans: Sic humana natura substantialiter non obtinet futurorum cognitionem. Domini autem anima, propter ipsam ad Deum Verbum unionem, & hypostaticam identitatem, dives facta est, ceu dixi, cum reliquis Divinis Miraculis etiam futurorum cognitione.

Et in fine capitis: Nos autem dominatorem ipsum dicimus, & Dominum omnis creaturæ, unum Christum, eundemq; Deum simul, & hominem, & omnia scientem: Nam in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.

Locus hic novâ explicatione non indiget, certum quippe est & probari potest, Damascenum *omnia uno eodemque sensu scribere: nempe, humanitatem, vel carnem, vel animam Christi esse deificatam, Deum, & cum Deo, ad divinam dignitatem exaltatam, in thronum Dei locatam adorabilem, vivificatricem, omnipotentem & omnisciam, &c. videlicet propter unionem personalem cum Verbo, quòd hæc omnia est & habet. Vbiquistis igitur in his similibusque locis probandum est, humanitatem hæc omnia esse & habere per realem communicationem vel infusionem divinarum proprietatum, ut ipsi docent.* Censura

Nicephorus *lib.* 18. *Capite* 36. Christus à discipulis in Galileæ monte conspicitur, &c. 28. Appendix.

Hic locus in citato loco non exstat, sed lib. 1. *cap.* 36. *pag.* 86. *& supra in fine secundi Capitis indicatum est quid de eo sentiendum sit.* Censura

In hoc capite probare conantur Bergenses, Sacram Scripturam & Patres hanc majestatem, quam Christus in tempore accepit, non tantum de finitis qualitatibus intellexisse, sed de gloria & majestate Deitatis, quæ Dei propria sit, ad quam Humana eius Natura in Persona Filii Dei exaltata sit, & sic potentiam & operationem Divinæ Naturæ, quæ Deitatis propria est, accepisse. CAPVT IV. testimoniorum Patrum

Si verò majestas, quæ Divinæ Naturæ Christi propria est, Humanæ Naturæ realiter & efficaciter communicatur, non amplius Dei propria sed etiam Humanæ Naturæ est, & propterea non est amplius proprietas, quandoquidem communis facta est. Hoc autem falsum esse, ex sequentibus Vigilii *verbis clarissimè intelligitur, quæ lib.* 5. *sic habent:* Impium & sacrilegum est ea, quæ sunt propria carnis Christi, ad Naturæ Verbi proprietatẽ referre, & quę sunt propria Verbi proprietati naturæ carnis adscribere. *Ex his verbis intelligitur, hũc totum titulũ quarti hujus Capitis impium esse, & omnia dicta Patrũ, quæ ad eius confirmationem citantur, pro Vbiquistis nihil prorsus facere, ut in singulis indicabitur. Toto etiam capite hoc quæstio relinquitur, an divina majestas, Vbiquitas, proprietates,* Iudicium Marchionis Badensis de hoc toto capite.

potentia,

potentia, operationes, &c. Humanæ Naturæ per unionem (quod nos cum Patribus fatemur) vel per realem communicationem seu infusionem communicata sint, quod Vbiquistæ affirmant.

1. Appendix. *Hilarius de Trinitate libro 3. pagina* 28. Verbum caro factum orabat, ut id, quod de tempore erat, gloriam eius claritatis, quæ sine tempore est, acciperet.

Hilarius. *Idem de Trinitate lib. 3. fol.* 39. Filius nunc caro factus orabat ut hoc Patri caro inciperet esse quod Verbum, ut id quod de tempore erat, gloriam eius, quæ sine tempore est, claritates acciperet, ut in Dei virtutem & Spiritus incorruptionem transformata carnis corruptio absorberetur.

Censura. *Ex hoc loco Bergenses colligere volunt, carni Christi Deitatis propriam gloriam & majestatem datam esse. Respondemus autem, carnem Christi magnis donis exornatam esse, hæc autem Deitatis proprietates esse; has verò humanitati realiter communicatas vel infusas esse, negamus, duabus de causis.* 1. *Quòd hoc pacto caro Christi, vel humana eius Natura etiam ab æterno fuisset, æternitas enim æquè est proprietas Divinæ Naturæ, ac gloria vel majestas.* 2. Hilarius *ipse in fine hujus loci hoc declarat his verbis, quæ Bergenses fraudulenter omiserunt, nempe*, carnis corruptionem absorptam esse, & hanc carnem in Dei virtutem & Spiritus incorruptionem transformatam esse.

2. Appendix. Gregorius Nyssenus *apud* Gelasium & Theodoretus *Dialogo* 2. *Tomo* 2. *pagina* 333. *de dicto illo Petri Actorum* 2. Dextra Dei exaltatus est, &c. Ipsa dextra unitum sibi hominem in propriam suam erexit celsitudinem, seu sublimitatem per unionem.

Idem de Anima: Deus Verbum à communione illa, quæ sibi est ad Corpus & animam, nunquam alteratur, neque particeps est imperfectionis illarum, sed tradens eis suæ divinitatis virtutem, manet idem, quod erat & ante unionem.

Censura. Gregorius Nyssenus *in primo loco agit contra Arianos, qui verba Petri ad divinam naturam peculiariter referebant, & de illa solùm intelligebant, ideoque negare volebant, eam ab æterno ejusdem essentiæ cum Patre fuisse. Contra hos docet, personalem unionem tam arctam & firmam esse, ut solvi nullo modo possit: Alioquin sequeretur, Humanam Naturam Deum ipsum esse, quia celsitudo Deitatis propria est ipsa Deitas, quod impossibile est. Alter locus ex priore intelligi potest.*

3. Appendix. Basilius Magnus *in Nativitatem Christi*: Humana Dei caro particeps facta est Deitatis; sicut ignis communicat seu impertit ferro ignito propriam suam facultatem, vim seu potentiam, nec communicatione illa minor fit, sed seipso totum ferrum replet, quòd (illâ scilicet unione) particeps est ignis.

Basilius Magnus. Basilius Magnus *in Nativitatem Christi fol.* 248. Quomodo Deitas est in carne? Quemadmodum ignis in ferro, non transitivè, sed distributivè. Non enim excurrit ignis ad ferrum, verùm manens in loco, distribuit ipsi propriam facultatem, & neque minor fit distributione, & participans totum de seipso replet. Eodem sanè modò etiam Deus Verbum, neque emotus ex seipso, & habitavit in nobis, neque mutationem substinuit.

Censura. Basilius *hoc loco id tantum docere vult, in Persona Christi duas Naturas sine confusione uniri posse, & propter hanc unionem divinitatem non mutari, vel ei aliquid derogari: Contra verò humanitati multa accedere, sic tamen, ut uniuscuiusque naturæ essentia, & earum essentiales proprietates incorruptæ maneant. Idcirco in hac similitudine ferri candentis, & aliis similibus cautè incedendum est, & videndum, quatenus à Patribus citentur ad mysterii hujus explicationem, nempe, ut iis significent*, Primò *arctissimam unionem duarum naturarum in unam personam, non ut duo asseres conglutinantur, & tamen extra se sunt, sed ut ferrum & ignis, quorum unum in altero est, & unum alterum penetrat: Nam eodem modo penetrat & replet Verbum assumptam suam carnem, & caro manet in Verbo, à quo gestatur.* Deinde, *ut aliquo modo declarent communionem proprietatum & operationum utriusq; Naturæ in una Persona, in qua unaquaq; operatur cum altera quod suum propriũ est, sine ulla tamen confusione: ut in candenti gladio calor & acies una juncta sunt, & in feriendo non urit absque acie, & scindit non sine calore, & tamen urit per calorem, non per aciem, & scindit per aciem non per calorem.* Postremò, *ut declarent, Verbum assumptæ suæ carni excellentissima quidem dona, non tamen suas essentiales proprietates realiter communicare, ipsum verò à carne nihil accipere, vel minus fieri: Vt ignis ferro aliquas communicat qualitates, nimirum ut sit candens, & luceat, non autem essentiales suas proprietates, calorem videlicet, subtilitatem, levitatem, &c. Ferrum enim candens nihilominus manet crassum, densum, & deorsum vergit, ignis autem ferri Naturam non induit, non enim fit densum, grave, nigrum, etiamsi cum ferro sit commixtum.*

Explicatio similitudinis ferri candentis.

Damasceni necessaria admonitio de similitudine ferri candentis. *Ne autem Vbiquistæ occasionem aliquam habeant porrò cavillandi, responderi etiam hoc potest, quod ipsemet* Damascenus *lib.* 3. *c.* 26. *fatetur: nempe, in his similitudinibus multa esse dissimilia, propterea diligenter animadvertendum quid dissimile sit, alioquin multa inconvenientia inde sequerentur. Ideò hæc similitudo aliquo modo, & in eo sensu, ut à Patribus usurpatur admitti potest, nequaquã verò in Vbiquistico sensu.*

Minimè etiam ex ea sequitur, ut illi colligunt, carni Christi omnes essentiales proprietates Deitatis realiter communicatas & infusas esse. Nam primò, *communicat ignis neque omnes, neque aliquas suas essentiales proprietates, sed duas tantum qualitates, nempe ut urat & luceat.* Secundò, *urere & lucere in ferro ut accidentia in suo subjecto sunt: ipsimet verò Vbiquistæ fatentur, Deitatis prietates in humanitate non subjectivè esse.* Tertiò, *duæ ignitæ qualitates in ferro, ferri Naturam non destrunt: essentiales verò Deitatis proprietates humanitati realiter communicatæ, non permitterent eam humanitatem manere, sed eam destruerent, & aliam Deitatem facerent.* Quartò, *duæ corporeæ qualitates ignis unicuique rei, ignis participi, facilè communicari possunt, divinarum autem proprietatum nulla creatura particeps est, excepta sola Dei Natura.*

4. Appendix. Epiphanius *in Ancorato:* Idem Deus, Idem homo, Corpus terreum unà cum Deitate potens, efficiens, in unam potentiam univit, in unam Deitatem reduxit.

Epiphanius. Epiphanius *in Ancorato* Idem Deus, Idem homo, qui non confusionem operatus est, sed duo miscuit in unum, non ad interitum cedens, sed corpus terreum una cum Deitate potens efficiens, in unam virtutem vivit, in unam Deitatem collegit, unus existens Dominus, unus Christus, non duo Christi, nec duo Dei.

Censura. *Si quis hunc* Epiphanii *locum, ut etiam præcedentia verba non cautè legat, nec sanè intelligat, facilè tam Nestorii, quàm Eutychis hæresin iis probare posset: Dicit enim*, Christum post resurrectionem non amplius divisum esse in corpus in sepulchro, in Deitatem, in animam in inferno: *Perinde ac si in morte Christi Divinitas à corpore & anima divisa esset. Item*, corpus Christi jam non amplius tangi posse. *Item*, unionem naturarum ipse vocat commixtionem duarum rerum in unam. *Hæc verba juxta Sacram Scripturam intelligenda sunt nempe, Christum post resurrectionem non amplius mori posse: Item, corpus ejus crassas & terrenas qualitates deposuisse, ut jam sit spirituale corpus, & tamen verè corpus, quod tangi possit, carnem item & ossa habeat, sicut* Thomas *ipsum post resurrectionem attrectavit: Phrasis item hæc*, duo miscere in unum, *Epiphanio significat, duas Naturas arctissimè uniri in unam personam.*

5. Appendix. Cyrillus *in Ioh. lib.* 4. *cap.* 23. Non imperitè omninò vivificam carnem esse negatis. Nam si sola intelligatur, nihil prorsus vivificare potest, quippe quæ vivificante indigeat. Cùm verò incarnationis mysterium laudabili curâ scrutari fueritis & vitam habitantem in carne cognoveritis, quamvis nihil penitus caro per se ipsam possit, vivificam tamen factam esse credetis. Nam quoniam cum vivificante Verbo conjuncta est tota effecta est vivifica. Non enim ad corruptionem suam naturam junctum Dei Verbum detraxit, sed ipsa ad meliorem virtutem elevata est. Quamvis ergo Natura carnis, ut caro est, vivificare nequeat, facit tamen hoc qui totam Verbi operationem suscepit. Non enim Pauli, aut Petri, aut cæterorum, sed ipsius vitæ corpus in quo Deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc potest. Quas ob res caro cæterorum omnium nihil prodest: Christi autem Caro, quia in ipsa unigenitus Dei filius habitat, sola vivificare potest.

In hoc loco sunt à Concordistis quædam verba omissa. Docet autem Cyrillus, *primò, carnem Christi vivificam carnem esse, quòd hæc caro, quæ pro mundi vita data est, non communis & vulgaris caro sit, sed caro filii Dei, quæ omnia vivicat, quia cùm ipso personaliter unita est. Secundò docet, nobis per hanc carnem vitam æternam dari: non quidem quòd nos illam in Cœna corporaliter edere debeamus, sed si firmiter credamus, & persuasum habeamus, hanc carnem pro nobis in cruce satisfecisse, sicut Christus ipse Ioh. 6. c. docet, quæ omnia pro Bergensium causæ defensione nihil faciunt.* Censura.

Augustinus *contra Felicianum Arrianum cap.* 11. Injuriâ sui corporis affectam non fateor Deitatem, sicut majestate Deitatis glorificatam novimus carnem. 6. Appendix.

Idem contra Felicia. Aria. cap. 11, *Tom.* 6. *fol.* 783. Ex hoc pacto in mediatore Dei & hominum, injuriâ sui Corporis affectam non fateor Deitatem, sicut majestate Deitatis glorificatam movimus carnem. Augustinus.

Censura. *Vt majestas Dei, de qua* Augustinus *hoc loco agit, intelligenda sit, ex præcedentibus verbis colligi potest, ubi ait:* Non erat proprium carnis quod super frementes aquas siccis pedibus ambulavit: *Item*, paucis panibus tot millia hominum satiavit. *Quod si quis hinc* (Christus siccis pedibus super aquas ambulavit) *colligere velit: Ergo est etiam ubique omnisciens & omnipotens, negatur consequentia: alioquin sequeretur: Petrus super aquas ambulavit, Ergo est ubique. Hæc autem majestas Dei, quâ caro Christi exornata est, vel increata vel creata est: si creata, ipsa est Deitas cum suis essentialibus proprietatibus: hæc verò caro aliter non est ornata, quàm per unionem, quod homo Deus est: alioquin dicendum esset, carnem ipsam Deitatem & Deum factam esse. Sin verò increata est, non est utique Vbiquitas, neque una, vel omnes essentiales proprietates, sed consistit in creatis donis & gloria, quâ Christus tanquam caput, etiam secundū humanitatem omnes*

Angelos

Angelos & homines superat, sed tamen infra Deitatem manet: vocatur autem divina majestas, quòd Deitas in carne ipsam operatur.

7. Appendix. Theodoretus *cap. de Antichristo, Tom. 2. pag.* 411. Verbum homo factum non particularem gratiam contulit assumptæ Naturæ, sed totam plenitudinem Deitatis complacuit in ipsa habitare.

Censura. Explicatio loci Coloss. 2. *Apostolus Paulus 2. cap. ad Coloss. probare voluit, Verbum verè & hypostaticè cum Humana Natura in Christo unitum esse: & hæreticos sui temporis, negantes Christum, quòd Corpus ejus in terris ambularit, verum Deum esse; hoc unico verbo* Corporaliter *confutare voluit. Ideò fatetur etiam, hanc ipsam Humanam Naturam, quam omnes, cùm Christus in terris ambulavit, suis oculis videre potuerunt, tanquam templum Deitatis fuisse, quod verè & personaliter cum Deitate æterni Verbi unita esset. Propterea etiam* Theodoreti *locus non aliter quàm de essentiali inhabitatione Deitatis in Humanitate, tanquam in suo templo, intelligendus est, qua inhabitatio ipsa personalis unio est. Sin verò hæc inhabitatio, juxta Ubiquitistas, significat realem communicationem vel effusionem divinarum proprietatum in carnem Christi, necessariò sequitur, Christi carnem vel Humanitatem non quatuor vel quinque duntaxat proprietates divinas realiter habere, sed omnes simul: Scriptum est enim,* Omnis plenitudo Deitatis in Christo inhabitat: *Omnis plenitudo verò Deitatis non tantum est Omnipræsentia, Omnipotentia, Omniscientia, Vivificatio, Adoratio, quas quinque proprietates Ubiquitistæ contendunt realiter in carnem infusas esse: sed etiam ipsa essentia Deitatis, æternitas, spiritualitas, simplicitas, & æterna generatio ex Patre, &c. summa, omne id quod Deitas Filii Dei est & habet: ideoque oporteret Humanitatem ipsam Deitatem, æternam, spiritum & ex essentia Patris genitam esse: quod falsum & blasphemum est.*

8. Appendix. *Idem in Psalm. 21. Tom. 1. pag.* 110. Si Natura assumpta cum Divinitate assumente est copulata: Et jam ejusdem gloriæ & honoris particeps & consors facta est.

Censura. *Concedimus hoc: Quatenus Humana Natura id patitur, & vera Humana Natura manet, ut in præcedenti loco pluribus indicatum est.*

9. Appendix. *Idem Heb. 1. Tom. 2. pag.* 154. Ipsa humanitas post resurrectionem divinam gloriam est consecuta.

Censura. *Hoc etiam libenter concedimus: De hoc tantum controvertitur, quid per divinam gloriam intelligi debeat: nempe quod Humana Natura ineffabilibus donis exornata est, quæ dono tamen Humanam Naturam non absorbuerunt, quod necessariò sequeretur, si humanitas proprietates, quæ Dei propriæ, adeoque Deus ipse sunt, nacta esset: cum verò nulla amplius esset humanitas, sed verus Deus, quod diligenter notandum est. Secundo hoc quoque diligenter observandum, quòd Concordistæ jam hunc locum ad defensionem fictitiæ suæ majestatis citant, cùm tamen hactenus semper docuerint, Christi corpus hujus majestatis in personali unione, qua in matris utero facta est, participem esse factam: quòd sibi particeps ejus facta est; quomodo igitur illam post resurrectionem demum nacta est?*

Damascenus *lib. 3. cap. 7. & 15. pag.* 194. Divina Natura proprias suas excellentias seu glorificationes carni communicat seu impertit, ipsa verò in se passionum carnis manet expers. 10. Appendix.

Damascenus *lib. 3. cap. 7. fol.* 98. Et ipsa quidem proprias glorificationes carni tradit: cùm ipsa maneat impassibilis & immunis passionum carnis, &c. *Et commentator addit fol.* 100. At verò, quia dignius alteri minus digno in eodem tertio conjunctum, communicat illi suas dignitates pro captu & modulo suo, & tamen ab illo non suscipit indignitates, neque imperfectiones. Damascenus.

Idem lib. 3. cap. 15. fol. 117. legitur proprias glorificationes divinitas Corpori transfundebat: at ipsa permanebat passionum carnis immunis.

Quid per proprias glorificationes Damascenus *intelligi velit, supra primo capite, ubi hic locus etiam citatus est, diximus. Et observandum quid Commentator ibi addat, nempe,* quòd humanitas à Deitate hanc glorificationem acceperit, pro captu & modulo suo, atque ita ut non sublata vel destructa sit. Censura.

In hoc Capite probare volunt Concordistæ, Christum, ut Deum, divinam majestatem alio modo habere, nempe essentialiter, & ut ejus essentiales proprietates in, & per se: ut hominem autem, habere eam alio modo, nempe, non essentialiter, sed propter, & juxta modum personalis unionis. CAP. V. testimoniorum Patrum.

Quod Christus, ut Deus, suam divinam majestatem, hoc est, Deitatem & divinas essentiales proprietates habeat essentialiter: ut homo verò habeat illas propter unionem personalem, sic ut propter illam homo Christus Deus, & quicquid Deus est, sit & habeat, rectè & verè sequentibus locis asseritur, neque de hoc inter nos & Ubiquistas controvertitur. De hoc autem est controversia, ut etiam supra, An Humanitati, vi unionis, divina majestas, id est, divinitas, & omnes divinæ proprietates sint realiter infusæ, sic, ut etiam in abstracto humanitati attribui possint, atque dici: Humanitas est Deus, æterna, incorporea, Dei filius, à Patre genita, invisibilis: immensa, ubique præsens, omnipotens, &c. Ut hæc omnia in concreto de homine Christo realiter dicuntur: nempe, homo Christus est Deus, æternus, incorporeus, Dei Censura M rebionis de hoc toto 5. cap. Status controversiæ in hoc articulo.

filius, à Patre genitus, invisibilis, immensus, ubiquepræsens, omnipotens, &c. videlicet secundum suam divinitatem.

1. Appendix. Cyrillus *lib.* 12. *Thesau. cap.* 15. *Tom.* 2. *pag.* 167. Conditio & proprietas alia creaturę, alia creatori inest, sed Natura nostra à Filio Dei assumpta mensuram suam excessit, & in conditionem assumentis eam, per gratiam translata est.

Cyrillus. Cyrillus *lib.* 12. *Thes. cap.* 15. *fol.* 60. Conditio quædam atque proprietas, vel (si ita vis) dignitas alia creaturæ, alia creatori necessariò inest: Creatura serva est, creator Dominus. Sed creatura quoque Domino suo conjuncta à propria conditione liberatur, & in meliorem traducitur: Ita natura nostra à Filio Dei assumpta, mensuram suam excessit, & in conditionem assumentis eam per gratiam translata est.

Censura. *Docet hoc loco* Cyrillus, *filium Dei non esse filium Dei ex gratia, sed Natura Filium Dei esse, ideoque secundum Divinitatem non creaturam esse, ut hæretici contendebant. Porrò, Deum creatorem ex mera gratia suam carnem assumpsisse: hinc verò Vbiquitas nulla elici potest: nam collocatio humanitatis in statum Deitatis nequaquam est permutatio, vel assimulatio, sed unio naturarum, quâ Homo Deus, & Deus Homo factus est.*

2. Appendix. *Item in Ioh. lib.* 2. *Cap.* 144. *Tom.* 1. *pagin.* 134. Christus causam subjecit, quare vitam & potestatem judicii sibi à Patre data dixerit, dicens (quia filius hominis est) ut intelligamus, omnia sibi data esse, ut Homini. Unigenitus verò filius non vitæ particeps, sed vita naturaliter est.

Cyrillus. *Idem in Ioh. lib.* 2. *cap.* 144. *fol.* 50. Quapropter causam, quare hæc sibi data à Patre dixerit, illico subjecit, dicens, quia filius hominis est, ut intelligamus, omnia sibi data fuisse, ut homini: qui cum creatura sit, nihil habet à seipso. Unigenitus verò filius vitæ non particeps, sed vita naturaliter, ut Pater, est.

Censura. *Patres, ut sæpè judicatum est, adversus hæreticos pugnabant, qui negabant, Christi Divinam Naturam cum Patre eiusdem æternæ essentiæ esse, eamque pro creatura habebant, quòd in Scriptura sæpius dicatur, Patrem filio hoc & illud dedisse. Hinc sic colligebant:* Qui dat major est accipiente, &c. *Hujus generis argutias Patres hoc ipso considerarunt, quod dixerunt, hæc loca de Christi Humana Natura intelligenda esse. Patres autem, quòd diligenter est observandum, id non sic de Humana Natura intelligebant, ut Concordistæ faciunt, nempe quòd hoc vel illud, in abstracto consideratum, datum vel infusum sit, ei, ita ut in abstracto de humanitate debeat vel possit dici. Exempli gratiâ: Humanitas est Deus, ubique præsens, omnipotens, vivifica, &c. Hoc inde luculenter probari potest, quòd Christus in novissimo die secundum utranque naturam celebraturus est judicium. Nam si Christus judicium super omnes creaturas propterea tantum celebrabit, quòd homo est, necessariò sequitur, judicii exequutionē proprietatem Humanæ Naturæ esse, & quòd ideò omnibus aliis hominibus idem etiam competat, quòd impossibile est. Propriè autem de verbis Christi Iohan.* 5. *cap. loquendo,* Quia hominis filius est, *hoc significat, Idcirco Pater filio omne judicium tradidit, quia ipse mediator est Deus in carne manifestatus: nam judicium super homines à Mediatore, qui etiam homo & visibilis est, celebrari debet: ideò hæc verba propriè non de humanitate tantùm, sed de persona Mediatoris, qui Dei Filius & homo est, intelligenda sunt.*

Idem lib. 3. *cap.* 37. *Tom.* 1. *pag.* 181. Vivificat Corpus Christi, quia ipsius vitæ Corpus est, virtutem Verbi incarnati retinens, & plenum potestate illius, quo universa sunt, & vivunt. 3. Appendix.

Idem lib. 3. *cap.* 37. Vivificat enim Corpus Christi & ad incorruptionem suâ participatione reducit: non enim alterius cujusdam, sed ipsius vitæ Corpus est, virtutem incarnati Verbi retinens, & plenum potestate illius, quo universa, & vivunt, & sunt. Cyrillus.

Ex his Cyrilli *verbis Concordistæ sic argutantur: Quum vivificatio, quæ proprium & opus proprietas Deitatis est, carni Christi attribuatur, cur non etiam eodem modo carni Christi ubique præsentia adscribi debet, quæ etiam proprietas Deitatis est? Respondetur, non rectè sic colligi, licet vivificatio & omnipræsentia proprietates Divinæ Naturæ sint. Nam ut de vivificante carne Christi Scriptura loquatur & sentiat, hactenus sæpè ex* Cyrillo *& aliis Patribus satis declaratum est. Eandem verò Vbiquitatis rationem & conditionem esse, neque ex Scriptura, neque ex Patribus ne uno verbo probare possunt.* Censura.

Idem lib. 4. *cap.* 14. *pag.* 201. Quoniam Salvatoris Caro conjuncta est Verbo Dei, quod naturaliter vita est, effecto est vivifica. 4. Appendix.

Locus hic rectè citatus est, & ut intelligi debeat, ex præcedenti colligi potest. Agit autem & docet hoc loco Cyrillus, *quomodo hanc carnem Christi edere debeamus, ut vitam in nobis tunc habeamus. Addit tamen,* Illi conjuncti, *hoc est, si nos in ipso, & ipso in nos manet, quod per fidem tantùm fit: Per fidem enim in cordibus fidelium habitat.* Censura.

Et Cap. 18. *pag.* 204. Corpus meum vitâ replevi, mortalem carnem assumpsi, sed quia naturaliter vita existens habito in ipsa, totam ad vitam meam reformavi. 5. Appendix.

Et Cap. 18. *fol* 18. Quemadmodum igitur, inquit, homo factus sum voluntate Patris, qui

è naturali

è naturali vita emanavi,& homo factus vivo, Corpusque meum vitâ replevi, non aliter, qui carnem meam manducat propter me vivet. Mortalem enim carnem assumpsi, sed quia naturaliter vita existens, habito in ipsa, totam ad vitam meam reformavi: Non enim sum victus interitu carnis, sed ut Deus omnem interitum & mortem ipse superavi.

Censura. Fraus Bergensium. *Locus hic* Cyrilli *propriè agit de spirituali esu vivifica carnis Christi, ut ex toto citato loco apparet, quem autem Bergenses valdè truncarunt, & contra authoris mentem aliò trahunt. Alioquin ex præcedenti apertissimè intelligitur, quomodo & quare Christi caro vivifica sit, & quòd hujusmodi loca Ubiquitatem nihil juvent.*

6. Appendix. *Et Cap. 24. pag.* 210. Natura carnis ipsa per se vivificare non potest, nec sola esse in Christo intelligitur, sed habet Filium Dei sibi conjunctum, qui substantialiter vita est. Quando igitur vivificam Christus carnem suam appellat, non ita illi, ut sibi, sibi proprio spiritui vim vivificandi attribuit. Nam per seipsum Spiritus vivificat ad cujus virtutem caro per conjunctionem conscendit. Quomodo autem id fiat, nec mente intelligere, nec linguâ dicere possumus, sed silentio ac firma fide id suscipimus.

Censura. *Hic locus, & præsertim quæ Concordistæ majusculis literis pinxerunt, nihil alind vult, quàm nullum mortalium omnibus suis sensibus perscrutari posse, quomodo personalis unio duarum naturarum facta sit: hoc & nos affirmamus. Quid autem id ad rem facit? Et hæc verba magis fictitiam majestatem Humanæ Naturæ evertunt, quum apertissimè* Cyrillus *dicat, Naturam carnis ipsam per se vivificare non posse, sed vivificam carnem appellari propterea, quòd vivificans Verbum Dei in unitate personæ conjunctum habeat, & ita in tota persona Mediatoris officium unâ exequatur, de quo hactenus satis dictum est.*

7. Appendix. *Idem lib.10.cap. 13. fol.* 501. Caro vitæ facta unigeniti caro, ad virtutem vitæ reducta est.

Cyrillus. *Idem lib.10.cap. 13. fol.* 183. Et quomodo dicere non gravabor. Caro vitæ facta unigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari: propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea unigenitus Dei Filius.

Censura. *Hic quoque locus loquitur de personali unione, nec tantùm per se clarus est, sed etiam in superioribus satis declaratus est.*

8. Appendix. *Libr. 11. cap. 22. pag.* 552. Ipsa caro Christi non à se sancta fuit, sed conjunctione Verbi ad verbi virtutem quodammodo reformata, salutis atque sanctificationis causa est participantibus: Non ergo carni, ut caro est, operationis divinæ virtutem, sed naturæ Verbi attribuimus.

Cyrillus. *Idem lib.11.cap.21. fol.*202. 203. Quare cùm Deus & homo Christus verè sit, oportuit eos intellexisse ineffabili Deitatis potestate, unà cum eis semper futurum, etiamsi carne abesset. Idcirco enim ipse quoque in superioribus dicebat, Pater sancte serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi, apertè significans, Deitatis ratione, non carnis præsentiâ eos posse servari: quippe etiam caro non à se sancta fuit, sed conjunctione Verbi ad Verbi virtutem quodammodo reformata, salutis atque sanctificatione participantibus causâ est: non ergo carni, ut caro est, operationis divinæ virtutem, sed Naturæ Verbi attribuimus.

Censura. *Ex iis, quæ de vivifica carne; in Articulo de Persona Christi notabuntur, facilè intelliget Lector, ut etiam hic* Cyrilli *locus intelligi debeat. Intelligitur præterea ex hoc loco, quæ* Cyrilli *sententia sit de Omnipræsentia Corporis Christi, & ut verba Christi intellexerit,* Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi: *non quidem ut Ubiquitistæ opinantur, sed quòd Christus ineffabili potestate semper nobiscum sit, licet carne sua absens sit.*

9. Appendix. *Lib. 6. Dialog.* Glorificatur à Patre, non quia Deus, sed quoniam erat homo, quasi propriæ Naturæ fructum non habens, potentiam operandi efficaciter, divinè accepit quodammodo illam, per unionem & ineffabilem concursum, qui intelligitur Dei esse Verbi cum humanitate.

Cyrillus. *Idem lib.6. Dialog. fol.*128. Itaque glorificatur quidem à Patre, non quòd gloriâ indigeat, cùm extra carnem, & Deus ex Deo intelligatur, sed quoniam erat homo, quasi propriæ Naturæ fructum non habens potentiam operandi efficaciter divinè, accipit quodammodo illam per unionem & ineffabilem concursum, qui intelligitur Dei esse Verbi cum humanitate. Glorificat autem & ipse Patrem, Pater enim Dei cognoscitur esse, qui omnia potest, quamvis apparentis in carne, & cum terreno corpore conversantis cum his, qui in hoc mundo.

Censura. *Et hic locus de personali unione agit, nequaquam autem de infusione divinarum proprietatum in carnem Christi intelligi potest.*

10. Appendix. *Idem de recta fide ad Theodos.* Immisit assumpto corpori suam vitam, ipsâ per unionem dispensatione.

Cyrillus. *Idem de recta fide ad Theodos.* Igitur nonne manifestissimum, & nulli obscurum, quod unigenitus factus est nobis similis, hoc est, perfectus homo, ut terrenum hoc Corpus liberaret à subintroducta corruptione, immittens illi suam vitam ipsa per unionem dispensatione.

11. Appendix. *Ibidem pag.* 178. Vivificat verbum propter ineffabilem nativitatem ex vivente

Patre

Patre, Attamen est videre, ubi tribuatur etiam propriæ carni divinæ efficacia glorię.

Cyrillus. *Ibidem fol.* 102. Vnde & ipsum (Verbum) omnium exstitit vita, & vivificare dicitur nobiscum propter ineffabilem nativitatem ex vivente Patre: attamen est videre, ubi tribuitur propriæ carni divinæ efficaciæ gloria.

Appendix. *Item pag.* 279. Otiosam confitebimur terrenam carnem ad hoc ut possit vivificare, quatenus pertinet ad propriam ejus Naturam.

Cyrillus. *Item fol.* 102. Annon & otiosam confitebimur fuisse terrenam carnem ad hoc, ut possit vivificare, quatenus pertinet ad propriam naturam? Quomodo igitur, dic oro, vivificat caro? vel quomodo intelligitur & ex cœlo esse, quod de terra? Secundum unionem scilicet cum vivente & cœlesti Verbo.

Censura. *Tribus his locis* Cyrillus *docere vult, etsi vivificatio propria operatio sit Verbi Dei, vel ipsius divinitatis, eam tamen carni Christi propter personalem unionem attribui, ut etiam alias Deitatis proprietates, & quod ex cælo sit, quod tamen terrenum est, huic carni, propter unionem personalem adscribatur.*

13. Appendix. Epiphanius *contra Ariomanitas.* Humanitas Christi non seorsum per se subsistit, sed counita Deitati, & jam in ipsa Deitate, quę perfectissima sunt, sciens, utpote counita Deo.

Censura. *Hic locus* Epiphanii *itane se habeat vel non, pro Vbiquitate tamen nihil facit. Humana ratio omnia perfectè scit, quæ vult, ex revelatione omniscientis Deitatis, cùm qua vnita est: non autem sequitur, essentialem Dei omniscientiam in Humanam rationem realiter infusam esse.*

14. Appendix. Augustinus *de verbis Domini Serm.* 58. *Tom.* 10. *pag.* 217. Ego verò dominicam carnem, imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quòd à divinitate suscepta & Deitati vnita est, & non alium & aliud, sed unum eundemque Deum & hominem, Filium Dei esse confiteor. Denique si hominem separaveris à Deo, illi nunquam credo, nec servio.

Censura. *Locus hic se ita habet in* Augustino, *ibidemque pulcherrima hac similitudine declaratur.* Si quis, *inquit*, nostrum aut purpuram, aut diadema regale iacens inveniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò ea Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea simul cum Rege quis adorare contempserit. Ita etiam in Christo domino humanitatem non solam aut nudam, sed Divinitati suæ unitam, unum Dei Filium Deum verum, & hominem verum, qui adorare contempserit æternæ mortis pœnam patietur: *Vult igitur Augustinus totum Christum, Deum & hominem adorari debere, de quo supra cap. tertio plura diximus.*

Idem de Civitate Dei lib. 10. *cap.* 24. Non ergo caro Christi per se ipsam mundat credentes, sed Verbum à quo suscepta est. 15. Appendix.

Augustinus. *Idem de Civitate Dei lib.* 10. *cap.* 24. *Tom.* 5. *fol.* 580. Neque enim caro principium est, aut anima Humana, sed Verbum per quod facta sunt omnia. Non ergo caro per se ipsam mundat, sed per Verbum à quo suscepta est, cum Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.

Censura. *Hoc loco* Augustinus *docere vult, carnem Christi, pro nobis immolatam & vera fide à nobis acceptam, purgare nos à peccatis. Vnde verò hanc caro habet virtutem? Responsio, quia caro filii Dei est: ideoque hic locus quoque de Vnione loquitur, non de infusione Divinæ virtutis in carnem.*

16. Appendix. Theophylactus *in Iohan. cap.* 3. Omnia dedit in manum filii, *&c. Et id Matth.* 28. Si de Divinitate intelligas, *&c.*

Censura. *Vterque locus secundum literam rectè citatus est: Vt autem intelligendi sint, supra c.* 3. *indicatum est, ubi his ipsis verbis citati sunt.*

17. Appendix. Damascenus *lib.* 3. *cap.* 17. Non secundum propriam operationem, sed propter unitum sibi Verbum divina operabatur caro Domini, Verbo per eam propriam suam operationem manifestante. Nam & ferrum ignitum non naturali ratione possidet vstricem operationem, sed acquisivit, possidet & obtinet eam ex unione ignis & ferri. Ipsa igitur caro Domini mortalis erat propter seipsam, & vivifica propter hypostaticam ad Verbum unionem.

Censura. *Hic locus supra etiam in quarto Capite in* Basilio, *qui hac ipsa similitudine de ferro candenti utitur, pluribus explicatus est.*

18. Appendix. *Idem cap.* 18. Divina Christi voluntas erat æterna, *&c. cap.* 21. Humana Natura in Christo, *&c.*

Censura. *Vterque locus supra* 3. *cap. his ipsis verbis citatus & declaratus est.*

19. Appendix. *Idem lib.* 2. *cap.* 22. Domini anima etsi secundum se erat Naturæ ignorantis, attamen secundum hypostasin unita Deo Verbo, Omnium cognitionem habuit, non ex gratia seu participatiuè, sed propter hypostaticam unionem. Et tamen quia naturæ differunt, etiam naturales scientiæ & voluntates divinitatis & humanitatis, *&c.*

Damascenus. *Idem lib.* 2. *cap.* 22. *fol.* 68. Nam etsi Naturæ (animę Christi) erat ignorare futura: Attamen secundum hypostasin vnita Deo Verbo, omnium cognitionem habebat, non

non gratia, sed ut dictum est) propter unionem in uno supposito. Ipse enim est & Deus & homo.

Et paulò post. In Domino autem nostro Iesu Christo, quia differunt Naturæ, differunt voluntates Divinitatis ipsius & humanitatis, id est, voluntariæ virtutes,

Censura. *Hujus loci postrema verba apertè indicant, ea quæ in titulo huius quinti capitis prætenduntur, falsa & erronea esse: Inprimis quod dicit,* humanam voluntatem futura scire, non ex gratia, sed ex unione, *per gratiam autem nihil aliud intelligit quàm Vbiquitisticam infusionem Divinarum proprietatum ex gratia factam.*

CAP. VI testimoniorum Patrum. *Quòd divinitas suam majestatem, virtutem & operationem (quæ Divinæ Naturæ propria est & manet) efficaciter exerat & operetur In, Cum & Per unitam personalem humanitatem, quæ hanc majestatem sic, & inde habet, quòd omnis plenitudo Deitatis, in assumpta carne & Sanguine Christi personaliter habitat.*

Iudicium Marchionis de hoc toto 6. capite. *Quòd divinitas omnia In & cum sua assumpta humanitate operetur, in Christi Ecclesia notissimum est: Nam divinitas in sua humanitate habitat tanquam in suo templo, & operatur unicà Persona secundum utramque Naturam, Divinas & Humanas res: Ita ut unaquaque natura exequatur quæ sua propria sunt, auxilio alterius, ut* Leo *&* Damascenus *scribunt. Divinitatem autem per humanitatem omnia exequi & operari; exempli causa, omnipotentem & omniscíam esse, mundum conservare, corda explorare per humanitatem, &c. neque Scriptura, neque Pates docent, licet hi rectè doceant,* Humanitatem Deitatis organum esse, quod limitate, præsertim de externis operibus, ab ipsis intelligitur.

1. Appendix. Athanasius *oratione 5. contra Arianos:* Quomodo Corpus Domini non esset adorabile Cùm verbum manum suam corporalem extendens sanârit febricitantem, vocem Humanam edens suscitaverit Lazarum, manibus suis in cruce protensis Principem aëris prostraverit.

Athanasius. *Idem oratione 5. contra Arianos fol.* 104. Quod cùm ita se habeat, quî fieri possit, ut Corpus domini undiquaque sanctissimum ab Archangelo Evangelizatum, à Spiritu sancto formatum amiculumque Verbi Dei, non sit adorabile cùm Verbum manum suam corporalem extendens sanarit febricitantem, vocem Humanam edens suscitaverit Lazarum, manibus suis in cruce protensis Principem aeris qui agit in filiis incredulitatis, prostraverit.

Et paulò post, fol. 105. Neque fieri potest, quin admireris eorum animi pravitatem, qui omnia & miscent & turbant, cavillationesque excogitant non in aliud, quàm ut conditorem unà cum re condita unius ordinis esse, gregalesque persuadeant.

Athanasius *hic docere vult, ut ex toto citato loco facilè deprehenditur, totum Christum propterea adorandum esse, quòd corpus eius non corpus simplex, sed æterni Verbi corpus sit. Attendendum tamen ne creator & creatura commisceantur. Etsi enim in exequutione externorum Miraculorum Humana Natura quod suum est fecit, loquuta est, manus extendit, imposuit, &c. Vera tàmen virtus operandi miracula à Deitate manavit, non autem in corporali manu seu voce fuit: Vtrunque tamen simul inseparabiliter, & tamen distinctè factum est, quia opus ab una persona, distinctis tamen cooperantibus naturis factum est. Et hanc* Athanasii *sententiam esse, ipsemet Orat. 4. contra Arianos pagina 245. scribit. Non aliter explicat divina hac opera, per distinctas cooperationes utriusque naturæ in Christo* Augustinus, Ambrosius, Cyrillus, Hieronymus, Damascenus *& alii Patres. Vt autem caro Christi adoranda sit, supra satis est explicatum.* Censura.

Idem Dialog. 5. de Trinit. Deus logos unitus homini edit miracula & operatur, non seorsim aut separatim à Natura Humana assumpta, sed pro sua bonitate placuit ipsi, per assumptam humanitatem, in ea, & cum ea propriam divinam suam potentiam operando exercere, & humanitatem illam suam, ultra & supra propriam ipsius Naturam, pro suo beneplacito perfectam reddidit, non tamen prohibet, quo minus sit animal rationale, seu vera Humana Natura. 2. Appendix.

In hoc toto Dialogo hic locus non reperitur. Athanasius Censura.

Hoc in loco, ubicunque extet, docetur: 1. Filium Dei in assumpta sua humana natura, tanquam in organo suæ Deitatis, miracula sua fecisse. 2. Et simul tamen veram Humanam Naturam retinuisse, & rationalem creaturam mansisse. Quatenus autem Deitas per humanitatem, tanqam suum organum, operetur, in titulo hujus capitis indicatum est.

Cyrillus *de recta fide ad Theodos.* Anima unionem sortita ad Verbum descendit in infernum: Divina autem virtute & efficacia utens dixit compeditis: Egredimini. 3. Appendix.

Idem de recta fide ad Theodosium fol. 98. 99. Admirabile etiam est omnibus, quòd corpus quidem resurrexit naturâ corruptibile: erat enim proprium incorruptibilis Verbi: Anima quoque ad illud copulam & unionem sortita descẽdit quidem ad infernum: divinâ autem virtute & potestate utens, etiam Spiritibus, qui illic erant apparuit. Enimverò & dicebat compeditis: Egredimini: Et his qui in tenebris Revelamini. Et tale quiddam etiam Petrus, quiddam etiam & divinus Paulus dixisse vide- Cyrillus.

detur de Verbo Dei, & anima ipsius secundum dispensativam unionem.

Censura. *Duo hoc loco docentur: 1. Animam Christi descendisse ad infernum, & captivos ibi liberasse. 2. Divina potestate & virtute eam usam esse. Quod ad primum attinet, id suo loco relinquimus: Articuli Christianæ fidei non docent, corpus, vel animam, vel Deitatem Christi, sed Christum ad infernum descendisse: multò minus Scriptura aliquid docet de animæ descensu ad infernum, & quòd credentes Patres inde liberarit, qui absque dubio in inferno non fuerunt, & propterea nulla liberatione per descensum ad infernum opus habuerunt. Tota enim liberatio facta est in cruce, Christo dicente:* Consummatum est, *ideoque non demum per animæ descensum ad infernum fieri debuit. Propterea hæc potius vanissima est opinio, quàm fidei articulus. Vnde* Cyrillus *ipse dubitat, an Petrus & Paulus sic, ut ipse de descensu ad infernum doceant. Ad alterum quod attinet, quia ruinoso fundamento innititur, nihil superstrui potest.*

4. Appendix. *Idem lib. 1. ad Reginas:* Christus ut Deus vivificat per propriam carnem.

Hic locus verissimus est: Caro enim Christi organum est, per quod Deus nobis vitam acquisivit.

Hanc communicationem Divinæ Majestatis, sine commixtione, destructione vel negatione humanæ naturæ, etiam in gloria fieri.

CAPVT VII. testimoniorum Patrum. Iudicium Marchionis de toto hoc capite. *Hoc conceditur de majestate & donis humanitati Christi communicatis, de quo Scriptura & Patres loquuntur: nequaquam autem de Vbiquitistica Majestate, quæ humanitati realiter infusa sit.*

2. Appendix. Athanasius *Dial. 5. de Trinitate.* Humanitatem illam suam, ultra & supra propriam ipsius Naturam, pro suo beneplacito perfectam reddidit, non tamen prohibet quo minus sit animal rationale, seu vera Humana Natura.

Censura. *In toto hoc 5. Dial. ut etiam supra cap. 6. indicatum est, ubi itidem locus hic citatus fuit, nihil de hoc reperitur: sed quintus ille Dialogus contra hæreticum Apollinarem scriptus, repetit breviter & syllogisticè triginta ejus argumenta (de quibus in quatuor præcedentibus Dialogis prolixè egerat* Athanasius*) & refutat illa ex sacra Scriptura. Certum autem est pro Vbiquitate & reali communicatione Idiomatum ne verbum quidem in eo reperiri, sed potius contrarium. Nam in toto Dialogo probatur, Christum non tantùm verum Deum, sed etiam verum & perfectum hominem esse anima & corpore, nobis per omnia, excepto peccato, similem, ut inprimis in fine vigesimi noni argumenti videre licet: Vbiquitatem autem Christi humanitatem destruere, notissimum est.*

Theophylactus *ex* Chrysostomo *in cap. Matth.* 28. Ego prius damnata Natura, nunc absque Naturarum confusione accepi potestatem omnem. Appendix.

Hic locus supra quoque tertio capite citatus & explicatus est. Censura.

Cyrillus *lib. 4. cap. 24.* Totum corpus suum vivificâ spiritus *virtute plenum esse ostendit, non quòd Naturam carnis amiserit, & in Spiritum mutata sit, sed quia cum spiritu conjuncta, totam vivificandi vim hausit.* 3. Appendix.

Idem lib. 4. cap. 24. in Ioh. fol. 77. Totum corpus suum vivificâ spiritus virtute plenum esse ostendit: Spiritum enim hic ipsam carnem nuncupavit, non quia naturam carnis amiserit, & in spiritum mutata sit, sed quia summè cum eo coniuncta tota vivificãdi vim hausit. Cyrillus.

Censura. Cyrillus *hoc loco docet, etsi propter personalem unionem caro Christi vivificam virtutem nacta sit, veram tamen carnem manere, nec in Deitatem mutari. Declarat etiam hic locum Pauli, qui ait:* qui Domini est, Spiritus etiam cum eo est: *& hinc colligit, cùm is, qui Domini est, Spiritus cum eo sit, quantò magis propria ejus caro unum cum eo sit. Et notandum est, quòd hoc ipso loco* Cyrillus *mox hæc verba subjungit:* Quando Christus carnem suam vivificam appellat, attribuit ei virtutem vivificandi, non sic, vt sibi ipsi vel spiritui suo eam attribuit. Nam spiritus Christi vivificat ex seipso, in cuius virtutem, per unionem, caro assumta est, *&c. Vt autem hoc factum sit, sola fide comprehendi potest.*

Idem Cyrillus *de incarnatione cap.* 8. In carbone tanquam in imagine licet conspicere, adunatum quidem humanitati Deum Verbum, transformasse assumptam Naturam in suam gloriam & operationem, sicut ignis ligno affixus: Ita adunatus est inæstimabiliter humanitati Deus, conferens ei etiam naturæ suæ operationem. 4. Appendix.

Idem de Incarnatione cap. 8. Cæterum tanquam in imagine licet in carbone conspicere, adunatum quidem humanitati Deum Verbum: non tamen projecisse quod fuerat: transformâsse autem magis assumptam Naturam in suam gloriam & operationem. Quemadmodum enim ignis ligno affixus, & in id penetrans, comprehendit quidem ipsum: & quamvis lignum esse non desinat, vim tamen suam speciemq; transmittit omnem, seque confert in lignum, & cum ipso iam quasi unum æstimatur. Idem intellige & de Christo. Adunatus enim inæstimabiliter humanitati Deus: servavit quidem ipsam in eo quod fuerat, & ipse permansit quod erat: Semel tamen adunatus, quasi unus jam cum ipsa putatur, ea quæ sunt illius sua Cyrillus.

faciens.

faciens: conferens autem ei etiam ipse Naturæ suæ operationem.

Censura. *Hac similitudine eatenus tantum* Cyrillus *utitur, ut probet, 1. Deum & hominem in Christo unam Personam per unionem esse, ut ferrum & lignum in carbone candente sint. 2. Utriusque naturæ essentiales proprietates personæ realiter communes esse, ut ignis & ligni natura carbonis communes sint. 3. Et tamen utramque Naturam cum suis essentialibus proprietatibus in hac communione integras & illæsas manere. De hoc nulla est controversia. Deitatem autem omnes suas essentiales proprietates humanitati realiter communicâsse & infudisse, Concordistæ hinc in æternum non extorquebunt; nisi fateri velint, Deitatem quoque omnes Humanas proprietates realiter accepisse. Nam* Cyrillus *communicationem Idiomatum reciprocam facit, cum ait:* Ea quæ sunt carnis sua faciens: conferens autem carni naturæ suæ operationem.

5 Appendix. Theodoretus *Dial. 2.* Corpus dominicum surrexit quidem à mortuis divinâ glorificatum gloriâ, & à cœlestibus adoratur potestatibus, Corpus tamen est, & habet, quam prius habuit, circumscriptionem.

Censura. *Hunc locum* Theodoreti *Ubiquitatis jugulum petere, supra quoque cap. 3. indicatum est. Nam si Christus habet etiam in gloria suum circumscriptum corpus, verum utique non est, gloriam seu maiestatem Ubiquitatem esse, vel quòd corpus omnipræsens faciat. Neque valet sophistica illorum*, Corpus Christi circumscriptum esse naturali modo, sed non circumscriptum, verum ubique maiestatico modo. *Theodoretus enim hic apertissimè dicit: quòd* Christi Corpus etiam in maiestate suam circumscriptionem, ut prius, retineat, *Maiestaticus autem modus non est, novum Ubiquisticum figmentum, Scripturæ & Patribus ignotum. Impossibile etiam est, ut hi duo contrarii modi in uno corpore simul consistere vel locum habere possint, ut* Athanasius, Cyrillus, Damascenus *sæpius fatentur: Nulla enim Natura simul est susceptiva contrariorum: naturalis autem & maiestaticus modus sunt contrarij, ut aqua & ignis, & perinde est, ac si Ubiquitista de paupere diceret: Pauper est pauperum modo, & dives est divitum modo: vel de nigro pariete, Niger est nigro modo, & albus est, albo modo. Hujus sophisticæ Theologos Evangelicos coram Deo & mundo pudere deberet: Putant autem sibi cum infantibus negotium esse, quibus facilè persuaderi potest, nigrum album esse.*

Appendix. *Idem Dialog. 3 probat hanc Apollinarij sententiam.* Si mixtio ignis cum ferro, quæ ferrum ostendit ignem, ita, ut etiam ea faciat, quæ sunt ignis non mutat naturam ferri. Neque igitur Dei cum corpore unio est mutatio corporis, licèt corpori divinas operationes præbeat.

Hic locus non in tertio, sed in fine secundi Dialogi exstat: Novâ autem responsione non indiget: idem enim docet quòd proximè præcedens Cyrilli *locus de candenti carbone. De hac & aliis huius generis similitudinibus vide plura supra cap. 4. in loco* Basilii. Censura.

Damascenus *lib. 3. cap. 27.* Caro Domini locupletata est divinis operationibus, propter hypostaticam eius ad verbum unionem, non passa excidentiam eorum, quæ secundum Naturam ipsi propria sunt. 7 Appendix.

Idem libro 3. cap. 17. fol. 123. 124. Caro autem Domini, divinis actionibus ditata est: propter purissimam ad Verbum unionem, id est, secundum hypostasin, nequaquam naturalium proprietatum excidentiam sustinens. Non enim secundum propriam actionem, sed propter unitum sibi Verbum divina operatur, Verbo per eam propriam manifestante actionem. Damascenus.

Nisi hic locus à Bergensibus Concordistis fœde truncatus esset, absque dubio ipsum omisissent. Nam 1. Damascenus *carni divinas actiones adscribit, non propter realem infusionem divinarum proprietatum, ut Ubiquitistæ volunt, sed propter purissimam ad Verbum unionem 2. Seipsum declarat, quatenus carni divinas actiones adscribat, non quòd carnis sint, sed quòd Verbi propriæ actiones sint, ut quod eas tantùm per carnem manifestat: id est, sic eas operatur, ut caro externè quoque cooperetur, non quidem ore, vel voce, vel manu, &c. ut supra etiam in principio capitis sexti in* Athanasii *loco indicatum est.* Censura.

Idem Damascenus *lib. 2. cap. 22.* Domini anima, etsi secundum se erat Naturæ ignorantis, attamen secundum hypostasin unita Deo Verbo, omnium cognitionem habuit, non ex gratia, seu participativè, sed propter hypostaticam unionem, & tamen quia Naturæ differunt in Christo, differunt etiam naturales scientiæ & voluntates divinitatis & humanitatis. 8 Appendix.

Hic locus supra quoque cap. 5. citatus & explicatus est. Et mirum est hunc vertiginis spiritum illum pro se citare, eoque docere velle, Christi humanitatem omniscíam factam esse per realem communicationem Idiomatum, vel infusionem Deitatis proprietatum, cùm tamen Damascenus *expressè dicat, non per gratiam vel participationem, sed propter hypostaticam unionem.* Damascenum *enim opponere realem participationem vel communicationem, & unionem hypostaticam luce clarius est.* Censura.

CAPUT IIX. Testimoniorum Patrum.

Hoc Capite Bergenses docere volunt, Humanam Naturam Divinæ Maiestatis, quæ Dei propria est, participem esse, secundum Naturam

& propter unionem personalem.

Iudicium Marchionis de hoc capite.

Hoc verum est, & contra Vbiquitistas directè facit: Nam si humanitas maiestatis est particeps propter unionem hypostaticam, falsum est, quod docent, participem eius esse per realem communicationem & transfusionem. Nam, ut paulò ante dictum est, Damascenus *opponit unionem & participationem. Et contra Vbiquitistas fortiter facit, quòd divina maiestas, cuius humanitas per unionem facta est particeps, vera & essentialis Deitas cum omnibus suis proprietatibus ipsa est. Vt igitur humanitas per unionem Deitatis sic particeps facta est, ut humanitas in abstracto non sit Deitas, vel Deus, sed quòd in concreto homo Deus sit: ita etiam humanitas per unionem omnium quoque Deitatis essentialium proprietatum, & per consequens divinæ maiestatis particeps facta est, non quòd in abstracto humanitas æterna, incomprehensibilis, ubique præsens, &c. Sed quod in concreto homo Christus æternus, incomprehensibilis & ubique præsens sit, quia videlicet non tantum homo, sed etiam verus Deus est. Nec quicquam obstat, quòd Patres obstractum interdum pro concreto usurpant: ibi enim non tam verba, quàm sensus illorum respiciendus est, alioquin multa inconvenientia inde colligi possent.*

1. *Appendix.*

Iustinus *Martyr in expositione fidei de recta confessione fol.* 297. Nullâ igitur ratione hominibus possibile est pertingere ad primam illam & beatam essentiam. Et quid dico divinam essentiam? Imò ne ad ea quidem quæ de illa misticè in rebus sacris peraguntur nihil enim divinarum rerum hominibus est cognitum.

Et fol. 305. Non enim capit corpus sordidum radios divinitatis.

Et paulò post fol. 305. Templum autem proprium (incolit) oculum videlicet purissimum, & splendorem universæ lucis capacem, vtpote à Spiritu sancto formatum, & omni ex parte à peccato secretum.

Idem fol. 303. In quo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

Censura.

Hic Iustini *locus mirabiliter hinc inde ex citato loco corrasus, & tamen depravatus est. Nam fol. 297. agit* Iustinus *de tota divina essentia, & inquit,* nullum hominem eam, ut est in Scriptura in tribus distinctis personis manifestata, ratione & sensibus vel cogitationibus comprehendere posse. *Alterum locum fol. 305. ideò* Iustinus *adducit, quòd distinxit, quo modo divinitas in Christo, atque etiam in omnibus aliis creaturis & hominibus sit, & inquit,* Quòd in Christo inseparabiliter propter unionem personalem habitet, non autem sic in aliis hominibus & creaturis, sed suo modo: *Nam porrò inquit*, corpus sordidum non capit radios divinitatis. Christi corpus autem, tanquam Deitatis templum, id facit. *Et ut melius hoc intelligatur, addit similitudinem de Sole, & ait:* Etsi Sol omnibus hominibus luceat, eos tamen, qui acutum visum habent, maiorem lucem inde percipere, quàm illos qui caligantes oculos habent: Et Christi humanitas, quia Sol iustitiæ cum ea personaliter unitus est, apprehendit splendorem universæ lucis. *Hinc autem corporis omnipræsentiam colligi debere, apertissimè pag.* 199. à Iustino *refutatur, ubi clarè dicitur dicit,* Naturas in Christo cum suis proprietatibus distinguendas, & quòd unius cuiusque proprium est, id eidem adscribendum esse.

2. *Appendix.*

Origenes de Princip. lib. 2. cap. 6. Anima Christi tota, totum Logon recipit, atque in eius lucem splendoremque cedit,

Origenes.

Idem de Princip. lib. cap. 6. fol. 801. 802. illa anima (de qua dixit Iesus, quia nemo à me auferet animam meam) ab initio creaturæ, & deinceps inseparabiliter ei atque indissociabiliter inhærens, utpote sapientiæ, & Verbo Dei, & veritati, ac luci veræ & tota totum recipiens, atque in eius lucem, splendoremque illa cedens, facta est cum ipso principaliter unus spiritus.

Et lib. 4. Anima Christi cum Verbo Dei conjuncta, filij Dei plenè capax fuit,

3. *Appendix. Origenes.*

Et lib. 4. in Anacephalæosi fol. 861. Oleo ergo lætitiæ ungitur: cùm Verbo Dei immaculatâ fœderatione coniuncta, & per hoc sola omnium animarum peccati incapax fuit; quia filii Dei benè & plenè capax fuit: Ideoque & unum cum ipso est, atque eius vocabulis nuncupatur, & Iesus Christus apellatur, per quem omnia facta esse dicuntur.

4. *Appendix.*

Augustinus *Epist.* 57. Deus licèt omnibus creaturis totus sit præsens, ac præcipuè in credentibus habitet, non tamen ex toto illum capiunt. Sed pro suæ capacitatis diversitate, alii ampliùs, alii minùs, ipsum habent & capiunt. De capite verò nostro Iesu Christo, Apostolus ait: In ipso habitat tota plenitudo Deitatis corporaliter.

Augustinus.

Augustinus *Epist. 57. Tom. 2. fol.* 284. Deus igitur vbique præsens est, & ubique totus præsens, nec ubique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est & propitius. Capitur autem habitans ab alijs amplius, ab aliis minus. De ipso verò capite nostro Apostolus ait: Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

Censura.

His tribus citatis locis nihil aliud probatur, quàm quòd Deitas in Humana Natura Christi aliter sit & habitet, ac in aliis Sanctis & Creaturis: et quòd humanitas in personali unione non aliter divinarum proprietatum particeps sit, quā

ut

ut Verbi, hoc est Dei ipsius particeps fiat. Hoc enim Origenis *verba luculenter docent, cum inquit:* Quia anima Filii Dei benè & planè capax fuit: *atqui Humana Natura Verbi non sic fit particeps, ut ipsa Verbum, vel Deitas fiat, & in eam transmutetur: ideò sequitur, eam neque omnipotentiæ, neque Vbiquitatis, neque omniscientiæ Verbi participem fieri, sic ut ipsa per se omnipotens, omniscia & ubique præsens sit: sed humanitas fit Verbi ejusque omnium proprietatum particeps, secundum modum loquendi, quo Patres de personali unione utuntur. Inprimis autem miretur aliquis Concordistas Epistolam* 57. Augusti *pro se citare ausos fuisse, cùm Vbiquitati carnis Christi apertissimè refragetur: Nam* Augustinus *in ea prolixè docet,* omnipræsentiam ejusmodi proprietatem Dei esse, quę nulli creaturæ communicari possit, quandoquidem omnes creaturæ finitæ essentiæ sint, omnipræsentia autem infinitam essentiam requirat, & propterea non etiam Humanæ Naturæ Christi communicari possit; *de qua disertè ibi scribit,* quod non sit ubique, sed in cœlo tantùm in certo loco, juxta modum veri corporis.

CAPVT. IX. testimoniorum Patrum

Capite hoc probare volunt, licèt Deitas cum Divina sua majestate non localiter carnis circumscriptione, tanquam vase aliquo, contineatur & circumscripta sit, ut Athanasius, Origenes, Nyssenus *& alii rectè docuerunt, atque etiam in Libro Concordiæ expressè pro errore damnatur, si docetur,* humanitatem Christi in omnia loca extensam esse, vel Humanam Naturam in Christo, unione Personali, in infinitam vel immensam essentiam mutatam esse: *nihilominus, quia Divina & Humana Natura personaliter & indivisè in Christo unita est, Sacram Scripturam & Sanctos Patres testari Christum, ubicunque sit, non dimidiâ, Personâ, vel parte aliquâ Personæ tantum ibi esse, sed totam ejus Personam, nempe Deum & hominem, secundum Naturam personalis unionis, quæ imperscrutabile mysterium est, juxta modum soli Deo cognitum.*

Censura Marchionis de toto hoc capite.

Hoc capite Concordistæ probare volunt, Christum totum ibi esse, ubicunque sit, hoc est, secundum utramque Naturam, & sic quoque cum humanitate sua ubique esse, ut divinitate, quandoquidem hæc certò ubique sit. Sub his autem verbis sophistica latet: Sophisticum enim est, quòd pro uno eodemque accipiunt, totus Christus, & Christus secundum utramque naturam. *Christus enim totus est Deus, & totus homo, totus est mortuus & sepultus, ut* Damascenus *scribit:* Totus Deus, Totus homo, *&c. Neque tamen Deus vel homo, vel mortuus & sepultus est secundum utramque Naturam. Exemplo sophistica hæc clarior fiet. Quando dicitur, totus homo intelligit, erectus incedit, moritur, rectè quidem dicitur: tamen significat, hominem secundum utramque Naturam, animam videlicet & Corpus, intelligere, erectum, incedere, & mori: Ratio, quia opera sunt suppositorum: hoc est, hæc opera procedunt à tota Persona.*

Falsum etiam & verbo Dei contrarium est, Christum omni tempore fuisse, & adhuc esse, ubi est, secundum utramque Naturam: Negari enim non potest, quòd in toto exinanitionis statu secundum Deitatem omninò, secundum Humanitatem verò non omninò ubique fuerit: Non enim erat in domo Principis in Bethania, &c. secundum Humanitatem, neque tamen alicubi erat dimidius vel divisus: ita post ascensionem ubique est secundum Divinitatem, non autem ubique, sed in cœlo secundum Humanitatem, ut Scriptura, articuli Fidei & Augustinus *docent. Ea propter Lector diligenter attendat, quid Concordistæ probare velint, & quid sequentia Patrum testimonia doceant.*

Theophylactus. Vt omnia impleat dominatione operationeque idque in carne, quandoquidem divinitate jam antea cuncta compleret. Hæc autem adversus Paulum Samosatenum & Nestorium sunt. *I. Appendix.*

In citatione hujus loci omiserunt Concordistæ Librum & caput: ideoque hac cæcâ & futili allegatione Lectorem decipere volunt. Nam postrema hæc verba, Hæc autem adversus Paulum Samosatenum & Nestorium sunt, *in Comment.* Theophylacti *Eph.* 4. *c. leguntur. Præcedentia autem verba prorsus non ita se habent. Videntur autem voluisse* Theophylacti & Oecumenii *verba consuere. Sic enim* Oecumenius *scribit ad verba Eph.* 4. *c.* Vt omnia impleret. Nam etiam olim (*antè incarnationem*) nuda Deitate omnia replebat, & incarnatus igitur, ut omnia cum carne repleret, descendit & ascendit. *Nequaquam autem* Oecumenius *docere vult, Christum suis carne & ossibus omnia replere, sed Filium Dei, ut prius sine Humanitate omnia impleverit, ita etiam nunc cum Humanitate unitum omnia implere, nempe per suam Deitatem & Divinam virtutem, vel potius divinis suis dotibus, de quibus Apostolus propriè loquitur. Sive autem Concordistæ* Theophylacti *fictitium locum, sive* Oecumenii *verba citare voluerint, pro ipsorum tamen figmento nihil prorsus facit, sed id validissimè oppugnat. Non enim dicitur:* Vt omnia impleat carne & ossibus, *sed,* Vt impleat omnia dominatione operationeque, idque in carne, nempe existens, hoc est, non nudus Deus ut prius, sed Deus incarnatus, *Christus igitur omnia implet suo spiritu & donis, gubernatione & operatione, nempe, per suam omnipotentem Deitatis virtutem, etsi jam Humanitate in Cœlo tantum est ad dexteram Patris,*

Censura. Fraus Bergensium. Explicatio loci Eph. 4.

Patris, unde venturus est ad iudicium.

2. Appendix. *Leo epist.* 10. Catholica Ecclesia ac fide vivit ac proficit, ut in Christo Iesu, nec sine vera divinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate divinitas.

Censura. *Non quaeritur, ô boni Concordistae, an Catholica Ecclesia Iesu Christi credat humanitatem non sine vera Deitate, & Deitatem non sine vera humanitate: hoc est, an credat Christum in una persona verum Deum & hominem esse, quae propria sententia verborum* Leonis *est, Sed hoc quaeritur,* An Catholica Ecclesia credat, Christi humanitatem ubique esse cùm Deitate? *Quòd certè* Leonis *verba non probant. Quod similitudine corporis & animae declarari potest: Si quis Romae aliquandiu vixit, & situm moresque eius urbis cognovit, is, si postea in alia urbe recordatur Romae, suo animo & cogitationibus Romae est: non autem propterea corpore suo ibi est: ideoque minimè sequitur, quod huius hominis anima & corpus separata sint, etiamsi corpus ibi non est, ubi anima est. Haec similitudo corporis & animae in Symbolo* Athanasii *reperitur.*

3. Appendix. *Idem* Leo *Sermon. 3. de Passione.* Hoc catholica fides tradit, hoc exigit, ut in redemptore nostro duas noverimus convenisse naturas, manentibus proprietatibus suis tantam factam unitatem utriusque substantiae, ut ab illo tempore, quo in beatae Virginis utero Verbum caro factum est, nec Deum illum sine hoc, quod est homo, nec hominem sine hoc liceat cogitare, quod Deus est.

Censura. *Si locus hic secundum titulum novi capitis intelligi debet, necessariò sequitur, assumptam carnem etiam in utero materno ubique fuisse. Quis autem animadvertit, quòd hic sensus huius loci scopus non sit, sed contra Nestorianam separationem naturarum directus, ideoque haec vera sententia eius sit, personalem unionem in utero virginis Mariae sic factam esse, ut ea in aeternum posthac vel sensibus & cogitationibus etiam solvi non possit: & quòd propterea assumpta humanitas nunquam sine Deitate, ut etiam Deitas nunquam sine humanitate sit.*

4. Appendix. *Item*: Exprimit quidem sub distinctis operationibus veritatem suam utraque natura, sed à neutra se ab alterius connexione disiungit, nihil ibi ab invicem vacat, sed suscipit totum hominem Deus, & ita se illi, atque illum sibi conseruit, ut utraque alteri naturae inesset, & neutra in alteram à sua proprietate transiret.

Censura. *Haec verba ab orthodoxa Ecclesia probantur: Nam personalis unio sic se habet, ut in aeternum solvi nequeat: Hinc verò non sequitur, corpus Christi ubique esse oportere, quòd Deitas ubique sit. Nam ad indissolubilem unionem minimè requiritur, ut circumscripta humana natura ubique sit, sicut Deitas ubique est: alioquin dicendum esset, humanitatem, cùm fuit in utero, in templo, in horto, in cruce, in sepulchro, perinde ac divinitatem ubique, vel à sua divinitate separatam tum fuisse: Utrunque autem falsum est. Hoc enim ad unitatem personae requiritur, ut infinita Natura, finitam in unitatem Personae assumat, habeat & retineat, sive ea in coelo, sive in terra sit. Concordistae igitur hoc* Leonis *loco ad confirmandam fictitiam suam Majestatem & Ubiquitatem turpissimè abutuntur:* Leo *enim talem Ubiquitatem non solùm non docuit, sed eam potius validissimè refutavit. Sic enim Sermon. 3. inquit.* Agit utraque forma cum alterius communione, quod proprium est, verbo scilicet operanti, quod Verbi est & carne exequente, quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis: Aliud ab aequalitate paternae gloriae non recedit: Hoc naturam nostri generis non relinquit. *Quibus verbis* Leo *realem communicationem Idiomatum & Ubiquitatem Humanae Naturae clarissimè reiicit.*

Hoc capite dicunt, quandoquidem hujus Articuli tota Doctrina eò directa sit, ut homines discant, ubi totam personam Mediatoris, Deum & hominem quaerere debeant, & apprehendere possint, idcirco Concordiam librum, ut etiam orthodoxos Patres nos non ad ligna & lapides, vel similia remittere, sed eò, quò Christus nos in verbo suo remittat. CAPUT X. testimoniorum Patrum

Sacra Scriptura jubet nos Christum secundum carnem, post ascensionem, non in inferno, non in aere, non in Monstrantiis, vel hostiolis, multo minus ubique sed sursum in Coelo quaerere ad dexteram Dei, indeque illum exspectare. Colos. 3. vers. 1. Philip. 3. vers. 20. Ideoque orthodoxi Patres nihil adhoc diversum docent. Sin verò Liber Concordiae aliud quid fingat, ut facit: anathema sit: Si enim Angelus de Coelo veniret, & aliud Evangelium doceret, diceretque: Christus est hic vel ibi, in conclavi, in ciboriis, in hostiis, vel omnia plena sunt Christi etiam secundum carnem anathema sit. Iudicium Marchionis de hoc capite.

Cyrillus *lib.* 12. *in Ioh. Cap.* 32. In quatuor partes vestimenta Christi divisa sunt, & tunica sola indivisa mansit, quòd mysticae cujusdam rei signum rei dixerim. Nam quatuor orbis partes ad salutem reductae, indumentum Verbi, id est, carnem eius, impartibiliter transiens unigenitus, animam & Corpus eorum, per carnem suam sanctificans, impartibiliter atque integrè in omnibus est, cum unus ubique sit nullo modo divisus. 1. Appendix.

Locus hic sic se in Cyrillo *habet: in fine autem* Censura.

eius

eius Concordistæ omiserunt, quod declarationis gratia additur, nempe, Sicut Paulus ait 1. Corinth. 1. vers. 13. ubi iis qui in Corinthiaca Ecclesia nominari gaudebant ab Apostolis, respondet, Num ergo Christus divisus est? videlicet, in varias sectas & opiniones. *Hinc igitur apparet,* Cyrillum *in hoc mysterio nequaquam loqui de Vbiquitate hujusmodi corporis Christi, quod in toto mundo per omnia loca extensum sit: Sed quod agat de unica Christi carne, quæ non divisa, sed tota in toto mundo, vel,ut* Cyrillus *loquitur,in quatuor orbis partibus, à fidelibus omnibus, & unoquoque in specie, ad ipsorum salutem & incolumitatem fide vera percipitur.*

2. Appendix. Theophylactus *in* 19. *cap. Iohan.* Igitur Sanctum Christi Corpus indivisibile est, & dividitur & communicatur in quatuor partes orbis, distributus enim singulis & unius cujusque animam sanctificans cum corpore, per carnem suam, unigenitus & integer & indivisus in omnibus est, existens ubique, nunquam enim divisus est, sicut & Paulus clamat.

Censura. *Locus hic eiusdem est sententiæ cum priore, & absque dubio ex illo decerptus: Vbiquitatem autem Corporis Christi minimè probat. Nam* primò *is intelligi debet iuxta doctrinam Sacræ Scripturæ, quæ Vbiquitatem carnis Christi apertissimè damnat. Deinde, etsi verba hac videantur aliquo modo pro Vbiquitate facere,* Theophylacti *tamen sententia est,* Sanctum Christi Corpus in quatuor partes orbis divisum esse, non per omnipræsentem suam essentiam sed prædicationem verbi & veram communicationem, quæ in fide in omnibus locis totius mundi fit: *Item,* Christum ubique & indivisum esse, secundum suam Deitatem & divinam virtutem, juxta quam à nobis nunquam recessit: *Item,* Christum nostram animam & corpus sanctificare suâ propria carne, non quidem, quod caro eius corporaliter in nostra corpora & animas veniant,sed quòd per Spiritum sanctum carne eius cibemur per fidem veram. *Et Christus tam nō dividitur hodie,etsi corpus eius nūc in cælo,Deitas autem ubique est, quàm non dividebatur, cùm Corpus eius Bethaniæ erat, vel in cruce pendebat, &c. Deitas autem Cælum & terram implebat. Nam Deitas est tota & incomprehensibilis semper in sua humanitate, etsi in eam non sit inclusa, sed tota etiam & incomprehensibilis cælum & terram implet.*

3. Appendix. Chrysostomus *Hom.* 17. *ad Hebræos. Et Ambrosius in* 10. *Cap. ad Hebræos* Num, quia in multis locis offertur hoc sacrificium, multi Christi sunt? Nequaquam, sed unus ubique est Christus: & hic plenus existens, & illic plenus, & unum corpus. Sicut enim, qui ubique offertur, unum Corpus est, & non multa, ita etiam & unum sacrificium, quod exemplar & recordatio est eius sacrificii, quod in cruce oblatum est.

Idem Hom. 17. *ad Heb. cap.* 10. *fol.* 1773. *Et Ambrosius in cap.* 10. *ad Heb. fol.* 452. Chrysost. Homin. Proinde unum est hoc sacrificium hac ratione: Alioquin, quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam, sed unus ubique est Christus,& hic plenus existens & illic plenus, unum Corpus. Sicut enim, qui ubique offertur, unum Corpus est, & non multa corpora, ita etiam & unum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc,quæ tunc oblata consumi non potest. Hoc autem, quod facimus, in commemorationem quidem fit eius, quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam recordationem. Non aliud sacrificium sicut Pontifex: Sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificii operamur.

His verbis Chrysostomus *&* Ambrosius *docere volunt, omnes fideles hinc inde in toto mundo, unici sacrificii Christi, in ara crucis oblati, participes fieri, & hujus sacrificii memoriam in sacra Cœna celebrare. Ex quibus Lector judicet, an de Vbiquitate Humanæ Naturæ Christi loquantur, cum dicunt,* Christum qui ubique offertur, unum corpus esse: *horum enim verborum hic sensus est, Christum unicam tantùm personam esse,qui unicum tātum corpus habeat,non plura.Hinc autem non sequitur, Corpus eius in omnibus iis locis esse, ubi sacrificium est. Sententia siquidem eorum minimè est, corpus eius in elementis Cœnæ corporaliter latere, sed Cœnam (quam more veterum Patrum abusivè vel Metonymicè sacrificium vocant) typum & memoriale esse, semel oblati corporis, quod nunc in cælo sit, &c. Vnde etiam Paulus nos hortatur,ut in celebratione Cœnæ mortem eius annunciemus donec veniat.* Censura.

Ex his omnibus perspicuè intelligitur, Patrum dicta, à Bergensibus in libri Concordiæ Appendice allegata, non solùm mala fide ab iis citata esse, sed etiam pro defendendo Vbiquitatis dogmate nihil prorsus facere.

Responderunt Vuirtenbergenses Theologi ad hoc solidum scriptum Marchionis Babensis. Quæ autem summa Responsionis fuerit, ex sequentibus intelligatur. Nam Anno 1601. *Opposuit Princeps Badensis huic Responsioni gravē Apologiā,sub hoc titulo* Deß Durchleuchtigen Hochgebornen Fürsten und Herrn / Herrn Ernst Friderichen Margraven zu Baden und Hochberg / ꝛc. wolgegründte und satte Ablenung / der / durch die Theologen deß Würtenber- Vuitebergenses respondēt Marchionis Badensis, libro, quibus Marchio opponit Apologiam.

tenbergischen Consistorii zu Stutgartten / wider ihre Fürstl. Gnad. Christlichs bedencken / und erhebliche wolfundierte Motiven / die Sie biß dahero von der Subscription der Formulæ Concordiæ abgehalten / etc. Welche in ihrer F. G. Land heimlicher weiße ingeschleucht worden / darinnen auch zu gutem theil widerlegt / was in der fernern langen Confutation Schrifft / darauff sich angeregte Relation zeucht / begriffen seyn mag.

Ordo Apologiæ. Exemplar Augustanæ Confessionis Formulæ Concordiæ insertum corruptum & depravatum.

Indicat autem Primò *in genere, Collationem exemplarium Augustanæ Confessionis à se propterea factam, ut inde intelligat Lector, exemplar illud, quod Anno* 30. *Carolo Imper. Augustæ exhibitum fuit, non Libro Concordiæ insertum esse, ut in Præfatione Formulæ Concordiæ Bergenses Patres gloriantur, sed aliud quoddam, & id quidem depravatum, & ab authentico illo discrepans ac diversum.* Hoc deinde *in specie probat: nempe* 1. *necessarias Antitheses multas in exemplari Formulæ Concordiæ inserto omissas. Deinde* 2. *multos Articulos eiusdem exemplaris toto contextu ab originali, seu autographo per omnia discrepare: ita ut falsum sit diversitatem saltem leviusculam esse, in transpositione seu mutatione quarundã literarum & vocularum, quæ sensui nihil vel addant, vel detrabant, ut Vuirtenbergenses velint.*

Ad Primum *quod attinet, docet* Marchio *in tertio Articulo, qui est de Persona Christi, hanc Antithesin prorsus omissam esse:* Et damnantur omnes hæreses, quæ huic articulo contrariæ sunt. *In promptu autem causa est: nam Vbiquitas illorum, huic Articulo tertio contraria est, quam damnari noluerunt.*

In Articulo 13. *similiter hanc Antithesin omiserunt:* Damnant igitur illos, qui docent, quòd Sacramenta ex opere operato justificent, nec docent fidem requiri in usu Sacramentorum, quæ credat remitti peccata. *In causa est, quòd Vbiquistæ & Flacciani interque hos primarius* Iacobus Schmidlinus *Formulæ Concordiæ fabricator, novum opus operatum fingunt: nempe,* Latentem virtutem Sacramentis annexam affixamque esse, quâ Spiritus Sancti gratiam baptizatis conferant, *Eosque laudant,* qui Spiritum Sanctum & ipsius in nobis effecta Sacramentis alligant.

Schmid. in Monpelg. colloquio pag 430

In Articulo 18. *hanc quoque Antithesin prorsus præterierunt:* Damnant Pelagianos, & alios, qui docent, quod sine Spiritu sancto, solis Naturæ viribus, possimus Deum super omnia diligere: *Item:* præcepta Dei facere, quoad substantiam actuum: Quanquam enim externa opera aliquomodo efficere natura possit: potest enim manus continere à furto, & cæde: tamen interiores motus non potest efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, patientiam, &c. *Hanc Antithesin si opposuissent, seipsos eâ condemnassent, ut qui etiam non renato homini vires multas tribuant quæ solius Spiritus Sancti opus sunt.*

Quòd verò ad Articulos & doctrinam ipsam attinet, docet Marchio, *se ita in priore suo libro demonstrasse eam à Bergensibus in suo exemplari, Concordiæ formulæ inserto, depravatam esse, & ab autographo discrepare, ut in Responsione sua id negare non potuerint Bergenses.*

Secundò *docet* Marchio, *Vuirtenbergenses ad depravationem Majoris Catechismi Lutheri, Formulæ Concordiæ inserti, nihil solidi respondisse: & ea, quibus crimen falsi defendere conantur, solidè refutat.*

Tertiò *probat luculenter contra Vuirtenbergenses, errores illos in Formula Concordiæ contineri, quos in priore libro suo notarit.*

Quartò *docet & probat,* Primò, *loca Patrũ à Bergensibus in* Appendice *Formulæ Concordiæ vel ipsorum Vuirtenbergensium Confessione, non semper bonâ fide citata esse.* Secundò, *suas allegationes & declarationes veras esse.* Tertiò, *genuinum sensum locorum Patrum à Concordistis non retentum, sed depravatum esse.* Quartò, *se non quidem de orthodoxis Augustanæ Confessionis Theologis, sed de Vbiquisticis verè asserere, quòd aliquibus dictis Patrum realem & essentialem effusionem proprietatum Deitatis in humanitatem Christi, tanquam de subjecto in subjectum, docere conentur.* Quintò, *locum* Damasceni *lib.* 3. *Orthodoxæ fidei cap.* 18. *à se non corruptum seu depravatum esse.*

CAPVT LVII.

De Reformatione Ecclesiarum in superiore Hassia à reliquiis Papatus: in qua non solùm fractio panis in Cœna Dominica, & integer Decalogus in Ecclesiis restitutus, sed etiam Imagines è templis ejectæ sunt: deque tumultu ob hanc reformationem Marpurgi exorto.

Postquam, *defuncto* Ludovico Hassiæ Landgravio *seniore, Civitas & Academia Marpurgensis, Illustrissimo Principi* Mauritio, *hæreditario jure obtingeret cederetque & ipse jam rerum in parte superioris Hassiæ principaliori potiretur, ut religionis exercitium illi quod in reliquis inferioris Hassiæ civitatibus imperio suo subjectis hactenus usitatum fuit, conforme redderet, nec dissidium aliquod in Ecclesiis suis posthac deprehenderetur, tria potissimùm*

potissimùm in religionis negotio capita principio corrigere & emendare statuit, expetens primò, *ut disputationibus de Persona Christi omissis, in concreto de omnipræsentia eius, non autem in abstracto, idque juxta reformationis sub* Guilielmi Ludovici, Philippi & Georgij fratrum, *Hassiæ Landgraviorum nomine Anno* 1572. *editæ constitutionem, repetitamque Anno* 1577. *Treisæ, Anno* 1578. *Marpurgi & An.* 1579. *Cassellis conclusionem sermones habeantur.* Deinde *ut decē præcepta, eo quo à Deo prolata, tabulisque lapidis inscripta, & per Mosen annotata sint modo, integra auditoribus proponantur, imaginesque & sculptilia templis eiiciantur atque abrogentur.* Tertiò, *ut ad administrationem Cœnæ Dominicæ, fractionem panis Ministri in posterum adhibeant.*

Duo Theologi ab Vbiquitatis doctrina abstinere iubentur coram populo.

Principiò igitur per Rodolphum Guilielmum Rhavven, *&* Christianum Andreæ *Consiliarios suos, perque* Sigefridum Clotzium *Cancellarium,* 18. *Iunii die, Doctores Theologos,* Henricum Leuchterum, *&* Ioannem Vvinckelmannum, *in Grammato phylacium vocari, scriptumque ipsis proponi curavit, quo accusabantur, quod dogma Vbiquitatis & incorporationis in panem, auditoribus proponerent, monebanturque, uti populo parcerent, & ab eo, ni aliud quid experiri vellent, tempestivè abstinerent. Respondent statim verbis, & postero die scripto Theologi, se dogma Vbiquitatis, si de locali extensione Corporis Christi ad omnia loca illud accipiatur, cum nomine ipso aversari, de Maiestate autem, quam Christus secundum Naturam Humanam habeat, docere sese, ex verbo Dei & antiquitatis regula, quòd quicquid Christus, quà Deus, naturaliter habeat, ei quà homo, in tempore datum sit. Incorporationem autem in panem nec statuere se, nec docere, sed loqui cum sacra Scriptura, Augustana Confessione, eius Apologia & Concordia Lutheri cum Bucero, Vuitebergæ Anno* 1536. *typis evulgata: petunt igitur rationem sui in proponenda hac doctrina haberi.*

Responsum Theologorum.

Mauritij Landgravii iudicium & sententia de responso Theologorum.

Responsum hoc cùm ad Principem relatum esset 10. *postmodum Iulij die, tribus Theologis,* Leuchtero, Vvinckelmanno & Conrado Theodorico. (Mentzerus *enim in causa Vniversitatis peregrè profectus erat) in arcem vocatis, scriptum à Cancellario prælectum est, hujus sententiæ, quòd Princeps quidem speraverit, fore, ut Theologi admonitionem suam admitterent, & propositâ moderatione, in articulo de Persona Christi, periculosis de Vbiquitate disputationibus omissis, uterentur, iam autem videat Theologos admonitione istâ neglectâ, in sententia sua persistere, nec Synodalibus sese submittere conclusionibus velle. Cùm igitur huic Theologorum responsioni acquiescere non possit, sed conformitatem doctrinæ in omnibus sibi subiectis Ecclesiis Scholisque habere, omnesque Theologos ad conclusiones Anno* 1577. *Thrisæ, & Anno* 1578 *Marpugi factas, adstrictos esse cupiat, admonitos eos denuo velit, ut conclusiones istas admittant, & præterea in ritum etiam fractionis panis in Cœna Dominica, redintegrationem Decalogi & abolitionem imaginum, more Cassellis & in aliquibus aliis inferioris Hassiæ Ecclesiis recepto, consentiant.*

Theologi perceptâ scripti huius sententia, eius exemplar sive copiam, uti vocant, sibi tradi expetunt, nihilque obtinere valentes, responsum & mentem suam scripto sese declaraturos promittunt. Sequenti igitur 11. *Iulii die Cancellariam iterum ingressi, scriptum exhibent, quo* Leuchterus *primò affirmat, conclusiones illas Synodales sibi nec in promotione Doctorali, nec in demandato officio docendi in Ecclesia propositas fuisse, nec unquàm sibi tanquam Superintendenti iniunctum, novitios Pastores & Concionatores ad illas adstringere, quemadmodum nec ipse etiam ab Illustrissimo suo Principe* Ludovico *Seniore piè defuncto, ad eas adstrictus fuerit.* Vvinckelmannus *verò sibi quidem, cùm ab Illustrissimo Principe* Guilielmo *in concionatorem aulicum Anno* 1581. *assumeretur, à Meiero Superintendente, nomine Principis conclusiones illas propositas fuisse dicit, se verò tum respondisse, quod in doctrina de Persona Christi, sequi velit verbum Dei & scripta illa Orthodoxa, quorum in conclusionibus istis mentio fieret, non possit autem illis solummodò phrasibus, quæ in conclusionibus istis reperiuntur alligatus, alias loquendi formulas purioris Ecclesiæ Doctoribus quondam usitatas negligere. Cæterum cùm nihil tum responsi ad hanc suam resolutionem acceperit, & verò postmodum Anno* 1592. *ab Illustrissimis* Guilielmo *&* Ludovico *fratribus, ad professionem Theologicam Marpurgum vocaretur; gravareturque certis de causis, Synodalibus istis conclusionibus purè & simpliciter subscribere, prælectum sibi in arce Marpurgensi rescriptum Principum affirmat, quo usitatis in Ecclesia phrasibus uti sibi permissum fuerit, cui rescripto ipse etiam nomen suum Cassellis postmodum subiecerit, ut ab eo recedere vel conscientiæ ratione non possit. Porrò quod ad doctrinam attinet, quam de Persona & Majestate Christi hactenus professi sint: aliter quidem in conscientia sua & coram Deo sibi conscios non esse asserunt, quàm quod ea verbo Dei & receptis in Ecclesia Symbolis per omnia consentiat, de phrasibus vero in abstracto non ignorare, sese, quod etiam Ephesina Synodus, carnem Christi verè vivificatricem nominet, quia Verbi omnia vivificare valentis propria facta sit, & quod* Cyrillus, *de adoratione carnis Christi in defensione*

Leuchteri responsio ad principis sententiam.

Vvinckelmanni responsio.

Anathematismorum Ephesinorum contra Theodoretum, *similibus utatur locutionibus, ad universam Catholicam Ecclesiam sese referens. Cùm absurdo autem Dogmate de Majestate communicante & communicata, nihil sibi commune esse coram Deo testantur, cumque in hac confessione educati, & ex verbo Dei satis confirmati sint, nec ignorent, quid conscientia læsa in homine possit, decretum sibi esse asserunt, à confessione ista ne latum quidem unguem recedere. Ritum verò fractionis in Cœna, redintegrationem Decalogi & abolitionem imaginum quod attinet, cùm auditores suos, ceremoniis in multis Augustanæ confessioni addictis Ecclesiis receptis, assuetos sciant, & ipsi etiam ad* Lutheri *Catechismum in Libro Ecclesiastico remittantur, ignorare se dicunt, an & quomodo sine scandalo, aliquid mutare, & novos ritus introducere possint; Orant igitur ne quid contra conscientiam facere cogantur, omnem Principi suo in aliis subjectionem & officia devotè promittentes.*

Landgravius non acquiescit Theologorum responsioni. *Sequenti 12. Iulii die, horam circiter quartam pomeridianam, in arcem iterum vocatis Theologis, Cancellarius in præsentia præfecti & Consiliariorum, resolutionem Principis ex scripto prælegit, non potuisse nimirum Principem causas sufficientes ex scripto Theologorum cognoscere, quibus ad illud approbandum promoveretur, mirari igitur sese etiamnum, quòd conclusionibus Synodalibus sese accommodare tantopere recusent, præsertim cùm illa etiam quæ de ritu fractionis & aliis capitibus admittendis proponerentur, verbo Dei per omnia consona essent, ut conscientiam prætendere meritò non deberent, nam & sibi conscientiam esse, ad quam attendere, quantò in majori officio sit, tantò magis debeat. Quòd si tamen conscientia sua cuiquam usque adeò magnæ curæ sit, non repugnare se, quin eam quocunque tandem modo salvet, decretum enim sibi omninò esse, ab hoc negotio nequaquam abstinere, ut ita pax & tranquillitas in Scholis & Ecclesiis postmodo conservetur. Petere igitur & mandare, ut uno statim verbo vel affirmante vel negante, quid facturi sint, exponant atque declarent. Theologi verbis quid scripto exposuissent repetunt, se nimirum conscientiæ ratione, capita ista simpliciter approbare & acceptare non posse. Cancellarius relaturum sese hanc ad Principem responsionem promittit, & sperare se neminem in conscientia sua perturbatum iri affirmat.*

Landgravii Mauritii sententia decisiva. *Die igitur Solis, 14. nempe Iulii, post concionem vespertinam, in arcem iterum accersiti, conclave Principis ingredi jubentur, ubi Princeps præsentibus consiliariis luculentâ satis & prolixâ oratione, quid per Consiliarios suos cum Theologis hactenus tractari voluerit, repetens, sanctè testatur, nihil sibi aliud quàm gloriam Dei, salutem subditorum, & communem patriæ tranquillitatem, in hoc negotio propositum esse, velleque etiamnum Theologos admonitos dicit, ut quæ proposita ipsis essent, accepient, ut ita pax & tranquillitas in Ecclesiis & Scholis florere in posterum possint, additâ protestatione, si monitis hisce parere recusent Theologi, de alia ratione, omninò deliberandum esse; Oportebit enim, inquit, partem alteram alteri cedere, nec ratio quidem succurrit commodior, quàm ut Theologi conscientiam suam toties prætendentes, dimissionem sua sponte petant, vel si hoc grave ipsis videatur, illud saltem æquo ferant animo, si bona cum gratia hinc dimittantur.*

Finitâ hac oratione Theologi secessum impetrant. Mentzerus *verò nuper reversus submissè rogat, ut cum peregrè in Vniversitatis negotio abfuisset, nec quidem cum Theologis se absente tractatum sit, penitus perspectum habeat, si eodem cum ipsis loco esse debeat, de tota causa prius sufficienter edoceatur. Annuit Princeps, statimque Consiliariis id negotii committit, deducitur in Sacellum arcis; præleguntur que ipsi à Cancellario tria posteriora scripta, quorum paulò ante mentio facta est, quibus auditis, respondet* **Mentzeri responsio.** Mentzerus *Synodales quidem conclusiones se nescire, quod nunquam neque in formula obligationis Stipendiariorum, quibus ante 20. annos adscriptus fuerit, neque in promotione, in auguratione, juramento, neque in vocatione ad Professionem Theologicam, de illis admonitus fuisset: de tribus verò reliquis capitibus statuere se non posse, cùm munus docendi in Ecclesia ordinarium non sustineat: hoc tamen dicere se, si de fidei suæ confessione agatur, quòd ad Theologos istos accedere, eandemque cum ipsis propugnare Doctrinam paratissimus esse velit. Respondent Consiliarii, faceret quodcunque placeret, itaque Sacello egressi ipsi quidem ad Principem revertuntur,* Mentzerus *verò Theologis se adjungit, parem cum ipsis fortunam subiturus.*

Theologi in proposita religionis capita consentire nolunt. *Admissi porrò iterum ad Principem, percepisse quidem satis affirmant, quæ mens & sententia Principis sit, tametsi verò non ignorent, quod salutis suæ partem non minimam clementiæ Principis, utpote proposito sibi Magistratui, acceptam referre cogantur, non posse tamen sese affirmant conscientiæ ratione, in proposita Religionis capita consentire, eaque suo calculo approbare, idque non ex ambitione aut fastu aliquo, sed propter divini nominis gloriam & suam ipsorum salutem, certi nimirum, Doctrinam quam hactenus professi essent, in verbo Dei fundatam esse, ex quo rationem etiam de ea reddere semper parati essent. Cæterùm suâ sponte officia sua resignare & stationem ad quam legitimè vocati essent, deserere se quidem non posse, si verò à Principe dimitterentur, voluntati divinæ & Principis arbitrio se non repugnaturos.*

Respondet Princeps, nihil minus sese quàm hoc cogi-

Landgravius Mauritius Theologos Marpurgenses ab officiis removet & clementer dimittit.

cogitasse, quòd admonitionibus tam paternis locum daturi non essent, præsertim cùm nihil iniqui ab ipsis postularetur, & mirari se satis non posse, quòd decretis Synodalibus subscribere, & redintegrationem Decalogi fractionemque panis approbare recusent, cùm vel exemplum Christi aliter eos informare possit. Quandoquidem igitur sententiam mutare nolint, aliter sese facere non posse affirmat, quàm ut clementer eos & bona cum gratia dimittat, ita ut liberum ipsis sit, vel alibi rebus suas consulere, vel in ditione sua manere, nolle enim se quenquam eorum detrimento ullo afficere, sed ut alios subditos tueri, dummodo quieti vivant, & pacem cum aliis colant. Protestatur porrò dimissionem hanc nemini contumeliosam aut perniciosam fore, paratum enim sese testimonio unumquemlibet ornare, si opus sit, modum verò dimissionis sibi reservatum velle, ut habitâ cum Consiliariis suis deliberatione, publicè de eo postmodum admoneantur. Iubet eos interim quietos esse, & in officio suo pergere, donec quid porrò agendum constet. Theologi pro accepta sententia gratias Principi agunt, & docendi munere ad 22. usque Iulii diem adhuc funguntur, tunc enim in arcem iterum vocati ultimam de dimissione sua sententiam audiunt, Cancellario eam in Principis, Consiliariorum, aliorumque aulicorum, Rectoris item & Professorum Academiæ, nec non Consulum & Senatorum tanquam testium ad hanc actionem peculiariter vocatorum præsentia, pronunciante, ipsisque post prolixam eorum quæ acta hactenus essent commemorationem, significante, quòd quemadmodum præterito 14. Iulii die, Princeps eos clementer dimiserit, reservato tamen sibi dimissionis modo, sic jam tandem publicè & plenariè ab officio remotos & dimissos esse velit, additâ tamen promissione, Principem eos regione suâ non profligaturum, sed omni potius, si quieti in ea vivere vellent, benevolentiâ prosecuturum. Theologi cum repetivissent, quâ ratione propositis capitibus simpliciter subscribere & ea acceptare non potuerint, causasque satis graves & arduas hujus suæ recusationis proferre sese posse dixissent, (quod postmodum etiam prolixo scripto Giessæ impresso fecerunt) gratias Principi pro beneficiis sibi præstitis & oblata etiamnum benevolentia egerunt maximas, qui salutatis & dimissis clementer Theologis Vuolckerstorffium eo ipso die concessit.

Landgravius Mauritius in locum dimissorum Theologorum alios substituit.

Cæterum ne exercitium Religionis Publicum in Ecclesia, professionesque in Academia intermitterentur, Gregorio Schonfeldio, *Superintendenti Cassellano;* Valentino Schonero *Ziginhanensi,* Vvigando Pfaffio *Felspergensi,* Danieli Cellario *Borckensi, &* Iohanni Hainsteinio *Ropperhausensi pastoribus, id negotii Princeps dedit, ut Ministerii curam agentes, conciones in templo haberent, aliaque quæ ad cultum Dei pertinent publice ad tempus peragerent. Ad professionem autem Theologicam,* D. Ioannem Molterum, & M. Casparum Sturmium, Dulcem, & Georgium Crucigerum, *Scholæ Cassellanæ aulicæ præceptorem, Caspari Crucigeri nepotem, ad Professionem Philosophicam legitimè vocatos, Studiosis commendavit.*

Landgravius S. P. Q. Marpurgensem edocet, quam ob causam Theologos dimiserit.

Cæterum ne quid cives etiam & communem populum lateret, ipsique causam propter quam Theologi dimissi essent, aquè ac Senatus, cognitam perspectamque haberent, nec sinistri aliquid propterea suspicarentur, Cancellario consiliariisque aliis id à Principe negotii datum est, ut coram Senatu & Tribunis plebis, quin imò tribubus etiam Civitatis universalis de toto negotio differentes, quid Theologis propositum fuerit, exponerent: quod ipsum quidem etiam 23. Iulii & sequentibus aliquot diebus ita ab ipsis præstitum omnes meminerunt.

Landgravius Mauritius ipse in Collegio Lani propositi sui Oratione Latina rationem reddit.

Sed & Princeps Mauritius *ipsemet ad tollendam & evitandam omnem suspicionem sinistram Dominica 9. Trinitatis, quæ 28. Iulii dies erat, in Collegio ad Lanum publico, factâ frequenti Professorum & Studiosorum congregatione, elegantem orationem Latinam, de hoc suo proposito, coram* Hieronymo Lyska *Libero Barone, Illustrissimi Electoris Brandenburgensis legato, memoriter habuit, testatus publicè, nullius sese hominis suasu, sed officii sui conscientiaque ductu, opus hoc aggressum esse.*

Idem facit Landgravius publicè in templo coram populo.

Finitâ hac oratione cum ex Collegio ad templum civitatis, concionem vespertinam auditum Princeps progrederetur, civium aliqui libellum supplicem ei inter eundem offerunt. Princeps eum accipit amicè, cumque summam ejus legendo cognovisset, finitâ concione, ante ostium chori, juxta prædictum Brandeburgici Electoris legatum constitutus, ad singula ejus capita, prolixâ & nervosâ oratione respondit: professus publicè, nunquam sibi in mentem venisse, novam aliquam Religionem contra conscientiam & verbum Dei civibus suis obtrudere, sed hoc tantum voluisse & etiamnum velle, ut juxta constitutiones in generalibus aliquot ejus regionis Synodis factas, de Persona Christi imposterum doceatur, decem præcepta eo quo à Deo prolata, tabulisque lapideis inscripta, & per Mosen annotata extant, modo proponantur, & in Cœnæ Dominicæ administratione, id quod legitur, Dominus noster Iesus Christus accepit panem, & cùm gratias egisset, fregit, *&c. in effectum etiam producatur, & panis Domini fractus vescentibus distribuatur.* Et hoc quidem solum est, *inquit,* quod prioribus Theologis proponi, & ab illis acceptari voluimus, sed & à Theologis modernis hoc ipsum approbari & servari volumus, idem secus facientibus quod in

D... eſt, facturi, conſcientiâ quippe ... priores illos ... hoc ipſum rectum & juſtum eſſe ... in cœlis novit, quærimus aliud, quàm gloriæ divini nominis amplificationem, doctrinæ cœleſtis propagationem, ædificationem Eccleſiæ, & conſcientiæ noſtræ quietem. Neminem tamen vi aliquâ externâ ad amplectenda hæc tria capita coactum volumus, ſed hoc tantum pro poteſtate divinitus nobis conceſſa, à vobis ſingulis requirimus, ut Theologos & Concionatores noſtros de univerſo hoc negotio ex verbo Dei verba facturos, tranquillè & attentè audiatis, & medium illud per quod Deus fidem in hominibus operari ſolet, non ſuperbè contemnatis. Certi etiam ſumus, vos in nullius perſonæ gratiam, ſed propter Deum, quæ in verbo ejus manifeſtè exſtare & comprehenſa eſſe videbitis, vera habituros, quod ſi feceritis defenſionem veſtri & patrocinium, cum Sanguinis & vitæ noſtræ diſpendio ſuſcepturi ſumus certiſſimum.

Landgravius Mauritius ſtipendiarios etiam ſuos ad obedientiam hortatur.

Præterea cum Stipendiariorum aliqui, novo ſuo ephoro, Caſparo Sturmio, cùm ille introduceretur, & Stipendiariis proponeretur, obedientiam præſtare non ſolum denegaſſent, ſed & contra leges & ſuam ipſorum obligationem refractarios ſeſe & contumaces admodum in præſentia Rectoris & reliquorum Profeſſorum exhibuiſſent, Princeps quidem ſuo in eos jure uti noluit, ſed 3. Auguſti die ad eos in collegium Philoſophicum profectus, inſignem orationem Latinam habuit, propoſitum ſuum multis Scripturæ fundamentis, & piorum Regum exemplis confirmans. Cumque oſtendiſſet, quàm iniquè vel factum hoc ſuum ab illis qui pane ſuo veſcuntur, vituperaretur, vel ipſe convitiis proſcinderetur, ad obedientiam eos hortatus eſt, omnem obedientibus benevolentiam pollicitus.

Landg. Mauritius cives etiam Marpurgen de 3. religionis capitibus inſtruere jubet miniſtros.

Tametſi verò hæ & ſimiles orationes & admonitiones, quas Princeps paterno affectu ad Studioſos habuerat, tantum apud eos profecerant, ut quieti in poſterum ſeſe continentes, officium ſuum facerent, in communi tamen populo ſermones de negotio hoc perverſi admodum & varii de Catechiſmo ex Eccleſia exſtirpando, de Altari & Baptiſterio demoliendis, novâ religione, Cœnâ & Baptiſmo introducendis, hominibuſque jurejurando & vi externâ ad novam iſtam Religionem amplectendam cogendis, &c. audiebantur. Itaque ut novi iſti Theologi de toto hoc negotio & tribus potiſſimùm controverſis capitibus populum concionibus aliquot ex verbo Dei docerent atque inſtituerent, neceſſarium omninò Principi viſum eſt, quod ut majori cum fructu fieret, Dominicâ 10. Trinitatis poſt habitam concionem matutinam, populus hac de re ex ſuggeſtu certior factus, & uti ad audiendas haſce conciones, frequenter convenirent, rogatus eſt. Initium igitur hujus rei facturus Schonfeldius, *ſequenti ſtatim Lunæ die, de ritu fractionis in Cœna Domini, prolixè tam in theſi quàm in Antitheſi concionatus eſt, additâ pro concluſione admonitione ex Paulo, ut omnia probarent, & quod bonum eſſet tenerent; quam quidem concionem quietè omnes & tranquillè audiverunt. Sequente die Martis, qui 6. Auguſt. erat,* Valentinus Schonerus *Superintendens Ziegenhanenſis, de reliquis duobus capitibus concionari cœpit, docens primò, decem præcepta integra uti à Deo prolata & tabulis lapideis inſcripta, nec non à Moſe in S. Bibliis conſignata exſtarent proponenda, & præceptum de Imaginibus non faciendis, nullo modo omittendum eſſe addens ſimul rectè facere Magiſtratum, ſi reſiduas ex Papatu imagines aboleat, & ex templo ejiciat. Deinde de Perſona Chriſti affirmans, cautè & prudenter cum verbo Dei loquendum & cum eodem tacendum, diſputationeſque de omnipræſentia carnis Chriſti omittendas eſſe; idque juxta decreta Synodalia, & conſtitutiones in publicis conventibus ante hæc tempora factas, à quibus vel latum unguem recedere Princeps Mauritius nolit.*

Antonius Harterus Marpurgi ſeditionem concitat.

Antequam autem campana ad hanc concionem ſignum datum eſſet, ab Antonio Harttero, *qui ædituum tum agebat, rumor inter cives diſſeminatus eſt, imagines jam ex templo ejectum iri, advigilandi igitur tempus adeſſe & modis omnibus contranitendi, ſe quidem paratum in hac cauſa vel extremum ſubire periculum. Hoc rumore excitati cives, ad templum durante adhuc concione, paulatim congregantur, fitque opificum præſertim magnus concurſus, qui inſtrumentis variis inſtructi fremere invicem videbantur, donec ad campanas converſi, univerſam civitatem ad ſeditionem concitarent. Non movebatur interim* Schonerus, *ſed in concionando progreſſus, decreta Synodalia Auditoribus prælegere incipiebat, fremente interim Vulgo, & ſilentium non ſolum altâ voce ei imperante, ſed & ad diſturbandum ſuggeſto ſilicernium iſtud, ſeſe invicem exhortante. Cùm igitur ex Profeſſorum elevatis ſubſelliis maturè, quid futurum eſſet animadverteretur, per miniſtrum Academiæ* Schonero *ſignificatum eſt, finem uti faceret legendi, quod tumultu & ſtrepitu magis magiſque creſcẽte, nõ modò nihil promovere, ſed ne exaudiri quidem commodè poſſet. Itaque ille ingenua confeſtim oraturus procumbens, finem concioni imponit, Hoc facto æditus unà cum duobus qui ei adſtabant civibus, altâ voce cantum incipit, quo durante, populus catervatim magno tumultu accurrens, maledictaque & minas ſpirans fores templi areaſque vacuas occupat, ita ut exitus vix ulli poſtmodum pateret. Deſcendit interim ſuggeſto* Schonerus, *aramque,*

que, ut benedictionem auditoribus impertiret, petiit: verùm à fœmina quadam, quam Goclenii *uxorem fuisse perhibent, monetur, ne ad Altare, ubi insidiæ ipsi paratæ essent, se reciperet, sed ad Baptisterium statim pergeret, & infantem ibi baptizaret, qui tamen propter turbas, quæ mox sequebantur, baptizari in templo non potuit, sed in arce postmodum baptizatus est. Exemplum mulieris hujus secuti Studiosi aliqui corona quasi cinctum* Schonerum, *ab incursu civium tuentur & à Baptisterio ad contignationem Professorum, qui rerum quæ infra in templo agebantur, planè ignari erant, deducunt, sperantes fore, ut in tuto quasi collocatus omne ibi periculum evitaret. Verùm turbæ tanto cum clamore plebis invalescebant, ut nullo modò sedari possent, frustra authoritatem suam Consulibus, Senatoribus, Rectore Quæstoreque ærarii publicè interponente, magisque in id intentis singulis, quomodo periculo sese eripientes, vitam lucrifacerent, atque conservarent.*

Cùm igitur in contignatione Professorum congregati concionatores, ab omni humana ope destituti, præsentissimam quasi mortem ante oculos viderent, irruentes catervatim post ostium contignationis civium aliqui, cum multo furore adoriuntur eos, captivos abripiunt, vestimenta eorum discerpunt, pugnis in faciem eos cædunt, pileos capitibus dejiciunt, verberibusque ad sanguinē usque mulctant miserè, & quamvis reliqui in solo constituti, præcipites eos sibi dari de contignatione multo clamore expeterent, exaudiri tamen à furentibus illis non poterant, itaque cum summo impetu per ostium concionatores, nihil vel commiserationi vel preci apud sese loci relinquentes disturbant. Et quidem Schonfeldium *primò per gradus dejectum, in mediam Chori aream protrahunt, verberibus inter duo altaria constitutum excipiunt, in terram prosternunt, conculcant pedibus, elevatumque rursus colaphis pugnisque tam crudeliter tractant, ut cruore fœdatus undique & sanguinolentus appareret. Clamat miser, parcite quæso, deformatus sum satis, captivum abducite: At illi, necate nebulonem, respondent, tundite, interficite, moxque pugno in tempora percussum ceu bovem prosternunt, ut exanimatus clamaret, Domine Iesu suscipe animam meam, & remitte illis, nesciunt quid faciant. Hac voce auditâ, quidam manum retrahunt, jam jam expiraturum eum putantes, alii terrâ levatum, ne in templo moreretur, palliisque obvelatus in arcem, ubi vitam suam conservaret, deducitur.*

Schonfeldius in hac seditione miserè tractatus.

Schonfeldio *ablato, in* Schonerum *irruunt, eumque nullâ vel officii vel ætatis cui parcendum quidem aliqui clamabant, ratione habitâ, pugnis, colaphisque exceptum & verberibus non parum cæsum, eadem quâ* Schonfeldium *januâ, templo ejiciunt. Interim alii* Vvigandum Pfaffium, *qui ante hac tempora Ludimoderatorem Marpurgi per annos aliquot egerat, apprehensum, in templi medium protrahunt, mulctant verberibus miserè, tandemque cum diris sese devovens non reversurum uti concionaretur Marpurgensibus promisisset, foribus expulsum dimittunt.*

Vt Schonerus & Pfaffius tractati.

Supererat adhuc in templo Daniel Cellarius, *(nam* Iohannes Hainstenius *ex Professorum contignatione ad subsellia Senatus, non sine vitæ periculo se dimittens,* Kyrchnerum *secutus erat, cumque parum adhuc notus esset, & à plerisque pro Studioso haberetur, cum timore, & tremore se periculo subduxerat.)* Cellarius *igitur non in templo solum malè tractatus est, sed & inde extrusus cum charybdin superasset in scyllam incidit, nam & in cœmiterio sive vestibulo ante templum, pugnis verberibusque exceptus, & ad domicilium pastorale confugiens, capite ad parietes detruso, miserè deformatus est. Implorabat in aula pastorali opem uxoris* Leuchteri, *& occultari sese alicubi expetebat, quæ tam importuno ejus accessu stupefacta, furori eum prosequentis turbæ eripiens, ad stabulum deduxit, ibique per posticum, uti erat pallio pileoque exutus, dimisit, admonitione additâ, fugeret jam quocunque vellet. Ille saluti suæ consulturus fugam arripit, sed sidere usque adeò infelici, ut & lotrix quædam muliercula malleo suo eum peteret, & turba furentis populi ad portam usque civitatis ingenti clamore currentem prosequeretur. Erant in horreo ante portam proximo trituratores aliqui, frumento excutiendo intenti, horum aliquis audito tumultu isto progreditur; elevatoque in eum flagello sistere currentem conatur, itaque* Cellarius, propter Deum, *inquit*, oro, manum contine nihilque miserè afflicto & satis jam superque percusso, à quo tamen nec tibi nec alii, quicunque etiam ille sit, damni quid illatum, parce. *Quâ oratione permotus agricola, manus ab eo abstinet, fugientemque dimittit.*

De Daniele Cellario.

Iam quod ad dimissos & à docendi munere remotos Theologos, Leuchterum *nempe,* Vvinckelmanum *& alios attinet, cùm ex Studiosorum, quos in convictu singuli habebant, relatione, edocerentur, tribus tribunosque plebis constituisse, libellum supplicem Principi offerre, restitutionemque Theologorum exorare, convasandis rebus suis operam dare cœperunt, ut ad abitum eo paratiores essent. Itaque quamprimum turbæ istæ cœpissent, civitate egressi sunt. Giessam autem postmodo concesserunt, quæ civitas trium plus minus miliarium itinere Marpurgo distat, Illustrissimis Landgravii Darmestatinis subjecta, idque eam ob causam, quod Illustrissimus Princeps Darmestadiensis* Ludovicus, *cognito de dimissione Theologorum Marpurgensium, nuncio, significari ipsis per ministros suos maturè curaverat, ne operam suam vel exteris offerrent, vel ullam sese inscio, vocationem acceptarent, decrevisse enim se de commoda*

Theologi dimissi Giessam se conferunt.

[illegible] prospicere; quod ita etiam moda vocati [illegible] olâ non multo post in ea urbe factum, qua docendi munere plerique jam funguntur, quæ etiam causa fuit, quòd urbe semel egressi, in eam postmodo non redierint, monentibus nimirum eos Ludovici Consiliariis, ut civitate istâ, in quam milites introducti erant, ad tempus abstinerent, nec ad illam temerè reverterentur. Æditus, cujus suprà mentio facta est, ipse etiam ad Giessenam confugiens, integro adventantes, & in vicinia moram nectentes, Theologos die, prævertit.

Seditiosi Marpurg. templum claudunt, & de urbe munienda deliberant.

Cæterum cives quemadmodum in fervore & tumultu isto; Exite nebulones, templum hoc nostrum est, clamare sæpe audiebantur, sic ejectis jam & expulsis novis Theologis, fores templi claudere, clavesque ad sese rapere, quinimò, peracto hoc facinore, triumphantes quasi ad Curiam catervatim procedere & de foribus templi portisque civitatis muniendis probè & custodiendis, per horas aliquot deliberare atque consultare visi sunt, Professoribus interea ipsoque Consule & Studiosis aliis, non exiguo in timore & metu constitutis. Majores enim dubio procul turbæ in civitate per noctem excitatæ fuissent, nisi Princeps Mauritius, qui Geminda tum subsistebat, accepto de turbis hisce nuncio, itineri statim sese accingens, ad turbulentum istum locum sese contulisset, & sub vesperam, septendecim non amplius equitibus stipatus, urbem ingressus fuisset. Cujus ab adventu tametsi mitiores jam factos furentium animos, nemo esset, qui non putaret, & Princeps ipsemet etiam omninò sibi fore persuaderet, ut sequenti statim die, aram sibi atque precatorem parantes, coram Celsitudine sua compararent, veniamque delicti sui eam rogarent, nulla usque adeò in populo pœnitentiæ signa apparuerunt, ut arma quilibet domi suæ parare, & quicquid in civitate tormentarii pulveris erat, præsenti pecuniâ redimere viderentur. Non erant jam hæc pacis & tranquillitatis signa, itaque Princeps ut malum à civitate majus averteret, missis circa vesperam ad Tribus Civesque in Curia congregatos Secretario suo Eccardo Sengero, & Quæstore ærario, Petro Denhardo, significari illis curat, quam excitatis hisce in templo & civitate turbis graviter offensus atque conturbatus sit: Quamvis autem non ignoret, quomodo turbis hisce obviandum, & quæ malo huic medicina adhibenda sit, decrevisse tamen sese non stricto juris rigore cum ipsis agere, sed patienter hunc etiam excessum sufferre, ut omnes intelligant, non privatis sese affectibus indulgere, sed ad gloriam Divini nominis & Ecclesiæ salutem omnia directa velle, si tamen sequentibus morem gerere & obtemperare articulis non recusent. Postulare enim se Primò, ut qui acceptas templi claves, ad locum, quo non decet, detulerunt, non in templum solum referant, coramque deputatis Consiliariis suis deponant, sed seipsos etiam Principi reos sistant, & pœnam sese promeritos fateantur. Deinde imperare sese ut in posterum conventibus abstineant, & sine expresso Principis permissu, concilia nulla sive privata sive publica cogant, idque præsentibus suis Consiliariis loco juramenti, absque ulla deliberatione & tergiversatione facturos sese polliceantur. Tertiò, mandare sese, ut cum crastino die Sacra rursus in templo peragenda sint, ministros ad hoc ordinatos non modò non interturbent, sed & tanquam Deo & Magistratui obtemperantes, ad templum frequentes confluant: & Sacris tranquille intersint, jurejurandoque quod à ministris docendi munere imposterum suo jussu functuri sint, abstinere, multaque eos injuriâ contumeliave afficere & onerare velint. Cæterum cùm hosce Articulos populus simpliciter admittere recusans, certam quasi rationem Principi, quam in sedandis & dijudicandis hisce motibus sequeretur, præscribere nihil quicquam vereretur; Princeps responso populi cognito, eosdemque è vestigio iterum ablegat significatum populo, se responso tali non contentum esse, nec sententiam paulo ante ipsis propositam & explicatam ullo modo mutare velle: Acceptarent igitur propositas conditiones, & paternæ Principis admonitioni locum darent, quiescentes imposterum & ab omni vana machinatione abstinentes, in severiorem aliquam à Principe animadversionem, cui media quidem authoritatem suam apud subditos conseruandi & in ordinem eos redigendi, non defutura sint, expectare vellent. Severitatem hanc animadvertentes mitiores aliquanto facti sunt, jamque ad preces conversi, obedientiam Principi debitam promittunt.

Landgravius Mauric. opportunè advenit & deploratis rebus opem fert.

Quæ postularit Langd. Mauritius à civibus Marpurg.

Cives Marpurg. jussu Landgravii Arma in Curia deponunt.

Postero die Princeps coram Cancellario Consiliariisque & aliquot aliis ex equestri ordine, qui cum signis aliquot militum in arcem vocati fuerant, seriem totius negotii exponit, jubetq; eos quid facto opus porrò sit maturè deliberare, qui imperandum civibus censent, arma uti sua (quod fieri in casibus ejusmodi soleat) deponant; Profectus igitur in curiam, qui Ducem exercitus agit, Sternburgus à Levenstein, tribunos plebis admonet, ut si obedientiam quam sub Principi prioris diei vesperam verbis polliciti essent, reipsa declarare & præstare vellent, arma sua, more in ejusmodi casibus consueto, in Curia deponant, id enim Principem seriò ab omnibus expetere. Parent illi allataque in curiam arma deponunt, facientibus idem sequenti die civibus in civitate aliis. Cæterum hoc facto, signa aliquot militum ex arce in civitatem traducta sunt, qui in foro, cœmiterio, portisque civitatis constituti populum in officio continerent, novasque turbas præcaverent.

Cùm

Schonfeldius concionem habet, in qua cives Marpurg delicti sui admonet, & ut veniam à Deo Principe supplices petant hortatur.

Cùm autem præterita Solis die significatum è suggesto esset: communi omnium voto preces nono Augusti die in templo habendas esse, additâ admonitione, ut frequentes ad istum diem convenirent, nolebat omninò Princeps ut hoc tam pium opus intermitteretur, tametsi Theologi ab acceptis plagis & vulneribus nondum per omnia convaluissent. Movebat eum etiam prophanatio loci illius Sacro Sancti, quæ tumultu isto facta fuerat, ut ab invocatione & reconciliatione Dei initium futuræ pacis faciendum putaret. Dato igitur signo, non solum ipsemet ad templum profectus est, sed Concionatores etiam suâ manu in templum, ex quo furore populi nuper eiecti fuerant, introduxit, ubi Schönfeldius, *vibices adhuc & signa verberum in facie & capite præ sese ferens concionem ex illo Matthæi 5. capite:* Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filij Patris vestri qui in Cœlis est, *habuit. Docens initio omnium Christianorum, atque ita etiam ipsorum, qui verberibus & plagis indignè accepti essent, concionatorum esse, ut iniuriarum immemores, calumniantibus & hostili animo persequentibus sese, benefaciant, & pro illis à quibus percussi fuissent, intercedant atque deprecentur. Deinde magistratum quidem etiamsi officii ratione non posit malum habere inultum, tamen ad vindictam tristi potius condolente, quàm læto accedere vultu debere, maximéque id operam dare, ne iusti & innocentes simul cum iniustis ad pœnam, quòd à Theodosio laudato alioquin Imperatore factitatum, abriperentur, sed ut edito in paucos exemplo, multi, à malitia semita absterreantur. Additâ tandem admonitione, debere omninò civis istius loci agnoscere, quàm graviter non in homines solum, sed Deum ipsum & summum Magistratum peccarit, domo precationis in speluncam latronum conversâ, idque sine omni vel concionatorum vel Magistratûs culpa, cùm novo quidem & inaudito exemplo, Princeps pro declaranda benevolentia sua, ut amicus cum amicis in templi vestibulo non ita pridem egerit, & mentem propositumque suum omnibus aperuerit, concionatoresque non ductu proprio, sed Principis hortatu suasuque munus concionandi obierint, omnesque ad pacem & tranquillitatem colendam, ex Evangelio desolationem Hierosolymæ denunciante, adhortati fuerint. Addebat igitur epiphonema eiusmodi, optandum esse, ut Marpurgenses quidem, concione illi aures adhibuissent. Verum enim verò cum peccatum tam sit, agnoscendum quidem illud, pœnitentiam tempestivè agendam esse, sublatis in Cœlum manibus; & remissione illius tam atrocis dilicti à Deo misericordiarum Patre implorata monebat.*

Finitâ concione & peractis precibus, Princeps ex statione sua populum compellans exspectare paulisper & quid eum vellet percipere iubet, moxque præmissa excusatione & causis, cur in sacro isto loco verba faceret, anxiè admodum & graviter de commemoratis supra turbis conqueri, & quantum inde dolorem percepisset exponere cœpit, augeri dolorem suum affirmans, consideratione temporis, loci & Personarum. Eodem enim 6. Augusti die, ante 17. *annos, Sabinam matrem suam, peste correptam, ex hac vita decessisse, iamque cum tristissimi istius casûs memor luctui indulgeret, nuncium de turbis hisce sese accepisse, ut dolor hinc genuinus in corde suo extiterit. Quod si cogitet quo loco & contra quas personas, turbæ istæ excitatæ sint, non posse sese ingemiscere, & toto pectore furorem istum detestari, quo ex domo precationis, spelunca latronum facta sit.* Quibus, *inquit*, ego oculis suggestum hoc aspiciam, ex quo legem Domini audire recusastis? ingrediarne ambitus circuitusque templi huius, per quos concionatores meos magno cum impetu persecuti estis? Delecterne contignatione & subselliis Professorum, ubi primus in concionatores impetus factus est? Quibus oculis chorum intuear, ubi inter duo altaria concionatores mei verberibus excepti, & exanimes in terram deiecti sunt? Aut quo tandem animo templi huius ostium ingrediar, unde meos ministros cum impetu exturbatos novi? Iam cum cogito, qua in civitate & à quibus civibus excessus iste factus sit, nempe ab illis, quos ego paternè semper dilexi: & quibus singularem meam benevolentiam verbis factisque testatus sum sæpissimè. Augetur mirificè dolor meus, quòd nemo inventus fuerit, qui malo sese huic opponere ausus esset. *Protestatur deinde, se, licet officii divinitùs sibi commissi ratione, excessum hunc punire teneatur, non delectare tamen suorum interitu, itaque ut pœnam non nisi nocentes sentiant, innocentes verò clementiâ & benignitate suâ fruantur, operam daturum pollicetur. Non enim decrevisse se animum à civitate ista paternum avertere, sed eam modis omnibus tueri & fovere, dummodo subiectionem & obedientiam debitam cives imposterum declarare non neglexerint. Cæterum cùm ob imaginum demolitionem turbæ istæ in civitate excitatæ sint, non permissurum se, affirmat, ut tale quid à mutis idolis imposterum metuendum sit, & vivæ Dei imagines propter ea destruantur. Itaque imagines omnes, & contignationem etiam simul Professorum ob violatam in ea libertatem Academicam, demoliri & evertere decrevisse: cuius quidem rei eo ipso etiam die, finito statim hoc sermone, initium factum est, aliquot adhuc militum signis in urbem introductis & per ædes civium variè distributis.*

Landgravius Mauritius in templo Marp. de concitata seditione & magnitudine delicti verba facit.

Sequentibus 10. *&* 12. *Augusti diebus, facta inter*

inter cives de authoribus huius tumultûs inquisitione, aliqui in custodiam traducti sunt, sed primarii tamen fugâ sibi iam ante consuluerant.

Tribuni plebis cum [illegible] supplices civitatis nomine apud Principem culpam deprecati sunt.

[illegible] verò Tribuni plebis cùm Consulibus & Senatorij ordinis præcipuis, 13. postmodum Augusti die in arcem profecti sunt, cumque admissi ad Principem essent, libellum ipsi supplicem totius Civitatis nomine obtulerunt, provolutique ad pedes eius, supplici voce, per Theodoricum quendam Erneſtum, cui ut seniori hoc muneris impositum erat, culpam deprecati sunt, liberare sese militum isthoc onere petentes, obedientiamque & officia debita promittentes:

Concionatores malè tractati pro civibus intercedunt. Landgravius in gratiam recipit cives.

Accesserunt verò etiam concionatores offensi, & per Schônfeldium pro civibus intercedentes, uti condonaret ipsis delictum hoc, Principem rogarunt, qui in præsentia Cancellarii, Consiliariorum, Professorum & reliquorum aulicorum, Surgite, inquit, Deus enim non sum, coram quo in genua procumbere necesse sit. Quod verò culpam deprecaturi advenistis, laudem equidem suam meretur, iamque pridem à vobis factum oportebat. Severitatem equidem aliquam pro sedando hoc tumultu, absque tamen vlla Sanguinis profusione declaravi, id verò mandato Dei, & multorum Regum, Principumque exemplo factum noveritis, non quidem eo fine, ut vi aliquâ externâ, & militum metu vos ad religionem aliquam cogerem, sed ut diffluentes superbiâ animos retunderem, ad obedientiam & subiectionem erga Magistratum vestrum vos revocarem, & maius aliquod malum præcaverem. Pollicetur igitur se, si quod verbis promitterent, ipso etiam facto præstituri sint, iustitiam imposterum ita administraturum, ne clementiæ suæ oblitus videatur. Sequenti itaque statim 14. Augusti die novem militum signis ex civitate avocatis levationem & pœnæ mitigationem cives non exiguam senserunt, donec tandem primariis aliquot seditionis huius authoribus exilio mulctatis & proscriptis, qui adhuc supererant milites simul omnes dimissi, & arma civibus iterum restituta sunt.

Post hanc reformationem variæ scriptionum velitationes inter Marpurgenses & Giessenses Theologos factæ sunt, his reformationis articulos, quantumuis, vel ipsorummet testimonio, in verbo Dei fundatos, ex mera contendendi libidine & vindictæ studio, improbantibus, illis verò defendentibus. Rogandus est autem Deus ut his contentionibus & controversiis nocentissimis in Ecclesia sua modum finemque faciat.

FINIS.

K. 6.